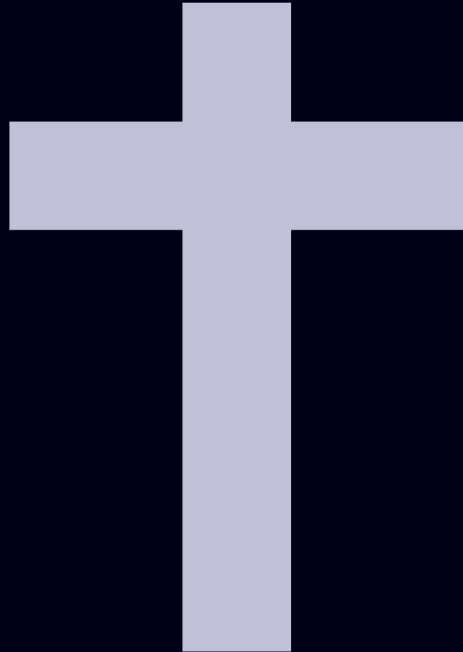


Nəkwəkəwə imərhakə
kape kughen:
nirpenien vi



The New Testament in the Southwest Tanna Language of Vanuatu

Nəkᵱəkᵱə imərᵱəkə kape kughen: nīrpenien vi
The New Testament in the Southwest Tanna Language of Vanuatu
Le Nouveau Testament dans la langue sud-ouest Tanna de Vanuatu

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Southwest Tanna

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Tanna, Southwest

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019
ad9e16d0-33ca-5cbe-ad05-46d1635fa22b

Contents

Nəgkiarien kupaŋ	1
MATIU	4
MAK	65
LUK	102
JON	167
WOK MĤNE	214
ROM	268
1 KORIN	298
2 KORIN	325
GALESIA	342
EFESAS	353
FILIPAE	362
KOLOSĪ	369
1 TESALONAEKA	376
2 TESALONAEKA	382
1 TIMOTĪ	386
2 TIMOTĪ	394
TAETAS	400
FILIMON	404
HIBRUS	406
JEMES	428
1 PITA	436
2 PITA	445
1 JON	450
2 JON	457
3 JON	459
JUD	461
REVELESEN	464
DIKSONARI	492

Nəkwəkwə Imərhakə kape Kughen Nirpenien Vi

Niuteseman long Nivhaar,
lanwis blong Saotwes Tanna, Vanuatu
The New Testament in Nivhaar,
the language of Southwest Tanna, Vanuatu
Le Nouveau Testament en Nivhaar,
langue du sud-oues de l'île de Tanna au Vanuatu
First edition
© 2011
Wycliffe Bible Translators 2011

Nəgkiarien kupan

Fastok

God hemi lavem ol man mo woman long wol, mo i wantem soemaot fasin blong hem long olgeta man, blong oli save gud hem, mo oli kam blong lavem hem. Ale, long taem bifo, God i bin jusumaot sam man mo i givim sam tabu toktok we oli mas raetemdaon long buk ya Ol Testamen. Sam toktok ya i talemaot paoa blong God. Sam i talemaot histri blong kantri ya Isrel mo olsem wanem God i bin givhan long olgeta. Sam i talemaot promes we God i mekem long ol man se bae i givhan long olgeta. Sam toktok i talemaot ol loa blong hem, mo sam i talemaot samting we bae i jas kamtru bihaen (olsem ol profesi).

Bihaen, God i kam wan man ya Jisas Kraes. Hemi tijim yumi long plante samting, mo hemi mekem plante merekel, gogo i ded blong pemeaot panis blong yumi, mo hemi laef bakgen. Be taem Jisas Kraes i stap lon wol ya hem i no raetem eni samting long Baebol. God i yusum ol narafala man blong raetm Toktok blong hem.

Ale, sam man we oli bin lukum ol samting we Jisas i bin mekem oli raetem ol buk long Niutesteman. Speret blong God i givim toktok ya long olgeta. Stamba tingting blong Niutestemant hemi se ol man we oli bilif long Jisas Kraes, bae God i tekemaot panis blong sin blong olgeta, bae oli go stap wetem hem long heven oltaem.

Histri blong Baebol Translesen Projek

Ol man we oli raetem Niutesteman, oli bin raetem long lanwis blong olgeta ya Gris. Afta, jos hemi kam bigwan, i goraon long wol. Gogo, oli jas transletem Baebol i kam long ol defdefren lanwis olsem Franis mo Inglis. Be i no kam long plante lanwis long Vanuatu. Sipos wan kristen man i wantem ridim tok blong God, hemi mas ridim long wan lanwis blong defren kantri, olsem Inglis.

Ale, taem jos i stanap long Yanemilen Vilej, kompani blong Baebol Translesen ya SIL i askem olgeta long Yanemilen se bae oli mekem rod blong wan famle blong USA bae i kam givhan blong yumi transletem Baebol i kam long lanwis blong yumi. Ale, komuniti long Yanemilen i agri, mo oli stanemap wan komiti blong ol man mo woman we oli prea long ol defdefren jos long eria blong yumi. Translesen i no blong Presbyterian nomo, no i no blong Aposotolik nomo, be hemi blong evri man long Saotwest Tanna eria.

?Mifala i bin folem wanem rod blong transletem ol toktok long Niutesteman i kam long lanwis?

Lanwis ya Gris, we oli raetem Niutesteman fastaem long hem, i defren we i defren long lanwis blong yumi long Saotwes Tanna. Sipos yumi bin transletem nomo wan wan wod i kam long lanwis, bae i no stret nating- bae ol man oli no save kasem mining. Ale, Baebol translesen komiti i gat tingting se bae yumi no transletem wan wan wod nomo, be bae yumi faenemaot ful mining blong toktok long Gris; afta, bae yumi jas transletem

mining blong toktok ya, blong man i save kasem mining. Be i minim se samtaem mifala i mas ademap sam smol toktok i go long samfala ves blong mekem hemi klia. Mifala i no wantem joenem toktok blong man i go long toktok blong God blong jenesim mining blong ol tok long Niutestman. !Nogat! Mifala i joenem sam smol toktok nomo blong traem mekem se mining blong Niutesteman i klia nomo long lanwis blong Saotwes Tanna.

Lanwis blong Gris i gat ol samting we yumi nogat long Vanuatu olsem “hae pris” mo “grep” mo “olta” mo “temple.” Ale, Baebol translesen komiti i sidaon mo traem faenemaot rod blong talem ol niu toktok ya. Sam toktok ya, mifala i yusum Bislama nomo, mo yu save faenem mining blong ol toktok ya long diksoneri long en blong Niutesteman ya. Sam, mifala i faenem rod blong talem long lanwis nomo.

Lanwis blong Gris i talem sam tok piksa we i no klia tumas long lanwis blong yumi. Ale, sam taem komiti i bin lego tok piksa, i talem i klia nomo, be oli bin putum wan futnot we i talem toktok blong Gris we i bin stap fastaem.

Fasin blong joenem ol ves

Long sam buk long Niutesteman, oli bin raetemdaon samting we i kam bihaen, afta, oli raetem samting we i kam fastaem. Mifala i faenem se i isi moa blong raetem fastem samting we i kamaot fastaem, bihaen, jas raetem samting we i kam bihaen. Ale, samtaem mifala i mas joenem tu o tri ves olsem Rom 1:3-4, blong mekem storian i klia long lanwis blong Saotwest Tanna.

Ol futnot mo ol refrens

Samtaem bae yu luk wan smol leta i stap klosap long en blong wan wod o long en blong wan laen olsem hemia.* Leta ya i soemaot se i gat wan tok we i stap daon long en blong pej blong talemaot wan toktok long saed blong wod ya o ves ya. Luk daon long en blong pej blong faenem wan “futnot”. Wan wan taem bae i talemaot mining blong wan toktok, mo narafala taem bae i talemaot stret lanwis Gris blong wod ya o ves. I gud blong yumi lukluk ol smol tok ya blong kasem gud mining blong ves ya.

Ananit long ol futnot, bae yu luk ol refrens. Ol refrens oli talemaot wan narafala ples long Baebol we i gat sem tingting o toktok olsem ves we refrens i stap tokbaot.

Taem wan stori i stap long wan defren buk bakegen

Yumi save se ol buk blong Matiu, Mak, Luk, mo Jon, oli stap tokbaot laef mo ded blong Jisas Kraes, mo olsem wanem hem i laef bakegen long ded. Plante taem yumi ridim wan stori long buk blong Matiu, be i gat sem stori nomo long Mak o Luk o Jon. Sipos i olsem, bae yumi faenem refrens blong narafala stori ya ananit long blakmak, olsem hemia blong Mak 1:9:

Jon rimnor baptaes ye Yesu

(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)

Ale, sapoting teks ya i soemaot se stori ya blong baptaes blong Jisas long Mak 1:9 hem i stap bakegen long Mat 3:13-17 mo long Luk 3:21-22.

Ol kopi blong ol buk blong Baebol we oli raetemdaon fastaem

Ol man we oli raetem Niutesteman, oli bin raetem buk blong olgeta klosap tu taosan yia i pas finis. Taem man i raetem wan buk, be sam narafala man oli ridim mo oli mekem wan kopi blong hem. Afta, sam narafala man oli ridim ol kopi ya, mo oli mekem kopi bakegen. Ol stret buk we oli raetem fastaem, yumi nomo gat naoia. Be i gat plante kopi i stap. Wan wan taem, yumi faenem se ol kopi oli no agri long sam smol ples. Taem yumi faenem wan ples olsem, yumi ting se kopi we i olfala bitim ol narawan, hem nao i gat stret tok olsem buk we oli raetem fastaem. Be wan wan taem yumi no sua se weswan

* :: Hemia nao wan eksampol blong wan futnot we i stap long japta 3 mo ves 5 blong wan buk.

nao i stret olgeta. Ale, bae yumi putum wan futnot we i talem olsem se, “Long sam olfala kopi blong Niutesteman we oli raetem long lanwis blong Gris bifo, ves ya i talem olsem se, ...”

Diksoneri

Sipos yu no save mining blong wan wod long buk ya, traem lukluk long diksoneri bihaen. Bae yumi faenem plante wod we oli talemaot gud mining blong olgeta.

Ol map

Bae yumi faenem sam defren map blong ol defdefren ples we Jisas i wokbaot long hem, mo sam map we oli soemaot wokbaot blong Pol.

Lastok

Saotwes Tanna Baebol Translesen Projek hemi mekem ol wok blong tanem Niutesteman i kam long lanwis blong Saotwes Tanna. Projek ya i stap aninit long Vanuatu Baebol Translesen we hem i wan komiti blong Kristin Kaonsel blong Vanuatu. I gat plante man mo woman we oli bin givhan long wok blong tanem Niutesteman i kam long lanwis blong Saotwes Tanna. Mifala evriwan i wantem leftemap nem blong Masta mo Sevia Jisas Kraes mo talem tangkiu long hem from we hem nomo i givim paoa blong mekem bigfala wok ya. Prea blong mifala se, taem yumi ridim buk ya, bae God i tajem hat mo jenisim laef blong yumi wan wan.

Matiu

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Matiu rimirai Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Matiu

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e - nəmehuə kupan kape niməhuak kimnhani mhamə Aposol Matiu rimirai. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu. Nhagin min kirik e Livae. Matiu in yamə Isrel yame ramərer tuk mane kape takis kape gavman kape Rom. Mərig Yesu rimmokrən kin in mə in tukruə kafan kirik yermamə.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel, mərig rimirai ye nəgkiarien kape nəmə Gris, meinai narmamə m-fam aikin a kharkun.

?Nimraghien rimmhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Nəkwəkwə e ramripin Oltestamen mine Niutesteman, meinai in raməgkiar pik ye nəgkiarien kape profet minə kupan kape Kughen yamə mine kimnəvsao kin ye Oltestamen. Ye nipig kape Yesu, gavman kape Rom rimmamarmaru ye nəmə Isrel. Kimnamhawhin yermamə kirik mə tukruə mivəhsi-ta əriə ye kwermi Rom. Tukmə kwən a ritərhav-pə, tukamokrən kin in kimə Kristo, uə Mesaea. Nipran ramni yermamə yame Kughen rimini ta mə tukrher-pə kin mə tukruə mivəh miragh narmamə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav huvə mə Yesu in Kristo (uə Mesaea). Matiu rimini nəgkiarien ripsaah ye Oltestamen yame profet minə kimnhani ye Yesu, kini mhajoun mə nəgkiarien minə a kimisor nəfrakisien kin ye nimraghien kape Yesu. Kini Matiu rorkeikei mə narmamə tukharkun mə Yesu in King yame In yerpig rapita king minə fam.

Rip Yesu Kristo minə (Luk 3:23-38)

¹ In e nhag rip Yesu Kristo* minə, kirik e King Deved, kini kirik min e Ebrahim.

² Mərig rip Yesu yame rəkupən, Ebrahim. Kini Ebrahim in rim Aesak, kini Aesak in rim Jakob, kini Jakob in rim Juda mine naorahini minə,†

³ kini Juda in rim Peres mine Zera, nisinriu e Tamara, kini Peres in rim Hesron, kini Hesron in rim Ram,

⁴ kini Ram in rim Aminadab, kini Aminadab in rim Nason, kini Nason in rim Salmon,

⁵ kini Salmon in rim Boas, e nisini e Rehab, kini Boas in rim Obed e, nisini e Rut, kini Obed in rim Jese,

⁶ kini Jese in rim King Deved. Kini King Deved in rim Solomon e nisini e piraovin kape Uria kupan,‡

⁷ kini Solomon in rim Rehoboam, kini Rehoboam in rim Abia, kini Abia in rim Asa,

⁸ kini Asa in rim Jehosafat, kini Jehosafat in rim Jehoram, kini Jehoram in rim Usia,

⁹ kini Usia in rim Jotam, kini Jotam in rim Ahas, kini Ahas in rim Hesekia,

¹⁰ kini Hesekia in rim Manase, kini Manase in rim Amon, kini Amon in rim Josaea,

¹¹ kini Josaea in rim Jehoeakin mine piauni minə, kini kwasig ikin, nəmə Babilonia kimnhavən apa Isrel, mhavəh-si ta nəmə Isrel tuk tanə atuatur kapəriə, mhapik əriə mhavən apa Babilonia.

* **1:1:** Nəgkiarien Gris ramni “Mesaea.” Nipran ramni mə “Yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin.”

1:1: Jen 22:18; 1 Kron 17:11 † **1:2:** Juda mine naorahini minə iriə m-fam twelef, kamni kimiə kwənərəus twelef kape Isrel. **1:3:** Jen 38:1-30; 1 Kron 2:4, Rut 4:18-22 **1:5:** Rut 1:4-5; 4:13-17 **1:6:** 2 Saml 12:24 ‡ **1:6:** Uria rimamə, ai, King Deved rikir. əmru stori ye 2 Saml 11. **1:11:** 2 King 22-24; 2 Kron 36:10; Jer 27:20

¹² Kini in e nhag rîp Yesu minə, rîrikakun ye nîpig yame kwənərəus minə kape Isrel kimnîsarə Babilonia.

Jehoeakin in rîm Sealtiel, kini Sealtiel in rîp Serubabel,

¹³ kini Serubabel in rîm Abiud, kini Abiud in rîm Eliakim, kini Eliakim in rîm Asor,

¹⁴ kini Asor in rîm Jadok, kini Jadok in rîm Aki, kini Aki in rîm Eliud,

¹⁵ kini Eliud in rîm Eleasara, kini Eleasara in rîm Matan, kini Matan in rîm Jakob,

¹⁶ kini Jakob in rîm Josef e yerman kape Meri. Kini Meri in rîmirəh Yesu, kini kamokrən kin In kimə Kristo yame Kughen rîmini mə tukrher-pə kin.

¹⁷ Ror məkneikin mə rîrikakun ye Ebrahim mamuə meriaji-pə King Deved, kaha hah minə kape Yesu, kimîrai nhagriə, iriə fotin. Kini rîrikakun ye King Deved, muə meriaji-pə kwənərəus kape Isrel kimnîsarə Babilonia, nhagriə e, iriə m-fam fotin. Kini rîrikakun min ye kwənərəus kape Isrel kimnîsarə Babilonia, meriaji-pə Kristo yame Kughen rîmini mə tukrher-pə kin, nhagriə e, iriə m-fam fotin.

Yesu Kristo rîmnarha-pə

(Luk 2:1-7)

¹⁸ In e nəvsaoyen kin narhayen kape Yesu Kristo. Nîsin Yesu, nhagin e Meri. Kimîrpen-ta mə tukreri-pən kwən kirik, nhagin e Josef. Mərig kiripəh hanə niwarə-kwisien, kini Josef rîpəh napîr-pənien tukun, mərig Nanmin kape Kughen rîmnor Meri ror tîpin. Kini narmamə kwəsəm mə Meri rînor tîpin. ¹⁹ Kini kafan yerman Josef rîmə tukrəpəh in, mərig in yemə atuatur, [mîpəh norkeikeiyen mə tukror Meri rauris ye nîmri narmamə], rikin raməsik mə tukrəpəh apîs-apîs əmə Meri. ²⁰ Mərig nîpig rikin rîmoh mə tukror məknakin, kini rəmrahav, məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rîmauə tukun mîmə, “Josef, mîkip Deved. Takpəh nîginien tuk nîkîrien Meri, meinai kwajikovə yame ramarə iran, in rîmasî-pən əmə tuk Nanmin kape Kughen. ²¹ Kini Meri tukrîrəh tîni kirik yerman, kini takhen-pən nhagin mə Yesu§, meinai In tukrîrisin kafan narmamə minə ye norien has kapəriə.”

²² Narîmnar minə fam a kimnhatərhav-pə, kasor Nəgkiarien kape Kughen Yermaru ruauə mînor nəfrakisien kin, yame rîmini-ərhav tuk profet kupan kirik mîmə,

²³ “Piakəskəh kirik yame yerman rîpəh hanə nivənien tukun, tukror tîpin.

Kini mîrəh tîni kirik yerman,

Kini tukhen-pən nhagin kimə Emanuel.”

(Aes 7:14)

(Nîpran e ramni mîmə, “Kughen ramarə kitawə min.”)

²⁴ Josef rîmnəm-ta nəmrərhavyen a, kini məri-pən nəgkiarien yame agelo kape Kughen Yermaru rîmini, kini mîvən, mîkir Meri rəmhen kin kafan piraovîn, mîravən iman yerkwanu. ²⁵ Mərig in rîpəh nivənien tukun meriaji Meri rîmneiməkin tîni yerman. Kini Josef rhen-pən nhagin mîmə Yesu.

2

Nəmasur minə kimnhasî-pən isok, masarha kin Kristo

¹ Yesu rîmnarha-pə apa Betlehem, ye tanə Judia. Ye nîpig a, King Herod rîmnamarmaru iran. Kini ai nəmehuə minə tîksin khasî-fiak isok mhauə Jerusalem. Kharkun huvə nar tuk nəmien nîmtətien ye kəmhau minə. Kini mhauə mîsaiyoh mhamə,

² “?Kwajikovə a In hiə, yame rîmnarha-pə? In king kape nəmə Isrel. Kafan kəmhau rîmnhaktə, yaksəm apa fiak; kini yakamhauə mə jakhavəh-si haktə In.”

³ Mərig King Herod rîmnərig nəgkiarien a, iriə nəmə Jerusalem, kimîsarîg raha. ⁴ Kini rîmnofugin hae pris minə mîne nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, maiyoh əriə mə, “?Kristo yame Kughen rîmini mə tukrher-pə kin, In tukraməkeikei marha-pə apa hiə?”

1:12: Esra 3:2 **1:18:** Luk 1:27,35 **§ 1:21:** Nhag e Yesu, nîpran ramni mə “Kughen rîrisin narmamə ye norien has kapəriə.” **1:21:** Luk 1:31; 2:21 **1:25:** Luk 2:21 **2:2:** Nam 24:17

⁵ Kini khani-pən tukun mhamə, “In tukurarha-pə apa Betlehem, ye tanə e Judia. Meinai profet kupan kirik kape Kughen rimirai məknakin mimə,

⁶ “‘Eh. Betlehem, ye tanə Judia.

Tukhapəh nisəm-əhuyen əmiə mə nəmehuə minə ye taon minə tiksın apa Judia kisapita əmiə,

meinai yemehuə kirik tukrisi-pre irəmiə.

Kini In tukrəm huvə kafak narmamə minə e nəmə Isrel, rəmhen kin yame yermamə ramarha huvə tuk sipsip minə.’” *(Maeka 5:2)*

⁷ Məkneikin King Herod rokrən kin narmamə yamə mine kharkun huvə nar khauə, rofugin apis-apis əriə. Maiyoh əriə mə kəmhau a rimnhaktə atuaturuk ye naha nipig. Kini kimnhani-əsah-pən tukun. ⁸ Kini in rimini-pən tuk əriə mimə, “Havən Betlehem, misarha-kin huvə kwajikovə a. Kini tukmə naksəm, nakhani-əsah-pə iran, pəh yo min yakvən mivəh-si haktə In.”

⁹⁻¹⁰ Mərig nipig kimisərig nəgkiarinen a, khatərhav, mhavən, misəm min kəmhau kupan yame kimisəm apa fiak, rikiriə ragien pik. Kini kəmhau a rikir əriə mivən mimhen atuaturuk a kwajikovə raməmır ikin. ¹¹ Kini khavən a imə, masəm kwajikovə a iriu nisini Meri. Kini misəninkur ye nimir Yesu mhavəh-si haktə In. Mhavəhsi-ərhav narimnar kapəriə yame nimirin rhaktə pik, mhavəh-si pən gol kimin, mine nimar nar kirik min yame nəmiovin rhuvə, kamni kimə frangkinsens, mine pomad yame nəmiovin rhuvə, kamni kimə mir.

¹² Kini kwasig ikin, kimisəmrərhav misəm Kughen ramor kwirig kimi əriə mimə, “Takhapəh nharerig-pənien tuk King Herod, mhakurao-pən ye swaturuk pisin, mharerig-pən iməmiə ikin.”

Josef mine Meri kirərah Yesu miwap mirhuvən apa Ijip

¹³ Kini kwənhatərhav-ta, məkneikin Josef rimnamrərhav məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rimatərhav-pə tukun mimə, “!Ərer aihuaa! Mirəh kwajikovə e iriu nisini mirhap mirhuvin apa Ijip. Kini mirharə aikin mirheriaji Yo əmə jakni-pre tuk ikmə takrherig-pə min. Meinai pəh nien mə tuk tu, King Herod tukruə marha kin kwajikovə e mə tukrhopni.”

¹⁴ Ror pən, yenpig, Josef rarar, mirəh kwajikovə irisir nisini mirhap mirhuvin Ijip.

¹⁵ Kini kimirharə ye tanə a mirheriaji-pən King Herod rimamhə. Kimirharə Ijip rəri-pən əmə Nəgkiarinen kape Kughen Yermaru yame rimini-ərhav tuk profet kupan kirik mimə, “Yimnokrən kin narik yerman mə tukritərhav Ijip.” *(Hos 11:1)*

Mobael minə kape King Herod kwəshopni-hopni kwajikovə narman apa Betlehem

¹⁶ Kini ye nipig King Herod ruirkun mə narmamə yamə mine kamhavəh nirkunien huvə tuk nəmien nımtətien ye kəmhau minə kwənhakurao ye nərigien kafan, məkneikin niemha rhai pik. Kini mher-pən kin kafan mobael minə mə tukhavən Betlehem mine ikin minə fam ipakə tukun masarha kin kwajikovə narman yamə mine kapəriə newk ripəh napitayen kiraru, mə tukshopni-hopni fam əriə. In rimirpen newk kiraru meinai rikin raməsik mə ye nipig atuaturuk a in a nəmə minə a kimisəm kəmhau iran. ¹⁷ Nar a rimitərhav-pə ror Nəgkiarinen kape Kughen Yermaru ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rimini-ərhav tuk profet Jeremaea kupan mimə,

¹⁸ “Narmamə ipakə tuk Betlehem* kimisərig piraovin kirik ramasək pik, meinai ramərig raha pik.

Piraovin a in Rejel†. In ramasək tuk kafan kwajikovə minə.

2:11: Ol Sam 72:10-15; Aes 60:6 * **2:18:** Gris ramni “Nəmə Rama.” Rama in taon kirik ipakə tuk Betlehem.
† **2:18:** Rejel e nisın kwən a Isrel kupan; kamni kimə Rejel in mama kape nəmə Isrel. Nipig ramni “Piraovin a in Rejel tukrasək” nipran ramni mə nipian Isrel minə fam tuksasək.

Ripəh nipəhyen mə narmamə tuksəgkiar huvə kimin, meinai kafan kwajikovə narman minə kwənhamhə fam.” *(Jer 31:15)*

Josef mine Meri mine kwajikovə krhitərhav Ijip mirherig-pən Nasaret

¹⁹ Mərig nipig Josef mine Meri mine kwajikovə kirharə apa Ijip, King Herod rimhə. Kini Josef rimnamrərhav məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rini-pən tukun ²⁰ mimə, “Josef. Hekimter. Mirəh kwajikovə e mine nisini, mirherig-pən ye tanə Isrel, meinai narmamə yamə minə khamə tukshopni kwajikovə a, iriə kwənhamhə ta.” ²¹ Ror pən, Josef rarar, mirəh kwajikovə a mine nisini, mirherig-pən min ye tanə a Isrel.

²² Mərig nipig Josef rimnərig mə kwən a Akeleas rimivəh tamhek rimni King Herod, marmaru ye Judia, kini in rigin min kin nireg-pənien tanə a Judia. Kini maməmrərhav məm Kughen rimnor kwirig kimin mimə tukripəh nivənién Judia. Kini rimatərhav mivən iki pisin ye provins a Galili, ²³ kini kirhuvin mirharə ye taon kirik, nhagin e Nasaret. Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarién kape profet minə kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yamə kimnhani mhamə,

“Tukamni kimə in yemə Nasaret.”

(Aes 11:1; 53:2)

3

*Jon Baptaes raməvsao-ərhav kin nəgkiarién kape Kughen
(Mak 1:1-8; Luk 3:1-9, 15-17; Jon 1:19-28)*

¹ Newk minə tiksín ruauə muavən ta, kini Jon Baptaes ritərhav-pə, maməvsao-ərhav kin Nəgkiarién kape Kughen apa ye tipəvsik apa Judia, ² mamni mimə, “Sasar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə meinai nipig yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mifam ruauə ipakə.” ³ Jon Baptaes e, in yermamə yame Asea, profet kupan kape Kughen, rimini-ta mimə,

“Kwən kirik ramokrapomh ye tipəvsik mamni mimə,

‘Kimiə, taksor əpnəpeinə tuk Yermaru, kini misor kafan swatuk ratuatuk.’” *(Aes 40:3)*

⁴ Jon rapəh nivəhsi-pənién neipən huvə kirik. Kafan kot kimnor kin tiki narmiragh kirik, kamni kimə kamel. Kini kafan kətəut kimnor kin tiki kau.* Kini nan nəviginién kəvraiyyuk əmə mine sukapak. ⁵ Kini narmamə khapsaah kimnhasi-pən Jerusalem mine iku pisin ye tanə Judia mine ikin minə ipakə tuk nu e Jodan. Kimnhauə mə tuksəm-ru Jon. ⁶ Kini mamhani-ərhav-pən norien has minə kapəriə. Kini in rimnor baptaes irəriə ye nu a Jodan.

⁷ Mərig nipig Jon rimnəm mə narmamə ye khwen mir e Farisi mine Sadusi khapsaah kimnhauə mə in tukror baptaes irəriə, kini rini-pən tuk əriə mimə, “! Ah! ! Kimiə naksahas rəmhen əmə kin snek yamə mine kasərhkwopah! Pəh nien mə tuku, Kughen ror niemhaa mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. ?Mərig, pa ramni mə to kimiə nakharkun nisaptayen kin? ⁸ Sor narimnar tiksín yamə rhuvə mə tuksəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavən tuk Kughen. ⁹ Nəfrakisien mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mərig rikimiə tukripəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əmiə mhawor kimiə kwənərəus kape Ebrahim. !Nikam, in nar apnapig əmə! Yakamni-pre tuk əmiə mə Kughen rirkun nor-min-ien kapiér apnapig ruə rəmhen kin kwənərəus kape Ebrahim. ¹⁰ Kini taktəkun ai, Kughen rinərer matuk ta mə tukrərəru

2:23: Luk 2:39; Jon 1:45 * **3:4:** Neipən a rəmhen kin kape profet kupən kirik, nhagin e Elaeja. **3:4:** 2 King 1:8
3:7: Mat 12:34; 23:33 **3:9:** Jon 8:33,39; Rom 4:12

nuknei nai. Kini tukmā nai kirik rīpəh nīkuəyen kin kwənkwan yame rhuvə, In tukrərəru marakikin-pən ye nap.†

¹¹ “Yo yakamor baptaes irəmiə kin nu yame ramhajoun mə nakwəsarar ye nərīgien kapəmiə tuk təvhagə has. Mərīg yermamə kirik tukruə kwasig irak, yame kafan nəsaninien mine nehuəyen rapita yo. Kini yo ye tanə əgkəp; yakpəh nəmhenien mə to yakrap kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmiə ye Nanmīn kape Kughen mine nap. ¹² In ramərer matuk tuk nəmien norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yeməsim kirik ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwai wit mə tukrīpik nimitin yame rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit yame rīpik əriə mamvən yerkwanu; mərīg narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, yame ramarakikin-pən əriə ye nap ehua yame ramuək rerin.”

*Jon rīmnor baptaes ye Yesu
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)*

¹³ Kini Yesu rīmitərhav Galili muə ye nu e Jodan, mə Jon tukror baptaes iran. ¹⁴ Mərīg Jon rīmini-əhu skai In mini-pən tukun mīmə, “Ratuatuk mə Ik takor baptaes irak. ? Rhawor nakamuə mə jakor baptaes iram?”

¹⁵ Mərīg Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Nīkam. Takpəh nəpəhyen. Kughen rīmini mə ratuatuk mə takor baptaes irak.” Kini Jon rīmneighan kin. ¹⁶ Kini mor baptaes ye Yesu. Kini nīpīg Yesu rīmneiwaiyu mhəkīnter mīn ye tame nu, məkneikin napuə rəkwaag, kini rəm Nanmīn kape Kughen reiwaiyu-pə rəmhen kin mak ye tanə, maməkwtə-pən iran. ¹⁷ Kini nəgkiarien kirik rīsi-pən ye neai mamni mīmə, “In e narik, yame yakorkeikei pik. Rīkik ragien pik tukun.”

4

*Setan ramarkut tuk nukuraoyen ye nərīgien kape Yesu
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)*

¹ Kini Nanmīn kape Kughen rīmikir Yesu mivən ye tīpəvsik, mə Setan* tukrīvəhsi-pən vəhsi-pən kimin. ² Kini Yesu rīmnəpəh nəviginien kape nīpīg foti, yeraan mine yenpīg, kini məmkərəv pik. ³ Kini Setan† ruə mivəhsi-pən vəhsi-pən kimi Yesu mīni-pən tukun mīmə, “Tukmā Ik Ji Kughen əfrah, ni-pən tuk kapier minə e pəh khaukrekin mhauə misor bred kin.”

⁴ Mərīg Yesu rhorpīn nəgkiarien mīmə, “Nīkam. Kimīrai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Narmamə to khapəh nhamragh-əmə-yen ye nəviginien. Mərīg kamhamragh mīn ye nəgkiarien minə fam yame ramsi-pən tuk Kughen.’ ” *(Dut 8:3)*

⁵ Kini Setan rīmikir Yesu mivən apa Jerusalem, mərīp In ye Nimə Ehuə kape Kughen apa yerpīrig əgkəp. ⁶ Kini mīni-pən tukun mīmə, “Tukmā Ik ji Kughen əfrakis, iv-ərhavru ikin e, meinai kimīrai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, “In tukrher-pə kin agelo minə kafan khauə masarha huvə tuk Ik. Tukharaptərəkin Ik kin kwermirīə mə takpəh nowhan-pənien nihum ye kapier kirik.’ ” *(Sam 91:11, 12)*

⁷ Mərīg Yesu rhorpīn kafan nəgkiarien mīmə, “Nīkam. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīn mīmə, ‘Takhapəh nisəm-əsaahyen kapəmiə Kughen Yermaru mə ramarha huvə əfrakis tuk əmiə uə nīkam.’ ” *(Dut 6:16)*

† **3:10:** Jon Baptaes raməgkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamə mine khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mivəh mīragh əriə meinai iriə ji Ebrahim minə. Nuhpikinien ye nai yame Kughen tukrərəru ramhajoun mə Kughen tukrəkīr norien kape narmamə, kini yamə mine khapəh nisorien norien huvə, Kughen tukrīvəhsi-pən narpīnien kimi əriə.

3:10: Mat 7:19; Luk 13:6-9 **3:11:** Jon 1:26-27,33; Wok 1:5,1:3:25 **3:16:** Jon 1:32 **3:17:** Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35 * **4:1:** Setan in yemehuə kape nanmīn has minə. **4:1:** Hib 2:18; 4:15 **4:2:**

Eks 34:28 † **4:3:** Gris ramni, “Kini yermamə kape nivəhsi-pən vəh-si-pənien ruə.” **4:4:** Kol 1:16-17

⁸ Mækneikin Setan rikir Yesu mivən apa ye tukwas apomh kirik, kini mhajoun In kin kantri minə fam ye tokrei tanə, mine nehuəyen kapəriə, ⁹ kini mini-pən tukun mimə, “Tukmə nakəhuak kimi yo, yakvəhsi-pre narimnar m-fam e kimik.”

¹⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “!Setan, əta irak! Meinai Nəgkiarien kape Kughen ramni mimə, ‘Taksəhuak əmə kimi kapəmiə Yermaru Kughen, misəri-pən əmə kafan nərigien.’” (Dut 6:13)

¹¹ Kini ai Setan rəta iran, kini agelo minə kimnhauə misasitu iran.

Yesu rimirikakun mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen ye provins e nhagin e Galili

¹²⁻¹³ Kini ye nipig a, kimnharaptəra kin Jon Baptaes, kirəhsi-pən ye kalabus. Kini nipig Yesu rimnərig nəvsaoyen kin, kini mivən apa yerkwanu kirik ye provins Galili, nhagin e Nasaret. Mamarə apaikin, mitərhav, mivən apa taon kirik e Kapaneam, ipakə tuk lugun e Galili, mamarə apaikin. Kwənmhaan a in kwənmhaan kape kwənərəus mir kape Isrel e Sebulun mine Naftali. ¹⁴ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan e Aesea ruauə mor nəfrakisien kin, yame rimini mimə,

¹⁵ “Kwənmhaan kape nəmə Sebulun mine Naftali, kawərer ye swatuk ramvən apa ye lugun ehuə e Galili, ye nikar tanə pən ye nu e Jodan.

In e provins e Galili - ime narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel.

¹⁶ Nəmə aikin a kimisarə ye nəpignəpien, kini misəm nikhakien kirik. Kini rinamraan.

Nikhakien ehuə rimnəsia-pen əriə yamə mine kimnisarə ye nəpignəpien kape nimhəyen e yame ramhotəra kin əriə ye nipig mifam.” (Aes 9:1-2)

¹⁷ Kini ririkakun ye nipig a, Yesu rinamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen mamni mimə, “Sasar ye nərigien kapəmiə tuk norien has minə, meinai nipig yame Kughen tukramarmaru ye narmamə ruauə pakə.”

Yesu rimnokrən kin narmamə kuas mə tukhauə kafan narmamə minə
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ Yesu raməriwək ye nikar lugun ehuə e Galili kini məm kwərə mir kiraru. Iriu piauni. Andru mine Saemon (yame nhagin min kirik e Pita). Iriu kwarukin net apa ye lugun, meinai iriu yermamə mir kape niviyen kəmam. ¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Rauə mirakwasig kin Yo, mirauə kafak yermamə mir. Yo jakor əmiru nakrauə yermamə mir kape niviyen narmamə.”

²⁰ Mækneikin, iriu kimiwəpəh kapəriu net mirakwasig kin in.

²¹ Kini Yesu rəriwək kəskəh min, məm kwərə mir kiraru min, iriu piauni. Nhagriu e Jemes mine Jon, ji Sebedi mir. Kawkwətə ye nəkwai bot irisir rimriu, marhajir əsigin kapərisir net. Kini Yesu rimnokrən kin əriu mə tukrauə, ²² mækneikin kwərə, mwəpəh bot, mine rimriu, kini mirakwasig kin.

Yesu ramhajoun narmamə kini mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə
(Luk 6:17-19)

²³ Kini Yesu raməriwək ikın minə ye provins e Galili, mamhajoun narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, maməvsaə-ərhav kin nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə ye nəmhəyen pisin pisin. ²⁴ Kini nəvsaoyen kin Yesu rarkurao fam ye provins e Siria. Kini narmamə kimnhapik narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhauə tuk Yesu. Kapəriə nəmhəyen ror mækneikin: Tiksin kamhamhə; tiksin, niprairiə rimamhə; tiksin, nanmin has ramərer-pən irəriə; tiksin, nikəvaan ramor əriə; kini tiksin, niprairiə fam rimhə. Mərig Yesu rimnor huvə fam əriə. ²⁵ Kini nəmə Galili khapsaah, mine nəmə Dikapolis,

mine nāmә Jerusalem, mine nāmә Judia, mine nāmә ikin minә apa nıkarın pән apa ye nu e Jodan khapsaah kimnhakwasig kin In.

5

Yesu rıpık kafan narmamә minә mishaktә mhavән ye tukwas, ramәvhag kimi әriә
(Luk 6:20-23)

¹ Nıpıg Yesu rımnәм nukwhao ehuә yame ramkwasig kin, kini In rhaktә fiak ye tukwas kirik, kini mәkwәtә. Kini kafan narmamә minә khakwasig kin. ² Kini In rımirikakun mhajoun әriә mımә,

³ “Narmamә yamә mine kamhavәhsi-әhu atuk әriә masәtigтә әmә ye Kughen, iriә e kisarә ye nihuvәyen әfrakis meinai iriә narmamә kape Kughen, kini In ramarmaru irәriә.

⁴ Narmamә yamә mine kisasәk, kini rikiriә ramәmhә, iriә e kisarә ye nihuvәyen әfrakis meinai Kughen tukrәgkiar vi vi kimi әriә.

⁵ Narmamә yamә mine khapәh nhavәh-si-haktә-atukien әriә, iriә e kisarә ye nihuvәyen әfrakis meinai Kughen tukrivәhsi-pән tokrei tanә e kimi әriә.

⁶ Narmamә yamә mine kisорkeikei pık yerkiria m-fam mә nimraghien kapәriә tukratu-atuk ye nımrı Kughen, iriә e kisarә ye nihuvәyen әfrakis meinai Kughen tukror nimraghien kapәriә in ratuatuk.

⁷ Narmamә yamә mine rikiriә rehuә tuk narmamә, iriә e kisarә ye nihuvәyen әfrakis, meinai Kughen rikin rehuә tuk әriә.

⁸ Narmamә yamә mine rikiriә ratuatuk, iriә e kisarә ye nihuvәyen әfrakis meinai tuksәм Kughen.

⁹ Narmamә yamә mine kasәrәhu nәmәrinuyen, iriә e kisarә ye nihuvәyen әfrakis meinai tukokrән kin әriә kimә ji Kughen minә.

¹⁰ Narmamә yamә mine kamuh әriә tuk norien atuaturuk, iriә e kisarә ye nihuvәyen әfrakis meinai Kughen ramarmaru irәriә.

¹¹ “Nakasarә ye nihuvәyen әfrakis nıpıg narmamә kasor nahasien kimi әmiә meinai kimiә narmamә kafak minә. In e tukhani hah әmiә, misoriah әmiә, miseikuә irәmiә mamhani nәgkiarieren hah misoriah әmiә kin. ¹² Nәfrakisien, narmamә kimisor min mәknakin ye profet minә kupan rәmhen kin yame kasor irәmiә ai taktakun. Ror pән, sagien pık, meinai nәrokien ehuә kapәmiә ramarә apa ye rao ye neai.”

Nıgәр mine nıkakien

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

¹³ Kini Yesu ramni min mımә, “Kimiә naksәmhen kin nıgәр kape narmamә m-fam ye tokrei tanә. Kini mәrıg tukmә nıgar rәhiu pık, ?tukhawor kor rhekin min? Rıpәh nәmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin әmә.

¹⁴ “Kimiә naksәmhen kin laet kape narmamә m-fam ye tokrei tanә. Keinein nerk-waigien kin taon yame kimıvhirәkin yerpırig ye tukwas. ¹⁵ Kini yermamә kirik rikәk yame to rәsia-pән ye laet kini mıvai-pән ye nıtip. Nikam. Nıpıg tukmә rәsia-pән ye laet tukramәkeikei mukrai-haktә pән ikin kamukrai-pән laet ikin, mә laet tukrisia-pән fam narmamә apa imә. ¹⁶ Kini ye norien kirikianә әmә min, sor laet rәsia ye nimraghien kapәmiә pәh narmamә tuksәм wok huvә yamә mine nakasor, kini mhavәhsi-haktә nhag Rimimiә Kughen yame ramarә ye rao ye neai.”

Nimraghien kape Yesu rımnor Loa kape Moses ruauә minor nәfrakisien kin

¹⁷ Kini Yesu ramni min mımә, “Rikimiә tukrıpәh nuhyen mә yımauә mә jakarakikin Loa kape Kughen uә nәgkiarieren kape profet kupan minә. Nikam. Pәh nien mә yımauә

mə jakarakikin əriə, mərig yımauə mə jakor nəgkiarieren minə a khauə misor nəfrakisien kin. ¹⁸ !Nəfrah! Yakamni-pre tuk əmiə mimə nıpiğ tokrei tanə mine neiai kwarə, kini Loa, in min tukramarə. To nar kirik rıpəh nirkəkien iran. Nar apnapıg in leta kwakwə əmə, kini Loa tukrərer mor wok meriaji-pən nəgkiarieren minə fam kape Loa tukhauə misor nəfrakisien kin. ¹⁹ Ror pən, narmamə yamə mine kisəpəh loa, mishajoun narmamə mə iriə min tuksəpəh, nar apnapıg mə nəgkiarieren kəskəh əmə kirik ye loa kape Moses, tukokrən kin əriə kimə iriə yetanə əgkəp ye rao ye neai. Mərig narmamə yame mine kasor loa minə a, mishajoun narmamə kin, tukokrən kin əriə kimə iriə yerpirıg əgkəp ye rao ye neai. ²⁰ Yakamni məknakin tuk əmiə meinai kapəmiə norien tukraməkeikei matuatuk huvə əgkəp ye nımrı Kughen rapita norien kape Farisi minə mine nəmhajoun minə kape Loa, yame khamə ta mə iriə kisatuatuk huvə. Mərig tukmə kapəmiə norien rıpəh natuatuk-huvə-yen ye nımrı Kughen, to nakhapəh nhavəniyen misarə apa ye rao ye neai.”

Niemha in rahas rəmhen kin nhopniyen yermamə

²¹ Kini Yesu ramni min mimə, “Kimia nakwəsərig ta nəgkiarieren yame nəmhajoun kimnhani-pən tuk rıpmiə minə, mhamə, ‘Takhapəh nıshopniyen yermamə’ (Eks 20:13) kini, ‘yermamə yame ramhopni yermamə, in tukraməkeikei mərer ye nımrı mırh mivəh narpinien.’

(Dut 5:17) ²² Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə, tukmə yermamə kirik, niemha rhai in tuk nar kirik yame piauni rımnor, ratuatuk mə kwən a yame niemha ramhai in tukrərer ye nımrı mırh mivəh narpinien. Kini tukmə yermamə kirik rımnhek piauni*, ratuatuk mə in tukrərer ye nımrı kaonsel. Kini tukmə yermamə kirik raməko-pən yarmhə kimi in kirik, ratuatuk mə yermamə yame rımini nəgkiarieren a tukrivən ye nap ehuə.

²³ “Kini tuk norien a, tukmə nakamvən ye tebol ye Nimə Ehuə Kape Kughen mə takvəhsi-pən nar kirik kimi Kughen, mərig aikin a, tukmə rikim raməsik piam yame rımnor niemha kimik, uə ik nımnor nar kirik kimin yame rıpəh nəmhenien, ²⁴ pəh pi pom kafam nivəhsi-pəniyen, kini mivən məm piam mwərəhu huvə nətərigien kapəmiru, mırəpəh niworien tikmir, miwor kirikianə, kini ai, mipivən mipivəhsi-pən nar kirik kimi Kughen ye tebol.

²⁵ “Tukmə yermamə kirik rımə tukrərip ik ye nımrı mırh, kini tukmə nakramə takwəriwək kwis mıravən ye nımrı mırh, rhuvə mə takaməkeikei məkupən mərəhu nəmərinuyen tuk əmiru minə, tamə rəukəkin ik mivən ye nımrı mırh. Kini yamehuə kape kot reighan-pən kin ik ye kwermi polis. Kini polis rırəh ik mivən mətapıg əsıgin ik ye kalabus. ²⁶ Kini yakamni-pre nəfrakisien tuk ik, mə tukmə ror məknakin, to nakpəh nap-tayen ye kalabus meriaji mor infamien ye narpiniyen kafam.”

Rikim tukrıpəh nəkrəhyen kin piraovın

²⁷ Kini Yesu ramni min mimə, “Kimia nakwəsərig nəgkiarieren e mə, ‘Kimia yamə mine nakwəsarkurək ta, takhapəh nisəkrəhyen kin piraovın. (Eks

20:14; Dut 5:18) ²⁸ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman rəm piraovın pisin kini rikin raməkrəh kin, in rınor ta təvhagə has yerkin, rəmhen kin yame rımnəkrəh əfrakis kin. ²⁹ Kini tukmə nımrım matuk ror nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh nımrım kirikianə, rapita yame takvən ye nap ehuə kin nıpram piəpiə. ³⁰ Kini tukmə kwermim matuk ror nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh kwermim kirikianə, rapita yame takvən ye nap ehuə kin nıpram piəpiə.”

Takpəh nəpəhyen kafam piraovın

5:17: Rom 3:31 **5:18:** Luk 16:17; 21:33 **5:19:** Jem 2:10 * **5:22:** Nəgkiarieren Gris ramni mə, “Tukmə ramni-pən tuk piauni mə ‘!Rakah!’ Nəgkiarieren e in narpakwaiyen. **5:22:** 1 Jon 3:15 **5:23:** Mak 11:25 **5:29:** Mat 18:9; Mak 9:47 **5:30:** Mat 18:8; Mak 9:43

³¹ Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarieren e yame ramni mimə, ‘Yermamə yame raməpəh kafan piraovin, in tukraməkeikei mivəhsi-pən nəkwəkwə kirik kimin yame ramhajoun mə rimnəpəh.’ (Dut 24:1-4) ³² Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə kirik raməpəh kafan piraovin yame ripəh nivən-hanəyen tuk yerman pisin kirik, kini pian a rarar mikwasig kin yerman pisin, rəmhen kin mə piraovin a rimnor təvhagə hah, mərig təvhagə has a rimirikakun ye yerman hanə kafan. Kini tukmə kwən kirik rikir piraovin a, in rəmhen kin yame rimnəkrəh kin piraovin a.”

Takpəh nivəhyen kwəsuyə nhag yermamə kirik, mərig takəfrakis əmə

³³ Kini Yesu ramni min mimə, “Nakwəsərig ta nəgkiarieren kirik min yame nəmhajoun minə kimnhani-pən tuk riptawə minə mhamə, ‘Tukmə nimnhani nhag yermamə kirik mə tukror kafam nəgkiarieren tukror nəfrakisien kin, takhapəh nisakapirien nəgkiarieren kapəmiə. Kini tukmə nimnhani-pən nəgkiarieren kirik kimi Kughen Yermaru, sor.’ (Lev 19:12; Nam 30:2; Dut 23:21) ³⁴ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə, takhapəh nhaniyen nhag yermamə kirik mə tukror kafam nəgkiarieren tukror nəfrakisien kin. Takhapəh nhaniyen nhag rao ye neai, meinai Kughen ramkwətə ikin mamarmaru. ³⁵ Mhapəh nhaniyen nhag tokrei tanə, meinai Kughen ramarmaru ikin. Mhapəh nhaniyen nhag Jerusalem, meinai in taon kape King Ehuə. ³⁶ Mhapəh nishajounien kapəmia kapə mə kafam nəgkiarieren tukror nəfrakisien kin, meinai kapəmiə nəsaninien rikək tuk nukreikinien nikwənemiə mə tukrhawən uə tukrapig. ³⁷ Mərig taksəfrakis nipig m-fam. Tukmə nakseighan kin nar kirik, sor. Kini tukmə naksəpəh, hapəh. Mərig Setan in ramherer narmamə mə tukhani nhag nar kirik mə tukror nəgkiarieren kapəriə ror nəfrakisien kin.”

*Takhapəh nisarpinien tai təvhagə has
(Luk 6:29-30)*

³⁸ Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarieren kirik ramni mimə, ‘Tukmə yermamə kirik rhaps nimri yermamə kirik, tukaməkeikei khopis min nimrin. Kini tukmə yermamə kirik rhopir kweru yermamə kirik, tukaməkeikei khopir min kwerun.’ (Eks 21:24; Lev 24:20; Dut 19:21) ³⁹ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə, takhapəh nisarpinien tai təvhagə has yame kamor-pre kimi əmiə. Kini tukmə yermamə kirik rərip nikapim matuk, kini nakukreikin-pən min nikarin pəh rərip. ⁴⁰ Kini tukmə yermamə kirik rivəh-si-pən ik ye kot maməkeikei kimik mə takvəhsi-pən kafam sot kimin mə tukrəəhu huvə nətərigien kapəmiru, vəhsi-ta min kafam kot mivəhsi-pən kimin. ⁴¹ Kini tukmə mobael kirik raməkeikei kimik mə takrur kafan nitip məriwək rəmhen kin kilomita kirikianə, takripin məriwək meriaji kilometa kiraru. ⁴² Vəhsi-pən naha nhagin kimi yermamə yame ramaiyoh ik kin. Kini takpəh nini-əhuyen yermamə kirik yame rimə tukrivəh kafam kirik nar kirik mivən, kini mirerig-pə min mirəhsi-pre min.”

*Sorkeikei tikmir kapəmiə minə
(Luk 6:27-28, 32-36)*

⁴³ Kini Yesu ramni min mimə, “Nakwəsərig ta mə, ‘Takasəkeikei misorkeikei kimiə minə tiksın, kini masəməkin kapəmiə tikmir minə.’ (Lev 19:18) ⁴⁴ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə taksorkeikei kapəmiə tikmir minə, kini masəhuak tuk narmamə yamə mine kasor ahas pre kimi əmiə, ⁴⁵ kini norien a ramhajoun mə kimiə ji Kughen Rimimiə, yame ramarə apa ye rao ye neai. Kini sor məknakin meinai Kughen ramor mirh raməsia-pen nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Kini In mamor nəhig rip mamuh nəmə atuaturuk mine narmamə yamə mine khapəh nisatuaturukien. ⁴⁶ Mərig tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mine kasorkeikei əmiə, Kughen to ripəh nərokien əmiə

iran, meinai nar apnapig mə nəmə has minə rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mərīg iriə min kasorkeikei narmamə yamə mine kasorkeikei əriə. ⁴⁷ Kini tukmə nakhavəh əmə kimiə minə tiksın misəgkiar kimi əmiə minə, pa rimə nakasor nar kirik rhuvə rapita narmamə minə tiksın. Nakharkun mə nar apnapig narmamə yamə mine khapəh nharkunien Kughen, mərīg iriə min kasəgkiar kimi əriə minə tiksın.”

⁴⁸ Kini Yesu ramni min mimə, “Rimimiə Kughen In ratuatuk, ror pən, norien kapəmiə tukraməkeikei matuatuk min.”

6

Takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmiə tuk norien huvə yame nakasor

¹ Kini Yesu ramni min mimə, “Tukmə naksor nar atuatuk, takhapəh nisorien mə tukəm kəgnəgin əmiə tukun, tamə Rimimiə ye rao ye neai rīpəh nərəkien əmiə iran. ² Ror məkneikin, tukmə nakhavəh-si-pən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, hapəh nisorien ye norien kape narmamə yame norien kapəriə rhuvə mərīg rikiriə rahas. In e, nīpig kisasitu ye yavən has minə, masher naiyuk, mhani-ərhav ye nimə kape nofuginien mine ye nəkwai swatuk, mə narmamə tuksəm khasiai əriə tukun. Mərīg yakamni nəfrakisien tuk əmiə mimə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərək piəpiə kapəriə [in e nisaiyen kape narmamə]. ³ Mərīg kimiə, tukmə nakhavəh-si-pən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, takhapəh nisəpəhyen mə narmamə tuksəm. Nar apnapig mə kwermim matuk, mərīg takpəh nəpəhyen mə tukrəm. ⁴ Sor məkneikin mə narmamə tukseinein norien huvə minə kapəmiə, kini Rimimiə yame raməm norien apisapis kapəmiə minə, In tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.”

Norien kape nəhuakien

(Luk 11:1-4)

⁵ Kini Yesu ramni min mimə, “Nīpig naksəhuak, hapəh nisəri-pənien norien kape narmamə yame kapəriə norien rhuvə mərīg rikiriə rəmkimik. In e, kisorkeikei mə tuksərer ye nimə kape nofuginien, mine ye swatuk pisiək, masəhuak mə narmamə tuksərig əriə. Yakamni əfrakis tuk əmiə mimə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərək piəpiə kapəriə- [in e nisaiyen kape narmamə]. ⁶ Mərīg tukmə nakhamə taksəhuak, havən apa ye nəkwai nimə kapəmiə, misətapig, masəhuak kimi Rimimiə yame kipəh nəmien In. Kini Rimimiə, yame raməm kapəmiə norien apisapis minə, tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.

⁷ “Kini tukmə naksəhuak, takhapəh nisəwhai-kəjiyen nəgkiarien rīpsaah yame nīpran rikək, rəmhen kin yame narmamə yamə mine kaseinein Kughen kasor. Iriə khamə ta mə kapəriə kughen minə tuksərig əriə tuk nəgkiarien minə khapsaah yamə mine kasəhuak mamhani. ⁸ Hapəh nisorien rəmhen kin əriə, meinai, kwasig ikin naksaiyoh kin nar kirik, Rimimiə In ruirkun ta naha nhagin yame naksəkwakwə kin. ⁹ Kini ror məkneikin, tukmə nakhamə taksəhuak, səhuak məkneikin:

“Rimtawə ye neai, nhagim rəmrhakə, pəh narmamə tukhasiai Ik.

¹⁰ Pəh kafam narmaruyen tukruə mamarə,

Kini pəh nar yame Ik nakorkeikei in tukruə mor nəfrakisien kin ikin e tokrei tanə rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai.

¹¹ Nīpig mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əmawə rəmhen tuk nīpig e towai.

¹²⁻¹³ Pəh nīpəhyen əmawə mə Setan tukrivəhsi-pə vəh-si-pə kimi əmawə tamə yakhamir.

Kini vəhsi-ta əmawə tuk kwermi Setan.

Kini vəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəməwə minə meinai kimawə yakhapəh nharaptərəkin tim-timien norien has yame narmamə kasor irəməwə.”*

5:48: Lev 19:2; Dut 18:13 **6:1:** Mat 23:5 **6:5:** Mat 23:5; Luk 18:10-14 **6:7:** 1 King 18:26-29 **6:8:** Mat 6:32 **6:10:** Luk 22:42 * **6:12-13:** Kopi akwas tiksın kape Niutesteman kamharpin nəgkiarien e mhama, “Meinai Ik pisin əmə Yermaru, Ik pisin əmə nakavəh nəsaninien, mine nar huvə minə, kafam pisin əmə, rīpəh norien infamien. Amen.”

¹⁴ Səhuak məknakin meinai tukmə nakhapəh nisarpinien tai norien has yamə mine narmamə kasor irəmiə, Rimimiə ye rao ye neai tukripəh narpinien kapəmiə norien has minə. ¹⁵ Mərig tukmə naksarpin norien has yame narmamə kasor irəmiə, Rimimiə min tukrəkeikei marpin norien has yame nakasor.”

Nəpəhyen nəviginien tuk nəhuakien

¹⁶ Kini Yesu ramni min mimə, “Tukmə nakhamə taksəpəh nəviginien tuk nəhuakien, hapəh nisorien nimiria rəpou rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kapəria norien rhuvə mərig yerkiria rəmkimik. Iriə kasor nimiria ror pisin, mə narmamə tuksəm əria mə nikumhə raməs əria, khasiai əria tukun. Yakamni əfrah mə iria kwənhavəh ta nərok piəpiə kapəria- [in e nisaiyen kape narmamə]. ¹⁷ Mərig nipig naksəpəh nəviginien, misəhuak kimi Kughen, saikwas ye nimiria, misətei huvə ye nikwənemia, ¹⁸ mə narmamə tuksəm əmia khapəh nharkunien mə naksəpəh nəviginien tuk nəhuakien. Kini Rimimiə, yame kipəh nəmien In, In pisin əmə tukrəm mirkun. Kini Rimimiə yame raməm kapəmiə norien apisapis minə, tukrərok əmia tuk kapəmiə norien huvə minə.”

Taksor nitip kapəmiə apa rao ye neai

(Luk 12:33-34)

¹⁹ Kini Yesu ramni min mimə, “Takhapəh nisəwhai-kəjiyen kapəmiə nautə ye tokrei tanə e mə tukripsaah. Ye tokrei tanə e, ivn minə mine nəmtəyen raməs narimnar ikin, kini yəkrəh minə kisas-pən imə, misəkrəh kin narimnar. ²⁰ Mərig taksor nitip kapəmiə apa rao ye neai. Kini ikin aikin a, to ivn minə mine nəmtəyen ripəh nəsien narimnar aikin, kini to yəkrəh minə khapəh nisat-pəniyen aikin. ²¹ Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmiə narimnar huvə minə kamhaswin ikin, rikimia tukrivən min aikin.”

Nikhakien kape laet

(Luk 11:34-36)

²² Kini Yesu ramni min mimə, “Nəkwai nimir in rəmhen kin laet yame ravəhsi-pre nikhakien ye nipram. Tukmə nəkwai nimir mir kirahuvə, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nikhakien. ²³ Mərig tukmə nikwai nimir mir kwahas, rəmhen mə nipram rukwar kin nəpignapien. !Kini tukmə nikhakien ye nipram rəmhen əmə kin nəpignapien, in rəmhen kin yame nakamarə əfrakis aikin rəpignəp ikin!

To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane

(Luk 16:13)

²⁴ “Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehuə mir kiraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kirik, maməməkin kirik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kirik, məpəh kirik. To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane.”

Tukhapəh nisətərig-pikien tuk neipən mine nəviginien, meinai Kughen rorkeikei ətawə, mivəhsi-pə fam narimnar kimi ətawə

(Luk 12:22-31)

²⁵ Kini Yesu ramni min mimə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmia mə, takhapəh nisətərig-pikien tuk nimirghien kapəmiə mə taksən naha, mhanim naha, uə mə takvəhsi-pən naha neipən. ?Nakharkun mə nimirghien kapəmiə rapita nəviginien, kini nimiraimia rapita neipən? ²⁶ Səm-ru man minə ye nimago-ago. Khapəh nisəsimien, mhapəh nisarha-kinien nəviginien, mhapəh nisətu-yen nəria nəviginien ye nəkwai nimə. Mərig Rimimiə ye rao ye neai raməvigin əria. !Mərig nakharkun mə In rorkeikei pik əmia rapita man minə! ²⁷ ? Tukmə nakətərig pik tuk nimirghien apomh kafam, nakirkun mə to rasitu iram nakarə min rəpomh uə? !Nikam! Norien kape nətərig-pikien to ripəh nəsik-əpnis-pən-ien aoa kirikianə ye nimirghien kapəmiə.

28 “?Kini rhawor e naksətərig pik tuk neipən? Səm-ru jiji nai yamə mine kamhavirus. Iriə khapəh nisorien wok, mhapəh nhajirien kapəriə neipən. 29 Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupan, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig ripəh nihuvə-pikien mapita jiji nai minə a. 30 Jiji nai minə kishaktə tuk nipig kwakwə əmə, kəni rikwamer kin, kivaan əriə ye nap. Mərig Kughen ramor əriə kamhavəh-si-pən neipən huvə. ?Mərig kimiə nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmiə uə nikam? !Ewəh! Kafak narmamə minə. Kapəmiə nhatətəyen in rəkəskəh əmə. 31 Ror pən, takhapəh nisətərig-pikien mhani mhamə, ‘?Jaksən naha?’ uə ‘?Jakhstan naha?’ uə ‘?Jakhavəhsi-pən naha neipən?’ 32 Meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen, rikiriə ramvən tuk narimnar minə a. Mərig Rimimiə rikun narimnar yamə mine naksəkwakwə kin ye nimraghien kapəmiə. 33 Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen mine nimraghien atuatur, pəh iriu tukwərer əkupən ye nimraghien kapəmiə, kini Kughen tukrivəhsi-pre narimnar kape nimraghien e ye tokrei tanə kimi əmiə. 34 Ror məkneikin, takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar yamə mine tukianəkwamer nakhavəh, meinai narimnar kape tikianəkwamer, iriə kape tuknəkwamir. Nimraghien kape towei in rəutən pik, takpəh norien narkutien kimik mamətərig tuk narimnar kape tikianəkwamer.”

7

Takhapəh nhaniyen nikar narmamə (Luk 6:37-38, 41-42)

1 Kini Yesu rimini min mə, “Takpəh nəm-pənien nar has ye narmamə, tamə Kughen min rəm-pre nar has irəmiə. 2 Meinai nəgkiarieren skai yame nakamhani hah yermamə kirik, Kughen tukrini əmə min iram rəmhen kin yame nimini. Tukmə nakəkir narmamə ye norien yame ratuatur, Kughen tukrəkir ik ye norien yame ratuatur. Mərig tukmə nakəkir oror narmamə ye norien yame riskai, Kughen tukror əmə min iram rəmhen kin yame ik nimnor.

3 “? Rhawor nakamhani nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə; mərig nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramhai nimrimia? 4 Tukmə nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramhai nimrimia, ?takshawor pən iran mine mhasur ta nimoptanə ye nimri piaumiə? 5 Kimiə naksəmhen kin narmamə yamə mine kamhani nar mhapəh nisorien. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehuə ye nimrimia, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyen nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə mipihatur-ta.”

Nivəhsi-pənien nəgkiarieren kimi narmamə yame khapəh nisəhuakien

6 Kini Yesu rimini min mə, “Hapəh nhavəhsi-pənien narimnar kape Kughen kimi narmamə yamə mine kisahas rəmhen kin kuri minə, tamə kisarat misəs əmiə. Kini mhapəh nisarakikin-pənien nar huvə minə kapəmiə* kimi [narmamə yamə mine kisəmkimik rəmhen kin] pukəh minə, tamə kasəriwək əsuun.”

Saiyoh kin, misarha kin, misəsik-əsik tapig (Luk 11:9-13; 6:31)

7 Kini Yesu rimini min mə, “Saiyoh Kughen kin narimnar, kini In tukrivəhsi-pre kimi əmiə. Sarha kin, misəm. Səsik-əsik tapig, kini tapig tukrəhitə tuk əmiə. 8 Yakamni məknakin meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kini narmamə yamə mine kasarha kin, tuksəm min. Kini yamə mine kisəsik-əsik tapig, tapig tukrəhitə tuk əriə.

6:29: 1 King 10:4-7; 2 Kron 9:3-6 6:32: Mat 6:8 6:33: 1 King 3:11-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17 7:1: Rom 2:1; 1 Kor 4:5; Jem 4:11-12 7:2: Mak 4:24 * 7:6: Gris ramni mə “Takpəh narakikin-pən-ien ‘perel’ kapəmiə kimi pukəh minə.” Perel in rəmhen kin kapier kirik yame nimrin rhaktə. 7:7: Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24 7:8: Jon 15:7; Jem 4:3; 1 Jon 3:22

⁹ “Yermamə kirik aikin irəmiə yame tukmə tini raiyoh kin bred, mərig in tukrivəhsi-pən kapiə uə, nīkam? !Nīkam! ¹⁰ ?Uə tukmə nīpig raiyoh kin kəmam, mərig in tukrivəhsi-pən snek uə? !Nīkam! ¹¹ Kimiə naksahas pawk, mharkun nhavəhsi-pənien narimnar huvə minə kimi jimia minə. Mərig Rimimiə ye neai, kafan norien rhuvə pik rapita norien kapəmiə. Kini nəfrakisien mə In tukrivəhsi-pən nar huvə minə kimi narmamə yamə mine kisaiyoh kin.

¹² “Kini sor huvə pən kimi narmamə m-fam ye norien minə fam yame naksorkeikei mə narmamə tuksor min kimi əmiə, meinai norkeikeiyen raməpkəfugin nəgkiarien fam ye loa kape Moses mine profet kupan minə.”

*Swatuk kiraru
(Luk 13:24)*

¹³ Kini Yesu rimini min mə, “Kimiə takasəkeikei mhakurao ye kwəruə yame rəkəskəh, meinai kwəruə yame rehuə, mine swatuk yame rimar, ramkir-pən narmamə ye nap ehuə. Kini narmamə khapsaah tukhakurao-pən ye kwəruə a. ¹⁴ Mərig kwəruə yame rəkəskəh, mine swatuk yame rəutən, ramkir-pən narmamə ye nimraghien rerin. Kini narmamə kwatiksın əmə tuksəm.”

*Yesu tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kaseinein In
(Luk 6:43-44)*

¹⁵ Kini Yesu ramni min mə, “Takasərig əmiə tuk profet eikuə minə. Iriə tukhauə tuk əmiə misəpou rəmhen kin sipsip; mərig rikiriə rəmhen kin kuri aparū yamə mine kasəkwəpah. ¹⁶ Narmamə kasəm kwənkwan ye nimraghien kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas. Kwənurkəsik to ripəh nikuəyen kin kwənkwai grep; kini kapiriapir to ripəh nikuəyen kin kwənkwai fig. ¹⁷ Ye norien kirikianə min, nai huvə tukramkuə kin kwənkwai nai huvə; kini nai hah tukramkuə kin kwənkwai nai hah. ¹⁸ Nəpgin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənkwan yame kipəh nənien. Kini to nai has ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə. ¹⁹ Nai minə fam yamə mine khapəh nhakuəyen kin kwənkwaieriə yame rhuvə, tukərapir-pir, karakə-pən kin ye nap. ²⁰ Ror məkneikin mə narmamə kasəm kwənkwan ye nimraghien kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas.

²¹ “Nar apnapig mə narmamə kasokrən kin Yo mə Yermaru, mərig pəh nien mə iriə m-fam tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. Mərig yamə mine kasor nəkwai Rimik yame ramarə ye rao ye neai, iriə en tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. ²² Ye nīpig yame Kughen tukrəkir narmamə mifam iran, narmamə khapsaah tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘Yermaru! !Yermaru! ?Rhawor? ?Nakirkun əmawə uə nīkam? Kimawə yimnhani-ərhav nəgkiarien kafam yame nimivəhsi-pə kimi əmawə. Kini misəko-ta nanmin has ye nhagim. Kini masor nimtətien minə.’ ²³ Mərig Yo jakni-pən atuətuk tuk əriə mimə, ‘!Ah! !Yakpəh hanə nirkunien əmiə! !Havən isok tuk Yo! Kimiə yor təvhagə has minə.’ ”

*Nəgkiarien kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim
(Mak 1:22; Luk 6:47-49)*

²⁴ Kini mini min mimə, “Ror məkneikin meinai narmamə yamə mine khauə tuk Yo, kini misətərig kin nəgkiarien kafak, masarar, misor narimnar yame yakməni, narmamə en kisəmhen əmə kin yermamə yame kafan nirkunien rehuə, tukmə rimə tukror kafan nimə, tukrəkupən mikir nimoptanə, meiwaiyu məspir kapiə apig, mor pən nimə iran. ²⁵ Kini nīpig tukmə nəhig rip kini yapiwən raiyu, kini nimətag ramuh nimə, to rapəh nimirien, meinai nihun ramərer tim tim ye kapiə. ²⁶ Mərig narmamə yamə mine kasərig

7:11: Jem 1:17 **7:12:** Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10; Gal 5:14 **7:15:** Mat 24:24; Wok 20:29; 2 Pita 2:1
7:16: Gal 5:19-22; Jem 3:12 **7:19:** Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 **7:20:** Mat 12:33 **7:21:** Luk 6:46; Jem 1:25
7:23: Luk 13:25-27; Sam 6:8; 2 Tim 2:19

nəgkiarien kafak, mhapəh nisorien, iriə kisəmhen kin yermamə yame kafan nirkunien rikək. Tukmə rimə tukror kafan nimə, ravhirəkin haktə əmə ye nīpakir. ²⁷ Kini nīpig tukmə nəhig rīp, kini yapiwən raiyu, kini nimətag ramuh nimə, rəusərku, mowhan əpir-pir.”

²⁸ Kini Yesu rīmnor infamien ye kafan nəvhagien, nukwhao ehuə a kisərig kafan nhajounien, kisakur ²⁹ meinai rīmnhajoun əriə, kisəm mə rīpəh nəmhenien kin nəmhajoun mīnə kape Loa kape Moses, meinai nəgkiarien kafan, nanmīn aikin.

8

Yesu rīmnor huvə yermamə kirik yame ravəh nəmhəyen e leprosi
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ Kini Yesu rīmasi-pən ye tukwas meiwaiyu-pə, kini narmamə khapsaah khakwasig kin. ² Kini kwən kirik yame ravəh nəmhəyen ətən kirik e leprosi raməmīr ye tikin ruə meiwaiyu, mənīmkur-pən tukun, mīni-pən tukun mīmə, “Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkimik irak.”

³ Kini Yesu rərao-pən mīrap kwən a, mīmə, “Əwəh. Yakorkeikei mə jakor. !Əsanin!” Kini taktəkun əmə nəmhəyen e leprosi rikək iran.

⁴ Kini Yesu rīmīni-əhu in mīmə, “Takpəh nīni-ərhavyen narīmnar mīnə e kimi narmamə. Mərig yuvən məm pris kirik pəh in rəm mə nīpram rīnor məknen. Kini or sakre-faes kimi Kughen rəri-pən Loa kape Moses, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwahuvə, kini kafam nəmkimik ruirkək.”

Nhatətəyen kape yemehuə kape mobael
(Luk 7:1-10)

⁵ Kini Yesu rīmavən mītərhav-pən taon Kapaneam, kini yamehuə kirik kape Mobael kape Rom rīmauə məm Yesu, maiyoh kin nasituyen, mīmə, ⁶ “Yermaru. Kafak yorwok ramhə, kini mamapir apa ye nimə kafak, nīpran fam rīmhə. Kini ramərig pik nəmhəyen.”

⁷ Kini Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, “Əwəh. Jakurə mor huvə in.”

⁸ Mərig yamehuə kape mobael rīmīni-pən tukun mīmə, “Yermaru, yakpəh nəmhenien mə takuə imak ikin. Ik yerpīrig mərig yo ye tanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsanin mīn. ⁹ Yakirkun mə nīmhəyen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo mīn, kafak nəmehuə mīnə aikin yame kasehuə irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael mīnə tiksīn aikin yame yo yakamehuə irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mīmə, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeikei mīvən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik mīmə, ‘Yuə,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mīmə, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”

¹⁰ Yesu rīmnərig nəgkiarien e, rakur pik kin. Kini marar mīni-pən tuk narmamə khapsaah yamə mīne khakwasig kin In mīmə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, nar apnəpig kwən e pəh nien mə yemə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyen yemə Isrel kirik yame kafan nhatətəyen rehuə rəmhen kin in. ¹¹ Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə khapsaah tukhasi-pən ye kantri pīsīn pīsīn mīnə, mhauə mīsəvigīn kwis ye tebol iriə Ebrahim mīne Aesak mīne Jakob apa ye rao ye neai. ¹² Mərig kimiə kwənərəus kape Isrel yame Kughen rīmnəkupan mīrpen əmiə mə In tukrarmaru irəmīə, In tukrarak-ərhav kin əmiə iruə ye nəpīgnəpien. Kini aikin a narmamə tuksasək, mīsəkweruə meinai kisərig nəmhəyen ehuə.”

¹³ Kini Yesu rarar mīni-pən tuk yemehuə kape mobael mə, “Yuvən. Kafam yorwok tukrihuvə rəmhen kin yame nakwəni nəfrakisien mə Kughen tukror.” Kini ye nīpig atuatur a, yorwok kafan rīmnəsanin mīn.

Yesu rīmnor huvə narmamə khapsaah yamə mīne kamhamhə
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

14 Aikin, Yesu rarar, miɓən apa nimə kape Saemon Pita*. Ye nipig a, kuhu Saemon ramhə maməpan-əpan pik, kini Yesu rimavən məm, 15 məker-pən ye kwermɪn, məkneikin nəpan-əpanien rəta. Kini piahwaru a rərer, miɓən miruk ta nəriə nəviginien.

16 Kini nipig mirh natukrivə, narmamə khapik narmamə khapsaah yamə mine nanmin has ramərer-pən irəriə, kini Yesu rimnəgkiar əmə maməko ta nanmin has minə, mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. 17 Nar a rimitərhav-pə ror Nəgkiarrien kape profet kupan e Aesea ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini mimə, “In rimivəh-si ta nəmhəyen minə kapətawə,

kini mor nipraitawə yamə mine kamhamhə, kwənhahuvə min.” (Aes 53:4)

Nikwasigien kin Yesu in rəutən

(Luk 9:57-62)

18 Kini nipig Yesu rəm nukwhao kisərer ərkurao kin, kini rimini-pən tuk kafan narmamə mə, “Takhavən ye nikar lugun pən.”

19 Aikin yemhajoun kirik kape loa ruə mini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Yo jakikwasig kin Ik ikin hiə takvən ikin.”

20 Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Kuri aparu minə, kapəriə nəpəəg rarə yame kasapir ikin. Kini man minə, nimairiə rarə yame kasapir ikin. Mərig Yo, Ji Yermamə, kafak nimə rirkək tuk napirien.”

21 Kini yermamə kirik kafan rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Pəh pi pom. Eighaan kin yo pəh yakvən minim rimik.”

22 Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Apəh-pən, mikwasig kin Yo. Narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nimraghien pəh khavən mhanim nəmə mhə minə.”

Yesu ramni-əhu nimətag ehuə ye lugun

(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

23 Kini ai, Yesu rat-pən ye bot, kini kafan narmamə minə khakwasig kin. 24 Məkneikin, nimətag ehuə kirik rimnəvi nu, kini nu rinamakətənim kin bot. Mərig Yesu ramapir.

25 Kini narmamə kafan kimnhavən mhasig In, mhamə, “!Yemehuə! !Yemehuə! !Vəh miragh ətawə! !Kinasəmnim!”

26 Kini Yesu raiyoh-pən əriə mimə, “?Nakashawor mamhagin məkneikin? ?Nhatətəyen hiə kapəmiə?” Kini rarar, mini-əhu nimətag mine peao-peao ehuə. Nimətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu min.

27 Mərig nəmə minə a kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Eh! ?Naha e yermamə? ! Nar apnapig mə nimətag mine nu, mərig tukmə raməgkiar kawor nəkwən!”

Yesu rimnəko ta nanmin has ye yermamə kiraru

(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

28 Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak apa kwənmhaan a kamni kimə Gedara†. Məkneikin, yermamə kiraru yamə mir nanmin has ramərer-pən irəriu kirasi-pən ye nəpəəg kapiar yame kamnim narmamə ikin. Iriu karoh narmamə, narmamə kamhagin-pən aikin. 29 Kirauə miwəm Yesu kirəmə, “!Eh! !Ji Kughen! ?Nakmə takhawor əmru? ? Nakwauə mə takor narpinien kimi əmru yame ripəh hanə norien nipig tukun, uə?”

30 Ikin aikin a, pukəh minə khapsaah kasəruk ikin, mərig isok kəskəh tuk əriə. 31 Kini nanmin has minə kimisaiyoh-pən skai kimi Yesu mhamə, “!Awəh! Tukmə nakmə takəko ta əmawə, əta-pən irəmawə yerki pukəh minə a.”

32 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “!Havən!” Məkneikin, nanmin has minə a kimnhatərhav ye kwərə mir a mhavən yerki pukəh minə. Kini pukəh minə a, iriə fam kimisaiyu miseiwaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmnim ye tahik. 33 Kini ai,

* 8:14: Nipig kirik, kamokrən kin Saemon Pita kimə, ‘Saemon.’ Kini nipig kirik, kamokrən kin kimə, ‘Pita.’ 8:20:

2 Kor 8:9 8:24: Sam 4:8 8:26: Mat 14:31; Sam 89:9 † 8:28: Mak mine Luk kiramə nhag kwənmhan a Gerasa.

8:29: Mak 1:24; Luk 4:41

narmamə yamə mine kasəvigin pukəh minə a kimisaiyu, mhavən apa ye taon misəvsao-pən kin narimnar fam, mine narimnar yame Yesu rimnor kimi kwərə mir yamə mir a nanmin has rimamərer-pən irəriu. ³⁴ Kini narmamə mi-fam yamə mine kasarə apa taon khatərhav, mhauə tuk Yesu masəkeikei kimin mə tukritərhav aikin.

9

*Yesu rimnor huvə yermamə kirik yame nīpran rimamhə
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)*

¹ Kini Yesu rat-pən ye bot mukurao-pən ye nīkar nu, mitərhav-pən iman ikin. ² Kini narmamə tiksın kharəh yermamə kirik mhavən kimin. Nīpran rimamhə. Ramapir ye kafan nīkaokao. Kini Yesu rimnəm kapəriə nhatətəyen, kini mini-pən tuk yemə ramhə mīmə, “Narik, pəh niginien. Yakwərəh-si ta fam ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

³ Kini nəmhajoun minə tiksın kape Loa kape Moses kimisərig nəgkiarrien a, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Ah! !Nəgkiarrien a rahas! Kwən a raməgkiar məknakin mamni mə in Kughen.”

⁴ Mərig Yesu In ruirkun ta kapəriə nətərigien, kini mini-pən tuk əriə mīmə, “?Rhawor e nətərigien kapəmiə ramahas məkneikin? ⁵ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimia nakasəm mə nəgkiarrien kafak rəfrakis? ?Mə jakni-pən tukun mə yakwərisin ta narpinien kape kafan təvhagə hah? ?Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekimter məriwək mamvən?

⁶ Mərig yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyen ye tokrei tanə tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has.” Kini marə mini-pən tuk kwən a mīmə, “Yakamni-pre tuk ik mə, ‘Takhekimter, mirəh kafam nīkaokao məriwək mamvən imam yerkwanu.’” ⁷ Kini taktəkun əmə, kwən a rhekimter, məriwək mamvən iman ikin. ⁸ Kini narmamə m-fam kisəm kisakur pik kin, masəgnəgin Kughen yame ravəhsi-pən nehuəyen kimi yermamə mə tukror məknakin.

*Yesu rimnokrən kin Matiu
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)*

⁹ Kwasig ikin ye narimnar minə e, Yesu ritərhav məməriwək mamvən, kini məm kwən kirik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Matiu*. Ramkwətə ikin kamərok takis ikin. Kini Yesu rimini-pən tukun mīmə, “Yuə, mikwasig kin Yo.” Məkneikin Matiu rərer, mikwasig kin Yesu.

¹⁰ Kini Yesu rimavən məvigin ye nimə kape Matiu, kini narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has pisin pisin minə kimnhauə misəkwətə misəvigin iriə Yesu mine kafan narmamə minə.

¹¹ Mərig nīpig Farisi minə kimisəm nar a, khani-pən tuk narmamə kape Yesu minə mhamə, “!Ah! ?Rhawor e yhajoun kapəmiə raməvigin iriə narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis mine yor təvhagə has minə?”

¹² Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kisəsanin khamhavən misəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə, tukasəkeikei mhavən misəm dokta. ¹³ Mərig havən misarha-kin nīprai nəgkiarrien e ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“ ‘Nar kirik ror rikik ramagien, in e mə rikimia tukrehuə tuk narmamə, mərig rikik rīpəh nagienien tuk kapəmiə sakrefaes minə.’ ”

(Hos 6:6)

Kini Yesu rīrpīn nəgkiarrien mīmə, “Yakamni məkneikin meinai pəh nien mə Yo yīmauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine [khamə ta mə] kwəsatuatuk ta. Nīkam. Yīmauə mə jakokrən kin yor təvhagə has minə.”

9:1: Mat 4:13 **9:4:** Luk 9:47; Jon 2:25 **9:6:** Jon 17:2 * **9:9:** Matiu, nhag pisin kirik e Livae. **9:11:** Luk 15:2 **9:13:** Hib 10:8; Hos 6:1-6; Maeka 6:6-8; 1 Saml 15:22

*Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa kape Moses in nəkwas
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)*

¹⁴ Kini narmamə kape Jon Baptaes kimnhauə misəm Yesu mhani-pən tukun mhamə, “Ɛm-ru. Farisi minə mine kimawə yaksəpəh nəviginien tuk nəhuakien kimi Kughen. ? Mərig rhawor kafam narmamə minə khapəh nisəpəhyen nəviginien tuk nəhuakien?”

¹⁵ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Nipig kimia nimisor nəviginien kape yerman yame rimnarkurək pə pə, ?mərig nakhamə ta mə in minə tiksın tuksasək ye nipig a uə? !Nikam! Mərig tukripior nipig yame narmamə tukhavəhsi-ta Yerman e yame rimnarkurək pə pə tuk In minə tiksın. Kini ye nipig a in a, In minə tiksın tuksəpəh nisəviginien iran.†

¹⁶ “To yermamə kirik ripəh nivəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətit kafan [yame rimneikus]. To ror məknakin, kwonmut neipən yame rivi to reikus neipən mətit, kini reikus ehua. ¹⁷ Kini to yermamə kirik ripəh nivəhyen waen wi kini mivi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit tukraməteih, kini waen tukraiye. Nikam, kipəh norien məknakin. Tukaməkeikei kivi-pən waen wi ye tiki waen wi. Kini waen mine tiki waen tukawəmır huvə.”

*Piraovin kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame ruamhə
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)*

¹⁸ Nipig Yesu raməgkiar hanə kimi əriə, yemehua kirik ruə mənımkur-pən tuk Yesu mīmə, “Eh. Kafak piakəskəh ripimhə ai taktakun əmə. Mərig yua, mərəhu-pən kwermim iran, pəh ramragh mın.” ¹⁹ Kini Yesu rimnərer iriə kafan narmamə minə, mhakwasig kin kwən a mamhavən.

²⁰ Məkneikin pian kirik aikin yame ravəh nəmhəyen kape nipiraovin, mivəh newk twelef. Kini rukurao-pən ye nimetai Yesu ikin, mərao-pən mirap nəpəəg nimri kot kafan. ²¹ Ye nərigien kafan rimə, “Tukmə yakrap əmə kafan kot, kini jakəsanin.”

²² Kini Yesu rukreik marha-pən məm pian a mını-pən tukun mīmə, “Piakəskəh kafak. Pəh niginien. Kafam nhatətəyen rimnor ik nakwahuvə mın.” Kini ye nipig a, pian a rimnəsanin.

²³ Kini nipig Yesu rimauə mitərhav-pə ye nimə kape yemehua a, kini mivən imə, məm narmamə kisher tərhenao masəni nipei kape nimhəyen. Kini narmamə kimnhauvrig-uvrig pik. ²⁴ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, “Sap mhatərhav. Piakəskəh e rapəh nimhəyen; ramapir əmə.” Mərig narmamə kisarh iakei iran. ²⁵ Mərig narmamə kimnhatərhav mhavən iruə, kini Yesu rivən imə, mirao-pən mivəh kwermi piakəskəh a, kini rhekimter. ²⁶ Kini nəvsaoyen kin rimnaiye markurao fam ye tanə a.

Yesu rimnor huvə nimrin pis mir

²⁷ Yesu rimatərhav aikin a, kini lnimrin pis mir kiraru karakwasig kin, mwokrən apomh mirəmə, “Mikip King Deved. !Rikim tukrehua tuk əmru!”

²⁸ Kini Yesu rimavən apa imə, kini nimrin pis mir a kirauə tukun. Kini Yesu rini-pən tuk əriu mīmə, “?Kimiru nakwhatətə irak mə to yakor huvə nimrimiru uə nikam?”

Kini iriu kirəni-pən tukun mirəmə, “Ɛwəh, Yermaru.”

²⁹ Kini Yesu rimirap nimririu mını-pən tuk əriu mə, “Kughen tukror huvə nimrimiru meinai nakwhatətə irak.” ³⁰ Kini nimririu rhuvə, kinəwəm nar. Kini Yesu rini-pən skai tuk əriu mīmə, “Takrapəh nəvsaoyen kin narimnar minə e kimi narmamə.” ³¹ Mərig iriu kimiratərhav miravən mwəvsao-ərhav kin Yesu, miravən ikin minə fam ye tanə a.

*Yesu rimnəko ta nanmın has ye yermamə yame reinein nəgkiarieren
(Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15)*

9:14: Luk 18:12 † **9:15:** “Yermamə yame rimnarkurək pə pə,” nipran e Yesu. Mine “In minə tiksın” nipran e Kristen minə. Nipig Yesu rimnəpəh əriə mımhə ye nai kamarkwao kin, kimisasək. **9:21:** Mat 14:36 **9:27:** Mat 20:29-34 **9:30:** Mat 8:4

³² Nîpîg kwêrê mir a kwêratêrhav, narmamê kharêh yermamê kirik yame reinein nêgkiarien, mhauê tuk Yesu. Kwên a in reinein nêgkiarien meinai nanmîn has ramêrer-pên iran. ³³ Kini Yesu rîmnêko ta nanmîn hah ye kwên a, kini rîmnêgkiar.

Kini nukwhao ehuê kisêm, kisakur pik tukun, mhani mhamê, “Kîpêh nêh-hanêyen nar kirik ror mækneikîn ikîn e Isrel.”

³⁴ Mêrig Farisi minê khani mhamê, “!Nîkam! Rîrkun nêko-tayen nanmîn has minê meinai rîkwasîg kin Setan, yemehuê kape nanmîn has minê.”

Yesu rîkin ramêmhê pik tuk narmamê

³⁵ Kini Yesu rîmnêriwêk mamvên ye taon minê yerkwanu minê fam, mamêwhag ye nêkwai nimê kape nofuginien, mamni-êrhav nêvsaoyen huvê kape narmaruyen kape Kughen. Mamor huvê narmamê m-fam yamê minê kamhamhê, minê narmamê m-fam yamê minê nîprairiê raha, kamhahuvê. ³⁶ Nîpîg rîmnêh narmamê kwênhapsaah, kini rîkin ramêmhê pik tuk êriê meinai kîmisarê ye nîpîg êutên minê, [mîseinein nîsasitu-atukien irêriê ye kapêriê nîmraghien] rêmhen kin sîpsîp yamê minê yermamê rîkêk tuk narha-huvêyen tuk êriê. ³⁷ Kini rîni-pên tuk kafan narmamê minê mê, “!Sêh-ru! Nêvîginien rînehuê apa ye nêsimien yame kwênhamruê. Mêrig yorwok kwatîksîn êmê yame kamhavêh. ³⁸ Kini sêhuak-pên kîmi Yemasur kape nêsimien mhamê In tukrher-pên kin yorwok minê khapsaah mê tukhavên mhavêh nêsimien kafan.”

10

Yesu rîmirpen kafan narmamê twelef

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Kini Yesu rîmnokrên kin narmamê twelef kafan khauê kirikianê, kini rîvêh-sî-pên nêsanînen kîmi êriê tuk nêkotayen nanmîn has ye narmamê, minê tuk nor-huvêyen nêmhêyen minê fam.

² Nhag aposol* twelef kape Yesu minê, iriê e: yame ramêkupan, Saemon, nhagin kirik e Pita; minê naorahini Andru; minê Jemes minê Jon, ji Sebedi mir; ³ minê Filip; minê Batalomiu; minê Tomas; minê Matiu, yermamê kape nîvêhyen mane kape takîs; minê Jemes ji Alfeas; minê Tadeas; ⁴ minê Saemon Selot†; minê Judas Iskariot, yame rîmneighan-pên kin Yesu ramvên ye kwermî tikmîr minê kafan.

Yesu rher-pên kin kafan narmamê twelef mê tuksasitu ye narmamê

(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Kwasîg ikîn Yesu rher-pên kin kafan narmamê twelef mê tukhavên mîsor wok, mîni-pên tuk êriê mîmê, “Takhapêh nhavênen mîsarê kîmiê narmamê yamê minê pêh nien mê kwênêrêus kape Isrel; kini mhapêh nhavênen ye taon kirik kape nêhê Sameria, ⁶ mêrig takhavên mîsarê kîmiê nêhê Isrel yamê minê kisêmhên kin sîpsîp yamê minê kaserwei. ⁷ Kini nîpîg takamhavên, takasêkeikei mamhani-êrhav mhamê, ‘Nîpîg yame Kughen tukrarmaru ye narmamê mîfam ruauê ipakê.’ ⁸ Kini kîmiê takasêkeikei mîsor huvê narmamê yamê minê kamhamhê. Kini takasêkeikei mîsor huvê narmamê yamê minê kwênhamhê ta mê tukhamragh mîn. Kini narmamê yamê minê leprosi ramor tikiriê, takasêkeikei mîsor nîprairiê ruê mîhuvê mîn. Kini narmamê yamê minê nanmîn has ramêrer-pên irêriê, takasêkeikei mîsêko ta êriê. Kini tukmê naksasitu ye yermamê kirik, tukrîpêh nêrokien êmiê iran, meinai nîmnhapêh nhavêhyen nîmri nîrkunien tuk nor huvêyen narmamê. ⁹ Tukmê nakamhavên, takhapêh nhavêhyen mane, ¹⁰ mhapêh

9:33: Mak 2:12 **9:35:** Mat 4:23; Mak 1:39 **9:36:** Nam 27:17; 1 King 22:17; Sek 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34

9:37: Luk 10:2 * **10:2:** Aposol, nîpran ramni mê “yermamê kher-pên kin.” Yesu rîmirpen narmamê twelef kafan mê tukrher-pên kin êriê kamhavên masor wok kape Kughen. † **10:4:** “Selot” rêmhen kin yermamê kirik rîkwasîg kin nukwao kape nêhê Isrel tuk nherye-rhavên kin nêhê Rom yame kasarmaru ye nêhê Isrel. **10:6:** Jer 50:6

10:7: Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11 **10:9:** Luk 10:4

nharurien nitip minə. Mhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru. Mhapəh nhavəhsi-pənien sandel, mhapəh nhavəhyen kaskin. Yakamni məkneikin meinai ratuatuk əmə mə narmamə yamə mine kimiə taksasitu irəriə tuksasitu min irəmiə ye napirien mine nəviginien.

¹¹ “Nipig takhavən ye taon kirik uə yerkwanu kirik, taksəkeikei misarha-kin yermamə kirik yame rikin ragien mə takhavən misarə kimiə min, kini misarə aikin miseriaji nipig yame takhatərhav yerkwanu a. ¹² Tukmə nipig takamhavən misarə ye nimə kirik, takasəkeikei misəgkiar huvə kimi əriə mhamə, ‘Pəh nəmərinuyen tukraməmır tuk əmiə.’ ¹³ Kini tukmə narmamə kisəhitə ye nimə kapəriə tuk əmiə, kini pəh kapəmiə nəgkiarien kape nəmərinuyen tukraməmır tuk əriə. Mərig tukmə kisəpəh, nəhuakien kapəmiə ye nikarin kape nəmərinuyen tukrurə əmə ye nimraghien kapəmiə. ¹⁴ Mərig tukmə narmamə tiksın khapəh nisəhitəyen ye nimə kapəriə tuk əmiə, uə khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kapəmiə, takhatərhav ye nimə kapəriə, uə yerkwanu kapəriə, misarpita-arpita nimokrur ye sandel kapəmiə.† ¹⁵ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, narpinien kape nəmə aikin a tukriskai pik rapita narpinien yame nəmə Sodom mine Gomora kimisarə iran kupan.§”

*Yesu ramni-pən tuk kafan narmamə minə mə “Tukor ahas-pre kimi əmiə”
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)*

¹⁶ Kini Yesu ramni mimə, “Takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kin əmiə mə takhavən misarə mar yerki nəmə has minə rəmhen kin sipsip yamə mine kasəriwək yerki kuri aparu* yamə mine kasəkwəpəh. Takasəkeikei mhavəh nirkunien tuk niko-ikoyen rəmhen əmə kin snek; misarə mar rəmhen əmə kin mak ye tanə. ¹⁷ Takasərig əmiə tuk narmamə; meinai iriə tuksərip-ərhav əmiə ye nimri mirh, misərkis-ərkis əmiə ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə. ¹⁸ Meinai kimiə kafak narmamə minə, taksəkeikei misərer ye nimri namasur kape gavman mine ye nimri nəmasur kapəmiə tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen kimi əriə mine narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. ¹⁹ Mərig nipig tukharaptərekin əmiə, takhapəh nisətərig-pikien mə takshawor-pən iran mine mishorpin nəgkiarien kapəriə, meinai ye nipig atuatur a, Nanmin kape Kughen tukrhajoun əmiə kin naha nəgkiarien yame takasəkeikei mhani-ərhav. ²⁰ Takhapəh nhaginien meinai pəh nien mə kimiə atuk naksəgkiar, mərig Nanmin kape Rimimiə Kughen tukrivəhsi-pre nəgkiarien kimi əmiə, takhani-ərhav.

²¹ “Ye nipig a, piauni tukreighaan kin piauni kamhopni. Kini yerman tukreighaan kin kafan kwajikovə kamhopni. Kini kwajikovə minə tukhani hah rimriə minə mine nisiriə minə, miseighan kin əriə khopni əriə. ²² Narmamə tuksəməkin əmiə, misor ahas pre kimi əmiə meinai kimiə nakamhavəh nhagik. Mərig narmamə yamə mine kasərer timtim miseriaji nipig kwasig, Kughen tukrivəh miragh əriə. ²³ Tukmə kisor ahas pre kimi əmiə ye taon kirik, sap, mhavən ye taon pisin kirik. Yakamni əfrah tuk əmiə mə to nakhapəh nhavən-fam-ien ye taon minə kape Isrel, yo Ji Yermamə jakrerig-pə min.

²⁴ “Studen minə to khapəh nisəhuəyen ye yhajoun kapəriə. Kini slef minə to khapəh nisəhuəyen ye yeməhuə kapəriə.

²⁵ “Narmamə tukasəkeikei misəm-pən studen minə mə kisəmhen əmə kin yhajoun kapəriə. Kini tukasəkeikei misəm-pən slef minə mə kasəmhen əmə kin yeməhuə kapəriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yeməhuə kape nimə. Kini narmamə tiksın khani

10:10: Luk 10:7; 1 Kor 9:14 **10:12:** Luk 10:5-6 † **10:14:** Norien e tukror nimtətien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik ripəh nəmhenien. **10:14:** Luk 10:10-12; Wok 13:51 § **10:15:** Stori kape narpinien yame Kughen rimnor kimi nəmə Sodom mine Gomora raməmır ye Jen 19:24-28. **10:15:** Mat 11:24; Jaj 7 * **10:16:** Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni nar miragh aparu kirik ye English kamni kimə “wolf.” **10:16:** Luk 10:3; Rom 16:19 **10:20:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15; Jon 14:26 **10:21:** Jon 14:26 **10:24:** Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20

hah yo mə yo Bielsebul, yamehuə kape yarmhə minə. Ror məkneikin mə tukasəkeikei misor min ye kafak yor wok yamə mine kasor wok ye nəkwai nimə kafak.”

*Pəh narmamə kape Yesu minə tukhapəh nhaginien kin narmamə
(Luk 12:2-9)*

²⁶ Kini Yesu ramni mimə, “Ror məkneikin, takhapəh nhaginien kin narmamə. Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ²⁷ Narimnar yame yakamni-pre tuk əmiə ye nəpignapien, takasəkeikei mhani-ərhav yeraan; kini narimnar yame yakaməsiwən kin, takasəkeikei mhani-ərhav ye nimri narmamə khapsaah. ²⁸ Takhapəh nhaginien kin narmamə, meinai kharkun əmə nisoriahyen nıpraimiə, mərig kaseinein nıshopniyen nanmimiə. Mərig hagin kin Kughen meinai In rirkun narakikin-pən-ien nıprai jir mine nanmin apa ye nap ehuə.

²⁹ “Nar apnapig keihap† in rikəskəh pik, kavəh nimrin kwaji mane əmə, mərig Kughen ramarha huvə tuk əriə. ³⁰⁻³¹ Kini nimraghien kapəmiə rapita nimraghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə tukraməkeikei marharha huvə tuk əmiə rapita. Nəfrakisien, nar apnapig mə nımar nıkwənemiə in nar kəskəh, mərig Kughen raməvhuekin fam muirkun ta mə kuvhuun. Ror pən, takhapəh nhaginien tuk nimraghien kapəmiə.

³² “Tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nhagik ye nimri narmamə, Yo min jakni-ərhav nhagin ye nimri Rimik Kughen ye neai mə in kafak yermamə. ³³ Mərig tukmə yermamə ramni-ərhav ye nimri narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav min ye nimri Rimik Kughen ye neai mə yakeinein min in.

³⁴ “Pəh rikimiə tukriyəh nəsikien mə ta mə yımauə mə jakərəhu nəmərinuyen ye tokrei tanə. Pa rimə yımauə mə jakərəhu nəmərinuyen, mərig yımauə mə jakor narmamə kasarowagkəp. ³⁵ Yakamni məkneikin meinai yımauə mə jakor

“Yerman tukror timəht iriu rimni,
mine piakəskəh tukror timəht iriu nisini,
mine yasuni tukror timəht iriu kuhuni.

³⁶ Kini narmamə tuksor tikmir kimi iriə atuk minə tiksın.’ *(Maeka 7:6)*

³⁷ “Kini yermamə yame rorkeikei pik rimni mine nisini [rapita Yo] in rıyəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə. Kini yermamə yame rorkeikei pik kafan pikwarien uə piakəskəh [rapita Yo] in rıyəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə. ³⁸ Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kini tukmə ramərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nımhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ³⁹ Yermamə yame ramgin tuk kafan nimraghien, tukraməkeikei mimhə. Mərig yermamə yame tukup tuk nıkwasigien kin Yo, tukrarə ye nimraghien rerin.

⁴⁰ “Kini yermamə yame ravəh əmiə yerkin agien, in rəmhen əmə kin yame ravəh Yo yerkin agien. Kini yermamə yame ravəh Yo yerkin agien, in rəmhen əmə kin yame ravəh min yermamə yame rımnher-pə kin Yo. ⁴¹ Kini yermamə yame ravəh profet kape Kughen yerkin agien, meinai in rirkun mə in profet kape Kughen, in tukriyəh nərokien iran, rəmhen kin yame profet minə kimnhavəh. Kini yermamə yame ravəh yemə atuatur yerkin agien meinai in rirkun mə in yemə atuatur, in tukriyəh nərokien iran rəmhen kin yame nəmə atuatur tukhavəh. ⁴² Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu okiei ye pənkin, mivəhsi-pən kimi yermamə kirik kafak e, meinai in rirkun mə in kafak yermamə, nar apnapig mə kafak yermamə in ye tanə, kini kwən en, tukraməkeikei mivəh əfrakis nərokien iran.”

10:25: Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17 **10:28:** Rom 8:31; Jem 4:12 † **10:29:** Nəgkiarien kape Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “sparo.” **10:30-31:** Luk 12:24; Wok 27:34 **10:33:** Luk 12:8-9 **10:37:** Luk 14:26-27 **10:39:** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25 **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20

11

*Jon Baptaes rima tukriirkun-ru ma Yesu in Kristo, ua pah nien ma in Kristo
(Luk 7:18-23)*

¹ Kini Yesu rimnəvhag ta kimi kafan narmamə twelef, marar, mitərhav aikin, mivən apa ye taon minə apa Galili, maməvhag mamni-ərhav nəgkiarinen kape Kughen aikin.

² Ye nipig a, Jon Baptaes rimnamarə ye kalabus, kini mamərig nəvsaoyen kin wok yame Yesu rimnor. Kini mher-pən kin narmamə tiksın kafan khavən misəm In mhamə, ³ “?Rhawor? ?Ik e Kristo kimini ta mə takuə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?”

⁴ Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Harerig, mhavən mhani-pən narimnar minə fam yamə mine nimisərig misəm tuk Jon. ⁵ Nimrin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəmhəyen ye tikiriə*, tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine nimətirgiriə rəru, kini taktəkun ai, kimisərig nar. Kini narmamə yamə minə kimnhamhə, kwənhamragh min. Kini yavən hah minə, taktəkun ai kwən kirik rinamni-ərhav-pən nəvsaoyen huvə tuk əriə.† ⁶ Kini hani-pən tuk Jon mə narmamə yamə mine kapəriə nhatətəyen irak ripəh nimirien, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

*Yesu rimini ma Jon Baptaes in profet ehuə kirik
(Luk 7:24-35)*

⁷ Nipig narmamə a yame Jon rimnher pən kin əriə kratərhav, kini Yesu rimirikakun maməgkiar kin Jon kimi nukwhao ehuə. Mimə, “?In apa kupən kimiə nimnhavən apa ye tipəvsik mə taksəm naha nhagin? ?Nimnhavən mə taksəm əmə yermamə apnapig kirik yame in rəmhen kin nuwig yame ramərer ye nimri nūmətag? !Nikam! ⁸ ?Tukmə nikam, kini nimnamhavən mə taksəm pa? ?Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nimrin rəutən uə? !Nikam! Narmamə yamə mine kamhavən ye neipən huvə kisarə ye nimə huvə minə rəmhen kin kape king. ⁹ ?Kini naha nhagin a nimnhavən mə taksəm? ? Profet kirik uə? Əwəh, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Jon in yerpig rapita profet. ¹⁰ Meinai kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rimini-ta mimə, “Səm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamə yame tukriyəh kafak nəgkiarinen.

In tukrəkupən kin ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.‡ *(Mal*

3:1) ¹¹ “Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mine kimisarha-pə ye tokrei tanə, kirik rapəh nuəyen yame rapita kwən e Jon. Mərig yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen, in yerpig min rapita Jon. § ¹² Ye nipig Jon Baptaes rimirikakun mamni-ərhav nəgkiarinen kape Kughen meriaji-pə taktakun, narmaruyen kape Kughen ramskai mə tukritərhav-pə. Kini narmamə yamə mine khaskai misarkut pik mə tukhauə pah Kughen rarmaru irəriə. ¹³ Yakamni məknakin meinai apa kupan əgkap muə meriaji-pə nipig kape Jon, nəgkiarinen kape Loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses mine nəgkiarinen kape profet kape Kughen minə kimnhani-ərhav narmaruyen kape Kughen. ¹⁴ Kini tukmə rikimiə ragien mə takhavəh nətərigien e, jakni mə Jon in Elaeja yame profet kupan minə kimnhani mə tukruə. ¹⁵ Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarinen e.

¹⁶ “?Kini Yo jakni mə narmamə yamə mine kisarə ai taktəkun, mə norien kapəriə rəmhen kin naha? Iriə kisəmhen əmə kin kwajikovə [yamə mine nar kirik rirkək

* **11:5:** Nəgkiarinen kape Gris ramni “leprosi.” † **11:5:** Profet Aesea rimini mə Kristo tukruə mor wok minə e, mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. əm-ru Aes 35:5-6; 61:1. ‡ **11:10:** Ye v. 10 Kughen raməgkiar kimi Yesu Kristo. § **11:11:** Tukmə ror Yesu raməgkiar atuk iran, mamni mə in rehuə rapita Jon. Uə, tukmə ror in ramni narmamə kafan minə, mə iriə kamhavəh nihuvəyen rapita Jon, meinai khakwasig kin Yesu. **11:13:** Luk 16:16 **11:14:** Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13

yame tukror əriə, rikiriə ragien.] Misəkwətə masəukir ikin kamor maket ikin, mashek əriə minə mhamə, ¹⁷ ‘!Ah! Kimawə yimnhauh gita, mərig kimiə nakhapəh nisorien danis. Kini yaksarar miseikuə kin nasəkien tuk nimhəyen, mərig kimiə nimnhapəh nisasəkien kitawə-m kimiə.’ ¹⁸ Yakamni məknei meinai ye nipiğ Jon Baptaes rimauə, məpəh nəviginien mə tukrəhuak nipiğ ripsaah, mipəh ninimien waen. Mərig narmamə kamhani mhamə, ‘Kwən a, nanmin has kirik raməmīr iran.’ ¹⁹ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə maməvigin, mamnim waen, mərig narmamə kamhani min mhamə, ‘!Ah! Kwən a in yermamə kape nəvigin-pikien, mine napisien kin waen. Kini mamor norkeikeiyen kimi yor təvhagə has minə mine narmamə yame kasərer tuk mane kape takis.’ Mərig narmamə əfrakis kape Kughen minə tukasəkeikei mharkun mə kimru Jon yakawor narimnar ye nirkunien əfrakis.”

*Yesu ramni narpinien ye narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran
(Luk 10:13-15)*

²⁰ Kini Yesu rimnəgkiar skai kimi narmamə ye taon yame mine In rimnor nimtətien ripsaah aikin ye nimiria. Raməgkiar skai məknakin meinai iriə khapəh nisararien ye nərigien kapəria tuk kapəria norien has minə. ²¹ Kini In mimə, “!Ah! !Kimiə yamə mine nakisarə apa Korasin! Nəmhəyen ehua tukrurə tuk əmia. !Ah! !Kimiə nəmə Betsaeda! Nəmhəyen ehua tukrurə tuk əmia, meinai yimnor pawk nimtətien ripsaah ye taon mir kapəmia. Kini tokmə yakpior nimtətien minə a apa Taea mine Saedon kupən, narmamə a to kipsisarar ye nərigien kapəria tuk təvhagə has mipihavən ye neipən has, misəsok-əsok ye nirmrawk [ror nimtətien mə kisərig rahas pik tuk kapəria norien has minə.] ²² Mərig ye nipiğ a yame Kughen tukror narpinien kapəmia, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimnisarə apa Taea mine Saedon kupən.* ²³ Kini kimiə nəmə Kapeneam. ?Kimiə nakhamə ta mə Kughen tukrivəh-si haktə əmia ye kwənmhaan kape nisaiyen ye rao ye neai uə? !Nikam! Kughen tukrivəh-si-əhu əmia naksweiwaiyu pik əgkəp, ye kwənmhaan kape narpinien†. Kini tokmə yakpior nimtətien minə a apa Sodom kupan, to taon a rīpipəh nirkəkien.‡ ²⁴ Mərig yakamni-pre tuk əmia mə nipiğ a yame Kughen tukror narpinien kapəmia, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimnisarə apa Sodom kupən.”

*Yesu ravəhsi-pən napisien kimi narmamə yamə mine kasəpəu
(Luk 10:21-22)*

²⁵ Kini ye nipiğ a Yesu rimə, “Tatə Kughen. Ik Yermaru kape narimnar fam- yerpriğ ye neai, mine ye tokrei tanə. Yakəgnəgin Ik meinai Ik nimnerkwaig kin nīprai narimnar minə e ye nimir narmamə yamə mine kharkun nar. Kini mor əpu kimi narmamə yamə mine kisəmhen əmə kin kwajikovə minə mə iriə e tukharkun nar. ²⁶ Tatə, in a norien yame Ik nakorkeikei.”

²⁷ Kini Yesu rirpin mamni-ərhav mimə, “Rimik rimneighan-pə ta kin narimnar fam ye kwermik. Kini Rimik pisin əmə rirkun Tini. Kini Tini əmə mine narmamə kafan minə, iriə əmə kharkun Tatə Kughen. Iriə e narmamə yamə mine Tini rimirpen ta əriə mə In tukror əpu Tatə Kughen kimi əriə.

²⁸ “Hauə tuk Yo, kimiə yamə mine nakasor pik wok kini misəpəu kin najipəyen kin nar pam minə, pəh yakvəhsi-pre napisien.§ ²⁹⁻³⁰ Yakamni məkneikin meinai Yo yemə mar, kini kafak nətərigien in ye tanə. Kini hauə tuk Yo mhavəh napisien ye kapəmia

11:19: Mat 9:14 * **11:22:** Kughen rimnoriah əgkəp Taea mine Saedon. əm-ru stori ye Aes 23:1-8. **11:22:** Esik 26-28; Joel 3:4-8; Amos 1:9-10; Sek 9:2-4 † **11:23:** Yesu ramni narpinien yame Aesə rimini ta tu ye Aes 14:12-15. ‡ **11:23:** Kughen rimnoriah taon a Sodom ye Jen 19:24-28. **11:24:** Mat 10:15; Luk 10:12 **11:25:** 1 Kor 1:26-29 **11:27:** Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2 § **11:28:** Loa kupan kape Moses in rəmhen kin kajipə pam. əm-ru Jer 31:25.

nimraghien. Taksajipə kin kafak nitip meinai in rəruvəruvə, kini kafak wok yame jakvəhsi-pre kimi əmiə in rimar.”

12

Yesu ramhajoun narmamə kin norien kape Sabat

(Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11)

¹ Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamə minə kimisəriwək mhavən yerki wit* tiksın, kini kafan narmamə minə kisəmkərev. Khavən misətim wit tiksın, masən kwənkwan. ² Mərig Farisi minə tiksın kimisəm mhani-pən tukun mhamə, “!Eh! Sabat e towel, mərig kafam narmamə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor e kasor məknakin?”

³ Mərig Yesu rimi-pən tuk əriə mimə, “Tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəvsaoyen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməvsao kün norien yame King Deved rimnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə kimisəmkərev. ⁴ Mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mən bred yame pris minə kwənhavəhsi-pən ta kimi Kughen. Mərig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisəvheikinien. Mərig pris minə əmə kharkun nisəvheikinien.† ⁵ Uə tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien ye loa mə nipig minə fam ye Sabat, pris minə apa ye Nimə Ehuə Kape Kughen kasor wok kapəriə masakapir loa kape Sabat, mərig Kughen raməm mə nar a in ratuatuk əmə. ⁶ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə kwən kirik eikin e In yerpirig rapita Nimə Ehuə kape Kughen. ⁷ Ye Nəkwəkwə kape Kughen In ramni mə,

“ ‘Nar kirik ror rikik ramagien, in e mə rikimiə tukrehuə tuk narmamə,

mərig rikik ripəh nagienien tuk kapəriə sakrefaes minə.’ ” (*Hos 6:6*) Kini Yesu rirpin nəgkiarien mamni-pən tuk Farisi minə mimə, “To nakpiharkun niprai nəgkiarien e, mipiharkun narmamə yamə mine kisatuatuk‡, to nakpihapəh nisəm-pəniən nar has kirik ye narmamə kafak minə. ⁸ Yakamni məkneikin meinai Yo, Ji Yermamə, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

⁹ Kini Yesu ritərhav aikin a məriwək mamvən ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə. ¹⁰ Kini ikin a, kwən kirik aikin, kwermın rimhə, ripəh nihuatukien kin. Kini kisaiyoh-pən Yesu mə, “?Rhawor? ?Ratuatuk ye loa mə to nakor huvə yermamə yame ramhə ye Sabat, uə nikam?” Iriə kimisaiyoh-pən məknakin Yesu meinai kisarkut mə tuksəm-pən nar has kirik iran.

¹¹ Kini Yesu rimi-pən tuk əriə mimə, “?Tukmə kimiə kirik, kafan sipsip rivə-ərhav pikin ye nəkwai nimir ehua ye Sabat, kini in tukrhawor? In tukraməkeikei mivən mirəh-si haktə aihuaə əmə. ?Pa e irəmiə in to ripəh norien məkneikin? Rirkək. ¹² Mərig nimraghien kape yermamə rapita sipsip. Kini in ratuatuk əmə ye loa mə tukamor nar huvə ye Sabat.”

¹³ Kini rini-pən tuk kwən a mimə, “Huatuk kin kwermim.” Kini rihuatuk kin kwermim, rhuvə əgkəp rəmhen kin kwermim nikarin. ¹⁴ Mərig Farisi minə a kimnhavən, mamharai mhun mə tukshopni Yesu.

Yorwok yame Kughen rimirpen

¹⁵ Kini Yesu rimirkun mə Farisi minə kisarkut mə tukshopni In, mitərhav aikin a. Kini narmamə khapsaah khakwasig kin In. Kini In rimnor huvə nəmhəyən fam kapəriə, ¹⁶ mini-əhu əriə mə tukhapəh nhani-ərhavyen In tuk narmamə. ¹⁷ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan e Aesea ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rimi-pən mimə, ¹⁸ “In e yorwok kafak yame yimirpen ta yakorkeikei pik In,

11:29-30: 1 Jon 5:3 * **12:1:** Wit in kwənkwai nai kirik kamor flaoa kin. **12:1:** Dut 23:25 **12:2:** Eks 20:10
12:4: Lev 24:5-9 † **12:4:** Takəm stori e ye 1 Saml 21:1-6. **12:5:** Nam 28:9-10 **12:6:** Mat 12:41-42 ‡ **12:7:**
 Yesu ramni mə kafan narmamə kisatuatuk. **12:10:** Luk 14:3 **12:12:** Luk 14:5 **12:14:** Jon 5:16 **12:16:**
 Mat 8:4; Mak 3:12

kini rikik ragien pik tukun.

Kini Yo jakor mə Nanmın kafak tukrurə mukwar iran.

Kini In tukrini-ərhav norien atuatur kafak mine nivəh-miraghien kafak ye nimri narmamə tanə pisin pisin minə.

¹⁹ To In ripəh nuhyen əjir, mipəh nokrən-apomhien;

Mipəh nəgkiar-pikien ikin narmamə kasofugin əriə minə ikin.

²⁰ In yemə mar, kini In tukror huvə-pən kimi narmamə yamə mine kasəpəu kini kapəriə nəsaninien rikək. §

Tukror məkna meriaji-pən In tukror norien yame ratuatur tukror win ye norien yame rahas.

²¹ Kini narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, iriə tuksərəhu-pən tim tim kapəriə nərigien iran, mə In tukrivəh miragh əriə.” (Aes 42:1-4)

Narmamə tiksın kamhani mhamə Yesu ramor narimnar ye nəsaninien kape Setan (Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

²² Kini narmamə kimnharəh kwən kirik mhavən kimi Yesu. Kwən a, nimrin ripis, ripəh nəgkiarien, meinai nanmın has ramərer-pən iran. Kini Yesu rimnor huvə min, kini kwən a rimnəm nar, məgkiar. ²³ Kini narmamə m-fam kisəm kisakur pik kin mhamə, “Tukmə ror Kwən e in e Mikip King Deved yame Kughen rimə tukrher-pə kin.”

²⁴ Mərig Farisi minə kimisərig, kamhani mhamə, “Nikam. Tukmə ror In raməko-ta nanmın has ye nəsaninien kape yarmhə e Bielsebul yame in yamehuə kape yarmhə minə.”

²⁵ Mərig Yesu ruirkun ta nətərigien kapəriə kini mimə, “Nikam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksoriah kapəriə narəyen, kantri tukrimir. Kini rəmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kwəsəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwanu a to ripəh narə-huvəyen. ²⁶ Kini rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, tukseikus-eikus min nimə kape Setan. Norien kape Setan tukripəh niskaiyen. Tukrəsaah-əsaah mirkək.

²⁷ Kini kimiə minə min tiksın kasəko-ta nanmın has minə rəmhen kin yame yakamor. Mərig pa rimə kisəko ta nanmın has minə e ye nəsaninien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriə tukhani neikuəyen ye nəgkiarien yame nakamhani mhamə yakaməko ta nanmın has ye nəsaninien kape Bielsebul. ²⁸ Mərig tukmə Yo yakaməko-ta nanmın has minə ye nəsaninien kape Nanmın kape Kughen, ramhajoun mə narmaruyen kape Kughen ruauə ta tuk əmiə. ²⁹ Kini mamhen min kin yame to yermamə kirik nagheen rehuə rivən, mətu kafan narimnar, maməmır, yermamə pisin kirik to ripəh nivəniən məkrəh kin. Tukmə yermamə rimə tukrivən məkrəh kin kafan narimnar, kini tukrirkwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kini ai mirkun nivəniən məkrəh kin kafan narimnar.*

³⁰ “Yermamə yame ripəh nikwasigien kin Yo, in kafak tikmir. Kini yermamə yame ripəh nofuginien narmamə minə kafak, in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik. ³¹ Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rirkun nivəhsi-tayen narpinien ye nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmın kape Kughen, to Kughen ripəh nivəhsi-tayen narpinien iran tuk nipig kirik. ³² Tukmə yermamə ramni hah Yo, Ji Yermamə, kini Kughen tukrəru-kin mipəh narpinien. Mərig yermamə yame ramni hah Nanmın kape Kughen, Kughen to ripəh nəru-kinien tuk nipig kirik, ye nipig e uə ye nipig yame tukripiuə.

12:18: Mat 3:17 § **12:20:** Gris ramni mə, “Tukripəh nakapirien nuwig kirik yame ramiko, kini tukripəh nher-əpisien kandel yame ramuək.” **12:24:** Mat 9:34; 10:25 **12:28:** Wok 10:38; 1 Jon 3:8 * **12:29:** Niprai nuhpikien ramni məkneikin mə yermamə nagheen rehuə in e Setan. Yesu ruə mirkwaji in, məkrəh kin kafan narimnar. In e, Yesu raməko ta nanmın has ye kwən a yame reinein nəgkiarien. **12:30:** Mak 9:40; Luk 9:50
12:31: Hib 6:4-6

³³ “Tukmə nai huvə, kwənkwan tukrhuvə; tukmə nai has, kwənkwan tukrahas. Ror məkneikin meinai kimiə takasəm əmə kwənkwai nai mə nai a in rhuvə uə rahas. ³⁴ ! Ah! Kimiə naksəmhen kin snek yame ramor norien iko iko. Kimiə nəmə has minə. To nakhapəh naniyen nar huvə kirik, meinai narmamə kamhani əmə naha nhagin yame raməmır yerkiria. ³⁵ Yermamə yame nərigien rhuvə rukwar yerkin, nıpig m-fam in ramni nar yame huvə. Kini yermamə yame nərigien has rukwar yerkin, nıpig m-fam in ramni nar has. ³⁶ Yakamni-pre tuk əmiə mə, ye nıpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav-pən tukun mə rhawor iriə kimnhani nəgkiarien has apnapig minə fam kapəriə. ³⁷ Ror məkneikin In tukrəkir fam nəgkiarien pisin minə kapəriə, mə kimiə nəmə atuatur minə uə nəmə has minə.”

Nımtətien yame Kughen rımnor ye nımraghien kape Jona, kini tukrıpor min ye Yesu (Mak 8:12; Luk 11:29-32)

³⁸ Kini nəmhajoun minə tiksın kape Loa kape Moses mine Farisi minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. ?To nakor nımtətien əpsıpis kirik yaksəm?”

³⁹ Kini Yesu rımini-pən tuk əria mımə, “Kimiə narmamə e towei mine, kimiə naksor pik təvhagə has mhaukreikin-pən nımeitaimiə kimi Kughen, masorkeikei mə taksəm nımtətien pisin kirik. Mərig tukmə ror Kughen tukrıpəh norien nımtətien kirik ye nımrımıə. Mərig tukror əmə nımtətien kirikianə əmə yame rımnor kupən ye nımraghien kape Jona. ⁴⁰ Jona rımnaməmır ye tıp kəməm ehuə kape nıpig kisisər, yenpig mine yeraan. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo, Ji Yermamə, jakaməmır ye nəkwai nımır kape nıpig kisisər, yenpig mine yeraan. ⁴¹ Kini ye nıpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, nəmə Nineve min tuksərer mhani hah narmamə yamə mine kisərə e towei mine. Meinai nəmə Nineve a kupan kımısərig nəgkiarien kape Jona, misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has. Mərig Yo yakapita Jona, mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo. ⁴² Kini in apa kupən, kwın kape kantri e Shipa†, rımasi-pən isok muə mə tukrıvəh nırkunien kape King Solomon kupən. Mərig Yo yakmauə, nırkunien kafak rapita King Solomon. Mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo. Mə tukmə nıpig Kughen tukrəkir narmamə iran, kwın a kape Shipa tukrərer mını-hah yamə mine kisərə e towei mine.

⁴³ “Nıpig nanmın has raməta ye yermamə kirik, in ramavən ye tıpəvsık, mamarhakin ikin tukrapis ikin, mərig rıpəh nəmien. ⁴⁴ Kini in mamni mımə, ‘Pəh yakrerig-pən ye kafak nımə yame yımnamarə ikin.’ Nıpig in rırerig-pə məm kafan nımə, yermamə rıkək iran, kımnahiə rıpiə huvə, narımnar m-fam kamhaswin huvə. ⁴⁵ Kini in ramvən mıkır min nanmın has minə iriə seven yamə mine kisahas pik min rapita in. Kini khavən min imə misarə min ye nımraghien kape yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nımraghien rahas; mərig taktəkun ai rımnahas pik rapita yame in kupən. Kini kisəmhen əmə kin əmiə, nəmə has yamə mine nakasərə e taktakun.”

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarien kafan (Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Nıpig Yesu raməgkiar hanə kimi narmamə, kini nisini mine piauni minə kasərer apa iruə mhamə tuksəgkiar kımın. ⁴⁷ Kini yermamə kirik rıni-pən tuk Yesu mımə, “Yemasur, nisınım, mine naorahim minə khamə tuksəm-ru Ik apa iruə.”

⁴⁸ Mərig Yesu rımə, “?Pa e nisınık? ?Mine nıpa e piak minə?” ⁴⁹ Kini In mamhajoun-pən kafan narmamə minə mımə, “Kimiə e nisınık minə mine naorahik minə. ⁵⁰ Meinai yermamə yame ramor narımnar yame Rımık Kughen rorkeikei, in ai naorahik, in ai nisınık, mine in ai nowınık.”

12:33: Mat 7:16-20 **12:34:** Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:43-45 **12:38:** Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30 **12:39:** Jona 1:17; Mat 16:4; Mak 8:12 **12:40:** Jona 1:17 **12:41:** Jona 3:5 † **12:42:** Nakəm kwın kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13. **12:45:** Luk 11:24-26; 2 Pita 2:20 **12:50:** Rom 8:29

13

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai
(Mak 4:1-20; Luk 8:4-15)

¹ Ye nipig atuatur a, Yesu ritərhav mivən məkwətə apa ye nıkar-kar nu apa Galili.
² Meinai narmamə khapsaah kimmhauə misərer rarkurao kin Yesu, In rimavən ye bot kirik mamkwətə. Kini narmamə kisərer fiak. ³ Kini In rini-ərhav-pən narimnar ripsaah kimi əriə ye nuhpikinien minə. Mamni mimə, “Yəsım kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. ⁴ Mipik mivitəg-ətəg fam. Kini tiksın rəsaaah-əsaah-pən ye swatuk, kini man minə khauə misən fam.* ⁵ Kini kweru nai tiksın rəsaaah-pən ye tokrei kapier, nimoptanə rikəskəh ikin. Kini rurə aihuua əmə meinai nimoptanə rikəskəh. ⁶ Mərig nipig mırh rhaktə, kini mhen, kisaukei fam meinai nuairiə rıpəh neiwaiyu-pikien. ⁷ Kini kweru nai tiksın rəsaaah-əsaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun. ⁸ Kini tiksın rəsaaah-əsaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, misəihuə, kini tiksın khakuə kin kwənkwaıriə wan handred, tiksın sikisti, kini tiksın toti.”

⁹ Kini Yesu rimə, “Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimıə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarın e.”

¹⁰ Kini narmamə kape Yesu khauə misaiyoh In mhamə, “?Rhawor nakaməgkiar kimi narmamə ye nuhpikinien?”

¹¹ Kini Yesu rımini-pən tuk əriə mə, “Yakamni məkna meinai Kughen rımnəhitə ye swatuk tuk əmiə mə takharkun nəgkiarın məniwən kape narmaruyen kape Kughen. Mərig narmamə apnapig minə, Kughen rıpəh nəhitəyen ye swatuk məknakin tuk əriə. ¹² Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarın, Kughen tukrıvəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig kafak nəgkiarın kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrıvəhsi-ta nirkunien kəskəh kapəriə. ¹³ Yakaməgkiar kimi əriə ye nuhpikinien meinai kisərig pawk, mhapəh nharkunien; kini iriə kisarhakin pawk, mhapəh nisəmien nıpran. ¹⁴ Nımraghien kapəriə ror nəgkiarın kape Profet Aesea ruauə minor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“ İriə tuksarhakin, misarhakin pawk, mərig to khapəh nisəmien nıpran.

İriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.

¹⁵ Ror məkneikin meinai kaparia kapə ruauə muiskai,
kini kwəsəpou kin nətərigien kin nar,
kini misətəpig kin nımririə.

To kipihapəh nisorien məknakin, kipişəm nar kin nımririə,
mıpisərig nar kin nimətirgiriə,

mıpiharkun nar yerkiə,

mıpisarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini to Yo yakpivəh mıragh əriə.’

(Aes 6:9-10) ¹⁶ “Mərig kimiə e, Kughen rımnautə-pre kin kafan nıhuvəyen kimi əmiə, kini tukmə naksarha-kin, taksəm; kini tukmə naksərig, takharkun nıpran.

¹⁷ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə profet minə khapsaah mine nəmə atuatur minə khapsaah kimisorkeikei mə tuksəm naha nhagin yame nakwəsəm ai tak-takun, mərig kimmhapəh nisəmien. Kini misorkeikei pik mə tuksərig naha nhagin yame nakwəsərig ai taktakun, mərig kimmhapəh nisərigien.

¹⁸ “Kimiə sətərig huvə kin nıprai nuhpikinien kape yəsım. ¹⁹ Kweru nai yame rımnəsaaah-pən ye swatuk, in rəmhen kin yermamə yame rımnərig nəgkiarın kape narmaruyen kape Kughen, mərig rıpəh nirkunien. Kini Setan ravəhsi-ta aihuua əmə nərigien yame rimavən yerkin. ²⁰ Kini kweru nai yame raməsaaah-pən ye nimoptanə

13:2: Luk 5:1-3 * **13:4:** Kwən e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuyen wit.

† **13:7:** Yesu to rıpəh nıniyen mə kwənurkəsik, mərig nəərəus kirik ror nhirin. **13:12:** Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26 **13:17:** Luk 10:23-24

yame kapiet ipakə ikin, in rəmhen kin yermamə yame rimmərig nəgkiarient kape Kughen, məkneikin ravəh yerkin agien, ²¹ mərig nuan ripəh neiwaiyu-pikien. Kini ramərer əmə tuk nipig kwakwə əmə. Tukmə nipig əutən uə nahasien kirik ruə ye nimraghien kafan tuk nəgkiarient a, taktakun əmə rimir ye kafan nhatətəyen. ²² Kini kweru nai yame rimməsaah-pən yerki kwənurkəsik, in rəmhen kin yermamə yame rimmərig nəgkiarient kape Kughen, mərig kafan nətərigien ramvən pik tuk narimnar kape tokrei tanə, kini in rorkeikei mə kafan nautə tukripsaah, kini nətərigien minə a kaserko əsuun nəgkiarient kape Kughen. Kini nəgkiarient a ripəh nikuəyen kin kwənkwan. ²³ Mərig kweru nai yame rəsaah-pən ye nimoptanə huvə, in rəmhen kin yermamə yame rərig nəgkiarient kape Kughen, kini mirkun nipran. Kini ye nimraghien kafan, rikua kin kwənkwan. Tiksin khakuə kin kwənkwairea wan hundred, tiksini sikisti, tiksini toti.”

Nuhpikinien ye mənvhirik yame rahas

²⁴ Kini Yesu rimiini-ərhav-pən min nuhpikinien kirik kimi əria mimə, “Narmaruyen kape Kughen, in rəmhen kin yermamə kirik yame riməvitəg-ətəg kweru nai ye kafan nəsimien. ²⁵ Yenpig, kisapir iriə kafan narmamə minə, məkneikin kafan kirik tikmir ruə mivitəg-ətəg mənvhirik has ye kafan nəsimien, map. ²⁶ Kini kweru nai huvə minə kishaktə, misəhuə, misor kwənkwairea. Mərig ye nipig a, mənvhirik has rhaktə min, mehuə.

²⁷ “Kini slef minə kape kwən a khauə misəm, mhani-pən tukun mhamə, ‘Yeməhuə. ? Nimisuv kweru nai huvə in əmə in əmə, uə nikam? ?Mənvhirik has risi-pkaa?’

²⁸ “Kini yəməhuə a rini-pən tuk əria mimə, ‘Tikmir kirik kafak rimmor nar en.’

“Kini kafan slef minə khani-pən tukun mhamə, ‘?Mərig nakmə jakhavən misəkwai ta mənvhirik has a uə?’

²⁹ “Rini-pən tuk əria mimə, ‘Nikam. Hapəh. To nakasəkwai ta mənvhirik has minə a, masor misəkwai ta pikin kwənkwai nai huvə. ³⁰ Pəh iriu kwhaktə kwis əmə miravən mwəriaji kwənkwai nai huvə rimruə. Ye nipig a in a, jakni-pən tuk kafak narmamə yamə mine tukharhi kwənkwai nai mə tukhavən misəkupan misəkwai ta mənvhirik has, mhapik, misarakikin-pən ye nap. Kwasig ikin, khapik kwənkwai nai huvə minə mhaue ye nəkwai nimə kafak yame kamətu-pən nəviginien ikin.’ ”

Narmaruyen kape Kughen raməhuə atuk ye nəsaninien kafan (Mak 4:30-34; Luk 13:18-21)

³¹ Kini Yesu rimiini-pən min nuhpikinien kirik tuk əria mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin kwənkwai mastad, yame yermamə rimivəh mivən misuv ye kafan nəsimien. ³² Kwənkwai mastad a in rarkəskəh pik, mərig nipig in tukrurə mehuə rəmhen kin nai ehuə kirik. Kini man minə yamə mine kamhaivə yerpirig tukhauə misor nimairiə ye kwerəgrəgin.”

³³ Kini Yesu rimiini-pən min nuhpikinien kirik tuk əria mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin yis yame piraovin kirik ramarap ye flaoa ripsaah yame ramor-pən ye besin ehuə, kini rher-əpu flaoa rəsiis, mehuə.”

³⁴ Narimnar minə fam, Yesu ramni əmə nuhpikinien iran kimi narmamə, to ripəh nini-atuatuk-əməyen. ³⁵ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarient kape profet kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimiini mimə,

“Nipig tukmə yakaməgkiar, jakni əmə nuhpikinien.

Jakamni-ərhav narimnar yame yimnerkwaig kin ririkakun ye nipig yimnor tokrei tanə meriaji-pə e taktakun.”

(Sam 78:2)

Yesu ramhoprai nuhpikinien ye mənvhirik has

³⁶ Kini Yesu rəta ye narmamə, mivən ye nəkwai nimə kirik. Kini kafan narmamə minə khavən misəm, misaiyoh-pən mhamə, “Hoprai-pə ru nuhpikinien ye mənvhirik has yame raurə ye nəsimien.”

³⁷ Kini Yesu rimi-pən tuk əriə mimə, “Yo e, Ji Yermamə, Yo e yermamə yame yimnəvi-ətəg-ətəg kwənkwai nai ye nəsimien. ³⁸ Kini nəsimien in tokrei tanə. Kini kwənkwai nai huvə, iriə e ji Kughen yamə mine In ramarmaru irəriə. Kini mənvhirik has minə, iriə e ji Setan. ³⁹ Kini tikmir yame rimavən mivitəg-ətəg mənvhirik has a in Setan. Kini nipig yame tukrhi kwənkwai nai, in e Nipig Kwasig. Kini narmamə yamə mine kamharhi kwənkwan, iriə e agelo minə. ⁴⁰ Tukhapik mənvhirik has misəhi-pən ye nap. Norien a rəmhen kin Nipig Kwasig. ⁴¹ Yo, Ji Yermamə, jakher-pre kin agelo minə kafak tukhavən ikin yakarmarmaru ikin, misəkwai ta yor təvhagə has minə fam, mine narimnar minə fam mine yame kamhavi-pən narmamə tuk norien təvhagə has minə. ⁴² Iriə tuksarakikin-pən əriə ye nap ehuə. Kini aikin a, narmamə tuksasək misəkwəruə. ⁴³ Kini narmamə yamə mine kisatuatuk tuksəsiə ye rao ye neai, rəmhen kin mirh. Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarrien e.”

Nuhpikinien ye bokis mane yame ramerkwaig

⁴⁴ Kini Yesu rirpin nəgkiarrien kafan mamni mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin bokis mane kirik yame ramerkwaig ye nimoptanə. Kini yermamə kirik rimavən, məm, kini rarə minim min ye nimoptanə. Rikin rimnagian pik, kini rivən mor salem kin narimnar fam kafan, mivəh mane iran, mivən mivəh nimri nimoptanə a kimnerkwaig kin bokis mane ikin.”

Nuhpikinien ye kapiə e kamni kimə perel

⁴⁵ Kini Yesu rirpin nəgkiarrien kafan mamni mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin sto kipa yame ramarhakin kapiə huvə minə e nimrin rhaktə, kamni kimə perel, mə tukripik mivən mor salem kin. ⁴⁶ Tukmə rəm perel kirik yame rhuvə pik, kini marar mivən mor salem fam kin kafan narimnar, kini mivəh mane iran, mivən mivəh perel a kin.”

Nuhpikinien ye net kape niviyen kəmam

⁴⁷ Kini Yesu rirpin nəgkiarrien kafan mamni mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin nipig narmamə kisarko-pən kin net apa ye lugun mamhavi kəmam pisin pisin iran. ⁴⁸ Nipig net rukwar kin kəmam, kini khavi-haktə net, kini masəwhai kəmam minə mhavai-pən kəmam huvə minə ye nitip ehuə minə kapəriə, misarakikin kəmam yamə mine kisahas. ⁴⁹ Kini ye norien kirikianə əmə min, tuk Nipig Kwasig, agelo minə tukhauə mhavəhsi-ta narmamə yamə mine kisahas tuk narmamə yamə mine kisatuatuk, ⁵⁰ misarakikin-pən əriə ye nap ehuə- ikin narmamə kisasək misəkwəruə ikin.”

⁵¹ Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mə, “?Kimiə nakharkun narimnar minə a uə nikam?”

Kini iriə khamə, “Əwəh.”

⁵² Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Ror məkneikin, nəmhajoun minə fam kape loa yamə mine kwənhauə ye narmaruyen kape Kughen, kimisofugin-pən nəgkiarrien wi kafak mine nəgkiarrien akwas kape Moses rəmhen kin yame yemehuə kape nimə kirik ramofugin-pən narimnar huvə yamə mine khawi mine narimnar huvə yamə mine ramswin hanə ye nimə kafan.”

Nəmə imei Yesu kimisəpəh In (Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Kini Yesu rimi ta nuhpikinien minə a, marar, mitərhav. ⁵⁴ Muə iman ikin, mirikakun maməvhag kimi narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien. Kisərig

nægkiarien kafan, kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Man! ?In ravəh hiə nirkunien e? ?Rhawor mor nımtətien minə e? ⁵⁵ Kitawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermamə yame ravhirəkin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minə e Jemes, mine Josef, mine Judas, mine Saemon. ⁵⁶ Kini nowini minə kasarə min e kitawə miriə. ?Ravəh hiə nirkunien e?” ⁵⁷ Kini iriə kinasəməkin In.

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai In. Kini mərig, narmamə iman ikin, mine kwənərəus kafan minə, iriə pisin əmə to khapəh nhasiaiyen In.”

⁵⁸ In a ye kwənmhaan a, rıpəh nor-pikien nımtətien, meinai kapəriə nhatətəyen rikək iran.

14

Nimhəyen kape Jon Baptaes (Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

¹ Ye nıpig a, King Herod Antipas yame rimnamarmaru ye tanə Galili rimnərig nəvsaoyen kin Yesu. ² Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, “!Eh! !Kwən e in Jon Baptaes, ruimragh min ye nimhəyen! Ror pən ravəh nəsaninien tuk norien nımtətien minə.”

³⁻⁴ Herod rikin raməsik məknakin meinai nıpig kirik, in rimikir ta piraovin kape Filip e piauni. Pian a, nhagin e Herodias. Kini Jon rimini-əhu mimə, “Kimini-əhu mə takpəh nikir-tayen piraovin e.”* Jon ramni-əhu Herodias, Herodias raməməkin in tukun. Kini Herod rimivəhsi-pən Jon ye kalabus. ⁵ Kini Herod rimə tukrhopni Jon tukun, mərig ruagin kin narmamə, meinai rikiriə rimnəsik mə Jon in profet kirik.

⁶ Mərig nıpig kirik, Herod rimnor nəviginien ehua kirik mamor nıpig kafan yame rimnarha iran. Kini piakəskəh e ji Herodias rimnor danis ye nımrı narmamə. Rimnor danis, Herod rəm rorkeikei, ⁷ mini-pən tuk piakəskəh a mə, “Yakamni kwəsü əgkəp mə nar yame ik nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen.”

⁸ Mərig Herodias rimnaməkeikei kimi piakəskəh ai mə tukrini-pən tuk Herod mimə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mirəh muə kimi yo pəh yakəm.”

⁹ Nægkiarien ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimnor nəgkiarien ətən ye nımrı in minə tiksın. To rıpəh nəpəhyen. Kini rimə tuksor nəkwai piakəskəh ai. ¹⁰ Mher-pən kin narmamə tiksın khavən ye kalabus misərəru-ta kapən kapə Jon, ¹¹ mhaukrai-pən ye tikiplet, mhavəh mhavən mhavəhsi-pən kimi ji Herodias. Kini in rivəh-si-pən kimi nisini. ¹² Kini narmamə kape Jon kimnhavən mharəh nıpran, mhavən mhanım. Misarar mhavən misəvsao kin kimi Yesu.

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor rıpsaah, maməvigin narman faeftaosən kin (Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

¹³ Nıpig Yesu rimnərig nəvsaoyen a, kini rat-pən ye bot kirik mivən apa ikin ruhiko ikin. Mərig nukwhao kimnharkun aikin ramvən ikin, mhatərhav ye kapəriə rukwanu minə misəriwək mhakurao mamhavən misəm. ¹⁴ Kini Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin reiwaiyu tuk əriə. Kini rimavən mor huvə narmamə yamə minə kamhamhə.

¹⁵ Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In, mhamə, “Kwənmhan əkwak ikin e, kini rinamenaiyu. Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh kamhavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien.”

13:54: Jon 7:15 **13:55:** Jon 6:42 * **14:3-4:** Kughen ramni-əhu mə takpəh nikirtayen piraovin kape piam ye Lev 18:16, mine 20:21. Kini mərig tukmə piam rimhə, kafan kwajikovə rikək, takaməkeikei mikir kafan piraovin (Dut 25:5-6). **14:3-4:** Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20 **14:5:** Mat 21:26

¹⁶ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Rhuvə mə tukhapəh nisaiyu-rik-rik-ien. Kimiə taksəvigin əriə.”

¹⁷ Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? Nipar bred kirkirip əmə mine kəmam kiraru.”

¹⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəh mhauə.” ¹⁹ Kini mini-pən tuk narmamə mə tuksəkwətə huvə yerki mənvhirik. Kini mivəh bred ai kirkirip mine kəmam kiraru, mivəag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu bred, mipik-pən kimi kafan narmamə mīmə, “Takhapik misəvigin narmamə minə a kin.” ²⁰ Kini iriə kimisəvigin tupriə rəsiis misəpəh nipərpər bred mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimnhavai-pən ye nitip twelef khakuar min. ²¹ Narmamə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nihupin ye narman, iriə fam rəmhen kin faef taosen. Mərig kipəh nəvhuekinien nipiraovin mine kwajikovə minə.

*Yesu rameriwək ye nimar mar nu
(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)*

²² Məkneikin, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavən ye bot misəkupan mhavən ye nikar nu, mərig In raməmər əmə mə tukrher-pən kin narmamə kamhavən iməriə ikin. ²³ Rher-pən ta kin narmamə ai, kini marar mhaktə fiak mivən ye tukwas kirik In pisin əmə, mə tukrəhuak. Rinamenaiyu, Yesu pisin əmə aikin. ²⁴ Mərig bot ravirə ta ye nu, mirəhpikin nimətag. Peao-peao ramuh bot.

²⁵ Kini ye kwəsum-niraanien, Yesu rarar məriwək ye nimar-mar nu mamuə tuk əriə. ²⁶ Kini narmamə kafan minə kimisəm rəriwək mamuə ye nimar-mar nu, kamhagin pik. Misokrapomh mhamə, “!Eh! !Yarhmə kirik apa!”

²⁷ Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.”

²⁸ Kini Pita rimə, “Yermaru. Tukmə Ik əfrah, okrən min kin yo pəh yakəriwək min ye nimar-mar nu murə.”

²⁹ Kini Yesu rimini-pən tukun mīmə, “Yuə.”

Kini Pita rəvi-ərhav ye nəkwai bot, məriwək ye nimar-mar nu mivən tuk Yesu. ³⁰ Məm peao-peao, kini rigin pik, kini minaməmnim. Masək-pən tuk Yesu mīmə, “!Yermaru, vəh miragh yo!”

³¹ Məkneikin, Yesu rərao-pən mirəh, mini-pən tukun mīmə, “Kafam nhatətəyen rəkəskəh pik. ?Rhawor e nakpəh niniyen nəfrakisien irak?”

³² Kini kwat-pən min ye bot, məkneikin nimətag reiwaiyu. ³³ Kini narmamə minə a ye nəkwai bot kasəgnəgin In mhamə, “!Nəfrah! Ik Ji Kughen.”

³⁴ Kini kimnhavən ye nikar lugun pən, mhavhiak ye tanə Genesaret. ³⁵ Kini narmamə aikin khauə misəm Yesu, minharkun In, misher-pən nəgkiarien kimi narmamə rarukrao ye rukwanu minə fam aikin a. Kini khapik min kapəriə narmamə yamə mine kamhamhə mhavən tuk Yesu, ³⁶ misəkeikei kimin mhamə iriə yamə minə kamhamhə, tukharap əmə nəpag nimirə neipən kafan, kini iriə fam yamə mine kimnharap In misəsanin.

15

*Nəmhajoun kape loa kape Moses kasotgoh iriə Yesu ye nikarin kape loa
(Mak 7:1-23)*

¹ Nəmhajoun tiksın kape loa kape Moses iriə Farisi minə khasi-pən apa Jerusalem mhauə misəm Yesu misaiyoh In mhamə, ² “?Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pənien kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimnəsəvhag kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhapəh nisəravyen rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

³ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “!Mərig kimiə nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə! ⁴ Əmru, Kughen rimini kupən mīmə, ‘Takhasiai nisınmiə mine rimimiyə.’ *(Eks 20:12; Dut 5:16)* Kini mīmə, ‘Yermamə yame

ramni hah nisini uə rimni tukhopni.’

(Eks 21:17;

Lev 20:9) ⁵ Mərig kimiə nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisasituyen ye nisinriə mine rimriə, mhamə tukhani-pən tuk əriə mhamə, ‘Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini yo to yakpəh nivəhsi-ta-minien mivəhsi-pre kimik.’ ⁶ Nakasəvhag kimi narmamə məknekin mamhani əswasig kin nasituyen yame narmamə tuksor kimi nisinriə minə mine rimriə minə. Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarrien kape Kughen. ⁷ Niniyen kapəmiə rhuvə mərig norien kapəmiə rahas. In apa kupən, profet e Aesea, rimnəfrakis ye nikarin kapəmiə mirai mamni mə,

⁸ “Nəmə minə, kamhani apnapig əmə nəfrakisien irak ye nheriə, mərig rikiriə raməmır isok pik tuk Yo.

⁹ Kasəhuak mərig kasəhuak təkun əmə.

Kini ye kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəgkiarrien e kape Kughen, mərig rəmhen əmə kin nərigien kape yermamə.’”

(Aes 29:13)

¹⁰ Kini Yesu rimnokrən kin narmamə mə tukhauə misəm. Mini-pən tuk əriə mə, “Sətərig-ru, mharkun nar e. ¹¹ Nar raməmır iruə, tukmə rivən yerki yermamə, to ripəh norien rəmkimik ye nimri Kughen. Nar ramtərhav ye nəkwai yermamə ramor nəmkimik ye nimri Kughen.”

¹² Kini kafan narmamə minə khauə misəm misaiyoh-pən mhamə, “?Mərig nakirkun mə Farisi minə kimisərig nəgkiarrien e kafam, rikiriə raha?”

¹³ Kini rini-pən tuk əriə mə, “Nai minə fam yame Rimik apa ye neai rimipəh nihuyen, In tukri-ivi-haktə piəpiə iriə nuan minə. ¹⁴ Səpəh əriə. Iriə kamhakir narmamə, mərig nimriə ripis. Tukmə nimrin pis rikir nimrin pis, kini iriu tukawəkeikei mirəivə ye nəkwai nimir.”

¹⁵ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “?Hoprai-pə ru nıprai nuhpikinien en kimi əmawə?”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor? ?Kimiə min nakseinein? ¹⁷ ?Nakharkun mə narimnar yame kamən ramvən ye tip jir mamtərhav min? ¹⁸ Mərig narimnar yame ramsi-pən yerki yermamə kini mamtərhav ye tikinherin, ramor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen. ¹⁹ Meinai in ai yerki yermamə, nərigien hah ripsaah, rəmhen kin nhopniyen yermamə, nəkrəhyen kin piraovin, nor-apnapigien nar, nəkrəhyen, neikuəyen, mine niniyen nikar jir. ²⁰ Norien has minə a kamhasi-pən yerki yermamə masor in raməmkimik ye nimri Kughen. Mərig tukmə yermamə kirik ripəh nəravyen, pa rimə rəmkimik ye nimri Kughen.”

Piraovin yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nəfrakisien ye Yesu
(Mak 7:24-30)

²¹ Kini Yesu ritərhav aikin a mivən ye taon kiraru e Taea mine Saedon. ²² Kini pian kirik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramarə ye kwənmhan a rimauə məm, mamasək apomh mimə, “Yermaru. Mikip King Daved. !Rikim tukreihuə tuk yo! Nanmin has kirik ramərer-pən ye piakəskəh kafak, mamoriah pik in.”

²³ Mərig Yesu ripəh niniyen nar kirik tukun. Kini kafan narmamə khauə masəkeikei kimin mhamə, “Her-pən kin pəh ramvən, meinai in ramasək apomh mamkwasig kin ətawə.”

²⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kughen rimnher-pə kin Yo mə jakvən əmə tuk sipsip minə kape kwənərəus kape Isrel yamə mine kaserwei.”

²⁵ Mərig pian a ruə mənımkur ye nimri Yesu mamni mimə, “Yermaru, asitu irak.”

²⁶ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Rapəh natuatukien mə tikvəh nəviginien ne kwajikovə minə karakikin-pən kimi kuri minə kapəriə.”*

15:11: Mat 12:34 15:14: Luk 6:39; Rom 2:19 15:24: Mat 10:6 * 15:26: Yesu raməgkiar kin kuri meinai nəmə Isrel iriə khamə nəmə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel kisəmhen kin kuri. Ror pən khamə takasitu ye kwajikovə minə kape nar Isrel, mipəh nasituyen ye kwajikovə minə kape nəmə tanə pisin.

²⁷ Mərig piraovın ai rini-pən tukun mə, “Yemasur, nəfrakis. Mərig kuri minə kharkun nisəniən nimsimsi nəviginien ne kwajikovə minə yame raməsaah-pən ye nəpəəg tebol kape yamehuə kapəriä.”†

²⁸ Kini Yesu rhorpin nəgkiarien kafan mımə, “Piraovın. Kafam nhatətəyen rehuə. Naha nhagin yame nakorkeikei, tukruə mor nəfrakisien kin.” Kini taktakun əmə, piakəskəh kafan rimməsanin min.

Yesu rimmor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə

²⁹ Kini Yesu ritərhav aikin a maməriwək ye nıkar-kar lugun Galili. Mhaktə fiak mivən ye tukwas kirik mamkwətə. ³⁰ Kini nukwhao ehuə khauə misəm. Mhapik narmamə yamə mine nihuriə rarpəvin mine nımrin pis minə, mine yamə mine nıprairiə rımhə, mine yamə mine kaseinein nəgkiarien, mine yamə mine kimnhavəh nəmhəyen pisin pisin. Misətu-pən əriə ipakə tuk Yesu, kini In ror huvə əriə. ³¹ Kini narmamə minə a kimisəm mə narmamə yame kaseinein nəgkiarien kimisəgkiar, mine yamə mine nıprairiə rımhə kimisəsanin, mine yamə mine nihuriə rahas kimisəriwək, mine nımrin pis minə kimisəm nar, kini kisakur pik kin, mhani vi vi Kughen kape Isrel.

Yesu rimmor nımtətien kirik, maməvigin narman fo taosen

(Mak 8:1-10)

³² Ye nıpig a, Yesu rımnokrən kin kafan narmamə minə mımə, “Rikik reiwaiyu pik tuk narmamə minə e. Kitawə miriə kimisəmır nıpig kisısər, kini nəriə nəviginien rirkək. To yakher-pən kin əriə yerkwanu, kamhavən kirik rəmkərəv ye swatuk, nımrin rapig, kini rımır.”

³³ Kini narmamə kafan minə khani-pən tukun mhamə, “?Tukhavəh hiə nəviginien rəmhen tuk nukwhao ehuə e? İkin eikin e kwənmhan əkwak.”

³⁴ Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven. Mine kwaji kəmam tiksın.”

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwətə.” ³⁶ Kini mivəh nıpar bred ai mine kəmam, mını vi vi Kughen tukun, kini makapır-pır, məhi-pən kimi kafan narmamə minə mə tüksəvigin narmamə ai kin. ³⁷ Kini kisəvigin, tupriə rəsiis fam. Kini narmamə kafan minə khavən mhapik nıparpər nəviginien, mhavai-pən ye kəmeiru ehuə seven. ³⁸ Narmamə minə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nihupin ye narman, iriə fam rəmhen kin fo taosen. Mərig kipəh nisəvhuekinien nıpiraovın mine kwajikovə minə. ³⁹ Kini Yesu rher rik rik kin əriə. Mat-pən ye bot, mivən apa kwənmhan ehuə kirik, nhagin e Magadan.

16

Farisi minə mine Sadusi minə kisaiyoh Yesu mə tukror nımtətien kirik

(Mat 12:38-45; Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Kini ai, Farisi tiksın mine Sadusi tiksın khauə masəni-əhu Yesu mə to rıpəh norien nımtətien kirik ye nımriəriə yame ramhajoun mə nəsaninien kafan ramsi-pən ye neai.

² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nıpig mırh natukrivə, nakhamə, ‘Tikianakwamer rukweiha tukravən meinai napuə raməwhao.’ ³ Kini yenpigyenpig iran, nakhamə, ‘Nəhig tukrip, meinai napuə rəwhao markurao.’ Nakharkun niniyen nıprai nımtətien ye nımar napuə, mərig nakseinein niniyen nıprai nımtətien yame yakamor ai taktakun.

⁴ Kimiə e taktakun mine, naksahas. Kimiə nəmə Isrel nımisəpəh kapəmiə nhatətəyen ye Kughen rəmhen kin piraovın kirik yame rapəh kafan yerman məri-pən kwən pisin. Kini taktakun naksorkeikei mə jakor nımtətien kirik yame tukrhajoun mə yımasi-pən ye Kughen. Mərig Kughen tukror nımtətien kirikianə əmə, in e nımtətien kape Jona kupan.” Yesu rımnəgkiar fam ai məpəh əriə.

† **15:27:** Pian a rımnəgkiar kin nimsimsi nəviginien ror nuhpikinien kin. Mə Yesu ramsitu ye narmınə Isrel, mərig nıpar nasıtuyen kafan in aikin. To rapəh nəhipən-fam-ien kimi narmınə Isrel. **15:31:** Mak 7:37 **15:32:** Mat 14:14 **16:4:** Jona 1:17; Mat 12:40

Yesu rimnor kwirig kimi kafan narmamə minə meinai kasəvit-ərhav ye nimitətien yame rimnor
(Mak 8:14-21)

⁵ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot, misəviəfugin ye nu apa Galili. Misəru-kin nīpər bred nəriə. ⁶ Kini Yesu rimnor kwirig kimi əriə mīmə, “Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə, mine Sadusi minə.”

⁷ Kini kinəsaiyoh əriə minə kin nīpran, mhamə, “?Tukmə ror kwən e rimə kitawə kimnhapəh nhavəhyen bred uə?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mini-pən tuk əriə mə, “Kapəmiə nhatətəyen rikəskəh. ?Nakshawor e masəm əmiə minə mə bred rikək? ⁹ ?Rhawor e rikimiə rīpəh nəsikien kini nakhapəh nharkun-huvəyen mə nīpig yimivəh nīpar bred kirkirip, məhi-pən kimi narman faef taosen kisən, kini kimisəpəh nīpərpər nəviginiən, ?nakhavai-pən ye nītip kuvhuun? ¹⁰ Kini nīpig yimivəh nīpər bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen, kini mhapəh nīpərpərin, ?nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun? ¹¹ ?Rhawor kimiə nakhapəh nharkunien mə yakpəh nəgkiariən kin bred? Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə mine Sadusi minə.”

¹² Kini ye nīpig a, iriə kimnharkun mə pəh nien mə raməgkiar kin yis yame kamor bred kin, mə tukasərig əriə tukun. Mərig tukasərig əriə tuk nhajounien kape Farisi minə mine Sadusi minə.

Pita ramni mə Yesu in Kristo
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Kini ai Yesu mine kafan narmamə khavhiak mhatərhav-pən ye kwənmhan e kamni kimə Sisaria Filipae. Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig narmamə kamhani mə Yo, Ji Yermamə, Yo e pa?”

¹⁴ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tiksin khamə Ik e Jon Baptaes; tiksın khamə Ik e Elaeja tu; kini tiksın khamə Ik e Jeremaea uə profet kupən pisin kirik kape Kughen.”

¹⁵ Mərig In raiyoh əriə mə, “?Mərig rhawor irəmiə? ?Nakhamə Yo e pa?”

¹⁶ Mərig əmə Saemon Pita rimə, “Ik e Kristo,* ji Kughen yame Ramragh.”

¹⁷ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Saemon Jona†, Kughen rimnautə-pre kin nihuvəyen kafan kimik, meinai pəh nien mə yermamə kirik rimnor əpu nar e kimik; mərig Rimik apa ye rao ye neai, In rimnor əpu nar e kimik. ¹⁸ Kini yakamni-pre tuk ik mə ik Pita‡, nīpran ramni mə kapier yame jakvhirəkin-pən niməhuak kafak iran. Kini to nəsaniniən kape nimhəyen rīpəh napitayen kafak narmamə minə. ¹⁹ Jakvəhsi-pre ki kimik kape narmaruyen kape Kughen. Tukmə nakəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai.” ²⁰ Kini mini-əutən-pən tuk kafan narmamə minə mə tukhapəh nhani-pənien tuk yermamə kirik mə In Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.

Yesu rimnəkupən mirkun, mini-ərhav mə tukrimhə, kini mīmrəgh mīn
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

²¹ Ririkakun ye nīpig a, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mə tukraməkeikei mivəh Jerusalem, kini nəwharu minə Isrel, mine jif pris minə, mine namhajoun kape loa kape Moses, tuksor nəmhəyen kimin, mhani mə tukraməkeikei mīmha. Mərig ye nīpig yame ror kisisər kin, tukramragh mīn ye nimhəyen kafan.

²² Məknekin Pita rikir In, mwapta irəriə, kini mamni-əhu In mīmə, “!Nikam, Yermaru! Tukripəh norien rəmhen kin yame nakamni.”

16:6: Luk 12:1 **16:9:** Mat 14:17-21 **16:10:** Mat 15:34-38 **16:14:** Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8

* **16:16:** “Kristo” mine “Mesaea” kwəm nəmhen. Nīpran rimə, “Yermamə yame Kughen rimini kupən mə tukrher-pə kin tuk nīwəh-mīrəghien ətawə.” † **16:17:** Nəgkiariən kape Gris ramni mə “Saemon Bar Jona.” Nīpran ramni mə in ji kwən kirik, nhagin e Jona. ‡ **16:17:** Gal 1:15-16 † **16:18:** Ye nəgkiariən Gris, “Pita” nīpran ramni “kapier.” **16:18:** Jon 1:42; Efes 2:20

²³ Mərig Yesu rarar, mini-pən skai tuk Pita mīmə, “!Setan! !Ap ikin e! Ik nakamərer əswasig kin Yo. Nərigien kafam rīpəh nəmhenien kin nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə.”

²⁴ Kini Yesu rīmini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Tukmə yermamə rīmə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nīməhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ²⁵ Meinai yermamə yame ramgīn tuk kafan nīmraghien, tukraməkeikei mīmə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nīkwasigien kin Yo, tukrarə ye nīmraghien rerin. ²⁶ Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei tanə e, mamarakikin kafan nīmraghien tukun, nanmīn tukrerwei. Mərig nar kirik rīrkək mīn tuk nīvəhyen nīmri nīmraghien kafan. ²⁷ Ror məknakin meinai Yo Ji Yermamə jakpiuə kimawə agelo minə ye nəsaninien ehuə mine nīkhakien kape Rīmīk, kini jakpivəhsi-pən nərokien kimi narmamə mfam tuk wok yame kimisor. ²⁸ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə tiksīn kasarə ikin e to khapəh nhamhəyen mīseriaji nīpig narmamə tuksəm Yo Ji Yermamə yakavəh nehuəyen tuk narmaruyen ye narmamə.”

17

*Kughen ramhajoun mə Yesu in Tīni, nīmriin rukreikin muə mor pīsīn
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)*

¹ Nīpig sikis ruauə muavīn, Yesu rīkīr Pita, Jemes mine piauni Jon mīshaktə fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pīsīn əmə kimīrhkwasig kin. ² Aikin, nīprai Yesu rukreikin muə mor pīsīn. Nīmriin rakhak rəmhen kin nīkhakien kape mīrh. Kini neipən kafan rhawən pik. ³ Kini yemasur kupən mir kīraru, Elaeja mine Moses, kratərhav-pə mīn, marhəgkiar irisir Yesu.

⁴ Kini Pita rīni-pən tuk Yesu mə, “Yermaru, rhuvə mə kimasir jakəhrarə əmə eikin e. Pəh yakrharkwopək nīmə kīsīsər. Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.”

⁵ Pita raməgkiar hanə, məknekīn napuə hawən kirik reiwaiyu, muvrīg əpīs əriə. Kini nəgkiarīen kirik rīsī-pən ye napuə mīmə, “In e Narīk keikei yakorkeikei pik. Rīkīk ragien pik tukun.”

⁶ Kimīrhərig nəgkiarīen a, kīrhīgīn pik, mīrhənim-pən nīmriisīr ye nīmoptanə. ⁷ Mərig Yesu ruə mīrap ərīsīr mīmə, “Rhekīmter. Mīrhīpəh nīrhīgīnien.” ⁸ Məknekīn, krharharha, mīrhīpəh mīn nīrhəmīen əriū. Yesu pīsīn əmə ramərer.

⁹ Kini khasī-faktə ye tukwas, Yesu rīmini-əhu ətən pən tuk ərīsīr mīmə, “Takrhīpəh nīrhəvsaoyen kin mīrheriaji Yo, Ji Yermamə, jakīmragh mīn ye nīməhəyen kafak.”

¹⁰ Kini krhaiyoh mīrhīmə, “? Mərig rhawor e nəmhajoun kape loa minə kamhani mhamə Elaeja tukraməkeikei məkupan ye Kristo muə?”

¹¹ Kini Yesu rīmə, “Nəfrakisien mə Elaeja tukraməkeikei məkupan muə mə tukrətu huvə narīmnar fam. ¹² Mərig yakamni-pre tuk əmīsīr mə Elaeja ruərerīg ta, mərig narmamə khapəh nharkunien in; mīsor ahas pən kīmin. Ye norien kīrīkianə mīn, tuksor Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen.”

¹³ Ramni məknakin, kafan narmamə minə kharkun mə In raməgkiar ye Jon Baptaes.

*Yesu rīmnəko ta nanmīn has ye pikwarien kīrik
(Mak 9:14-32; Luk 9:37-45)*

¹⁴ Kini khatərhav-pə tuk nukwhao ehuə. Kini yermamə kirik ruə mənīmkur-pən tuk Yesu mīmə, ¹⁵ “Yermaru. Pəh rīkim tukrehuə tuk pikwarien kafak. Nīkəvaan ramor pik in. Ramarə ye nīpig ətən. Nīpig rīpsaah ramīmīr-pən ye nap mine ye nu. ¹⁶ Kini yo yīmīrəh mīvən kimi kafam narmamə minə, mərig kīsēinein nor-huvəyen.”

17 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “!Kəsi! Kimiə e taktakun mine, nhatətəyen kapəmiə rirkək. Kini kapəmiə nətərigien rapəh natuatukien. ?Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji naha nipiğ takpishatətə irak?” Kini mamni mīn mīmə, “Harəh pikwarien en mhauə.”

18 Kini Yesu rīmənəgiar skai kimi nanmīn has maməko-ta. Məkneikin mor huvə pikwarien a.

19 Kini ai kafan narmamə khauə iriə pisin əmə misəm Yesu misaiyoh-pən mhamə, “?Rhawor e kimawə yakwəseinein nəkotayen nanmīn has a?”

20-21 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Meinai nhatətəyen kapəmiə rikəskəh əmə. Kini nanmīn has yamə mine kisor məkneikin, to nakpəh nəviginien məhuak mīrkun nəkotayen əriə.* Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə to nhatətəyen kapəmiə rikəskəh pawk rəmhen kin kwənkwai mastad, mərig takharkun nhani-pənien tuk tukwas e mhamə, ‘Əta ikin e mivən aikin a,’ kini tukror nəkwaimiə. Kini takharkun nisorien narimnar fam.”

Yesu rīmīni-ərhav mīn mə tukrīmha kini mamragh mīn

22 Kini kimnhauə kirikianə apa Galili, kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kwən kirik tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir mīnə. 23 Narmamə tukshopni Yo, kini ye nipiğ yame ror kisisər kin, Kughen tukrivəh mīragh Yo ye nīmhayen.” Kini kafan narmamə mīnə rikiriə rəpou pik tuk nəgkiarien a.

Yesu rameighan kin mə tukvəhsi-pən mane kape takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen

24 Kini ai Yesu mine kafan narmamə mīnə kimnhatərhav apa Kapaneam. Kini narmamə yame kasərer tuk mane kape takis kape Nimə Ehuə kape Kughen khauə tuk Pita mhamə, “?Rhawor? ?Yhajoun kafam ramərok-pən takis kin mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, uə nīkam?”

25 Kini Pita rīmə, “Əwəh. Ramərok.”

Kini Pita rīvən ye nəkwai nīmə, Yesu rəkupən maməgiar mamni nuhpikinien kirik mīmə, “Saemon. ?Nakmə rhawor? ?King mīnə kape tokrei tanə kamhavəh takis tuk nīpa? ?Kamhavəh tuk kapəriə narmamə mīnə, uə tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien?”

26 Mərig Pita rīmə, “Kamhavəh tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien.”

Kini Yesu rīmə, “Nəfrah. Narmamə kape king khapəh nisərokien takis.”†

27 Kini Yesu rirpīn mīmə, “Mərig kitawə khapəh nisərkeikeiyen mə tuksor niemha rhai əriə tuk ətawə. Kini ror məknei, rhuvə mə ik takvən apa ye lugun, maruk kin string, mivi kəmam. Kəmam yame takvi məkupan, meikus nəkwən, məm mane‡ kirik rəmhen tuk nərokien takis. Vəh mane en, mivən, mivəhsi-pən kimi əriə tuk nərokien takis kapərao.”

18

?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

1 Ye nipiğ a, narmamə kape Yesu kimnhauə misaiyoh-pən mhamə, “?Pa in yerpirig ye narmaruyen kape Kughen?”

2 Kini Yesu rokrən kin kwajikovə kirik, ruə mərer ye kwerkwan irəriə. 3 Kini mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakhapəh nisararien irəmiə mhauə rəmhen

17:19: Mat 10:1 * 17:20-21: Nəgkiarien e ye ves 21 rikək ye kopi akwas tiksīn kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rīmīni əfrah ikin e uə nīkam. 17:20-21: Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1 Kor 13:2 17:22: Mat 16:21 17:24: Eks 30:13; 38:26 † 17:26: Ye nuhpikinien e, Yesu ramni mə in yermamə kape Kughen, to rīpəh nərok-pən-ien takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen, rəmhen kin yame yermamə kape king to rīpəh nərok-pən-ien takis kimi king, nəmə iruə əmə kasərok-pən takis kimin. ‡ 17:27: Gris ramni “drakma kuas.” “Drakma” kirikianə in nərok kape wok ye nipiğ kirikianə. 18:1: Luk 22:24

kin kwajikovə, to nakhapəh nhavəniēn misarə ye narmaruyen kape Kughen. ⁴ Ror məkneikin, tukmə yermamə ravəhsi-əhu atuk in rəmhen kin kwajikovə e, in yerpirig ye narmaruyen kape Kughen.

⁵ “Yermamə yame ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. ⁶ Mərig Kughen tukror narpinien ehuə kimi narmamə yamə mine kamhavi-pən kwajikovə yamə mine kishatətə irak, mə tuksor təvhagə has. Kini narpinien a tukriskai rapita yame tukruk-pən kapier kirik ye nipətək nuan, karkw-ərhav-pən kin apa ye tame tahik mə tukrəmnim.

⁷ “!Kəsi! Nəmhəyēn ehuə tukruə tuk narmamə kape tokrei tanə e yame kamhavəh-si-pən vəhsi-pən kimi narmamə mə tuksor təvhagə hah. Nivəhsi-pən vəhsi-pəniēn minə a tukraməkeikei muə. !Mərig, kəsi! Nəmhəyēn ehuə tukruə tuk yermamə yame in ramor swatuk tuk nahasiēn a. ⁸ Kini tukmə kwermim uə nihum ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh kwermim uə nihum nikarin mamragh kin kape rerin. Yame rhuvə pik rapita yame takvən ye nap ehuə kin kwermim kwis mir uə nihum kwis mir. ⁹ Kini tukmə nimrim ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh nimrim kirikianə mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nimrim kwis mir.”

Nuhipikinien ye sipsip yame rimnerwei
(Luk 15:3-7)

¹⁰ Kini Yesu rimə, “Takasəkeikei mharkun huvə mə takhapəh nisəm-əhuyen narmamə minə kafak yamə kisəmhen kin kwajikovə, meinai yakamni-pre tuk əmiə mə agelo yamə mine kasəm əriə, nipig mifam iriə kasərer ye nimri Rimik apa ye rao ye neai, mamhani-ərhav pən nhagriə tukun. ¹¹ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə mə jakarhakın narmamə yamə mine kwəserwei, mivəh miragh əriə.*

¹² “Tukmə yermamə kirik, kafan sipsip wan hundred, kini kirikianə ramerwei. ?Mərig nakirkun mə tukrhawor? In tukraməkeikei mipəh kafan naenti naen sipsip kasərer ye tukwas, kini in mivən marhakın yame rimnerwei. ¹³ Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nipig tukrəm, rikin tukragien tuk sipsip kirikianə əmə rapita nagienien tuk naenti naen e khapəh niserweiyen.

¹⁴ “Ye norien kirikianə əmə min, Rimimiə apa ye rao ye neai, In ripəh norkeikeiyen mə kafan kirik kwajikovə tukrerwei.”

Piam yame ramor nahasiēn kimik
(Luk 17:3)

¹⁵ Kini Yesu rimə, “Tukmə piam kirik ror nahasiēn kimik, yuvən kimiru pisin əmə, mhajoun-pən naha nhagin yame rimnor ripəh nəmhenien. Tukmə rərig ik, kafam nəgkiariēn tukror rikin rirerig-pə min, nakawor huvə əmiru minə. ¹⁶ Mərig tukmə ripəh nərigien ik, takvəh min yermamə kirikianə uə kiraru, mə tukirkun mə nəgkiariēn fam yame takhani in nəfrakisien.† ¹⁷ Kini tukmə ripəh nərigien əmiə, hani-ərhav kimi niməhuak. Kini tukmə ripəh nərigien niməhuak, səm in rəmhen kin yemə iruə, uə [yemə has rəmhen kin] yermamə yame ramərer tuk mane kape takis.

¹⁸ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə naksəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakasətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai.

18:3: Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 **18:5:** Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 **18:6:** Mak 9:42; Luk 17:1-2 **18:8:** Mat 5:29-30 **18:9:** Mak 9:43-48 * **18:11:** v. 11 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini nəgkiariēn ikin e uə nikam. **18:12:** Esik 34:11,16; Luk 19:10 **18:15:** Luk 17:3; Gal 6:1
† **18:16:** Nəgkiariēn kirik ye Dut 18:15 ramni mə tukmə narmamə kiraru uə kisısər kirhəni nəgkiariēn kirikianə, tukni nəfrakisien ye nəgkiariēn kapərisir. **18:18:** Mat 16:19; Jon 20:23

19 “Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, tukmə kimiru kīraru nakrani kwis mə takwaiyoh kin nar kīrik, kini Rīmīk apa ye rao ye neai tukror naha nhagin yame nakawaiyoh kin. 20 Ror məkneikin meinai ikin hiə yermamə kīraru uə kisisər kīrhuə kīrikianə ye nhagik, kimawə miriə.”

Nuħpikinien ye yermamə yame narmamə kasor kaon kimin, kini in raməkeikei kimi əriə mə tuksarpin

21 Kini Pita rīmauə tuk Yesu maiyoh-pən In mīmə, “Yermaru. ?Tukmə piak ramor ahas pə kimi yo mamripin, nakmə jakaməkeikei mor fogivim iran m-kivhuun? ?Mi-seven rəmhen uə nīkam?”

22 Kini Yesu rīmə, “Yakamni-pre tuk ik mə, pəh nien mə takor fogivim iran m-seven əmə, mərig takor m-seventi seven. †

23 “Takaməkeikei mor məknai meinai narmaruyen kape Kughen rəmhen əmə kin yame king kīrik rorkeikei mə tukrəm-ru kaon yamə mine kafan narmamə kasor kimin, mə iriə tukasəkeikei misarpin. 24 Nipig rimirikakun mə tukrivəh tai mane, kharəh kafan kīrik yorwok yame ramor kaon rəmhen kin milian vatu khapsaah§, mhavən kimin. 25 Kwən a reinein narpinien; king rīmə tukor salem kin yor wok a mine kafan piraovin mine kafan kwajikovə minə mine kafan narimnar minə fam pəh rarpin kafan kaon.

26 “Məkneikin kafan yorwok rənimkur-pən tukun, maməkeikei mamni-pən tukun mə, ‘!Aweh! ?Nakirkun nivəhsi-pə-minien nipig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?’ 27 Kini kafan yemehuə rikin rehuə tukun, kini məpəh fam kafan kaon mə tukripəh min narpinien, meighaan kin mə tukramvən.

28 “Mərig nipig yorwok a rīmavən, məm yermamə kīrik yame rīmnor kaon kimin rəmhen kin wan hundred taosen vatu əmə.* Iriu kwis yorwok mir kape king. Kini yorwok yame king rīmnəru-kin kafan kaon, rarar miraptəəkīn yermamə yame ramor kaon kimin, mirəh nipətək nuan, məvit, mamni mīmə, ‘!Arpin kafam kaon yame nīmnor kimi yo!’

29 “Kini yorwok a yame rīmnor kaon kimin reiwaiyu mənimkur maməkeikei kimin mīmə, ‘!Aweh! ?Nakirkun nivəhsi-pəyən nipig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?’

30 “Mərig in rīmə, ‘Nīkam.’ Kini mivən mə tukrivəh kwən a kavən kivəhsi-pən ye kalabus meriaji rarpin fam mane yame rīmnor kaon kin.

31 “Nipig yorwok minə tiksīn kīmisəm nar a, rikiriə rəmhə pik tukun. Kisarar mhavən mhani-əsah-pən fam narimnar yamə mine kīmisəm tuk king.

32 “Kini king rīmnokrən kin yorwok a ruə rīni-pən tukun mə, ‘Ik yorwok has kīrik. Yīmnəpəh fam kafam kaon, meinai ik nīmnəkeikei kimi yo tukun. 33 ?Mərig rhawor e rikim ripəh nehuəyən tuk yermamə yame nakawor wok kimiru min, rəmhen kin yame rikik rehuə tuk ik?’ 34 Kini niemha rhai king a, kini rīmə tukrəh kavən kīrəhsi-pən ye kalabus mə yemə ramarha tuk kalabus tukror nəmhəyən kimin meriaji rarpin fam mane yame ramor kaon kin.”

35 Yesu rīmīni-ta nuħpikinien a, mīni-pən tuk əriə mə, “Tukmə kimiə nakhapəh nisəru-kinien norien has yame piaumiə minə kasor irəmiə, Rīmīk apa ye rao ye neai tukrivəhsi-pre min narpinien rəmhen kin yame king a rīmnor kimi kafan yorwok.”

19

*?Rhuvə mə yerman mine piraovin tukwəpəh əriu minə uə?
(Mak 10:1-12; Luk 16:18)*

18:19: Mak 11:24; Jon 15:7 † 18:22: Nīprai namba seventi seven ramni mə tukraməkeikei məru kin fam norien has yame kamor iran nipig mīfam. § 18:24: Nəgkiarīen kape Gris ramni mə “ten taosen talen” in mane rehuə pik.

* 18:28: Nəgkiarīen kape Gris ramni mə “wan hundred denari.” 18:34: Mat 5:25-26 18:35: Mat 6:15; Mak 11:25; Efes 4:32; Kol 3:13

¹ Kini Yesu rægkiar ta, mitərhav Galili mivən ye provins e Judia, mivən maməmır apa nıkar nu Jodan pən. ² Kini narmamə khapsaah khakwasig kın. Kini In rımnor huvə narmamə aikın yamə mine kamhamhə, kasəsanın.

³ Kini Farisi tıksın khauə masaiyoh Yesu kın naiyohyen ətən kirik mə tuksəm-ru mə tukrını nəgkiarın kirik yame rıpəh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhamə, “?Loa rameighan kın mə yerman rırkun nəpəhyen kafan piraovın tuk nərigien apnapıg əmə kirik kafan uə nıkam?”

⁴ Kini Yesu rını-pən tuk əriə mə, “Tukmə ror kımıə nakhapəh nisəvheikınien ye Nəkwəkwə kape Kughen mə nıpig Kughen rımnərəhu nımoptanə, ‘In mor mın yerman mine piraovın.’ (Jen 1:27) ⁵ Kini mımə yerman tukrəta ye rımnı mine nisını, kını irıu piraovın mwarə kirikianə. ‘Iriu tukrauə nıprairıu kirikianə.’ (Jen 2:24) ⁶ Kini irıu kwis tukwarə kirikianə. Meinai Kughen rıməviəfugın məknakın əriı, yermamə to rıpəh nakapırien narəyen kapəriı.”

⁷ Kini irıə kisaiyoh-pən In mhamə, “?Tukmə ror məknakın, rhawor e Moses rımneighan kın mə yerman rırkun nıraiye nəkwəkwə tuk nəpəhyen kafan piraovın mivəhsi-pən kımın, kını məpəh in?”

⁸ Kini Yesu rını-pən mın tuk əriə mımə, “Moses rımneighan kın əmiə mə taksəpəh kapəmiə nıpiraoovın mınə meinai kapəmiə kapə riskai pik. Mərig in apa kupan rıpəh norien məknakın. ⁹ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman kirik, kafan piraovın rıpəh nıvən-hanəyen tuk yerman pısın kirik, kını tukmə yerman a rarar mivən tuk yarmə, rəmhen kın mə in rımnəkrəh kın piraovın a.”

¹⁰ Kafan narmamə kisərig, kisakur, mhani-pən tukun mhamə, “Tukmə narəyen kape yerman mine piraovın riskai pik məkneikın, rhuvə mə tukpəh əmə norien kape mared.”

¹¹ Kini Yesu rını-pən tuk əriə mımə, “Pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nisorien nəgkiarın e; mərig əmə yamə mine Kughen rımivəhsi-pən nırkunien kımı əriə, kapəriə pısın əmə. ¹² Ror məknakın meinai narmamə tıksın to khapəh nisorien mared tuk nərigien pısın pısın mınə. Tıksın tukhapəh nisorien mared meinai nıprairıə rahas ror hanə. Kini tıksın tukhapəh nisorien mared meinai kərai rəmhen kın kao karman. Kini tıksın kamhani atuk əmə mə tukhapəh nisorien mared mə tuksor wok kape narmaruyen kape Kughen. Yermamə yame rırkun nıvəhyen nəgkiarın e, tukraməkeikei mivəh.”

*Yesu ravəhsi-pən nıhuvəyen kımı kwajikovə mınə
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)*

¹³ Kini narmamə tıksın khapık kapəriə kwajikovə mınə, mhauə misəm mın Yesu, mə In tukrərəhu-pən kwermın irəriə, maməhuak tuk əriə. Mərig narmamə mınə kape Yesu kımnhani-əhu əriə.

¹⁴ Kini Yesu rımə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə mınə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kın kwajikovə mınə en.” ¹⁵ Kini In mıpık kwajikovə mınə a mərəhu-pən kwermın irəriə, mivəhsi-pən nıhuvəyen kımı əriə, mitərhav aikın a.

*Tamaruə yame kafan nautə rehuə, mərig rorkeikei mə tukrarə ye nımraghien rerin
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)*

¹⁶ Kini tamaruə kirik ruə məm Yesu, maiyoh In mımə, “Yhajoun. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha nhagın yame rhuvə, mə jakamarə rerin?”

¹⁷ Kini Yesu rımə, “?Nakhawor mamaiyoh Yo kın nar yame rhuvə? Yermamə kirik rapəh nıhuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. Tukmə nakmə takarə ye nımraghien rerin, əri-pən loa.”

¹⁸ Mərig kwən a rımə, “?Naha loa yame nakamni?”

Kini Yesu rimə, “Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mipəh napir-pəniyen tuk piraovin pisin. Kini mipəh nəkrəhyen. Kini mipəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. ¹⁹ Tuk nipig minə fam takamsiai rimim mine nisnim. Kini morkeikei min ik minə tiksın rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”*

²⁰ Kini tamaruə ai rini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam. ? Mərig naha nhagin raməmır yame yakpəh hanə norien?”

²¹ Kini Yesu rimə, “Tukmə nakmə kafam nımraghien tukratuatuk, yuvən, məvrai rik rik kafam narımnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi narmamə yavən has minə. Kini kafam narımnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²² Nipig tamaruə ai rımnərig nəgkiarrien yame Yesu rimini, rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah.

²³ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “!Nəfrakis! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivəniyen ye narmaruyen kape Kughen.

²⁴ Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, ?Nakasərig mə nar mıragh ehuə kirik rəmhen kin kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nikam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a muə Kughen ramarmaru iran.”

²⁵ Kini narmamə kafan minə kisərig, kisakur, minəsaiyoh mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nımraghien rerin?”

²⁶ Mərig Yesu rəm tim tim əriə mini-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə ripəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narımnar fam.”

²⁷ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “?Mərig kimawə jakhavəh naha nhagin? Yiməsəpəh fam kapəməwə narımnar, mhauə, mhakwasig kin Ik.”

²⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yakamni əfrah tuk əmiə mə, ye nipig yame narımnar fam tukhaukreikin mhauə mhawi, kini Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kafak jea kape king yame rhakak pik, kini kimiə e yame nımnhakwasig kin Yo, taksəkwətə-pən min ye jea kape king iriə m-fam twelef, kini masarmaru ye kwənərəus twelef kape Isrel. ²⁹ Kini narmamə m-fam yamə mine kimisəpəh kapəriə nimə minə, uə piauriə minə, uə nowinriə minə, uə rimriə minə, uə nisinriə minə, uə jiriə minə, uə kapəriə nipiraovin†, uə nımoptanə kapəriə tuk nhagik, Kughen tukrivəh-sipən narımnar minə a rehuə pik kimi əriə, mivəhsi-pən nımraghien rerin kimi əriə. ³⁰ Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”

20

Nuhpikinien ye yorwok minə apa plantesen kape grep

¹ Kini Yesu rimə, “Ror məkneikin mə narmaruyen kape Kughen rəmhen kin yemehuə kirik kape nəsimien. Rimatərhav yenpig-enpig əgkap marha-kin narmamə mə tukhauə misor wok ye plantesen kape grep. ² Kini mini mə tukrərok əriə kirikianə kirikianə wan taosen vatu. * Marar mher-pən kin əriə khavən misəsim.

³ “Ipakə tuk naen klok yenpig-enpig, ritərhav, mamvən ye maket, məm narmamə tiksın kasərer apnapig. ⁴ Rini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə havən misəsim apa plantesen kape grep kafak. Kini jakərok əmiə kin mane yame ratuatuk.’ ⁵ Kini kimnhavən.

“Kini yerkwēiha, rimatərhav mor nar kirikianə min, kini mor min ye tri klok yenaiyu. ⁶ Kini ipakə tuk faef klok yenaiyu, ritərhav mivən məm narmamə tiksın kasərer apnapig əmə. Kini rini-pən tuk əriə mə, ‘?Rhawor nakasərer ikin e kape nipig piəpiə kirik mhapəh nisorien nar kirik?’

* **19:19:** Loa minə e kimnharai ye Eks 20:12, mine Dut 5:16-20. **19:26:** Job 42:2 **19:28:** Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21 † **19:29:** Nəgkiarrien e “Nipiraovin” rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrakis uə nikam. **19:30:** Mat 20:16; Luk 13:30 * **20:2:** Nəgkiarrien kae Gris ramni mə “wan denari.” In nərok atuətuk kape wok kape nipig kirikianə.

⁷ “Mərig khani-pən tukun mhamə, ‘Meinai yermamə kirik rīpəh nivəhsi-pəyen wok kirik kimi əmawə.’

“Kini rīni-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə havən misəsim apa plantesen kape grep kafak.’

⁸ “Kini yenaiyu, yemehuə kape plantesen kape grep rīni-pən tuk manaja mə, ‘Okrən kin yorwok minə khauə, nakvəhsi-pən nərok kapəriə. Takrikakun mamərok narmamə yamə mine kimnhauə mhakwasig, mamvən meriaji-pən narmamə yamə mine kimnhauə misəkupan.’

⁹ “Kini yorwok yamə mine kimnhauə misor wok ye faef klok, manaja rīmnərok əriə wan taosen vatu. ¹⁰ Ror pən, narmamə yamə mine kimisəkupən misor wok, khamə ta mə tukhavəh rapita yamə mine kimisor wok mhakwasig. Mərig iriə kirikianə kirikianə kimnhavəh əmə wan taosen vatu. ¹¹ Nīpig kimnhavəh mane, misat-munmun mhani hah yemehuə kape plantesen. ¹² Mhani-pən tukun mhamə, ‘Nəmə yamə mine kimisor wok mhakwasig, kimisor əmə wok ye aoa kirikianə əmə, mərig ik nīmnərok əmawə miriə rəm nəmhen əmə. Mərig kimawə yimisor wok ehua yerkwēiha ehua, nīpig piəpiə.’

¹³ “Mərig yemehuə rīni-pən tuk əriə mə, ‘Yo kirik. Pa rīmə yīnnorīah ik. Nakneighaan ta kin mə jakvəhsi-pre wan taosen vatu. ¹⁴ Vəh kafam mane mamvən. Yakorkeikei mə jakərok yermamə yame rīmīkwasig rəmhen əmə kin ik. ¹⁵ Kafak e mane. Yakirkun norien naha nhagin kin mane kafak. ?Nakamor jalus meinai yakamor huvə pən kimi əriə uə?’ ”

¹⁶ Kini Yesu rīmīni-ta nuhpikīnien mīni-pən tuk əriə mə, “Narmamə minə e kamhakwasig tukpisəkupan, kini yamə mine kasəkupən tukpihakwasig.”

Yesu rīmīni ərhav mīn mə tukrīmḥə kini mamragh mīn

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Kini Yesu rokrən mīn kin kafan narmamə twelef mə tukhauə ye tamhekin kirikianə. Kini mīni-pən mīmə, ¹⁸ “Taktəkun ai tukshaktə mhavən Jerusalem. Kini ye kwənmhaan aikin a, narmamə tiksīn tuksərhū-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi jif pris mine nəmhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə Yo jakaməkeikei mīmḥə. ¹⁹ Kini tukseighan-pən kin Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, mə tuksarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, kini misəsīk-pən yo ye nai kamarkwao kin. Kini mərig jakamragh mīn ye nīpig yame ror kisisər kin.”

Mama kape Jemes mine Jon raiyoh-pən nar kirik kimi Yesu

(Mak 10:35-45)

²⁰ Kini piraovīn kape Sebedi rīkir tīni mir muə mənīmkur-pən tuk Yesu maiyoh In kin nar kirik.

²¹ Kini Yesu rīmīni-pən tukun mə, “?Nakorkeikei naha?”

Kini pian a rīmə, “Pəh kafak kwajikovə mir kirik tukrəkwətə ye nīkarīm matuk, kini kirik tukrəkwətə ye nīkarīm mawor, nīpig Ik takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

²² Mərig Yesu rīni-pən tuk kwərə mir a mə, “Nakawaiyoh-pə kin nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramə nakwəmhən mə takwərig mīn nəmhəyen ye nīpraimiru rəmhen kin yame Yo jakərig uə?”†

Kini iriu kramə, “Əhə. Kimru yakwəmhən.”

²³ Kini Yesu rīni-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru takwərig nəmhəyen rəmhen kin yame Yo jakərig. Mərig nar yame nakwaiyoh kin, mə kirik tukrəkwətə ye nīkarik matuk, kirik ye nīkarik maor, yo yakeinein nivəhsi-preyen. Mərig Rīmīk Kughen rīmivəhsi-pən kwənmhan mir e kimi narmamə yamə mine In rīmīrpen ta mīmə iriə tuksəkwətə ikin.”

20:8: Lev 19:13; Dut 24:15 **20:16:** Mat 19:30; Mak 10:31 **20:18:** Mat 16:21; 17:22-23 **20:21:** Mat 19:28; Luk 22:30 † **20:22:** Ye v. 22, Yesu rīmīnəgkiar kin nuhpikīnien məkneikin, “?Nakrarkun nīranīm-pən-ien ye pənkin yame jaknīm-pən ikin uə?” Mərig Translesen Komiti rīmīni-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprai nuhpikīnien mīrai əmə nīpran.

²⁴ Nipig narmamə minə tiksın kape Yesu, iriə ten, kisərig nəvsaoyen kin, niemha rhai əriə tuk Jemes mine Jon. ²⁵ Kini Yesu rokrən kin əriə mə tukhauə misəm. Kini mini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehuə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor ətən pik tuk kapəriə narmamə minə. Kini kapəriə nəmehuə minə kasəviətərəkın-əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kin əriə. ²⁶ Mərig ripəh natuatukien mə kimiə taksor məknakin. Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivəh nehuəyen rapita əmiə, nərigien kafan tukreiwaiyu muə mə in yor atuə kin kirik kapəmiə. ²⁷ Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrəkupən mamkir əmiə, in min tukruə rəmhen kin yasitu kapəmiə fam ²⁸ rəmhen kin yame Yo min, Ji Yermamə, pəh nien mə Yo yimauə mə narmamə tuksor atuə kin kafak. Yimauə mə jakor atuə kin kapəriə, kini moriah kafak nımraghien marpin nımraghien kin kape narmamə khapsaah.”

*Yesu rımnor huvə nımrın pis mir
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)*

²⁹ Kini Yesu mine kafan narmamə khauə yerkwanu kirik nhagin e Jeriko. Misarə, mhatərhav min, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin əriə. ³⁰ Kini nımrın pis mir kwəkwətə ye nikar swatuk. Kini nipig kwərig mə Yesu e ramuə, kwokrən kin In mirəmə, “!Yermaru! !Kwənərəus kape King Deved! Yakworkeikei mə rikim tukrehuə tuk əmru.”

³¹ Kini narmamə khapsaah kisəgkiar-pən skai kimi əriu, mhamə, “!Ah! Rapim.”

Mərig iriu karəpin əmə ye nokrənien. Mirəmə, “!Yermaru! !Kwənərəus kape King Deved! Yakworkeikei mə rikim tukreihuə tuk əmru.”

³² Kini Yesu raras, mokrən kin əriu mımə, “?Nakramə jakor naha nhagin kimi əmiru?”

³³ Kini krəni-pən tukun mirəmə, “Yermaru. Yakworkeikei mə nımrımrıru tukrarha, pəh yakwəm nar.”

³⁴ Kini Yesu rikin rehuə tuk əriu, mərəo-pən mirap nımrıriu. Məknekin nımrıriu rarha. Kini kwəm nar. Kini ai iriu mirakwasig kin Yesu.

21

*Yesu ramvən Jerusalem mamor əpu mə In king
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)*

¹ Kinəmhavən pakə tuk Jerusalem, mhatərhav-pən yerkwanu e Betfas, ipakə tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pən kin yermamə kiraru kafan, ² mımə “Takravən yerkwanu a nakaravaag-pən ikin. Kini mwəm dongki kirik, mine tini, kimirkwəji əriu. Nakararisin əriu, mwəsıg mirauə. ³ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre tuk əmiru mə takweihe kin, takrani-pən tukun mirəmə, “Yermaru rımə tukrəsua ye dongki mir e.” Kini taktakun əmə tukreighaan kin dongki mir a kimi əmiru.”

⁴ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarrien kape profet kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rımını mımə,

⁵ “Hani-pən tuk nipian Saeon* mhamə,

‘Səm-ru kapəmiə king ruauə tuk əmiə,
maməsua ye dongki.

Maməsua ye ji dongki.

Kini king a In yemə mar.’ ”

(Sek 9:9)

⁶ Kini kafan yermamə mir kwor naha nhagin yame Yesu rımını. ⁷ Kiravən mirarəh dongki mine tini mirauə mwəm Yesu. Miravəhsi-ta kot kapəriu mawəpeinə-pən kin ye nımetai dongki. Kini Yesu rəsua iran. ⁸ Narmamə khapsaah kisətu kot kapəriə mımhahuvə-pən kin kimi swatuk; kini misərai nımar nai misətu-pən min ye swatuk.

⁹ Narmamə yamə mine kasəkupən kin Yesu kini mine yamə mine kimnhakwasig kin kasokrən apomh mamhani mhamə,

“!Səgnəgin Mikip King Deved!†
Pəh kivəh-si haktə Kwən e ramuə ye nhag Yermaru.

(Sam 118:26)

!Səgnəgin Kughen yerpig!”‡

¹⁰ Yesu rimatərhav-pə Jerusalem, narmamə m-fam aikin, rikiriə rimnakur mamhani nəgkiarieren ripsaah misaiyoh-pən əriə minə mhamə, “?Pa e?”

¹¹ Kini narmamə khamə, “Yesu e. In profet kirik rimasi-pən apa Nasaret ye provins a Galili.”

*Yesu rimnəko ta narmamə yamə mine kasor nar apnəpig ye Nimə Ehuə kape Kughen
(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)*

¹² Kini Yesu rivən ye nimə ehuə kape Kughen. Kini maməko yerhav narmamə yamə mine kasəvrai narimnar mamhavəh mane iran, mine yamə mine kasəvrə. Kini mərakita kin narimnar yame ramswin ye tebol kape narmamə yamə mine kasərai mane ikin; kini məsuə kin jea kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə. § ¹³ Kini mor kwirig kimi əriə mimə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,

“ ‘Nimə kafak, in nimə kape nəhuakien.’ (Aes 56:11) Mərig kimiə nakasor rəmhen kin ‘nimə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’ ” (Jer 7:11)

¹⁴ Kini nimirin pis minə mine yamə mine nihuriə rarpəvin kimnhavən tuk Yesu apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini ror huvə əriə. ¹⁵ Kini kwajikovə minə kasokrən apomh ipakə tuk Nimə Ehuə kape Kughen mamhani mhamə, “!Səgnəgin Mikip King Deved!” Mərig jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kimisəm Yesu ramor narimnar huvə minə, misərig mə kwajikovə minə a kasəgnəgin In, niemhaa rhai əriə. ¹⁶ Khani-pən tuk Yesu mhamə, “?Nakərig nəgkiarieren yame kwajikovə minə e kamhani iram uə?”

Kini Yesu rimə, “Əhə. Mərig tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəgkiarieren ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“ ‘Tk nimmor mə kwajikovə minə, mine kwajikovə əmtəmtə minə tuksəgnəgin Ik ye tikinheriə.’ ” (Sam 8:2)

¹⁷ Kini rəgkiar ta, məpəh əriə mətərhav Jerusalem mamvən Betani, mapir ikin.

*Yesu rimini hah nai kirik kimə figtri, kini ror siə kin
(Mak 11:12-14, 20-26)*

¹⁸ Kəni rikwamer kin, yenpig-yenpig əgkap, iriə khatərhav min Betani, mharerig-pən Jerusalem, kini Yesu rinəmkərvə. ¹⁹ Kini məm nai kirik, kimə figtri, ramərer ye nikar swatuk. Rəriwək mivən pakə tukun, məm nimirin in əmə e in əmə. Kini Yesu rəgkiar-pən kimi figtri ai mimə, “Yermamə tukriyəh min nənien kwənkəwam tuk nipig kirik.”* Məkneikin nai a rimnaukei.

²⁰ Kini narmamə kafan minə kimisəm, kisakur. Mhamə, “!E-he-o! !Nai e raukei ahuaa əmə!”

²¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakshatətə ye Kughen, kini kapəmiə nhatətəyən rəpəh norien kiraru, nakharkun nisorien nar yame yimmor ye figtri. Mərig pəh nien mə in əmə a, mərig nakharkun nhani-pənien tuk tukwas a mhamə, ‘Əta eikin e mivən məmnim apa ye tahik’ kini tukror nəkwaimiə. ²² Tukmə nakshatətə, nakharkun nhavəhyen naha nhagin yame naksəhuak tukun.”

*Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyən kape Yesu mə rimasi-p-kaa
(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)*

† 21:9: Kimnhani mhamə, “Hosana.” Kini nipran rimə, “Vəh miragh əməwə,” uə, “Səgnəgin Kughen.” ‡ 21:9: Kaməni nipe e ye nipig kape Pasova. § 21:12: Yesu rimmor məknekin, mamor fulfilem profesi kirik ye Sek 14:21.

* 21:19: Yesu rəgkiar kin nai e rəmhen kin nuhpikinien kirik, mini məknekin, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyən tukrəmhen kin figtri; tukror siə kin.” Ror pən Yesu ramni hah narəyən yame ror siə kin.

21:21: Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1 Kor 13:2 21:22: Mat 7:7-11; 18:19

²³ Kini Yesu rīvən ye nəkwei Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə. Kini jif pris minə mine nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel minə, khauə misəm In. Masaiyoh In mhamə, “?Nakamhawor narimnar minə e? ?Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekin?”

²⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuatur, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar. ²⁵ Hanipə-ru tuk Yo mə ?Pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw ni e? Tukmə kitawə khani mə, ‘Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon,’ mərig Yesu tukrimə, ‘?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?’ ²⁶ Mərig to khapəh min nhaniyen mhamə, ‘Yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin,’ meinai kitawə khagin kin narmamə minə e meinai iriə kamhani mə Jon in profet əfrakis.”

²⁷ Ror pən iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yakseinein.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Əhə. Mərig Yo min to yakpəh nini-pre-yen mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar.”

Nuhpikinien ye pikwarien kiraru

²⁸ Kini Yesu rimi-pən min nuhpikinien tuk əriə mīmə, “Kwən kirik, tini yerman kiraru. Kini rīvən mini-pən tuk irehuə mīmə, ‘Narik, yuvən məsim ye plantesen kape grep.’ ²⁹ Mərig rimə, ‘Ah. Yakapəh.’ Kini marə, marar min ye nərigien kafan mivən məsim. ³⁰ Kini tatə kapəriu rimavən məm yame rəkəskəh, mini-pən min əmə nar kirikianə. Kini rimə, ‘Rhuvə, pəh yakvən.’ Meikuə, məpəh.” ³¹ Kini Yesu raiyoh əriə mīmə, “?Kwərə mir a, pa nhagin rimnor nəkwei rimni?”

Kini khamə, “Irehuə.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Ratuatur. Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nəmə has rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nīpiraovin kape swatur kimnhauə ye narmaruyen kape Kughen kwasig ikin kimiə. ³² Meinai Jon Baptaes rimauə tuk əmiə mə tukrhajoun swatur kape norien atuatur, kini mərig kimiə nimnhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. Mərig yor təvhagə has minə rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nīpiraovin kape swatur, iriə kimnhani nəfrakisien iran. Mərig kimiə naksəm pawk nar a, mhapəh nisararien ye nərigien kapəmiə mhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.”

Yesu ramni mə nəmə Isrel kimishopni profet kape Kughen rəmhen kin yame yorwok minə kimishopni narmamə kape yemehuə kape plantesen

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Kini Yesu rimə, “Kini sərig min ru nuhpikinien kirik. Yermamə kirik rimnəsim kin kafan plantesen kin grep, markoparin-pən. Kini mikir kwətəgtap kirik kape nəviəsis-pənien kwənkwai grep iran. Mə nehen tukraiyyu, kivəh kor waen kin. Kini in mor nimə apomh kirik mə tukramərer ikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksın, tukhapik nəriə tiksın, mhavəh-si-pən nan kirik rəmhen kin nərokien. Marə, mitərhav min aikin mivən ye tanə pisin. ³⁴ Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan tiksın manaja mə tukhavən misəm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kin nərok kafan. ³⁵ Mərig iriə kisərar, mhauh kirik, mishopni kirik, misarkwhopni kirik. ³⁶ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan tiksın narmamə kisapita yamə minə apa kupan. Khavən, kini narmamə yame kasəsim kimisor rahas pən min kimi əriə rəmhen kin yame kimisor kupan. ³⁷ Kisor məknaikin mamhavən, yamehuə kape plantesen rher-pən kin tini rīvən tuk əriə. Ye nərigien kafan rimə, “Tukmə ror

tuksəm kafak kwajikovə, kini tukhasiai.’ ³⁸ Mərig iriə kisəm khamə, ‘Kwajikovə atuatur e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’

³⁹ Məknekin kharaptəəkən, misarkwərhav kin ye plantesen mishopni.”†

⁴⁰ Kini Yesu raiyoh narmamə yame kasətərig kin, mīmə, “?Rikimiə raməsik mə nīpig yemehuə kape plantesen tukruə, kini tukrhawor-pən iran mine narmamə yamə mine kimisəsim ye plantesen kafan?”

⁴¹ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tukroriah-oriah nəmə has minə a, mhopni əriə. Kwasig ikin, tukreighaan pən kin kafan plantesen kimi narmamə pisin minə. Kini ye nīpig atuatur yame grep tukrimhiak, iriə tukhavəhsi-pən kwənkwan kimin.”

⁴² Kini Yesu rimə, “Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvhekin-hanə-yen nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mīmə,

“Nai yame narmamə kape nīvhirəkinien nimə kimnhavəh kini minəsarakikin.

Mərig nai ai rehuə, taktəkun ai Kughen rimnherig min, mor səpag apomh kin.

Nar e Kughen Yermaru rimnor.

Rikitawə ragien pik tukun.’

(*Sam 118:22,23*) ⁴³ “Ror

pən, yakamni-pre tuk əmiə mə tukvəh-si ta narmaruyen kape Kughen tuk əmiə, kīvəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kasor narmaruyen kape Kughen ramkuə kin kwənkwan. ⁴⁴ Tukmə yermamə kirik rirəh-pikin səpaag e, tukrowhan əgkap.

Kini tukmə səpaag a ruh yermamə kirik, tukrhosis-hosis in.”‡

⁴⁵ Kini jif pris minə mine Farisi minə kimisərig nuhpikinien yamə mine Yesu rimini, kharkun mə In raməgkiar irəriə. ⁴⁶ Kini misarha kin swatur mə tukhavəhsi-pən Yesu ye kalabus. Mərig kimnhagin kin narmamə, meinai narmamə kamhani mhamə In profet kirik.

22

Yesu rimini nuhpikinien kape nəviginiien ehua

(*Luk 14:15-24*)

¹ Kini Yesu rimini min nuhpikinien tiksın tuk əriə mīmə, ² “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin king kirik yame ramor apnəpeinə ye nəviginiien ehua tuk narkurəkien kape tini. ³ Kini mher-pən kin kafan yorwok minə mə tukhavən mhavi-pə narmamə yame rimnokrən-ta kin əriə mə tukhauə tuk nəviginiien. Mərig iriə m-fam kimisəpəh-pən, mhamə to iriə khapəh nhavəniien.

⁴ “Kini rher-pən kin kafan yorwok tiksın min, mini-pən tuk əriə mə, ‘Havən mhani-pən tuk narmamə yamə mine yimnokrən ta kin əriə mə tukhauə mhamə yaknor apnəpeinə ye nəviginiien. Yimoh kafak kau yamə mine kisəsis-əsis huvə. Narimnar fam rinəmhen. Hauə ye nəviginiien kape narkurəkien.’

⁵ “Mərig khapəh nisərigien yor wok minə a. Kirik ramvən ye kafan nəsimien; kirik ramvən ye kafan stoa. ⁶ Kini tiksın kharaptəəkən yorwok minə a misor ahas-pən irəriə, mishopni əriə. ⁷ Kini king, niemha rhai pik. Kini rher-pən kin mobael kafan minə khavən mishopni narmamə yamə mine kimishopni kafan yorwok minə. Kini mhasiai-pən nap ye taon kapəriə.

⁸ “Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, ‘Kinor apnəpeinə ta ye nəviginiien kape narkurəkien. Mərig narmamə yame yimnokrən kin əriə, norien kapəriə rīpəh nəmhenien mə tukhauə. ⁹ Havən apa ye swatur minə mhani-pən tuk narmamə apnapig minə fam yamə mine nakasəm, mə tukhauə ye nəviginiien.’

21:38: Mat 27:18 † **21:39:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksın kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In. **21:39:** Hib 13:12 ‡ **21:44:** Ves 44 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Matiu rimirai əfrakis nəgkiarien ikin e uə nikam. **22:6:** Mat 21:35

10 “Kini yorwok minə kimnhavən apa ye swatuk minə, misofugin narmamə mi-fam yamə mine kimisəm əriə, yamə mine khahuvə mine yamə mine kisaha, kini narmamə kimnhakuar aikin kaməvigin ikin.

11 “Mərig nipiğ king rimauə məm narmamə, məm yermamə kirik aikin rīpəh nivəniēn ye neipən kape lafet kape narkurəkien. 12 Kini king rini-pən tukun mə, ‘Yo kirik, nīmīpəh nivəhsi-pəniēn neipən kape lafet kape narkurəkien. ?Rhawor e nakuə imə?’ Mərig kwən a reinein nhorpinien nəgkiariēn kafan.

13 “Kini king rini-pən tuk kafan narmamə minə mə tuksərkis-ətərkīn kwermīn mir mine nihun mir, kini misarakikin-pən ye nəpiğnəpiēn, ikin kamasək ikin, kaməkwəruə ikin.”

14 Kini Yesu rirpin nəgkiariēn mīmə, “Ror məkneikin, narmamə khapsaah yame kimnokrən kīn əriə, mərig kwatīksin əmə yamə mine kimirpen əriə mə tukhauə imə.”

*Farisi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiariēn ye nīkarīn kape takis
(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)*

15 Kini Farisi minə kimnhatərhav mamharai mhun mə tuksor Yesu rini nəgkiariēn kirik yame rīpəh nəmhenien. 16 Mīsher-pən kīn narmamə tīksin kapəriə, mine nukwao kape King Herod, khauə misəm Yesu. Mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatuk. Nakpəh niginiēn kīn yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehuə uə yermamə kirik reiwaiyu; mərig nakaməfrakis əmə. Kini nəwhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. 17 Kini yaksorkeikei mə jakharkun nərigien kafam mə, ?Ratuatuk ye loa kapətawə mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nīkam?”

18 Mərig Yesu rirkun mə kamhani nəgkiariēn e, mhamə tuksor nar has kirik. Kini mīni-pən tuk əriə mə, “!Ah! Kapəmiə nīniyēn in rhuvə mərig rikimiə rəmkimik. ?Nakshawor e misarkut mə taksapita Yo? 19 Havən-ru mharəh mane yame rəmhen tuk nərokien takis.”

Kini khavən, mhavəh siren*, mhauə.

20 Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?”

21 Khamə, “Nanmi Sisa. Kini mine nhagin min.”

Məknekin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nəmhen. Nar kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen.”

22 Yesu rhorpin məkneikin nəgkiariēn kapəriə, kisərig, kisakur pik kīn. Məkneikin kisəta ye Yesu mamhavən.

*Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiariēn ye nīkarīn kape nīmraghiēn rerin
(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)*

23 Ye nipiğ a, Sadusi minə tīksin khauə misəm Yesu. Sadusi minə ai khamə ta mə tukmə yermamə rīmhə to rīpəh nīmragh-minien ye rao ye neai. 24 Kini kisaiyoh pən Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rīmīrai ye Loa mīmə, “Tukmə yerman rīmhə-tan kīn piraovīn kafan, kini kapəriu kwajikovə rīrkək, naoraih yerman ai tukraməkeikei mīkir piraovīn ai tukreimək.’

(Dut 25:5-6) Ye nərigien a, iriu kirirkun

nīrəptərkīniēn nhag piauni yame rīmhə. 25 Tukmə narmamə seven, iriə piauriə minə. Nīmrin nupan ror mared, kini mīpəh nīrəhyēn kafan kirik kwajikovə, mīmhə. Kini yame rikwasig kīn rikir pian a. 26 Kini mīmhə, mīpəh nivəhyēn tīni. Kini naorahini yame ror kisīsər kīn ror əmə mīn nar kirikianə kīn, meriaji iriə fam a seven kimnhakir piraovīn a, kini mhamhə fam, mhapəh nīseiməkien. 27 Kini en piraovīn ai rīmhə min. 28 Kini ye nipiğ kape narmamə tukhamragh mīn iran, iriə ai seven iriə piauriə minə, ?piraovīn ai tukror piraovīn kīn kape pa nhagin?”

22:13: Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28 22:16: Luk 11:53-54 * 22:19: Nəgkiariēn kape Gris rīpəh nīniyēn “siren,” mərig ramni mə “denari.” 22:21: Rom 13:7 22:23: Wok 23:8

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Nakamhani-əro kin en meinai tukmə ror nak-seinein nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen, miseinein mīn nirkunien kape Kughen. ³⁰ Tukmə narmamə yamə mine khamhə mamragh mīn to khapəh nisorien mared. Norien kape mared rīmnor infamien, rəmhen kin narəyen kape agelo mīnə apa rao ye neai. ³¹ Kini ye nīkarin kape nīmragh-mīnien, tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəgkiarien yame Kughen rīmini mīmə, ³² ‘Yo Yo Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Yo.’ (Eks 3:2,6) !Kitawə kharkun mə irisir kīrharə iriə Kughen meinai nar apnəpig kwərhimhə ta tu mīrhəkupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rīmə narmamə mhə mīnə kasəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh!”†

³³ Nīpig narmamə mīnə a kīmīsərig nəgkiarien kafan, kisakur pik kin nhajounien kafan.

Naha loa in rehuə pik

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Farisi mīnə kīmīsəm mə Yesu rīmivəhsi-əhu Sadusi mīnə ye kafan nəgkiarien, khauə kīrikianə mharai mhun mə tuksaiyoh-pən Yesu kin naiyohyen ətən kīrik. ³⁵ Kini iriə kīrik, yame in yhajoun kape loa rini-pən nəgkiarien kīrik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu tukror nar kīrik yame rīpəh nəmhenien. Kini mīmə, ³⁶ “Yhajoun. ?Naha loa in rehuə pik rapita tiksīn, kini mihuvə pik tuk nəri-pənien?”

³⁷ Kini Yesu rīmə, “Loa yame rehuə pik rapita tiksīn in e ramni məknekin, ‘Taksəkeikei mīsorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapəmiə ye rīkimīə fam, mine ye narəyen fam kapəmiə, mine ye nərigien fam kapəmiə.’ (Dut 6:4-5) ³⁸ In e loa yame rəkupən kini in yerpīrig. ³⁹ Loa yame ror kīraru kin, ipakə əmə kwəm nəmhen. In e ramni mə ‘Taksorkeikei narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk əmiə mīsor huvə pən tuk əriə, rəmhen kin yame kīmīə naksorkeikei atuk əmiə.’ (Lev 19:18) ⁴⁰ Loa mir e kawəpkəfugin nəgkiarien fam yame loa mine profet kamhani.”

Yesu rīmivəh-si əhu Farisi mīnə kin naiyohyen ətən kafan

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Kini nīpig Farisi mīnə kīmīsəfugin əriə mīnə, Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, ⁴² “? Rhawor ye nərigien kapəmiə ye Kristo? ?Nakhamə In mīkip pa?”

Kini khamə, “In mīkip King Deved.”

⁴³ Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “?Tukmə ror məkneikin, rhawor e Nanmīn Imərhakə rīmivəhsi-pən nirkunien kimi Deved mə tukrokrən kin Kristo mə ‘Yermaru’? Yaka-maiyoh məkneikin meinai Deved rīmə,

⁴⁴ “Kughen Yermaru rīmīni-pən tuk Yermaru kafak mīmə,

“Əkwətə ye kwermik matuk

Meriəji nīpig jakor ik takehuə ye tikmir kafam mīnə.” ’

(Sam 110:1) ⁴⁵ ?Tukmə

Deved rīmnokrən kin Kristo mə ‘Yermaru,’ rhawor e kamni kīmə Kristo in mīkip King Deved?”

⁴⁶ Kini yermamə kīrik rīrkək yame to rhorpīn nəgkiarien kape Yesu. Kini rīrikakun ye nīpig a mamvən, kīmnəhəgin kin naiyoh-mīn-ien kin nəgkiarien skai kīrik kīmīn.

23

Yesu ramni mə narpīnien tukrīvən tuk Farisi mīnə

(Mak 12:38-40; Luk 11:37-54; 20:45-47)

† 22:32: Sadusi mīnə kīmnəhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kīmnəhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh mīn. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwərhamragh mīn ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh mīn. 22:40: Rom 13:10; Gal 5:14 22:42: Jon 7:42

1 Kini Yesu rimi-pən tuk nukwhao ehuə mine kafan narmamə minə mə,
2 “Nəmhajoun kape loa minə mine Farisi minə kamhavəh nehuəyen mə tukhani-ərhav
Loa kape Moses kimi əmiə. 3 Ror pən, takasəkeikei misəri-pən, misor narimnar fam
yame kamhani-pre tuk əmiə. Mərig norien kapəmiə tukripəh nəmhenien kin norien
kapəriə. Meinai iriə khapəh nisorien naha nhagin yame iriə kamhani. 4 Iriə kasəkeikei
kimi narmamə mhamə tuksəri-pən loa yame in rəmhen kin kajipə pam, mərig to khapəh
nhavəhsi-pənien kwermiriə mə tuksasitu irəriə.

5 “Narimnar fam yame kasor, iriə kasor əmə mə narmamə tuksəm. Neipən yame
narmamə kamhavən iran yame ramhajoun-pən mə kamhasiai Kughen, rəmhen kin
kwaji bokis yame kivai-pən nəkwəkwə iran, mine nəəus yame raməker-pən ye neipən,
Farisi minə mine nəmhajoun kape loa minə kamhavəh narimnar minə e yame rehuə
mapomh. 6 Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tuksəkwtə
əkupən. Kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwtə ye kwənmhaan kape
nisiayen. 7 Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam
tukhani vi vi əriə misokrən kin əriə mə, ‘Yemehua*.’

8 “Mərig kimiə takhapəh nisorien mə narmamə tuksokrən kin əmiə mə ‘Yemehua.’
Meinai kapəmiə yermaru kirikianə əmə. Kimiə m-fam piaumiə minə mine kaka minə.
9 Kini hapəh nisokrənien kin yermamə kirik ye tokrei tanə e mə ‘Tatə.’ Meinai kapəmiə
tatə kirikianə əmə. In apa ye rao ye neai. 10 Kini hapəh niseighanien kin narmamə mə
tuksokrən kin əmiə mə ‘Yhajoun.’ Meinai kapəmiə yhajoun kirikianə əmə. In e Kristo.
11 Yermamə irəmiə yame in yerpirig, in yorwok kapəmiə. 12 Meinai yermamə yame
ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu in; kini yermamə yame ravəhsi-əhu atuk
in, Kughen tukrivəh-si haktə.

13 “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk
əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Nakasətapig kin swatuk tuk
narmamə tuk nhavənien ye narmaruyen kape Kughen. Mine kimiə min to nakhapəh
nhavənien. Mhapəh niseighanien kin narmamə mə tukhavən aikin, nar apnapig mə
kisorkeikei mə tukhavən.

14 “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə.
Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Tukmə piahwaru yame kimnamhə-
tan kin, kini naksəkrəh kin kafan nautə. Kini masəhuak apomh min mə narmamə
tukhasiai əmiə. Nəmhəyen kapəmiə tukriskai rapita.†

15 “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə.
Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Rikimiə ramagien əmə mə takhavirə
ye rao mhavən isok, uə mə taksəriwək əmə mhavən ye tanə pisin pisin minə mə takhavi-pə
yermamə kirikianə əmə ye nəhuakien kapəmiə. Mərig nipig yermamə kirik rivəh norien
minə a kapəmiə, in tukruə yemə has rapita əmiə. Kini nimisor mə in tukraməkeikei mivəh
narpinien kape nap ehuə rapita əmiə.

16 “!Man! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə yamə mine nakamhakir narmamə mərig
nimrimia ripsis. Kimiə nakamhani mhamə, ‘Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsu ye
nhag Nimə Ehuə kape Kughen mə tukror kafan nəgkiarien ripam, kini marar mipəh
norien nəgkiarien yame ruini ta, in nar apnapig əmə.’ Mərig nakhamə, ‘Tukmə
yermamə kirik rivəh kwəsu ye mane‡ yame kivəhsi-pən ye Nimə Ehuə kape Kughen,
kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimi.’ 17 !Kimiə naksətəwao, nimrimia
ripsis! Takasəkeikei mharkun mə Nimə Ehuə kape Kughen§ in yerpirig rapita mane

23:3: Mal 2:7-8 * 23:7: Nəgkiarien kape Gris ramni mə ‘Rabi.’ Nipran ramni yhajoun uə yemehua. 23:11:
Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 23:12: Job 22:29; Prov 29:23; Luk 14:11; 18:14 † 23:14: ves 14 rikək ye kopi
akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimi əfrakis nəgkiarien ikın e uə nikam. ‡ 23:16: Nəgkiarien
kape Gris ramni mə ‘gol,’ in rəmhen kin mane yame kavəhsi-pən kimi niməhuak tuk nini-vi-vi-yen Kughen. 23:16:
Mat 15:14 § 23:17: Gris ramni olta, uə tebol.

yame kivəhsi-pən ikin, meinai Nimə e in ramor mane ramərhakə. ¹⁸ Nakamhani min mhamə ‘Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsu ye nhag tebol ye Nimə Ehuə kape Kughen, in nar apnapig əmə. Mərig tukmə ravəh kwəsu ye sakrefaes yame ramswin-pən iran, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimini.’ ¹⁹ !Kimiə nimrin pis minə! Takasəkeikei mharkun mə tebol in yerpərig rapita sakrefaes, meinai tebol ramor sakrefaes ramərhakə. ²⁰ Ror məkneikin, yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag tebol kape Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye tebol mine narimnar fam yame ramswiin aikin. ²¹ Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye Nimə kape Kughen mine Yermamə yame ramarə aikin. ²² Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag rao ye neai, ravəh kwəsu əfrakis ye nhag jea kape king, kini miyəh kwəsu ye nhag Yermamə yame ramkwətə aikin mamarmaru.

²³ “!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə nakasəri-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmiə tuk nəri-pəniyen, rəmhen kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion* ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Mərig nakwəsəpəh Loa yamə mine kasəkupən. Iriə e: nakhapəh nisorien nar yame ratuatuk kimi narmamə, rikimiə rəpəh nehuəyen tuk narmamə. Kini keinein niniyen nəfrakisien irəmiə. Rhuvə mə to nakpisəri-pən loa yamə mine kasəkupən, mipisəri-pən min Loa minə tiksın. ²⁴ Kimiə nakamhakir narmamə, mərig nimrimia rəpis. Kimiə nakhavəh-si ta man-man ye nəmiə nəviginien, tamə naksəmkimik ye nimri Kughen; mərig naksətigai pəpiə nar yame rəmkimik, misəmkimik ye nimri Kughen.†

²⁵ “!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə naksəmhen kin besin mine kap yame kamrai-ta nəmkəmikiyen e iruə mərig apa ye nəkwairiə kisəmkimik. Nəmkimikiyen rukwar irəmiə, meinai naksəptig kin nar, misor əmə narimnar yame nıpraimiə rorkeikei. ²⁶ Farisi minə, kimiə imrin pis minə. Takasəkeikei misaikwas yerkimiə, kini narimnar fam apa iruə tukshawən min.

²⁷ “!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Naksəmhen kin suranə ye yermamə yame kimoh kin pen hawən apa iruə, narmamə kisəm, khamə rhuvə. Mərig in apa imə, rukwar kin nikəkri narmamə yamə mine kwənhamə, mine narimnar fam yame rəmkimik. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, apa iruə, narmamə kasəm norien kapəmiə, khamə rhuvə. Mərig yerkimiə, rukwar kin nahasien, meinai nakhapəh nisorien naha nhagin yame nakamhani, masor pik təvhagə has.

²⁹ “!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə nakhavhirəkin suranə kape profet kape Kughen minə masor huvə pən marə marə ye təwk ye nəmə atuatuk minə. ³⁰ Kini mhani mhamə, ‘Tukmə yimnisarə ye nıpig kape kaha minə kapəməwə, to yakpihapəh nisosituyen ye kaha yamə mine kimishopni profet minə.’ ³¹ Naksəgkiar məknaikin, mamhani hah atuk əmə əmiə, mhani-ərhav mə kimiə kwənərəus

23:22: Aes 66:1; Mat 5:34 * **23:23:** Yesu rəpəh niniyen kwesris mine onion, mərig rimini nəviginien mir e “dill mine kumen”. Nımar nai yamə mine nəmiovriə ramapien huvə yame kivəh-si-pən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kivəhsi-pən nıpar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kimisəri-pən huvə loa minə e, mərig kimnhapəh nisəri-pən huvəyen loa yame ramni mə taksorkeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmır ye Dut. 30:16. † **23:24:** Ye nəgkiarien Gris Yesu ramni nuhpikinien kirik mımə, “Nakhavəh-si ta man-man, misətigai kamel pəpiə.” Kamel in nar mıragh ehuə kirik yame rəmkimik ye loa kape nəmə Isrel. Nıpran ramni mə Farisi minə kasəri-pən loa tiksın yame rimar, mərig khapəh nisəri-pəniyen loa ehuə minə. **23:25:** Mak 7:4 **23:27:** Wok 23:3 **23:28:** Luk 16:15

atuatuk minə kape rīpmiə kupan yamə mine kimishopni profet minə. ³² Kini rhuvə əmə-kimiə takasəkeiki misərkin təvhagə has yame rīpmiə minə kimnharikakun.

³³ “!Kimiə snek minə, mine nīpnət snek minə! ?Rikimiə ramuh mə ta mə to naksap ta kin narpīnien ye nap ehuə uə? Nīkam. ³⁴ Ror pən, yakamher-pre kin profet minə, mine narmamə yamə mine kharkun nar, mine nəmhajoun minə. Kini nakharuk haktə tiksīn ye nai kamarkwao kin mishopni əriə; naksarkis-arkis tiksīn mhauh əriə apa ye nimə kape nofuginien kapəmiə; kini masəko ta tiksīn mamharpəhu əriə mhavən apa ye taon minə. ³⁵ Ror pən, kimiə takhavəh narpīnien kape narmamə yame kashopni narmamə m-fam yamə mine kisatuatuk; ririkakun ye Ebel yame in yemə atuatuk muə meriaji-pə Sekaraea† ji Berekia, yame kaha kapəmiə minə kimishopni in ye Nimə Ehuə kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmhaan rhakə. ³⁶ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narpīnien minə fam e tukruə tuk nəmə Isrel yame kisarə ai taktakun mine.

³⁷ “!Aweh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimiə nakashopni profet minə kape Kughen. Kini narmamə yamə mine Kughen rīmnher-pre kin əriə tuk əmiə, nakasark-whopni əriə kin kapiet apig. Nīpig rīpsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugin əmiə maməm əmiə rəmhen kin yame man ramauu tini minə, mərig kimiə nakasəpəh. ³⁸ Səm-ru. Kughen rīmnəpəh əmiə; nahasien tukrīrəh-pikin nimə kapəmiə; nar kirik rikək iran, ³⁹ meinai, yakamni-pre tuk əmiə mə to nakhapəh nisəm-minien Yo miseriaji takhani mhamə, ‘Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru.’ ”

24

Nimtətien minə kape Nīpig Kwasig (Mak 13:1-37; Luk 21:5-36)

¹ Kini ai, Yesu rīmitərhav ye Nimə Ehuə kape Kughen, mameriwək mamvən, kini narmamə kafan kisəgkiar kin Nimə Ehuə kape Kughen. ² Kini Yesu rīmini-pən tukun mīmə, “Əmru. Nimə ehuə minə e, tukohtəg-ətəg ta kapiet iran, kipəh nīpəhyen kirik.”

³ Kini kwasig ikin, Yesu rīmnəriwək iriə kafan narmamə minə mhavən apa ye tukwas e Olif, misəkwətə. Kini kafan narmamə pisin minə əmə kimnhavən misəm, mhani-pən tukun mhamə, “Takni-ru mə ?narimnar minə e tukhauə ye naha nīpig? ?Kini naha nīmətətien yame tukror əpu mə Nīpig Kwasig rīnamuə ipakə?”

⁴ Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “Takasərig huvə, tamə yermamə kirik reikuə irəmiə. ⁵ Meinai narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi nərigien kapəriə. ⁶ Kini nīpig naksərig mə narmamə kamhauh əriə minə, uə naksərig nəvsaoyen kin nuhyen əjir minə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginien. Narimnar mine tukruə məkupən, mərig pəh nien mə Nīpig Kwasig a. ⁷ Kwənərəus kirik tukruh kwənərəus kirik. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən tanə pisin mhauh narmamə ikin. Kini nīmnimien tukravən ye tanimtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. ⁸ Mərig narimnar minə e in nirikakunien əmə kape nīpig əutən, rəmhen kin piraovin yame rīnamərig nəmhyen tuk neiməkien.

⁹ “Ye nīpig a, tukseighan-pən kin əmiə kimi tikmir minə, tuksor ahas-pre kimi əmiə. Mishopni əmiə. Kini nəmə kantri pisin pisin minə tuksəməkin əmiə meinai nakamhavəh nhagik. ¹⁰ Ye nīpig minə a, narmamə khapsaah tuksəpəh kapəriə nhatətəyen, miseighan-pən kin əriə minə ye kwermi tikmir minə kapəriə, kini masəməkin əriə minə. ¹¹ Kini profet eikuə minə tukhauə miseikuə ye narmamə khapsaah. ¹² Meinai nahasien tukrehuə, ipakə narmamə mifam, norkeikeiyen kapəriə tukrirkək. ¹³ Mərig yermamə yame ramərer tīmtim meriaji Nīpig Kwasig, Kughen tukrīvəh miragh in. ¹⁴ Kini Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, tukni-ərhav ikin minə fam ye tokrei tanə, mə kwənərəus minə fam tukharkun nisərigien, kini ai, Nīpig Kwasig ruə.”

† 23:35: Pəh nien mə Sekaraea e rīm Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekaraea kupən ye 2 Kron 24:20-22.

15 (Kini pəh narmamə tuksəvhuekin nəkwəkwə e mharkun). Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Kini nipiḡ kimiə takhavən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen masəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame rorihə pik nar,’ yame profet Daniel rimini-ərhav,* 16 kimiə e Judia taksap miserkwaig ye tukwas. 17 Tukmə yermamə ramapis iruə ye nimə kafan to rīpəh nivənien imə tuk nīpikien narimnar kafan, məriḡ pəh rap. 18 Tukmə yermamə raməmīr yerki nəsimien kafan, to rīpəh nivənien yerkwānu tuk nivəhyen kafan neipən, məriḡ pəh rap. 19 !Man! Riskai pik tuk nīpiraovin yamə mine khasiai nar, kini mine yamə mine jiriə minə kasəmaah hanə, meinai tuksəriḡ rahas pik. 20 Taksəhuak tuk nahasien e mə tukrīpəh nuəyen mīrəh əmiə ye Sabat,† uə ye nipiḡ kape nokieiyen, 21 meinai nahasien ehuə yame tukruə, yermamə rīpəh nəm-hanəyen ririkakun ye nipiḡ Kughen rimnərahu nimoptanə meriaji-pə taktəkun mine. Kini nahasien kirik to rīpəh nuə-minien nipiḡ kirik rəmhen kin nahasien a. 22 Məriḡ Kughen tukrərai ta nipiḡ kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə m-fam khamhə tukun. Məriḡ In rimnərai nipiḡ a mə tukrīvəh miragh narmamə yamə mine In rimirpen əriə mə kafan narmamə minə.

23 “Nipiḡ a, tukmə kirik rimə, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yermamə kirik rimə, ‘Səmru, Kristo en,’ məriḡ kimiə to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. 24 Meinai profet eikuə minə khapsaah tukhauə mhasiḡəvin Kristo misor nimtətien mə tukseikuə ye narmamə. Kini misarkut tuk nisəmien swatuk tuk nivi-tayen narmamə yamə mine Kughen rimirpen əriə. 25 Rikimiə tukraməkeikei maməsik huvə nəgkiarien yame yimīni-ta tuk əmiə, kwasig ikin narimnar minə e khauə misor nəfrakisien kin.

26 “Ror pən, tukmə yermamə kirik rini-pre tuk əmiə mə, ‘Kristo apa ye tipəvsik,’ takhapəh nhavənien mə taksəm. Uə tukmə yermamə kirik rimə, ‘In apa ye nəkwai nimə,’ takhapəh nhaniyen nəfrakisien iran, 27 meinai nipiḡ Yo, Ji Yermamə, jakreriḡ-pə mīn, jakuə aihuaa əmə, kini narmamə m-fam tuksəm Yo, rəmhen kin yame karuəruə ramaroapig pirə, narmamə fiak kisəm. 28 Rəmhen əmə mīn kin nipiḡ ligkai‡ minə kamhaivə yerpiriḡ miseiwaiyu masəriḡ tahik, nakharkun mə kəməm minə apaikin.

29 “Kini nipiḡ kape nahasien ruə mor infamien,
‘Mīrh tukrīpis,

kini makuə to rapəh mīn nəsiəyen;

kini kəmhou minə tuksəsaah,

kini mine narimnar fam ye nimago-ago tukhaku-kū.’

(Aes 13:10, 34:4)

30 Kwasig ikin, Yo, Ji Yermamə, jaktərhav-pə ye napuə. Kini kwənərəus minə fam ye tanimtanə tuksəm tuksasək. Kini narmamə tuksəm Yo, Ji Yermamə, jaksi-pən ye napuə mivəh nehuəyen mine nikhakien. 31 Kini ai, tukher naiyuk, kher-pən kin agelo kafak minə mə tukhavən misarkurao ye tanimtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yimirpen-ta əriə.

32 “Səriḡ mīn nuhpikinien kin nai e kamni kimə figtri. Nakharkun mə nipiḡ kape figtri rimnəpir-pir, mine nipiḡ kape nəsimien kirauə kwis. 33 Rəmhen əmə kin yame tukmə nahasien ramuə, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, minamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nimə kapəmiə.

34 “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhamragh ai taktəkun, to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar mine e tukpihatərhav-pə. 35 Napuə mine nimoptanə tukawəkeikei mīrarkək; məriḡ nəgkiarien kafak to rīpəh nirkəkien tuk nipiḡ kirik.”

Yermamə rikək yame rirkun nipiḡ yame Yesu tukreriḡ-pə mīn iran

* 24:15: Əm-ru nar e Daniel rimini ye Dan 9:27; 11:31; 12:11. 24:17: Luk 17:31 24:19: Luk 23:29

† 24:20: Meinai loa ramni-əhu narmamə mə tukhapəh niseriwəkien mhavən isok tuk yerkwānu ye Sabat. ‡ 24:28: Nəgkiarien Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “vulture.” 24:29: Joel 2:10 24:30: Dan 7:13; Sek 12:10; Rev 1:7 24:31: 1 Kor 15:52; 1 Tes 4:16 24:35: Mat 5:18

³⁶ Kini Yesu rimə, “Yermamə kirik rīpəh nirkunien nīpig uə aoa atuatur kape narimnar minə a. Agelo minə apa ye neai kaseinein, kini Yo min, Ji yermamə, yakeinein. Mərig Tatə Kughen əmə In rirkun nīpig atuatur a. ³⁷ Ye nīpig yo Ji Yermamə jakuə iran, tukrəmhen kin nīpig kape Noa kupan, yame narmamə khapəh nisor-apnəpənəyen iran. ³⁸ Ye nīpig a, yapiwən rīpəh hanə naiyuyen, narmamə kasəvigin, mamhanim, masor nəviginien kape narkurəkien, in e narimnar fam yame kimisor ye nimraghien kapəriə, miseriaji-pə Noa rimavən ye nəkwai rao kafan, ³⁹ kini iriə kimiseinein naha nhagin yame tukruə miseriaji-pən yapiwən rimnaiyu mipik əriə fam. In e tukror rəmhen əmə kin nīpig yame Yo Ji Yermamə jakurə iran. ⁴⁰ Yermamə kiraru ye nəsimien, kini jakvəh kirik, məpəh kirik. ⁴¹ Piraovin kiraru kaokwətə kwis mawor nəviginien, kini jakvəh kirik məpəh kirik.

⁴² “Ror pən, takasəkeikei misarha, meinai nakseinein naha nīpig yame kapəriə Yermaru tukruə iran. ⁴³ Mərig takasəkeikei mharkun nar e. Tukmə yemehuə kape nimə rirkun nīpig atuatur yenpig yame yəkrəh tukruə iran, kini tukraməkeikei mamarha huvə mə yəkrəh tukrīpəh neikusien nimə mivən imə. ⁴⁴ Kini kimiə min takasəkeikei masərer matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakuə ye nīpig yame rikimiə tukrīpəh nuhyen.

⁴⁵ “Rikimiə tukraməkeikei maməsik huvə norien kape manaja yame rirkun nar, yame ramraptərəkien wok kafan mipəh nəpəhyen. Yermaru kafan rimnərəhu mə tukror wok a mamehuə ye kafan yorwok minə fam mivəhsi-pən nəriə nəviginien ye nīpig atuatur. ⁴⁶ Kini tukmə yermaru ruə məm manaja kafan, maməm mə ramor huvə wok kafan, kini manaja a tukrarə ye nihuvəyen. ⁴⁷ Yakamni əfrakis mə yermaru a tukrərəhu in ramehuə ye narimnar fam kafan. ⁴⁸ Mərig tukmə manaja a in yemə has, kini rikin raməsik mə, ‘To kafak yermaru rīpəh nurə-aihuaa-yen,’ ⁴⁹ kini marar mamvən, mamuh yorwok minə tiksın, kini mivən maməvigin, mamnim iriə nəmə kisapis. ⁵⁰ Kini yermaru kape manaja a tukruə ye nīpig mine aoa yame manaja rikin rīpəh nəsikien mə kafan yermaru tukruə iran. ⁵¹ Yermaru a tukror narpinien ehuə kimi manaja a, marakikin-pən ikin kwənmhaan kape narmamə yamə mine kapəriə niniyen rhuvə mərig rikiriə rəmkimik. Ikin a, narmamə kisasək pik misəkwəruə ikin.”

25

Nuhpikinien ye nīpiraovin iriə m-fam ten

¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Ye Nīpig Kwasig, narmaruyen kape Kughen tukror məkneikin. Nīpiraovin, iriə ten. Kamhatərhav yenpig, mhamə tukhavən ye narkurəkien kirik. Kini maseito kin kwən a yame rimnarkurək pə pə əmə tukruə mikir kafan piraovin mhavən ye nimə kamor lafet ikin. ² Nīpiraovin minə a, kirkirip irəriə kisarmar, kini kirkirip irəriə kharkun nar. ³ Iriə kirkirip yamə mine kisarmar, kimnhavəh kapəriə laet minə, mərig khapəh nhavəhyen kerosin* rəmhen tuk nivi-pənien ye laet. ⁴ Mərig nīpiraovin kirkirip yamə mine kharkun nar, kamhavəh kapəriə laet kini mhavəh min kerosin rəmhen tuk nivi-pənien ye laet. ⁵ Kini kwən a yame tukror mared rīpəh nuə-aihuaayen. Kini napirien ravəh nīpiraovin minə a, kamhavi kəviəm, misapir.

⁶ “Kini yenpig-əru, kwən kirik rokrən apomh mimə, ‘Kwən yame tukror mared rinamuə. !Hauə misəm!’

⁷ “Kini nīpiraovin iriə ten kimisarha, mhaukrakin laet kapəriə minə. ⁸ Mərig nīpiraovin yamə mine kisarmar khani-pən tuk nīpiraovin yamə mine kharkun nar mhamə, ‘! Awi! Havəhsi-pə kerosin rəmhen meinai kapəməwə kerosin ruirkək, kini laet minə natukhapis.’

24:36: Wok 1:7; 1 Tes 5:1-2 **24:37:** Jen 6:5-8 **24:39:** Jen 7:21-23; Luk 17:26,27 **24:42:** Mat 25:13 **24:43:** Luk 12:39-40; Rev 16:15 **24:47:** Mat 25:21,23 **24:51:** Luk 12:42-46 **25:1:** Luk 12:35; Rev 19:7 * **25:3:** Nəgkiarinen kape Gris rīpəh niniyen “kerosin,” ramni mə “oel.”

⁹ “Mærig nîpîraovîn yamə mine kharkun nar khani-pən tuk əriə mə, ‘Nîkam. Kerosin e rîpəh nəmhenien tuk ətawə m-fam. Mærig harerig mhavən mhavəh nîmri kapəmiə kerosin rəmhen apa ye stoa.’

¹⁰ “Mærig nîpîg nîpîraovîn yamə mine kisarmar kasəriwək, mhavən mə tukhavəh kerosin, kîni kwən a yame tukror mared ruauə. Kîni nîpîraovîn yamə mine kasərer matuk kîmnhavən iriə min ye nəvîgînién kape mared. Mhavən imə, kîni kətapîg.

¹¹ “Kwasîg ikîn, nîpîraovîn yamə mine kisarmar kîmnharerig-pə, mhamə, ‘!Yemehuə! !Yemehuə! Əhitə, pəh yakhaurə imə.’

¹² “Mærig kwən a yame tukror mared rîni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə yo yakeinein əmiə.’”

¹³ Kîni Yesu rîni ta nuhpîkînién, mîni-pən tuk əriə mə, “Ror məkneikîn, kîmiə takasəkeikei mîsərer matuk, meinai nakseinein nîpîg mine aoa yame kapəmiə Yermaru tukruə iran.”

*Nuhpîkînién ye yermamə kîsîsar yame kîmîrhor wok kîn mane
(Luk 19:11-27)*

¹⁴ Kîni Yesu rîmîni nuhpîkînién kîrik mîn mîmə, “Yakamni mîn mə narmaruyen kape Kughen tukror məkneikîn. Yemehuə kîrik rîmnor apnəpeinə mə tukrivən ye tanə pîsîn kîrik isok. Kîni mokrən kîn kafan yorwok mîsîr kîrhuə. Kîni rərəhu-pən mane ye kwermîrisîr mə tukrhor wok kîn. ¹⁵ Mîvəhsi-pən mane† kîmi ərisîr rəmhen tuk nîrkunien kapərisîr. Mîvəhsi-pən nîtip kîrkîrip kîmi yermamə kîrik; kîni mîvəhsi-pən nîtip kîraru kîmi yermamə kîrik; kîni mîvəhsi-pən nîtip kîrikianə kîmi kîrik. Kîni marar mîtərhav mamvən ye kafan nəriwəkien. ¹⁶ Kîni yorwok yame rîmîvəh nîtip kîrkîrip rîmavən mor aihuaa əmə bisnes kîn, kîni mor win ye kîrkîrip mîn. ¹⁷ Kîni ye norien kîrikianə əmə mîn, yorwok yame rîmîvəh nîtip kîraru rîmavən mor bisnes kîn mor win ye kîraru mîn. ¹⁸ Mærig yorwok yame rîmîvəh nîtip kîrikianə in rîmavən mîkîr nîmoptanə mînim nîtip kape yemehuə kafan.

¹⁹ “Kîni newk rîpsaah ruə mîvən. Yemehuə a kape yorwok mînə a rîrerig-pə kîni mokrən kîn ərisîr mə tukrəm-ru mə kîmîrhawor-pən ye kafan mane. ²⁰ Yorwok yame rîmîvəh nîtip kîrkîrip rîmavən mîvəh nîtip kîrkîrip mîn yame rîmnor win iran mîmə, ‘Yemehuə. Apa kupan, nîmîvəhsi-pə nîtip kîrkîrip, kîni yîmnor bisnes kîn, mor win ye yame rəkwaqw nîtip kîrkîrip mîn.’

²¹ “Kîni yemehuə rîni-pən tukun mə, ‘Nîmnor huvə, kîni ik yorwok huvə yame nakamraptərəkîn huvə wok kafam kîni mîpəh nəpəhyen. Nîmnor huvə məkna, ye narîmnar tîksîn, kîni jakərəhu ik nakehuə ye narîmnar rîpsaah. !Yuə imə pəh rîkîrau ragien!’

²² “Yorwok yame rîmîvəh nîtip kîraru ruə məm yemehuə kafan mîni-pən tukun mîmə, ‘Yemehuə. Apa kupan, nîmîvəhsi-pə nîtip kîraru, kîni yîmnor bisnes kîn, mor win ye yame rəkwaqw nîtip kîraru mîn.’

²³ “Kîni yemehuə rîni-pən tukun mîmə, ‘Nîmnor huvə, kîni ik yorwok huvə yame nakamraptərəkîn huvə wok kafam kîni mîpəh nəpəhyen. Nîmnor huvə məkna, ye narîmnar tîksîn, kîni jakərəhu ik nakehuə ye narîmnar rîpsaah. !Yuə imə pəh rîkîrau ragien!’

²⁴ “Mærig yorwok yame rîmîvəh nîtip kîrikianə ruə mîni-pən tukun mə, ‘Yemehuə. Yakîrkun mə kafam norien rəutən. Ik nakampîk nəvîgînién yame ik nîmîpəh nəsimien ikîn, kîni mampîk kwənkwai nai yame ik nîmîpəh nəmənəyen ikîn. Ror pən, yîmîgîn kîn ik, ²⁵ mamvən, mîkîr nîmîr merkwaig kîn mane. Əm-ru, mane en kafam.’

²⁶ “Kîni yemehuə a rîni-pən tukun mîmə, ‘!Ik yorwok has kîrik! Nakamarpah pîk. Nakwîrkun ta mə yakampîk nəvîgînién yame yîmîpəh nəsimien ikîn, kîni mampîk

25:11: Luk 13:25-27 **25:12:** Mat 7:23 **25:13:** Mat 24:42 † **25:15:** Nəgkiarîen kape nəmə Gris ramni mə mane e “talen.” Talen kîrikianə in nərok wok kape newk 15. **25:15:** Rom 12:6 **25:21:** Mat 24:45-47; Luk 16:10

kwänkwaï nai yame yimipəh nəmənəyən ikin. ²⁷ Rhuvə mə to nakpivəh kafak mane mivəh mərəhu-pən ye bang, pəh nipig yame jakrerig iran, jakirkun nivəhyen kafak mane iriu yame rəkwəkw.’

²⁸ “Kini yemehuə rini-pən tuk kafan yorwok minə tiksın mimə, ‘Havəh-si ta mane tukun mivəhsi-pən kimi yorwok e yame rimivəh nitip ten, ²⁹ meinai yermamə yame ravəh nar kirik, tukpivəhsi-pən min tiksın kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpivəh-si ta fam kafan narimnar minə. ³⁰ Kini arakikin-pən yorwok e yame ramarpah, meinein norien nar huvə kirik ye nəpignəpien- ikin kamasək ikin, kaməkwəruə ikin.’ ”

Nuhpikinien ye sipsip minə mine nəni minə

³¹ Kini Yesu rimini mimə, “Nipig Yo Ji Yermamə jakuə ye nikhakien mine nəsaninien kafak, kimawə agelo minə fam, Yo King, jakwəkwətə ye kafak jea mamarmaru ye nəsaninien mine nikakien kafak. ³² Narmamə m-fam ye kantri minə fam tuksofugin əriə minə ye nimrik, kini jakor narimnar rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip minə, maməwhai sipsip minə mine nəni minə. ³³ Jakəwhai sipsip minə tukhavən ye kwermik matuk; kini nəni minə tukhavən ye kwermik mawor.

³⁴ “Kini Yo, King, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermik matuk mə, ‘Hauə. Kimiə e yamə mine Rimik Kughen rimnautə-pre kin kafan nihuvəyən kimi əmiə. Hauə mhavəh naha nhagin yame Kughen rimnərəhu karin mə kapəmiə. Hauə misarə əfrakis ye narmaruyen kafan yame rimnor əpnəpeinə iran mə kapəmiə kwasig ikin ror tokrei tanə. ³⁵ Hauə mhavəh, meinai nipig yimnəmkərəv, nimnhavəhsi-pə nəviginien; kini nipig yimnəkwəkwə, nimnhavəhsi-pə nu; kini nipig yimaurə rəmhen kin yepsipis, nimnhakir Yo mhavən ye kapəmiə rukwanu; ³⁶ kini nipig kafak neipən rimikək, nimnhavəhsi-pə neipən kimi yo; kini nipig yimnamhə, nimisəm huvə Yo; kini nipig yimnamarə ye kalabus, nimnhauə mhavaag-pə kin Yo.’

³⁷ “Kini nəmə atuatur minə tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘Yermaru. ?Naha nipig yimisəm Ik nimnəmkərəv, kini yaksəvigin Ik? ?Uə naha nipig yimnəkwəkwə, yakhavəhsi-pre nu kimik? ³⁸ ?Kini naha nipig yimisəm Ik yepsipis kini yakhakir ik mhavən yerkwanu? ?Uə naha nipig kafam neipən rimirkək kini yakhavəhsi-pre neipən kimik? ³⁹ ?Kini naha nipig yimisəm nakamhə uə yimnamarə ye kalabus, kini yimnhaurə mhavaag-pre kin Ik?’

⁴⁰ “Kini Yo, King, jakni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə naha nhagin yame nimisor kimi piak kirik, nar apnapig mə in yermamə apnapig əmə, mərig nimisor kimi Yo.’

⁴¹ “Kini ai, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermik mawor mə, ‘Havən isok tuk Yo. Kughen rinərəhu ta kapəmiə narpinien. Havən ye nap ehuə yame ramuək rerin, yame kimnor kape Setan mine yarmhə minə kafan. ⁴² Havən isok meinai nipig yimnəmkərəv, nimnhapəh nhavəhsi-pəyən nəviginien kimi Yo. Kini nipig yimnəkwəkwə, nimnhapəh nhavəhsi-pəyən nu kimi Yo. ⁴³ Kini nipig yimaurə rəmhen kin yepsipis, nimnhapəh nhakirien Yo mhavən yerkwanu. Kini nipig kafak neipən rikək, nimnhapəh nhavəhsi-pəyən neipən kimi Yo. Kini nipig yimnamhə, mine nipig yimnamarə ye kalabus, nimnhapəh nhaurəyən mhavaag-pə kin Yo.’

⁴⁴ “Kini iriə min tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘Yermaru. ?Naha nipig yimisəm Ik nimnəmkərəv iran, uə yimnəkwəkwə iran, uə Ik nimauə yepsipis, uə kafam neipən rikək, uə yimnamhə, uə yimnamarə ye kalabus, kini yakhapəh nhaurəyən mhavaag-pre kin Ik?’

⁴⁵ “Kini jakni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakhapəh nisasituyen ye piak kirik, nar apnapig mə in yermamə apnapig əmə, mərig nakhapəh nisasituyen irak.’

⁴⁶ “Kini iriə tukhavən mhavəh narpinien yame infamien rikək. Mərig nəmə atuatur tukhavəh nimraghien rerin.”

26

*Nəmehuə kape nəmə Isrel kasarhakın swatuk tuk nhopniyen Yesu
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)*

¹ Kini Yesu rəgkiar ta, mini-pən tuk kafan narmamə minə mə, ² “Nakharkun mə tuknahu ror nipiğ kape lafet kape Pasova. Kini tukeighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, kəsik haktə Yo ye nai kamarkwao kin.”

³ Kini jif pris minə mine nəmehuə kape nəmə Isrel kimisofugin əriə minə ye nimə kape hae pris, nhagin e Kaeafas. ⁴ Mamharai mhun mə tukharaptəək kin apis-apis Yesu mishopni. ⁵ Mamhani mhamə, “Mərig to khapəh nisorien ye nipiğ kape nəviginien ehuə, tamə narmamə khauh apnapig əmə əriə minə.”

*Piraovin kirik ramətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)*

⁶ Kini Yesu ramarə apa Betani, imei kwən kirik nhagin e Saemon, yame apa kupən rimivəh nimhəyen əutən ye tikin. ⁷ Kini Yesu raməvigin, məkneikin piraovin kirik ruə mivəh botel senta kirik kimnor kin kapiar kirik nhagin e alabasta. Senta a, nimirin rhaktə pik. Kini in ruə mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu.

⁸ Mərig narmamə kafan minə niemha rhai əriə khamə, “?Rhawor pian e ramoriah senta e? ⁹ Rhuvə pik mə to in ror salem kin; mirkun nivəhyen mane ehuə kin tuk nivəhsi-pənien kimi yavən has minə.”

¹⁰ Mərig Yesu ruirkun nərigien kapəriə, mimə, “!Ei! Hapəh pian en. ?Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kirik kimi Yo. ¹¹ Yavən has minə tukasəmir kimiə miriə nipiğ fam. Mərig Yo jakpəh nəmirien kitawə-m kimiə nipiğ fam. ¹² Piraovin e ravi-təgpan senta ye niprak mapnəpenə ye niprak mə tuknim Yo. ¹³ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiarien Huvə ikin, tukaməvsao min kin norien kape pian e, pəh narmamə rikiriə tukraməsik in.”

*Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə kafan
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)*

¹⁴ Kini Judas Iskariot, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, rivən məm jif pris minə ¹⁵ maiyoh əriə mimə, “?Takhavəhsi-pə naha nhagin kimi yo tukmə yakeighan-pre kin Yesu kimi əmiə?” Kini kishen-pən fiftin taosen vatu kimin.* ¹⁶ Kini ririkakun ye nipiğ a, Judas rimnamərig nipiğ yame tukreighaan-pən kin Yesu kimi əriə.

Lodsapa

(Mak 14:12-25; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-26)

¹⁷ Kini ye nirikakunien kape nipiğ kape lafet e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran, kini narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən In mhamə, “?Nakmə jakhaukaa misor apnəpenə ye nəviginien kape Pasova?”

¹⁸ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Havən apa ye taon, kini masəm yermamə kirik mhani-pən tukun mhamə, Yhajoun ramni mə nipiğ yame Kughen rimirpen ta mə kafan, ruauə ipakə. Kini tukror nəviginien kape Pasova iriə kafan narmamə minə ye kafam nimə.’”

¹⁹ Kini narmamə kape Yesu minə khatərhav, misor naha nhagin yame Yesu rimini mə tuksor tuk nor-əpnəpənəyen ye nəviginien kape Pasova.

²⁰ Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan misofugin misəvigin ye tebol. ²¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik tukreighaan-pən kin Yo kimi tikmir minə kafak.”

26:2: Eks 12:1-27; Mat 20:18 **26:7:** Luk 7:37-38 **26:11:** Dut 15:11 * **26:15:** Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni mə “kishen-pən silva toti.” **26:15:** Sek 11:12; Jon 11:57 **26:17:** Eks 12:14-20

²² Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwaiyu, kini iriə kirikianə kirikianə kisaiyoh-pən In mhamə, “?Yermaru, pa? Pəh nien mə yo.”

²³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə kirik yame yakaweires kwis bred ye supsup ye bol tukreighaan-pən kin Yo kimi kafak tikmir minə. ²⁴ Yo Ji Yermamə jakaməkeikei mimhə rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən.† !Kini mərig rahas pik tuk yermamə yame tukreighaan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwən a tukrivəh narpinien ehua!”‡

²⁵ Kini Judas e yame natukreighan-pən kin Yesu ye kwermi kafan tikmir minə rimnaiyoh mimə, “?Pa ai? ?Yo?”

Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Əwəh. Ik atuk nimini.”

²⁶ Kini kasəvigin hanə, Yesu rivəh bred məhuak mini vi vi Kughen tukun, makapir mivəhsi-pən kimi kafan narmamə minə mimə, “Sən. In e niprak.” ²⁷ Kini mivəh kap waen mini vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən min kimi əriə, kini mimə, “Kimiə m-fam hanim. ²⁸ Nitawik e. Ramor nərigien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə tuk nuəyen məmir-ərhav. Tukraiyo mirisin ta təvhagə has kape narmamə khapsaah. ²⁹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mimə to yakpəh ninim-minien waen meriaji minim min waen ye narmaruyen kape Rimik.”

³⁰ Kini kimisəni nipei əhuak kirik, mhatərhav mhavən ye tukwas Olif.

*Yesu rimə Pita tukrini mə in reinein In
(Mak 14:26-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)*

³¹ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Tuk yenpig əmə e, taksəm naha nhagin yame tukor irak tukritərhav-pə, nhatətəyen kapəmiə mifam tukrimir, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,

“ ‘Jakuh yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə,

kini sipsip kafan minə tuksaiyu rik rik.’ ”

(Sek 13:7)

³² Kini Yesu rirpin nəgkiarien mimə, “Mərig nipig jakimragh min, jakəkupən kin əmiə mivən apa Galili.”

³³ Mərig Pita rimini-pən tukun mimə, “Tukmə ror nhatətəyen kapəriə tiksın tukrimir; mərig nhatətəyen kafak to rapəh nimirien.”

³⁴ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukripəh nəkakəhanəyen, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

³⁵ Mərig Pita rarə mini-pən skai min mimə, “!Nar apnapig tukmə khamə tukshopni ərau mik, to yakpəh niniyen mə yakeinein Ik!” Kini iriə fam khani əmə min nəgkiarien ai.

*Yesu rimavən apa Getsemane maməhuak
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)*

³⁶ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən yerkwanu kirik, nhagin e Getsemane. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə taksəkwətə eikin e. Pəh yakvən aikin a maməhuak.”

³⁷ Kini In mikir Pita mine ji Sebedi mir, irisir min. Rikin rərhakis pik. ³⁸ Kini mini-pən tuk ərisir mimə, “Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə. Takarhəmir eikin e, marharha-huvə kitawə-m kimiə.”

³⁹ Kini In rəriwək mivən kəskəh əmə mənimkur mənim-pən nimirin ye nimoptanə maməhuak. Maiyoh Kughen mimə, “!Awəh! Rimik, tukmə rikim ragien, vəhsi-ta nəmhəyen yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafam nərigien.”

26:23: Sam 41:9 † **26:24:** Sam 22 mine Aes 53 kirani mirəmə mə Mesiah tukraməkeikei mimhə mivəh narpinien kape təvhagə has kape narmamə. ‡ **26:24:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən ripipəh narha-pə-yen ye tokrei tanə, ripihuvə!” Mərig niprai nəgkiarien ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehua.” **26:28:** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16 **26:30:** Luk 22:39; Jon 18:1 **26:32:** Mat 28:7,16 **26:34:** Mat 26:69-75 **26:38:** Jon 12:27

⁴⁰ Kini ai, In rirerig-pən min tuk ərisir, məm kwərhapir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, “!Eh! ?Rhawor nakrhapir? ?To naksarha huvə kitawə-m kimiə kape nipiğ kwakwə uə? ⁴¹ Kimiə takasərig əmiə. Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik tukripəh norien əmiə nakhamir. Rikimiə rəsanin mərig nipraimiə rəpou.”

⁴² Kini ai In mirerig min maməhuak yame ror kiraru kin. Mimiə, “Rimik, tukmə jakaməkeikei mivəh nəmhəyen yame tukruə, kini pəh ror nəkwam.” ⁴³ Kini ai mirerig-pən min, məm irisir kwərhapir yeru min, meinai napirien rimivəh nimirisir. ⁴⁴ Kini ai In rinnəpəh min ərisir mivən maməhuak yame ror kisisər kin mamni nəgkiarien yame rimiini ta. ⁴⁵ Marə muə min tuk kafan narmamə minə mimiə, “?Rhawor? ?Nakarhapir hanə? !Nəmhen! Nipiğ ruauə pakə ta yame yermamə tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi narmamə hah minə. ⁴⁶ Rhekimter, pəh kamhavən. ! Yermamə yame tukreighaan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak ruauə ta ipakə!”

*Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharaptərəkın In
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:2-11)*

⁴⁷ Nipiğ Yesu raməgkiar hanə, məknekin Judas, yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu ritirhav-pə. Nukwhao ehə kamhakwasig kin. Mamhapik nau nisə mine kwətavhə kapəriə. Jif pris minə mine nəmehuə minə kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a. ⁴⁸ Judas ruini-pən ta tuk əriə mimiə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en takharaptərəkın.”

⁴⁹ Judas ruə məm Yesu mini-pən tukun mimiə, “!Rhuvə, Yhajoun!” Məturəm-pən kimin.

⁵⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yo kirik, or nar yame nimaue mə takor.”

Kini narmamə minə a khauə mharaptərəkın Yesu. ⁵¹ Kini yermamə kirik kape Yesu rivən mirəh nau nisə kafan, mowhan məəru ta nimətərgi slef kirik kape hae pris.

⁵² Kini Yesu rini-pən tukun mimiə, “!Ah! Vai-pən kafam nau ye tamhekin, meinai narmamə yamə mine kasərai əjir kin nao, tukpiərəpni min əriə kin nao. ⁵³ Rikimiə raməsik mə yakirkun nokrənien kin Rimik, taktakun əmə tukrher-pə kin agelo minə taosen taosen tukhauə misasitu irak. ⁵⁴ Mərig to yapior məknakin, to nəgkiarien kape Kughen ripipəh nuəyen mor nəfrakisien kin.”

⁵⁵ Ye nipiğ a, Yesu rimiini-pən tuk nukwhao mimiə, “?Rhawor? ?Kimiə nakhamə ta Yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə, nakamhapik nau nisə mine kwətavhə mamhauə mə takharaptərəkın Yo? Nipiğ fam kitawə-m kimiə kasəmir ye Nimə Ehuə kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapəh hanə nharaptərəkinien Yo. ⁵⁶ Mərig nəmhən. Naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimiini tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin.” § Kini kafan narmamə minə kimisəpəh In misap.

Yesu ramərer ye nimri kaonsel

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Kini khakir Yesu mhauə kimi hae pris, nhagin e Kaeafas. Nəmhajoun kape loa kape Moses, mine nəmehuə minə kape nəmə Isrel kwəsofugin ta əriə minə aikin. ⁵⁸ Kini Pita rikwasig kin əriə, mipəh nivən-pakəyen tuk Yesu. Nipiğ ruauə pakə tuk nimə kape hae pris, kini mivən mamkwətə iriə mobael minə kape hae pris, mə tukrəm-ru mə tukhawor Yesu.

⁵⁹ Kini jif pris minə mine narmamə kape kaonsel kasarha-kin narmamə tiksın yame tukhauə miseikuə mamhani hah Yesu, ai khauh mishopni Yesu tukun. ⁶⁰ Nar apnapig narmamə khapsaah khauə miseikuə iran mamhani hah In, narmamə kape kaonsel khapəh nisəm-pəniən nar has kirik iran.

26:51: Jon 18:26 **26:52:** Jen 9:6; Rev 13:10 **26:55:** Luk 19:47; 21:37 § **26:56:** Yesu ramni mə profesiyə ye Sek 13:7 tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə tukhauh In, kini kafan narmamə tuksaiyu rik rik. Əm-ru min Mat 26:31.

Kasægkiar mamhavən yermamə kīraru kwhekimter, ⁶¹ mīrəni mīrəmə, “Kwən e rīmini mīmə, ‘Yo jakəvitəg-ətəg Nimə ehua kape Kughen; məriḡ kwasig ikin ye nīpig kīsīsər, jakərip yame rivi.’”

⁶² Kini ai, hae pris rərer mīni-pən tuk Yesu mīmə, “?Rhawor nakpəh nəḡkiarien? ? Rhawor ye nəḡkiarien mīne kamhani-pre iram?”

⁶³ Məriḡ Yesu rərer əmə mapnapig.

Kini hae pris rarar maiyoh mīn mīmə, “?Rhawor? Ik takaməkeikei mīvəh kwəsu ye nhag Kughen yame ramragh, mīni-pə tuk əmawə mə ?Ik e Kristo, ji Kughen uə nīkam?”

⁶⁴ Kini Yesu rīmə, “Rəmhen əmə kīn yame nakamni. Kini yakamni-pre tuk əmiə mə, tuk nīpig kīrik, takpisəm Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kwermi Kughen matuk yame nagheen rehua. Kini takpisəm mīn Yo jaksī faktə ye napuə meiwaiyu-pə.”

⁶⁵ Kini hae pris reikus neipən kafan [meinai niemhaa rīmnhai pīk]. Mīmə, “! Raməḡkiar məkneikin mamni hah Kughen! ?Rhawor e kītawə kasarha-kīn hanə yermamə yame tukrīni hah in? Nakwəsəriḡ ta mə rīmini hah Kughen. ⁶⁶ ?Rīkimīə ramhaw əsik? ?Tukshawor In?”

Kini khamə, “In rīmnor nar has kīrik yame tukraməkeikei mīmḡ tukun.”

⁶⁷ Kini kīsəriḡ-əvhin nīmri Yesu, mīsəsīk In kīn kwermīriə, kīni tīksīn kīmīsəriḡ In.

⁶⁸ Kini [tīksīn kīsərkīs nīmriḡ*] mīsəriḡ In mhamə, “!Eh! Kristo. Tukmə ik profet, ni-ru mə pa e ramuh Ik.”

Pita ramni mə in reinein Yesu

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Kini Pita raməmīr ipakə tuk nīmə ehua kape hae pris, kīni piraovīn kīrik, yor wok kape hae pris, ruə mīni-pən tukun mīmə, “Eh, kīmiru Yesu yemə Galili nīmḡawəriwək.”

⁷⁰ Məriḡ Pita rīni-əhu ye nīmririə, mīmə, “Nīkam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.” ⁷¹ Mītərhav meiwaiyu mīn maməmīr ye kwəruə kape rukwanu ai.

Kini piakəskəh pīsīn kīrik ruə məm in. Mīnamni-pən tuk narmamə mīnə aikīn mīmə, “Kwən e, iriu Yesu yemə Nasaret kīmḡawəriək.”

⁷² Məriḡ Pita rīvəh kwəsu mə pian a rameikuə; kīni mīmə, “Yakeinein kwən a.”

⁷³ Kasəkwətə mamhavən, narmamə yamə mīne kasəmīr aikīn khani-pən mīn tuk Pita mhamə, “Nəfrakis, ik əfrakis kīrik mīn a. Nakəḡkiar, yaksəriḡ mə kīmiru Yesu nīmīrasi-pən ye tamhekin kīrikianə.”

⁷⁴ Kini Pita rīmə “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. To yakameikuə, Kughen tukror narpīnien kīmi yo.” Məknekin, man rəkakə. ⁷⁵ Kini Pita, rīkin raiyu məsik nəḡkiarien yame Yesu rīmini mīmə, “Man tukriḡpəh hanə nīkakəyen, kīni takni m-kīsīsər mə ik nakeinein Yo.” Kini rītərhav; rīkin rərhakis mamasək.

27

Judas rīmnhopni atuk in

(Wok 1:17-19)

¹ Yenpīḡ-enpīḡ əḡkap, jif pris mīnə fam mīne nəmehua kape nəmə Isrel kīmḡhauə kīrikianə mhani kīrikianə mə tukhopni Yesu. ² Kini mharkwəji In, mhakīr mhavən kīmi Paelat e, gavman kape Rom.

³ Nīpig Judas e yame rīmneighan-pən kīn Yesu kīmi kafan tīkmīr mīnə, rīmnəm mə kīmḡhavi-ərhav Yesu mhamə tukrīmḡhə, rīkin rīmḡhə pīk tuk naha nhagīn yame in atuk rīmnor, kīni mīvəhsi-pən fiftin taosen vatu a rīrerīḡ-pən mīn tuk jif pris mīnə mīne nəmehua kape nəmə Isrel. ⁴ Kini mīmə, “Yīmnor təvhagə has, meighan-pən kīn kwən kīrik yame rīpəh norien nar has kīrik kīmi kafan tīkmīr mīnə, mə tukshopni in.”

26:61: Jon 2:19-21 **26:63:** Aes 53:7; Mat 27:12 **26:64:** Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 **26:65:** Mat 9:3; Jon 10:33 **26:66:** Lev 24:16; Jon 19:7 **26:67:** Aes 50:6; 53:5 * **26:68:** Matiu rīpīh nīniyen mə kīmīsərkīs nīmriḡ, məriḡ Luk ramni ye Luk 22:64. **26:75:** Mat 26:34

Kini khamə, “Kafam atuk. Kapəməwə kirik nar kirik rikək.”

⁵ Məkneikin Judas raraka-pən kin mane ye Nimə Ehuə kape Kughen mītərhav. Mamvən, mijir-əpni atuk in.

⁶ Kini jif pris minə khapik mane mhamə, “Rapəh natuatukien ye loa kapətawə mə taksərəhu-pən mane e iriə mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, meinai kimivəh nimri yermamə kin.” ⁷ Kini kimnhani mhamə tukhavəh mane a mhavəh nimri nimoptanə kirik apa “Kamor sospen ikin.” Nimoptanə a, kiminim yepsipis minə aikin. ⁸ Tuk nar e, ruə meriaji-pə ai taktakun, kamni kimə nimoptanə a, “Nitə rimnaiyu ikin.” ⁹ Nar a ritərhav mor nəgkiarien kape Jeremaea ruauə minor nəfrakisien kin yame rimini mə, “Nəmə Isrel khamə mane ye kwən a fiftin taosen vatu. Kini kimnhavəh mane a, ¹⁰ mhavən, mhavəh nimri nimoptanə e ‘Kamor sospen ikin.’ Kisor rəmhen kin yame Kughen rimini-pə tuk yo mə tuksor.” *(Jer 19:1-13; Sek 11:12-13)*

Yesu rinmərəer ye nimri Paelat

(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5, 13-25; Jon 18:33-19:6)

¹¹ Kini Yesu rinamərəer ye nimri gavman kape Rom e Paelat. Kini Paelat raiyoh-pən In mimə, “?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Rəmhen əmə kin yame ik nakamni.”

¹² Kini jif pris minə mine nəmehuə minə kape Isrel kimnhani hah In, məriḡ In ripəh nəgkiarien. ¹³ Kini Paelat raiyoh min In mə, “?Rhawor? ?Nakpəh nəḡgien əriə kamhani nəgkiarien rehuə iram uə?”

¹⁴ Məriḡ Yesu rapnapig əmə, mipəh nhorpinien nəgkiarien yame kamhani. Kini Paelat rimnəm rakur.

¹⁵ Ye newk minə fam, nipig kape nəviginien kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kirik kivəhsi-pən ta in ye kalabus, kini gavman tukraməkeikei mirisin in ramvən. ¹⁶ Kini ye nipig a yemə has kirik ye kalabus, narmamə m-fam kharkun. Nhagin e Barabas. ¹⁷ Kini kuwhen ai rofugin, kini Paelat raiyoh əriə mə, “?Nakhamə jakrisin pa nhagin rirerig-pre tuk əmiə? ?Barabas, uə Yesu yame kamni kimə Kristo?” ¹⁸ Ramaiyoh məknaikin meinai in rimnəm ta mə jif pris minə kimisərəhu-pən Yesu ye kwermın meinai kasəməkin Yesu tuk yamai mə narmamə m-fam kimisorkeikei In.

¹⁹ Kini Paelat rəkwətə-pən ye jea kape nəkirien nəgkiarien, məkneikin kafan piahuaru rher-pən kin nəgkiarien kimin, mimə, “Kafam kirik nar kirik rikək takor ye kwən en. In yemə atuaturuk. Yimnəm nəmrərhavyen kirik iran e taktakun, yakəriḡ rahas pik tukun.”

²⁰ Məriḡ jif pris minə mine nəmehuə kape Isrel kimnhani mhani-pən tuk kuwhen ai mhamə, “Taksaiyoh gavman mə tukririsin Barabas, mhopni Yesu.”

²¹ Kini Paelat raiyoh-pən əriə mə, “?Iriu pa nhagin jakrisin rirerig-pre tuk əmiə?”

Khamə, “!Barabas!”

²² Məriḡ Paelat rimə, “?Məriḡ jakhawor ye Yesu e kamni kimə Kristo?”

Khamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kin!”

²³ Məriḡ Paelat raiyoh əriə mimə, “?Tuk naha? ?Rimnakapir naha loa?”

Məriḡ kisokrən apomh pik min mhamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kin!”

²⁴ Kini Paelat rəm mə to ripəh nini-əhuyen nəgkiarien kapəriə, kini iriə kinasərəer matuk tuk nhauhyen əriə minə. Məkneikin rivən mərəv ye nimri narmamə [ror nimitətien mə kafan kirik nar kirik rikək]. Kini mimə, “Tukmə nitawin raiyu, pəh nien mə yo yimnor. Raməmır irəmiə.”

²⁵ Kini narmamə mi-fam kimnhani mhamə, “Pəh nitawin tukraməmır irəmawə mine kapəməwə kwajikovə minə.”

²⁶ Kini Paelat ririsin Barabas rirerig-pən tuk əriə. Kini mimə tukuh Yesu, kikir kavən, kəsik haktə ye nai kamarkwao kin.

*Mobael minə kimisarh iakei ye Yesu
(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)*

²⁷ Kini mobael tiksın kape gavman khakır Yesu mhavən ye nimə ehuə kape Paelat kini misokrən kin nukwhao kape mobael minə mə tukhauə. ²⁸ Kini khavəhsi-ta kafan neipən, mharəh kot kirik rəwhao, rəmhen kin kot kape yermaru, misarkaoh-pən kin kimin. ²⁹ Kini mharəh nərəus kirik ror nirhin, misor kəvəvhao kin, rəmhen kin kəvəvhao kape yermaru, mhaukrai-pən ye kapən kapə. Mhavəhsi-pən kaskin kirik ye kwermın matuk, misənimkur ye nimirin mhamə kamhasiai In. Kini misarh iakei iran mamhani mhamə, “Ik e yermaru kape nəmə Isrel. !Kimawə yakamhasiai Ik!” ³⁰ Kini masərig-əvhin, mharəh kaskin a mhauh kapən kapə kin mi-khapsaah. ³¹ Kini misarh iakei fam iran, mharəhsi-ta min kot əwhao mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakır mhatərhav, mhavən mə tukharuk haktə ye nai kamarkwao kin.

*Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)*

³² Nipig kamhauə ye swatuk, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. Kini khani-əhu masəkeikei kimin mə tukrırəh nai kamarkwao kin kape Yesu. ³³ Kini iriə mhakır Yesu mhavən ikin kirik nhagin e Golgota (yame nipran rimə, kwənmhaan kape kerhə irə jir).* ³⁴ Ikin aikin a, kimivəhsi-pən waen kimi Yesu ikin yame kimnəvit-pən nar əukəh kirik iran tuk nini-əhuyen nəməmhəyen. Mərig Yesu rinim əsigəvin əmə, mipəh ninimien.

³⁵ Kini kimnharuk haktə In ye nai kamarkwao kin. Kini misəwhai kafan neipən masəukır tukun, mə tukmə yame rapita, kini in ravəh kafan. Nar e ritərhav-pə mor nəgkiarien kupan kape profet ruauə minor nəfrakisien kin yame ramni mə, “Kimisəwhai neipən kafak misarukin daes tukun.”† *(Sam 22:18)*

³⁶ Kini misəkwətə aikin masarha tukun. ³⁷ Kini kirai-pən nəgkiarien kirik ye nai kirik ramni mə kimisəm-pən nar has kirik iran mimə, “In e Yesu, King kape nəmə Isrel.” Kini kisarkwətərakin-pən a kapən kapə ikin yerpig. ³⁸ Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə min əriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor. ³⁹ Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk kisarha-pən misəm, kisarh iakei iran. Kasəwhan-əwhan kapəriə kapə, ⁴⁰ mhamə, “!Eh! !Ik yermamə kape natmətag-ətəgien Nimə Ehuə kape Kughen mine nor-minien ye nipig kisisər əmə! Intah. Tukmə Ik Ji Kughen əfrah, eiwaiyuru ye nai kamarkwao kin mivəh miragh atuk Ik.”

⁴¹ Kini ye norien kirikianə əmə min, jif pris minə mine nəmhajoun minə kape loa kasarh iakei min iran. ⁴² Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “In rivəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig ripəh nəmhenien tuk nivəh-miragh-atuk-ien In. Rhuvə mə king kape nəmə Isrel tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani nəfrakisien iran. ⁴³ In rhatətə ye Kughen. Tukmə Kughen rorkeikei, pəh rivəh-si ta In. Meinai In ramni mə In Ji Kughen.” ⁴⁴ Kini ye norien kirikianə əmə min, yeməkrəh mir yame kimiruk haktə ərisir Yesu kawarpakwə kimin.

*Yesu rimamhə
(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)*

⁴⁵ Yerkeiwa əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrig əpis tanımtanə meriaji tri klok. ⁴⁶ Kini ye tri klok, Yesu rokrən apomh mimə, “Elae, Elae. ?Lama sabaktani?” Nipran rimə, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ?Rhawor nakamapitan kin Yo?”†

27:28: Luk 23:11 **27:30:** Aes 50:6 * **27:33:** Nəgkiarien e “Golgota” ye nəgkiarien kape nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, nipran rimə “kerhə irə jir.” **27:34:** Sam 69:21 † **27:35:** Nəgkiarien e rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Matiu atuk rimirai, uə yermamə kirik rimnəsək-əpnis ye nəgkiarien kape Matiu. **27:38:** Aes 53:12 **27:39:** Sam 22:7; 109:25 **27:40:** Mat 26:61; Jon 2:19 † **27:46:** Yesu ramni Sam kirik ikin e, ye Sam 22:1. Nimhəyen kape Yesu rimnor fulfilem ye profesi ye Sam 22.

⁴⁷ Kini narmamə tiksın yamə mine kasərer aikin misərig nəgkiarinen ai mhamə, “Sərigru. In ramokrən kin Elaeja.”

⁴⁸ Məkneikin, kwən kirik raiyu atkin mivən mirəh nıpar-par neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim.

⁴⁹ Kini narmamə minə tiksın khamə, “Apəh. Pəh kisəm ru mə to Elaeja ruə mivəh miragh in, uə?”

⁵⁰ Mərig Yesu rarar mokrən ehuə min. Kini ai kafan neihagien ritərhav.

⁵¹ Kafan neihagien ritərhav aikin, kini nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kiruk neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame Rəmrhakə Məmrhakə pik. Neipən a rəhipu nıpərin kiraru. Rəhipu apa yerpırig əgkəp meiwaiyu. Nimnimien ramavən, kini kapier minə kisakapir-pir. ⁵² Kini suranə yamə mine kimnor ye nıpəg kapier kimisakapir-pir misəkwag; kini nıprai nəmə atuatur yamə mine kwənhəmə, khamragh min. ⁵³ Kishaktə ye nəkwai nimir, kini kwasig ikin, nıpig Yesu rimimragh min ye nimhəyen kafan, iriə kimnhavən Jerusalem mhatərhav-pən tuk narmamə khapsaah.

⁵⁴ Kini yamehuə kape mobael iriə narmamə yamə mine kasərer masarha tuk Yesu, kimisəm nimnimien a ramavən, mine narimnar minə a, kimnhagin pik, masokrən pik mhamə, “Nəfrakisien. Kwən e In Ji Kughen.”

⁵⁵ Kini nıpiraovin khapsaah kasərer isok masəm. Apa kupan kimnhatərhav Galili mhakwasig kin Yesu misasitu iran ye nar pisin pisin minə. ⁵⁶ Iriə tiksın, kirik e Meri pian Magdala, mine Meri mamə kape kwərə mir e Jemes mine Joses, mine mamə kape ji Sebedi mir.

Kiminim Yesu

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷ İpakə mirh rivə, yemə Aramatia kirik ritərhav-pə. Nhagin e Josef. Kafan nautə rehuə. In yermamə kirik kape Yesu. ⁵⁸ Rivən məm Paelat, kini maiyoh-pən mə tukreighaan kin nıprai Yesu. Kini Paelat rimə tukrirəhsi-pən nıprai Yesu kimin. ⁵⁹ Kini Josef rivən mirəh nıprai Yesu, muvrig kin neipən hawən kirik nhagin e linen. ⁶⁰ Kini mirəh mivən mərəhupən ye nəpag kapier kirik yame kimikir wi əmə kimə kafan. Kini məpər-pər pən kin kapier ehuə kirik mətapig kin nəpag kapier. Kini in mamvən. ⁶¹ Ye nıpig a, Meri, pian Magdala, mine nıfnagni, iriu kaokwətə ipakə tuk nəpag kapier.

Mobael yamə mine kimnisarha tuk nəpag kapier

⁶² Kəni rikwamer kin, ye Sabat, jif pris minə mine Farisi minə kimnhavən misəm Paelat. ⁶³ Mhamə, “Yemehuə. Rikimawə raməsik mə nıpig kwən a, yermamə kape neikuəyen rimnamragh hanə, mimə, ‘Nıpig kisisər tukruə mivən, jakimragh min ye nimhəyen kafak.’ ⁶⁴ Ror pən, yaksaiyoh ik mə takher-pən kin kafam tiksın mobael tukhavən masarha tuk nəpag kapier miseriaji-pən nıpig kisisər ruauə mivən ta. Tamə, kafan narmamə minə khauə misəkrəh kin nıpran, mhani-ərhav mhamə ruimragh min ye nimhəyen kafan. Neikuəyen a tukrahas pik rapita fam nhajounien eikuə yame Yesu rinamor.”

⁶⁵ Kini Paelat rimə, “Hakir mobael minə, mhavən misor naha nhagin yame nakharkun mə taksor misarha huvə tuk nəpag kapier.” ⁶⁶ Kini khavən misor, masarha huvə tuk nəpag kapier. Misor mak kin nehe kandel ye kapier mə tukmə kəsua ta kin kapier, nehe kandel tukrakapir, kini misətu mobael minə tukun.

28

Yesu rimamragh min ye nimhəyen kafan

(Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Kini Sabat rinamor infamien. Kini Sande, yenpig-yenpig əgkap, Meri, pian Magdala, mine Meri, mama kape Jemes mine Joses, kravən apa ye nəpag kapiet.

² Məkneikin, nimmimien ehuə kirik ravən, meinai agelo kirik kape Kughen Yermaru rimasi faktə ye neiai mivən ye nəpag kapiet, məsuə ta kin kapiet mamkwətə aikin. ³ Kafan neipən rhawən, nipran raməsiə rəmhen kin naropigien. ⁴ Mobael minə kimisəm, khagin kin, misətəmnimim. Mhamir masəm rəmhen kin yermamə yame ruamhə.

⁵ Kini agelo a rini-pən tuk nipiraovin minə a mimə, “Takrapəh niraginien. Yakirkun mə nakawarhakin Yesu e, yame kimiruk haktə In ye nai kamarkwao kin. ⁶ Mərig In rirkək ikin e. Ruəmragh ta, rəmhen kin yame rimini. Rauə miwəm tamhekin e kimnərəhu ikin. ⁷ Takwhai miren əmə miravən mirani-ərhav-pən tuk narmamə kafan minə mirəmə, ‘In ruimragh min ye nimhəyen kafan, minəkupən ta kin əmiə muavən apa Galili. Nakharkun nisəmien In aikin.’ İnta, nəgkiarien en yakwəni-pre ta tuk əmiru.”

⁸ Kini pia mir a kwaiyu pik miratərhav. Mragin pik, mərig rikiriu ragien. Miravən mə tukrəni-ərhav pən tuk narmamə kape Yesu minə. ⁹ Kimiravən hanə, məkneikin Yesu ruə məm əriu, mimə, “Rhuvə.” Kini kirauə tuk Yesu, mawəker-pən ye nihun, mawəgnəgin In. ¹⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Rapəh niraginien. Ravən, mirəni-pən tuk piak minə mə tukhavən apa Galili misəm Yo apaikin.”

Mobael minə kaseikuə

¹¹ Nipig pia mir a kimirarerig miravən, mobael minə a tiksın khavən ye taon mhani-ərhav fam tuk jif pris minə kin naha nhagin yame rimatərhav-pə. ¹² Kini jif pris kimnhauə misəm nəmehuə minə kape nəmə Isrel, mharai mhun mə tukshawor. Kini mhavəhsi-pən mane ehuə kimi mobael minə ¹³ mhani-pən tuk əriə mhamə, “Takhani-pən tuk narmamə mə, ‘Kafan narmamə minə kimnhauə yenpig, nipig kimawə yimisapir, misəkrəh kin nipran, mharəh misap.’ ¹⁴ Tukmə gavman rərig nəvsaoyen kin, kimawə jakhavən misərəhu huvə kimawə min. Kimiə takhapəh nhavəhyen narpinien iran.” ¹⁵ Ror pən, mobael minə a kimnhavəh mane a, masor naha nhagin yame kimnhani. Kini nəmə Isrel kasərig nəvsaoyen eikuə a miseriaji-pə ai taktakun.

Yesu rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə (Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

¹⁶ Kini narmamə leven kape Yesu kimnhavən Galili, mhavən ye tukwas kirik yame Yesu rimini ta tuk əriə mə tukhavən ikin. ¹⁷ Nipig kisəm In, kini kisəgnəgin In. Mərig tiksın, kapəriə nərigien ror kiraru. ¹⁸ Kini Yesu ruə tuk əriə, mini-pən tuk əriə mə, “Kughen rimivəhsi-pə nehuəyen minə fam kape narmaruyen ye rao ye neai mine ye tokrei tanə. ¹⁹ Ror pən, yakamher-pre kin əmiə mə takhavən mhavi narmamə ye kantri minə fam ye tokrei tanə mə tukhauə kafak narmamə, kini misor baptaes irəriə ye nhag Tatə Kughen minə Tini, mine Nanmin Imərhakə. ²⁰ Kini mishajoun əriə mə tuksəri-pən fam nəgkiarien yame yimini-pre tuk əmiə. Kini nəfrakisien mə jakamarə kitawə-m kimiə ye nipig m-fam meriaji Nipig Kwasig.”

yerp̄irig rapita yo. Yo yakp̄ah n̄amhenien m̄a to yak̄an̄imkur k̄ini m̄irisin-ta n̄ar̄aus ye kafan sandel. ⁸ M̄arig yo ȳimnor əm̄ə bap̄taes ir̄emīə kin nu; k̄ini m̄arig In tukror bap̄taes ir̄emīə kin Nanm̄in Rhak̄ə.”

*Jon r̄imnor bap̄taes ye Yesu
(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)*

⁹ Ye n̄ipig a, Yesu r̄imasi-p̄ən Nasaret, yerkw̄anu k̄irik ye Galili. Mūə e Jon ram̄am̄ir ikin. K̄ini ai Jon r̄imnor bap̄taes iran ye nu apa Jodan. ¹⁰ N̄ipig Yesu r̄imneiwaiyu mh̄ekim̄ter m̄in ye tame nu, In m̄əm m̄əknek̄in m̄ə napūə r̄imn̄əkw̄ag. In r̄əm Nanm̄in kape Kughen risi-p̄ən aik̄in meiwaiyu-p̄ə tukun r̄əmhen k̄in mak ye tan̄ə. ¹¹ K̄ini ai, n̄əgkiarien k̄irik r̄imasi-p̄ən ye rao ye neai mam̄ni m̄im̄ə, “Ik Nar̄ik yame yakorkeikei. R̄ikik ragien p̄ik tuk Ik.”

*Setan r̄imnarkut tuk Yesu
(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)*

¹² M̄əknek̄in, Nanm̄in kape Kughen r̄imn̄əkeikei k̄imi Yesu k̄ini m̄ik̄ir m̄iv̄ən apa ye tip̄əvsik. ¹³ Aikin, Setan ramarkut m̄ə tukrukrao ye n̄ar̄igien kafan kape n̄ipig foti. Yesu ramar̄ə irīə nar̄ miragh apar̄u m̄in̄ə. K̄ini m̄arig agelo m̄in̄ə k̄imisarha huv̄ə tukun.

*Yesu r̄im̄irikakun kafan wok apa Galili
(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)*

¹⁴ K̄ini k̄ir̄əhsi-p̄ən Jon ye kalabus. Kwasig ikin, Yesu r̄ipiv̄ən Galili, mam̄ni-ər̄hav N̄əgkiarien Huv̄ə kape Kughen. ¹⁵ M̄im̄ə, “Takt̄əkun ai, r̄inor atuatur̄ n̄ipig. Narmaruyen kape Kughen ruaūə-ta. Taksarar ye n̄ar̄igien kap̄emīə tuk t̄əvhaḡə hah kap̄emīə, mh̄ani n̄əfrakisien ye N̄əgkiarien Huv̄ə kape Kughen.”

*Yesu r̄imnokr̄ən k̄in narmam̄ə kuas- narmam̄ə kape n̄iviyen k̄amam
(Mat 4:18-22 Luk 5:1-11)*

¹⁶ K̄ini ai, Yesu r̄imn̄ariw̄ək ye n̄ikar lugun Galili, k̄ini m̄əm kw̄ərə mir k̄iraru, nhagrīu e Saemon m̄ine naorahini Andru. Iriu kwaruk̄in net, meinai iriu yermam̄ə kape n̄iviyen k̄amam. ¹⁷ K̄ini Yesu r̄ini-p̄ən tuk əriu m̄im̄ə, “Raūə m̄irakwasig k̄in Yo. P̄əh yakor əmiru yermam̄ə mir kape n̄iviyen narmam̄ə.” ¹⁸ M̄əknek̄in kr̄əp̄əh kap̄əriu net, mwarar, m̄irakwasig k̄in.

¹⁹ K̄ini Yesu r̄ariw̄ək m̄iv̄ən k̄əsk̄əh əm̄ə m̄in, k̄ini m̄əm kw̄ərə mir k̄iraru. Kwajikov̄ə mir kape Sebedi. Nhagrīu e Jemes m̄ine Jon. Kaokw̄ət̄ə ye n̄əkwai bot kap̄əriu, k̄ini marajir əsiḡin net kap̄əriu. ²⁰ M̄əknek̄in Yesu rokr̄ən k̄in əriu. K̄ini ai iriu kw̄ərə m̄w̄əp̄əh r̄imrīu Sebedi ram̄am̄ir ye n̄əkwai bot irīə kafan narmam̄ə m̄in̄ə. K̄ini iriu m̄irakwasig k̄in Yesu.

*Yesu r̄imn̄əko ta yarmh̄ə ye yermam̄ə k̄irik
(Luk 4:31-37)*

²¹ Yesu m̄ine narmam̄ə kafan k̄imnhav̄ən apa yerkw̄anu k̄irik, nhagin e Kapaneam. K̄ini ye Sabat m̄in k̄irik, Yesu r̄iv̄ən apa n̄im̄əhuak kape n̄əm̄ə Isrel, k̄ini mamh̄ajoun narmam̄ə. ²² Narmam̄ə k̄imis̄arig kafan n̄əgkiarien, kisakur, meinai kafan n̄əgkiarien nanm̄in aik̄in, r̄ip̄əh n̄amhenien k̄in n̄əgkiarien kape n̄əm̄hajoun kape Loa kape Moses. ²³ Ye n̄ipig a, yermam̄ə k̄irik, nanm̄in has ram̄ərə-p̄ən iran. K̄ini in rūə m̄in ye nofuginien kap̄ərīə. K̄ini mok-rapomh̄ k̄in Yesu m̄im̄ə, ²⁴ “!Eh! !Yesu, yem̄ə Nasaret! ?Nakamūə ikin e m̄ə takhawor əmaw̄ə? Tukm̄ə ror Ik n̄im̄əūə m̄ə takoriah əmaw̄ə.” K̄ini mam̄ni m̄in m̄im̄ə, “Yo yakwirkun-ta m̄ə Ik e Ik Yem̄ə Im̄ərhak̄ə kape Kughen.”

²⁵ M̄arig Yesu r̄imn̄əgkiar skai p̄ən k̄imi nanm̄in has ai, m̄im̄ə, “!Eh! Pim. Əta ye yermam̄ə e.” ²⁶ M̄əknek̄in, nanm̄in has ai ror n̄iprai yermam̄ə r̄ət̄ənm̄im̄in p̄ik k̄ini mokr̄ən eh̄ūə, m̄əta iran, m̄iv̄ən isok. ²⁷ K̄ini narmam̄ə m̄in̄ə aik̄in k̄is̄əm̄ kisakur, misaiyoh ərīə m̄in̄ə m̄ham̄ə, “!Eh! ?Rhawor e? N̄əgkiarien vi k̄irik e. Kw̄ən e kafan n̄əgkiarien,

nanm̄in aikin. Tukm̄a In r̄agkiar kimi nanm̄in has min̄a kasor n̄akwan.” ²⁸ M̄akneikin, n̄avsaoyen kape Yesu r̄it̄erhav markurao ye Galili.

*Yesu rimnor huv̄a narmam̄a khapsaah
(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)*

²⁹ M̄akneikin Yesu mine Jemes, Saemon mine Andru kimnhat̄erhav ye nim̄a kape nofuginien kape n̄am̄a Isrel mhav̄an atuatur̄ ye n̄akwai nim̄a kape Saemon mine Andru, ³⁰ mis̄am kuhu Saemon ramokie-okie mamap̄ir. Kini kirh̄avsao-p̄an kin kimi Yesu. ³¹ Yesu r̄iv̄an, m̄iv̄ah kwerm̄in, m̄ivi hakt̄a, kini rhekimter. Kini ai nokie-okieyen a ror infamien. Kini p̄iahwaru ai r̄iv̄an, m̄iv̄ahsi-p̄an n̄av̄iginien kimi ̄arīa.

³² Kini rinamenaiyu, narmam̄a yam̄a mine kimnhamh̄a, mine narmam̄a yam̄a mine nanm̄in has ram̄am̄ir ir̄arīa, ir̄īa min̄a tiks̄in kimnhak̄ir-p̄a ̄arīa tuk Yesu. ³³ Narmam̄a min̄a fam a yerkwanu aikin, kasofugin ̄arīa min̄a ye kw̄arūa ye nim̄a Yesu ramar̄a ikin. ³⁴ Kini Yesu ror huv̄a narmam̄a khapsaah yam̄a mine kimnhav̄ah n̄amh̄ayen p̄isin p̄isin. In mam̄ako ta min̄ nanm̄in hah min̄a ye narmam̄a, mamni-̄ahu nanm̄in has min̄a m̄a tukhap̄ah nis̄agkiarien, meinai ir̄īa kw̄anharkun-ta In.

*Yesu ramnīerhav kafan n̄agkiarien apa Galili
(Luk 4:42-44)*

³⁵ K̄ani rikwamer kin, yep̄ig-enp̄ig ̄agk̄ap, Yesu rarar m̄iv̄an apa ikin narmam̄a khark̄ak ikin mam̄ahuak. ³⁶ Kini ai, Saemon mine in min̄a tiks̄in khav̄an masarha-kin In. ³⁷ Kis̄am In, khani-p̄an tukun mham̄a, “Narmam̄a fam kasarha-kin Ik.” ³⁸ M̄ar̄ig Yesu rim̄a, “Nikam. P̄ah khav̄an apa yerkwanu p̄isin p̄isin, ipak̄a tuk ̄ataw̄a. P̄ah yakni-̄erhav n̄agkiarien aikin, meinai Yo ȳimaūa tukun.” ³⁹ Kini ai In r̄ariw̄ak markurao ye Galili, mamni-̄erhav N̄agkiarien Huv̄a kape Kughen ye nim̄a kape nofuginien kape n̄am̄a Isrel. Mam̄akota nanm̄in hah min̄a ye narmam̄a.

*Yesu rimnor huv̄a yermam̄a kirik rim̄iv̄ah nimh̄ayen ̄ut̄an kirik ye tikin
(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)*

⁴⁰ Kini yermam̄a kirik yame rim̄iv̄ah nimh̄ayen ̄ut̄an ye tikin, in rim̄aūa m̄am̄ Yesu, kini m̄an̄imkur ye nim̄rin mamas̄ak. Mamaiyoh kin nasituyen, m̄im̄a, “Tukm̄a nakorkeikei, nakirkun nor-huv̄ayen yo.” ⁴¹ Kini Yesu, r̄ikin rewaiyu tukun. M̄ar̄ahu-p̄an kwerm̄in iran, kini m̄im̄a, “Yakorkeikei m̄a takhuv̄a min̄. !̄San̄in!” ⁴² M̄akneikin n̄iprai yermam̄a ai rhuv̄a min̄, n̄amh̄ayen ai r̄irk̄ak min̄ iran. ⁴³⁻⁴⁴ Kini Yesu r̄agkiar skai p̄an kim̄in, m̄im̄a, “Takp̄ah n̄avsaoyen kin kimi narmam̄a. M̄ar̄ig takv̄an m̄arer ye nim̄ri pris, p̄ah in r̄am̄ min̄ ik. Kini ik m̄iv̄an, m̄ahuak m̄iv̄ahsi-p̄an nar̄imnar kimi Kughen r̄amhen kin yame Moses rim̄ini m̄a takor, p̄ah narmam̄a kis̄am m̄a nakn̄asan̄in.” ⁴⁵ M̄ar̄ig yermam̄a ai rim̄it̄erhav m̄avsao kin kimi narmam̄a. Ror p̄an, Yesu rim̄a to r̄ip̄ah min̄ niv̄anien yerkwanu min̄a m̄ariw̄ak ye nim̄ri narmam̄a, meinai ir̄īa kamhaku-p̄an p̄ik In. Kini m̄ar̄ig In ram̄am̄ir ̄am̄a apa ikin ruhiko ikin. Narmam̄a fam khav̄an mas̄am In aikin.

2

*Yesu rimnor huv̄a yermam̄a kirik yame n̄ipran rimamh̄a
(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)*

¹ N̄ip̄ig tiks̄in rūa m̄iv̄an, Yesu r̄irer̄ig-p̄an min̄ yerkwanu e Kapaneam. Kini narmam̄a kw̄as̄ar̄ig m̄a In aikin. ² Kini ai, narmam̄a khapsaah khav̄an aikin, mhav̄an im̄a, kw̄anmhaan rim̄ark̄esk̄ah. Nim̄a rukwar meriaji kw̄arūa r̄isis̄ag. Kini ai Yesu ramni-̄erhav-p̄an N̄agkiarien kape Kughen tuk ̄arīa. ³ M̄ar̄ig n̄ip̄ig ram̄agkiar han̄a, narmam̄a kuas khar̄ah yermam̄a kirik. N̄ipran rimamh̄a. ⁴ Nim̄a rukwar kin narmam̄a, ror p̄an, ir̄īa to khap̄ah nhar̄ahyen yermam̄a ai mhav̄an ipak̄a tuk Yesu. M̄ar̄ig khav̄an mishakt̄a

apa tokrei nimə, misəhipu ta nıkar nimə kirik, kini mharəh nıkaokao yermamə ramapir-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən. ⁵ Yesu rəm nhatətəyen kapəriə, mini-pən tuk yermamə ai nıpran rımamhə, mımə, “Kafak kwajikovə. Yo yakwərəhsi-ta ta narpınien kape təvhagə has kafam.”

⁶ Mərig namhajoun tiksın kape Loa kape Moses kasəkwətə, misəm norien a, mınəsaiyoh əriə mınə tukun, ⁷ mhamə, “!Ah. !Kwən e ramni hah Kughen! Nəgkiarrien e rahas. Kughen pısın əmə In rirkun nırəhsitayen narpınien kape təvhagə hah kape narmamə. ?Pa mın to rirkun nıvəhsi-tayen?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun-ta nərigien kapəriə. Kini mini-pən tuk əriə, mımə, “?Rhawor e nakasərig məknekın? ⁹ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm əfrakis? ?Mə jakni-pən tuk yermamə a mə kafan təvhagə hah yakwərisin ta? ?Uə mə jakni mə in tukrhekınter mırəh kafan nıkaokao məriwək mamvən? ¹⁰ Səm-ru, Yo yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakavəh nehuəyen ye tokrei tanə e tuk nıvəhsi-tayen narpınien kape təvhagə hah kape narmamə.” Məkneikın marar mini-pən tuk yermamə nıpran rımamhə mımə, ¹¹ “Yakamni-pre tuk ik mə takhekınter, mırəh kafam nıkaokao, meriwək, mamvən apa imam yerkwanu.” ¹² Yesu raməgkiar hanə, kini yermamə ai rhekınter, mırəh kafan nıkaokao ye nımririə, məriwək mamvən.

Məknekın narmamə kımısəm kısakur. Misəgnəgin Kughen, mhamə, “!Eh! Kitawə khapəh nisəm-hanə-yen nar kirik ror məknekın.”

*Yesu rımnokrən kın Livae mə tukruə mıkwasig kın
(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)*

¹³ Mərig Yesu rarə meiwaiyu-pən mın ye nıkar lugun, narmamə khapsaah khauə masəm In. Kini In rımnəvhag kimi əriə. ¹⁴ Kini ai, in rımnəriwək mivən kəskəh əmə, məm Livae, kwajikovə kape Alfeas. Kwən ai rımnamərer tuk mane kape takis. Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “Yuə, mıkwasig kın Yo, muə ik kafak yermamə.” Məknekın, yermamə ai rhekınter kini mıkwasig kın.

¹⁵ Kini ai, Yesu ruvən apa imei Livae, masəvigin kwis iriə narmamə mınə kape nıvəhyen mane kape takis, mine narmamə tiksın mın kamni kimə “yor təvhagə has mınə,” mine kafan narmamə mınə- meinai narmamə khapsaah kımnhakwasig kın. ¹⁶ Ye nıpig a, nəmhajoun mınə tiksın kape Loa kape Moses kımısəm Yesu. Iriə tiksın a Farisi mınə, kasəm Yesu raməvigin iriə yor təvhagə has mınə, kini kınısaiyoh-pən narmamə kape Yesu mhamə, “?Rhawor e kwən e raməvigin iriə yor təvhagə has mınə e?” ¹⁷ Mərig Yesu rımnərig nəgkiarrien kapəriə, mini-pən tuk əriə mımə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kasəsanın khamhavən misəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə tukasəkeikei mhavən misəm dokta. Pəh nien mə Yo yımauə mə jakokrən kın narmamə yamə mine kwəsatuatuk ta. Nıkam. Yımauə mə jakokrən kın narmamə yamə mine kısaha.”

*Nhajounien kape Yesu in nar vi; nhajounien kape loa in nar əkwəs
(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)*

¹⁸ Kini, ye nıpig a, narmamə mınə kape Jon Baptaes, mine Farisi mınə kwəsəpəh nəviginien misatuakəm tuk nəhuakien, raməri-pən loa kape Moses. Kini narmamə mınə tiksın khauə misaiyoh Yesu, mhamə, “Əm-ru. Narmamə mınə kape Jon, mine Farisi mınə mın, kharkun nisəpəhyen nəviginien. ?Mərig rhawor e kafam narmamə mınə khapəh nısorien məknakin?”

¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə, mımə, “Tukmə yermamə yame kımnrəkurək kafan, kini nagienien iran ramvən hanə, in mınə tiksın to khapəh nisəpəhyen nəviginien. ²⁰ Mərig tukrıpor nıpig kape narmamə tukhauə mharəh Yermamə yame kımnrəkurək kafan,

mhavən isok tuk In minə tiksın. Ye nıpiğ a in a, In minə tiksın kharkun nisəpəhyen nəviginien iran.”*

²¹ Kini mimə, “To yermamə kirik rıpəh nivəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətit kafan [yame rineikus ta]. To ror məknakin, kwonmut neipən yame rivi to reikus neipən mətit, kini reikus ehua. ²² Kini to yermamə kirik rıpəh nivəhyen waen vi kini mivi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit reikus, kini waen raiyu fam. Məriğ yermamə a tukrivi-pən waen vi ye tiki waen vi.”

Yesu raməvhag ye nikarın kape Sabat

(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

²³ Nıpiğ kirik ye Sabat, Yesu mine kafan narmamə minə kasəriwək mamhavən mhatərhav-pən yerki wit tiksın.† Kini narmamə kafan minə kharhi kwənkwai wit nəriə.

²⁴ Kini Farisi minə khani-pən tukun mhamə, “!Eh! Sabat e towei, məriğ iriə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor kafam narmamə kasor məknakin?”‡

²⁵ Məriğ Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə ror nakhapəh nisəhvekinien ye Nəkwəkwə kape Kughen norien yame King Deved rimnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə, nəriə nəviginien ramrirkək, kisəmkərev. ²⁶ Nıpiğ e in a, Abiata in hae pris kape Kughen. Kini məriğ, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mamən bred yame pris minə kwənhavəhsi-pən ta kimi Kughen. Kini məriğ Deved rimivəhsi-pən min kimi kafan narmamə, kini kisən. Kini məriğ bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisənien. Məriğ pris minə əmə kharkun nisənien.”§

²⁷ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mimə, “Səmru, Sabat rıpəh nikirien narmamə. Məriğ narmamə kamhakir Sabat. ²⁸ Ror pən Yo Ji Yermamə Yo yakamarmaru ye narimnar fam mine Sabat.”

3

Yesu rimnor huvə kwermi yermamə kirik yame rimnahas

(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ Yesu rimavən min ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Nıpiğ ai, yermamə kirik, kwermi rimnarpəvin. ² Məriğ narmamə tiksın kimisarkut mə tuksəm-ru naha nhagin yame tukhani hah Yesu iran, misarha-əterik mə tuksəm-ru mə Yesu to ror huvə kwən a ye Sabat uə nikam. ³ Kini Yesu rini-pən tuk yermamə a yame kwermi rimnarpəvin mimə, “Yuə marer ye nimri narmamə.” ⁴ Kini mini-pən tuk əriə mə, “?Loa kape Moses ramni mə nakharkun nisorien naha ye Sabat? ?Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ?Mə takshopni yermamə uə takhavəh miragh yermamə?” Kini kisəkwətə misapnapig əmə. ⁵ Kini Yesu rarha mərərao irəriə. Niehmaa rhai in. Kini məriğ rikin rarə meiwaiyu min tuk əriə, meinai kapəria kapə riskai pik. Kini mini-pən tuk kwən a mimə, “Huatur kin kwermi.” Kini ai, kwən ai ruatur kin kwermi, ruahuvə əgkəp.

⁶ Məriğ Farisi minə kimisəm norien a, kisap, mhavən misəm nukwhao kape King Herod, mharai mhun nəgkiarieren tukun mə tukshopni.

Narmamə khapsaah kimnhakwasig kin Yesu

⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav min aikin, miseiwaiyu-ərhav ye nikar lugun. Kini narmamə minə Galili khapsaah kimnhakwasig kin əriə. ⁸ Narmamə min aikin kimisəriğ nəvsaoyen kin Yesu, kini mamhauə mə tuksəm. Khatərhav iku pisin pisin minə. Tiksın kimnhasi-pən apa Judia. Tiksın khasi-pən apa Jerusalem. Kini tiksın

* **2:20:** “Yermamə yame rimnarkurək pə pə,” nıpran e Yesu. Mine “In minə tiksın” nıpran e Kristen minə. Nıpiğ Yesu rimnəpəh əriə mimə ye nai kamarkwao kin, kimisasək. † **2:23:** Wit in kwənkwai nai kirik kamor flaoa kin.

‡ **2:24:** Loa e kape Moses yame ramni-əhu mə takpəh nəsimien ye Sabat. Eks 20:8-11. § **2:26:** Kwanage e kape Deved raməmir ye 1 Saml 21:1-6 **2:27:** Dut 5:14 **3:4:** Luk 14:3 **3:6:** Mat 22:15-16

khasi-pən apa Idumia, tiksın khasi-pən ye nıkar nu Jodan, mine ye kwənmhaan minə yame ipakə tuk Taea mine Saedon. ⁹ Narmamə khapsaah pik. Yesu rimnamni-pən tuk kafan narmamə, mımə, “Taksor apnəpenə ye bot kirik, pəh yakat-pən aikin, meinai narmamə kamhakupə Yo.” ¹⁰ In ramni məknakin meinai In rimnor huvə ta narmamə khapsaah yamə mine kimnhamhə. Kini narmamə yamə mine kimnhamhə aikin kisarkut mə tukhavən pakə tukun mharap misəsanin. ¹¹ Kini narmamə yamə mine nanmin hah ramərer-pən irəriə, tukmə kisəm əmə Yesu, khamir ye nımrin. Kini masokrən ehua kin, mhamə, “!Ik Ji Kughen!” ¹² Mərig Yesu rəgkiar skai pən kimi nanmin hah minə, mətapig kin əriə mə tukhapəh nhani-əpuyen In.

*Yesu rimirpen aposol minə kafan twelef
(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)*

¹³ Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə fiak ye tukwas kirik. Kini rokrən min kin kafan tiksın narmamə yame In rimnorkeikei, mə tukhauə pakə. Kini iriə khauə pakə. ¹⁴ Kini ai In rirpen kafan narmamə twelef. Mifəhsi-pən nehuəyen kimi əriə, kimə, Aposol* minə, mə iriə tukasəmır ipakə tukun tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen ¹⁵ kini mhavəh nirkunien tuk nəkotayen nanmin hah ye narmamə. ¹⁶ Nhag namasur twelef e ror məknekin: Saemon (yame Yesu rhen-pən nhagin vi mə Pita); ¹⁷ mine Jemes; mine piauni Jon (yame kwajikovə mir kape Sebedi. Yesu rhen-pən min nhagriu mə, Boanejes. Kini nıpran rimə, Pikwarien mir kape Karuəruə); ¹⁸ mine Andru; mine Filip; mine Batalomiu; mine Matiu; mine Tomas; mine Jemes, kwajikovə kape Alfeas; mine Tadeas; mine Saemon Selot† ¹⁹ mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin reighan-pən kin Yesu kimi nəmə hah minə.

*Narmamə tiksın kamhani mhamə Yesu ramor narimnar ye nasaninien kape Setan
(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)*

²⁰ Yesu rirerig-pə yerkwanu. Kini ai narmamə khapsaah khauə masəm min In. Mamhauə, mhauə, kini kwənmhaan kape napisien ramrirkək tuk əriə. Nıpig kape nəviginien ramrirkək min. ²¹ Nıpig famle kafan minə kimisərig, məknakin khauə mə tukhani-əhu, mhakir, misap, meinai nəmə aikin kimnhani mhamə kapan kapə rameno-eno. ²² Mərig namhajoun tiksın kape Loa kape Moses kimnhatərhav Jerusalem, mhauə, mamhani mhamə, “!Nıkam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai Bielsebul, yemehuə kape nanmin has minə, ramərer-pən iran.”

²³ Kini Yesu rokrən kin narmamə minə ai khauə ipakə tukun. Kini rini nuhpikinien kirik tuk əriə, mımə, “Nıkam. ?Nakharkun mə Setan rirkun nəkotayen Setan uə? Nıkam. ²⁴ Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksoriah kapəriə narəyen, kantri tukrimir. ²⁵ Kini rəmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwanu a to rıpəh narə-huvəyen. ²⁶ Rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai narəyen kapəriə ror kiraru, kwəseikus-eikus nimə en kape Setan. Kini norien kape Setan to rıpəh nərer-timtım-ien. Tukrəsaah-əsaah mirkək.

²⁷ “Kini mamhen min kin yame to yermamə kirik nagheen rehuə rivən mətu kafan narimnar, kini in maməmır, yermamə pisin kirik to rıpəh nivənen məkrəh kin. Tukmə yermamə kirik rimə tukrəkrəh kin, tukrəkupən mirkwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kini ai mirkun nivənen məkrəh kin kafan narimnar. ²⁸ Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rirkun nivəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. ²⁹ Mərig tukmə nakhani has Nanmin kape Kughen, to Kughen rıpəh

3:10: Mat 14:36 **3:11:** Luk 4:41 **3:12:** Mak 1:34 * **3:14:** “Aposol” nıpran ramni yermamə kirik yame kamher-pən kin. **3:16:** Jon 1:42 **3:17:** Luk 9:54 † **3:18:** “Selot” rəmhen kin yermamə kirik yame rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nhye-rhavyen kin gavman kape nəmə Rom. **3:22:** Mat 9:34; 10:25

nivəhsi-tayen nipig kirik. Təvhagə hah a tukraməmır kape rerin.”³⁰ Yesu raməgkiar məknakin meinai in apa kupən kimnhani mhamə nanmin hah kirik raməmır iran.

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarlen kafan
(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Kini ai, piau Yesu minə, mine nisini khatərhav-pən min. Kini masəmır iruə. Kini misher-pən kin kirik mə tukrivən mokrən-pən kin. ³² Narmamə khapsaah kasəkwətə imə misarkurao ye Yesu. Kini mamhani-pən tukun, mhamə, “Yemasur, nisinim, mine piam minə mine kafam kakə minə kisorkeikei mə tuksəm-ru lk apa iruə.”

³³ Mərig Yesu rini-pən mə, “?Pa e nisinik? ?Mine nipa e piak minə?” ³⁴ Kini In marha mərərao ye narmamə yamə mine kisəkwətə misarkurao kin, mini-pən tuk əriə mə, “Kimiə e nisinik minə mine piak minə. ³⁵ Meinai yermamə yame ramor narimnar yame Kughen rorkeikei, in e piak, in e nisinik, mine in e kafak kakə.”

4

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai
(Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Ye nipig a, Yesu rarə meiwaiyu-pə min ye nikar nu. Narmamə khapsaah khauə masəm In. Kini Yesu ruvən ye bot mamkwətə aikin maməvhag kimi narmamə. Kini narmamə kasəkwətə i-fiak masətərig kin. ² In rimnəvhag kimi əriə kin narimnar khapsaah ye nuhpikinien minə. Kini mimə, ³ “!Sərig-ru! Yermamə kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. ⁴ Kini mərig in rimavən mə tikrisuv kweru nai, mipik mivitag-ətəg fam, kini tiksın rəsaah-əsaah-pən ye swatuk, kini man minə khauə misən fam.* ⁵ Kini kweru nai tiksın rəsaah-pən ye tokrei kapiet yame nimoptanə rikəskəh ikin, murə aihuaa əmə. ⁶ Kini mərig mirh rhaktə mhen əpni fam. Kisaukei fam meinai nuairiə ripəh neiwaiyu-pikien. ⁷ Kini kweru nai tiksın rəsaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun, kini kweru nai rurə mipəh nikuəyen. ⁸ Kini tiksın rəsaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihuə, mhakuə kin kwənkwaairiə khapsaah. Tiksın kimnhakuə kin kwənkwaairiə toti, kini tiksın kimnhakuə kin sikisti, kini tiksın kimnhakuə kin wan handred.”

⁹ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə, mimə, “Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sərig huvə nəgkiarlen e.”

Narmamə tiksın kisaiyoh Yesu kin niprai nuhpikinien
(Mat 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰ Kini Yesu rivən In pisin, kini kafan narmamə twelef, iriə narmamə tiksın min khavən minisaiyoh-pən kin niprai nuhpikinien minə. ¹¹ Kini In rimni-pən tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen, in nar erkwaig; mərig yakwəni-ərhav-pre ta tuk əmiə. Kini mərig Yo yakamni-ərhav-pən əmə nuhpikinien tuk narmamə yamə mine kasəmır iruə, ¹² rəmhen kin yame Profet Aesea rimini mə,

“ ‘Iriə tuksarhakin, misarhakin pawk, mərig to khapəh nisəmien nipran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.

Tamə iriə kisərig mharkun, kini misarar ye nərigien kapəriə, pəh Kughen tukrivəhsita narpinien kape təvhagə hah kapəriə.’ ”

(Aes 6:9-10)

Yesu ramni-ərhav niprai nuhpikinien kape yermamə yame rimisuv kweru nai
(Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Kini Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə, mimə, “?Rhawor e? ?Naka-seinein hanə niprai nuhpikinien e? Tukmə ror məkne, ?takshawor pən iran mine

3:31: Mak 6:3; Jon 2:12; Wok 1:14 **4:1:** Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 **4:2:** Mat 13:34; Mak 4:33-34 * **4:4:**

Kwən e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuyven wit. † **4:7:** Yesu ripəh niniyen kwənurkəsik, mərig rimini nərəus kirik yame ror nhirin.

mharkun min nīprai nuhpikinien minə min tiksın? ¹⁴ Nuhpikinien e, nīpran ramni məknekin: Yermamə yame rimisuv kweru nai, in rəmhen kin yermamə yame ramni-ərhav nəgkiarien kape Kughen. ¹⁵ Narmamə tiksın yame kisərig nəgkiarien a, kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaah-pən ye swatuk. Rəmhen kin yame kimisərig nəgkiarien kape Kughen, taktəkun əmə Setan rīvəhsi-ta min. ¹⁶ Kini narmamə tiksın kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaah-pən yerki kapier kini murə aihuaa əmə. Rəmhen kin yame kisərig nəgkiarien kape Kughen, rikiriə ragien tukun, ¹⁷ mərig khapəh nhavəhs-huvəyen nəgkiarien yerkiəriə, masərer kape nīpig kwakwə əmə. Kini tukmə kharəhpikin nīpig əutən, uə narmamə kisor ahas pən kimi əriə tuk Nəgkiarien Huvə kape Kughen, məknekin kamhamir. ¹⁸ Kini narmamə tiksın yame kisərig nəgkiarien kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaah-pən yerki kwənurkəsik. Kisərig nəgkiarien e, ¹⁹ mərig kasətərig pik tuk narimnar kape nimraghien kapəriə. Kini nautə reikuə irəriə, mivi əriə, ror rikiriə ramvən əmə tuk mane. Norien a roriah nəgkiarien kape Kughen, rīpəh norien kwənkwan. ²⁰ Kini narmamə tiksın kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaah-pən ye nimoptanə huvə. Kisərig nəgkiarien a, mharkun. Kini mhavəh kwənkwai nəgkiarien a ye narəyen kapəriə. Iriə tiksın kamhavəh kwənkwan rəmhen kin toti; tiksın kamhavəh sikisti; kini tiksın kamhavəh kwənkwan wan handred ye narəyen kapəriə.”

*Nhatəyəyen kapətawə rəmhen kin laet yame raməsia
(Luk 8:16-18)*

²¹ Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “To kīpəh nīvəhyen laet kīrik kukrai-pən ye nəkwai baket, uə ye nəpag bed. Nikam. Tukaməkeikei kīruk haktə. ²² Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ²³ Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

²⁴ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mimə, “Nəgkiarien e nakasərig, takasəkeikei misərig huvə. Narmamə yame mine kisərig kafak nəgkiarien kini mhapəh nisəripən-huvəyen, to khapəh nharkun-huvəyen. Mərig narmamə yamə mine kisərig kafak nəgkiarien kini misəri-pən huvə, tukhavəh nirkunien min rhaktə haktə. ²⁵ Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien e kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh yame rikiriə raməsik mə iriə kharkun.”

Narmaruyen kape Kughen ramhaktə atuk

²⁶ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen rəmhen kin kweru nai yame yermamə ramsuv yerki nəsimien. ²⁷ Tukmə yenpig, ramapir. Mə yeraan, in raməriwək mamavən. Mərig kweru nai in ramhaktə atuk əmə mamehuə. Mərig kwən a reinein mə rhawor e mamor məknekin. ²⁸ Nimoptanə əmə ror kweru nai ramhaktə, mamor nīmarin, kini mavus jihin, kini mamkuə kin kwənkwan. ²⁹ Kini nīpig tukmə kwənkwan rimruə, kini yermamə ai rīvən mamrhi meinai neriaji nīpig kafan.”

*Narmaruyen kape Kughen ramehuə ye nəsaninien kafan
(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)*

³⁰ Kini Yesu rimə, “?Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin naha nhagin? ?Jakni naha nhagin rimhen? ³¹ In rəmhen kin kwənkwai nai kīrik kamni kimə mastad. Kwənkwai mastad rarkwəskwə rapita kwənkwai nai minə fam. ³² Mərig tukmə rəsaah, in murə mamehuə pik, mapita nai minə tiksın. Mamtikimkimin man yerpirig minə khauə masor-pən nīmairiə ye rəgrəgin.”

³³ Nīpig fam, Yesu raməvhag kimi narmamə khapsaah kin nəgkiarien ye nuhpikinien, reriaji atuatur nirkunien kapəriə. ³⁴ In raməgkiar kimi narmamə apnapig ye

nuhpikinien əmə. Mərig tukmə In mine kafan narmamə minə, ramhoprai-pən nıprai nəgkiarien kafan kimi əriə.

*Yesu rini-əhu nimətag ehuə ye tame tahik
(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)*

³⁵ Kini ye nıpiğ a, mirh rinameiwaiyu, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mımə, “Pəh khavən apa nıkar lugun pən.” ³⁶ Kini kisapta ye narmamə, misat-pən ye bot yame Yesu ramkwətə iran, mhavirə. Kini bot minə tiksın kimnhakwasig min kin əriə. ³⁷ Mhavirə, mhavirə, nimətag ehuə kirik ravən kini tahik rehuə pik, ipakə rakətanım kin bot. ³⁸ Mərig Yesu ramapir maməsawə huvə ye nəkwai bot. Mərig narmamə kafan minə kimnhasig In, mhamə, “Yhajoun, !Əmru! !Natuksəmnim, mərig Ik nakpəh nərigien!”

³⁹ Məkneikin Yesu rəkimter məgkiar kimi nimətag mine tahik mımə, “Rapəhrə.” Kini ai nimətag rewaiyu, tahik reiwaiyu; mamərinu min.

⁴⁰ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mımə, “? Nakshawor mamhagin məknekin? ?Nhatəyən kapəmiə rirkək hanə uə?”

⁴¹ Mərig iriə kwənhagin pik. Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nimətag mine tahik, mərig kawor nəkwani!”

5

*Yesu rimməkota nanmin has ye yermamə kirik
(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)*

¹ Kini ai, iriə khatərhav-pən min ye nıkar lugun a, kini mhavhiak mhavən ye kwənmhaan kirik kape nəmə Gerasa. ²⁻³ Kimnhatərhav ye nəkwai bot, kini yermamə kirik rarə misi-pən min ikin kamnim narmamə ikin, mamuə mirəhpikin Yesu. Kwən a ramarə ikin kamnim narmamə ikin. Nanmin has raməmır iran, keinein narkis-ətərekinien kin nəərəs uə jen. ⁴ Nıpiğ ripsaah kisarkis ətərekin nihun mine kwermın kin jen, mərig in ramakapir-pir. Nagheen rehuə, narmamə kaseinein nharaptərekinien. ⁵ Tukmə yenpiğ uə yeraan, raməmır apa ikin kamnim narmamə ikin uə apa ye tukwas kini mamətəpar apomh, kini maməreiteh-əreiteh nıpran kin kapier.

⁶ Nıpiğ Yesu raməmır hanə isok, yermamə ai rəm, kini raiyu ətkin muə mənimkur ye nımrin. ⁷⁻⁸ Yesu rini-pən tukun mımə, “!Nanmin has, əta!”

Kini nanmin has ai rokr-apomh mımə, “!Eh! Yesu, Ji Kughen yame In yerpirig pik. ? Nakmə takhawor yo e? Yakamaiyoh ik ye nhag Kughen mə takpəh norien nəmhəyən kimi yo.”

⁹ Kini Yesu raiyoh-pən kin nhagin. Mərig rımə, “Nhagik e, Nukwao Ehuə, meinai kimawə e khapsaah.” ¹⁰ Məknekin ramasək ətgin Yesu m-ripsaah mə tukripəh nəkota-pənien əriə apa isok.

¹¹ Kini ikin a, pukəh minə khapsaah ikin. Kasəruk ye nihu tukwas a. ¹² Kini nanmin has minə ai kisəsək mhani-pən tuk Yesu mhamə, “Takəta-pən irəmawə yerki pukəh minə e.” ¹³ Kini Yesu reighan kin əriə kamhavən. Kisəta ye yermamə ai, kini mhavən yerki pukəh minə. Pukəh minə ai khapsaah ipakə tuk tu taosen. Kisaiyu misewaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmnim ye tahik.

¹⁴ Narmamə kape nəviginien pukəh minə kasərer aikin masəm pukəh minə kasəmnim, kini kisaiyu mhavən apa iməriə ikin minə, kini misəvsao kin. Kini misəvsao apnapig kin yerkwani minə ipakə tuk əriə. Kini narmamə ai khavən tukun misəm. ¹⁵ Khauə misəm Yesu, misəm yermamə ai, nukwao ehuə kape nanmin has rimmaməmır iran kupən. Misəm ramkwətə mivəhsi-pən neipən. Kini nirkunien kafan ruahuvə. Narmamə minə ai kisəm khagin. ¹⁶ Kini nəmə minə kimisəm Yesu rimməkota nanmin has kisəvsao kin yermamə yame nanmin has rimmaməmır iran kupan, mine pukəh. ¹⁷ Kini nəmə aikin kisaiyoh-pən skai Yesu mə tukritərhav a iməriə ikin.

¹⁸ Kini ai Yesu ratpən ye bot. Yermamə yame nanmin has rimnaməmīr iran ramaiyoh-pən In mə iriu min. ¹⁹ Mərig Yesu riməni-əhu, mīmə, “Nikam. Takvən apa imam yerkwanu kimiə kafam narmamə minə, kini məvsao kin narimnar yame Kughen rimnor kimik, meinai rikin rimneiwaiyu pik tuk ik.”

²⁰ Kini kwən ai ritərhav mivən kwənmhan kirik nhagin e Dikapolis, kini maməvsao kin norien yame Yesu rimnor iran. Kini narmamə fam kisərig, kisakur kin.

Yesu rimnor huvə piraovin kirik yame rimivəh nəmhəyen, mor huvə min piakəskəh kirik yame rimamhə ramragh min
(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Kini Yesu rivəh bot məviəfugin ye nikar lugun mivhiak. Mivhiak hanə, narmamə khapsaah khauə misərer kurao kin. ²² Yaməhuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, nhagin e Jaeras, ruə məm Yesu, mənimkur ye nimirin ²³ kini masək ətgin, mīmə, “Yhajoun, piakəskəh kafak nimhəyen rineriaji. Yuə-ru mərəhu-pən kwermim iran, pəh in rəsanin.”

²⁴ Kini Yesu rivən iriu min.

Kini narmamə khapsaah kimnhakwasig kin əriu. Mamhasig-sig əriə minə, misarkurao ye Yesu. ²⁵ Piraovin kirik aikin rimivəh nəmhəyen kape piraovin. Rimivəh nimhəyen ai meriaji newk twelef, nəmhəyen rapəh nirkəkien. ²⁶ Nipig minə fam, ramərig nəmhəyen. Kini rivən məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nəmhəyen kafan. Mərig nəmhəyen ripəh neiwaiyuyen; ramor pik. ²⁷⁻²⁸ Nipig rimnərig nəvsaoyen kin Yesu, kini rikin rəsik mə, “To yakpirap neipən kafan, mipiasanin.” Kini mivən mikwasig kin narmamə yamə mine kimnhakwasig kin Yesu, kini mərəo-pən mirap neipən kape Yesu. ²⁹ Nipig rimirap əmə neipən kafan, məsanin. In mirkun mə to ripəh min nərigien nəmhəyen.

³⁰ Məknekin, Yesu rərig yerkin, mirkun mə nanmin kafan ror huvə yermamə kirik. Kini rarharha maiyoh əriə mə, “?Pa e rimirap Yo?”

³¹ Narmamə kafan khani-pən tukun mhamə, “!Əmru! Kitawə khahum. ?Rhawor e nakamaiyoh mə pa e rimirap Ik?”

³² Mərig Yesu rarharha mamarhakin yermamə yame rimirap In. ³³ Məknekin, piraovin ai rərig mirkun naha nhagin yame rimnor in, kini muə məm Yesu, mənimkur ye nimirin. Migin pawk, mini fam ye nəfrakisien kafan. ³⁴ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piakəskəh, nhatətəyen kafam rimnor ik naknəsanin. Takamvən ye nəmərinuyen. Kafam nəmhəyen ruirkək.”

³⁵ Yesu raməgkiar hanə, narmamə tiksın khasi-pən apa imei Jaeras, yaməhuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, mhatərhav-pə. Mhani-pən tuk Jaeras mhamə, “Takpəh norien narkutien kimi Yhajoun mikir mivən. Kafam piakəskəh ruamhə ta.”

³⁶ Kini Yesu rimnərig nəgkiarien a, mini-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh niginien. Hatətə əmə irak.”

³⁷ Kini Yesu rini-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mikir əmə Pita, mine Jemes, mine Jon, piau Jemes irisir min. ³⁸ Khatərhav-pə imei yeməhuə a. Yesu rəm mə narmamə khapsaah aikin. Kisasək mamhauvrig-uvrig pik. ³⁹ Rauru-pən imə mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor nakamhauvrig-uvrig pik a? Piakəskəh ripəh nimhəyen, mərig ramapir əmə.” ⁴⁰ Kisərig, kisarh iakei iran.

Məknekin Yesu rher-yerhav kin əriə apa iruə, mipəh əmə rim piakəskəh a, mine nisini mine kwərə misir ai yame karhikwasig kin In. Khavən misəm piakəskəh a. ⁴¹ Kini Yesu rivəh kwermim mini-pən tukun mə, “Talita kum.” (Ye nəgkiarien kapəriə, nipran rimə, “Piakəskəh, yakamni-pre tuk ik mə, ‘Hekimter’.) ⁴² Məknekin, piakəskəh a rhekimter məriwək. (Kafan newk twelef əmə.) Kimisəm norien ai Yesu rimnor, kisakur pik kin.

⁴³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nisəvsaoyen kin norien e kimi narmamə. Kini havəhsi-pən nəviginien kirik kimin pəh rən.”

6

*Nəmә ime Yesu kimisapəh In
(Mat 13:53-58, Luk 4:16-30)*

¹ Kini Yesu ritərhav mīn aikin, mivən apa iman ikin. Narmamə kafan mīnə kimnhakwasig kin. ² Sabat yame ramuə, In rimnəvhag kimi narmamə apa niməhuak kape nəmә Isrel. Narmamə khapsaah aikin. Kini kisərig kafan nəgkiarien, kisakur pik kin. Mamhani mhamə, “Man, ?In ravəh hiə nirkunien e? ?Ramhawor mivəh nirkunien? ?Rhawor mor nimtətien mīnə e? ³ Kitawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermamə yame ravhirəkin narimnar kin nai. Nisini e Meri; kini naorahini mīnə e Jemes, mine Josef, mine Judas mine Saemon. Kini kafan kakə mīnə kasarə mīn e kitawə miriə.” Kini narmamə mīnə a kasəməkin In.

⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai in. Kini mərig, narmamə iman ikin, mine kwənərəus kafan mīnə, iriə pisin əmə khapəh nhasiaiye in.” ⁵ In a kwənmhaan a, ripəh nor-pikien nimtətien. Mərig In rərəhupən kwermīn ye narmamə kwatiksīn yamə mine kamhamhə, kini mor huvə əriə. ⁶ Mərig Yesu rimnəm mə narmīnə iman ikin kapəriə nhatətəyen rirkək, rakur.

Yesu rher-yerhav kin kafan narmamə twelefmə tukhatərhav misəvsao kin narmaruyen kape Kughen

(Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)

Kini ai, Yesu rəriwək mamarkurao yerkwānu mīnə aikin maməvhag kimi narmamə. ⁷ Kini mokrən kin narmamə twelef kafan mə tukhauə, kini mivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə tuk nəkotayen nanmīn has ye narmamə. ⁸ Kini mīmə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhapəh nhavəhyen nar kirik. Takhapəh nhavəhyen bred, uə nitiṗ uə mane. Takhavəh əmə kaskin. ⁹ Kini mhavəhsi-pən sandel, mərig takhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru.” ¹⁰ Mīni-pən mīn tuk əriə mīmə, “Nipiṗ tukmə nakhavən yerkwānu kirik, misarə ye nimə kirik, nimə a in a taksarə əmə ikin miseriaji mhatərhav ikin mamhavən. ¹¹ Mərig tukmə yerkwānu kirik ripəh norkeikeiyen əmiə mə takhavən iməriə ikin, mhapəh nisətərigien kin əmiə, takhatərhav iməriə ikin, misarpita-arpita nimokrur ye sandel kapəmiə. Norien e tukror nimtətien mə narmamə yerkwānu a kimisor nar kirik rapəh nəmhenien.”

¹² Kini ai iriə khatərhav, mhavən, mhani-pən tuk narmamə mə tuksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah. ¹³ Kini masəkota nanmīn hah mīnə ye narmamə khapsaah. Kini masətəg-pən nehe kwənkwai olif* ye kapən kapə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kini khahuvə.

Herod rimə ta mə Jon Baptaes ruəmragh mīn

(Mat 14:1-2; Luk 9:7-9)

¹⁴ Kini nəvsəoyen kin Yesu ritərhav, kini king kape nar aikin, nhagin e Herod, rərig. Narmamə tiksīn khamə, “Mə Jon Baptaes a. Mə riməmragh mīn kini mamor pik nimtətien.”

¹⁵ Mərig narmamə tiksīn khamə, “Nikam. Mə Elaeja.”

Kini mərig tiksīn khamə, “Mə profet pisin kirik. Rəmhen kin profet kupən kape Kughen.”

¹⁶ Mərig Herod rimnərig, mīmə, “Nikam. Mə Jon Baptaes e, yame yimnərəru ta nipətək nuan. Yakmə rimimragh mīn.”

¹⁷ Herod rikin rimnəsik məknekin meinai in apa kupən, rimirəhsi-pən Jon Baptaes ye kalabus meinai piauni Filip rinamkir piraovin kirik, nhagin en Herodias; kini en, Herod rikir-ta mīn. ¹⁸ Mərig Jon rimini-pən tuk Herod mə, “Kamni-əhu mə takpəh nikir-tayen

6:4: Jon 4:44 6:11: Luk 10:4-11 6:11: Wok 13:51 * 6:13: Olifin nai kirik kamən kwənkwan. Kamarkwəsis mīn nehen kamor oel kin. 6:13: Jem 5:14 6:14: Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20

piraovın kape piam.”† 19 Kini niemha rhai Herodias tukun, mə tukrhopni Jon, mərig rineinein 20 meinai Herod rimisiai Jon, mırkun mə in yermamə atuatur kape Kughen, kini maməm vi vi in. Nıpig Jon raməgkiar mukrekin kapan kapə Herod, kini Herod rorkeikei mə tukrərig min.

21 Mərig nıpig kirik, Herodias rimivəh kwənmhaan tuk nhopniyen Jon. Herod rimnor nəviginien ehuə kirik mamor nıpig kafan yame rimnarha iran. Kini mokrən kin gavman kafan, mine namehuə minə kape mobael, mine namehuə minə tiksın apa Galili; khauə ye nəviginien kafan. 22 Kini piakəskəh kape Herodias rivən min aikin, mamor danis ye nımririə. Nıpig Herod mine in minə tiksın kimisəm, rikiriə ragien tukun.

Kini Herod rini-pən tuk piakəskəh ai mə, “Tukmə nakorkeikei naha nhagin, yakirkun nivəhsi-preyen kimik. 23 Yakamni kwəsü əgkəp mə nar yame nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen. Nar apnapig tukmə rehuə pawk, yakirkun nivəhsi-preyen kim ik.”

24 Kini ai piakəskəh ai ritərhav maiyoh nisini mımə, “?Nisinik, jakaiyoh-pən kin naha nhagin tuk rimik?”

Kini ai rini-pən tukun mə, “Takvən maiyoh kin kapən kapə Jon Baptaes.”

25 Məknekin, piakəskəh ai raiyu, mivən məm yermaru, kini mımə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mirəh muə kimi yo pəh yakəm.”

26 Nəgkiariyen ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimnor nəgkiariyen əutən ye nımrı in minə tiksın. To rıpəh nəpəhyen. 27 Ror pən, rher-pən kin mobael kirik mə tukrivən mikisəru nıpətək nuai Jon, mirəh kapan kapa muə. Kini mobael ai rivən apa kalabus, mikisəru ta nıpətək nuai Jon, 28 mərəhu-pən kapan kapa ye tikiplet. Mivəhsi-pən kimi piakəskəh ai, mə tukrivəh mivən kimi nisini. 29 Mərig narmamə kape Jon Baptaes kimisərig nəvsaoyen kin, khavən mharəh nıpran, mhavən misərhəhu-pən ye nəpəg kapier.

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faeftaosen kin (Mat 14:13-21; Luk 9:11-17; Jon 6:1-14)

30 Kini aposol minə kape Yesu khasi-pən min yerkwanu yamə mine Yesu rimnher-pən kin əriə ikin, mamhauə misəvsao-pən kin norien kapəriə mine nəvhagien kapəriə kimin. 31 Mərig narmamə khapsaah kimnhauə masəm In, kini iriə kafan narmamə minə kapəriə nıpig rirkək tuk nəviginien. Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Hauə, pəh khavən apa ikin narmamə kharkək ikin kini misapis.”

32 Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot mhatərhav mhavən ikin narmamə kharkək ikin. 33 Mərig narmamə khapsaah kisəm Yesu mine kafan narmamə minə kinamhavən, kini kharkun əriə. Kini khatərhav iməriə yerkwanu minə, misaiyu əkupən kin əriə. 34 Mərig Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin rewaiyu tuk əriə meinai iriə kisəmhen kin sipsip minə tiksın yame yermamə rikək yame ramarha huvə tuk əriə. Kini In raməvhag kimi əriə mamni narimnar ripsaah.

35 Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In. Mhani-pən tukun mhamə, “Kwənmhan əkwak eikin e, kini rinamenaiyu. 36 Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh khavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien.”

37 Mərig In rini-pən tuk əriə mımə, “Rhuvə mə kimiə əmə taksəvigin əriə.”

Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? ?Nakmə jaksoriah apnapig əmə tu hundred taosen vatu† ye bred, mhawəhsi-pən kimi əriə?”

† 6:18: Kughen ramni-əhu mə takpəh nikirtayen piraovın kape piam ye Lev 18:16, mine ye 20:21. Kini mərig tukmə piam rimhə, kafan kwajikovə rirkək, takaməkeikei mikir kafan piraovın. (Dut 25:5-6). 6:19: Lev 18:16 6:30: Luk 10:17 6:34: Nam 27:17; Mat 9:36 † 6:37: Nakirkun min niniiyen məknekin, “?Nakorkeikei mə jaksoriah mane yame yermamə kirik tukror wok tukun makuə seven uə?”

³⁸ Mərig raiyoh əriə mīmə, “?Nakhavəh bred kuvhuun? Havən-ru misəm.”

Khavən misəm nīpar bred kirkirip əmə mine kəmam kīraru.

³⁹ Kini Yesu ruh rikiriə mīmə, “Takhani-pən tuk narmamə minə en khavən yerki mənvhirik yame rhuvə, misəkwətə ye nīmrin nīmrin.” ⁴⁰ Nīmrin tiksın wan hundred. Kini nīmrin tiksın fifti. ⁴¹ Kini ai Yesu rīvəh bred a kirkirip mine kəmam a kīraru, mīvaag haktə mīni vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred mine kəmam, mīpik-pən kimi kafan narmamə mə tukhapik misəvigin narmamə minə a kin. ⁴² Kini iriə kisəvigin tupriə rəsiis ⁴³ misəpəh nīpərpər bred mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimnhavai-pən ye nītip twelef khakwar mīn. ⁴⁴ Narmamə ai kimisəvigin, narman əmə, kisəmhen kin faef taosen.

Yesu rameriwək haktə ye nīmar mar tahik

(Mat 14:22-33; Jon 6:15-21)

⁴⁵ Məknekin Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavəh bot kapəriə, misəviəfugin misəkupən mamhavən apa ye nīkar lugun, mhavən yerkwānu kīrik, nhagin e Betsaeda. Pəh In raməmīr, mher rik rik kin narmamə pəh kamhavən iməriə minə. ⁴⁶ Yesu raowīə kin əriə, mapitan kin əriə, mhaktə mīvən ye takwar kīrik maməhuak.

⁴⁷ Rīnəpignəp, bot ai raməmīr hanə apa ye tame lugun. Mərig Yesu In raməmīr pisin apa fiak. ⁴⁸ In maməm əriə kasəsua ye bot, misəm rəutən meinai nīmətag ramuh əriə. Kisərig rahah misəsua ye bot ipakə reraan, kini Yesu rəriwək ye nīmar mar tahik mīvən pakə tuk əriə. Natukrapita əriə, ⁴⁹⁻⁵⁰ mərig iriə kimisəm raməriwək ye nīmar mar tahik, khamə ta yarmhə. Kisətpar mhagin pik.

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.” ⁵¹ Kini ratpən ye bot, nīmətag ror infamien. Kisəm kisakur rikiriə ragien. ⁵² Mərig kapəriə kapə riskai hanə. Kimisəm pawk Yesu rīmnəvigin narmamə khapsaah kin bred, məpəh irəkwak ramswin, mərig kimnhapəh nharkunien mə In pa.

Yesu rīmnor huvə narmamə kimnhamhə apa Genesaret

(Mat 14:34-36)

⁵³ Kini iriə kisəviəfugin ye lugun ai mhavhiak ye kwənmhaan kīrik nhagin e Genesaret. Mhavi-tərəkin kapəriə bot aikin. ⁵⁴ Kini mhavhiak, narmamə mīn aikin kimisəm Yesu kini kharkun In. ⁵⁵ Kini kisaiyu mhavən apa iməriə minə mhapik narmamə yamə mine kimnhamhə ye nīkaokao mhavən ikin pukaa Yesu ramvən ikin. ⁵⁶ Ikin minə fam Yesu ramvən ikin, yerkwānu ehua, mine yerkwānu kwəskwəh, narmamə minə khapik narmamə minə kamhamhə, masərer əswasig kin ye swatuk pisiək. Kini misasək ətgin mə tukreighaan kin narmamə kamhamhə pəh kharap əmə nīpeihage neipən kafan. Kini narmamə mī-fam yamə mine kimnharap, kimisəsanin.

7

Nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani hah Yesu

(Mat 15:1-20)

¹ Namhajoun tiksın kape loa kape Moses iriə Farisi minə khasi-pən Jerusalem mhauə misofugin-pən tuk Yesu ² kini misəm mə narmamə tiksın kape Yesu kasəvigin mamhavəh nəmkimik kīrik meinai khapəh nisərvayen rəri-pən natuakəmien kape nəmə Isrel. ³ (Farisi minə, mine nəmə Isrel minə fam kamhakwasig kin narəyen kupən kapəriə. Tukmə khapəh nisərvayen rəri-pən norien kapəriə, to khapəh nisəviginien. ⁴ Kini, tukmə khasi-pən apa maket, mhauə yerkwānu, kini mhapəh nisərvayen, to khapəh mīn nisəviginien. Kapəriə natuakəmien rīpsaah ye nīkarin kape nəspir-tayen nəmkimik ye pənkin, mine sospen mine besin kapəriə).*

6:44: Mak 8:1-9 **6:46:** Luk 5:16 **6:49-50:** Luk 24:37 **6:51:** Mak 4:39 * **7:4:** Nəmə Isrel kisəuji-pən mīn loa tiksın tuk loa kape Moses. Kini ai mharai-pən ye nəkwəkwə kīrik kimə, Mishnah.

⁵ Kini Farisi minə mine namhajoun kape loa kape Moses kinəsaiyoh Yesu mhamə, “? Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pənien kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimnəsəvhag-pə kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhapəh nisərvayen rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Eh. Kapəmiə niniyen rhuva, mərig kapəmiə norien in rahas. In apa kupən, profet kirik kape Kughen, nhagin e Aesea, rimnəfrakis ye nikarın kapəmiə mirai mamni mə,
“ ‘Nəmə minə a kamhani apnapig əmə nəfrakisien irak ye nheriə,
mərig rikiriə raməmır isok pik tuk Yo.

⁷ Kasəhuak mərig kasəhuak təkun əmə.

Kini kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəgkiarieren e kape Kughen, mərig ror əmə nərigien kin kape yermamə.’ ” *(Aes 29:13)*

⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwəsəpəh loa yame Kughen rimivəhsi-pre, kini minamhakwasig əmə kin nərigien kape yermamə.”

⁹ Kini mini-pən min tuk əriə mə, “? Kimiə nakhamə nakharkun pik nar? ! Mərig nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə! ¹⁰ Səmruru, Moses rimini kupən mīmə, ‘Takhasiai nisinmiə mine rimimiə.’ *(Eks 20:12; Dut 5:16)* Kini mīmə, ‘Yermamə yame ramni hah nisini uə rimni tukhopni.’ *(Eks 21:17; Lev 20:9)* ¹¹ Mərig kimiə nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisəsituyen ye mamə mine tatə kapəriə, mhamə tukhani-pən tuk əriə mhamə, ‘Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini to yakpəh nivəhsi-ta-minien mivəhsi-pre kimik.’ ¹² Nakasəvhag kimi narmamə məknəkin misətapig kin nasituyen yame narmamə tuksor kimi nisinriə mine rimriə. ¹³ Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarieren kape Kughen. Kini masor narimnar khapsaah ror məknəkin.”

¹⁴ Kini Yesu rokrən kin narmamə mə tukhauə min. Mini-pən tuk əriə mə, “Taksətərig huvə, misərig mharkun. ¹⁵ Nar raməmır iruə, tukmə rivən yerki yermamə, to ripəh norien rəmkimik ye nimri Kughen. Nar ramtərhav yerki yermamə ramor nəmkimik ye nimri Kughen. ¹⁶ Yermamə yame nimətergin rarə, tukrərig huvə nəgkiarieren e.”†

¹⁷ Kini Yesu rəta min ye narmamə ai, mivən imə. Kini narmamə kafan kisaiyoh kin niprai nuhpikinien yame in rimini. ¹⁸ Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “?Rhawor? ?Kimiə min nakseinein? Takharkun mə narimnar yame kamən to rapəh norien yermamə rəmkimik ye nimri Kughen. ¹⁹ Narimnar yame ror məknəkin to ripəh nivənien yerkin. Mivən ye tipeuə en mipitərhav hanə min.” (Nəgkiarieren a kape Yesu rini huvə fam nəviginien minə ye nimri Kughen).

²⁰ Kini In mīmə, “Mərig narimnar yame ramsi-pən yerki yermamə in en ramor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen. ²¹ Meinai yerki yermamə, nərigien hah ripsaah, rəmhen kin nəkrəhyen kin piraovin, nhopniyen yermamə, napir-pənien tuk piakwənahin, nəkrəhyen, ²² nəptigien kin nautə, norien has, nor-apnapigien nar, neikuəyen, niniyen nikar jir, nanipinien, nəgkiar-ausitien, mine nətəwaoyen. ²³ Norien has minə a kamhasi-pən yerki yermamə mor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen.”

*Piraovin kirik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nəfrakisien ye Yesu
(Mat 15:21-28)*

²⁴ Kini Yesu ritərhav min aikin meiwaiyu ərhav kwənəmhaan ehua kirik, nhagin e Taea. Maiyu apis-apis pawk, mivən imə, mərig narmamə a kharkun mə In eikin e. ²⁵⁻²⁶ Kini piraovin kirik, nanmin has rimnəmır ye kafan piakəskəh. Pian ai pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. In rimnarha apa Fonisia, ye provins a Siria. Kini rimnərig nəvsaoyen kin

† 7:16: Nəgkiarieren ye v. 16 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

Yesu, kini ruə, mənimkur ye nimirin masək ətgin mə tukrəko ta nanmin has ye kafan piakəskəh.

²⁷ Mərig Yesu rini-pən nuhpikinien kirik tukun mimə, “Pəh kwajikovə minə əmə tuksəvigin tupriə rəsiis. Ripəh natuatukien mə tukvəh nəviginien ne kwajikovə karakikin-pən kimi kuri minə.”†

²⁸ Mərig piraovin ai rini-pən tukun mə, “Yemasur, nəfrakis. Mərig kuri minə kharkun nisəniən nimsimsi nəviginien ne kwajikovə minə yame raməsaah-pən ye nəpəəg tebol.”§

²⁹ Kini Yesu rini-pən min mə, “Nimnhorpin məknən nəgkiarien, rhuvə. Nanmin has ruatərhav ta ye kafam piakəskəh. Rerig-pən imam yerkwanu.”

³⁰ Piraovin ai rirerig-pən iman yerkwanu məm kafan piakəskəh ramapir huvə ye nikaokao. Nanmin has ruatərhav iran.

Yesu rimnor huvə kəru kirik, mor huvə min rəgkiar

³¹ Kini ai, Yesu ritərhav min provins a Taea, kini meiwaiyu-pə mapita provins a Saedon, muə e Galili, mivən kwənmhan ehuə kirik nhagin e Dikapolis. ³² Kini kharəh kəru kirik yame ripəh nəgkiarien, mhauə kimin. Misaiyoh-pən Yesu mə tukrəəhu-pən kwermən ye yermamə ai, pəh rhuvə.

³³ Kini Yesu rivəh yermamə ai, miravən isok tuk narmamə, mivəhsi-pən kwənkwai kwermən ye nimətərgi yermamə ai, məjai kwənkwai kwermən, kini mirap nerami yermamə ai. ³⁴ Kini marha faktə ye neai, mərig kafan nərigien ripam, kini meihagh əpir. Kini mini-pən tuk yermamə ai mə, “!Efata!” (Nipran rimə, “!Əkwag!”). ³⁵ Məknekin, nimətərgi yermamə ai rəkwag, kini neramin rihuatuk, məgkiar huvə.

³⁶ Kini Yesu rini-əhu ətən tuk narmamə mə tukhapəh nisəvsəoyen kin norien a. Mini-əhu ətən pawk, mərig iriə kisəvsəo kin mamharpin. ³⁷ Kini iriə kisakur pik kin nimtətien a, mamhani mhamə, “Man. Kwən a rapita. Rirkun nar əfrakis. Ramor huvə kəru minə mine narmamə khapəh nisəgkiarien.”

8

Yesu rimnor nimtətien kirik, maməvigan narman fo taosen (Mat 15:32-39)

¹ Ye nipig a, narmamə khapsaah khauə min misəm Yesu. Iriə, nəriə nəviginien rirkək. Ror pən Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, ² “Rikik reiwaiyu pik tuk narmamə minə e. Kitawə miriə kasəmir nipig kisisər, kini nəriə nəviginien rirkək. ³ To yakher-pən kin əriə yerkwanu kamhavən, kirik rəmkərvə ye swatuk, nimirin rapig, kini rimir, meinai tiksın kimnhasi-pən isok.”

⁴ Kini narmamə kafan minə khani-pən tukun mhamə, “? Tukhavəh hiə nəriə nəviginien? İkin eikin e kwənmhan əkwak.”

⁵ Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven.”

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwətə.” Kini mivəh nipar bred ai, mini vi vi Kughen tukun, kini makapir-pir, məhi-pən kimi kafan narmamə mə tuksəvigin narmamə kin aikin. Kini ai iriə kisor. ⁷ Kwaji kəmam tiksın min aikin. Yesu rini vi vi Kughen tukun, mini mə tukhavəhsi-pən min kimi narmamə ai. ⁸ Kini kisəvigan, tupriə rəsiis fam. Misəpəh nipərpərin mhavai-pən ye kəmeiru ehuə seven. ⁹ Iriə kiməsəvigan, narman əmə, rəmhen kin fo taosen. Kini Yesu rher rik rik kin əriə. ¹⁰ Kini ai iriə

† **7:27:** Yesu raməgkiar kin kuri meinai nəmə Isrel iriə khamə nəmə Fonia mine nəmə Siria kisəmhen kin kuri. Ror pən khamə takasitu ye kwajikovə minə kape nar Isrel, mipəh nasituyen ye kwajikovə minə kape tanə pisin. § **7:28:** Pian a rimnəgkiar kin nimsimsi nəviginien ror nuhpikinien kin. Mə Yesu ramasitu ye narminə Isrel, mərig nipar nasituyen kafan in aikin. To rapəh nəhipən-fam-ien kimi narminə Isrel. **8:9:** Mak 6:35-44

kafan narmamə minə, mhavən ye bot, mhavən apa kwənmhan ehua kirik, nhagin e Dalmanuta.

Nəmhajoun minə kape loa kape Moses khamə tuksəm nımtätien kirik

(Mat 16:1-4)

¹¹ Kini ai, Farisi tiksın khauə masəni-əhu Yesu mə to rapəh norien nımtätien kirik ye nımririə ye nəsaninien kape Nanmın kape Kughen. ¹² Kini Yesu rikin rəpou, meihagh əpir, mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor e kimiə narmamə nakəsarə ye rao e, nakhamə taksəm nımtätien kirik? Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə taktəkun ai, to nakhapəh nisəmien nımtätien kirik ror məknenkin.” ¹³ Kini Yesu rəpəh namhajoun minə a, matpən min ye bot, məviəfugin-pən ye nıkar lugun.

Yesu rımnor kwirig kimi kafan narmamə minə meinai kaparhia kapə riskai pik

(Mat 16:5-12)

¹⁴ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot, misəru kin bred mhavəh əmə nıpər bred kirikianə əmə. ¹⁵ Kini Yesu rımnor kwirig kimi əriə ye nuhpikinien mımə, “Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə, mine Herod.”*

¹⁶ Kini kinəsaiyoh əriə minə kin nıprai nuhpikinien a, mhamə, “?Tukmə ror kwən e rimə kinnhapəh nhavəhyen bred uə?”

¹⁷ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor e nakasəm əmiə minə mə bred rikək? ?Nakshawor mhapəh nisəm-huvəyen? ?Mıshawor mhapəh nisərig-huvəyen? Kapəmia kapə riskai pik. ¹⁸ Nımrimiə pawk əmə eikin, mərig nakhapəh nisəmien. Nımətərgimiə pawk əmə eikin, mərig nakhapəh nisərigien. Tukmə ror nakwəsərukın fam narımnar yame kitawə kimisor. ¹⁹ Nıpig yimivəh nıpar bred kirkirip, makapir-pir, məhi-pən kimi narman faef taosen kisən, mərig kimisəpəh nıpərpər nəviginien, ?nakhavai-pən ye nıtip kuvhuun?”

Khamə, “Twelef.”

²⁰ Kini rarə maiyoh min əriə mə, “Nıpig yimivəh nıpər bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen kisən, kini mhapəh nıpərpərin, ?nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun?”

Khamə, “Seven.”

²¹ Mərig əmə rini-pən tuk əriə mə, “?Mərig rhawor? ?Nakaseinein hanə Yo?”

Yesu rımnor huvə nımrin pis kirik rhuvə min

²² Kini ai khauə mhavhiak min yerkwanu kirik nhagin e Betsaeda. Kini narmamə tiksın kharəh nımrin pis kirik mhauə kimi Yesu mə tukrərəhu-pən kwermın iran. ²³ Kini Yesu riwəh kwermi yermamə ai mikir miravən isok tuk yerkwanu. Kini ai, rəjai nımrin, kini mərəhu-pən kwermın iran, mımə, “?Nakarha maməm nar uə nıkam?”

²⁴ Məknekin, yermamə ai rəm nar. Kini mımə, “Nəfrah, yakaməm narmamə kaseriwək. Mərig kisəm nəmhen əmə iriə nai minə.”

²⁵ Kini Yesu rarə mərəhu-pən kwermın ye nımrin, kini ai yermamə ai rarha huvə. Kini nımrin rəmtir, məm huvə nar. ²⁶ Kini Yesu rher-pən kin mamni mımə, “Takvən apa imam ikin, mərig takpəh nivənen yerkwanu e nımasi-pən ikin.”

Pita in ramniərhav mə Yesu In Kristo

(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Kini ai Yesu mine kafan narmamə khatərhav min mhavən yerkwanu minə ipakə tuk kwənmhan ehua kirik nhagin e Sisaria Filipae. Kisəriwək mamhavən ye swatuk, Yesu ramaiyoh əriə mə, “?Mərig narmamə kamhani mə Yo e pa?”

²⁸ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tiksın khamə Ik e Jon Baptaes; tiksın khamə Ik e Elaeja tu; kini tiksın khamə Ik e profet kupən kirik kape Kughen.”

8:12: Mat 12:39; Luk 11:29 * **8:15:** “Yis” in nar kirik ror bred raməsiis. Yesu ramni yis meinai nəwhagien kape nəmhajoun kape loa kape Moses mine Herod rıvən yerki narmamə, ror nərigien kapəriə raməsiis kin nahasien.

8:15: Luk 12:1 **8:17:** Mak 6:52 **8:19:** Mak 6:41-44 **8:28:** Mak 6:15

²⁹ Kini In raiyoh əriə mə, “?Mərig kimiə nakamhani mə Yo e pa?”

Mərig əmə Pita rımə, “!k e Kristo.”*†

³⁰ Kini ai Yesu rini-əhu əutən pən tuk əriə mə tukhapəh nhani-pənien tuk narmamə.

Yesu rımnəkupən mırkun, mını-ərhav mə tukrimhə, kini mımragh mın
(Mat 16:21-23; Luk 9:22)

³¹ Kini Yesu ririkakun maməvhag kimi kafan narmamə mınə mımə, “Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen ye narımnar khapsaah. Nəmehuə kape nəmə mınə Isrel, mıne jif pris mınə, mıne namhajoun kape loa kape Moses, tuksəməkin Yo mhani mə Yo jakmhə. Mərig nıpig kisisər tukruə mivən, kini Yo jakımragh mın.” ³² Rini-ərhav-pən huvə tuk əriə, məknekın Pita rikir In, mwapta irəriə, kini mamniəhu-pən nəgkiarrien yame Yesu rımını.

³³ Mərig Yesu rarar, məm kafan narmamə mınə, mını-pən skai tuk Pita mımə, “!Setan! !Ap ikin e! Nərigien kafam rıpəh nəmhenien kın nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə.”

Yermamə kape Yesu tukrəta ye narımnar yame in atuk rorkeikei
(Mat 16:24-28; Luk 9:23-27)

³⁴ Yesu rokrən kın narmamə mıfam aikin a, mıne narmamə kafan, khauə kini rini-pən tuk əriə mımə, “Tukmə yermamə rımə tukrikwasig kın Yo, tukraməkeikei məta ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyen rəmhen kın nəmhəyen ye nımhəyen ye nai kamarkwao kın, mərig tukrikwasig kın Yo. ³⁵ Yermamə yame ramgın tuk kafan nımraghien, tukraməkeikei mımhə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nıkwasigien kın Yo, tukrarə ye nımraghien rerin. ³⁶ Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei tanə e, mərig in ramarakikin kafan nımraghien tukun, nanmın tukrerwei. ³⁷ Mərig nar kirik rirkək mın tuk nivəhyen nımri nımraghien kafan. ³⁸ Narmamə yame kasarə ye rao e kwəsəpəh Kughen masor pik təvhagə has. Tukmə nakauris kın nini-ərhavyen nhagik mıne nəgkiarrien kafak ye nımri mırh, Yo mın jakauris kın nini-ərhavyen nhagim nıpig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə mın kimawə agelo rhakə mınə ye neihuəyen kape Rımik.”

9

¹ Kini Yesu rini-pən mın, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə tıksin kasarə ikin e to khapəh nhamhəyen miseriaji nıpig narmamə tuksəm Kughen ravəh nehuəyen tuk narmaruyen ye narmamə.”

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nımrin rukreikin muə mor pisin
(Mat 17:1-9; Luk 9:28-36)

² Nıpig sikis ruə mivən, Yesu rikir Pita, Jemes mıne Jon mışaktə fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pisin əmə kimırhkwasig kın. Kharərer mhrəm mə nıprai Yesu rukrekin muə mor pisin. ³ Neipən kafan rhawən pik. Kini to yermamə kirik ye tokrei tanə e rıpəh norien neipən kirik rhawən məsiə məknakin. ⁴ Kini yermamə misir ai kafan kirhəm yemasur kupən mir kape Kughen kiraru, Elaeja mıne Moses, kratərhav-pə mın, mawəgkiar irisir Yesu.

⁵ Kini Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun, rhuvə mə kimasir jakrharə əmə ikin e. Pəh yakrharkwopək nımə kisisər: Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.”

⁶ (Khrigin, kini Pita rımnəgkiar apnapig əmə).

⁷ Məknekın napuə kirik reiwaiyu, muvrig əpis əriə. Kisərig nəgkiarrien kirik risi-pən ye napuə mımə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. !Taksətərig kın In!”

⁸ Məknekın, krharhaha, mırhipəh mın nırhəmien əriu. Yesu pisin əmə ramərer.

* **8:29:** Jon 6:68-69 † **8:29:** “Kristo” mıne “Mesaea” kwəm nəmhen. Nıpran rımə, “Yermamə yame Kughen rımını kupən mə tukrher-pə kın tuk nıwəh-mıraghien ətawə.” **8:30:** Mak 9:9 **8:34:** Mat 10:38-39; Luk 14:27 **8:38:** Mat 10:33 **9:1:** Mak 13:30 **9:7:** Wok 3:22; 2 Pita 1:17-18

9 Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rimi-əhu ətən pən tuk ərisir mīmə, “Takrhipəh nīrhəvsəoyen kin mīrheriaji Yo, Ji Yermamə, jakimragh mīn ye nīməhəyen kafak.” 10 Kini irisir kimīrhivəh tim tim nəgkiarien kape Yesu, mərig irisir atuk əmə kirhaiyoh ərisir mīnə mīrhimə, “?Nəgkiarien e ramni, tukrimhə mīmragh mīn, nīpran ramni naha?”

11 Kini kinīrhayoh Yesu mīrhimə, “?Rhawor nəmhajoun kape loa kape Moses khamə Elaeja tukraməkeikei muə məkupən kin Kristo?” *(Mal 3:1)**

12 Kini Yesu rīmə, “Nəfrakis. Elaeja rīmənəkupən muə tuk nətu-huvəyen narimnar fam. ?Mərig rhawor Nəkwəkwə kape Kughen rīmə ‘Narmamə tuksəməkin Ji Yermamə kini tukrərig nəmhəyen ye narimnar ripsaah?’ † 13 Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Elaeja ruauə ta. Kini narmamə kasəri-pən nərigien kapəriə misor ahas pən tukun, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimi.”

*Yesu rīmənəkota nanmīn has ye pikwarien kirik
(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)*

14 Irisir krhuə iriə narmamə mīnə kape Yesu, misəm mīn narmamə khapsaah. Namhajoun kape loa kape Moses, mīnə narmamə kape Yesu kasotgoh kimi əriə mīnə.

15 Məknekin misəm Yesu, kisakur, kini misaiyu mhavən tukun misətarum-pən iran.

16 Kini Yesu raiyoh kafan narmamə mīmə, “?Nakasotgoh kimi nəmə mīnə e tuk naha?”

17 Kini mərig yermamə kirik ruə mīni-pən tukun mə, “Yhajoun, yo yimīrəh kafak pikwarien muə mə jakəm lk, meinai nanmīn has raməmīr iran, mamor in reinein nəgkiarien. 18 Tukmə nanmīn has rərer-pən pik iran, kini maməsua kin, ramīmīr-pən ye nīmoptanə. Nehe nəkwan ramtərhav, mamoh kwəruə, kini nīpran rikimkim pik. Kini yakaiyoh-pən kafam narmamə mə tuksəko-ta nanmīn has, mərig kaseinein.”

19 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “!Kəsi! Kimiə yamə mīnə naksarə e towei, nhatətəyen kapəriə rirkək. ?Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji naha nīpig nakpishatətə irak? Harəh pikwarien en mhauə.”

20 Kini kharəh mhauə kimin. Nīpig nanmīn has rīmənəm Yesu, məknekin ror pikwarien a rətəmnimīn, maməsok-əsok ye nīmoptanə. Kini nehe nəkwan ramtərhav rhawən.

21 Kini Yesu raiyoh-pən rīm pikwarien mə, “? Rīmnor məknekin m-kivhuun ai taktəkun?”

Kini rini-pən tukun mə, “Rīmnamarkəskəh mīrikakun. 22 Nīpig ripsaah nanmīn has raməsua-pən kin ye nap uə ye nu, mamarkut mə tukrimhə. Tukmə nakirkun nasituyen, rikim reiwaiyu tuk əmawə, kini masitu.”

23 Kini Yesu rini-pən tukun mə, “?Nakhawor mamaiyoh mə yakirkun nasituyen uə? Yakirkun norien narimnar fam kimi narmamə yamə mīnə kashatətə irak.”

24 Məknekin, rīm pikwarien ai rok-rapomh mīni mə, “Yakamhatətə, mərig kafak nhatətəyen rarkəskəh. !Takor yo mə jakhatətə pik mīn iram!”

25 Kini Yesu rəm mə narmamə kamhauə ipakə tukun, kini rəgkiar pən skai kimi nanmīn has mīmə, “lk nanmīn hah. Nīmətərgim rəru. Nakeinein nəgkiarien. Yakamni-pre tuk ik mə takətə ye pikwarien e, mīpəh mīn nuəyen tukun.”

26 Məknekin nanmīn ai rok-rapomh mor nīprai pikwarien ai rətəmnimīn kini mətə iran. Kini iriə kisəm nīprai pikwarien ai mamhani mhamə, “Ruamhə əgkəp.” 27 Mərig Yesu rīvəh kwermīn, mīvi haktə, kini rēkimter.

28 Kini Yesu rauru-pən mīn imə, iriə pisin əmə kafan narmamə mīnə kinh kisaiyoh In mhamə, “?Kimawə yakshawor miseinein nəkotayen nanmīn has a?”

29 Kini Yesu rīmə, “Nanmīn has yamə mīnə kisor məknekin, nəhuakien pisin əmə rirkun nəkotayen əriə.” ‡

* **9:11:** Emru Mat 11:14, 17:12, mīnə Luk 1:17. **9:12:** Sam 22:1-18; Aes 53:3; Mal 4:5-6 † **9:12:** Aes 53:3 ramni mə Mesaea tukrərig nəmhəyen tuk narimnar ripsaah. **9:13:** Mat 11:14 **9:23:** Mat 21:21; Mak 11:23 **9:26:** Mak 1:26 ‡ **9:29:** Swatuk pisin kirik tuk niniyen v. 29: “Nanmīn has yamə mīnə kisor məknekin, nəhuakien əmə mīnə nəpəhyen nəviginien, rirkun nəkotayen əriə.”

*Yesu rîmini-ərhav mîn mə tukrîmhə
(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)*

³⁰ Kîni khatərhav-pən mîn aikin mamhavən misapita yerkwanu mînə e Galili. Mərig Yesu rîpəh norkeikeiyen mə narmamə tukharkun kwənmhaan yame In ramarə ikin, ³¹ meinai In raməwhag kimi kafan narmamə mînə mamni mə, “Yermamə kirik tikreighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir mînə kafak. Mərig tukshopni pawk Yo, tukreriaji nîpig kîsisər, Kughen tukror mîn Yo yakimragh.” ³² Mərig narmamə mînə kafan khapəh nharkunien nîprai nəgkiarien a. Mhagin mîn kin naiyohyen kin nîpran.

*?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?
(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)*

³³ Kîni khatərhav-pə mîn ye yerkwanu kirik, nhagin a Kapaneam, mhavən ye nəkwai nimə. Kîni Yesu rîmnaiyoh kafan narmamə mîmə, “?Naksəriwək ye swatuk, masotgoh kimi əmiə mînə tuk naha?” ³⁴ Kîni iriə khapəh nhaniyen nar kirik tukun meinai kînnamhauə ye swatuk masotgoh mə iriə pa nhagin in rehuə rapita əriə mînə tiksîn.

³⁵ Kîni Yesu rîtei-əhu məkwətə mokrən kin kafan narmamə twelef khauə, kîni mîni-pən tuk əriə mə, “Tukmə kîmiə kirik rîmə tukreihuə mapita narmamə, kafan nərigien tukraməkeikei meiwaiyu əgkəp. Kîni mamor atuə kin əmə kape narmamə.”

³⁶ Kîni rîrəh kwajikovə kirik mərip in ye kwerkwan irəriə. Mîrəh-si haktə, mîni-pən tuk əriə mîmə, ³⁷ “Yermamə yame ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror mîn kimi Yo. Kîni pəh nien mə ramasitu əmə irak, mərig ramor mîn kimi Yermamə yame rîmher-pə kin Yo.”

*Yermamə yame rîpəh nîni-hahyen ətawə, kitawə kirik en
(Mat 19:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2)*

³⁸ Kîni Jon rîni-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun. Yermamə kirik e yakasəm rawəh nhagin maməkota nanmîn has kin ye narmamə. Kîni yakhani-əhu meinai rîpəh nien mə kitawə kirik.”

³⁹ Mərig Yesu rîni-pən tukun mə, “Takhapəh nhani-əhuyen. Yermamə yame rawəh nhagik mamor nîmtətien kin, to rîpəh narar-mîniyen mîni has nhagik. ⁴⁰ Yermamə yame rîpəh nîni-hasien ətawə, in kitawə kirik. ⁴¹ Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu ye pənkin, mîvəhsi-pre kimi əmiə meinai kafak e kîmiə, kîni Yo e Kristo, kîni kwən en, tukrîvəh əfrakis nərokien iran.”

⁴² Kîni Yesu rîni mîn mə, “ Mərig tukmə yermamə kirik ravi-pən kwajikovə kirik yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kîni yermamə a, Kughen tukror narpîniyen ehuə kîmin. Kîni narpîniyen a tukrîskai rapita yame kîruk-pən kapier kirik ye nîpətək nuan, karkwərhao kin apa ye tame tahik mə tukrəmnim. ⁴³ Kîni tukmə kwermim ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takəraru ta. Rhuvə pik mə takpəh kwermim kîrikianə mamragh kin kape rerin. Yame rhuvə pik rapita yame takvən ye nap ehuə kin kwermim kwis mir, yame nap to rapəh nîpisien. ⁴⁴ In aikin, sirət mînə to khapəh nhamhəyen, kîni nap mîn to rapəh nîpisien. ⁴⁵ Kîni tukmə nîhum ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takəraru ta. Rhuvə pik mə takpəh nîhum kîrikianə, mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nîhum kwis mir. ⁴⁶ In aikin, sirət mînə to khapəh nhamhəyen, kîni nap mîn to rapəh nîpisien.* ⁴⁷ Kîni tukmə nîmrîm ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta. Rhuvə pik mə takpəh nîmrîm kîrikianə mîvən kin apa ye rao ye neai. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nîmrîm kwis mir. ⁴⁸ In aikin “ Sirət mînə to khapəh nhamhəyen,

9:30: Jon 7:1 **9:31:** Mak 8:31; 10:32-34 **9:32:** Luk 9:45 **9:35:** Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26
9:37: Mat 10:40 **9:40:** Mat 12:30; Luk 11:23 **9:41:** Mat 10:42 **9:43:** Mat 5:30 § **9:44:** v. 44 rikək ye kopi akwas tiksîn kape Niutestamen. Keinein mə Mak rîmîrai əfrakis uə nîkam. * **9:46:** v. 46 rikək ye kopi akwas tiksîn kape Niutestamen. Keinein mə Mak rîmîrai əfrakis uə nîkam. **9:47:** Mat 5:29

Kini nap min to rapäh nipisien.’

(Aes 66:24)

⁴⁹ “Nap tukrəsaah-əsaah pən ye narmamə fam rəmhen kin yame kaməviətəg-pən nigar ye nəviginien. ⁵⁰ Nigar in nar huvə kirik. Kini mərig tukmə nigar rəhiu pik, ?tukhawor kor rhekin min? Pəh narəyen kapəmiə tukrheikən, kini takasarə ye nəmərinyen.”

10

?Rhuvə mə yerman mine piraovin tukwəpəh əriu minə uə?

(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

¹ Kini Yesu rarə mītərhav min aikin mivən provins e Judia, mivən maməmır apa nıkar nu kirik nhagin e Jodan. Kini narmamə khapsaah kimnhauə min masəm In. Kini In raməvhag kimi əriə, rəmhen kin yame In ramor rerin.

² Kini Farisi tiksın khauə masaiyoh Yesu kin naiyohyen əutən kirik mə tuksəm-ru mə tukrini nəgkiarın kirik rapäh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhamə, “?Rhawor tukmə yerman rəpəh kafan piraovin? ?Ramakapir loa uə nıkam?”

³ Kini Yesu raiyoh-pən əriə mımə, “?Naha e loa Moses rımivəhsi-pre kimi əmiə məkupən?”

⁴ Kini iriə khamə, “Moses rımneighan kin mə yerman rırkun nıraiye nəkəkəkə tuk nəpəhyen kafan piraovin mivəhsi-pən kimin, kini məpəh in.”*

⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Moses rımırai loa en meinai kapəmiə kapə riskai pik. ⁶ Mərig kupən, nıpig Kughen rımnerəhu nımoptanə, ‘In mor min yerman mine piraovin.’

(Jen 1:27) ⁷ Ror məknakin mə yerman tukrəta ye rımni mine nisini, kini iriu piraovin mwarə kirikianə. ⁸ “Tukwarə mə nıprairiu kirikianə.’ (Jen 2:24) Kini iriu kwis tukwarə kirikianə. ⁹ Meinai Kughen rıməviəfugin məknakin əriu, yermamə to rıpəh nakapirien narəyen kapəriu.”

¹⁰ Kini ai, Yesu mine kafan narmamə kharerig-pə yerkwanu, kini iriə kisaiyoh-pən min kin. ¹¹ Kini In rini-pən min tuk əriə mımə, “Yerman yame rapäh kafan piraovin mamvən mamarkurək-pən min ye piraovin pisin, ramor təvhagə hah ye kafan hanə piraovin. ¹² Kini piraovin yame rəpəh kafan yerman, kini mivən mamarkurək-pən min ye yerman pisin, in min ramor təvhagə has ye kafan hanə yerman.”

Yesu rıvəhsi-pən nıhuvəyen kimi kwajikovə minə

(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³ Kini narmamə tiksın khapik kapəriə kwajikovə minə, mhauə misəm Yesu, mə In tukrərəhu-pən kwermın irəriə, mivəhsi-pən nıhuvəyen kimi əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə. ¹⁴ Kini Yesu rəm, niemhaa rhai In, kini məgkiar skai pən kimi əriə mımə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə en. ¹⁵ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rıkin rıpəh nagienien tuk nıvəhyen kafan nərigien rewaiyu rəmhen kin kwajikovə, to rapäh nıvənien ye Rao ye Neai.” ¹⁶ Kini In nıpik kwajikovə minə kini mərəhu-pən kwermın irəriə, kini mivəhsi-pən nıhuvəyen kimi əriə.

Yermamə kirik kafan nautə rehuə, mərig rorkeikei mə tukrarə ye nımraghien rerin

(Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)

¹⁷ Kini Yesu rarə, mapitan kin əriə, kini yermamə kirik raiyu muə məm. Kini mənımkur ye nımrın. Mını-pən tukun mımə, “Yhajoun huvə. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha mine yakamarə rerin?”

¹⁸ Kini Yesu rımə, “?Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kirik rapäh nıhuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. ¹⁹ Ik nakwırkun ta loa yame Moses rımını mə,

* **10:4:** Nəgkiarın e raməmır ye Dut 24:1-4. **10:8:** Efes 5:31-33 **10:11:** Mat 5:32 **10:15:** Mat 18:3

‘Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mīpəh napir-pəniyen tuk piraovin pisin. Kini mīpəh nəkrəhyen. Kini mīpəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. Kini mīpəh neikuəyen kin nəkrəhyen. Tuk nīpig minə fam takamsiai rimim mine nisim.’ †

²⁰ Kini kwən ai rini-pən tukun mīmə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyen kafak, muə meriaji-pə.”

²¹ Kini Yesu rəm tim tim kwən ai, kini morkeikei pik. Mini-pən tukun mīmə, “Nar kirikianə əmə ik nakpəh nor-hanəyen. Takvən, məvrai rik rik kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye rao ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²² Nīpig kwən ai rimnərig nəgkiarrien yame Yesu rimini, rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah. Rarar map ta ye Yesu.

²³ Kini Yesu rarha-pən məm kafan narmamə kini mini-pən tuk əriə mīmə, “!Man! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivəniyen pəh Kughen rarmaru irəriə.”

²⁴ Kini kafan narmamə kisakur kin nəgkiarrien ai. Kini in rarə mini-pən min tuk əriə mīmə, “Kwajikovə kafak minə, rəutən pik tuk yermamə tuk nivəniyen pəh Kughen rarmaru iran. ‡ ²⁵ ?Nakasərig mə narmiragh ehua kirik, kamni kimə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nikam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a pəh Kughen ramarmaru iran.”

²⁶ Kini narmamə kafan minə kisakur, minəsaiyoh əriə minə, mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nimiraghien rerin?”

²⁷ Mərig Yesu rəm tim tim əriə mini-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə ripəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narimnar fam.”

²⁸ Kini Pita rhekimter maiyoh min mīmə, “?Mərig rhawor irəməwə? Yiməsəpəh fam kapəməwə narimnar, mhauə, mhakwasig kin Ik.”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kini maməta ye kafan narimnar rəmhen kin nimə, uə piauni, uə kafan kakə, uə rimni mine nisini, uə kafan kwajikovə, uə nəsimien kafan tuk nini-ərhavyen Nəgkiarrien Huvə kape Kughen, ³⁰ narimnar a to khapəh nharkək-min-ien tukun. Yermamə ai, tukrivəh tain ye tokrei tanə e rəmhen kin wan hundred, rəmhen kin nimə, mine piauni, mine nisini, mine kafan kakə, mine kafan kwajikovə, mine nəsimien kafan (mərig tukhauh min in). Kini ye narəyen vi kafan, tukrarə ye nimiraghien rerin. ³¹ Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mīpisəkupən.”

*Yesu rimini-ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min
(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)*

³² Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Yesu rikir əriə mhavən. Kini kafan narmamə kisakur pik. Kini narmamə apnapig tiksın yamə mine kimnhakwasig kin əriə, kimnhagin min. Kini Yesu rokrən kin kafan narmamə twelef mə tukhauə kirikianə. Kini mini-ərhav narimnar yame tukritərhav-pən tukun. ³³ Kini mini-pən mīmə, “Taksərig-ru. Taktəkun ai kamhavən Jerusalem. Kini ikin aikin a, narmamə tiksın tuksərhə-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi Jif Pris mine namhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə tukshopni Yo. Mīseighan-pən kin Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, ³⁴ pəh tuksarh iakei irak, kini misərig-əvhin əpəs Yo, misərkis-ərkis Yo, kini mīshopni Yo. Kini mərig jakamragh min ye nīpig yame ror kisisə kin.”

*Jemes mine Jon kwaiyoh kin nar kirik tuk Yesu
(Mat 20:20-23)*

† 10:19: Loa minə e kimnharai ye Eks 20:12, mine Dut 5:16-20. ‡ 10:24: Nakirkun niniyen min məknekin, “Riskai pik tuk yermamə yame ramətigə pik ye kafan nautə, tuk nivəniyen ye Rao ye Neai.” 10:31: Mat 20:16; Luk 13:30
10:34: Mak 8:31; 9:31

³⁵ Kini ai, Jemes mine Jon, kwajikovə mir kape Sebedi, kirauə mwəm Yesu, mirəni-pən tukun mirəmə, “Yhajoun, yakworkeikei nar kirik mə takor kimi əmru.”

³⁶ Kini Yesu raiyoh mə, “?Nakworkeikei naha?”

³⁷ Kini krəmə, “Yakworkeikei mə kimru kirik tukrəkwətə ye nıkarım matuk, kini kirik tukrəkwətə ye mawor, nıpig Ik takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

³⁸ Mərig Yesu rini-pən tuk əriu mə, “Kimiru nakawaiyoh-pə kın nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramə nakwəmhen mə takwərig min nəmhəyen ye nıpraimiru rəmhen kın yame Yo jakərig uə? ?Uə nakramə kimiru nakwəmhen mə takwarə ye nıpig əutən rəmhen kın yame Yo jakarə iran?”*§

³⁹ Kini iri kramə, “Əhə. Kimru yakwəmhen.”

Kini Yesu rini-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru nakrarkun nıwərigien nəmhəyen rəmhen kın yame Yo jakərig. Kini kimiru nakrarkun min narəyen ye nıpig əutən rəmhen kın yame Yo jakarə iran. ⁴⁰ Mərig nar yame nakwaiyoh kın, mə kirik tukrəkwətə ye nıkarık matuk, kini kirik ye mawor, Yo yakeinein nıvəhsi-preyen. Mərig Kughen rımivəhsi-pən kwənmhan mir e kimi narmamə yamə mine In rımını-ta mımə iriə tuksəkwətə ikin.”

⁴¹ Nıpig narmamə minə tiksın kape Yesu, iriə ten, kısərig nəvsaoyen kın nar yame Jemes mine Jon kwaiyoh kın, niemhaa rhai əriə tukun. ⁴² Kini Yesu rokrən kın əriə mə tukhauə misəm. Mını-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehuə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor əutən pik tuk kapəriə narmamə minə. Kini kapəriə nəmehuə minə kasəviətərəkın-əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kın əriə. ⁴³ Mərig rıpəh natuatukien mə kimiə taksor məknakin. Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivəh nehuəyen rapita əmiə minə tiksın, nərigien kafan tukreiwaiyu muə mə in yor atuə kın kirik kapəriə. ⁴⁴ Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukramkır əmiə maməkupən, in min tukruə rəmhen kın yasitu kapəriə fam ⁴⁵ meinai Yo min, Ji Yermamə, pəh nien mə yımauə mə narmamə tuksor atuə kın kafak. Mərig yımauə mə jakor atuə kın kapəriə, kini moriah kafak nımraghien marpın nımraghien kın kape narmamə fam.”*

Yesu rımnor huvə nımrı Batimeas
(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Kini Yesu mine kafan narmamə khauə yerkwanu kirik nhagin e Jeriko. Misarə, mhatərhav min, narmamə khapsaah kimnhakwasig kın. Kini nımrın pis kirik ramkwətə ye nıkar swatuk. Nhagin e Batimeas. (In kwajikovə kape Timeas). Nıpig fam in ramawə-pən kın mane tuk narmamə. ⁴⁷ Kini nıpig in rımnərig mə Yesu, yemə Nasaret, ramuə, ramokrən kın mamni mə, “!Yesu! !Kwənərəus kape King Deved! Yakorkeikei mə rikim tukreihuə tuk yo.”

⁴⁸ Kini narmamə khapsaah kisəgkiar-pən skai kımın, mhamə, “!Ah! Pım.”

Mərig in ramrıpın əmə ye nokrənien. Mamni mə, “!Kwənərəus kape King Deved! Yakorkeikei mə rikim tukreihuə tuk yo.”

⁴⁹ Kini Yesu rırar, mını-pən tuk əriə mımə, “Hani-pən tukun mə ruə.”

Kini iriə khavən misokrən kın nımrın pis ai, mhamə, “Əh. Agien. Yuvən. Ramokrən kın ik.”

⁵⁰ Kini nımrın pis a rırar məknekin məpəkiək-ta kın kafan kot, kini mivən məm Yesu.

⁵¹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “?Nakmə jakor naha nhagin kimik?”

Kini rini-pən tukun mə, “Yhajoun. Yakorkeikei mə nımrık tukrarha, pəh yakəm nar.”

⁵² Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Rhuvə əmə. Takamvən. Nhatətəyen kafam rımnor ik nakwahuvə min.”

* **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50 § **10:38:** Ye v. 38, Yesu rımnəgkiar kın nuhpikinien məkneikin, “?Nakrarkun nıranım-pən-ien ye pənkin yame jaknım-pən ikin uə? ?Uə nakrarkun nırawəhyen baptes yame Yo jakpiwəh uə?” Mərig Translesen Komiti rımnəri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprı nuhpikinien mirai əmə nıpran. **10:39:** Wok 12:2; Rev 1:9 **10:42:** Luk 22:25-26 **10:43:** Mat 23:11; Mak 9:35 * **10:45:** Mak 10:45 in rəmhen kın nuknei nərigien kape nəkwəkwə e yame Mak rımırai.

Mæknekin nimirin rarha. Kini rəm nar. Kini ai in mikwasig kin Yesu.

11

*Yesu rimavən Jerusalem mor əpu mə in king
(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)*

¹ Kinəmhavən pakə tuk Jerusalem, mhatərhav-pən yerkwanu mir kiraru, nhagriu e Betfas mine Betani, ipakə tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pən kin yermamə kiraru kafan, mīmə ² “Takravən yerkwanu a nakaravaag-pən ikin. Mwəm kwaji dongki kirik kipəh nəsuə-hanəyen iran, kimirkwəji. Nakrarsin, mwəsəg mirauə. ³ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre əmiru mīmə, ‘?Nakwhawor mawor mæknekin?’ Nakrani-pən tukun mirəmə, ‘Yermaru rimə tukrəsua ye dongki e. Pəh nien mə tuk tu, rarpin-pre min.’”

⁴ Kini ai, kiravən mwəm kwaji dongki ai ramərer ye nikar swatuk. Kimirkwəji ipakə tuk kwəruə ye nimə kirik. Kini kirarsin, ⁵ narmamə tiksın kasərer aikin minəsaiyoh əriu mhamə, “Eh. Kwərə mir. ?Nakwhawor marirsın dongki e?” ⁶ Kini iriu krəni-pən nəgkiarien yame Yesu ruini-pən ta tuk əriu. Kini nəmə minə ai kiseighan kin. ⁷ Kirarəh dongki ai mirauə mwəm Yesu. Miravəhsi-ta kot kapəriu mawəpeinə-pən ye nimetai dongki. Kini Yesu rəsua iran.* ⁸ Narmamə khapsaah kisətu kot kapəriə mīmhahuvə-pən kin kimi swatuk; kini misərai nimar nai misətu-pən min ye swatuk. ⁹ Narmamə yamə mine kasəkupən kin Yesu kini mine yamə mine kimnhakwasig kin kasokrən ehua mamhani,

“!Səgnəgin Kughen!†

Pəh khawəhsi-haktə Kwən e ramuə ye nhag Yermaru.

¹⁰ Narmaruyen kupən kape kapətawə kaha Deved ruauə min.

!Səgnəgin Kughen yerpig!”‡

(Sam 118:25, 26)

¹¹ Kini Yesu ritərhav-pən Jerusalem mivən ye nimə ehua kape Kughen, kini mamətamə. Rinenaiyu ta, iriə kafan narmamə twelef, kharerig-pən min yerkwanu kirik, nhagin e Betani.

*Yesu rimini hah nai e figtri, ror siə kin
(Mat 21:18-19)*

¹² Kəni rikwamer kin, iriə khatərhav min Betani, kini Yesu rimnəmkərav. ¹³ Kini məm nai e figtri, ramərer, nimarın ripsaah. Rəriwək mivən pakə tukun, məm nimarın in əmə e in əmə. Rimə-ta tukrəm kwənkwan kirik, mərig kwənkwan rirkək, meinai rirəh neriaji-hanəyen nipig tukrikuə iran. ¹⁴ Kini Yesu rəgkiar-pən kimi figtri a mīmə, “Yermamə tukriyəh min nənien kwənkwan tuk nipig kirik.”§ Narmamə kafan minə kisərig nəgkiarien ai.

*Yesu rimnəkota narmamə yamə mine kasor nar apnapig ye nimə ehua kape Kughen
(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)*

¹⁵ Nipig khatərhav-pən Jerusalem, Yesu rivən ye nimə ehua kape Kughen. Kini minaməko yerhav narmamə yamə mine kasor salem kin narimnar, mine yamə mine kasəvrə. Kini mərakita kin narimnar yame ramswin haktə ye tebol kape narmamə yamə mine kasor jenis ye mane; kini məsuə kin jea kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə.* ¹⁶ Kini mini-əhu mə narmamə tukhapəh nhapikien narimnar mhavən ye

10:52: Mak 5:34 * **11:7:** Yesu ramkwotə-pən ye dongki, profesu ye Sek 9:9 ruauə minor nəfrakisien kin. † **11:9:** Kimnhani mə, “Hosana.” Kini nipran rimə, “Vəh miragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.” ‡ **11:10:** Kaməni nipe e ye nipig kape Pasova. **11:13:** Luk 13:6 § **11:14:** Yesu rəgkiar kin nai e rəmhen kin nuhpikinin kirik, mini mæknekin, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyen tukrəmhen kin figtri; tukror siə kin.” Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə kin. * **11:15:** Yesu rimnor mæknekin, mamor fulfilem profesu kirik ye Sek 14:21.

Nimə Ehuə kape Kughen. ¹⁷ Kini mor kwirig kimi əriə mīmə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Nimə Ehuə kape Kughen, nimə kape nəhuakien kape narmamə minə fam rarkurao ye tanimtanə.’ (Aes 56:11) Mərig kimiə naksor ruə rəmhen kin ‘nimə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’” (Jer 7:11)

¹⁸ Yesu rīnaməgkiar, kini narmamə kisakur kin, misagien tukun. Ror pən, jif pris minə, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kimnhagin kin, masarhakin swatuk tuk nhopniyen. ¹⁹ Mərig rīnamenaiyu, Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav min aikin.

Yesu rīmnəvhag kin nuhpikinien kape nai a figtri
(Mat 21:20-22)

²⁰ Kini rikwamer kin, yenpig-enpig, kisəri-pən min swatuk ai, mhauə misəm nai ai figtri. Rīnaukei minəriaji nuan minə. ²¹ Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarien kape Yesu. Mīni-pən tukun mə, “!Yhajoun, əmru! Nai e nīmīni has, rīnaukei.”†

²² Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Takshatətə ye Kughen. ²³ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə tukmə kimiə kirik rhatətə huvə ye Kughen, mīni-pən tuk tukwas e mə tukraiye məsok pirə ye tahik məmnim, mīpəh nīniyen ye rikin kiraru, mhatətə əmə ye Kughen, kini nar en tukror əfrakis. ²⁴ Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə naksəhuak, narimnar nakasayoh kin kimi Kughen, takhani nəfrakisien iran mə takhavəh, kini en mhavəh. ²⁵ Tukmə naksəhuak, mərig tukmə yermamə kirik rīmnor nar kirik rīpəh nəmhenien kimi əmiə, takhapəh nisarpinien tai kafan təvhagə. Kini Kughen, Rīmimiə ye Neai, In tukrīpəh min narpinien tai təvhagə hah kapəmiə. ²⁶ Kini mərig tukmə kimiə nakasor tai təvhagə hah, Kughen min tukrarpin min tai təvhagə hah kapəmiə.”‡

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rīmasip-kaa
(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav-pə min Jerusalem. Kini Yesu rəriwək mivən ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini jif Pris minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses mine nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel, khauə misəm In. Masaiyoh In mhamə, ²⁸ “?Nakamhawor narimnar minə e? ?Pa nhagin rīmivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekin?”

²⁹ Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuatuk, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rīmivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar minə e. ³⁰ ?Hani-pə ru tuk Yo mə pa rīmivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

³¹ Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw-ni e? Tukmə kitawə khani mə, Kughen rīmivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mərig Yesu tukrimə, “?Tukmə Kughen rīmivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?” ³² Mərig to khapəh min nhaniyen mə, yermamə əmə rīmivəhsi-pən nehuəyen kimin, meinai narmamə minə e kamhani mə Jon in profet əfrakis.” ³³ Ror pən khani-pən tuk Yesu mhamə, “?Hei? Yakseinein.”

Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “Əhə. Mərig Yo min to yakpəh nīnipre-min-ien mə Pa nhagin rīmivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar minə e.”

12

Yesu rīmīni nuhpikinien kirik kin plantesen kape grep
(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ Yermamə kirik rīmnəsīm kin grep ye kafan plantesen, markoparin-pən. Kini mikir kwətəgtap kirik kape nəviəsis-pənien kwənkwaī grep ikin. Mə nehen tukraiye, kīvəh

11:18: Mak 14:1 † 11:21: Yesu ramni hah figtri ye Mak 11:14. Əmru futnot kafan. 11:23: Mat 17:20 11:24: Mat 7:7 11:25: Mat 6:14-15 ‡ 11:26: Nəgkiarien ye v. 26 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

kor waen kin. Kini in mor nimə apomh kirik mə tukramərer aikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksın, tukhapik nəriə tiksın, mhavəh-si-pən nan kirik rəmhen kin nərökien. Marə, mitərhav min aikin mivən ye tanə pisin. ² Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan manaja mə tukrivən məm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep ne yamehuə kape plantesen, rəmhen kin nərök kafan. ³ Mərig iriə kisərar, mharaptərəkin manaja ai, misərkis-ərkis, misher-pən kin mə tukrirerig, mhəpəh nhavəhsi-pənien nar kirik kimin. ⁴ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan kirik yermamə. Rivən, kini khauh kapən kapə, misor ahas pən tukun. ⁵ Əmaikin, yamehuə kape plantesen rher-pən min kin yermamə kirik min. Mərig khauh min mishopni. Kini mərig yemehuə ai kape plantesen rher-pən min kin kafan tiksın narmamə khavən; narmamə minə ai kisor ahas pən min tuk əriə. Tiksın kasərkis-ərkis əriə; kini tiksın kimuh əriə, khopni əriə. ⁶ Kisor məknaikin mamhavən, yamehuə kape plantesen, kafan narmamə kwənharkək. Kafan yermamə kirikianə əmə: Tini keikei. Rher-pən min kin mə tukrivən. Ye nərigien kafan rimə, ‘Tukmə ror tuksəm kafak kwajikovə, khasiai.’ ⁷ Mərig iriə kimisəm khamə, ‘Kwajikovə atuatur e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’ ⁸ Məknekin kharaptərəkin, mishopni, mharəh nıpran misarkwərhav kin ye nəkwai plantesen.”*

⁹ Yesu rini-pən tuk nəmehuə minə ai mə, “?Yamehuə kape plantesen ehə tukrhawor min? Tukrivən mhəpni-həpni narmamə minə a, mərəhu-pən plantesen ye kwermi narmamə pisin. ¹⁰ Tukmə ror kimisə nakhapəh nisəvhəkin-hanə-yen nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə,

“ ‘Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisərakikin, mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.

¹¹ Nar e Kughen Yermaru rimnor. Rikitawə ragien pik tukun.’ ”

(Sam 118:22,23)

¹² Kini nəmasur minə ai kimisəkeikei mə tukharaptərəkin Yesu, meinai kharkun mə kafan nuhpikinien ramni hah əriə. Mərig iriə kimnhəgin kin narmamə, misap.

Farisi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nıkarın kape takis (Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Kini nəmehuə minə tiksın kisher-pən kin Farisi minə, mine nukwhəo kape King Herod, khauə misaiyoh Yesu kin naiyohyen ətən kirik mə tuksəm-ru mə tukrini nəgkiarien kirik rıpəh nəmhenien. ¹⁴ Kini ai iriə khauə misəm In, mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatur. Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rıpəh nəsikien mə yermamə kirik rhaktə uə yermamə kirik reiwaiyu, mərig nakaməfrakis əmə, kini nəvhəgien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. Kini yaksəkeikei mə jakharkun mə, ?Ratuatur ye loa kapətawə mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nıkam? ¹⁵ ?Tukasəkeikei misərok takis uə nıkam?”

Mərig Yesu ruirkun mə iriə narmamə kape neikuəyen minə tiksın. Kini mini-pən tuk əriə mə, “?Nakshawor misarkut mə taksapita Yo? Havən-ru mharəh siren kirik mhauə pəh yakəm.”

¹⁶ Kini khavən, mhavəh siren, mhauə. Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nanmi pa e? ?Kini nhəg pa e?”

Khamə, “Nanmi Sisa. Mine nhəgin.”

12:1: Aes 5:1-2 * **12:8:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksın kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In. **12:8:** Hib 13:12 **12:13:** Luk 11:53-54

¹⁷ Məknekin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Namhen. Nar kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen.” Kısərig nəgkiarinen kape Yesu, kisakur pik kin.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarinen ye nıkarın kape nımraghien rerin

(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ Kini Sadusi minə tiksın khauə misəm Yesu. Sadusi minə a khamə ta mə tukmə yermamə rımhə to rıpəh nımragh-minien ye rao ye neai. ¹⁹ Kini kisaiyoh kin nərigien kirik kimi Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rımırai ye Loa mımə, “Tukmə yerman rımhə-tan kin pıraovın kafan, kini kapəriu kwajikovə rırkək, piau yerman ai tukraməkeikei mıkır pıraovın ai tukreimək.’ Ye nərigien a, iriu kırırkun nıraptərəkınien nhag piauni yame rımamhə.† ²⁰ Tukmə narmamə seven, iriə piauriə minə. Nımrin nupan rarkurək kini mıpəh nırəhyen kafan kirik kwajikovə, mımhə. ²¹ Kini tukmə yame rıkwasıg kin rıkir pıraovın kape piauni yame rımamhə, kini mıpəh neiməkien, kini mımhə mın. Kini naorahini yame ror kısısar kin ror əmə mın nar kırıkianə kin ²² meriaji iriə fam a seven kısırkurək ye pıraovın a, kini mhamhə fam, mhəpəh nıseiməkien. Kini en pıraovın a rımhə mın. ²³ Kini ye nıpig kape narmamə tukhamragh mın iran, iriə a seven iriə piauriə minə, ?pıraovın a tukror pıraovın kin kape pa nhagin?”

²⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Nakamhani-əro kin en meinai tukmə ror nak-seinein nəgkiarinen ye Nəkwəkwə kape Kughen, mıseinein mın nırkunien kape Kughen. ²⁵ Tukmə narmamə yamə mine khamhə mamragh mın to khapəh nıarkurəkien. Norien kape narkurəkien rımnor infamien, rəmhen kin narəyen kape agelo minə ye rao ye neai. ²⁶ Kini ye nıkarın kape nımragh-minien, tukmə ror nakhapəh nıəhuekinien nəkwəkwə yame Moses rımırai tu, mə Moses rımnəm nai kirik ramuək. Aikin, Kughen rımnamni-pən tukun mımə, ‘Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Ik.’ *(Eks 3:2,6)* ²⁷ !Kitawə kharkun mə irisir kırharə iriə Kughen meinai nar apnapıg kwərhimhə ta tu mırhəkupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rımə narmamə mhə minə kasəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh! !Kimiə naksətəwao əfrakis!”‡

Naha loa in rehuə pik

(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ Kini yhajoun kirik kape loa kape Moses rımnərig nəgkiarinen minə ai, mə Yesu ramhoprai huvə, kini ruə mınamıyoh pən In mımə, “?Naha loa in rehuə pik rapita tiksın, kini mihuvə pik tuk nəripənien?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “Loa yame rehuə pik rapita tiksın in e ramni mımə, “!Kimiə nəmə Isrel! !Taksərig huvə! Kughen in Yermaru kapətawə. Kini In pısın əmə In Kughen. ³⁰ Taksəkeikei mısorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapəmiə ye rikimiə fam, mine ye narəyen kapəmiə, mine ye nərigien kapəmiə, mine ye nəsaninien kapəmiə.’ *(Dut 6:4-5)*

³¹ Loa yame rıkwasıg kin ramni mımə,

“Taksorkeikei narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk əmiə mısor huvə pən tuk əriə, rəmhen kin yame kimiə naksorkeikei atuk əmiə.’ *(Lev 19:18)*

Loa kirik mın rırkək yame in rapita yamə mir e.”

³² Kini yhajoun kape loa kape Moses a rini-pən tukun mımə, “Yhajoun. Nakaməfrakis mə Kughen pısın əmə In Yermaru. ³³ Kini tukasəkeikei mısorkeikei In ye rikitawə

12:17: Rom 13:7 **12:18:** Wok 23:8 † **12:19:** Moses rımıni məknekin ye Dut 25:5-6. ‡ **12:27:** Sadusi minə kımnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kımnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh mın. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwəhamragh mın ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh mın. **12:28:** Luk 10:25-28

fam, mine ye narigien kapətawə, mine ye nəsaninien kapətawə. Kini misorkeikei min narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk ətawə minə rəmhen kin yame kasorkeikei atuk ətawə minə. Nəri-pəniyen loa mir e rapita nuhyen narmiragh mivaan tuk nivəhsi-pəniyen kimi Kughen.”

³⁴ Kini Yesu rəm mə nəgkiarien kape kwən a rhuvə pik, kini mīni-pən tukun mīmə, “Ik nakuauə pakə ta tuk narmaruyen kape Kughen.”

Əmə aikin, narmamə kinisauris kin naiyohyen Yesu kin nəgkiarien skai kirik.

*Yesu rīmivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen autən kafan
(Mat 22:41-23:3; Luk 20:41-47)*

³⁵ Kini Yesu rivən apa ye nimə ehuə kape Kughen, maməvhag kimi narmamə, ma-maiyoh əriə mīmə, “?Rhawor e nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani mə Kristo In kwənərəus əmə kape Deved? ³⁶ Mərig, səmru, Nanmin kape Kughen rīmivəhsi-pən nirkunien kimi Deved mə tukrini mə,

“Kughen Yermaru rīmīni-pən tuk Yermaru kafak mīmə,

“Əkwətə ye kwermik matuk

Meriaji nipig jakor Ik takehuə ye tikmir minə kafam.” ’ ’ § *(Sam 110:1)*

³⁷ Kini Yesu rirpin mīmə, “Ye nəgkiarien e, Deved rīmnokrən kin Kristo mə ‘Yermaru.’ ?Mərig nakshawor mamhani mə Kristo in kwənərəus əmə kape Deved?”

Yesu rəgkiar aikin, narmamə khapsaah kisərig kisagien.

³⁸ Kini Yesu rīmnor kwirig kimi əriə, mīmə, “Kimiə takasərig əmiə tuk nəmhajoun kape loa kape Moses. Iriə rikiriə ramagien tuk nivəhsi-pəniyen neipən huvə. Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tuksəowiə kin əriə mhasiai əriə.

³⁹ Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukasəkwətə əkupən, kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tukasəkwətə ye kwənmhaan kape nisaiyen.

⁴⁰ Kini tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrəh kin kafan narimnar. Kini masəhuak apomh min mə narmamə minə tukhasiai əriə. !Ah! Narpinien kapəriə tukriskai rapita.”

*Piahwaru yame kimnamhə-tan kin rīmivəhsi-pən mane kimi Kughen
(Luk 21:1-4)*

⁴¹ Kini Yesu ramkwətə ye nəkwai nimə ehuə kape Kughen, ipakə tuk kwənmhan yame kīvəhsi-pən mane kape Kughen ikin. Kini maməm narmamə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. Narmamə khapsaah, kapəriə mane rehuə, kamhavəh-si-pən mane ehuə. ⁴² Kini piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə, kafan mane rirkək. Kini in rivəhsi-pən əmə siren* kiraru.

⁴³ Kini Yesu rokrən kin narmamə kafan minə khauə. Kini rīni-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane rirkək, mərig in rīmivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tiksīn kimnhavəhsi-pən. ⁴⁴ Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə nipar mane, mamhapəh nipərin. Mərig piahwaru e kafan mane rirkək pawk, mərig rīmivəhsi-pən fam mane yame tukrivəh nimri nəviginien kin nan.”

13

*Yesu rīmīni mə nimə ehuə kape Kughen tukrimir
(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)*

¹ Kini ai, Yesu rīmītərhav ye nimə ehuə kape Kughen, yermamə kirik kafan rīni-pən tukun mīmə, “Yhajoun, əmru. Nimə ehuə kape Kughen kimnor kin kapier ehuə, kini nimə minə e khahuvə pik.”

12:33: 1 Saml 15:22; Hos 6:6 § **12:36:** Kughen rīmīni-pən nəgkiarien e tuk King Deved. * **12:42:** Yesu to rapəh niniyen “siren” mərig rīmə mane kape nəmə Isrel e “lepta.” **12:43:** 2 Kor 8:12

² Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Əmru. Nimə ehuə minə e, tukoh-ətəg-ətəg kapier iran, kipeh nipəhyen kirik.”

Nahasien yame tukruə ye Nipig Kwasig
(Mat 2:3-14; Luk 21:7-19)

³ Kini Yesu rimməkəwətə ye nihu takwar kirik, nhagin e Olif, mivag-əhu kin nimə ehuə kape Kughen. Kini Pita mine Jemes mine Jon mine Andru khauə misəm In. ⁴ Misaiyoh-pən In mhamə, “Yaksorkeikei mə takni-pə tuk əmawə mimə ?narimnar minə e tukruə ye naha nipig?”

⁵ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Takasərig huvə, tamə yermamə reikuə irəmiə. ⁶ Narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi nərigien kapəriə. ⁷ Kini nipig naksərig mə narmamə kamhauh əriə minə, uə naksərig nəvsaoyen kin nuhyen əjir minə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginien. Narimnar minə e tukruə məkupən, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a. ⁸ Narmamə tukhauh əriə minə. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən apa tanə pisin mhauh əriə minə. Kini nimnimien tukravən ye tanimtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. Mərig narimnar minə e in nirikakunien əmə kape nahasien, rəmhen kin piraovin yame ramərig nəmhəyen ye nipig kape neiməkien.

⁹ “Mərig takasərig əmiə. Tukeighan kin əmiə naksərer ye nimri mirh. Kini tukərkis-ərkis əmiə ye nəkwai niməhuak kapəriə. Meinai kimiə kafak narmamə minə, takasəkeikei misərer ye nimri nəmasur kape gavman mine ye nimri nəmasur kapəmiə tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen kimi əriə. ¹⁰ Tikni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen ikin minə fam rarkurao ye tokrei tanə, kwasig ikin Nipig Kwasig tukripirua. ¹¹ Mərig tukmə kivəh əmiə mə taksərer ye nimri mirh, rikimiə tukripəh nəpouyen. Mhapəh nisərigien mə, ‘?Jakhawni-pən tuk əriə?’ Takhani-ərhav nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen rimmivəhsi-pre kimi əmiə meinai pəh nien mə kimiə nakasəgkiar, mərig Nanmin Imərhakə tukrəgkiar ye tikinhermiə.

¹² “Ye nipig a, piauni tukreighaan kin piauni kamhopni. Kini yerman tukreighaan kin kafan kwajikovə kamhopni. Kini kwajikovə minə tukhani hah rimmriə minə mine nisinriə minə, miseighan kin əriə kamhopni əriə. ¹³ Narmamə tuksəməkən əmiə, misor ahas pən kimi əmiə meinai kimiə nakamhavəh nhagik. Mərig narmamə yamə mine kasərer timtim miseriaji nipig kwasig, Kughen tukrivəh miragh əriə.”

Nahasien ehuə apa Jerusalem
(Mat 24:15-28, 42-44; Luk 21:20-24)

¹⁴ Kini pəh yermamə yame raməvhuekin nəkwəkəwə e tukrirkun. Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kini nipig kimiə naksəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame roriah pik nar,’ ramərer ye kwənmhan yame ripəh nien mə tukramərer ikin, kimiə e Judia taksap miserkwaig ye takwar. ¹⁵ Tukmə yermamə ramapis iruə ye nimə kafan to ripəh nivəniyen imə tuk nipikien narimnar kafan. ¹⁶ Tukmə yermamə raməmir yerki nəsimien kafan, to ripəh nivəniyen yerkwanu tuk niwəhyen kafan neipən. ¹⁷ !Man! Riskai pik tuk nipiraovin yamə mine kisor tipriə, kini mine yamə mine jiriə minə kasomaah hanə, meinai tuksərig rahas pik. ¹⁸ Taksəhuak tuk nahasien e mə tukripəh nuəyen mirəh əmiə ye nipig kape nəhig ¹⁹ meinai nahasien ehuə yame tukruə, yermamə ripəh nəm-hanəyen ririkakun ye nipig Kughen rimmərəhu nimoptanə meriaji-pə ai taktəkun mine. Kini nahasien kirik to ripəh nuə-minien nipig kirik rəmhen kin nahasien a. ²⁰ Mərig Kughen rimməraitə nipig kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə to khapəh nhamraghien tukun. Mərig In rimmərai nipig a mə tukrivəh miragh narmamə yamə mine In rimirpen əriə mə kafan narmamə minə.

21 “Nipig a, tukmā kirik rīmā, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yermamā kirik rīmā, ‘Səmru, Kristo en,’ mərig kīmiā takhapəh nħaniyen nəfrakisien iran. 22 Meinai profet eikuə minə khapsaah tukhauə mħasigəvin Kristo misor nīmtətien mə tukseikuə ye narmamə. Kini misarkut tuk nisəmien swatuk tuk nivi-tayen narmamə yamə mine Kughen ruirpen əriə. 23 Mərig kwasig ikin narimnar a ruə, yakamni-pre ta tuk əmiə mə takasərig əmiə.”

24 Kini Yesu rirpīn mamni-pən tuk əriə mīmā, “Kini nipig kape nahasien tukruə mor infamien,

“ Mīrh tukripis,

Kini makuə to ripəh min nəsiəyen;

25 Kini kəmhau minə tuksəsaah,

Kini mine narimnar fam ye nimago-ago tukhakiu-kiu.’ ” *(Aes 13:10, 34:4)*

26 Kini Yesu rirpīn mīmā, “Kini en, kwasig ikin, narmamə tukpisəm Yo, Ji Yermamə, jaksī-pən ye napuə mivəh nehuəyen mine nīkakien. 27 Kini ai, jakher-ərhav kin agelo kafak minə mə tukhavən misarkurao ye tanīmtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yimīrpen-ta əriə. 28 Sətarig min kin nuhpikinien kin nai a figtri. Tukmā nipig yame kwermīn rinaurə kini nīmarīn rīnəmħaier, kīmiā nakharkun mə kwənhauə ipakə tuk nəsimien en. 29 Rəmhen əmə kin yame tukmā naksəm narimnar məknekīn, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, minamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nimə kapəmiə. 30 Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasarə ye rao e to khapəh nħamhə-famien kwasig ikin narimnar mine ritərhav-pə. 31 Napuə mine nīmoptanə tukawəkeiki mirarkək, mərig nəgkiarīen kafak to ripəh nīrkəkien tuk nipig kirik. 32 Mərig narmamə fam kīseinein nipig kape narimnar minə e tukruə iran. Agelo minə ye neai, mine Yo Ji Kughen, kīmawə yakseinein min. Mərig Rīmīk pīsīn əmə In rīrkun.

33 “! Takasərig əmiə! ! Mħapəh nisapīrien! Meinai kīmiā nakseinein nipig yame narimnar minə e tukruə iran. 34 Tukrəmhen kin yermamə kirik yame ritərhav iman yerkwānu mamvən yerkwānu pīsīn. Kwasig ikin ritərhav, rəhi-pən kafan narimnar kīmi narmamə pīsīn minə mə tukasəm vi vi, kini mərəhu wok pīsīn pūsūn kīmi əriə. Kini mīni-pən tuk yermamə yame ramərer tuk kwəruə mīmā, ‘Takamarha.’ 35 Rəmhen əmə min kin kīmiā takasərig əmiə meinai nakseinein nipig yame Yaməhuə kape nimə tukruə iran. Tukmā ror tukruə yenaiyu. Uə tukruə yenpig əru, uə tukruə yenpig-yenpig, uə tukruə yerkwēiha. 36 Tukmā In ramuə ye naha nipig, pəh In tukripəh nəmien mə kīmiā nakasapīr. 37 Yakamni-pre tuk əmiə, mamniərhav-pən min tuk narmamə mə takasərig əmiə nipig fam.”

14

Namehuə kape nəmə Isrel kasarhakin swatuk tuk nhopniyen Yesu

(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

1 Kini nipig a, tukharaptərəkīn nəviginien ehua kin bred yame yis rīrkək iran tukhani nahu kin. Jif pris minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses kīnasarhakin swatuk mə tukharaptərəkīn apīs-apīs Yesu mīshopni. 2 Iriə kīmnħani mħamə, “Pəh khapəh nħaraptərəkīnien In ye nipig kape nəviginien ehua, tamə narmamə [niemħaa rhai əriə kīni] khauh apnapig əmə əriə minə.”

Piraovīn kirik ramətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu

(Mat 26:6-13; Jon 12:1-8)

3 Kini Yesu rīvən Betani mivən ye nəkwai nimə kape Saemon. Kwən ai kupən rīmivəh nīmħəyen əutən ye tīkin. Kini Yesu raməvīgīn hanə, piraovīn kirik ruə mivəh botel kirik kīmnor kin kapier kirik nhagin e alabasta. Botel ai, senta aikīn kamni kīmə nad: nīmīn

rhaktə pik. Kini piraovin a rəsikta botel, mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu. ⁴ Mərig narmamə tiksın niemhaa rhai əriə khamə, “?Rhawor pian e roriah senta e? ⁵ Rhuvə pik mə to in rəvrai əmə; mırkun nıvəhyen mane rəmhen kın tri handred taosen vatu* kın tuk nıvəhsi-pənien kimi yavən has minə.” Kini kishək pian a.

⁶ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “!Ei! Hapəh pian en. ?Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kirik kimi Yo. ⁷ Yavən has minə tukasəmır kimiə miriə nıpig fam. Kini tukmə nakhamə taksasitu irəriə nakharkun nısasituyen irəriə nıpig fam. Mərig Yo jakpəh narəyen kitawə-m kimiə nıpig fam. ⁸ Piraovin e rımnor huvə-pə kimi Yo ye nırkunien kafan. Mavi-təg-pə senta ye nıprak mapnəpenə ye nıprak mə tuknim Yo. ⁹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiarrien Huvə ikin, tukaməvsao min kın norien kape pian e, pəh narmamə rikiriə tukraməsik in.”

Judas rimneighan-pən kın Yesu kimi tikmır minə kafan
(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰ Kini Judas Iskariot, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, rıvən məm jif pris minə tuk norien swatuk tuk neighan-pənien kın Yesu ye kwermiriə. ¹¹ Rıvən məm əriə, rikiriə ragien, kini kimnhani mə tukhavəhsi-pən mane kimin. Kini Judas rıvən, mamarə, mawhin nıpig tuk neighan-pənien kın Yesu kimi əriə.

Lodsapa
(Mat 26:17-19; Luk 22:7-13)

¹² Kini nıpig kape nəviginien e kamni kimə Bred yame Yis Rırkək iran ruauə ipakə, kini lafet a ririkakun ye nıpig kape nəviginien e kamni kimə Pasova. Kini narmamə tukasəkeiki mhauh kwaji sipsip kirik misor nəviginien ai kın. Kini narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən mhamə, “?Ik nakmə jakhavən hiə misor apnəpenə ye nəviginien kape Pasova?”

¹³ Kini Yesu rher-pən kın kafan yermamə kiraru mimə, “Tukmə nakratərhav-pən Jerusalem, mwəm kwən kirik ramrəh jag ehuə kirik kimırük-pən nu iran. Kini takrak-wasig kın in ¹⁴ mırhuvən ye nimə kirik yame in ramvən ikin. Kini mırəni-pən tuk yemehuə kape nimə mırəmə, ‘Yhajoun rımher-pə kın əmru mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ?kwənmhaan a in hiə yame in mine kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginien kape Pasova?’ ¹⁵ Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən ye kwənmhaan ehuə apa yerpırig ye nimə yame kimnətu huvə ta narımnar m-fam kape nəviginien aikin. Kini takwor apnəpeinə ye nəviginien aikin.”

¹⁶ Kini kratərhav mıravən Jerusalem mwəm narımnar rəmhen kın yame Yesu ruini ta. Kini iriu kwor apnəpenə fam ye nəviginien kape Pasova.

Yesu rimini-ərhav mə Judas tukreighan-pən kın In kimi tikmır minə
(Mat 26:20-30; Luk 22:14-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)

¹⁷ Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan ¹⁸ misofugin ye tebol misəvigin. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik tukreighan-pən kın Yo kimi tikmır minə kafak. Kimiə kirik e kitawə kasəkwətə.”

¹⁹ Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwaiyu minəsaiyoh əriə minə mhamə, “?Pa? ? Yo?”

²⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə kirik ye narmamə twelef kafak yame yakaweires kwis bred ye supsup ye pənkin. ²¹ Yo Ji Yermamə jakaməkeiki mimhə rəmhen kın yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən. !Kini mərig rahas pik tuk

14:3: Luk 7:37-38 * **14:5:** Khapəh nhaniyen tri handred taosen vatu, mərig kimnhani mə, “Tri handred denarii.” Tri handred denarii in rəmhen kın mane yame yermamə kirik rawəh kape newk kirikiana. **14:7:** Dut 15:11 **14:8:** Jon 19:40 **14:12:** Eks 12:6 **14:18:** Sam 41:9

yermamə yame tukreighan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwən a tukrivəh narpinien ehua!”†

²² Kini kiməsəvigin ta, Yesu rivəh bred məhuak mini vi vi Kughen tukun. Kini ai mhapu-hapu mivəhsi-pən kimi əriə. Mini-pən tuk əriə mīmə, “Sən. In e niprak.” ²³ Kini mivəh kap waen mini vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən min kimi əriə, kini kimnhanim.

²⁴ Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Nitawik e. Ramor əpu nərigien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə tuk nuəyen məmir-ərhav. Tukraiye mivəh miragh narmamə rehua. ²⁵ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mīmə to yakpəh ninim-minien waen meriaji minim min ye rao ye neai.”

²⁶ Kini iriə kimisəni nipe kirik, † kwasig ikin khatərhav mhavən ye takwar kirik nhagin e Olif.

*Yesu rimi-ərhav mīmə Pita tukrini-ərhav mə in reinein In
(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)*

²⁷ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Nhatətəyen kapəmiə mifam tukrimir, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,
“Jakuh yermamə yame raməm huvə sipsip minə,
kini sipsip kafan minə tuksaiyu rik rik.” *(Sek 13:7)*

²⁸ Kini Yesu rirpən mīmə, “Mərig nipig jakimragh min, jakəkupən kin əmiə mivən apa Galili.”

²⁹ Mərig Pita rini-pən tukun mīmə, “Tukmə ror nhatətəyen kapəriə tiksın tukrimir; mərig nhatətəyen kafak to ripəh nimirien.”

³⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukripəh nəkakəhanəyen mikiraru, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

³¹ Mərig Pita rarə mini-pən skai min mīmə, “Tukmə khamə tukshopni ərau, to yakpəh niniyen mə yakeinein Ik.” Kini iriə fam khani əmə min nəgkiarieren kirikianə.

*Yesu rimavən apa Getsemane maməhuak
(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)*

³² Kini ai iriə khavən min apa yerkwənu kirik, nhagin e Getsemane. Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mīmə, “Kimiə taksəkwətə ikin e. Pəh yakvən maməhuak.”

³³ Kini In mikir Pita mine Jemes mine Jon, irisir min. Rikin rərhakis pik. ³⁴ Kini rini-pən tuk ərisir mīmə, “Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə tukun. Takarhəmər eikin e, marharhahuvə.”

³⁵ Kini In rəriwək mivən kəskəh əmə mənimmkur maməhuak. Mamaiyoh Kughen mīmə, “Rimik, tukmə nakeighan kin, nəmhəyen en tukrirkək tuk Yo.” ³⁶ Kini mīmə, “Tatə, tukmə rikim ragien, aweh, vəhsi-ta nəmhəyen§ yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafam nərigien.”

³⁷ Kini ai In rirerig-pə min tuk ərisir. Məm irisir krhapir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, “Eh, Saemon, ?Rhawor nakamapir? ?To nakpəh narhayen kape nipig kwəkwə uə? ³⁸ Kimiə takasərig əmiə. Takasəkeiki masəhuak mə nar kirik tukripəh norien əmiə nakhamir. Rikimiə rəsanin mərig nipraimiə rəpou.”

³⁹ Kini ai In mirerig min maməhuak. Mini-pən əmə min nəgkiarieren a. ⁴⁰ Kini ai mirerig-pə min, məm irisir kwərhapir yeru min, meinai napirien rimivəh nimirisir. Mərig irisir kwərhauris mirheinein nar yame tikrhini-pən tukun.

† **14:21:** Nəgkiarieren kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən ripipəh narha-pə-yen ye tokrei tanə, ripihuvə!” Mərig niprai nəgkiarieren ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehua.” **14:24:** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16; Hib 9:20

‡ **14:26:** Ye Nəviginien kape Pasova, kwasig ikin kasəvigin, nəmə Isrel kimisəni nipe tiksın ye Ol Sam 113-114. Misəvigin ta, ai, misəni nipe tiksın ye Ol Sam 115-118. **14:28:** Mat 28:16; Mak 16:7 **14:31:** Jon 11:16 **14:32:** Jon 18:1 **14:34:** Jon 12:27 § **14:36:** Nəgkiarieren kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikinien ye nəmhəyen.” **14:36:** Mak 10:38; Jon 6:38

⁴¹ Kini ai In rivən min. Marə muə min yame ror kisisər kin. Rini-pən tuk ərisir mə, “?Rhawor? ?Nakarhapis hanə? !Infamien! Nipig ruauə pakə ta yame yermamə tukreighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi nəmə has minə. ⁴² Rhekimter, pəh kamhavən. !Rhəmru! Yermamə yame rikin rimnagian tuk neighan-pənien kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak ruauə ipakə ta.”

Tikmir minə kape Yesu khauə mharaptərəkin In
(*Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12*)

⁴³ Yesu raməgkiar hanə, məknekin Judas, yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, ritirhav-pə. Nukwhao ehuə kamhakwasig kin, mamhapik nau nisə mine kwətavhə kapəriə. Jif pris minə mine nəmhajoun minə kape loa kape Moses, mine nəmehuə kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a. ⁴⁴ Judas ruini-pən ta tuk əriə mimə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en. Takharaptərəkin, mhakir mhavən, mhapəh nisorien rap.”

⁴⁵ Judas ruə məm Yesu mini-pən tukun mimə, “Yhajoun,” məturəm-pən kimin. ⁴⁶ Kini ai iriə khauə mharaptərəkin Yesu. ⁴⁷ Mərig yermamə kirik ramərer ipakə tukun, rəvi kafan nau nisə mərəru ta nimətərgi yor atuə kin kape hae pris.*

⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor? ?Kimiə nakhamə ta yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə? ?Rhawor nakamhapik nau nisə mine kwətavhə mamhauə mə takharaptərəkin Yo? ⁴⁹ Nipig fam kitawə-m kimiə kasəmir ye nimə ehuə kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapəh hanə nharaptərəkinien Yo. Mərig nəmhen. Naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini tukraməkeikei mor nəfrakisien kin.”

⁵⁰ Kini mərig narmamə kafan kisap ta iran. ⁵¹ Mərig yermamə kirik yame rimikwasig kin Yesu rətəut əmə. Kini nipig kharaptərəkin kwən a, ⁵² rəta ye neipən kafan maiyu kopiə kopiə əmə map.†

Yesu rimnərer ye nimri kaonsel
(*Mat 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24*)

⁵³ Kini khakir Yesu mhauə kimi hae pris. Jif pris minə mine nəmehuə kape nəmə Isrel minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kwəsofugin ta əriə minə aikin. ⁵⁴ Kini Pita rikwasig kin əriə, mərig ripəh nivən-pakəyen tuk Yesu. Nipig ruə pakə tuk nimə ehuə kape hae pris, kini nivən məkwətə iriə narmamə kape hae pris minə masərkəp. ⁵⁵ Kini jif pris minə mine narmamə kape kaonsel kimisarha kin narmamə tiksın yame tukhauə miseikuə ye Yesu, ai khauh mishopni. Mərig khapəh nisəmien yermamə kiraru yamə mir tikrani nəgkiarien kirikianə.‡ ⁵⁶ Narmamə khapsaah kishəkimter maseikuə ye Yesu, mərig nəgkiarien kapəriə ripəh nəm-nəmhenien.

⁵⁷ Kini narmamə tiksın kishəkimter mhani nəgkiarien eikuə ramvən tukun mhamə, ⁵⁸ “Yakasərig ramni mə, ‘Yo jakatmətəgətəg Nimə ehuə kape Kughen yame narmamə kimisor; mərig kwasig ikin ye nipig yame ror kisisər kin, jakərip yame rivi yame to yermamə ripəh nivhirəkinien.’ ” ⁵⁹ Iriə kamhani mhani mərig nəgkiarien kapəriə ripəh nəm-nəmhenien.

⁶⁰ Kini ai, hae pris rərer ye nimriə mini-pən tuk Yesu mimə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarien? ?Rhawor e kamhani məkneikin nəgkiarien iram?”

⁶¹ Mərig Yesu rərer əmə mamapnapig. Kini hae pris rarar maiyoh min mimə, “?Rhawor? ?Ik e Kristo? ?Kughen yame kamni vi vi In, Ik kafan e kwajikovə uə?”

⁶² Kini Yesu rimə, “Yo en. Takpisəm Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kwermi Kughen matuk yame nagheen rehuə. Kini takpisəm min Yo jaksi-faktə ye napuə meiwaiyu-pə.”

* **14:47:** Jon 18:10 rimə Pita e rimnərəru nimətərgi kwən a. **14:49:** Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20 **14:50:** Sam 31:11 † **14:52:** Narmamə tiksın kamhani mə kwən a raiyu kopiə kopiə mamap, Mak en, yame rimirai nəkwəkwə e Mak. ‡ **14:55:** Nam 35:30 mine Dut 17:6; 19:15 khamə tukmə tukhopni yermamə hah kirik, yermamə kiraru tikrani nəgkiarien kirikianə, ai khopni. **14:58:** Jon 2:19-21

⁶³ Kini hae pris reikus neipən kafan [meinai niemha rimmhai ni]. Mini mə, “?Rhawor kitawə kasarha kin hanə narmamə yame tukhani hah In? ⁶⁴ Nakwəsərig ta mə rimini hah Kughen. ?Rikimiə ramhaw-əsik? ?Tukshawor In e?”

Kini khamə tukraməkeikei mimmə. §

⁶⁵ Kini tiksın kishekimter masərig-əwhin. Tiksın kisarkis-ətərəkın nimir mir, mhauh mhani-pən tukun mhamə, “!Eh, profet! !Ni-ru mə pa e rimuh Ik!”* Kini narmamə minə kape hae pris kisəsik In mhakir.

Pita rimini mə in reinein Yesu

(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18; 25-27)

⁶⁶ Kini Pita raməmir ipakə tuk nimə ehua kape hae pris, kini piraovin kirik, yasitu kape hae pris, ruə. ⁶⁷ Məm Pita ramərkəp. Rəm tim tim kini mimmə, “Eh, ik min kirik. Nakamkwasig kin yemə Nasaret e Yesu.”

⁶⁸ Mərig Pita rimə, “Nikam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.” Mitərhav meiwaiyu min maməmir ye kwəruə kape rukwanu a. Kini man kirikianə rəkakə. †

⁶⁹ Kini yasitu a kape hae pris rarə muə min. Minamni-pən tuk narmamə minə aikin mə, “Kwən e, in kirik min a.” ⁷⁰ Mərig Pita rimini neikuəyen iran.

Rapəh norien tu, narmamə yamə mine kasəmir aikin khani-pən tuk Pita mhamə, “Nəfrakisien, ik əfrakis kirik min a. Meinai ik min yemə Galili.”

⁷¹ Mərig Pita rini-pən skai tuk əriə mimmə, “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. Tukmə yakameikuə, Kughen tukror narpinien kimi yo.”

⁷² Məknekin, man rəkakə mikiraru. Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarien yame Yesu rimini mimmə, “Man tukripəh hanə nikakəyen mikiraru, takni m-kisisər mə ik nakeinein Yo.” Kini rərig rahas pik; rikin rərhakis masək.

15

Yesu ramərer ye nimir Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Yenpig-enpig əgkəp, jif pris, mine nəmehua kape nəmə Isrel, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, mine narmamə tiksın min kape kaonsel kape nəmə Isrel kaharaih mhun nəgkiarien kirik. Mhani-pən tuk narmamə tiksın mə tuksərkis-ərkis Yesu. Kini mhakir In mhauə mhakir-pən kimi Paelat, yamehua kirik kape Rom. ² Kini ai Paelat raiyoh In mimmə, “?Ik e Ik Yermaru kape yemə Isrel uə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mimmə, “Nəfrakisien e nakamni.”

³ Kini jif pris minə khani-ərhav neikuəyen rehua yame kimisəm-pən ye Yesu. ⁴ Kini Paelat raiyoh min In mə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarien? Əmru. Kamhani nəgkiarien rehua iram.”

⁵ Kini Paelat rimməm mə Yesu ripəh niniyen nar kirik, rakur.

Paelat rimə Yesu tukraməkeikei mimmə

(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

⁶ Ye newk minə fam, ye nipig kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kirik kwəvəhsi-pən ta ye kalabus, kini yamehua ririsin kirik ramvən. ⁷ Kini narmamə tiksın kasəmir ye kalabus meinai khamə tukhauh gavman, kini mishopni narmamə tiksın. Iriə kirik, nhagin e Barabas. ⁸ Kini nəmə Isrel kimnhauə misəm Paelat mamaiyoh-pən in mə tukror norien yame ramor rerin mirisin yermamə kirik ye

§ **14:64:** Loa kape nəmə Isrel, ye Levitikas 24:16, rimə tukmə yermamə kirik ramni hah Kughen, tukhopni. * **14:65:** Aesea 11:3 rimə Mesaea, uə Kristo, nar apnapig mə ramapir, mərig tukrirkun naha nhagin yame narmamə kasor. Narmamə e kasarkis nimir Yesu kini mhamə tuksəm-ru mə to Yesu rirkun əfrakis min əriə uə nikam. † **14:68:** Kopi akwas tiksın kape Niutesteman khapəh nhaniyen mə man kirik rəkakə aikin. Kamhani əmə mə Pita raməmir ye kwəruə kape rukwanu a. **15:1:** Luk 22:66 **15:5:** Aes 53:7; Mak 14:61

kalabus. ⁹ Kini Paelat raiyoh əriə mə, “?Naksorkeikei mə jakrisin Yermaru kape nəmə Isrel uə?” ¹⁰ In ramaiyoh məknaikin meinai in rimməm ta mə jif pris minə kimisərahupən Yesu ye kwermın meinai kasəməkin Yesu tuk yamai mə narmamə fam kisorkeikei In.

¹¹ Kini jif pris minə kimnhani mhani-pən tuk kuwhen a mhamə tukhapəh niseighanien kin Yesu mə tukritərhav, mərig mə tukseighaan kin Barabas. ¹² Kini Paelat raiyoh-pən min əriə mimə, “?Mərig jakhawor kwən yame kimie nakamhani mə In Yermaru kape nəmə Isrel?”

¹³ Kini iriə kisokrən ehuə mhamə, “!Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin!”

¹⁴ Mərig Paelat raiyoh-pən min əriə mə, “?Tuk naha? ?Naha norien yame rimmor rahas?”

Mərig iriə kisokrən ehuə pik min mhamə, “!Əsik-haktə In ye nai kamarkwao kin!”

¹⁵ Kini Paelat rimmorkeikei mə tukror rikiriə, meighaan kin Barabas ritərhav ye kalabus. Kini rimə tukərkis-ərkis Yesu, kikir In kavən kiruk haktə In ye nai kamarkwao kin.

Mobael minə kasarh iakei ye Yesu

(Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)

¹⁶ Kini mobael tiksın khakir Yesu mhavən ye nimə ehuə kape Paelat kini misokrən kin nukwao kape mobael minə mə tukhauə. ¹⁷ Kini kharəh kot kirik rəwhao, rəmhen kin kot kape yermaru, misarkaoh-pən kin kimin. Kini mharəh nəərəus kirik ror nhirin, misor kəvəvhao kin, rəmhen kin kəvəvhao kape yermaru, mhaukrai-pən ye kapən kapə.

¹⁸ Kini masokrən kin mamhani mhamə, “!Ik e yermaru kape nəmə Isrel. !Kimawə yakamhasiai Ik!” ¹⁹ Kini mamhauh kapən kapə kin nai, masərig-əwhin, kini misənimkur ye nimir mhamə kamhasiai In. ²⁰ Kini misarh iakei fam iran, mharəhsi-ta min kot əwhao mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakir mhatərhav, mhavən mə tukharuk haktə In ye nai kamarkwao kin.

Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin

(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

²¹ Kamhauə ye swatuk, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. In rim Aleksanda mine Rufas. In ramvən apa Jerusalem, kini khani-əhu misarkut kimin mə tukrirəh nai kamarkwao kin kape Yesu. ²² Kini iriə mhakir Yesu mhavən ikın kirik nhagin e Golgota (yame nipran rimə, kwənmhaan kape kerhə irə jir).* ²³ Kini ye kwənmhaan a khavəhsi-pən waen kimi Yesu yame kəvit-pən nimar nai kirik kamni kimə “mir”.† Mərig Yesu ripəh ninimien.

²⁴⁻²⁵ Rampigpig hanə, kimnharuk haktə In ye nai kamarkwao kin. Kini misəwhai kafan neipən masarukin daes tukun, mə tukmə yame rapita, kini in ravəh kafan. ²⁶ Kini kirai-pən nəgkiarien kirik ye nai kirik ramni mə kimisəm-pən nar has kirik iran mimə, “In e Yermaru kape nəmə Isrel.” Kini misarkwətərkın-pən ye nai kamarkwao kin. ²⁷ Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə min əriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor. ²⁸ Məknekin, nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauə, yame rimə, “Kiməsəvheikin In iriə nəmə has minə.”‡

²⁹ Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk kasarh iakei pən iran. Masəwhan-əwhan kapəria kapə. Kini mamhani mhamə, “!In en! !Ik yermamə kape natmətəg-ətəgien nimə ehuə kape Kughen mine nor-minien ye nipig kisisə əmə! ³⁰ Intah. Əta-ru ye nai kamarkwao kin meiwaiyu, mivəh miragh atuk ik.”

15:11: Wok 3:13-14 **15:21:** Rom 16:13 * **15:22:** Nəgkiarien e “Golgota” ye nəgkiarien kape nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, nipran rimə “kerhə irə jir.” † **15:23:** Tukmə ror kaməvit-pən mir ye waen tuk nini-əhuyen nəməmhəyen. ‡ **15:24-25:** Sam 22:18 † **15:28:** Nəgkiarien ye v. 28 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam. **15:29:** Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58

³¹ Kini jif pris minə mine nəmhajoun minə kasarh min iran. Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “In rivəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig ripəh nəmhenien tuk nivəh-miraghien In. ³² Rhuvə mə Kristo e, In yermaru kape nəmə Isrel, tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani nəfrakisien iran.” Kini kwərə mir yame kimiruk haktə ərisir Yesu kwarpakwə kimi Yesu.

Yesu rimamhə
(*Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30*)

³³ Yerkweiha əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrig əpis tanimtanə meriaji tri klok. ³⁴ Kini ye tri klok, Yesu rokrən ehuə mimə, “!Elae! !Elae! ?Lama sabaktani?” Nipran rimə, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ?Rhawor nakamapitan kin Yo?”§

³⁵ Kini narmamə tiksın yamə mine kasərer aikin misərig nəgkiarien ai mhamə, “Sərig-ru. In ramokrən kin Elaeja.” ³⁶ Kini kwən kirik raiyu ətkin mivən mirəh nipərpər neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim. Kini mimə, “?Pəh kisəm-ru mə to Elaeja ruə masitu iran uə?”

³⁷ Mərig Yesu rarə mokrən ehuə min kini ai kafan neihagien ritərhav.

³⁸ Kafan neihagien ritərhav aikin, kini nəkwai nimə ehuə kape Kughen, kimiruk haktə neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipən a rəhipu nipərin kiraru. Rəhipu apa yerpərig əgkəp meiwaiyu. ³⁹ Kini yamehuə kape mobael yame ramərer ipakə tuk Yesu məm nimhəyen kape Yesu kini mimə, “Nəfrakisien. Kwən e In Ji Kughen.”

⁴⁰ Kini Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri nisın kwajikovə mir nhagriu Jemes mine Joses, karharer isok, iriə nipiraovin tiksın masəm In. ⁴¹ Nipig Yesu rimavən Galili, irisir ai karhikwasig kin In, mirhasitu iran. Kini nipiraovin apnapig minə khapsaah apaikin, kimnhatərhav-pən Jerusalem iriə min mhauə.

Josefyemə Aramatia riminim Yesu
(*Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42*)

⁴² Nipig a, kamni kimə napnəpenəyen meinai tikəni rikwamer kin nipig kape Sabat. Ipakə mirh rivə, ⁴³ Josef, yemə Aramatia kirik, ritərhav-pə. In yermamə kirik kape kaonsel kapəriə, yame yermamə kamhasiai in. Kini in min rawhin narmaruyen kape Kughen mə tukruə. Ramgin pawk, mərig rimnarar mivən məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kin niprai Yesu. ⁴⁴ Paelat rimnərig mə Yesu rimamhə aihuaa əmə, rakur pik kin. Kini mokrən kin yamehuə kape mobael maiyoh in mimə, “?Yesu ruamhə əfrakis uə?”

⁴⁵ Kini yamehuə ai reighan kin. Kini Paelat reighan kin Josef mə tukrivən mirəh niprai Yesu. ⁴⁶ Kini Josef rivən mirəhsi-əhu nipran ye nai kamarkwao kin, mivən mivəh nimri neipən huvə kirik muə muvrig nipran kin neipən a. Kini mirəh mivən mərəhu ye nəpag kapiə kirik yame kinor huvə ta. Kini mətapig əswasig kin kapiə ehuə kirik. ⁴⁷ Ye nipig a, Meri, pian Magdala, mine Meri nisın Joses, iriə kimawəm kwənmhaan yame rimnərəhu-pən Yesu ikin.

16

Yesu rimamragh min ye nimhəyen
(*Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10*)

¹ Rinamenaiyu, nipig kape Sabat rinamor infamien, Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri, nisın Jemes, krhivən mirhivəh nimri nimar nai tiksın yame nəmiovin rapien huvə. Mirhivən mə tukrhor-pən ye niprai Yesu. ² Kəni rikwamer kin, ye Sande, yenpig-ənpig əgkəp, krhivən ikin niprai Yesu raməmir ikin. Mirh ririkakun mamhaktə, ³ karhivən hanə ye swatuk, marhini-pən tuk ərisir mirhimə, “?Pa tukrasitu irətəsir

§ 15:34: Yesu raməni Ol Sam 22:1 ikin e. Nimhəyen kape Yesu rimnor fulfilem ye profesi ye Ol Sam 22. 15:36: Sam 69:21 15:40: Luk 8:2-3

tuk nəsoktayen kin kapier yame kimnhaukrai əswasig pən tuk Yesu?” ⁴ Irisir kirhini məknaikin meinai kapier a in rehuə pik, mərig karhini hanə marharha-pən, mırhəm mə kinəsok ta kin kapier a.

⁵ Karhivən imə ye nəpag kapier ai, mırhəm pikwarien kirik, kafan kot rəpomh mhawən. Ramkwətə ye kwermirisir matuk. Kirhəm, kirhakur. ⁶ Mərig rini-pən tuk ərisir mimə, “Takrhıpəh nırhiginien. Yakirkun mə nakarharhakın Yesu yemə Nasaret, yame kimiruk haktə ye nai kamarkwao kin. Mərig In rirkək eikin e. Ruimragh ta. Rhuəru mırhəm. Tamhekin e kimnərəhu ikin. ⁷ Takrhivən mırhini-ərhav-pən tuk narmamə mine Pita mırhimə, ‘In rinəkupən ta kin əmiə muavən apa Galili. Nakharkun nisəmien In aikin, rəmhen kin yame In ruini-pre ta tuk əmiə.’” ⁸ Kini pia misir a krhitərhav, meinai kimırhigin pik, kini marhətəmnimin. Ror pən krhıpəh nırhini-əsah-pənien tuk narmamə.*

*Yesu rimamragh min, narmamə khapsaah kasəm In†
(Mat 28:9-10; Jon 20:11-18)*

⁹ Yesu rarə mimragh min ye Sande yenpig-enpig əgkəp. Aikin mitərhav-pə tuk Meri, pian Magdala yame Yesu rimnəkota nanmin has seven iran kupən. ¹⁰ Kini pian ai rivən məm narmamə yamə mine kimnəmhakwasig kin Yesu, yame kasərig rahas pik tukun, misasək. Məvsao-pən kin kimi əriə. ¹¹ Mərig nipig kimisərig mə Yesu rimimragh min kini Meri min rimnəm, iriə khapəh nhanien nəfrakisien iran.

¹² Kini ai, yermamə mir kiraru kape Yesu kaweriwək ye swatuk, Yesu ritərhav-pən tuk əriu. Nipran rukrekin pisin. ¹³ Kini kirarerig miravən mwəvsao kin kimi narmamə minə kafan; mərig khapəh nhanien nəfrakisien iran.

*Yesu rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə
(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Wok 1:6-8)*

¹⁴ Kasarə mamhavən, narmamə leven kape Yesu kasəvigin, Yesu ritərhav-pən min tuk əriə; kini məgkiar-pən skai kimi əriə meinai iriə khapəh nishatətəyen iran. Kini kaparhia kapə riskai pik. In rimnəgkiar skai pən tuk əriə meinai khapəh min nhanien nəfrakisien ye nəgkiarien kape narmamə minə tiksın yame kimisəm In, mamhani-ərhav mə rimimragh min. ¹⁵ Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Taksəkeikei mhavən misarkurao ye tanımtanə mhani-ərhav nəgkiarien huvə kape Kughen. ¹⁶ Yermamə yame rhatətə irak, kini mor baptaes, Kughen tukrivəhsi-pən nimraghien rerin kimin. Mərig yermamə yame rıpəh niniyen nəfrakisien irak, Kughen tukrini mə tukrivəhsi-pən narpinien kimin mə tukrivən apa ye nap ehua. ¹⁷ Kini narmamə yamə mine kishatətə irak, Kughen tukror nımtətien tiksın ye nimraghien kapəriə. Tukharkun nisəkotayen nanmin has ye narmamə ye nhagik; mharkun min niniyen nəgkiarien pisin pisin; ¹⁸ mharkun nırəhyen snek, mərig snek to rıpəh nəsiən əriə; mharkun nınimien kakonə, mərig to khapəh nhamhəyen kin; mharkun nərəhu-pənien kwermiriə ye narmamə yamə mine kamamhə, kini tuksəsanin.”

¹⁹ Yesu Yermaru raməgkiar infamien, Kughen rivəh In mhaktə mivən ye rao ye neai. Taktəkun ai, In ramkwətə ye kwermi Kughen matuk. ²⁰ Kini narmamə kafan

16:7: Mat 26:32; Mak 14:28 * **16:8:** Kopi akwas tiksın kape Niutesteman ye nəgkiarien kape nəmə Gris kharpin nəgkiarien ye ves 8 mhama, “Mərig nıpiraovin minə ai kimnhauə misəvsao-pən kin kimi Pita mine narmamə yamə mine kasəmır aikin. Misəvsao kin narımnar yame kwən ai rimini-pən tuk əriə. Kwasig ikin ye narımnar minə a Yesu atuk ritaərhav-pən tuk əriə mivəhsi-pən nəgkiarien kimi əriə mə tukhatərhav misarkurao ye tanımtanə misəvsao kin Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Nəgkiarien ai ramni mə Kughen rirkun niwəh-miraghien narmamə mırkun nəmviviyen narmamə kape rerin.” † **16:8:** Nəgkiarien ye v. 9 meriaji 20, rirkək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə pa nhagin rimirai. **16:14:** 1 Kor 15:5 **16:15:** Wok 1:8 **16:16:** Wok 2:38 **16:17:** Wok 2:4; 8:7 **16:18:** Luk 10:19; Wok 28:3-6 **16:19:** Wok 1:9-11; 2:33-34

kɪnnhatərhav mɪsəvsao kɪn Nəgkiarien Huvə ikɪn mɪnə fam. Kɪni In ramasitu irəriə. Kɪni mamor nɪmtətien rɪpsaah ye nɪmraghien kapəriə mə narmamə tukhani nəfrakɪsien iran.

Luk Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Luk rimirai Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Luk

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e- nəmehuə kupan kape nıməhuak kimnhani mhamə Luk rimirai nəkwəkwə e. In pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu, mərig in rirkun huvə aposol Pol, kini maməriwək-pən rehuə tuk Pol. Pəh nien mə Luk yemə Isrel, mərig in yemə Gris; mərig in yeməhuak kirik. In dokta kape nor-huvəyen narmamə, kini mor huvə skul. Mıwəs huvə nəvsaoyen kape narımnar yame rımatərhav ye narəyen kape Yesu. In rimirai nəkwəkwə e, mine Wok yame Aposol minə Kimisor.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas. Nıprai nhag e ramni mə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi kwən a, mərig rirkun mə nəməhuak minə khapsaah tuksəvhekın.

?Nımraghien rımnhawor pən iran mine ye nıpig yame rimirai? Ye nıpig a, nəvsaoyen kape Yesu rehuə mərəao. Kasərig, tiksın kimnhani nəfrakisien iran, tiksın kimnhaukreikın nəvsaoyen kape Yesu mhani atuk ye nərigien kapəriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Luk rorkeikei mə tukrini atuaturək nəgkiarien ye narəyen kape Yesu. Rımə tukrirkun huvə nəfrakisien ye narəyen kape Yesu, maməgkiar kimi narmamə yamə mine kimnasəriwək iriə Yesu masəm naha nhagin yame In rımnamor. Kini Luk rımiwəs huvə nəgkiarien kapəriə, kwasig ikın rırai nəkwəkwə e. In rorkeikei mə tukrhajoun mə Yesu In yermamə əfrakis kirik mine Kughen, rımi pəh norien nar has kirik. In Kughen, kini In ravəh mıragh narmamə.

Luk rimirikakun nəgkiarien kafan

¹⁻³ Teofilas, ik yamehuə kirik, kamsiai ik. Narmamə khapsaah kimisəm narımnar kın nımririə yame Yesu rımnor ye nıpig rımnamarə ye tokrei tanə. Iriə kımnisarə ye nıpig kape nırikakunien kape narımnar minə a, kini misarkut pik mə tuksərəhu atuaturək nəvsaoyen kape narımnar minə a. Kimnharai ta narımnar yamə mine narmamə tiksın kimnhani, kini mhani-ərhav. Kini yo yimıwəs huvə nəgkiarien iran minə mə jakirkun huvə narımnar minə a ye nırikakunien kafan. Kini taktəkun ai, kafak nərigien rımə jakrai atuaturək narımnar m-fam mher-pre kın. Jakrai atuaturək yamə minə kimisəkupən, mine yamə mine kimnhakwasig. ⁴ Yımnorkeikei mə jakni narımnar minə e tuk ik mə takirkun atuaturək nəfrakisien kape nəvsaoyen yame kınhajoun ta ik kın.

Agelo kirik rımini-ərhav narhayen kape Jon Baptaes

⁵ Ye nıpig king kape provins e Judia, nhagin e Herod Ehuə, pris kirik aikın, nhagin e Sekaraea. In kirik ye pris minə kamokrən kın əriə kimə, “Pris minə kape kwənərəus kape Apia,” [yame rımasi-pən ye kwənərəus kape Eron kupən]. Kafan pıahwaru, nhagin e Elisabet, rımasi-pən min ye kwənərəus kape pris e Eron. ⁶ Kini iriu kwətuaturək ye nımri Kughen, mawəri-pən huvə norien kape Loa kape Moses, mine nəgkiarien minə iran; mırapəh nıwəsikien kirik. ⁷ Mərig jiri rirkək meinai Elisabet ror siə kın ror hanə, minəpıahuaru, kini Sekaraea min rınəhuaru.

⁸ Kini ruauə atuaturək ye nıpig yame Sekaraea mine kwhen kafan kasor wok kapəriə ye Nımə Ehuə kape Kughen. ⁹ Khamə tuksəm-ru mə pa nhagin tukrauru-pən ye Nımə Kape Kughen mıvaan insens nəmiovin rapien huvə mamvən tuk Kughen. Kini ye norien kape pris minə kape nırpenien yermamə yame tukrivən imə, kimnharai-pən nhagriə ye kwaji kapier kirik mhawhan. Kimnhawhan, kapier yame kimnharai-pən nhag Sekaraea iran

rukreikin haktə. ¹⁰ Məkneikin rıməpəh narmamə khapsaah iruə kasofugin masəhuak, kini rımauru-pən imə mivaan insens.

¹¹ Məkneikin agelo kirik kape Kughen Yermaru rıterhav-pə marer ye nıkar tebol matuk ye kwənmhaan yame rıvaan insens ikın. ¹² Kini Sekaraea rəm rakur, mıgın pik. ¹³ Mərig agelo a rını-pən tukun mımə, “Sekaraea, pəh nıgınien, meinai Kughen rımnərig kafam nəhuakien. Kafam pıahwaru Elisabet tukrırah tını kirik yerman. Kini takaməkeikei mhen-pən nhagin mə Jon. ¹⁴ Kini takərig rhuvə, magien tukun, kini narmamə khapsaah tuksagien tuk nımraghien kafan, ¹⁵ meinai in tukruə yamehuə kirik ye nımri Kughen Yermaru. Kini to in rıpəh nınımien waen, mine nınımien skai minə.*” Kini Nanmın kape Kughen tukrıkwar ye nımraghien kafan, rırıkakun ye nıpig raməmır apa ye tıp nısini, mamvən, infamien rırkək. ¹⁶ Kini in tukrıvi-pə nəmə Isrel khapsaah kharerıg-pə tuk Yermaru kapəriə e Kughen. ¹⁷ Kini in tukruə məkupən kin Yermaru ye nanmın mine nəsanınien kape Elaeja kupən, mə in tukrukreikin rıki tatə minə khreıg-pən mın tuk kapəriə kwajikovə minə; kini in tukrukreikin mın narmamə yamə mine kasəsık nəkwai Kughen khauə mın ye nırkunien kape nəmə atuatur minə. Ye norien a, in tukror apnəpeinə ye nımraghien kape narmamə tuk nuəyen kape Yermaru.”

¹⁸ Məkneikin, Sekaraea rını-pən tuk agelo mımə, “?Jakhawor pən iran mine mırkun mə nar e tukruə mor nəfrakisien kin? Meinai yo yaknəhuaru ta; kini kafak pıraovın rınəpiəhuaru mın.”

¹⁹ Mərig agelo a rını-pən tukun mımə, “Yo, nhagık e Gabriel, kini yo yakamərer ye nımri Kughen ye nıpig m-fam. Kini In rımnher-pə kin yo mə jakuə məgkiar kımik, mınıpre nəvsaoyen huvə e. ²⁰ !Etərig-ru! Neramım tukrərpəvın kini takeinein nəgkiarın meriaji nıpig takəm nıprai nəgkiarın e, meinai nımıpəh nınıyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarın. In tukruə mor nəfrakisien kin ye nıpig atuatur kafan.”

²¹ Kini ye nıpig a, narmamə kımiseito kin Sekaraea, misərig mə rhawor ramor məkna tan pən ye nəkwai Nimə kape Kughen. ²² Kini rımatərhav-pə, meinein nəgkiarın. Ror məkneikin iriə kımnharkun mə in rımnəm nəmrərhavyen kirik imə. Raməgkiar əmə kin kwermın mamvən, neramən rımnarpəvın.

²³ Kini nıpig rımnor infamien ye wok kape pris ye nəkwai Nimə kape Kughen, in rırerıg-pən yerkwanu. ²⁴ Kini rıpəh norien tu, kafan pıahwaru ror tıpın, mamerkwaig əmə yerkwanu meriaji makuə kırkırıp, ²⁵ mamni mımə, “Nar e Kughen Yermaru rımnor ruə irak. Apa kupən, narık rırkək, yakaurıs. Mərig taktəkun ai, Kughen rımnor rhuvə-pə kimi yo, kini rırık ragien mə jakrəh kwajikovə kırık, mıpəh mın naurısien kin nımri jir.”

Agelo kirik rımini-ərhav mə Yesu tukrarha-pə ye tokrei tanə

²⁶ Kini nıpig Elisabet ror tıpın mivəh makuə sikis, Kughen rımnher-pə kin agelo kirik kafan, nhagin e Gabriel, rıvən apa yerkwanu kırık nhagin e Nasaret, ye provins e Galili. ²⁷ In mivəh nəgkiarın kırık mamvən kimi pıraovın kırık nhagin e Meri. Yerman rıpəh hanə nıvənien tukun, mərig kımırpen ta kımə tukıkır pən kimi kwən kırık, nhagin e Josef, yame in kwənərəus kırık kape King Deved. ²⁸ Kini agelo a raji-ərhav pən tukun, mınıpən tukun mımə, “Rhuvə, Meri. Kughen rımnərəhu kafan nıhuvəyen kımik, kini mamarə kımıru mın.”

²⁹ Mərig tıpır ramuh Meri tuk nıprai nəgkiarın a, mımə, “?Rhawor e mamni vi vi məkneikin yo?”

³⁰ Mərig agelo a rını-pən tukun mımə, “Takpəh nıgınien, Meri, meinai Kughen rımırpen mə tukrautə-pre kin kafan nıhuvəyen kımik. ³¹ Ror məkneikin, takaməkeikei mor tıpım. Takaməkeikei mırəh kwaji kırık yerman, mhen-pən nhagin mə Yesu†. ³² In tukruə

1:9: Eks 30:7 * **1:15:** Nam 6:1-4 ramni mə profet minə khapəh nhanımien waen, tamə kisapis kin. **1:15:** Nam 6:2-3 **1:17:** Mal 3:1; 4:5-6; Mat 17:11-13 **1:19:** Dan 8:16; 9:21 **1:27:** Mat 1:16,18 † **1:31:** Nhag e Yesu, nıpran ramni mımə Kughen tukrıvəh mırəgh narmamə mıfam. **1:31:** Aes 7:14; Mat 1:21-23

mamor yemə huvə pik kin. Tukaməkeikei kokrən kin In kimə In Ji Kughen Yerpīrig. Kini Kughen Yermaru tukror In ruə king rəmhen əmə kin rīpni kupən e Deved. ³³ Kini In tukramarmaru ye kwənərəus yamə mine khasi-pən ye Jakob, kini kafan narmaruyen tukramarə kape rerin.”

³⁴ Kini Meri rīni-pən tuk agelo mīmə, “?Jakhawor-pən iran mine mirəh kwajikovə kirik tukmə yakpəh nəri-pən-hanəyen yerman?”

³⁵ Mərig agelo rīni-pən tukun mīmə, “Nanmīn kape Kughen tukrurə marə iram, kini nəsaninien kape Kughen Yerpīrig tukrhen ik. Kini in e kwajikovə yame takrəh, in ratuatuk pik, tukamokrən kin In kimə Ji Kughen. ³⁶ Kini, əmru, kuhum e Elisabet rīnəpiəhuaru pawk, mərig rīnor ta tīpin kin kwaji yerman kirik. Kimīni in kimə piəhuaru yame ror siə kin, mərig taktəkun ai rīnor tīpin mivəh makuə sikis. ³⁷ Narimnar minə e kashajoun-pən mə nar kirik rīpəh norien neineinien tuk Kughen.”

³⁸ Məkneikin Meri rīni-pən tukun mīmə, “Ǝwəh. Yo yorwok əmə kape Kughen Yermaru. Pəh In tukror naha nhagin kimi yo yame ik nakamni.” Kini agelo rəta iran, mamvən.

Meri rimavən məm Elisabet

³⁹ Kwasig ikin ye narimnar minə a, rīpəh norien tu, Meri rimnarar iman ikin, mhai miren nar mivən apa yerkwanu kirik ye nīkar tukwas minə ye provins e Judia, ⁴⁰ mauru-pən imei Sekarəea mine Elisabet. Magien tuk Elisabet, ⁴¹ kini nīpig Elisabet rərig Meri raməgkiar, məknakin kwajikovə a ye tīpin rakur mikiu; kini Nanmīn kape Kughen rimnor Elisabet ⁴² rok-rapomh mīmə, “!Kughen ramor rhuvə-pre kimik rapita nīpīraovīn minə fam, kini In tukror huvə-pən kimi kwaji yerman yame takrəh! ⁴³ Mərig yakpəh nīrkunien mə rhawor e Kughen ramor huvə pə məkneikin kimi yo mə nisīn Yermaru kafak tukruə məm yo. ⁴⁴ Yakamni məkneikin meinai nīpig yimnərig kafam nəgkiarien, kwajikovə e yame raməmīr e ye tīpik ramagien mamkiu. ⁴⁵ Kini Kughen tukror rhuvə pre kimik meinai nīmīni nəfrakisien ye nəgkiarien yame Kughen Yermaru rīmīni-pre tuk ik.”

Meri raməni nīpei maməgnəgin Kughen

⁴⁶ Məkneikin Meri rimə,
 “Ye nīmraghien minə fam kafak, yakaməgnəgin Kughen Yermaru,
⁴⁷ kini rīkik ramagien pik tuk Kughen kafak yame ravəh mīragh yo,
⁴⁸ meinai yo yorwok əmə kafan yame yo yermamə apnəpig əmə, mərig rīkin raməsik yo.
 Kini taktəkun ai mamvən, narmamə m-fam tukhani mə Kughen rimnor huvə pə kimi yo.
⁴⁹ Meinai Kughen e nəsaninien kafan in rehuə,
 In rimnor narimnar rehuə kimi yo.
 Kini nhagin ramərhakə.
⁵⁰ Kini rīkin rehuə tuk narmamə yamə mine kamhasiai In, iriə e narmamə yamə mine kimisəkupən misarə mine yamə mine tukpihauə kwasig ikin.
⁵¹ In rimnor nar apsis minə ye nəsaninien ye kwermīn.
 Mher yerhav kin narmamə yamə mine kisausit ye nətərigien kapəriə.
⁵² Mivəh-si-əhu namehuə minə ye kapəriə neihuəyen,
 kini mivəhsi-haktə narmamə yamə mine kapəriə nətərigien reiwaiyu.
⁵³ Narmamə yamə mine nīkumhə raməs əriə, In raməvigīn əriə kin nəvigīnien yame rhuvə,
 kini narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə, In rimnher yerhav kin əriə, nar rīmīrkək tuk əriə.

54 In rimnasitu ye kwənərəus kape Isrel, iriə e yorwok minə kafan. Rikin raməsik mə rikin tukraməkeikei mamehuə tuk əriə, 55 ririkakun ye Ebrahim kupən mine kwənərəus kafan, mamvən kape rerin, rəri-pən nəgkiarrien yame rimini-pən ta tuk kaha minə kapətawə.”

56 Kini Meri ramarə iriu Elisabet mivəh makuə kisisər, kini ai, mipirerig-pən iman ikin.

Jon Baptaes rimnarha-pə

57 Kini nipig atuatur kape Elisabet rimauə mə tukreimək iran, kini rimirəh tini yerman.

58 Kini narmamə yamə mine kasarə ipakə tukun mine kafan kwənərəus minə kimisərig nəvsaoyen a mə Kughen Yermaru rikin rehuə tukun mor rhuvə pən məknakin kimin, kini iriə kimnhauə misor kirikianə iriə min mə tuksagien kwis.

59 Kini nipig pikwarien a rimivəh nipig eit, kini iriə khauə mhavəh nao kim in. Kini ipakə əmə kishen-pən nhagin mə nifnhag rimni e Sekaraea, 60 mərig nisini rimini-pən mimə, “Nikam. Pəh kishen-pən nhagin mə Jon.”

61 Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Rhawor? Ye kwənərəus kapəmiru, nhag e Jon rirkək iran.” 62 Kini masəgkiar kin kwermiriə misaiyoh-pən Sekaraea mhamə in rorkeikei mə tukshen-pən nhagin mə pa.

63 Kini in raiyoh-pən əriə mə tukharəh-sipən nar kirik pəh tukrirai-pən nəgkiarrien kirik aikin, mirai-pən mimə, “Nhagin e Jon.” Kisəm kisakur pik kin. 64 Məkneikin, neramin rihuatuk, məgkiar mamni vi vi Kughen.

65 Kini narmamə m-fam yamə mine kisarə ipakə tukun kisakur kin. Kini narmamə kimnhani narimnar minə a rarkurao ikin minə fam ye nikar tukwas minə ye provins e Judia. 66 Kini narmamə mifam yamə mine kimnhavəh nəvsaoyen a, misətərig kin, misaiyoh əriə minə mhamə, “Man. ?Keinein mə kwajikovə e tukreihuə mor naha?” Kimnhani məknaikin meinai kimisəm mə nəsaninien kape Kughen Yermaru ramarə iran.

Sekaraea rimini-ərhav nəgkiarrien yame Kughen rimivəh si-pən kimin

67 Məkneikin Nanmin kape Kughen rimnor riki Sekaraea, ramni-ərhav nəgkiarrien yame Kughen rimivəh si-pən kimin mimə,

68 “Pəh khani vi vi Yermaru, In Kughen kape nəmə Isrel, meinai In rimauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə, kini mipik ta əriə ye kwermi tikmir minə kapəriə.

69 In rimivəh-si haktə yemə əsanin yame ravəh miragh ətawə, yame ramsi-pən ye kwənərəus kape yorwok kafan e Deved kupən 70 raməri-pən əmə nəgkiarrien yame rimivəh si-pən kimi kafan profet kupən minə mimə 71 tukrivəhsita ətawə tuk tikmir minə kapətawə mine tuk kwermi narmamə mifam yamə mine kasəmakin ətawə.

72 Kini mimə rikin tukreihuə tuk riptawə minə, kini rikin tukraməsik promes atuatur 73 yame In rimini-pən ta tuk riptawə e Ebrahim mimə 74 tukrirəh-si ta ətawə ye kwermi tikmir minə kapətawə, mə nipig mifam ye nimraghien kapətawə, kitawə tukharkun nisorien wok kafan ye nimri Kughen, mhapəh nhaginien, 75 kitawə kisəmərhakə misatuatur ye nipig mifam.”

76 Kini Sekaraea rarar mini-pən tuk tini mimə, “Kini ik, narik, tukokrən kin ik kimə ik pris kape Kughen Yerpirig; meinai Ik takəkupən kin Yermaru mor apnəpeinə ye swatur kafan,

77 mamni-ərhav tuk kafan narmamə minə mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has kapəriə, mivəh miragh əriə.

⁷⁸ In tukraməkeikei mor məknakin meinai rikin rehuə tuk ətawə, mamor huvə pə kimi ətawə.

Rikin rehuə tuk ətawə, Kristo tukruə tuk ətawə rəmhen əmə kin yame mirh ramhaktə mamvən ye neai ⁷⁹ misia-pen ətawə yamə mine kasarə ye nəpignapien mine apa ikin nəsəninien kape nımhəyen ramhen narmamə ikin, kini mamkir-pən nihutawə ye swatuk kape nəmərinuyen.”

⁸⁰ Kini pikwarien a nipran ramehuə, kini mamehuə min ye nanmin kape Kughen. Kini nipig mifam in ramarə apa ye tipəvsik mameito kin nipig atuaturuk yame tukririkakun wok iran ye nımri nəmə Isrel.

2

Yesu rimnarha-pə (Mat 1:18-25)

¹ Ye nipig a, yemə Rom kirik, nhagin e Sisa Ogastas, in ramarmaru ye tanə minə fam kape Rom. In mamərəhu loa kirik mimə tukəvheikin fam narmamə yamə mine kisarə aikin a. ² (In e nəvheikinien narmamə yame kimnəkupən kor. Ye nipig a, kwən e Kwaerinas in gavman kirik kape provins e Siria). ³ Kaməvheikin narmamə, narmamə tukasəkeikei mharerig-pən mhavən hanə iməriə minə ikin mə tukəvheikin əriə. ⁴ Ror pən kwən a Josef min ritərhav yerkwānu e Nasaret ye provins e Galili, mivən apa provins a Judia, yerkwānu kirik kamni kimə Betlehem, imei King Deved kupən. Rimavən aikin a meinai in kwənərəus kirik kape King Deved. ⁵ Kwerpen ta Josef mine pian e Meri mə tukwarkurək; kini Meri natukreimək kin kwajikovə. Kini iriu kimiravən apa Betlehem mə tukəvheikin min əriu. ⁶⁻⁷ Kini kratərhav Betlehem, mirapəh niwəmien kwənmhan tukwapir ikin, mwarə ye nimə kape nar miragh. Mwarə hanə apaikin, kini rinor nipig kape kwajikovə tukrarha, kini reimək kin nımri nupan kafan, yerman. Muvrig kin neipən, mərəhu-pən əmə in ye tikirao yame nar miragh minə kasəvigin-pən iran.

Agelo minə khatərhav-pə tuk yorwok ye sipsip minə

⁸ Kini ipakə əmə tuk yerkwānu e Betlehem, narmamə yamə mine kasəvigin sipsip minə kasarə yerki mənvhirik masarha tuk sipsip minə yenpig. ⁹ Məkneikin agelo kirik kape Kughen Yermaru ritərhav-pə tuk əriə, nikhakien kape Kughen Yermaru risia-pen əriə, khagin pik. ¹⁰ Mərig agelo a rimini-pən tuk əriə mimə, “Hapəh nhaginien. Meinai yo yakwauə mə jakni-pre nəvsaoyen huvə tuk əmiə, yame tukror riki narmamə ragien pik. Kini Nəvsaoyen a ramvən tuk narmamə mifam. ¹¹ Taktəkun əmə, yermamə kirik rimnarha-pə ye taon kape King Deved. In ravəh miragh narmamə, kini In Kristo yame Kughen rimini-ta kupən mə tukrher-pə kin tuk əmiə. Kini In Yermaru. ¹² Kini taksəm kwajikovə en kimuvrig kin neipən, kərəhu-pən ye tikirao, ror nımtətien kimi əmiə mə kwajikovə a in a yakməni.”

¹³ Məkneikin, agelo minə khapsaah khatərhav-pə masərer iriə min, masəgnəgin Kughen, mhani mhamə,

¹⁴ “Pəh khani vi vi Kughen apa yerpirig ye neai.

Kini narmamə ye tokrei tanə yamə mine riki Kughen ramagien tuk əriə, pəh kisarə ye nəmərinuyen.”

Yorwok ye sipsip minə kimnhavən masəm Yesu

¹⁵ Məkneikin agelo minə kimisəta ye yorwok ye sipsip minə, mharerig-pən apa ye rao ye neai, kini yorwok ye sipsip minə kimnhani tuk əriə minə mhamə, “Pəh khavən apa Betlehem, misəm-ru nar e Kughen Yermaru rimini-pə tuk ətawə.”

¹⁶ Kishai miren mhavən misəm Meri mine Josef mine kwajikovə yame ramapir-pən ye tikirao. ¹⁷ Nipig kimisəm, kimnhani ərhav nəgkiarieren yame agelo rimini ye kwajikovə,

¹⁸ kini narmamə mifam yamə mine kimisərig nəgkiarien yame yorwok ye sipsip minə kimnhani-pən tuk əriə, kisakur pik kin. ¹⁹ Mərig Meri rimnətarig əmə kin narimnar minə e, markut tuk nərigien nipran. ²⁰ Mərig yorwok ye sipsip minə kimnharerig, mhavəhsi-haktə nhag Kughen, mhani vi vi In tuk narimnar m-fam yamə mine kimisəm misərig; rəmhen əmə kin yame agelo rimini-ta tuk əriə.

Kamhen-pən nhag Yesu

²¹ Kwajikovə a rimnarha, mivəh nipig eit, kini kimivəh nao kimin rəri-pən əmə loa kapəriə, kini khen-pən nhagin kimə Yesu, nhag yame agelo rimini-pən ta tuk Meri nipig in rimnor tipin.

Josef mine Meri kimirərah Yesu miravən apa ye Nimə kape Kughen

²²⁻²⁴ Ye nipig a, tukmə kwajikovə kirik rarha, rimni mine nisini tukawəkeikei mwor sakrefaes kape nəspirien mamə, rəri-pən Loa kape Moses,* kini ruauə atuaturuk ye nipig kape Josef mine Meri mə tukwor məkna. Ror pən kirərah Yesu mirhuvən Jerusalem, miravəh mak ye tanə kiraru uə yəkwi-nətuən kiraru kini mwhopni, rəri-pən əmə loa yame Kughen Yermaru rimini.†

Kini kimiravəhsi-pən kwajikovə a kimi Kughen Yermaru. Nar a raməri-pən Nəgkiarien kape Kughen yame ramni mimə,
 “Nimrin nupan minə yerman, tukaməkeikei kivəhsi-pən əriə kimi Kughen Yermaru mə kafan minə.”

(Eks 13:2, 12)

Simeon mine Ana kimawəm Yesu, kawəgnəgin Kughen

²⁵ Kini huaru kirik ramarə apa Jerusalem, nhagin e Simeon. Kafan nimraghien in ratuaturuk huvə, kini nipig mifam in raməri-pən nəgkiarien kape Kughen. Kini in rameito kin nuəyen kape Kristo yame In tukruə mivəh miragh nəmə Isrel. Kini Nanmin kape Kughen ruə mikuar yerkin. ²⁶ Nanmin kape Kughen ruini-pən ta tukun mimə tukripəh nimhəyen meriaji tukrəm Kristo yame Kughen Yermaru rimini mə tukrher-pə kin. ²⁷ Kini Nanmin kape Kughen rimnor rikin mə tukrauru-pən ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini Josef mine Meri kimirərah Yesu mwaru-pən ye Nimə kape Kughen mə iriu tukwor narimnar fam yame Loa kape Moses ramni. ²⁸ Məkneikin Simeon rimnəm Yesu, kini mirəh kin kwermən, kini mamni vi vi Kughen mamni-pən tukun mimə,
²⁹ “Kughen Yermaru, promes yame Ik nimini tuk yo, naknor əfrakis.

Kini taktəkun ai, eighaan kin yo, yorwok e kafam, pəh yakmhə ye nəmərinuyen,
³⁰ meinai yaknəm kwajikovə e kin nimrik yame tukrivəh miragh narmamə.

³¹ Ik nimnor apnəpeinə mə In tukrivəh miragh narmamə,
 kini narmamə m-fam tukharkun nar a.

³² In tukruə rəmhen kin laet, mhajoun swaturuk kin nəmə ye kantri pisin pisin minə,
 Kini narmamə tukhavəhsi-haktə nəmə Isrel tukun.”

³³ Kini rim kwajikovə a mine nisini kwakur pik kin nəgkiarien yame Simeon rimini iran. ³⁴ Kini Simeon rəhuak mimə, “Pəh nihuvəyen kape Kughen tukrurə tuk əmiru.”
 Kini mini-pən tuk Meri, nisin kwajikovə a, mimə,

“!Ərig-ru! Kughen rimirpen ta kwajikovə e mə tukror nəmə Isrel khapsaah tukhamir,
 kini mə tukror min əriə khapsaah khavəh nimraghien.
 Kughen rimirpen pawk In mə In ror nimtətien kirik, mərig narmamə tukhani hah In.

³⁵ Ror pən tukəm əpu nərigien has kape narmamə khapsaah.
 Kini, Meri, rikim tukrəmhə tukun rəmhen kin yame yermamə kirik ramhai rikim kin nau nisə.”

2:19: Luk 2:51 **2:21:** Luk 1:31 * **2:22-24:** Nakəm loa e ye Eks 13:2 mine 1 Saml 1:22-28. † **2:22-24:** Loa e raməmir ye Lev 12:8. **2:30:** Aes 52:10; Luk 3:6; Taet 2:11 **2:32:** Aes 42:6; 49:6; 52:10 **2:34:** Aes 8:14; Mat 21:42; 1 Pita 2:8

³⁶ Kini piahwaru kirik ramarə aikin, nhagin e Ana. In profet kirik. In ji Fanuel, kwənərəus kape Aser kupən. Rinəpiahuaru əgkəp. Nipig rimnamətamaruə əmə, məripən kafan yerman. Mwarə kwis kape newk seven əmə, kwən a rimhə. ³⁷ Rimnarə pisin əmə məknakin meriaji mīpiəhuaru. Kini taktəkun ai kafan newk eiti fo. Nipig mifam in raməmīr ye Nimə kape Ehuə Kughen maməhuak, yenpig mine yeraan. Matuakəm mīpəh nəviginien mə tukrəhuak kimi Kughen. ³⁸ Kini in rimauə atuaturuk ye nipig yame Simeon raməgkiar kin kwajikovə a. Kini piahwaru ai rimini vi vi Kughen tukun, kini maməgkiar ye kwajikovə e kimi narmamə mifam yamə mine kamhawhin mə Kristo tukririsin nəmə Jerusalem.

Josef mine Meri kimiravən apa Nasaret

³⁹ Kini Josef mine Meri kimīwor narimnar fam yame Loa kape Kughen Yermaru ramni, kini mərhīrerig-pən imərisir ikin Nasaret ye provins e Galili. ⁴⁰ Kwajikovə a rinehuə muiskai, muirkun huvə nar, kini nipig m-fam nihuvəyen kape Kughen rukwar ye kafan nīmrighien.

Tamaruə e Yesu ramvən apa Nimə Ehuə kape Kughen

⁴¹ Ye newk minə fam, rim Yesu mine nisini kimiravən apa Jerusalem mə tukwor lafet kape Pasova. † ⁴² Kini nipig Yesu rimivəh newk twelef, kimīwor norien yame kawor hanə, kini Yesu rikwasig kin əriu mīrhivən apa faktə ye lafet a. ⁴³ Kini lafet rinor infamien, kini kafan minə kimnharerig mhavən iməriə ikin; mərig tamaruə Yesu In ripəh nīkwasigien kin rimni mine nisini, maməmīr əmə apa Jerusalem. Kini iriu kweinein. ⁴⁴ Krəmə-ta mə ramkwasiɡ kin əriə. Kini kimisəriwək mamhavən tuk nipig piəpiə kirik. Mīpirərikakun mwarha-kin yerki kwənərəus kapəriu mine iriu minə tiksın. ⁴⁵ Mərig kirapəh nīwəmien In, mwarha-kin, mīrarerig mīravən Jerusalem. ⁴⁶ Kwarha-kin In nipig kisisər, kini mīpiwəm apa ye Nimə Ehuə kape Kughen. Ramkwətə iriə nəmhajoun minə, mamətərig kin əriə. Kini mamaiyoh əriə kin narimnar tiksın. ⁴⁷ Kini narmamə mifam kimisəriɡ In, kisakur tuk kafan nīrkunien mine nhorpinien nəgkiarien minə kafan. ⁴⁸ Kini rimni mine nisini kimīwəm In, kwakur pik kin. Kini nisini rimini-pən tukun mīmə, “Narik. ? Nīmhawor mor məkneikin irəmru? !Erig-ru! !Kimru rimim, rikimru rəmhə pik tuk ik, kini yakwarha-kin pik ik!”

⁴⁹ Mərig In rini-pən tuk əriu mīmə, “? Nakawarha-kin Yo tuk naha? Tukmə ror nakrapəh nīrarkunien mə Yo jakaməkeiki maməmīr ye Nimə kape Rimik.” ⁵⁰ Mərig iriu kirəpəh nīrarkunien nīprai nəgkiarien yame rimini-pən tuk əriu.

⁵¹ Kini In rikwasig kin əriu, mīrheiwaiyu mīrhivən apa Nasaret. Kini In rimisiai əriu mamor nəkwairiu. Mərig nipig mifam nisini ramətərig kin narimnar minə fam a. ⁵² Kini Yesu nīpran ramehuə, kini kafan nīrkunien ramhaktə pik. Kini ye nipig mifam, Kughen mine narmamə, rikiriə ragien əmə tukun.

3

Jon Baptaes raməvsao-ərhav kin nəgkiarien kape Kughen (Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28)

¹ Kwasig ikin ye narimnar minə a, yemə Rom kirik, nhagin e Taebirias Sisa, in ramehuə ye provins minə fam kape Rom. Kini ye nipig in rinamarmaru meriaji newk fiftin, kini kwermīn minə tiksın e: Herod Antipas ramehuə ye provins e Galili; mine piauni Filip in ramehuə ye provins mir e Ituria mine Trakonaetas, mine Lisaniaş ramehuə ye provins e Abilin, mine Ponjes Paelat in gavman kape provins e Judia. ² In e ye nipig atuaturuk kape Anas mine Kaefas yame iriu jif pris mir.

† **2:39:** Mat 2:23 † **2:41:** Ye nipig kape lafet kape Nəviərokinien, uə Pasova, nəmə Isrel rikiriə raməsik Kughen rimivəh mīragh kwənərəus kupən kapəriə mīrəh-si ta əriə ye kwermi yamehuə kape Ijip. Əm-ru stori kape Pasova ye Eksodas 12:21-27. **2:51:** Luk 2:19 **2:52:** 1 Saml 2:26; Prov 3:4

Ye n̄ip̄ig a, Jon, ji Sekaraea, yame r̄inehuā ta ai, mamarā apa ikin ruhiko ikin, kini Kughen rimiv̄ah-sip̄an n̄agkiar̄ien kirik kimin. ³ Kini in rimnokr̄an apomh p̄an ikin minā ipakā tuk nu apa Jodan mamāv̄sao-ər̄hav kin n̄agkiar̄ien kape Kughen. In mamni-p̄an mimā narmamā tukas̄ekeikei misarar ye n̄ar̄igien kap̄ariā tuk t̄av̄haḡa has, kini mhav̄an tuk Kughen mā In tukr̄aspir norien has minā kap̄ariā. Kini mā n̄imt̄atien kirik e, tukor baptaes ir̄ariā. ⁴ In r̄ari-p̄an əmā n̄agkiar̄ien yame Aesea rim̄irai kup̄an ye n̄akw̄akw̄a kafan mimā,

“Kw̄an kirik ramokr̄an ehuā apa ikin ruhiko ikin mamni mimā,

‘Kimiā taksor apn̄apeinā ye swatuk kape Yermaru,

kini misor kafan swatuk ratuatuk.

⁵ N̄ikw̄etanā minā fam tuksuun huvā,

kini tukwas minā mine nahawk minā fam tuks̄ət̄an-ət̄an,

kini swatuk iko iko minā tuk̄ər̄ahu atuatuk,

kini swatuk yame rap̄əjiap̄ət tuk̄əkeikei kor r̄ip̄iā.

⁶ Kini narmamā m̄ifam tuks̄əm swatuk kape Kughen tuk n̄iv̄ah-m̄iraghien narmamā.’ ”

(Aes 40:3-5)

⁷ Kini ye n̄ip̄ig a, narmamā khapsaah kimnhav̄an tuk Jon mā in tukror baptaes ir̄ariā; m̄ar̄ig r̄ini-p̄an tuk əriā mimā, “! Kimiā naksahas r̄əmhen əmā kin snek yamā mine kas̄ər̄hkwo pah! P̄ah nien mā tuktu, Kughen ror niemhaa m̄iv̄ahsi-p̄an narp̄inien kimi narmamā. ?M̄ar̄ig, pa ramni mā to kimiā nakharkun nisaptayen kin? ⁸ Sor nar̄imnar t̄iksin yamā rhuvā mā tuks̄əm mā nakw̄əsəp̄əh əfrakis norien has minā kini mhav̄an tuk Kughen. N̄əfrakisien mā kimiā kw̄ənər̄əus kape Ebrahim, m̄ar̄ig rikimiā tukr̄ip̄əh n̄əs̄ikien mā Kughen tukram̄ekeikei m̄iv̄ah m̄iragh əmiā mhawor kimiā kw̄ənər̄əus kape Ebrahim. !N̄ikam, in nar apn̄ap̄ig əmā! Yakamni-pre tuk əmiā mā Kughen r̄irkun nor-min-ien kap̄ier apn̄ap̄ig ruā r̄əmhen kin kw̄ənər̄əus kape Ebrahim. ⁹ Kini takt̄əkun ai, Kughen rin̄ər̄er matuk ta mā tukr̄ər̄aru nuknei nai. Kini tukmā nai kirik r̄ip̄əh n̄ikuəyen kin kw̄ankwan yame rhuvā, kini tukr̄ər̄aru marakikin-p̄an ye nap.”*

¹⁰ Kini kwhen ehuā a kim̄isaiyoh Jon mhamā, “? M̄ar̄ig, naha nhagin kimawā jakas̄ekeikei misor?”

¹¹ Kini Jon r̄ini-p̄an tuk əriā mimā, “Tukmā kafam neip̄an kiraru, v̄ahsi-p̄an kirik kimi yermamā yame kafan r̄irkək. Kini tukmā nam n̄əv̄iginien rarā, əhi-p̄an t̄iksin kimi narmamā yamā mine n̄ariā r̄irkək.”

¹² Kini narmamā t̄iksin yamā mine kas̄ər̄er tuk mane kape takis kimnhauā mā Jon tukor baptaes ir̄ariā, kin m̄isaiyoh in mhamā, “?Naha e nhagin kimawā jakas̄ekeikei misor?”

¹³ Kini Jon r̄ini-p̄an tuk əriā mimā, “Takhap̄əh nhav̄əh-sitayen mane tuk narmamā rapita yame r̄əmhen mā takhav̄əh.”

¹⁴ Kini mobael minā t̄iksin kim̄isaiyoh min mhamā, “?M̄ar̄ig rhawor ir̄əmawā? ?Naha e nhagin kimawā jakas̄ekeikei misor?”

Kini in r̄ini-p̄an tuk əriā mimā, “Takhap̄əh nhaviyen n̄iginien kimi narmamā mhamā, ‘Tukmā nakhap̄əh nhav̄əh-si-p̄əyen mane, kini jaksor n̄əmh̄əyen kimi əmiā, uə jaksor əmiā naksar̄er ye n̄imr̄i m̄irh kini yakhani hah əmiā.’ M̄ar̄ig rikimiā tukram̄ekeikei mamagien əmā tuk n̄ərok atuatuk kap̄emiā.”

¹⁵ Kini narmamā minā a kas̄əm m̄isəm, rikiriā ruh mā tukmā ror Jon in Kristo yame Kughen rim̄ini mā tukr̄her-p̄ə kin. ¹⁶ M̄ar̄ig Jon rhorp̄in n̄ət̄ar̄igien kap̄ariā mimā, “Yo yakamor baptaes ir̄emiā kin nu, m̄ar̄ig yermamā kirik tukr̄ip̄iuā yame kafan n̄əs̄an̄inien mine nehuəyen rapita yo. Kini yo ye tanā əgk̄əp̄; yakp̄əh n̄əmh̄enien mā to yak̄ən̄imkur

3:3: Wok 13:24 **3:7:** Mat 12:34; 23:33 **3:8:** Jon 8:33,39 * **3:9:** Jon Baptaes ram̄əgiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamā mine khamā ta mā Kughen tukram̄ekeikei m̄iv̄ah m̄iragh əriā meinai ir̄iə ji Ebrahim minā. Nuhp̄ikinien ye nai yame Kughen tukr̄ər̄aru ramh̄ajoun mā Kughen tukr̄akir norien kape narmamā, kini yamā mine khap̄əh nisorien norien huvā, Kughen tukr̄iv̄əh-si-p̄an narp̄inien kimi əriā. **3:9:** Mat 7:19 **3:12:** Luk 7:29

mirisin ta nərəus ye kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmiə ye Nanmin kape Kughen mine nap. ¹⁷ In ramərer matuk tuk nəmien norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yeməsim ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwai wit mə tukripik nimitin yame rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit, ripik əriə mamvən yerkwanu. Mərig narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, ramarakikin-pən əriə ye nap ehua yame ramuək rerin.”

¹⁸ Kini Jon ramni-ərhav nəgkiarien ripsaah mamor kwirig kin kimi narmamə mə tukrivi-pə nətərigien kape narmamə khauə tuk Kughen.

*Herod rimivəh-sipən Jon Baptaes ye kalabus
(Mak 6:14-29)*

¹⁹ Ye nipig a, Herod Antipas rimikir ta Herodias in e piahwaru kape piauni, kini mamor narimnar ripsaah yame rahas. Mərig Jon rokrən skai kimin tukun. ²⁰ Ror pən Herod rimnəsik əpnis pən min ye norien has kafan mivəhsi-pən Jon ye kalabus.

*Jon rimnor baptaes ye Yesu
(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)*

²¹ Mərig kwasig ikin Jon rivən ye kalabus, kini in rinamor baptaes ye narmamə, kini Yesu min rimavən, Jon ror baptaes iran. Kini nipig Yesu rimnaməhuak, Kughen rimnəhitə ye neai, ²² kini Nanmin kape Kughen risi-faktə meiwaiyu iran, nipran rəmhen kin mak ye tanə, kini nəgkiarien kirik risi-pən ye rao ye neai mamni mīmə, “Ik narik keikei; rikik ragien pik tuk ik.”

Rip Yesu minə

²³ Nipig Yesu rimirikakun kafan wok, kafan newk rəmhen kin toti. Narmamə khamə ta mə in ji Josef.

Kini Josef in ji Heli,

²⁴ Heli in ji Matat,

Matat in ji Livae,

Livae in ji Melki,

Melki in ji Janae,

Janae in ji Josef

²⁵ Josef in ji Matatias,

Matatias in ji Amos,

Amos in ji Neham,

Neham in ji Esli,

Esli in ji Nangae,

²⁶ Nangae in ji Mahat,

Mahat in ji Matatias,

Matatias in ji Semein,

Semein in ji Josek,

Josek in ji Joda,

²⁷ Joda in ji Joanan,

Joanan in ji Resa,

Resa in ji Serubabel,

Serubabel in ji Sealtiel,

Sealtiel in ji Neri,

²⁸ Neri in ji Melki,

Melki in ji Adi,

Adi in ji Kosam,

Kosam in ji Elmadam,
Elmadam in ji Ere,
²⁹ Ere in ji Josua,
Josua in ji Eliesa,
Eliesa in ji Jorim,
Jorim in ji Matat,
Matat in ji Livae,
³⁰ Livae in ji Simeon,
Simeon in ji Juda,
Juda in ji Josef,
Josef in ji Jonam,
Jonam in ji Eliakim,
³¹ Eliakim in ji Melea,
Melea in ji Mena,
Mena in ji Matataha,
Matataha in ji Natan,
Natan in ji Deved,
³² Deved in ji Jese,
Jese in ji Obed,
Obed in ji Boas,
Boas in ji Salmon,
Salmon in ji Nason,
³³ Nason in ji Aminadab,
Aminadab in ji Admin,
Admin in ji Ani,
Ani in ji Hesron,
Hesron in ji Peres,
Peres in ji Juda,
³⁴ Juda in ji Jekob,
Jekob in ji Aesak,
Aesak in ji Ebrahim
Ebrahim in ji Teraha,
Teraha in ji Neho
³⁵ Neho in ji Serug,
Serug in ji Rehu,
Rehu in ji Peleg,
Peleg in ji Eba,
Eba in ji Sela,
³⁶ Sela in ji Kenan,
Kenan in ji Apaksad,
Apaksad in ji Sem,
Sem in ji Noa,
Noa in ji Lamek,
³⁷ Lamek in ji Metusela,
Metusela in ji Inok,
Inok in ji Jared,
Jared in ji Mahalalel,
Mahalalel in ji Kenan,
³⁸ Kenan in ji Enos,

Enos in ji Set,
Set in ji Adam,
kini Adam in ramsi-pən tuk Kughen.

4

Setan rīmivəhsi-pən wəhsi-pən kimi Yesu
(*Mat 4:1-11; Mak 1:12-13*)

¹ Nanmīn kape Kughen rīmīkuar ye nīmraghien kape Yesu, kini ye nīpig ruasi-pən ye nu apa Jodan, Nanmīn kape Kughen rikir In mivən apa ikin ruhiko ikin. ² Aikin, Setan ramarkut mə tukrukrao ye nərigien kafan kape nīpig foti. Ye nīpig minə fam a, In rapəh nəviginien, kini ye nīpig infamien, nīkumhə rəs pik. ³ Kini Setan rini-pən tukun mīmə, “Tukmə ik Ji Kughen əfrah, ni-pən tuk kapiere mə rukreikin muə mor bred kin.” ⁴ Mərig Yesu rhorpin mīmə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Yermamə rīpəh nīmraghien əmə ye nəviginien.’ (Dut 8:3)”

⁵ Məkneikin Setan rikir Yesu mivən apa ye tukwas apomh kirik, kini taktəkun əmə, rhajoun In kin kantri minə fam ye tokrei tanə, ⁶ kini mīni-pən tukun mīmə, “Yo jakərhəpre narmaruyen ye tanimtanə ye kwermim, mine nautə kapəriə minə fam, meinai narimnar mifam a raməmīr ye kwermik, kini yakirkun neighan-pənien kin kimi naha yermamə yame yakorkeikei mə jakvəhsi-pən kimin. ⁷ Kini tukmə nakəhuak kimi yo, narimnar m-fam ai ik takor kafam kin.”

⁸ Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiarien mīmə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, ‘Taksəhuak əmə kimi kapəriə Yermaru Kughen, misəri-pən əmə kafan nərigien.’ (Dut 6:13)”

⁹ Məkneikin Setan rikir In mərip In apa Jerusalem mhaktə ye tokrei Nimə Ehuə kape Kughen apa yerpīrig əgkəp. Kini mīni-pən tukun mīmə, “Tukmə ik Ji Kughen əfrakis, iv-ərhav-ru ikin e, ¹⁰ meinai kimirai kimə, “In tukrher-pə kin agelo minə kafan khauə masarha huvə tuk ik.

¹¹ Tukharaptərkīn ik kin kwermiriə mə takpəh nowhan-pənien nihum ye kapiere kirik.’ ” (Sam 91:11, 12)

¹² Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiarien mīmə, “Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Takhapəh nisəm-əsaahyen kapəriə Kughen Yermaru mə ramarha huvə əfrakis tuk əmiə uə nīkam.’ (Dut 6:16)”

¹³ Kini Setan ror infamien ye nīvəhsi-pən vəhsi-pənien kimi Yesu; məkneikin, mapitan kin Yesu mawhin nīpig huvə yame tukruə mīn tukun.

Yesu rīmīrikakun kafan wok
(*Mat 4:12-17; Mak 1:14-15*)

¹⁴ Kini ai, Yesu rīmīrerig-pən Galili, kini nəsaninien kape Nanmīn kape Kughen rīmīkuar ye nīmraghien kafan. Kini kimnəvsao kin In rarkurao ye tanə a. ¹⁵ Kini Yesu rīmnhajoun ye nimə kape nofuginien minə, kini narmamə m-fam khani vi vi In.

Nəmə ime Yesu kimisəpəh In

¹⁶ Kini Yesu rīmauə Nasaret, aikin rīmnehuə ikin kupən. Kini ye Sabat kirik, In rīmavən ye nimə kape nofuginien rəmhen əmə kin yame ramor hanə. Kini mərer mə tukrəvheikin Nəkwəkwə kape Kughen, ¹⁷ kini kīvəhsi-pən nəkwəkwə yame kimnarpəvin-arpəvin yame profet Aesaea rīmīrai kupən. Kini ruhatukin nəkwəkwə məm nəgkiarien yame Aesaea rīmīrai yame ramni mīmə,

¹⁸ “Nanmīn kape Kughen ramarə irak
meinai In rīmīrpen yo,
jakəvsao-ərhav kin nəgkiarien huvə kimi yavən hah minə.

Kini In rher-pə kin yo mə jakvən mamni-pən tuk narmamə yamə mine kivəhsi-pən əriə ye kalabus mə tukirisin əriə,

kini mini-pən tuk nimirin pis minə mə tuksəm min nar.

Kini rher-pə kin yo mə jakrisin narmamə yamə mine kasəmir ye kwermi narmamə pisin masərig rahah,

¹⁹ mamni-ərhav mə nipiɡ ruauə ta yame Kughen Yermaru tukrhajoun kafan nihuvəyen mivəh miragh narmamə.” *(Aes 61:1, 2)*

²⁰ Yesu rimnəhueikin ta nəkwəkwə a, kini meiwaiyu mivəhsi-pən min kimi yermamə yame ramarha huvə tuk nəkwəkwə minə, kini mamkwətə mə tukrəvhag kimi narmamə. Kini narmamə m-fam ye nimə kape nofuginien kasarha tim tim iran. ²¹ Kini In raməɡkiar kimi əriə mamni min mimə, “Taktəkun ai, ye nipiɡ yame nimisərig Nəkwəkwə e Kape Kughen, niniyen a ruauə minor nəfrakisien kin.”

²² Kini narmamə mifam kasəgnəgin In, kini kisakur pik tuk nəɡkiarien huvə yamə mine ramni, kini misaiyoh əriə minə mhamə, “?Mərig kwən e In ji Josef əmə uə?”

²³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Yakirkun mə takpihani nəɡkiarien akwas e tuk yo yame ramni mimə, ‘Dokta, or huvə atuk-ru nipram,’ mhani min mhamə, ‘Narimnar yamə mine yimisərig mə nimnor ta apa Kapaneam, rhuvə mə takuə mor min e, imam ikin.’ ²⁴ Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə narmamə to khapəh nhasaiyen profet kirik yame ramsi-pən irəriə. ²⁵ Ye nipiɡ kape Elaeja, nəhig ripəh nipiən newk kisisər mine makuə sikis, kini nikumhə ravən ikin minə fam, nəviginien rirkək. Kini yakni nəfrakisien tuk əmiə mimə, ye nipiɡ a nipiahuaru kimhə tan kin əriə khapsaah e Isrel, ²⁶ mərig pəh nien mə Kughen rher-pə kin Elaeja mə tukrivən masitu irəriə. Nikam. In rher-pə kin mə tukrasitu əmə ye piahwaru kirik yerkwanu Jarefat apa ye provins e Saedon. Mərig piahwaru a pəh nien mə pian Isrel. ²⁷ Kini ye nipiɡ kape profet e Elisa, narmamə khapsaah kimnisarə Isrel yamə mine kamhawəh nəmhəyen e ‘leprosi’* mərig Elisa ripəh nor-huvəyen kirik. Mərig in rimnor huvə əmə kwən Siria e Neman, yame pəh nien mə yemə Isrel.”

²⁸ Narmamə ye nimə kape nofuginien kimisərig nəɡkiarien a, niemhaa rhai pik əriə m-fam. ²⁹ Kini kisarar mharəh In, misəkəkin mhatərhav yerkwanu, mhavən misokrig ye tukwas yame kimnor taon ikin, mə tuksarkwərhav kin apa ikəutən. ³⁰ Mərig Yesu rivən-pən ta ye kwənimrheriə, map.

*Yesu rimnəko ta yarmhə ye yermamə kirik
(Mak 1:21-28)*

³¹ Kini Yesu rimneiwaiyu apa Kapaneam, taon kirik ye provins e Galili. Kini ye Sabat kirik, In raməvhag kimi narmamə. ³² Kini narmamə kimisərig nəɡkiarien kafan, kimisakur kin, meinai nəɡkiarien kafan, nanmin aikin.

³³ Kini ye nəkwai nimə kape nofuginien, kwən kirik aikin yame nanmin has ramərer-pən iran. Kini in rokr-apomh mimə, ³⁴ “!Eh, Yesu, yemə Nasaret! ?Rhawor? ?Nimauə mə takoriah əmawə uə? Yakwirkun ta ik. !Ik yemə rhakə kape Kughen!” ³⁵ Mərig Yesu rimnəɡkiar skai kimin mimə, “!Ah, pim! !Eta ye kwən e!” Kwən a ramərer ye kwerkwan irəriə, məkneikin nanmin hah a rəsua kin reiwaiyu mowhan ye nimoptanə, map ta iran, kini mipəh noriahayen in.

³⁶ Kini narmamə m-fam aikin a kisakur kin, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Eh! Nəɡkiarien pisin kirik e. Kwən a kafan nəɡkiarien nanmin aikin. Tukmə In rəɡkiar kimi nanmin has minə, kasəta ye narmamə.” ³⁷ Kini nəvsaoyen kape Yesu ritərhav markurao ye tanə a.

4:22: Luk 3:23; Jon 6:42 **4:24:** Jon 4:44 **4:25:** 1 King 17:1,7 **4:26:** 1 King 17:8-16 * **4:27:** Leprosi in nəmhəyen skai kirik yame raməmir ye tiki yermamə. **4:27:** 2 King 5:1-14 **4:32:** Mat 7:28-29

*Yesu rimmor huvə narmamə khapsaah
(Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)*

³⁸ Aikin, Yesu rarar, mitərhav ye nimə kape nofuginien mivən apa nimə kape Saemon Pita†. Ye nipig a, kuhu Saemon ramhə maməpan pik, kini iriə kisaiyoh-pən Yesu mə tukror huvə. ³⁹ Kini Yesu rərer ipakə tukun, mægkiar skai kimi nəpanien, nəpanien rəta. Taktəkun əmə piahwaru a rərer, mivən miruk ta nəriə nəviginien.

⁴⁰ Kini nipig mirh natukrivə‡, narmamə kimnhapik narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhavən tuk Yesu. Kini In rərəhu-pən kwermən irəriə kirikianə kirikianə, kini iriə m-fam kisəsanin. ⁴¹ Kini yarmhə minə min kamhatərhav misap ye narmamə khapsaah, misokrən apomh mhamə, “!Ik Ji Kughen!” Mərig Yesu rægkiar skai kimi əriə mətəpig kin əriə tuk nəgkiarien meinai iriə kwənharkun ta mə In Kristo yame Kughen rimmher-pə kin.

⁴² Kəni rikwamer kin, Yesu ritərhav aikin a, mivən apa ikin kirik. Mərig narmamə kimisarha-kin In, kini nipig kimisəm, khauə tukun misarkut mhamə tukhani-əhu mhamə In tukripəh nəpəhyen əriə. ⁴³ Mərig əmə Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nikam. Yo jakaməkeikei mivən yerkwanu pisin pisin minə, mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, meinai Kughen rimmher-pə kin yo mə jakor məkneikin.”

⁴⁴ Kini In rimavən mameriwək ye tanə Judia mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen ye nimə kape nofuginien minə.

5

*Aposol yamə mine Yesu rimməkupən mokrən kin əriə
(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20)* ¹ Nipig kirik, Yesu rərer ye nikar-kar nu ehə kamni

kimə Galili*, kini narmamə khapsaah kimnhauə misərer rarkurao iran mhamə tuksərig nəgkiarien kape Kughen. ² Kini In rimməm kwaji rao kiraru yame narmamə kape niviyen kəməm kimnhapəh kawərer ye nipakir misaikwas ye kapəriə net minə. ³ Məkneikin Yesu ratpən ye rao kape Saemon Pita, mini-pən tukun mə tukrivi-pirə rao. Saemon rivi-pirə rao, kini Yesu rəkwətə-pən aikin maməvhag kimi narmamə.

⁴ Yesu rimməgkiar infamien, kini mini-pən tuk Saemon mimə, “Saemon, əsuə. Pəh khavən apa ikəmnim, pəh naksaruk kin net minə mhavi kəməm tiksın.”

⁵ Mərig Saemon rini-pən tukun mimə, “Yemehua, yenpig, yimisarkut pik tuk nar e miseriaji reraan, mərig yimnhapəh niviyen kəməm kirik. Mərig ik nakmə tukhavən min, ror pən, pəh khavən misaruk min kin net minə.”

⁶ Khavhirə, misaruk kin net minə, mhavi kəməm khapsaah pik, ror net minə kapəriə khakwar huvə kin kəməm, mharikakun miseikus net minə. ⁷ Kini iriə kisokrən-pən kin iriə minə tiksın ye rao min kirik mhamə tukhauə misasitu irəriə. Kini khauə misarakə-pən kin kəməm ye rao mir a kwəkrig, ipakə əmə rao mir kwəmnim.

⁸ Kini Saemon Pita rimməm, kini rənimkur-pən tuk Yesu mamni mimə, “Yermaru. ! Yuvən isok tuk yo, meinai yo yakpəh nəmhenien! Yo yor təvhagə hah kirik.” ⁹ In rimməgkiar məknaikin meinai in mine narmamə minə a ye rao mir, kimisakur pik kin kəməm khapsaah yamə mine kimnhavi. ¹⁰ Kini Jemes mine Jon, ji Sebedi mir, yamə mir e kawor wok irisir Saemon, iriu min kimiwakur pik kin.

Mərig Yesu rini-pən tuk Saemon mimə, “Pəh niginien. Ik yermamə kape niviyen kəməm. Mərig taktəkun ai mamvən, ik takvi-pə narmamə.” ¹¹ Ror pən, kimnhavi-fiak

† **4:38:** Nipig kirik, kamokrən kin Saemon Pita kimə, ‘Saemon.’ Kini nipig kirik, kamokrən kin kimə, ‘Pita.’ ‡ **4:40:** Nəmə Isrel, rikiriə rimməsik mə Loa kape Moses ramni-əhu mə tukpəh nərəhyen yermamə ye Sabat. Mərig nipig mirh rimivə, Sabat rinor infamien en, kini kirkun nərəhyen yermamə. **4:41:** Mat 8:29; Mak 3:11-12 **4:44:** Mak 1:35-39; Mat 4:23 * **5:1:** Nəgkiarien kape Gris ramni mimə, “nu apa Genesaret.” **5:1:** Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 **5:5:** Jon 21:3-8

kapəriä rao minä, misəpəh narimnar mi-fam mhakwasig əmə kin Yesu, kini mhauə kafan narmamə minä.

Yesu rimnor huvə yermamə kirik yame ravəh nəmhəyen autən ye tikin†
(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

¹² Nipig kirik, Yesu rimneriwək mivən yerkwanu kirik, kini kwən kirik yame ravəh nəmhəyen e leprosi, kini nəmhəyen ai rivəh fam nipran. Kini rəm Yesu, rəriwək muə tukun, meiwaiyu, mənəm-pən nipəghigin ye nimoptanə, kini mamasək ətgin Yesu mimə, “Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkimik irak.”

¹³ Kini Yesu rərao-pən mirap kwən a, mimə, “Əwəh. Yakorkeikei mə jakor. !Əsanin!” Kini taktəkun əmə nəmhəyen e leprosi rəta.

¹⁴ Mərig Yesu rimini-əhu in mimə, “Takpəh nini-ərhavyen narimnar minə e kimi narmamə. Mərig yuvən məm pris kirik pəh in rəm mə nipram rinor məknen. Kini or sakrefaes kimi Kughen rəri-pən yame Loa kape Moses rimini ye yermamə kirik yame kafan leprosi ruirkək, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwahuvə, kini kafam nəmkimik ruirkək.”

¹⁵ Mərig nəvsaoyen kape Yesu ramtərhav mamvən ikin minə fam, kini narmamə khapsaah kamhauə mə tuksətərig kin kafan nəgkiarieren kini mhamə In tukror huvə nəmhəyen minə kapəriä. ¹⁶ Mərig, nipig ripsaah, In ramvən pisin əmə apa ikin kirkək ikin, maməhuak.

Yesu rimnor huvə yermamə kirik nipran rimhə
(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)

¹⁷ Nipig kirik, Yesu rimnhajoun apa nimə kirik, kini Farisi minə, mine nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, iriä kasəkwətə min aikin. Kimnhasi-pən apa yerkwanu minə apa provins mir e Galili, mine Judia, mine Jerusalem. Kini nəsaninien kape Kughen Yermaru ramarə tuk Yesu mə tukror huvə narmamə yamə mine kamhamhə. ¹⁸ Ye nipig a, narmamə tiksın kimnharəh kwən kirik mhauə yame ramapir-pən əmə ye nikaokao, meinai nipran rimhə. Kini iriä kisorkeikei mə tukharəh misərəhu-pən ye nihu Yesu.

¹⁹ Mərig kisinein mə tukshawor mhavən imə, meinai narmamə khapsaah aikin. Kini kimnhavən apa ye tokrei nimə, misəhipu ta nikar nimə kirik, mharəh nikaokao yermamə ramapir-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən ye kwerkwən ye narmamə, ipakə əmə tuk Yesu.

²⁰ Kini Yesu rəm nhatətəyen kapəriä mini-pən tuk kwən a mimə, “Yo kirik. Kafam norien has minə, yakwərəh-si ta fam narpinien iran.”

²¹ Mərig nəmhajoun kape Loa kape Moses mine Farisi minə, rikiriä rəsik mimə, “? Kwən e raməgkiar məkne, mamni hah Kughen. Kughen pisin əmə In rirkun nivəhsitayen narpinien kape norien has kape narmamə. ?Pa min to rivəh-si ta?” ²² Mərig Yesu In ruirkun ta əmə kapəriä nətərigien, kini mini-pən tuk əriä mimə, “?Rhawor e nakasətərig məkneikin? ²³ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm əfrakis? ?Mə jakni-pən tukun mə narpinien kape kafan təvhagə hah yakwərəh-si-ta ta? ?Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekimter meriwək mamvən? ²⁴ Mərig yakorkeikei mə jakor yo mə takharkun mə yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyen ye tokrei tanə tuk nivəhsitayen narpinien kape təvhagə has.” Kini marə mini-pən tuk kwən a mimə, “Yakamni-pre tuk ik mə, takhekimter, mirəh kafam nikaokao mamvən imam yerkwanu.”

²⁵ Kini taktəkun əmə, kwən a rhekimter, mirəh kafan nikaokao məriwək maməgnəgin Kughen mamvən. ²⁶ Kini iriä m-fam kisakur pik kin, masəgnəgin Kughen. Khagin, mhamə, “Man, kimisəm əfrakis nar apsipis minə e towel.”

Yesu rimnokrən kin Livae

5:11: Mat 19:27 † **5:11:** Ye Nəkwəkwə kape Kughen, nəgkiarieren e ‘leprosi’ raməgkiar ye nəmhəyen pisin pisin minə kape tikim. Nəmhəyen minə e kasoriah tikim, kini Loa kape Moses ramni mə yermamə yame ravəh nəmhəyen məkna, in nəmkimik ye nimri Kughen. Əvheikin Levitikas yame rehuə 13-14. **5:20:** Aes 43:25; Luk 7:48 **5:24:** Jon 5:8

²⁷ Kwasig ikin ye narimnar minə e, Yesu ritərhav maməriwək mamvən, kini məm kwən kirik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Livae. Ramkwətə ikin kamərok takis ikin. Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yuə, mikwasig kin Yo.” ²⁸ Məkneikin rimnəpəh narimnar fam kafan, mərəer, mikwasig kin Yesu.

²⁹ Kini ai, Livae rimaraptəəkən nəviginien ehuə kirik kape Yesu ye nimə kafan. Kini narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine narmamə apnapig minə, kimnhavən misəkwətə iriə min, mə tuksəvigin kwis. ³⁰ Mərig Farisi minə mine narmamə min tiksın irəriə yamə mine iriə nəmhajoun kape Loa kape Moses, rikiriə rapəh nagienien, kini mhani-pən tuk narmamə kape Yesu minə mhamə, “?Rhawor e nakasəvigin kwis kimiə narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis mine yor təvhagə has minə?”

³¹ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kisəsanin khavən masəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə, tukasəkeikei mhavən misəm dokta. ³² Pəh nien mə Yo yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kwəsatuatuk ta. Nikam. Yimauə mə jakokrən kin yor təvhagə has minə, mə tuksarar ye kapəriə nərigien.”

Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa in nəkwəs
(*Mat 9:14-17; Mak 2:18-22*)

³³ Kini iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Emru. Narmamə kape Jon Baptaes, nipig ripsaah kisəpəh nəviginien masəhuak kimi Kughen; mine Farisi minə min. ?Mərig rhawor kafam narmamə minə kasəvigin əmə mamharpin?”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “?Nipig kimiə nakmasor nəviginien kape yerman yame rimnarkurək pə pə, mərig nakhani-əhu in minə tiksın mə tukhapəh nisəviginien uə? !Nikam! ³⁵ Mərig tukripior nipig yame narmamə tukhawəhsi-ta Yerman e yame rimnarkurək pə pə tuk In minə tiksın. Kini ye nipig a in a, In minə tiksın tuksəpəh nəviginien iran.”[†]

³⁶ Kini Yesu rimini min nuhpikinien kirik tuk əriə mimə, “To yermamə kirik ripəh niwəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətīt kafan yame rimneikus. To ror məknakin, kini tukroriah kwonmut neipən yame rivi, kini neipən vi tukripəh nəmir-pən-tim-tim-ien ye neipən mətīt. ³⁷ Kini to yermamə kirik ripəh niwəhyen waen vi kini miwi-pən ye tiki waen mətīt. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətīt tukrəmətēih, kini waen tukraiyyu. ³⁸ Nikam. Waen vi tukaməkeikei kivi-pən ye tiki waen vi. ³⁹ Kini yermamə yame ruinim ta waen, in ripəh norkeikeiyen mə tukrinim waen vi, mərig in ramni mimə, ‘Waen akwas in rhuvə rapita.’ ”

6

Narmamə kape Yesu kimisətim wit ye Sabat
(*Mat 12:1-8; Mak 2:23-28*)

¹ Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamə mine kimiseriwək mhavən yerki wit tiksın, kini kafan narmamə mine kimisətim wit tiksın misəkwai-əkwai, masən kwənkwan. ² Mərig Farisi minə tiksın kimnhani mhamə, “!Eh! Sabat e towēi, mərig iriə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor kafam narmamə kasor məknakin?”

³ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəvsaoyen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməvsao kün norien yame King Deved rimnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə, nəriə nəviginien ramrirkək, kisəmkərəv. ⁴ Mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mən bred yame pris minə kwənhawəhsipən-ta kimi Kughen. Kini mərig Deved rimivəhsi-pən min kimi kafan

^{5:30:} Luk 15:1-2 ^{5:34:} Jon 3:29 † ^{5:35:} “Yermamə yame rimnarkurək pə pə,” nipran e Yesu. Mine “In minə tiksın” nipran e Kristen minə. ^{6:1:} Dut 23:25

narmamə kisən min.* Kini mərig bred a, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisəniēn. Mərig pris minə əmə kharkun nisəniēn.”⁵ Kini Yesu rimi-pən tuk əriə mīmə, “Yo, Ji Yermamə, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

Yesu rimmor huvə yermamə ye Sabat
(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Kini ye Sabat min kirik, Yesu rimavən ye nəkwai nimə kape nofuginien, maməwhag kimi narmamə. Kini aikin a, kwən kirik aikin yame kwermīn matuk rimhə mīrpəvin.⁷ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses minə mine Farisi minə kimisarkut mə tuksəm-ru naha nhagin yame tukhani hah Yesu iran, misarha əterik mə tuksəm-ru mə Yesu toror huvə kwən a ye Sabat uə nīkam.⁸ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə, kini mīni-pən tuk yermamə yame kwermīn rimhə mīrpəvin mīmə, “Yuə, mərer ye nīmri narmamə m-fam.” Kini rivən mərer əkupən.⁹ Kini Yesu rimi-pən tuk əriə mīmə, “?Loa kape Moses ramni mə nakharkun nisorien naha nhagin ye Sabat? ?Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ?Mə takshopni yermamə uə takhavəh mīragh yermamə?”¹⁰ Kini rimmnarha məərəao irəriə, mīni-pən tuk kwən a mīmə, “Huatur kin kwermim.” Kini ruhuatur kin kwermīn, rhuvə əgkəp.¹¹ Mərig niemhaa rhai pik narmamə minə a, kimnhavən, mhani-pən tuk əriə minə mə tukshawor pən iran mine ye Yesu.

Yesu rimirpen kafan aposol minə twelef
(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Kini ye nīpig a, Yesu rimmhaktə fiak ye tukwas kirik maməhuak, kini maməhuak kimi Kughen meriaji reraan.¹³ Kini yenpig-ənpig, rimmokrən kin kafan narmamə minə mə tukhauə masəm In. Kini mīrpen narmamə twelef irəriə mivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə mīmə “aposol minə.”¹⁴ Nhag namasur twelef e ror məknekin: Saemon (yame Yesu rimmhen-pən nhagin vi mə Pita), mine piauni Andrew, mine Jemes, mine Jon, mine Filip, mine Batalomiu,¹⁵ mine Matiu, mine Tomas; mine Jemes ji Alfeas, mine Saemon Selot,[†]¹⁶ mine Judas ji Jemes; mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin rimmor kəut kəsua kin Yesu kimi nəmə has minə.

Yesu rimməwhag kimi narmamə, mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə
(Mat 4:23-25)

¹⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimnhasi-faktə mhauə ikin rətən-ətən ikin, misəm narmamə khapsaah aikin- kimnhasi-pən yerkwānu minə ye provins e Judia, mine Jerusalem, mine ye nīkar-kar tahik apa taon mir e Taea mine Saedon.¹⁸ Kimnhauə mə tuksərig nəgkiariēn kape Yesu kini mə tukror huvə nəmhəyen minə kapəriə. Kini In rimmor huvə narmamə yamə minə nanmīn has minə kimisoriah əriə.¹⁹ Kini narmamə yamə mine kimisərəer rao rao kin, misarkut mə tukharap In meinai nəsaninien ramsi-pən iran mamor huvə fam narmamə.

Nagienien mine nahasien
(Mat 5:1-12)

²⁰ Kini Yesu rarha-pən məm kafan narmamə minə, mīni-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə e yavən has minə, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, kimiə narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru irəmiə.”²¹ Kimiə yamə mine naksəmkərəv ai taktakun, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, takpisəvigin rəmhen. Kimiə yamə mine naksasək ai taktəkun, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, takpisarh.

* 6:4: Stori e raməmir ye 1 Saml 21:1-6. 6:4: Lev 24:5-9 6:14: Jon 1:42 † 6:15: “Selot” rəmhen kin yermamə kirik rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kin nəmə Rom. 6:21: Sam 126:5-6; Aes 61:3; Rev 7:16-17

²² Nakasarə ye nihuvəyen əfrakis ye nıpiğ narmamə tuksəməkin əmiə, kini mhapəh niseighanien kin əmiə mə taksor narımnar kimiə miriə, kini mhani hah əmiə, kini masoriah nhagmiə mhamə kimiə narmamə kape yarmhə minə, kini iriə tuksor məknakin irəmiə meinai yo e yo Ji Yermamə, kini kimiə, kafak narmamə minə.

²³ “Kini rıpriə minə kimisor məknakin ye profet minə kupən. Məriğ ye nıpiğ narımnar a ramuə tuk əmiə, taksagien, mhavi-haktə-haktə meinai nərokien kapəmiə ramarə apa ye rao ye neai.

²⁴ “!Kəsi! Məriğ nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə mine kapəmiə nautə rehuə ai taktəkun,
meinai nakwənhavəh nar huvə, məriğ tukripior infamien.

²⁵ !Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə minə nakasəviğın tıpiimiə raməsiis,
meinai takpisəmkərəv.

!Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə minə nakasarh ai taktəkun,
meinai, takpısasək rikimiə rəmhə.

²⁶ !Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə nıpiğ narmamə kamhavəh-si haktə nhagmiə meinai, rıpriə minə kupən kimnhavəh-si haktə nhag profet eikuə minə.”

Sorkeikei tikmir minə
(Mat 5:38-48; 7:12; Luk 6:29-30)

²⁷ Kini Yesu rımini min mımə, “Məriğ yakamni-pre tuk əmiə yamə minə nakasəriğ Yo mımə takasəkeikei misorkeikei kapəmiə tikmir minə, kini masor huvə-pən kimi narmamə yamə mine kasəməkin əmiə, ²⁸ kini nıpiğ narmamə kamhani hah əmiə, məriğ kimiə taksaiyoh Kughen mə tukriwəhsi-pən kafan nihuvəyen kimi əriə, kini masəhuak tuk narmamə yamə mine kasor-ahas-pre kimi əmiə. ²⁹ Tukmə yermamə kirik rərıp nıkapım, kini nakukreikin-pən min nıkarın pəh rərıp. Kini tukmə yermamə kirik rırəhsi-ta kafam kot, takpəh nini-əhuyen mə tukriyəh nırəhsita-minien kafam sot. ³⁰ Vəh-sipən naha nhagin kimi yermamə yame ramaiyoh ik kin. Kini tukmə yermamə kirik rırəhsi-ta kafam kirik nar kirik, takpəh niniyen mə tukrarpın. ³¹ Kini taksor huvə pən kimi narmamə mıfam ye norien mıfam yamə naksorkeikei mə narmamə tuksor min kimi əmiə.

³² “?Məriğ tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mine kasorkeikei əmiə, nakhamə ta mə norien a ramor əmiə nakhahuvə uə? Nıkam. Yor təvhagə hah minə min kisorkeikei narmamə yamə mine kisorkeikei əriə. ³³ ?Kini tukmə naksor rhuvə pən əmə kimi narmamə yamə mine kasor huvə pre kimi əmiə, nakhamə ta mə nakhahuvə tukun uə? Nıkam. Yor təvhagə has minə min kasor əmə nar kirikianə. ³⁴ ?Kini tukmə nakseighan-pən əmə kin narımnar kimi narmamə yamə mine kharkun nhavəhsi-preyen tain, nakhamə ta mə nakhahuvə tukun uə? Nıkam. Yor təvhagə has minə min kaseighan-pən kin narımnar kimi narmamə yamə mine tuk nıpiğ kirik tukpihawəh-sipən min tain rəmhen. ³⁵ Məriğ takasəkeikei misorkeikei kapəmiə tikmir minə. Masor rhuvə pən kimi əriə. Mhavəhsi-pən narımnar kimi əriə mhapəh nisaiyohyen kin tain. Tukmə naksor məknekin, nərokien ehuə tukrurə tuk əmiə, kini takpihauə ji Kughen minə yame In Yerpıriğ, meinai In min ramor huvə pən kimi nəmə has minə, mine narmamə yamə mine khapəh nhani-vi-vi-yen In. ³⁶ Rikimiə tukreihuə tuk narmamə rəmhen kin yame Rımiimiə Kughen rikin rehuə tuk narmamə.”

Takhapəh nhaniyen nıkar narmamə
(Mat 7:1-5, 17-27; 12:34-35)

³⁷ Kini Yesu rımini mımə, “Takpəh nəm-pənien nar has ye narmamə, tamə Kughen min rəm-pre nar has iram. Takpəh nini-pənien narpınien ye narmamə, tamə Kughen rini-pre narpınien iram. Takpəh norien tai təvhagə has yame narmamə kasor pre

kimik, kini tukpəh norien tai təvhagə has kafam. ³⁸ Vəhsi-pən narimnar, kini tukwəhsi-pre min narimnar kimik. Narimnar khapsaah yame kivai-pən, kəsian-əsian, rhaktə mukwar tukhaswin ye kwermim. Tukmə nakvəhsi-pən narimnar ripsaah, tukwəhsi-pre narimnar ripsaah kimik; mərig tukmə nakvəhsi-pən rikəskəh, tukhavəhsi-pre rikəskəh kimik.”

³⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien min kirik kimi əriə mimə, “?Nimrin pis to rikir nimrin pis kirik uə, to reinein? Nikam, tamə kirəviə ye nəkwai nimir. ⁴⁰ Kini studen minə to khapəh nisarmaruyen ye yhajoun kapəriə. Mərig narmamə yamə mine kasətərig huvə kin yhajoun kapəriə, mhavəh fam nəgkiarien kafan, iriə tukhauə misəmhen kin yhajoun kapəriə. ⁴¹ ?Rhawor nakamhani nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə; mərig nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramərer-pən ye nimrimia? ⁴² Tukmə nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramhai nimrimia, ?takshawor pən iran mine mhavəh-si ta nimoptanə ye nimri piaumiə? Kimiə nəmarpəkao eikuə minə. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehuə ye nimrimia, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyen nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə.”

Kwənkwai nai huvə mine nai hah
(Mat 7:17-20; 12:34-35)

⁴³ Kini Yesu rimini mimə, “Kini nəpgin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənwkan yame kipəh nənien. Kini to nai has ripəh nikuəyen kin kwənkwan huvə. ⁴⁴ Meinai narmamə kasəm kwənkwan, kharkun mə nhag nai minə a. Kapiriapir to ripəh nikuəyen kin kwənkwai fig; kini kwənurkəsik to ripəh nikuəyen kin kwənkwai grep; . ⁴⁵ Yermamə huvə, rikin rukwar kin narimnar huvə minə; kini in ramor əmə narimnar yame rhuvə. Kini yermamə has, rikin rukwar əmə kin nar has minə, kini mamor əmə norien has. Meinai tukmə rəgkiar, nar has minə yerkin khatərhav-pə.”

Nəgkiarien kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim

⁴⁶ Kini Yesu rimini mimə, “?Rhawor e naksokrən kin Yo mhamə, ‘Yermaru, Yermaru,’ mərig nakhapəh nisəri-pənien nəgkiarien kafak? ⁴⁷ Pəh yakhajoun əmiə kin norien kape yermamə kirik yame ramuə tuk yo, kini mətərig kin nəgkiarien kafak, marar, mor narimnar yame yakməni. ⁴⁸ Yermamə a in a in rəmhen əmə kin yermamə yame, tukmə rimə tukror kafan nimə, tukrəkupən mikir nimoptanə, meiwaiyu məspir kapiar apig, mor pən nimə iran. Kini nipig tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, to rapəh nəusarkuyen, meinai rimnəvhirəkin tim tim. ⁴⁹ Mərig yermamə yame ramərig nəgkiarien kafak, mipəh norien, in rəmhen kin yermamə yame tukmə rimə tukror kafan nimə, ravhirəkin haktə əmə ye nimoptanə. Kini nipig tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, tukrimir mowhan əsis.”

7

Yamehuə kape mobael kafan nhatətəyen rehuə
(Mat 8:5-13)

¹ Nipig Yesu rimnəgkiar ta kimi narmamə minə a, kini mivən min apa ye taon Kapeneam. ² Kini ikin aikin a, yamehuə kirik kape mobael kape nəmə Rom ramarə ikin, kini slef kirik kafan aikin, yame in rorkeikei pik. Mərig slef a ramhə pik, ipakə rimhə. ³ Kini nipig yamehuə a rimnərig nəvsaoyen ye Yesu, kini in rher-pən kin nəmehuə tiksın kape nəmə Isrel mimə tukhavən mhani-pən tuk Yesu mə tukruə mor huvə kafan slef. ⁴ Kini nipig nəmasur minə a kimnhavən misəm Yesu, misəkeikei kimin mhamə, “Eh, ratuatuk əmə mə takasitu ye yamehuə a ⁵ meinai in rorkeikei pik ətawə nəmə Isrel, kini in rimivhirəkin nimə kape nofuginien kapətawə.” ⁶ Kini Yesu rikwasig kin əriə.

Kini nīpīg kwənhauə ipakə tuk nimə, yamehuə kape mobael rher-pən kin kafan minə narmamə mə tukhavən misəm Yesu mhani-pən mhamə, “Yermaru, takpəh norien narkutien tuk nuəyen, meinai yakpəh nəmhenien mə takuə imak ikin. ⁷ Kini ror məkneikin, yimipəh nuəyen məm ik. Ik yerpirig mərig yo yetanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsanin min. ⁸ Yakirkun mə nimhəyen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo min, kafak nəmehua minə kasehua irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael minə tiksın aikin yame yo yakamehua irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeikei mivən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuə,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mimə, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”

⁹ Nīpīg Yesu rimmərig nəgkiarien e, rakur pik kin. Kini marar mini-pən tuk narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin In mimə, “Yakamni tuk əmiə mə, pəh nien mə kwən e in yemə Isrel. Kini nar apnapig kwənərəus minə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyen kirik irəriə yame kafan nhatətəyen rehua rəmhen kin in.” ¹⁰ Kini ye nīpīg narmamə yamə mine yamehuə kape mobael rimmher-pən kin əriə kimnharerig-pə imə, misəm mə slef a rinəsanin ta.

Yesu rīmivəh miragh ji piraovin kirik yame kimhə tan kin

¹¹ Kini kwasig ye narimnar minə e, rīpəh norien tu, Yesu rīmavən ye taon kirik, nhagin e Nain, iriə narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin. ¹² Kimnəsik kəupə rarkurao ye taon a, kini nīpīg Yesu rīmauə ipakə tuk kwəruə, kini məm narmamə tiksın khasi-pən ye taon a mamharəh yemə mhə kirik mamhauə. In pikwarien kape piraovin yame kimhə tan kin, tīni yerman kirikianə əmə. Kini narmamə khapsaah khasi-pən ye taon a mamhauə iriə pian a. ¹³ Məkneikin Yesu Yermaru rimməm pian a, rikin rəpou pik tukun, kini mini-pən tukun mimə, “Pəh nasəkien.” ¹⁴ Kini mivən mirap nikaokao yame kamharəh kwən a kin rīmamhə, məkneikin kisərer. Kini Yesu rīmini-pən tukun mimə, “! Pikwarien! !Yakamni-pre tuk ik mimə, hekimter!” ¹⁵ Məkenikin yemə mhə a rīmragh, mhəkimter, kini mirikakun məgkiar. Kini Yesu rīvəhsi-pən min pikwarien a kimi nisini.

¹⁶ Iriə m-fam kimnhagin, misətəmnimin, mhani-vi vi Kughen mhamə, “!Profet ehua kirik ramarə kitawə min ai taktəkun! !Kughen e ruauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə!” ¹⁷ Kini nəvsaoyen kin Yesu rimmnarkurao ikin minə fam ye tanə Judia* mine yamə mine ipakə tukun.

Jon Baptaes rīmə tukirkun-ru mə Yesu in Kristo, uə nikam (Mat 11:2-6)

¹⁸ Narmamə kape Jon Baptaes kimisəvsao-pən Jon kin narimnar minə fam yame Yesu ramor. Kini rimmnokrən kin kafan yermamə kiraru kirauə mwəm, ¹⁹ kini rher-pən kin əriu mə tukravən miwəm Yesu Yermaru mwaiyoh-pən ru mirəmə, “?Rhawor? ?Ik e Kristo kimini ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?”

²⁰ Kini kwərə mir a kimiravən mwəm Yesu, mirəni-pən tukun mirəmə, “Jon Baptaes rimmher-pə kin əmru mə jakrauə mwəm ik yakwaiyoh-ru ik mirəmə, ‘ ?Ik e yermamə yame Kughen rīmini ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?’ ”

²¹ Kini ye nīpīg atuatur a, Yesu rimmnor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə. Tiksın kimnhavəh nəmhəyen minə pisin pisin; tiksın nanmin has raməmir irəriə. Kini iriə khapsaah nimmiriə rīpis. Mərig Yesu rimmnor huvə əriə. ²² Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriu mə, “Rarerig, miravən mirəni-pən narimnar minə fam tuk Jon, yamə mine nimiwərig kini mwəm. Nimrin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəmhəyen ye tikiriə, tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine nīmətirgiriə rəru, kini taktəkun

7:15: 1 King 17:23; 2 King 4:36 **7:16:** Luk 1:68 * **7:17:** 7:17 Ikin e, nīpīg Luk ramni “tanə Judia,” tukmə ror raməgkiar ye tanə pəpiə kape nəmə Isrel. **7:20:** Sam 40:7; Mal 3:1; Rev 1:8

ai, nīmätirgiriä rīnärīg nar. Kini narmamə yamə mīnə kīmnhamhə, kwənhamragh mīn. Kini yavən hah mīnə, taktəkun ai kwən kīrik rīnamni-ərhav pən nəvsaoyen huvə tuk əriä. ²³ Kini kīmiru, takravən mīrəni-pən tuk Jon mīrəmə narmamə yamə mīnə kapəriä nhatətəyen irak rīpəh nīmīrien, iriä tuksarə ye nīhuvəyen əfrakis.”

*Yesu raməgkiar ye Jon Baptaes
(Mat 11:7-15)*

²⁴ Nīpīg kwərə mir a yame Jon rīmnher pən kīn əriu kratərhav, kini Yesu rīmīrikakun maməgkiar ye Jon kīmi nukwao ehuə. Mīmə, “?In apa kupən kīmiä nīmnhavən apa ye tīpəvsīk mə taksəm naha nhagin? ?Nīmnhavən mə taksəm əmə yermamə apnāpīg kīrik yame in rəmhen kīn nuwig yame nīmətag ramuh mamowhan-owhan? !Nīkam! ²⁵ ?Tukmə nīkam, kini nīmnamhavən mə taksəm pa? Yermamə kīrik yame ramvən ye neipən huvə yame nīmīrīn rəutən uə? !Nīkam! Narmamə yamə mīnə kamhavən ye neipən huvə misagien əmə tuk kapəriä nautə, iriä kīsarə ye nīmə huvə mīnə rəmhen kīn kape kīng. ²⁶ ?Kini naha nhagin a nīmnhavən mə taksəm? ?Profet kīrik uə? Əwəh, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk əmiä mə Jon in yerpīrig pīk rapita profet. ²⁷ Kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni-ta mīmə,

“Səm-ru. Yakamher-pre kīn kafak yermamə yame tukrīvəh kafak nəgkiarīen.

In tukrəkupən kīn ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.” *(Mal 3:1)*

²⁸ Yakamni-pre tuk əmiä mə narmamə yamə mīnə kīmīsarha-pə ye tokrei tanə, kīrik rapəh napitayen kwən e Jon. Mərig yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen, in yerpīrig mīn rapita Jon.”

*Yesu raməgkiar skai kīmi narmamə yame khapəh nhaniyen nəfrakisien iran
(Mat 11:16-19)*

²⁹ Nīpīg narmamə apnāpīg, mīnə narmamə yamə mīnə kasərer tuk mane kape takis kīmīsərig nəgkiarīen kape Yesu, iriä khamə swatuk kape Kughen in swatuk atuatuk. Kīmnhani məkna meinai Jon rīmnor ta baptaes irəriä. ³⁰ Mərig Farisi mīnə mīnə nəmhajoun kape Loa kape Moses, iriä kīmnhapəh nīseighanien kīn Jon mə tukror baptaes irəriä. Kini mhaukreikīn pən nīmeitairiä ye swatuk kape Kughen ye nīmraghien kapəriä. ³¹ Kini Yesu rīmnəgkiar mīn mīmə, “?Kini Yo jakni mə narmamə yamə mīnə kīsarə ai taktəkun, mə norien kapəriä rəmhen kīn naha? ?Mə naha nhagin nətərigien kapəriä? ³² Iriä kīsəmhen əmə kīn kwajikovə yamə mīnə nar kīrik rīrkək yame tukror əriä, rīkiriä ragien. Mīsəkwətə masəukir ikin kamor maket ikin, mashek əriä mīnə mhamə, ‘!Ah! Kīmawə yīmnhauh gita, mərig kīmiä nakhapəh nīsorien danis. Kini yaksarar mīseikuə kīn nasəkien tuk nīmħəyen, mərig kīmiä nīmnhapəh nīsasəkien kītawə-m kīmiä.’ ³³ Yakamni məknei meinai ye nīpīg Jon Baptaes rīmauə, mamatuakəm, mēpəh nəvīgīnien nīpīg rīpsaah tuk nəhuakien, mīpəh nīnīmīen waen. Mərig kīmiä nakamhāni mhamə, ‘Kwən a, nanmīn has kīrik raməmīr iran.’ ³⁴ Kini Yo, Ji Yermamə, yīmauə maməvīgīn, mamnīm waen, mərig kīmiä nakamhāni mīn mhamə, ‘!Ah! Kwən a in yermamə kape nəvīgīn-pīkīen, mīnə napīsien kīn nīnīmīen. Kini mamor norkeikeiyen kīmi narmamə kape nərerien tuk mane kape takis, mīnə yor təvhagə has mīnə.’ ³⁵ Mərig kwajikovə əfrakis kape Kughen mīnə tukasəkeikei mharkun mə kīmru Jon yakawor narīmnar ye nīrkunien əfrakis.”

Piraovīn kape norien təvhagə has rīmnəkwi nīhu Yesu kīn senta

³⁶ Kini Farisi kīrik, nhagin e Saemon, raiyoh-pən Yesu mīmə tukrīvən ye nəkwai nīmə kafan məvīgīn kwis. Kini Yesu rīmavən yerkwānu, mīvən ye nəkwai nīmə kape Farisi a, məkwətə mə tukrəvīgīn. ³⁷ Kini piraovīn kīrik ye taon a in yor təvhagə hah, rīmnərig mə Yesu raməvīgīn apa imei Farisi. Kini rīmavən mīwəh botel kīrik kīmnor kīn kapier kīrik

nhagin e alabasta. Nimrin rhaktə. Botel a, senta aikin. ³⁸ Kini in rimauə ipakə tuk Yesu mærer ye nikar nihun, mamasək. Nehe nimrin rətəg-pən ye nihu Yesu, mokwi nihun. Kini mamrai-ta nehe nimrin kin nikwənen ye nihu Yesu, mənim-pən nimrin ye nihu Yesu, mətəg-pən senta ye nihun mir.

³⁹ Mərig Farisi e yame rimnokrən kin Yesu mə tukrəvigin iriu min, nipig rimnəm narimnar minə e, rikin ruh mə, “To kwən e profet əfrakis, ripirkun norien kape piraovin a yame ramrap nihun, mipirkun mə in yor təvhagə has.”

⁴⁰ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Saemon, yakmə jakni-pre nar kirik tuk ik.”

Kini Saemon rimə, “Yhajoun, ni.”

⁴¹ Kini Yesu rimini mimə, “Yermamə kiraru, kapəriu mane rapəh nəmhenien, kini yamehuə kirik rivəhsi-pən mane kirik kimi əriu, mə tuk nipig kirik iriu tukwarpin kafan mane. Kirik rimiwəh faef hundred taosen vatu; kini kirik riwəh fifti taosen vatu†. ⁴² Kini mwarə miravən, mweinein narpinien mane a. Kini yamehuə rimini-pən tuk əriu mimə, ‘Nəmhen. Wəpəh narpinien mane yame nimirəvəh tuk yo.’ ?Kini, pa nhagin irəriu tukrorkeikei pik yamehuə a rapita?”

⁴³ Kini Saemon rini-pən tukun mimə, “Rikik raməsik mə yermamə yame rimivəh mane ehua, kini yamehuə a ripəh naiyohyen kin tain.”

Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nakamni əfrah.”

⁴⁴ Kini Yesu rarar marha-pən məm pian a, mini-pən tuk Saemon mimə, “Saemon. ? Nakamə pian e uə? Nipig yimauə imam ikin, ik nakpəh niwəhsi-pəyen nu kirik tuk naikwasien ye nihuk. Mərig pian e in rimnəkwi nihuk kin nehe nimrin, məspir kin nikwənen. ⁴⁵ Kini nipig yimauə, ik nimipəh nəturəm-pəyen kimi yo. Mərig pian e, ravəhsi-pə nisiaiyen kimi yo mipəh nipəhyen. ⁴⁶ Ik nimipəh nhawkien kapək kapə kin nehe olif, mərig pian e rimnətəg pən senta ye nihuk yame nimrin rhaktə pik. ⁴⁷ Kini ror məkneikin yakamni-pre tuk ik mə yimnəspir ta fam kafan təvhagə has yame rehuə pik. Ror məkneikin mə in rorkeikei pik yo. Mərig tukmə yakaspir təvhagə has kape yermamə yame təvhagə has kafan rəkəskəh əmə, kini, rorkeikei mar əmə Yo.”

⁴⁸ Kini Yesu rimini-pən tuk pian a mimə, “Yakwərah-si ta ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

⁴⁹ Kini narmamə minə tiksın yamə mine kasəvigin iriə min, khani tuk əriə minə mhamə, “?Naha e yermamə yame In ramni mə ravəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kape narmamə?”

⁵⁰ Mərig Yesu rini-pən tuk pian a mimə, “Kughen rimivəh miragh ik meinai nimnhatətə irak. Amvən ye nəmərinuyen.”

8

Nipiraovin yamə mine khakwasig kin Yesu

¹ Kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu In rimneriwək mamvən ye taon minə mamtərhav mamvən yerkwanu minə, maməvsao-ərhav kin nəgkiarien huvə kape nar-maruyen kape Kughen. Ye nipig a, aposol minə twelef kafan kimnhakwasig kin, ² mine nipiraovin tiksın yamə mine kupən kimnhavəh nəmheyen pisin pisin, uə nanmin has minə kimnasəmir irəriə, mərig Yesu rimnəko-ta əriə irəriə, mor huvə kapəriə nəmheyen. Nhag nipiraovin minə e: Meri, pian Magdala yame Yesu rimnəko-ta nanmin hah seven iran; ³ mine Joana, piahwaru kape Jusa yame in ramarmaru ye nimə kape King Herod Antipas; mine Susana; mine nipiraovin khapsaah. Nipiraovin minə e kimnhavəh-sipən mane kapəriə tuk nivəhyen nimri narimnar tuk nasituyen ye Yesu mine kafan minə.

7:37: Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3 † **7:41:** Gris ramni mə kirik rimiwəh “denari” faef hundred, kini kirik rimivəh “denari” fifti. “Denari” kirik in ramhen kin mane yame kiwəh tuk wok kape nipig kirikianə əmə. **7:50:** Luk 8:48; 18:42 **8:2:** Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

*Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai
(Mat 13:10-17; Mak 4:10-12)*

⁴ Narmamə khapsaah khasi-pən ye taon minə khapsaah mhauə tuk Yesu. Nipig kinnhauə masərer rarkurao iran, kini rimini nuhpikinien kirik tuk əriə, mimə,
⁵ “Yermamə kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. Mipik mivitəg-ətəg fam, kini tiksın rəsaah-əsaah-pən ye swatuk, kəvi-əpni, kini man minə khauə misən fam.* ⁶ Kini kweru nai tiksın rəsaah-pən ye tokrei kapier, murə aihuaa əmə. Kini məriɡ kwəsaukei fam meinai ikin rəusik ikin. ⁷ Kini kweru nai tiksın rəsaah-əsaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehua. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun, kini kweru nai rurə mipəh nikuəyen. ⁸ Kini tiksın rəsaah-əsaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihua, mhakuə kin kwənkwaيريا wan handred.”

Kini Yesu rimini ta nəgkiarien e, mokrən apomh mimə, “Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətəriɡ huvə kin nəgkiarien e.”

⁹ Məriɡ narmamə kape Yesu minə kisaiyoh-pən In mhamə, “Hoprai-pə nıprai nəgkiarien e kimi əmawə.”

¹⁰ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen nar erkwaig, məriɡ yakwəni-ərhav-pre ta kimi əmiə; kini məriɡ Yo yakamni-ərhav əmə nuhpikinien kimi narmamə minə tiksın, rəmhen kin yame Profet Aesaea rimini mə,

“Iriə tuksarhakın, misarhakın pawk, məriɡ to khapəh nisəmien nıpran.

Iriə to kisəriɡ pawk, məriɡ to khapəh nharkunien.’

(Aes 6:9-10)

¹¹ “Nıprai nuhpikinien e ror məkneikin. Kweru nai, in e Nəgkiarien kape Kughen.
¹² Kini yamə mine kisəsaah-pən ye swatuk iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisəriɡ nəgkiarien kape Kughen, məkneikin Setan ravəhsi-ta yerkiria, mamətapig kin əriə mə tukhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, kini In to rıpəh nivəh-mıraghien əriə. ¹³ Kini yamə mine kisəsaah-pən yerki kapier kisəmhen kin narmamə yamə mine kisəriɡ nəgkiarien kape Kughen, rikiria ragien tukun, məriɡ nuairia rıpəh neiwaiyupikien, kini nhatətəyen kapəriə ramarə kape nipig kwakwə, məriɡ tukmə nəsesəoyen uə nahasien ramuə tuk əriə, tukhamır ye kapəriə nhatətəyen. ¹⁴ Kini yamə mine kisəsaah-pən yerki kwənurkəsik, kisəmhen kin narmamə yamə mine kisəriɡ nəgkiarien kape Kughen, məriɡ narımnar khapsaah kiseruk nimraghien kapəriə, in e, kasətəriɡ pik kin narımnar kape nimraghien kapəriə, uə, kisorkeikei nautə rıpsaah, uə kisorkeikei mə tukasəriɡ rhuvə ye nıprairia. Khapəh nıshaktə-huvəyen ye nimraghien yame Kughen rorkeikei. ¹⁵ Məriɡ yamə mine kisəsaah pən ye nimoptanə huvə, iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisəriɡ nəgkiarien kape Kughen, kini rikiria ratuatuk mihuvə, mamharaptərəkın nəgkiarien kape Kughen riskai yerkiria. Kini iriə masərer tim tim mhavən, mhakuə kin nimraghien huvə.”

*Nhatətəyen kapətawə rəmhen kin laet yame raməsia
(Mak 4:21-25)*

¹⁶ Kini Yesu rimini mimə, “To kipəh nəsiə-pənien ye laet kukrai-pən ye nəkwai baket uə ye nəpəəg tebol. Nikam. Tukaməkeikei kiruk haktə pəh narmamə kisəm nar. ¹⁷ Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə yermamə kirik ruvriɡ nar kirik, kini məriɡ tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ¹⁸ Ror pən, nəgkiarien e yamə nakasəriɡ, sətəriɡ huvə kin. Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Məriɡ narmamə yamə mine kisəriɡ nəgkiarien kini misor nar apnariɡ iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh yame rikiria raməsik mə iriə kwənhavəh ta.”

* **8:5:** Kwon e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuvyen wit. † **8:7:** Yesu rıpəh niniyen kwənurkəsik, məriɡ nəərəus kirik nırhin aikin. **8:16:** Mat 5:15; Luk 11:33 **8:17:** Mat 10:26; Luk 12:2 **8:18:** Mat 25:29; Luk 19:26

*Famle afracis kape Yesu, iria e narmamə yamə mine kasor nəgkiarien kafan
(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)*

¹⁹ Kini ye nipiḡ a, nisin Yesu mine piauni minə kimnhauə mə tuksəm In, mərig kiseinein nhavəniēn ipakə tukun, meinai narmamə khapsaah kisərer rarkurao kin. ²⁰ Kini yermamə kirik rini-pən tukun mimə, “Eh. Nisinim mine piam minə kasərer apa iruə mhamə tuksəm ik.”

²¹ Mərig In rini-pən tukun mimə, “Narmamə m-fam yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen kini misəri-pən, iria e kafak narmamə minə, mine nisinik, mine piak minə.”

*Yesu ramni-əhu nimətag ehuə ye tame tahik
(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)*

²² Nipiḡ kirik, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Pəh khavən apa nikar lugun a.” Məkneikin kisətpən ye bot mhavi pirə. ²³ Bot ramaiyu mavirə, Yesu rapir. Kini nimətag ehuə kirik rimnəvi nu, kini nu rinamakətanim kin bot; ipakə iria kisəmnim. ²⁴ Kini narmamə kape Yesu kimnhavən mhasig In, mhamə, “!Yemehuə! !Yemehuə! ! Natuksəmnim!”

Kini Yesu rarha, mini-əhu nimətag mine peao-peao ehuə. Nimətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu min. ²⁵ Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mimə, “?Mərig nhatəyən hiə kapəmiə?”

Mərig iria kisakur mhagin, misaiyoh əria minə mhamə, “!Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nimətag mine tahik, mərig kawor nəkwān!”

*Yesu rimnəko-ta nanmin has ye yemə Gerasa kirik, yame nagheen rehuə
(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)*

²⁶ Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak nikar Galili pən, apa kwənmhaan a kamni kimə Gerasa. ²⁷ Yesu rəviə-fiak, məkneikin yermamə kirik ruə məm In. Kwən a, nanmin has minə kasəmir iran. In rimipəh nivəniēn ye neipən, mipəh napirien imə, ramarə əmə ikin kamnim narmamə ikin. ²⁸⁻²⁹ Apa kupən, nipiḡ ripsaah, nanmin has minə a kimisor in ramarmar pik, kini narmamə kimnharkwəji kwermim mine nihun ye jen mə tukharaptərakin tim tim pəh ripəh noriahyen narimnar. Mərig nipiḡ m-fam raməvi-əru jen minə. Kini nanmin has minə kasəkeikei kimin mə tukhakir misap mhavən apa ikin kirkək ikin.

Kini nipiḡ kwən a rimnəm Yesu ruə mənimkur-pən ye nihun. Kini Yesu rimini mə nanmin has tukrier map ye kwən a. Kini kwən a rok-rapomh mimə, “Yesu, Ji Kughen Yerpriḡ. ?Nakmə takhawor yo? !Aweh! !Yakamaiyoh ik mimə takpəh norien nəmhəyen kimi yo!”

³⁰ Kini Yesu rimnaiyoh-pən nanmin has mimə, “?Nhagin pa?”

Kini in rimə, “Nhagik e Nukwao Ehuə.” Rimini məknakin meinai nanmin has khapsaah kasəmir iran. ³¹ Kini nanmin has minə kimisaiyoh-pən skai m-ripsaah kimi Yesu mhamə, “Takpəh nher-pəyen kin əmawə ye nəpəæg e yame reiwaiyu pik, imei narpinien rerin.”

³² Kini ikin a, pukəh minə khapsaah ikin. Kasəruk a ye nihu tukwas a. Kini nanmin has minə kimisasək mhani-pən tuk Yesu mhamə, “!Awe! Əta-pən irəməwə yerki pukəh minə a.” Kini Yesu reighan-pən kin əria kamhavən. ³³ Kini nanmin has minə a kimnhatərhav ye kwən a mhavən yerki pukəh minə. Kini pukəh minə a, iria fam kimisaiyu miseiwaiyu ye nəpatu, mhaviərhav misəmnim ye nu.

³⁴ Mərig nipiḡ narmamə yamə mine kasəvigin pukəh minə a kimisəm nar a, kimisaiyu mhatərhav, mhavən misəvsao-pən kin ye taon mine ikin minə fam rarkurao aikin. ³⁵ Kini narmamə kimnhatərhav ye taon mhavən mə tuksəm nar a. Kini mhavən masəm Yesu, kini misəm kwən a yame nanmin has minə kimisəta iran ramkwətə yetanə, ipakə tuk Yesu. Kini minipəh narmərien, muavən ye neipən. Kini narmamə ye taon a kimnhagin.

³⁶ Kini narmamə yamə mine kimisəm atuatur nar a kin nimriə kimisəvsao min kin kimi

narmamə tiksin mhamə Yesu rimmhawor mor huvə kwən a yame in apa kupən nanmin has minə kimnasəmīr iran. ³⁷ Kini narmamə mi-fam yamə mine kasarə apa Gerasa kimnhani-pən tuk Yesu mə tukritərhav aikin, meinai kimisəm khagin pik kin. Məkneikin, Yesu ratpən ye bot mə tukritərhav. ³⁸ Mərig kwən a yame nanmin has minə kimisəta iran, raiyoh-pən Yesu mimə, “!Eh! Pəh kirau.”

Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, ³⁹ “Rerig-pən imam ikin, mivən mini-ərhav naha nhagin Kughen rimmor kimik.” Kini kwən a rimavən ikin minə fam ye taon iman ikin mamni-ərhav narimnar m-fam yame Yesu rimmor kimin.

*Piahuaru kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame rimamhə
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)*

⁴⁰ Nipig Yesu rimirerig-pə min ye nikar lugun pə, narmamə kimisagien tukun, meinai iriə kimnaseito kin. ⁴¹ Kini yermamə kirik, rimauə məm In, nhagin e Jaeras. In ramehuə ye nimə kape nofuginien. Rimauə, mənimkur-pən tuk Yesu, maməkeikei kimin mə iriu tukravən apa iman ikin ⁴² meinai kafan kwajikovə piraovin kwənkwan kirikianə ramhə pik, nimhəyen rineriaji. Kini kafan newk twelef əmə.

Kini Yesu rimmeriwək mivən tuk piakəskəh a, kini narmamə khapsaah khakwasig kin mamhasig-sig In. ⁴³ Kini piraovin kirik aikin yame rawəh nəmhəyen kapəriə nipiraovin, nitawin rimmnaiyu mivəh newk twelef. Rimavən məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nəmhəyen kafan, mərig yermamə kirik to ripəh nor-huvəyen. Kini ruə məm Yesu, ⁴⁴ mukurao-pən ye nimetain, mirap nəpəəg nimri neipən kafan, taktəkun əmə, kafan nəmhəyen ror infamien.

⁴⁵ Kini Yesu rimə, “!Eh! Pa e rirap Yo?”

Kini iriə m-fam khamə kiseinein. Mərig Pita rimə, “!Yhajoun, narmamə khapsaah e kamhasig-sig Ik.”

⁴⁶ Mərig Yesu rimini mimə, “Nikam. Yakirkun mə yermamə kirik e rimirap Yo, meinai yimmərig mə nanmin kafak rimmor huvə yermamə kirik.”

⁴⁷ Kini piraovin a ruirkun mə in to ripəh min nerkwagien, rimauə mənimkur ye nihu Yesu makur pik kin. Kini ye nimri narmamə m-fam rini-ərhav-pən nar yame rimirap Yesu tukun. Kini mini-ərhav min mə ye nipig atuatur yame rimirap In, taktəkun əmə, rimməsanin min. ⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Kafak piakəskəh, nhatəyəyen kafam rimmor ik naknəsanin. Amvən ye nəmərinuyen.”†

⁴⁹ Yesu raməgiar hanə, məkneikin, yermamə kirik risi-pən apa imei Jaeras, yamehuə kape nimə kape nofuginien, muə, mini-pən tuk Jaeras mə, “Kafam piakəskəh ruamhə ta. Takpəh norien narkutien kimi Yhajoun e mə takikir mivən.”

⁵⁰ Mərig Yesu rimmərig nəgkiarien e, mini-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh niginien. Hatətə əmə irak, piakəskəh kafam tukramragh min.” ⁵¹ Kini ye nipig Yesu rimauə mitərhav-pə ye nimə kape Jaeras, mini-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mikir əmə Pita, mine Jon, mine Jemes, mine rim piakəskəh e mine nisini, iriə min. ⁵² Narmamə m-fam kəsasək apomh tuk piakəskəh a mamhauvrig-uvrig pik. Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Hapəh nisasəkien. Piakəskəh e ripəh nimhəyen; ramapir əmə.”

⁵³ Mərig iriə kimsarh iakei iran meinai iriə kharkun mə piakəskəh a in ruamhə ta. ⁵⁴ Mərig Yesu rərao-pən, mivəh kwermi piakəskəh a, mini-pən tukun mə, “Piakəskəh kafak. Hekimter.” ⁵⁵ Kini taktəkun əmə nanmin rirerig-pə, in mhəkimter. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəh-sipən nəviginien kirik pəh rən.” ⁵⁶ Kini rimni mine nisini kawakur pik kin; mərig Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Takrapəh niwəvsaoyen kin nar e kimi narmamə.”

† 8:48: Nəgkiarien kirikianə əmə yame Yesu rimini-pən tuk piraovin kirik ye Luk 7:50.

9

Yesu rher yerhav kin kafan narmamə twelef mə tukhani-ərhav narmaruyen kape Kughen

(Mat 10:5-15; 14:1-2; Mak 6:7-16)

¹ Kini ai, Yesu rimnofugin kafan aposol twelef, miyəhsi-pən neiħuəyen mine nəsaninien kimi əriə tuk nəko-tayen nanmin has ye narmamə, mimə iriə tuksor huvə min nəmhəyen minə. ² Kini Yesu rimnher-pən kin əriə mə tukhani-ərhav narmaruyen kape Kughen, kini mimə iriə tuksor huvə min narmamə yamə mine kamhamhə. ³ Kini mamni-pən tuk əriə mə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhapəh nhavəhyen nar kirik rəmhen kin kaskin, uə nitip, uə nəviginien, uə mane, kini mhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru. ⁴ Nipig tukmə nakamhavən yerkwanu kirik, misarə ye nimə kirik, nimə e in a taksarə əmə ikin miseriaji mhatərhav ikin mamhavən. ⁵ Kini ikin pukhaa takhavən ikin, tukmə narmamə rikiriə ripəh nagienien mə takhauə misarə kimiə miriə, taksarpita-arpita nimokrur ye sandel kapəmiə. Norien e tukror nimtətien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik rapəh nəmhenien.” ⁶ Kini iriə kimnhatərhav miseriwək mamhavən yerkwanu minə, masəvsao-ərhav kin nəvsaoeyen huvə, kini ikin minə fam kimnhavən ikin, kimisəhuak tuk narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kini kasəsanin.

⁷ Kini King Herod Antipas, yame in ramarmaru ye nəmə Galili, in rimiwəh nəvsaoeyen kin, kini mətərig kin meinein apomh, meinai narmamə tiksın khamə Jon Baptaes a in a rimamragh min. ⁸ Kini narmamə tiksın kamhani mhamə Elaeja a ruauə min. Kini narmamə tiksın kamhani mhamə in profet kupən kirik kape Kughen yame rimamragh min. ⁹ Mərig Herod Antipas rimə, “Jon e, yimikis əru nipətək nuan. ?Mərig pa e nhagin yakamərig nəvsaoeyen kin?” Kini in morkeikei mə tukrəm Yesu.*

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faef taosen kin
(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14)

¹⁰ Kini aposol minə kape Yesu kharerig-pə min tukun, mhani-pən narimnar m-fam yame kimisor. Kini In rikir əriə misəta ye narmamə, mhavən apa taon kirik, nhagin e Betsaeda. ¹¹ Mərig nipig narmamə kimisərig mə Yesu rimauə, kini khauə, mhakwasig kin. Kini Yesu rimnəm əriə, rikin ragien əmə. Kini mamhajoun əriə kin narmaruyen kape Kughen, mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə.

¹² Kini rinamenaiyu, narmamə twelef kape Yesu khavən tukun, mhani-pən tukun mhamə, “Yermaru. Her-pən kin narmamə mifam e kamhavən apa yerkwanu minə mə tuksarhakin kwənmhan huvə kirik kape napirien, mine nəviginien. Meinai ikin e kitawə kasəmir ikin, kwənmhaan əkwak.”

¹³ Mərig əmə rini-pən tuk əriə mimə, “Rhuvə əmə. Kimiə səvigin əriə.”

Mərig iriə khamə, “?Rhawor? Kimawə yakamhawəh əmə bred faef mine kəməəm kiraru. ?Nakmə jakhavən mhawəh nimri nəviginien ne nukwao e uə?” ¹⁴ Kimnhani məknakin meinai narmamə khapsaah khapsaah kwənhauə ikin a, tukmə kəvheikin əmə narman, rəmhen kin faef taosen.

Mərig Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Havən mhani-pən tuk əriə mə tuksəkwətə fifti fifti ye nimrin minə.” ¹⁵ Məkneikin kafan narmamə minə kimisəwhai məknakin əriə, kasəkwətə.

¹⁶ Kini Yesu rimivəh bred a faef mine kəməəm kiraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred mine kəməəm, mipik-pən kimi kafan narmamə minə mə tukhapik misəvigin narmamə minə a kin. ¹⁷ Kimisəvigin tipriə rəsiis, misəpəh nipərpər bred mine kəməəm. Kini kafan narmamə minə khavai-pən ye kəmeiru twelef khakwar min.

9:5: Luk 10:4-11 **9:7:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 * **9:9:** Nipig mobael minə kimnharaptəkin Yesu (Luk 23:8), Herod ramni mə rorkeikei mə tukrəm Yesu, məmru mə to Yesu ror merkel kirik.

*Pita rîmini mæ Yesu in Kristo
(Mat 16:13-20; Mak 8:27-33)*

¹⁸ Nîpîg kirik, Yesu rîmnamêhuak iriæ pîsin æmæ kafan narmamæ minæ. Kini raiyoh-pæn æriæ mîmæ, “Mærig narmamæ minæ a kamhani mæ Yo e pa?”

¹⁹ Kini khani-pæn tukun mhamæ, “Tîksin kamhani mæ ik Jon Baptaes. Kini tîksin kamhani mæ ik profet Elæja. Kini tîksin kamhani mæ ik profet kupæn kirik kape Kughen yame ruæmragh min.”

²⁰ Mærig Yesu raiyoh-pæn æriæ mîmæ, “?Mærig kimiæ nakhamæ Yo e pa?”

Mærig æmæ Pita rîmæ, “Ik e Kristo yame Kughen rîmini mæ tukrher-pæ kin.”

²¹ Mærig Yesu rîmini-ætæn-pæn tuk æriæ mæ tukhapêh nhani-pænien tuk narmamæ.

*Nîkwasigien kin Yesu in rætæn
(Mat 16:24-28; Mak 8:34-9:1)*

²² Kini In rîmini-pæn min mîmæ, “Nar kirik yame tukramækeikei muæ mor næfrakisien kin. Mæ Yo, Ji Yermamæ, jakærig næmhøyen tuk narîmnar khapsaah. Kini næmehuæ kape næmæ Isrel, mine jif pris minæ, minæ næmhajoun kape Loa kape Moses, iriæ tukhaukreikin-pæ nîmeitairiæ kimi Yo, mîshopni Yo. Mærig nîpîg yame ror kîsisær kin, Kughen tukror Yo jakamragh min ye nîmhøyen kafak.”

²³ Kini Yesu rîni-pæn tuk kafan narmamæ minæ mîmæ, “Tukmæ yermamæ rîmæ tukrîkwasig kin Yo, in tukramækeikei mæta ye nærigien kafan, kini tukmæ rærig pawk næmhøyen ræmhen kin næmhøyen ye nîmhøyen ye nai kamarkwao kin, mærig tukrîkwasig kin Yo. ²⁴ Yermamæ yame ramgîn tuk kafan nîmraghien, tukramækeikei mîmhæ. Mærig yermamæ yame tukhopni tuk nîkwasigien kin Yo, tukraræ ye nîmraghien rerîn. ²⁵ Tukmæ yermamæ kirik kafan nautæ rehuæ pik ye tokrei nîmoptanæ e, mærig ramarakikin kafan nîmraghien tukun, nanmîn tukrerwei. ²⁶ Tukmæ nakauris kin nîni-ærhavyen nhagik mine nægkiarien kafak ye nîmri mîrh, Yo min jakauris kin nîni-ærhavyen nhagim nîpîg Yo, Ji Yermamæ, jakrerig-pæ min kîmawæ agelo rhakæ yamæ mine tukhauæ ye neihuøyen kape Rîmik. ²⁷ Mærig yakamni næfrakisien tuk æmiæ mæ, kimiæ tîksin e nakasærer ikin e, kwasig ikin nakhamhæ, taksæm narmaruyen kape Kughen.”

*Kughen ramhajoun mæ Yesu in Tîni, nîmrîn rukreikin muæ mor pîsin
(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)*

²⁸ Yesu rîmnægkiar ta, nîpîg eit ruæ mîvæn, kini rikir Pita, mine Jon mine Jemes mîshaktæ mhavæn ye tukwas kirik mæ tuksæhuak. ²⁹ Nîpîg ramæhuak hanæ, nîmrîn rukreikin muæ mor pîsin. Kini neipæn kafan ramæsiæ ræmhen kin naropigien kape karuæruæ. ³⁰ Mækne, Moses mine Elæja ³¹ kratærhav-pæ, nîkhakien rarkurao iræriu. Kwarer mwægkiar irisir Yesu. Marhini nîmhøyen kape Yesu apa Jerusalem yame tukror nægkiarien kape profet minæ kape Kughen tukruæ mor næfrakisien kin.† ³² Mærig Pita mine in mir kiraru, napirien rîmivæh nîmrîrisir, kimîrhapir kape nîpîg kwakwæ. Mærig nîpîg kimîrharha, mîrhæm nîkhakien rarkurao ye Yesu, mîrhæm min Moses mine Elæja kawærer irisir Yesu. ³³ Kini nîpîg kwæræ mir a kîmîravæn, Pita rîni-pæn tuk Yesu mæ, “Yermaru. Rhuvæ mæ kîmasir jakarharæ ikin e. Pêh jakrharkwopæk nîmæ kîsisær-kafam kirik, kape Moses kirik, mine kape Elæja kirik.” (Mærig in rîmnægkiar æmæ mîpêh nîrkunien nar yame ramni). ³⁴ In ramægkiar hanæ, napuæ kirik reiwaiyu muvrig æpis æriæ. Napuæ rîmnhorukin æriæ, kîrhigin pik. ³⁵ Kîrhærig nægkiarien kirik rîsi-pæn ye napuæ mamni mîmæ, “!In e Narik yame yîmîrpen; taksætærig kin In!” ³⁶ Kîmîsærig ta nægkiarien yame Kughen rîmini, kini Pita mine Jon mine Jemes kîmîrharha-pæn mîrhæm Yesu ramærer pîsin æmæ. Ye nîpîg minæ

9:19: Luk 9:7-8 **9:20:** Jon 6:68-69 **9:22:** Luk 9:44; 18:32-33 **9:23:** Mat 10:38; Luk 14:27 **9:24:** Mat 10:39; Mak 8:35; Luk 17:33; Jon 12:25 **9:26:** Mat 10:33; Luk 12:9 † **9:31:** Nægkiarien Gris atuatur ramni mæ, “kîrhægkiar ye nîpîg yame in tukrîtærhav mîpêh Jerusalem.” Nîpran ramni nîmhøyen kafan. **9:31:** Luk 9:22
9:32: 2 Pita 1:16-18 **9:35:** Luk 3:22

a, kimirhipəh nırhını-ərhavyen narimnar minə a kimi narmamə; mirhipəh nırhınıyen narimnar a yame kimirhəm.

*Yesu rimməkota nanmın has ye pikwarien kirik
(Mat 17:14-23; Mak 9:14-32)*

³⁷ Kəni rikwamer kın, kisəta ye tukwas miseiwaiyu-pə, misəm narmamə khapsaah kamhauə mə tuksəm Yesu. ³⁸ Kini yermamə kirik ramokrən apomh kın Yesu mımə, “Yhajoun. Yakorkeikei pik mə takuə masitu irak. Kwajikovə kafak yerman kwənkwan kirikianə əmə. ³⁹ Nipig nanmın hah kirik ramərer-pən iran, mor in ramətəpar pik, nipran ramətəmnimın mamor ghan əmə. Nehe nəkwan ramaiyu rhawən. Nanmın has a ramoriah pik in; mamrəptərəkin in, mipəh nipəhyen. ⁴⁰ Kini yo yimməkeikei kimi kafam narmamə minə mə tuksəko ta nanmın has e, mərig kiseinein.”

⁴¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “!Kəsi! Kimiə yamə mine naksarə e towei mine, nhatətəyen kapəmiə rirkək. Kini kapəmiə nətərigien rapəh natuatukien. ?Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji nipig pukaa nakpishatətə irak?” Kini rini-pən tuk rım kwajikovə ai mımə, “Harəh pikwarien en mhauə.”

⁴² Kini pikwarien a ruə tuk Yesu, məkneikin nanmın has rəsua kın reiwaiyu mowhan, mamətəmnimın. Mərig Yesu rimməgkiar skai kimi nanmın has məko-ta. Kini mor huvə pikwarien a. Meighan-pən kın pikwarien a kimi nisini mine rimmı.

⁴³ Kini iriə m-fam kisakur, rikiriə ragien tuk nəsaninien kape Kughen.

Mərig nipig narmamə kimisakur pik kın narimnar m-fam yame Yesu rimmor iriə miriə, kini In rini-pən tuk kafan narmamə minə mımə, ⁴⁴ “Havəh tim tim nəgkiarien e yerkimia: Yermamə kirik tukreighaan pən kın Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə kafak.” ⁴⁵ Mərig kafan narmamə minə kimiseinein niprai nəgkiarien e meinai Kughen rimmərkwaig kın niprai nəgkiarien e mə iriə tukhapəh nharkunien; kini iriə khagin mın kın naiyoh-pən-ien kın nipran.

*?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?
(Mat 18:1-5; Mak 9:33-40)*

⁴⁶ Kini narmamə kape Yesu kisotgoh kimi əriə minə mhamə, “?Pa irətawə in ravəh nehuəyen, yame rhuvə mapita?” ⁴⁷ Mərig Yesu rimirkun kapəriə nətərigien, kini mivən mikir kwajikovə kirik mərip ye nikarin, ⁴⁸ mini-pən tuk əriə mımə, “Tukmə yermamə kirik ravəh nhagik, mamasitu kın ye kwajikovə kirik rəmhen kın yame, nasituyen e in e tukror mın kimi Yo. Kini pəh nien mə ramor əmə irak, mərig ramor mın kimi Yermamə yame rimmher-pə kın Yo. Meinai tukmə yermamə rivəh-si əhu atuk in yetanə, in tukruə mamehuə mapita.”

⁴⁹ Kini Jon rimmıni mımə, “Yermaru. Kimawə yimisəm kwən kirik ravəh nhagim, maməkota nanmın has minə kın, mərig yakhamə jakhani-əhu, meinai kwən a, pəh nien mə kitawə kirik.”

⁵⁰ Mərig Yesu rimmıni-pən tuk əriə mımə, “Hapəh nhani-əhuyen in. Meinai, tukmə yermamə kirik rıpəh norien tikmir kitawə min, in kitawə kirik en.”

Nəmə Sameria tiksin rikiriə rapəh nagienien tuk Yesu

⁵¹ Kini ruauə ipakə tuk nipig yame Kughen tukriwəh Yesu iran mivən apa ye rao ye neai. Kini Yesu rikin rimməsik mə tukraməkeikei mivən apa Jerusalem, nar kirik rirkək yame tukrərer əswasig kın. ⁵² Kini In rher-pən kın yəgkiar tiksin khavən apa yerkwantu kirik apa Sameria, mə tuksor apnəpeinə tukun. ⁵³ Mərig narmamə aikin a, khapəh nisorkeikeiyen mə In tukrivən marə a iməriə ikin, meinai iriə kwənharkun huvə mə In ramvən mın Jerusalem.† ⁵⁴ Kini kafan yermamə mir e Jemes mine Jon kimiwəm mə narmınə Sameria khapəh nisorkeikeiyen əriə, krəmə, “Yermaru. ?Nakorkeikei mə

9:44: Luk 9:22 9:45: Luk 18:34 9:46: Luk 22:24 9:48: Mat 10:40 9:50: Mat 12:30; Luk 11:23

† 9:53: Nəmə Sameria kasəməkin nəmə Jerusalem.

jakwokrən kın nap risi-faktə ye neai meiwaiyu məs əriə, uə?” ⁵⁵ Mərig Yesu rarha-pən məm əriu mini-əhu. ⁵⁶ Kini khatərhav mhavən min yerkwanu pisin min kirik.

*Yesu rimə narmamə tuksəpəh fam narimnar mhakwasig kın In
(Mat 8:19-22)*

⁵⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimiseriwək ye swatuk, kini kwən kirik rini-pən tukun mimə, “Yo jakikwasig kın ik ikin hiə takvən ikin.”

⁵⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Kuri aparı minə, kapəriə nəpəəg rarə yame kasapir ikin. Kini man minə, nimairiə rarə yame kasapir ikin. Mərig Yo, Ji Yermamə, kafak nimə rirkək tuk napirien.”

⁵⁹ Kini Yesu rini-pən min tuk kwən kirik mimə, “Yuə, kirau mik, muə kafak kirik yermamə.” Mərig kwən a rini-pən tukun mimə, “Rhuvə, Yermaru. Mərig eighaan kın yo yakvən pi pom minim rimik.”

⁶⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Apəh-pən. Narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nimraghien pəh khavən mhanim nəmə mhə minə. Mərig ik, yuvən mini-ərhav narmaruyen kape Kughen.”

⁶¹ Kini kirik min rini mimə, “Yermaru, jakikwasig kın ik muə yermamə kirik kafam. Mərig, awhin yo, pəh yakrerig mivən imak ikin mawiə kın yo minə tiksın.”

⁶² Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Yermamə yame rimə tukror wok kape Kughen, mərig rikin ramvən tuk nar pisin, rapəh nəmhenien mə to ruə Kughen ramarmaru iran.Ş”

10

Yesu rher-yerhav kın kafan narmamə seventi tu

¹ Kwasig ye narimnar minə a, Yesu Yermaru rimirpen ta narmamə kafan seventi tu, kini mher-pən kın əriə kiraru kiraru kisəkupən kın In mhavən ye taon minə mine ikin minə tiksın yamə mine Yesu tukripikwasig mipivən min ikin. ² Kini rimini-pən tuk əriə mimə, “!Səm-ru! Nəviginiyen rehuə apa ye nəsimien yame kwənhamruə. Mərig yorwok kwatiksın əmə yame kamhavəh. Kini səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsimien mhamə In tukrher-pə kın yorwok minə khapsaah mə tukhavən mhavəh nəsimien kafan. ³ !Havən! Mərig takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kın əmiə mə takhavən rəmhen kın kwaji sipsip yamə mine kaseriwək mhavən yerki kuri aparı minə, yame kasəs narmamə. ⁴ Takhapəh nharurien kwaji nitip kape mane, mine nitip apnapig min, mhapəh nhavəhsi-pəniyen sandel, mhapəh nisapisien ye swatuk misəgkiar apap kimi narmamə. ⁵ Naha nimə yame taksapir ikin, taksokupən mhani-ərhav mhamə, ‘Pəh nəmərinuyen tukramarə eikin e.’ ⁶ Tukmə narmamə aikin, iriə narmamə kape nəmərinuyen, kafam nəhuakien tukruə mor nipran, nəmərinuyen tukraməmir tuk əriə. Mərig tukmə narmamə kape nəmərinuyen rirkək aikin, kwənkwai nəhuakien kafam tukrirerig-pre min tuk ik. ⁷ Taksapir əmə ye nimə a, mhapəh nisapirien ye nimə pisin pisin. Kini taksən naha nəviginiyen yame tukvəhsi-pre kimi əmiə, mhanim naha ninimien yame tukvəhsi-pre kimi əmiə. Meinai ratuatuk mə narmamə yamə mine kasor wok tukhavəh nərokien iran. ⁸ Tukmə nakhavən ye taon kirik, kini narmamə rikiriə ragien tuk əmiə, sən naha nəviginiyen yame tukvəhsi-pre kimi əmiə, ⁹ misor huvə narmamə aikin yamə mine kamhamə. Mhani-ərhav tuk əriə mhamə, ‘Narmaruyen kape Kughen ruauə ipakə tuk əmiə.’ ¹⁰ Mərig tukmə nakhavən ye taon kirik, kini narmamə rikiriə ripəh nagienien tuk əmiə, havən miseriwək ye swatuk ehuə mamhani mhamə, ¹¹ ‘Yaksarpita-arpita nimokkur ye taon kapəmiə yamə ramswin-pən ye nihumawə, ramor nımtətien

9:54: 2 King 1:9-16 9:61: 1 King 19:20 § 9:62: Yesu rimini nuhpikinien ye nəsimien. Yermamə yame rimə tukrəsım, mərig rikin ramvən tuk rukwanu, mə tukrapis əmə, in ripəh nəmhenien. 10:1: Mak 6:7 10:2: Mat 9:37-38; Jon 4:35 10:3: Mat 10:16 10:4: Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 10:7: 1 Kor 9:6-14; 1 Tim 5:18
10:8: 1 Kor 10:27

mə nımisor nar kırık rapəh nəmhenien. Kini Kughen rımnapəh əmiə. Mərig takasəkeikei mharkun mə narmaruyen kape Kughen ruauə pakə ta.’ ¹² Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Kughen tukror narpınien ehuə kimi əriə rapita narpınien yame rımnor ye taon has a Sodom* kupən.

¹³ “!Kimiə nəmə Korasin! !Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kimiə nəmə Betsaeda, kəsi, nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə, meinai yımnor pawk nar apsipis rehuə ye taon mir kapəmiə. Kini tokmə yapior narımnar mınə a apa Taea mine Saedon kupən, narmamə a to kıpısarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has mıpıhavən ye neipən has, mıpıəsok-əsok ye nımrawk ror nımtətien mə kısıərig rahas pik tuk kapəriə norien has mınə. ¹⁴ Mərig ye nıpig a yame Kughen tukror narpınien kapəmiə, in tukrıkai pik rapita narpınien yame tukror kimi narmamə yamə mine kımısarə apa Taea mine Saedon kupən.† ¹⁵ Kini kimiə nəmə Kapeneam. ?Kimiə nakhamə ta mə Kughen tukrıvəh-si haktə əmiə ye kwənmhaan kape nısiayen ye rao ye neai? Nıkam. Kughen tukrıvəh-si-əhu əmiə naksweiwaiyu pik əgkəp, ye kwənmhaan kape narpınien.”‡

¹⁶ Kini Yesu rını-pən tuk kafan mınə mımə, “Narmamə yamə mine kasətərig kın əmiə, kasərig Yo. Kini narmamə yamə mine kamhaukreikın-pən nımetairiə kimi əmiə, khaukreikın-pə mın nımetairiə kimi Yo, kini narmamə yamə mine kamhaukreikın-pə nımetairiə kimi Yo, kamhaukreikın-pən nımetairiə kimi Yermamə yame rımnher-pə kın Yo.”

Narmamə seventi tu kape Yesu kharerig-pə mın

¹⁷ Kini narmamə seventi tu kape Yesu kharerig-pə mın, rıkirıə ramagien, mhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yermaru. !Nar apnapıg mə nanmın has mınə, mərig kımawə yaksəgkiar ye nhagım, kini iriə kasor nəkwaimawə!”

¹⁸ Kini Yesu rını-pən tuk əriə mımə, “Yo yımnəm Setan rısi-pən ye neai meiwaiyu rəmhen kın yame naropıgien reiwaiyu mowhan. ¹⁹ Sətərig-ru. Yo yakvəhsi-pre ta nəsanınien kimi əmiə. In a nakharkun nı səvi-əpnıyen snek mınə mine milped§ mınə. Kini nəsanınien yame yakavəh-si-pre kimi əmiə in rapita nəsanınien kape tikmır kapətawə e Setan. Kini to nar kırık rıpəh norıahyen əmiə. ²⁰ In e nəfrakisien. Mərig tukmə naksagien, pa rımə naksagien mə nanmın has mınə kasor nəkwaimiə, mərig taksagien mə kwərai-pən ta nhagmiə ye nəkwəkwə ye rao ye neai.”

²¹ Kini ye nıpig a, Yesu, rıkın ramagien pik ye nagienien yame ramsi-pən ye Nanmın kape Kughen, kini In raməhuak mamni mımə, “Tatə Kughen. Ik Yermaru kape narımnar fam- yerpırig ye neai, mine ye tokrei tanə. Yakəgnəgın Ik meinai Ik nımnerkwaig kın nıprai narımnar mınə e ye nımrı narmamə yamə mine kharkun nar. Kini mor əpu kimi narmamə yamə mine kısıəmhen əmə kın kwajıkovə mınə mə iriə e tukharkun nar. Əwəh. Tatə. In e nar yame nakorkeikei.”

²² Kini Yesu rırpın nəgkiarın mını-ərhav mımə, “Rımık rımneighan-pə ta kın narımnar fam ye kwermık. Kini Rımık pısın əmə rırkun Tını. Kini Tını əmə mine narmamə kafan mınə, iriə əmə kharkun Rımni. Iriə e narmamə yamə mine Tını rımırpen ta əriə mə In tukror əpu Rımni tuk əriə.”

²³ Kini Yesu rarar məgkiar əmə kimi kafan narmamə mınə mımə, “Kimiə nakasarə ye nıhuvəyen əfrakis meinai kimiə nakasəm narımnar mınə e ye nımrımiə. ²⁴ Yakamni-pre tuk əmiə mə apa kupən, profet mınə khapsaah, mine king mınə khapsaah, kımisorkeikei pik mə tuksəm narımnar mınə e yame kimiə nakasəm ai taktəkun. Mərig kımnhapəh

10:11: Wok 13:51; 18:6 * **10:12:** Nap rısfıktə ye neai məs narmamə m-fam apa Sodom. Nakəm stori kape Sodom ye Jen 19:1-25. **10:12:** Wok 13:51; 18:6 † **10:14:** Kughen rımnorıah əgkəp Taea mine Saedon. Əm-ru stori ye Aes 23:1-8. ‡ **10:15:** Yesu ramni narpınien yame Asea rımını ta tu ye Aes 14:12-15. **10:15:** Mat 11:20-24 **10:16:** Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 **10:18:** Aes 14:12; Rev 12:7-10,13; Luk 10:15; Jon 12:31; Rev 20:1-3,10 § **10:19:** Gris rapəh nıniyen “milped,” mamni əmə “skopion.” Nıpıkov skopion ramhai əjir. **10:20:** Fil 4:3; Rev 3:5 **10:22:** Jon 3:35; 10:15

nisəmien. Kini iriə kımisorkeikei mə tuksərig narımnar yamə mine nakasərig, mərig kımnhapəh nisərigien.”

Yesu rımini nuhpikinien kin yemə Sameriə kirik yame rhuvə

²⁵ Nıpig kirik, yemhajoun kirik kape Loa kape Moses ruə mını naiyohyen kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu rırkun nar uə nıkam. Mımə, “Yhajoun. ?Jakhawor pən iran mine mivəh nımraghien rerin?”

²⁶ Kini Yesu rını-pən tukun mımə, “?Mərig Loa kape Moses ramni naha nhagin? ?Nıpig nakəvheikin, kini nıpran ramni naha nhagin tuk ik?”

²⁷ Kini kwən a rını-pən mımə, “Takaməkeikei morkeikei Kughen Yermaru kafam yerkim fam, mine ye nımraghien mi-fam kafam, mine ye nəsaninien fam kafam, mine ye nətərigien fam kafam. Kini morkeikei mın ik mınə tiksın rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”

²⁸ Kini Yesu rını-pən tukun mımə, “In atuatur en. Tukmə nakor məknakin, kini ik takvəh nımraghien rerin.”

²⁹ Mərig kwən a, in rorkeikei əmə mə tukrhajoun mə in yemə atuatur, kini maiyoh-pən Yesu mımə, “?Mərig, ni-pa mınə e yo mınə tiksın?”

³⁰ Kini Yesu rını-pən tukun mımə, “Yemə Isrel kirik rımatərhav Jerusalem meriwək mamvən apa Jeriko. Mamvən ye swatur, yəkrəh mınə tiksın kımnharaptəəkın mhapık ta kafan narımnar, kini mhauh, rımhə rhaih, misap ta kin. ³¹ Mərig ye nıpig atuatur a, pris kirik rəri-pən swatur a mamuə. Mərig nıpig in rımnəm kwən a, rəurək kin mamvən.

³² Kini Lifaet* kirik rəri-pən mın swatur a mamuə. Kini nıpig rımnəm kwən a raməmır, in rımnor əmə nar kirikianə kin məurək kin. ³³ Mərig yemə Sameriə kirik [yame kasor tikmır iriə nəmə Isrel], in mın rəri-pən swatur a mamuə, kini məm kwən a raməmır. Nıpig rımnəm, rıkin rımhə tukun. ³⁴ Kini meriwək mivən pakə tukun. Maməkwi kafan nımap mınə kin nehe olif mine waen, muvrig kafan nımap mınə. Kini mırəh-si haktə kwən a mərəhu-haktə ye kafan dongki, kini mırəh mıravən apa ye hotel, mamarha huvə tukun aikin. ³⁵ Kəni rıkwamer kin, in rıvəh mane tiksın, mivən mivəhsi-pən kimi yamehuə kape hotel, mını-pən tukun mımə, “Takamarha huvə tuk kwən en. Kini tukmə nakəvrə kin kafam kirik mane, tukmə yakrerig-pə, nakni tuk yo pəh jakarpın.”

³⁶ Kini Yesu rımini-ta nuhpikinien a, marar maiyoh-pən yemhajoun kape Loa kape Moses mımə, “?Ye kafam nərigien, nakırkun mə kwərə misır a, pa nhagin rımnor huvə pən kimi kwən a kımoh, rəmhen kin mə in kirik?”

³⁷ Kini yemhajoun kape Loa kape Moses rımini-pən tukun mımə, “Yermamə yame rıkin rehuə tuk kwən a.”

Kini Yesu rını-pən tukun mə, “Ita. Ik yuvən mor mın rəmhen kin yame kwən a rımnor.”

Yesu rımvən imei Mata mine Meri

³⁸ Kini nıpig Yesu mine kafan narmamə mınə kaseriwək ye swatur, mhatərhav-pən yerkwanu kirik. Kini pıraovın kirik, nhagin e Mata, rıkir Yesu yerkin agien mıravən ye kafan nımə. ³⁹ Pian a, naorahini e Meri. Kini Meri ruə məkwətə-pən ipakə tuk nıhu Yesu Yermaru, mamətərig kin nəgkiarien mınə kafan. ⁴⁰ Mərig Mata, kafan nətərigien ramvən pik tuk norien nəviginien. Kafan wok rımoh in. Kini rıvən mını-pən tuk Yesu mımə, “Yermaru. ?Rhawor? ?Rıkim raməsik mə ratuatur uə nıkam mə pian e naorahik rapəh nasituyen irak tuk norien wok e, kini yo pısın əmə yakamor. Her-pə kin pəh ruə masitu irak.”

⁴¹ Mərig Yesu Yermaru rını-pən tukun mımə, “Eh, Mata. Takpəh nərig-pikien narımnar rıpsaah məknei. ⁴² Mərig nar kirikianə əmə in nar keikei. Kini Meri rorkeikei nar yame rhuvə rapita, kini to yakpəh mın nıvəhsi-tayen.”

11

Nəhuakien kape Yermaru (Mat 6:9-15)

¹ Nipig kirik, Yesu rimmaməhuak apa ikin kirik. Kini nipig rimməhuak ta, kafan kirik yermamə raiyoh In mə, “Yermaru, hajoun-ru əmawə kin nəhuakien rəmhen kin yame Jon Baptaes rimmhajoun kafan minə.”

² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nipig nakahamə taksəhuak, takhani mhamə, “ ‘Rimtawə ye neai, nhagim rəmərhakə, pəh narmamə tukhasiai Ik. Pəh kafam narmaruyen tukruə mamarə.

³ Nipig mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əmawə rəmhen tuk nipig e towei.

⁴ Kini vəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəməwə meinai kimawə yakhapəh nharaptərəkən tim-timien norien has yame narmamə kasor irəməwə. Pəh nipəhyen əmawə mə Setan tukrivəh-si-pə vəh-si-pə kimi əmawə tamə yakhamir.’ ”

Tukamharpin ye nəhuakien (Mat 7:7-11)

⁵⁻⁶ Kini rini-pən tuk əriə mə, “?Tukmə yermamə kirik ruə imam ikin yenpig, tukmə nakəm nəviginien rirkək, kini takhawor pən iran mine? Takvən imei ik kirik, mini-pən mimə, ‘Yo kirik, vəh-si-pə nəviginien kirik, pəh yakvən məvigin yermamə kirik kin yame rimasi-pən isok mitərhav-pə imak ikin yenpig. Mərig nəviginien rirkək yame jakəvigin in kin.’ ⁷ Kini ik kirik tukrhorpin nəgkiarien kafam mimə, ‘!Ah! Amvən. Pəh nisigien əmawə. Yaknəsapir kimawə kwajikovə minə. To yakpəh nərerien mivəh-si-pre nəviginien kimik.’ ⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə, nar apnapig mə in ik əgkəp kirik, mərig kwən a riphəh norkeikeiyen mə tukrivəh-si-pre nəviginien kimik. Mərig yakamni əfrakis mə tukmə nakamharpin ye naiyohyen, in tukraməkeikei mərer mivəh-si-pre narimnar fam kimik yame nakorkeikei. ⁹ Kini ror məknakin, yakamni-pre tuk əmiə mə, saiyoh Kughen kin narimnar, kini In tukrivəh-sipre kimi əmiə. Sarha kin, misəm. Səsik-əsik kwəruə, kini pəh kwəruə tukrəhitə tuk əmiə. ¹⁰ Yakamni məknakin meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kini narmamə yamə mine kasarha kin, tuksəm min. Kini yamə mine kisəsik-əsik kwəruə, kwəruə tukrəhitə tuk əriə.

¹¹ “Kini, kimiə tatə minə. Yermamə kirik aikin irəmiə yame tukmə tini raiyoh kin kəməm, mərig ravəh-si-pən snek uə, nikam? !Nikam! ¹² ?Uə tukmə nipig raiyoh kin kwənəhr man, mərig ravəh-si-pən milped* uə? !Nikam! ¹³ Kimiə naksahas pawk, mharkun nhavəh-si-pənien narimnar huvə minə kimi jimie minə. Mərig Rimtawə Kughen ye neai, kafan norien rhuvə pik rapita norien kapəmiə, kini nəfrakisien, In tukrivəh-si-pre Nanmin Kafan kimi narmamə yamə mine kisaiyoh kin.”

Farisi minə kamhani mhamə Yesu ramor wok ye nəsaninien kape Setan (Mat 12:22-30, 43-45; Mak 3:20-27)

¹⁴ Kini nipig kirik, kwən kirik aikin yame nanmin has raməmır iran, mamor in rameinein nəgkiarien. Kini Yesu rimməko-ta nanmin has a iran, kini kwən a ririkakun maməgkiar, kini narmamə kisakur pik kin. ¹⁵ Mərig narmamə tiksın kimnhani mhamə, “!Nikam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai rikwasig kin Setan, yeməhuə kape nanmin has minə.” ¹⁶ Mərig narmamə minə min tiksın aikin khamə tukharkun-ru mə nəsaninien kafan ramsipkaa, kini misaiyoh In mə tukror nımtətien kirik ye nəsaninien yame ramsipən ye rao ye neai.

¹⁷ Mərig Yesu ruirkun ta nətərigien kapəriə kini mimə, “Nikam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksoriah kapəriə narəyen, kantri tukrimir. Kini rəmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə,

* **11:12:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə “skopion.” Əm-ru footnote ye Luk 10:19. **11:15:** Mat 9:34; 10:25 **11:16:** Mat 12:38

misarə kiraru, rukwanu a to rīpəh narə-huvəyen. ¹⁸ Kini rəmhen mīn kīn narmamə kape Setan mīnə, tukmə iriə kasəwhai əriə mīnə, misarə kiraru, tukseikus-eikus mīn nimə kape Setan. Norien kape Setan tukrīpəh nīskaiyen. Tukrəsaaḥ-əsaah mīrkək. Yakamni məkneikīn meinai kīmīə nakamhani mə yakaməko ta nanmīn has ye nəsanīnien kape Bielsebul. ¹⁹ Kini kīmīə mīnə mīn tīksīn nakasəko-ta nanmīn has mīnə rəmhen kīn yame yakamor. Məriḡ pa rīmə kisəko ta nanmīn has mīnə e ye nəsanīnien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriə tukhani neikuəyen ye nəḡkiarien yame nakamhani mhamə yakaməko ta nanmīn has ye nəsanīnien kape Bielsebul. ²⁰ Məriḡ Yo yakəko-ta nanmīn has mīnə ye nəsanīnien kape Kughen, ramhajoun mə narmaruyen kape Kughen ruauə ta tuk əmīə. ²¹ Nīpīḡ yermamə yame nagheen rehuə, ravəḥsi-pən neipən kape narowaginien, mamərer matuk mamarha huvə tuk kafan nimə, in, kafan narīmnar ramswīn huvə əmə. ²² Məriḡ tukmə yermamə mīn kirik nagheen rehuə rapita mīn kwən a, ruə, mīroh əriū mīnə, mīravən, məriḡ yermamə nagheen rehuə, in tukraməkeikei mapita, mīvən, mīpīk ta neipən kape narowaginien yame kwən a rīmḥəkupən mīvən iran, mamətīḡtə iran, mīpīk ta mīn kafan nautə mīvən məwhai kīmī kafan narmamə mīnə.†

²³ “Yermamə yame rīpəh nīkwasiḡien kīn yo, in kafak tīkmīr. Kini yermamə yame rīpəh nofuginien narmamə mīnə kafak, in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik. ²⁴ Nīpīḡ nanmīn has raməta ye yermamə kirik, in ramavən ye tīpəvsīk, mamarha kīn ikin tukrapīs ikin, məriḡ rīpəh nəmīen. Kini in mamni mīmə, ‘Pəh yakrerīḡ pən ye kafak nimə yame yīmnamarə ikin kupan.’ ²⁵ Nīpīḡ in rīrerīḡ-pə məm kafan nimə, kīmḥahīə rīpīə huvə, narīmnar m-fam kamhaswīn huvə. ²⁶ Kini in ramvən mīkīr mīn nanmīn has mīnə iriə seven yamə mīne kisahas pīk mīn rapita in. Kini khavən mīn imə misarə mīn ye nīmraghien kape yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nīmraghien rahas, məriḡ taktəkun ai rīmḥahas pīk rapita yame in kupən.”

²⁷ Yesu raməḡkiar hanə, məkneikīn, piraovīn kirik rokrən apomh mīmə, “Pəh Kughen tukrautə-pən kīn kafan nīhuvəyen kīmī piraovīn yame rīmneimək kīn ik, mīvəḥsi-pre nah kīmīk.”

²⁸ Kini Yesu rīmə, “Nəfrakis. Məriḡ Kughen tukrautə-pən kīn kafan nīhuvəyen rapita kīmī narmamə yamə mīne kasəriḡ kafak nəḡkiarien masor.”‡

Nīmḥətīen yame Kughen rīmḥor kupan ye nīmraghien kape Jona, kīnī tukrīpīor mīn ye Yesu

(Mat 12:38-42; Mak 8:12)

²⁹ Kini narmamə kīmḥahūə mə tuksəriḡ nəḡkiarien kape Yesu; iriə khapsaaḥ. Kini Yesu rīmə, “Kīmīə narmamə e towei mīne, kīmīə naksor pīk təvhagə has. Kīmīə naksorkeikei mə taksəm nīmḥətīen pīsīn kirik. Məriḡ tukmə ror Kughen tukrīpəh norien nīmḥətīen kirik irəmīə. Məriḡ tukror əmə nīmḥətīen kirikianə əmə yame rīmḥor kupən ye nīmraghien kape Jona. ³⁰ Rəmhen əmə kīn yame nīmraghien kape Jona rīmḥor nīmḥətīen ye nəsanīnien kape Kughen kīmī nəmə Nineve kupən. Ye norien a, in əmə mīn e, Yo, Ji Yermamə, nīmraghien kafak tukror nīmḥətīen ye nəsanīnien kape Kughen kīmī narmamə e towei mīne. ³¹ In apa kupən, kwīn kape kantri e ShipaḤ, rīmāsī-pən isok muə mə tukrīvəḥ nīrkunien kape King Solomon kupən. Məriḡ yo yakmauə, nīrkunien kafak rapita King Solomon. Məriḡ kīmīə nakḥapəḥ nīsətəriḡien kīn Yo. Mə tukmə nīpīḡ Kughen tukrəkīr narmamə iran, kwīn a tukrərer mīnī-hah yamə mīne kisarə e towei mīne. ³² Kini ye nīpīḡ yame Kughen tukrəkīr narmamə iran, nəmə Nineve mīn tuksərer mḥani hah narmamə yamə mīne kisarə e towei mīne. Meinai iriə kīmīsəriḡ nəḡkiarien

† **11:22:** Ye stori e, Yermamə yame ramarha tuk nimə kafan, in e Setan. Yesu rəmhen kīn yermamə nagheen rehuə rapita. Yesu rīmnapita in, mīrīsī-ta nautə kafan. In e, rīmḥor huvə yermamə yame reīneīn nəḡkiarien, meinai yarmḥə raməmīr iran. **11:22:** Kol 2:15 **11:23:** Luk 9:50 **11:27:** Luk 1:28,42,48 ‡ **11:28:** Əm-ru stori ye Luk 8:18-21. **11:29:** Mat 16:4 § **11:31:** Nakəm kwīn kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13.

kape Jona, misarar ye narigien kaparia tuk tavhaga has. Morig Yo yakapita Jona, morig kimia nakhapah nisatargien kin Yo.”

Nikhakien kape laet

(Mat 5:15; 6:22-23)

³³ Kini Yesu rimini mimə, “Yermamə kirik to ripəh nəsia-pəniyen ye laet, kini merkwaig kin, uə məskəmnaan kin besin. Nikam. Tukmə yermamə rəsia pən ye laet, tukraməkeikei miruk haktə ye kwənmhaan kape laet, mə narmamə yamə mine tukhauə ye nəkwai nimə masəm nar.

³⁴ “Nikwai nimir in rəmhen kin laet yame rawəhsi-pre nikhakien ye nipram. Tukmə nikwai nimir mir kirahuvə, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nikhakien. Morig tukmə nikwai nimir mir kwahas, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nəpignapien.

³⁵ Kini ror məkneikin mə ik takaməkeikei mamarha huvə tuk nikhakien ye nimiraghien kafam, mə takpəh nivəniyen ye nəpignapien. ³⁶ Kini tukmə kafam nimiraghien in rukwar huvə kin nikhakien, nəpignapien tukrirkək əfrakis iram, kini nikhakien in raməsia-pen huvə fam kafam nimiraghien rəmhen kin yame nikhakien kape laet raməsia-pen ik.”

Yesu rimnəgkiar skai kimi Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

³⁷ Kini Yesu rimnəgkiar ta, kini Farisi kirik ruə mini-pən tukun mimə tukravən məvigin ye kafan nimə. Kini Yesu rauru-pən imə, məkwətə-pən ye nikar tebol tuk nəviginien.

³⁸ Kini Farisi rəm mə Yesu ripəh nəavyen tuk nəviginien, rakur.

³⁹ Kini Yesu Yermaru rini-pən tukun mə, “Kimiə Farisi minə nakhamə ta mə tukmə naksai kwas ye narimnar, rəmhen kin kap mine tikiplet mə kimia takhahuvə, nəmkimik rirkək irəmia. Morig in apa imə, nəptigien kin nar mine nahasien rukwar irəmia. ⁴⁰ ! Kimia naksarmar pik! ? Rikimia raməsik uə nikam mə Kughen e yame rimnor niprai yermamə iruə rimnor min riki yermamə imə, uə? !Əwəh! ⁴¹ Morig havəhsi-pən narimnar kimi yavən has minə yerkin agien, kini narimnar fam apa iruə irəmia mine in apa imə tuksatuatuk mhahuvə.

⁴² “Morig, !awi, kimia Farisi minə! !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmia! Kimia nakasəri-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmia tuk nəri-pəniyen, rəmhen kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion* ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Morig naksəpəh Loa yamə mine kasəkupən, iriə e, nakhapəh nisorien nar yame ratuatuk minə kimi narmamə, kini mhapəh nisorkeikeiyen Kughen. To nakpisəri-pən Loa yamə mine kasəkupən a, mipisəri-pən min Loa minə tiksın.

⁴³ “Kimiə Farisi minə, nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmia meinai naksorkeikei mə takhavən misəkwətə əkupən əmə ye nimə kape nofuginien. Mine in apa ye maket, naksorkeikei mə narmamə tuksaowia kin əmia ye nisaiyen.

⁴⁴ “Kimiə Farisi minə, naksəmkimik rəmhen kin suranə ye yermamə yame rikinar rhorukin. Narmamə kasəriwək əsuun, miseinein kimnhavən ye kwənmhaan kape nimhəyen.”

⁴⁵ Kini yemhajoun kirik kape Loa kape Moses rini-pən tuk Yesu mimə, “Yhajoun. Nakni nəgkiarien minə e, mamoriah min əmawə kin.”

⁴⁶ Morig Yesu rimə, “!Kimiə namhajoun kape Loa kape Moses! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmia meinai kimia nakhapik-pən nar pam minə kimi narmamə mə tukhapik. Morig nakhapəh nhawəsi-pəniyen kwermimimə mə taksasitu irəriə tuk nipikien. ⁴⁷ Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmia. Meinai kimia nakasor huvə pən marə marə ye suranə kape profet

11:32: Jona 3:5-10 **11:33:** Mak 4:21; Luk 8:16 * **11:42:** Yesu ripəh niniyen kwesris mine onion, morig rimini nəviginien mir e “dill mine kumen”. Nimar nai yamə mine nəmiovrə ramapien huvə yame kiwəh-si-pən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kiwəh-si-pən nipar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kimsəri-pən huvə loa minə e, morig kimnhapəh nisəri-pən huvəyen loa yame ramni mə tuksorkeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmir ye Dut. 30:16.

kape Kughen minə, mərig ripmiə minə atuatur kimishopni əriə. ⁴⁸ Naksor-pən huvə marə marə ye suranə kape profet kape Kughen minə, ramhajoun mə rikimiə ragien tuk nar yame ripmiə minə kimisor, in e kimishopni profet minə. ⁴⁹ Kini tuk nar e, Kughen yame nirkunien kafan rehuə, ramni mimə, ‘Yo jakher-pən kin kafak profet minə mine aposol minə tukhavən misəgkiar kimi əriə, kini mərig iriə tuksor nəmhəyen kimi tiksın, mishopni tiksın.’ ⁵⁰ Ror məknakin mə Kughen tukrəkir əmiə rəmhen kin mə kimiə atuk nimishopni profet minə m-fam kafan. Kini In tukror narpinien kimi əmiə tuk nimhəyen kapəriə. Iriə yame mine kimisarə ye nirikakunien kape tokrei tanə meriaji-pə ai taktəkun- ⁵¹ profet minə fam yame kimnhopni əriə ririkakun ye Ebel muə meriaji-pə Sekaraea, yame rimamhə ye Nimə Ehuə kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmhaan rhakə.† Nəfrakisien mə kimiə e towei mine Kughen tukror narpinien kimi əmiə.

⁵² “Kimiə nəmhajoun kape Loa kape Moses. Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə, meinai kimiə nakharkun pawk swatur yame Kughen rorkeikei, mərig nakhapəh nisəri-pənien, masərer əswasig kin narmamə yamə mine khamə tuksəri-pən.”

⁵³ Kini Yesu ritərhav ye nimə a, meriwək mamvən, kini nəmhajoun kape Loa minə mine Farisi minə, niemhaa rhai əriə. Ririkakun ye nipig a, kimisor tikmir iriə min. Misaiyoh-pən kin naiyohyen skai rehuə kimin ⁵⁴ mə tuksəm nəgkiarien kirik kafan yame tukhani hah In iran.

12

Pəh norien mine nəgkiarien kapətawə tukror kirikianə (Mat 10:19-20, 26-33; 12:32)

¹ Kini ye nipig a, narmamə khapsaah kimnhauə kirikianə, to kipeh nəhueikin-famien əriə. Mərig narmamə kwənhapsaah pik, kini mhasig-ta-sig-ta əriə minə. Kini Yesu ririkakun maməgkiar kimi kafan narmamə minə, mimə, “Kimiə, takasərig əmiə tuk yis kape Farisi minə, yis e in e nəgkiarien kapəriə rhuvə mərig nərigien kapəriə rəmkimik. ² Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ³ Nəgkiarien yame nakhani yenpig, tukərig yeraan. Nəgkiarien yame nakhani ye nəkwai nimə, tukni-ərhav ye swatur.”

Kughen rorkeikei pik ətawə mamarha huvə tuk ətawə

⁴ Kini Yesu rimə, “Kafak narmamə minə, yakamni-pre tuk əmiə mə takhapəh nhaginien kin narmamə yamə mine kharkun nhopniyen nipraimiə, meinai kwasig ikin, to khapəh nisər-has-preyen nar kirik kimi əmiə. ⁵ Mərig yakamni-ərhav yermamə e kimi əmiə mə ratuatur mə takhagin kin. Takasəkeikei mhagin kin Kughen, meinai tukmə In rhopni yermamə kirik, In rirkun narakikin-pən-ien in apa ye nap ehuə. Əwəh, nəfrakisien, yakamni-pre tuk əmiə mə takasəkeikei mhagin kin Kughen. ⁶ Nar apnapig keihap in rikəskəh pik, kivəh nimirin kwaji mane əmə, mərig Kughen ramarha huvə tuk əriə. ⁷ Kini nimiraghien kapəmiə rapita nimiraghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə tukraməkeikei mamarha huvə əmiə rapita. Nəfrakisien, nar apnapig nimar nikwənemiə in nar kəskəh, mərig Kughen raməvheikin fam mürkun ta mə kuvhuun.

⁸ “Kini yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nhagik ye nimir narmamə, Yo, Ji Yermamə, yo min jakni-ərhav nhagin ye nimir agelo minə kape Kughen mə in kafak yermamə. ⁹ Mərig tukmə yermamə ramni-ərhav ye nimir narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav min ye nimir agelo minə kape Kughen mə yakeinein min in. ¹⁰ Kini yermamə yame ramni hah Yo, Ji Yermamə, Kughen rirkun nivəh-si tayen

† 11:51: Pəh nien mə Sekaraea e rim Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekaraea kupən ye 2 Kron 24:20-22. 12:2: Luk 8:17 12:7: Luk 12:24; Wok 27:34

narpinien ye kafan tāvhaḡə hah. Məriḡ yermamə yame ramni hah Nanm̄in kape Kughen, Kughen to r̄ipəh nivəhsi-tayen narpinien kape kafan tāvhaḡə has.

¹¹ “Kini tukmə kərip-ərhav əmiə ye nimə kape nofuginien, uə ye nimir̄i nəmehuə minə, uə ye nimir̄i narmaru minə, mə tukharuk-pre nəḡkiarien has irəmiə, pəh kimiə takhapəh nisətəriḡ-pikien mə takshawor-pən iran mine mishorp̄in nəḡkiarien kapəriə, ¹² meinai ye n̄ipig atuatur̄ a, Nanm̄in kape Kughen tukrhajoun əmiə kin naha nəḡkiarien yame takasəkeikei mhani-ərhav.”

Takhapəh nisətəriḡ-pikien tuk nimoptanə mine nautə

¹³ Kini nəmə minə a kirik r̄ini-pən tuk Yesu mimə, “Yhajoun. Rimik ruamhə ta. Aweh. Uh r̄iki piak mə tukrəwhai narimnar kape rimimru, mivəhsi-pə yame rimimru ruini ta mə kafak.”

¹⁴ Məriḡ Yesu rimini-pən tukun mimə, “Kafak yermamə. Yakirkək ye nətəriḡien e kapəmiru tuk nəwhaiyen kapəmiru narimnar.” ¹⁵ Kini m̄ini-pən tuk əriə mimə, “! Takasəriḡ əmiə! Taksətapig kin əmiə mə takhapəh nisəptiḡien kin nar. To yermamə kafan nautə rehuə pawk, məriḡ pəh nien mə nautə in nuknei nimir̄aghien.”

¹⁶ Kini rimini nuhp̄ikinien kirik mimə, “Yermamə kirik, kafan nautə r̄ipsaah. Kini kafan nəsimien ramor kwənkwan rehuə. ¹⁷ Kini r̄ikin raməsik mimə, ‘?Jakhawor pən iran mine? Meinai kafak nimə r̄ipəh nəmhenien mə to yakətu-pən kafak nəsimien aikin.’

¹⁸ Kini rarar mimə, ‘Rhuvə mə jakor məkneikin. Jakpik ta nimə minə e miwhirək̄in m̄in nimə tiksin yame rehuə pik m̄in, mətu-pən kafak nəsimien aikin, mine kafak nautə.

¹⁹ Aikin, rikik tukraməsik mə kafak narimnar r̄ipsaah rəmhen tuk newk r̄ipsaah. Kini jakapis kin norien narimnar, məviḡin, mamnim, maməriḡ əmə nagienien mamvən.’

²⁰ Məriḡ Kughen r̄ini-pən tukun mimə, ‘!Ik nakeno-eno! Taktəkun əmə, tuk yenpig, nakmhə. ?Kini rhawor ye kafam narimnar e yame nimir̄əwhai kəji?’ ²¹ Kughen tukror məknakin kimi narmamə yamə mine kasəwhai kəji nautə r̄ipsaah mə kapəriə əmə, məriḡ rikiriə r̄ipəh nəsik-pikien norien huvə yamə mine Kughen rorkeikei.”

Tukhapəh nisətəriḡ-pikien tuk neipən mine nəviḡinien, meinai Kughen rorkeikei atawə, mavəhsi-pə fam narimnar kimi atawə

(Mat 6:19-21, 25-34)

²² Kini Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmiə mə, takhapəh nisətəriḡ-pikien tuk nimir̄aghien kapəmiə mə taksən naha. Kini takhapəh nisətəriḡ-pikien tuk narimnar kape n̄ipraimiə mə ‘?Yakwəseinein mə jakhawəhsi-pən naha?’ ²³ Takhapəh nisətəriḡ-pikien tuk narimnar minə e, meinai nimir̄aghien kapəmiə rapita nəviḡinien, kini n̄ipraimiə rapita neipən. ²⁴ Səm-ru man minə. Khapəh nisəsimein, mhapəh nisarhakinien nəviḡinien, mhapəh nisətu-yen nəriə nəviḡinien ye nəkwai nimə. Məriḡ Kughen raməviḡin əriə. !Məriḡ Kughen rorkeikei pik əmiə rapita yame rorkeikei man minə! ²⁵ ?Tukmə nakətəriḡ pik tuk nimir̄aghien apomh kafam, nakirkun mə to rasitu iram nakarə m̄in rəpomh uə? !Nikam! Norien kape nətəriḡ-pikien to r̄ipəh nəsik-əpnis-pən-ien aoa kirikianə ye nimir̄aghien kapəmiə.

²⁶ ?Məriḡ tukmə nakseinein norien nar kəskəh a, məriḡ rhawor e nakasətəriḡ pik tuk narimnar p̄isin p̄isin ye nimir̄aghien kapəmiə?

²⁷ “Rikimiə tukraməsik j̄ihi nai yamə mine kamhavirus. Iriə khapəh nisorien wok, mhapəh nhajirien kapəriə neipən. Məriḡ yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupən, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, məriḡ r̄ipəh nihuvə-pikien mapita j̄ihi nai minə a. ²⁸ J̄ihi nai minə a kashaktə tuk n̄ipig kwakwə əmə, kəni rikwamer kin, kivaan əriə ye nap. Məriḡ Kughen ramor əriə kamhavan ye neipən huvə. ?Məriḡ kimiə nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmiə uə nikam? !Əwəh! Kafak narmamə minə. Kapəmiə nhatətəyen in rəkəskəh əmə.

²⁹ “Ripəh nihuvəyen mə rikimiə tukrivən pik tuk nəviginien mine ninimien. Takhapəh nisəterig-pikien tukun, ³⁰ meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen, rikiriə ramvən tuk narimnar minə a. Mərig Rimimiə rirkun narimnar yamə mine takamhavəh tuk nimraghien kapəmiə. ³¹ Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen, pəh in tukrərer əkupən ye nimraghien kapəmiə, kini Kughen tukrivəhsi-pre narimnar kape nimraghien e ye tokrei tanə kimi əmiə.

³² “Kimiə e sipsip minə kafak, kimiə kwatiksın əmə, mərig takhapəh nhaginien meinai Rimimiə rikin ragien pik mə In tukramarmaru irəmiə, mamarha huvə tuk əmiə. Kini kimiə min taksarmaru kimiə min. ³³ Taksor salem kin kapəmiə narimnar, mhavəhsi-pən mane iran kimi yavən has minə. Tukmə naksor məknakin, rəmhen mə naksor ntip kapəmiə yame to ripəh nimətitiēn tuk nipig kirik. Misərəhu-pən nəterigien kapəmiə ye narimnar yame rhuvə apa ye rao ye neai. Kini ikin aikin a, to yəkrəh minə khapəh nhavən-pakəyen ikin, kini to ivn* minə khapəh nisəsien narimnar aikin. ³⁴ Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmiə narimnar huvə minə kamhaswin ikin, rikimiə tukrivən ikin.”

Narmamə kape Yesu tukasəkeikei masərer matuk tuk niretig-pə-minien kafan

³⁵ Kini Yesu rimə, “Takasərer matuk nipig mifam, rəmhen kin yame nakamhawəhsi-pən neipən minə kape wok, uə rəmhen kin yame nakasarha huvə tuk kapəmiə laet minə mə tukamhauək ye nipig mifam. ³⁶ Takasəkeikei misəmhen kin yorwok minə kape yemehuə kirik yame ramsi-pən ye lafet kape mared yame kimnor pə pə əmə. Tukmə rirerig-pən iman yerkwānu, məsik-əsik tapig, taktəkun əmə kafan yorwok minə tuksəhitə ye tapig mhamə tukruə imə. ³⁷ Yorwok minə kafan yamə mine kasarha masərer matuk ye nipig yame yamehuə kapəriə ramuə, iriə tuksərig huvə. Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə, yamehuə a in tukreiwaiyu mivəhsi-pən neipən kape yorwok əmə kirik, mokrən kin əriə mə tukhauə misəkwətə, kini in rarha huvə tuk əriə maməvigin əriə rəmhen kin mə in yorwok kapəriə. ³⁸ Kini tukmə yamehuə ramuə pawk yenpig, uə ye kwəsum-niraanien, mərig yorwok minə kafan kasərer matuk əmə, kini in tukror huvə-pən pik kimi əriə.

³⁹ “Kini kimiə takasəkeikei mharkun mə, tukmə yermamə kirik rirkun nipig atuatur yame yəkrəh tukruə ye kafan nimə mə tukrəkrəh, kini in to ripəh napirien, mərig tukramərer matuk mamarha huvə tuk kafan nimə mə yəkrəh tukripəh nivəniēn imə. ⁴⁰ Kini kimiə, nipig mi-fam, takasəkeikei misərer matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakrerig pə min ye nipig yame kimiə nakseinein.”

⁴¹ Kini Pita rimini-pən tukun mimə, “Yermaru. ?Nakamni-pə nuhpikinien e kapəməwə əmə, uə kape narmamə mi-fam?”

⁴² Kini Yesu Yermaru rimə, “?Pa e yorwok yame rirkun nar, kini mamor kafan wok ye nipig m-fam ye norien yame rhuvə? ?Kini yemehuə kirik to rivəh-si haktə pa nhagin mə in tukrameihuə ye yorwok minə kafan, mivəh-si-pən kapəriə nərokien, in e nəriə nəviginien? ⁴³ Əwəh. Nipig yemehuə kape kwən a ramtərhav-pə, kini məm mə in ramor huvə kafan wok, kini in tukror huvə-pən kimi yorwok a. ⁴⁴ Nəfrakisien, yakamni-pre tuk əmiə mə yemehuə in tukrivəhsi-haktə yorwok a mə tukruə mamehuə ye narimnar m-fam kafan. ⁴⁵ ?Mərig rhawor? Tukmə ror yorwok a rikin tukruh mimə, ‘Kafak yamehuə ramor tan pən tuk nuəyen.’ Kini mirikakun mamuh yorwok minə nipiraovin mine narman, mamvən, maməvigin, mamnim, mamapis. ?Kini yamehuə kafan tukrhawor? ⁴⁶ Yemehuə kape kwən a tukritərhav-pə tukun ye nipig kirik yame in to ripəh nirkunien mipəh nərer matukien tukun. Kini Yermaru tukrərpni, mərəsis-ərəsis, marakikin-pən imei narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ⁴⁷ Yorwok a yame rirkun ta nəgkiarieren kape yamehuə kafan, mərig ripəh norkeikeiyen

* **12:33:** Nəgkiarieren kape Gris ramni “Ikin aikin a, to popahuk ripəh nəsiēn narimnar aikin.” **12:33:** Luk 18:22
12:35: Mat 25:1-13 **12:39:** Mat 24:43-44; 1 Tes 5:2 **12:44:** Mat 25:21,23 **12:46:** Mat 24:45-51

mə tukrarer matuk mamor wok minə a, tunduh in, rərig nəmhayen. ⁴⁸ Mərig yorwok yame rīpəh nīrkun-huvəyen nəgkiarien kape yamehuə, kini mamor narimnar yame rīpəh natuatukien, yame tukraməkeikei mivəh narpinien iran, tunduh mar əmə in. Tunduh mar əmə yorwok e meinai yermamə yame Kughen rīvəhsi-pən narimnar rīpsaah kimin, in tukraməkeikei mor narimnar rīpsaah. Kini yermamə yame kərəhu-pən narimnar rīpsaah ye kwermīn, tukaiyoh-pən kin narimnar rehuə tukun.”

Yesu raməwhai narmamə kafan minə mine narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

⁴⁹ Kini Yesu rimini mimə, “Yo yakwauə mə jakərəhu-pən nap ye tanimtanə, kini taktəkun ai, nap a to rīpiuək ta; rīkik rīpiagian. ⁵⁰ Mərig nīpig əutən† kīrik tukruə ye kafak nīmraghien, kini rīkik rəmhə tukun meriaji nīpig yame tukror infamien iran. ⁵¹ ? Rīkimia raməsik mə jakərəhu əmə nəmərīnuyen ye tanimtanə uə? !Nīkam! Pəh nien mə yīmauə mə jakərəhu nəmərīnuyen, mərig yīmauə mə jakor narmamə kasəwhai əriə minə. ⁵² Kini taktəkun ai, tukmə narmamə kīrkīrīp yerkwānu kīrik, kini tuksəwhai əriə minə, kīsīsər kīrhek kīraru, kini kīraru kawhek kīsīsər. ⁵³ Rīm narman tukshek nīpīkwarien minə kapəriə; kini nīpīkwarien minə tukshek rīmriə minə; kini nisīn nīpīraovīn minə tukshek nīpiakwəskwəh minə kapəriə; kini nīpiakwəskwəh minə tukshek nisīnriə minə; kini kuhu nīpīraovīn minə tukshek yasunriə minə. Kini yasunriə minə tukshek kuhuriə minə.”

Tukasəkeikei mharkun nīprai nīmətīen yame Kughen ramor kimi ətawə (Mat 16:1-4; Mak 8:11-13)

⁵⁴ Kini Yesu rimini-pən tuk nukwao ehuə mimə, “Tukmə nakasəm napuə rərer, nakharkun mə nəhig natukrīp. ⁵⁵ Kini tukmə nakasəm mə nuwig ravus jihin, nakharkun mə nīpig kape nəpan-əpanien ruauə pakə. ⁵⁶ !Eh! !Kimiə nəmarpəkao has minə! Kimiə nakhamə nakharkun pīk nar, mharkun nīprai nīmətīen ye tokrei tanə mine ye neai, rəmhen kin napuə, uə jīhi nai minə. Mərig nakhapəh nharkunien nīprai nīmətīen e yame Kughen ramor kimi əmiə ai taktəkun. ⁵⁷ Takasəkeikei mīsəri-pən swatuk yame ratuatuk mə taksəri-pən. ⁵⁸ Tukmə yermamə kīrik rīmə tukrərip ik ye nīmri mīrh, kini tukmə nakramə takwəriwək kwis mīravən ye nīmri mīrh, rhuvə mə takawəkeikei mwəkupən mwərəhu nəmərīnuyen tuk əmiru minə, tamə, rəukəkin ik mivən ye nīmri mīrh. Kini yamehuə kape kot reighan-pən kin ik ye kwermi polis. Kini polis rīrəh ik mivən mətapig əsigin ik ye kalabus. ⁵⁹ Kini yakamni-pre tuk ik mimə, tukmə ror məknakin, to nakpəh napien ye kalabus meriaji takarpin fam.”

13

Sarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has, tamə nakhamə

¹ Kini ye nīpig a, narmamə tiksīn kimnhauə mhani-pən tuk Yesu mə nəmə Galili tiksīn kamhauh nar mīragh minə mhamə tuksor sakrefaes kin kimi Kughen, kini aikin, mobael minə kape gavman e Paelat kimnhauə mīshopni əriə.* ² Kini Yesu rini-pən mimə, “? Rhawor? ?Nakhamə ta mə nīmhayen skai a yame rīmivəh əriə ramhajoun pən mə iriə nəmə has rapita narmamə apnapig minə apa Galili uə? ³ Nīkam. Yakamni-pre tuk əmiə mə rīpəh norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə ye norien has minə kapəmiə, kini kimiə fam takpiasəkeikei mhamə. ⁴ Uə jakni min ye narmamə iriə m-fam 18 yamə mine nimə apomh a yame kamni kimə Saeloam rīmamir

12:47: Jem 4:17 **12:48:** Mat 10:34-36 † **12:50:** Nəgkiarien kape Gris ramni “Baptaes,” mərig ikīn e nīpran ramni nīpig əutən kīrik. **12:50:** Mak 10:38-39 **12:53:** Maeka 4:6 **12:59:** Mat 5:25-26 * **13:1:** Narmamə kimisərig nəvsaoyen kin, mə gavman kape Paelat rīmavən ye nimə rhakə kīrik, mhopni narmamə ye nīpig yame kimnhauə masəhuak, kisakur. Mə nar a gavman rīmnor ramor naurisien. **13:2:** Jon 9:2

mohtərək in əriə, khamhə. ?Nakhamə ta mə nimhəyən skai yame rimi vəh əriə ramhajoun-pən mə iriə kisahas rapita narmamə apnapig minə apa Jerusalem uə? ⁵ Nīkam. Yakamni-pre tuk əmiə mə riphə norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə ye norien has minə kapəmiə, kini kimiə fam takpiasəkeikei mhamə.”

⁶ Kini Yesu rimoh nuhpikinien kirik mimə, “Yermamə kirik rimi hu nai kirik e figtri, apa ye kafan nəsimien. Kini newk minə tiksın ruə mivən, kini kwən a ramaiyu-pən məsiəkun, məm riphə nikuəyən. ⁷ Kini mini-pən tuk yermamə yame ramarha tuk nəsimien mimə, ‘Ɛm-ru. Yimauə məsiəkun kwənkwaı figtri e miwəh newk kisisə, mərig yakpəh nəmien kwənkwaı nai kirik. Ɛrəru ta. Riphə nəmhenien mə tukrərer əswasig kin nimoptanə ye nəsimien.’ ⁸ Kini kwən yame ramarha tuk nəsimien rhorpın nəgkiarien mimə, ‘Yemasur. Pəh rıvəh min ru newk kirikianə, pəh jakikir-pən nimoptanə huvə kimin. ⁹ Kini tukmə ramkuə ye newk aikin, kini rhuvə əmə. Mərig tukmə riphə nikuəyən, pəh kərəru ta.’”

Yesu rimmor huvə piraovin kirik ye Sabat

¹⁰ Kini ye Sabat kirik, Yesu rinaməvhag kimi narmamə apa ye nəkwai nimə kirik kape nofuginien. ¹¹ Kini piraovin kirik aikin yame nanmin has rimməmir-pən iran mivəh newk 18. Mor nimeitaan ramirpəvin ye nipig mifam, to riphə nərer-atuatuk-ien. ¹² Kini Yesu rəm in, rokrən kin mə tukrərer kupən ye narmamə, mini-pən tukun mimə, “Piraovin. Yo yakwərisin ta kafam nəmhəyən, to riphə nıraptərək in-minien ik.” ¹³ Kini Yesu rərəhu-pən kwermın mir iran, məkneikin rərer atuatuk mihuvə, kini maməgnəgin Kughen.

¹⁴ Niemhaa rhai yermamə yame ramehuə ye nimə kape nofuginien, meinai Yesu rimmor huvə pian a ye Sabat. Kini mini-pən tuk narmamə minə mimə, “Nipig sikis kape norien wok kapəmiə. Nakharkun nhauəyən ye nipig minə a pəh In ror huvə əmiə. Mərig ye Sabat, takhapəh nhauəyən mə In tukror huvə əmiə.”

¹⁵ Kini Yesu Yermaru rini-pən tuk əriə mimə, “!Kimiə nəmarpəkao hah minə. ?Kimiə pa nhagin ramrisin kafan dongki mine kao ye Sabat, mə tukrəsıg mivən mə tukrinim nu? Mə kimiə m-fam naksor wok məkna. ¹⁶ Kini ye norien əmə a in a, ratuatuk əmə mə yo jakrisin pian e ye nəmhəyən kafan, mivəh miragh in ye Sabat. Pian a, in kwənərəus kirik kape Ebrahim, kini Setan rimirkwəji ətərək in in kape newk 18.”

¹⁷ Yesu raməgkiar məknei, kafan tikmir minə kimisauris. Kini narmamə mifam, rikiriə ragien tuk wok huvə yamə mine Yesu ramor irəriə.

Narmaruyen kape Kughen ramehuə ye nəsaninien kafan (Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

¹⁸ Kini Yesu rimiini mimə, “?Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin naha nhagin? ?Jakni naha nhagin riumhen? ¹⁹ Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin kwənkwaı mastad, kini yermamə kirik rimi vəh mi hu ye kafan nəsimien. Kini kwerun rhaktə mehuə, kini man yerpirig minə kamhauə masor-pən nimairiə ye rəgrəgin.”

²⁰ Kini mamni min mimə, “Jakamhajoun narmaruyen kape Kughen mimə riumhen naha? ²¹ In rəmhen kin yis kirik yame piraovin kirik ramərap-pən ye flaoa yame kamor-pən ye besin ehuə, kini rher əpu fam flaoa raməsiis mamehuə.”

Swatuk kəskəh (Mat 7:13-14, 21-23)

²² Kini nipig Yesu rimməriwək mamvən Jerusalem, maməvhag kimi narmamə ye taon ehuə minə mine yerkwanu minə. ²³ Kini kwən kirik raiyoh-pən In mimə, “Yermaru. ? Kughen tukrivəh miragh narmamə kwatiksın əmə uə?”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, ²⁴ “Yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə takasəkeikei misarkut pik mhamə takhavən misauru-pən ye kwəruə yame rəkəskəh, meinai narmamə khapsaah kisarkut mhamə tukhavən imə, mərig to khapəh nhavənen. ²⁵ Mərig tukmə

Yermamə, yame kafan a nimə, tukrərer mətapig ye kwəruə kafan, kini kimiə yamə mine nakhapəh nisauru-pən-hanəyen ye kwəruə, takasərer iruə masəsik-əsik tapig mhamə, ‘Yermaru. Əhitə ye kwəruə tuk əmawə.’ Mərig əmə jakni mīmə, ‘!Ah! Yakeinein əgkəp əmiə.’ ²⁶ Kini kimiə taksokrən mhamhə, ‘Yermaru. Kitawə kimisəvigin kwis. Kini Ik nimnhajoun əmawə apa iməməwə ikin.’ ²⁷ Mərig Yo jakni mīmə, ‘Yo yakamni-pre tuk əmiə mīmə, yakeinein əgkəp əmiə. Kimiə m-fam yor təvhagə has minə. !Havən isok tuk Yo!’ ²⁸ Ye nīpig a, kimiə taksəm Ebrahim mine Aesak mine Jakob mine profet kupən minə kasarə ye rao ye neai ikin Kughen ramarmaru ikin, mərig kimiə takasərer iruə, kini tukarak-ərhav kin əmiə, takasəsək, misokwəruə, masərig rahah. ²⁹ Kini narmamə tukhasi-pirə, mhasi-fiak, mhasi-prah, mhasi-pihuu, mhavən misəkwətə misəvigin ye rao ye neai yame Kughen ramarmaru ikin. ³⁰ Kini rhuvə mə takharkun mhamə narmamə minə e kasəkupən tukpihauə mhakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mīpisəkupən.”

*Yesu rikin rəpou tuk nəmə Jerusalem
(Mat 23:37-39)*

³¹ Kini ye nīpig a, Farisi minə tiksın kimnhauə mhani-pən tuk Yesu mhamə, “!Eh! Rhuvə mə takitərhav eikin e mamvən, meinai Herod rorkeikei mə tukrhopni Ik.”

³² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Herod in yor kiko iko rəmhen kin kuri aparu yame ramən nar mīrə. Takhavən mhani-pən tukun mə Yo yakmə, ‘Əm-ru. Nīpig kwakwə əmə aikin ramarə, yame Yo jakəko ta nanmin has minə ye narmamə, kini mor huvə nimhəyen kape narmamə. Kini nīpig kisisər ror infamien, kini jakərkin kafak wok.’ ³³ Nar apnapig əmə Herod rimə tukrhopni yo, mərig Yo jakaməkeikei məri-pən kafak swatuk mamvən ai taktəkun mine tikianakwamer mine tuknahu mivən mitərhav-pən Jerusalem, meinai ikin əmə aikin a kamhopni profet kape Kughen minə ikin. ³⁴ !Aweh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimiə nakashopni profet minə kape Kughen. Kini narmamə yamə mine Kughen rimnher-pre kin əriə tuk əmiə, nakwəsarkwhopni fam əriə kin kapier apig. Nīpig ripsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugin əmiə maməm huvə əmiə rəmhen kin yame man ramauu tini minə, mərig kimiə nakasəpəh. ³⁵ Mərig kimiə nakharkun mə Kughen rimnəpəh əmiə. Kini yakamni-pre tuk əmiə mə to nakhapəh nisəm-minien Yo mhavən miseriaji takhani mhamə, ‘Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru.’ ”

14

Yesu rimavən imei Farisi kirik

¹⁻² Ye Sabat kirik, Yesu rimavən ye nəkwai nimə kape yemehuə kirik kape Farisi minə mə tuksəvigin. Kini apa Yesu ramkwətə ikin, kwən kirik ramhə kin nəmhəyen e kəsis ramkwətə ipakə tukun. Kini narmamə kimisəm Yesu mə tukrhawor. ³ Kini Yesu raiyoh-pən nəmhajoun minə kape Loa kape Moses mine Farisi minə mīmə, “?Rhawor? ?Loa rameighan kin mə yermamə kirik rirkun nivəh-miraghien narmamə yamə mine kamhamhə kamhamragh min ye Sabat uə nīkam?” ⁴ Mərig iriə khapəh nisəgkiarieren. Kini Yesu rirap kwən a mor huvə min nīpran, mher-pən kin ramvən.

⁵ Kini mini-pən tuk əriə mīmə, “?Tukmə kimiə kirik, kafan kwajikovə*, uə kafan kau rivə-ərhav pikin ye nəkwai nimir ehuə ye Sabat, kini tukrhawor? In tukraməkeikei mivən mirəh-sihaktə aihuaa əmə. ?Pa e irəmiə in to rīpəh norien məkneikin? Rirkək.”

⁶ Kini nəgkiarieren kapəriə rirkək.

⁷ Kini Yesu rimnəm narmamə tiksın yame kimnokrən kin əriə tuk nəviginien a, kini khauə imə misorkeikei mə tuksəkwətə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape

13:25: Mat 25:10-12 **13:27:** Sam 6:8 **13:28:** Mat 8:11-12 **13:29:** Sam 107:3 **13:30:** Luk 14:9; Mak 9:35; 1 Kor 4:9; Mat 20:8 **13:35:** Sam 118:26; Mat 21:9; 23:39; Mak 11:9-10; Jon 12:13 **14:3:** Luk 6:9 * **14:5:** Kopi akwas tiksın kape Niutesteman khapəh nhaniyen “kwajikovə” mərig kamhani “dongki.” **14:5:** Mat 12:11; Luk 13:15

nisiaiyen. Kini Yesu rini-pən nuhpikinien tuk əriə mīmə, ⁸ “Tukmə yermamə rokrən kin ik mə takvən tuk nəviginien kirik kape narkurəkien, takpəh nivəniən məkwətə kupən ye kwənmhaan kape nisiaiyen. Tamə yermamə kirik in yerpərig pik rapita ik ruə, ⁹ kini yamehuə kape nimə tukrini-pre tuk ik mīmə, ‘Ita. Pəh kwən e tukrəkwətə-pre ikin en.’ Kini takauris meinai takaməkeikei mivən məkwətə yetanə, ikin kīpəh nisiaiyen əjir ikin. ¹⁰ Mərig tukmə yermamə kirik ramokrən kin ik mə takvən məvigin ye lafet kirik, kini rhuvə mə takvən məkwətə-pən ikin kīpəh nisiaiyen əjir ikin. Tukmə ror yamehuə kape nimə tukruə mini-pre tuk ik mīmə, ‘Yo kirik, yuvən məkwətə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape nisiaiyen.’ Ramni-pre məkneikin tuk ik, mivəhsi-haktə nhagim ye nimir narmamə mi-fam apa imə. ¹¹ Yakamni-pre məknai meinai yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in mə tukreihuə, Kughen tukrivəhsi-əhu in. Mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-sihaktə in tukreihuə.”

¹² Kini Yesu rimini-pən tuk yemehua kape nimə mīmə, “Kini tukmə nakamor nəviginien ehua kirik yenpig uə yeraan, takpəh nokrənien kin ik minə tiksın, mine piam minə, mine kafam kwənərəus minə, mine narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə yame mine kisarə ipakə tuk ik. Tamə, iriə kisokrən min kin ik mə takvən məvigin kimiə miriə, misarpın tai nar yame nimmor irəriə. ¹³ Mərig tukmə nipig nakmə takor lafet kirik, takaməkeikei mamokrən kin yavən has minə, mine narmamə yamə mine nikariə rimhə, mine nimir pis minə, mə tukhauə nakasəvigin kwis kimiə miriə. ¹⁴ Iriə to khapəh nisarpın-preyen tai norien a, mərig Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kim ik. Kini ye Nipig Kwasig, nipig narmamə yamə mine kisatuatuk tukhamragh min, kini Kughen tukrərok ik iran.”

*Yesu rimini nuhpikinien kape nəviginien ehua
(Mat 22:1-10)*

¹⁵ Kini iriə kirik aikin raməvigin, mamərig nəgkiarien a, kini mini-pən tuk Yesu mīmə, “!Nar huvə kirik e, nivəniən apa ye rao ye neai, ikin Kughen ramarmaru ikin, maməvigin ye lafet ehua kafan!”

¹⁶ Mərig Yesu rimini-pən tukun mīmə, “Nipig kirik, yermamə kirik rimə tukror nəviginien ehua kirik kafan, kini markupig, mini-pən tuk narmamə khapsaah mə tukhauə misəvigin kwis iriə min. ¹⁷ Kini rinor ta nipig kape nəviginien, mher-pən kin kafan kirik yorwok mə tukrivən mini-ərhav pən tuk narmamə yame rimnokrən-ta kin əriə mīmə, ‘Hauə misəvigin, meinai yaknor apnəpeinə ta ye nəviginien.’

¹⁸ “Mərig iriə m-fam kimisəpəhs-pən, mhamə to iriə khapəh nhavəniən. Kirik rimnəkupən mini-pən tukun mīmə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehua mə to yakpəh nurəyen. Yimivəh nimir nimoptanə kirik, kini jakaməkeikei mivən məsiəkun.’ ¹⁹ Kini kirik min rimə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehua mə to yakpəh nurəyen. Yimivəh nimir kau ten, kini jakaməkeikei mivən məm pi pom wok minə kapəriə.’ ²⁰ Kini kirik min rimə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehua mə yimnarkurək pə pə əmə, to yakpəh nurəyen.’ ²¹ Kini yorwok rimauə mini-əsah pən tuk kafan yemehua. Kini yemehua ai rikin rəmhə pik, kini mini-pən tuk kafan yorwok mīmə, ‘Ita. Yuvən aihuaa, apa ye swatuk mine ikin minə tiksın ye taon a məm yavən has minə, mine narmamə nikariə rimhə, mine nimir pis minə, mine yamə mine nihuriə rahas, mikir əriə, mhauə.’ ²² Kini in ror nar a yame yemehua rimini-pən tukun, kini mirerig-pə mini-pən mīmə, ‘Yemehua. Narimnar fam yame nimir, yo yaknor fam. Mərig nəviginien rehuə aikin, kini nimə rəmhən min tuk narmamə tiksın.’ ²³ Kini yemehua rimini-pən tuk yorwok mīmə, ‘Ita. Yuvən ye swatuk, mine ikin minə fam iruə ye taon. Yuvən məkeikei kimi narmamə mə tukhauə imə. Nimə e kafak tukraməkeikei mukwar huvə. ²⁴ Mərig yakamni-pre tuk ik mə narmamə yamə

mine yimnokran kin əriə maməkupən, iriə to khapəh nisən-əsigəvinien nəviginien kirik kafak.’ ”

Yermamə kape Yesu tukrəəhu kupən Yesu ye nimraghien kafan

²⁵ Narmamə khapsaah pək kamhakwasig kin Yesu ye swatuk, kini In rarar mini-pən tuk əriə mīmə, ²⁶ “Tukmə yermamə kirik rorkeikei mə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mivəh Yo yakəkupən ye kafan nimraghien. In tukraməkeikei morkeikei Yo rapita rimni mine nisini, mine kafan piraovin, mine tini minə, mine piauni minə, mine nowini minə, mine in atuk. Tukmə rīpəh norien məkneikin, in rīpəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə. ²⁷ Kini tukmə yermamə rīpəh neighanien kin mə tukhopni in tuk nhagik, uə rīpəh norien nəkwak, in rīpəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.

²⁸ “Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivhirəkin nimə apomh kirik, in tukraməkeikei mokupən məkwətə, mīrkun huvə mane ye narimnar minə, məm-ru mə kafan mane rəmhen uə nikam. ²⁹ Tamə ririkakun mor nuknen, meinein norien infamien iran, narmamə tuksarh iakei iran ³⁰ mhamə, ‘Əm-ru. Kwən a rimirikakun əmə kafan nimə. Mərig reinein norien infamien iran.’ ³¹ Kini tukmə king kirik, kafan mobael, iriə ten taosen əmə, tukmə rərig nəvsaoyen mə king pisin kirik min yame kafan mobael minə twenti taosen kamhauə mə tuksarowagin iriə min, kini in to rīpəh nivən-aihuaayen ye narowaginien. Kwasig ikin ramvən tuk narowaginien, tukraməkeikei məkwətə, mīrkun huvə mə in rirkun napitayen tikmir minə a uə nikam. ³² Tukmə rirkun mə to rīpəh napitayen, tukraməkeikei mher-pən kin narmamə tiksın khavən masəm kafan tikmir minə tiksın nīpig khapəh hanə nhauəyen ipakə tukun, misərəhu nəmərinuyen. ³³ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei misəkwətə misəm huvə nimraghien kapəmiə. Tukmə yermamə kirik rīpəh norkeikeiyen mə tukrəpəh narimnar fam kafan mikwasig kin Yo, in rīpəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.

³⁴ “Nigar in nar huvə kirik. ?Kini mərig tukmə nigar rəhiu pək, tukhawor kor rhekin min? ³⁵ Rīpəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə. Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

15

*Nuhpikinien ye sipsip yame rimnerwei
(Mat 18:10-14)*

¹ Ye nīpig a, narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has khapsaah kimnhauə mə tuksərig nəgkiarien kape Yesu. ² Kini Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimnhani hah Yesu mhamə, “Ah. Kwən a, rikin rorkeikei mə yor təvhagə hah minə tukhavən misəm, kini misəvigin kwis.”

³ Ror pən, Yesu rimini nuhpikinien kirik mīmə, ⁴ “?Kimiə pa nhagin, kafan sipsip wan hundred, kini kirikianə ramerwei, mərig rikin rapəh nəsikien? Tukmə kimiə kirik kafan sipsip rimirkək məknakin, kini in tukraməkeikei mīpəh kafan naenti naen sipsip kasən mənvhirik masərer apa rīpiəpiə ikin, kini in tukrivən marhakın yame rimnerwei meriaji məm. ⁵ Kini nīpig tukrəm, kini rīrəhsi-haktə mərəhu-pən ye nuran, kini rikin tukragien. ⁶ Kini nīpig tukmə rajərəhav-pə yerkwənu, in tukraməkeikei mokran kin in minə tiksın, mine narmamə yamə mine kasarə ipakə tukun, kini mini-pən tuk əriə mīmə, ‘Hauə, kisagien kwis, meinai yimnəm min kafak sipsip yame rimnerwei.’ ”

⁷ Kini Yesu ramrīpın nəgkiarien mīmə, “Yakamni-pre tuk əmiə mə, rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai. Tukmə yor təvhagə hah kirikianə rarar ye kafan nərigien mivən tuk Kughen, kini nagienien apa ye rao ye neai tuk kwən a in rehuə, rapita nagienien

tuk narmamə naenti naen yamə mine kisatuatuk mhapəh nisorien nar has kirik yame tukasəkeikei misarar ye nərigiein kapəriə tukun.”

Nuhpikinien ye mane yame rimirkək

⁸ Kini Yesu rarə mini min mimə, “Tukmə piraovin kirik kafan silva mane ten, kini kirik rirkək. ?Kini tukrhawor? Tukrəsiə pən ye laet mahiə marhakın huvə apa imə mivən meriaji məm. ⁹ Kini nipig tukrəm mane a, in tukrokrən kin in minə tiksın mine narmamə yamə mine kisarə ipakə tukun, mini mə, ‘Hauə kisagien kwis, meinai yaknəm mane apa kafak yame rimirkək.’ ”

¹⁰ Kini nipig Yesu rimnor infamien ye ninuyen nuhpikinien, mini-pən tuk əriə mimə, “Kini yakorkeikei mə jakni-pre tuk əmiə mə, ye norien kirikianə əmə min, agelo minə kape Kughen kisagien pik ye nipig yor təvhagə has kirikianə ramarar ye kafan nərigien mamvən tuk Kughen.”

Nuhpikinien ye ji yermamə kirik yame rimnerwei

¹¹ Kini Yesu ramrripin nəgkiarien mamni mimə, “Yermamə kirik, tini yerman kiraru. ¹² Kini yame rəkəskəh iran rini-pən tuk rimriu mimə, ‘Rimik. Ewhai nautə minə kafam, mivəhsi-pə kafak ai taktəkun.’ Kini rimriu rəwhai kafan narimnar mivəhsi-pən kimi əriu. ¹³ Kini rapəh norien tu, tini yame rəkəskəh rirəh kafan, mivən, mor salem kin, kini mivəh mane ye nautə minə a, miterhav iməriə ikin, mivən ye tanə pisin kirik min isok. Kini aikin a rimnoriah kafan mane ehua ye norien yamə mine ravi nərigien kafan, mamvən mamvən. ¹⁴ Kini nipig kafan mane rimirkək fam, nikumhə ehua rimavən piəpiə ye tanə a. Kini nikumhə rinaməs min kwən a; nan nəviginien ruirkək. ¹⁵ Kini rivən mamor wok kimi kwən kirik aikin, kini kwən a rher-pən kin mə tukrivən maməvigin kafan pukəh minə. ¹⁶ [Kini nikumhə rimnəs pik], rikin rivən tuk nəviginien ne pukəh minə, mərig yermamə kirik rirkək mə to riwəhsi-pən nəviginien kirik kimin. ¹⁷ Kini rikin rarə min, mamətərig mə, ‘Eh. Taktəkun ai, yorwok minə kape rimik, nəriə nəviginien rehua rapita, mərig yo yakamarə ikin e, pəh nien mə tuku, yakəmkərov mimhə. ¹⁸ Pəh yaktərhav ikin e, mirerig-pən tuk rimik, kini mini-pən tukun mimə, “Tatə. Yo yimnor təvhagə has kimik mine Kughen. ¹⁹ Taktəkun ai, yakpəh nəmhenien mə takokrən kin yo mə narim e yo. Mərig okrən kin yo rəmhen əmə kin yo yorwok əmə kirik kafam.” ’ ²⁰ Kini rarar, meriwək, mamvən mə tukrəm kafan tatə.

“Kini ramuə hanə isok, kafan tatə rimnarha-pən məm, kini rikin rehua tukun, raiyu, mivən məutəru, mamagien tukun. ²¹ Mərig tini rini-pən tukun mimə, “Tatə. Yo yimnor təvhagə has kimik mine Kughen. Taktəkun ai yakpəh nəmhenien mə takokrən kin yo mə narim e yo.’

²² “Mərig kafan tatə rokrən kin kafan yorwok minə mini-pən tuk əriə mimə, ‘!Eh! Havən aihuaa mhavəh kot yame rhuvə pik rapita, mhauə misarkaoh-pən kimin, kini mhavəh ring mhauə mhavəsi-pən ye kwermın. Kini mhavəh sandel mhauə mhavəsi-pən ye nihun. ²³ Kini mharəh kau e yame rəsiis-əsiis, mhauə mhauh, pəh kisor kwis lafet kin kitawə narik, ²⁴ meinai narik e, rəmhen kin mə ruamhə ta, mərig taktəkun ai in ruəmragh min. In rimnerwei, mərig yaknəm min in.’ Kini iriə kisor lafet.

²⁵ “Kini ye nipig a, tini yame rehua, in apa yerki nəsimien. Kini ye nipig ramuə muə ipakə tuk yerkwanu, kini mərig narmamə kasəni nipe, masor danis. ²⁶ Kini rokrən kin yorwok kirik ruə maiyoh in mimə, ‘!Eh! ?Naha e narmamə kasor?’ ²⁷ Kini rini-pən tukun mimə, ‘Naorahim ruauə, kini kafam tatə rimoh kau kirik yame rəsiis-əsiis, meinai naurahim rirerig-pə min, kini in rəsanin əmə.’

²⁸ “Kini piauni yame rehua, rikin rimhə, kini mimə, ‘To yakpəh nivəniyen imə.’ Kini kafan tatə ritərhav-pə iruə maməkeikei kimin mə tukrivən imə. ²⁹ Mərig rini-pən tuk kafan tatə mimə, ‘Emru. Kimwarə newk ripsaah, kini yakamor wok ikin e rəmhen kin

yorwok kirik kafam, kini mipəh nəsikien nəkwam. ?Mərig rhawor, tatə? Nīmipəh nivəsi-pəyen nar kəskəh kirik kimi yo rəmhen kin nəni, mə jakor nəviginiēn kirik kimawə yo minə tiksīn. ³⁰ Mərig narim a yame rimnoriah fam kafam nautə tuk nərōkien piraovin kape swatuk, kini nipig rirerig-pə yerkwānu, kini nakarar muh kau kirik yame rəsiis-əsiis mamor lafet kin kafan.’

³¹ “Kini kafan tatə rini-pən mīmə, ‘Narik. Nipig m-fam kirau mik kwarə. Kini narimnar kafak kafam. ³² Mərig ratuatuk əmə mə tuksor lafet e misəvigin meinai naorahim e rəmhen mə ruamhə ta, mərig taktəkun ai in ruimragh min. In rimneirwei, mərig taktəkun ai kwəsəm in.’ ”

16

Nuhpikinien ye manaja yame ramor norien yame riko-iko

¹ Nipig kirik, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Yermaru kirik, kafan nautə ripsaah, kini in mivəh manaja kirik muə yame ramehuə ye kafan yorwok minə. Kini yorwok minə tiksīn khauə mharuk-pən nəgkiariēn has ye manaja a kimi yermaru mhamə, ‘Eh! Kwən a ramoriah kafam narimnar.’ ² Kini rokrən kin kwən a ruə raməgkiar kimin mīmə, ‘Eh! ?Naha nəgkiariēn yakərig kamni iram? Yakorkeikei mə takvəh fam nəgkiariēn minə kape wok kafam, muə, meinai taktəkun ai jakher ye-rhav kin ik.’

³ “Kini manaja a rimavən, mamətərig kin mīmə, ‘Aweh. Kafak yermaru rorkeikei mə tukrher ye rhav kin yo, kafak wok tukrirkək. ?Kini jakhawor pən iran mine? Nagheek ripəh nəmhenien mə to yakikir nimoptanə [mivəh mane iran], kini yakauris pik tuk nawəyen kin mane tuk narmamə. ⁴ !Eh! Taktəkun ai yakirkun naha nhagin yame jakor, pəh narmamə tukhakir yo mhavən iməriə ikin masarha huvə tuk yo nipig kafak yermaru tukrher ye-rhav kin yo.’

⁵ “Kini manaja rimavən mokrən kin narmamə yamə mine kasor kaon kimi yermaru khauə kirikianə kirikianə. Kini rini-pən tuk yermamə yame rimnəkupən muə mīmə, ‘?Ik nimnor kaon kimi yermaru ye naha?’ ⁶ Kini kwən a rini-pən tukun mīmə, ‘Yimipik dram kape nehe olif iriə m-fam wan handred.’ Kini yemehuə rini-pən tuk kwən a mīmə, ‘In əmə e nəkwəkwə kape kaon kafam. Əkwətə aihuaa əmə ru, mirai-pən əmə fifti dram ye kafam nəkwəkwə.’

⁷ “Kini rini-pən min tuk kwən kirik mīmə, ‘?Ik nimnor kaon kin naha?’ Kini rimə, ‘Yimnor kaon kin wan taosen bag wit.’ Kini manaja rimə, ‘Vəh nəkwəkwə kape kaon kafam, kini mirai-pən əmə eit handred bag wit.’

⁸ “Kini kwasig ikin, yermaru kape manaja aperə rimnərig nəvsaoyen kin, marar məgnəgin in tuk kafan norien kape neikuəyen mə in tukrəm huvə atuk in. Norien e ramhajoun mə narmamə ye tokrei tanə, kharkun norien bisnes irəriə minə, mərig narmamə kape nikakien khapəh nharkun-huvəyen norien minə kape tokrei tanə. ⁹ Kini yakamni-pre tuk əmiə mə, sasitu huvə ye narmamə kin mane kape tokrei tanə mə iriə tukhauə kimiə minə tiksīn. Kini nipig mane kape tokrei tanə tukrirkək, kini Kughen tukrivəh əmiə mivən apa ye rao ye neai yame ramarə kape rerin.

¹⁰ “Tukmə yermamə yame rirkun narha-huvəyen tuk nar kəskəh kirik rirkun narha-huvəyen tuk nar ehua kirik. Kini yermamə yame ramor norien yame rapəh natuatukien ye nar kəskəh kirik, in tukror norien yame rapəh natuatukien ye nar ehua kirik. ¹¹ ? Ror məknakin mə tukmə kimiə nakhapəh nisarha-huvəyen tuk mane kape tokrei tanə e, yermamə rirkək yame tukreighaan kin əmiə mə takhawəh nar huvə əfrakis, in e narimnar kape Kughen. ¹² Kini tukmə kimiə nakhapəh nisarha-huvəyen tuk narimnar kape yermamə min kirik, kini pəh rikimiə tukripəh nəsikien mə tukvəhsi-pre min kimi əmiə kapəmiə atuk narimnar, meinai, kirkun mə takhapəh nisarha-huvə-minien tuk narimnar minə a.

13 “Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehuə mir kīraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kīrik, maməmakin kīrik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kīrik, mēpəh kīrik. To nakhapəh nīsor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine tuk mane.”

14 Farisi minə kisorkeikei pik mane, kini nīpig kīmisərig nəgkiarien minə a, kini misarh iakei ye Yesu. 15 Mərig In rīmini-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə nakasor norien yamə mine kasor narmamə rikiriə raməsik mə naksatuatuk. Mərig Kughen rīrkun mə rikimiə rahas. Yakamni məkneikin meinai naha nhagin yame narmamə khavəh-si haktə mə in nar ehuə, mərig ye nīmri Kughen in nar apnapig əmə.”

*Loa tukramarə rerin
(Mat 19:1-12; Mak 10:1-12)*

16 Kini Yesu rīmə, “Kamni-ərhav Loa mine nəgkiarien kape profet kape Kughen minə meriaji-pə Jon Baptaes, kini kwasig ikin, kamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini narmamə m-fam kisarkut mə tukhavən misarə aikin.

17 Mərig kīpəh nīniyen kīmə wok kape Loa mine nəsaninien kafan ruirkək. Nīkam. Nəgkiarien m-fam kafan kasəmīr- yame rehuə minə meriaji-pən yame rəkəskəh əgkəp minə. Loa tukrarə rerin rapita neai mine tokrei tanə. 18 Tukmə yermamə kīrik rīpəh kafan hanə piraovīn, kini mamkīr piraovīn pīsin kīrik min mwarə, in ramor təvhagə has. Kini tukmə yermamə kīrik rīkīr piraovīn kīrik yame kafan yerman rīmnəpəh, kini kwarə kwis, kini in ramor təvhagə has meinai in raməkrəh kīn piraovīn kape yermamə pīsin.”

Kwanage kape kwən kīrik kafan nautə rehuə mine Lasaros mine Ebrahim

19 Kini Yesu rīmini mīmə, “Kwən kīrik, kafan nautə rehuə rīvən ye neipən huvə minə, nīmri rhaktə, kini nīpig mīfam ramən pik nəviginien huvə minə. 20 Kini yavən has kīrik, nhagin e Lasaros, nīpran rəmhir-əmhir. Kini kīrəh kavən apa ye kwəruə kape yerkwanu . 21 In rorkeikei pik mə tukrən nīsimsi nəviginien yame raməsaah-əsaah-pən ye nəpəəg tebol kape yamehuə a. Kini nar kīrik rahas min, kuri minə min khauə masəpaih-əpaih nīmap minə kafan.

22 “Kini yavən has a rīmamhə, kini agelo minə khavəh mhavən apa ye nīkar Ebrahim, kwənmhaan kape nīsiayen. Kwən a kafan nautə rehuə, in min rīmamhə, kini kīnim.

23 Kini in rīvən apa ye nap ehuə, mamərig nəmhəyen ehuə, marha-faktə, maməm Ebrahim apa isok, Lasaros apa ye nīkarin. 24 Kini mokrən apomh mīmə, ‘Tatə Ebrahim. !Awəh! Pəh rikim tukreihuə tuk yo. Her-pən kīn Lasaros mə tukreires kwənkwai kwermīn ye nu kini mīvəh muə mīrap neramik kīn pəh rokiei, meinai yakamərig nəmhəyen ehuə eikin e ye nap ai taktəkun.’

25 “Mərig Ebrahim rīmə, ‘Narīk, rikim tukraməsik ru kafam nīmraghien apa kupən. Ik nīmnavəh narīmnar huvə kafam rīpsaah, mərig Lasaros rīmnamərig nəmhəyen ehuə ye nīpran. Mərig taktəkun ai, in ramərig rhuvə ikin e. Kini ik, nakamərig nəmhəyen ehuə ye nīpram. 26 Kini nar kīrik min. Ye kwerkwan irətawə, nəkwai nīmīr ehuə yame raməwhai ətawə. Ik en, kini kīmawə e. Tukmə kīmawə kīrik rīmə tukrurə məm əmiə, mərig to rīpəh nurəyen. Kini tukmə kīmīə kīrik rīmə tukruə məm əmawə, mərig to rīpəh nuəyen.’

27 “Kini yermamə yame kafan nautə rehuə rīmini mīmə, ‘Tatə. Yakaməkeikei kīmīk. !Awəh! Her-pən kīn Lasaros rīvən ye nīmə kape kafak tatə 28 meinai piak kīrkīrip aikin. Rhuvə mə in tukrīvən mor kwirig kīmī əriə pəh tukasərig əriə mə tukhapəh nhauə-minien ikin yakamərig pik nəmhəyen ikin.’

29 “Mərig Ebrahim rīmə, ‘Nīkam. Iriə kharkun nīsəvheikinien Nəkwəkwə kape Moses mine profet kupən minə kape Kughen. Pəh pīam minə tuksərig nəgkiarien minə a.’

30 “Kini yermamə yame kafan nautə rehuə ramni mīmə, ‘Nīkam, Tatə Ebrahim. Rīpəh nəmhēnien. Mərig tukmə yemə mhə kīrik rīrerig-pən mīni əsaah pən tuk əriə, iriə tuksarar ye nərigien kapəriə, misəpəh norien has minə kapəriə.’

³¹ “Mərig Ebrahim rımə, ‘Tukmə khapəh nisərigien nəgkiarieren kape Moses mine profet minə kape Kughen, kini in nar apnapig tukmə kwən kirik ramragh min ye nımhəyen kafan, kini mivən məkkiar kimi əriə, mərig tukhapəh nhanıyen nəfrakisien iran.’ ”

17

Takhapəh nisorien yermamə rımır ye norien has
(Mat 18:6-7; Mak 9:42)

¹ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mımə, “Nəfrakisien. Nivəhsipən-vəhsipənien kape təvhagə has yamə mine kamhavi-pən narmamə ye nahasien, iriə tukhauə. Mərig narpınien ehuə ramvən tuk yermamə yame ravəhsi-pən vəh-sipən kimi narmamə, uə yame in swatuk kape niwəhsi-pən wəhsi-pənien. ² Mərig tukmə yermamə kirik ravi-pən kwajikovə kirik yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kini yermamə a, Kughen tukror narpınien ehuə kimin. Kini narpınien a tukriskai rapita yame kiruk-pən kapiə pam kirik ye nipətək nuan, karkw-ərhav-pən kin ye tame tahik mə tukrəmnim. ³ Kini ror məkneikin mə takasəkeikei masarha huvə tuk kapəmiə nımraghien.”

Takhapəh nisarpınien tai təvhagə has kape yermamə
(Mat 18:15, 21-22)

Kini Yesu rımə, “Kini tukmə piam ramor təvhagə has kimik, ni-pən kafan norien has ye nımrin, kini tukmə ramarar ye kafan nərigien, kini əru kin kafan norien has mıpəh nivəh-timtimien yerkim. ⁴ Kini nar apnapig in ramor təvhagə has kimik m-seven ye nipig kirikianə, kini muə m-seven mini-pre tuk ik mımə, ‘Kəsi. Yimnor təvhagə has kimik. Jakarar ye kafak nərigien mıpəh kafak təvhagə has,’ kini ik takaməkeikei mərugin kafan norien has minə, kini mıpəh niwəh-tim-timien yerkim.”

Yermamə yame ramni nəfrakisien ye Kughen, kafan nəhuakien ror nanmın
(Mat 17:20)

⁵ Kini aposol minə kimisaiyoh Yesu Yermaru mhamə, “Or kapəməwə nhatətəyen riskai məmhen min.”

⁶ Kini Yesu Yermaru rımə, “To nhatətəyen kapəmiə rikəskəh pawk rəmhen kin kwənkwai mastad, mərig nakharkun nhani-pənien tuk tukwas e mə, ‘Evi atuk ik, kini mivən miviə pən apa ye tahik,’ kini tukror nəkwaimiə.”

Kimiə naksəmhen kin yorwok minə kape Kughen

⁷ Kini Yesu rımə, “Hani-ru. ?Tukmə yermamə kirik, kafan yorwok ramasim, uə ramarha tuk sipsip minə, kini mırerig-pə yerkwanu, kini rikimiə raməsik mə yamehuə kafan tukrini pən tukun mımə, ‘Eh! Yuə aihuaa məkwətə mən nəviginien a.’ ? !Nikam! ⁸ Mərig in tukrini-pən tuk kafan yorwok mımə, ‘Yuvən mor nak nəviginien, kin yuvən niwəhsi-pən kafam neipən huvə, kini niwəhsi-pə nak nəviginien mine nik ninimien. Nipig nımnor fam kafam wok, nakirkun nivənien məvigin minim.’ ⁹ ?Kini rikimiə raməsik mə yemehua, in tukrini-pən tenkiu kimi kafan yorwok tuk wok ehuə kafan yame in tukraməkeikei mor uə nikam? !Nikam! ¹⁰ Kini kimiə en, naksəmhen əmə kin yorwok minə kape Kughen. Nipig nımisor fam narimnar yame Kughen rımını-pre tuk əmiə mə takasəkeikei misor, takasəkeikei mhani əmə mhamə, ‘Kimawə yor wok minə əmə. Ripəh nəmhenien mə tukni vi vi əməwə. Yakasor əmə wok yame kimawə jakasəkeikei masor.’ ”

Yesu rımnor huvə narmamə ten yamə mine kamhawəh nəmhəyen e leprosi

¹¹ Nipig Yesu rımneriwək mamvən Jerusalem, In rımavən-pən ye kwerkwan ye provins mir e Sameria mine Galili. ¹² Kini nipig rımatərhav-pən ye yerkwanu kirik, narmamə ten yamə mine kamhavəh nəmhəyen e leprosi kimnhauə misərer isok kwənmopin, ¹³ kini misokrən kin In mhamə, “!Yesu Yermaru! !Pəh rikim tukreihuə tuk əməwə!”

¹⁴ Kini nīpig Yesu rīmnām əriə, mīni-pən tuk əriə mīmə, “Havən, misəm pris, pəh in tukrəm nīpraimiə.” Kini nīpig kīmiseriwək ye swatuk, kini mhahuvə, nəmhəyən a rirkək irəriə.

¹⁵ Kini iriə kirik rəm mə leprosi kafan rirkək. Kini rarar mīrerig-pən tuk Yesu mamokrən apomh mīmə, “!Yakamni vi vi Kughen! !Yakamni vi vi Kughen!” ¹⁶ Kini in rīmneiwaiyu mənīmkur-pən ye nīhu Yesu, mīni vi vi In tuk nor-huvəyən kafan nəmhəyən. Kwən a in yemə Sameria. ¹⁷ Kini Yesu rīmīni mə, “?Nəfrakisien mə yīmnor huvə narmamə ten maikwas ta ye kapəriə nəmhəyən, uə nīkam? ?Mərig naen hiə? ¹⁸ Kwən a in yepsipis əmə, mərig in pīsīn əmə rīmīrerig-pə mamni vi vi Kughen.” ¹⁹ Kini Yesu rīni-pən tuk kwən a mə, “Ɖrer meriwək mamvən. Kafam nhatətəyən rīmnor huvə ik.”

Narmaruyen kape Kughen tukruə
(Mat 24:23-28, 36-41)

²⁰ Nīpig kirik, Farisi mīnə kīmīsaiyoh-pən Yesu mhamə, “Tuk nagheen narmaruyen kape Kughen ruə?”

Kini In rīni-pən tuk əriə mīmə, “To narmamə khapəh nīsəmīen Narmaruyen kape Kughen yame ramuə kīn nīmriəriə. ²¹ Kini yermamə kirik rirkək yame tukrīni mə, ‘Hauə-ru misəm, in apa,’ uə ‘Hauə misəm. In apa.’ Meinai narmaruyen kape Kughen ruauə ta maməmīr yerkimīə.”

²² Kini Yesu rīni-pən tuk kafan narmamə mīnə mīmə, “Nīpig mīnə kīmnhauə yame naksorkeikei mhamə taksəm nīpig mīnə kape Ji Yermamə, mərig to nakhapəh nīsəmīen. ²³ Kini narmamə tukhani-pre tuk əmiə mhamə, ‘!Hauə-ru misəm, in apa!’ uə ‘Hauə, in apa!’ Mərig takhapəh nhakwasigien kīn əriə, ²⁴ meinai ye nīpig Yo, Ji Yermamə, jakurə iran, in tukrəmhen əmə kīn narəpīgīen yame raməsiə ye neai ye nīkarīn kirik muə meriaji-pən nīkarīn kirik mīn. Kini narmamə m-fam tuksəm mharkun. ²⁵ Mərig kwasig ikīn ye narīmnar mīnə a, jakaməkeikei mamərig nəmhəyən ehua, kini narmamə yamə mīne kīsarə ai taktəkun, kamhaukreikīn-pə nīmeitairiə masəpəh Yo.

²⁶ “Ye nīpig Yo, Ji Yermamə, jakuə iran, tukrəmhen əmə kīn narəyən kupən ye nīpig kape Noa. ²⁷ Ye nīpig a, narmamə kasəvīgīn, mamhanīm, masor nəvīgīnien kape narkurəkīen, in e narīmnar m-fam kasor ye nīmraghīen kapəriə, miseriaji-pə ye nīpig yame Noa ruavən imə ye nəpəəg nəkwai rao ehua kafan. Kini nəhīg rīmap, yapiwən ehua rīmauə maiyu makatənīm fam kīn narmamə yamə mīne khapəh nhavənien ye nəkwai rao.

²⁸ “In rəmhen əmə mīn kīn narəyən kupən ye nīpig kape Lot. Narmamə kīmnasəvīgīn, mhanīm, masor salem kīn narīmnar, mamhawəh nīmri narīmnar, masəsīm, mhavhīrəkīn nīmə mīnə, in e narīmnar fam kīmīsor ye nīmraghīen kapəriə. ²⁹ Mərig ye nīpig yame Lot rīmatərhav-pən ye taon a Sodom, kini nap mīne kapier yame kamhawək mhasi-faktə ye neai masəkwapni əriə m-fam apa ye taon.

³⁰ “Kini rəmhen əmə kīn nīpig Yo Ji Yermamə jakuə mīn iran. Kini Kughen tukror əpu Yo kīmi narmamə. ³¹ Ye nīpig a, tukmə yermamə kirik ramkwətə iruə ye kafan nīmə, pəh in tukrap mīpəh nīvən-mīnien a ye nīmə mə tukrīpīk kafan narīmnar. Kini tukmə yermamə kirik apa ye kafan nəsimien, pəh in tukrap, mīpəh nuə-mīnien ye yerkwānu. ³² !Takhapəh nīsəru-kīnien pīahwaru kape Lot! ³³ Yermamə yame rorkeikei mə in tukramraptərəkīn kafan nīmraghīen ye tokrei tanə e, mīpəh nīkwasigien kīn Yo, in tukrīpəh nī-wəhyen nīmraghīen rerīn. Mərig yermamə yame raməpəh narīmnar kape nīmraghīen kape tokrei tanə e, mīkwasig kīn Yo, in tukrīvəh nīmraghīen rerīn. ³⁴ Yakamni-pre tuk əmiə mə, ye nīpig a, yenpīg, yermamə kīraru tukawapīr ye bed kīrīkianə əmə, kini jakvəhsi-ta kīrīkianə, mīpəh kīrīkianə. ³⁵ Kini piraovīn kīraru tukawor

nəviginien, kini jakvəhsi-ta kirikianə, mīpəh kirikianə. ³⁶ Yerman kiraru tukawasim, kini jakrəhsi-ta kirik, mīpəh kirik.”*

³⁷ Kini kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yermaru, takitərhav-pə hiə?”

Kini In rimini-pən tuk əriə mīmə, “Takharkun əmə. Rəmhen kin nīpig ligkai minə kamhaivə yerpīrig miseiwaiyu masərip tahik, nakharkun mə kəməm minə apaikin.”

18

Nuhpikinien ye yeni has yame ramor tan pən ye nasituyen

¹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kimi əriə maməvhag kin kimi əriə mə tukasəkeikei masəhuak nīpig mīfam mhapəh nisəpəhyen, mhapəh nisorien mə rikiriə tukreiwaiyu. ² In rimini mīmə, “Yerkwanu kirik, yeni kirik aikin kape nərəhuyen nəgkiarien minə. Kini rīpəh nisaiyen Kughen, kini mīpəh nisai-minien narmamə. ³ Kini ye yerkwanu a, piraovin kirik kimnamhə tan kin aikin, kini nīpig mīfam ramuə mamaiyoh yeni a mini-pən tukun mīmə, ‘Aweh. Asitu irak mərəhu atuatur nahasien yame kafak tikmir ramor irak.’ ⁴ Mərig yeni a ramor pik tan pən tuk nəgkiarien mə tukror huvə aihuaa nahasien kape pian a. Mərig pian a rimnaiyoh-pən kwən a ye nīpig mīfam. Kini yeni a ramətərig mīmə, ‘Nar apnapig mə yakpəh nisaiyen Kughen, mīpəh nisai-minien narmamə, ⁵ mərig jakaməkeikei mivən mərəhu atuatur kafan nahasien kini mərəhu nihuvəyen. Meinai pian a ramni nar kirikianə mamərik mitə yo tuk kafan nəgkiarien mamripin. Kini tukmə yakamor tan pən tukun, kini in tukruə mamokrən-okrən kin yo, kini yakəpkəs kin.’ ”

⁶ Kini Yesu Yermaru ramripin nəgkiarien mīmə, “Sətərig kin Yo. Nəgkiarien kape yeni apa rahas pik. ⁷ ?Mərig rhawor ye Kughen? In rimirpen kafan narmamə minə, kini iriə kisasək ətgin In nīpig mīfam yenpig-enpig minə mine yenpig minə fam. ?Kini rikimiə raməsik mə In tukrini-pən tuk əriə mīmə, “Takhawhin pi pom”? Nikam. ?Kimiə nakhamə ta mə In ramor tan pən tuk nasituyen ye kafan minə uə? Nikam. ⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə nəfrakisien, In tukrasitu aihuaa əmə ye kafan minə, kini mərəhu atuatur nahasien yame ramuə tuk əriə. ?Mərig nīpig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min iran ye tokrei tanə, jakəm mə narmamə tiksın aikin yamə mine kishatətə ye Kughen uə kharkək?”

Nuhpikinien kape Farisi mine narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis

⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik kin narmamə tiksın yamə mine khamə ta mə kisatuatur rapita narmamə minə tiksın, masəm-əhu narmamə minə fam. ¹⁰ In rimini mīmə, “Kwərə mir kiraru kimiravən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen mə tukwəhuak. Kirik, in Farisi. Kini kirik in ramərer tuk mane kape takis. ¹¹ Kini Farisi ramərer mamsigəvin nəhuakien, maməgkiar atuatur iran mīmə, ‘Kughen, yakamni vi vi Ik meinai yakor pisin ye narmamə apnapig minə, yamə mine kisorkeikei pik mane, maseikuə mə tuksəkrəh kin, masor rahas, misəkrəh kin piraovin kape yermamə pisin. Kini yo yakpəh norien rəmhen kin kwən e yame ramərer tuk mane kape takis. ¹² Nīpig kiraru ye wik kirikianə, yo yakamatuakəm maməpəh nəviginien tuk nəhuakien. Kini tukmə yakvəh narimnar ten, yakvəhsi-pre kirikianə.’

¹³ “Mərig kwən a yame ramərer tuk mane kape takis, in ramərer isok, kini mamauris, mīpəh narha-faktəyen ye neai maməhuak. Kini rikin rarkwopir, mamasək, mamərip nimagen mīmə, ‘Kughen. Yo yemə has. !Pəh rikim tukreihuə tuk yo!’ ”

¹⁴ Kini Yesu ramripin nəgkiarien mīmə, “Yakamni-pre tuk əmiə mə nīpig kwərə mir e tukrererig-pən yerkwanu, yermamə yame ramərer tuk mane kape takis, Kughen tukrəm mə kafan nimraghien in ratuatur. Mərig Farisi rapəh natuaturkien, meinai

* **17:36:** Nəgkiarien ye v 36 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Luk rimirai əfrakis uə nikam. **18:1:** Kol 4:2; 1 Tes 5:17 **18:12:** Aes 58:1-4; Mat 23:23

yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu; mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.”

*Kwajikovə minə kimnhavən misəm Yesu
(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)*

¹⁵ Kini narmamə tiksın kimnhapik kapəriə kwajikovə əmtəmtə minə mhavən masəm Yesu mə In tukrərəhu-pən kwermın irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyən kimi əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə. ¹⁶ Mərig Yesu rimmokrən kin kwajikovə minə mə tukhavən ipakə tukun. Kini mımə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə e. ¹⁷ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rikin rıpəh nagienien tuk nivəhyen kafan nərigien reiwaiyu rəmhen kin kwajikovə, to rıpəh nivənyen ye Rao ye Neai.”

*Yermamə kirik kafan nautə reihu
(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)*

¹⁸ Kini yemehuə kirik ruə mini-pən tuk Yesu mımə, “Yhajoun huvə. ? Nakmə jakaməkeikei mor naha mamarə rerin?”

¹⁹ Kini Yesu rımə, “? Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyən. Kughen əmə In rhuvə. ²⁰ Ik nakwırkun ta loa yame Moses rımını mımə, ‘Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mıpəh napırpən-apnapıg-ien tuk pıraovın pısın. Kini mıpəh nəkrəhyen. Kini mıpəh nini-apnapıgien nar meikuə kin ye yermamə kirik. Tuk nıpıg minə fam takamsıai rımım mine nisınım.’ *(Eks 20:12; Dut 5:16-20)*”

²¹ Kini kwən ai rini-pən tukun mımə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyen kafak, muə meriaji-pə.”

²² Kini Yesu rimmərig nəgkiarien a, mini-pən tuk kwən a mımə, “Nar kirikianə əmə ik nakpəh nor-hanəyən. Takvən, məvrai rik rik fam kafam narımnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi yavən has minə. Kini kafam narımnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²³ Nıpıg kwən ai rimmərig nəgkiarien yame Yesu rımını, rikin rəpou, meinai kafan nautə rıpsaah. ²⁴ Kini Yesu rarha-pən mini-pən tukun mımə, “!Man! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivənyen pəh Kughen rarmaru irəriə. ²⁵ ? Nakhamə ta mə narmıragh ehue kirik, kamni kimə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nıkam, rəutən pik. Rəmhen əmə mın kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a muə Kughen ramarmaru iran.”

²⁶ Kini narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarien yame Yesu rımını kınasaiyoh əriə minə, mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nımraghien rerin?”

²⁷ Mərig Yesu rımını mə, “Narımnar yame narmamə kiseinein nisorien, Kughen rırkun norien.”

²⁸ Kini Pita rini-pən tukun mımə, “?Mərig rhawor irəmawə? Yıməsəpəh fam kapəmawə narımnar, mhauə, mamhakwasig kin Ik.”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kini maməta ye kafan narımnar rəmhen kin nimə, uə pıraovın, uə piauni, uə kafan kakə, uə rımını mine nisını, uə kafan kwajikovə mə tukruə ye Narmaruyen kape Kughen, ³⁰ kini yermamə a, ye tokrei tanə e, tukraməkeikei mivəh narımnar rıpsaah məknakin rapita narımnar yamə mine rimməpəh kupən. Kini ye narəyən vi kafan, tukrarə ye nımraghien rerin.”

*Yesu rımını-ərhav mın kafan nımhəyən
(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)*

³¹ Narmamə khapsaah, kini Yesu rokrən kin kafan narmamə twelef, misəkwətə karin, kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Sətərig ru. Taktəkun ai, tukhavən apa faktə, Jerusalem. Kini narimnar yame profet kape Kughen minə kupən kimnhani irak, Ji Yermamə, tukhauə misor nəfrakisien kin. ³² Tukeighan-pən kin Yo ye kwermi nəmə Rom, kini tuksarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, misərig-əvhin Yo. ³³ Tukrəh Yo, kavən, khopni Yo. Mərig ye nipiḡ yame ror kisisər kin, jakamragh min.”

³⁴ Mərig narmamə twelef kafan kimnhapəh nharkunien niprai nəgkiarien kafan, meinai Kughen rimnerkwaig kin niprai narimnar minə a, kini kimnhapəh nharkunien mə raməgkiar ye naha.

*Yesu rimnor huvə nimrin pis kirik
(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)*

³⁵ Nipiḡ Yesu ramuə ipakə tuk taon a Jeriko, nimrin pis kirik aikin ramkwətə ye nikar swatuk. Nipiḡ mi-fam in ramawə-pən kin mane kimi narmamə. ³⁶ Kini nipiḡ nimrin pis rimnərig mə narmamə khapsaah kaseriwək ye swatuk, kini raiyoh-pən mə, “?Naha nhagin narmamə kasor?”

³⁷ Narmamə khani-pən tukun mhamə, “Yesu e. Yemə Nasaret. Rameriwək ye swatuk.”

³⁸ Kini rokrən apomh mīmə, “!Yesu! !Kwənərəus kape King Deved! !Rikim tukreihuə tuk yo!”

³⁹ Kini narmamə e kaseriwək misəkupən kin Yesu khani-pən tukun mhamə, “!Ah! ! Pim!”

Mərig ramriḡin əmə ye nokrənien, mamni mə, “!Kwənərəus kape King Deved*! !Rikim tukreihuə tuk yo!”

⁴⁰ Kini Yesu rərer mīni-pən tuk əriə mīmə, “Harəh mhauə.” Kini kimnharəh mhauə ipakə, Yesu raiyoh-pən mīmə, ⁴¹ “?Nakmə jakor naha nhagin kimik?”

Kini in rimə, “Yermaru, yakorkeikei mə jakəm nar.”

⁴² Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Arha məm nar. Kafam nhatətəyen rimnor huvə ik.”

⁴³ Məkneikin, rarha məm nar, kini mikwasig kin Yesu, mamni vi vi Kughen. Kini nipiḡ narmamə m-fam kimisəm nar a, iriə min kimnhani vi vi Kughen.

19

Sakias rimini nəfrakisien ye Yesu

¹ Kini Yesu reriwək mamvən mə tukritərhav-pən Jeriko. ² Kini ye taon a, kwən kirik aikin, nhagin e Sakias. In yemehuə kirik kape narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis. Kini kafan nautə ripsaah. ³ Kini in rorkeikei mə tukrəm-ru mə Yesu In pa. Mərig reinein nəmien, meinai in rarkwakwə. Kini narmamə kasərer əswasig kin. ⁴ Kini Sakias raiyu əkupən mivən mhaktə ye tokrei nai kirik e kamni kimə sikamo, mə tukrəm Yesu ye nipiḡ In tukrukuraopən aikin.

⁵ Kini nipiḡ Yesu rimauə atuaturuk a in ikin, marha faktə məm in. Kini mīni-pən tukun mīmə, “Sakias. Eiwaiyu aihuaa. Meinai taktəkun ai, jakaməkeikei mivən apa imam yerkwanu kafam mamarə.” ⁶ Məkneikin Sakias rimneiwaiyu, mikir Yesu miravən apa iman ikin yerkin agien.

⁷ Mərig nipiḡ narmamə kimisəm narimnar minə a, kini kisəsiwən-əsiwən kin norien minə a, mamhani nikar Yesu mhamə, “!Ah! Kwən a ramvən imei yor təvhagə has minə.”

⁸ Kini nipiḡ kimnhavən ye nəkwai nimə kape Sakias, in rərer mīni-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. Ərig-ru yo. Jakəwhai kafak narimnar mvwəhsi-pən nipərən kimi yavən has

18:31: Luk 24:44 **18:32:** Luk 9:22,44 **18:34:** Mak 9:32 * **18:39:** Kwən a ramokrən kin Yesu məknakin, ramhajoun mə ramni nəfrakisien iran, mə in Kristo yame Kughen rimirpen. **19:7:** Luk 15:2

minə, mīpəh nīpərin kafak. Kini narimnar yame yimnəkrəh kin, yo jakarpin-pən mi-kuas.”*

⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Taktəkun Kughen rīvəh mīragh ik mine kafam minə. Meinai ik min nimnhatətə ye Kughen, kini ik nīmauə kwənərəus əfrakis kirik kape Ebraham. ¹⁰ Kini Yo, Ji Yermamə, yīmauə mə jakarhakīn narmamə yamə mine kwəserwei, mīwəh mīragh əriə.”

Nuhpikinien ye narmamə yamə mine kimisor wok kin mane
(Mat 25:14-30)

¹¹ Nīpig Yesu rinamuə ipakə tuk Jerusalem, narmamə rikiriə rīmnəsik mə narmaruyen kape Kughen pəh nien mə tuktu ruə. Kini Yesu ramripin nəgkiarīen kafan mamni nuhpikinien kirik kimi əriə ¹² mīmə, “Yemehuə kirik rīmə tukrivən apa kantri pisin kirik isok, mə tukvəh-si haktə in mə in king kirik. ¹³ Kwasig ikin ritərhav, in rīmnokrən kin kafan yorwok ten, məwhai mane mīvəhsi-pən kirikianə kirikianə kimi əriə†. Kini mīni-pən tuk əriə mīmə, ‘Kimiə takasəkeikei masor wok kin mane, pəh ramehuə, miseriaji yo jakrerig-pə min.’

¹⁴ “Mərig iriə apa iman ikin kimisəməkin kwən a, kini mīsher-pən nəgkiarīen mhamə, ‘Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kwən a tukrarmaru irəmawə.’ ¹⁵ Mərig kīvəh-si haktə in kinor king kin, kini in rirerig-pə min. Kini mokrən kin kafan yorwok yame mine rīmnəwhai kafan mane irəriə. Rīmə tukrirkun-ru mə kimisor win ye naha mane ye nīpig rīnmarə isok. ¹⁶ Kini yame raməkupən rīmauə mīni-pən tukun mīmə, ‘Yemehuə. Nīmnərəhu-pə mane kirik ye kwermik, kini yīmnor win min ye irəkwak ten.’ ¹⁷ Kini kafan yemehuə rīmīni-pən tukun mə, ‘Ik nīmnor wok yame rhuvə, meinai nīmnor wok huvə tuk nəm-huvəyen nar yame rikəskəh, kini taktəkun ai, yakeighan kin ik mə takarmaru ye taon iriə m-fam ten.’

¹⁸ “Kini yame ramkwasig kin ruə mīni-pən mə, ‘Yemehuə. Nīmnərəhu-pə mane kirikianə ye kwermik, kini yīmnor win min ye irəkwak kirkirip.’ ¹⁹ Kini yemehuə rīmīni-pən tukun mīmə, ‘Ik takamarmaru ye taon iriə m-fam kirkirip.’

²⁰ “Mərig yorwok min kirik ruə mīni-pən tukun mə, ‘Yemehuə. Mane e kafam. Yimnərkis ətərkīn kin neipən merkwaig huvə kin ²¹ meinai yakamgin kin ik, meinai kafam norien rəutən. Ik nakawəh narimnar yame pəh nien mə kafam, kini mampik nəvigīnien ye nəsimien yame pəh nien mə kafam.’

²² “Kini yemehuə a rini-pən tukun mīmə, ‘!Ik yorwok has! Nəgkiarīen əmə kafam ramhajoun mə nīmnoriah əgkəp. Nakwīrkun ta mə yo yemə əutən, kini yakavəh narimnar yame pəh nien mə kafam, kini mampik nəvigīnien ye nəsimien yame pəh nien mə nəsimien kafak. ²³ ?Rhawor nīmīpəh nīvəhyen kafak mane mīvən mərəhu-pən ye bang, pəh nīpig yame jakrerig iran, jakirkun nīvəhyen kafak mane iriu profit kafan?’

²⁴ “Kini yamehuə a rarar mīni-pən tuk narmamə yamə mine kasərer ipakə, mīmə, ‘Havəhsita mane yame yimivəhsi-pən kīmin, mhavəhsi-pən kimi kwən a kafan mane ten.’

²⁵ “Kini iriə kīmnhani mhamə, ‘Yamehuə. Rapəh natuatukien meinai ruivəh-ta mane ten.’

²⁶ “Kini yemehuə a rini-pən tuk əriə mīmə, ‘Yakamni-pre tuk əmiə mə, yermamə yame rawəh nar kirik, tukpivəhsi-pən min tiksīn kīmin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpivəh-sita fam kafan narimnar minə. ²⁷ Kini taktəkun ai, kafak tikmīr yamə mine khapəh nisorkeikeiyen mə jakuə king kapəriə, takhakir əriə mhauə, mīshopni əriə ye nīmrīk.’ ”

* **19:8:** Eks 22:1 mine Nam 5:6-7 krəni mə tukmə yermamə kirik raməkrəh kin nar kirik, turkraməkeikei marpin-pən m-kwas. **19:9:** Luk 13:16; Wok 16:31 **19:10:** Luk 15:4; Jon 3:17; 1 Tim 1:15 † **19:13:** Nəgiarīen kape Gris ramni mə yemehuə rīmivəhsi-pən “mina” kirik kimi əriə kirikianə kirikianə. Mina kirikianə in rəmhen kin wan hundred taosen vatu. **19:17:** Luk 16:10 **19:26:** Mat 13:12; Mak 4:24-25; Luk 8:18

*Yesu rimavən Jerusalem mor apu mə in king
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)*

²⁸ Kini nipiğ Yesu rimnəgkiar ta, kini In rimneriwək məkupən mamvən Jerusalem, kini narmamə kimnhakwasig kin. ²⁹ Nipiğ kimnhauə ipakə tuk yerkwanu mir a Betfas mine Betani ye tukwas a kamni kimə Olif, kini In rimini-pən tuk kafan yermamə mir kiraru mimə, ³⁰ “Takravən apa yerkwanu yame nakaravaag-pən ikin. Ikin a, takwəm kwaji dongki kirik yame kipəh hanə nəsuəyen iran. Nakrarisin mwəsiz mirauə. ³¹ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre əmiru mimə, “Nakararisin dongki a tuk naha?” Kini takrani-pən tukun mirəmə, ‘Yermaru kapətawə rimə tukrəsua iran.’ ”

³² Kini kimiravən mwəm naha nhagin yame Yesu rimini. ³³ Kini nipiğ kimirarisin kwaji dongki, kini narmamə kapəriə a dongki kimisaiyoh əriu mhamə, “!Eh! ?Nakararisin dongki a tuk naha?”

³⁴ Kini iriu kirəni-pən tuk əriə mirəmə, “Yermaru rimə tukrəsua iran.”

³⁵ Kini kimwəsiz miravən kimi Yesu, mawəpeinə-pən kin kapəriu kot ye nimetai dongki, kini mwasitu ye Yesu rhaktə məsuə ye kwaji dongki a.† ³⁶ Nipiğ rimnəsua iran mamvən, kini kafan narmamə kisəpəkiək ta kin kapəriə kot misətu mimhahuvə-pən kin kimi swatuk.

³⁷ Kini nipiğ Yesu rinamuə ipakə tuk Jerusalem, maməsua ye dongki a, mamuə ye tukwas e kamni kimə Olif. Kini narmamə minə kafan khapsaah kimnhauə. Rikiria m-fam ragien, kharikakun mamhani vi vi Kughen masokrən apomh tuk nimtətien yamə mine kimisəm In ramor. ³⁸ Kini mamhani mhamə, “Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru! (Sam 118:26)

Pəh nəmərinyen tukrarə apa ye rao ye neai.

Kini apa yerpirig əgkəp ye rao ye neai,

pəh kivəh-si haktə nhag Kughen Yermaru.”

³⁹ Kini Farisi minə tiksın yamə mine kasərer aikin khani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Ni-əhu kafam narmamə minə mə tukhapim əmə.”

⁴⁰ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə narmamə mine e khapim, kapier minə e taksokrən-okrən.”

Yesu rimini mə nəmə Jerusalem tuksarə ye narpinien

⁴¹ Kini nipiğ Yesu rimauə ipakə məm taon a Jerusalem, kini mamasək tuk narmamə minə aikin a. ⁴² Mamni mimə, “!Eh! Nar apnapig mə nimisəpəh narimnar yame ravəhsi-pə nəmərinyen kimi əmiə miseriaji-pə ai təkun, mərig tokmə nakpiharkun əriə ai taktəkun, kini Kughen ripivəhsi-pre kimi əmiə. Mərig nikam. Narimnar minə a kaserkwaig to nakhapəh nisəmien. ⁴³ Mərig nipiğ minə e yame ramuə tuk əmiə, kapəmiə tikmir minə tukhauə misərer rukrao irəmiə, tukhakir nimoptanə mhakir ihaktə kor kəsik kəupə kin ye kapəmiə taon, misor əswasiz kin tuk əmiə. ⁴⁴ Kini iriə tuksoriah fam nimə minə ye taon kapəmiə, to kapier kirik ye kapəmiə nimə minə ripəh nərerien. Kini tukshopni əmiə mifam mine kapəmiə kwajikovə minə. Narimnar minə fam e tukruə meinai kimiə nakseinein nipiğ e towei yame Kughen rimauə mə tukrivəh miragh əmiə iran.”

*Yesu rimnəko ye-rhav narmamə yamə mine kasor maket ye Nimə Ehuə kape Kughen
(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)*

⁴⁵ Kini Yesu rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen, maməko yerhav narmamə yamə mine kasor maket aikin. ⁴⁶ Kini In rimini-pən tuk əriə mə, “Kimirai-pən ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Kafak nimə, in nimə kape nəhuakien,’ (Aes 56:7) mərig kimiə naksor ruə rəmhen kin ‘nimə kirik yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’ (Jer 7:11)”

† 19:35: Sek 9:9 ramni profesii kirik mə Kristo tukrəkwtə-pən ye dongki mamuə Jerusalem rəmhen kin king.
19:44: Luk 21:6

⁴⁷ Kini kwasig ikin, ye nipig m-fam, Yesu rimnəwhag apa ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses, mine nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel, kasarhakin swatuk mə tukshopni Yesu, ⁴⁸ mərig khapəh nisəmien, meinai nipig m-fam narmamə khapsaah iriə min, meiani kisorkeikei pik mə tukasərig nəgkiarieren minə kafan, kini nəgkiarieren kafan ramuh kapəriə nətərigien.

20

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rīmasip-kaa (Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Nipig kirik, Yesu rimnaməvhag kimi narmamə apa ye Nimə Ehuə Kape Kughen, mamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen kimi narmamə. Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses mine nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel kimnhauə masəm In. ² Misaiyoh mhamə, “?Nakamhawor narimnar minə e? ?Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekin?”

³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuaturuk, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar. ⁴ Hanipə-ru tuk Yo mə ?Pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

⁵ Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw ni e? Tukmə kitawə khani mə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mərig Yesu tukrini mimə, “?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?” ⁶ Mərig to khapəh min nhaniyen mə, ‘Yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin,’ meinai narmamə minə e kamhani mə Jon in profet əfrakis.”

⁷ Kini kishorpin mhamə, “Kimawə yakseinein mə pa rivəhsi-pən neihuəyen kimin.”

⁸ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kini Yo min, to yakpəh niniyen mə Pa rimivəhsi-pə neihuəyen kimi Yo mə jakor narimnar minə e.”

Nuhpikinien kin plantesen kape grep (Mat 21:33-46; 22:15-22; Mak 12:1-17)

⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik kimi narmamə mimə, “Yermamə kirik rəsim kin kafan plantesen kape grep. Kini in mərəhu plantesen a ye kwermi narmamə tiksın, marə, mitərhav ye tanə pisin marə kape nipig apomh. ¹⁰ Kini kwəkwai grep rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan tiksın manaja mə tukhavən misəm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kin nərok kafan. Mərig iriə kisarat, mharaptəəkkin kwən ai, misərkis-ərkis, misher-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pənien mane kirik kimin. ¹¹ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan kirik yermamə. Mərig iriə kimnhauh min misor naurisien kimin, misher-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pənien mane kirik kimin. ¹² Əmaikin, yamehuə kape plantesen rher-pən min kin yermamə kirik min. Kimnhauh in, misəko yerhav in. ¹³ Kini yamehuə kape plantesen a rimə ‘?Jakhawor ai taktəkun? Rhuvə mə jakher-pən kin narik keikei, tukmə ror iriə tukhasiai in.’ Kini rher-pən kin ruvən. ¹⁴ Mərig iriə kisəm khamə, ‘Kwajikovə atuaturuk e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’ ¹⁵ Məknekin kharaptəəkkin, misarkw-ərhav kin ye nəkwai plantesen, mishopni.* ?Yamehuə kape plantesen a tukrhawor min? ¹⁶ Tukrivən mhopni-hopni narmamə minə ai, mərəhu-pən plantesen a ye kwermi narmamə pisin.”

Kini nipig narmamə kimisərig nəgkiarieren a khamə, “Pəh nar a tukripəh norien nəfrakisien kin.”

¹⁷ Mərig Yesu rimnarha tim tim irəriə mimə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

19:47: Luk 21:37 **20:9:** Aes 5:1 **20:10:** Aes 5:1-2 * **20:15:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksın kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In.

“ Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin, mərig Kughen rimmor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.’ (Sam 118:22) “?Mərig nəgkiarieren e nıpran naha? ¹⁸ Mə narmamə mifam yamə mine kamharəh pikin səpaag a, nikikriria tukrakapir. Kini yermamə yame səpaag a tukrimamir, mhopni, mhosis.”

¹⁹ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses mine jif pris minə kimnharkun mə nuhpikinien minə a ramni irəria; ror məkneikin, kimisarha-kin swatuk mə tukharaptəraikin aihuaa əmə In, mhawəhsi-pən ye kalabus, mərig kimisəpəh meinai kimnhagin kin narmamə.

Nəmehuə kape Isrel khamə tukhavəhsi-əhu Yesu tuk nəgkiarieren ye nikarın kape takis (Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses, mine jif pris minə kimisarha tim tim ye Yesu misorkeikei mə tukharuk-pən nəgkiarieren kirik iran tuk nəgkiarieren kafan, mhawəhsi-pən in ye kwermi gavman kape Rom. Kini misarar misher-pən kin narmamə tiksın mə tukhavən masor kəut kəsua kimin. ²¹ Kini kəut kəsua minə kimnhavən misaiyoh Yesu mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuaturuk. Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehuə uə yermamə kirik reiwaiyu, mərig nakaməfrakis əmə, kini nəvhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. ²² Ni-ru tuk əmawə mə, ?Ratuaturuk mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nikam?”

²³ Mərig Yesu ruirkun mə kimnhani əmə naiyohyen a mə in tukrini nəgkiarieren kirik yame tukhani hah in tukun. ²⁴ Kini mini-pən tuk əria mə, “Havən-ru mhawəh mane kirik mhauə pəh yakəm. ?Mə nanmi pa raməmır-pən aikin? ?Mine nhag pa?”

²⁵ Khamə, “Nanmi Sisa, mine nhagin.”

Məknekin Yesu rini-pən tuk əria mə, “Namhen. Nar kimini kimə kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, hawəhsi-pən kimi Kughen.”

²⁶ Kini kisakur pik kin nəgkiarieren yame Yesu rimirpen, miseinein nhawəhsi-əhuyen Yesu ye nımrı narmamə kin naiyohyen. Mhapəh nhaniyen nar kirik.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarieren ye nikarın kape nımraghien rerin

(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Kini Sadusi minə tiksın kimnhauə tuk Yesu. Iriə khamə ta mə narmamə yamə mine kwənhamhə, to khapəh nhamragh-minien ye rao ye neai. ²⁸ Kini kimisaiyoh-pən kin nəgkiarieren kirik kimi Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rimirai-pən ye Loa kapətauwə mə tukmə kwən kirik rimhə-tan kin kafan piraovın, mərig kiripəh hanə niweiməkien kin kwajikovə kirik, kini piauni kirik tukraməkeikei mikir pian a tukaweimək†, kini kwajikovə minə tukharaptəraikin min nhag yermamə yame rimamhə. ²⁹ Tukmə narman seven, iriə piauriə minə. Nımrın nupan rarkurək kini mipəh nırahəyen kafan kirik kwajikovə, mimhə. ³⁰⁻³¹ Kini tukmə yame rikwasig kin rikir piraovın kape piauni yame rimamhə, kini mipəh neiməkien, kini mimhə min. Kini naorahini yame ror kisisər kin ror əmə min nar kirikianə kin meriaji iriə fam a seven kisarkurək ye piraovın a, kini mhamhə fam, mhapəh niseiməkien. ³² Kini en piraovın ai rimhə min. ³³ Kini ye nıpig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə ai seven iriə piauriə minə, ?piraovın ai tukror piraovın kin kape pa nhagin?”

³⁴ Mərig Yesu rimini-pən tuk əria minə, “Ye tokrei tanə e, narman mine nıpiraovın kisarkurək. ³⁵ Mərig ye nıpig kape narəyen vi, narmamə yame Kughen rikin ragien tuk əria mə tukhamragh min ye nımhəyen kini mivəh əria mivən kisarə ye narəyen vi, to iriə khapəh nisarkurəkien. ³⁶ Kini iriə to khapəh nhamhəyen meinai tuksəmhen əmə

kin agelo minə. Kini iriə ji Kughen minə meinai In rimnor əriə kamhamragh min ye nimhəyen. ³⁷ Kini Moses ramhajoun ye nəkwəkwə kafan mə narmamə tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə, mamni mə nipig in rimnəm nai kirik ramuək; aikin, Moses rokrən kin Kughen mimə Ik, 'Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Ik.' ³⁸ !Kitawə kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnapig kwərhimhə ta tu mirhokupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rimə narmamə mhə minə ksəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh!" †

³⁹ Kini Farisi§ tiksın kimhani-pən tuk Yesu mhamə, "Yhajoun, nimirpen huvə nəgkiarrien." ⁴⁰ Kini iriə m-fam kimnhagin kin naiyoh-pən-minien nəgkiarrien kirik kimin.

Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen autən kafan
(Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)

⁴¹ Kini Yesu ramaiyoh-pən əriə mimə, "Rhawor e kamni kimə, 'Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?" ⁴² Mərig, səmru, Deved rimirai-pən ye Ol Sam mimə, "Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mimə,

"Əkwətə ye kwermik matuk

⁴³ Meriaji nipig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə." ' (Sam 110:1)

⁴⁴ "Ye nəgkiarrien e, Deved rimnokrən kin Mesaea mə 'Yermaru.' ?Mərig nakshawor mamhani mə Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?"

Yesu rimnəgkiar ye nəmhajoun minə kape Loa kape Moses
(Mat 12:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

⁴⁵ Nipig narmamə kisətərig kin, In rimini-pən tuk kafan narmamə mimə, ⁴⁶ "Kimiə takasərig əmiə tuk namhajoun kape loa kape Moses. Iriə rikiriə ramagien tuk nivəhsi-pənien neipən huvə. Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tuksaowiə kimi əriə mhasiai əriə. Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukasəkwətə əkupən, kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nisiaiyen. ⁴⁷ Kini tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrəh kin kafan nautə. Kini masəhuak apomh min mə narmamə minə tukhasiai əriə. Narpinien kapəriə tukriskai rapita."

21

Piahwaru yame kimnamhə-tan kin ravəhsi-pən mane kimi Kughen
(Mak 12:41-44)

¹ Kini Yesu ramkwətə ipakə tuk kwənmhan yame kivəhsi-pən mane kimi Kughen ikin, mivaag haktə məm narmamə kapəriə nautə rehuə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. ² Kini məm min piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə; kafan mane rirkək. Kini in miwəhsi-pən əmə siren* kiraru. ³ Kini Yesu rimə, "Yakamni əfrakis tuk əmiə. Piahwaru e kimhə-tan kin, kafan mane rirkək, mərig in rimivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tiksın kimnhavəhsi-pən. ⁴ Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə nipar mane, mamhapəh nipərin. Mərig piahwaru e kafan mane rirkək pawk, mərig rimivəhsi-pən fam mane yame tukrivəh nimri nəviginien kin nan."

Nimtətien minə kape Nipig Kwasig
(Mat 24:1-35; 42-44; Mak 13:1-37)

20:37: Eks 3:2,6 † **20:38:** Sadusi minə kimnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kimnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənmhamhə tukhamragh min. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwərhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənmhamhə tukhamragh min. § **20:39:** Nəgkiarrien kape Gris ramni mə "nəmhajoun kape Loa kape Moses."

* **21:2:** Pəh nien mə rimivəhsi-pən "siren" mərig mane kiraru kape nəmə Isrel, mə "lepta." **21:3:** 2 Kor 8:12

⁵ Kini kafan tiksın narmamə kasəgkiar ye Nimə Ehuə kape Kughen yame kafan kapier ehuə minə khahuvə, mine narimnar huvə minə a imə yame narmamə kamhavəh-sipən kimi Kughen. Kini Yesu rini mimə, ⁶ “Nimə e nakasəm ai taktakun, mərig nipig ramuə yame narmamə tuksatmətəg-ətəg kapier minə kape nimə e, kapier kirik to ripəh nərərien a ikin ramərer ikin taktakun.”

⁷ Kini kisaiyoh-pən In mhamə, “Yhajoun. ?Narimnar minə e tuk nagheen ruə? ?Kini naha nımtətien tukrhajoun mə pəh nien mə tuktu narimnar minə e tukhatərhav pə?”

⁸ Kini Yesu rimə, “Takasəkeikei masərig əmiə mə yermamə kirik tukripəh neikuəyen irəmiə mivi əmiə. Meinai narmamə khapsaah tukhauə mhamə, ‘Yo, yo e Kristo’ kini tiksın tukhani mhamə, ‘Nipig kape narimnar minə e rinamuə ipakə.’ Mərig takhapəh nhakwasigien kin əriə. ⁹ Kini nipig takasərig nəvsaoyen kin mə narmamə kasarowagin, uə narmamə kasərer mashopni gavman kapəriə, mərig takhapəh nhaginien. Narimnar minə a tuksəkupən kin, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a.”

¹⁰ Kini Yesu ramripin nəgkiarien mimə, “Kwənərəus minə tiksın tukhauh min kwənərəus pisin minə tiksın. Kini gavman kirik tukruh gavman kirik. ¹¹ Kini mig ehuə minə tuksavən. Kini nikumhə tukravən ikin minə khapsaah ye tokrei tanə, kini nəmhəyen skai minə tukhavəh narmamə ye tokrei tanə. Kini apa yerpig ye nimago-ago, narimnar tukhauə misor riki narmamə khagin. Kini tuksəm nımtətien ehuə minə ye neai. ¹² Mərig kwasig ikin narimnar minə a tukritərhav, narmamə tukharaptərinkin əmiə, mhauh əmiə, misərip əmiə ye nimə kape nofuginien kapəriə, mhavəhsi-pən əmiə ye kalabus. Misərip əmiə ye nimri king minə, mine nəmehua minə kape gavman meinai kimiə nakamhavəh nhagik mamhani nəfrakisien irak. ¹³ In a nipig atuaturk yame takhani-ərhav nəvsaoyen huvə kimi əriə. ¹⁴ Mərig takhapəh nisətərig-kupənen mə naha nəgkiarien takhani-pən tuk əriə, ¹⁵ meinai Yo jakvəhsi-pre nəgkiarien atuaturk kimi əmiə kini mivəhsi-pre nirkunien kimi əmiə, kini mor kapəmiə nəgkiarien rəsanin, kini kapəmiə tikmir minə tukhapəh nishorpinien nəgkiarien, mhapəh nhaniyen mə kimiə nakseikuə. ¹⁶ Kini kapəmiə tatə minə mine mamə minə mine piaumiə minə mine kapəmiə kwənərəus minə mine kimiə minə tiksın tukseighan-pən kin əmiə ye kwermi tikmir minə kapəmiə. Kini mishopni əmiə tiksın. ¹⁷ Narmamə m-fam tuksəməkin əmiə meinai nakamhani nəfrakisien irak. ¹⁸ Mərig kimiə taksarə huvə əfrakis, to kimiə kirik ripəh nerweiyen. ¹⁹ Tukmə naksərer tim tim, mishatətə irak ye nipig əutən yamə mine kamhauə ye kapəmiə nimraghien, takhavəh nimraghien rerin.

²⁰ “Mərig tukmə naksəm mobael minə khapsaah khauə misərer kurao ye taon e Jerusalem, kini kimiə takasəkeikei mharkun mə pəh nien mə tuktu kini kisoriah əgkəp taon a. ²¹ Kini kimiə yamə mine nakasarə ye Judia, takasəkeikei misaiyu misap mhavən miserkwaig apa ye tukwas minə. Kini kimiə yamə mine nakasarə ye taon a, takasəkeikei misap. Kini kimiə yamə mine nakasarə ikin minə rarkurao ye taon a, takhapəh nhavənen imə ye taon a, ²² meinai nipig a in nipig kape Kughen tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has. Kini nəgkiarien yame kimirai-pən ye Nəkwəkwə kafan tukruə mor nəfrakisien kin. ²³ !Aweh! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk nipiraovin yamə mine kisor tipriə, mine yamə mine kahavəhsi-pən nah kimi kwajikovə, meinai nahasien ehuə tukruə ye tanımtanə. Kini Kughen tukror niemhaa mine narpinien kimi nəmə Isrel minə fam. ²⁴ Kini tukshapni narmamə kin nau, kini nipig kapəriə tikmir minə kisapita əriə, tukhakir əriə mhavən ye kantri pisin pisin minə misor əriə rəmhen kin slef minə kapəriə. Kini narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel tuksəvi-əsis Jerusalem mhavəh-si əhu narmamə yamə mine kisarə aikin, misarmaru irəriə mhavən miseriaji nipig kapəriə tukror infamien.†

21:6: Luk 19:44 **21:14:** Luk 12:11-12 **21:15:** Wok 6:10 **21:16:** Mat 10:21-22 **21:22:** Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7 † **21:24:** Yesu rimamhə, newk 40 ruə muavən, kini ye newk 70 AD, mobael kape Rom kimisoriah Jerusalem. **21:24:** Sam 79:1; Rev 11:2

²⁵ “Kini nımtätien tiksın tukhauə ye mırh mıne makuə mıne kəmhau mına. Kini eikin e ye tokrei tanə. Kini tahik tukrəsəso, peao-peao mına tukhavi pık, narmamə m-fam tukhagin kın, rukreikin kapəriə kapə. ²⁶ Narmamə tukhagin pık, nımririə rəpıgnap kın nahasien ehuə yamə mıne tukhauə ye tokrei tanə meinai narımnar kape neai kasərer tım tım pawk, mərig Kughen tukrikiu-kıu irəriə. ²⁷ Kini ye nıpig a, tuksəm Ji Yermamə tukreiwaiyu-pə ye nımar napuə kırık ye nəsanınien, nıkhakien ehuə tukrarkurao iran. ²⁸ Kini nıpig narımnar mına a kharikakun mhauə mısor nəfrakisien kın, sərer mısarha faktə ye neai, meinai pəh nien mə tuktu kapəmiə Kristo tukruə mırısın əmiə.”

²⁹ Kini In rımını nuhpıkinien kırık kimi əriə mımə, “Nakharkun-ru nai e fig mıne nai mına tiksın. ³⁰ Tukmə nımarıə rəsaa, mhapır-pır mın, ramor nımtätien mə in nıpig kape nəsimien. ³¹ Ye norien kırıkianə əmə mın, tukmə naksəm narımnar mına a ror məknakin, ramor nımtätien mə pən nien mə tuktu narmaruyen kape Kughen tukruə. ³² Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mıne kasarə ye rao e to khapəh nhamhə-famien kwasıg ikin narımnar mına fam e tukritərhav-pə. ³³ Napuə mıne nımoptanə tukawəkeiki mırarkək, mərig nəgkiarien kafak to rıpəh nırkəkien tuk nıpig kırık.”

³⁴ Kini Yesu ramrıpin nəgkiarien mımə, “Takasəkeiki mısərig əmiə. Takhapəh nısoriahyen nıpig kapəmiə tuk norien əmə lafet, mısapis kın nınımien, mısətərig pık kın narımnar kape tokrei tanə, tamə Nıpig Kwasıg tukruə mor kakur kimi əmiə rəmhen kın yame kwənməkuru ramhotərəkın əmiə, naksakur. ³⁵ Meinai nıpig a tukruə miwəh fam narmamə kape tokrei tanə. ³⁶ Mərig nıpig mıfam takasəkeiki mısərer matuk, kini masəkeiki masəhuak mə takhavəh nəsanınien rəmhen mə takasərer tım tım əmə ye nıpig narımnar m-fam a tukruə, kini in a rıki Ji Yermamə tukragien tuk əmiə ye nıpig taksərer ye nımrın.”

³⁷ Kini nıpig m-fam Yesu raməvhag kimi narmamə apa ye Nımə Ehuə kape Kughen, kini yenpıg mına In rıtərhav mivən apa tukwas a kamni kımə Olif, mamapır aikın. ³⁸ Kini yenpıg-enpıg mına fam, narmamə kamhauə mısətərig kın kafan nəgkiarien apa ye nəkwai Nımə Ehuə kape Kughen.

22

*Judas rımneighan-pən kın Yesu kimi tikmır mına
(Mat 26:1-5, 14-16; Mak 14:1-2, 10-11; Jon 11:45-53)*

¹ Kini nıpig kape nəvıgınen e kamni kımə Bred yame Yis Rırkək iran ruauə ipakə, kini lafet a rırıkakun ye nıpig kape nəvıgınen e kamni kımə Nəviərokinien. ² Kini hae pris mına mıne nəmhajoun kape Loa kape Moses kasarhakın məniwən swatuk tuk nhopniyen Yesu. Kasarhakın məniwən swatuk meinai kamhagin kın narmamə.* ³ Kini Setan rımavən yerki Judas, nhagin mın kırık e Iskariot, in yermamə twelef kırık kape Yesu. ⁴ Kini in rımavən məgkiar kimi hae pris mına mıne nəmehuə mına kape mobael kape Nımə Ehuə Kape Kughen, mamharai mhun mə tukreighan-kın Yesu rıvən ye kwermiriə. ⁵ Kini rıkirıə ragien, kini kımıseighan kın mə tukhawəh-si pən mane kımın. ⁶ Kini Judas reighan kın nəgkiarien kapəriə, mə tukror, kini mamawhin nıpig yame narmamə tukharkək iran, kini reighan-pən kın Yesu rıvən ye kwermiriə.

Lodsapa

(Mat 26:17-19; Mak 14:12-16)

⁷ Kini nıpig kape lafet e kamni kımə Bred Yame Yis Rırkək Iran ruauə, kini ye nıpig a, narmamə takasəkeiki mhauh kwaji sipsip tuk nəvıgınen e kamni kımə Nəviərokinien. ⁸ Kini Yesu rımnokrən kın Pita mıne Jon, mını-pən tuk əriu mə, “Ravən kini mwor əpnəpeinə ye nəvıgınen kape Nəviərokinien apa ikin tukhavən mısəvıgin ikin.”

21:25: Aes 13:10; Esik 32:7; Joel 2:31; Rev 6:12-13 **21:27:** Dan 7:13; Mat 26:64; Rev 1:7 * **22:2:** Nəmehuə mına kımnharkun mə tukmə kımıshopni Yesu, narmamə tukhauh əriə tukun. **22:3:** Jon 13:2,27 **22:7:** Eks 12:1-27

⁹ Kini kirani-pən tukun mirəmə, “?Nakorkeikei mə kimru jakravən hiə mwor apnəpeinə ye nəviginien?”

¹⁰ Kini rini-pən tuk əriu mimə, “Wətərig huvə ru. Nipig kimiru nakratərhav-pən Jerusalem, kini takwəm kwən kirik ramrəh jag ehuə kirik kimiruk pən nu iran. Kini takrakwasig kin mirhuvən ye nimə kirik yame in ramvən ikin. ¹¹ Kini takrani-pən tuk yemehuə kape nimə mirəmə, ‘Yhajoun rimnher-pə kin əmru mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ?kwənmhaan a in hiə yame In mine kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginien kape Nəviərokinien?’ ¹² Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən apa yerpərig ye nimə yame kimnətu huvə ta narimnar kape nəviginien aikin. Kini takwor apnəpeinə ye nəviginien aikin.”

¹³ Kini kimiravən mwəm narimnar m-fam rəmhen kin yame Yesu rimini. Kini kwor apnəpeinə ye nəviginien kape Nəviərokinien.

*Nəviginien infamien kape Yesu mine kafan narmamə minə
(Mat 26:20-30; Mak 14:17-26; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)*

¹⁴ Kini ye nipig kape nəviginien, kini Yesu rimavən məkwətə-pən ye tebol iriə kafan aposol minə. ¹⁵ Kini mini-pən tuk əriə mə, “Pəh nien mə tuktu, kor nəmhəyen kimi Yo. Mərig yakorkeikei pik mə tuksəkupən misor kwis nəviginien kape Nəviərokinien. ¹⁶ Yakorkeikei pik mə kitawə tuksəvigin məkneikin meinai, jakpəh nən-min-ien nəviginien kape Nəviərokinien meriaji-pən niprai nəviginien e tukruə mor nəfrakisien kin ye narmaruyen kape Kughen.”

¹⁷ Kini Yesu rimivəh kap waen mini-vi-vi Kughen tukun, kini mimə, “Kimiə fam havəh mhanim, ¹⁸ meinai taktəkun ai yakamni-pre tuk əmiə jakpəh ninim-minien waen meriaji-pən nipig Narmaruyen kape Kughen tukruə.”

¹⁹ Kini miwəh bred mini-vi-vi Kughen tukun, kini mhapu, məwhai kimi kafan narmamə minə, mimə, “In e niprak yame yakavəh-sipre kimi əmiə. Nipig nakasən bred e, rikimiə tukraməsik Yo.”

²⁰ Kini ye norien kirikianə əmə, nipig kimisəvigin ta, Yesu rimivəh kap waen kini mini-pən tuk əriə mə, “Kap waen e in nitawik yame tukraiye tuk əmiə, kini ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə. ²¹ Mərig taksətərig-ru. Kwən kirik ikin e kasəvigin kitawə min e ye tebol, kini in tukreighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak. ²² Yo, Ji Yermamə, jakaməkeikei mimhə rəri-pən nərigien kape Kughen. !Mərig, awe! Narpinien ehuə tukrivən tuk yermamə yame rameighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak.”

²³ Kini kinisaiyoh əriə minə mhamə, “?Kitawə pa tukror norien a?”

Aposol minə kimisotgoh kimi əriə mə pa in rehuə rapita

²⁴ Kini nar min kirik, iriə kimisotgoh kimi əriə minə mhamə pa nhagin irəriə in yerpərig pik rapita əriə. ²⁵ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “King minə kape tokrei tanə kasarmaru ye narmamə ye kapəriə nəsaninien, mamhawəhsi-haktə atuk əriə mə iriə ‘narmamə kape nasituyen.’ ²⁶ Mərig kimiə, takhapəh nisorien məknakin. Tukmə kimiə kirik in yerpərig, in tukrəhsi-əhu in rəmhen kin kwajikovə. Kini tukmə kimiə kirik ramərer kupən, kini in tukruə rəmhen əmə mə yorwok əmə kirik. ²⁷ ?Pa e in yerpərig pik, yermamə yame raməvigin ye tebol uə yorwok yame ravəh nəviginien mamuə? Nakharkun mə yermamə yame raməvigin ye tebol in yerpərig rapita. Mərig Yo, yemehuə kapəmiə, nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, yakəmhen əmə kin yorwok əmə kirik.

²⁸ “Kimiə e, nipig mifam nakasarə ipakə tuk Yo ye nipig yakamarə ye nipig əutən minə. ²⁹ Kini rəmhen əmə kin mə Rimik rawəhsi-haktə Yo mə jakuə king, kini Yo min yakawəhsi-haktə əmiə mə takhauə rəmhen kin king minə, ³⁰ mə takhauə misəkwətə kitawə, masəvigin kwis ye nipig yame jakuə rəmhen kin king. Kini ye nipig a, kimiə min taksəkwətə ye jea

kape king minə, kini kimiə takhauə misərer kupən ye kwənərəus minə twelef kape Isrel masəkir əriə masarmaru irəriə.”

*Yesu rımə Pita tukrini mə in reinein In
(Mat 26:31-35; Mak 14:26-31; Jon 13:36-38)*

³¹ Kini Yesu rini-pən tuk Saemon Pita mə, “Kəsi. Saemon. Setan rinaiyoh-pən ta Kughen mə tukreighaan kin in pəh in ruə mivəhsi-pən vəhsi-pən kimi əmiə mor nahasien kimi əmiə mə tukəm-ru mə nhatətəyen kapəmiə riskai uə nikam. ³² Mərig Saemon, yimnəhuak tuk ik mə kafam nhatətəyen tukripəh nimir-əgkəp-ien. Kini nipiğ nakamarar ye kafam nətərigien mamrerig-pə min, ik takaməkeikei mor nətərigien kape piam minə tukhaskai.”

³³ Mərig Saemon Pita rımını-pən tukun mımə, “Yermaru. Yakamərer matuk mə kirau mik. Tukvəhsi-pən pawk ərau ye kalabus uə tukhopni pawk ərau.”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tukun mımə, “Pita. Yakamni-pre tuk ik mə tuk yenpiğ, kwasig ikın man rəkəkə, kini takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

Yesu ramor kwirig kimi narmamə kafan mə tuksarə ye nəmhəyen

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Apa kupən, yimnamher-pən kin əmiə yerkwanu minə, nimnəpəh nhawəhyen mane mine nitip mine bag mine sandel. ?Mərig rhawor irəmiə? ?Nimisəkwəkwə kin nar kirik uə nikam?”

Kini khani-pən tukun mhamə, “Nikam.”

³⁶ Kini rini-pən tuk əriə mə, “Mərig taktəkun ai, tukmə kafam mane aikin ye nitip, kini takaməkeikei miwəh mine bag. Kini tukmə kafam nau nisə rirkək, takaməkeikei mor salem kin kafam kot miwəh nimir nau nisə. ³⁷ Yakamni-pre tuk əmiə mə nəgkiarrien e ye Nəkwəkwə Kape Kughen yame raməgkiar irak, tukraməkeikei mor nəfrakisien kin, e ramni mə, ‘Narmamə khamə-ta mə in yemə-akapir loa.’† Əwəh, nəgkiarrien e ruə minor nəfrakisien kin ai taktəkun.”

³⁸ Kini iriə kamhani mhamə, “Yermaru. Emru. Nau nisə kiraru apa.”

Kini In rımını-pən tuk əriə mə, “Ah, nəmhen.”

*Yesu rımaṽən maməhuak apa ye Tukwas e kamni kimə Olif
(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)*

³⁹ Kini Yesu rımatərhav ye taon mivən apa ye tukwas e kamni kimə Olif rəmhen kin yame ramor nipiğ mifam. Kini kafan narmamə minə khakwasig kin. ⁴⁰ Kini kishaktə aikin a, rini-pən tuk əriə mə, “Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik to ripəh niwəh-si-pən vəhsi-pənien kimi əmiə mor kapəmiə nhatətəyen rimir.” ⁴¹ Kini In rımipəh əriə mivən isok kəskəh əmə, mənımkur maməhuak mamni mımə, ⁴² “Tatə, tukmə rikim ragien, awəh, vəhsi-ta nəmhəyen‡ yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; or əmə ye kafam nərigien.” ⁴³ Kini agelo kirik rımasi-pən ye neai muə mivəhsi-pən nəsaninien kimin. ⁴⁴ Meinai rikin rımhə pik, kini ramətərig pik, kini maməhuak skai. Nəmnhawkien rarkwəmətəih iran maiyu rəmhen kin yame nitaw jir ramaiyu məsik nimoptanə.§

⁴⁵ Nipiğ rıməhuak ta, mərer mirerig-pə mə tukrəm kafan narmamə minə. Kini məm əriə kwəsapir yeru. Kwəsəpou meinai rikiriə raməmhə. ⁴⁶ Kini rini-pən tuk əriə mımə, “?Rhawor nakapir? Sarha, misəhuak mhamə nar kirik tukripəh niwəhsi-pən vəhsi-pənien kimi əmiə mə tukror nhatətəyen kapəmiə tukrəta irak.”

*Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharəh In
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:2-11)*

22:30: Mat 19:28 **22:32:** Jon 17:15 **22:34:** Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38 **22:35:** Luk 9:3; 10:4

† **22:37:** Profesi e raməmir ye Aes 53:12. ‡ **22:42:** Nəgkiarrien kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikinien ye nəmhəyen.” § **22:44:** Ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman yame kimirai ye Gris, nəgkiarrien ye ves 43 mine 44 rirkək.

⁴⁷ Nipig Yesu ramægkiar hanə, kwhen ehuə ritərhav-pə tukun, kini kwən a Judas, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, in rimikir əriə mhauə. Kini rimauə ipakə tuk Yesu mə tukrəturəm-pən iran. ⁴⁸ Mərig Yesu rimini-pən tukun mə, “Judas. Yo Ji Yermamə. ?Mərig rhawor nakamuə mə takaturim-pə irak mameighan-pən kin Yo kimi tikmir minə?”

⁴⁹ Kini nipig narmamə kape Yesu kimisəm narimnar minə a, mharkun naha nhagin tukor, mhani-pən tukun mhamə, “Yermaru. ?Jakshawor? ?Jaksərai əriə kin nau, uə?”

⁵⁰ Kini iriə kirik rimnərai nimətirgi slef kirik kape jif pris kin nau.

⁵¹ Mərig Yesu rimə, “!Ah! !Nəmhen! Səpəh əmə!” Kini In rirap nimətirgi kwən a kini mor huvə min.

⁵² Kini Yesu rimnægkiar kimi hae pris minə mine nəmehuə minə kape mobael kape Nimə Ehuə kape Kughen, mine nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel, yame kimnhauə mə tukharaptərəkkin In. Mini-pən tuk əriə mə, “!Eh! ?Nakhamə ta mə Yo yermamə kape narowaginien, kini nakamhapik nau nisə mine kwətavhə minə mamhauə mə takharaptərəkkin Yo uə? ⁵³ Nipig mifam yakamarə kitawə-m kimiə ye Nimə Ehuə kape Kughen. ?Mərig rhawor nakhapəh nharaptərəkkinien Yo aikin? Mərig taktəkun ai, in nipig atuatur kapəmiə- nipig yame nəpignapien in ramehuə.”

Pita rimə in reinein Yesu

(Mat 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Jon 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Kini khauə mharaptərəkkin Yesu mharəh mhavən imei jif pris. Kini Pita rikwasig kin əriə, mərig ripəh nivən-pakəyen tuk əriə. ⁵⁵ Narmamə minə a kimisher nap kirik ipakə tuk nimə kape hae pris, kini misəkwətə rao rao kin nap. Kini Pita rivən məkwətə iriə miriə.

⁵⁶ Kini piakəskəh kirik yame in yorwok kirik rimauə məm Pita ramkwətə, nəmrhawəniən kape nap risia-pen in. Kini pian a rarha tim tim iran, mini-pən tukun mimə, “Kwən min e in e iriu Yesu kimnaweriwək.” ⁵⁷ Mərig Pita rimini-pən tuk pian a mə, “Pian apa, yakeinein kwən en.”

⁵⁸ Kini kwasig ikin, ripəh norien tu, kwən min kirik ruə mini-pən tuk Pita mə, “Eh. Ik min kirik yermamə kafan.”

Mərig Pita rimə, “Eh. Pəh nien mə yo yermamə kafan.”

⁵⁹ Kwasig ikin, aoa kirik ruə muavən ta, kini kwən kirik ramægkiar skai kimi əriə mimə, “Yakamni əfrakis mə kwən e rinaməriwək iriu Yesu, meinai in min in yemə Galili.”

⁶⁰ Mərig Pita rimə, “Kwən apa, yakpəh-nirkun-əgkəpien nəgkiarien e nakamni.” Kini Pita ramægkiar hanə, man rəkakə. ⁶¹ Kini Yesu Yermaru rarar mivaag-pən məm Pita. Kini Pita, rikin ruh nəgkiarien kape Yermaru yame rimini iran mimə, “Tuk yenpig əmə e, kwasig ikin man rəkakə, takni m-kisisər mə nakeinein Yo.” ⁶² Kini Pita rimatərhav iruə, rimnasək rimnasək.

Narmamə kisarh iakei ye Yesu

(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

⁶³ Kini ye nipig a, narmamə yamə mine kimnharaptərəkkin Yesu kimisarh iakei iran, mamhauh. ⁶⁴ Misarkis ətərəkkin nimrin kini mhauh, mhani-pən mhamə, “!Eh! !Profet! Ni-ru mə pa ramuh ik!” ⁶⁵ Kini kimnhani nəgkiarien hah rehuə iran misoriah In.

Kimnərip Yesu ye kaonsel

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)

⁶⁶ Kini yenpig-yenpig kin, nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel, mine hae pris minə, mine nəmhajoun kape Loa kape Moses khauə misofugin ye kaonsel kapəriə. Kini narmamə kharəh Yesu mhauə rərer ye nimri kaonsel a. Kini narmamə kape kaonsel kimnhani-pən tukun mhamə, ⁶⁷ “Ni-ru tuk əmawə mə ik e Kristo yame Kughen rimirpen uə nikam.”

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “To yakni pre tuk əmiə, nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ⁶⁸ Kini to yakaiyoh əmiə, nakhapəh nishorpinien. ⁶⁹ Mərig ririkakun ai taktəkun, Yo, Ji Yermamə, Yo jakvən məkwətə ye kwənmhaan kape nəsaninien mine nisaiyen, in e ye nıkar Kughen matuk yame Rəsanın.”

⁷⁰ Kini iriə m-fam kisaiyoh-pən tuk Yesu mhamə, “?Rhawor? Ik Ji Kughen uə?”

Kini Yesu rimiini mə, “Nakamhani məknen, nəfrakisien.”

⁷¹ Kini khamə, “To khapəh nhawhinien yermamə min kirik mə tukruə mini-hah in, meinai kimisərig atuaturək nəgkiarieren a ye nherin.”

23

Yesu rimmərer ye nimri Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Kini narmamə m-fam kape kaonsel kimisarar mhakir Yesu mhavən kimi Paelat.

² Kini mharuk-pən nəgkiarieren iran mhamə, “Yimisəm mə kwən e in e ramkir kapətawə narmamə minə mamor əriə kasarmə, kini mamorar ye nərigien kapəriə kasor tikmir iriə gavman kape Rom, mamni-əhu əriə mə tukhapəh nisərokien takis kimi Sisa yame ramarmaru ye tanə e. Kini in mamni-ərhav mə in Kristo yame Kughen rimirpen ta mə In king kirik.”

³ Kini Paelat raiyoh-pən mımə, “?Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Mərig Yesu rimiini-pən tukun mımə, “Nakamni əfrah.”

⁴ Kini Paelat rini-pən tuk jif pris minə mine narmamə m-fam mə, “Yakpəh nəm-pəniyen nar has kirik iran yame ramni mə In rimmakapir loa kirik.”

⁵ Mərig iriə kisokr-apomh mamhani mhamə, “Nikam. Kwən e raməriwək apnapig mamhajoun narmamə mifam ikin minə ye Judia, ririkakun Galili muə meriaji-pə eikin e, kini mamor nətərigien kapəriə kaserwei misarmə.”

⁶ Kini nıpig Paelat rimmərig nəgkiarieren a, raiyoh mə, “?Rhawor? ?Kwən e in yemə Galili?” ⁷ Kini rimmərig mə Yesu rimatərhav ikin a Herod Antipas ramarmaru ikin, in mher-pən kin Yesu mə tukrivən mamərer ye nimri Herod, meinai ye nıpig a, Herod min in ramarə Jerusalem.

Yesu rimmərer ye nimri Herod Antipas

⁸ Kini nıpig Herod Antipas rimməm Yesu, rikin rimməgien pik, meinai rimmorkeikei mə tukrəm In ror tu. Herod rimmərig əmə nəvsaoyen kin, kini morkeikei mə tukrəm Yesu tukror nımtətien kirik. ⁹ Kini rimməyoh kin nəgkiarieren ripsaah kimi Yesu, mərig Yesu ramapnapig əmə mıpəh nhorpinien kafan nəgkiarieren. ¹⁰ Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimisərer ye nimri Herod mamharuk-pən nəgkiarieren ripsaah ye Yesu. ¹¹ Kwasig ikin, Herod Antipas mine kafan mobael minə kimisarh iakei ye Yesu. Kini Herod rini-pən tuk kafan mobael minə mə tuksarkaoh-pən kin kot huvə kirik kimin, kini mhakir mhavən min kimi Paelat.

¹² Kupan ikin, Herod Antipas mine Paelat kimawor tikmir kimi əriu minə. Mərig ye nıpig a, iriu kimirauə kirikianə.

Paelat rimiini mə Yesu tukraməkeikei mımə

(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16)

¹³ Kini Paelat rimmokrən kin jif pris minə mine nəmehuə minə kape nəmə Isrel, mine narmamə m-fam, kini iriə mifam kimnhauə kirikianə. ¹⁴ Kini in rimiini-pən tuk əriə mımə, “Kwən e, nimnharəh mhauə ramərer ye nımrık, kini nakamhani mhamə ramorar ye nərigien kape narmamə kapəmiə, kasor tikmir kimi gavman. Mərig yaknəkir ta nərigien a ye nımrimiə, kini mıpəh nəmien mə rimmakapir loa kirik. Nəgkiarieren yamə mine nakamharuk-pən iran rıpəh norien nəfrakisien kin. ¹⁵ Kini Herod Antipas min, in rinəkir

min məm mə rīpəh norien nar has kīrik. Ror məkneikin in rīmnher-pə min kin kimi ətawə, kini rīmar əmə tuk nəmien mə kwən a in rīpəh norien nar has kīrik mə to khopni in tukun. ¹⁶ Pəh kafak mobael minə kīsərkis-ərkis əmə in kini ai mīsher-yerhav kin pəh ramvən.”

¹⁷ Ye nīpig kape lafet kape Nəviərokinien, Paelat tukraməkeikei mīrisin kapəriə kīrik yermamə rītərhav ye kalabus.* ¹⁸ Mərig iriə m-fam kīsokr-apomh mhamə, “!Kīr ərhav kwən en pəh khopni! !Mərig risin Barabas rīrerig-pə tuk əmawə!” ¹⁹ (Kwən e Barabas, kimivəhsi-pən in ye kalabus meinai in rīmnor narmamə kamhauh mobael minə kape gavman ye taon a, kini in yhopni yermamə).

²⁰ Mərig Paelat rorkeikei mə tukrīrisin Yesu ramvən, kini in mægkiar min kimi əriə. ²¹ Mərig iriə kīsokr-apomh pik min mhamə, “!Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin! !Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin!”

²² Mərig Paelat rīmnəgkiar min kimi əriə yame ror kīsīsər kin, mīmə, “?Rhawor? ?Kwən a In rīmnor naha nhagin yame rahas? Yo yakpəh nəmien mə In rīmnor nar has kīrik yame ratuatuk mə tukhopni In tukun. Mərig pəh kafak mobael minə tuksərkis-ərkis əmə In, kini ai mīsher-yerhav kin ramvən.”

²³ Mərig iriə kasəkeikei mīsəgkiar skai, kini masokrən apomh ye Paelat mhamə tukrəsik haktə pən ye nai kamarkwao kin. Kini mīsokrən apomh mamhavən, mhakurao ye nərigien kape Paelat. ²⁴ Kini Paelat rīmini-ərhav mə Yesu tukraməkeikei mīmə rəri-pən nəgkiarien kapəriə. ²⁵ Kini meighan-pən kin ramvən ye kwermi kafan mobael minə mə tukharəh mhavən mīsor nərigien kape narmamə minə a. Mərig Paelat rīmīrisin Barabas e kupən kimivəhsi-pən ye kalabus tuk nuhyen mobael kape gavman mine nhopniyen yermamə.

Kimikīr Yesu kīvən mə tukhopni

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

²⁶ Kini nīpig mobael minə kimnhakīr Yesu mhatərhav ye taon, mīsəm yemə Saerin kīrik, nhagin e Saemon. In rīmasi-pən isok meriwək mamuə ye taon. Kini kharaptərkīn, mīsərəhu-pən nai kamarkwao kin kape Yesu ye nuran mhamə tukrīrəh. Kini mhani-pən tukun mhamə, “Kwasig kin Yesu.” ²⁷ Kini narmamə khapsaah kimiseriwək mamhakwasig kin Yesu ye swatuk. Kini nīpiraovīn khapsaah kimnhakwasig kin əriə, mīsasək, masokrən kin Yesu. ²⁸ Mərig Yesu rarar marha-pən məm əriə, kini mīni-pən tuk əriə mīmə, “Nīpian Jerusalem, takhapəh nīsasəkien tuk Yo; mərig sasək atuk tuk əmiə mine jimiə minə. ²⁹ Sətərig kin Yo. Nīpig ramuə tukpini kimə ‘Sagien kimiə nīpiraovīn yamə mine naksor siə kin əmiə, mine yamə mine nakhapəh nhavəhsi-pənien nah.’ ³⁰ Ye nīpig a, narmamə tukhani-pən tuk tukwas ehua mhamə,

‘!Awəh! !Əkwətəsis əmawə!’

Mhani-pən tuk nahak minə mhamə,

‘Əkwətəsuun əmawə.’

(Hos 10:8) ³¹ “?Mərig tukmə nap ramuək məkna nīpig nai

ramrəmṛə, kini tukrhawor ye nīpig yame nai ramsiə?”†

Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin

³² Kini mobael minə kimnharəh kwərə mir kīraru yamə mir kimawəkəpir loa mhamə tukshopni ərisir Yesu. ³³ Kini kimnhauə ikin kīrik e, nhagin e Kerhə Irə Jir. Aikin a, kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin. Kini mharuk haktə min yemə-akapir loa mir kīraru aikin, kīrik ye nīkar Yesu matuk, kini kīrik ye nīkarin mawor. ³⁴ Kini Yesu

* **23:17:** Nəgkiarien ye ves 17 rīkək ye kopi akwas tiksīn kape Niutesteman. Keinein mə Luk rīmīrai əfrakis uə nīkam.

23:29: Luk 21:23 † **23:31:** Yesu ramni nuhpīkinien kīrik ye nai ramrəmṛə mine nai ramsiə. Yesu In rəmhen kin nai ramrəmṛə, meinai nīmraghien kafan ratuatuk, mərig in ramərig rahas rəmhen kin yame nap ramuək. Mərig yor təvhagə has minə kīsəmhen kin nai yame ramsiə nihuvəyen rīrkək irəriə. Kini iriə tuksarə ye narpīnien ehua, nap tukrəs pik əriə.

rimə, “Tatə, takpəh narpin-pəniēn tai norien has yame kasor irak, meinai kiseinein naha nhagin yame kasor.” Kini kimisəwhai kafan narimnar masarukin daes tukun.

³⁵ Kini narmamə yamə mine kasərer aikin kasəm narimnar minə a. Mərig nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel kasarh iakei min ye Yesu mamhani mhamə, “In ruəvəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig tukmə in Kristo yame Kughen rimirpen, mine in Yemə Kughen Rimnher-pə kin, pəh rīvəh miragh atuk ru In.”

³⁶ Kini mobael minə, iriə min kisarh iakei ye Yesu, kini mhavən ipakə tukun masaiyoh mə rorkeikei waen. (Mərig waen a rəukəh pik). ³⁷ Mamhani-pən tukun mhamə, “!Tukmə Ik king əfrakis kape kwənərəus kape Isrel, vəh miragh atuk Ik ai təkun!”

³⁸ Kini kimirai-pən nəgkiariēn kirik ye tənkar nai kirik, kəsik-pən yerpərig ye nai kamarkwao kin yame ramni mimə, “In e king kape nəmə Isrel.”

³⁹ Kini yemə-akapir loa kirik yame kimarkwətərək-in-pən in ye nai kamarkwao kin, rimnəgkiar has pən kimi Yesu mamni mimə, “!Eh! ?Ik Kristo yame Kughen rimnher-pə kin Ik uə nikam? Tukmə ror məknənkin, vəh miragh Ik kini mivəh miragh min əmru.”

⁴⁰ Mərig yemə-akapir loa kirik min rimini-pən tuk in kirik, mini-əhu mimə, “?Rhawor? Natakmhə pawk, mərig nakpəh nisaiyēn Kughen. Narpinien e kapətasir in rəm nəmhen əmə. ⁴¹ Mərig ratuatuk əmə mə kirau tukrimhə tuk kapərau norien has yame mine kimiwor. Mərig kwən a rīvəh norien nar has kirik.”

⁴² Kini mini-pən tuk Yesu mimə, “Yesu, ye nipig takuə mor king iran, pəh rikim tukraməsik yo.”

⁴³ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik, mə towēi əmə, kirau mik tukwarə apa ye rao ye neai.”

Yesu rimamhə

(Mat 27:45-46; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Kini ipakə tuk twelef klok yerkwēiha, mirh rīvəh nəsiəyēn, kini nəpignapiēn rimneiwaiyu-pə məmir meriaji-pən tri klok yenaiyu. Kini ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kimiruk haktə neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənghan yame Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipən a rəhipu nipərin kiraru. ⁴⁶ Kini Yesu rimnokrən apomh mimə, “Tatə. Yakamərhū-pre nimraghien kafak ye kwermim.” Nipig rimnəgkiar ta, kini kafan neihagien ritərhav.

⁴⁷ Kini nipig yemehuə kape mobael minə kape nəmə Rom rimnəm narimnar minə a, rəgnəgin Kughen mamni mimə, “!Nəfrakisien, kwən a In yemə atuatur!” ⁴⁸ Kini narmamə yamə mine kimnhauə aikin a mhamə tuksəm, nipig kimisəm narimnar minə a, kimnhavən misərig rahah yerkiria, kini misərip nimagiria. ⁴⁹ Kini narmamə tiksīn kape Yesu, mine nipiraovin yamə mine kimnhasi-pən Galili, mamhakwasig kin Yesu mamhauə, iriə kimisərer isok kəskəh, masəm narimnar minə a.

Josef Aramatia riminim niprai Yesu

(Mat 23:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Kini yemə Aramatia kirik aikin, nhagin e Josef. Aramatia in taon kirik apa Isrel, kini kwən a in yermamə kirik kape kaonsel kape nəmə Isrel. In yemə huvə, kafan nimraghien ratuatuk, kini in yermamə kirik yame rimnawhin mə tukrəm nar-maruyen kape Kughen. Kini in rimipəh neighanien kin nəgkiariēn kape kaonsel yame kimiseighan-pən kin Yesu mə tukhopni. ⁵² Kini in rimavən məm Paelat maiyoh-pən in mə tukreighaan kin niprai Yesu pəh rīvəh. ⁵³ Kini Josef rimavən mirəhsi-əhu niprai Yesu ye nai kamarkwao kin, mirəh mivən muvrig kin neipən huvə kirik e kamni kimə linen. Kini mirəh mivən mərəhū-pən ye nəpəəg kapier yame kinirai ta tuk norien suranə ikin, mərig kipəh hanə ninimien yermamə kirik aikin. ⁵⁴ In a ye nipig yame nəmə Isrel kasor apnəpeinə iran tuk Sabat, kini ipakə Sabat ririkakun.

⁵⁵ Kini nīpīraovīn yamə mine kīmnhasi-pən Galili mamhakwasig kin Yesu, kīmnhakwasig kin kwən a, mhavən misəm nāpəəg kapier a. Kini misəm mə Josef rīmnhawor pən iran mine mərəhu nīprai Yesu. ⁵⁶ Kini ai, nīpīraovīn minə a kīmnharerīg-pən yerkwānu mə tuksor apnəpeinə ye nīmar nai minə tīksin mine pomad yame nāmīovriə rapien huvə mə tuksor-pən ye nīprai Yesu. Məriḡ ye Sabat, iriə kisapīs rəri-pən loa.

24

Yesu rīmīmrāgh mīn ye nīmḡayen

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

¹ Kini Sande, yenpīg-enpīg əgkəp, nīpīraovīn minə kīmnhavən apa ye nāpəəg kapier, mhapīk nar pien-pien yamə mine nāmīovriə rapien huvə, yamə mine kwəsor apnəpeinə ta iran. ² Nīpīg kīmnḡauə ipakə tuk nāpəəg kapier, misəm kapier yame kīmnətāpīg kin ye nāpəəg kapier, məriḡ kinəsua ta kin. ³ Kini kīmisauru-pən imə ye nāpəəg kapier, mhapəh nisəmīen nīprai Yesu Yermaru. ⁴ Kini miseinein apomh masətəriḡ kin narīmnar minə a. Məkneikin, yermamə kīraru kratərhav-pə, mwərer iriə miriə. Miravən ye neipən yame rhawən maməsiə. ⁵ Kini nīpīan minə a kīmnḡagin pīk, misənīmkur. Kini kwərə mir a krəmə, “?Rhawor nakasarha kin yemə ruəmragh ta e imei nəmə mhə minə? ⁶ In ruirkək eikin e. !In ruəmragh mīn! Rīkimiə tukraməkeikei maməsīk-ru nəḡkiarīen yame rīmīnī-pre tuk əmiə ye nīpīg yame rīnamarə apa Galili mīmə, ⁷ ‘Narīmnar minə e tukasəkeikei mhauə misor nəfrakīsien kin. Tukeighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, yakvən ye kwermi yor təvhagə has minə, kini tukruk haktə Yo ye nai kamarkwao kin kini jakmhə. Məriḡ nīpīg yame ror kisīsər kin, jakaməkeikei mamragh mīn.’ ”

⁸ Kini rīkiriə rīmnaməsīk nəḡkiarīen a kape Yesu. ⁹ Mhatərhav ye nāpəəg kapier, mhavən mhani-pən narīmnar minə a tuk narmamə leven kape Yesu, mine kafan minə m-fam. ¹⁰ Kini nīpīraovīn yamə mine kīmnḡani-ərhav narīmnar minə a kīmi aposol minə, iriə e Meri Magdala, Joana, Meri nisīn Jemes, mine nīpīraovīn minə mīn tīksin yamə mine kīmnhavən ye nāpəəg kapier. ¹¹ Məriḡ aposol minə kīmisəriḡ nəḡkiarīen a, khamə nəḡkiarīen armər kīrik yame nīpran rīrkək, mhapəh nhaniyen nəfrakīsien iran.

¹² Məriḡ Pita rərər maiyu mīvən apa ye nāpəəg kapier, məmramīr mīvaag-pən məm əmə neipən yame kīmuvrīg nīprai Yesu kin, məriḡ nar mīn kīrik rīrkək. Kini in rarar mīrerīg mīvən yerkwānu, kini mamətəriḡ pīk kin norien a.

Yermamə kīraru kape Yesu kīmīwəm In ye swatuk yame ramvən apa Emeas

(Mak 16:12-13)

¹³ Ye nīpīg əmə in a, yermamə kīraru kape Yesu kīmaweriwək mīravən yerkwānu kīrik, nhagin e Emeas. Yerkwānu a isok tuk Jerusalem rəmhen kin leven kilometa. ¹⁴ Kini ye nīpīg iriū kwəriwək mīravən, kini marəni narīmnar yamə mine rīmatərhav-pə. ¹⁵ Mwəḡkiar hanə, kini Yesu rīvən ipakə tuk əriū, mīrhəriwək kwīs marhivən. ¹⁶ Məriḡ kīripəh nīrhīrkunien mə pa irisīr miriū krhəriwək, meinai Kughen rīmnətāpīg kin ye nəriḡien kapəriū.

¹⁷ Kini Yesu rīmīnī-pən tuk əriū mīmə, “Kwərə mir. ?Naha e nakarəni?”

Məkneikin kwərə, rīkiriū rəpou. ¹⁸ Kini iriū kīrik, nhagin e Kleopas, rīmīnī-pən tukun mīmə, “Tukmə ror Ik yepsīpīs əmə kīrik e Jerusalem, yame reinein narīmnar yamə mine rīmatərhav-pə ye nīpīg yamə mine ruauə ta muavən.”

¹⁹ Kini raiyoh əriū mīmə, “?Naha minə e?”

Kini kīrəni-pən tukun mīrəmə, “Narīmnar yamə mine kīmnor ye Yemə Nasaret e Yesu. In profet kīrik kape Kughen, kini kafan wok rəsānīn huvə mine kafan nəḡkiarīen minə khapam. Kini rīki Kughen mine rīki narmamə ragien tukun. ²⁰ Məriḡ kapəmawə hae

pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimnharəhsi-pən In ye kwermi nəmə Rom mə tuksəkir misəm mə In tukrimhə. Kini kimisəsik haktə In ye nai kamarkwao kin, kini rimhə. ²¹ Narimnar a rinor ta ruəvəh nipig kisisər. Mərig kimawə yimisərəhu-pən pawk kapəməwə nərigien skai iran mə In tukririsin əməwə kwənərəus minə kape Isrel ye kwermi tikmir minə kapəməwə. ²² Nar kirik min, nipiraovin tiksın irəməwə kimisor əməwə yaksakur tuk nəgkiarien kirik. Toweı, yenpig-enpig əgkəp, kimnhavən apa ye nəpəəg kapiet yame kiminim Yesu ikin, ²³ mhapəh nisəmien nipran. Mharerig-pə mhani mhamə, ‘Yimisəm nəmrərhavyen kirik. In e agelo mir kiraru kirəni-pə tuk əməwə mirəmə, “Yesu ramragh.” ’ ²⁴ Kini kapəməwə narmamə tiksın kimnhavən ye nəpəəg kapiet, masəm narimnar fam əgkəp ratuatuk rəmhen kin yame nipiraovin minə a kimnhani. Mərig khapəh nisəmien Yesu.”

²⁵ Kini In rini-pən tuk əriu minə, “Kwərə mir. Kapəmiru kapə rirkək. Naksor pik kəmar tuk niniyen nəfrakisien ye nəgkiarien yame profet minə kape Kughen kimnhani. ²⁶ ?Nakrarkun uə nikam mə Kristo yame Kughen rimirpen tukraməkeikei mamərig nəmhayen ye nipran, kini kwasig ikin, In tukripivən apa ye rao ye neai mivəh nhag kape nisaiyen?” ²⁷ Kini Yesu rimnhoprai-pən Nəkwəkwə kape Kughen kimi əriu yame raməgkiar iran, ririkakun ye nəkwəkwə minə kape Moses muə meriaji-pə nəkwəkwə minə kape profet minə kape Kughen.

²⁸ Kini kinarhuə ipakə tuk yerkwənu yame kwərə mir a kiravən ikin, mərig kwəm mə rameriwək mamvən. ²⁹ Kini iriu kawəkeikei kimin mirəmə, “Eh. Rhuvə mə takaməmir kitasir, meinai rinəpignəp ta. Pəh nien mə tuktu mirh rivə.” Kini rimavən məm əriu marhəkwətə.

³⁰ Kini kinarhəkwətə mə tukrhəvigin, kini In rivəh bred minı vi vi Kughen tukun, kini mhapu migəhsi-pən kimi əriu. ³¹ Məkneikin Kughen rimnor kirarkun mə In Yesu. Taktəkun əmə rirkək min, kirəpəh niwəmien In. ³² Kini kirəni-pən tuk əriu mirəmə, “Eh. Nəfrakisien mə nipig In rimnamhoprai-pə huvə Nəgkiarien kape Kughen kimi ərau ye swatuk, kini kwərig huvə kin, rikirau ramagien pik.”

³³ Kini taktəkun əmə min kimiwərer miratərhav aikin a mirarerig min miravən Jerusalem. Kini ikin a, iriu kimiwəm nəmə leven kape Yesu mine narmamə tiksın min kafan kwənhauə misofugin ta misəkwətə. ³⁴ Mamhani-pən tuk əriə mhamə, “Nəfrakisien. Yesu Yermaru rimimragh min, kini Saemon Pita rinəm ta.” ³⁵ Kini iriu kirəni-pən fam narimnar yame rimatərhav-pə tuk əriu ye swatuk, kini mirəni-pən nipig yame iriu kimirarkun Yesu iran, ye nipig yame In rimnhapu bred mivəhsi-pən kimi əriu.

*Yesu rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)*

³⁶ Kini nipig kirəni nəgkiarien a, Yesu ruə mərer ye kwerkwan irəriə mamni-pən tuk əriə mə, “Pəh nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə.”

³⁷ Mərig iriə kisakur pik kin, kini mhagin kin. Khamə ta mə yarmhə. ³⁸ Mərig In rini-pən tuk əriə minə, “?Rhawor nakamhagin məkneikin? ?Rhawor kapəmiə nətərigien ramor kiraru? ³⁹ Taksəm-ru kwermik mir mine nihuk mir. Yo əmə e. Sərao-pə mharap niprak kini mharkun mə Yo e. Nanmi yermamə nipran mine nikəkrin rirkək, ripəh norien məkneikin. Nakasəm Yo, niprak mine nikəkrin aikin.”

⁴⁰ Rimini nəgkiarien a, mhajoun kwermın mir mine nihun mir kimi əriə. ⁴¹ Iriə khapəh nhani-əgkəpien nəfrakisien iran, meinai rikiriə rimnamagien pik, kini kisakur pik kin. Mərig In rimnaiyoh əriə minə, “Havəhsi-pə-ru nəviginien kirik.” ⁴² Kini kimivəhsi-pən kəməm kirik yame kimnhavaan ye nap kimin. ⁴³ Kini rən ye nimriə.

⁴⁴ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə minə, “In apa kupən, nipig yimnamarə kitawə-m kimia, yimini nəgkiarien e tuk əmiə mə, ‘Narimnar minə fam yame kamhani irak ye

Nəkwəkwə kape Kughen, tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. In e nəgkiarien minə ye nəkwəkwə minə kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə kape Kughen, mine Ol Sam.’”

⁴⁵ Kini In rəhitə ye nərigien kapəriə mə tukharkun nıprai nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen. ⁴⁶ Mini-pən tuk əriə mımə, “Nəgkiarien yame raməmır ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə ‘Narmamə taksor ahas pən kimi Kristo yame Kughen rımırpen. Masor rərig nəmhəyen ye nıpran meriaji mımhə. Mərig ye nıpig yame ror kisisər kin, In tukramragh min ye nımhəyen.’ ⁴⁷ Kini ye nhagik, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav nəgkiarien a mhamə narmamə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini Kughen tukripəh narpınien tai təvhagə hah kapəriə, kini məru-kin kapəriə norien has minə. Nəgkiarien e tukraməkeikei mivən kimi kwənərəus minə fam apa ikin minə fam. Ririkakun Jerusalem, mivən meriaji pən ikin minə fam ye tanımtanə. ⁴⁸ Kimiə nımısəm narımnar minə e, kini takhani-ərhav atuatur nəgkiarien minə iran. ⁴⁹ Mərig taksəmır ye taon e mamhawhin miseriaji takhavəh nəsanınien kape Nanmın kape Kughen, kini tukrikwar ye nımraghien kapəriə. Yo jakher-pən kin In rəmhen kin yame Rımik rımırpen ta mə tukror.”

Kughen rımivəh Yesu mamvən ye neai

(Mak 16:19-20)

⁵⁰ Kini Yesu rımikir əriə mhatərhav ye taon, mhavən yerkwanu a Betani. Kini rımivəhsi-haktə kwermın mir maməhuak mivəhsi-pən nıhuvəyen kimi əriə. ⁵¹ Kini nıpig raməhuak hanə, mıpəh əriə. Kughen rıvəh In mamhaktə ye neai. ⁵² Kini kasəgnəgin In, mharerig pən Jerusalem, rikiriə ragien. ⁵³ Kini nıpig minə fam kamhavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mamhani vi vi Kughen.

Jon

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai Nəgkiarieren kwəkwə kape nəkwəkwə e Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kaseinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e ripəh niniyen nhagin. Mərig rikitawə raməsik mə Aposol Jon rimirai. In naorahi Jemes, kini iriu kwajikovə mir kape Sebedi. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Kamni kimə in rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai, mine 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi narmamə mə tukhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. In rorkeikei mə tukrasitu irəriə mor nhatətəyen kapəriə tukriskai, meinai kapəriə nhatətəyen ripəh niskaiyen.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Yesu rimamhə mamragh mən, ai, newk fifti o sikisti ruauə muavən ta, Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. Jon in yemehuə kirik kape niməhuak, kini narmamə m-fam kape niməhuak kamhasiai in. In rorkeikei mə narmamə m-fam tukharkun huvə kafan nhajounien. Kini nipig nhajounien eikuə minə tukramuə, in rorkeikei mə narmamə tukharkun nhani-əhuyen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Rimirai nəkwəkwə e mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, kini in Kughen əfrakis. Kini narmamə m-fam yamə mine kashatətə iran tukhavəh nimraghien rerin. Kini Jon rorkeikei mə tukrini-ərhav nəvsaoyen kape Yesu yame nəkwəkwə kape Matiu mine Mak mine Luk kimirhipəh nirhinyen. Kini in rorkeikei mə tukrini atuaturik nətərigien tiksın yame narmamə kamhani ye Yesu.

Nəgkiarieren kape Kughen rimauə mor yermamə kin, in e Yesu

¹ Apa kupan əgkap, ye nirikakunien, Nəgkiarieren rimnəmır ta.* Nəgkiarieren e rimnamarə iriu Kughen. Kini Nəgkiarieren e, in Kughen. ² Nipig Kughen ripəh hanə norien narimnar, in rinarə rerin ta iriu Kughen. ³ Kini Kughen rimnor narimnar fam ye nəgkiarieren a, kini narimnar fam yame Kughen rimnor, nar kirik mən rikək yame Nəgkiarieren a rimipəh norien. ⁴ In e, in Nuknei nimraghien, kini nimraghien e, in nikakien yame raməsia-pen narmamə mifam. ⁵ Nikakien a raməsia-pen nəpignəpien, kini nəpignəpien to ripəh napitayen.

⁶ Yermamə kirik yame Kughen rher-pə kin mə tukruə, nhagin e Jon Baptaes.† ⁷ In rimnərer-ərhav mə tukrini-ərhav-pən nikakien a kimi narmamə, pəh iriə m-fam tukhani nəfrakisien iran. ⁸ Pəh nien mə Jon in nikakien, mərig in rimauə əmə mə tukrini-ərhav nikakien a kimi narmamə m-fam. ⁹ [Nəgkiarieren a rimauə ye tokrei tanə], kini in nikakien əfrakis, yame raməsia-pen narmamə m-fam ye tokrei tanə.

¹⁰ Nar apnapig mə Kughen rimnor tokrei tanə ye Nəgkiarieren a, kini rimnamarə ye tokrei tanə e, mərig narmamə kape tokrei tanə kimiseinein In. ¹¹ Rimauə ye tanə yame in kafan əmə tanə, mərig narmamə yame In rimirpen əriə‡ kimnhaukreikin-pən nimeitairiə kim In, mhapəh nisorkeikeiyen In. ¹² Mərig narmamə m-fam yamə mine kamhavəh In yerkiria, rikiria ragien tukun, mishatətə ye nhagin, kini In rameighan kin əriə mə tukhauə kwajikovə minə kape Kughen. ¹³ Pəh nien mə kwajikovə minə a kape Kughen kasarha-pə rəmhen kin yame kwajikovə minə kape tokrei tanə kasarha. Pəh nien mə nərigien kape

* **1:1:** Nəg pisin kirik, ramni Yesu Kristo, mə “Nəgkiarieren.” Əm-ru Jen 1:1; 1 Jon 1:1; Jon 17:5; Rev 19:13. **1:3:** Kol 1:16; 1 Korin 8:6; Hib 1:2 **1:4:** Jon 5:26; 11:25; 14:6 **1:5:** Jon 9:5; 12:46 † **1:6:** Aposol Jon in rimirai nəkwəkwə e. Ror pisin ye Jon Baptaes. **1:9:** 1 Jon 2:8 ‡ **1:11:** Yesu rimauə pawk apa Isrel, mərig nəmə Isrel, yame Kughen rimirpen əriə apa kupan, khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. **1:12:** Gal 3:16

yermamə, uə kape tatə, yame kasarha iran. Mərig kasarha wi min ye Kughen, ye kafan nəsaninien.

¹⁴ Nəgkiarieren a rimauə yermamə mamarə kitawə min. Kimawə yimisəm kin nimrimawə nehuəyen kafan. In e, in nehuəyen kape Kwənkwan kirikianə Əmə, yame rimasi-pən ye Tatə Kughen. In rukwar kin nihuvəyen yame ramautə-pə kin kimi ətawə, kini rukwar min kin nəfrakisien.

¹⁵ Jon rimmərer-ərhav mamokrən apomh mīmə, “Yermamə e in e yame yimnamni mīmə, ‘Yo jakəkupən, kini kwən kirik min aikin yame tukripikwasig kin yo. Mərig In yerpərig rapita yo. Meinai nipig yimipəh hanə narhayen, mərig In rinarə rerin ta.’ ”

¹⁶ Kini In rukwar kin nihuvəyen yame ramautə-pə kin kimi ətawə, kini nipig m-fam In ravəhsi-pə nihuvəyen kafan kimi ətawə. ¹⁷ Ror məkneikin meinai Moses in swatuk kupan yame Kughen rimivəhsi-pə loa kimi ətawə, mərig Yesu Kristo in swatuk yame Kughen ramautə-pə kin kafan nihuvəyen mine nəfrakisien kimi ətawə.

¹⁸ Narmamə to khapəh nisəmien Kughen. Mərig Tini Kwənkwan Kirikianə Əmə, yame ramərer ye nīkar Kughen, in Kughen. In rimmor əpu Kughen kimi ətawə kini kitawə kharkun In.

*Jon Baptaes ramni mə pəh nien mə in Kristo
(Mat 3:11-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)*

¹⁹ Kini nəmehuə minə tiksın ye kwənərəus kape Isrel yamə mine kimnisarə Jerusalem, kisher-pən kin pris tiksın mine Lifaet§ tiksın mə tukhavən misəm Jon Baptaes misaiyoh in mhamə, “Eh. ?Ik naha yermamə?” Ror məkneikin, Jon rimiini-ərhav in. ²⁰ Nipig kimisaiyoh in mə in pa, in ripəh nerkwaigien kin, mərig rimiini-pən atuatur əmə in tuk əriə mīmə, “Pəh nien mə yo Kristo yame Kughen rimiini mə tukrher-pə kin.”

²¹ Kini iriə kimnhani mhamə, “?Tukmə pəh nien mə ik Kristo, kini ik pa? ?Ik Elaeja uə?” Mərig Jon rimə, “Nīkam. Pəh nien mə yo Elaeja.”

Kini iriə kimisaiyoh min in mhamə, “?Tukmə pəh nien mə ik Elaeja, kini ik pa? ?Ik profet kape Kughen yame kimini kupan mə tukruə uə?”

Mərig Jon rimə, “Nīkam.”

²² Kini iriə kimnhani mhamə, “Ik takaməkeikei mimi-ərhav ik kimi əmawə, pəh kimawə jakhavən mhani-əzah-pən kimi narmamə yamə mine kimisher-pə kin əmawə.”

²³ Kini rimi-pən tuk əriə mīmə, “Yo e yermamə yame profet Aesea rimiini-ərhav ta kupan mə,

“Yermamə kirik tukrokrən apomh apa ye tipəvsik mamni mīmə, “Kimiə taksor huvə swatuk kape Kughen Yermaru.” ” (Aes 40:3)

²⁴ Kini Farisi minə kimisher-pən kin narmamə tiksın min khauə apaikin, ²⁵ misaiyoh-pən Jon mhamə, “?Tukmə pəh nien mə Ik Kristo, kini pəh nien mə ik Elaeja, kini pəh nien mə ik profet a yame kimisəvsao kin kupan, kini rhawor e nakamor baptaes ye narmamə?”

²⁶ Kini Jon rhorpin nəgkiarieren kapəriə mīmə, “Yo yakamor baptaes ye narmamə ye nu, mərig yermamə kirik ramərer ye kwerkwan irəmiə yame nakseinein In. ²⁷ Yo yakaməkupan, kwən a tukrikwasig, mərig In yerpərig, kini yo yetanə əmə. Yakpəh nəmhenien tuk nirisin-tayen sandel kafan.”

²⁸ Narimnar a rimmor əfrakis apa yerkwanu kirik, kamni kimə Betani. In apa nīkar nu Jodan pən- apa ikin Jon rimmor baptaes ye narmamə ikin.

Yesu In rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen

²⁹ Kəni rikwamer kin, Jon rimməm Yesu raməriwək mamuə, kini rimi-ərhav mīmə, “! Ei! !Səm-ru! Kwən e in e in rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen, meinai in tukririsin

1:13: Jon 3:5; 1 Pita 1:23 **1:14:** Fil 2:7; 1 Tim 3:16 **1:17:** Rom 5:21 **1:18:** 2 Korin 4:6; Kol 1:19; 2:9; Rev 22:4 § **1:19:** Lifaet in yamehuə kape nəhuakien kape nəmə Isrel. Əm-ru diksoneri. **1:21:** Mal 3:1; 4:5-6; Mat 11:14; 17:10-13 **1:21:** Dut 18:15

ta narpinien kape norien has minə kape narmamə ye tokrei tanə. ³⁰ Yermamə e in e yimnaməvsao kin kimi əmiə mimə, 'Yo jakəkupən, kini kwən kirik min aikin tukrikwasig kin yo. Mərig In yerpərig rapita yo. Meinai nipiḡ yimipəh hanə narhayen, In rinarə rerin ta.' ³¹ Nipiḡ yo yimnaməvsao kin In, kini yo min meinein mə In pa; mərig yimauə mor baptaes ye narmamə ye nu mə jakor əpu kwən a kimi kwənərəus minə kape Isrel."

³²⁻³³ Kini ai, Jon rimnərer-ərhav mamni min mimə, "Kughen rimnher-pə kin yo mə yo jakor baptaes ye narmamə kin nu, kini nipiḡ yimnaməvsao kin in, yo min yimneinein mə kwən ai in a. Mərig Kughen rimini-pə tuk yo mimə, "Takəm Nanmin kafak tukreiwayu mərer-pən ye yermamə kirik. Kini kwən e In e In tukror baptaes ye narmamə kin Nanmin Rhakə.' Kini ai, yimnəm Nanmin Kape Kughen risi-faktə ye neiai [rəmhen kin mak] meiwaiyu məkwətə-pən ye yermamə kirik. ³⁴ Yimnəm atuatur nar a, kini mərer-ərhav mamni-ərhav mimə, 'Kwən e in e, in Ji Kughen əfrakis.' "

Yesu rimirpen kafan tiksın narmamə

³⁵ Kəni rikwamer kin, Jon rimavən min apaikin irisir yermamə kiraru kafan. ³⁶ Kini məm Yesu raməriwək ye swatuk mamuə, kini rini-pən tuk əriu mimə, "Eh! Wəm-ru! Kwən e In e in Kwaji sipsip kape Kughen."

³⁷ Kafan yermamə mir kimiwəriḡ nəgkiarrien a, mwərer, mirakwasig kin Yesu. ³⁸ Kini Yesu rarar məm kwərə mir a karakwasig kin In, kini In rimə, "Eh! Kwərə mir. ? Nəkarwarha-kin naha?"

Kini iriu krəmə, "Rabae. ?Nakamarə hiə?" (Nəgkiarrien e rabae, nıpran ramni mə "yhajoun").

³⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriu mimə, "Pəh krhivən, nakwəm-ru ikin yakamarə ikin." Kini iriu kimirakwasig kin, mirhuvən, kini mwəm ikin ramarə ikin. İpakə mirh rivə, irisir min kimnarhəmır mirheriaji rəpignəp.

⁴⁰ Kwərə mir a kirik rimnəriḡ nəgkiarrien yame Jon rimini marar mamkwasig kin Yesu, nhagin e Andru, naorahi Saemon Pita. ⁴¹ Məkneikin, Andru rimavən məm piauni Saemon, rikir mirauə, kini mini-pən tukun mimə, "Eh! Yaknəm ta Mesaea." (Nəgkiarrien e Mesaea, nıpran rimə "Kristo," yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin). ⁴² Kini Andru rikir Saemon miravən miwəm Yesu.

Kini Yesu rəm in, mimə, "Ik e Saemon, kwajikovə kape Jon. Mərig taktakun ai, tukokrən kin ik kimə 'Kefas.'" (Nhag e Kefas, nıpran ramni mə kapier. Ye nəgkiarrien kape nəmə Gris kamni kimə Pita).

Yesu rimirpen Filip mine Nataniel

⁴³ Kəni rikwamer kin, Yesu rikin raməsik mə tukrivən apa Galili. Kini məm kwən kirik, nhagin e Filip, mini-pən tukun mimə, "Yuə mikwasig kin Yo." ⁴⁴ Filip in yemə Betsaeda, imei Andru mine Pita. ⁴⁵ Kini Filip rivən məm Nataniel mimə, "Kimawə yakwəsəm kwən apera, yame Moses rimnaməvsao kin ye nəgkiarrien kape loa, In yermamə yame profet minə kimisəvsao kin, kini In yemə Nasaret, ji Josef. Nhagin e Yesu."

⁴⁶ Mərig əmə Nataniel rimə, "?Rhawor? Nar huvə kirik to rıpəh nısi-pənien a Nasaret." Mərig Filip rimə, "İta. Yuə məm-ru."

⁴⁷ Kini Yesu rimnəm Nataniel raməriwək mamuə, kini rini-ərhav mimə, "Kwən e, in kwənərəus atuatur kape Isrel. In reinein neikuəyen."

⁴⁸ Əmaikin, Nataniel raiyoh Yesu mimə, "?Rhawor nakirkun yo?"

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, "Yimnəm ik nakamkwətə ye tikimkimi nai*, kwasig ikin Filip rokrən kin ik."

⁴⁹ Kini Nataniel rimə, "Yhajoun. !Ik Ji Kughen! !Ik King kape kwənərəus kape Isrel!"

1:29: Hib 9:22,26 **1:30:** Jon 1:15,27 **1:42:** Mat 16:18 **1:47:** Jen 27:30-36; 31:26; 32:28 * **1:48:** Nəgkiarrien kape Gris ramni "tikimkimi nai kirik kamni kimə fig;" kwənkwan rheikən.

⁵⁰ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “?Nakamni nəfrakisien irak meinai yakməni əmə mə yaknəm ta ik, nipiḡ nimnamkwətə ye tikimkimi nai? Ik takpiəm nar ehuə minə rapita yame.” ⁵¹ Kini mini min mimə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, takpisəm napuə tukrəkwag, kini agelo minə kape Kughen tukshaktə mhavən ye neiai, miseiwaiyu-pə tuk Yo, Ji Yermamə.”

2

Yesu rimukreikin nu ruə mor waen kin

¹ Kəni nahu kin, kimnor narkurəkien kirik apa Kena, yerkwanu kirik apa Galili. Kini mama kape Yesu rimavən ye narkurəkien a. ² Kini kimnokrən min kin Yesu mine kafan narmamə minə mə tukhavən min ye narkurəkien a. ³ Əmaikin, narmamə kimnhanim fam waen, kini mama kape Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nitawə waen ruikək.”

⁴ Mərig Yesu rimə, “Piahuaru apə. ?Rhawor nakamaiyoh-pə kin nar e kimi Yo? Ripəh hanə norien nipiḡ kafak.”

⁵ Mərig kafan mama rimini-pən tuk yorwok minə aikin mimə, “Takasor naha nhagin yame kwən e ramni.” ⁶ Kimnətu jag ehuə sikis aikin, tukvi-pən nu iran, mə nəmə Isrel tuksərav ikin, mə tukhapəh nisəmkəmikien ye nimri Kughen. Kimnor jag minə a kin kapiet. Kirkun nivi-pənien galon twenti faef ye kirikianə kirikianə.*

⁷ Kini Yesu rini-pən tuk yorwok minə mə, “Havi-pən nu ye tikikwipir minə e.” Kimnhavən mhavi-pən nu irəriə kisokrig huvə. Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Havi-ta nu tiksın, mhavəh, mhavən, mhavəhsi-pən kimi yemehuə kape nəviginien.” ⁸ Kini kimnhavən masor.

⁹ Kini yemehuə kape nəviginien riminim əsigəvin, mərig nu rinor ta waen kin. Kini reinein mə kimivəhs hiə waen e. Mərig narmamə yamə mine kimnhavi-ta nu a mhavəh mhavən, iriə əmə kharkun. Kini yemehuə kape nəviginien rimnokrən kin yermamə yame rimnarkurək pə pə əmə, ¹⁰ mini-pən tukun mimə, “Tukmə nəviginien ehuə kirik, narmamə kasəkupən mhavəhsi-ərhav waen yame rhuvə pik, kini narmamə kamhanim ripsaah, misapis kin, kini ai, kipivəhsi-ərhav yame ripəh nihuvə-pikien. Mərig yakaməm mə ik nimnərəhu karin yame rhuvə rapita, raməmir meriaji nakpihavəhsi-ərhav ai taktakun.”

¹¹ Kini nimtətien yame Yesu rimnor apa Kena ye Galili in nimtətien yame In rimnəkupan mor rhajoun-pən nehuəyen kafan, kini kafan narmamə minə kimishatətə timentiran.

Yesu rimnəkəu ye rhav narmamə yamə mine kasor nar apnapig ye nimə ehuə kape Kughen

(Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46)

¹² Kini ai, Yesu rimneiwaiyu mivən ye taon a Kapaneam iriə kafan mama mine naorahini minə mine kafan narmamə minə. Misarə kape nipiḡ kwakwə əmə aikin.

¹³ Kini nipiḡ kape nəviginien kape nəmə Isrel e kamni kimə Pasova ruauə ipakə, kini Yesu rimnhaktə mivən Jerusalem. ¹⁴ Mamvən ye Nimə Ehuə kape Kughen, məm narmamə kasor salem kin kau minə, mine sipsip minə, mine mak ye tanə minə. Məmə narmamə tiksın kasor jenis ye mane. ¹⁵ Əmaikin Yesu rimavən mirəh təvrə kirik, mərər mamarkis kau mine sipsip minə kin, maməko ərhav narmamə ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini mahiə-ərhav kin mane kape narmamə yame kasor jenis ye mane kape kantri pisin pisin minə ruə ye mane kape Jerusalem, mei-əhu tebol minə kapəriə. ¹⁶ Kini mamhek narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə mimə, “Hapik narimnar minə e mhatərhav. Hapəh nisorien Nimə kape Rimik rəmhen kin nimə kape norien maket.”

1:51: Jen 28:12 * **2:6:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə “Kirkun nivi-pənien ‘metrete’ kiraru uə kisısər.” **2:13:** Eks 12; Dut 16:1-6

17 Narmamə kape Yesu minə kimisəm nar a, rikiriə raməsik nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə, “Narmamə tuksəməkin Yo, meinai Yo yakorkeikei pik kafam Nimə, kini mamarkut pik mə narimnar m-fam aikin tukratuatuk.” (Sam 69:9)

18 Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kasəkeikei kimin mhamə, “!Ah! Pa nhagin rimivəh-si-pre nehuəyen kimik mə takor narimnar minə e? Or-ru nimtətien kirik, pəh yaksəm-ru mə nəfrakisien kafam nəsənien ramsi-pən ye rao ye neai.”

19 Mərig Yesu rimə, “Ita. Taksoriah Nimə Ehuə Kape Kughen, kini ye nipig yame ramor kisiser kin, jakherig min mərip.”

20 Kini nəmehuə kape nəmə Isrel khamə, “Kəsi. Narmamə kimnhavhirəkin nimə e mhavəh newk foti sikis. ?Takhawor pən iran mine mivhirəkin min ye nipig kisiser əmə?”

21 (Mərig nipig Yesu ramni Nimə Ehuə kape Kughen, In raməgkiar atuk əmə iran. 22 Kini kwasig ikin, nipig In rimamhə kini mamragh min, kafan narmamə minə rikiriə raməsik nəgkiarien e yame ramni ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini iriə kimnhani nəfrakisien ye Nəkwəkwə kape Kughen mine nəgkiarien yame Yesu rimini-ərhav).

Yesu ruirkun ta nətərigien kape narmamə

23 Mərig nipig Yesu rimnamarə apa Jerusalem, ye nipig kape nəviginien kape Pasova, narmamə khapsaah kimisəm In rimnor nimtətien tiksın, kini khani nəfrakisien iran.

24 Mərig Yesu rimipəh niniyen nəfrakisien irəriə, meinai In ruirkun nətərigien kapəriə.

25 Yermamə kirik to ripəh nini-pənien nətərigien kafan tukun, mərig In ruirkun ta narimnar fam yame ramswiin yerki narmamə.

3

Nikodimas rimavən məm Yesu

1 Kini Farisi kirik aikin, nhagin e Nikodimas. In yemehuə kirik ye kaonsel kape nəmə Isrel. 2 Kini nipig kirik, yenpig, in rimavən mə tukrəgkiar iriu Yesu, mımə, “Yhajoun. Kimawə yakharkun mə ik yhajoun kirik yame Kughen rimnher-pə kin ik nakuə, meinai Kughen ripipəh nəmərien tuk Ik, nakpipəh norien nimtətien minə e.”

3 Kini Yesu rhorpin nəgkiarien kafan mımə, “Yakamni əfrakis tuk ik mə, tukmə yermamə ripəh narhayen yame ror kiraru kin, to ripəh narəyen ye narmaruyen kape Kughen.”

4 Nikodimas rinətərig nəgkiarien a, rakur, maiyoh In mımə, “?Yermamə tukrhawor-pən iran mine marha yame ror kiraru kin? To ripəh nırerig-pən-minien ye tip mama, marha min.”

5 Kini Yesu rimini-pən tukun mımə, “Yakamni əfrakis tuk ik mə tukmə yermamə ripəh narhayen ye nu mine ye Nanmin kape Kughen, tukripəh nivənien mamarə ye narmaruyen kape Kughen. 6 Yermamə rameimək əmə kin yermamə mor nipran ramragh; mərig Nanmin kape Kughen əmə rirkun norien nanmi yermamə ramragh. 7 Takpəh nakurien tuk nəgkiarien kafak yame yimini-pre tuk ik mə, ‘Takaməkeikei marha wi min.’ 8 Rəmhen əmə kin nimətag. Nimətag ramavən, mamvən ikin yame rorkeikei mə tukrivən-pən ikin. Nakərig nimətag ramavən, nakeinein mə ramsipkaa, uə ramvən hiə. Kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə khapəh nisəmien Nanmin kape Kughen, mərig kasəm əmə wok kafan ye nimraghien kape narmamə yamə mine kasarha wi min.”

9 Mərig Nikodimas rimini-pən tuk Yesu mımə, “Nar e nakamni rəutən pik. ?Tukrhawor pən iran mine mitərhav-pə?”

10 Kini Yesu rimə, “Ik yhajoun kirik kape nəmə Isrel. ?Rhawor nakeinein narimnar minə e? 11 Yakamni əfrakis tuk ik mə kimawə kafak narmamə minə yakharkun narimnar

minə mamhani-ərhav, misəvsao kin narimnar yamə yakwəsəm ta. Mərig kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kapəmawə. ¹²Yo yakamni pawk əmə narimnar kape tokrei tanə, mərig kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarien. Tukmə ror məkneikin, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarien ye nıkarın kape narimnar kape rao ye neai. ¹³Mərig yermamə kirik rikək yame ruavən ta apa ye rao ye neai. Mərig Yo pisin əmə, Ji Yermamə, yaksi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə, mirkun nəvsaoyen kin.

¹⁴“Apa kupan, Moses rimnamarə ye tipəvsik, miruk haktə nar yame rimnor misigovin snek kin, miruk haktə ye nai.* Kini ye norien kirikianə əmə min, tukruk haktə min Yo, Ji Yermamə, ¹⁵mə narmamə m-fam yamə mine kamhani nəfrakisien irak tukhavəh nimraghien rerin. ¹⁶Ror məkneikin meinai Kughen rorkeikei narmamə m-fam ye tanımtanə mher-pə kin Yo, Tini kwənkwan kirikianə əmə, mə narmamə yamə mine kashatətə irak, tukhapəh nhamhəyen, mərig tukhavəh nimraghien rerin. ¹⁷Pəh nien mə Kughen rimnher-pə kin Yo Tini mə jakuə mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Mərig rimnher-pə kin mə Yo jakuə mor swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanımtanə.

¹⁸“Narmamə yamə mine kishatətə irak, Kughen tukripəh nivəhsi-pəniyen narpinien kimi əriə; mərig narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen irak, Kughen ruini ta narpinien kapəriə, meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien irak, Ji Kughen Kwənkwan kirikianə əmə. ¹⁹Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə meinai nikakien ruauə ta ye tokrei tanə, mərig iriə khapəh nisorkəikeiyen nikakien. Kasorkəikei əmə nəpignəpien, meinai nıpig m-fam, norien kapəriə ramahas. ²⁰Narmamə yamə mine kasor norien has kasəməkin nikakien. To khapəh nhavəniyen aikin rakhak ikin, meinai khapəh nisorien mə nikakien tukrəsia-pen norien kapəriə.

²¹“Mərig narmamə yamə mine kisəri-pən swatuk kape nəfrakisien tukasərer aikin rakhak ikin, mə nikakien a tukrəsia-pen norien kapəriə, mhajoun mə naha nhagin yame kasor, kasor ye nəsaninien əmə kape Kughen.”

Jon Baptaes raməgkiar ye Yesu

²²Kini ai, Yesu mine kafan narmamə minə kimnasəriwək misavən apa Judia, misarə iriə nəmə aikin. Kini In rimnor baptaes ye narmamə. ²³Mərig ye nıpig a, Jon rimnor baptaes ye narmamə apa Aenon, ipakə əmə tuk taon a Salim. Rimnor baptaes ye narmamə apaikin meinai nu rehuə aikin. Kini narmamə kimnhauə pik mə Jon tukror baptaes irəriə. ²⁴Ye nıpig a, kıpəh hanə nivəhsi-pəniyen Jon ye kalabus.

²⁵Kini narmamə tiksın kape Jon kimasotgoh iriə yemə Isrel kirik, ye nıkarın kape nəravəyen mə tukror narmamə khapəh nisəmkəmikiyen ye nımrı Kughen. ²⁶Kini kimnhavən misəm Jon mhamə, “Yhajoun. Ik nakirkun kwən a kupan kimiru min apa nıkar nu Jodan pən. Kini ik nımnərer-ərhav mini-ərhav pən In tuk narmamə. Taktakun ai, In ramor baptaes ye narmamə. Kini narmamə m-fam kamhavən masəm.”

²⁷Kini Jon rimini-pən tuk əriə mımə, “Narmamə kharkun əmə nisorien narimnar yame Kughen ravəhsi-pən nəsaninien kimi əriə tuk norien. ²⁸Kimiə e nakasərer tuk yo. Kimiə nakharkun huvə mə yakməni mımə, ‘Pəh nien mə Yo Kristo.’ Mərig Kughen rimnher-pə kin yo mə jakəkupən muə, kini Kristo tukripikwasig. ²⁹Yakmə jakni-pre nuhpikinien kirik. Yermamə yame tukrarkurək ye piraovin kirik, piraovin a tukrəri-pən əmə in. Kini kwən a, in minə tiksın kaseito kin in mə tukruə ye lafet kape narkurəkien,

* **3:14:** In apa kupan Moses rimikir ərhav nəmə Isrel ye kwermi nəmə Ijip, mərig nəmə Isrel kimnhani hah Moses mine Kughen. Kughen rher-pən kin snek yamə mine kasəkwapah, kimisəs əriə. Kini narmamə yamə mine kisarha-pən masəm nar yame ramsigovin snek, yame Moses rimiruk haktə, kamhamragh. Mərig yamə mine khapəh nisarha-pəniyen misəm nanmi snek, kamhamhə. Əm-ru stori ye Nam 21:4-9. İkin e Yesu ramni mə snek ramuh nuhpikinien kin nəmhəyen kape Yesu ye nai kamarkwao kin. Kimiruk haktə in, kini narmamə yamə mine kisarha-pən misəm, kamhamragh. **3:14:** Nam 21:4-9; Jon 8:28; 12:32; 12:24 **3:16:** Esik 18:23,32; 37:9; 1 Tim 2:4; 4:10; 1 Jon 4:9-10

kini rikiriā ragien tukun, kasərer masarha-kin in mə tukruə ye swatuk. Kini nipig tuksəm in ramuə, rikiriā tukragien. Kini yermamə yame tukrarkurək, yo e in kirik yame yakamərer mameito kin, mamarha-kin in mə jakravən ye nəviginien kape narkurəkien. Kini taktakun ai, yimnərig nəvsaoyen kin Kristo mə ruauə ta, kini rikik ragien pik. ³⁰ In tukraməkeikei muə mə In yerpirig rapita yo; kini yo jakaməkeikei meiwaiyu.

³¹ “Yermamə yame ramsi-pən ye Rao ye Neai In yerpirig rapita narmamə m-fam. Yermamə yame ramsi-pə əmə ye tokrei tanə, in yermamə kape tokrei tanə, kini rirkun əmə niniyen narimnar kape tokrei tanə. Mərig yermamə yame ramsi-pən ye rao ye neai In yerpirig rapita narmamə m-fam. ³² In mamərer-ərhav tuk nini-ərhavyen narimnar yame rimnəm minərig ta, mərig narmamə khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ³³ Kini mərig yermamə yame ravəh kafan nəgkiarrien kini mamni nəfrakisien iran, in ramni-ərhav mə nəgkiarrien yame Kughen ramni, in nəfrakisien. ³⁴ Ror məkneikin meinai yermamə yame Kughen rimnher-pə kin mə tukruə, In ramni-ərhav nəgkiarrien kape Kughen. Kitawə kharkun mə In ramni-ərhav əmə nəgkiarrien kape Kughen meinai Nanmin kape Kughen rehuə pik iran. ³⁵ Tata Kughen In rorkeikei pik Tini, kini mərəhupən narimnar fam əgkap ye kwermın. ³⁶ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen e, iriə tukhavəh nimraghien rerin. Mərig narmamə yamə mine kasəpəh In to khapəh nhavəhyen nimraghien rerin, meinai Kughen tukror niemhaa kimi əriə kape rerin.”

4

Yesu ruirkun ta norien kape pian Sameria kirik

¹ Farisi minə kimisərig nəgkiarrien mə Yesu ravi-pə narmamə khapsaah kamhauə tukun, kini In mamor baptaes irəriə khapsaah. Namba irəriə ripsaah rapita narmamə kape Jon minə. ² (Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə Yesu rimnor baptaes irəriə, mərig narmamə kafan minə kimisor baptaes ye narmamə.) ³ Kini nipig Yesu rimnərig mə Farisi minə kimisərig nəvsaoyen kin, rimitərhav Judia mərərig-pən apa Galili.

⁴ Rimə tukruvin apa Galili, mərig provins e Sameria ramərer əkupan. ⁵ Kini ritərhav-pə ye taon kirik ye Sameria, kamni kimə Saeka. Taon a, ipakə tuk tanə kirik yame Jakob rimivəhsi-pən kimi tini a Josef apa kupan. ⁶ Ikin aikin a, huaru Jakob rimikir kwətig nu kirik kafan. Yesu rimnəriwək rapomh ikin minəpəu, kini muə məkwətə-pən ye nikar kwətig nu a, mamapis, yerkwēiha.

⁷⁻⁸ Kini kafan narmamə minə kimnhavən apa taon, mə tukhavəh nimri nəviginien. Kini pian Sameria kirik ramuə mə tukruruk nu. Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Eh. Ruk nu mivəhsi-pə kimi Yo.”

⁹ Kini pian Sameria a rini-pən tukun mə, “!Eh! Ik yemə Isrel, kini yo pian Sameria. ? Rhawor e nakaməgkiar kimi yo?” Ramni məknakin meinai nəmə Isrel kapəriə kirik nar kirik rikək tuk nar Sameria.

¹⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik nakeinein naha nhagin yame Kughen rorkeikei mə tukrivəhsi-pre kimik. Kini ik nakameinein min Yo. Yo e, yakamaiyoh-pre nu kimik. To nakpirkun, nakpiayoh-pə kin nu tuk Yo. Kini yakpivəhsi-pre nu miragh.”

¹¹ Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yemehuə. Ik kafam tikikwipir rikək, kini kwətig nu e reiwaiyu pik. ?Takhawor-pən iran mine miruk nu miragh e yame nakamni? ¹² Apa kupan, riptawə Jakob rimnamruk nu eikin e nin mine ni kafan kwajikovə minə, mine ni kau minə kafan, kini ai, meighan-pə kin kwətig nu e mə nitawə. ?Mərig rhawor? ?Nakmə ik nakehuə rapita riptawə Jakob, uə?”

¹³ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Narmamə yamə mine kamhanim nu ye kwətigin e, tukasəkeikei misəkwakwə min. ¹⁴ Mərig narmamə yamə mine tukhanim nu miragh yame yakvəhsi-pən kimi əriə, to khapəh nisəkwakwə-min-ien tuk nipig kirik. Nu yame

jakvəhsi-pən kimi əriə, in rəmhen kin nımri nu kirik yame ramkwor-kwor apa yerkin nıpiğ m-fam mamaiyu, mivəh-si-pən nımraghien rerin kimin.”

¹⁵ Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yemehuə. Vəh-si-pə-ru nu en kimi yo, mə jakpəh nəkwakwə-mın-ien, pəh jakpəh nuə-mınien ikin e mırük nu ye kwətiğın e.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yuvən mokrən kin kafam huaru, mırəuə.”

¹⁷ Kini pian a rini-pən tukun mə, “Ah. Kafak huaru rikək.”

Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Nakaməfrakis mə kafam huaru rikək. ¹⁸ Meinai ik, naknəri-pən ta narman kirkirip, kini yerman yame nakwarə kwis ai taktakun, pəh nien mə kafam atuatuk yerman. Nakwəni mə kafam yerman rikək, nəfrakis.”

¹⁹ Kini pian a rini-pən tukun mə, “Yemehuə, yakwırkun mə ik profet kirik kape Kughen. ²⁰ Rıptawə mınə kupan, iriə kimışaktə-pə ye tukwas e [kirau kawərer ikin,*] masəhuak kimi Kughen. Mərig kimiə nəmə Isrel nakamhani mə tukaməkeikei kavən əmə apa Jerusalem kaməhuak.”

²¹ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piahuaru. Ik takaməkeikei mini nəfrakisien ye kafak nəgkiarlen. Nıpiğ aikin tukruə yame narmamə m-fam takhapəh nisəhuak-əmə-yen kimi Tatə Kughen ikin e ye tukwas e, mhapəh nisəhuak-əmə-yen apa Jerusalem. ²² Kimiə nəmə Sameria, naksəhuak pawk kimi Kughen, mərig nakseinein In. Mərig kimawə nəmə Isrel yakasəhuak kimi Kughen, mharkun In, meinai swatuk yame Kughen tukrivəh mırəgh narmamə iran, ramsi-pə irəmawə. ²³ Nıpiğ ramuə - kini ruauə ta - yame Nanmın kape Kughen tukrasitu ye nəməhuak əfrakis mınə, mor əriə tukharkun huvə Kughen, mə in Kughen əfrakis, mamor əriə tuksəhuak kimin yerkiyə mifam. Meinai Tatə Kughen In rorkeikei nəməhuak yamə mine kasəhuak əfrakis kimin. ²⁴ Kughen rıpəh norien rəmhen kin nıprai yermamə. In nanmın. Ror pən, narmamə yamə mine khamə tuksəhuak kimin tukasəkeikei masəhuak kimin yerkiyə m-fam, ye norien yame Nanmın kape Kughen ramasitu irəriə, mə tukharkun mə In Kughen əfrakis.”

²⁵ Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yo yakwırkun mə Mesaea tukraməkeikei muə. In e, kamokrən kin In kimə Kristo. Kini nıpiğ yame In tukruə iran, In tukrhoprai fam nıprai nəgkiarlen mınə kimi ətawə.”

²⁶ Kini Yesu rımini-pən tukun mə, “Yo e yakaməgkiar kimik, Yo e Kristo.”

²⁷ Məkneikin, narmamə kafan mınə kimnharerig-pə mın tukun. Masəm raməgkiar kimi piraovın kirik, kisakur. Mərig khapəh nisaiyohyen Yesu mə rhawor maməgkiar kimi pian a, mə rorkeikei naha.

²⁸ Kini pian a, rəpəh kafan tikikwıpir, marar mamvən apa ye taon. Maməvsao kin kimi narmamə mimə, ²⁹ “Eh. Havən-ru misəm kwən kirik aikin a, In ruirkun ta norien has mınə fam yamə mine yımmamor ye nımraghien kafak mamni-pə tuk yo. ?Tukmə ror in Kristo, uə?” ³⁰ Kini narmamə khatərhav ye taon, mhavən mə tuksəm Yesu.

Yesu rımini nuhpikinien ye nəviğınien

³¹ Ye nıpiğ a, narmamə kape Yesu mınə kasəkeikei kimin mhamə, “Yhajoun, əviğın.”

³² Mərig In rini-pən tuk əriə mə, “Yo, nak aikin nəviğınien yame kimiə nakseinein.”

³³ Məkneikin, kafan narmamə mınə kimisaiyoh əriə mınə mhamə, “?Rhawor? ?Tukmə ror yermamə kirik rivəhsi-pən nan kirik nəviğınien uə?”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kughen rımnher-pə kin Yo yakuə, kini nəviğınien nak ror məkneikin, mə jakamor narımnar fam yame Kughen rorkeikei. Kini yakamor fam wok yamə mınə In rımnher-pə kin Yo mə jakor, mor naunin ye kafan wok.

4:14: Sam 42:1-2; 63:1, Aes 12:3; 41:17-18; 44:3; 49:10; 55:1; Jer 2:13; 17:13; Jon 7:38 **4:15:** Jon 6:34 * **4:20:** Iriu kawərer apa tukwas kirik apa Samaria kamni kimə Gerasim. **4:22:** Rom 3:1,2; 9:4,5; 15:8,9 **4:26:** Jon 8:24; 9:35-37 **4:32:** Job 23:12; Jon 6:27 **4:34:** Jon 5:30, 8:29

³⁵ “Sətərig-ru kin nīprai nuhpikinien yame jakni-pre tuk əmiə mə, ‘Makuə kuas tukruə mivən, ror nīpig kape nivəhyen nəsimien.’ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə sarha-pən ru, misəm-ru nəsimien. Ruəmruə ta.

³⁶ “Tukmə nakhavəh kafak nəgkiarien, jakvəhsi-pre nərokien kimi əmiə rəmhen kin yame yemehuə kape nəsimien tukrərok narmamə yamə mine kasor wok ye nəsimien kafan. Nīpig nakasor wok, naksasitu ye narmamə mə tukhavəh nīmraghien rerin. Yakamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen rəmhen əmə kin yame yermamə ramsuv kweru nai. Kini kimiə naksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarien kafak, rəmhen kin yame kavəh nəviginien ye nəsimien. Nīpig tukmə narmamə tukhavəh nəgkiarien kafak, kitawə kwis tuksagien. ³⁷ Rəmhen kin nəgkiarien kirik kamni kimə, ‘Yermamə kirik ramsuv kweru nai, kini yermamə pisin kirik ravəh kwənkwan.’ ³⁸ Yakamher-pre kin əmiə mə taksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarien kafak. Mərig pəh nien mə kimiə nīmnhasuv kweru nai. Nəmə pisin kimisəkupən masəmnhakw tuk nisuvyen kweru nai. Kimiə takharhi kwənkwai nəviginien ye nəsimien yame iriə kimnhasuv.”

Nəmə Sameria khapsaah kamhani nəfrakisien ye Yesu

³⁹ Pian a rimiini-ərhav mə Yesu ruirkun ta norien has minə fam yame ramor ye nīmraghien kafan, kini nəmə Sameria khapsaah ye taon a kimisərig, mhani nəfrakisien ye Yesu. ⁴⁰ Kini nīpig nəmə Sameria kimnhavən misəm In, masəkeikei kimin mə iriə min. Kini Yesu rivən iriə miriə misarə kape nīpig kiraru. ⁴¹ Kini In raməgkiar kimi əriə, narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran. ⁴² Mhani-pən tuk pian a mhamə, “Apa kupan, kimawə yimnhani nəfrakisien iran tuk nəvsaoyen yame ik nimiini-əsah-pə tuk əmawə. Mərig taktakun ai, yakamhani nəfrakisien iran meinai yimisərig kafan nəgkiarien, kini mharkun əfrakis mə in Yermamə yame tukrivəh miragh narmamə ye tanimtanə.”

Yesu rimnor huvə kwajikovə kape yemehuə kirik

⁴³ Yesu rimnamarə mivəh ta nīpig kiraru, kini ai mitərhav mivən [iman ikin] apa provins Galili. ⁴⁴ (Mərig apa kupan in rimnamni mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə iman ikin tukhapəh nhasaiyen In.”) ⁴⁵ Kini nīpig Yesu ritərhav-pə Galili, narmamə aikin kimnhani vi vi In meiani in apa kupan iriə min kimnhavən Jerusalem masor lafet kape Pasova, kini misəm narimnar yame In rimnor aikin. ⁴⁶ Ror pən, rimavən min apa taon e Kena, ye provins Galili. Ikin a kupan, In rimnor nu rukreikin muə mor waen kin. Kini yemehuə kirik ramarə apa taon pisin kirik e Kapaneam, kafan kwajikovə ramhə. ⁴⁷ Kini yemehuə a rimnərig mə Yesu ruatərhav Judia mamuə e Galili, məkneikin rivən məm Yesu, maməkeikei kimin mə tukrivən apa Kapaneam mor huvə kafan kwajikovə. Meinai kafan kwajikovə, nīmhayen rineriaji.

⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tuk kwən a mimə, “!Ah! !To nakpihapəh nisəmien nimtətien, to nakpihapəh nhaniyen nəfrakisien irak!”

⁴⁹ Kini kwən a rimə, “Yemehuə. Pəh kwhai miren əmə miravən miwəm tamə rimhə.”

⁵⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Ita. Rerig-pən tukun. Kafam kwajikovə rinəsanin ta.”

Kini kwən a rimiini nəfrakisien ye nəgkiarien kape Yesu, mirerig-pən tuk kafan kwajikovə. ⁵¹ Nīpig raməriwək hanə ye swatuk, məm kafan yorwok minə, kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kafam kwajikovə rinəsanin.”

⁵² Kini in raiyoh-pən əriə mimə, “?Rimnəsanin ye naha nīpig atuatur?”

Khani-pən tukun mhamə, “Nəpan-əpanien riemniwaiyu e niəv, ye wan klok, mirh rinəkəkin.”

⁵³ Kini kwən a ruirkun mə ye nīpig atuatur a, Yesu rimnamni-pən tukun mə, “Kafam kwajikovə rinəsanin.” In mine kafan narmamə minə kimnhani nəfrakisien ye Yesu. ⁵⁴ In e nimtətien yame ror kiraru kin yame Yesu rimnor apa Galili, nīpig rimasi-pən apa Judia.

5

Yesu rimmor huvə yermamə kirik apa Betsata

¹ Kasarə mamhavən, Yesu rimmhaktə mivən apa Jerusalem, meinai kasor lafet kirik kape nəmə Isrel. ² Ipakə tuk kwəruə kirik kape Jerusalem, kamni kimə “Kwəruə kape Sipsip” nu ehuə kirik aikin, narmamə kasar aikin. Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamhani mə Betsata. Nimə kirik ramərer ipakə tuk nu a. Nimə a, nipərin kirkirip iruə ikin narmamə kasəkwətə ikin. ³ Narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kasəkwətə aikin. Tiksin, nimmriə ripsis. Tiksin, nihuriə rahas. Tiksin nikariə rimhə. Kasəkwətə aikin mamhawhin nu mə tukrikiu, ⁴ meinai nipig kirik, agelo kape Kughen ramuə, meiwaiyu ye nu, mamor ramkiu. Ye nipig a, yermamə yame raməkupan mamar ye nu a, nar apnapig mə ravəh naha nəmhəyen, mərig tukrəsanin.* ⁵ Kini kwən kirik aikin, ramhə mivəh newk toti eit. ⁶ Kini Yesu rəm kwən a raməmir, rirkun mə kwən a rimivəh ta nəmhəyen tu. Kini raiyoh in mimə, “?Nakmə takəsanin?”

⁷ Kini kwən a yame ramhə rini-pən tukun mimə, “Yemehuə. Yermamə kirik rikək yame tukrirəh yo meiwaiyu ye nəkwai nu nipig tukramkiu-kiu. Nipig m-fam yakamarkut pik mə jakəkupən mar ye nu, mərig narmamə tiksin kasəkupən kin yo, misar.”

⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “!Erer! Mərpəvin-ərpəvin nimhakuə kafam mirəh mamvən.” ⁹ Kini taktakun əmə kwən ai ruahuvə min. Mərpəvin-ərpəvin kafan nimhakuə mirəh mamvən.

Nar a kimnor ye Sabat. ¹⁰ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kimishek kwən a yame rimməsanin, mhamə, “Ah. Sabat e towei; kini ripəh natuatukien ye loa kapətawə mə takrəh kafam nimhakuə ye nipig e taktakun.”

¹¹ Kini in rini-pən tuk əriə mə, “Mərig kwən a yame rimmor huvə yo rimini-pə mə jakarpəvin-ərpəvin nimhakuə kafak mameriwək mamvən.”

¹² Kini iriə kimisaiyoh in mhamə, “?Pa rimini-pre tuk ik mə takarpəvin-ərpəvin kafam nimhakuə mirəh mameriwək mamvən?”

¹³ Mərig kwən a rimneinein nhag Yesu, meinai narmamə khapsaah aikin a, kini Yesu rimmor ta irəriə.

¹⁴ Kini kwasig ikin, Yesu rimməm min kwən a ramkwətə ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini rini-pən tukun mə, “!Eh! !Em-ru! Naknəsanin ta. Mərig takamərig ik mə takəpəh nor-minien təvhagə has, tamə, nəmhəyen kirik tukruə tuk ik yame rahas rapita.”

¹⁵ Məkneikin kwən ai rimavən mini-əsəhpən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mimə, “Kwən e yame rimmor huvə yo, nhagin e Yesu.”

¹⁶ Ror məkneikin, nəmə Isrel kimisor ahas pən kimi Yesu, meinai kimisəm mə In rimmor wok ye Sabat. ¹⁷ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Rimik Kughen ramor wok nipig m-fam, kini Yo min yakamor wok ye nipig m-fam.”

¹⁸ Yesu raməgiar məkna, nəmehuə kape nəmə Isrel kimisarkut pik mə tukshopni In. Meinai kimisəm mə rimmakapir Sabat kini mor nar kirik min yame rahas rapita, in e, rimini mə Rimni atuatur e Kughen, kini In min Kughen.

Ji Kughen ravəhsi-pə nimraghien

¹⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə, Ji Kughen reinein norien nar kirik ye kafan atuk nətərigien. Rirkun əmə norien narimmor yamə mine Tatə Kughen ramor, meinai narimmor fam yame Tatə Kughen ramor, Tini min tukraməkeikei mamor. ²⁰ Meinai Tatə Kughen rorkeikei pik Tini, kini mamhajoun In kin narimmor fam yame In tukror. Kini tukripihajoun min narimmor yamə mine khahuvə misapita, taksəm naksakur. ²¹ Ror məkneikin meinai Tatə Kughen rirkun norien narmamə yamə mine kamhamhə khamragh min. Ye norien kirikianə əmə min,

* **5:4:** Nəgkiarien ye v. 4 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Jon rimirai əfrakis nəgkiarien ikin e, uə nikam. **5:10:** Jer 17:21 **5:17:** Jon 14:10 **5:18:** Jon 10:30,33; 19:7 **5:19:** Jon 14:10

Tini rirkun nivəhsi-pəniēn nīmraghien kimi narmamə yame rikin ragien mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. ²² Meinai pəh nien mə Kughen tukrəkir narmamə; mərig Tatə Kughen rīmivəh-si pən nehuəyēn kimi Tini mə In tukrəkir narmamə, ²³ mə narmamə m-fam tukhasiai Tini, rəmhen əmə kin yame kamhasiai Tatə Kughen. Yermamə yame rīpəh nisaiyēn Tini, to rīpəh nisaiyēn Tatə Kughen e yame rīmnher-pə kin Tini.

²⁴ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame ramərig kafak nəgkiariēn, kini mamhatətə ye Kughen yame rīmnher-pə kin Yo mə jakuə, in ruivəh ta nīmraghien rerin. Nīpig tukrərer ye nīmrik, jakpəh nivəhsi-pəniēn narpiniēn kimin. Rīnap ta ye kwənmhaan kape nīmhayēn muauə ime nīmraghien. ²⁵ Narmamə yamə mine kimisərwei kisəmhen kin narmamə yamə mine kwənhəmhə ta; mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nīpig ramuə - kini ruauə ta - yame iriə tuksərig nəgkiariēn kafak e Yo Ji Kughen; kini yamə mine kamhavəh nəgkiariēn kafak tukhavəh nīmraghien rerin. ²⁶ Tatə Kughen In nuknei nīmraghien. Ye norien kirikianə əmə min, In ramor mə Yo Tini, Yo min nuknei nīmraghien. ²⁷ Kini In mərəhu-pən nəsaniniēn mine nehuəyēn ye kwermik e Tini mə yo jakəkir narmamə, meinai Yo Ji Yermamə.

²⁸ “Yakaməgkiar məkneikin, naksərig, takhapəh nisakuriēn. Meinai nīpig yame ramuə, narmamə yamə mine kwənhəmhə ta tuksərig nəgkiariēn kafak e Yo Ji Kughen. ²⁹ Kini iriə tukhatərhav-pə ye nəkwai nīmīr minə kapəriə. Yamə mine kimisor norien yame ratuatuk tukasəkeikei misərer min mamhavəh nīmraghien rerin. Mərig yamə mine kimisor norien has minə tukasəkeikei misərer min ye nīmhayēn masərer ye nīmrik e Ji Kughen, kini jakni-ərhav kapəriə narpiniēn.

³⁰ “Mərig Yo to yakpəh norien nar kirik ye nəsaniniēn əmə kafak. Yo jakəkir narmamə meinai yakamor əmə naha nhagin yame Tatə ramni-pə tuk Yo mə jakor. Kini nīpig jakaməkir norien minə kape narmamə, yakirkun mə jakor ye norien yame ratuatuk, meinai yakpəh narkutiēn mə jakor əmə ye kafak nəsaniniēn. Mərig Yo, jakaməkeikei mamor əmhen ye nətəriēn kape Kughen yame rīmnher-pə kin Yo.”

Jon Baptaes mine Nanmin kape Kughen kimirəvəhsi-haktə Yesu; mərig narmamə khapəh nhaniyēn nəfrakisien iran

³¹ Kini Yesu rīmə, “Tukmə Yo atuk əmə yakvəh-si haktə Yo, narmamə rikiria tukrəsik mə nəgkiariēn kafak rīpəh norien nəfrakisien. ³² Mərig kwən min kirik aikin yame ramərer-ərhav mamor əpu Yo. Kini yakirkun mə nəgkiariēn yame ramni irak in nəfrakisien. ³³ Apa kupan, nīmisher-pən narmamə tiksīn khavən misəm Jon Baptaes misaiyoh-pən in mə Yo pa. Kini in rīmīn nəgkiariēn əfrakis irak. ³⁴ Mərig yakpəh nətəriēn kin nəgkiariēn kape yermamə kirik mə tukrini mə Yo pa. Mərig yakamor nīkwənemiə kin nəgkiariēn kape Jon, mə takhani nəfrakisien iran pəh Kughen tukrivəh mīragh əmiə. ³⁵ Nhajouniēn kape Jon in rəmhen kin laet. Raməsiə makak huvə. Kini rikimiə ragien tukun kape nīpig kwakwə. ³⁶ Mərig kafak wok ror nirkuniēn mə Yo e pa, rapita yame Jon rīmnor. Rīmīk rīmivəhsi-pə wok e kimi Yo, mə jakor infamiēn iran. Kini wok e kafak, ramni-ərhav Yo, mamor əpu Yo mə Rīmīk rīmnher-pə kin Yo. ³⁷ Kini Rīmīk yame rīmnher-pə kin Yo, In min ramni-ərhav Yo. Ramni-ərhav pawk Yo, nakhapəh hanə nisəriēn nəkwān. Kini nakhapəh hanə nisəmīn nīmīn nīpig kirik. ³⁸ Nəgkiariēn kafan rirkək yerkimīə, meinai kimīə nakhapəh nishatətəyēn irak - Yo e yemə Kughen rīmnher-pə kin Yo.

³⁹ “Kimiə nakasəvheikin pik nəgkiariēn minə ye Nəkwəkwə kape Kughen, mamhani nəfrakisien iran, meinai naksorkeikei mə tukrivəhsi-pre nīmraghien rerin kimi əmiə. Mərig səriēn-ru, nəgkiariēn minə ye Nəkwəkwə kape Kughen kasəgkiar irak kini

5:21: Rom 4:17; Jon 11:25 5:22: Jon 5:26-27; 9:39; Wok 10:42 5:23: Luk 10:16; 1 Jon 2:23 5:24: Jon 3:18
 5:26: Jen 2:7; Job 10:12; 33:4; Sam 36:9; 42:8; 66:9; Jon 1:1-4 5:30: Jon 8:16 5:31: Dut 17:6; 19:15 5:32:
 Jon 8:17-18 5:33: Jon 1:19-28 5:34: 1 Jon 5:9 5:36: Jon 10:25; 14:11

mamhani-ərhav Yo. ⁴⁰ Mərig kimiə nakasəpəh nhauəyen tuk Yo, mə takhavəh nımraghien rerin.

⁴¹ “Yakpəh nərigien mə narmamə kasəgnəgin Yo uə nıkam. ⁴² Mərig Yo yakirkun huvə əmiə. Kini yakirkun huvə mə norkeikeiyen kape Kughen rikək yerkimia. ⁴³ Yakməvəh nehuəyen kape Rımik muə, mərig kimiə nakhapəh nhavəhyen Yo yerkimia, kini rikimia rıpəh nagienien tuk Yo. Mərig tukmə yermamə kirik ruə ye nəsaninien əmə kafan, takhavəh in, rikimia ragien tukun. ⁴⁴ Nıpig m-fam əgkap kimiə naksorkeikei mə narmamə tukamhani vi vi əmiə, mərig nakhapəh nisarkutien tuk norien yamə mine Kughen, yame In pisin əmə In Kughen, tukrini vi vi əmiə tukun. Tukmə nakasərig əmə nərigien kape narmamə, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak.

⁴⁵ “Mərig pəh rikimia tukrıpəh nəsikien mə yakamni hah əmiə ye nımri Rımik Kughen. Nıkam. Mərig Moses e naksəruhu-pən tım tım nərigien kapəmiə iran, in e ramni hah əmiə ye nımri Kughen, ⁴⁶ meinai to kimiə nakpihani nəfrakisien ye Moses, mıpihani mın nəfrakisien irak, meinai Moses rımnəvsao kin Yo. ⁴⁷ Mərig kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien yame in rımırai; ror pən, ror neineinien tuk əmiə tuk nhaniyen nəfrakisien irak.”

6

Yesu rımivəh nəvigınien rikəskəh, mor rıpsaah, maməvigın narmamə khapsaah kin (Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

¹ Kwasig ikin ye narımnar mınə a, Yesu rımnəviəfugin ye nu apa Lugun Galili e kamni kimə Lugun Taebirias. ² Kini narmamə khapsaah kimnhakwasig kin, meinai kimisəm nımtətien rıpsaah yamə mine In ramor tuk nor-huvəyen narmamə yamə mine kamhamhə. ³ Kini Yesu rımnhaktə fiak ye tukwas, misəkwətə iriə kafan narmamə mınə. ⁴ Ye nıpig a, lafet kirik kape nəmə Isrel, kamni kimə Pasova, ruauə pakə.

⁵ Kini Yesu rıvaag pıre məm narmamə khapsaah kamhauə. Kini raiyoh Filip mımə, “? Tukhavəh hiə nımri bred rəmhen tuk narmamə mınə a?” ⁶ Yesu raməgkiar məknakin mə tukrəm-ru nhatətəyen kape Filip, mərig ruirkun ta naha nhagin yame tukrıpor.

⁷ Kini Filip rini-pən tukun mə, “!Eh! To kisarakikin pawk tu hundred taosen vatu* ye bred, to rıpəh nəmhen-hanəmə-yen kin narmamə.”

⁸ Kini yermamə kirik kape Yesu, naorahi Saemon Pita, nhagin e Andru, rini-pən tuk Yesu mə, ⁹ “Kwajikovə kirik e ravəh bred kirkirip kimnor kin bale, mine kəmam kiraru. Mərig to rıpəh nəmhen-əgkəp-ien kin narmamə mınə e.”

¹⁰ Kini Yesu rımə, “Hani-pən tuk narmamə kisəkwətə.” Ikin aikin a, mənvhirik rıpsaah ikin, kini iriə kisəkwətə. Narman əmə aikin, ipakə tuk faef taosen. ¹¹ Kini Yesu rımivəh bred, mını vi vi Kughen tukun. Mıvəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kasəkwətə. Kini mor mın nar kirikianə əmə ye kəmam, məhi-pən kimi narmamə. Kisən rəmhen kin yame iriə kisorkeikei mə tuksən.

¹² Kimisəvigın ta, tupriə rəsiis, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mımə, “Havən mhavai-pən nıpərpər nəvigınien yame rakwak, tamə rahas.” ¹³ Apa kupan, bred yame kimnor kin bale, iriə fam kirkirip, mərig kimnhapsaah. Narmamə kimisən misəpəh tiksın. Kini narmamə kape Yesu mınə kimnhavən misəwhai nıpərpər nəvigınien, mhavai-pən ye kəmeiru twelef rökriq huvə.

¹⁴ Narmamə kimisəm nımtətien yame Yesu rımnor, khani mhamə, “Nəfrakisien. Profet əfrakis e kape Kughen yame profet mınə kimnhani kupan mə Kughen tukrher-pə kin ye tokrei tanə.”

¹⁵ Kini Yesu ruirkun mə narmamə mınə a tukhauə misarkut kimin mə In tukror king kin kapəriə. Kini rap, mırerig-faktə mın ye tukwas, maməmır In pisin əmə.

5:45: Jon 9:28; Rom 2:17 * 6:7: Nəgkiarien kape Gris ramni mə “tu hundred denari.” 6:9: 2 King 4:42-44
6:14: Dut 18:15-19 6:15: Mat 4:8-10; Jon 18:36-37

*Yesu rameriwæk haktä ye nïmar mar nu
(Mat 14:22-27; Mak 6:45-52)*

¹⁶ Nïpig mirh rivä, narmamä kafan minä kimnhavirä mhavän ye lugun. ¹⁷ Kini rinäpignäp, mærig Yesu rikäk. Mækneikin, kisat-pän ye bot kirik, misäsuä mhavirä ye lugun, mhamä tuksäviäfugin-pän ye Kapaneam. ¹⁸ Kini nïmätäg ehüä kirik rärer mher-äpu nu, peao-peao rehuä. ¹⁹ Kasäsuä mamhavän ramähen kin kilometä faef uä sikis†, kini misarha-pän misäm Yesu ramäriwæk ye nïmar-mar nu, mamuä ipakä tuk bot. Kini khagin pik. ²⁰ Mærig In rini-pän tuk äriä mïmä, “Hapäh nhaginien. Yo ämä e.” ²¹ Kini rikiriä ragien mhamä tukrivän ye bot. Nïpig Yesu rimnat-pän ye bot, kini kisakur ämä misäm kwänhavhiak apa ikin kimnhamä tukhavhiak ikin.

²² Käni rikwamer kin, narmamä tiksïn yamä mine kimnasämïr iriä Yesu ye nïkar lugun kwänharkun mä bot kirikianä ämä rimnamärer ifiak e niäv. Kini mharkun mä narmamä kape Yesu minä kimnhavän ye bot a, mærig Yesu rimipäh nivänien iriä miriä. ²³ Kini narmamä tiksïn kimnhasi-pän ye taon e Taebirias, misäsuä ye bot minä tiksïn, mhavhiak ikin Yesu Yermaru rimini vi vi Kughen tuk bred mähi-pän kimi narmamä ikin. ²⁴ Kini narmamä kimisäm mä Yesu mine kafan narmamä minä kwänharkäk aikin. Mækneikin kisat-pän ye bot minä tiksïn, mhavän apa Kapaneam, mä tuksarha-kin Yesu.

Yesu in bred kape nïmraghien

²⁵ Narmamä minä a kimisäviäfugin ye lugun, misäm Yesu, misaiyoh In mhamä, “Yhajoun. ?Nïmnhawor-pän iran mine muä eikin e?”‡

²⁶ Mærig Yesu rimini-pän tuk äriä mïmä, “Yakamni-pre äfrakis tuk ämiä mä päh nien mä nakasarha-kin Yo meinai Yo yakamor nïmtätien, mærig naksarha-kin Yo meinai nïmisän bred, tipmiä räsiis. ²⁷ Mærig ripäh nihuväyen mä kapämiä näsäninien tukriäkäk tuk nivähyen bred yame päh nien mä tuk tu tukrahas mïrkäk. Kimiä takasäkeikei masämnhakw tuk nivähyen bred yame ramarä rerin. Bred e in e, Yo Ji Yermamä najkvähsi-pre kimi ämiä. Yo e Ji Yermamä, Tatä Kughen, rimnhajoun mä rikin ragien tuk Yo.”

²⁸ Kini iriä kimisaiyoh In mhamä, “?Naha norien yamä mine Kughen rorkeikei mä kimawä jakasor?”

²⁹ Kini Yesu rini-pän tuk äriä mä, “Kimiä takasäkeikei mishatätä irak, mä Kughen rimnher-pä kin Yo. Nar e in e Kughen rorkeikei.”

³⁰ Kini iriä kimisaiyoh min In mhamä, “?Mærig Ik takor naha nïmtätien mä kimawä jaksäm kini yakshatätä iram tukun? ?Ik takor naha nhagin? ³¹ Nïpig riptawä minä kupän kimiseriwæk ye tipävsik, iriä kimisän ‘mana.’ Nægkiarien kirik ye Nækwäkwä kape Kughen ramni mïmä,

“‘In rimivähsi-pän bred yame ramsi-pän ye rao ye neai mä iriä tukasän.’ (Eks 16:4)”

³² Mærig Yesu rimini-pän tuk äriä mïmä, “Yakamni-pre äfrakis tuk ämiä mä, päh nien mä Moses atuk e rimivähsi-pre näviginien yame ramsi-pän ye rao ye neai, mä taksän. Kafak Tata e in e ravähsi-pre näviginien äfrakis yame ramsi-pän ye rao ye neai, mä kimiä takasän. ³³ Mærig in ai bred kape Kughen, in e yermamä yame ramsi-pän ye rao ye neai mameiwaiyu-pä ye tokrei tanä. Kini bred e in e ravähsi-pän nïmraghien kimi narmamä ye tanïmtanä.”

³⁴ Kini iriä kimnhani-pän tukun mhamä, “Yemasur, väh-sipäh bred e kimi ämawä kape nïpig m-fam.”

³⁵ Kini Yesu rimini-pän tuk äriä mïmä, “Yo e, yo Bred yame ravähsi-pän nïmraghien. Narmamä yamä mine kamhauä tuk Yo, to khapäh min nisämkerävyen. Kini narmamä

† 6:19: Gris ramni “stadia twenti faef uä toti.” 6:20: Mat 14:26; Mak 6:49; Luk 24:37 ‡ 6:25: Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nægkiarien ye v. 25 in e, “Yhajoun. ?Nïmauä naghent?” 6:27: Aes 55:2; Jon 6:35, 48 6:29: Jon 6:35; 1 Tes 1:3; 1 Jon 3:23 6:31: Neham 9:15; Sam 78:24; Sam 105:40 6:33: Dut 8:3; Mat 4:4; Luk 4:4; Jon 3:13, 31 6:34: Mat 6:11; Jon 4:15

yamə mine kashatətə irak, to khapəh min nisakwəkwəyen. ³⁶ Mərig Yo yimini-pre ta tuk əmiə mə nakasəm pawk Yo, mərig nakhapəh nishatətəyen irak. ³⁷ Narmamə yamə minə kafak Tatə ravəhsi-pə əriə kimi Yo, iriə tukhauə tuk Yo. Kini narmamə yamə mine tukhauə tuk Yo, to yakpəh nher-yerhav-yen kin əriə tuk nīpīg kirik.

³⁸ “Meinai pəh nien mə Yo yimasi-pən ye Rao ye Neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə mə jakor əmə narimnar yame yo yakorkeikei. Mərig yimauə mə jakor narimnar minə e yame kafak Tatə rimnher-pə kin Yo tukun. ³⁹ Kini In rīpəh norkeikeiyen mə jakəpkərhav ye narmamə yamə minə In rīmnəhi-pə əriə kimi Yo. In rorkeikei mə, ye Nīpīg Kwasig, Yo jakor narmamə minə e tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə. ⁴⁰ Mərig in ai kafak Tatə In rorkeikei mə narmamə m-fam yame kamhavaag-pə tuk Yo e Tini, mīshatətə irak, tukhavəh nīmraghien rerin. Kini ye Nīpīg Kwasig, yo jakor narmamə minə e tukhamragh min ye nimhəyen.”

⁴¹ Nəmehuə kape Isrel kimisərig nəgkiarīen yame Yesu ramni mə In Bred yame ramsi-pən ye rao ye neai, meiwaiyu-pə ye tokrei tanə, kini kamhani hah In tukun, ⁴² mhanipən tuk əriə minə mhamə, “Ah. Kwən e in Yesu, ji Josef. Kitawə kharkun kafan tatə mine mamə. ?Rhawor e ramni məkneikin mə In rīmasi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə?”

⁴³ Kini Yesu rīmini-pən tuk əriə mə, “Rikimiə tukrīpəh nəsikien məknenkin. ⁴⁴ Tatə Kughen yame rimnher-pə kin Yo, to rīpipəh nivi-pəyen yermamə kirik ramuə tuk Yo, yermamə to rīpəh nuəyen tuk Yo. Yermamə to rīpəh nuə-atukien tuk yo mə jakor in ramragh min ye nimhəyen, ye nīpīg kwasig. ⁴⁵ Nəgkiarīen yame profet minə kimnharai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni məkneikin mə,
“ ‘Kughen tukrhajoun narmamə m-fam.’ (Aes 54:13)

Yermamə yame ramətərig kin nhajounien kape Tatə Kughen, in tukramuə tuk Yo. ⁴⁶ Yermamə kirik rikək yame rīmnəm Tatə Kughen kin nīmrin. Yermamə kirikianə əmə rīmnəm, Yermamə e in e rīmasi-pən tuk Kughen. ⁴⁷ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak kwənhavəh ta nīmraghien rerin. ⁴⁸ Yo e bred kape nīmraghien rerin. ⁴⁹ Nar apnapīg mə rīpmiə minə kimisən bred e ‘mana’ ye tīpəvsik, mərig kwənhamhə. ⁵⁰ Mərig bred yame ramsi-pən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə ai taktakun, in ror pisin. Bred e, rameiwaiyu-pə mə narmamə m-fam yamə mine kasən tukhapəh nhamhəyen. ⁵¹ Yo e, Yo bred mragh, yame ramsi-pən ye rao ye neiai mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Yermamə yame tukrən bred e, in tukramragh rerin. Kini Bred e, yame jakvəhsi-pre kimi narmamə ye tokrei tanə, in e, nīprak.”

⁵² Nəgkiarīen a rīmnor nəmehuə kape nəmə Isrel kasərer masotgoh kimi əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Tukrhawor pən iran mine mivəhsi-pə nīpran mə tuksən?”

⁵³ Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nakpihapəh nisənien nīprak e Ji Yermamə, mīpihapəh nhanimien nitawik, to nakpihapəh nhavəhyen nīmraghien rerin. ⁵⁴ Narmamə yamə mine tuksən nīprak, mhanim nitawik tukhavəh nīmraghien rerin. Kini ye Nīpīg kwasig, jakor əriə kamhamragh min ye nimhəyen. ⁵⁵ Yakaməgkiar məkneikin meinai ratuatuk mə narmamə tukasəkeikei misən nīprak mhanim nitawik. ⁵⁶ Narmamə yamə mine tuksən nīprak, mhanim nitawik, tukharpin-pə ye nīmraghien kafak. Kini Yo jakrīpin-pən min ye nīmraghien kapəriə.

⁵⁷ “Kafak Tatə rimnher-pə kin Yo yakuə, In nuknei nīmraghien. Kini Yo yakvəh nīmraghien tukun. Ye norien kirikianə əmə min, narmamə yamə mine tuksən nīprak tukhavəh nīmraghien iran. ⁵⁸ Yo e bred əfrakis, yame ramsi-pən ye Rao ye Neai, mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Bred e rīpəh nəmhenien kin bred kupan yame rīpmiə minə kimisən [ye tīpəvsik]. Nar apnapīg mə iriə kimisən bred a, mərig kwənhamhə ta.

6:35: Jon 4:14; 7:37-39; 8:12; 10:7,11; 11:25; 14:6; 15:1 **6:37:** Jon 17:2 **6:39:** Jon 17:2,12; 18:9 **6:44:** Hos 11:4; Jon 6:65; 12:32 **6:45:** Jer 31:34 **6:46:** Jon 1:18; 5:37; 7:29 **6:54:** Sam 63:5 **6:56:** Jon 15:4-7; 1 Jon 3:24; 4:15

Mərig narmamə yamə mine kasən bred e, iriə tukhavəh nımraghien rerin.” ⁵⁹ Yesu rimiini-ərhav nəgkiarien e nıpiğ rımnhajoun narmamə apa ye nımə kape nofuginien apa Kapaneam.

Narmamə kape Yesu minə min khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

⁶⁰ Narmamə khapsaah kape Yesu kimisərig nəgkiarien e yame Yesu rimiini, mhamə, “! E-he-o! Nəgkiarien e riskai pik. ?Pa e to rini nəfrakisien ye kafan nəgkiarien?”

⁶¹ Kafan narmamə minə kisəsiwən-əsiwən, mərig In ruvirkun ta nərigien kapəriə, mini-pən tuk əriə mımə, “?Rhawor? ?Nətərigien kapəriə rımneiwaiyu tuk nhajounien e kafak uə? ⁶² ?Mərig tukmə naksəm Yo Ji Yermamə yakamrerig faktə ye rao ye neai ikin yiması-pən ikin kupan, takhani nəfrakisien irak uə nıkam? ⁶³ Nanmin kape Kughen əmə rirkun nıvəhsi-pənien nımraghien rerin kimi narmamə. Yermamə to rıpəh nıvəhyen nımraghien rerin ye nəsaninien əmə kafan. Nəgkiarien minə e yakamni-pre tuk əmiə, iriə nəgkiarien yamə mine kamhası-pən ye Nanmin kape Kughen yame ravəhsi-pən nımraghien kimi narmamə. ⁶⁴ Mərig kimiə tiksin eikin e, nakhapəh nıshatətəyen irak.” (Yesu ramni məkneikin meinai In ruirkun ta ye nırikakunien mə nı-pa mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran, muirkun mə iriə pa nhagin tukreighaan-pən kin In ye kwermi tikmir minə kafan). ⁶⁵ Kini Yesu rımə, “Tuk nar e in e, yakwəni-ta tuk əmiə mə Tatə Kughen to rıpipəh nıvi-pəyen yermamə kirik ramuə tuk Yo, yermamə to rıpəh nuəyen tuk Yo.”

⁶⁶ Ye nıpiğ a, narmamə kape Yesu khapsaah kimisəpəh In, mhapəh nhakwasıgien kin.

Pita ramni-ərhav mə in ramhatətə ye Yesu

⁶⁷ Kini Yesu rımnaiyoh kafan narmamə twelef mımə, “?Rhawor irəmiə? ?Kimiə min nımnhamə taksəpəh Yo uə?”

⁶⁸ Mərig Saemon Pita rimiini-pən tukun mə, “Yermaru. ?Tukmə yaksəpəh Ik, jakhavən tuk pa? Mə ik əmə. Kafam əmə nəgkiarien ravəhsi-pə nımraghien rerin. ⁶⁹ Kini kimawə yakshatətə iram, mınharkun ta mə Ik Yemə Rhakə kape Kughen.”

⁷⁰ Kini Yesu rimiini-pən tuk əriə mə, “Kimiə e narmamə twelef kafak. Yo e yımırpen əmiə. Mərig kimiə kirik in yarmhə.” ⁷¹ (In ramni Judas, ji Saemon Iskariot, meinai in min kirik ye narmamə twelef kape Yesu, mərig kwasıg ikin, rımneighan-pən kin In ye kwermi tikmir minə kafan.)

7

Yesu rımnəgkiar kimi naorahini minə

¹ Kwasıg ikin ye narımnar minə a, Yesu rıpəh norkeikeiyen mə tukrıvən yerkwanu minə ye Judia tuk norien kafan wok, meinai nəmehuə kape nəmə Isrel apaikin kamharai mhun apsapıs tukun mə tukshopni. Kini rırerig min mıvən ye provins Galili. ² Mərig nıpiğ ruauə ipakə tuk norien lafet kirik kape nəmə Isrel, kamni kimə “lafet kape nıvəhsi-haktəyen nımə tapolen minə.” ³ Kini naorahi Yesu minə kımnhani-pən tukun mhamə, “Rhuvə mə taktərhav eikin e mamvən apa Judia, pəh narmamə kafam minə apaikin tuksəm nımtətien yamə mine Ik nakamor. ⁴ Yuvən apaikin meinai yermamə yame rorkeikei mə narmamə tukharkun In, to rıpəh nerkwaigien kin kafan wok. Mərig tukmə nakirkun norien nımtətien minə, yuvən, mor əpu Ik ye nımri narmamə khapsaah ye nıpiğ kape lafet, pəh narmamə ye tanımtanə tuksəm.” ⁵ Kasəgkiar məknakin meinai nar apnapıg mə iriə naorahini atuatur minə, mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rıpəh hanə norien nıpiğ kafak. Mərig kimiə nakharkun nısorien nar ye nıpiğ apnapıg əmə. ⁷ Narmamə kape tokrei tanə e, iriə to

6:58: Jon 6:41,51 **6:62:** Jon 3:31; 17:5 **6:63:** Jon 6:68; 2 Kor 3:6 **6:64:** Jon 2:25 **6:65:** Jon 3:27; 6:44; 14:6 **6:68:** Jon 6:63 **6:69:** Mak 1:24; 8:27-30; Luk 4:34 **6:70:** Jon 13:2,27 **6:71:** Jon 17:12 **7:5:** Sam 69:8; Mak 3:21 **7:6:** Mat 26:18; Jon 2:4; 7:30

khapəh nisəmækien əmiə. Mərig iriə tukasəkeikei masəməkin Yo, meinai Yo yakamni-ərhav mə kapəriə norien rīpəh natuatukien. ⁸ Kimiə havən ye lafet, mərig Yo to yakpəh nivənien, meinai rīpəh hanə norien nīpīg kafak.” ⁹ Raməgkiar məknakin kini In maməmīr əmə apa Galili.

Yesu ramvən ye lafet e kamni kimə “Nivəhsi-haktəyen nimə tapolen minə”

¹⁰ Kini naorahi Yesu minə kimisəkupən mhavən ye lafet a, kwasig ikin, Yesu rīpivən. Mərig In rīmnaiyu apīsapīs əmə, mə narmamə tukhapəh nisəmien. ¹¹ Kini nəməhuə kape nəmə Isrel khapsaah kimnhavən ye lafet a masarhakin In, misaiyoh apnāpīg əmə narmamə mhamə, “?Kwən e in pukaa?”

¹² Ikin a, narmamə khapsaah kisəsiwən-əsiwən mamhani In. Tiksin khamə, “In yemə huvə kīrik;” mərig tiksīn khamə, “Nīkam. In rameikuə ye narmamə.” ¹³ Mərig iriə khapəh nisəvsao-ərhavyen kin Yesu, meinai kamhagin mə ta mə nəməhuə kape nəmə Isrel kisərig nəgkiarien yame kamhani.

¹⁴ Lafet a ramvən hanə, Yesu rīmavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, maməvhag kimi narmamə. ¹⁵ Nəməhuə kape nəmə Isrel kimisərig nəgkiarien kafan, kisakur, mhamə, “? Kwən e rīmnhawor mīrkun narīmnar minə e ye Nəkwəkwə kape Kughen? Yeməhuə kīrik kapətawə rīmīpəh nhajounien In.”

¹⁶ Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Nəgkiarien yame yakamhajoun narmamə kin, pəh nien mə kafak. Ramsi-pən tuk Tatə Kughen yame rīmnher-pə kin Yo. ¹⁷ Narmamə yamə mine nətərigien kapəriə ramskai mə tuksor narīmnar yame Kughen rorkeikei, tukharkun mə nəgkiarien kafak ramsi-pən tuk Kughen; pəh nien mə kafak atuk əmə. ¹⁸ Narmamə yamə mine kasəgkiar atuk əmə ye kapəriə nehuəyen, iriə kasor əmə mə narmamə tukhavəh-si haktə əriə. Mərig Yo yakorkeikei mə narmamə tukhavəh-si haktə nhag yermamə yame rīmnher-pə kin Yo. Yo yermamə kape nīniyen nəfrakisien. To yakəpəh neikuəyen.

¹⁹ “Moses rīmivəhsi-pre loa kimi əmiə, mərig yermamə kīrik rīkək irəmiə raməri-pən fam loa minə e. ?Rhawor e kimiə naksarkut mə takshopni Yo?”

²⁰ Kini narmamə khapsaah kimnhani-pən tukun mhamə, “!Man! ?Tukmə ror nanmin has ramərer-pən iram uə, mamor Ik nakamni nəgkiarien ətəwao uə? ?Pa e rīmə tukrhopni Ik?”

²¹ Kini Yesu rīmini-pən tuk əriə mīmə, “Yo yīmnor nīmtətien kīrikianə əmə ye Sabat, nīmīsəm, niemhaa ramhai əmiə fam tukun. ²² Mərig kimiə min nakasor wok ye Sabat, mamhavəh nao kimi kwajikovə minə, raməri-pən loa kape Moses. (Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə Moses rīmīrikakun norien kape nivəhyen nao kimi narmamə, mərig kaha minə apa kupan kimnharikakun). ²³ ?Mərig tukmə nakharkun nivəhyen nao kimi kwajikovə minə ye Sabat, rəri-pən loa kape Moses, rhawor e niemha ramhai əmiə nīpīg yakamor huvə nīprai yermamə kīrik ye Sabat? ²⁴ Takhapəh nisəkiriēn wok yame yakamor ye nərigien əmə kapəmiə, mərig taksəkīr kafak wok ye nərigien yame ratuatuk.”

Narmamə kasəgkiar ye Kristo

²⁵ Kini ye nīpīg a, nəmə Jerusalem kimisaiyoh əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Kwən e In e nəməhuə minə kapətawə khamə tukshopni In uə? ²⁶ Mərig səm-ru. In ramni-ərhav nəgkiariēn ye nīmri narmamə, mərig nəməhuə minə khapəh nhani-pənien nar kīrik tukun. ?Tukmə ror nəməhuə minə kwənharkun ta mə In Kristo, uə? ²⁷ Mərig kītawə kharkun rukwanu kwən e rīmasi-pən ikin. Mərig nīpīg Kristo tukramuə, narmamə tukseinein mə risīpkaa.”

7:7: Jon 3:19-20; 15:18-21 **7:8:** Jon 7:6 **7:13:** Jon 9:22; 12:42-43; 19:38; 20:19 **7:18:** Jon 5:41; 8:50,54
7:21: Jon 7:23; Jon 5:2-9 **7:22:** Jen 17:9-14; 21:4; Lev 12:3 **7:23:** Jon 5:2-9; Mak 3:5; Luk 13:12-14; Luk 14:4-6
7:24: Aes 11:1-3; Jon 8:15

²⁸ Ye nīpig a, Yesu rīnamərer ye Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə, kini mamokr-apomh mīmə, “Kimiə nakharkun Yo, mharkun ikin yimasi-pən ikin. Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə yīmauə atuk əmə ye nərigien kafak. Mərig Kughen rīmnher-pə kin Yo. Kini Kughen In nəfrakisien. Kimiə nakseinein In, ²⁹ mərig Yo yakirkun In, meinai yimasi-pən iran. Kini In rīmnher-pə kin Yo.”

³⁰ Yesu raməgkiar məknakin, khamə tukharaptərəkin In. Mərig yermamə kirik rīkək yame tukraptərəkin In, meinai rīpəh hanə norien nīpig kafan.

³¹ Mərig narmamə khapsaah kīmnhani nəfrakisien iran mhamə, “Tukmə ror Yesu in Kristo yame Kughen rīmirpen mə tukrher-pə kin, meinai kīmini mə nīpig Kristo tukramuə, tukror nīmtətien khapsaah. Kini yermamə rīkək yame rīrkun norien nīmtətien rīpsaah rapita In.”

Mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kīmnhauə mə tukharaptərəkin Yesu

³² Kini Farisi minə kīmisərig narmamə khapsaah kīsəsiwən-əsiwən masəvsao kin Yesu. Kini Farisi minə mine jif pris minə kīmisher-pən kin mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen mə tukharaptərəkin Yesu. ³³ Kini Yesu rīmə, “Yo jakamarə kitawə-mkimiə kape nīpig kwakwə əmə. Kwasig ikin, jakrerig-pən min tuk Yermamə yame rīmnher-pə kin Yo. ³⁴ Ye nīpig a in a, taksarha-kin Yo mərig to nakhapəh nisəmien Yo; meinai ikin yakamvən ikin, kimiə to nakhapəh nhavənien ikin.”

³⁵ Kini nəmə Isrel kīmisaiyoh əriə minə mhamə, “?In rīmə tukrivən hiə, mə to kitawə khapəh nisəmien In? ?Rīmə tukrivən məm kwənərəus kape nəmə Isrel yamə mine kisərə iriə nəmə Gris apa tanə pīsīn pīsīn minə, mamhajoun min nəmə Gris uə? ³⁶ In rīmīni mə ye nīpig a, kitawə tuksarha-kin In, mhapəh nisəmien In, meinai kwənmhan yame In tukrivən ikin, to kitawə khapəh nhavənien ikin. ?Nəgkiarien e, nīpran ramni mə naha?”

Nu yame ravəhsi-pə nīmrighien rerin

³⁷ Lafet natukror infamien, kamor nəviginien yame in rehuə rapita nəviginien tiksīn kape lafet. Kini ye nīpig a, Yesu rīmnərer ye nīmri narmamə mamokrən apomh mīmə, “Yermamə yame rīnəkwwə, pəh in ruə tuk Yo, mīnim nu. ³⁸ Meinai Nəkwwə kape Kughen ramni mə,

“Yermamə yame rhatətə irak, rəmhen kin nīmri nu yame ravəhsi-pən nīmrighien ramkwor-kwor mhaktə mokrig yerkin mamaiyu.” *(Aes 44:3)*”

³⁹ Yesu ramni nuhpīkinien a, maməgkiar ye Nanmīn kape Kughen yame kwasig ikin tukrīpivəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kashatətə iran. Mərig ye nīpig a, Nanmīn kape Kughen rīpəh hanə nuəyen tuk narmamə, meinai Yesu rīpəh hanə nīvənien ye nīkakien kafan ye rao ye neai.

Narmamə kīmisəwhai kwhen kapəriə tuk Yesu

⁴⁰ Yesu raməgkiar məknakin, narmamə kīmisərig, kini tiksīn kamhani mhamə, “Kwən e in profet kape Kughen yame profet minə kīmnhani mə tukruə.”*

⁴¹ Kini tiksīn khamə, “Kwən e in Kristo.”

Mərig tiksīn khamə, “Nīkam. ?Nakhamə ta mə Kristo tukrīsi-pən apa Galili uə? ⁴² Nəkwwə kape Kughen ramni mə Kristo tukraməkeikei mīsi-pən ye kwənərəus kape King Deved, ye taon e Betlehem, imei Deved kupan.” ⁴³ Ror məkneikin, narmamə kīmisəwhai kwhen kapəriə tuk Yesu. ⁴⁴ Tiksīn khamə tukharaptərəkin In; mərig yermamə kirik rīkək yame tukrīraptərəkin In.

7:29: Mat 11:27 **7:30:** Mat 26:18 **7:31:** Jon 2:23; 4:48 **7:32:** Jon 7:45-48 **7:37:** Aes 55:1; Jon 4:13-14; 6:35; Rev 22:17 **7:38:** Jer 2:13; 55:1; 58:11; Sek 14:8-9; Jon 4:10-14; 6:35; Rev 7:17 **7:39:** Jon 1:33; 12:23; 13:31,32; Wok 2:17,33 * **7:40:** Em-ru Dut 18:15. Moses rīmīni mə profet kirik min tukruə rəmhen kin in. **7:42:** 2 Saml 7:16; Sam 89:3-4; Maeka 5:2; Jer 23:5; Mat 2:1,22-23; Luk 2:4-7

Nəmehuə minə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

⁴⁵ Kini mobael minə kimnhavən misəm jif pris minə mine Farisi minə. Kini nəmehuə minə a kimisaiyoh mobael minə mhamə, “?Rhawor e nimnhapəh nharaptəraḱinien Yesu mhakir mhauə?”

⁴⁶ Kini mobael minə khani-pən tuk əriə mhamə, “Yimnhapəh nharaptəraḱinien In meinai yermamə kirik riḱəh hanə nhajounien rəmhen kin In.”

⁴⁷ Kini Farisi minə kimnhani-pən tuk əriə mhamə, “?Rhawor? ?In rimiḱi əmiə kin nekuəyen kafan uə? ⁴⁸ ?Kapətaḱə kirik yemehuə rikək mine Farisi kirik yame ramni nəfrakisien iran. ⁴⁹ Narmamə apnapig əmə yamə mine kaseinein əḱkap loa kape Moses kamhani nəfrakisien iran. Pəh iriə tukasarə ye narpinien kirik.”

⁵⁰ Kini Nikodimas e, in Farisi kirik. Kini in a iriə min. Kwən a, apa kupan rimavən maməḱiar kimi Yesu. Kini rarar mini-pən tuk əriə mimiə, ⁵¹ “?Rhawor? Loa kapətaḱə ramni mə kwasig iḱin tukhani-əhrav narpinien kape yermamə kirik, tukasəkeikei misəkupan mhavən, misətərig kin nəḱgiarien kafan, misəm atuatur naha nhagin yame rimnor.”

⁵² Kini khani-pən tukun mhamə, “?Rhawor? ?Ik min ik yemə Galili, uə? Yuvən-ru məvheikīn Nəkwəkwə kape Kughen, məm atuatur mə profet a kape Kughen to riḱəh nisi-pənien ye Galili.”

⁵³ Kini narmamə kimnharerig-pən yerkwanu minə kapəriə.†

8

¹ Mərig Yesu rimnhaktə fiak ye tukwas e kamni kimə Olif.

Yesu riḱəh nəḱgiar-skaiyen kimi piraovin kirik yame rakwasig apnapig kin narman

² Kəni rikwamer kin, Yesu rirerig-pən min ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini narmamə khapsaah kimnhauə, masərer ərkurao iran, kini In rəkwətə maməvhag kimi əriə. ³ Kini nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə mhakir piraovin kirik mhauə tukun, misəriḱ-ərhav in ye nimri narmamə. Narmamə kimisəm əpu mə pian a rimnapir iriu yerman piḱin. ⁴ Kini iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yhajoun. Narmamə kimisəm əpu mə pian e rimnapir iriu yerman piḱin. ⁵ Moses rimnəruə loa kirik ye loa kapətaḱə mamni mə tukmə piraovin yame ramapir-pən apnapig tuk yerman, tukaməkeikei karkwhopni in. (Lev. 20:10; Deut. 22:22-24) ?Mərig ik nakmə rhawor?”

⁶ Iriə kimisaiyoh məknakin masor kiko-iko, mə Yesu tukrini nəḱgiarien kirik yame riḱəh nəmhenien, pəh kisəm-pən nar has kirik iran, mhavəhsi-pən narpinien kimin. Mərig Yesu rapnapig əmə, məmrəmīr, mamrai-pən nar ye nimoptanə kin kwənkwai kwermīn.*

⁷ Mərig iriə kasəkeikei misaiyoh In. Kini In rərer, mini-pən tuk əriə mə, “Nəmhen. Tukmə kimiə kirik e iḱin e kafan norien has rikək, pəh in tukrəkupən markwhopni pian e.” ⁸ Kini In məmrəmīr min mamrai-pən nar ye nimoptanə.

⁹ Kini iriə kimisərig nəḱgiarien kafan, misəriwək kirikianə kirikianə misap, ririkakun ye nəwharu minə meriaji nitamaruə. Iriə kimisap, mhapəh əmə Yesu mine pian ai kawəmīr. ¹⁰ Kini Yesu rhekimter min mini-pən tuk pian ai mimiə, “Pian əpə. ?Narmamə minə apa kwənhaukaa? ?Yermamə ruikək yame tukrini-ərhav kafam narpinien uə?”

¹¹ Kini pian a rimiḱi-pən tukun mimiə, “Yemehuə. Yermamə rikək yame to riḱəhsi-pə narpinien kimi yo.”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ror pən Yo min to yakpəh niḱəhsi-preyen narpinien kimik. Mərig amvən, məpəh əmə norien yame mine rahas.”

7:50: Jon 3:1 † **7:53:** Nəḱgiarien ye Jon 7:53-8:11 rikək ye kopi akwas tiksīn kape Niutesteman. Keinein mə Jon rimirai əfrakis, uə yermamə kirik rimnəsik-əpnis-pən ye nəḱgiarien kape Jon. * **8:6:** Rikimiə tukraməsik mə Kughen rimirai-pən Natuakəmīen Ten ye kapier kin kwermīn. Eks 31:18; Dut 9:10. **8:7:** Dut 17:7; Rom 2:1,22 **8:11:** Jon 3:17; 5:14

Yesu In rəmhen kın nıkakien yame raməsia-pən narmamə m-fam ye tokrei tanə

¹² Kini Yesu rini-pən mın tuk əriə mımə, “Yo e, yo Nıkhakien kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Narmamə yamə mine kamhakwasig kın Yo to khapəh niseriwəkien ye nəpignəpien, mərig tukhavəh nıkakien yame ravəhsi-pən nımraghien kimi əriə.”

¹³ Kini Farisi mınə kımnhani-pən tukun mhamə, “Ik nakamni-əhrav məknakin Ik, mərig yermamə kirik rikək yame tukrərer-ərhav mamni əfrakis mə kafam nəgkiarieren raməfrakis. To kafam nəgkiarieren rıpəh nərerien.”

¹⁴ Kini Yesu rini mımə, “Əwəh. Nəfrakisien mə Yo atuk əmə yakamni-ərhav Yo. Mərig nəgkiarieren kafak in tukramərer tımtım, meinai Yo yakirkun aikin yımasi-pən ikin. Kini mirkun mın aikin yakamvən ikin. Mərig kimiə nakseinein aikin yakamvən ikin mine ikin yımasi-pən ikin. ¹⁵ Kimiə e naksəkir norien kape narmamə ye nətərigien əmə kape yermamə. Mərig Yo yakpəh nəkirien norien kape narmamə məknakin. ¹⁶ Mərig tukmə yakəkir norien kape yermamə, yakamor ye norien yame ratuatuk. Mərig pəh nien mə yakaməkir ye nətərigien əmə kafak, mərig kımru Tatə Kughen yame rımnher-pə kın Yo, kapəmrü nəkirien kırıkianə əmə. ¹⁷ Kımırai ye loa kapəmiə kımə, “Tukmə yermamə kıraru karəni nar kırıkianə əmə, pəh narmamə tukharkun mə nəgkiarieren kapəriu raməfrakis.” (*Dut 19:15*) ¹⁸ Kini taktakun ai, Yo yakamni-ərhav Yo, mərig Rımik yame rımnher-pə kın Yo, ramor nəgkiarieren kafak ramərer tımtım.”

¹⁹ Kini kımısayoh In mhamə, “?Mərig kafam hiə tatə?”

Kini In rımə, “Kimiə nakseinein Yo, mıseinein mın Tatə kafak. Nakpiharkun Yo, to nakpiharkun mın kafak Tatə.”

²⁰ Yesu rımını nəgkiarieren a nıpig in rımnamhajoun narmamə apa ikin kamərahupən mane ikin ye Nımə Ehuə kape Kughen. Mərig kwən kirik rikək yame to rıvən mıraptərəkın In meinai rıpəh hanə norien nıpig kafan.

Yesu ramni mə In rımasi-pən ye rao ye neai

²¹ Kini Yesu rımını-pən mın tuk əriə mımə, “Tuk nıpig kirik, jakirkək, kini kimiə taksarha kın Yo. Mərig nıpig takhamhə, narpınien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmır irəmiə. Kimiə nakseinein nhavəniyen aikin yakamvən ikin.”

²² Nıpig rımını məknakin, mukreikin kapən kapə nəmehuə kape nəmə Isrel. Khamə, “?Rhawor e kitawə kaseinein nhavəniyen aikin ramvən ikin? ?Tukmə ror tukrhopni atuk In uə?”

²³ Mərig Yesu rırpın nəgkiarieren mımə, “Kimiə, iməmiə eikin e. Mərig Yo yakmasi-pən apa ye rao ye neai meiwaiyu-pə. Tokrei tanə e pəh nien mə imak ikin. ²⁴ Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə takhamhə, narpınien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmır irəmiə. Tukmə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien mə yo e Kristo, nıpig takhamhə, narpınien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmır irəmiə.”

²⁵ Kini iriə kımnhani-pən tukun mhamə, “!Eh! ?Ik pa en?”

Kini In rımını-pən tuk əriə mə, “Yo e yakaməvsao kın Yo ye nıpig yame yımirikakun nhajounien kafak meriaji-pə e taktakun. ²⁶ Yakirkun niniyen narımnar rehuə irəmiə, mivəhsi-pre narpınien ehüə kimi əmiə. Mərig jakamni əmə nəgkiarieren yame Yermamə yame rımnher-pə kın Yo ramni-pə tuk Yo. Nəgkiarieren yame In ramni raməfrakis. Kini yakamni-ərhav pən nəgkiarieren kimi narmamə fam ye tokrei tanə yame In ramni-pə tuk Yo.”

²⁷ Mərig iriə khapəh nharkunien mə Yesu raməgkiar ye Rımni Kughen. ²⁸ Ror pən, In rini-pən tuk əriə mə, “Nıpig kimiə takpiharuk haktə Yo, Ji Yermamə, mıpiharkun mə nəgkiarieren yame yakamni irak in raməfrakis. Kini mıpiharkun mın mə yakpəh norien nar kirik ye nətərigien əmə kafak, mərig yakamni əmə nəgkiarieren yame Rımik ramni-pə

8:12: Sam 27:1; 44:3; 119:105; Prov 6:23; Aes 49:6; 60:19-20; Esik 1:26-28; Mat 5:14; Jon 1:4-5; Hib 1:3; Rev 21:23-24

8:13: Jon 5:31 **8:14:** Jon 13:3; 16:28 **8:18:** Mak 1:10-11; Jon 1:33-34 **8:19:** 1 Jon 2:23 **8:23:** Jon 3:31

tuk Yo. ²⁹ Yermamə yame rimmher-pə kin Yo ramarə kimru min. In ripəh nəpəhyen Yo yakəriwək Yo pisin. Meinai nipig m-fam yakamor naha nhagin yame In rorkeikei.”

³⁰ Yesu ramni nəgkiarien e, narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.

Mikip Ebrahim əfrakis minə mine ji Setan minə

³¹ Kini Yesu rimməgkiar kimi nəmehuə kape nəmə Isrel yamə mine kimnhani nəfrakisien iran mimə, “Tukmə nakharaptərək kin tim tim nəgkiarien yame yakamni-pre tuk əmiə, kimiə atuətuk e narmamə kafak minə. ³² Kini kimiə takharkun nəfrakisien. Kini nəfrakisien en tukririsin əmiə nakhapiəpiə.”

³³ Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “!Ah! Kitawə e kwənərəus kape Ebrahim. Kitawə khapəh nisor-atuə-kinien kape yermamə kirik. ?Rhawor e nakamni mə nar kirik tukraməkeikei mirisin əmawə yakhapiəpiə?”

³⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasor norien has, norien has ramarmaru irəriə, mamraptərək kin əriə mamor əriə kamhauə yorwok minə kafan. ³⁵ Kini nakharkun mə yorwok kirik, kafan yemehuə to ripəh neighanien kin in mə tukramarə ye nimə kafan. Mərig yemehuə rameighan əmə kin tini mə tukramarə ye nimə kape yamehuə kape nipig m-fam.† ³⁶ Ror pən, tukmə Yo Ji Kughen yakamrisin əmiə, jakrisin əfrakis əmiə nakhapiəpiə. ³⁷ Yakirkun mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim. Mərig nakasarha-kin swatuk tuk nhopniyen Yo, meinai nakhapəh nisorkeikeiyen mə taksətərig kin kafak nəgkiarien. ³⁸ Yo yakamni narimnar minə e yame yimməm kafak Tatə ramor. Mərig kimiə nakasor narimnar yame kapəmiə tatə minə kimnhani-pre tuk əmiə.”

³⁹ Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Mərig rimtawə e Ebrahim.”

Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “To ripi mə kimiə kwənərəus atuətuk kape Ebrahim, to norien kapəmiə ripiəmhen kin norien kape Ebrahim kupan. ⁴⁰ Yo yakamni-pre nəgkiarien əfrakis tuk əmiə yame Kughen rimini-pə tuk Yo. Mərig kimiə nakhamə takshopni Yo. Mərig to Ebrahim ripəh norien məknenkin. ⁴¹ Kimiə nakasor əmə norien kape tatə atuətuk kapəmiə.”

Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Pəh nien mə kimawə e kwajikovə kape swatuk. Kughen pisin əmə In rimmawə.”

⁴² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “To ripi mə kapəmiə əfrakis e tatə Kughen, to nakpisorkeikei Yo, meinai Yo yimasi-pən iran, muə eikin e. Pəh nien mə yimauə ye kafak nərigien. Mərig yimauə meinai In rimmher-pə kin Yo. ⁴³ ?Mərig rhawor e nakhapəh nharkunien nıprai nəgkiarien kafak? Meinai nakhapəh nisorkeikeiyen mə taksətərig nəgkiarien kafak. ⁴⁴ Kimiə, norien kapəmiə rəmhen əmə kin rimiəmiə e Setan. Kini nipig m-fam naksorkeikei mə takasor nəkwən. Norien kafan yame in rimirikakun mamor, ramor hanə. In yermamə kape nhopniyen yermamə. In raməmək kin nəfrakisien, meinai nəfrakisien rikək iran. In rameikuə məknakin meinai in a norien hanə kafan. In yeikuə, mine tatə kape neikuəyen. ⁴⁵ Mərig Yo yakamni-pre əmə nəgkiarien əfrakis tuk əmiə. Ror pən, nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarien. ⁴⁶ Yo yakpəh hanə norien norien has; ror pən kimiə kirik ripəh hanə nəm-pə-yen nar has kirik irak. Yakamni-pre nəgkiarien əfrakis tuk əmiə. ?Rhawor e nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak? ⁴⁷ Narmamə kape Kughen kasor nəkwai Kughen; mərig pəh nien mə kimiə kwajikovə minə kape Kughen, nakhapəh nisorien nəkwən.”

Yesu In yerpirig rapita Ebrahim

8:28: Jon 3:14; 12:32-33; 14:24 **8:29:** Jon 4:34; 5:30; 6:38; 16:32 **8:31:** 2 Jon 1:9 **8:32:** Rom 8:2; 2 Kor 3:17; Gal 5:1 **8:34:** Rom 6:12-23; 1 Jon 3:8-9 † **8:35:** Ye nuhpikinien e, Yesu ramni mə nəmə Isrel kisəmhen kin slef yame kasarə iruə tuk promes mine nimə kape king. Nar apnapig Kughen rimirpen nəmə Isrel mə kafan narmamə, mərig in rivəhsi-ta nehuəyen kapəriə, kiseiwaiyu əgkap rəmhen kin slef yame kafan nihuvəyen uə nautə rikək. **8:35:** Gal 4:30 **8:37:** Jer 9:25-26; 1 Jon 3:10 **8:39:** Rom 2:28-29; 9:7-9 **8:42:** 1 Jon 5:1 **8:44:** 1 Jon 3:8

⁴⁸ Kini nāmehua kape nāmā Isrel kīmişek In mamhani mhamā, “!Man! Yakwəsəm əpu ik, mharkun mə ik pa. Ik nakəmhen kīn yemə Sameria kīrik yame nanmīn has ramərer-pən iran.”

⁴⁹ Mərig Yesu rīmā, “Nanmīn has rīkək irak. Mərig yakamsiai Rīmīk; kini kīmīā nakhapəh nhasiaiyeu Yo. ⁵⁰ Yo yakpəh narkutien mə nhagīk tukrehuə; mərig yermamə kīrik aikīn yame ramarkut mə nhagīn tukrehuə. Kini In tukrīpiəkīr narmamə m-fam. ⁵¹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmīā mə yermamə yame ramor kafak nəgkiarīen to rīpəh nīmħəyen tuk nīpīg kīrik.”

⁵² Kini nāmehua kape nāmā Isrel kīmnhani-pən tukun mhamā, “!Yakwənharkun ai taktakun mə nanmīn has ramərer-pre iram! Meinai Ebrahim rīmamhə, kini profet mīnə kīmnhamhə mīn, mərig Ik nakamni mə yermamə yame ramor nəkwam to rīpəh nīmħəyen tuk nīpīg kīrik. ⁵³ ?Nakmə Ik nakehuə rapita Ebrahim e rīptawə yame ruamhə ta, mīne profet yamə mīne kwənhamhə ta? ?Nakmə ik e pa?”

⁵⁴ Kini Yesu rīni-pən tuk əriā mīmā, “To yakvəhsi-haktə atuk Yo mamor nhagīk ramehuə, kafak nəgkiarīen in ror nar apnapīg əmə kīn. Mərig kafak Tatə e yame kīmīā nakamhani mə In Kughen kapəmīā In ravəhsi-haktə Yo, mamor nhagīk ramehuə. ⁵⁵ Kīmīā nakseinein pawk In; mərig Yo yakīrkun In. To yakpīni mə yakeinein In, mīpiuə yeikuə rəmhen kīn yame kīmīā nəmeikuə mīnə. Mərig yakīrkun In mamor nəkwam. ⁵⁶ Rīpmīā e Ebrahim rīkin ramagīen pīk mə tukrīpiəm nīpīg kafak yame tukrīpiuə. Kini nīpīg in ruīrkun mə nīpīg kafak rīnamuə, kini rīkin ramagīen əmə tukun.”

⁵⁷ Kini nāmehua kape Isrel kīmnhani-pən tukun mhamā, “!Man! Ik tamaruə əmə kīrik, kafam newk rīpəh hanə nerīaji-pənīen fīfti. ?Rhawor e nakamni mə nīmħəm yemə tu e Ebrahim?”

⁵⁸ Kini Yesu rīmā, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmīā mə Ebrahim rīpəh hanə narhayen, Yo yaknarə ta.†”

⁵⁹ Məkneikīn khapīk kapier asur mīnə mə tuksarkwhopni In kīn. Mərig Yesu rīmnerkwaig, map ta irəriā ye Nīmə Ehuə kape Kughen mamvən.

9

Yesu rīmnor huvə nīmri n pīs kīrik

¹ Nīpīg kīrik, Yesu rīnaməriwək mamavən, kini məm kwən kīrik nīmri n rīmapīs hanə. ² Kini narmamə kape Yesu khauə mhani-pən tukun mhamā, “Yhajoun. Kwən kīrik e rīmnarha, nīmri n ruapīs ta. Takni-ru mə rhawor ror məknakīn. ?Ravəh narpīnīen ye norīen has kape tatə uə mamə kafan, uə ravəh narpīnīen ye norīen has kīrik kafan yame rīmnor?”

³ Mərig Yesu rīmā, “Nīmri kwən e ramahas, mərig pəh nīen mə ravəh narpīnīen ye norīen has kīrik kafan, uə kape tatə uə mamə. Mərig nīmri n ramapīs məkneikīn mə Kughen tukrhajoun kafan wok ye nīmraghīen kafan. ⁴ Kītwə kasarə ye nīpīg kape nīkakīen, tukasəkeikei masor wok kape Yermamə yame rīmnher-pə kīn Yo. Mərig nīpīg kape nəpīgənāpīen tukruə, tukseinein nīsorīen wok ye nīpīg a. ⁵ Nīpīg yakamarə ye tokrei tanə e, Yo nīkakīen kape narmamə m-fam ye tokrei tanə.”

⁶ Yesu rīni-ta nəgkiarīen a, mīvəh nīmoptanə mərig-əvhīn, rəptīg, mərəhu-pən ye nīmri yermamə a. ⁷ Mīni-pən tukun mīmā, “Takvən mar ye nu apa Saeloam.” (Nhag e Saeloam, nīpran ramni mə, “Kher-pən kīn.”) Kini ai rīmavən, mar ye nu, kini marha maməm nar, mīrerīg-pən iman yerkwānu. ⁸ Kini nāmā iman ikīn, mīne narmamə yamə mīne kharkun in, mə in yermamə kīrik yame nīpīg m-fam ramaiyoh-pən kīn mane, kīmīsəm in, kīsakur. Mīsaiyoh-pən əriā mīnə mhamā, “!Eh! ?Kwən e in e yermamə yame nīpīg m-fam in ramkwətə mamaiyoh-pən kīn mane kīmī narmamə, uə nīkam?”

8:51: Jon 11:26 8:53: Jon 4:12 † 8:58: Əm-ru Jon 1:1; 17:5; 17:24. 8:59: Lev 24:16 9:2: Luk 13:2-3
9:3: Jon 11:4 9:4: Jon 12:35-36 9:5: Jon 1:4 9:7: Aes 35:5

⁹ Kini tiksın khamə, “Ɛwəh. Mə in.”

Mərig tiksın khamə, “Nıkam. To nakəm, nakmə in. Mərig pəh nien mə in.”

Mərig kwən a rımə, “!Mə yo e!”

¹⁰ Kini iriə kasəkeikei kımın mə tukrını mə rımnhawor nımırın rhuvə.

¹¹ Kini in rımə, “Kwən e, nhagin e Yesu, in rımivəh nımoptanə mərig-əvhin rəptig, mərəhu-pən ye nımrik mir, mını-pə tuk yo mə jakvən ye nu apa Saeloam, mar. Kini yakvən mar. Məkneikin məm nar.”

¹² Kini iriə kisaiyoh-pən mın in mhamə, “?Mərig kwən en ramarə hiə?”

Kini in rımə, “?Hei? Yakeinein.”

¹³ Kini khakır in mhauə kimi Farisi mınə. ¹⁴ Nıpıg Yesu rımivəh nımoptanə mərig əvhin rəptig mərəhu-pən ye nımırın mir, nıpıg a ye Sabat. ¹⁵ Ror pən, Farisi mınə mın kisaiyoh-pən kwən a mhamə, “?Rhawor nımırın rhuvə?”

Kini kwən a rını-pən tuk əriə mımə, “Yesu rımnor-pən nımtəgei ye nımrik, kini yımavən mar, kini nımrik rhuvə.”

¹⁶ Kini Farisi mınə kımısəwhai kwhen kıraru kapəriə tuk nəgkiarın a. Tıksın kımnhani mhamə, “Tukmə ror məkneikin, Yesu rıpəh nısi-pənien ye Kughen, meinai In rımnakapır Sabat.” Mərig tiksın khamə, “Nıkam. Ramsı-pən ye Kughen. Meinai yor təvhagə has to rıpəh norien nımtətien mınə məknakin.”

¹⁷ Kini iriə kisaiyoh mın kwən a nımırın ramapıs kupan, mhamə, “?Kwən a rımnor huvə nımırın, nakmə In naha yermamə? ?Kini rıkim ramhaw-əsık?”

Kini in rını-pən tuk əriə mımə, “In profet kırık.”

¹⁸ Mərig nəmehuə mınə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien iran mə in apa kupan kwən a nımırın ramapıs, mərig taktakun ai raməm nar. Ror pən, kısıkrən kın rımni mınə nısini kırəuə. ¹⁹ Kisaiyoh-pən əriu mhamə, “?Rhawor? ?Kapəmıru e kwajikovə uə? ?Rımnarha nımırın rıpıs uə nıkam? ?Rımnhawor nımırın rhuvə?”

²⁰ Kini rımni mınə nısini krəmə, “Yakrarkun mə kapəmru e kwajikovə. Nıpıg rımnarha, nımırın rıpıs. ²¹ Mərig yakweinein mə rımnhawor nımırın rhuvə. Maweinein mə pa nhagin rımnor huvə nımırın. Saiyoh in. Mə rıkin rınarə ta. In rırkun nəvsaoyen kın in.” ²² Karəni məknakin meinai krəgin kın nəmehuə mınə kape nəmə Isrel, meinai nəmə Isrel kımnhani əutən mə tukmə yermamə kırık ramni-ərhav mə Yesu in Kristo, tukhapəh nıseighanien kın rauru-pən ye nımə kape nofuginien. ²³ Ror pən, rımni mınə nısini kırəni mırəmə, “Saiyoh in. Mə rıkin rınarə ta.”

²⁴ Kini kısıkrən mın kın kwən a yame kupan nımırın ramapıs, mə tukruə mərəer ye nımıririə. Kini kashek in mhamə, “Nı əfrakis əmə, mıvəhsi-haktə nhag Kughen.* Kıtawə kharkun mə Yesu In yor təvhagə has əmə.”

²⁵ Mərig kwən ai rımə, “Yo yakeinein mə kwən a in yor təvhagə has uə nıkam. Nar kırıkianə əmə yame yo yakırkun. Apa kupan, nımrik ramapıs. Mərig taktakun ai, yaknaməm nar.”

²⁶ Kini kisaiyoh-pən mın in mhamə, “? Rımnhawor ik? ? Rımnhawor mor huvə nımırın?”

²⁷ Mərig in rımə, “Yakwəni-pre ta tuk əmiə, mərig kımıə nakhapəh nısətərigien kın yo. ? Rhawor nakhamə jakəvsao mın kın? ?Kımıə mın nakhamə takhauə narmamə kape Yesu mınə, uə?”

²⁸ Kini iriə kashek in, mamhani hah in, mhamə, “!Ah! !Ik e kafan kırık yermamə! Mərig kımawə narmamə kape Moses. ²⁹ Kımawə yakharkun huvə mə Kughen rımnəgkiar kimi Moses; mərig kımawə yakseinein mə kwən en rımasıpkaa.”

³⁰ Kini kwən ai rımə, “! Nəfrakisien! Kwən a rımnor huvə nımrik, mərig kımıə nakseinein mə rımasıpkaa. ³¹ Kıtawə kharkun mə Kughen rıpəh nətərigien kın yor

* **9:24:** Nəmehuə mınə kımnhani-pən tuk kwən a “Vəh sı haktə nhag Kughen” nıpran ramni mə khamə Yesu tukrıvəh kwəsı ye nhag Kughen. Ɛm-ru Jos 7:19. **9:28:** Jon 5:45

təvhagə minə. Mərig yermamə yame ramsiai Kughen, mamor nəkwən, kini Kughen ramətərig kin! ³² Yermamə kirik rikək yame rirkun nor-huvəyen yermamə rimmnarha əmə nimrin ripsis. ³³ To Yesu rippəh nisi-pəniyen ye Kughen, to rippəh norien nar kirik.”

³⁴ Kini iriə kimishek min in mhamə, “!Kəsi! Ik yermamə kape norien has nipiḡ mifam, ririkakun ye nipiḡ yame nimnarha-pə, muə meriaji-pə ai taktakun. ?Rhawor e nakmə takhajoun əmawə?” Kini kisher-ye-rhav kin In ye nimə kape nofuginien.

Yermamə yame reinein Yesu, in rəmhen kin nimrin pis

³⁵ Kini Yesu rimmərig nəvsaoyen kin, mə kimnher-ye-rhav kin kwən ai ye nimə kape nofuginien. Kini rivən mivaag-pən kin, maiyoh-pən in mīmə, “?Ik nakamni nəfrakisien ye Ji Yermamə?”

³⁶ Kini kwən a rīmə, “Yemehua. ?Ji Yermamə e pa? Ni-pə huvə tuk yo, pəh jakni nəfrakisien iran.”

³⁷ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Ik naknəm ta In. Yo e yakaməḡkiar kimik ai taktakun.”

³⁸ Kini kwən ai rīmə, “Yermaru. Yo yakamhatətə iram.” Kini in mənimkur maməhuak kimin.

³⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yo yimauə ye tokrei tanə mə jakəkir narmamə. Mor narmamə yamə mine khapəh nisəm-huvəyen nar, kisəm huvə nar. Mamor narmamə yamə mine kasəm huvə nar, iriə tukhapəh nisəmien nar.”

⁴⁰ Kini Farisi minə tiksın kimisərig nəḡkiarien kafan mhamə, “?Rhawor? ?Nakmə nimrimawə ripsis min uə?”

⁴¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “To nakpihani-ərhav mə nakhapəh nisəm-huvəyen nar, to nakpihapəh nhavəhyen narpinien tuk təvhagə has kapəmiə. Mərig kimie nakhamə ta mə naksəm huvə nar, kini narpinien kape təvhagə has kapəmiə raməmır hanə irəmiə.”

10

Yesu ramni nuhpikinien ye yermamə yame ramarha tuk sipsip

¹ Kini Yesu rīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə yəkrəh kirik rīmə tukrivən məkrəh kin sipsip, to rippəh nukuraoyen ye kwəruə; mərig tukrivəro kin kəupə. ² Mərig yermamə yame ramarha tuk sipsip in tukrukuraopən ye kwəruə. ³ Yermamə yame ramarha tuk kwəruə, nipiḡ m-fam in raməhitə ye kwəruə tuk kwən a, kini sipsip minə kharkun rikin. Nipiḡ m-fam in ramokrən kin nhagriə kirikianə kirikianə, kini kamhatərhav. ⁴ Mokrən fam kin sipsip minə kafan, maməkupən; sipsip minə kafan kamhakwasig kin, meinai kharkun rikin. ⁵ Mərig to khapəh nhakwasigien kin yermamə apnapig. Nikam. Tukmə yermamə apnapig, kisapta iran, meinai kaseinein rikin.”

⁶ Yesu ramni nuhpikinien, mərig narmamə kaseinein nıprai nəḡkiarien kafan. ⁷ Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Yo e, yo kwəruə yame sipsip minə tukhakuraopən ikin. ⁸ Narmamə yamə mine kimisəkupən irak, iriə yeməkrəh minə. Sipsip minə khapəh nisətərigien kin əriə. ⁹ Yo e yo kwəruə. Narmamə yamə mine tukhakuraopə yakamərer ikin, Kughen tukrivəh mıragh əriə. Tukhauə imə masəriwək misavən masən mənvhirik yame rhuvə. ¹⁰ Mərig yəkrəh ramuə imə tuk nar kirikianə əmə. Ramuə tuk nəkrəhyen, mine tuk nhopniyen, mine tuk noriahyen nar. Mərig Yo yakamuə mə takhavəh nimraghien. Kini nimraghien e in rukwar kin nihuvəyen minə fam.

9:31: Sam 66:16-20; Prov 15:29; Aes 1:15; 59:2 **9:33:** Jon 3:2 **9:34:** Jon 9:2; Aes 66:5 **9:36:** Rom 10:14
9:37: Jon 4:26 **9:38:** Mat 28:9 **9:39:** Aes 6:10; Mak 4:12; Luk 4:18 **9:40:** Rom 2:19 **9:41:** Jon 15:22,24;
Hib 10:28-31 **10:1:** Jon 10:8,10 **10:7:** Jon 1:51; 14:6 **10:8:** Jer 12:1; Esik 34:2 **10:9:** Sam 118:20,22-24
10:10: Jon 1:4; 3:15-16; 5:40; 20:31

11 “Yo e Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə. Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə, in rameighan kin kafan nimiraghien mə tukrivəh miragh əriə. 12 Mərig yorwok yame ramor əmə wok tuk nərok, sipsip minə pəh nien mə kafan. Kini nipig tukmə rəm kuri aparū minə kamhauə, in rap, mipəh sipsip minə. Kini kuri aparū minə tukhauə misəs sipsip minə, misəko rik rik əriə. 13 Yorwok a tukrap meinai in ramor əmə wok tuk nərok. Ripəh nərig-pikien sipsip minə.

14-15 “Yo e, Yo Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə. Tata Kughen rirkun Yo, kini yakirkun In. Ye norien kirikianə əmə min, Yo yakirkun kafak sipsip minə, kini iriə kharkun min Yo, kini yakeighaan kin nimiraghien kafak tuk nivəh-miraghien əriə. 16 Kini kafak min tiksın aikin sipsip, yamə mine khapəh nisəmīrien ye kəupə e. Iriə min, tuksərig rikik. Kini iriə fam tukhauə kirikianə. Yo pisin əmə jakamarha huvə tuk əriə. 17 Kafak Tatə In rorkeikei pik Yo meinai yakeighaan kin kafan nimiraghien tuk nivəh-miraghien sipsip minə kafak. Kini kwasig ikin jakamragh min. 18 Yermamə kirik rikək yame to rivəhsi-ta nimiraghien kafak. Yo pisin əmə yakavəh nehuəyen tuk nivəhsi-pənien kafak nimiraghien, mine tuk nimiragh-minien. Kafak Tatə rimini-pə tuk Yo mə jakor məknakin.”

19 Kini nəmehuə kape nəmə Isrel minə kimisəwhai min kwhen kapəriə tuk nəgkiarīen a.* 20 Iriə khapsaah kimnhani mhamə, “Kwən a, nanmin has kirik ramərer-pən iran. Kapən kapə rətəwao. ?Nakshawor masətərig kin In?”

21 Mərig tiksın khani mhamə, “Nəgkiarīen a pəh nien mə nəgkiarīen kape yermamə yame nanmin has yame ramərer-pən iran. ?Rikimiə raməsik mə ta mə nanmin has rirkun nor-huvəyen nimirin pis rarha min, uə?”

Narmamə kasəməkīn Yesu meinai In ramni mə In Ji Kughen

22 Ruauə ye nipig yame nəmə Isrel kasor lafet kirik kamni kimə “Dedekesen” apa Jerusalem. Nipig a, nipig kape nokieiyen. 23 Kini Yesu rinaməriwək ye nikar Nimə Ehuə kape Kughen, ye kwənmhan kirik kamni kimə “Vranda Kape King Solomon.” 24 Kini nəmehuə kape nəmə Isrel tiksın kimnhauə misarkurao iran. Misaiyoh In mhamə, “?Rhawor nakpəh norien Ik ror nirkunien ye nərigien kapəməwə mə Ik pa? Tukmə Ik Kristo, ni-pə huvə tuk əməwə.”

25 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yo yakwəni-pre ta tuk əmiə, mərig nakhapəh nishatətəyen irak. Nimtətien yamə mine yakamor ye nhag Tatə kafak, iriə kasor kafak nəgkiarīen mə in raməfrakis. 26 Mərig kimiə nakhapəh nishatətəyen irak, meinai kimiə pəh nien mə kafak sipsip minə. 27 Kafak sipsip minə kasərig rikik mharkun Yo. Kini yakirkun huvə əriə. Kini iriə kamhakwasig kin Yo. 28 Kini Yo yakvəhsi-pən nimiraghien rerin kimi əriə. To iriə khapəh nhamhəyen tuk nipig kirik. Kini yermamə kirik rikək yame to rivəhsi-ta əriə ye kwermik. 29 Kafak Tatə yame ravəhsi-pə əriə kimi Yo, In yerpipig rapita narimnar fam. Kini yermamə kirik rikək yame to rivəhsi-ta əriə ye kwermīn. 30 Kimru kafak Tatə, kimru kirikianə əmə.”

31 Raməgkiar məknakin, nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhapik kapier apig mhamə tuksarkwhopni In. 32 Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kafak Tatə rimivəhsi-pə nəsaninien kimi Yo, yakamor nimtətien huvə minə ripsaah ye nimirimiə. ?Yimnor naha nimtətien rahas nakhamə taksarkwhopni Yo tukun?”

33 Kini iriə khamə, “Pa rimə yakhamə jaksarkhwopni Ik tuk nimtətien kirik yame Ik nimir. Mərig yakhamə jaksarkhwopni Ik meinai nəgkiarīen kafam ramni hah Kughen. Ik yermamə apnapig əmə kirik, mərig nakamni mə Ik Kughen.”

10:11: Sam 23:1; Aes 40:11; Esik 34; Maeka 5:2,4; Mat 2:6; Mak 6:34; 1 Pita 2:25; 5:2-4; Heb 13:20; Rev 7:17; Jon 15:13; 1 Jon 3:16 10:14-15: Mat 11:27 10:16: Aes 56:8; Jon 11:52; Wok 10:34,35; Rom 1:16; Efes 3:6 10:17: Aes 53:12 10:18: Mat 26:53-54; Fil 2:8; Hib 5:8 * 10:19: Em-ru Jon 9:16. 10:21: Eks 4:11 10:24: Luk 22:67-71 10:25: Jon 5:36; 8:58; 14:11 10:26: Jon 6:44 10:28: Jon 6:39; Rom 8:35-39 10:29: Jon 17:2,6,24 10:30: Dut 6:4; Jon 17:21-23

³⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “In apa kupan, kimirai-pən ye loa kapəmiə mə Kughen rimi-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə naksəmhen kin kughen minə. (Sam 82:6)’ ³⁵ Kini kitawə kharkun huvə mə Nəkwəkwə kape Kughen to ripəh nukreikinien. ? Tukmə Kughen rimi-pən tuk narmamə tiksın apa kupan mə iriə kisəmhen kin Kughen, ³⁶ rhawor e nakashek Yo mamhani mə yakamni hah Kughen meinai yakamni mimə Yo Kwajikovə kafan? Tatə Kughen rimnərəhu karin Yo mə Yo pisin əmə e Kafan, mher-pə kin Yo ye tokrei tanə. ³⁷ To yakpipəh norien nımtətien yamə mine Kafak Tatə ramni-pə tuk Yo, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ³⁸ Mərig nar apnapig nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kafak, mərig takhani nəfrakisien irak meinai yakamor nımtətien minə kini nımtətien minə a kasor əpu Yo, mə takharkun mə nımraghien kape Tatə Kughen raməmır irak, nımraghien kafak raməmır ye Tatə.”

³⁹ Yesu raməgkiar məknakin, khamə tukharaptərəkin In. Mərig In rapta irəriə.

⁴⁰ Kini mivən məviəfugin ye nu apa Jodan, mamvən ikin Jon rimnor baptaes ye narmamə ikin kupan. Kini mamarə apaikin. ⁴¹ Kini narmamə khapsaah kimnhavən misəm In, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Man! Jon ripəh nor-pawk-əyen nımtətien kirik, mərig nəgkiarien yame in rimnamni ye kwən e ruauə minor nəfrakisien kin.” ⁴² Kini narmamə khapsaah aikin a kimnhani nəfrakisien ye Yesu.

11

Lasaros rimamhə

¹⁻³ Kini yemə Betani kirik, nhagin e Lasaros. Betani e yerkwanu imei Meri mine Mata. Meri a in a kwasig ikin rəvit-pən senta ye nihu Yesu Yermaru kapətawə, mirəh nıkwənen mamrai nihun kin. Kini Lasaros ramhə, məkneikin, nowini mir kwher-pən nəgkiarien tuk Yesu mə, “Yermaru, ik kirik yame nakorkeikei pik, in ramhə.”

⁴ Yesu rimnərig nəgkiarien a, mimə, “Lasaros ramhə, mərig nımhəyen tukripəh nivəhyen in. Nəmhəyen a kafan tukror nımtətien ye nəsaninien kape Kughen. Kini nəmhəyen kafan in swatuk tuk Kughen tuk nivəhsi-haktəyen Yo e kafan kwajikovə.”

⁵ Yesu rorkeikei pik Mata mine naorahini, mine kapəriu kakə Lasaros. ⁶ Mərig nipig rimnərig pawk mə Lasaros rimamhə, In rimnarə Jodan mivəh nipig kiraru min. ⁷ Kini mini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Pəh kharerig-pən min [ime Lasaros] ye provins Judia.”

⁸ Mərig kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Taktakun əmə kwuse, nəmehuə kape nəmə Isrel apa Judia kimnhamə tuksarkwhopni Ik kin kapier apig. ?Mərig Ik nakmə tukharerig-pən min aikin?”

⁹ Kini Yesu rimi-pən nuhpikinien kirik kimi əriə mimə, “Kimiə nakharkun mə nipig rarə kape niraanien rəmhen tuk norien wok kirik. To yermamə kirik raməriwək yeraan, to ripəh nhapitətərien, meinai rhakak. ¹⁰ Mərig tukmə raməriwək yenpig, in mirkun nhapitətərien. Meinai rəpignəp.”

¹¹ Yesu rimi-ta nuhpikinien mamni-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Kitawə kirik e Lasaros rinapir yeru ta. Mərig yakmə jakvən misig in pəh rarha.”

¹² Kini kafan narmamə minə khani-pən tukun mhamə, “Yermaru. To rimə in ramapir əmə, tukripiəsanin min.” ¹³ Mərig nəgkiarien kape Yesu, nipran ramni mə Lasaros ruamhə ta. Mərig kafan narmamə minə, rikiriə raməsik mə Lasaros ramapir əmə.

¹⁴ Kini Yesu rimi-pən huvə mimə, “Lasaros ruamhə ta. ¹⁵ Kini rikik ragien mə yakpəh niwəmır-kwis-ien kimru min. Meinai nar e yame jakor tukrasitu irəmiə takshatətə irak. Nəmhen, pəh khavən misəm in.”

16 Kini Tomas e kamni kimə Didimas*, rini-pən tuk narmamə minə tiksın kape Yesu mimə, “Rhuvə. Pəh kitawə mifam khavən apa Judia. Pəh tikmir minə tukhauh ətawə, pəh kitawə tukhamhə kwis kitawə min.”

Yesu In rirkun nor-huvəyen yermamə yame ruamhə rarə mamragh mın

17 Kini Yesu rimatərhav-pən Betani, kini mərig mə kimnerkwaig ta kin nıprai Lasaros, rıvəh nıpig kuas. 18 Rukwanu a Betani in ipakə əmə tuk Jerusalem. Rıpəh norien isok rapita kilometa kisisə:† 19 Kini nəmə Isrel khapsaah kimnhasi-pən Jerusalem mhauə misəm Mata mine Meri mhavəh-si haktə nərigien kapəriu, meinai kapəriu kakə ruamhə.

20 Kini Mata rımnərig mə Yesu ramuə, kini rərar, mivən məm. Mərig Meri, in ramkwətə əmə apa imə. 21 Kini Mata rımini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. To kitawə kipisarə, to kafak kakə rıpipəh nımhəyen. 22 Mərig yo yakirkun mə tukmə nakaiyoh Kughen kin naha nhagin, kini In tukraməkeikei mivəhsi-pre kimik.”

23 Kini Yesu rımini-pən tukun mə, “Kafam kakə tukripiamragh mın.”

24 Kini Mata rımə, “Yakirkun mə Lasaros tukramragh mın ye Nıpig Kwasig, ye nıpig yame narmamə mi-fam tukhamragh mın iran.”

25 Kini Yesu rımini-pən tukun mə, “Yo e, yo nuknei nımragh-minien ye nımhəyen. Kini Yo e, yo nuknei nımraghien. Narmamə yamə mine kashatətə irak, nar apnapıg tukmə khamhə, mərig tukasəkeikei mhamragh mın. 26 Kini narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak kini masarə hanə, tukhapəh nhamhə-əgkəpien tuk nıpig kirik. ?Nakamni nəfrakisien ye kafak nəgkiarın uə nıkam?”

27 Kini Mata rini-pən tukun mimə, “Əwəh, Yermaru. Yakamni nəfrakisien iram mə Ik Kristo, Ji Kughen. Ik e, yermamə yame profet minə kimnamhani kupan mə takuə ye tokrei tanə.”

Yesu rımnasək tuk Lasaros

28 Mata rımini-ta nəgkiarın ai, mivən mokrən kin naorahini Meri rikir ta miravən iriu pisin, mini-pən tukun mimə, “Meri, Yhajoun ruauə, morkeikei mə tukrəm ik.” 29 Meri rərig, mərəer aihuaa əmə, mivən mə tukrəm Yesu. 30-31 Kini nıpig nəmə Isrel yamə mine kimnasəkwətə ime Meri, mhavəh-si haktə nərigien kafan, kimisəm Meri ramərer aihuaa əmə imə mamtərhav, khakwasig kin. Rikiria raməsik mə ramvən apa suranə mə tukrasək.

Yesu rıpəh hanə nivənien ye rukwanu a; In raməmır hanə aikin Mata rımvən məm In ikın. 32 Kini Meri ritərhav mivən məm Yesu, meiwaiyu mənımkur-pən ye nihun, mimə, “Yermaru. To nakpiamarə kitasir, to kafak kakə rıpipəh nımhəyen.”

33 Yesu rəm pian a mine narmamə yamə mine kisarə iria min misasək, rikin rəm hə pik.

34 Kini raiyoh-pən əria mə, “?Nımnhanım hiə kwən en?” 35 Məkneikin mamasək.

36 Kini nəmə Isrel tiksın khamə, “Səm-ru. Kwən e rımnorkeikei pik kwən a kupan.”

37 Mərig tiksın kimnhani mhamə, “Kwən e In e kupan rımnor huvə yımırın pis kirik. ? Rhawor e rıpəh nini-əhuyen Lasaros mə tukripəh nımhəyen?”

Yesu rımvəh miragh Lasaros

38 Yesu rımnərig rahas pik tuk Lasaros. Kini mivən apa ye suranə. Kwənmhan yame kimirəhu ikın ye nıpəg kapier, yame kimisisigin kin kapier. 39 Kini Yesu rımə, “Səsua-ta ru kin kapier.”

Mərig Mata e nowin Lasaros rımini-pən tukun mimə, “Yermaru. In rınapien ta. Kimiserkwaig ta kin rıvəh nıpig kuas.”

40 Mərig Yesu rımini-pən tukun mimə, “? Rhawor? ? Naknərukın ta mə yakməni-pre tuk ik mə tukmə nakhatətə irak, takəm nəsaninien ehuə kape Kughen, uə?”

41 Məkneikin, kisəsua ta kin kapier. Kini Yesu rıvaag faktə mimə, “Tata. Yakamni vi vi

* 11:16: Tomas mine Didimas, nıpran ramni mə, “Mir Mir.” † 11:18: Gris ramin “stadia fıfitin” rəmhen kin tri kilometa. 11:20: Luk 10:38-42 11:24: Dan 12:2; Jon 5:28,29; 6:39,40; Wok 24:15 11:26: Mat 25:46; Jon 3:15 11:28: Jon 13:13 11:35: Luk 19:41

ik meinai nimmərig kafak nəhuakien. ⁴² Kini yakirkun mə nipig m-fam, nakamərig Yo. Mərig yakaməgkiar məkneikin mə narmamə yamə mine kasərer rarkurao irak tukhani nəfrakisien mə nimmher-pə kin Yo.” ⁴³ Yesu rini-ta nəgkiarien a, mokrən apomh mimə, “! Lasaros! Ərer mitərhav-pə.” ⁴⁴ Kini yermamə mhə ai rimmhekimter, mipik neipən yame kimmhatuapis kapən kapə kin, meriaji nipran mine yamə mine kimmərkis nihun kin, məriwək mitərhav-pə.

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəhsi-ta neipən kape yermamə mhə, pəh ramvən yerkwanu.”

*Nəmə Isrel kasarhakın swatuk tuk nhopniyen Yesu
(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)*

⁴⁵ Nəmə Isrel khapsaah yamə mine kimmisarə iriə Meri masəm nar yame Yesu rimmor kini kishatətə iran. ⁴⁶ Mərig iriə tiksın kimmhavən misəm Farisi minə, mhani-ərhav-pən fam narimmnar yame Yesu rimmor kimi əriə. ⁴⁷ Məkneikin, Farisi minə mine jif pris minə kimmisofugin ye kaonsel kapəriə. Mhamə, “?Tukshawor iran mine kwən e? Rinamor nimmətien ripsaah. ⁴⁸ To khapəh əmə ramor əmə məknakin, kini narmamə m-fam tukshatətə iran. Kini nəmə Rom tukhauə misoriah kapətawə nimə e Nimə Ehuə kape Kughen, mhavəhsi-ta kwənmhaan kapətawə tuk ətawə.”

⁴⁹ Kini iriə kirik, nhagin e Kaeafas, in ramor wok kape hae pris ye newk a. Rimini mimə, “!Nakseinein əgkap nar! ⁵⁰ Rhuvə əmə tuk əmiə mə yermamə kwənkwan kirikianə əmə tukrimhə tuk narmamə. Nar a rhuvə rapita yame narmamə ye kantri piəpiə tukhamhə.”

⁵¹ (Ramni nəgkiarien a, mərig pəh nien mə nərigien kafan. Mərig in ramni-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimmivəhsi-pən kimin, meinai in ramor wok kape hae pris ye newk a. Kini in ramni mə Yesu tukrimhə tuk nivəh-miraghien nəmə Isrel. ⁵² Mərig pa rimə tukrimhə əmə tuk nəmə Isrel mərig tukrimhə tuk ji Kughen yamə mine kisərə rarkurao ye tanimtanə, mamor əriə kamhauə kirikianə.) ⁵³ Ror məkneikin, ye nipig a, nəmehuə kape nəmə Isrel kimmharai mhun mhamə tukshopni In. ⁵⁴ Ror məkneikin, ririkakun ye nipig a, Yesu rirəh nəriwəkien ye nimri nəmə Isrel. Map aikin a, mivən ye taon kirik, nhagin e Efrem. Taon a in ipakə əmə tuk tipəvsik. Kini In mamarə aikin iriə kafan narmamə minə.

Narmamə kape Yesu kimmisor apnəpeinə ye lafet kape Pasova

⁵⁵ Rinamuə ipakə tuk nipig kape lafet kape nəmə Isrel kamni kimə Pasova. Kini narmamə khapsaah khasi-pən ikin pisin pisin minə mhauə Jerusalem mhamə tuktors narimmnar minə pəh mishawən ye nimri Kughen, mipihavən ye lafet. ⁵⁶ Kini narmamə minə a kimmisarha-kin Yesu. Misofugin ye Nimə Ehuə kape Kughen, misaiyoh əriə minə mhamə, “?Keinein mə Yesu tukruə ye lafet e uə nikam?”

⁵⁷ Mərig ye nipig a, jif pris minə mine Farisi minə kimmhəni nəgkiarien kirik mə tukmə yermamə kirik rirkun ikin Yesu ramarə ikin, tukraməkeikei muə mimi-əsah pən tuk əriə, pəh mobael minə tukhavən mharaptəəkən.

12

*Meri rimməvit-pən senta ye nihu Yesu
(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)*

¹ Nipig sikis əmə raməmır ai tukpisor lafet kape Pasova. Kini Yesu rirerig-pən min Betani a imei Lasaros e yame Yesu rimmor ramragh min ye nimhəyen. ² Kini nəmə ikin a kimmisor nəviginien kirik tuk nivəhsi-pənien nisaiyen kimi Yesu. Kini Mata rimmivəh nəviginien muə. Kini Lasaros min raməmır aikin iriə Yesu mine, kasəkwətə ye tebol

masəvigin. ³ Kini Meri rīvəh botel ehuə kirik* rukwar kin senta e kamni kimə nad; nimirin rhaktə pik. Kini məvit-pən ye nihu Yesu, mivəh nimar nikwənen, mamrai-ta kin. Nəmiəv senta rimnapien huvə ye nəkwai nimə minə fam.

⁴ Mərig yermamə kirik kape Yesu, nhagin e Judas Iskariot, kwasig ikin ripieighaan-pən kin Yesu ye kwermi tikmir minə kafan, rimini-əhu, mamni mimə, ⁵ “Rhuvə pik mə to in ror salem əmə kin; mirkun nivəhyen mane ehuə kin tuk nivəhsi-pənien kimi yavən has minə. Senta e nimirin rəmhen kin tri handred taosen vatu.”† ⁶ In ramni məknakin, mərig pa rimə rikin rehuə tuk yavən has minə. Mərig ramni əmə meinai in yəkrəh. In ramərer tuk nitip kapəriə, kini nipig kirik in raməkrəh kin.

⁷ Mərig Yesu rimə, “!Ei! Hapəh pian en. Piraovin e ravi-təgpən senta ye niprak mamor apnəpenə ye niprak mə tukrihuvə ye nipig yame tuknim Yo. ⁸ Yavən has minə tukasəmir kimia miriə nipig fam. Mərig Yo jakpəh nəmirien kitawə-m kimia nipig fam.”

Jif pris minə kasarha kin swatuk tuk nhopniyen Lasaros

⁹ Ye nipig a, nəmə Isrel khapsaah kimisərig mə Yesu ramarə Betani, kini kinəmhavən tukun. Mərig pa rimə kimnhavən mə tuksəm əmə Yesu, mərig kimnhavən min mə tuksəm-ru Lasaros e yame rimamhə mərig Yesu rimnor in ramragh min. ¹⁰ Məkneikin, jif pris minə kimnharai mhun mə tukshopni min Lasaros, ¹¹ meinai nəmə Isrel khapsaah kimisəm Lasaros ramragh min, kimishatətə ye Yesu, mhaukreikin-pən nimeitairiə kimi jif pris minə.

*Yesu rimavən Jerusalem mor əpu mə in king
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)*

¹² Kəni rikwamer kin, narmamə khapsaah kimnhauə Jerusalem mhamə tuksor lafet kape Pasova. Kini misərig mə Yesu raməriwək mamuə ipakə tuk taon. ¹³ Məkneikin iriə khatərhav ye taon a, mhapik nimar nəmir mhavən mə tuksəm Yesu. Masokrən apomh mhamə,

“!Səgnəgin Kughen!”‡

“!Pəh kivəhsi-haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru!”

(Sam 118:26)

“!Pəh kivəhsi-haktə king kape nəmə Isrel!”

¹⁴ Kini Yesu rimnəm kwaji dongki kirik, məkwətə-pən iran mamvən. Nar e raməri-pən profesi kirik yame ramni mə,

¹⁵ “Nipian Saeon. § Hapəh nhaginien.

Səm-ru kapəmiə king ruauə tuk əmiə, maməsuə ye dongki.

Maməsuə ye ji dongki mamuə.”

(Sef 3:14; Sek 9:9)

¹⁶ Ye nipig a, narmamə kape Yesu minə kimiseinein niprai nar a. Mərig kwasig ikin, nipig Yesu rimimragh min ye nimhəyen, kini Kughen rimnor əpu nehuəyen kape Yesu, kini rikiriə ripiəsik mə Nəkwəkwə kape Kughen rimnəvsao kin narimnar yame tukripitərhav-pə ye nimraghien kape Yesu. Kini narmamə kimisor narimnar minə a, ror nəgkiarien kape Kughen ruauə minor nəfrakisien kin.

¹⁷ Kupan, nipig Yesu rimnokrən kin Lasaros, kini Lasaros rhekimter ye nəpəg kapier mitərhav-pə ye nimir narmamə khapsaah. Kini ai, iriə kimnhatərhav misərer-ərhav mamhani-ərhav nar a yame Yesu rimnor. ¹⁸ Əmə məkneikin, narmamə khapsaah kimisərig nəgkiarien mə In rimnor nimtətien a, kini khauə masəm Yesu aikin a. ¹⁹ Kini Farisi minə kimnhani-pən tuk əriə minə mhamə, “Səm-ru. Kitawə kiseinein nhani-əhuyen kwən a. !Taktakun ai, narmamə m-fam ye tanimtanə kinamhəkwəsig kin In!”

12:2: Luk 10:38-42 * **12:3:** Nəgkiarien kpaē Gris ramni “lepta,” rəmhen kin haflita. **12:3:** Mak 14:3 † **12:5:** Nəgkiarien kape Gris ramni tri handred dinari. **12:8:** Dut 15:11 **12:9:** Jon 11:43,44 ‡ **12:13:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “Hosana.” Nipran ramni mə, “Vəh miragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.” **12:13:** Jon 1:49 § **12:15:** Nipian Saeon uə ji nəmə Saeon, nipran ramni nipiraovin yamə mine kisarə apa Jerusalem.

Namə Gris tiksın kımisorkeikei mə tuksəm-ru Yesu

²⁰ Kini nıpiğ narmamə kımnhavən Jerusalem mə tuksəhuak ye nıpiğ kape lafet e, kini nəmə Gris tiksın kımnhavən min mə tuksəhuak. ²¹ Mhavən misəm Filip e yemə Betsaeda, yerkwanu kirik apa Galili. Mhani-pən tukun mhamə, “Yemehuə. Yaksorkeikei mə jaksəm Yesu.” ²² Kini Filip rərer mivən, mini-əsaah-pən tuk Andru, kini iriu kımıravən mırəni-əsaah-pən tuk Yesu.

²³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Taktakun ai, Yo, Ji Yermamə, kafak nıpiğ ruauə ta, mə Kughen tukror əpu kafak nehuəyen. ²⁴ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukaməkeikei kınım-pən kweru nai ye nımoptanə. To kipipəh nınım-pənien ye nımoptanə, to rıpiyəh nurəyen mhaktə mamor kwənkwan khapsaah. Məriğ tukmə kınım-pən ye nımoptanə, tukraməkeikei murə mamor kwənkwan rıpsaah. ²⁵ Yermamə yame ramətəriğ pıç tuk kafan nımraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei məpkərhav iran. Məriğ yermamə yame rikin rıpəh nəsik-pikien kafan nımraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei mamraptəəkın huvə nımraghien kafan kape rerin. ²⁶ Yermamə yame rorkeikei mə tukror wok kafak, in tukraməkeikei mıkwasıg kın Yo. İkin pukaa yakamvən İkin, kımru min. Kini Rımık Kughen tukrisiai yor wok kafak minə.”

Yesu raməgkiar ye nımhəyen kafan

²⁷ Kini Yesu rımını-pən tuk əriə mımə, “Taktakun ai, rikik rəmhə pıç. ?Məriğ jakhawor pən iran mine? To yakpəh nını-pənien tuk kafak Tatə mımə, ‘Takvəhsi-ta nəmhəyen yame ramuə tuk Yo.’ Nıkam, to yakpəh nınıyen məknakın meinai narımınar minə a, yakmauə tukun.” ²⁸ Kini In maməhuak mımə, “Tatə, vəh-si haktə atuk nhagım.”

Məkneikın nəgkiarien kirik rısi-pən ye rao ye neai mamni mımə, “Yo yakwərhəsi-haktə ta nhagık, kini taktakun ai, jakrəh-si haktə min.”

²⁹ Kini narmamə yamə mine kımnasərer ipakə tukun kımısəriğ nəgkiarien a, kini iriə tiksın khamə, “!Eh! ?Naha e? ?Karuəruə kirik, uə?”

Məriğ tiksın khamə, “Nıkam. Agelo kirik raməgkiar kımın.”

³⁰ Məriğ Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Nəgkiarien ramsi-pən ye rao ye neai pəh nien mə kafak; məriğ kapəmiə, tukrasitu irəmiə. ³¹ Taktakun ai rımınor nıpiğ yame Kughen tukrəkır narmamə ye tanımtanə. Kini taktakun ai, in tukrıvəh-si-əhu əgkap nəsanınien kape Setan e yame ramarmaru ye tokrei tanə. ³² Nıpiğ tukaməsık haktə Yo, kini yakvi-pə narmamə m-fam tukhauə tuk Yo.” ³³ In raməgkiar məknakın kimi əriə mamhajoun mə tukshawor-pən iran mine mışhopni In.

³⁴ Kini narmamə khani-pən tukun mhamə, “Kımawə yakwəsəriğ ta ye loa kapətawə mə Kristo tukraməkeikei mamarə kıtawə min kape rerin. ?Məriğ rhawor e nakamni mə narmamə tukasəkeikei misəsık haktə Ji Yermamə? ?Nəgkiarien e ‘Ji Yermamə,’ nıpran ramni mə naha?”

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nıkakien e, ramarə tuk əmiə kape nıpiğ kwakwə əmə. Kini nıpiğ nıkakien tukraməmır tuk əmiə, taksəriwək iran. Tamə, nəpıgnəpien ruvrıg əpıs əmiə. Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye nəpıgnəpien, kaseinein İkin kamhavən İkin. ³⁶ Nıpiğ nıkakien tukraməmır tuk əmiə, kımıə taksəkeikei mışatətə ye nıkakien, mə kımıə takharkun nhauəyen kwajıkovə minə kape nıkakien.”

Nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

Yesu rımını-ta nəgkiarien a, kini map-ta irəriə, mivən merkwaig. ³⁷ Nar apnapiğ mə In rımınor ta nımtətien rıpsaah ye nımri nəmə Isrel, məriğ khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ³⁸ Nar a rıtərhav-pə ror Nəgkiarien kape profet Aesaea kupan ruauə mınor nəfrakisien kın, yame ramni mımə,

12:24: 1 Korin 15:36 **12:25:** Mat 10:39; 16:25; Mak 8:34-38; Luk 14:26; 17:33; 2 Korin 5:14-15 **12:26:** Mat 10:38; Luk 14:27; Jon 14:3; 17:24 **12:27:** Mat 26:38,39; Jon 11:33,38; 13:21 **12:30:** Eks 19:9; Jon 11:42 **12:31:** Mat 4:8-9; Jon 14:30; 16:11; 2 Korin 4:4; Efes 2:2, 6:12 **12:32:** Jon 3:14; 6:44; 8:28 **12:33:** Fil 2:8-9; 1 Tim 3:16; Hib 1:3 **12:36:** Mat 5:14; Efes 5:8-9; 1 Tes 5:5

“Ah. Yermaru. Narmamə kwatıksın əmə kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kapəməwə. Nar apnapıg mə nakamor nımtətien ye nəsaninien kafam, mərig to khapəh nhaniyen nəfrakisien iram.” *(Aes 53:1)*

³⁹ Kini iriə to khapəh nhaniyen nəfrakisien iran rəri-pən nəgkiarien yame Aesea ruini-ta kupan mımə,

⁴⁰ “Kughen rımnor əriə mə nımririə tukrıpıs.

To nımririə rıpipəh nıpsien, to iriə kıpısəm, mıpiharkun.

Kini In rımnor rıkirıə rıpəh narəyen.

To rıkirıə rıpiarə, to kıpısarar ye nərigien kapəriə, kini mışhatətə iran, kini rıpior nımraghien kapəriə rıpihuvə mın.” *(Aes 6:10)*

⁴¹ Profet Aesea kupan rımnaməgkiar mamni məknakin meinai in rımnəm nəsaninien kape Yesu, maməvsao kın.

⁴² Kini mərig, ye nıpig a, nəmehuə mınə rıpsaah kwənmopın, iriə mın kimışhatətə ye Yesu. Mərig iriə kimnhapəh nhani-ərhavyen mə kwəshatətə iran, meinai kimnhagin kın Farisi mınə, mə tamə kisher ye rhav kın əriə ye nımə kape nofuginien, ⁴³ meinai nəmehuə mınə a kımisorkeikei pik mə narmamə tukhavəh-si haktə əriə, rapita yame kisorkeikei mə Kughen rıkin tukragien tuk əriə.

Nıpig Kwasıg tukruə, Kughen tukrıvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

⁴⁴ Kini Yesu rokr-apomh mımə, “Narmamə yamə mine kışhatətə irak, pəh nien mə kışhatətə pısın əmə irak, mərig kışhatətə mın ye Kughen yame rımnher-pə kın Yo. ⁴⁵ Kini narmamə yamə mine kasəm Yo, pəh nien mə kasəm əmə Yo, mərig kasəm mın Kughen yame rımnher-pə kın Yo. ⁴⁶ Yo e nıkakien. Yakmauə ye tokrei tanə e mə narmamə yamə mine kışhatətə irak tukhapəh nısarəyen ye nəpıgnəpien. ⁴⁷ Narmamə yamə mine kasərig kafak nəgkiarien, mhapəh nısorien, to yakpəh nıni-ərhavyen kapəriə narpinien, meinai pəh nien mə yakmauə ye tokrei tanə e mə jakni-ərhav narpinien kape narmamə. Mərig yakmauə mə jakvəh mıragh əriə. ⁴⁸ Mərig Yermamə kırık aikın yame tukrıvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kamhaukreikın-pən nımeitairiə kimi Yo, mhapəh nhavəhyen kafak nəgkiarien. Tuk nıpig yame Kughen tukrəkır narmamə iran, Kughen tukrıvəhsi-pən narpinien kimi əriə, meinai kımısəpəh nəgkiarien yame yımını-pən tuk əriə. ⁴⁹ Meinai nəgkiarien yame yakamni, pəh nien mə kafak pısın əmə, mərig Tata Kughen yame rımnher-pə kimi Yo, In rımını-pə tuk Yo mə jakaməkeikei mını məknakin. ⁵⁰ Kini Yo yakwırkun ta mə nəgkiarien kafan rırkun nıvi-pənien narmamə ye nımraghien rerın. Ror pən, nəgkiarien yamə mine yakamni, Tata Kughen ravəhsi-pə kimi Yo, kini yakamni.”

13

Yesu rımneiwaiyu rəmhen kın yor wok kırık, məkwı nihu narmamə kafan mınə kın nu

¹ Rınor nıpig atuatur kape nəmə Isrel tuk norien lafet kape Pasova. Kini Yesu ruirkun mə kafan nıpig ruauə ta mə tukrəpəh kafan nımraghien ye tokrei tanə mivən mamərə iriü Rımni Kughen. Nıpig m-fam In rorkeikei pik kafan narmamə yamə mine kısarə ye tokrei tanə, kini mərig taktakun ai in ramhajoun norkeikeiyen mınə fam kafan kimi əriə.

² Rınamenaiyu, kini Yesu mine kafan narmamə mınə kınasəvigın. Kini Setan rımıvəhsi-pən vəh-si-pən ta kimi Judas ji Saemon Iskariot, mə tukreighaan-pən kın Yesu ye kwermi tikmir mınə kafan. ³ Yesu rımırkun mə Tata Kughen rımnərəhu-pən ta narımnar fam ye kwermın, kini muirkun mın mə In rımasi-pən ye Kughen, kini tukrıpirerıg-pən mın tuk Kughen. ⁴ Məkneikın, rhekimter, mırəhsi-ta kafan kot, kini mətəut kın neipən kırık. ⁵ Kini

mīrəh besin kirik, mīruk-pən nu iran. Kini mīvən mokwi nihu kafan kin narmamə minə. Məspir nihuriə kin neipən yame rīmnətəut kin.

⁶ Mōr məknakin, mīvən meriaji-pən Saemon Pita, kini Pita rīni-pən tukun mīmə, “Yermaru. ?Rhawor? Rīpəh nəmhenien mə Ik takəkwi nihuk kin nu.”

⁷ Məriḡ Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Ik nakpəh nīrkunien nīprai nar e yakamor ai taktakun. Məriḡ tuk nīpīḡ kirik, takpīrkun nīpran.”

⁸ Kini Pita ramni-əhu In mīmə, “Nīkam. To nakpəh nəkwī-əfrakisien nihuk tuk nīpīḡ kirik.”

Məriḡ Yesu rīmə, “To yakpīpəh nəkwīyen nihum, ik nakpəh nuəyen kafak yermamə.”

⁹ Kini Saemon Pita rīni-pən tukun mīmə, “Yermaru. Tukmə ror məkneikin, kini takpəh nəkwī-əməyen nihuk, məriḡ əkwī mīn kapək kapə mīne kwermik.”

¹⁰ Məriḡ Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Nīkam. Narmamə yamə mīne kwəsar ta, kwəshawən. To khapəh nīsar-mīn-ien. Məriḡ Yo jakaməkeikei məkwī əmə nihum. Kīmīə nakwəshawən ta. Məriḡ pəh nien mə kīmīə fam. ¹¹ Yesu ruīrkun mə iriə pa nhagin tukreighaan-pən kin in ye kwermi tikmīr mīnə kafan. Ror pən, In rīmīni mīmə, “Pəh nien mə kīmīə fam nakwəshawən.”

¹² Kini Yesu rīmnəkwi fam əriə, mīvən mīvəh-si-pən kafan kot, mīvən məkwətə-pən ye kwənphaan yame rīnamkwətə-pən ikin. Mamaiyoh əriə mīmə, “?Kīmīə nakharkun nīprai nar e yīmnor irəmīə ai taktakun uə? ¹³ Kīmīə naksokrən kin Yo mə Yhajoun mīne Yermaru, kini ratuatuk. Meinai nəfrakisien mə Yo Yhajoun kapəmīə mīne kapəmīə Yermaru. ¹⁴ Meinai nar apnapīḡ Yo e kapəmīə Yermaru mīne Yhajoun kapəmīə, məriḡ yīmnəkwi nihumīə, kini ye norien kirikianə əmə mīn, kīmīə mīn takasəkeikei masəkwi nihumīə mīnə. ¹⁵ Yo yīmnor mhajoun əmīə kin, mə takasor əmə norien kirikianə əmə irəmīə mīnə. ¹⁶ Yakamni-pre əfrakis tuk əmīə mə yorwok kirik to rīpəh nehuəyen rapita kafan yemehua; kini yermamə yame ravəh nəḡkiarien mameriwək to rīpəh napitayen yermamə yame ravəhsi-pən nəḡkiarien kīmin. ¹⁷ Taktakun ai, kīmīə nakwənharkun huvə nar e. Ror pən, tukmə nakasor məkneikin irəmīə mīnə, Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen kīmī əmīə.

¹⁸ “Məriḡ pa rīmə yakamni əmīə m-fam. Yakīrkun əmīə mə nī-pa mīnə e yakmīrpen əriə. Məriḡ nəḡkiarien e kape Nəkwəkwə kape Kughen tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“Yermamə yame jakwən kwis bred kīmru mīn,

in tukrukreikin-pə nīmeitaan kīmī Yo, muə tikmīr kafak.’

(*Sam 41:9*)

¹⁹ Yakamni-pre tuk əmīə, mə narīmnar mīnə e rīpəh hanə nītərhav-pəyen; məriḡ nīpīḡ tukmə khatərhav-pə, takhani nəfrakisien irak, mə Yo e Kristo.

²⁰ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmīə mə tukmə yakher-pən kin yermamə kirik tuk nəvsaoyen kin kafak nəḡkiarien kīmī narmamə, kini narmamə rīkiriə ragien tukun, rəmhen əmə kin yame rīkiriə ramagien tuk Yo. Kini tukmə narmamə rīkiriə ragien tuk Yo, rəmhen əmə kin yame rīkiriə ragien tuk Yermamə yame rīmnher-pə kin Yo.”

Yesu rīmīni-ərhav mə Judas tukreighaan-pən kin in ye kwermi tikmīr mīnə kafan

(*Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23*)

²¹ Nīpīḡ Yesu rīmīni nəḡkiarien a, rīkin rəmha, kini In mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmīə mə kīmīə kirik irətawə tukreighaan-pən kin Yo ye kwermi tikmīr mīnə kafak.”

²² Kini kafan narmamə mīnə kīsarha-pən mīsəm əriə mīnə. Rīkiriə raməsik mə, “?Ramni pa?” ²³ Kini iriə kirik, yame Yesu rorkeikei pīk, ramkwətə ipakə əmə tukun. ²⁴ Kini Saemon Pita rəsīwən-apsapis-pən kīmin mīmə, “Aiyoh-pən-ru In mə pa nhagin e ramni.”

²⁵ Kini kwən a rīmneiwayiyu-pən ipakə tuk Yesu maiyoh In mīmə, “Yermaru. ?Pa e nhagin?”

²⁶ Kini Yesu rımə, “Kwən a in e yame jakakapır bred meires ye sup mivəh-si-pən kimin.” Məkneikin In rəkapır bred, meires ye sup, mivəh-si-pən kimi Judas, ji Saemon Iskariot.

²⁷ Kini Judas rıvəh bred ai. Məkneikin Setan rıvən yerkin.

Kini Yesu rımını-pən tukun mımə, “Nar e nakmə takor, yuvən aihuaa əmə mor.”

²⁸ Mərig narmamə mınə kape Yesu kisəkwətə rarkurao ye tebol masəvigın, kimnhapəh nharkunien nıprai nəgkiarrien kape Yesu. ²⁹ Judas, in ramərer tuk nıtıp kapəriə, kini iriə tiksın, rikiriə rəsik mə Yesu rımını-pən tukun mə tukrivən mivəh nımri nəviginien kirik nəriə kape lafet, uə mə tukrivən mivəh-si-pən mane tiksın kimi yavən has mınə.

³⁰ Rınəpıgnəp ta. Kini nıpig Judas rıvəh bred, kini mərər, mıtərhav.

Yesu rımını nəgkiarrien vi kirik mə tuksor

³¹ Judas ruatərhav, kini Yesu rımə, “Taktakun ai, Kughen tukrivəhsi-haktə nhagık e Ji Yermamə. Kini Yo, Ji Yermamə, yakvəhsi-haktə nhag Kughen. ³² Mərig nıpig Yo, Ji Yermamə, jakor əpu nehuəyen kape Kughen, kini Kughen pısın əmə tukror əpu atuk nehuəyen kafak. Kini In tukror aihuaa əmə.

³³ “Kafak kwajikovə mınə, kitawə to khapəh nisəmır kwisien ror tu. Kini kimia takpısarha-kin Yo. Mərig Yo yakamni-pre nəgkiarrien kirikianə əmə kimi əmia yame yakwəni-pən ta tuk nəmehuə kape nəmə Isrel, mımə, ‘İkin yakamvən ikin, kimia to nakhapəh nhavəniyen ikin.’

³⁴ “Yakamərhə-pre natuakəmien vi kirik kimi əmia mə takasəkeikei misorkeikei əmia mınə. Yımnorkeikei əmia, kini ye norien kirikianə əmə mın, kimia takasəkeikei misorkeikei əmia mınə. ³⁵ Kini tukmə naksorkeikei məknakin əmia mınə, narmamə mıfam tukharkun mə kimia kafak narmamə mınə.”

Yesu rımını-ərhav mə Pita tukripini mə in reinein Yesu

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

³⁶ Kini Saemon Pita rımnaiyoh In mımə, “Yermaru. ?Nakmə takvən hiə?”

Kini Yesu rını-pən tukun mə, “İk to nakpəh nıkwasigien kin Yo ai taktakun, kiravən ikin yakamvən ikin. Mərig tuk nıpig kirik, nakpivən.”

³⁷ Kini Pita raiyoh-pən mımə, “Yermaru. ?Jakpəh nıkwasigien kin ik tuk naha? Yakmə jakıkwasiğ kin İk nar apnapıg tukmə kimə tukhopni İk, tukhopni kwis ərau.”

³⁸ Mərig Yesu rımını-pən tukun mımə, “?İk nakmə takıkwasiğ kin Yo nar apnapıg tukmə kimə tukhopni kwis ərau? Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, man tukripəh nəkakə-hanəyen, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

14

Yesu In swatuk tuk nıvəniyen tuk Tatə Kughen

¹ Kini Yesu rını-pən tuk əriə mə, “Rikimie tukripəh nəmhəyen. Shatətə ye Kughen, mışatətə mın irak. ² Ye nımə kape Tatə kafak, kwənmhaan rıpsaah. To rıpipəh norien məknakin, to yawəni-əsaah pre ta iran tuk əmia. Taktakun ai, yakamvən aikin tuk nor-əpnəpənəyen ye kwənmhaan kapəmia. ³ Meinai jakvən mor apnəpeinə ta ye kwənmhaan kapəmia, kini mırerig-pə mın mikir əmia, khavən misarə kitawə-m kimia, mə kimia takasarə aikin yakamarə ikin. ⁴ İkin a yakamvən ikin, kimia nakwənharkun ta swatuk yame ramvən ikin.”

⁵ Mərig Tomas rını-pən tukun mə, “Yermaru, kimawə yakseinein aikin nakamvən ikin. ?Jakshawor-pən iran mine mharkun swatuk yame ramvən apaikin?”

⁶ Kini Yesu rını-pən tukun mımə, “Yo e, yo swatuk. Kini Yo e, nuknei nəfrakisien, kini Yo e nuknei nımraghien. Yermamə yame rıpəh nuəyen tuk Yo to rıpəh nıvəniyen tuk

Rimik. ⁷ Tukmā nakharkun Yo, nakharkun min Rimik. Ror pən, ririkakun ai taktakun, nakwənharkun ta In, misəm ta In.”

⁸ Kini Filip rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Hajoun-ru Tata Kughen kimi əmawə. In əmə a kimawə yaksorkeikei.”

⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Filip, Yo yimnarə pawk kitawə-m kimiə rapomh. ? Mərig ik nakeinein hanə Yo uə? Yermamə yame raməm Yo, raməm min Tatə Kughen. ? Rhawor e ik nakamni mə jakhajoun Tata Kughen kimi əmiə? ¹⁰ ?Nakamni nəfrakisien irak mə nimraghien kafak, ramarə iriu Tatə Kughen, kini nimraghien kafan ramarə irak? Nəgkiarien e yakamni, pəh nien mə kafak əmə. Nipig m-fam, Tatə Kughen ramarə irak, mamor wok ye nimraghien kafak. ¹¹ Hani nəfrakisien irak mə nimraghien kafak raməmir ye Tatə Kughen, kini nimraghien kafan raməmir irak. Mərig tukmā nakhapəh nishatətəyən irak məknenkin, takhani nəfrakisien irak tuk nimtətien yamə mine yakamor. ¹² Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak, iriə tukasor narimnar yamə mine Yo yakamor. Nəfrakisien mə iriə tuksor nimtətien ripsaah rapita yame Yo yakamor, meinai Yo yaknəpəh tokrei tanə e, minamrerig-pən tuk Tatə Kughen. ¹³ Yo Ji Kughen, kini tukmā naksaiyoh Kughen kin naha nhagin ye nhagik, Yo jakaməkeikei mor, mə wok e kafak - Yo kwajikovə kape Kughen - tukrivəhsi-haktə nhag Tatə Kughen. ¹⁴ Kini tukmā naksaiyoh Yo kin nar kirik ye nhagik, jakaməkeikei mor.”

Yesu ruini ta mə Nanmin kape Kughen tukreiwaiyu-pə

¹⁵ Kini Yesu rimnəgkiar mirpin nəgkiarien kafan mimə, “Tukmā kimiə naksorkeikei Yo, takasəkeikei masor nəgkiarien kafak. ¹⁶ Kini Yo, jakaiyoh Tatə Kughen mə In tukrher-pre kin Yasitu min kirik rurə tuk əmiə. Kini In tukramarə rerin kimiə min. ¹⁷ Yasitu a in Nanmin kape Nəfrakisien. Narmamə kape tokrei tanə tukhapəh nhavəhyen In yerkiria, meinai iriə khapəh nisəmien In, maseinein In. Mərig kimiə nakwənharkun ta In, meinai In ramarə kimiə min. Kini In tukraməmir yerkimia kape nipig m-fam.

¹⁸ “Nipig Yo jaktərhav, to yakpəh nəpəhyen əmiə naksarə pisin əmə, rəmhen kin kwajikovə yame khamhə tan kin. Yo jakpirerig-pə min tuk əmiə. ¹⁹ Pəh nien mə tuktu, narmamə kape tokrei tanə tukhapəh nisəm-minien Yo. Mərig kimiə takasəm Yo kape nipig m-fam. Yo jakamragh min ye nimhəyən kafak, kini kimiə min takhamragh min ye nimhəyən kapəmiə. ²⁰ Ye nipig kape narimnar minə e, kimiə takharkun mə nimraghien kafak raməmir ye Tatə Kughen. Kini nimraghien kapəmiə raməmir irak, kini nimraghien kafak raməmir irəmiə.

²¹ “Yermamə yame ravəhs-huvə nəgkiarien kafak, kini mamor, norien a ramhajoun pən mə in rorkeikei Yo. Kini yermamə yame rorkeikei Yo, Tatə Kughen rorkeikei min in. Kini Yo min jakorkeikei in. Mor əpu yo kimin, mə in tukrirkun huvə Yo.”

²² Məkneikin, Judas e (pəh nien mə Judas Iskariot, mərig nifnagni kirik), rimnaiyoh In mimə, “Yermaru. ?Nakhawor mor əpu əmə Ik kimi əmawə, kini mipəh nor-əpu-yen Ik kimi narmamə m-fam ye tokrei tanə?”

²³ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Yermamə yame rorkeikei Yo, in tukraməkeikei mamor kafak nəgkiarien. Kini Kafak Tatə tukrorkeikei in. Kini kimru kafak Tatə, jakrauə mwarə kimasir min. ²⁴ Yermamə yame ripəh norkeikeiyen Yo, in to ripəh norien nəgkiarien kafak. Nəgkiarien yamə mine nimisərig yakamni, pəh nien mə yakamni atuk əmə. Mərig yimivəh nəgkiarien minə a tuk kafak Tatə yame rimnher-pə kin Yo yakuə.

14:6: Jon 1:4; 6:35; 10:9; Wok 4:12; Hib 10:20 **14:7:** Jon 1:18; 1 Jon 2:23 **14:8:** Eks 33:18 **14:9:** Aes 9:6; Jon 1:14,18; 10:30; 12:44-45; 13:20; 2 Korin 4:4; Fil 2:6; Kol 1:15; Hib 1:3 **14:10:** Jon 14:20; 10:38; 17:21 **14:12:** Luk 10:17 **14:13:** Mat 7:7 **14:15:** Dut 11:13; Jon 13:34, 1 Jon 2:3-5,24; 5:3; 2 Jon 6 **14:16:** Jon 14:26; 15:26; 16:7 **14:17:** Jon 15:26; 16:13; 1 Korin 2:14; 1 Jon 4:6; 5:6 **14:19:** Jon 6:57; 16:16 **14:20:** Jon 10:38; 17:21 **14:21:** Jon 16:27; 1 Jon 2:5 **14:22:** Wok 10:41 **14:23:** Esik 37:27-28; Sek 2:10; Efes 3:17; 1 Jon 4:12,16; Rev 21:3 **14:24:** Jon 5:19; 7:16; 8:28; 12:49-50

²⁵ Yo yakamni-ərhav-pre nəgkiarien mine kimi əmiə ye nipiğ kitawə-m kimiə. ²⁶ Məriğ Nanmın kape Kughen yame in Yasitu, yame Tatə Kughen tukrher-pre kin ye nhagik, In tukrhajoun əmiə kin narımnar minə fam. Kini mor əmiə mə rikimiə tukraməsik narımnar yame yakamni-pre tuk əmiə, mə takhapəh nisəru-kinien. ²⁷ Pəh nien mə tuktu, yakəpəh əmiə, kini mərəhu-pre nəmərinuyen kafak ramarə tuk əmiə. Kini nəmərinuyen e yame jakvəhsi-pre kimi əmiə, ror pisin ye nəmərinuyen yame narmamə kape tokrei tanə kasərhə. Rikimiə tukripəh nəpouyen, mhəpəh nhaginien. ²⁸ Kimiə nakwəsəriğ ta nəgkiarien kafak yame yimini-pre tuk əmiə mimə, ‘Yo jakriəpəh əmiə, kwasig ikin, mipirerig-pə min tuk əmiə.’ Tukmə naksorkeikei əfrakis Yo, rikimiə tukragien əmə mə taksəm Yo yakamvən tuk kafak Tatə, meinai In yerpriğ rapita Yo. ²⁹ Yo yakwəni-pre ta narımnar minə e tuk əmiə ai taktakun, yamə mine tukpihatərhav-pə, mə nipiğ tukhauə misor nəfrakisien kin, kimiə takhani nəfrakisien irak. ³⁰ To yakpəh nəgkiar-pikien kitawə-m kimiə, meinai Setan e yermaru kape tokrei tanə rinamuə. Nəsaninien kafan rikək tuk napitayen Yo, ³¹ məriğ yakamor atuatur əmə nəgkiarien kape Tatə Kughen, mə narmamə kape tokrei tanə tukharkun mə Yo yakorkeikei In.”

Kini Yesu rimə, “Ita. Pəh kisərer misap eikin e.”

15

Yesu ramni nuhpikinien kin In, mə In rəmhen kin nukne nai

¹ Kini Yesu rimini mimə, “Yo e nuknei nai əfrakis. Rimik In yəsim. ² Kini kwermi nai minə fam yamə mine khəpəh nhakuəyen, In tukrərəru ta əriə. Kini kwermi nai minə fam yamə mine kamhakuə, In tukrəspir əriə mə tukhakuə kin kwənkwaeriə ripsaah. ³ Kini kimiə naksəmhen kin kwermi nai. Yakaməspir huvə əmiə kin nəgkiarien yame yakamni-pre tuk əmiə. ⁴ Səpit-pə irak, kini jakəpit-pre irəmiə. To kwermi nai riphəh nəpit-pəniyen ye nıpran, to riphəh nikuəyen. Ye norien kirikianə əmə min, tukmə nakhapəh nisəpit-pəyen irak, to nımraghien kapəmiə riphəh norien kwənkwan.

⁵ “Yo e nuknei nai. Kini kimiə rəgrəgin minə. Yermamə yame rəpit-pə irak, kini jakəpit-pən iran, nımraghien kafan tukror kwənkwan ripsaah. Məriğ tukmə naksəpəh Yo, to nakhapəh nisorien nar kirik. ⁶ Yermamə yame riphəh nəpit-pəyen irak in rəmhen kin kwermi nai yame kərəru, kamarakikin, ramswiin mimsiə. Kwermi nai yamə mine kisor məknakin, kampik, kamarakikin-pən ye nap, kavaan əru. ⁷ Tukmə naksəpit-pə tuk Yo, kini nəgkiarien kafak raməmır irəmiə, naha nhagin yame kimiə naksorkeikei misaiyoh kin, Kughen tukrivəhsi-pre kimi əmiə. ⁸ Nımraghien kapəmiə tukror kwənkwan ripsaah; nar a tukravəh-si haktə nhag Tatə, kini mamhajoun mə kimiə kafak minə narmamə.

⁹ “Tatə Kughen In rorkeikei pik Yo. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakorkeikei əmiə. Haraptəəkin tim tim kafak norkeikeiyen. ¹⁰ Tukmə nakasor kafak nəgkiarien, takamharəh tim tim kafak norkeikeiyen, rəmhen əmə kin yame yakamor nəgkiarien kape Tatə Kughen, mamrəptəəkin tim tim norkeikeiyen kafan. ¹¹ Yo yimnamni-ərhav-pre nəgkiarien e tuk əmiə mə rikimiə tukragien, rəmhen kin yame Yo, rikik ramagien. Kini rikimiə tukragien magien pik. ¹² Yakamərhəhu-pre natuakəmien kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə, rəmhen kin yame Yo yakorkeikei əmiə. ¹³ Yermamə yame rameighan-pən kin kafan nımraghien mə tukrivəh mırəgh in minə tiksın, norkeikeiyen kafan rehuə rapita norkeikeiyen kape narmamə minə tiksın. ¹⁴ Tukmə nakasor kafak nəgkiarien, ramhajoun-pən mə kimiə kafak tiksın fren minə. ¹⁵ To yakpəh nokrən-minien kin əmiə mə yorwok minə kafak, meinai yorwok ramor

14:26: Jon 15:26; 16:7,13; 1 Jon 2:27 **14:27:** Aes 9:6-7; Luk 2:14; 24:36; Jon 16:33; Rom 5:1; Fil 4:7 **14:30:** Jon 12:31 **14:31:** Jon 10:18; 12:49 **15:1:** Aes 5:1-7; Jon 6:35 **15:2:** Mat 7:20; Gal 5:22-23; Efes 5:8-9; Fil 1:11; Hib 12:5-11 **15:3:** Jon 1:29; 13:10; Efes 5:26 **15:4:** Jon 6:56 **15:5:** Fil 4:13 **15:6:** Mat 3:10 **15:7:** Mat 7:7
15:8: Jon 8:31; Gal 5:22-23 **15:10:** Jon 14:15 **15:11:** 1 Jon 1:4 **15:12:** Jon 13:34 **15:13:** Jon 10:11; Rom 5:7,8; 1 Jon 3:16

əmə wok meinein nərigien kape yamehuə kafan. Mərig taktakun ai, yakamokrən kın əmiə mə kafak mınə fren, meinai yakamni-ərhav-pre fam nəgkiarien yame Tatə Kughen ramni-pə tuk Yo. ¹⁶ Pəh nien mə kimiə nimnharpen Yo; mərig Yo yimirpen əmiə. Kini Yo yakamirpen əmə mə takhavən masor wok, kini pəh wok kapəmiə tukror kwənkwan. Kini kwənkwai wok kapəmiə tukraməmır kape rerin. Kini ai, tukmə naksaiyoh kın naha nhagin kimi Tatə Kughen ye nhagik, kini In tukrivəhsi-pre kimi əmiə. ¹⁷ Yakaməruhu-pre natuakəmien kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə mınə.”

Narmamə kape tokrei tanə kasəməkın narmamə kape Yesu mınə

¹⁸ Kini Yesu rini-pən mın tuk əriə mımə, “Tukmə narmamə kape tokrei tanə kasəməkın əmiə, rikimiə tukraməkeikei maməsik mə apa kupan, iriə kimisəməkın məkneikin Yo. ¹⁹ To ripi mə kimiə narmamə kape tokrei tanə, to narmamə kape tokrei tanə kisorkeikei əmiə; mərig pəh nien mə kimiə narmamə kape tokrei tanə e. Yo yakwirpen ta əmiə, kini mivəh-si ta əmiə tuk narmamə kape tokrei tanə. Ror pən, narmamə kape tokrei tanə kasəməkın əmiə. ²⁰ Rikimiə tukraməkeikei məsik nəgkiarien yame yakwəni-pre ta tuk əmiə mə, ‘Yorwok kirik to rirəh nehuəyen rapita kafan yemehuə.’* Kini tukmə narmamə kape tokrei tanə kasor ahas pə pik kimi Yo, ye norien kirikianə əmə mın, iriə tukasəkeikei masor ahas pre tuk əmiə. To iriə kipisor nəgkiarien kafak, to kipisor mın nəgkiarien kapəmiə. ²¹ Iriə tuksor məknakin irəmiə, meinai kimiə kafak mınə narmamə, kini iriə kaseinein Kughen yame rimnher-pə kın Yo.

²² “To yakpipəh nuəyen məgkiar kimi əriə, to kipəh nəm-pənien nar kirik irəriə. Mərig taktakun ai, yakwauə ta; to khapəh niserkwaigien kın təvhagə has kapəriə. ²³ Yermamə yame raməməkın Yo, In raməməkın mın Rimik. ²⁴ Yimauə mor nımtətien mınə e ye nımririə, yame to yermamə pisin kirik rirəh norien. Ror pən, iriə kharkun mə Yo e pa. Kharkun pawk Yo, mərig kasəməkın Yo, masəməkın mın Rimik. Kini taktakun ai, tuksəm-pən nar has irəriə. ²⁵ Mərig narimnar mınə e tukasəkeikei misor məknakin, mor mə nəgkiarien yame kimnharai ta ye nəkwəkwə kape Loa kapəriə tukruə mor nəfrakisien kın, yame ramni mə,

“Yimipəh nor-pawk-əyen nar has kirik irəriə,
mərig iriə kasəməkın Yo.’

(Sam 35:19, 69:4)

²⁶ “Mərig nipig Yasitu tukruə, in tukrini-ərhav Yo. Nanmın kape Nəfrakisien tukrisi-pən tuk Tatə Kughen. Kini Yo jakher-pre kın rurə tuk əmiə. ²⁷ Kini kimiə mın, takasəkeikei mhani-ərhav Yo, meinai kitawə-m kimiə kimnisarə kwis ye nirikakunien ye wok kafak muə meriaji-pə ai taktakun.

16

¹ “Yo yakamni-ərhav-pre narimnar mınə e tuk əmiə mə kapəmiə nhatətəyen tukripəh nimirien. ² Iriə tukpisher ta kın əmiə ye nimə kape nofuginien kapəriə; kini nəfrakisien əgkap mə nipig yame ramuə, tukshopni əmiə, mhamə ta mə nar yame kasor, riki Kughen ramagien tukun. ³ Iriə kasor narimnar mınə a meinai iriə kaseinein Tatə Kughen maseinein mın Yo. ⁴ Mərig Yo yakaməkupan mamni-ərhav-pre narimnar mınə e tuk əmiə. Kini nipig tukmə nakwəsəm narimnar mınə a kınamor irəmiə, rikimiə tukraməsik mə Yo yakwəni-ta narimnar mınə a tuk əmiə.

Wok yame Nanmın kape Kughen tukror

15:15: Jon 8:26 **15:16:** Jon 13:18; 15:5 **15:17:** Jon 15:12 **15:18:** Aes 66:5; 1 Jon 3:13 **15:19:** Jon 13:16; 17:14 * **15:20:** Yesu rimini məkneikin ye Jon 13:16. **15:20:** Jon 3:16; 2 Tim 3:12 **15:21:** Aes 66:5; Mat 5:10-12; 10:22; Luk 6:22-23; Jon 16:1-3; Wok 5:41; 1 Pita 4:14; Rev 2:3 **15:22:** Jon 9:41; Rom 1:20; 2:1; Luk 11:31-32
15:24: Jon 5:36; Mat 11:20-24 **15:26:** Jon 14:26 **15:27:** Luk 24:48; Jon 21:24; 1 Jon 1:2; 4:14 **16:2:** Aes 66:5; Jon 9:22; 12:42; Wok 26:9-10 **16:3:** Jon 15:21; 1 Jon 3:1

Kini Yesu rimə, “Mərig Yo yimnapəh niniərhav-pre-yen narimnar minə e tuk əmiə apa kupan, meinai kitawə-m kimiə kimnasəm, [nahasien minə a ramuə əmə tuk Yo].⁵ Mərig taktakun ai, jakrerig-pən tuk Yermamə yame rimnher-pə kin Yo. Kini kimiə kirik rimnapəh naiyohyen Yo mə yakamvən hiə.⁶ Yakamni-ərhav-pre narimnar yamə mine tukripitərhav-pə tuk əmiə, rikimiə rəpou.⁷ Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə rhuvə pik tuk əmiə mə jakəpəh əmiə. Meinai to yakpipəh nəpəhyen əmiə, to Yasitu ripipəh nəmirien tuk əmiə. Mərig tukmə yakəpəh əmiə mamvən, kini jakher-pre kin Yasitu tukruə marə kimiə min.⁸ Kini nipig In tukruə, mhajoun narmamə kape tokrei tanə mə iriə yor təvhagə has minə, kini nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien mə iriə tuksor nar ratuatuk ye nimir Kughen. Kini nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien tuk nəkirien norien kape narmamə.⁹ Nanmin e tukrhajoun əriə mə iriə yor təvhagə has minə meinai khapəh nhandiyen nəfrakisien irak.¹⁰ Kini tukrhajoun əriə mə nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien mə tuksor nar yame ratuatuk ye nimir Kughen, meinai jakrerig-pən tuk kafak Tatə, kini iriə tukhapəh nisəm-minien Yo.¹¹ Kini tukrhajoun əriə mə nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien tuk nəkirien norien kape narmamə, meinai Kughen in rinəkir ta yermaru kape tokrei tanə e Setan mimə tukrivəh-si-pən narpinien kimin.

¹² “Yakmə jakni-pre narimnar ripsaah min tuk əmiə. Mərig to nakhapəh nhapik-famien əriə, meinai iriə khaskai pik tuk əmiə.¹³ Mərig nipig Nanmin kape Nəfrakisien tukruə, In tukrikir əmiə, mor əmiə takharkun nəfrakisien minə fam. In to ripəh nini-atuk-əməyen kafan nəgkiarien. Mərig In tukramni-ərhav əmə narimnar yamə mine In ravəh tuk Tatə Kughen. Kini mamni-ərhav-pre tuk əmiə narimnar fam yame tuk nipig kirik kipiəhauə.¹⁴ In tukrivəh nəgkiarien əfrakis tuk Yo mini-ərhav-pre tuk əmiə. Tukror norien a, mivəh-si haktə Yo.¹⁵ Narimnar fam kape Tatə Kughen, kafak. Ror məkneikin, Yo yakamni mə Nanmin e tukrivəh nəgkiarien əfrakis tuk Yo, mamhoprai-pre kimi əmiə.”

Yesu tukrimhə, marə mhekimter min, kafan narmamə tuksəm min In

¹⁶ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo.”

¹⁷ Kini narmamə tiksın kafan kisaiyoh əriə minə mhamə, “?Nəgkiarien e nipran rimə naha? In ramni-pə tuk ətawə mimə, ‘Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo,’ kini In rimini min mimə, ‘Yakamvən jakəm Tatə Kughen.’¹⁸ ?Nəgkiarien e rimini mə, ‘pəh nien mə tuktu’ nipran ramni mə naha? Kitawə kiseinein nəgkiarien e In ramni.”

¹⁹ Kini Yesu ruirkun ta mə iriə kasorkeikei mə tuksaiyoh In kin niprai nəgkiarien kafan, kini In rimini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor? Yo yakamni mə, ‘Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo.’ ?Kini taktakun ai naksaiyoh əmiə minə mə takharkun niprai nəgkiarien e uə?²⁰ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə rikimiə tukrəmhə, taksasək pik. Mərig narmamə kape tokrei tanə, rikiriə tukragien. Kimiə taksərig rahas pik, mərig nəmhəyen kapəmiə tukrukreikin muə nagienien.²¹ Tukmə ruauə ipakə mə piraovın kirik tukreimək kin kwajikovə kafan, tukraməkeikei mərig rahas; meinai rinor nipig kafan mə tukreimək. Mərig kwasig ikin, tukmə tını rarha, rikin tukripəh nəsik-minien nəmhəyen kafan. Rikin tukragien əmə meinai tını rimnarha-pə ye tokrei tanə.²² Ye norien kirikianə əmə min, naksərig rahas pawk ai taktakun, mərig kwasig ikin, jakəm min əmiə, kini rikimiə tukragien pik; to yermamə kirik ripəh nor-minien əmiə naksərig rahas.²³ Ye nipig a, to nakhapəh nisaiyoh-minien Yo kin niprai nəgkiarien kirik.

16:7: Jon 7:39; 14:6 **16:9:** Jon 15:22 **16:10:** Aes 64:5; Mat 5:20; Rom 1:17; 3:21,22; 10:3; Fil 3:6-9; Taet 3:5; 1 Pita 3:18 **16:11:** Jon 12:31 **16:12:** Mak 4:33 **16:13:** Jon 14:17 **16:15:** Jon 17:10 **16:16:** Jon 14:18
16:20: Mak 16:10; Jon 20:20 **16:23:** Mat 7:7

“Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə naksaiyoh Tatə Kughen kin nar kirik ye nhagik, kini In tukrivəh-si pre kimi əmiə. ²⁴ Nakhapəh nisaiyoh-hanəyen kin nar kirik ye nhagik. Mərig saiyoh kin, mhavəh, pəh rikimiə tukragien pik.”

Yesu rımnapita nəsaninien kape tokrei tanə

²⁵ Kini Yesu rəgkiar mamni mimə, “Yo yimini-pre nuhpikinien ye narımnar minə e tuk əmiə. Mərig nıpig ramuə yame jakpəh nini-pre-əmə-yen nuhpikinien minə tuk əmiə, mərig jakəgkiar atuatur kin Tatə Kughen kimi əmiə, mə takharkun huvə In. ²⁶ Ye nıpig a, to yakpəh nəgkiar-atuə-kinien kapəmiə, mərig taksəgkiar atuatur kimiə Tatə Kughen misaiyoh In kin narımnar ye nhagik. ²⁷ Meinai Tatə Kughen In rorkeikei pik əmiə, meinai kimiə naksorkeikei Yo, mamhani nəfrakisien irak mə yimasi-pən ye Kughen. ²⁸ Yimasi-pən ye Tatə Kughen muə ye tokrei tanə. Kini pəh nien mə tuktu, jaktərhav min ye tokrei tanə, mirerig-pən min tuk Tatə Kughen.”

²⁹ Kini narmamə kafan minə kimnhani mhamə, “!In en! Taktakun ai ik nakpəh nini-əməyen nuhpikinien, mərig nakamhoprai atuatur əmə nəgkiarien. ³⁰ Taktakun ai yakwənharkun ta mə to yermamə kirik rıpəh hanə nini-pre-yen nəgkiarien kirik, kini ik nakwırkun ta nərigien kafan. !Nar e ramhajoun-pən mə Ik nımasi-pən ye Kughen!”

³¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nakamhani nəfrakisien irak ai taktakun. ³² Mərig sətərig-ru. Nıpig ramuə, kini nəfrakisien mə ruauə ta- yame narmamə tuksəko ye rhav əmiə taksaiyu rik rik, mamhavən iməmiə minə ikin, misəpəh pisin əmə Yo yakaməmir. Mərig Yo yakpəh nəmirien Yo pisin, meinai nıpig m-fam Kafak Tatə raməmir kimru min. ³³ Yo yakwəni-ərahv-pre ta narımnar minə e tuk əmiə, mə takhapəh nisətərig-pikien tukun, misarə ye nəmərinuyen meinai nımraghien kapəmiə raməmir irak. Nıpig tukmə naksarə ye tokrei tanə e, takasəkeikei misarə ye nəmhəyen. Mərig takhapəh nhaginien, masərer tim tim, meinai Yo yımnapita nəsaninien kape tokrei tanə.”

17

Yesu rımnəhuak tuk kafan nımraghien

¹ Yesu rınamni narımnar minə a, mivaag haktə ye neai, mamni mimə,

“Kafak Tatə. Nıpig ruauə ta. Vəh-si haktə nhagik pəh rehuə, mə Yo min jakvəh-si haktə nhagim pəh rehuə, ² meinai Ik nımiyəhsı-pə nəsaninien mine nehuəyen kimi Yo e kafam Kwajikovə; mə jakamarmaru ye narmamə minə fam, kini mırkun min nıvəhsı-pənien nımraghien rerin kimi narmamə yamə mine nımiyəhsı-pə əriə kimi Yo. ³ Kini nımraghien rerin e, nıpran e mə narmamə tukharkun Ik, yame Ik pisin əmə Ik Kughen əfrakis, mharkun Yo, Yesu Kristo, yame Ik nımnher-pə kin Yo. ⁴ Yo yımnəvəh-si haktə nhagim ye tokrei tanə e, kini minor ta infamien ye wok yame Ik nımiyəhsı-pə kimi Yo mə jakor. ⁵ Tatə, taktakun ai, takvəh Yo yakurə mamarə kirau mik. Vəh-si haktə Yo mıvəhsı-pə nehuəyen kimi Yo, rəmhen əmə kin yame yakwəvəh ta kupan nıpig tokrei tanə e rımnarıkək hanə.

Yesu raməhuak tuk aposol minə kafan

⁶ “Narmamə yamə mine Ik nımiyəh-si ta əriə ye tokrei tanə mıvəh-si pə kimi Yo, Yo yakamhajoun əriə kin Ik. Kupan, iriə kafam narmamə minə; mərig taktakun ai, Ik nakamərhəhu-pən əriə ye kwermik, mə iriə kafak minə narmamə. Iriə kasəri-pən kafam nəgkiarien, ⁷ kini taktakun ai, iriə kharkun mə narımnar yame nımiyəhsı-pə kimi Yo, ramsı-pre əmə tuk Ik. ⁸ Iriə kharkun narımnar minə e meinai Ik nakwəni-pə ta nəgkiarien iran kimi Yo, kini Yo yakməni-ərhav-pən tuk əriə, kini iriə

16:24: Jon 15:7-8 **16:25:** Mat 13:34; Mak 4:33,34; Jon 10:6 **16:30:** Mak 2:8; Jon 1:48; 2:24-25; 6:64; 21:17
16:31: Jon 4:23 **16:32:** Sek 13:7; Mat 26:56; Mak 14:27; Jon 8:29 **16:33:** Mak 13:9; Jon 14:27; Rom 8:37; 1
Jon 4:4; 5:4; Rev 2:7,11,17,26; 3:5,12,21; 21:7 **17:1:** Jon 12:23; 13:31,32 **17:2:** Dan 7:14; Mat 28:18; Jon 6:37,39;
1 Korin 15:27-28 **17:3:** Jon 17:25,26; Fil 3:8 **17:4:** Jon 13:31; 19:30 **17:5:** Jon 1:1-2; 8:58; 16:28; Fil 2:6-11
17:6: Jon 1:18

kamhavəh yerkiria, mharkun mə nəfrakisien əgkap mə Yo yiması-pre tuk Ik, mamhani nəfrakisien mə Ik nımnher-pə kın Yo.

⁹ “Yo yakaməhuak tuk əria. Yakpəh nəhuakien tuk narmamə kape tokrei tanə. Yakaməhuak əmə tuk narmamə yamə mine Ik nımvəh-si-pə əria kimi Yo, meinai iriə kafam narmamə minə. ¹⁰ Narmamə minə e yımıpık əria, iriə fam mine e, iriə kafam narmamə minə. Kini narmamə mıfam e nımpık əria, kafak minə fam. Kini Ik nımnor narmamə minə e mə nımrighien kapəriə ravəh-si haktə nhagık. ¹¹ Taktakun ai, yaknavvrə tuk Ik, kini pəh nien mə tuktı, jakpəh narə-minien ye tokrei tanə e. Mərig narmamə minə e kasarə hanə ye tokrei tanə e. Tatə, Ik nakatuatuk əgkap. Takəpkətərəkın narmamə minə e pəh tukasarə huvə ye nəsaninien kafam, yame Ik nımvəh-si pə kimi Yo, mə iriə tukasarə kirikianə əmə, rəmhen kın yame kirau kwarə kirikianə. ¹² Nıpig yımnamarə kımawə miriə, kini yımnarha huvə tuk əria ye nəsaninien kafam yame Ik nımvəh-si-pə kimi Yo. Yımnaməm huvə əria, mıpəh nəpəhyen kirik. Iriə kirikianə əmə rımnnerwei, yermamə e in e yame tukraməkeikei mıvəh narpınien. Nar a rımatərhav-pə mor nəgkiarrien ye Nəkwəkwə Imərhakə ruə mor nəfrakisien kın.

¹³ “Taktakun ai, yaknavruə tuk Ik, mərig yakamarə hanə ye tokrei tanə mamni nəgkiarrien minə e, mə narmamə minə e tukhavəh fam nagienien e raməmır yerkiik. ¹⁴ Yo yımını-ərhav-pən kafam nəgkiarrien kimi əria. Kini ror məkneikın, narmamə kape tokrei tanə kasəməkın əria, meinai iriə pəh nien mə narmamə kape tokrei tanə, rəmhen kın yame pəh nien mə Yo yermamə kape tokrei tanə. ¹⁵ Pəh nien mə yakamaiyoh Ik mə takvəh-si ta əria ye tokrei tanə. Mərig yakorkeikei mə Ik takərer əswasig kın yemə has e Setan, mə in tukripəh nuəyen moriah əria. Ik takamarha huvə tuk əria. ¹⁶ Pəh nien mə Yo yermamə kape tokrei tanə. Ror pən, iriə mın, pəh nien mə narmamə kape tokrei tanə. ¹⁷ Kafam nəgkiarrien raməfrakis. Ik takor kafam nəgkiarrien pəh ramor wok ye nımrighien kapəriə mə iriə tukhauə narmamə əfrakis minə kafam, mısəmərhakə mısatuatuk. ¹⁸ Ik nımnher-pə kın Yo yakuə ye tokrei tanə e; kini ye norien kirikianə əmə mın, Yo yakamher-ərhav kın əria mə tuksarkurao ye tanımtanə. ¹⁹ Kini Yo yakvəh-si pre atuk Yo mə jakamərhakə, mə jakasitu ye narmamə minə e, mə iriə mın tuksəmərhakə mısatuatuk, mə iriə tukhauə narmamə əfrakis kafam.

Yesu raməhuak tuk narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran

²⁰ “Pəh nien mə yakaməhuak əmə tuk narmamə kafak minə, mərig yakaməhuak mın tuk narmamə tiksın mın yamə mine kafak narmamə minə tukhani-ərhav pən kafak nəgkiarrien kimi əria, pəh iriə tukshatətə irak. ²¹ Tatə, yakaməhuak tuk əria, mə iriə m-fam tukhauə kirikianə əmə, rəmhen əmə kın yame kirau kwarə kirikianə əmə. Kafak nımrighien raməmır iram, kini kafam nımrighien raməmır irak. Yakaməhuak tuk əria mə tukhauə kirikianə kitawə mik, mə narmamə kape tokrei tanə tukhani nəfrakisien irak mə nımnher-pə kın Yo. ²² Ik nakwəvəh-si-pə ta nehuəyen kimi Yo, kini Yo yakamautə-pən kın kafak nehuəyen kimi əria, mə iriə tuksarə kirikianə rəmhen kın yame kirau kwarə kirikianə. ²³ Kafak nımrighien raməmır yerkiria; kini kafam nımrighien raməmır irak. Ror pən, yakaməhuak mə iriə tukhauə kirikianə ye narımnar fam, mə narmamə kape tokrei tanə tuksəm əria, kharkun mə Ik nımnher-pə kın Yo, mharkun mə Ik nakorkeikei kafam narmamə minə rəmhen əmə kın yame Ik nakorkeikei Yo.

²⁴ “Tatə. Ik nımnərəhu-pə əria ye kwermık mə iriə kafak narmamə minə. Kini Yo yakorkeikei mə iriə tukharkun nıvənien aikın Yo yakamvən ikın, mə iriə tuksəm

17:10: Jon 16:15 **17:11:** Jon 17:21-23; Sam 133:1; Jon 10:30 **17:12:** Jon 6:39,70-71 **17:14:** Jon 8:23; 15:19; 1 Pita 2:11 **17:15:** Mat 24:24; Jon 8:44; 1 Pita 5:8 **17:17:** Lev 11:44-45; Jon 15:3; 1 Pita 1:16 **17:18:** Jon 3:17; 20:21; Mat 28:18-20 **17:19:** Dut 15:19,21; Mak 14:24; Luk 22:19; Jon 6:51; 1 Kor 11:24; Taetas 2:14; Hib 9:14; 10:10
17:21: Jon 3:17 **17:22:** Jon 1:14; 14:20 **17:23:** Jon 16:27

nehuøyen kafak yame jakpivəh. Nehuøyen e, Ik nīmivəhsi-pə kimi Yo, meinai Ik nīmnorkeikei Yo məkupan, nīpig tokrei tanə rīmnāmrikək hanə.

²⁵ “Tatə. Ik nakatuatuk pīk. Narmamə kape tokrei tanə, iriə kiseinein Ik, mərig Yo yakirkun Ik. Kini narmamə kafak mīnə, iriə kharkun mə Ik nīmher-pə kin Yo. ²⁶ Yo e yīmnor əpu Ik kimi əriə, mə iriə tukharkun huvə Ik, kini Yo, jakaməkeikei mamor əpu Ik mamrīpīn, mə norkeikeiyen kafam tukramarə yerkiria, mə Yo mīn jakamarə yerkiria.”

18

*Tikmir mīnə kape Yesu kimnhauə mharaptəəkīn In
(Mat 26:7-56; Mak 14:43-50; Luk 21:47-53)*

¹ Yesu rīmnəhuak ta, mītərhav ye taon a, mukurao-pən ye kwēnīmre tukwas mir, ye nīkwətanə kirik kamni kimə Kedron, mhaktə ye tukwas, mivən aikin kaməsīm ikin. Kini Yesu mīne kafan narmamə mīnə kimnhavən yerki nai mīnə a.

² Kini Judas e kwasig ikin rīmnēighan-pən kin Yesu kimi tikmir mīnə kafan, in ruirkun ta kwənmhaan a, meinai nīpig kirik, Yesu mīne kafan narmamə mīnə iriə kasofugin əriə mīnə aikin. ³ Kini jif pris mīnə mīne Farisi mīnə kimisher-pən kin mobael mīnə tiksīn kape nəmə Rom mīne mobael mīnə tiksīn yamə mīne kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen, khauə misəm Judas. Kini Judas rīkir əriə mhavən yerki nəsimien a. Iriə kimnhapīk kwēnsiə, mīne laet, mīne narīmnar kape narowaginien.

⁴ Kini Yesu ruirkun ta naha nhagin yame tukor iran. Mərig rīmnəriwək, mivən tuk əriə, maiyoh əriə mīmə, “?Nakasarha-kin pa?”

⁵ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Yakasarha-kin yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

Kini In rīni-pən tuk əriə mə, “Yo e.” (Kini Judas e yame rīmnēighan-pən kin Yesu ye kwermīriə, in ramərer iriə mīn).

⁶ Kini nīpig Yesu rīmīni mīmə, “Yo e,” iriə kimisəriwək kin nīmeitairiə mharerig, miseiwaiyu, mhamir.*

⁷ Kini Yesu rarə maiyoh mīn əriə mīmə, “?Kimiə nakasarha-kin pa en?”

Kini iriə khamə, “Yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

⁸ Kini Yesu rīmə, “Yakwəni-pre ta tuk əmiə mə ‘Yo e.’ Tukmə nakasarha-kin əmə Yo, sətə ye narmamə mīnə en pəh kamhavən.” ⁹ In rīmīni məknakin mə nəgkiarīen yame ruīni ta tukruə mor nəfrakisien kin, yame rīmīni mīmə, “Tatə, narmamə yame nīmnrəhu-pən əriə ye kwermīk, yīnmaraha huvə tuk əriə, mīpəh nəpəhyen kirik.”†

¹⁰ Kini Saemon Pita, kafan kirik aikin nao nisə. Məkneikin rīrəhsi-ərhav, mərəru ta nīmətərgi slef kirik matuk kape hae pris. (Nhag slef e Malkas).

¹¹ Mərig Yesu rīmīni-pən tuk Pita mə, “!Vai-pən nao nisə kafam ye tamhekin! Ik takaməkeikei mīrkun mə Yo yakaməkeikei mamarə ye nəmhəyen yame Tatə Kughen ravəhsi-pə kimi Yo.”

*Kimnharəh Yesu mhavən ramərer ye nīmri mīrh
(Mat 26:57-58; Mak 14:53-54; Luk 22:54)*

¹² Kini mobael mīnə kape nəmə Rom mīne yemehuə kapəriə, mīne mobael yamə mīne kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimnharəh Yesu misarkis ətəəkīn. ¹³ Kimisəkupən mharəh In ramərer ye nīmri Anas. Anas e mīrei Kaeafas. Kini Kaeafas a ramor wok kape hae pris ye newk a. ¹⁴ In apa kupan rīmīni-pən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mə,

17:24: Jon 1:1-3,14; 12:26; 1 Pita 1:20 **17:25:** Sam 119:137; Jon 15:21; 16:3; Rom 3:26 **17:26:** Jon 15:9; 17:6; Rom 5:5 **18:2:** Luk 21:37; 22:39 **18:3:** Wok 1:16 **18:5:** Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8 * **18:6:** Tukmə ror nīpig Yesu rīmīni mə “Yo e” iriə kimiseiwaiyu mamhamir meinai nəgkiarīen e “Yo e” ye nəgkiarīen kapə nəmə Gris rəmhen əmə kin nhag Kughen yame ramərhaktə, to kīpəh nīniyen. **18:6:** Rev 1:17 **18:8:** Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8 † **18:9:** Ruīni məkneikin ye Jon 17:12. **18:11:** Mat 20:22

“Rhuvə əmə tuk əmiə mə yermamə kwənkwan kirkianə əmə tukrimhə tuk narmamə. Nar a rhuvə rapita yame narmamə ye kantri piəpiə tukhamhə.” †

Pita rimiini mə in reinein Yesu

(Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

¹⁵ Yermamə min kirik kape Yesu, hae pris rirkun huvə in. Kini iriu Saemon Pita karakwasig kin Yesu, mhavən ipakə tuk nimə kape hae pris. ¹⁶ Mərig Pita to rīpəh nivənien imə, mamərer əmə ye kwəruə. Mərig yermamə a kape Yesu yame hae pris rirkun huvə in, risi-pən imə, mītərhav-pə ye kwəruə, maməgkiar kəskəh kimi piraovin yame ramərer tuk kwəruə, kini reighan kin Pita mə tukrivən imə. ¹⁷ Məkneikin pian a yame ramərer tuk kwəruə rarha-pən məm Pita, maiyoh in mimə, “Eh. ?Ik min yermamə kirik kape Yesu?”

Mərig Pita rīmə, “Nikam. Pəh nien mə yo yermamə kirik kafan.”

¹⁸ Kini nīpig a, nīpig kape nokieiyen. Kini yor wok minə kape hae pris, mine mobael minə kimnasarkəp. Kini Pita ramərer iriə miriə, masərkəp.

Hae pris raməgkiar kimi Yesu

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

¹⁹ Ye nīpig a, hae pris rīmnaiyoh Yesu kin narmamə minə kafan, mine naha nhagin yame In ramhajoun.

²⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yo yimnamni-ərhav kafak nəgkiarrien ye nimri narmamə ye tokrei tanə. Nīpig m-fam, yakamhajoun narmamə ye nimə kape nofuginien, mine apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, ikin nəmə Isrel kasofugin ikin. Yakpəh nerkwaigien kin nar kirik. ²¹ ?Rhawor nakamaiyoh məkneikin Yo? Rhuvə pik mə takvən maiyoh-pən narmamə yamə mine kimnasərig kafak nəgkiarrien. Iriə kharkun huvə narimnar yame yakməni-pən tuk əriə.”

²² Yesu rəgkiar məkna kin, mobael kirik yame ramərer tuk Nimə Ehuə kape Kughen ramərer ipakə tukun, marar məri p nikapin, mimə, “Nəgkiarrien e nakamni-pən tuk hae pris rīpəh nəmhenien.” §

²³ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “?Rhawor e yakamni əmə nəgkiarrien yamə mine kisatuatuk kini nakaməri p nikapik tukun? Tukmə nakasəm mə yakməni nar kirik rīpəh nəmhenien, hani.”

²⁴ Məkneikin Anas rher-pən Yesu rīvən məm hae pris e Kaeafas. Kīpəh nīrisin-ta-hanəyen nərəus ye kwermīn mir.

Pita ramni min mə reinein Yesu

(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

²⁵ Kini Saemon Pita ramərkəp hanə, kini kisaiyoh-pən in mhamə, “Eh. Ik min e ik yermamə kirik kafan uə?”

Mərig Pita rīmə, “Nikam. Pəh nien mə yo yermamə kirik kafan.”

²⁶ Məkneikin, yorwok kirik kape hae pris, in kwənərəus kirik kape kwən a yame Pita rīmnərəu-ta nīmətirgin, rimiini-pən tukun mə, “Rikik raməsik mə yimnəm əmiru min apa yerki nəsimien.”

²⁷ Mərig Pita rimiini-pən tukun mimə, “Pəh nien mə yo.”

Əmə məkneikin, man rəkakə.

Yesu rərer ye nimri Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

²⁸ Kini yenpig-ənpig əgkap, kharaptərk kin Yesu mhatərhav ye nimə kape Kaeafas, mhavən ipakə tuk nimə kape Paelat. Paelat in gavman kape Rom, pəh nien mə yemə

† 18:14: Kaefas ruini ta nəgkiarrien e ye Jon 11:49-51. § 18:22: Khamə Yesu ramni hah hae pris, makapir loa ye Eks 22:28 yame ramni mə, “Takpəh nini-hah-yen Kughen mine nəmehuə minə kapəmiə.” 18:27: Jon 13:38

Isrel kirik. Kini nāmehua kape nāmā Isrel kasəri-pən loa kapəriā, mhapəh nhavəniēn ye nəkwei nimə kape yermamə yame pəh nien mə yemə Isrel, tamə kisəmkimik, miseinein nənien nəviginien kape Pasova. ²⁹ To khapəh nhavəniēn imei Paelat, Paelat ritərhav-pə, maiyoh əriā mīmā, “?Naksəm-pən naha nhagin rahas ye kwən e?”

³⁰ Kini iriā khani-pən tukun mhamə, “To rīmā kwən e rīpəh norien nar has, to yakhapəh nhakiriēn mhauə kīmik.”

³¹ Mərig Paelat rīni-pən tuk əriā mīmā, “Nīkam. Rhuvə mə takhakir in mhavən. Rhuvə mə kīmiā səkir norien kafan rəri-pən natuakəmien kapəmīā, mhavəhsi-pən narpīniēn kīmin.”

Mərig iriā kīmnhani-pən tukun mhamə, “Mərig loa kape nāmā Rom ramni mə nāmehua əmə kape Rom kharkun nhavəhsi-pəniēn narpīniēn kīmi yermamə mə tukraməkeikei mīmā.” ³² (Apa kupan, Yesu rīmīni mə In tukrīmāhə məknakin; kini narīmnar mīnə a ritərhav-pə mor nəgkiariēn kafan ruə mor nəfrakisien kin).*

³³ Məkneikin Paelat rīvən mīn imā, mokrən kin Yesu mə tukruə mərəer ye nīmriēn, kini raiyoh In mīmā, “?Rhawor? ?Ik king kape nāmā Isrel uə?”

³⁴ Kini Yesu raiyoh In mīmā, “?Nərigien en kafam nakamni, uə narmamə kamhani-pre tuk ik?”

³⁵ Kini Paelat rīmīni-pən tukun mīmā, “!Ah! Pəh nien mə yo yemə Isrel kirik. Narmamə imam ikīn əmə mīnə jif pris mīnə kafam, iriā kīmīseighan-pə kin Ik ye kwermik. ?Naha e nīmnor?”

³⁶ Kini Yesu rīmā, “Narmaruyen kafak rīpəh nəmhenien kin narmaruyen kape tokrei tanə əmə. To rīpimə narmaruyen kafak in kape tokrei tanə e, kafak narmamə mīnə kīpihaoh mobael mīnə tuk Yo, misərəer əswasig kin nāmehua kape nāmā Isrel mə tukhapəh nharaptərkīniēn Yo. Mərig narmaruyen kafak ror pīsīn ye narmaruyen kape tokrei tanə.”

³⁷ Kini Paelat rīni-pən tukun mə, “!nta. Ik nakamni mə Ik king kirik.”

Kini Yesu rīmā, “Tukmə ik nakamni mə Yo king, nəfrah. Yo yīmnarha-pə ye tokrei tanə tuk nar kirikianə əmə, mə jakərəer-ərhav mamni-ərhav nəfrakisien. Kini narmamə yamə mīnə kisorkeikei mə tuksəriēg nəfrakisien tukasəkeikei misəriēg nəgkiariēn kafak.”

³⁸ Mərig Paelat rīni-pən tukun mīmā, “?Naha e nhagin nəfrakisien?”

*Paelat rīmivəhsi-pən narpīniēn kīmi Yesu mə tukraməkeikei mīmā
(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)*

Kini Paelat ritərhav mīn mīvən məm nāmehua kape nāmā Isrel, mīni-pən tuk əriā mīmā, “Yo yakpəh nəmiēn norien has kirik ye kwən e, yame ramni mə rīmnaķapir loa. ³⁹ Mərig ye norien kapəmīā, ye newk mīnə fam, ye nīpig kape Pasova, yakamrisin yermamə kwənkwan kirikianə ye kalabus. ?Kini rhawor ye nərigien kapəmīā? ?Nakhamə jakrisin king e kape nāmā Isrel uə?”

⁴⁰ Kini iriā kisokrən apomh mhamə, “!Nīkam! Takpəh nīrisiniēn. !Risīn Barabas!” (Barabas e rīmīkwasig kin narmamə tīksin mamhauh mobael kape gavman).

19

¹ Kini Paelat reighan-pən kin Yesu ye kwermi mobael mīnə, kini iriā kisərkis-ərkis In. ² Kini khapik nəərəus kirik yame ror nhirin, mhakuh kəvəvhao kin, yame ramsigovin kəvəvhao kape king, kini mhaukrai-pən ye kapən kapə. Misarkaoh-pən kin kot əvhao kirik yame ramsigovin kot kape king. ³ Kini masərəer tukun, misarh iakei iran, mamhani

18:28: Jon 11:55 * **18:32:** Yesu rīmīni mə tuksəsik in ye nai kamarkwao kin. (Im-ru Jon 3:14; 8:28; 12:32-33). Tukmə nāmā Rom khamə tukhavəhsi-pən narpīniēn kīmi yermamə mə tukraməkeikei mīmā, khavəhsi-haktə in ye nai kamarkwao kin. Mərig nāmā Isrel to khapəh nisoriēn məknakin. **18:33:** Mat 2:2; Luk 23:2-3 **18:36:** Luk 17:21; Jon 6:51 **18:37:** Jon 3:32; 8:47 **18:38:** Luk 23:4 **18:40:** Wok 3:14 **19:1:** Aes 50:6; 53:5

mhamə, “Ik e king kape nəmə Isrel. Kimawə yakamhavəhsi-pre nisaiyen kimik.” Kini misarar misərip nikapin.

⁴ Kini Paelat risi-pən imə mitərhav mini-ərhav mimə, “Eh. Narmamə. Yakamkir yerhav kwən e mə kimiə taksəm mə yakpəh nəm-pənien nar has kirik iran.”

⁵ Kini Yesu risi-pən imə mitərhav. Məvəvhao kin kəvəvhao yame kimnor kin nərəus yame ror nirhin, markaoh kin kot kape king, kini Paelat rini-pən tuk əriə mimə, “Səm-ru, kwən e ramuə.”

⁶ Mərig jif pris minə mine mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimisarha-pən misəm, masokrən apomh mamhani mhamə, “!Əsik-pən ye nai kamarkwao kin! !Əsik-pən ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rimini-pən tuk əriə mə, “Nikam. Kimiə atuatur hakir mhavən, misəsik-pən In ye nai kamarkwao kin. Mərig Yo yakpəh nəm-pənien nar has kirik iran.”

⁷ Mərig iriə khamə, “Kapəməwə loa ramni mə In tukraməkeikei mimhə, meinai In ramni mə In Ji Kughen.”

⁸ Paelat rimnərig nəgkiarien a, rigin pik. ⁹ Kini marar mivən min imə, maiyoh Yesu mimə, “?Ik yemə hiə?”

Mərig Yesu ripəh nhorpinien nəgkiarien kafan. ¹⁰ Kini Paelat rini-pən tukun mimə, “?Rhawor e nakpəh nhorpinien nəgkiarien kafak? ?Nakirkun uə nikam mə yakavəh nehuəyen tuk nirisinien Ik uə tuk nəsik-pənien Ik ye nai kamarkwao kin?”

¹¹ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “To Kughen ripipəh nivəhsi-preyen nehuəyen kimik, to nakpipəh nivəhyen nehuəyen tuk nəkirien Yo. Mərig hae pris rimneighan-pə kin Yo ye kwermim. Ror pən, Kughen tukrini mə in rimnor ta təvhagə has kirik rehuə rapita yame ik nimnor.”

¹² Kini ririkakun ye nipig a, Paelat rorkeikei mə tukririsin Yesu. Mərig nəmehuə minə kape nəmə Isrel kisokrən apomh mhamə, “Tukmə nakrisin kwən en ramvən, pəh nien mə ik yermamə əfrakis kirik kape King Sisa, meinai tukmə yermamə kirik ramni mimə in king, in tikmir kape Sisa.”

¹³ Paelat rimnərig nəgkiarien a, kini mikir Yesu miratərhav. Mivən ye kwənmhan kirik kamni kimə Kapier Ətən-ətən Ikin. (Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamni kimə Gabata). Kini məkwətə-pən ye jea kape nəkirien nəgkiarien. ¹⁴ Ipakə yerkwēiha, ye nipig kape nor-əpnəpənəyen ye nəviginien kape Pasova. Kini Paelat rini-pən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mimə, “!Kapəmiə e king!”

¹⁵ Mərig iriə kasokr-apomh mamhani mhamə, “!Hakir yerhav! !Hakir yerhav! !Əsik-pən In ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rini-pən tuk əriə mimə, “?Nəfrah? ?Kimiə naksorkeikei mə jakarkwətərəkin-pən king kapəmiə ye nai kamarkwao kin uə?”

Kini jif pris minə khamə, “Sisa pisin əmə in king kapəməwə.”

¹⁶ Kini Paelat rimneighan-pən kin Yesu rivən ye kwermiriə, mə mobael minə kape Rom tuksarkwətərəkin-pən In ye nai kamarkwao kin.

Mobael minə kimisəsik haktə Yesu ye nai kamarkwao kin

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

Kini kharəh Yesu mhavən. ¹⁷ In atuk rinamrəh nai kamarkwao kin, mhatərhav mhavən ikin kirik, kamni kimə Kerhə irə jir. (Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamni kimə Golgota). ¹⁸ Ye kwənmhaan atuatur a in a, kimisarkwətərəkin haktə Yesu ikin ye nai kamarkwao kin. Misarkwətərəkin min yermamə kiraru. Kirik ye nikarin matuk; kirik ye mawor. Kini Yesu rimnəker ye kwerkwan.

¹⁹ Kini Paelat rini, kirai ta nəgkiarien kirik, karkwətərəkin haktə ye nai kamarkwao kin. Nəgkiarien a ramni mə, “Yesu, Yemə Nasaret. In King kape nəmə Isrel.” ²⁰ Kini nəmə

Isrel khapsaah kimisəvheikin nəgkiarieren a, meinai ikin a, kimisarkwətərəkīn haktə Yesu ikin, ipakə əmə tuk taon. Kini nəgkiarieren a kimirai ye nəgkiarieren kape nəmə Isrel, mine ye nəgkiarieren kape nəmə Rom, mine ye nəgkiarieren kape nəmə Gris. ²¹ Kini jif pris minə kape nəmə Isrel kimnhavən mhani-pən tuk Paelat mhamə, “Takpəh nīraiye n mə ‘In e king kape Isrel.’ Rhuvə mə takrai mə, ‘Kwən e in ramni mə in king kape nəmə Isrel.’”

²² Mərig Paelat rīmə, “Nikam. Yakwərai, yakwərai.”

Mobael minə kimisəwhai neipən kape Yesu

²³ Kini nīpig mobael minə kwəsəkwətərəkīn-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kin, kini mhəpik kafan narimnar, kini misəwhai narimnar misətu nimirin kuas, meinai iriə kuas. Mərig kimnhapəh nisəwhaiye n kot apomh kafan. Nīpərin əmə, yame kīpəh nījirien. ²⁴ Mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “To khapəh niseikusien. Pəh kisəsik daes tukun. Yermamə yame rapita, kafan e kot.” Nar e ritərhav-pə mor nəgkiarieren ye nəkwəkwə kape Kughen ruə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə, “Iriə tukhəpik ta kafak neipən misəwhai iriə minə.

Kini misarukin daes tukun.” (Sam 22:18) Ror məkneikin, mobael minə kimisor əfrakis məknakin.

Yesu mine kafan mamə

²⁵ Kini nīpiraovin kuas kimnasərer ipakə tuk nai kamarkwao kin kape Yesu. Iriə e: Mamə kape Yesu, mine piauni, mine Meri kirik min, yame in piraovin kape Kleopas, mine Meri pisin kirik, yame in pian Magdala. ²⁶ Kini Yesu rarha-pən məm kafan mamə, mine yermamə kirik kafan yame in rorkeikei pik, kawərer ipakə tukun, kini rini-pən tuk kafan mamə mə, “Pian əpə, kafam en kwajikovə.” ²⁷ Mini-pən tuk kwən a mimə, “Kafam en mamə.” Kini ririkakun ye nīpig a, yermamə a kape Yesu raməm huvə pian a rəmhen kin mamə atuatk kafan.

Yesu rīmamhə

(Mat 27:45-56; Mak 14:33-41; Luk 23:44-49)

²⁸ Kini kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu ruirkun mə In rinərkin wok yame rīmauə tukun mə tukror. Kini mimə “Yaknəkwəkwə.” Rīmīni məkneikin mə tukror nəgkiarieren kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin.*

²⁹ Kini kwaji besin kirik aikin ramkwətə, kwəvi-pən ta waen əkwahir iran. Kini iriə kharəh neipən kirik, miseires waen kin, misarkis-pən ye nai kirik kamni kimə ‘hisop’ mhavəh-si haktə mhavəhsi-pən ipakə tuk tikhher Yesu, mə tukrinim. ³⁰ Kini rəpaih əsigəvin waen, mini mimə, “Rinor infamien.”

Kini rivaag-əhu, meighan-pən kin nimirghien kafan, kini mimhə.

Mobael kirik rīmnhai nīkar Yesu

³¹ Ruauə ye nīpig kape napnəpenəyen, tukəni rikwamirkin, Sabat. (Sabat a in nīpig ehua kirik). Kini nəmehua kape nəmə Isrel kimnhapəh nisorkeikeiye n mə nīprai yermamə tukraməker ye nai kamarkwao kin meriaji-pən Sabat. Ror pən, iriə tiksīn kimnhavən misaiyoh Paelat mhamə tukrher-pən kin mobael minə khavən mishoprir-hoprir nihurisir, pəh irisir tukrīmihə aihuaa əmə. Kini nəmə Isrel tukharəh-si ta nīprairisir ye nai kamarkwao kin. ³² Kini mobael minə kimisəkupən mishoprir-hoprir nihū yermamə mir e kawəker ipakə tuk Yesu. ³³ Mhauə ipakə tuk Yesu, misəm mə In ruamhə ta, mhəpəh nishopririen nihun. ³⁴ Mərig iriə kirik rīmnhai əmə nīkarin kin kwenhao. Əmə aikin, nitawin mine nunu iran, iriū kwis kimiwaiyu miratərhav ye nīkarin. ³⁵ (Kini kwən kirik rīnamərer ipakə tukun, məm narimnar minə e kin nimirin. Kini mamni-ərhav nəgkiarieren yamə mine raməfrakis. Mamrai-pən ye nəkwəkwə e

^{19:20:} Hib 13:12 ^{19:21:} Jon 19:14 ^{19:24:} Jon 19:28,36,37 ^{19:25:} Luk 8:2; Jon 20:1,18 * ^{19:28:} Əm-ru profesi kirik ye Ol Sam 69:21. ^{19:28:} Jon 17:4 ^{19:30:} Luk 12:50; Jon 4:34; 17:4 ^{19:34:} Sek 12:10; 1 Jon 5:6-8; Rev 1:7

mə kimiə mɪn takhani nəfrakisien iran). ³⁶ Narimnar minə e kimnhatərhav-pə misor nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə, “To iriə khapəh nishopir-pirien nikəkrin kirik.” (*Eks 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20*) ³⁷ Kini nəgkiarien kirik min ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Iriə tuksarha-pən misəm yermamə yame kimishai.” (*Sek 12:10*)

Josefyemə Aramatia, mine Nikodimas, kimiwerkwaig kin nɪprai Yesu
(*Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56*)

³⁸ Kini ai, yemə Aramatia kirik, nhagin e Josef, in yermamə kirik kape Yesu. Mərig ramerkwaig kin mə tukpəh nirkunien mə in yermamə kafan, meinai ramgin kin nəmehuə kape nəmə Isrel. Kini in rimavən məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kin nɪprai Yesu. Kini Paelat reighan kin, kini Josef rivən mirəhsi-əhu.

³⁹ Kini Nikodimas e kupan rimavən yenpig məm Yesu, in rikwasig kin Josef. Mamrur nɪtip kirik rukwar kin monar pien pien mir e ‘mir’ mine ‘alos.’ Nɪtip a rɪpam rəmhen kin toti fo kilo†.

⁴⁰ Kini iriu kirəhsi-ta nɪprai Yesu, mirəuvrig kin neipən kirik e ‘linen.’ Kini miwor-pən monar pien pien ye nɪpran, raməri-pən əmə norien kape nəmə Isrel tuk nɪnimien yermamə. ⁴¹ Kini ikin a kimiruk haktə Yesu ikin, ipakə tuk nəsimien kirik. Ye kwənmhaan a, kimnəpnəpeinə ta ye nɪpəg kapier tuk nɪnimien yermamə, mərig kɪpəh hanə nɪnim-pənien yermamə kirik aikin. ⁴² Meinai tukəni rikwamer kin, Sabat kape nəmə Isrel, Josef mine Nikodimas kwhai miren nar, mirəmə tukrinim aihuaa əmə. Kini nɪpəg kapier a yame kamnim yermamə ikin ipakə əmə. Ror pən, iriu kwərəhu-pən nɪprai Yesu aikin.

20

Yesu ramragh min

(*Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12*)

¹ Ye Sande, yenpig-enpig əgkap, rampigpig hanə, Meri e pian Magdala rimavən ye nəpag kapier, kin məm mə kapier ehua yame kimukrai əswasig-pən nɪpəg kapier kin, kinəsok ta kin. ² Məkneikin, raiyu, mirerig mivən tuk Saemon Pita mine yermamə min kirik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik in. Kini mini-pən tuk əriu mimə, “Yermamə kirik ruirəhsi-ərhav nɪprai Yesu Yermaru ye nɪpəg kapier. Kini yakeinein mə rimnərəhu hiə nɪpran.”

³ Kini Pita mine yermamə kirik min kape Yesu, kimiratərhav miravən mə tukwəm nəpag kapier. ⁴ Kimiwaiyu pik miravən, mərig kwərə mir a kirik rimnaiyu məkupan mapitan kin Pita, mivən ye nəpag kapier. ⁵ Kini mamramir, mivaag-pən imə, məm neipən huvə minə e kamni kimə ‘linen,’ yame kimuvrig Yesu kin kəkupən ramswiin. Mərig rɪpəh nɪvənien imə.

⁶ Kini Saemon Pita rarə muə min, kini mauru-pən apa ye nɪpəg kapier, məm neipən minə a ramswiin. ⁷ Kini məm min neipən yame kimuvrig kapən kapə Yesu kin kupan. Neipən a, rɪpəh nəmir-pənien tuk neipən tiksın yame kimuvrig Yesu kin; mərig kimnarpəvin-arpəvin huvə, kukrai-pən iki-pisin. ⁸ Kini ai yermamə kape Yesu yame rimnaiyu məkupan ye Pita, in min rimnauru-pən ye nɪpəg kapier, məm narimnar minə a, mamni nəfrakisien mə Yesu rimimragh min ye nimhəyen. ⁹ (Ye nɪpig a, iriu kirapəh nɪrarkun-hanə-yen nɪprai nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə Yesu tukraməkeikei mamragh min ye nimhəyen).*

Meri e pian Magdala rimnəkupan məm Yesu
(*Mak 16:9-11*)

19:36: Jon 19: 24,28,37 **19:37:** Rev 1:7 **19:38:** Jon 7:13 † **19:39:** Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni “wan hundred litrai;” rəmhen kin toti fo kilo. **19:39:** Jon 3:1-2; 7:50 **20:1:** Luk 8:2; Jon 19:25 * **20:9:** Profesi e raməmir ye Ol Sam 16:10 mine Aes 53:11. **20:9:** Luk 24:25-27,46; Jon 2:22; Wok 2:24-28

¹⁰ Kini yermamə mir e kape Yesu kimirarerig miravən iməriu ikin, ¹¹ məriḡ Meri in rimmərer ipakə tuk nīpəḡ kapier mamasək. Mamasək əmə məkneikin, məmrəmīr, mivaag-pən ye nəpag kapier, ¹² məm agelo mir kīraru apa imə. Neipən kapəriu rhawən pik. Iriu kaokwətə aikin kimnərəhu-pən nīprai Yesu ikin. Kirik ramkwətə-pən a kimirəhu kapən kapə rīvən pən ikin; kini kirik ramkwətə-pən a kimnərəhu nihun rīvən pən ikin.

¹³ Kini iriu kwaiyoh Meri mirəmə, “Pian əpə. ?Nakamasək tuk naha?” Kini in rini-pən tuk ərii mīmə, “Kwərəhsi-ta nīprai Yermaru kafak, kini yakneinein mə kimirəhu-pən hiə.”

¹⁴ Ruini-ta nəḡkiarien a, marar, marha-pən məm Yesu ramərer aikin. Məriḡ in rīpəh nīrkunien mə Yesu. ¹⁵ Kini Yesu raiyoh in mīmə, “Pian əpə. ?Nakamasək tuk naha? ? Nakamarha-kin pa?”

Məriḡ Meri, rīkin raməsik mə ta mə yəsīm kirik, rini-pən tukun mīmə, “Yemehuə. Tukmə ik nīmīrəh nīpran, mərəhu ikin pukaa, hajoun kin yo pəh yakvən mirəh.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Meri.” Məkneikin Meri rarha-pən, məm, mokrən apomh mīmə, “Raboni.” (Ye nəḡkiarien kape nəmə Isrel, nīpran rīmə, “Yhajoun kafak”).

¹⁷ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Takpəh nīrapien Yo, meinai yakpəh hanə nivəniēn tuk kafak Tatə Kughen. Məriḡ ik, yuvən, məm naorahik minə mīni-əsahpən tuk əriə mə Yo yaknamrerig-pən apa ye rao ye neai tuk kafak Tatə, kini In mīn kapəmiə Tatə. In Kughen kafak, kini In mīn kapəmiə Kughen.”

¹⁸ Kini Meri pian Magdala rimavən məm narmamə kape Yesu minə, mīni-pən tuk əriə mīmə, “!Nəmə minə əpə! Yimnəm Yermaru.” Kini məvsao kin naha nhagin yame Yesu rīmīni-pən tukun.

Narmamə kape Yesu minə kimisəm In

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

¹⁹ Ye Sande, yenaiyu, narmamə kape Yesu minə kimisofugin əriə minə apa ye nimə kirik, kini misətapig tim tim, meinai kimnhagin kin nəmehuə minə kape nəmə Isrel. Məkneikin, Yesu rimauə mərəer ye kwerkwan irəriə, kini mīni-pən tuk əriə mə, “Nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə.” ²⁰ Kini mhajoun kwermīn kin əriə, mine nīkarin. Kimisəm Yesu Yermaru, rīkirīə ragien pik.

²¹ Kini Yesu rini-pən mīn tuk əriə mə, “Nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə. Kafak Tata rīmnher-pə kin Yo, kini ye norien kirikianə əmə mīn, Yo yakamher-ərhav kin əmiə mə takhatərav mhavən ikin minə ye tanimtanə.” ²² Rīmīni ta nəḡkiarien e, mher əpu əriə, mīmə, “Havəh Nanmīn kape Kughen. ²³ Tukmə nakharisin narmamə tuk təvhagə has kapəriə, Kughen mīn tukrivəh-si ta narpinien kapəriə. Kini tukmə nakhapəh nharisinien narmamə tuk təvhagə has kapəriə, Kughen tukripəh nivəhsi-tayen narpinien kapəriə.”

Tomas rimməm Yesu kin nīmriin

²⁴ Kini yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, nhagin e Tomas. Kamokrən kin in kimə Didimas. In rīmirkək yenipig Yesu rīmatərhav-pə tuk əriə. ²⁵ Kini in minə tiksīn kimnhani-pən tukun mhamə, “Eh. Yimīsəm Yesu Yermaru.”

Məriḡ Tomas rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə yakəm tamhek nil kin nīmrik mirap, kini mirap tamhek kwenhao ye nīkarin, mīpini nəfrakisien iran. Məriḡ tukmə yakpəh nəmīen, to yakpəh nīniyen nəfrakisien iran.”

²⁶ Kini nəhuakien kirikianə ruə mivən, narmamə kape Yesu minə kimnasəkwtə kwis iriə Tomas ye nəkwai nimə kirik. Misətapig tim tim pawk, məriḡ Yesu rītərhav-pə mərəer ye kwerkwan irəriə mīmə, “Nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə.” ²⁷ Kini mīni-pən tuk Tomas mīmə, “Yuə mirap tamhek nil ye kwermik. Mirap tamhek kwenhao ye nīkarik kin kwermim. Ni əmə nəfrakisien irak. Nərigien kafam tukripəh norien kīraru.”

20:19: Jon 20:21,26; Jon 14:27; 16:33 **20:20:** Jon 16:19-22 **20:21:** Mat 28:19; Jon 3:17; 17:18; 20:19,26 **20:22:** Esik 37:9; Jon 7:39; Wok 2:38; 8:15-17; 19:2; Gal 3:2 **20:23:** Mat 16:19; 18:18 **20:25:** Mak 16:11 **20:26:** Jon 14:27; 20:19,21 **20:27:** Luk 24:40

²⁸ Kini Tomas rini-pən tukun mə, “Ik kafak Yermaru, mine Ik kafak Kughen.”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik nīmīni nəfrakisien irak meinai ik nīmnam Yo. Mərig yamə mine khapəh nisəmien Yo, mamhani nəfrakisien irak, iriə tukasarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Kimirai nəkwəkwə e kimə narmamə tukshatətə əfrakis ye Yesu

³⁰ Yesu rīmnor nīmətien minə rīpsaah ye nīmri kafan narmamə, yame kimnəpəh nīraiye ye nəkwəkwə e. ³¹ Mərig kimirai narīmnar ye nəkwəkwə e mə kimīə takhani nəfrakisien mə Yesu in Kristo, mine in Ji Kughen. Kimirai nəkwəkwə e mə kimīə takhani nəfrakisien iran, mamhavəh nīmraghien rerin.

21

Yesu rīmnor nīmətien kirik, kafan narmamə minə khavi kəmam rīpsaah

¹ Kwasig ikīn ye narīmnar minə e, Yesu rītərhav-pə min tuk kafan narmamə minə apa ye nīkar-kar tahik apa Lugun Galili.* Kini mamor əpu In. ² Ye nīpig a, narmamə minə kape Yesu kimnasəriwək kirikianə. Saemon Pita, mine Tomas e kamokrən kin kimə Didimas, mine Nataniel e yemə Galili, rukwanu kafan kamni kimə Kena, mine ji Sebedi mir, mine yermamə mir kīraru min kape Yesu. ³ Saemon Pita rini-pən tuk əriə mə, “Yo yakamvən jakaruk kin net.”

Kini khamə, “Inta. Pəh kitawə khavən.” Kini iriə fam kimisəsok pirə ye bot kirik. Misaruk kin net a miseriaji reraan. Mərig khapəh nhaviyen kəmam kirik.

⁴ Kini rīnamraan, Yesu ruə mamərer i-fiak; mərig kafan narmamə minə khapəh nharkunien mə Yesu.

⁵ Kini In raiyoh əriə mə, “Ah. ?Nakhavi kəmam kirik, uə?”

Mərig iriə khamə, “Nīkam. Kəmam rīkək.”

⁶ Kini In rini-pən min tuk əriə mīmə, “Intə. Sarko-pən ru kin net e ye matuk, mhavi kəmam tīksin.” Məkneikin, kisarko-pən kin net, mhapik kəmam rīpsaah, rīpsaah, to khapəh nhavi-haktəyen net.

⁷ Kini yermamə yame Yesu rorkeikei pik in, rini-pən tuk Pita mīmə, “Eh. Yermamə e in en, Yesu Yermaru.” Pita rərig nəgkiarien a, mətəut aihuaa əmə, (meinai ye nīpig a rīmnamaiyu kopiə kopiə) meiwaiyu ye bot, meiai məsok fiak. ⁸ Kini narmamə kape Yesu minə kimnhavi fiak bot, misəukəkin fiak net yame rukwar kin kəmam, meinai bot ramərer ipakə əmə tuk nīməkrəkir, rəmhen kin wan hundred meta.† ⁹ Kini misəsok fiak misəm kher nap, kini kwənəmtarhe nap ramuək. Kini misəm kimnəpir kəmam kirik. Kini bred min apaikin.

¹⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Hapik kəmam tīksin yamə mine nīmnhavi, mhapik mhauə.”

¹¹ Kini Saemon Pita rīmavən ye bot, kini məukəkin net məsok fiak. Net a rukwar kin kəmam ehua minə, iriə m-fam wan hundred fifti tri. Net a rukwar pawk kin kəmam, mərig rīmipəh neikus-eikusien. ¹² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Hauə, pəh kisəvigin kwis.”

Kini iriə kirik rīkin rīpəh nəsikien mə tukraiyo In mə, “?Ik pa?” meinai iriə m-fam kwənharkun ta mə In Yesu Yermaru. ¹³ Kini Yesu rīmivəh bred mivəh-si-pən kimi əriə, mivəh-si pən min kəmam.

¹⁴ Nīpig Yesu rīmamhə mamragh min, kini in a nīpig yame ror kisisər kin yame In rīmatərhav-pə tuk kafan narmamə minə.

20:28: Rev 4:11 **20:29:** Jon 3:15; 1 Pita 1:8-9 **20:30:** Jon 21:25 **20:31:** Jon 3:15; 19:35 * **21:1:** Lugun Galili, nhag pīsīn kirik e Lugun Tiberias. **21:1:** Jon 21:14; Jon 20:19,26 **21:3:** Luk 5:5 **21:4:** Luk 24:16; Jon 20:14 **21:6:** Luk 5:4-7 † **21:8:** Nəgkiarien kape Gris ramni “kiubit tu hundred,” rəmhen kin wan hundred meta. **21:14:** Jon 20:1,19,26

Yesu rimivəhsi-haktə nərigien kape Pita, meinai in apa kupan, rimini m-kisisər mə reinein Yesu

¹⁵ Kimisəvigin ta, kini Yesu raiyoh Saemon Pita mīmə, “Saemon, ji Jon. ?Norkeikeiyen kafam tuk Yo rapita norkeikeiyen kape narmamə minə tiksin, uə?”

Kini Pita rini-pən tukun mīmə, “Əwəh. Yermaru, Ik nakwirkun ta mə yakorkeikei pik Ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Inta. Ik takaməvigin kwaji sipsip minə kafak.” ¹⁶ Kini marar maiyoh min in mīmə, “Saemon, ji Jon. ?Nakorkeikei Yo?”

Kini in rini-pən tuk Yesu mīmə, “Əwəh Yermaru. Ik nakirkun mə yakorkeikei pik Ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Inta. Takamarha huvə tuk kafak sipsip minə.” ¹⁷ Kini marar maiyoh min yame ror kisisər kin mīmə, “Saemon, ji Jon. ?Ik nakorkeikei Yo?”

Kini Pita, rikin rəmhə, meinai Yesu rimnaiyoh in m-kisisər mīmə, “?Ik nakorkeikei Yo?”
Kini rini-pən tukun mīmə, “Yermaru. Ik nakirkun narimnar m-fam. Ik nakirkun mə yo yakorkeikei ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Ita. Ik takaməvigin kafak sipsip minə.”

Yesu rimini-ərhav mə tukhopni Pita

¹⁸ Kini Yesu rirpən nəgkiarien mini-pən tuk Pita mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, apa kupan, nipig nimnamatamaruə, nimivəhsi-pən atuk kafam neipən, mameriwək, mamvən aikin minə fam yame ik nakorkeikei mə takvən ikin. Mərig tukmə naknəhuaru, takhuatuk kin kwermim, kini yarmə kirik tukrivəhsi-pre atuə kin kafam neipən, kini mikir ik nakravən aikin ik nakpəh norkeikeiyen mə takvən ikin.”

¹⁹ Nəgkiarien e Yesu rimnəkupan mamni-ərhav nimhəyen kape Pita, kini kafan nimhəyen in tukrivəh-si haktə nhag Kughen.

Kini Yesu rimnarar mini-pən tukun mə, “Ita, kwasig kin Yo.”

Yesu mine yermamə yame Yesu rorkeikei pik

²⁰ Kwəriwək miravən, kini Pita rarar marha-pən məm yermamə kirik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik, ramkwasig kin əriu. (Kwən a in a, yame apa kupan, ye nipig kape Pasova, rimneiwaiyu mini-pən tuk Yesu mīmə, “Yermaru. ?Pa nhagin tukreighaan-pən kin Ik ye kwermi tikmir minə kafam?”) † ²¹ Nipig Pita rimnəm yermamə e kape Yesu, kini raiyoh Yesu mīmə, “Yermaru. ?Rhawor ye kwən e?”

²² Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamrerpən meriaji jakrerig-pə min, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun. Mərig ik, takaməkeikei mikwasig kin Yo.”

²³ Yesu rimini-pən məknakin tuk Pita, kini nəvsaoyen kirik rəvirh-əvirh ye nəməhuak minə mə yermamə a kape Yesu tukripəh nimhəyen. Mərig pəh nien mə Yesu rimini mə tukripəh nimhəyen. Rimini-pən əmə tuk Pita mīmə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamrerpən meriaji jakrerig-pə min, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun.”

²⁴ Yermamə e kape Yesu, in yermamə kirikianə əmə yame ramni-ərhav narimnar minə e, kini mirai-pən narimnar minə e ye nəkwəkwə e. Kini kitawə kharkun mə nəgkiarien minə e kasəfrakis.

Nəgkiarien infamien kape nəkwəkwə e

²⁵ Kini Yesu rimnor narimnar ripsaah min. Tukmə narmamə khamə tukharai fam narimnar yame In rimnor, nəgkiarien ripsaah, tukreriaji nəkwəkwə ripsaah ripsaah ripsaah. Kwənmhan ye tokrei tanə e to ripəh nəmhenien tuk nətupənien nəkwəkwə minə e aikin.

21:15: Mat 26:33-35; Jon 13:37-38 **21:16:** Esik 34:2; Mat 2:6; Jon 10:11; Wok 20:28; 1 Pita 5:2-3 **21:17:** Jon 13:38 **21:19:** Jon 13:36; 2 Pita 1:14 † **21:20:** Jon rimini nəgkiarien e ye Jon 13:23, 25. **21:22:** Jon 21:19; Mat 4:19; 16:24 **21:24:** Jon 15:27 **21:25:** Jon 20:30

Wok Minə Wok yamə mine Aposol minə kimisor Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Wok Minə

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Luk rimirai nəkwəkwə e. Əvhuekin “Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə a Luk” tuk nirkunien mə Luk in pa.

?Rimirai ramvən kimi pa? Luk rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas, yermamə kirikianə əmə yame Luk rimmher-pən kin nəkwəkwə kupan e kamni kimə “Luk.” Nhag Teofilas, nıpran rimə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rimmher-pən pakw kin nəkwəkwə e kimi kwən a, mərig rirkun mə nəmə Gris khapsaah tuksəvheikin.

?Nimraghien rimmhawor pən iran mine ye nıpig rimirai? Ye nəkwəkwə e, kitawə kasəm mə nəməhuak minə kimishorpin nəgkiarien kape nəmə Isrel mine nəmə kantri pisin pisin minə yame kasorkeikei mə tukharkun nuknei nhatəyən kape narmamə kape Yesu. Ye nəkwəkwə e, kasəm mə gavman kape Rom, iriə min kimisərig nəgkiarien kape Pol ye nıkarin kape Yesu Kristo.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nəkwəkwə yame Luk rimməkupan mirai, nhagin e “Luk” raməvsao kin nimraghien mine nəmhəyən kape Yesu Kristo. Mərig Luk rimirai nəkwəkwə e mamni mimə niməhuak rimmhawor pən iran mine mirikakun, kini tukrhawor pən iran mine mhaktə. Nıpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pita, kini nıpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pol. Ye nəkwəkwə e, kitawə kasəm mə Luk mine Pol kworkeikei mə narmamə m-fam yame Rom ramarmaru irəriə, iriə tukhani nəfrakisien ye Yesu.

Kughen rimə tukrher-pə kin Nanmin Rhakə

¹ Teofilas, kafak yermamə, yimməvsao ta kin Yesu ye nəkwəkwə yame yimirai ta. Yimməvsao kin nəwhagien mine norien kafan ² muə meriaji-pə Kughen rıvəh In mivən apa ye neai. Kwasig ikın rıvən apa ye neai, Nanmin Rhakə rimavən iran, In rıwəhsi-pən nəgkiarien infamien kimi kafan aposol minə yame In rimirpen ta əriə. ³ Kini mərig, nıpig kimoh Yesu khopni, kini ai rimmragh min ye nimhəyən kafan, kini marə min iriə kafan narmamə minə meriaji nıpig foti. Nıpig a, rimmərer ye nimmiriə nıpig rıpsaah mamor əpu In mə tukharkun mə rimmamragh əfrakis ye nimhəyən kafan. Iriə kisəm In, In raməvsao kin narmaruyen kape Kughen. ⁴ Nıpig ramarə hanə iriə min, In rıvəhsi-pən nəgkiarien kirik kimi əriə mimə, “Takhapəh nisəyən taon e Jerusalem. Masəmir mamawhin Nanmin Rhakə yame Rimik rimirpen mə tukrıvəhsi-pre kimi əmiə, rəmhen kin yame Yo min yimməvsao ta kin kimi əmiə. ⁵ Mərig in ai kupən, Jon Baptaes rimmor baptaes irəmiə kin nu, kini rıpəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmiə kin Nanmin Rhakə.”

Kughen rıvəh Yesu mivən ye Rao ye Neai

⁶ Ye nıpig a, aposol minə kimnhauə kirikianə iriə Yesu, misaiyoh In mhamə, “Yermaru. ?Rinor nıpig ai taktəkun mə lk takor ətawə tuksarmaru ye tanə kapətawə e Isrel, uə nıkam?”

⁷ Kini Yesu rımını-pən tuk əriə mə, “Rimik pisin əmə In ravəh nehuəyən tuk nərəhuyen nıpig minə a. Mamerkwaig kin tuk əmiə, mor əmiə mə takhapəh nharkunien. ⁸ Kini mərig nıpig Nanmin Rhakə tukruə irəmiə, takhavəh nəsaninien, mhani-ərhav nhagik

e Jerusalem, mhavən yerkwānu mīnə fam ye Judia mīne Sameria, mhavən yerkwānu mīnə fam ye tanīmtanə.”

⁹ Yesu ruini ta, nīpig iriə kīsarha-pən hanə masəm In, Kughen rīvəhsi ta In kini mīvəh in mhaktə mamvən ye neai. Aikin, napuə ruvrig əpis In. ¹⁰ Kasarha-əterik ye napuə, məkneikin, misəm yermamə mir kīraru neipən kapəriu rhawən kīrauə mawərer iriə miriə. ¹¹ Marəni mīrəmə, “Nəmə Galili. ?Rhawor nakasərer məkneikin masarha faktə ye napuə? Yesu e, Kughen rīvəhsi-ta In, mīvəh In muavən ye rao ye neai. In tukrīrerig-pə mīn rəmhen əmə kin yame In rīmhaktə ai taktəkun.”

Aposol mīnə kīmnhavəh-si haktə yermamə kīrik mə tukrīvəh tamhek Judas

¹² Aposol mīnə kīsəta ye takwar Olif, misəriwək kəskəh əmə*, mharerig mīn mhavən Jerusalem. ¹³ Mhavən Jerusalem, kini misauru-pən ye nīmə kīrik mīshaktə mhavən ye kwənmhaan kīrik yame kīmnasəmīr ikīn kupən. Narīmənə a: Pita, mīnə Jon, mīne Jemes, mīne Andru, mīne Filip, mīne Tomas, mīne Batalomiu, mīne Matiu, mīne Jemes, kwajikovə kape Alfeas, mīne Saemon Selot†, mīne Judas, kwajikovə kape Jemes. ¹⁴ Iriə nīpiraovīn tīksīn mīne Meri, nīsīn Yesu, mīne naorahi Yesu mīnə tīksīn, iriə kasofugin iriə miriə. Rīkiriə kīrikianə əmə. Nīpig mīnə fam, kasəhuak. ¹⁵ Nīpig tīksīn ruauə muavən, narmamə yamə mīne kīshatətə ye Yesu kīmnhauə kīrikianə. Iriə khapsaah kīsəmhen kin 120. Aikin, Pita rərer maməgkiar kīmi əriə, mamni mīmə, ¹⁶ “Kafak narmamə mīnə, nəgkiarien kape Kughen tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. Apa kupən, Nanmīn kape Kughen rīmīvəhsi-pən nəgkiarien kīmi King Deved. King a rīmīrkun məkupən mīni-ərhav mə kwən e Judas tukrīkir narmamə mhavən kharaptərəkīn Yesu.‡ Kini nəgkiarien e ruauə ai taktəkun mīnor nəfrakisien kin. ¹⁷ Apa kupən, Judas in kītawə kīrik; mamor wok kape Kughen kītawə mīn. ¹⁸ Mərig rīmnarar meighan-pən kin Yesu, mīvəh mane iran, kini en mīvən mīvəh nīmri nīmoptanə kīrik kin. Ikīn aikīn a, in rīməviə məwhan əteih tīpīn nīsīnavīn rītərhav. ¹⁹ Kini nəmə Jerusalem kīsərig nar a, kīshen-pən nhag nīmoptanə a mhamə, ‘Akeldama.’ Ye nəgkiarien kapəriə nīpran ramni mīmə ‘Nītə.’ ”

²⁰ Kini Pita rīmīni mīn mə, “Ye Ol Sam nəgkiarien kīrik ramni mīmə,

“Pəh kwənmhaan kafan tukraməmīr apnəpig əmə;

Pəh yermamə kīrik tukrīpəh nəmīrien aikīn.’

(Sam 69:25)

“Kini nəgkiarien kīrik mīn ramni məkneikin mīmə,

“Pəh yarmə kīrik tukruə mīvəh tamhekīn mīvəh nehuəyen.’ ”

(Sam 109:8)

²¹⁻²² Kini Pita rīni mīrpin mīn mīmə, “Ror məkneikin mə tukasəkeikei mhavəh-si haktə yermamə mīn kīrik yame rīmnəm kin nīmri mə Yesu Yermaru rīmamragh mīn ye nīmhəyen kafan mə tukrīni-ərhav mə Yesu In rīmnərer mīn ye nīmhəyen kafan. Yermamə a in yermamə kīrik yame rīmnəmīwək kīmawə mīn kupən, ye nīpig yame Yesu rīmnəmīwək kīmawə mīn. In rīmnəm norien mīnə a rīrikakun ye nīpig Jon Baptaes rīmnəmī-ərhav nəgkiarien, muə meriaji-pə nīpig yame Kughen rīmīvəhsi-ta Yesu tuk ətawə, mīvəh In mhaktə.”

²³ Kini iriə khani-ərhav nhag yermamə kīraru. Kīrik, nhagin e Josef, kamni kīmə Basabas, kini kamni mīn kīmə Jastas. Kīrik mīn nhagin e Matias. ²⁴ Kini iriə misəhuak mhani mhamə, “Kughen, Ik nakīrkun rīkimawə fam. Ik takasitu irəmawə mīni mə pa e nhagin yermamə mir e Ik nīmīrpen ta kīrik ²⁵ mə in tīkrīvəh neihuəyen kape aposol yame Judas in rīmnəpəh məri-pən swatuk ahas- in a kwənmhaan atuətuk kafan.” ²⁶ Kini kīmīsəhuak ta, mharai-pən nhagriū ye kapier kīraru mhawhan, mhamə tukharkun mə

1:8: Mat 28:19; Luk 24:48 **1:11:** Mat 26:64; Luk 21:27 * **1:12:** Ye nəgkiarien kape nəmə Gris, v. 12 ramni mə, “Kīmiseriwak ye nerwakien yame kīmnəghan kin mə tukeriwak ye nīpig kape Sabat.” **1:12:** Luk 24:50-53

† **1:13:** Selot, nīpran rīmə, “Yermamə ye kwhen a yame rorkeikei mə tukher ye rhav kin namehuə kape Rom mīnə apa Jerusalem.” **1:13:** Mat 10:2-4 † **1:16:** Əm-ru Sam 41:9. **1:21-22:** Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27

pa tukrivāh neihuāyen a “apostol.” Kini nhag Matias rukreikin. Kini iriā kimnhavāhsihaktā Matias rēmhen kin apostol. Kini taktākun ai rīnor mīn apostol iriā fam twelef.

2

Nanmīn kape Kughen rīmneiwaiyu-pā

¹ Kini ai, ye nīpig kape nāviginien ehuā kirik kamni kimā Pentekos,* narmamā yamā mīne kishatātā ye Yesu kimnhauā kirikianā. ² Mākneikin, kisārig nar kirik rīmasi-pān ye napuā rēmhen kin nīmātag ramavān mīvān apa imā a kasāmīr ikin. ³ Aikin, iriā kisām nar kirik rēmhen kin nap ramāsīā, māwhai neram nap reiwaiyu ireriā m-fam. ⁴ Iriā m-fam, Nanmīn kape Kughen rukwar ireriā. Kini mīvāhsi-pān nīrkunien kimi āriā kasāgkiar ye nāgkiarīen ye tanā pīsīn pīsīn.

⁵ Kini ye nīpig a, nāmā Isrel tīksīn yame kamhasiai Kughen kimnhasi-pān ikin mīnā fam ye tokrei tanā, mhauā misofugin e Jerusalem. ⁶ Nīpig kimisārig āriā kasāgkiar ye nāgkiarīen ye tanā pīsīn pīsīn, narmamā khapsaah khauā misām kisakur meinai narmamā mīnā fam kasārig kamhani nāgkiarīen atuatur kapāriā. ⁷ Kisakur pik kin nar a mhamā, “!Eh! Narmamā yamā mīne kasāgkiar mākneikin, mārīg iriā nāmā Galili āmā. ⁸ ?Rhawor e kitawā m-fam kisārig kasāgkiar ye nāgkiarīen pīsīn pīsīn kapātawā? ⁹ Kitawā narmamā ikin pīsīn pīsīn. Ikin e taktākun narmamā Patia, mīne narmamā Media, mīne narmamā Elam, mīne narmamā Mesopotemia, mīne nāmā Judia, mīne nāmā Kapadosia, mīne nāmā Pontas, mīne nāmā Tarki, ¹⁰ mīne nāmā Frijia, mīne nāmā Pamfilia, mīne nāmā Ijip, mīne nāmā Libia ipakā tuk Saerin, mīnā nāmā Rom ¹¹ (yame iriā tīksīn nāmā Isrel atuatur, kini tīksīn kimnhasi-pān ye tanīmtanā mīnā misāpāh narāyen kape nar imāriā ikin, mhauā misāhuak kimi Kughen); mīne nāmā Krit, mīne nāmā Arebia. !Mārīg kitawā m-fam kimisārig āriā kasāgkiar ye nāgkiarīen mīnā fam kapātawā mamhani norien ehuā mīnā yame Kughen ramor kimi ātawā!” ¹² Iriā kimisārig kisakur pik kin rukreikin kapāriā kapā misaiyoh āriā mīnā kin nīpran.

¹³ Mārīg narmamā tīksīn kisārīh ireriā mhamā, “Nīkam. ?Kisāpis kin waen uā?”

Pita rīmnhoprai nīprai norien e yame Nanmīn kape Kughen rīvāhsi-pān nāsānīnien kimi nāmāhuak mīnā

¹⁴ Aikin, Pita rīmnrer iriā apostol mīnā, iriā fam leven. In mokrān ehuā mīni-pān tuk narmamā mīnā mīmā, “Nāmā Isrel, mīne kimīā mīnā fam yamā mīne nakasārā e Jerusalem, taksātārig huvā kin yo. Pāh yakhoprai-pre norien mīnā e kimi āmīā. ¹⁵ Narmamā mīnā a khapāh nīsāpīsīen kin waen, rēmhen kin yame kimīā nakamhani. Ramraan āmā- [pāh nīen mā nīpig kape nīnīmīen waen.] ¹⁶ Nar yame nakasām ai taktākun rēmhen āmā kin yame profet kape Kughen, nhagin e Joel, rīmīni ta kupān mīmā, ¹⁷ “Kughen rīmīni-ta mīmā,

“Nīpig Kwasīg tukruā ipakā, Yo jakher-pre kin Nanmīn Kafak tuk narmamā mīnā fam.

Kwajikovā kapāmiā mīnā tukharkun nīni-ārīhavyen nāgkiarīen kafak.

Tamaruā kapāmiā mīnā mīne nāwharu kapāmiā mīnā tuksāmārīhavye nāfrakīsīen.

¹⁸ Jakvāhsi-pān Nanmīn Kafak kimi yasitu mīnā kafak- narman mīne nīpiraovīn, pāh tukharkun nīni-ārīhavyen nāgkiarīen kafak.

¹⁹ Yo jakor nīmātātīen tīksīn ye napuā mīne ye tokrei tanā:

Nītā tukraiyyu, nap tukruāk, nehenap tukramānah.

²⁰ Mīrh tukrīpis, makuā tukrāwhao rēmhen kin nītā; kwasīg ikin, Nīpig Ehuā Pik kape Yermaru tukruā.

* **2:1:** Pentekos in nāviginien ehuā kirik kape nāmā Isrel. In nīpig yame kamni vi vi Kughen tuk nāviginien vi kape nāsīmīen. Kamor Nāviginien Kape Pasova, nīpig fifti ai, kini ai kamor nāviginien ehuā a Pentekos. **2:1:** Lev 23:15-21; Dut 16:9-11 **2:3:** Mat 3:11 **2:4:** Mak 16:17; Wok 4:31; 10:44-46; 19:6

²¹ Ye nīpīg a, narmamə yamə mīne kasokrən kīn Yo, Kughen Yermaru, Yo jakvəh mīragh əriə.” ’ ”
(Joel 2:28-32)

Narmamə khapsaah kīmnhani nəfrakisien ye Yesu

²² Kīni Pita rīmə, “!Kīmīə nəmə Isrel! Taksətərig kīn nəgkiarīen e. Kīmīə nakharkun huvə nīmətīen mīnə pīsīn pīsīn yame Yesu rīmnor ye nəsanīnīen kape Kughen, yame kīmīə nīmīsəm. Narīmnar mīnə e ramhajoun-pən mə Kughen e In e rīmnher-pə kīn Yesu ruə. ²³ Kughen rīmīrkun məkupən mə tukupən In, kərəhu-pən In ye kwermīmīə. Kīni kīmīə nīmnhauh In mīsərəhu-pən In ye kwermī nəmə has mīnə, iriə kīsəsīk-pən In ye nai kamarkwao kīn, mīshopni. ²⁴ Mərig Kughen In rīmīrisīn Yesu ye nəmhəyēn kape nīmnhəyēn, mor In rīmragh mīn; meinai nīmnhəyēn rīpəh nəutənīen mə to rīraptərəkīn tīm tīm Yesu. ²⁵ Rəmhen kīn nəgkiarīen kīrik yame King Deved rīmīni kupən. Rīmnhəgkiar iran mamni mīmə,

“Nīpīg mīnə fam yakaməm Kughen ramarə kīmru mīn.

Nar kīrik rīrkək tukror yo yakmīr.

²⁶ Ror pən, rīkīk ramagīen pīk mavəhsi haktə In.

Kīni rīkīk ramərinu meinai yakīrkun mə Kughen tukrīvəh mīragh nīprak.

²⁷ Mərig In rīpəh nīpəhyēn yo mə jakaməmīr rerīn ye nəkwai nīmīr.

Rīpəh nīpəhyēn nīprak ramətīt mapīen, mərig in ai Yo, yemə rhakə kafan.

²⁸ In rīmnhajoun ta swatuk kīn yo;

yame tuk nīvənīen mamarə huvə, kīni mor yo rīkīk ramagīen. Mərig in ai In ramarə kīmru mīn.’ ”
(Sam 16:8-11)

²⁹ Kīni Pita rīmə, “Yo mīnə tīksīn, jakhoprai-pre nəgkiarīen e kīmī əmīə. Kaha kapətawə a, King Deved, ruamhə ta tu, kīmīnīm in. Təwk iran raməmīr imətawə ikīn maməmīr təvīr. ³⁰ In profet kīrik kape Kughen, kīni rīmīrkun mə Kughen rīmīrpen ta mə kwənərəus kīrik kafan tukruə mīn yermaru kīrik rəmhen kīn In. ³¹ Deved rīmnam nar a tukraməkeikei muə mor nəfrakisīen kīn. In rīmīni mə Krīsto, yame Kughen rīmīni mə tukrher-pə kīn, In tukror ramragh mīn ye nīmnhəyēn, kīni tukrīpəh nīpəhyēn nanmīn kafan raməmīr rerīn ye nəkwai nīmīr, kīni nīpran tukrəpəh nīmətīen. ³² Kughen rīmnor Yesu ramragh mīn. Kīni kīmawə fam yīmīsəm kīn nīmrimawə, mamhani-ərhav nar a. ³³ Kughen e In Rīmni, in rīmivəhsi haktə Yesu mə tukrəkəwətə ye nīkarīn, mīvəhsi-pən Nanmīn Rhakə kīmīn, rəmhen kīn yame rīmīrpen ta kupən. Kīni narīmnar yame nakasəm mīne yame nakasərig, Nanmīn Rhakə ramor kīmī ətawə. ³⁴ King Deved in rīmīpəh nīvənīen ye neai, mərig in əmə rīmīni nəgkiarīen e mə,

“Kughen Yermaru rīmīni-pən tuk Yermaru kafak mīmə,

“Ēkwətə-pən ye kwermīk matuk

³⁵ Meriaji nīpīg jakor Ik takehuə ye tīkmīr kafam mīnə.” ’ ”
(Sam 110:1)

³⁶ Kīni Pita rīrpīn mīmə, “Pəh kītawə nəmə Isrel, tukharkun huvə mə Yesu e nīmīsəsīk-pən In ye nai kamarkwao kīn In a Kughen rīmnor In mə In Yermaru kapətawə, mīne Krīsto mīn.”

³⁷ Pita raməgkiar məkneikīn, rīkiriə rərhakīs. Aikīn, kīsaiyoh Pita mīne aposol mīnə mhamə, “Yo mīnə tīksīn ?jakshawor-pən iran mīne?”

³⁸ Kīni Pita rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Kīmīə taksarar ye nərigīen kapəmīə tuk norīen hah kapəmīə, kīni mīsor baptaes ye nhag Yesu Krīsto, mīsarakikīn təvhagə hah, pəh Kughen tukrīvəhsi-pre nīhuvəyēn a Nanmīn Rhakə kīmī əmīə. ³⁹ Kughen rīmīrpen ta əmīə mīne kwajīkovə mīnə kapəmīə, mīne mukupmīə mīnə yamə mīne tukpīhauə. Nīrpenīen e raməmīr ye narmamə yamə mīne Kughen Yermaru rīmnochrən kīn əriə.”

⁴⁰ Kīni Pita rīmīni-ərhav mīn nəgkiarīen rīpsaah kīmī əriə maməgkiar skai kīmī əriə mīmə, “!Takasəkeikei mīsətə ye nəmə hah yamə mīne kīsarə ye tokrei tanə ai taktakun,

pəh Kughen tukripəh nivəhsi-preyen narpinien kimi əmiə!”⁴¹ Kini narmamə yamə mine kimnhani nəfrakisien iran, kimisor baptaes. Ye nipig a, narmamə rəmhen kin tri taosen kimnhauə mhakwasig kin narmamə yame minə kishatətə ye Yesu.

Norien kape narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu

⁴² Nipig minə fam narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu kasarə kirikianə misətərig kin nəvhagien kape aposol minə, mamhavəh Nəviginien Rhakə†, misəhuak. Rikiria riskai mə tukasəkeiki misor narimnar minə a.⁴³ Kini Kughen rivəhsi-pən nehuəyen kimi aposol minə tuk norien nimtətien ripsaah. Narmamə kisəm kisakur pik kin.⁴⁴ Narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, nipig minə fam kasofugin kirikianə. Iriə fam rikiria ragien tuk nəvraiye kapəriə nautə kimi iriə minə tiksın,⁴⁵ rəmhen kin tukmə yermamə kirik kafan nar kirik rirkək, kini kirik rəvrai kafan nautə, mivəh mane iran, kini masitu iran.⁴⁶ Nipig minə fam iriə kasofugin ye Nimə Ehuə kape Kughen, rikiria kirikianə. Kasəvigin ye nəkwai nimə kapəriə, mamhavəh Nəviginien Rhakə rəmhen kin Yesu rimini. Nipig minə fam, nərigien kapəriə reiwaiyu, kini masagien,⁴⁷ masəgnəgin Kughen. Kini narmamə kamhani vivi əriə tuk norien kapəriə. Kini nipig minə fam Kughen ravəh miragh narmamə mamofugin əriə ye kwhen kapəriə.

3

Yermamə yame nihun raha, rhekimter meriwək

¹ Nipig kirik, ye nipig kape nəhuakien, ye tri klok yenaiyu, Pita minə Jon iriu kimiweriwək miravən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen.² Yermamə kirik raməmır aikin, nihun rahas rimnor hanə. Nipig minə fam in minə tiksın kharəh in mamhavən ye kwəruə kape Nimə Ehuə kape Kughen. Kwəruə a kamni kimə “Rhuvə pik.” In ramawə-pən kin mane kimi narmamə yamə mine kisauru-pən ye nəkwai nimə.³ Nipig in rəm Pita mine Jon kaweriwək miravən mə tukwauru-pən ye nəkwai nimə, in rimnaiyoh əriu kin mane.⁴ Aikin, Pita mine Jon kwarha-pən mwəm kwən a. Kini Pita rini-pən tuk kwən a mimə, “Arha-pə atuatur məm əmru.”⁵ In rarha-pən məm əriu, rikin rəsik mə tikrivəh mane kirik.

⁶ Mərig Pita rini-pən tukun mimə, “Yo, kafak mane* rirkək. Mərig nar kirik yame yo yakavəh, jakvəhsi-pre kimik. Ye nhag Yesu Kristo, yemə Nasaret, yakamni-pre tuk ik mə takhekimter məriwək.”⁷ Kini Pita rivəh kwermın matuk, masitu iran mə tukrərer, taktəkun əmə nihun mir kirahuvə.⁸ Rivia haktə, məriwək mamavən. Mamkwəsıg kin əriu, irisir mirhauru-pən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. In rimnəriwək, mavihaktə-vihaktə, maməgnəgin Kughen.⁹ Kini narmamə fam kisəm kwən a rameriwək, maməgnəgin Kughen,¹⁰ kharkun mə kwən ai nipig m-fam ramawə kin mane ye kwəruə ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kisakur pik tuk kwən a.

¹¹ Kwən a ramrəh tim tim hanə kwermi Pita mine Jon, narmamə kimisəm, kisakur pik kin, misaiyu mhauə a karharer ikin, ye kwənmhaan kirik kamni kimə Vranda kape King Solomon.¹² Kini Pita rəm narmamə minə a, mini-pən tuk əriə mimə, “Nəmə Isrel. ?Rhawor naksakur pik kin nar e? ?Rhawor naksətamə pik irəmru? ?Kimiə nakhamə ta kimru yerpilig kini mirarkun nor-huvəyen yermamə e raməriwək ye nəsaninien əmə kapəmru uə? !Nikam!¹³ Kughen kape kaha minə tu, Ebrahim mine Aesak mine Jakob, In a rimnor nar e. In pisin əmə rimivəh-si haktə yor atuə kin kafan e Yesu. In e Yesu əmə

2:41: Wok 2:47; 4:4 † **2:42:** Nəviginien Rhakə, uə Lodsapa: Nipig Yesu raməvigin infamien iriə kafan narmamə minə, In mini-pən tuk əriə mə tukhawəh nəviginien məkna kin, rikiria tukraməsik In. **2:42:** Wok 20:7 **2:44:** Wok 4:32-35 **2:47:** Wok 6:7; 11:21 **3:4:** Wok 14:9 * **3:6:** Pita rimə, “Silva mine gol rirkək tuk yo,” mərig nipran rimə, “Kafak mane rirkək.” **3:6:** Wok 4:10; 16:18

e nīmnhavəhsi-pən In rərer ye nīmri namasur mīnə kape gavman. Ye nīpig ai, Paelat rīmnamni pawk mə tukrīrisin In, mərig nīmīsəkeikei kimi Paelat mə tukhopni In.†

¹⁴ Nakwənhaukrekin-pən nīmetaimiə kimi Yesu e yame ratuatuk mamərhakə, kini misaiyoh Paelat mə tukrīrisin əmə yermamə kirik yame ramhopni yermamə. ¹⁵ Ye nərigien a, kimiə nīmishopni yermamə a in nuknei nīmraghien. Mərig kwasig ikin, Kughen rīmnor In rīmragh mīn. Kini kimawə yīmīsəm mamhani-ərhav mhamə nar a in nəfrakisien. ¹⁶ Kwən e kimiə nakasəm mharkun in, in rīnəsanin meinai kimawə yakshatətə ye Yesu. In nəsaninien kape Yesu, mīne nhatətəyen yame Kughen rīmivəhsi-pə kimi əmawə yame rīmnor huvə yermamə e, kimiə nakasəm.

¹⁷ “Yo mīnə tiksīn, yakirkun mə nīmisor narīmnar mīnə e kimiə namehuə kapəmiə mīnə ye nətəwaoyen kapəmiə. ¹⁸ Ror pən, nəgkiarien yame Kughen rīmīni kupən, ruauə mīnor nəfrakisien kin. Nəgkiarien kape profet kafan mīnə kupən rīmīni ta mīmə kafan Kristo tukraməkeikei mamərig nəmħəyen. ¹⁹ !Eh! Kimiə takasəkeikei misarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə. Kini mhakwasig kin Kughen, pəh In tukrivəhsi ta narpinien kape təvhagə hah kapəmiə kini mətu-pən əmiə imei napisien. ²⁰ Kini In tukrher-pə mīn kin Kristo tukrīrerig-pə mīn, yame Kughen rīmīrpen ta kupən. Yakamni Kristo e, Yesu. ²¹ Mərig Yesu tukraməmīr ye neai meriaji nīpig yame Kughen tukror huvə narīmnar fam rəmhen kin yame Kughen rīmīni ta tuk profet rhakə kafan mīnə kupən, ²² meinai Moses rīmīni mīmə,

“Kughen Yermaru tukrivəh-si haktə profet kirik kapəmiə rəmhen kin yo. Profet a in kimiə kirik; takasəkeikei masətərig huvə kin nəgkiarien kafan mīsor nəkwān.

²³ Narmamə yamə mīne khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kafan, Kughen tukror narpinien ehuə kimi əriə.” *(Dut 18:15-16)*

²⁴ Kini Pita rīrpin nəgkiarien mīmə, “Kini profet mīnə mīn tiksīn kimnhani mīn nəgkiarien a. Ririkakun ye Profet Samuel, muə meriaji-pə ai taktəkun. Mərig iriə kasəgkiar kin narīmnar mīnə ai taktəkun. ²⁵ Nīrpenien yame Kughen rīmīni kupən tuk profet kafan mīnə, promes a kapəmiə. Kimiə naksəmīr ye promes yame Kughen rīmīni ta tuk kaha mīnə kapəmiə kupən. Nəgkiarien yame Kughen rīmivəhsi-pən kimi Ebrahim mīmə,

“Kwənərəus kafam tukrivəhsi-pən nīhuvəyen kimi narmamə fam ye tanīmtanə.” *(Jen 22:18)*

²⁶ “Rəri-pən nəgkiarien a, Kughen rīmnher-pə kin Yesu, yor atuə kin kafan, kimi əmiə tuk nīvəhsi-preyen nīhuvəyen kimi əmiə məkupən, mīmə taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah.”

4

¹ Pita mīne Jon kawəgkiar hanə kimi narmamə, kini pris mīnə, mīne yamehuə kape mobael yamə mīne kasarha tuk Nīmə ehuə kape Kughen, mīne Sadusi mīnə, khauə mhatərhav-pə. ² Iriə, niemha rhai pik əriə meinai iriu kimīranīərhav-pən tuk narmamə mə Yesu rīmāmhə mīmragh mīn mor swatuk mə narmamə yamə mīne kwənhāmhə ta tukhamragh mīn ye nīmħəyen kapəriə. ³ Məkneikin, kharaptərəkīn əriū, mərig rīnenaiyu ta, kini kharəhsi-pən əriū ye kalabus mhamə tikəni rikwamer kin tuksəm əpu əriū. ⁴ Kini mərig, narmamə khapsaah kīsərig nəgkiarien kapəriū, mamhani nəfrakisien iran. Nəməhuak mīnə kimnhapsaah, iriə fam rapita faef taosen.

Pita mīne Jon kawərer ye nīmri kaonsel

⁵ Kəni rikwamer kin, namehuə mīnə kape nəmə Isrel, mīne nəwharu mīnə kapəriə mīnə, mīne namhajoun kape loa kape Moses, kimīsufugin apa Jerusalem. ⁶ Misofugin

† **3:13:** Swatuk pīsīn kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 13: “nīmnhani-pən hah in tuk Paelat.” **3:13:** Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Wok 2:23 **3:17:** Luk 23:34; 1 Tim 1:13 **3:19:** Wok 2:38 **3:26:** Wok 13:46 **4:4:** Wok 2:41

iriā hae pris kapəriā, nhagin a Anas, mine Kaeafas, mine Jon, mine Aleksandra, mine narmamā tiksın yame iriā kwənərəus kape hae pris. ⁷ Misor Pita mine Jon kawərer ye nimiria, misaiyoh əriu mhamā, “?Nakaravəh nhag pa e mawor huvə yermamā e kin?”

⁸ Aikin, Nanmin Rhakə reiwaiyu-pən ye Pita. Kini Pita rini-pən tuk əriā mīmā, “Namehuə kape nāmā Isrel, mine nəhuaru minā, ⁹ tukmā ror kimiā naksarkut mā taksarhakın-pə ru irəmru mā kwən yame nihun rīmnahas rīmivəh hiə nihuvəyen- mā yimiwhawor-pən iran mine mawor huvə nihun. ¹⁰ Kini kimiā nāmā Isrel minā fam takasəkeikei mharkun mā kwən e yame nihun ruahuvə ta, ramərer əkupən irəmiā ye nəsaninien əmə ye nhag Yesu Kristo, yemā Nasaret. In e Yesu yame kimiā nīmīsəsik-pən In ye nai kamarkwao kin. In rīmhə, məriḡ Kughen rīmivəh mīragh min In. ¹¹ Yesu a In a Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni ta mīmā,

“ Səpaag e, yame narmamā kape nəvhirəkinien nimā kimisarakikin, məriḡ Kughen rīmnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkır məkupən.’ (*Sam 118:22*)

¹² “Kini yermamā kirik rirkək ye tokrei tanə e yame rirkun nīvəh-mīraghien ətawə, meinai Kughen tukraməkeikei mivəh mīragh ətawə ye nhag Yesu Kristo pīsın əmə.”

¹³ Narmamā kape kaonsel minā kimisəm mā Pita mine Jon yermamā apnapig mir əmə, kimirapəh niwor-pawk-ien skul, məriḡ kimiwətgha kin nəḡkiarien. Kini iriā kisakur kin nirkunien kapəriu, kini mharkun mā iriu kimiwəriwak irisir Yesu. ¹⁴ Kini iriā to khapəh nhaniyen nar kirik məriḡ in ai kimisəm yermamā a yame nihun ruahuvə ta, ramərer ye nimiria.

¹⁵ Kini iriā khani-pən tuk ərisir mhamā irisir tukrhap a ye kwənmhaan kape kaonsel pəh iriā əmə tuksəḡkiar. ¹⁶ Kini iriā kimnhani tuk əriā minā mhamā, “?Tukshawor nar mir a? Nāmā Jerusalem kwənharkun ta norien a nar mir a kimiwor ye kwən a. In rehuə pik; kitawə to khapəh nhaniyen mā neikuəyen. ¹⁷ Pəh khani-əhu nəvsaoyen kin, kini misor kwirig kimi nar mir a mā tukripəh nīrini-minien nhag Yesu.”

¹⁸ Kini ai, narmamā kape kaonsel minā kisokrən kin Pita mine Jon mā tukravən min imā. Kini mhani-əhu əriu mā tukripəh min nīraniyen nhag Yesu, mine niwhajounien narmamā kin.

¹⁹ Kini iriu krəni-pən tuk əriā mīrəmā, “Nikam. Kimiā taksəkır mā ratuatuk ye nimir Kughen mā jakwor nəkwai Kughen, uə mā jakwor nəkwaimiā. ²⁰ Məriḡ kimru jakrapəh niwapnapigien. Kimru jakawəkeikei mīrəni-ərhav narimnar a yame kimru yimiwəm ye nimirru, mine yame yimwəriḡ kin nīmətirigimru.”

²¹ Kini kaonsel rīmīni-pən min tuk Pita mine Jon mā iriā tukhavəhsi-pən narpinien kirik kimi əriu tukmā iriu kawəkeikei mā tukarani-ərhav Yesu kimi narmamā; kini tuksher yerhav kin əriu. Kimisher yerhav kin əriu meinai kwəseinein mā tukshawor əriu. Kimnharkun mā narmamā apnapig minā rikiriā tukrimhə tukmā iriā khavəhsi-pən narpinien kimi əriu, meinai narmamā fam khavəh-si haktə Kughen tuk nīmətien yame rīmnor ²² ye kwən a yame nihun rahas rīmnor hanə meriaji-pə aitaktəkun, kini kafan newk rinapita ta foti.

Nəhuakien kape narmamā yamā mine kamhani nəfrakisien ye Yesu

²³ Kaonsel a rher-yerhav kin Pita mine Jon kiravən, taktəkun əmə iriu kirarerig-pən min tuk kapəriu narmamā minā. Kini mawəvsao kin nəḡkiarien kape jif pris minā mine nəhuaru minā kimi əriā. ²⁴ Kini iriā kisəriḡ nəḡkiarien a, iriā m-fam khauə kirikianə misəhuak kimi Kughen mhani mhamā, “Kughen. Ik nīmnor neai mine nīmoptanə mine tahik, mine narimnar minā fam yame kasəmır ye tokrei tanə. ²⁵ Kini kaha kapəmawə a Daved, yor atuə kin kafam, rīmīni-ərhav nəḡkiarien e ye Nanmin Kafam mīmā, “?Rhawor nāmā tanimtanə minə niehmaa ramhai əriā?

?Rhawor narmamə mīnə a kamharai mhun mə tuksor nahasien mīnə e? Kamharai mhun təkun əmə nəgkiarien.

²⁶ Namehuə kape tokrei tanə kasor apnəpenə tuk nuhyen, mine namehuə mīnə khauə misofugin mamhani hah Kughen kini mamhani hah mīn Kristo yame In rīmīrpen In.’ ”

(Sam 2:1-2)

²⁷ Kini iriə mhamə, “Kughen, nəgkiarien e nəfrakis. Herod mine Ponjes Paelat mine nəmə Isrel, kimisofugin iriə nəmə tanə pisin pisin mīnə, mharai mhun nəgkiarien mə tukshopni Yesu, yame In kafam yor atuaturuk yame nīmīrpen. ²⁸ Kimnharai mhun nəgkiarien rəri-pən atuaturuk əmə kafam nəgkiarien yame Ik nīmīni ta ye nəsaninien mine nirkunien kafam kupən. ²⁹ Mərig Kughen, taktəkun ai, takaməkeikei mamərig nəgkiarien skai yame kamhani-pə tuk əmawə. Kimawə yor atuə kin kafam mīnə. Takaməkeikei masitu irəmawə mə kimawə jakhani-ərhav nəgkiarien kafam. Mə kimawə jaksətgah kin nini-ərhavyen nəgkiarien kafam. ³⁰ Takaməkeikei mərav-pə mhajoun nəsaninien kafam, mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə, kini mor nīmətien pisin pisin ye nhag Yesu yame In kafam yor atuaturuk.”

³¹ Kimisəhuak ta, nīmə yame kimnasəmīr ikin rīkiu-kiu. Kini Nanmīn Rhakə reiwaiyupən irəriə m-fam. Kasətgah tuk nini-ərhav-yen nəgkiarien kape Kughen.

Norien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu

³² Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, rīkiriə kirikianə əmə. Yermamə kirik to rīpəh nīniyen mə, “Nar e kafak.” Tukmə nautə kirik, kapəriə m-fam. ³³ Nəgkiarien kape aposol mīnə, nanmīn aikin. Kini iriə kimnhani-ərhav mhamə, “Yesu in Yermaru kapətwə. In rīmīmrəgh mīn ye nīmhəyen kafan.” Kini Kughen rīvəhsipən nīhuvəyen kimi əriə. ³⁴ Yermamə rīrkək ye kwhen kapəriə yame kafan nautə rīrkək, meinai narmamə yamə mine kapəriə aikin nīmoptanə, uə kapəriə aikin nīmə, kasəvrai mamhavəh mane iran, ³⁵ mhauə, mhavəhsi-pən kimi aposol mīnə. Kwasig ikin, aposol mīnə kisəwhai-pən mane a kimi narmamə m-fam yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, yamə mine kapəriə nar kirik rīrkək.

³⁶ Kini kwən kirik, nhagin e Josef, in kwənərəus kape Livae, in rīmnarha apa tanə kirik kamni kimə Saepras. Aposol mīnə kimishen-pən mīn nhagin kirik mhamə, “Banas.” (Nīpran rīmə, “Yermamə kape nəgkiar-vi-vi-yen.”) ³⁷ Kwən a rīmnəvrai kafan nīmoptanə, mīvəh mane iran, muə mīvəhsi-pən kimi aposol mīnə.

5

Ananaes mine Safaera

¹ Kwən kirik, Ananaes iriu kafan piahwaru, Safaera, iriu mīn kimīwor salem kin kapəriu nīmoptanə. ² Kwən a rīmivəh nīpar mane muə mīvəhsi-pən kimi aposol mīnə. Merkwaig kin nīpərin mīmə kafan. Kini kafan piahwaru rīmīrkun.

³ Kini Pita rīni-pən tukun mīmə, “Ananaes. ?Nakhawor mameighan kin yarmhə e Setan raurə yerkim, kini ik mameikuə ye Nanmīn Rhakə, mamraptərəkin nīpar mane yame nīmivəh ye nīmoptanə a? ⁴ Kwasig ikin nīpior salem kin nīmoptanə a, kafam pisin əmə. Kini nīpig nīmnor salem kin, mane iran raməmīr əmə ye kwermīm. ?Mərig rhawor nakameikuə məkneikin? Pa rīmə nakameikuə ye yermamə, mərig nakameikuə ye Kughen.”

⁵ Kini Ananaes rəriɡ nəgkiarien a, taktəkun əmə risi-faktə meiwaiyu mowhan mīmhə əgkəp. Kini narmamə kisəriɡ, kisakur pik kin. ⁶ Kini nītamaruə mīnə tiksīn khauə, mhauvriɡ əpis nīpran, mharəh, mhatərhav, mhanīm.

⁷ Kini aoa kisisər ruə mivən, Safaera, piahwaru kape kwən ai, ruə imə. Mipəh nirkunien mə kafan yerman ruamhə ta. ⁸ Kini Pita raiyoh-pən in mīmə, “Takni-pə tuk yo mə, ?mane hanə əme e in e yame nimiravəh ye nimoptanə uə?” Kini pian a rini-pən tukun mīmə, “Əhə. Mane hanəmei en.”

⁹ Kini Pita rini-pən tukun mīmə, “?Rhawor nakawor məknenkin? !Kimiru nimirəmə takwəvi niehmaa kape Kughen! ?Nakamərig narmamə kasəriwək mamhauə ye kwəruə? Iriə kwənhanim ta kafam yerman. !Kini iriə tukharəh mīn ik mhavən mhanim ik!”

¹⁰ Taktəkun əmə mīn, risi-faktə meiwaiyu mowhan a ye nihu Pita mīmə. Nitamaruə mīnə a khauə imə, misəm mə ruamhə mīn, kharəh mhatərhav mhavən, mhanim-pən mīn ye nīkar yerman kafan. ¹¹ Nəməhuak mīnə mine narmamə mīn tiksīn kisərig nəvsaoyen a, khagin pik.

Aposol mīnə kasor nīmətāien mīnə

¹² Kini, aposol mīnə kimisor nīmətāien ripsaah ye nīmri narmamə. Nipig mīnə fam narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu kimisofugin apa kwənmhaan kirik apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kamni kimə, “Vranda kape King Solomon.” ¹³ Narmamə yamə mine khapəh nhanien nəfrakisien ye Yesu, kamhasiai pawk əriə mərig kamhagin kin nisofugin-pənien tuk əriə. ¹⁴ Kamhagin, mərig nipig m-fam, narman mine nipiraovin khapsaah khauə mamhani nəfrakisien ye Yesu. ¹⁵ Aposol mīnə kimisor nīmətāien ripsaah. Narmamə khapik kapəriə narmamə yamə mine kamhamhə, mamhauə. Kini misərəhu-pən əriə ye təvheitə kapəriə ye nīkar swatuk mhapəh mhamə tukmə Pita rukrao ye swatuk, nanmīn tukrirəh-pikin əriə tiksīn, kisəsanin. ¹⁶ Kini narmamə khapsaah mīn yerkwānu mīnə ipakə tuk Jerusalem, kimnhapik narmamə yamə mine kamhamhə, mine yamə mine nanmīn has raməmīr irəriə, mhapik əriə mhauə, kini aposol mīnə kisor huvə əriə.

Namehuə mīnə khavəhsi-pən aposol mīnə ye kalabus

¹⁷ Kini hae pris mine in mīnə tiksīn ye kwəhən kape “Sadusi” kimisor tīmət kimi aposol mīnə. ¹⁸ Misarar mharaptərəkīn aposol mīnə, mharəhsi-pən əriə ye kalabus. ¹⁹ Kini yenaiyu, agelo kirik kape Kughen ruə məhitə ye kwəruə ye kalabus, mikir əriə mhatərhav. ²⁰ Mini-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə takhavən apa Nimə Ehuə kape Kughen, misəvsao kin nīmraghien rerin kimi narmamə.”

²¹ Aikin, aposol mīnə kisor nəkwān. Yenpig-enpig əgkəp, khavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, misəwhag kimi narmamə.

Kimisərip aposol mīnə ye kot

Kini hae pris mine in mīnə tiksīn kisokrən kin nəwharu mīnə kape nəmə Isrel, khauə misofugin misəkwətə ye kaonsel kape nəmə Isrel. Kini misher nəgkiarīen rīvən apa kalabus mə tukher-pə kin aposol mīnə mə tukhauə misərer ye nīmriəriə. ²² Mərig nipig mobael mīnə kimnhavən apa ye kalabus, misəm mə aposol mīnə kwənharkək. Kharerig mhauə ye kaonsel, mamhani-əsah pən iran tuk əriə, mhamə, ²³ “Yimnhavən apa ye kalabus, misəm yakhamə tapig rətapig tim tim. Kini mobael mīnə kape kalabus kasarha huvə tukun. Mərig nipig yimisəhitə, misəm yermamə rirkək a imə.” ²⁴ Yaməhuə kape mobael mīnə kape Nimə Ehuə kape Kughen, mine jif pris, kisərig nəgkiarīen a, rukreikin kapəriə kapə, khani-pən tuk əriə mhamə, “?Naha nhagin tukruə mīn?”

²⁵ Kini yermamə kirik ritərhav-pə, mīni-pən tuk əriə mīmə, “!Eh! !Narmamə mīnə e nīmnhapik-pən əriə ye kalabus, kwənhavən ta apa ye Nimə Ehuə kape Kughen; masəvhag kimi narmamə apaikin!” ²⁶ Məkneikin, yaməhuə kape mobael mīnə rimikir kafan narmamə mīnə, mhavən mhapik aposol mīnə mhauə. Mərig kimnhapəh nisəukəkinien əriə, meinai khamə ta tukmə kisəukəkin əriə, narmamə apnapig kisəsik əriə kin kapier apig.

²⁷ Kimnhapik aposol minə, mhavən imə, mhani-pən mə tuksərer ye nimir kaonsel. Kini hae pris rimnaiyoh əriə mīmə, ²⁸ “?Rhawor? Yakwənhani-pre ta mhamə takhapəh nhaniyen nhag kwən a Yesu. ?Mərig rhawor e kimiə naksor nəgkiarrien kapəmiə rehuə e Jerusalem? Kini kimiə naksor narmamə kamhani mhamə kimawə yimishopni Yesu.”

²⁹ Aikin, Pita mine aposol minə khamə, “Kimawə jakasəkeikei misor nəkwai Kughen. Kimawə yakhapəh nisorien nəkwai yermamə. ³⁰ Kimiə nakwəsəsik-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kin mishopni. Mərig Kughen kape kaha minə tu rimnor In rimragh min. ³¹ Kini Kughen rimivəhsi-haktə In ramkwətə ye nikarın matuk. Mə In Yemehuə, In Kristo kapətawə. Kughen rimnor məknakin mə tukror swatuk mə kitawə nəmə Isrel tukharkun nisararrien ye nərigien kapətawə tuk təvhagə hah, kini In tukrirəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapətawə. ³² Yakamhani-ərhav nar a yame yiməsəm, mine Nanmin Rhakə yame Kughen rivəhsi-pə ta kimi narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen.”

³³ Narmamə kape kaonsel minə kisərig nəgkiarrien a, nəgkiarrien a raməvi pik niemhaa kapəriə, kini khamə aposol minə tukasəkeikei mhamə. ³⁴ Kini iriə kirik, nhagin e Gamaliel, in Farisi kirik, in yemhajoun kirik kape Loa kape Moses, yame narmamə kamhasiai in, ramərer ye nimir kaonsel, mini-pən tuk mobael minə mīmə, “Takhapik ta aposol minə mhatərhav.” ³⁵ Kini mini-pən tuk kaonsel mīmə, “Kafak narmamə minə. Pəh kisərig huvə mə tukshawor-pən iran mine narimnə a. ³⁶ Pəh nien mə tu əgkap e, kwən e Tudas rimnarar, mamni-ərhav mīmə in yamehuə kirik. Narmamə tiksın rəmhen kin fo hundred kimnhakwasig kin in. Mərig kimnhopni in, kəko rik rik kafan narmamə minə. Kwhen kafan ruirkək ta. ³⁷ Kwasig, Judas, yemə Galili, ritərhav-pə ye nipig gavman rimnaməvheikin narmamə minə. In min ravi narmamə kamhakwasig kin. Mərig kimnhopni min in, kəko rik rik kafan narmamə minə. ³⁸ In e ye nirkunien kafak: Pəh khapəh narmamə minə e. Mharisin əriə khatərhav. Nar a kasor, to kape yermamə əmə, tukriirkək. ³⁹ Mərig tukmə rimasi-pən ye Kughen, keinein nini-əhuyen. Tukmə khani-əhu, tuksəm əmə mə kitawə Kughen kasotgoh.” Narmamə kape kaonsel minə kisərig, kiseighan kin kafan nəgkiarrien.

⁴⁰ Kini kisokrən kin aposol minə khauə min imə. Khani-pən tuk mobael minə mə tuksərkis-ərkis əriə. Misəgkiar-pən skai kimi əriə mhamə tukhapəh nhani-min-ien nhag Yesu. Misher yerhav kin əriə.

⁴¹ Khatərhav ye kaonsel, aposol minə rikiriə ragien maməsik mə nar huvə kirik mə Kughen rimnəm-pən əriə mə iriə kisəmhen mə tuksərig nəmhəyen tuk nhaniyen nhag Yesu. ⁴² Nipig minə fam, khavən ye Nimə Ehuə kape Kughen, mine nimə apnapig minə, masəvhag kimi narmamə, mhani-ərhav Nəgkiarrien Huvə, mhamə Yesu In Kristo yame Kughen rimirpen.

6

Kimnhavəh-si haktə dikon seven mə tuksasitu ye nəməhuak minə

¹ Kini ai, narmamə kape Yesu minə kamhapsaah. Iriə tiksın kwənərəus kape Isrel yamə mine kimnhasi-pən ye tanə pisin pisin; mərig iriə tiksın, kwənərəus kape Isrel yamə mine kasarə rerin Isrel. Kini yamə mine khasi-pən ye kantri pisin pisin minə kimnhani nikar yamə mine kasarə rerin apa Isrel, mhamə, “Nipig fam, nipig kaməwhai mane mine nəviginien, kipəh nisarha-huvəyen tuk nipiəwharu kapəməwə yamə mine khamhətan kin əriə.” ² Ror pən, aposol minə twelef kimisokrən kin narmamə kape Yesu minə khauə kirikianə, mhani-pən tuk əriə mhamə, “Kitawə minə tiksın. Ripəh nəmhenien mə jaksəpəh nini-ərhavyen nəgkiarrien kape Kughen mhauə misowhai əmə narimnar*.”

5:28: Mat 27:25 **5:29:** Wok 4:19 **5:31:** Wok 2:33-34; Efes 1:20; Hib 2:10; 12:2 **5:36:** Wok 21:38 **5:40:** Wok 4:18 **5:41:** Mat 5:10-12; 1 Pita 4:13 **6:1:** Wok 4:35 * **6:2:** Nəwhaiyen narimnar in wok kape dikon. Ye japta e, nəməhuak rimivəh-si haktə dikon kupan minə iriə m-fam seven.

³ Rhuvə mə takshajoun narmamə seven irəmiə yamə mīne Nanmīn Rhakə rukwar irəriə, kīni nīrkunien kapəriə rehuə. Pəh kīmawə jakhavəh-si haktə əriə tukasarha huvə tuk nar a; ⁴ kīni pəh kīmawə jakharkun nəhuakien mīne nīni-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen.”

⁵ Kīsəriḡ nəgkiarien a aposol mīnə khani, rīkiriə ragien. Kīmishajoun Steven, kwən kīrik yame kafan nhatətəyen rehuə, kīni Nanmīn Rhakə rukwar iran. Mīshajoun mīn Filip, mīne Prokoras, mīne Nikano, mīne Timon, mīne Pamenas, mīne Nikolas, yemə Antiok kīrik, yame rīmnəpəh narəyen kape nəmə iman ikin, muə mīkwasig kīn nəhuakien kape nəmə Isrel. ⁶ Kīni iriə khakir nəmə mīnə a iriə seven, mhauə mīsərer ye nīmri aposol mīnə. Kīni aposol mīnə kasəruhu-pən kwermīriə ye kapərhiə kapə, mīsəhuak-pən irəriə.

⁷ Kīni narmamə kape Yesu kīmnhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen kīmi narmamə, kīni narmamə kape Yesu e Jerusalem kīmnhapsaah. Ye nəmə mīnə a, pris mīnə khapsaah kīmishatətə ye Yesu.

Nəmə Isrel tīksin kīmnharəh dikon a Steven mhavən ye kaonsel

⁸ Kīni Steven, in kwən kīrik yame Kughen rīvəhsi-pən nəsanīnien mīne nīhuvəyen kīmin, kīni in ramor pīk nīmətīen ye nīmri narmamə. ⁹ Məriḡ nəmə Isrel tīksin kape nukwao kīrik kamni kīmə “Friman,” kasəməkin Steven. Iriə a nəmə Saerin mīne nəmə Aleksandra, mīne nəmə Silisia mīne nəmə Tarki, kīmnhauə mīsotgoh kīmi Steven. ¹⁰ Məriḡ Nanmīn Rhakə rīvəhsi-pən nīrkunien kīmi Steven. Nīpīḡ in rəḡkiar, iriə to khapəh nisapitayen in.

¹¹ Kasəməkin in, mhavən mīsərok narmamə tīksin mhamə tukseikuə iran, mhamə iriə kīmīsəriḡ kwən a raməḡkiar has pən kīmi Moses mīne Kughen. ¹² Kīni nəgkiarien kapəriə rīmnor narmamə mīnə aikin, mīne nəhuaru mīnə, mīne nəmhajoun kape loa kape Moses, kīsəməkin mīn Steven. Kīmnhavən mharaptərəkīn in. Mharəh mhauə mīsərer ye nīmri kaonsel. ¹³ Mhakir mīn narmamə tīksin mhauə mə tukhani nəgkiarien eikuə ye Steven. Iriə kīmnhani mhamə, “Nīpīḡ mīnə m-fam kwən e ramni hah Nīmə Ehuə kape Kughen mīne Loa kape Moses. ¹⁴ Yīmīsəriḡ mīn ramni mīmə, ‘Yesu e, yemə Nasaret, tukratmətəḡ-ətəḡ Nīmə Ehuə kape Kughen, kīni mukreikīn narəyen yame Moses rīmnərəhu kīmi ətawə apa kupən.’”

¹⁵ Kamhani hah Steven, iriə fam yamə mīne kasəkwətə ye kaonsel kīmīsarha-pən mīsəm Steven meinai nīmriin rukreikīn məmhen kīn nīmri agelo.

7

Steven rhorpin nəgkiarien kape tīkmīr mīnə kafan

¹ Kīni ai, hae pris raiyoh-pən Steven mīmə, “?Rhawor? ?Nəgkiarien e nəfrakīsien?”

² Kīni Steven rīni-pən mīmə, “Tatə mīnə, mīne yo mīnə tīksin, sətəriḡ kīn yo. Kughen yame yerpīriḡ In rīmauə tuk kaha kapətawə Ebrahim. Aikin, Ebrahim rīmīpəh nīvənhanəyen marə apa ye tanə a Haran; məriḡ in ramarə hanə ye tanə apa Mesopotemia.

³ Kīni Kughen rīni-pən tukun mīmə, ‘Takapta ye kafam narmamə mīnə mīne rukwanu kafam, mīvən apa ye kwənghan kīrik yame Yo jakhajoun kīn ik.’ *(Jen 12:1)*

⁴ Məkneikīn, Ebrahim rəta apa Koldia mīvən marə apa Haran. Nīpīḡ ramarə aikin a, kīni rīmni rīmhə, kīni Kughen rīkīr in muə ye tanə e kītawə kīsarə ikin mhauə mīsəriaji-pə ai taktəkun. ⁵ Ebrahim rīmauə aikin, məriḡ Kughen rīpəh hanə nəraiyeen nīmoptanə kīrik kīmin. Kafan nīmoptanə rīrkək pawk, məriḡ Kughen rīmīni ta mə tukrīpiaməkeikei mīvəhsi-pən fam nīmoptanə e kīmin. Kīni rīmə, ‘Nīmoptanə fam e kafam mīne kape kwənərəus kafam.’ Məriḡ ye nīpīḡ a, Ebrahim, tīni rīrkək. ⁶ Nəgkiarien yame Kughen rīmīni-pən tukun rīmīni mīmə, ‘Məriḡ kwənərəus kafam mīnə tukhavən mīsarə ye tanə

pisin. Iriā yor atuā kin əmə kape nəmā ye tanā a. Tuksərik mītə əriā mhavən miseriaji newk fo hundred. ⁷ Mərig Yo, jakor narpinien kimi nəmā kasərik mītə əriā. Kini ai, kwənərəus kafam minə tuksəta ye tanā a, mharerig mhauə eikin e, misəhuak kimi Yo.’ *(Jen 15:13,14)*”

⁸ Kini Steven rirpin nəgkiarien mīmā, “Kughen rimirpen Ebrahim mīmā In tukrarha huvə tuk əriā. Kini mini-pən tukun mə tukrəsəsig-pən nīpikwarien, ror nīmətətien kin mə iriā narmamə kape Kughen. Ror pən, nīpig Ebrahim rirəh kwajikovə kafan Aesak, kini ye nīpig yame ror eit kin, rəsəsig-pən. Kwasig ikin, Jakob rəsəsig-pən kwajikovə kafan minə, iriā fam twelef yamə mine iriā kaha kapətawə.”

Steven ramni hah nəmā Isrel mīmā Kughen rimnher-pən pawk kin Josef, mərig kaha tu minə kape nəmā Isrel kimisəpəh in

⁹ Kini Steven rirpin mīmā, “Kaha tu minə kapətawə kimisəməkin naorahiria e Josef, miseighan-pən kin in kimi nəmā Ijip mə tukror atuā kin kape nəmā Ijip. Mərig Kughen rimnarha huvə tukun, ¹⁰ kini mivəh miragh in ye narə-ororien kafan. Kini mivəhsi-pən nirkunien kimin. Nīpig Josef rərer ye nīmri yermaru kape nəmā Ijip, yermaru a rorkeikei in, mivəhsi-haktə in mīmā in yamehuə kirik. Mə tukramarha huvə tuk nəmā Ijip mine nautə kafan. ¹¹ Nīpig a, sweiwei ramuh nəmā Ijip mine Kenan. Kaha kapətawə minə, nəriā nəviginien rimirkək, kasərig raha. ¹² Kini mərig rimriā Jakob rərig mə nəviginien apa Ijip, kini rher-pən kin kaha kapətawə minə khavən aikin, in e nirikakunien kapəriā kimnhavən Ijip. ¹³ Kini, kwasig ikin, iriā khavən min, Josef rəsik əpu in kimi piauni minə. Kini yermaru kape nəmā Ijip rəm rirkun kwənərəus kape Josef. ¹⁴ Kini Josef rher-pən nəgkiarien kimi rimni Jakob mine kafan minə tiksən tukhauə misarə iriā min. Iriā fam seventi faef. ¹⁵ Məkneikin Jakob rəsok pihū mivən apa Ijip. Kasarə mamhavən, in mine kaha kapətawə minə kimnhamhə aikin. ¹⁶ Kwasig ikin, kimirəh nīkīkririā kīrerig khavən apa Sekem, kərəhu-pən əriā ye nəpag kapier yame Ebrahim ruivəh-ta nīmriin tuk kwənərəus kape kwən a Hamor.”

Steven ramni hah nəmā Isrel mīmā Kughen rimnher-pən pawk kin Moses, mərig kaha tu minə kape nəmā Isrel kimisəpəh in

¹⁷ Kini Steven rarar mini min mīmā, “Kimisarə mamhavən, ruə ye nīpig yame nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Ebrahim tukruə mor nəfrakisien kin. Ye nīpig a, kaha kapətawə minə kimnhauə mhapsaah apa Ijip. ¹⁸ Kimisarə mamhavən, yermamə pisin kirik yame reinein Josef ruə rəmhen kin yermaru kape nəmā Ijip. ¹⁹ In mamor has pən pik kimi kaha tu minə kapətawə mameikuə irəriā. Mamarkut kimi əriā mə tukmə kiseimək, misapitan kin kapəriā kwajikovə minə, pəh khamhə.

²⁰ “Ye nīpig atuətuk a, Moses rimnarha. Mor kwən huvə kin.* Rimni mine nisini kwerkwaig kin ye nəkwai nimə, mawarha huvə tukun mweriaji makuə kisisə. ²¹ Mərig nīpig iriū kwapitan kin in mə tukrimhə, piakəskəh kape yermaru kape nəmā Ijip rəm in, kini mirəh mivən, mamrhi rəmhen kin tini atuətuk. ²² Kini kimnhajoun in kin nirkunien kape nəmā Ijip. Kini in raməgkiar huvə, mamor nar huvə.

²³ “Kini nīpig Moses kafan newk foti, rikin raməsik mə tukrivən məm narimnə iman e nəmā Isrel. ²⁴ Rarar mivən məm yemə Ijip kirik ramor aha-pən kimi yemə iman ikin kirik. Kini Moses rimavən, masitu ye yemə iman; mivəhsi-pən tai norien mhopni yemə Ijip ai. ²⁵ (Moses, rikin rimoh mətə nəmā iman ikin tuksəm kharkun mə Kughen rimnher-pən kin in mə tukripik ta əriā ye nəmhəyen yame kamor irəriā; mərig iriā kisəm, khapəh

7:8: Jen 17:9-14; 21:4 **7:9:** Jen 37:11,28; 39:2,21-23 **7:10:** Jen 41:37-44 **7:11:** Jen 41:54; 42:1-2 **7:13:** Jen 45:1-4,16 **7:14:** Jen 45:9-11; 46:27 **7:15:** Jen 46:1-7; 49:33 **7:16:** Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 **7:17:** Eks 1:7-8 **7:18:** Eks 1:7-8 **7:19:** Eks 1:11-22 * **7:20:** Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 20, in e, “Moses rimnarha, in kwajikovə huvə kirik ye nīmri Kughen.” **7:20:** Eks 2:2 **7:21:** Eks 2:3-10 **7:24:** Eks 2:11-15

nharkunien). ²⁶ Kəni rikwamer kĭn, Moses ruə məm yemə Isrel mir kĭraru karauh əriu mĭnə. Kĭni in rĭvən mə tukrĭni-əhu əriu mĭmə, ‘!Ah! Kĭmiru piaumĭru mĭnə əmə. ? Nakwhawor mawor rahah irəmĭru mĭnə?’

²⁷ “Mərig əmə kwən e yame ramor hah kĭmi in kĭrik rəsua ta kĭn Moses mĭni-pən tukun mĭmə, ‘?Rhawor? ?Nakmə takarmaru irəmawə mĭvəhsi-pə narpĭnien kĭmi əmawə uə?’ ²⁸ ?Nakmə takhopni mĭn yo rəmhen kĭn yame nĭmnhopni yemə Ijip a e nĭv uə?’ (Eks 2:14) ²⁹ Nĭpĭg Moses rərig nəgkiarĭen a, rĭgin, marar map. Map a Ijip mĭvən mamərə apa Midian rəmhen kĭn yepsĭpĭs kĭrik. Kĭni mĭrəh kwajĭkovə kafan mir aikĭn a.

³⁰ “Newk foti ruə mĭvən, nĭpĭg kĭrik, Moses rarar mĭvən apa ye tĭpəvsĭk ipakə tuk tukwas kĭrik kamni kĭmə ‘Sinae.’ Mĭvən aikĭn, məm nap ramuək ye kwajĭ nai kĭrik, kĭni agelo kĭrik kape Kughen rĭtərhav-pə tukun aikĭn. ³¹ Moses rəm rakur. Kĭni mĭvən ipakə tuk nai a mə tukrəm huvə. Məkneikĭn mərig nəgkiarĭen kape Kughen ramni mĭmə, ³² ‘Yo Kughen kape kafam kaha misir kupən: Ebrahim, mĭne Aesak, mĭne Jakob.’ (Eks 3:6) Moses rĭmnərig nəgkiarĭen a, rətəmnĭmĭn, mĭgin pĭk kĭn nĭvag-pənien.

³³ “Kĭni Kughen rĭni-pən tuk Moses mĭmə, ‘Moses. Takrəh-si ta sandel kafam, mərig in ai kwənmhan e nakamərer ikĭn in ramərhakə. ³⁴ Yo yaknəm ta mə kafak narmamə mĭnə apa Ijip kasərig raha pĭk. Kĭni yakamərig mə kasasək; kĭni yakamuə mə jakpĭk-ta əriə ye nəmhəyen kapəriə. Yuə. Yakamher-pən kĭn ik takrerig mĭvən apa Ijip.’ (Eks 3:5, 7, 8, 10)”

³⁵ Kĭni Steven rĭrpĭn mĭmə, “Moses e in e, yermamə e nəmə Isrel kĭmĭsəpəh mĭseinein in mhamə, ‘Ah. ?Nakmə takarmaru irəmawə mĭvəhsi-pə narpĭnien kĭmi əmawə uə?’ Mərig Kughen rĭmĭvəh-si haktə in mə tukrarmaru irəriə. Kughen rĭmnher-pə kĭn agelo yame rĭmĭtərhav-pə tuk Moses ye nai yame nap ramuək iran, mə tukrĭvəh-si haktə in mə in tukrarmaru irəriə, mĭvəh mĭragh əriə. ³⁶ Moses a rĭmnor nĭmtətĭen mĭnə tĭksĭn nĭpĭg rĭmnamkĭr nəmə Isrel mĭsap-ta Ijip mĭsəviəfugin ye tahik a kamni kĭmə Red Si†, mamhauə ye tĭpəvsĭk.

³⁷ “In e Moses mĭn yame rĭmĭni-pən tuk nəmə Isrel mĭmə, ‘Kughen tukrĭpĭvəh-si haktə profet kĭrik kapəmĭə rəmhen kĭn yame rĭmĭvəh-si haktə yo. Profet a in kĭmĭə əmə kĭrik.’ (Dut 18:15) ³⁸ Moses əmə e in e rĭmnamərə iriə nəmə Isrel nĭpĭg kĭmĭseriwək kĭrikianə ye tĭpəvsĭk. In rĭmnamərə iriə kaha tu mĭnə kapətawə; ye nĭpĭg a agelo kĭrik kape Kughen rĭmauə məkĭar kĭmĭn ye tukwas e kamni kĭmə Sinae. Kĭni Kughen rĭmĭvəhsi-pən əmə nəgkiarĭen mĭragh kĭmĭn, mə tukruə mĭvəhsi-pə kĭmi ətawə.

³⁹ “Mərig kaha mĭnə kapətawə kĭmnhapəh nĭsorkeikeiyen mə tuksərig in. Mhapəh nĭsorkeikeiyen mə tukhakwasig kĭn. Ye nərigĭen kapəriə kĭmĭsorkeikei mə tukharerig-pən mĭn apa Ijip. ⁴⁰ Ror pən kĭmĭsəkeikei kĭmi Eron mamhani mahmə, ‘Ah. Takvhirəkĭn kapətawə tĭksĭn kughen, pəh iriə tukhakir ətawə. Mərig in a Moses e rĭmĭpĭk ta ətawə apa Ijip, mə tukhauə eikĭn e, mərig kĭtawə khapəh nharkunien mə in hiə ai taktəkun.’ (Eks 32:1) ⁴¹ Kĭni ye nĭpĭg a, iriə kĭmnhavhirəkĭn nanmi kwajĭ kau kĭrik rəmhen kĭn kughen kĭrik kapəriə. Mhavən mhauh nar mĭragh mhavaan əru mĭsəhuak-pən kĭmi kau a. Kĭni mĭsor nəvĭginĭen ehuə kĭrik, rikiriə rĭmnagĭen tuk nar yame iriə kĭmnhavhirəkĭn. ⁴² Məkneikĭn, Kughen rukreikĭn-pən nĭmeitaan kĭmi əriə, meighan-pən kĭn əriə khavən mĭsəhuak kĭmi kəmhou mĭnə. Rəmhen kĭn yame Nəkwəkwə kape Kughen rĭmĭni ye nəkwəkwə kape profet mĭnə mĭmə,

“!Nəmə Isrel! Kĭmĭə nĭmĭsarə ye tĭpəvsĭk kape newk foti, mamhauh nar mĭragh mhavaan əru tuk nəhuakĭen, ?mə naksəhuak-pə kĭn kĭmi Yo uə? !Nĭkam!

⁴³ Nĭpĭg mĭnə fam kĭmĭə nakamharəh nĭmə tapolen yame kaməhuak kĭmi Kughen Yermaru ikĭn, mərig yerkimĭə naksəhuak kĭmi kughen eikuə e Molek, mamhavəh-si haktə nanmi kəmhou kape kughen kapəmĭə Refan. Nakhamə kughen mir e kapəmĭə.

7:29: Eks 2:21-22; 18:3-4
Eks 7:3; 14:21; Nam 14:33

7:35: Eks 2:14
7:38: Eks 19:3

† 7:36: Red Si nĭpran rĭmə, “Tahik nuwig rĭpsaah aikĭn.”
7:41: Eks 32:2-6

7:36:

Ror mākneikin, jakher-ərhav kin əmiə takasarə apa isok, (Amos 5:25) taksarə apa Babilon, ye nīkarin pən.”

Steven ramni mə nəmā Isrel kimiseinein nīprai nəgkiarīen e “Nimə kape Kughen”

⁴⁴ Kini Steven rarar mīni-pən tuk əriə mīmə, “Nīpig kaha tu minə kapətawə kimnisarə ye tīpəvsik, kapəriə kīrik aikin nimə tapolen yame kaməhuak kimi Kughen ikin. Nimə a, Kughen rīmīni-pən tuk Moses mə tukriṽhirəkīn; kini Moses rīmnor atuaturə ye nīrkunien yame Kughen rīmīṽhīsi-pən kimin. ⁴⁵ Kwasig ikin, nīpig Josua rīmīkīr kaha kapətawə minə mhauə misəkota nəmā Kenan mharəhīsi-ta tanə ye kwermīriə, iriə mharəh nimə tapolen a mhauə iriə min. Nimə tapolen a rīmnəmīr meriaji-pə nīpig kape King Deved.

⁴⁶ Kughen rīmnorkeikei pik King Deved. Kini Deved rīni-pən tuk Kughen mīmə, ‘Ik Kughen kape kaha tu Jakob. Takaməkeikei mīpəh yakor nimə kīrik kafam, pəh Ik takamarə ikin.’ (2 Saml 7:1-16) ⁴⁷ Mərig

nimə ai, King Deved rīmīpəh nīṽhirəkīnien. Mərig King Solomon əmə e in rīmīṽhirəkīn.

⁴⁸ Mərig Kughen, In yerpīrig pik. Rīpəh narəyen ye nimə yame yermamə əmə ravhīrəkīn. Rəmhen kin nəgkiarīen kape profet yame rīmīni mīmə,

⁴⁹ “Kughen ramni mə “Yo yakamarmaru ye neai mīne tokrei tanə.

?Nakharkun mə taksor naha nimə yame Yo jakamarə ikin? ?Nakharkun mə taksor naha kwənmhan yame jakvən mapis ikin?

⁵⁰ Hani-pə tuk Yo. ?Pa rīmnor narīmīnar fam? Yo pīsīn əmə yīmnor narīmīnar fam ye tokrei tanə.” ’ ’ (Aes 66:2)

Steven ramni mə nəmā Isrel kimisəpəh profet mīnə fam yamə mīne Kughen rīmnher-pə kin əriə

⁵¹ Kini Steven rarar mīni-pən tuk əriə mīmə, “! Ah! Kapəmiə kapə rīskai pik. Kapəmiə nərigien rəpīgnap rəmhen kin nəmā khapəh nīsəhuakien. Kimiə nakhapəh nīsorkeikeiyen mə taksor nəkwai Kughen. Kimiə naksəmhen kin kaha kapəmiə mīnə kupən. Nakasətapig əmə kin Nanmīn Rhakə nīpig mīnə fam. ⁵² Profet mīnə kupən kimnhani-ərhav nəgkiarīen kape Kughen, mərig kaha kapəmiə mīnə kimisor has pən kimi əriə fam. Mīshopni mīn profet mīnə kupən yamə mīne kimnhani-ərhav kupən mə Yemə Atuatuk kape Kughen natukruə. Kini taktəkun ai kimiə mīn nakaseikuə mhakuraopən ye nīmetai Yemə Atuatuk a kini mhauh In mīshopni. ⁵³ Kimiə nakwənharkun-ta Loa a kape Kughen yame agelo mīnə kwənhavəhīsi-pə ta, mərig kimiə nakhapəh nīsorien nəkwan.”

Iriə kimisarkwhopni Steven

⁵⁴ Steven rīmnəgkiar fam, narmamə kape kaonsel mīnə kimisərig, niemhaa rhai əriə, kasarkwəruə tukun. ⁵⁵ Mərig Steven, Nanmīn kape Kughen rukwar iran. Kini in marha faktə apa ye neai, məm nīkhakien kape Kughen; kini məm mīn Yesu ramkwətə ye nīkarin matuk. ⁵⁶ Kini mīni-pən tuk əriə mīmə, “Səmru. Yakaməm napuə rīmnəkṽag, mə Ji Yermamə ramərer ye nīkar Kughen matuk.” † ⁵⁷ Kini namehuə kape kaonsel mīnə khasisigīn nīmətīrgīriə kini mīsokrən iran. Mīsarar, iriə fam mīsaiyu mhauə tukun.

⁵⁸ Mharaptərəkīn in, mhaukəkīn mhatərhav-pən apa yerkwānu mə tuksarkwhopni In. Kini narmamə yamə mīne kimnhani hah Steven kimisəpəkīək ta kin sot kapəriə mīsəhīpən kimi tamaruə kīrik nhagin e Sol, kini ai mīsəsik Steven kin kapier apig.

⁵⁹ Kasəsik Steven kin kapier, raməhuak mamni mīmə, “Yesu Yermaru, yakamərəhu-pən nanmīk ye kwermīm.” § ⁶⁰ Mənimkur mokrən ehua mīmə, “Yermaru, takpəh narpīnien tai təvhagə has kapəriə.” Kini rīmīni fam nəgkiarīen a, kini mīmha.

7:45: Jos 3:14-17 7:47: 1 King 6:1-38 7:51: Aes 63:10 7:52: Mat 23:31 7:55: Sam 110:1 † 7:56: Daniel mīn rīmnəm napuə rəkṽaag, kini məm Ji Yermamə ramərer ye nīkar Kughen. Əm-ru stori ye Daniel 7:13-14.
§ 7:59: Yesu rərəhu-pən nanmīn ye kwermi Kughen ye Luk 23:46. 7:60: Luk 23:34

8

1-2 Kini Sol ramərer əmə rikin ragien mə iriə kimishopni Steven.

Sol ramuh nəməhuak minə

Kini nəməhuak minə tiksın khauə mharəh nıprai Steven mharəh mhavən mhanım, kini misasək pik tukun. Ririkakun ye nıpig a, Sol mine in minə tiksın kisasar masor ahas pən kimi nəməhuak minə apa Jerusalem. Misəkota əriə kısıp mhavən misarə apa yerkwanu minə tiksın apa Judia mine Sameria. Mərig aposol minə əmə kisarə apa Jerusalem. ³ Mərig Sol ramarkut pik mə tukroriah nəməhuak minə. In mamvən ye nımə minə mampik yerhav narman mine nıpiraovın yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Rıpik əriə mivən mampik-pən əriə apa kalabus.

Dikon a Filip ramni ərhav Nəgkiarien Huvə apa Sameria

⁴ Mərig Sol mine kafan narmamə minə kimisəkota narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, kisaiyu kirikianə kirikianə, mhavən apa ikin minə mamhani-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu. ⁵ Kini Filip rəsok-prah mivən yerkwanu kirik ye Sameria, kini maməvsao kın Kristo yame Kughen rımırpen. ⁶ Kini nəmə aikin kisərig, misəm mə Filip ramor nımtətien minə, khauə kirikianə misətərig huvə kın in. ⁷ Narmamə khapsaah, nanmın has minə kimisəta irəriə. Nıpig kisəta irəriə, misətəpar. Mine narmamə yamə mine nıkarıə rəpou, mine yamə mine nihuriə rahas, iriə khapsaah khahuvə mın. ⁸ Ror pən nəmə Sameria rikiriə ragien pik.

Saemon e ramor narımnar ye norien kape yarmhə minə

⁹ Yerkwanu a, kwən kirik, nhagin e Saemon, nıpig m-fam in ramor nımtətien ye norien kape yarmhə minə, ye nımri nəmə Sameria, kini kasəm kisakur pik kın. In ravəh-si haktə in mımə in yamehuə kirik. ¹⁰ Nəmə ikin, nəmapnapig minə, mine namehuə minə, iriə m-fam kasətərig kın in. Mamhani mhamə, “In ravəh nəsaninien a kamni kimə ‘Nisaninien kape Kughen.’ ” ¹¹ Iriə kimnhakwasig kın mərig in ai nıpig rıpsaah in ramor əriə kisakur kın nımtətien yamə mine in ramor. ¹² Mərig nıpig kisərig Filip ruə mını-ərhav nəgkiarien kape Narmaruyen kape Kughen, mine nhag Yesu Kristo, khani nəfrakisien ye nəgkiarien a. Narman mine nıpiraovın yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu, Filip ror baptaes irəriə. ¹³ Kini ai, Saemon mın rini nəfrakisien ye Yesu; marar mivən kor baptaes iran. Ikin pukaa Filip ramvən ikin, Saemon rakwasig kın. Kini məm nımtətien yamə mine Filip rımnor ye nəsaninien kape Kughen kini rakur pik kın.

¹⁴ Nıpig Aposol minə apa Jerusalem kisərig nəvsaoyen mə nəmə Sameria kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen, kini iriə kisher-pən kın Pita mine Jon mə tukravən mwəm əriə. ¹⁵ Nıpig kimiravən mratərhav-pən tuk əriə, iriu mwəhuak-pən ye nəmə minə e mə tukhavəh Nanmın kape Kughen. ¹⁶ (Mərig in apa kupən, kimnor baptaes əmə irəriə ye nhag Yesu Yermaru; mərig Nanmın Rhakə rıpəh hanə neiwaiyu-pəniən tuk əriə). ¹⁷ Kini Pita mine Jon kwərəhu-pən kwermiriu ye kaparia kapə, məkneikin iriə khavəh Nanmın kape Kughen.

¹⁸ Kini Saemon rımnam mə Nanmın kape Kughen rımavən ye nımraghien kape narmamə nıpig aposol mir a kwərəhu-pən əmə kwermiriu irəriə mwəhuak-pən irəriə, məkneikin Saemon rıpik yerhav mane mə tukrivəhsi-pən kimi əriu ¹⁹ maməkeikei kimi əriu mımə, “Takravəhsi-pə mın nirkunien en kimi yo. Pəh jakərəhu-pən kwermik ye narmamə, khavəh Nanmın kape Kughen.”

²⁰ Mərig Pita rəgkiar-pən skai kimin mımə, “!Mane en kafam tukraməkeikei mırkək kimiru mın takravən ye nap ehuə! ?Nakmə nakirkun nivəhyen nımri nihuvəyen a yame Kughen ravhsi-pən apnapig əmə kimi narmamə uə? ²¹ Tukor ik nakpəh norien norien minə e kapəmawə, meinai rikim rapəh natuatukien ye nımri Kughen. ²² Takaməkeikei marar ye nərigien kafam tuk təvhagə has, maiyoh Kughen pəh tukrəspir ik tuk nərigien

has kafam. ²³ Yakaməm nīpīg mīnə fam nakəməkin narmamə, morkeikei əmə ik; norien has rīmnərək əutən ik.”

²⁴ Aikin, Saemon rīni-pən tuk əriə məkeikei kimi əriə mīmə, “Kimiru takwəhuak kimi Kughen tuk yo; mə jakpəh nīvəhyen narpīnien yame nakarani-pə tuk yo.”

²⁵ Aposol mir a kīrani-ərhav fam nəgkiarien kape Yesu Yermaru, mīne narīmnar yame In rīmnor, kīni ai mwarar, mratərhav Sameria, mweriwək mrarerīg mīravən Jerusalem. Nīpīg kīravən, mīrani-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen apa yerkwānu mīnə kape nəmə Sameria.

Filip rīmnəgkiar iriu yemə Itiopia kīrik

²⁶ Nīpīg kīrik, agelo kīrik kape Kughen reiwaiyu-pə tuk Filip mīni-pən tukun mīmə, “Takhekīnter, məri-pən swatuk e ye tīpəvsik, yame rīpis e Jerusalem muə mīpis apa Gasa.” ²⁷ Aikin, Filip rīhekīnter məriwək mamvən. Məm yamehuə kīrik kape pianehuə kape nəmə Itiopia, nhagin a Kandas. Kwən a in Yunik* kīrik; in ramarha huvə tuk mane kape pianehuə ai. In ruavən ta apa Jerusalem mīnəhuak. ²⁸ Rīmavən məhuak-ta apa Jerusalem, mīrerīg mīnamvən apa iman ikin. Mamkwətə ye nar kīrik kamni kimə “kat” yame hos ravi. Mamkwətə maməvheikin nəkwəkəwə yame Profet Aesea rīmīrai. ²⁹ Kīni Nanmīn Rhakə ruvən ye Filip mīmə, “Takvən məriwək ipakə tuk kat a.”

³⁰ Məkneikin, Filip raiyu mīvən ipakə tukun, kīni məm kwən a raməvheikin nəkwəkəwə yame Profet Aesea rīmīrai. Kīni Filip raiyoh-pən in mīmə, “Yamehuə. ?Nakirkun nīprai nəgkiarien e nakaməvheikin uə nīkam?”

³¹ Kīni yamehuə a rīmə, “Tukmə yermamə kīrik rhoprai-pə kimi yo, jakirkun.” Kīni raiyoh-pən Filip mə tukrat-pən ye kat məkwətə iriu min. ³² Nəgkiarien ye Nəkwəkəwə kape Kughen yame kwən a raməvheikin mamni mīmə, “In rəmhen kīn sipsip kīrik, kīmīrəh khopni.

Məmhen kīn kwaji sipsip əmə kīrik yame rapəh nasəkien nīpīg kīmnəkīs nīmīn Mərig in rapəh nəgkiarien.

³³ Kīmnor naurisien kīn in, kīvəhsi-pən narpīnien kīrik kīmin yame rīpəh natuatukien. Kafan kwajikovə rīrkək, mərig in ai kīvəhsi-ta nīmraghien kafan ye tokrei tanə e.”

(Aesea 53:7-8)

³⁴ Kīni yamehuə a raiyoh Filip mə, “?Profet e raməvsao kīn pa nhagin? ?Raməvsao atuk kīn in, uə raməvsao kīn yermamə pīsīn kīrik?” ³⁵ Kīni Filip rīmīrikakun ye nəgkiarien kīrikianə əmə yame rīnaməvheikin mīnamni-pən Nəgkiarien Huvə kape Yesu kīmin.

³⁶ Iriu kwəri swatuk a, mīrauə mwəm nu kīrik, kīni yamehuə a rīni-pən tuk Filip mīmə, “Əm-ru nu apa. ?To nakor baptaes irak eikīn e uə nīkam?”

³⁷ Kīni Filip rīni-pən tukun mīmə, “Tukmə nakhatətə ye Yesu, yerkim m-fam, nakirkun norien baptaes.”

Kīni in rīni-pən tuk Filip mīmə, “Yo yakamni nəfrakisien ye Yesu mə In Ji Kughen.”

³⁸ Məkneikin rīni-əhu kat a, kīni mweiwaiyu iriu Filip, kīni Filip ror baptaes iran.

³⁹ Kweiwaiyu mwərer mīn ye tame nu, məkneikin Nanmīn kape Kughen rīvəh-si ta Filip kīni yamehuə a rīpəh mīn nəmīen, marar aikīn a, məri swatuk mamvən, rīkin ragien.

⁴⁰ Mərig Filip rakur məm ramərer apa yerkwānu a Asdod. Kīni mīvən apa yerkwānu mīnə mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu, mīvən mīvən meriaji-pən apa Sisaria.

9

Sol rīmnamvən apa Damaskes məm Yesu ye swatuk

¹ Ye nīpīg a, Sol rīmnamni has hanə narmamə kape Yesu mīnə mə tukraməkeikei mhopni əriə. Marar, mīvən məm hae pris ² maiyoh-pən in mə tukrīrai nəkwəkəwə kīrik

* **8:27:** “Yunik” in yamehuə kīrik, kīmnərai rəmhen kīn pukəh kərai; tamə ror wok ipakə tuk kwīn, məm, morkeikei, moriah in. **8:37:** Wok 10:47 **8:40:** Wok 21:8 **9:1:** Wok 8:3

rīvən kimi nəmә Isrel apa Damaskes, mīmә tukmә ruvən aikin məm narmamә kisəri-pән Swatuk kape Yesu, nar apnapig narman uә nīpīraovīn, tukrīraptērəkīn әriә, mīpīk әriә mhauә apa Jerusalem. ³ Nīpīg Sol ruavən ipakә tuk Damaskes, taktәkun әmә rәм nīkhakien rīsī-pән ye napuә mәsia-pen in. ⁴ In rīmāmīr, mәrīg nәgkiarīen kīrik ramni mīmә, “!Sol! !Sol! ?Rhawor nakamor ahah pә mәkneikīn kimi Yo?”

⁵ Kini Sol rīni-pән tukun mīmә, “Yermaru. ?Ik pa en?” Kini In rīni-pән tukun mә, “Yo Yesu e, yame ik nakamor ahah pә kimi Yo. ⁶ Mәrīg takhekīnter, mīvən apa yerkwānu. Aikīn en, tukni-pre tuk ik mә takhawor-pән iran mīne.”

⁷ Narmamә yamә mīne kamhakwasīg kīn Sol kasәrer, kisakur pīk, mīsapnapīg meinai kisәrīg pawk nәgkiarīen a, mәrīg khapәh nīsēmīen yermamә kīrik. ⁸ Kini Sol rhekīnter mīn, mәрha, mәм rīpәh nēmīen nar. Ror pән khavәh kwermīn mhakīr in mhavән apa Damaskes. ⁹ Kini ramāmīr nīpīg kīsīsәr, nīmīrīn rīpәh narhayen, mīpәh nәvīgīnīen, kīni mīpәh nīnīmīen nar kīrik.

¹⁰ Kini yermamә kīrik kape Yesu ramarә apa Damaskes, nhagīn e Ananaeas. Yesu Yermaru rīmnokrән kīn ye nәmrәrhavyen kīrik mīmә, “Ananaeas.” Kini Ananaeas rīmә, “O-o, Yermaru.”

¹¹ Kini Yesu Yermaru rīni-pән tukun mīmә, “Takәri-pән swatuk a kamni kīmә ‘Ratutuk’ mīvən mauru-pән imei Judas maiyoh kīn yemә Tasas kīrik nhagīn e Sol. Taktәkun ai in ramәhuak. ¹² In rīmnam nәmrәrhavyen kīrik mәм mīmә ik nakvән ye nәkwai nīmә a mamәrәhu-pән kwermīm iran mә nīmīrīn tukrīhuvә mīn.”

¹³ Kini Ananaeas rīni-pән tukun mīmә, “Yermaru. Narmamә khapsaah kwәsәvsao-ta kimi yo kīn kwән en. Mamhani-әrhav norīen has kafan yame in ramor-pән kimi narmamә yamә mīne kashatәtә iram apa Jerusalem. ¹⁴ Kini in ruauә ta eikīn e, jif pris mīnә kwәseighan-ta kīn mә in tukrīraptērəkīn narmamә mīnә e kasәhuak kīmīk.”

¹⁵ Mәrīg Yesu Yermaru rīni-pән tukun mīmә, “Yuvән. Yo yakwīrpen ta in mә in tukrīnī-әrhav nhagīk kimi narmamә ye tanә pīsīn pīsīn mīnә, mīne namehuә mīnә, mīne nәмә Isrel mīn. ¹⁶ Kini Yo jakpīhajoun in mә tukramәkeikei mīvәh nәmhәyen tuk nhagīk.”

¹⁷ Mәkneikīn, Ananaeas rīvən ye nәkwai nīmә a. Mәrәhu-pән kwermīn ye Sol mīmә, “Piak Sol, Yesu Yermaru rīmner-pә kīn yo eikīn e mә jakuә mor huvә mīn nīmīrīn, kīni pәh Nanmīn Rhakә rukwar iram. In e Yesu yame In rīmītәrhav-pә tuk ik ye swatuk nīpīg nīmnamuә eikīn e.” ¹⁸ Taktәkun әmә, nar kīrik rәмhen kīn nīrīgәvī kәmam rier ta ye nīmīrī Sol, kīni in rarha mīn mәм nar. Kini ye nīpīg a kor mīn baptaes iran. ¹⁹ Kini mәvīgīn ta, marә mīvәh mīn nәsanīnīen.

Sol ramniәrhav Nәgkiarīen Huvә kape Kughen apa Damaskes

Kini Sol rarә mīn nīpīg tīksīn apa Damaskes iriә narmamә kape Yesu mīnә. ²⁰ Kini nīpīg ruauә Damaskes, mīvән ye nīmә kape nofugīnīen kape nәмә Isrel, mamni-әrhav mә Yesu in Ji Kughen. ²¹ Aikīn, narmamә kisәrīg kisakur pīk kīn mhamә, “Ah. ?Rhawor? Kwән a in apa kupән in rīmnamuh nәмә Jerusalem yamә mīne kamhani nәfrakīsīen ye Yesu. Khamә ta mә ramuә mīn eikīn e mә tukrīpīk narmamә kape Yesu mīnә, mīvән kimi jif pris.”

²² Mәrīg nәgkiarīen kape Sol ramhaktә mamskai mapita nәgkiarīen kape nәмә Isrel. Mamhajoun huvә mә Yesu in Kristo yame Kughen rīmīrpen.

²³ Sol ramni-әhrav Yesu, nәмә Isrel kamharai mhun nәgkiarīen mә tukshopni in, ²⁴ mәrīg Sol ruīrkun ta nәrīgīen kapәriә. Nīpīg fam, yenpīg-yenpīg yenaiyu, iriә kīmīsәrer әswasīg ye kwәruә ye yerkwānu ai, mә tukshopni Sol. ²⁵ Mәrīg yenaiyu kīrik, narmamә kape Sol mīnә khakīr in mhavән mhavai-pән in ye nītīp ehuә kīrik, mharuk-pән nәрәus iran, mhavi reiwaiyu ye nīkar kәupә ye yerkwānu a, kīni Sol rap mamvән.

Sol rĭmavĕn apa Jerusalem

²⁶ Sol rap mĭvĕn apa Jerusalem, mamarkut mĕ tukrikwasig kin narmamĕ kape Yesu mĭnĕ. Mĕrĭg rĭkiriĕ rĭmnĕsik mĕ rameikuĕ irĕriĕ mĕ in yermamĕ kape Yesu, kini kimnhagin kin. ²⁷ Kini kwĕn kirik, nhagin e Banabas, ruĕ masitu iran, mĭkir in mĭvĕn mwĕm aposol mĭnĕ. Mĭni-pĕn tuk ĕriĕ mĕ Sol rĭmnĕm Yesu Yermaru ye swatuk rĕgkiar kimin. Kini Banabas rĭni-ĕrhav mĭmĕ Sol rĭmĭpĕh nĭginien tuk nĭni-ĕrhavyen nhag Yesu apa Damaskes. ²⁸ Kini Sol rĭmnamarĕ irĕiĕ mirĕiĕ mamvĕn yerkwanu mĭnĕ ye Jerusalem mamĕtgha kin nĭni-ĕrhavyen nhag Yesu. ²⁹ Kini mamĕgkiar kimi nĕmĕ Isrel yamĕ mĭne kamhani nĕgkiarien kape nĕmĕ Gris, kini masotgoh; kini irĕiĕ khamĕ tukhauh in mishopni. ³⁰ Nĭpĭg in mĭnĕ tiksĭn kisĕrĭg, khakĭr Sol mĭsĕsok pĭrĕ mhavĕn apa yerkwanu kirik nhagin e Sisaria, mĭsher-pĕn kin mĕ tukrĭvĕn isok apa yerkwanu a Tasas.

³¹ Kwasig ikin, nĕmĕhuak mĭnĕ fam rarkurao ikin mĭnĕ Judia mĭne Galili mĭne Sameria, kasarĕ ye nĕmĕrinuyen. Kini Nanmĭn Rhakĕ ramasitu irĕriĕ, mamor ĕriĕ kamhaskai, mamor ĕriĕ kamhapsaah. Kini irĕiĕ kamhasiai Yesu Yermaru.

Pita rĭmnor huvĕ niĭu kwĕn kirik nhagin e Aeneas

³² Mĕrĭg Pita rĭmnĕriwĕk mamvĕn ikin mĭnĕ; nĭpĭg kirik rĭvĕn mamarha-pĕn kin nĕmĕhuak mĭnĕ apa Lida. ³³ Aikin a, rĭmnĕm yermamĕ kirik nĭkarĭn rĭmhĕ. Kwĕn a reinein nĕriwĕkien. In rĭmnapĭr ĕmĕ meriaji newk eit. Kwĕn ai nhagin e Aeneas. ³⁴ Kini Pita rĭni-pĕn tukun mĭmĕ, “Aeneas. Taktĕkun ai, Yesu Kristo tukror huvĕ mĭn nĭpram, ik takhuvĕ mĭn. Takhekimter mĕrpĕvĭn-ĕrpĕvĭn kafam nĭmakuĕ mĕriwĕk mamvĕn.” Taktĕkun ĕmĕ Aeneas rhekimter. ³⁵ Kini nĕmĕ Lida mĭne Saron kisĕm in, kisarar ye nĕrĭgien kapĕriĕ mamhakwasig kin Yesu Yermaru.

Pita rĭvĕh miragh pian a Dokas

³⁶ Yerkwanu a Jopa, piraovĭn kirik aikĭn ramni nĕfrakisien ye Yesu, nhagin e Tabita Dokas.* Pian a, nĭpĭg fam ramor nar huvĕ, masitu ye yavĕn hah mĭnĕ. ³⁷ Nĭpĭg a, rĭmĭvĕh nĭmhĕyen kirik, kini mĭmhĕ. Kĕkwĭ, kor huvĕ nĭpran kirĕh kĕrĕhu-pĕn ye nĭmĕ ye kwĕnmhan apa yerpĭrĭg ĕgkĕp. ³⁸ Ikin a Jopa ipakĕ ĕmĕ tuk Lida, ror pĕn, nĭpĭg narmamĕ kape Yesu mĭnĕ apa Jopa kisĕrĭg mĕ Pita ramĕmĭr apa Lida, kisher-pĕn kin yermamĕ kiraru kiravĕn mwĕm in. Mĭweikeikei kimin mirĕmĕ, “Ēriwak aihuaa muĕ.”

³⁹ Kini Pita rarar mĭkwasig kin ĕriu. Kini rĭvĕn mĭtĕrhav-pĕn tuk ĕriĕ, khakĭr in mishaktĕ mhavĕn ye kwĕnmhaan apa yerpĭrĭg ĕgkĕp. Kini nĭpiahuaru mĭnĕ khamhĕ-tan kin ĕriĕ, irĕiĕ fam khauĕ, mĭsĕrer rao rao kin. Mĭsasĕk, mĭshajoun Pita kin neipĕn yame Dokas rĭmĭjir nĭpĭg rĭmnamragh.

⁴⁰ Kini Pita rher-ĕrhav kin ĕriĕ, kini mĕnĭmkur mĕhuak. Mĭwag-pĕn mĕm pian ai ruamhĕ ta mĭni-pĕn tukun mĕ, “Tabita, hekĭmter.” Mĕkneikĭn pian ai rarha-pĕn mĕm Pita, kini mhekĭmter mĕkwĕtĕ. ⁴¹ Kini Pita rasitu iran mĭvi haktĕ in, ai rĕrer. Kini Pita rokrĕn kin narmamĕ yamĕ mĭne kamhani nĕfrakisien ye Yesu mĭne nĭpiahuaru yamĕ mĭne khamhĕ-tan kin ĕriĕ khauĕ, kini rhajoun ĕriĕ kin pian a mĕ ruĕmragh mĭn. ⁴² Kini nĕvsaoyen kin norien a rarkurao fam ye Jopa. Kini narmamĕ khapsaah khauĕ mĭshatĕtĕ ye Yesu Yermaru. ⁴³ Kini Pita rarĕ mĭn apa Jopa ror tu, irĭu yermamĕ kirik nhagin e Saemon, yame kafan e wok in ramor apnĕpeinĕ ye tĭki kau mĕ tukjir kor narĭmnar kin.

10

Kughen rĭmnĕgkiar kimi Konilias

¹ Yermamĕ kirik, nhagin e Konilias, ramarĕ apa Sisaria. In yamehuĕ kirik kape mobael mĭnĕ kamni kimĕ “Mobael kape Itali.” ² In mĭne kafan mĭnĕ irĕiĕ kamhasiai pĭk Kughen

9:26: Gal 1:17-19 **9:27:** 1 Kor 9:1 * **9:36:** Nhag pian a, ye nĕgkiarien kape nĕmĕ Gris ramni “Dokas,” ye nĕgkiarien kape nĕmĕ Isrel, ramni “Tabita.” Nĭpran ramni nar mĭragh huvĕ kirik kamni kimĕ “dia.”

kape nāmə Isrel. Kini in mivəhsi-pən mane ehuə kimi yavən hah minə. Kini nipig m-fam, raməhuak kimi Kughen. ³ Nipig kirik, ipakə tuk tri klok yenaiyu, ye nipig atuatur kape nəhuakien, rimnəm nəmərəhavyen kirik, məm huvə mə agelo kirik kape Kughen rimauə tukun mīmə, “!Konilias!”

⁴ Kini Konilias rigin pik marha-əterik iran, mini-pən tukun mīmə, “Ǝwəh, Yermaru. ? Rhawor?”

Kini agelo a rini-pən tukun mīmə, “Kughen rinərig ta nəhuakien kafam. Minəm ta norien minə kafam, mə ik nimnasitu ye yavən hah minə. Kini In ramərig ik. ⁵ Taktəkun ai, ik takher-pən kin narmamə tiksın khavən apa yerkwanu a Jopa, mhakir yermamə kirik mhauə ikin e. Yermamə a, nhagin əgkəp e Saemon Pita. ⁶ In ramarə iriu yermamə kirik nhagin e Saemon yame in yermamə kape norien narimnar kin tiki kau. Nimə kafan ramərer ye nikar-kar tahik.”

⁷ Kini agelo a rəgkiar fam, mapta iran. Məkneikin Konilias rokrən kin kafan yasitu mir kiraru mine mobael kirik yame ramsiai Kughen kape nāmə Isrel, mamasitu min iran, mə irisir tukruə mirhəm. ⁸ In rhoprai-pən nəmərəhavyen a kimi ərisir. Kini mher-pən kin ərisir kirhivən apa Jopa.

Pita min rəm nəmərəhavyen kirik

⁹ Kəni rəkwamir kin, yerkwaiha, nipig kwərə misir a karhəriwak hanə marhivən ye swatuk, ipakə əmə krhitərhav-pən apa Jopa, kini Pita rhaktə mivən apa ye tokrei nimə mə tukrəhuak. ¹⁰ Maməhuak mamvən, minəmkərəv pik. Kini nipig kamavaan hanə nan, in rəm nəmərəhavyen kirik. ¹¹ Məmə mə napuə rimnəkwag. Rəm nar kirik rəmhen kin tapolen ehuə rameiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nikarin minə. ¹² Kini nar miragh minə pisin pisin kape tokrei tanə kasərer-pən ye tapolen a: yamə mine kaserko, mine yamə mine kasəriwək, mine man minə pisin pisin. ¹³ Kini rərig nəgkiarieren kirik ramni mīmə, “Pita. Hekimter, muh nar miragh minə a kirik mən.”

¹⁴ Kini Pita rini-pən tukun mīmə, “Yermaru. !Yakapəh! To yakpəh nənien narimnar minə e yame rəmkimik ye nimir.”

¹⁵ Kini mərig nəgkiarieren a rimə, “Takpəh niniyen mə nar kirik rəmkimik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, ripəh nəmkimikien.”

¹⁶ Kimiwəgkiar tuk narimnar minə a m-kisisər; kwasig ikin, kirəhsi-ta tapolen a, rhaktə mivən ye neai.

Yermamə kisisər kape Konilias kirhivən mirhəm Pita

¹⁷ Kini Pita ramarkut hanə mə tikrirkun niprai nəmərəhavyen yame in rimnəm, mərig kwərə misir yamə misir e Konilias rimnher-pən kin ərisir, kirhuə. Mirhaiyoh kin nimə kape Saemon, mirhuə, mirhəm. Kini marhərer ye kwəruə ye nimə kafan. ¹⁸ Kini mirhokrən mirhimə, “!Ei! ?Yermamə kirik eikin e nhagin e Saemon Pita uə?”

¹⁹ Kini Pita ramətərig hanə kin niprai nəmərəhavyen kafan, mərig Nanmin Rhakə rini-pən tukun mīmə, “!Ei! Ǝrig-ru. Kwərə misir kisisər e karharha kin ik. ²⁰ Hekimter, meiwaiyu mivən məm ərisir. Mərig rikim tukripəh nəsikien mə to nakpəh nikwasigien kin ərisir, mərig in ai Yo e yimnher-pə kin ərisir mə tukrhurə.”

²¹ Məkneikin Pita reiwaiyu mivən mini-pən tuk ərisir mə, “Yo e yermamə yame kimisir nakarharhakin. ?Nakrhimə rhawor?”

²² Kini kirhimə, “Yamehuə kirik kape mobael, nhagin e Konilias, rimnher-pə kin əmasir. In yemə atuatur kirik; ramsiai Kughen kape nāmə Isrel. Kini nāmə Isrel kharkun mə in ror məkna. Agelo kirik kape Kughen ruə mini-pən tukun mə tukrokrən kin ik, takvən apa iman yerkwanu. Pəh in rərig nəgkiarieren kafam.” ²³ Məkneikin Pita rikir ərisir mhavən ye nəkwai nimə. Yenaiyu, kisapir aikin.

Pita rivən məm Konilias mhoprai niprai nəmərəhavyen kafan

Kəni rikwamer kĭn, Pita rarar mĭkwasig kĭn kwərə misir a. Kĭni nəməhuak mĭnə mĭn tiksĭn ye yerkwanu a Jopa, khakwasig mĭn kĭn. ²⁴ Kəni rikwamer mĭn kĭn, rĭvən mĭtərhav pən yerkwanu a Sisaria. Kĭni aikĭn a, Konilias mĭne kafan mĭnə, mĭne kafan narmamə yamə mĭne in rĭmnokrən kĭn əriə, kaseito kĭn Pita. ²⁵ Nĭpig Pita rĭmavən yerkwanu kape Konilias, Konilias ruə mənĭmkur ye niĭhu Pita mĭvəhsi-pən nĭsiaiye kĭmĭn. ²⁶ Mərig Pita rĭvəh-si haktə mĭn in, mĭni-pən tukun mĭmə, “Hekĭmter. Yo mĭn yo yermamə əmə.”

²⁷ Kwəgkiar, mĭravən apa imə, kĭni Pita rəm mə narmamə khapsaah kwənhauə ta aikĭn. ²⁸ Kĭni Pita rĭni-pən tuk əriə mĭmə, “Kĭmiə m-fam nakharkun huvə mə natuakəmĭen kapəmawə ramni-əhu mə nəmə Isrel tukhapəh nhavənĭen ye nəkwai nĭmə yamə mĭne pəh nĭen mə kwənərəus kape nəmə Isrel kĭni mhapəh nĭsəriwak-kwisĭen. Mərig Kughen rĭmnhajoun yo mə jakpəh nĭniye mə narmamə tiksĭn kĭsəmkiĭmĭk ye nĭmrĭn uə kĭsahas. ²⁹ Ror pən, nĭpig naksokrən kĭn yo mə jakuə eikĭn e, yakpəh nĭpəhyen, yakarar əmə mamuə. Mərig yakmə jakaiyoh əmiə mĭmə, “?Kĭmiə nĭmisokrən kĭn yo tuk naha?” ”

³⁰ Kĭni Konilias rĭni-pən tukun mĭmə, “Nĭpig kĭsĭsər ruə mĭvən, * ye tri klok yenaiyu, ror məkneikĭn taktəkun, yo yĭmnaməhuak ye nəkwai nĭmə kafak. Taktəkun əmə yermamə kĭrik yame kafan neipən raməsĭə, rĭmatərhav-pə, mərer ye nĭmrĭk. ³¹ Mĭni-pə tuk yo mĭmə, ‘Konilias. Kughen rĭnərig ta nəhuakĭen kafam. Rĭmnəm ta norĭen mĭnə kafam, mə ik nĭmnasĭtu ye yavən hah mĭnə. ³² Taktəkun ai, ik takher-pən kĭn narmamə tiksĭn khavən apa yerkwanu a Jopa, mhakĭr yermamə kĭrik mhauə eikĭn e. Yermamə a, nhagĭn əgkəp e Saemon Pita. In ramarə iriye yermamə kĭrik nhagĭn e Saemon yame kafan e wok nor-apnəpəneiyen ye tiki kau tuk nĭjirĭen mor narĭmnar kĭn. Nĭmə kafan ramərer ye nĭkar-kar tahik.’ ³³ Ror pən taktəkun əmə yĭmher-pre kĭn kwərə misir e, mə tukrhĭkĭr ik mĭrhuə. Kĭni rhuvə pĭk mə nakuauə. Taktəkun ai kĭmawə fam yaksərer ye nĭmrĭ Kughen, mamhawhin əmə mə jaksərig naha nəgkiarĭen yame Kughen rĭmĭvəhsi-pre kĭm ik mə ik takni tuk əmawə.”

Pita ramni-ərhav mə Kughen rĭmĭrpen narmamə ye kantri pĭsĭn mĭnə fam mə tukhauə mharkun In

³⁴ Kĭni Pita raməgkiar mamni mĭmə, “Taktəkun yakwĭrkun mə Kughen ramor rəm nəmhen kĭmi nəmə kantri pĭsĭn mĭnə fam, ³⁵ kĭni rĭkĭn ragĭen tuk narmamə ikĭn mĭnə fam yamə mĭne kamhasĭai In, kĭni mĭsor nar yame ratuatuk.

³⁶ “Kĭmiə nakwənharkun ta nəgkiarĭen yame Kughen rĭmĭvəhsi-pən kĭmi nəmə Isrel. Nəgkiarĭen Huvə a ramni-ərhav mə narmamə tukhavəh nəmərĭnuyen tuk nhatətəyen ye Yesu Kristo, yame In Yermaru kape narmamə mĭnə fam. ³⁷ Kĭni kĭmiə nakharkun narĭmnar yame rĭmatərhav-pə e Judia. Jon Baptaes rĭmĭni-ərhav baptaes, kwasig ikĭn, narĭmnar mĭnə a rĭpirikakun. ³⁸ Rəmhen kĭn Kughen rĭmher-pə kĭn Nanmĭn Rhakə kĭmi Yesu, mĭvəhsi-pən nəsanĭnĭen kĭmĭn. Kĭni ai, Yesu rĭmnarkurao, mamor huvə pən kĭmi narmamə. Kĭni narmamə yamə mĭne kasəmĭr ye kwermĭ Setan, Yesu rĭvəh-si ta əriə, mor huvə əriə, meinai Kughen ramarə iran.

³⁹ “Kĭni kĭmawə yĭmĭsəm narĭmnar yame rĭmnor apa Jerusalem mĭne yerkwanu mĭnə tiksĭn apa Judia. Kĭni yĭmĭsəm mĭn mə kĭmĭsarkwətərəkĭn-pən In ye nai kamarkwao-kĭn, kĭni rĭmhə. ⁴⁰ Mərig ye nĭpig yame ror kĭsĭsər kĭn, Kughen rĭmnor In rĭmragh mĭn. Kĭni mor əpu In kĭmi narmamə mə tuksəm mə In rĭmĭmragh mĭn. ⁴¹ Pəh nĭen mə narmamə mĭnə fam kĭmĭsəm In, mərig narmamə əmə irĭə e yame Kughen rĭmĭrpen ta əriə mə tuksəm. Kĭmawə e yĭmĭsəvigĭn mhanĭm kwĭs kĭmawə mĭn nĭpig rĭmĭmragh mĭn ye nĭmhəyen. ⁴² Kĭni Yesu a in a rĭmĭni-pə tuk əmawə mĭmə jakasəkeikei mhani-ərhav nhagĭn, mhani-ərhav mə Kughen rĭmĭvəh-si haktə In mə In tukrəkĭr narmamə yamə mĭne

10:26: Wok 14:13-15; Rev 19:10 * **10:30:** Nĭpig nəmə Isrel kasəvheikĭn nĭpig mĭnə, ror pĭsĭn ye norĭen yame nəmə Vanuatu kasəvheikĭn nĭpig mĭnə. Nar Isrel kĭsəvhuekĭn nĭpig mĭnə a mhamə “nĭpig kuas,” mərig tukmə nəmə Vanuatu kĭmĭsəvheikĭn nĭpig mĭnə a, tukhani mhamə, “nĭpig kĭsĭsər.” **10:34:** Dut 10:17; Rom 2:11 **10:37:** Mat 4:12-17 **10:41:** Luk 24:42-43; Wok 1:8

kamhamragh, mine yamə mine kwənhamhə ta. ⁴³ Kini profet minə kupən kimnhani ta In, mhamə narmamə minə fam yamə mine kashatətə ye Kughen, Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriə ye nhagin.”

Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu ye narmamə minə

⁴⁴ Pita raməgkiar hanə, Nanmin Rhakə reiwaiyu ye narmamə yamə mine kasətərig kin in. ⁴⁵ Kini nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfakisien ye Yesu yamə mine kimnhatərhav apa Jopa iriə Pita, mhauə, misəm, kisakur pik mə Kughen rivəhsi-pən ta nihuvəyen a Nanmin Rhakə kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. ⁴⁶ Kisakur pik kin meinai kimisərig narmamə minə a kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, masəgnəgin Kughen.

Kini Pita rini-pən tuk əriə mīmə, ⁴⁷ “Narmamə minə e kwənhavəh ta Nanmin kape Kughen rəmhen kin yame kitawə kimnhavəh. ?Pa nhagin tukrətapig kin əriə mīmə tukhapəh nisorien baptaes ye nu?” ⁴⁸ Kini in rimə iriə tuksor baptaes ye nhag Yesu Kristo. Kini iriə kimisaiyoh-pən in mhamə in tukrarə kəskəh min iriə min.

11

Pita rimnəvsao kimi nəməhuak minə

¹ Kini aposol minə mine nəməhuak minə ye yerkwanu minə ye Judia kimisərig nəvsaoyen mə nəmə minə a pəh nien mə nəmə Isrel iriə min kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen. ² Kini Pita rivhiak mivən Jerusalem, mərig nəməhuak yamə mine khani mhamə tukaməkeikei kivəh nao kimi narmamə, iriə kimnhani nikarin, ³ mhani mhamə, “?Rhawor e ik nimavən ye nimə kape nəmə kipəh nivəhyen nao kimi əriə, maməvigin kimia miriə?”

⁴ Kini Pita rimnəvsao kimi əriə kin narimnar fam yame rimnəm apa Sisaria. ⁵ Mamni mīmə, “Nipig yimnaməmīr apa Jopa, maməhuak məm nəmərəhavyen kirik. Məm nar kirik rəmhen kin tapolen rimneiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nikarin minə reiwaiyu ipakə tuk yo. ⁶ Yakarha-pən huvə a tapolen a, kini məm nar miragh minə pisin pisin kape tokrei tanə kasərer: yamə mine kaserko, masəriwək, mine man minə pisin pisin. ⁷ Kini yimnərig nəgkiarien kirik ramni mīmə, ‘Pita. Hekimter, muh nar miragh minə a kirik mən.’ ⁸ Mərig yo yakmə, ‘Yermaru. !Yakarəh! To yakpəh nənien narimnar minə e yamə mine kisəmkimik ye nimrim.’ ⁹ Kini yimnərig min nəgkiarien a risi-pən apa ye rao ye neai mīmə, ‘Takpəh niniyen mə nar kirik rəmkimik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, ripəh nəmkimikien.’ ¹⁰ Yimawəgkiar tuk narimnar minə a m-kisisər; kwasig ikin, kirəh-si ta tapolen a, rhaktə mivən ye neai.

¹¹ “Ye nipig atuatur əmə a, kwərə misir kisisər krhitərhav-pə ye nəkwai nimə yame yakasəmīr ikin. Iriə apa Sisaria kimisher ta kin ərisir mə tukrhuə mirhikir yo mirhuvən apa Sisiria. ¹² Kini Nanmin kape Kughen rimini-pə tuk yo mīmə, ‘Rikim tukripəh nəsikien mə to nakpəh nikwasigien kin ərisir.’ Kini piautawə minə iriə sikis kimnhakwasig kin yo, mhavən, misauru-pən ye nəkwai nimə kape Konilias. ¹³ Kini in rini-pə tuk əmawə mə in rimnəm agelo kirik ruə marer ye nəkwai nimə kafan mini-pən tukun mīmə, ‘Takher-pən kin narmamə tiksın khavən apa Jopa tuk kwən kirik yame nhagin əgkəp e Saemon Pita. ¹⁴ In tukrini-pre nəgkiarien kirik tuk əmiə, pəh Kughen tukrivəh miragh ik mine kafam narmamə minə kin.’

¹⁵ “Kini nipig yimisəgkiar hanə, Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu ye nəmə tanə pisin pisin minə rəmhen kin yame rimauə irətawə e nəmə Isrel kupən. ¹⁶ Kini rikik raməsik nəgkiarien kape Yermaru kapətawə yame rimini kupən mīmə, ‘Jon rimnor baptaes irəmiə kin nu; mərig tukripəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmiə kin

Nanmĭn Rhakā.’ ¹⁷ Kini tukmā Kughen rĭvāhsi-pān nĭhuvāyēn a Nanmĭn Rhakā kimi nāmā tanā pĭsĭn pĭsĭn mĭnā rāmhen kĭn yame rĭmĭvāhsi-pā kimi ātawā nĭpĭg kĭtawā kĭmnhani nāfrakĭsĭen ye Yermaru Yesu Kristo, rhuvā āmā. Yo yermamā āmā, to yakpāh nĭnĭ-āhuyēn Kughen tuk naha nhagĭn yame In rorkeikei mā tukror mĭn kimi nāmā tanā pĭsĭn pĭsĭn mĭnā.”

¹⁸ Nĭpĭg iriā kĭsārĭg nāgkiarĭen a kape Pita, kĭsapnapĭg. Mĭsāgnāgĭn Kughen, mhani mhamā, “Tukmā ror Kughen rĭmnor ta swatuk tuk narmamā yamā mĭne pāh nĭen mā nāmā Isrel, iriā mĭn kharkun nĭsararĭen ye nārĭgĭen kapāriā tuk tāvhağā hah kapāriā, pāh Kughen tukrĭvāh mĭragh āriā.”

Nimāhuak apa Antiok

¹⁹ Kini mārĭg, kupān, nĭpĭg Sol mĭne in mĭnā tĭksĭn kĭmĭshopni Steven, mĭsarar masor-ahas-pān mĭn kimi narmamā yamā mĭne kĭshatātā ye Yesu, kĭsap, mhavān isok. Iriā tĭksĭn kĭsap mhavān apa Fonisia, tĭksĭn apa Saepras, kĭni tĭksĭn khauā apa Antiok. Kini mamhani-ārĭhav Nāgkiarĭen Huvā kape Yesu. Kini mārĭg kasāgkiar āmā kimi nāmā Isrel. ²⁰ Mārĭg tĭksĭn, iriā nāmā Saepras, mĭne Saerĭn, kĭmnhauā apa Antiok, kĭni mamhani-ārĭhav mĭn Nāgkiarĭen Huvā kape Yesu Yermaru tuk nāmā Gris. ²¹ Kini Kughen rĭmnasĭtu irārĭā, narmamā khapsaah kĭsarar ye nārĭgĭen kapāriā, mamhani nāfrakĭsĭen ye Yesu.

²² Nāmāhuak mĭnā apa Jerusalem kĭmĭsārĭg nāvsaoyēn kĭn, kĭni kĭsher-pā kĭn yermamā kĭrĭk nhagĭn e Banabas ruā e Antiok. ²³ Banabas ruā mĭtārĭhav-pā, mām mā Kughen rĭvāhsi-pān ta nĭhuvāyēn kimi nāmā aikĭn, kĭni Banabas, rĭkĭn ragĭen pĭk. Mamor kwĭrĭg kimi āriā mā tukasākeikei mhavāh tĭm tĭm Yesu Yermaru yerĭkĭriā m-fam. ²⁴ Banabas in yemā huvā kĭrĭk. Nanmĭn kape Kughen rukwar iran. Kini nhatātāyēn kafan rĭskai. In ravi narmamā khapsaah kamhakwasĭg kĭn Yesu Yermaru.

²⁵ Kini kwasĭg ikĭn, Banabas rĭvān apa Tasas mamarĭha-kĭn Sol. ²⁶ Nĭpĭg rĭmnām Sol, rĭkĭr, iriū mĭravān apa Antiok mwarā apaikĭn kape newk kĭrĭkĭanā. Mwofugĭn iriā nāmāhuak mĭnā aikĭn, māvāvāhwag kimi narmamā khapsaah. Ikĭn a Antiok, kĭmĭrĭkakun kĭni narmamā kape Yesu Kristo mĭnā kĭmā, “Kristĭn.”

²⁷ Ye nĭpĭg a, profet mĭnā tĭksĭn khatārĭhav a Jerusalem mhavĭrā mhavān Antiok. ²⁸ Iriā kĭrĭk, nhagĭn e Akabus, Nanmĭn Rhakā ramarā iran, rĭmĭrkun mākupān mĭmā sweiwei ehūā kĭrĭk tukruh narmamā m-fam. (Kĭni profesi e rĭmauā mĭnor nāfrakĭsĭen kĭn ye nĭpĭg yame Klodias rĭmnamehuā ye nāmā Rom). ²⁹ Kini narmamā kape Yesu mĭnā apa Antiok kĭmĭsorkeikei mā tuksasĭtu ye narmamā kape Yesu mĭnā apa Judia, mĭsher-pān kĭn mane kĭrĭkĭanā kĭrĭkĭanā yame ratuatuk ye nĭrkunĭen kapāriā. ³⁰ Kĭsor māknakĭn, mĭsārāhu-pān mane a ye kwermĭ Banabas mĭne Sol mā tukravān mwarāhu-pān ye kwermĭ elda mĭnā ye nimāhuak apa Jerusalem.

12

Kughen rĭmĭrāhsi-ārav Pita ye kalabus

¹ Ye nĭpĭg a, kĭng kape nāmā Rom, nhagĭn e Herod*, rĭmĭraptārĭkĭn nāmāhuak mĭnā tĭksĭn mĭmā tukruh āriā. ² Mĭni-pān tuk kafan narmamā mĭnā mā tukhavān mharaptārĭkĭn Jemes, piau Jon, mĭsārāru-ta kapān kapā. ³ Kini rĭmnhopni-ta Jemes mām mā nāmā Isrel, rĭkĭriā ragĭen tukun, rarā mĭni-pān mĭn tuk kafan narmamā mĭnā mā tukharaptārĭkĭn mĭn Pita. Kĭraptārĭkĭn Pita ye nĭpĭg kape nāvĭgĭnĭen ehūā e kamni kĭmā “Nānĭen Bred yame yĭs rĭrkāk iran.” ⁴ Kharaptārĭkĭn Pita, mĭhrāhsi-pān ye kalabus. Kini Herod rĭmĭni mā mobael 16 tuksārĭer āswasĭg kĭn, kuas kuas ye aoa mĭnā fam, yenpĭg mĭne yeraan. Herod rĭkĭn ramāsĭk mĭmā nĭpĭg nāvĭgĭnĭen ehūā tukror infamĭen, in

11:16: Wok 1:5

11:18: Wok 13:48; 14:27

11:19: Wok 8:1-4

11:22: Wok 4:36

11:25: Wok 9:30

11:28: Wok 21:10

11:30: Wok 12:25

* 12:1: King e nhagĭn e Herod Agripa. Pāh nĭen mā Herod Antipas.

tukrikir Pita muə ramərer ye nimir mirh. ⁵ Mərig nipig Pita raməmir hanə ye kalabus, nəməhuak minə kasəhuak əusik-əusik tukun.

⁶ Kini tikəni rəkwamir kin, Herod rimə ta mə tukrərip Pita ye nimir mirh. Mərig yenpig, Pita raməmir ye kalabus mamapir ye kwerkwan ye mobael mir kiraru. Karkwəji in kin jen kiraru: kirik raməker-pən ye kwermi mobael kirik, kirik raməker-pən ye kirik. Kini mobael kiraru kawarer ye kwəruə mawarha tukun. ⁷ Taktəkun əmə, agelo kape Kughen ritirhav-pə tukun. Kini məsiə rakhak ye nəkwai kalabus. Kini agelo a rinhai kwerkwai Pita mīmə, “Ei. !Ərer aihuaa!” Taktəkun əmə jen mir yame e kawəker-pən ye kwermi Pita kimiraier-ta atuk.

⁸ Kini agelo ai rini-pən tukun mīmə, “Vəhsi-pən kafam sot mine sandel.” Kini Pita ror nar yame agelo rimini. Kini agelo a rini-pən tukun mə, “Takvəhsi-pən kafam kot, mikwasig kin yo.” ⁹ Kini Pita rikwasig kin, miratərhav ye nəkwai kalabus. Mərig in ripəh nirkunien mə nar yame agelo a ramor iran ror nəfrakisien kin; rikin rəsik mə ta mə in raməmrərhav əmə. ¹⁰ Kini iriu kirauə mwapita mobael yame ramərer əkupən mamarha, kini mirauə mwapita yame ror kiraru kin. Kwasig ikin, kirauə miratərhav-pə ye kwəruə yame kimnor kin aean. Kwəruə a kamtərhav-pən ikin, kamavən Jerusalem. Kini ye nipig a, kwəruə ai rəhitə atuk, kini iriu kiratərhav. Mawəriwak ye swatuk miravən. Taktəkun əmə agelo ai rəta ye Pita mamvən.

¹¹ Məkneikin, Pita, rikin rarə, kini rimə, “Ei. Yakəm yakirkun mə nar e in ror nəfrakisien kin. Yesu Yermaru rimnher-pə kin agelo kafan mə tikrirəh-si ta yo ye kwermi King Herod mine narimnar minə yame nəmə Isrel khamə tuksor irak.”

¹² Pita rəm rirkun mə Kughen ruirisin in, taktəkun əmə, rivən imei Meri, nisin Jon Mak. Narmamə khapsaah kwənhauə ta ye nəkwai nimə a masəhuak. ¹³ Kini Pita rəsik-əsik tapig ye nimə a. Kini yasitu kirik, nhagin e Roda, ruə mə tukrəhitə. ¹⁴ Kini in mərig riki Pita, ruirkun mə Pita a; kini rikin ragien pik tukun, kini mərugin nəhitəyen, kini maiyu əmə mivən mini-əsah-pən iran mīmə, “!Ei! Narimnə əpə. Pita ramərer ye kwəruə apa iruə.”

¹⁵ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Nikam. Nakeno-eno.”

Kini raməkeikei mamni mīmə, “Nikam. Yo yakamni əfrakis.”

Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Nikam. ?Tukmə ror agelo əmə kafan uə?”

¹⁶ Mərig Pita ramərer hanə iruə maməsik-əsik tapig. Kini iriə khavən misəhitə, misəm in, kisakur kin. ¹⁷ Kini Pita rimini-əhu əriə mə tukhapim. Kini maməvsao kin Yesu Yermaru rimivəhsi-ərhav in ye kalabus. Kini mīmə, “Taksəvsao kin kimi Jemes† mine kitawə minə tiksın.” Rəgkiar ta kini map.

¹⁸ Kəni rikwamer kin, yenpig-yenpig, mobael yamə mine kasarha tuk Pita ye kalabus kasaiyoh-aiyoh əriə minə kin, mərig kiseinein mə naha nhagin rimnor Pita. ¹⁹ Kini King Herod rini-pən tuk əriə mə tukhavən misarhakın Pita; mərig khapəh nisəmien. Kini ai, King Herod rərip mobael minə a ye nimir mirh, mivəhsi-pən narpinien kimi əriə mə tukasəkeikei mhamə.

Kughen rivəhsi-pən narpinien kimi yermaru kape nəmə Rom, kini rimhə

Kwasig ikin, King Herod rimatərhav Judia, məsok pirə, mivən apa kwənmhan kirik kamni kimə, Sisaria. ²⁰ Ye nipig a, narmamə ye taon mir e Taea mine Saedon kimisotgoh iriə min, kini rini-əhu nəviginien mə tukripəh nherpən-ien kin. Kini iriə kimisaiyoh nasituyen kin Blastus, yame in ramehuə ye nautə kape King Herod. Kimnhavi nərigien kafan mə tukrokrən kin Herod ruə, pəh kisərhəhu nəmərinuyen iriə min, mə tukrəta min ye nəviginien rivən min kimi əriə.

²¹ Kini kwənhauə ye nipig yame Herod rimini mə tukrəm əriə iran, kini rivəhsi-pən neipən huvə kafan yame ramhajoun mə in ramarmaru; mivən məkwətə ye kwənmhan

12:10: Wok 5:19 † **12:17:** Jemes e ror pisin ye Aposol Jemes yame King Herod rimnhopni kupan (ye Wok 12:2).

12:18: Wok 5:22-24

kape king, mivəhsi-pən nəgkiarien kafan kimi əriə. ²² Kini iriə kisokrən apomh mhamə, “Yermamə e raməgkiar, pəh nien mə yermamə əmə, mərig in kughen kirik.” ²³ Mərig Herod rīpəh nivəhsi-haktəyen Kughen, məkneikin, Kughen rher-pə kin kafan agelo ror Herod rimir. Kini wom minə kisən tīpeiwə iran, rīmhə.

²⁴ Ye nīpig a, nəgkiarien kape Kughen rarkurao. Narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.

²⁵ Kini Banabas mine Sol kwəgkiar fam apa Jerusalem, mirarerig-pə Antiok, mirəkir kwən kirik nhagin e Jon Mak irisir min.

13

Kughen rimirpen Banabas mine Sol mə tukrəni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen

¹ Ye niməhuak apa Antiok, profet minə mine nəmhajoun minə kasarə aikin. Iriə e: Banabas, mine Sol, mine Simeon (yame kamni kimə yemapig), mine Lusias yemə Saerin, mine Manaen (apa kupan in yermamə kirik kape King Herod Antipas). ² Kasarə, kini nīpig kirik, kisəpəh nəviginien masəhuak kimi Kughen. Kini Nanmin Rhakə ruə minipən tuk əriə mimə, “Yakorkeikei mə takhavəh-si haktə Banabas mine Sol pəh iriu tukwor nar yame yakamokrən kin əriu mə tukwor.” ³ Kimisor infamien ye nəhuakien mine nīpəhyen nəviginien, kini misərəhu-pən kwermiriə ye kapəriu kapə tuk nivəhsihaktəyen əriu. Kini mīsher-pən kin əriu mə tukravən.

Banabas mine Sol kirani-ərhav Nəgkiarien Kape Kughen apa Saepras

⁴ Nanmin Rhakə rīvəhsihaktə-ta Banabas mine Sol, kini kwəsok pirə miravən apa Selusia, kini miwat-pən ye nəkwai rao ehuə kirik, miravən apa kwaji tanə kirik kamni kimə “Saepras.” ⁵ Miravən miratərhav-pən apa Saepras, miravən mirəvhiak apa yerkwanu kirik kamni kimə “Salamis.” Ikin aikin a, karəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen ye nəkwai nimə kape nofuginien minə kape nəmə Isrel. Kini Jon Mak rimnasitu irəriu.

⁶ Kini irisir kirharkurao ye tanə a, mirhivən mirhatərhav-pən min yerkwanu a Pafos. Kini ikin aikin a, kirhəm kleva kirik, nhagin e Bajisas. In yemə Isrel, yame in profet eikuə kirik. ⁷ Kleva a, in yasitu kirik kape gavman kape tanə a. Yamehuə a, nhagin e Sejas Polas, nirkunien kafan rehuə. Kini in rokrən kin Banabas mine Sol mə tukrauə mwəm in, meinai in rorkeikei mə tukrərig nəgkiarien kape Kughen. ⁸ Mərig kleva a, Bajisas, ramni hah Banabas mine Sol. (Nhag kleva a, ye nəgkiarien kape nəmə Gris, kamni kimə “Elimas,” nīpran ramni mə “kleva.”) Ramarkut mə tukrukreikin nərigien kape yamehuə a, mə tukrīpəh niniyen nəfrakisien ye Yesu. ⁹ Kini Sol, yame nhagin min kirik kamni kimə Pol,* Nanmin kape Kughen ramarə iran. Rarha-pən məm kleva a Elimas, ¹⁰ minipən tukun mimə, “Ik kwajikovə atuatur kape Setan. Ik nakamni hah narimnar fam yame rhuvə. Ik yermamə kape təvhagə hah mine neikwəyen. Nīpig m-fam nakaukreikin swatur atuatur kape Kughen. ¹¹ Taktəkun əmə, kwermi Kughen tukrīrap ik, nīmrim tukrīpis. Takpəh nəm-pipom-ien nikhakien.”

Taktəkun əmə kleva ai rəm nətokien rəpignap muə muvrig əpis nīmrim. Kini in rīmnəriwək mamərav-ərhav əmə mamarkut mimə yermamə kirik tikrivəh kwermīn mīkir in. ¹² Kini gavman a rəm nar a rīmnor, rakur pik kin nəvhagien kape Pol mine Banabas, kini mamni nəfrakisien ye nəgkiarien kape Yesu Yermaru.

Banabas mine Pol kiravən apa Antiok

¹³ Kini Pol mine in minə tiksīn kīmnhavən apa Pafos, mhavən ye rao ehuə kirik, mhavən apa kwənmhan kirik kamni kimə Pamfilia. Mhavən mhavhiak ye yerkwanu

12:23: Dan 5:20 12:24: Aes 55:11 12:25: Wok 11:29-30; 15:37 13:2: Wok 9:15 13:3: Wok 6:6

13:5: Wok 12:12; 15:39 * 13:9: Nhag e “Sol” in nəgkiarien kape nəmə Isrel; kini nhag e “Pol” in nəgkiarien kape nəmə Rom. Nīpig Sol rīmavən mor wok iriə nəmə Rom, maməri-pən narəyen kapəriə, mukreikin nhagin muə nəgkiarien kape nəmə Rom. 13:11: Wok 9:8

kirik kamni kimə Pega. Ikin aikin a, Jon Mak rimnəpəh əriə ikin mīrerig mamvən apa Jerusalem. ¹⁴ Kini iriə kisasar apa Pega, miseriwək mamhavən apa yerkwānu kirik kamni kimə Antiok, apa Pisidia. Ye nīpig kape Sabat, khavən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel, misəkwətə. ¹⁵ Kəvheikin nəkwəkwə kape Loa kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə kupən, kini kwasig ikin, namehuə kape niməhuak minə kisaiyoh əriə mhamə, “Yo minə tiksīn. Tukmə kimiə nakamhavəh nəgkiarīen kirik tuk nərip-tim-timien nəmə iku, hani-ərhav.”

¹⁶ Kini Pol rhekimter, mīni-əhu əriə mə tukhapim, kini mīmə, “Nəmə Isrel, mine nəmə iku pisin pisin minə yamə mine nakhasiai Kughen kape nəmə Isrel, kimiə fam taksətərig kin nəgkiarīen kafak. ¹⁷ Kupən, Kughen kape nəmə Isrel rimirpen kaha kapəməwə minə, kini nīpig kimisarə rəmhen kin yepsipis minə Ijip, Kughen rīvəh-si haktə əriə mor əriə khauə mhapsaah. Ye nəsaninien ehuə kafan, In rirəhsi-ta əriə ye kwermi nəmə Ijip. ¹⁸ Kini khavən misarə ye kwənmhan əkwak miseriaji newk foti, masor təvhagə hah; mərig Kughen rapəh nīpəhyen əriə. ¹⁹ In rimnor narmamə minə kape nəmə Isrel kamhauh gavman minə kape tanə seven yamə mine kasarə ye tanə a Kenan; kini mivəhsi-pən tanə a kapəriə kimi ripmawə minə, mə kapəriə. ²⁰ Narimnar a rimnor rīvəh nīpig rəmhen kin newk 450.

“Kwasig ikin, Kughen rīvəh-si haktə namehuə kapəriə minə mə tuksarmaru irəriə, mhauə miseriaji nīpig kape profet kirik nhagin e Samuel. ²¹ Nīpig a in a, kimisaiyoh Kughen mhamə iriə kisorkeikei mə tukhavəhsi-haktə king kirik kapəriə. Kini Kughen rīvəh-si haktə yermamə kirik nhagin e Sol, kwajikovə kape Kis. In kwənərəus kape Benjamin. Sol rimnehuə irəriə rəmhen kin king kapəriə kape newk foti. ²² Kini ai Kughen rirəhsi-əhu Sol, kini mivəhsi-haktə Deved mor king kin kapəriə. Kughen rəgnəgin King Deved mīmə, ‘Yakəm yakirkun mə Deved e, kwajikovə kape Jese, norien kafan ratuatuk ye rikik. In yermamə kirik in ramor rikik.’ *(1 Saml 13:13; 16:12)*

²³ “Kini taktəkun ai, Kughen ruəvəh-si haktə mīkip King Deved kirik, nhagin e Yesu, mə tukrivəh mīragh narmamə, rəmhen kin yame Kughen rimirpen-ta kupan. ²⁴ Mərig kwasig ikin Yesu ruə mīrikakun kafan wok, Jon Baptaes rimnamni-ərhav tuk nəmə Isrel mīmə, ‘Taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə, misor baptaes.’ ²⁵ Kini nīpig kape Jon Baptaes ruə ipakə tuk nərkinien kafan wok, kini rimini-pən tuk əriə mīmə, ‘?Kimiə nakharkun mə yo pa? Pəh nien mə yo e yermamə Kughen rimini ta. Takasətərig kin yo. Yermamə kirik e ramuə, yo yakpəh nəmhenien mīmə yo jakrisin ta nəərəus ye kafan sandel.’†

²⁶ “Yo minə tiksīn, kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mine kimiə nəmə tanə pisin pisin minə e nakamhasiai Kughen kape nəmə Isrel. Kughen rimivəhsi-pə Nəgkiarīen kape swatuk yame tukrivəh mīragh narmamə iran. ²⁷ Nīpig Yesu rimatərhav-pə əmə, nəmə Jerusalem mine namehuə kimiseinein mə In a In yermamə yame Kughen rimirpen. Kini miseinein nəgkiarīen kape profet minə kupən yame kaməvheikin ye Sabat minə fam. Məkneikin, kimishopni Yesu rəri-pən nəgkiarīen kape profet minə kupən. ²⁸ Kini iriə khapəh nisəm-pawk-ien mə In rimnor norien has kirik yame ratuatuk mə tukrimhə tukun, kini kisasar, misəkeikei kimi Paelat, yamehuə kape nəmə Judia, mə tukhopni Yesu. ²⁹ Kimisor fam narimnar a rəri-pən nəgkiarīen kape profet minə kupən. Kimnharəh-si-əhu nīpran ye nai kamarkwao kin, mharəh mhavən, misəru-pən ye nəpəæg kapier. ³⁰ Mərig Kughen rimnor In ramragh min ye nimhəyen. ³¹ Kini rimimragh min, mitərhav-pə tuk narmamə kafan minə. Narmamə minə a, kimiseriwək kwis iriə Yesu kupən. Kharikakun Galili, mhauə miseriaji-pə ye Jerusalem. Kini taktəkun ai, narmamə minə

13:13: Wok 15:38 **13:17:** Eks 1:7; 6:6; 12:51 **13:18:** Nam 14:34; Dut 1:31-32 **13:19:** Dut 7:1; Jos 14:1

13:20: Jdg 2:16; 1 Saml 3:20 **13:21:** 1 Saml 8:5,19; 10:20-24 **13:22:** Sam 89:20 **13:23:** 2 Saml 7:12-16

13:24: Mat 3:1-2 † **13:25:** Nəgkiarīen e kape Jon Baptaes raməmīr ye Mak 1:7; Jon 1:20, 27. **13:28:** Mat 27:22-23 **13:29:** Mat 27:59-60

a kamhani-ərhav-pən kimi piautawə minə e, nəmə Isrel, mə iriə kimisəm əfrakis Yesu, mhani mhamə In rimimragh əfrakis.

³² “Kini kimawə yimnhauə ikin e tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kimi əmiə. Nirpenien yame Kughen rimini-pən tuk kaha kapətawə minə kupən, ³³ ruini-ta tuk ətawə, nimikipriə. Rimnor Yesu rimragh min ye nimhəyen, rəri-pən nəgkiarien ye Ol Sam japta tu yame ramni mimə,
“ ‘Ik kafak kwajikovə.

Yimirəh Ik e towei.’

(Sam 2:7)

³⁴ “Kughen ruini-ərhav ta ye Nəkwəkwə kape Kughen mimə tukror Yesu ramragh min ye nimhəyen kafan, məriḡ In tukriphəh min nimhəyen; nıpran to rapəh nəmətiti. Kini mamni mimə,

“ ‘Yo jakwəhsi-pre nihuvəyen kimik rəmhen kin yame yimirpen-ta mə jakwəhsi-pən kimi King Deved.’

(Aes 55:3)

³⁵ “Kini nəgkiarien pisin kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,
“ ‘Ik to nakpəh nıpəhyen mə nıprai yemə rhakə kafam tukrəmətit.’

(Sam 16:10)

³⁶ “Nıpiḡ King Deved rimamragh, in mamor narimnar yame Kughen rorkeikei. Kwasig ikin, rimhə. Kinim in iriə kafan kaha minə. Kini nıpran ruəmətit ta. ³⁷ Məriḡ nıprai Yesu yame Kughen rimnor rimragh min ye nimhəyen, in rıpəh nəmətiti. †

³⁸⁻³⁹ “Ror pən, yo minə tiksın, takasəkeikei mharkun huvə nəgkiarien yame kimawə yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə mhamə Yesu rimnor swatuk mə Kughen tukriəhsi-ta narpinien kape təvhagə hah kape narmamə. Yermamə, to rəri-pən pawk Loa minə fam kape Moses, to Kughen rıpəh niniyen mə in yemə atuatur. Məriḡ narmamə m-fam yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu, Kughen tukriini mə iriə nəmə atuatur. ⁴⁰ Ror məknakin mə kimiə takasəriḡ əmiə, pəh nəgkiarien kape profet minə tukriphəh nuə-minien irəmiə ⁴¹ yame ramni mimə,

“ ‘!Ah! Kimiə yamə mine naksarh iakei irak.

Taksəm, mharkun. Misakur, kini mhamhə.

Jakor nar kirik irəmiə, to yermamə kirik rhoprai-pre kimi əmiə,
to kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.’ ”

(Hab 1:5)

Narmamə rikiriə ramagien tuk nəriḡien Nəgkiarien Huvə

⁴² Kini nıpiḡ Pol mine Banabas kiratərhav, narmamə kisaiyoh masəkeikei kimi əriu mhamə, “Ye Sabat yame ramuə, nakrareriḡ-pə min, mwəḡkiar min kin kimi əmawə.”

⁴³ Kasəhuak infamien, misaiyu rik rik, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin Pol mine Banabas.

Narmamə minə a, tiksın nəmə Isrel, mine tiksın nəmə tanə pisin pisin yamə mine kimisəpəh narəyen kape nəmə iməriə ikin, mhauə mhakwasig kin nəhuakien kape nəmə Isrel. Kini iriu kawəḡkiar kimi əriə mwor kwiriḡ kimi əriə mirəmə, “Takasəkeikei misarə ye nihuvəyen kape Kughen mamharpin.”

⁴⁴ Kini ai, ye Sabat yame ramuə, ipakə tuk narmamə minə fam ye yerkwanu a khauə misofugın mə tuksəriḡ min nəvsaoyen kin Yesu Yermaru.

Nəmehuə kape nəmə Isrel kimisəpəh Pol mine Banabas; kini iriu kiravən tuk nəmə tanə pisin minə

⁴⁵ Məriḡ nəmə Isrel tiksın kimisəm mə narmamə khapsaah kwənhauə aikin, kasor jalus kimi Pol, mamhani hah in mine nəgkiarien kafan. ⁴⁶ Məriḡ Pol mine Banabas krapəh nıraginien; mirəni mirəmə, “Kimru yakawarkut mə jakrəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen mwəkupən kimi əmiə nəmə Isrel. Kini kimiə nakasəpəh nəgkiarien kapəmru ramhajoun pən mə nakhapəh nisəmhenien mə takhavəh nimraghien rerin. !Nəmhen, pəh kimru yakwəpəh əmiə miravən tuk nəmə iku pisin pisin minə! ⁴⁷ Meinai Kughen

Yermaru rīmivəhsi-pə ta nəgkiarĭen kimi əmawə mīmə,
 “Yimnor ik laet kape tanimtanə.

Mə ik takvən mīni-ərhav swatuk yame jakvəh mīragh narmamə fam iran, rarkurao
 ye tanimtanə.’” (Aes 49:6)

⁴⁸ Kini nīpīg narmamə e pəh nien mə nəmə Isrel kīmīsərig nəgkiarĭen a, rīkiriə
 ragien pik. Kini kasəgnəgin Kughen tuk nəgkiarĭen kafan. Kini narmamə yamə mīne
 Kughen rīmīrpen ta əriə mə tukhavəh nīmraghien rerin, iriə kīmnhani nəfrakisien iran.
⁴⁹ Ror məkneikīn, nəgkiarĭen kape Kughen rītərhav mīvən ikīn mīnə fam rarkurao ye
 kwənmhan a.

⁵⁰ Məkneikīn nəmə Isrel kīmnhavən mīsəm nīpianehuə yamə mīne kasəhuak ye
 nəhuakien kape nəmə Isrel, mīne nəmehuə mīnə kape rukwanu a, mīsarkut tuk əriə
 mhamə tukhauh Pol mīne Banabas. Kini mīsəkəu-ta əriu a iməriə ikīn. ⁵¹ Mərig iriu
 kwarpita-arpita nīmokrur ye sandel kapəriu [mwor nīmətətien mə nəmə ikīn a kīmisor
 nar kīrik rīpəh nəmhenien.] Kini kīravən apa yerkwanu a, Ikoniam. ⁵² Mərig narmamə
 kape Yesu mīnə apa Antiok, Nanmīn kape Kughen rukwar irəriə; kini rīkiriə ragien.

14

Pol mīne Banabas kīmīravən apa Ikoniam

¹ Nar a rīmnor mīn apa Ikoniam. Apaikīn, Pol mīne Banabas kīmīwauru-pən ye
 nīməhuak kape nəmə Isrel mīwəgkiar mīwapita, mīrəvi narmamə khapsaah- nəmə
 Isrel mīne nəmə Gris mīn; khani nəfrakisien ye Yesu. ² Mərig nəmə Isrel yamə mīne
 khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarĭen kapəriu kīmnhavən tuk nəmə Gris, mhauh
 nərigien kapəriə mə tuksəməkīn nəməhuak mīnə, mhani hah əriə. ³ Mərig Pol mīne
 Banabas kīmīwarə aikīn a ror tu; kini kwətguh tuk nīni-ərhavyen Nəgkiarĭen Huvə kape
 Yesu Yermaru; kini Kughen rīmnor əriu kwor nīmətətien rīpsaah mə narmamə tuksəm
 kharkun mə nəgkiarĭen kape nihuvəyen kape Kughen ror nəfrakisien kīn.

⁴ Nəmə ikīn kīmīsəwhai əriə mīnə; tīksin kīmnhakwasig kīn nəmə Isrel yamə mīne
 khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu, kini tīksin kīmnhakwasig kīn aposol mir a. ⁵ Nəmə
 Isrel a, mīne nəmə Gris, mīne nəmehuə mīnə kapəriə kīmnharai mhun nəgkiarĭen
 mhamə tukhauh əriu mīsarkwhopni əriu kīn kapier apīg. ⁶⁻⁷ Nīpīg Pol mīne Banabas
 kwərig nīrai-mhunien kapəriə, kwarar, mīwap mīravən ye provins e Likaonia.

Pol mīne Banabas kīmīravən apa Listra

Kini mawəriwak, mīravən yerkwanu mir a, Listra mīne Debe. Kini ye yerkwanu mir
 a mīne ikīn mīnə ipakə tuk yerkwanu mir a, iriu kīmarəni-ərhav Nəgkiarĭen Huvə kape
 Yesu. ⁸ Apa Listra, yermamə kīrik apaikīn nihun rahas ror hanə; to rapəh nəriwəkien.
 Ramkwətə, ⁹ mamətərig kīn nəgkiarĭen kape Pol. Kini Pol rəm tīm tīm kwən a mīrkun
 mə ruini-ta nəfrakisien mīmə Kughen to rīrkun nor-huvəyen nihun. ¹⁰ Kini Pol rokrən
 apomh mīmə, “!Ah! Hekimter.” Taktəkun əmə rħekimter məriwək.

¹¹ Kini narmamə kīsəm nar yame Pol rīmnor, kīsokrən mamhani ye nəgkiarĭen
 Likaonia mhamə, “!Səmru! !Kughen kapətawə mīnə khaukrekin əriə mīnhauə mīsor
 yermamə kīn əriə, mīseiwaiyu-pə imətawə!” ¹² Kini rīkiriə rəsik mə Banabas e Sus,
 [yermaru kape kughen mīnə kapəriə.] Mərig in ai Pol in yermamə kape nəgkiarĭen,
 rīkiriə rəsik mə in e Heremes, yenī kape kughen mīnə kapəriə. ¹³ Nīmə kape kughen
 e Sus, ramərer ye nīkar rukwanu pən. Kini pris kape kughen a rīmavən mōkwān-pən
 jīhi nai ye kau mīnə tīksin məsig əriə muə ye kwəruə kape kəupə ye yerkwanu a kīmnor
 kīn kapier. In mīne kwhen a kīsorkeikei mə tukhauh mhavaan nar mīragh mīnə a tuk
 nəhuakien kimi Pol mīne Banabas.

¹⁴ Mərig aposol mir a kwərig nəvsaoyen kin, kweikus neipən kapəriu [mwor nımtətien mə rikiriu rəpou.] Mwaiyu miravən ye kwerkwan irəriə mwokrən ehuə mirəmə, ¹⁵ “! Ah! ? Rhawor nakhamə taksor nar e? Kimru yermamə mir əmə e- rəmhen kin əmiə. Kimru yakərauə mə jakrəni-ərhav Nəgkiarien Huvə, mirəmə taksarar ye nərigien kapəmiə, mhapəh nisəhuakien kimi kughen apnapig minə. Misəhuak əmə kimi Kughen rerin. In rımnor neai mine nımoptanə mine tame tahik, mine narımnar fam yame kamhaswin irəriə. ¹⁶ Apa kupən, In rımnəta ye narmamə m-fam ye tanımtanə kisəripən əmə swatuk minə kapəriə. ¹⁷ Mərig nıpig m-fam, In ramor swatuk kimi əriə mə iriə tukharkun nisəmien nihuvəyen kafan. In ramor nəhig ramip; mamor nəviginien ramor kwənkwan ye nıpig minə atuatuk kapəriə. In ravəhsi-pre nəviginien kimi əmiə, mamor rikimiə ramagien.” ¹⁸ Aposol mir a kırıni pawk nəgkiarien a, mərig ipakə əmə iriü kırıpəh nəmhenien tuk nırıni-əhuyen narmamə minə a yamə mine khamə tukhauh kau, mhavaan əru, misor sakrefaes kin kimi əriü.

¹⁹ Kasarə pi pom mamhavən, kini nəmə Isrel tiksın kimnhasi-pən apa Antiok mine İkoniam, mhauə mhatərhav-pə Listra. Khavi narmamə khapsaah khauə mhakwasig kin əriə, mharaptərkın Pol, misəsik in kin kapier, mhaukəkin in misərəhu in iruə yerkwanu a, misapəh raməmır. Rikiriə rəsik mə ruamhə əfrakis. ²⁰ Mərig narmamə kape Yesu minə kimnhauə misərer rao rao kin, Pol rhekınter min, mivən min yerkwanu a. Kəni rikwamer kin, in mine Banabas kimiravən apa yerkwanu a Debe.

Pol mine Banabas kırırerig-pən Antiok ye provins e Siria

²¹ Pol mine Banabas kimirani-ərhav Nəgkiarien Huvə yerkwanu a Debe, mirəvi narmamə khapsaah khauə narmamə kape Yesu minə. Kwarar min, mirarerig min miravən apa Listra. Kwasig ikin, kratərhav min aikin, mirarerig mirauə İkoniam. Kwasig ikin, kırırerig min mirauə apa Antiok. ²² İkin minə, iriü kwərip tım tım narmamə kape Yesu minə mwor kwirig kimi əriə mə tuksərer tım tım ye nhatətəyen kapəriə, mirəmə, “Kitawə kamhavən ye Narmaruyen kape Kughen, tukasəkeikei misəm rəutən tuk ətawə.” ²³ Kini Pol mine Banabas kırımiavən ye nıməhuak minə, miravəh-si haktə elda minə kapəriə, mwapəh nəviginien mawahuək, mawərəhu-pən əriə ye kwermi Yesu Yermaru yame kashatətə iran.

²⁴ Kini ai, kırıakrao ye kwənmhaan a Pisidia, mwəsok-pihiu miravən Pamflia ²⁵ marəni-ərhav Nəgkiarien Huvə apa Pega. Mwəsok pirə min yerkwanu kırık kamni kimə Atalia. ²⁶ Miravən ye rao kırık mirarerig min mirauə Antiok ye provins a Siria. İkin aikin a kimnaməhuak kupən kimi Kughen mə In tukrıvəhsi-pən nihuvəyen kimi əriü mə iriü tukratərhav mirəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen. Kini taktəkun ai kwor infamien ye nəriwəkien kapəriü.*

²⁷ Kimiratərhav-pə aikin a, mwokrən kin nəməhuak minə mə tukhauə misofugin. Kini mwəvsao kin narımnar minə a yame Kughen rımnor əriü mə tukwor, məhitə ye swatuk tuk nəmə tanə pısın pısın minə mə tukhauə mhani nəfrakisien ye Yesu. ²⁸ Kini iriü mwarə aikin a ror tu iriə narmamə kape Yesu minə.

15

Nəməhuak minə tiksın khamə tukaməkeikei kəri-pən Loa kape Moses

¹ Narmamə tiksın khatərhav a Judia, misəsok-pihiu, mhavən apa Antiok. Mishajoun nəməhuak minə mhamə, “Tukmə kırıpəh nəsigpənien əmiə rəri-pən Loa yame Moses rımini, Kughen to rıpəh nıvəh-mıraghien əmiə.” ² Kini Pol mine Banabas mine narmamə minə a, kasotgoh pik kimi əriə minə tuk nəgkiarien a. Məkneikın, nəməhuak minə apa

14:15: Sam 146:6; Wok 10:26 **14:16:** Wok 17:30 **14:17:** Jer 5:24 **14:19:** Wok 17:13; 2 Kor 11:25 **14:22:** Wok 15:32; 1 Tes 3:3 * **14:26:** Nəmə Antiok kimisher-pən kin Pol mine Banabas mə tukrakurao məvsao kin Yesu Kristo. Newk kırıkianə ruauə muavən ta, kini taktəkun ai iriü kırırerig-pə apa Antiok. **14:27:** Wok 15:4,12 **15:1:** Gal 5:2

Antiok khavəh-si haktə Pol mīne Banabas mīne narmamə mīnə mīn tiksīn mə tukhavən apa Jerusalem mīsəm aposol mīnə mīne elda mīnə kape niməhuak tuk nərəhu-atuatuk-ien nəriġien a.

³ Nəməhuak mīnə kisher-pən kīn əriə mə tukhavən. Nīpīġ khavən, mhatərhav-pən Fonisia mīne Sameria, mhani-əsah pən tuk əriə mə nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə kīmnəhuə mhani nəfakisien ye Yesu. Nəvsaoyen a ror nəməhuak mīnə rīkiriə rāġien. ⁴ Nīpīġ khauə mhatərhav-pə Jerusalem, nəməhuak mīnə mīne aposol mīnə mīne elda mīnə kīmnəhani vi vi əriə. Kīni Pol mīne kafan mīnə kasəvsao kīn narīmnar yamə mīne Kughen rīmivəhsi-pən nəsanīnien kīmi əriə mə tuksor.

⁵ Məriġ Farisi mīnə tiksīn yamə mīne khani nəfrakisien ye Yesu kīshekīmter mhamə, “Nəmə mīne pəh nien mə nəmə Isrel, tukaməkeikei kəsīġ-pən əriə kīni tukaməkeikei khajoun əriə pəh kīsəri-pən Loa kape Moses.”

⁶ Kīni aposol mīnə mīne elda mīnə kape niməhuak kīsəkwətə tuk nəriġien a. ⁷ Kīmīsəġkiar rapomh pīk, kīni Pita rhekīmter mīmə, “Yo mīnə tiksīn. Kīmīə nakharkun mə tu tu kwənmpōpīn, Kughen rīmīrpen-ta yo irətawə mīmə yo jakni-ərhav Nəġkiariēn Huvə kīmi narmamə yamə mīne pəh nien mə nəmə Isrel, mə iriə tukhani nəfrakisien ye Yesu. ⁸ Kughen, yame rīrkun rīki narmamə, mīvəhsi-pən Nanmīn Rhakə kīmi əriə rəmhen əmə kīn yame rīmivəhsi-pə kīmi ətawə, kīni mamor nīmtətien mə rīkin rāġien mīn tuk əriə. ⁹ Rīpəh norien ror pīsīn kīmi əriə. Nīkam. Iriə mīn khani nəfrakisien iran, kīni In rīvəh-si ta təvhagə hah kapəriə rəmhen kīn yame rīmnor ta irətawə. ¹⁰ Kīmīə naksəvi niēmhaa kape Kughen mhavəhsi-pən loa kīrik kīmi əriə rəmhen kīn kajipə pam kīrik. Səmru. Kītawə, mīne kapətawə kaha mīnə kupən khapəh nīsəmhenien mə to kharəh kajipə pam a. ¹¹ Məriġ kītawə kīshatətə ye Yesu Yermaru mə tukrīvəh mīragh ətawə ye nihuvəyēn kafan, mīne nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə mīn.”

¹² Nəġkiariēn a rətāpīġ pīk kīn narmamə mīnə a kasofuġīn aikīn a. Kīni iriə kasətəriġ əmə kīn Pol mīne Banabas kawəvsao kīn nīmtətien yamə mīne Kughen rīmivəhsi-pən nəsanīnien kīmi əriu mə tukwor ye nīmri narmamə ye tanə pīsīn pīsīn mīnə.

Jemes rətāpīġ kīn nəġkiariēn

¹³ Pol mīne Banabas kwor infamien ye nəvsaoyen, kīni Jemes rhekīmter, mīni-pən tuk əriə mīmə, “Yo mīnə tiksīn, sətəriġ kīn yo. ¹⁴ Saemon Pita rīmnhoprai-pə huvə kīmi ətawə mə Kughen rīmnor əpu In kīmi nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə, mīpīk ta əriə tiksīn mə kafan narmamə mīnə. ¹⁵ Rəmhen əmə kīn nəġkiariēn kape profet kīrik kupən yame rīmīrai ye Nəkwəkwə kape Kughen, mə Kughen rīmə,

¹⁶ “ ‘Kwasīġ ikīn, Yo jakreriġ-pə mīn. Mor huvə rao* kape narmaruyen kape King Deved e yame rīmnəmətēih kupən, ipakə əmə rəmnmīn.

Rīnahas pawk, jakrəh-si haktə, mīrīrpin, məspir, mor rəutən mīn.

¹⁷⁻¹⁸ Mə narmamə yamə mīne pəh nien mə nəmə Isrel- narmamə pīsīn pīsīn mīnə rarkurao ye tanīmtanə- yamə mīne yīmīrpen ta əriə mə kafak narmamə mīnə tuksarha-pə tuk Yo.

Yo e Kughen Yermaru, apa kupan yīmnhajoun narmamə kīn narīmnar mīnə e mə tukharkun. In e nəġkiariēn kafak.’ ” *(Amos 9:11-12)*

¹⁹ Kīni Jemes rīmə, “Nəġkiariēn kafak ror məkneikīn: Taktəkun ai, narmamə yamə mīne pəh nien mə nəmə Isrel kwəsarar ye nəriġien kapəriə maməhuə tuk Kughen. Rapəh nəmhenien mə kītawə tuksor riskai pīk tuk əriə. ²⁰ Məriġ pəh kharai nəkwəkwə kīrik rīvən kīmi əriə, mhani-pən tuk əriə mhamə tukhapəh nīsənien nəvīġīnien yame kīmoh kivaan əru tuk nəhuakien kīmi nanmī kughen eikuə mīnə. Nəvīġīnien mīnə a kīsəmkīmīk ye

15:2: Gal 2:1 **15:4:** Wok 14:27 **15:7:** Wok 10:1-43 **15:8:** Wok 10:44; 11:15 **15:10:** Mat 11:30; Gal 3:10
15:11: Gal 2:16; Efes 2:5-8 **15:13:** Gal 2:9 * **15:16:** Nəġkiariēn kape nəmə Gris rīpəh nīniyēn “rao kape King Deved” məriġ rīmə, “nīmə tapolen kape King Deved.” Məriġ nīpran rīmə “generation” uə yerkwānu, mīne narmamə, mīne nīmə.

nimri Kughen. Mhapəh nisor-haspən-ien kimi nĭpiraovĭn. Mhapəh nisənien nar mĭragh yame kimnəvit-əpni, meinai nitawĭn raməmĭr hanə ye nĭpran. Mhapəh nisənien nitə.
²¹ Tukasəkeikei mhavəhsi-pən natuakəmien minə e kimi əriə meinai kimnharikakun ta tu, kaməvheikin Loa kape Moses ye Sabat mine fam ye nəkwai niməhuak minə fam kape nəmə Isrel. Kini kimnamni-ərhav Loa kape Moses yerkwānu minə m-fam.”

Aposol minə mine elda minə kisher-pən kin nəkwəkwə kirik kimi nəməhuak minə pəh nien mə nəmə Isrel

²² Kini aposol minə mine elda minə, mine nəməhuak minə fam khani kwis mə tukhavəhsi-haktə iriə tiksĭn mĭsher-pən kin əriə khakwasig kin Pol mine Banabas, mhavən apa Antiok. Mishajoun Saelas mine Judas (nhagin min kirik kamni kimə Basabas). Kwərə mir a, narmamə kamhasiai əriu. ²³ Mhavəhsi-pən nəkwəkwə kimi əriu mə tukhrivəh mĭravən. Nəkwəkwə a ramni mĭmə,

Kimawə aposol minə mine elda minə, kimawə piaumiə minə.

Kimawə yakamhani vi vi əmiə, nəmə tanə pisĭn pisĭn minə, kimiə nəməhuak minə, yame kasarə apa Antiok, mine Siria, mine Silisia:

²⁴ Yakasərig mə kimawə tiksĭn kimnhauə mĭsor riskai-pre pik tuk əmiə. Mərig kimawə yakhapəh nhavəhsi-pənien nəgkiarien kirik kimi əriə mə tukhauə mĭsor məknenkin. ²⁵ Ror pən, kimawə yimĭsəkwətə kirik, mishajoun yermamə kiraru e mĭsher-pre kin mə tukravəh nəgkiarien kapəmawə mĭraurə kimi əmiə. Mə iriu tukrakwasig kin fren kapəmawə mir e Pol mine Banabas. ²⁶ Ipakə əmə iriu kramhə tuk nĭni-ərhavyen nəgkiarien kape Yesu Kristo, Yermaru kapətawə. ²⁷ Kimawə yaksher-pre kin Judas mine Saelas mə iriu tukraurə tuk əmiə. Kwərə mir ai tukrani huvə nəgkiarien yame kimawə yimnharai. ²⁸ Kini Nanmĭn kape Kughen rikĭn ragien, mine rikitawə ragien mə jakkhapəh nhavəhsi-preyen natuakəmien kirik yame riskai pik tuk əmiə. Kini yakhavəhsi-pre əmə natuakəmien mine en: ²⁹ Takhapəh nisənien nəvigĭnien yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmĭ kughen eikuə minə. Mhapəh nisənien nitə. Mhapəh nisənien nar mĭragh yame kimnəvit-əpni, meinai nitawĭn raməmĭr hanə ye nĭpran. Mhapəh nisor-haspən-ien kimi nĭpiraovĭn. Tukmə naksəri-pən natuakəmien minə a, takpisarə huvə.

In əmə e nəgkiarien kapəmawə.

³⁰ Kini namehuə minə a kisher-pən kin narmamə a, khavən apa Antiok. Khavən, mhatərhav-pən, mĭsokrən kin nəməhuak minə aikĭn. Khauə, mĭsufugin. Kini kimnhavəhsi-pən nəkwəkwə a kimi əriə. ³¹ Kimĭsəvhuekin nəkwəkwə a mĭsərig rhuvə pik, meinai nəgkiarien kafan ravəhsi-haktə nərigĭen kapəriə. ³² Judas mine Saelas, profet mir ai, kawəgkiar apomh kimi nəməhuak minə, məwhag kimi əriə mwor əriə kasərer tim tim. ³³ Iriu kimĭwarə rəpomh kwənmpĭn aikĭn. Kwasig ikĭn, nəməhuak minə kimisaowĭə kin əriu. Mĭsaiyoh-pən Kughen mə tukrivəhsi-pən nəmərĭnuyen kimi əriu. Kini mĭsher-pən kin əriu kirarerig mĭravən tuk narmamə yamə mine kimĭsher-pən kin əriu. ³⁴⁻³⁵ Mərig Pol mine Banabas kimĭwarə mĭn apa Antiok ror tu kwənmpĭn, iriə narmamə khapsaah kasəvhag mhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen.

Pol mine Banabas kawəwhai əriu minə

³⁶ Kisarə mamhavən, Pol rĭni-pən tuk Banabas mĭmə, “Rhuvə mə tukrarerig mĭravən mwəm kirau minə tiksĭn yerkwānu minə a mĭrani-ərhav ta nəgkiarien kape Kughen, ai mwəsiekun-ru əriə.” ³⁷ Mərig Banabas rorkeikei mə tukrəkĭr Jon Mak pəh rikwasig kin əriu. ³⁸ Mərig Pol rəm mə rĭpəh natuatukĭen, meinai in apa kupən, kimnarharə apa Pamfilia, kini Jon Mak rĭmnəpəh əriu, mĭrerig. ³⁹ Kini Pol mine Banabas kaotgoh kimi əriu minə tuk Jon Mak, kini məwhai əriu minə. Banabas rikĭr Jon Mak, mĭravən ye rao kirik mĭravən apa ye tanə kirik kamni kimə Saepras. ⁴⁰ Mərig Pol rĭmini-pən tuk Saelas

mə iriu min. Kini nəməhuak minə kimisəhuak kimi Yesu Yermaru mə In tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriu, kini en kratərhav. ⁴¹ Iriu kimiwəriwək mratərhav-pən Siria mine Silisia, mawor nəməhuak minə kamhaskai.

16

Timoti ramkwasig kin Pol mine Saelas

¹ Kini Pol rəriwək min mivən apa yerkwanu mir kiraru nhagriu Debe mine Listra. Aikin a, yermamə kirik kape Yesu ramarə ikin, nhagin e Timoti. Nisini ramni nəfrakisien ye Yesu; in kwənərəus kape nəmə Isrel. Mərig rimni in yemə Gris. ² Nəməhuak minə apa Listra mine Ikoniam kamhani mhamə Timoti in yamehuə kirik. ³ Kini Pol rorkeikei mə tukrikir Timoti iriu min. Kini məsig-pən in, meinai ripəh norkeikeiyen mə nəmə Isrel rikiriə tukrahas mhawor nəmə aikin a kharkun mə rim Timoti in yemə Gris.* ⁴ Kini irisir kirhuvən mrhitərhav-pən yerkwanu minə, marhəni-ərhav tuk narmamə kape Yesu minə mirhimə nəgkiarien yame aposol minə mine elda mine Jerusalem kimisərəhu. Kini irisir krhajoun əriə mə tukasəkeikei misəri-pən nəgkiarien a. ⁵ Ror məknakin, mə nəməhuak minə aikin minə fam kamhaskai ye nhatətəyen kapəriə. Nipig minə fam, kamhapsaah.

Pol rəm nəmərəhavyen kirik

⁶ Irisir kirhuvən mrhitərhav-pən yerkwanu minə Frijia mine Galesia, meinai Nanmin kape Kughen rimini-əhu mə tukrhipəh nırhivənien mirhini-ərhav nəgkiarien apa provins a Tarki. ⁷ Kirhuvən mirhuə ye nikar provins mir a Misia mine Bitinia, krhimə tukrhuvən apa Bitinia; mərig Nanmin kape Yesu† ripəh niniyen mə tukrhuvən aikin. ⁸ Kini irisir krhitərhav-pən Misia, mrhivirə mirhuvən yerkwanu kirik kamni kimə Troas. ⁹ Yenaiyu, Pol rəm nəmərəhavyen məm mimə yemə Masedonia kirik rərer maiyoh-pən in maməkeikei kim in mimə, “Yuə-ru e Masedonia masitu irəmawə.” ¹⁰ Pol rimnəm ta nar a, taktəkun əmə kimawə yimisətu huvə kapəmawə narimnar mə jakhatərhav min aikin a, mhavən apa Masedonia, meinai yimnharkun mə Kughen rimnokrən kin əmawə mə jakhani-ərhav Nəgkiarien Huvə kimi narmamə ikin.

Pian a Lidia ruə mini nəfrakisien ye Yesu

¹¹ Kini ai, yakhavəh rao kirik, mhatərhav apa Troas, mhavən atuaturk ye tanə a kamni kimə Samotres. Kəni rikwamir kin, yakhavhiak-pən apa yerkwanu kirik kamni kimə Neapolis. ¹² Kini yakhatərhav aikin a, misəriwək mhavən miseriaji yerkwanu a Filipae, yame raməmir kupən ye provins a Masedonia. Yermaru kape Rom ramarmaru ye kwənmhaan a. Kimawə yimisarə kəskəh aikin a. ¹³ Kini ye Sabat, yimisəta yerkwanu a, miseiwaiyu mhavən ye nu kirik, meinai yimisərig mə kavən aikin kaməhuak. Aikin, yiməkəwətə, misəgkiar kimawə nipiraovin yamə mine kwənhauə ta aikin misəkəwətə. ¹⁴ Pian Tuatira kirik ramkwətə mamətərig kin əmawə. Nhagin e Lidia. In piraovin kape nəvraiye neipən huvə minə‡ mavəh mane iran. Pian a, ramsiai Kughen. Kini Yesu Yermaru rəhitə ye nirkunien kafan mimə in tukrini nəfrakisien ye nəgkiarien kape Pol. ¹⁵ Kini in mine kafan minə kimnhavən misor baptaes. Kini rimini-pə tuk əmawə mimə, “Nakasəm mə yakamni nəfrakisien ye Yesu Yermaru, kini takasəkeikei mhauə misarə imak yerkwanu.” In rimivi əmawə, yakhavən misarə kimawə min.

Kivəhsi-pən Pol mine Saelas ye kalabus

¹⁶ Nipig kirik, kimawə yimnhavən aikin kaməhuak ikin, kini misəm piraovin kirik. In yor atuə kin kirik yame kimivəh nimrin. Pian a, nanmin hah raməmir iran, mamor in mə

16:1: Wok 14:6; 2 Tim 1:5 **16:2:** Fil 2:19-22 * **16:3:** Nəmə Isrel to khapəh nisərigien kwənərəus kirik kape nəmə Gris. Mərig Pol rimə to rəsipən Timoti, ai ruə məmhen kin yemə Isrel kirik, ai nəmə Isrel to kisərig. **16:4:** Wok 15:23-29 **16:6:** Wok 18:23 † **16:7:** Nanmin kape Yesu in Nanmin kape Kughen, uə Nanmin Rhakə. ‡ **16:14:** Neipən a nimrin rhaktə, kini rimrimrə apig.

in rirkun nini-ərhavyen narimnar yame tukripiuə. Kini pian a in ravəh pik mane ehuə iran, kape kafan namehuə, meinai narmamə kasərok namehuə kafan minə mə tuksərig nəgkiarien kafan. ¹⁷ Kini in ramkwasig kin əmawə Pol, mamokrən ehuə mamni mimə, “!Narmamə minə e, iriə narmamə kape nor atuə-kinien kape Kughen, yame In yerpig! Kamhani-ərhav swatuk yame Kughen ravəh miragh narmamə iran kimi əmiə.”

¹⁸ Rinnor nar a nipig ripsaah. Ror Pol ramərig rahas pik. Rarar məgkiar kimi nanmin has yame raməmir ye pian a, mimə, “Ye nhag Yesu Kristo, yakamni-pre tuk ik mimə, ! Takəta ye pian e!” Taktəkun əmə, nanmin has a rəta ye pian a.

¹⁹ Mərig namehuə kafan minə kisəm kharkun mə swatuk kape nivəhyen mane ruirkək ai taktəkun, kisarar, mharaptəəkən Pol mine Saelas, mharəh əriu misor əriu kawərer ye nimri mirh. ²⁰ Misərip əriu kawərer ye nimri yemə Rom mir - iriu narmamə kape kaonsel. Kini mhani-pən tuk əriu mhamə, “Kwərə mir e, iriu yemə Isrel. Iriu kaworiah pik nəmə imətawə ikin. ²¹ Mwarkut tuk ətawə mə tuksəri-pən narəyen pisin. Mərig norien a rapəh natuatukien ye loa kapətawə. Kitawə nəmə Rom. To khapəh nisəri-pəniən swatuk a.” ²² Kini narmamə khapsaah khauə min mhani hah əriu. Kini yamehuə mir kape kaonsel krəni-pən tuk mobael minə mə tukharəh-si ta neipən kapəriu mhauh əriu. ²³ Kini kimnhauh pik əriu, kwasig ikin, kharəhsi-pən əriu ye kalabus, mhani-pən tuk yermamə kape narhayen tuk kalabus mhamə, “Ik takamarha huvə tuk əriu.” ²⁴ Yermamə yame ramarha tuk kalabus rərig nəgkiarien a, mirəh əriu mivən ye kwənmhan kirik apa imə əgkəp. Mərəhu-pən nai ye nihuriu markwəji ətəəkən-pən əriu iran.

²⁵ Kini yenpig əru, Pol mine Saelas kimiwəhuak. Kini mawəni nipe marəvəh-si haktə Kughen; kini narmamə yamə mine kasəmir ye kalabus kimisətərig kin əriu. ²⁶ Taktəkun əmə, nimnimien ramavən pik, mor kalabus rikiu-kiu. Taktəkun əmə kwəruə minə kisəhitə. Kini nərəus yamə mine kimnərkis narmamə kin, kharisin misəsaah. ²⁷ Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rarha, məm kwəruə minə kape kalabus kimisəhitə, rimə ta mə narmamə a ye nəkwai kalabus kwəsap ta. Məknekən rirəh kafan nau nisə mə tukrhapni atuk əmə in kinŞ. ²⁸ Mərig Pol rokrən apomh mimə, “!Ah! !Apəh nhapniyen ik! Kimawə fam yakasəmir hanə imə.”

²⁹ Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rokrən mə yermamə kirik tukrirəh laet muə, maiyu mivən ye nəkwai nimə, mənimkur-pən ye nihu Pol mine Saelas, migin pik. ³⁰ Mikir əriu mivən apa iruə maiyoh əriu mimə, “!Yeməhuə mir! ?Jakhawor pən iran mine pəh Kughen rivəh miragh yo?”

³¹ Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “Ik, takni nəfrakisien ye Yesu Yermaru, pəh Kughen tikrivəh miragh ik mine kafam minə min.” ³² Kini iriu kirani-ərhav nəgkiarien kape Yesu Yermaru kimin mine kafan narmamə minə. ³³ Yenpig əru, mərig kwən a rikir əriu mivən, məspir tamhek nimap kapəriu yame kimoh. Taktəkun əmə, in mine kafan narmamə minə, mine kafan yor atuə kin minə kimisor baptaes. ³⁴ Kini in rimikir Pol mine Saelas mivən ye nəkwai nimə kafan, mivəhsi-pən nəviginien kimi əriu. Kini in, mine kafan minə, kimisərig rhuvə pik, meinai kimnhani nəfrakisien ye Kughen.

³⁵ Kini rueraan, yermamə mir kape kaonsel kirəni-pən tuk mobael mine mirəmə, “Havən mharisin nar mir a kiravən.”

³⁶ Kini kwən a ramarha tuk kalabus rimini-pən tuk Pol mimə, “Yamehuə kape kaonsel rimə kimawə jakharisin əmiru nakravən. Ravən ye nəmərinuyen.”

³⁷ Mərig Pol rini-pən tuk mobael minə a mimə, “!Ah! ?Rhawor e? Kimru yemə Rom mir e, kini namehuə mir e kape nəmə Rom kirapəh niwəm-pawk-eyen mə kimru yimwor nar has kirik, mərig kwəroh-ta əmru ye nimri mirh, mwarko-pən kin əmru ye kalabus. Kini

taktakun ai iriu kworkeikei mə tukwher-ərhav apis-apis əmə kin əmru. !Nikam! Pəh iriu kirauə, mirakir əmru kimawə miriu.”

³⁸ Kini mobael minə a khavən mhani-pən nəgkiarrien kape Pol mine Saelas tuk yamehuə mir kape kaonsel. Kwərig mə Pol mine Saelas iriu yemə Rom mir, kwakur.

³⁹ Kini iriu kiravən rikiriu reiwaiyu tuk Pol mine Saelas, mirakir-ərhav əriu ye kalabus. Kini mawəkeikei kimi əriu mə tukravən.

⁴⁰ Pol mine Saelas kiratərhav ye kalabus, kwasig ikin, kiravən imei piraovin kirik, nhagin e Lidia, mawəm nəməhuak minə tiksın aikin a. Kini iriu mawor kwirig kimi əriə. Kwasig ikin, kimiravən.

17

Pol mine Saelas kimiravən apa Tesalonaeka

¹ Kini ai, Pol mine Saelas kimweriwək mratərhav yerkwanu mir a Amfipolis mine Apolonia, miravən mweriaji yerkwanu a Tesalonaeka. Ikin aikin a, niməhuak kirik aikin kape nəmə Isrel. ² Kini Pol ror əmhen kin yame ramor rerin, mauru-pən ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel; mamarə yerkwanu a meriaji Sabat kisisər. Kamhani nəgkiarrien ripsaah ye nikarin kape Nəkwəkwə kape Kughen. ³ Kini Pol rimnhoprai-pən kimi əriə mimə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni atuaturuk mimə Kristo tukraməkeikei mamərig rahah ye nıpran meriaji mimhə, kini Kughen tukror In ramragh min.” Kini mimə, “Yesu yame yakamni-pre tuk əmiə, In e Kristo.” ⁴ Kini nəmə Isrel minə tiksın, mine nəmə Gris khapsaah yamə mine kamhasiai Kughen, mine nipianehuə minə khapsaah min, kisərig nəgkiarrien kape Pol, kamhani nəfrakisien iran, mamhakwasig kin Pol mine Saelas.

⁵ Mərig nəməhuə kape nəmə Isrel kasəməkin əriu; kini mhavən apa ye maket, mhapik nəmə has tiksın misor kwhen kapəriə kirikianə, misor nahasien rehuə apa yerkwanu a. Kini mhavən imei yermamə kirik nhagin e Jeson. Miseikus kwəruə ye nimə kafan, misauru-pən ye nimə misarha-kin Pol mine Saelas. Mhamə tuksərip əriu ye nımri mirh. ⁶ Mərig khapəh nisəmien, kharaptərakin Jeson mine nəməhuak minə tiksın min, mhaukəkin əriə mhauə kisərer ye nımri nəməhuə minə kape kaonsel. Misokrən apomh mhamə, “Kwərə mir a Pol mine Saelas kawor pik nahasien muavən fam ye tanımtanə; mirauə min eikin e. ⁷ Kini kwən e Jeson rimnokrən kəriu kiravən iman ikin. Mərig iriu kwakapir loa minə kape yermaru kapətawə e Sisa. Iriu karəni mə king pisin kirik aikin; nhagin e Yesu.” ⁸ Nəmə Isrel kimnhani nəgkiarrien a, misor narmamə mine namehuə minə a niemhaa ramhai əriə.

⁹ Kini ai namehuə minə kisəkeikei kimi Jeson mine nəməhuak minə mə tukavəhsi-pən mane kirik kimi əriə, mhamə “Tukmə naksarə mar, mane ai kapəmiə əmə; mərig tukmə nakasəvi niemhaa, mane ai kapəmawə.” Nəməhuak minə kimisərok namehuə minə a, kini ai, kisəta irəriə kamhavən.

Pol mine Saelas kiravən apa Berea

¹⁰ Kini yenaiyu kin, nəməhuak minə kisher-pən kin Pol mine Saelas kiravən yerkwanu a Berea. Iriu kiravən miratərhav pən aikin, mwauru-pən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel. ¹¹ Nəmə Berea, nərigien kapəriə rhuvə rapita nəmə Tesalonaeka, mərig in ai, kisorkeikei pik mə tukasərig nəgkiarrien kapəriu. Kini nipig m-fam kasəvheikin huvə Nəkwəkwə kape Kughen mə tuksəm mə nəgkiarrien kape Pol ramni əfrah, uə rameikuə. ¹² Kini nəmə Isrel khapsaah khani nəfrakisien ye Yesu, mine nipianehuə Gris khapsaah, mine nəmə Gris khapsaah min.

¹³ Mərig nipig nəmə Isrel apa Tesalonaeka kimisərig mə Pol ramni-ərhav min nəgkiarrien kape Kughen apa Berea, khauə min aikin, misəvi niehmaa kape nəmə Berea tuk Pol. ¹⁴ Taktəkun əmə, nəməhuak minə kisher-pən kin Pol rivən min apa ye nikar

tahik. Mærig Saelas mīne Timoti kiwarə hanə apa Berea. ¹⁵ Mærig narmamə yamə mīne kimnhakir Pol mhavən mīseriaji əmə Atens mharerig, mhauə mīn Berea, mhavən tuk Saelas mīne Timoti mhavəhsi-pən nəgkiarīen kimi əriu mə tukwhai mīren mīrauə mwəm Pol.

Pol rīvən apa Atens

¹⁶ Kini Pol ramarə apa Atens mawhin Saelas mīne Timoti mə iriu tikravən mīn mwəm. Ramærig rahah pik meinai rəm mə yerkwānu a, nanmi kughen eikuə mīnə khapsaah. ¹⁷ Ror pən, in rīmavən ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, kini iriə nəmə Isrel, mīne nəmə Gris yamə mīne kamhasiai Kughen, khani mīn nəgkiarīen rīpsaah. Kini nīpig mīnə fam, Pol ramvən mīn ye kwənmhaan kape maket, maməgkiar kimi narmamə kasəkwətə aikin. ¹⁸ Kini nəmə Gris tiksīn, kamni kimə Epikiurien mīne Sitok*, iriə nəmhajoun mīnə. Khauə misəgkiar mīn iriə Pol, mamharpəhu əriə mīnə. Iriə tiksīn kamhani mhamə, “Kwən e rīmīrəh əmə nəgkiarīen apa ye swatuk, mamuə. !Keinein mə ramni naha apa!” Mærig narmamə tiksīn kimnhani mhamə, “Kimawə yaksərig yakhamə in ramni kughen pīrə pīsīn pīsīn mīnə.” Kamhani məkna meinai Pol raməgkiar kin Yesu, mamni mīmə, “In rīmamhə, mærig Kughen rīmnor In rīmragh mīn.”

¹⁹ Kini iriə kisokrən kin Pol mə tukruə marer ye nīmri namehuə mīnə kapəriə. Iriə kasəkwətə ye takwar a Areopagus. Kini namehuə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yaksorkeikei mə jakharkun nəgkiarīen vi yame ik nakamni-ərhav. ²⁰ Nəgkiarīen kafam yame nakamni kimawə yaksərig ror pīsīn. Yaksorkeikei mə jakharkun nīpran.” ²¹ Kamhani məkna meinai nīpig m-fam nəmə Atens, mīne nəmə tanə pīsīn mīnə mīn aikin kasəkwətə masətərig kin nərigien vi pīsīn masəgkiar mamharpəhu əriə mīnə.

²² Kini Pol rərer ye nīmri namehuə mīnə a mīmə, “Nəmə Atens. Yakəm yakirkun mə kimīə nakhasikai tuk nəhuakien kapəmīə. ²³ Nīpig yakameriwək mamətamə iməmīə ikīn, maməm narīmnar kape nəhuakien kapəmīə. Kini yaknəm ta kapier imərhakə kirik yame kimīrai nəgkiarīen aikin kimə, ‘In e kwənmhan kape nəhuakien kimi kughen kirik yame keinein In.’ Mærig kughen yame kimīə nakhamə nakseinein, yo jakni-ərhav In tuk əmīə. ²⁴ Kughen e In e rīmnor tokrei tanə mīne narīmnar yame ramswin aikin. In ramarmaru tuk neai mīne tokrei tanə. Nimə kafan pəh nien mə niməhuak yame kitawə kamhahirəkīn. ²⁵ To In rīpəh nəkwakwəyēn kin nar kirik yame kitawə narmamə kasor mhavəhsi-pən kimin. Meinai In pīsīn əmə rīmnor ətawə kamhamragh; kini In mīvəhsi-pə narīmnar fam kimi ətawə. ²⁶ Apa kupən əgkəp, In rīmnor yermamə kirikianə əmə. Taktəkun ai narmamə fam ye tanīmtanə kamhatərhav əmə ye yermamə a. Kini Kughen rərəhu-pən əriə kasarə ye tanīmtanə mīnə fam. Kini In pīsīn əmə rīmīni nīpig yame iriə tuksarə iran; mīne tanə mīnə kapəriə. ²⁷ Kughen a ror məknakin mə kitawə m-fam tuksarha-kin In mharkun In, rəmhen kin yame yermamə kirik ramərav-ərav ye nəpīgnapien mə tukrīvəh nar kirik. Mærig nəfrakisien mə Kughen a to rapəh narəyēn isok tuk ətawə. ²⁸ Rəmhen kin nəgkiarīen kirik yame ramni mīmə, ‘Kitawə kasətīgtə əmə ye Kughen tuk nīmraghien, mīne nəriwəkien, mīne narīmnar fam.’ Kini rəmhen kin yame kimīə kirik raməni nīpe kirik mamni mīmə, ‘Kitawə mīn e kafan kwajikovə mīnə.’ ²⁹ Meinai kitawə kwajikovə mīnə kape Kughen, to khapəh nhaniyēn mə Kughen in rəmhen kin narīmnar yamə mīne narmamə kamhahirəkīn kin gol uə silva uə kapier. In pəh nien mə nanmi-nar kirik yame yarpəkao raməvhirəkīn ye nīrkunien kafan. !Nīkam! ³⁰ In apa kupən, narmamə khapəh nharkunien Kughen. Kini Kughen rīmə nətəwaoyēn kapəriə in nar apnāpig. Mærig taktəkun ai ramni-pə tuk ətawə fam ye tanīmtanə mīnə mīmə, ‘Kimīə fam taksarar ye nərigien kapəmīə tuk təvhagə hah.’ ³¹ Ramni məknakin

17:17: Wok 18:19 * **17:18:** Epikiurien mīnə khamə narīmnar yame ror yermamə kirik rīkin ragien, narīmnar e in nīmraghien rhuvə. Mærig Sitok mīnə khamə rhuvə tukmə yermamə kirik rīpəh nərigien nagienien uə nəmhayēn yerkin. **17:25:** 1 King 8:27; Wok 7:48 **17:25:** Sam 50:12 **17:27:** Sam 145:18; Jer 23:23 **17:29:** Aes 40:18-20; 44:10-17; Wok 19:26

meinai In rīnārəhu ta nīpīg yame In tukrəkīr əmhen narmamə fam ye tanīmtanə. In tukror əmə ye swatuk yame ratuatuk. Kughen rīmīrpen ta yermamə yame tukrəkīr əmhen narmamə. Kīni narmamə kharkun mə Kughen rīmīrpen In meinai Kughen rīmnor ta yermamə a ramragh mīn ye nīmhəyen kafan.”

³² Iriə kīsərig nəgkiarīen a mə Kughen rīmnor yermamə kīrik rīmragh mīn ye nīmhəyen, kīni tiksin kasarh iran; mərīg tiksin khamə, “Kīmawə yaksorkeikei mə tuk nīpīg kīrik yaksərig mīn kafam nəgkiarīen.” ³³ Kīni ai, Pol rīməpəh namehuə mīnə a mamvən. ³⁴ Kīni narmamə tiksin khakwasīg kīn, mhani nəfrakīsien ye Yesu. Iriə kīrik, nhagin e Denis, in yermamə kīrik kape kaonsel. Mīne piraovīn kīrik nhagin e Damaris, mīne narmamə mīnə mīn tiksin.

18

Pol ramvən apa Korin

¹ Kwasīg ikin, Pol ritərhav Atens, mīvən yerkwānu kīrik kamni kīmə Korin. ² Muə məm yemə Isrel kīrik nhagin e Akwila. Kwən a rīmnarha apa Pontas, mītərhav, mīvən mamarə apa yerkwānu a Rom, apa Itali. Kwasīg, yermaru kīrik kape nəmə Rom, nhagin e Klodias, rīmnher-ərhav kīn nəmə Isrel apa Rom. Kīni Akwila mīne kafan pīahwaru Prisila, kraier ikin, mīrauə mwarə Korin. Kīrəpəh narəyen aikīn a ror tu, Pol ritərhav-pən məm əriū, ³ mamarə irisīr mīn. Maməkəpən irəriū ye wok kapəriū, meinai wok kafan rəmhen əmə kīn wok kapəriū. Irisīr yermamə kape nījirīen nīmə tapolen. ⁴ Kīni ye Sabat mīnə fam, Pol mīne nəmə Isrel mīne nəmə Gris kasəgkiar pīk ye nəkwai nīmə kape nofuginīen kape nəmə Isrel. Meinai Pol rorkeikei mə tukrīvi-pə əriə pəh khani nəfrakīsien ye Yesu.

⁵ Nīpīg a, Saelas mīne Timoti kratərhav Masedonia, mīrauə mīn Korin. Pol rapəh kafan wok ye nījirīen nīmə tapolen, kīni maməkēikei əmə mamni-ərhav Nəgkiarīen Huvə. Mamni huvə tuk nəmə Isrel mə Yesu in Kristo yame Kughen rīmīrpen. ⁶ Mərīg iriə kīmnhani hah in, masəgkiar has pən kīmin. Kīni Pol rarpita-arpita nəmkiimīk ye neipən kafan [mamor nīmtətīen mīmə iriə kamhani hah nhag Kughen.] Mamni mīmə, “Tukmə Kughen rīvəhsi-pən narpīnīen kīmi əmīə, mərīg kapəmīə atuk. Yāknor infamīen irəmīə. Rīrikakun ai taktəkun, jakamvən əmə tuk nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə.” ⁷ Kīni ai, Pol rəpəh əriə apa ye nīmə kape nofuginīen kape nəmə Isrel, muə imei yemə Gris kīrik nhagin e Titias Jastas. In ramsiai Kughen. Nīmə kafan ipakə tuk nīmə kape nofuginīen kape nəmə Isrel. ⁸ Kīni yamehuə kape nīmə kape nofuginīen kape nəmə Isrel, nhagin a Krispas, in mīne kafan mīnə kīmnhauə mhani nəfrakīsien ye Yesu Yermaru. Kīni nəmə Korin khaphsaah mīn kīmīsərig nəgkiarīen kape Pol kīni khani nəfrakīsien ye Yesu kīni mīsor baptaes.

⁹ Yenaiyu kīrik, Pol rəmərəhav məm mə Yesu Yermaru raməgkiar kīmin mamni mīmə, “Takpəh nīgīnīen kīn narmamə. Takaməkēikei mamni-ərhav nəgkiarīen kafak, mīpəh napnapīgīen. ¹⁰ Meinai Yo yakaməmīr kīrau mīk; to nar kīrik rapəh noriahayen ik, meinai narmamə kafak mīnə khaphsaah ye yerkwānu e.” ¹¹ Kīni Pol rīmnarə aikīn rapita newk kīrikianə, mamhajoun narmamə kīn nəgkiarīen kape Kughen.

Nəmə Isrel kharəhsi-pən Pol ye kot

¹² Ye nīpīg a, yermamə kīrik, nhagin e Galio, in gavman kīrik kape nəmə Akaea*. Kīni nəmə Isrel khauə kīrikianə mharaptərkīn Pol mhakīr mhavən ye kot. ¹³ Kīni iriə mhamə, “Kwən e ramarkut mə tukrīvi narmamə pəh tuksəhuak kīmi Kughen ye norīen kīrik yame raməsīk loa kapəmawə.”

¹⁴⁻¹⁵ Kīni Pol natukrəgkiar, mərīg Galio rīni-pən tuk əriə mīmə, “Nəmə Isrel. Nīkam, yakpəh norkeikeiyen mə jakəkīr nar kīrik ror məkneikīn. Tukmə nakhauə mhani-pə tuk

17:31: Sam 96:13 **18:2:** Rom 16:3 **18:3:** Wok 20:34 **18:5:** Wok 17:14-15 **18:6:** Wok 13:46,51; Wok 20:26 **18:10:** Jos 1:9; Aes 41:10 * **18:12:** Akaea in kwənmhan kīrik apa Gris.

yo mə yermamə kirik rakapir loa kirik, nar apnapig mə to loa ehua kirik uə loa kəskəh kirik, ratuatuk mə jakətərig kin əmiə. Mərig kimiə nakhauə mhani əmə mus mus kirik ye nahag minə mine narimnar minə ye narəyen kapəmiə. Raməmir əmə irəmiə mə takhani misərəhu huvə.”¹⁶ Galio rəgkiar ta, məkneikin mher-əhav kin əriə ye kot.¹⁷ Məkneikin, nəmə aikin tiksın kisarar mharaptərəkin yemehuə kape nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, nhagin e Sostenes, mamhauh in ye nimir narmamə. Kini Galio rəm, rīpəh nini-əhuyen əriə.

Pol rimirig min muə Antiok apa Siria

¹⁸ Kini Pol rimnarə nipig ripsaah apa Korin iriə nəməhuak minə. Kwasig ikin, rimipəh əriə məsok pirə, mivən ye Kengkria. Aikin, məkis nikwənen meinai in apa kupən rimnatuakəm tuk nəkisien nikwənen meriaji nipig kape nəspirien, kini nipig kape nəspirien ruauə ta muavən. Kini Pol rīvən ye rao kirik aikin a miviriə ipakə tuk Siria. Kini Akwila mine Prisila kirakwasig min kin in.¹⁹ Krhivən mirheriaji rukwanu a Efesas, mirhivhiak. Kini Pol rəta irəriu mivən ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, məm əriə, kisəgkiar pik.²⁰ Iriə kisaiyoh-pən in mə tukrarə min ror tu iriə min. Mərig rimnəpəh.²¹ Mərig nipig rinamvən, mini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə Kughen rimə jakrerig-pə min, yo jakrerig-pə min məm əmiə.” Mivən min ye rao kirik, mitərhav Efesas.

²² Kini Pol rimavən mivhiak mivən Sisaria. Məriwək mivhiak mivən məm nəməhuak minə apa Jerusalem. Kwasig ikin, rirerig min muə Antiok.²³ Marə min Antiok ror tu. Kini mitərhav min məriwək mivən mitərhav-pən Galesia mine Frijia. Mamərip tim tim narmamə kape Yesu minə apaikin.

Apolos ramarə Efesas mine Korin

²⁴ Ye nipig a, yemə Isrel kirik, nhagin e Apolos, ruə Efesas. Rimnarha apa Aleksandria. Nirkunien kafan rehuə; kini mirkun min Nəkwəkwə kape Kughen.²⁵ KINHajoun ta in kin Swatuk kape Yesu Yermaru. Nipig m-fam nap ramuək yerkin tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen. Kini nəgkiarien kafan ye nikarin kape Yesu ratuatuk. (Mərig in rimirkun əmə baptaes yame Jon Baptaes rimnor kupən).²⁶ Kini in ramətghah kin nəvhagien kimi narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Kini Prisila mine Akwila kirauə mawətərig kin in. Kini ai, mirakir in mirhivən iməriə ikin. Kini Prisila mine Akwila kwhoprai-pən huvə min Swatuk kape Kughen kimin.²⁷ Kwasig ikin, kwən a Apolos rimə tukrivən apa Akaea. Kini nəməhuak minə kimisasitu iran, mharai nəkwəkwə kirik rīvən kimi narmamə kape Yesu minə apa Akaea, misaiyoh əriə mhamə tuksarha huvə tuk Apolos. Rimauə Akaea, mamasitu pik ye narmamə yamə mine Kughen rīvəhsi-pən ta nihuvəyen kimi əriə khani nəfrakisien iran. Apolos ramasitu irəriə²⁸ mamhoprai huvə Nəkwəkwə kape Kughen mimə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen. Kasəgkiar ye nimir narmamə, kini nəgkiarien kafan rapita nəgkiarien kape nəmə Isrel.

19

Pol rirerig min muə Efesas

¹ Nipig Apolos raməmir hanə apa Korin, Pol rəri swatuk fiak, muə Efesas, məm narmamə tiksın aikin kape Yesu.² Mamaiyoh-pən əriə mimə, “? Rhawor? ? Nipig nimmhani nəfrakisien ye Yesu, mamhavəh min Nanmin kape Kughen uə?”

Iriə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakhapəh hanə nisərigien mə nar kirik e, Nanmin kape Kughen.”

³ Kini Pol raiyoh-pən əriə mimə, “? Mərig kimiə nimishawor pən iran mine misor baptaes?”

Kini khani-pən tukun mhamə, “Yimisor baptaes rəmhen kin yame Jon Baptaes rimnor.”

⁴ Kini Pol rini-pən tuk əriə mīmə, “Baptaes yame Jon Baptaes rimnor, in rimnor ye narmamə yamə mine kwəsarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə. Mərig Jon Baptaes rimnamni-ərhav mīmə narmamə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye yermamə e tukruə kwasig. Kwən ai, In e Yesu.” ⁵ Kisərig nəgkiarrien a, kisarar misor baptaes ye nhag Yesu Yermaru. ⁶ Kisor baptaes, kini Pol rərəhu-pən kwermīn ye kapəriə kapə, kini Nanmīn Rhakə rimneiwaiyu irəriə. Kini iriə kasəgkiar ye nəgkiarrien kape tanə pişin pişin minə, mamhani-ərhav nəgkiarrien yame Kughen rimivəhsi-pən kimi əriə. ⁷ Iriə fam ipakə twelef.

⁸ Paul rarə aikin meriaji makuə kisisər. In mivən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel, mamətgah kin nini-ərhavyen Nəgkiarrien Huvə. Iriə min kasəgkiar ye nikarin kape Narmaruyen kape Kughen; kini Pol rivi əriə tiksīn. ⁹ Mərig narmamə tiksīn, kapəriə kapə riskai; khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. Kini mamhani hah Swatuk kape Yesu Yermaru ye nimri narmamə. Ror pən, Pol rapəh əriə, mikir narmamə kape Yesu minə, mamhavən. Kini ye nipig fam kimnhavən ye nəkwai nimə ye skul ehuə kirik kamni kimə, “Tiranas” masəgkiar kimi narmamə. ¹⁰ Kini Pol rimnamarə aikin mapita newk kiraru. Ror pən narmamə kasarə apa tanə a Tarki, yamə mine iriə kwənərəus kape Isrel mine yamə mine iriə kwənərəus kape Gris, iriə m-fam kisərig nəgkiarrien kape Yesu Yermaru.

Kwajikovə minə kape yermamə kirik nhagin e Skeva

¹¹ Kini Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi Pol tuk norien nimtətien pişin pişin. ¹² Narmamə kisaiyoh-pən kin neipən akwas kape Pol, mhapiک mhavən apa iməriə ikin, kini narmamə kamhamhə kharap, masəsanin, kini nanmīn has minə kasəta irəriə.

¹³ Ikin aikin a, nəmə Isrel tiksīn kimisəriwək misarkurao misarkut tuk nəkotayen nanmīn has ye narmamə ye nhag Yesu Yermaru. Mamhani-pən tuk nanmīn has minə mhamə, “Yakamni skai pre tuk əmiə ye nhag Yesu, yame Pol ramni-ərhav, mə, ‘! Taksəta!’ ”

¹⁴ Kini jif pris, nhagin e Skeva, kafan kwajikovə minə iriə m-fam seven. Iriə kisarkut mə tuksəko-ta min nanmīn has minə. ¹⁵ Mərig nipig kirik, nanmīn has kirik rarar minipən tuk əriə mīmə, “Yakwirkun ta Yesu mine Pol. ?Mərig kimiə nipa minə e?” ¹⁶ Kini yermamə ai nanmīn has raməmīr iran rhekimter muh əriə. Mapita əriə, meikus-eikus neipən kapəriə. Kini mhoteih-hoteih iriə, kini kisap ye nəkwai nimə kafan, misaiyu kopiə kopiə əmə mamhavən. ¹⁷ Nipig nəmə Isrel mine nəmə Gris yamə mine kisarə Efesas kimisəriگ nəvsaoyen kin, kimnhagin pik. Kini mhasiai nhag Yesu Yermaru. ¹⁸ Kini narmamə khapsaah yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu kisərer mhani-ərhav pən təvhagə hah kapəriə tuk narmamə. ¹⁹ Iriə khapsaah yamə mine kasəmtah kimnhapik nəkwəkwə minə kapəriə kape nahak, mamhauə, mhavaan əru ye nimri narmamə. (Narmamə kisəvheikin nimri nəkwəkwə minə a, mane iran rapita fifti milian vatu.*) ²⁰ Ror məkneikin, nəgkiarrien kape Yesu Yermaru rəsanin min markurao.

²¹ Kwasig ikin, Pol rimnəriگ yerkin mīmə tukrireriگ min mivən Jerusalem, mərig tukrukrao-pən ye provins mir a Masedonia mine Akaea. Rimə, “Tukmə yakvən ta Jerusalem, jakaməkeikei mivən min apa Rom.” ²² Mher-pən min kin kafan dikon mir kiraru nhagriu e Timoti mine Erastus kiravən apa Masedonia. Mərig Pol rimnarə hanə Tarki.

Notgohyen ehuə apa Efesas

19:4: Mat 3:11 **19:6:** Wok 8:17; Wok 10:44,46 **19:11:** Wok 14:3 **19:12:** Wok 5:15 **19:17:** Wok 5:11

* **19:19:** Gris rīpəh niniyen 50,000,000 vatu. Mamni mə 50,000 drakma. “Drakma” kirikianə in nərok wok kape nipig kirikianə. **19:21:** Wok 23:11; Rom 1:13

²³ Ye nīpīg a in a, notgohyen ehuə kirik apa Efesas tuk Swatuk kape Yesu Yermaru. ²⁴ Kini yermamə kirik ramarə aikin, nhagin e Demetrius. In yarpəkao kape nīvhirəkinien narimnar kin silva†. Rimnor nanminar kape kughen piraovin eikuə e, nhagin e Atemis. Kini in mine kafan narmamə minə kisəvrai mamhavəh mane ehuə iran.

²⁵ Kini rokrən kin kafan minə, mine yarpəkao minə min tiksın mə tukhauə kirikianə. Mamni-pən tuk əriə mimə, “Yo minə tiksın. Kimiə nakwənharkun ta mə kitawə kamhavəh mane ehuə ye wok kapətawə. ²⁶⁻²⁷ Ye tanə e Tarki, mine ye ikin minə fam ye tanimtanə, narmamə fam kasəhuak kimi kughen e kapətawə. Mərig kimiə nakwəsəm ta mə kwən a Pol, rimauə mivi narmamə khapsaah ye yerkwanu e Efesas markurao ye tanə e Tarki, mamni mə kughen yamə mine narmamə kasor wok irəriə, pəh nien mə iriə kughen əfrakis. Tukmə ror nəgkiarien kafan rirkun nīvəhsi-tayen nehuəyen kape Atemis ruə mor nar apnapīg kin. Ipakə kwən e rivi narmamə khani hah swatuk kapətawə tuk nīvəhyen mane, kini nəgkiarien kafan ramor min narmamə kasəm oror niməhuak kape Atemis, yame in yerpīrig pik.”

²⁸ Kisərig nəgkiarien a, niehmaa ramhai əriə tuk Pol. Kisokrən apomh mhamə, “!Atemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpīrig pik!” ²⁹ Taktəkun əmə narmamə fam ye yerkwanu a kisokrən okrən, misaiyu kwis kwis mhauə mharaptərəkın yemə Masedonia mir a yame kimiwəriwək irisir Pol, nhagriu Gaeas mine Aristakas. Mhaukəkin əriu mhavən ye kwənmhan kape nəukirien.

³⁰ Pol rorkeikei mə tukrəgkiar kimi nəmə aikin, mərig narmamə kape Yesu minə khapəh niseighanien kin. ³¹ Kini gavman minə min kape nəmə Tarki, yamə mine kisorkeikei Pol, kisher-pən kin nəgkiarien misəkeikei kimin mhamə, “Takpəh nīvənien yerki narmamə minə a.”

³² Narmamə kimnhauvrig-uvrig pik aikin. Masokrən pik, tiksın kimnhani nar kirik; tiksın kimnhani nar pisin kirik. Iriə khapsaah kiseinein mə kimishawor mhavən aikin. ³³ Kini nəmə Isrel tiksın kisəsua-pən kin iriə kirik nhagin e Aleksandra mə tukrivən mərəer ye nīmriəriə. Kini narmamə tiksın ye kwhen a kimnhani-pən tukun mə tukrəgkiar. Rarer, mini-əhu əriə mə tukhapim. Markut mə tukrini-ərhav nəmien kafan. ³⁴ Mərig narmamə kisəm mə Aleksandra in yemə Isrel kirik, kisokrən apomh kwis kwis rīvəh aoa kiraru, mhamə, “!Atemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpīrig pik!”

³⁵ Kini yamehuə kirik ye yerkwanu a rhekimter mini-əhu əriə mimə, “Nəmə Efesas. Atemis e kughen kapətawə, in ravəh nhag ehuə. Kini narmamə fam ye tokrei tanə kharkun mə norien e kapətawə tuk narha-huvəyen tuk niməhuak kafan, mine kapier imərhakə kafan yame rimamir misi-faktə ye neai meiwaiyu-pə. ³⁶ Yermamə kirik to rīpəh niniyen mə yo yakameikuə. Pəh rikimiə tukrapnapīg. Rapəh nəmhenien mə naksar-mar məkneikin. ³⁷ Nīmīsərip kwərə mir eikin e, mərig iriu kimirapəh nīwəkrəhyen kin nar kirik ye nəkwai niməhuak kapətawə, miripəh nīrəni-hahyen nhag pian e, in kughen kapətawə. ³⁸ Tukmə Demetrius mine kafan narmamə kisəm yermamə kirik ror nar kirik rīpəh nəmhenien, kharkun nhavənien ye kot, misəm kaonsel. Pəh khavən aikin mhani-ərhav nərigien kapəriə. ³⁹ Tukmə nakasərig min nar kirik mə takhani-ərhav, takasəkeikei mhavən ye kot. ⁴⁰ Mərig rimar əmə mə tikvəh min ətawə kavən ye kot kīvəhsi-pə narpinien kimi ətawə tuk notgohyen yame kitawə kimisor towei. Kini kitawə to khapəh nhaniyen nar kirik mə kimnhauə eikin e ye nəkwətəyen towei tuk naha, meinai nəkwətəyen e, nīpran rirkək.” ⁴¹ Rini ta nəgkiarien a, mətapīg kin nəgkiarien, mher-pən kin əriə kamhavən.

20

Pol rīvən apa Masedonia mine Gris

19:23: 2 Kor 1:8 † 19:24: Silva in rəmhen kin aean. Nīmrin rhaktə pik. 19:29: Wok 20:4; 27:2; Kol 4:10; Flm 24

¹ Kini nāmə Efesas kīsotgoh ta mīsərəhu mīn nāmərīnuyen. Aikin, Pol rokrən kin narmamə kape Yesu mīnə khauə kirikianə, kini rəvhag kimi əriə. Kini ai maowīə kin əriə, kini mītərhav aikin a, mīvən apa Masedonia. ² Mītərhav ye kwənmhan a, kini maməvhag apar kimi əriə mavəhsi-pən nəgkiarīen rehuə kimi nāmə aikin, muə meriaji-pə Gris. ³ Mamarə apaikin meriaji makuə kīsīsər. Kwasig ikin, rimə natukrīvən ye rao kirik mīrerīg-pə mīn Siria, mərīg əmə nāmə Isrel kamharai mhun mə tukhauh in mīshopni in, kini rarar mīn ye nərigien kafan kini məriwək əmə mamvən apa Masedonia. ⁴ Rimavən iriə yemə Berea kirik nhagin e Sopata, in kwajikovə kape Piras, mīne yemə Tesalonaeka mir kīraru nhagriu e Aristakas mīne Sekandas, mīne yemə Debe kirik nhagin e Gaeas, mīne Timoti, mīne yemə Tarki mir kīraru nhagriu e Tikikas mīne Trofimas. ⁵ Iriə kīsəkupən mhavən apa Troas miseito kin əmawə. ⁶ Mərīg kimawə yaksəmīr mīsor nəvīgīnien ehuə a yame kamni kimə “Bred yame yis rīrkək iran.” Kwasig ikin, yakhavən apa Filipae mhavən ye rao kirik mhavirə mīseriaji nīpig kīrkīrip, kini yakhauə mhavhiak apa yerkwānu ai Troas mīsofugin kimawə miriə. Mīsarə mīseriaji nəhuakien kirikianə.

Pīkwarien kirik rīmamhə mīmragh mīn

⁷ Kini ye Sande, yakhauə mīsofugin mhavəh Nəvīgīnien Rhakə. Kini Pol raməvhag kimi narmamə, mægkiar meriaji yenpig əru meinai rīkin ruh mə tikəni rīkwamīr kin, in tukrəpəh əriə. ⁸ Kwənmhan yame yīmīsəkwətə ikin yerpīrig pīk. Kīruk laet rīpsaah aikin. ⁹ Kini pīkwarien kirik nhagin e Yutikas* ramkwətə ye windo. Pol ramægkiar pīk, napīrien rīvəh Yutikas. Kini rapīr yeru, mīmīr mīsī-faktə ye kwənmhan yerpīrig meiwaiyu məwhan. Kīsaiyu mhavən mīsəm ruamhə ta. ¹⁰ Məkneikin, Pol mīn reiwaiyu mīvən makur, məmīr-pən iran.† Məker-pən iran, mīmə, “Rīkimiə tukrīpəh nəpouyen. ! Ramragh əmə!” ¹¹⁻¹² Kini iriə khakīr pīkwarien a mamhavən. Rīkiriə ragien pīk meinai in ramragh əmə. Kini kharerīg mīn mīshaktə mhavən mīn apa yerpīrig, mhavəh Nəvīgīnien Rhakə mīsəvīgīn kwīs. Kini Pol rīmnægkiar kimi əriə mīvən meriaji reraan. Kini mətə mīn irəriə.

Pol ramaowīə kin nāməhuak mīnə apa Efesas

¹³ Aikin, yakharəh rao kirik mhavirə mhavən apa Asos. Yakhamə ta mə kimawə Pol. Mərīg Pol, rīkin raməsīk mə tukrəriwək əmə mīkwasig mīvən apaikin. ¹⁴ Ruə mītərhav-pə Asos, kimawə mīn yakhavən ye rao mhavirə mə jakhavən apa yerkwānu kirik nhagin e Mitilen. ¹⁵ Kəni rīkwamer kin, yakhatərhav mīn aikin a, mhavirə mhavən masəmīr iruə ye tanə a Kios. Kəni rīkwamer mīn kin, yakhavirə mīn mhavən ye tanə a kamni kimə Samos. Kəni rīkwamer mīn kin, yakhavən mīn mhatərhav-pən Maelitas. ¹⁶ Pol rīmīnī-ta mə jakhapəh nīsərērien apa Efesas meinai rīpəh norkeikeiyen mə jaksarə pīk apa ye kwənmhan a Tarki. In rīmnarkut mə jakshai mīren mhauə Jerusalem kwasig ikin ror nīpig kape nəvīgīnien ehuə e kamni kimə “Pentekos.”

¹⁷ Nīpig yakhavhiak apa Maelitas, Pol rher-pən nəgkiarīen apa Efesas mokrən kin elda mīnə kape nīməhuak mə tukhauə mīsəm. ¹⁸ Khatərhav-pə, rīnī-pən tuk əriə mīmə, “Kafak narmamə mīnə. Kimiə nakwəsəm ta norien kafak nīpig kīmnīsārə kītawə-mkīmīə. Rīrikakun ye nīpig yīmauə Tarki, ¹⁹ yakamor yo mə yo yor atuə kin kape Yesu Yermaru. Mə rīkik reiwaiyu nīpig fam. Nīpig m-fam yakamasək tuk əmīə. Yakaməm rəutən pawk meinai nāmə Isrel kīsarkut mə tukshopni yo, ²⁰ mərīg yakpəh nīpəhyen nasituyen irəmīə. Maməwhag ye nīmri narmamə, mīne ye nəkwai nīmə mīnə. ²¹ Mamni-ərhav-pən tuk nāmə Isrel mīne nāmə tanə pīsīn pīsīn mīnə mə tukasəkeikei mīsarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, mhauə tuk Kughen, mīshatətə ye Yesu Yermaru.

* **20:9:** Nhag e “Yutikas” nīpran rīmə “laki.” † **20:10:** Pol ramor rəmhen kin Profet Elaeja kupən ye Fas King 17:17-22. **20:17:** Wok 18:21 **20:18:** Wok 18:19—19:10

²² “Kini taktəkun ai, Nanmĭn kape Kughen ramarkut tuk yo mē jakvən apa Jerusalem. Yakpəh nĭrkunien mē naha nhagin tukror yo aikin. ²³ Nar kirikianē əmə yakirkun. Yerkwanu yamē mine yakakrao ikin, Nanmĭn kape Kughen ramor kwirig kimi yo mē tukmē yakvən aikin a, jakarə ye nahasien, kini tukpivəhsi-pən yo ye kalabus. ²⁴ Mərig yamē nimraghien kafak in nar apnapig əmə. Yakorkeikei mē jakor infamien ye narimnar yame Yesu Yermaru rĭmivəhsi-pə mē jakor tuk nĭni-ərhavyen Nəgkiarien Huvə ye nihuvəyen kape Kughen.

²⁵ “Səm-ru, yakwĭrkun ta mē kimiə m-fam yamē mine yakmaurə məm əmiə məvsao kin narmaruyen kape Kughen kimi əmiə, to nakhapəh mĭn nisəmien yo tuk nĭpig kirik. ²⁶ Ror pən, taktəkun, yakamni-ərhav mē tukmē yermamē kirik rĭmhə mĭvən ye nap ehuə, pəh nien mē yo yimneighan kin mē tukrivən†. ²⁷ Meinai yo yakpəh nəpəhyen nĭni-ərhavpreyen narimnar fam yame Kughen rorkeikei.

²⁸ “Takasərig əmiə mine narmamē yamē mine Nanmĭn kape Kughen rĭmnərəhu-pən əriə ye kwermimĭ. Takasarha huvə tuk nəməhuak kape Kughen rəmhen kin yermamē kape narha-huvəyen tuk kafan sipsip, meinai Kughen rĭmivəh əriə kin nitaw Yesu Yermaru. ²⁹ Yakwĭrkun ta mē jakəta irəmĭ, kini ai narmamē yamē mine kisəmhen kin kuri aparū mĭnə tukhauə tuk əmiə misəs əmiə - sipsip mĭnə kape Kughen. ³⁰ Kini kimiə tiksĭn tukhauə mhaukrekin nəfrakisien mē tukhavi-ta narmamē kape Yesu mĭnə khakwasig kin əriə. ³¹ !Ror pən, takasəkeikei masərig əmiə! Rikimiə tukraməsik mē ye newk kisīsər, yimĭpəh nəpəhyen norien kwirig kimi əmiə yenpig-yenpig mine yenaiyu, kini mamasək tuk əmiə.

³² “Kini taktəkun ai, yakamərəhu-pən əmiə ye kwermi Kughen; rikimiə tukraməsik nəgkiarien kin nihuvəyen kafan. Nəgkiarien a ror əmiə nakhaskai mavəhsi-pən nihuvəyen kimi narmamē kape Kughen mĭnə fam. ³³ Rĭkik rĭpəh nəkrəhyen kin nautə uə neipən kape yermamē pisin. ³⁴ Kimiə nakwənharkun ta mē yo pisin əmə yakaməmnhawkw tuk naha nhagin yame yo mine kafak narmamē mĭnə yaksəkwakwə kin. ³⁵ Naha nhagin yame yakamor, yakamhajoun əmiə kin mē takasəkeikei misor wok mhavəh mane tuk nasituyen ye yavən has mĭnə. Rikitawə tukraməsik nəgkiarien yame Yesu Yermaru rĭmĭni mĭmə, ‘Nivəhsi-pənien rapita nivəhyen.’”

³⁶ Pol rəgkiar fam, kasənĭmkur misəhuak. ³⁷ Kini iriə misasək pik misəker-pən ye Pol masəkei kimin misaowĭə kin. ³⁸ Khakwasig kin misəriwək mhavən miseriaji a rao ikin. Rikirĭə rarkwəpĭr mhawor Pol rĭmĭni mē iriə tukhapəh mĭn nisəmien in tuk nĭpig kirik.

21

Pol rĭmə tukrivən Jerusalem

¹ Yimisaowĭə-ta kin əriə, mhavən ye rao mhavirə mhavən atuatur apa ye tanə kirik kamni kimə Kos. Kəni rikwamer kin, yakhavirə mhavən ye tanə kirik kamni kimə Roj. Mhatərhav mĭn aikin, mhauə mĭn mhavhiak ye tanə kirik kamni kimə Patara. ² Aikin misəm rao kirik rĭmə tukrivən apa Fonisia. Yaksat-pən iran mhatərhav mĭn. ³ Mhavirə misəm mĭn tanə ehuə kirik kamni kimə Saepras, mhakurao pĭhiu. Mhavirə mamhavən Siria. Mhavhiak apa Taea mē tukpĭk-ta narimnar ye nəkwai rao a. ⁴ Yaksarə aikin mhavən, misəm narmamē tiksĭn kape Yesu, misarə kimawə miriə miseriaji nəhuakien kirikianə. Kini Nanmĭn kape Kughen rəgkiar kimi əriə mē tukhavən misor kwirig kimi Pol mē tukrĭpəh nivənien apa Jerusalem. ⁵ Yaksarə miseriaji nəhuakien kirikianə ror infamien, yakhatərhav mharpĭn mamhavən. Kini narmamē mĭnə aikin kape Yesu mine kapəriə narmamē mĭnə kamhakwasig kin əmawə mhauə ye nĭkar-kar tahik. Aikin,

20:23: Wok 9:16; 21:11 **20:24:** Wok 21:13; 2 Tim 4:7 † **20:26:** Pol ramni mĭn ye Wok 18:6 “Tukmə Kughen rĭvəhsi-pən narpnien kimi əmiə, mərig kapəmĭə atuk.” **20:28:** 1 Tim 4:16; 1 Pita 5:2-4 **20:29:** Mat 7:15; Jon 10:12 **20:31:** 1 Tes 2:11 **20:34:** 1 Kor 9:11-12 **20:34:** Wok 18:3; 1 Tes 2:9 **21:4:** Wok 20:23

yaksənimkur misəhuak kwis. ⁶ Kini misaowia kin əmawə minə. Yakhavən min ye rao a; kini iriə kharerig-pə iməriə ikin.

⁷ Kini rao ritərhav Taea maiyu muə Toleme. Yakhavhiak, mhavən misəm nəməhuak minə. Masəmır kimawə miriə nipiğ kirikianə. ⁸ Kəni rikwamer kin, yakhatərhav min mhavirə mhavən, mhavhiak apa Sisaria. Mhavən imei kwən kirik nhagin e Filip. In yermamə kape narkuraoyen mini-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Kupan, in kirik ye narmamə seven yamə mine kasasitu ye aposol minə.* ⁹ Kafan nipiakwəskəh kuas, khapəh hanə nisarkurəkien. Iriə a profet minə.

¹⁰ Yaksarə aikin nipiğ tiksın, profet kirik, nhagin e Agabus, risi-pən apa Judia muə. ¹¹ Muə, məm əmawə kini mirəh kətəut kape Pol, məkis atuk kwermın mine nihun kin, mımə, “Nanmin kape Kughen ramni mımə, ‘Kwən e, kafan e kətəut, namehuə kape nəmə Isrel minə apa Jerusalem tuksərkis-ətərkın in məkneikin, misərəhu-pən in ye kwermi nəmə Rom.’”†

¹² Yaksərig nəgkiarien a, kimawə nəmə iku yaksəkeikei kimi Pol mə tukripəh nivənien apa Jerusalem. ¹³ Mərig Pol rimə, “Kimiə naksasək, rikik rarkwəpir. Mərig, səmru, yakpəh niginien tuk nivənien ye kalabus tuk niniyen nhag Yesu Yermaru. Kini yakeighan kin mə jakmhə tukun apa Jerusalem.”

¹⁴ Yakhani-əhu pawk Pol, mərig in rapəh nipəhyen. Kini yaksəpəh, mhamə, “Kimawə yaksəhuak mhamə tukror rəmhen kin yame Yesu Yermaru rorkeikei.”

¹⁵ Kini ai, yaksor apnəpenə tuk nitərhavyen məriwək mhauə Jerusalem. ¹⁶ Nəmə Sisaria tiksın kape Yesu minə khakwasig kin əmawə. Mhakir əmawə mhavən imei yemə Saepas kirik nhagin e Nason. In yermamə kirik yame rimnəkupən mikwasig kin Yesu. Yaksapir ye nəkwai nimə kafan.

Pol rivən Jerusalem

¹⁷ Yakhavən mhatərhav-pən Jerusalem, nəməhuak minə kisəm əmawə, rikiriə ragien. ¹⁸ Kəni rikwamer kin, kimawə Pol yakhavən misəm Jemes. Elda minə kape niməhuak kasəmır min aikin. ¹⁹ Pol rərər mini vi vi əriə kini məvsao kin narimnar fam əgkəp a ye kafan nəriwəkien yame Kughen rimnor kimi nəmə tanə pisin pisin minə.

²⁰ Kisərig nəgkiarien a kape Pol, khavəh-si haktə nhag Kughen. Mhani-pən tuk Pol mhamə, “Piak. Əm-ru. Taktəkun ai nəmə Isrel kisəmhen kin taosen ripsaah khani nəfrakisien ye Yesu, kini iriə fam min khaskai tuk niraptərkın-tim-tim-ien loa kape Moses. ²¹ Kwəsərig ta nəvsaooyen kin ik mə ik nakamhajoun nəmə Isrel yamə mine kasarə ye tanə pisin pisin mə tuksəpəh loa kape Moses. Masərig min mə ik nakamni-pən tuk əriə mə tukhapəh nisəsıg-pənien nipiğwarien kapəriə minə. Kini mhapəh nharaptərkinien narəyen kape nəmə Isrel. ²² Iriə tuksərig mə nakuauə ta. ?Tukshawor-pən iran mine? ²³ Rhuvə mə takor nəkwai-mawə. Əm-ru, narmamə kuas kasəmirə ikin e kwəharpen ta nətərigien kirik kapəriə kimi Kughen.† ²⁴ Tikianakwamer, takikwasig kin əriə mivəh nimri nar miragh minə kape sakrefaes, kini naksor sakrefaes tuk nəspirien əmiə miriə, mə iriə tukharkun nisəkis-tayen nikwəneriə, rəri-pən loa kapətawə. Pəh kəm kirkun mə ik nakaməri-pən fam loa kapətawə. Mə nəgkiarien yame kamni iram, neikwəyen fam. ²⁵ Mərig ye nikarın kape nəmə tanə pisin pisin minə e yamə mine kwənhani-ta nəfrakisien ye Yesu, kitawə kwəsher-pən ta nəkwəkwə kirik kimi əriə mhani-əhrav-pən nəgkiarien kapətawə. Mhani mhamə tukhapəh nisənien nəviginien yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə minə. Mhapəh nisənien nitə. Mhapəh nisənien

* **21:8:** Kivəh-si haktə narmamə minə a ye Wok 6:1-7. **21:10:** Wok 11:28 † **21:11:** Profet e Agabus ramor rəmhen kin profet minə kupən, mor drama kirik yame ror nuhpikinien, kini ai, mhoprari-pən kimi narmamə. Əmru Fas King 11:29-39, Ezekiel 4:3, mine Aes 20:2-4. **21:13:** Wok 20:24 **21:19:** Wok 15:12 **21:20:** Wok 15:1,5

† **21:23:** Promis e kimisor kamni kimə “Nasiraet promes” rəmhen kin yame Pol rimnor ye Wok 18:18. **21:24:** Nam 6:1-20; Wok 18:18

nar miragh yame kaməvit-əpni, meinai nitawin raməmir hanə ye nipran. Mhapəh nisorhaspən-ien kimi nīpiraovin.”§

²⁶ Kəni rikwamer kin, Pol rikir nəmə minə a, mhavən mə tuskor apnəpenə tuk sakrefaes tuk nəspirien. Kini Pol rivən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen mini-əsah-pən ye nipig yame tuskor infamien ye nəspirien kapəriə, kini pris tukriwaan əru atuə kin kapəriə narmiragh minə.

Nəmə Isrel kharaptərəkīn Pol ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen

²⁷ İpakə nipig seven a kape nəspirien ror infamien, nəmə Isrel tiksīn yamə mine kimnhatərhav Tarki mhauə ye Nimə Ehuə kape Kughen misəm Pol. Misor narmamə kisasar mhani-hah Pol, khavən mharaptərəkīn in ²⁸ misokrən apomh mhamə, “!Ah! ! Nəmə Isrel! Sasitu. Kwən e in e yame in ramarkurao ikīn minə mamhajoun narmamə mamor əriə kamhani hah ətawə. Mamor narmamə khapəh nhasiayen loa kape Moses mine Nimə Ehuə kape Kughen. Kini taktəkun ai rikir nəmə Gris tiksīn mhauə ye nəkwai nimə e kapətawə kasor kwənmhan rhakə e raməkimik.”* ²⁹ (Kamhani məknakīn meinai kupən kimisəm yemə Efesas a, nhagin e Trofimas, rameriwək iriu Pol apa yerkwanu. Kini khamə-ta mə Pol rimikir in muə ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen).

³⁰ Nəgkiarīen a ror nəmə Jerusalem kisasar misaiyu mhauə mharaptərəkīn Pol, mhaukəkīn mhatərhav ye Nimə Ehuə kape Kughen. Taktəkun əmə pris minə kisətapig ye nəkwai nimə a. ³¹ Mhamə tukshopni Pol. Kini əmə aikīn, yamehuə kape mobael minə kape nəmə Rom rərig nəvsaoyen mə kasor norien hah ehuə kirik apa Jerusalem. ³² Taktəkun əmə yamehuə kape mobael minə a rikir mobael minə mine namehuə minə kapəriə, misaiyu mhavən tuk narmamə minə a. Narmamə minə a kisəm yamehuə kape mobael mine kafan narmamə minə; kini kisəpəh nhauhyen Pol.

³³ Kini yamehuə kape mobael minə a ruə ipakə tuk Pol mini-pən tuk mobael minə mə tukharaptərəkīn in. Mharkwəji in kin jen kiraru. Kini in raiyoh-pən əriə mīmə, “?Naha e yermamə? ?Rimnor naha?” ³⁴ Kini narmamə a kisokrən apomh. Tiksīn kamhani nar kirik; kini tiksīn kamhani nar pisin. Kasokrən pik, yamehuə kape mobael ripəh nəmien nəfrakisien. Mini-pən tuk mobael minə mə tukharəh Pol mhavən ye nəkwai nimə kape mobael. ³⁵ Khakir Pol misəriwək, ipakə əmə kiseriaji kwəruə. Narmamə kamhasig-sig pik əriə minə, ror pən mobael minə kimnharəh-si haktə Pol mharəh mhavən. ³⁶ Narmamə minə kimnhakwasig kin əriə masokrən apomh mhamə, “!Shopni! !Shopni!”†

Pol ramni-ərhav nəmien kafan

³⁷ İpakə əmə mobael minə kharəh Pol misauru-pən imə, in raiyoh-pən yamehuə kape mobael minə mīmə, “?To yakəgkiar kəskəh kimik uə?”

Kini yamehuə ai rakur mīmə, “?Rhawor? ?Ik nakirkun niniyen nəgkiarīen kape nəmə Gris? ³⁸ Yakməta mə ik yemə İjip a yame apa kupən rimnərer mamni-hah gavman. Kwasig ikīn mamkir narmamə fo taosen mamhauh narmamə, mamhavən misarə apa ye tipəvsik.”

³⁹ Mərig Pol rini-pən tukun mīmə, “Nikam. Yo, yemə Isrel. Yimnharha apa yerkwanu ehuə a Tasas, ye provins a Silisia. Pəh yo, pəh yakəgkiar kimi narmamə minə a.”

⁴⁰ Kini yamehuə kape mobael minə a reighan kin. Kini Pol rərer aikīn, mini-əhu əriə mə tukhapim. Kini khapim, in rəgkiar kimi əriə ye nəgkiarīen kape nəmə Isrel mīmə,

§ 21:25: Nəkwəkwə kimnharai raməmir ye Wok 15:23-29. 21:26: 1 Kor 9:20 * 21:28: Kamni-əhu mə narmamə pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel tukhapəh nisauru-pənien ye nimə ehuə kape Kughen. 21:29: Wok 20:4

† 21:36: Narmamə kimisokrən ye Pol məknakīn rəmhen kin in e kimnokrən ye Yesu ye Luk 23:18. 21:38: Wok 5:36-37

22

¹ “Piak minə mine tatə minə, takasəkeikei misətərig kin yo. Pəh jakni kafak nərigien kimi əmiə.” ² Kini iriə kisərig in raməgkiar ye nəgkiarrien atuatur kapəriə, khapim apis-apis.

Kini Pol rimə, ³ “Yo yemə Isrel kirik. Yimnarha apa yerkwanu a Tasas ye provins a Silisia. Mərig yimnehuə ye yerkwanu e Jerusalem. Kwən a Gamaliel rimnhajoun yo ye Loa kape riptawə minə mə jakəri-pən atuatur. Kini ye nipiğ ai yimnəsanin tuk norien narimnar yame Kughen rorkeikei rəmhen kin əmiə m-fam e taktəkun.

⁴ Apa kupən, yimnamuh narmamə yamə mine kasəri-pən Swatuk kape Yesu Yermaru, mamhopni əriə. Yimnamraptərəkin narman mine nipiğovin maməhi-pən əriə ye kalabus. ⁵ Nəgkiarrien e, hae pris mine narmamə kape kaonsel minə kharkun nhaniyen mə nəfrakisien; meinai nipiğ kirik, kimnhavəhsi-pə nəkwəkwə kirik mhamə jakvəh mivən apa Damaskes mivəhsi-pən kimi nəmə Isrel aikin mə yakuauə mə jakraptərəkin narmamə kape Yesu minə mhakir əriə mhauə e Jerusalem mə tukuh əriə. ⁶ “Nipiğ a, yimnaməri-pən swatuk a muə ipakə tuk Damaskes, kini ipakə tuk yerkwaiha, taktəkun əmə, yimnəm nikhakien risi-pən ye napuə məsia-pen-pə yo. ⁷ Yakmir meiwaiyu, kini mərig nəgkiarrien kirik rimini-pə tuk yo mimə, ‘!Sol !Sol! ?Rhawor nakamor ahah pə məkneikin kimi Yo?’

⁸ “Kini yaknaiyoh-pən In mimə, ‘Yermaru. ?Ik pa en?’ Kini In rini-pə tuk yo mimə, ‘Yo Yesu e, yemə Nasaret, yame ik nakamor ahah pə kimi Yo.’ ⁹ Kini narmamə yamə mine kimnhakwasig kin yo ye swatuk kisəm əmə nikhakien a, mərig khapəh nisərigien nəgkiarrien kape yermamə ai yame raməgkiar kimi yo. ¹⁰ Kini yimnaiyoh-pən In mimə, ‘Yermaru. ?Jakhawor pən iran mine?’ Kini Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mimə, ‘Hekimter, mivən apa Damaskes. Ikin en, tukni-pre mə takhawor pən iran mine.’

¹¹ “Nikhakien a rimnəsia-pen pik nimrik, mor nimrik ripsis. Kini narmamə yamə mine kamhakwasig kin yo khavəh kwermik mhakir yo mhavən Damaskes.*

¹² “Aikin a, kwən kirik aikin nhagin e Ananaes. In raməri-pən huvə Loa kapətawə. Kini nəmə Isrel aikin kamhasiai pik in. ¹³ In ruə marer ipakə tuk yo, mimə, ‘Piak Sol, !Nimrim tukrhuvə min!’ Ye nipiğ əmə min ai, nimrik rimahuvə min. Kini yakəm in.

¹⁴ “Kini in rimə, ‘Kughen kape kaha minə kapətawə In rimirpen-ta ik mə ik takirkun narimnar yamə mine In rorkeikei. Kini mə ik takəm Yermamə Atuatuk a kafan, kini mərig nəgkiarrien kafan. ¹⁵ Takaməkeikei mivən mini-ərhav tuk narmamə m-fam narimnar yame ik nimnəm mamərig. ¹⁶ Takpəh niwhinien. Hekimter, məhuak kimi Yesu, mor baptaes, mipəh pəh rəspir təvhagə hah kafam.’

¹⁷ “Kini yakmərerig-pə min muə Jerusalem, mivən məhuak ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini məm nəmrərhavyen kirik. ¹⁸ Məmə Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mimə, ‘!Hai miren! Məta aihuaa Jerusalem. Meinai nəmə iku tukhani neikuəyen ye nəgkiarrien kafam yame nakamni irak.’

¹⁹ “Kini yimini-pən tukun mimə, ‘Yermaru. Iriə kharkun huvə mə in apa kupən yo yimnamvən ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə mamraptərəkin narmamə yamə mine kamhəni nəfrakisien iram, mamuh əriə. ²⁰ Kini nipiğ kimnarkwhopni kwən a Steven, nitawin raiyu meinai in ramn-iərhav Ik, mərig yo min yimnamərer kimawə miriə, kini rikik rimnagien tukun. Kini yo yimnamarha huvə tuk sot kape narmamə kimisarkwhopni in.’

²¹ “Mərig Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mimə, ‘Takvən. Yo yakamher-pən kin ik isok mə takvən tuk nəmə tanə pisin pisin minə.’ ”†

Nəmə Jerusalem kimnhamə tukshopni Pol

22:3: Wok 5:34 **22:4:** Wok 8:3 * **22:11:** Kaməvsao kin narimnar minə e ye Wok 9:2-5. **22:18:** Wok 9:29-30 **22:19:** Wok 8:3; 26:9-11 † **22:21:** Kirai narimnar e ye Wok 7:54-8:1.

²² Kini narmamə aikin kisətərig huvə kin nəgkiarrien kape Pol mhavən miseriaji nəgkiarrien infamien kafan. Mərig kisərig nəgkiarrien a, kisokrən ehuə mhamə, “!Shopni in! Kwən a rīpəh nəmhenien mə tukramragh.”

²³ Aikin, kisokrən apomh, misəpəkiək-ta kin sot kapəriə misərəsuun kin nimokrur.
²⁴ Kini yemehuə kape mobael kape nəmə Rom rini-pən tuk mobael mine mə tukharəh Pol mhavən imei mobael. Kini rini-pən tuk əriə mə tuksərkis-ərkis Pol mə in tukrini-ərhav mīmə rhawor nəmə Isrel kamhani hah pik məkneikin in. ²⁵ Kasarkis-ətərekin hanə in, mə tuksərkis-ərkis in, kini Pol rini-pən tuk yamehuə kape mobael kirik yame ramərer ipakə mīmə, “!Eh! Yo yemə Rom e. Rīpəh natuatukien mə tukərkis-ərkis yemə Rom kirik yame kīpəh hanə nəmien mə in rinnor nar has kīrik.”

²⁶ Yamehuə a kape mobael rərig nəgkiarrien a, mivən mīni-əsaah-pən iran tuk yermaru kape mobael. Kini mīmə, “!Eh! ?Naha e nakamor? Kwən a in yemə Rom atuatur.”

²⁷ Kini yermaru a ruə məm Pol. Maiyoh-pən in mīmə, “!Eh! ?Takni huvə mə ik yemə Rom əfrakis uə?”

Kini Pol reighan kin.

²⁸ Kini yermaru a rini-pən tukun mīmə, “?Rhawor? Yo yimnərok mane ehuə tuk neighanien kin yo mə jakuə yo yemə Rom.”

Mərig Pol rini mīmə, “Rimik in yemə Rom. Ror məkneikin, yo yemə Rom.”

²⁹ Taktəkun əmə mobael yamə mine kasərer matuk mə tukhauh Pol, kisakur kin, misəta iran. Kini yermaru kape mobael a rirkun mə Pol in yemə Rom, mīgīn pik meinai in ruərkwəji-ta Pol kin jen.

Pol ramərer ye nīmri kaonsel

³⁰ Kəni rikwamer kin, yermaru kape mobael rorkeikei mə tukrərig atuatur mə rhawor nəmə Isrel kamhani hah Pol məknakin, kini rher-pən nəgkiarrien kimi jif pris minə mine narmamə kape kaonsel minə mə tukhauə kirikianə. Kirisin-ta jen yame kimirkwəji Pol kin, kikir, kavən kərip in ramərer ye nīmri kaonsel.

23

¹ Kini Pol rarha tim tim ye narmamə kape kaonsel, kini mīmə, “Yo minə tiksīn. Yakaməm norien kafak mə ye nəkəskəhyen kafak muə meriaji-pə ai taktəkun, yo yorwok atuatur kape Kughen ye nīmri Kughen.” ² Pol rəgkiar məknakin, kini hae pris e Ananaeas rini-pən tuk narmamə yamə mine kasərer ipakə tuk Pol mə tuksəsik nəkwan.

³ Mərig Pol rini-pən tukun mīmə, “Nikam. Ik yarpəkao kirik;* Kughen tukrəsik ik. ?Rhawor? Nakamkwətə eikin e mə takəkir yo ye Loa kapətawə, mərig nīmīni mə kirik tukrəsik yo, naknakəpīr ta Loa en!”

⁴ Kini narmamə yamə mine kasərer ipakə tuk Pol khani-pən tukun mhamə, “!Eh! Takpəh nəgkiar-hah-yen kimi hae pris e kape Kughen.”

⁵ Kini Pol rīmə, “Yo minə tiksīn. Yakirkun mə Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, ‘Takhapəh nisəgkiar-has-pənien kimi yermaru kapəmiə;’

(Eks 22:28) mərig yimipəh nirkunien mə kwən a in hae pris.” ⁶ Kini Pol rəm əriə mīrkun mə iriə tiksīn Sadusi minə, kini tiksīn Farisi minə, rokrən ehuə kin əriə mīmə, “Yo minə tiksīn. Yo Farisi kirik. Kini rimik mine rīpik minə, iriə Farisi minə min. Mərig kamərip yo e ye nīmri mīrh meinai yakamni nəfrakisien mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhamhə, tukhamragh min.”

⁷ Pol rəgkiar məknakin, taktəkun əmə Farisi minə mine Sadusi minə kasotgoh kimi əriə minə. Kini narmamə kape kaonsel a kasowhai kiraru. ⁸ Meinai Sadusi minə khamə

22:25: Wok 16:37 **22:29:** Wok 16:38 **23:2:** Jon 18:22-23 * **23:3:** Nəgkiarrien kape Gris ramni mə Pol rini-pən tuk hae pris a Ananaeas mīmə, “Ik nakəmhen kin kapier kimnəspir-ta mərig rəmkimik hanə.” Mərig nīprai nəgkiarrien a rīmə, “Ik yarpəkao kirik.” **23:3:** Mat 23:27 **23:6:** Wok 26:5

narmamə yamə mine kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-minien. Iriə mhamə agelo rirkək mine nanmin rirkək. Mərig Farisi minə kamhani mə nar misir a, irisir nəfrakisien.

⁹ Nəgkiarien kapəriə ramhaktə. Kisokrən apomh. Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses yamə mine iriə Farisi minə, kimishekimter mhani skai mhamə, “Kimawə yakhapəh nisəmien mə kwən e rimnor nar kirik yame rapəh nəmhenien. ?Tukmə ror nanmin uə agelo kirik rimauə məgkiar kim in uə?” ¹⁰ Kini kisotgoh pik, kini mhauh əriə minə. Yermaru a kape mobael rəm rikin rimnəsik mə narmamə tuksəpik Pol, kini rini-pən tuk mobael minə kafan mə tukhavən mharəh Pol mharerig mhauə min imei mobael minə.

¹¹ Yenpig, Yesu Yermaru ritərhav-pə tuk Pol mini-pən tukun mimə, “Pol. Takpəh niginien. Nakwəni-ərhav ta Yo eikin e Jerusalem, kini ik takaməkeikei mivən apa Rom mor min məknenkin.”

Nəmə Isrel kamharai mhun mə tukshopni Pol

¹² Kəni rikwamer kin, nəmə Isrel tiksın kisəkwətə kirik mamharai mhun mə tukshopni Pol. Kini mhani kwis mə tuksəpəh nəviginien mine ninimien, miseriaji nipig yame tukshopni Pol iran. ¹³ Narmamə yamə mine kamharai mhun nəgkiarien a, rapita foti.

¹⁴ Kini mhavən tuk jif pris minə mine nəmehuə mine kape nəmə Isrel mhani-pən tuk əriə mhamə, “Yakwənhani kwis ta mə jaksəpəh nəviginien miseriaji nipig yame jakshopni Pol iran. ¹⁵ Kimiə mine narmamə kape kaonsel minə taksher-pən nəgkiarien kimi yermaru kape mobael minə misaiyoh pən in mə tukrikir Pol muə pəh rərer min ye nimirimə. Meikuə ye yermaru a mə naksorkeikei mə taksəm əpu min Pol. Pəh kimawə jakasəmir ye swatuk maseito kin in tukramuə ye swatuk, kini yakshopni in.”

¹⁶ Mərig nukwai Pol rimnərig nəvsaoyen kin, rarar mivən imei mobael minə mini-əsah-pən tuk Pol.

¹⁷ Kini Pol rokrən kin yamehuə kape mobael kirik mini-pən tukun maməkeikei kimin mimə, “Takikir pikwarien e mivən kimi yermaru kape mobael minə. In ravəh nəgkiarien kirik mə tukrini-ərhav-pən tukun.”

¹⁸ Məkneikin yamehuə a rikir pikwarien a mivən kimi yermaru kape mobael minə. Kini mimə, “Kwən e Pol, yame raməmir ye kalabus, rimnaiyoh yo mə jakikir pikwarien e muə məm ik. Meinai in ravəh nəgkiarien kirik tukrini-pre tuk ik.”

¹⁹ Kini yermaru a kape mobael raturəm-pən kimi pikwarien a miravən iriu pisin əmə. Kini raiyoh-pən mimə, “?Nakmə takni-pə naha tuk yo?”

²⁰ In rimə, “Nəmə Isrel kwənnharai mhun ta nəgkiarien kirik mə tukianəkwamir, kisaiyoh-pre ik mə ik takikir Pol mivən ye kaonsel kapəriə. Mə tukseikuə iram mə iriə kisorkeikei mə taksəm əpu min Pol. ²¹ Mərig yakamaiyoh ik mə takpəh norien nəkwairiə, meinai iriə tiksın, rapita foti, kaserkwaig ye nikar swatuk mamhawhin mə tukshopni in. Kwənhani kwis ta mə tuksəpəh nəviginien mine ninimien miseriaji nipig yame tukshopni Pol iran. Kasərer matuk maseito kin əmə ik mə takor nəkwairiə.”

²² Kini yermaru kape mobael a rimnor kwirig kimi pikwarien a mini-pən tukun mimə, “Takpəh nini-ərhavyen tuk narmamə mə ik nimini-pə nəgkiarien a tuk yo.” Kini in mher-pən kin in ramvən.

Yermaru kape mobael rher-pən kin Pol apa Sisaria

²³ Kini yamehuə kape mobael minə a rokrən kin yamehuə kafan kiraru mini-pən tuk əriu mimə, “Kimiru takravən mwəfugin nukwao kirik kape mobael minə. Mobael yamə mine kaseriwək əmə, iriə fam 200; mine mobael kape kwenhao minə iriə fam 200, mine mobael yamə mine kasəkwətə ye hos, iriə fam seventi. Taksor apnəpenə tuk nivənien apa Sisaria ye naen klok yenaiyu. ²⁴ Misor apnəpenə ye hos tiksın kape Pol mə in tukramvən huvə muə tuk gavman a Filiks.”

²⁵ Kini yermaru kape mobael a rirai nəkṵəkṵə kirik mivəhsi-pən kimi yamehuə mir a miravən kimi gavman a. Nəkṵəkṵə a ramni mīmə,

²⁶ Filiks, yakamni “Rhuṵə” tuk ik. Ik yamehuə əfrah.
Yo Klodias Lisias, yakamrai nəkṵəkṵə e raurə kimik.

²⁷ Kwən e Pol, nəmə Isrel kwənharaptərəkīn ta, ipakə əmə kishopni in. Mərig yo yimnərig nəvsaoyen kīn mə in yemə Rom atuatur, kini yimnhavən kimawə kafak mobael minə mharəhsi-ta in tuk əriə mhavəh miragh in. ²⁸ Yakmīmə jakəm-ru mə rhawor e kamhani hah in. Kini yo yimikīr mivən ye kaonsel kapəriə. ²⁹ Məm mə in rimipəh norien nar hah kirik yame to rimhə tukun, uə yame tukvəhsi-pən in tukun ye kalabus. Kasəgkiar-əgkiar əmə tuk narəyen kapəriə. ³⁰ Mərig kwasig ikīn, yimnərig nəvsaoyen kīn mə nəmə Isrel kamharai mhun mə tukshopni in, məkneikīn, yimnherpre kīn kimik. Kini mīni-pən tuk tikmīr minə kafan mə tukhauə mhani kapəriə nərigien tuk ik.

In əmə e nəgkiarīen kafak.

³¹ Məkneikīn, mobael minə kasor nəkṵəwai yermaru kape mobael. Yenpig, khakīr Pol mhavən miseriaji yerkwānu kirik kamni kimə Antipatris. ³² Kəni rikwamer kīn, mobael minə yamə mine kisaiyu ye hos iriə pišīn əmə khakīr in mhavən. Mərig mobael minə tiksīn kharerig mamhavən iməriə ikīn. ³³ Kini iriə a khakīr in mhavən apa Sisaria, kini mhavəhsi-pən nəkṵəkṵə a kimi gavman a Filiks, kini misərəhu-pən Pol ye kwermīn. ³⁴ Gavman a rəvheikīn nəkṵəkṵə a maiyoh-pən Pol mīmə, “?Ik yemə hiə?” Nipig rərig mə Pol rimatərhav a Silisia, ³⁵ rini-pən mīmə, “Pəh khawhin tikmīr minə kafam tukhauə eikīn e, kini en, jakəriḡ kafam, məkīr.” Kini mīni-pən tuk kafan mobael minə mə tukhavəhsi-pən Pol ye nimə kape gavman kamni kimə, “Nimə ehua kape King Herod.” Mharaptərəkīn in apaikīn.

24

Pol rimnərer ye nīmri Filiks

¹ Nipig kirkirip ruə mivən, kini hae pris a, Ananias, rəsok prah iriə namehuə minə tiksīn kape nəmə Isrel, mine loea kirik nhagin e Tetalas, khauə Sisaria. Khauə, mhatərhavpə, misərəer ye nīmri gavman a Filiks. Kini mamhani hah norien kape Pol. ² Misokrən kīn Pol rīvən imə, kini kwən ai Tetalas ramni hah pən Pol kimi Filiks, mamni mīmə, “Filiks, ik yamehuə əfrah. Ik nakamkīr tanə kapətawə ye nirkunien huvə kafam, ror pən kitawə kisarə ye nəmərīnuyen ror tu. Ik nakamərəhu atuatur nīmraghien eikīn e. ³ Nipig fam, narmamə m-fam rikiriə ramagien tuk ik, masəgnəgin ik. ⁴ Yakpəh norkeikeiyen mə jakoriah pik ik, jakəgkiar kəskəh əmə, nakətəriḡ kīn. ⁵ Kimawə yakwəsəm ta mə kwən a Pol in yemə has kirik. In nuknei norien has ripsaah. Ramarkurao ye tanə minə, mamor nəmə Isrel minə kasotgoh kimi əriə minə. In yamehuə kirik kape nəhuakien eikuə e kape yemə Nasaret ai Yesu. ⁶ In mamarkut mə tukror Nimə Ehuə kape Kughen rəmkimik ye nīmri Kughen. Məkneikīn, kimawə yakharaptərəkīn. ⁷ Mərig yamehuə kape mobael minə e Lusias, rimivəhsi-ta ye kwermimawə. Mher-pə kīn nəgkiarīen kimi tikmīr minə kafan mə tukhauə masəm ik.* ⁸ Kini tukmə nakaiyoh-pən Pol kīn norien kafan, takəm mə nəgkiarīen kapəmawə rəfrakis.”

⁹ Məkneikīn nəmə Isrel kamharpiṅ nəgkiarīen a, mamhani mhamə, “Nəgkiarīen a in nəfrakisien.”

¹⁰ Kini ai, gavman a rəwhan kapən kapə kīn Pol mə tukrəgkiar. Kini Pol rimə, “Yemehua. Yakirkun huvə mə newk ripsaah ruauə muavən ta, nakaməkīr nəmə eikīn e. Ror pən, rikik ragien pik tuk nini-preyen norien kafak. ¹¹ Rimar əmə tuk ik tuk nəmien mə nipig

23:27: Wok 21:30-33; 22:25-27 **23:28:** Wok 22:30 **23:30:** Wok 23:16-23; 24:1-9 **24:5:** Wok 17:6 **24:6:** Wok 21:28-30 * **24:7:** Keinein mə Luk rimirai v. 7 uə yarmə rimirai, meinai ves 7 rirkək ye kopi akwas tiksīn kape Niutesteman.

twelef e ruauə muavən ta, yimnhaktə fiak mivən Jerusalem mə jakəhuak. ¹² Nəmə Isrel a khapəh nisəmien mə yakamotgoh kimawə narmamə tiksın ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Mhapəh nisəmien mə yo yakaməvi niehmaa kape narmamə ye nəkwai nim kape nofuginien minə kape nəmə Isrel mine yerkwānu minə. ¹³ Kini khapəh nishajoun-atuatukien kimik mə nəgkiarien yame kamni irak ai taktəkun in nəfrakisien, meinai in neikwəyen. ¹⁴ Mərig yo yakamni-pre tuk ik mə, yakikwasig kin Swatuk kape Yesu, yame nəmə Isrel kamhani mə in nəhuakien eikuə, mərig yakaməhuak əfrah kimi Kughen kape kaha minə kapəməwə. Kini yakamni nəfrakisien min ye Loa kape Moses mine profet minə fam min. ¹⁵ Kini yakamərhə-pən nərigien kafak kimi Kughen rəmhen kin yame nəmə eikin e rikiriə raməsik, mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhəmhə-ta, tukhamragh min - iriə yamə mine kisatukatuk mine yamə mine khapəh nisatukatukien. ¹⁶ Ror pən, nipiɡ m-fam yakamarkut tuk norien narimnar yame ratukatuk ye nimri Kughen mine narmamə.

¹⁷ “Newk ripsaah ruauə muavən ta, yakuauə e Jerusalem, mivəh mane mə jakvəhsi-pən kimi yavən has minə, mivəh min nimri nar miragh minə kape sakrefaes. ¹⁸ Nəmə Isrel e kimnhauə misəm yo yakaməmir hanə ye Nimə Ehuə kape Kughen, mamor sakrefaes tuk nəspirien. Narmamə khapəh nhapsaahyen kimawə miriə; notgohyen rirkək. ¹⁹ Ye nipiɡ a, nəmə Isrel tiksın yame kimnhatərhav Tarki masəmır ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Kini tukmə kimə tukni hah yo, iriə atukatuk əmə tukasəkeikei mhauə mhanipre nəgkiarien irak tuk ik. ²⁰ Uə rhuvə mə narmamə minə e tukhani-ərhav-pre naha nhagin rahas yame kimisəm irak ye nipiɡ yame yimnərer ye nimri kaonsel. ²¹ Nəgkiarien kirik rirkək irak, nar kirikianə əmə: Yimnərer yerkiəriə mokrapomh mimə, ‘Kamərip yo ye nimri mirh meinai yakamni nəfrakisien mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhəmhə ta, tukhamragh min.’ ”

²² Kini gavman a Filiks, in ruirkun huvə Swatuk kape Yesu, marar mətapig kin nəkwətəyen mimə, “Tukmə yermaru kape mobael a Lisias ruə, kini en, yo jakəkir.” ²³ Kini marar mini-pən tuk yamehuə kape mobael yame ramarha tuk Pol mimə, “Takaməm Pol, mərig takəta ye in minə tiksın pəh khauə mhavəhsi-pən narimnar yame raməkwwakwə kin.”

²⁴ Nipiɡ tiksın ruə mivən, Filiks rikir piraovin kafan, Drusila, mirauə. Pian a in pian Isrel. Kini Filiks rini-pən tuk əriə mə tukharəh Pol mhauə. Pol raməvsao kin nhatətəyen ye Yesu Kristo, in ramətərig kin. ²⁵ Kini Pol raməvhag kin narəyen yame ratukatuk, mine norien kape yermamə ramarmaru ye nərigien kafan mine norien kafan, mine nipiɡ yame Kughen tukrəkir narmamə iran. Filiks rərig, miɡin pik, kini mimə, “!Nəmhen! Tərhav. Tukmə yakorkeikei, jakokrən min kin ik.” ²⁶ Riɡin pawk kin nəgkiarien kape Pol, mərig rikin raməsik mə Pol tukrivəhsi-pən mane kirik kimin, pəh tukririsin in, ror pən, rokrən kin Pol nipiɡ ripsaah. Ruə, mawəgkiar iriu min.

²⁷ Newk kiraru ruə mivən, Filiks reiwaiyu ye gavman, kini yermamə kirik nhagin e Posias Festas rhaktə mivəh tamhekın. Mərig nipiɡ Filiks rəta ye gavman, in riphəh Pol raməmır ye kalabus meinai rorkeikei mə tukror nəmə Isrel rikiriə ragien tukun.

25

Pol rimini-pən tuk Festas mə tukrərer ye nimri Sisa

¹ Festas rimivəh tamhek Filiks, kini nipiɡ kisisər ruə mivən, kini Festas ritərhav Sisaria mivən Jerusalem. ² Ikin a, jif pris minə mine namehuə minə kape nəmə Isrel khauə mamhani-hah-pən Pol kimi Festas, ³ misaiyoh-pən in mə tukrasitu irəriə mher-pə kin Pol apa Jerusalem. Iriə kimnharai mhun ta nəgkiarien kirik mə tukasəmır ye swatuk maseito kin Pol ruə ye swatuk, kini kishopni. ⁴ Mərig Festas rimə, “Pol raməmır ye

kalabus apa Sisaria. Kini pəh nien mə tuktu, yakrerig mivən apaikin. ⁵ Hapəh kapəmiə namehuə minə khakwasig kin yo. Tukmə kwən a rimmor nar hah əfrakis kirik, pəh iriə tukhani-pə nəgkiarien iran tuk yo apaikin.”

⁶ Kini Festas rarə apaikin mipəh napitayen nipig eit uə ten, marar, muə Sisaria. Kəni rikwamer kin, rivən mamkwətə apa ye nəkwai nimə kape kot. Mini-pən tuk əriə mə tukhakir Pol mhauə imə. ⁷ Nəmə Isrel yamə mine kimnhatərhav Jerusalem kasəmīr min, misərer rao rao kin Pol. Mamhani-hah pik in. Mərig khapəh nishajoun-atuatukien mə nəgkiarien yame kimnhani iran in nəfrakisien, meinai in neikwəyen.

⁸ Kini Pol rini kafan norien mimə, “Yakpəh nakapirien loa kirik kape nəmə Isrel; uə kape yermaru kapətawə Sisa, kini mipəh noriahyen Nimə Ehuə kape Kughen.”

⁹ Mərig Festas rorkeikei mə nəmə Isrel tuksorkeikei in, kini raiyoh-pən Pol mimə, “? Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kin əriə kisəvsao kin norien kafam apaikin, kini yakəkir əmhen uə?”

¹⁰ Mərig Pol rimə, “Yakamərer ye kot kape nəmə Rom ai taktəkun. Ratuatuk mə kot e in e tukrəkir yo. Ik nakwīrkun-ta mə yo yakpəh nor-has-pənien kimi nəmə Isrel. ¹¹ Tukmə kasəm mə yimnkakapir loa kirik ratuatuk mə to yakmhə tukun, nəmhen, pəh yakmhə tukun. Mərig tukmə nəgkiarien yame nəmə Isrel kamhani irak ror neikuəyen kin, rapəh natuatukien mə yermamə kirik tukrivəhsi-pən yo ye kwermiriə. Pəh yo yakərer ye nimri Sisa, yermaru kape nəmə Rom.”

¹² Kini Festas rarar məgkiar kəskəh kimi namehuə tiksīn kape kot. Kwasig ikīn, rini-pən tuk Pol mimə, “Nakmə takvən mərer ye nimri Sisa, nəmhen. !Nakīrkun nivənen məm Sisa!”

Festas raiyoh King Agripa mə tukshawor ye Pol

¹³ Nipig tiksīn ruə mivən, King Agripa mine kafan kakə Benis, iriu kirauə Sisaria mə tukwəm Festas, mirəni vi vi in. ¹⁴ Misarə nipig tiksīn, kini Festas raməvsao kimi king kin nəgkiarien yame kimnhani ye Pol. Mamni mimə, “Kwən kirik e ramarə eikin e, yame yamehuə a Filiks rimməpəh in raməmīr ye kalabus. ¹⁵ Kini nipig yakvən apa Jerusalem, jif pris minə, mine namehuə kape nəmə Isrel kimnhani-hah-pə in kimi yo. Misaiyoh yo mə jakni-ərhav narpinien kafan. ¹⁶ Mərig yo yakamni-pən tuk əriə mimə, ‘Pəh nien mə norien en kapəməwə nəmə Rom mə kimawə jakseighan-pən apnapig əmə kin yermamə ye kwermi tikmir kafan minə. Pəh kwən a tukrərer kupən irəriə, mini atuatuk nəgkiarien yame kamhani iran.’ ¹⁷ Kwasig ikīn, iriə khauə mhatərhav-pə eikin e, yakpəh niwhinien, mətərig kin nəgkiarien yame kamhani iran. Kəni rikwamir əmə kin, yimnəhitə ye kot, mini mimə tukhakir Pol mhauə. ¹⁸ Məkneikin, tikmir kafan minə kishəkimter, kini rikik raməsik mə iriə tukhani mhamə in ramor norien hah kirik. Mərig, nīkam. Khapəh nhaniyen. ¹⁹ Iriə kimisəgkiar-əgkiar əmə ye nəhuakien kapəriə, mine yermamə kirik yame ruahmə ta, nhagin e Yesu. Pol rimə yermamə ai in rimamragh min. ²⁰ Yakeinein mə jakhawor məkir narimnar minə a. Ror pən, yimnaiyoh-pən Pol mimə, ‘?Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kin əriə kisəvsao kin norien kafam apaikin, kini yakəkir əmhen uə?’ ²¹ Mərig Pol raiyoh-pə yo mə jakher-pən kin in rivən apa Rom kimi Sisa, pəh in tukrəkir. Ror pən yimipəh Pol raməmīr ye kalabus meriaji yakvəh nipig tuk nher-pənien kin kimi Sisa.”

²² Kini King Agripa rini-pən tuk Festas mimə, “Yo min yakorkeikei mə jakərig nəgkiarien kape kwən a.”

Kini Festas rimə, “Nəmhen. Tikianakwamer, nakətərig kin in.”

Pol rimmərer ye nimri King Agripa

²³ Kəni rikwamer kin, Agripa mine Benis kirauə ye kwənmhan yame kasor kot ikīn. Kini namehuə yamə mine kasarmaru ye mobael minə, mine namehuə minə khapsaah

kape yerkwānu a kĭmnhakwasig kĭn, masor norien ehuā mĭnā kape nisaiyen Agripa mĭne Benis. Kĭni Festas rĭmā tukhakĭr Pol mhauā imā. ²⁴ Kĭni mĭmā, “King Agripa, mĭne kĭmiā fam yamā mĭne naksākwtā eikĭn e. Nakasām kwān e yame nāmā Isrel eikĭn e mĭne nāmā Isrel apa Jerusalem mĭn kamhani-hah-pā pik in tuk yo, misokrān mhamā, ‘Rĭpāh natuatukien mā kwān e tukramragh.’ ²⁵ Mārig yakpāh nāmĭen nar kĭrik yame in rĭmnor mā in tukramākeikei mĭmhā tukun. Mārig in raiyoh-pā yo mā tukrĭvān apa Rom mārer ye nĭmri Sisa, kĭni yĭmneighan kĭn mā jakher-pān kĭn apa Rom. ²⁶ Mārig nāgkiarien iran rĭrkāk mā to yakni-pān tuk Sisa. Ror pān, King Agripa, yakamārip in ye nĭmrim, mĭne ye nĭmri narmamā mĭnā e, mā taksām apu norien kafan, mā tukasām nāgkiarien kĭrik yame jakwāhsi-pān kĭmi Sisa. ²⁷ Yakamārig mā tukmā kĭraptārākĭn yermamā kĭrik, mārig kĭpāh nĭni-atuatukien nāgkiarien iran, rĭpāh natuatukien mā tuksher-pān kĭn in kĭmi Sisa.”

26

Pol ramāgkiar ye nĭmri yermaru a King Agripa

¹ Kĭni Agripa rĭni-pān tuk Pol mĭmā, “Taktākun ai, nakĭrkun nĭniyen nĭkar nāgkiarien yame kamni iram.”

Kĭni Pol rĭni-āhu āriā mā tukhapim, mamni-ārhav nĭkar nāgkiarien mĭmā, ² “King Agripa. Rĭkĭk ragien pik mā yakamārer ye nĭmrim ai taktākun, mā jakni atuatuk nāgkiarien yame kamhani irak, ³ meinai ik nakĭrkun huvā narāyen kapāmawā nāmā Isrel mĭne narĭmnar yame kamotgoh tukun. Ror pān, yakmā jakaiyoh mā nārigien kafam tukrapomh tuk nārigien nāgkiarien kafak.

⁴ “Nāmā Isrel kharkun huvā norien kafak, rĭrikakun ye nĭpig yĭmnarkāskāh hanā, mamarā kĭmawā narĭmnā imak ikĭn, muā meriaji-pā nĭpig yĭmnamarā Jerusalem. ⁵ Kwānharkun ta yo tu, kĭni tukmā rĭkĭriā ragien, kharkun nhani-ārhavĭen mhamā yo Farisi kĭrik, rĭrikakun ye nākāskāhyen kafak muā meriaji-pā ai taktākun. Kĭmawā Farisi mĭnā, yaksāri-pān huvā loa kape nāhuakien kapāmawā, rapita narmamā mĭnā tĭksĭn. ⁶ Kĭni taktākun ai yakamārer ye nĭmri mĭrh meinai yo yakamārāhu nārigien kafak ye nāgkiarien yame Kughen rĭmnor kupān kĭmi kaha mĭnā kapāmawā. ⁷ Yenpig mĭne yeraan, kwānārāus twelef kapāmawā mĭnā kasāhuak kĭmi Kughen mĭseito kĭn nāgkiarien a kape Kughen tukrĭtārhav-pā. King Agripa, meinai yakamārāhu mākneikĭn nārigien kafak, nāmā Isrel a kamhani hah yo. ⁸ !Kĭmiā! ?Rhawor rātūn pik tuk āmiā tuk nĭniyen nāfrakĭsĭen mā Kughen rĭrkun norien yermamā yame rĭmamhā rĭmragh mĭn? ⁹ Apa kupān, yo mĭn yĭmnām mā ratuatuk tuk norien narĭmnar mātāpig kĭn nhag yemā Nasaret a Yesu. ¹⁰ In e norien kafak yame yĭmnor apa Jerusalem. Jĭf pris mĭnā kwānhawāhsi-pā nehuāyen kĭmi yo mā jakvān māhi-pān narmamā khapsaah kape Kughen khavān ye kalabus. Kĭni nĭpig kĭsākĭr āriā mā tukhamhā, yo mĭn yakamni mā tukuh āriā. ¹¹ Nĭpig rehuā yĭmnarkurao ye nĭmāhuak mĭnā kape nāmā Isrel mĭvāhsi-pān narpinien kĭmi nāmāhuak mĭnā, mamarkut mā jakarar ye nārigien kapāriā, mā jakor āriā khani hah Yesu. Yĭmnamāmākĭn pik āriā, mĭvān mĭn apa yerkwānu isok mĭnā mā jakuh mĭn āriā apaikĭn.”

Pol ramāvsao kĭn in mā rĭmauā mĭrkun Yesu Kristo (Wok 9:1-19; 22:6-16)

¹² Kĭni Pol rĭmā, “Mārig nĭpig kĭrik, yĭmavān mĭn apa Damaskes mā jakor mĭn norien a. Jĭf pris mĭnā kwānhawāhsi-pā nehuāyen kĭmi yo mā jakvān apaikĭn, mhani skai-pā mĭn tuk yo mā jakamākeikei mĭvān mor mākna. ¹³ King Agripa, ye nĭpig a, yerkwēiha, yĭmnamāriwāk ye swatuk, mām nĭkhakĭen kĭrik ye napuā rāsia-pen yo mĭne kafak narmamā mĭnā. Nĭkhakĭen a ramāsĭā pik rapita mĭrh. ¹⁴ Kĭni kĭmawā m-fam yakhamĭr ye swatuk. Kĭni yakārig nāgkiarien kĭrik ye nāgkiarien kape nāmā Isrel ramni mĭmā,

‘Sol. Sol. ?Rhawor nakamor rahas pə məkneikin kimi Yo? Norien a ramoriah əmə ik. Ik nakəmhen kin kau yame tukmə khai kin nai esrə, kini ruh nai a rirerig-pən, mhai atuk əmə mīn in.’

¹⁵ “Kini yakaiyoh-pən in mīmə, ‘?Yermaru, Ik pa en?’ Kini Yesu Yermaru rimə, ‘Yo Yesu e, yame ik nakamor aha pə kimi Yo. ¹⁶ Mərig takhekimter mərer. Yakaurə tuk ik məkneikin mə jakvəh-si haktə ik mə ik takuə yor atuə kin kafak. Takaməkeikei mivən mīni-ərhav nar e nīmnam ai taktəkun kimi narmamə, mine narimnar yame jakhajoun ik kin. ¹⁷ Yo jakvəhsi-ta ik ye kwermi nəmə Isrel, mine ye kwermi nəmə tanə pisin pisin mīnə. Jakher-pən kin ik takvən mīni-ərhav-pən Yo tuk əriə. ¹⁸ Takaməkeikei məhitə ye nirkunien kapəriə, pəh kisasar ye nərigien kapəriə, misəta ye nəpignapien, mhauə ye nikhakien. Kini misəta ye kwermi Setan, mhauə tuk Kughen, pəh tukhani nəfrakisien irak, pəh Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriə, kasarə iriə narmamə yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə.’ ”

¹⁹ Kini Pol rirpən mīmə, “King Agripa, yo yakamor narimnar yamə mine Kughen ramor kimi yo ye nəmrərhavyen a. ²⁰ Yimavən məkupən tuk nəmə Damaskes, kwasig ik in yimavən tuk nəmə Jerusalem, mine nəmə Judia, mine nəmə tanə pisin pisin mīnə, maməvhag kimi əriə mə tukasəkeikei misasar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah, mhauə tuk Kughen. Mə narmamə tuksəm norien kapəriə, kharkun mə kwəsarə əfrakis ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah. ²¹ Ror pən, nipiğ yimnaməmīr ye Nīmə Ehuə kape Kughen, nəmə Isrel kisasar mhauə mharaptərək in yo, misarkut mə tukshopni yo. ²² Mərig Kughen ramasitu irak ye nipiğ fam meriaji-pə ai taktəkun, ror pən, yakamni-ərhav Yesu ye nīmri narmamə kimi namehuə mīnə mine narmamə apnapig mīnə. Nəgkiarien yame yakamni in əmə mīn e profet mīnə mine Moses kimnhani-ərhav apa kupən mhamə tukruə. Kimnhani mhamə, ²³ ‘Kristo a tukraməkeikei mamərig rahas ye nīpran, mivən, mīmə. Kini meinai in tukrəkupən mamragh mīn ye nīmhayen, in tukrhajoun nikhakien kimi nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin mīnə mīn.’ ” (*Aesea 42:6; 49:6*)

²⁴ Pol raməgkiar hanə, kini Festas riraptərək in nəgkiarien kafan, marar mokrən apomh mīmə, “!Pol! !Ik nakamenoeno en! Nīmnor pik skul en mor kapəm kapə ramenoeno.”

²⁵ Mərig Pol rini-pən tukun mīmə, “Yamehuə kafak. Yakpəh neno-enoyen. Nəgkiarien yame mine yakamni kisatuatuk əmə, kini misəfrakis. ²⁶ Yakamətgah tuk nəgkiarien kimi King Agripa, meinai yakirkun mə in ruarkun-ta narimnar mīnə a. In rimivəh fam nəgkiarien mīnə a. Pəh nien mə nar kirik yame kimnor kerkwaig kin. ²⁷ King, ? ik nakamni nəfrakisien ye nəgkiarien kape profet mīnə uə? Yakirkun mə ik nakamni nəfrakisien irəriə.”

²⁸ Mərig King Agripa rarar mīni-pən tuk Pol mīmə, “!Ei! ?Ik nakamarkut kimi yo ye nipiğ kwakwə e mə takvi yo yakuə Kristin uə?”

²⁹ Mərig Pol rini-pən tukun mīmə, “Nar apnapig mə nipiğ kwakwə uə nipiğ apomh, mərig yo yakaməhuak kimi Kughen mə pəh nien mə ik pisin əmə, mərig kimiə m-fam yamə mine nakasətərig kin nəgkiarien kafak ai taktəkun, taksor rəmhen kin yo ye narimnar fam. Mərig jen əmə, yakpəh norkeikeiyen mə tikarkwəji əmiə kin jen rəmhen kin yame kimnor irak.”

³⁰ Pol rəgkiar fam, kini King Agripa mine Festas mine Benis mine narmamə yamə mine kasəkwətə iriə miriə, kisasar, ³¹ mhatərhav mhani tuk əriə mīnə mhamə, “Kwən a ripəh norien nar has kirik mə to rimhə tukun, uə tukvəhsi-pən in ye kalabus tukun.”

³² Kini King Agripa rini-pən tuk Festas mīmə, “Ripi mə kwən a ripipəh nīpini-yen mə tukrərer ye nīmri Sisa, kīpiharisin in ai taktəkun.”

27

Pol rītarhav Sisaria, mivən Rom

¹ Kini kimini ta mə jakhavən apa Rom,* kimikir Pol mine narmamə tiksın mın yamə mine kwərapərəkın-ta əriə, kivəhsi-pən əriə ye kwermi yamehuə kape mobael minə kirik, nhagin e Julias. Kafan e mobael minə kamni kimə, “Mobael kape Sisa.” ² Rao kirik rīmatərhav apa Adramitiam, muə, mamor apnəpenə mə tukrivən mivhiak apa yerkwanu minə Tarki ipakə tuk nīkar-kar tahik. Kini yimnhavən ye rao a mhavirə. Kini yemə Masedonia kirik rīmīkwasig kın əmawə. Nhagin e Aristakas. Iman apa Tesalonaeka.

³ Kəni rikwamer kın, yimnhavhiak mın apa Saedon. Kini Julias a, rīmnor huvə pən kimi Pol, kini meighaan kın mə tukrivhiak məm in minə tiksın apaikın, mə iriə tuksasitu iran. ⁴ Kini ai yimisasar, mhatərhav mın mhavirə. Yimnharəhpikın nīmətag, kini mhakurao-pən ye tanə a Saepras, mhavən ye tahik yame rəmərīnu. ⁵ Yimnhakurao-pən iruə ye tanə mir a Silisia mine Pamfilia, kini mhavhiak apa yerkwanu a Maera ye provins a Lisia. ⁶ Ikin aikın a, yamehuə kape mobael minə rīmnəm rao kirik yame rīmatərhav apa yerkwanu a Aleksandria, mamvən apa Rom†. Kini rīvəhsi-pən əmawə ye rao a. ⁷ Kini yakhavirə mın, mərīg nīpig fam rao a ramaiyu mar, nīpig rehuə ramarkut pik tuk nīvhiakien ipakə tuk yerkwanu a Nidas. Aikın a, nīmətag rehuə pik, mamətapīg kın əmawə, yimiseinein nhavhiakien. Aikın, yimisasar, misaiyu mhavən ye tanə a Krit. Misaiyu, mhakurao ye kwənmhaan a Salmone, misaiyu pirə ye nīkarın pən. ⁸ Yimvsaiyu ipakə tuk nīkar-kar tahik; yimisarkut pik, mərīg yakhavhiak ikin kirik kamni kimə “Ikin rəmərīnu ikin,” yame ipakə tuk yerkwanu a Lasea.

⁹ Kimawə yimisoriah nīpig rīpsaah, kini nīpig kape tahik raməsəso iran ruauə ipakə‡. Kini Pol ramor kwirīg kimi narmamə minə mīmə, ¹⁰ “Yo minə tiksın. Yakəm yakirkun mə tukmə kitawə khavirə pik, nīmətag ehuə ravən, rao tukrəmətēih, rao mine narmamə mine narīmnar tuksəmnim.” ¹¹ Mərīg yamehuə kape mobael minə rīpəh nətərig-pikien kın Pol, mamətərig əmə kın kapten kape rao mine yermamə e kafan a rao. ¹² Kini nīkar-kar tahik a, rahas tuk nīvhiakien aikın ye nīpig kape nīmətag. Ror pən, iriə khapsaah khamə kimawə jakhavirə mamhavən misarkut tuk nīvhiakien apa tanə a Krit. Kwənmhan kirik aikın rəmərīnu ikin, kamni kimə Finiks. Nəpag nīmri tanə a ramor nəkwən kīraru ye tahik rīmivhiak ikin: Kirik rīvaag-pən ye nīkarın pīhiu ikin; kirik rīvaag-pən ye nīkarın prah ikin.

Nīmətag ehuə ruh əriə

¹³ Kini nīmətag kirik rīsi-pīhiu mamavən, rīpəh nehuə-pikien. Kini kisəm, khamə tuksəri-pən nərīgien kapəriə, mhavi haktə angka, mhavirə misaiyu ipakə tuk nīkar-kar tahik apa Krit. ¹⁴ Kini rīpəh norien tu, nīmətag ehuə kirik ravən. Nīmətag a kamni kimə, “Notis.” Nīmətag a rīsi-fiak ¹⁵ mīrəh əmawə, kini muh rao. Kini rao reinein naiyuyen mīrəhpikın nīmətag. Yaksəpəh, misəta ye nīmətag rīrəh əmawə mivən. ¹⁶ Kini yimnhakurao ye kwaji tanə a kamni kimə Kaoda, ye nīkarın pīhiu. Aikın a yimiserkwaig kəskəh, misarkut pik tuk nhavi-tərəkinien kwaji bot kape rao ehuə a, ¹⁷ mərīg narmamə kape rao minə kisarkut pik, mharəh-si haktə kwaji bot a ye nəkwai rao ehuə, mharəh nərəus, miseiwaiyu-pən ye nəkwai rao ehuə a apa ye tanə, mharkwəji kwaji bot. Mhagin pik, meinai iruə ye tanə a Sirtis, tahik rīpəh nəmnimien. Khamə ta-mə rao tukrīrəhpikın nīpakir. Ror pən, kharəhsi-əhu sel kape rao, mhapəh nīmətag ramrəh əmə rao mamvən.

* **27:1:** Rom in yerkwanu ehuə kirik apa tanə a Itali. **27:2:** Wok 19:29 † **27:6:** Nəgkiarīen kape Girs ramni mə rao a ramvən apa ye provins Itali. Rom in yerkwanu kirik ye provins Itali. ‡ **27:9:** Nəgkiarīen kape Gris ramni mə, “Yakvəsapita nīpig kape nəviginien ehuə e kamni kimə, ‘Yom Kipir.’” (Nīpran rīmə, “Nīpig kape nīvīyen nītə, pəh Kughen tukrivəhsita narpīnien kape təvhagə hah.”) Kīrapərəkın nəviginien ehuə a ye makuə e Oktoba. Kwasig ikin ye nəviginien a, nīpig kape nīmətag.

¹⁸ Kəni rĭkwamer kĭn, nĭmətag rĭmoh pĭk əmawə, yĭmĭsarakikĭn-pən narĭmnar yamə mĭne rao rampĭk ye nəkwaĭ tahĭk. ¹⁹ Kəni rĭkwamer mĭn kĭn, kĭmĭsarakikĭn narĭmnar kape rao rəmhen kĭn nərəus mĭnə ye nəkwaĭ tahĭk. ²⁰ Kĭni nĭmətag a rĭmnamavən nĭpĭg rĭpsaah, mĭpəh norien infamien. Yĭmnhapəh nĭsəmĭen mĭrh. Mĭne yenaiyu mĭnə, yĭmnhapəh nĭsəmĭen kəmhou mĭnə. Kĭni kĭmawə yaksərig yakhamə to yakhapəh nhamraghien.

²¹ Ye nĭpĭg a, kĭmawə fam yĭmnhapəh nĭsəvigĭnien nĭpĭg rĭpsaah, kĭni Pol rĭmnərəer ye nĭmrimawə mĭmə, “Yo mĭnə tiksin. To nakpĭsərig nəgkiarĭen kafak mĭsəkupən, kĭni mĭpĭhapəh nĭsəpəhyen tanə a Krit, to kĭpĭhapəh nĭsarəyen ye nahasien e. Narĭmnar ye nəkwaĭ rao to rĭpĭamswĭn huvə əmə. ²² Mərig taktəkun ai yakamni-pre tuk əmĭə mĭmə rĭkĭmĭə tukrĭhuvə əmə. To kĭtawə kĭrĭk rĭpəh nĭmhəyen. Rao əmə e tukrahas. ²³ Səm-ru. Yenaiyu e, kafak Kughen, yame yakaməhuak kĭmin, rĭmnhher-pə kĭn agelo kĭrĭk kafan rĭmauə məm yo ²⁴ mamni-pə tuk yo mĭmə, ‘Pol, takpəh nĭgĭnien. Takaməkeikei mĭvən mərəer ye nĭmri Sisa. Kughen, rĭkĭn ragĭen mə tukrĭvəh mĭragh narmamə fam yamə mĭnə kasarə kĭmĭə mĭrĭə ye nəkwaĭ rao, meinai In rhuvə pĭk.’”

²⁵ Kĭni Pol rĭmə, “Yo mĭnə tiksin, takhapəh nhagĭnien. Yo yakamni nəfrakisien ye Kughen mĭmə, narĭmnar yamə mĭne agelo a rĭmĭni tukror nəfrakisien kĭn. ²⁶ Mərig kupən ikĭn, nĭmətag tukraməkeikei mĭrəh rao kapətawə mĭvhiak ye tanə kĭrĭk, məwhan-pən ye nĭkar-kar tahĭk.”

Kĭmnhavhiak ye tanə kĭrĭk

²⁷ Yĭmĭsarə ye nahasien a mĭserĭaji nĭpĭg fotin, nĭmətag ramrəh rao ye tahĭk a kamni kĭmə “Mediterenian.”[§] Kĭni yenpĭg əru, narmamə kape rao mĭnə khamə ta-mə rao ravhiak ipakə tuk nĭkar-kar tahĭk. ²⁸ Kĭmnharuk-pən nar kĭrĭk yame rĭpam ye nərəus mĭsarkwəhu kĭn ye nəkwaĭ tahĭk mə tuksəm-ru mə rəmnmĭ uə rətəpeikə. Kĭni mĭsəm mə rəmnmĭ rəmhen kĭn toti seven meta. Mĭsaiyu kəskəh, mĭsəm mə rəmnmĭ rəmhen kĭn twenti eit meta. ²⁹ Kĭni kĭmnhagĭn pĭk, mhamə rao a tukrĭrəhpĭkĭn kapier. Kĭni kharəh angka irĭə kuas, mĭsarkwəhu kĭn apa ye kwasĭg ye rao. Kĭni masəhuak kĭmĭ kapəriə kughen mĭnə mə tukrĭraan aihuaa əmə. ³⁰ Kĭni narmamə kape rao mĭnə kĭsarkut mə tuksap ta kĭn rao ehua a. Knĭmnhavi kwaji bot reiwaiyu, maseikuə mhamə tukhavən əmə mĭsarkwəhu kĭn angka tiksin apa kupən ye rao ehua. ³¹ Mərig Pol rĭni-pən tuk yamehuə kape mobael mĭnə mĭne mobael kafan mĭnə mĭmə, “Tukmə narmamə mĭnə a khapəh nĭsəmĭrien ye nəkwaĭ rao ehua e, Kughen tukrĭpəh nĭvəh-mĭraghien ətawə.”

³² Ror pən, mobael mĭnə kĭmnhavən mĭsərəru nərəus ye kwaji bot a, rĭmavən mĭrkək.

³³ Ipakə əmə rĭraan, kĭni Pol raməkeikei kĭmĭ əriə mĭmə tukasəkeikei mĭsəvigĭn. Mamni mĭmə, “Nĭpĭg fotin ruauə ta muavən, kĭmĭə nakamhagĭn pĭk, mĭsatuakəm, masəpəh nəvigĭnien. ³⁴ Ror pən yakaməkeikei kĭmĭ əmĭə m-fam mə taktəkun ai takasəkeikei mĭsəvigĭn. Meinai in a nĭmraghien kapəmĭə. !Səvigĭn! To kĭmĭə kĭrĭk rĭpəh nĭmhəyen.”

³⁵ Pol rĭmnəgkiar ta, kĭni mĭrəh nĭpar bred ye nĭmriĭə, mĭni vi vi Kughen tukun. Makapĭr, mən. ³⁶ Kĭni nərigĭen kapəriə rhuvə mĭn, khavən mĭsəvigĭn. ³⁷ Kĭmawə m-fam tu hundred seventi sikis ye nəkwaĭ rao a. ³⁸ Kĭmĭəsəvigĭn rəmhen, kĭni mhavən, mhapĭk ye rhav bag flaoa* yamə mĭnə e kamhaswĭn ye nəkwaĭ rao, mĭsarak-ərhav kĭn ye nəkwaĭ tahĭk, mhamə rao tukrəruruvə mĭn.

Rao rĭnahas

³⁹ Kĭni ruəraan, narmamə kape rao mĭnə kĭsəm mə yakwənhavhiak ye tanə kĭrĭk. Mərig kĭseinein mə hiə. Kĭni kĭsəm nĭkar-kar tahĭk kĭrĭk, nĭpakĭr in əmə in əmə. Kĭni kĭsərig mhamə to kharəh rao mhavən mhavhiak aikĭn. ⁴⁰ Kĭni khavən mĭsərəru nərəus ye angka mĭnə a kĭsəmnmĭ. Kĭni mharĭsin ta nərəus yamə mĭne kĭmnərkĭs ətərkĭn niveiyə ehua

^{27:24:} Wok 23:11 ^{27:26:} Wok 28:1 ^{§ 27:27:} Tahĭk a, nhag pĭsin e kĭmə “Adriatik.” * ^{27:38:} Nəgkiarĭen kape Gris ramni “grain,” in rəmhen kĭn flaoa, kon, mĭne wit.

kin. Kini mhavi haktə sel apa kupən, mə nīmətag tukrīrəh rao mīvən mīvhiak. ⁴¹ Mərig in aikin a, tahik rīpəh nəmnmien ikin, kini kupən ye rao rīmīrəhpīkin nīpakir, meinein nīkiu-kiuyen. Peao-peao ramuh kwasig ye rao, moteih-oteih.

⁴² Kini mobael minə khapəh nisorkeikeiyen mə narmamə yamə mine kimīpīk-pən əriə ye kalabus tukseiai misap, kini masərer matuk mə tukshopni-hopni əriə. ⁴³ Mərig yamehuə kape mobael minə rorkeikei mə tukrīvəh mīragh Pol, kini mīni-əhu nərigien kape mobael minə. Kini mīni-pən tuk narmamə yamə mine kharkun neaiyen mə tuksəkupən mhaviə-viə miseiai mhavhiak. ⁴⁴ Kini mīni-pən tuk narmamə tīksin aikin mīmə tukharəh nīpar-par nai yamə mine tahik rīmnakapir-ta ye rao, miseiai kin. Ror pən kimawə fam yimnhavhiak, misarə huvə.

28

Pol raməmīr apa Molta

¹ Yimnavhiak, misarə huvə, misərig mə tanə a kamni kimə Molta. ² Kini narmamə aikin a kimisor rhuvə-pə pīk kimi əmawə. Nəhig ramīp hanə, nokieyen rehuə, mərig iriə kimisher nap kirik mə jaksərkəp kin, misarha huvə tuk əmawə. ³ Mərig Pol rərao-pən mampīk nai misīə mamərakə-pən kin ye nap, mərig snek kirik yame tukmə rəs yermamə, ramhə, raməmīr yerki nai misīə minə a. Nap rərag, snek ai rītərhav məs kwermi Pol. ⁴ Nəmə aikin kimisəm snek a raməker-pən ye kwermi Pol, khani-pən tuk əriə minə mhamə, “Tukmə ror yermamə kape nhopniyen yermamə. Rinapita pawk tahik əsəso, mərig kughen minə khapəh nisətayen iran mə tukramragh.” ⁵ Mərig əmə Pol rəwhan-əwhan kwermīn kini snek a rier ta mīmīr-pən apa ye nap, mīpəh noriahyen Pol. ⁶ Kini nəmə aikin khamə ta mə kwermi Pol tīkrəsis, uə Pol tukreiwaiyu məwhan mīmhə. Khawhin ror tu, mərig kisəm mə nar kirik rīpəh norien Pol, kini kisərar ye nərigien kapəriə mhamə, “In kughen kirik.”

⁷ Yimīsəmīr ipakə tuk imei yamehuə kape tanə a, nhagin e Publias. Kini yamehuə a ror rhuvə-pə kimi əmawə. Mikir əmawə mīvən ye nəkwai nīmə kafan. In məm vi vi əmawə nīpīg kisisə. ⁸ Mərig ye nīpīg a, rīm yamehuə a ramhə, mamapir əmə ye kafan nīkaokao. Ramokiei-okiei, mamaiyu kin nītə. Kini Pol rauru-pən ye kwənmhan kape kwən ai, mərəhu-pən kwermīn iran məhuak-pən iran, mor huvə in. ⁹ Kwasig ikin, narmamə tīksin kamhamhə ye tanə a khauə tukun, kini Pol rəhuak-pən irəriə, kisəsanin. ¹⁰ Kini iriə khavəhsi-pə narimnar rīpsaah kimi əmawə. Nīpīg yimisor apnəpenə tuk nītərhavyen aikin, iriə kimnhavəhsi-pə narimnar fam yame yaksorkeikei tuk nəriwəkien kapəmawə.

Pol rītərhav Molta mīvən Rom

¹¹ Kimawə yimīsarə makuə kisisə ye tanə a. Kini rao kirik raməmīr aikin. Kupan, rīmatərhav apa Aleksandria, muə, mamerkwaig aikin ye nīpīg kape nīmətag. Rao a, kamni kimə “Kwajikovə kīraru mir mir mir* kape kughen a Sus.” Kini yakhavən iran mhavirə. ¹² Yakhavhiak ye yerkwānu a kamni kimə Saerakus. Misarə apaikin nīpīg kisisə. ¹³ Mhatərhav, misaiyu, mhavən, mhavhiak ye yerkwānu a kamni kimə Rejiam. Kəni rīkwamer kin, nīmətag kirik rīsi-pīhiu, mīrəh rao yakhavhirə. Kəni rīkwamer kin, yakhavhiak ye yerkwānu a kamni kimə Puteoli. ¹⁴ Aikin a, yaksəm nəməhuak tīksin. Kini iriə kisaiyoh-pə əmawə mə jaksarə kimawə miriə kape nəhuakien kirikianə. Kwasig ikin, yaksəriwak, mhavən Rom. ¹⁵ Kini nəməhuak minə apa Rom kisərig nəvsaoyen kin əmawə, kini khatərhav mhauə mə tuksəm əmawə. Khauə misəriaji yerkwānu mir a Apias Maket, mine Tri Hotel. Pol rəm əriə aikin, mīni vi vi kughen tukun. Kini rīkin ramərinu mīn. ¹⁶ Yakhavən, mhatərhav-pən Rom, gavman reighan kin Pol mə tukramarə pīsīn əmə ye nīmə kirik; mobael kirik ramarha tukun.

28:2: 2 Kor 11:27 **28:5:** Mak 16:18 **28:6:** Wok 14:11 * **28:11:** Kwajikovə mir a mir mir kape kughen a Seus nhagriu e Kastor mine Poliks.

Pol ramāvḥag kimi narmamā apa Rom

¹⁷ Nīpīg kisisār ruā mivān, Pol rokrān kin namehuā kape nāmā Isrel, mā tukhauā misākḡwētā. Khauā misofugin, in rini-pān tuk āriā mīmā, “Yo minā tiksīn. Yākpāh noriahyen ātawā kirik, mīpāh noriahyen narāyen kapātawā yame kaha minā kapātawā kīmisārāhu kupān. Māriḡ kiraptārākin yo apa Jerusalem, kīvāhsi-pān yo ye kwermī nāmā Rom. ¹⁸ Iriā kisām āpu norien kafak, mhāpāh nisāmien mā yīmnor nar kirik yame ratuatuk mā jakmhā tukun. Mhamā natukharisīn yo, ¹⁹ māriḡ nāmā Isrel khāpāh nisōrkeikeiyen. Ror māknākin, rikik ramuh mā jakamākeikei muā mārer ye nīmri Sisa, pāh in rākīr yo. Māriḡ yo jākpāh nīni-hāhyen ātawā kirik. ²⁰ Ror pān, yīmnokrān kin āmiā mā takhauā misām yo, mā jākēḡkiar kēskeh kimi āmiā. Kīmīrkḡwēji yo kin jen meinai yakamārāhu kafak nārīgien ye Kristo e yame kītawā nāmā Isrel khamā tukrīvāh mīragh ātawā.”

²¹ Kīni iriā khāni-pān tukun mhamā, “Kīmawā yākhāpāh nhāvāhyen nākḡwākḡwā iran kirik, yame rīmasi-pān Judia. Mīne kīmawā kirik rīrkāk yame rīmatārḡhav Judia mīvāh nāvsaoyen kin ik muā, uā yame ramni-hah ik. ²² Māriḡ yaksōrkeikei mā jāksāriḡ nārīgien kafam. Meinai yākharkun mā ikīn minā fam narmamā kamhāni hah nāhuakien kafam.”

²³ Aikīn, narmamā minā a iriā Pol kisārāhu nīpīg kirik. Ye nīpīg a, narmamā khāpsāah khauā misām in apa iman ikīn. Yenpīg-enpīg meriāji yenaiyu, Pol rīnmāvḡag kimi āriā, mānni-ārḡhav narmaruyen kape Kughen. In māmhōprai Loa kape Moses mīne nākḡwākḡwā kape profet minā mā tukhāni nāfrākisien ye Yesu. ²⁴ Iriā tiksīn kisārīḡ nēḡkiārien kafan, mhāni nāfrākisien iran. Māriḡ tiksīn kisāpāh. ²⁵ Kīni misōtḡoh kimi āriā minā, mhamā tuksāta ye Pol. Māriḡ kwasīḡ ikīn kisāta iran, Pol rīni nēḡkiārien infāmien tuk āriā mīmā, “Nēḡkiārien yame Nanmīn kape Kughen rīmīvāhsi-pān kimi profet a Aesea mā tukrīnīārḡhav kimi rīptawā minā kupān, in ratuatuk āmā. Kughen rīmīni-pān tukun mīmā,

²⁶ “Yuvān mīni-ārḡhav tuk narmamā minā a mā yo Kughen yakamni mīmā,
“To nakasarha-kin misarha-kin pawk, māriḡ to nakhāpāh nisāmien nīpran.
Kimiā to naksārīḡ pawk, mhāpāh nharkunien.

²⁷ Tuksōr māknākin meinai kapāriā kapā rīskai pīk,
Kamhāsīsīḡin nīmātīrḡrīriā, misāpīr yeru.
Ror pān, to khāpāh nisāmien Yo,
mhāpāh nisārīgien Yo
mhāpāh nharkunien Yo

mhāpāh nisārārien ye nārīgien kapāriā mā jākor huvā āriā.” ’ ’ (Aes 6:9-10)

²⁸ Kīni Pol ramni māmrīrpīn mīmā, “Takasākeikei mharkun mhamā nēḡkiārien kape swatuk yame Kughen tukrīvāh mīragh narmamā iran, Kughen rīmīvāhsi-pān kimi narmamā pāh nien mā nāmā Isrel. !Iriā a tuksātārīḡ kin!” ²⁹ Pol rēḡkiar fam, kīni nāmā Isrel khātārḡhav, nārīgien kapāriā rāwhai. Kīni kisōtḡoh pīk kimi āriā minā tukun.†

³⁰ Pol ramarā ye nīmā a yame kamārōk, kape newk kīraru. Mōrkeikei mīn narmamā yamā mīne khauā misām in. ³¹ In rātḡha tuk nīni-ārḡhavyen narmaruyen kape Kughen mīne nhājounien narmamā kin Yesu Kristo Yermaru, mīpāh nīpāhyen.

Rom Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Rom

Nəgkiarien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Rom

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə apa taon ehuə e Rom.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimiini mə in rorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom, kwasig ikin ripivən apa ye kantri a Spen. Mərig kupan ikin, in tukraməkeikei mivən Jerusalem mivəhsi-pən mane tiksın yame niməhuak minə kimnhavəh-si-pən kimin kape yavən has minə. Ye niməhuak minə kape Rom, nəmə Gris khapsaah, kini nəmə Isrel khapsaah min.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Kwasig ikin Pol ramvən Rom, in rorkeikei mə iriə tuksəkupən mharkun in; kini ror pən rirai nəkwəkwə e. Nəmə Rom khapəh hanə nhavəhyen nhajounien kirik kape aposol kirik. Kini ror pən, in rorkeikei mə tukrini-ərhav swatuk atuatur kape Kughen kape nivəh-miraghien narmamə. Kini ramni mimə nəmə tanə pisin pisin minə mine nəmə Isrel iriə m-fam tukhauə kirikianə əmə ye niməhuak kape Kughen.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yo slef kirik kape Yesu Kristo. Kughen rimnokrən kin yo mə yo aposol kirik, kini mirpen yo mivəhsi-haktə yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə kafan. ² Nəvsaoyen Huvə e, in mirpen ta kimi ətawə kupan mini-pən tuk kafan profet yamə mine kimnharai Nəkwəkwə kape Kughen. ³⁻⁴ Nəvsaoyen huvə e raməgkiar ye Ji Kughen e Yesu Kristo Yermaru kapətawə. In rimauə yermamə kirik ye kwənərəus kape King Daved. Kini Kughen rimnhajoun mə in Tini atuatur nipig rimivəh miragh in ye nimhəyen kafan ye nəsaninien ye wok kape Nanmin Rhakə. ⁵ Kristo rimivəhsi-pə nihuvəyen mirpen yo mə yo aposol, mə jakokrən kin nəmə kantri pisin pisin minə mə tukhasiai Kristo, mhani nəfrakisien iran, kini masor nəkwan. ⁶ Kini kimiə min, Kughen rimnokrən kin əmiə mə kimiə kape Yesu Kristo.

⁷ Kini taktakun, yakamrai nəkwəkwə e kimi əmiə fam apa Rom yamə mine Kughen rorkeikei əmiə, kini mokrən kin əmiə mə kafan minə.

Pəh Kughen Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin kapəriu nihuvəyen mine nəmərinyen kimiə əmiə.

Pol rimnorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom

⁸ Nar yame yakmə jakəkupan mini-pre tuk əmiə, mə yakamni vi vi kafak Kughen ye Yesu Kristo tuk əmiə m-fam meinai narmamə m-fam ye tanimtanə kimisərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kapəmiə. ⁹ Yakamor pik wok yerik minə-fam tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Ji Kughen. Kini Kughen rirkun mə ye nipig m-fam yakaməhuak tuk əmiə. ¹⁰ Kini yakaməhuak mə tukmə Kughen rorkeikei əfrah, In tukrəhitə ye swatuk kirik mə jakurə məm əmiə. ¹¹ Yakorkeikei pik mə jakurə məm əmiə mivəhsi-pre nihuvəyen kirik kape Nanmin kape Kughen kimi əmiə mə taksərer tim tim. ¹² Niprai nəgkiarien e ramni mə nhatətəyen kapəmiə rirkun nasituyen irak, kini kafak nhatətəyen rirkun nasitu-min-ien irəmiə.

¹³ Piak minə mine nowinik minə, rhuvə mə takharkun mə nipig ripsaah, kafak nətərigien raməsik mə jakurə mivaag-pre kin əmiə. Mərig nipig m-fam narimnar tiksın

kasətapig kin yo tuk nurəyen. Yakorkeikei mə kafak wok tukrikuə ye nımraghien kapəmiə, rəmhen kin yame rımnor kwənkwan ye nımraghien kape nəmə kantri pisin minə tiksın. ¹⁴ Nıpig m-fam jakaməkeikei mini-ərhav-pən nəvsaoyen huvə kimi narmamə m-fam; iriə yamə mine iriə nəmə Gris mine nəmə kantri pisin pisin minə - iriə yamə mine kharkun nar mine yamə mine kisətəwao. ¹⁵ Tuk nar ai, yakorkeikei pik mə jakni-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kimi əmiə minə en Rom.

¹⁶ Yakaməgkiar məkneikin meinai yo yakpəh naurisien kin nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, meinai nəvsaoyen huvə in nəsaninien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə minə fam yamə mine kishatətə iran. Rımnəkupan muə ye nəmə Isrel, kwasig ikin, mıpiuə tuk nəmə kantri minə tiksın. ¹⁷ Nəvsaoyen Huvə e ramhajoun narmamə kin swatuk mımə tukhauə misatuatuk ye nımri Kughen. Swatuk e in rəhitə pə, in əmə e nhatətəyen kapətawə ye Kughen. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“Narmamə yamə mine kisatuatuk ye nımri Kughen,
tukhashatətə iran mamharpın.”

(Hab 2:4)

Kughen niemhaa ramhai tuk norien hah minə fam

¹⁸ Mərig Kughen apa ye rao ye neai ramhajoun kafan niemhaa mor narpinien kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwən masor norien yame rapəh natuatukien. Iriə kasətapig kin nəfrakisien kape Kughen ye norien has minə kapəriə. ¹⁹ Narmamə m-fam kharkun mə Kughen rhawor pən iran mine meinai Kughen rımnor əpu In kimi narmamə m-fam. ²⁰ To narmamə khapəh nisəm-atuatukien Kughen kin nımriəriə. Mərig rımirikakun ye nıpig In rımnor neai mine nımoptanə mine narımnar m-fam, kini narmamə m-fam kwənharkun nisəmien narımnar fam yame In rımnor kin nımriəriə. Ror pən, kwənharkun nisəmien kafan nəsaninien yame ramvən naunin rikək, mharkun mə nəfrakisien mə In Kughen, kini mharkun mə Kughen In rhawor pən iran mine. Tuk nar a, yermamə kirik rikək yame rirkun niniyen mə in reinein mə Kughen rhawor pən iran mine.

²¹ Ror məkneikin meinai nar apnapig iriə kimnharkun Kughen kwənmopin, mərig kimnhapəh nhasiayen In, mhapəh nhani-vi-vi-yen In tuk narımnar yame In ramor kimi əriə. Nərigien kapəriə rımnamətəwao. Kimnhapəh nhavəhyen nətərigien huvə kirik, rəmhen kin yame kasəmır əmə ye nəpignapien. ²² Nar apnapig mə iriə kimnhani mhamə iriə kharkun nar, mərig iriə kimnhauə misətəwao, ²³ kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen yame In yerpig; kini to rıpəh nımhəyen; minharikakun minasəhuak kimi nanmi nar yamə mine kamhasigovin əmə narmamə yame tukasəkeikei mhamhə tuk nıpig kirik, mine nanmi nar yamə mine kamhasigovin min man minə mine nar miragh yamə mine kasəriwək mine yamə mine kaserko.

²⁴ Tuk nar ai, Kughen rımnəpəh əriə meighaan kin əriə mə tukasəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeikei mə tuksor ye nıprairiə. Rımnəpəh əriə kini iriə kimisor norien has ye nıprairiə yame ror naurisien. ²⁵ Kimisəpəh nəfrakisien kape Kughen mharaptərəkin neikuəyen kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen mhasiai masəhuak əmə kimi narımnar yame In rımnor. Mərig pəh kitawə tukhani-vi vi Kughen ye nıpig m-fam kape rerin. Amen.

²⁶ Narmamə kimisəpəh Kughen, In rımnəpəh əriə, meighaan kin əriə mə tuksəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeikei mə tuksor ye nıprairiə yame ror əmə naurisien. Nar apnapig nıpiraovin minə, mərig iriə kimisəpəh nəri-pəniyen kapəriə narman minə, masapir atuk pən tuk əriə minə; kini norien e ror pisin ye yame Kughen rımnərəhu. ²⁷ Kini ye norien kirikianə əmə min, narman minə kimisəpəh nıpiraovin kapəriə minə,

misorkeikei pik narman pisin minə. Masapir-pən atuk tuk əriə minə yame ror naurisien. Kini Kughen rimivəhsi-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə.

²⁸ Kini nar kirik min. Iriə kinnhapəh nisorkeikeiyen mə tukharkun Kughen, Kughen rimməpəh əriə meighaan kin əriə tuk nərigien kapəriə mə tukamhavən, tukhapəh nharkunien nar kirik mə rhuvə uə rahas; meighaan kin əriə mə tuksor nar yame ripəh nəmhenien. ²⁹ Rikiria rukwar kin norien has pisin pisin minə fam, mine norien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kini iriə kasəptig kin nar, masarha-kin swatuk tuk noriahyen narmamə. Kini rikiria rukwar kin norien has mine: iriə kasor jalus, iriə yhopni yermamə minə; iriə kasor narimnar yame ravi-pə niemhaa; iriə yeikuə minə; iriə kasor ahas-pən kimi narmamə; mamhani nikar narmamə; ³⁰ mamhani hah narmamə; masəməkin Kughen; masokrən ta ye narmamə; masəgkiar ausit; masarha-kin swatuk tuk norien təvhagə has yamə mine narmamə khapəh hanə nharkunien. Masəsik nəkwai tatə mine mamə. ³¹ Iriə, nirkunien rikək; kamhani mə tuksor nar kirik mhapəh nisorien. Norkeikeiyen kapəriə rikək. Rikiria ripəh nehuəyen tuk narmamə. ³² Iriə kharkun pawk nəgkiarien atuatuk kape Kughen yame ramni mə narmamə yamə mine kasor norien has minə e tukasəkeikei mhamhə, mərig iriə kasəkeikei ye norien has minə a; kini masor norien has rapita. In e rikiria ragien tuk narmamə minə tiksın yamə mine kasor min norien has minə a, kini masəkeikei kimi narmamə mə tukasor.

2

Kughen tukrəəhu narpinien tuk təvhagə hah

¹ Kimiə nakamhani mhamə Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien hah. Kini mərig kimiə min, nakasor norien hah; ror pən, narpinien yame kimiə nakamhani, Kughen tukraməkeikei mivəhsi-pre min kimi əmiə, kini ripəh nəmhenien mə kimiə taksəkir norien kape narmamə. ² Kitawə kharkun mə nipig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has yamə mine yimini ta, kafan nəkirien in ratuutuk əmə. ³ Ror məkneikin mə nipig kimiə taksəkir narmamə tuk nahasien kapəriə, mərig kimiə min nakasor əmə norien hah rəmhen kin əriə, kini to nakhapəh nisapien nipig Kughen tukrəkir narmamə iran mivəh-si-pən narpinien kimi əriə. ⁴ !Rikimiə ripəh nəsik-pikien norien kape Kughen! In ramor rhuvə pik kimi əmiə, mipəh nəməkinien əmiə; kini kafan nətərigien in rapomh. Mərig kimiə naksor əmə nar apnapig ye nihuvəyen kafan. ?Nakharkun uə nikam mə In ramor norien huvə kimi əmiə mə taksarar ye nətərigien kapəmiə tuk norien has minə?

⁵ Mərig kapəmia kapə riskai, kini nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə tuk norien has minə kapəmiə. Kini tuk nar ai, nakasəvi niemhaa kape Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien ehuə kimi əmiə ye nipig yame In tukrəkir narmamə iran ye norien atuutuk kape nəkirien kafan. ⁶ Kughen tukrivəhsi-pən kimi narmamə kirikianə kirikianə raməri-pən əmə narimnar yame kimisor. ⁷ Mivəh-si-pən nimraghien rerin kimi narmamə yamə mine kasərer tim tim ye nipig mifam tuk norien nar yame ratuutuk. Narmamə minə a yame kisarkut pik tuk norien nar huvə, Kughen tukrəgnəgin əriə tukun, mivəh-si-pən nisaiyen mine nimraghien rerin kimi əriə. ⁸ Mərig In tukrivəhsi-pən kafan niemhaa mine narpinien kimi narmamə minə tiksın yamə mine kisarkut atuk əmə tuk tipriə, kini mamhaukreikin-pən nimeitairiə tuk nəfrakisien, masəri-pən norien has minə. ⁹ Narmamə m-fam yamə mine kasor norien has, iriə tuksarə ye nəmhəyen mine nipig əutən minə. Kwənərəus kape nar Isrel tuksəkupən mharəh-pikin nipig əutən minə a, kwasig ikin nəmə tanə pisin pisin minə. ¹⁰ Mərig Kughen tukrəgnəgin narmamə minə fam yamə mine kasor norien huvə, mivəh-si-pən nisaiyen mine nəmərinuyen kimi əriə. Tukrəkupən mivəh-si-pən kimi kwənərəus kape nəmə Isrel, kwasig ikin, mamərəhu-pən

kimi narmamə kape tanə pisin pisin minə. ¹¹ Ror məknakin meinai Kughen raməm əmhen kimi narmamə m-fam.

¹² Kughen tukror narpinien kimi nəmə kantri pisin pisin minə tuk norien has minə kapəriə, nar apnapig kimnhapəh nhavəhyen loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses. Kini Kughen tukrəkir nəmə Isrel yamə mine kamhavəh loa, mivəh-si-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə. ¹³ Ror məkneikin meinai pəh nien mə narmamə yame kasərig loa yame kisatuatuk ye nimir Kughen, mərig narmamə yamə mine kasor nar yame loa ramni, iriə e, Kughen tukrini mə iriə kisatuatuk ye nimir. ¹⁴ Nəfrakisien, nəmə tanə pisin pisin minə khapəh nhavəhyen loa kape Moses. Mərig nipig kirik, kasəri-pən əmə kapəriə nətərigien masor nar yame ratuutuk, rəmhen əmə kin yame loa ramni. In e ramhajoun-pən mə loa kirik aikin yerkiria, kini iriə kharkun nar yame in ratuutuk, mine nar yame ripəh natuutukien, nar apnapig khapəh nhavəhyen loa kape Moses. ¹⁵ Iriə kharkun mə loa aikin kape Kughen in a raməmir yerkiria, meinai nipig kasor norien huvə, rikiria raməsik mə, “Norien e rhuvə.” Kini nipig kasor norien has, rikiria raməsik mimə, “Norien e raha.” ¹⁶ Kini nipig yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə, yakamni mimə nipig kirik tukripiuə əfrakis yame Kughen tukrini mə Yesu Kristo tukrəkir narmamə mifam tuk norien kapəriə yamə mine kaməm mine nətərigien kapəriə yame ramerkwaig.

Nəmə Isrel mine loa kape Moses

¹⁷ Mərig pəh yakəgkiar kimi əmia nəmə Isrel. Nakamhani mhamə kimia kwənərəus kape Isrel, kini masətigtə ye loa mimə in swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien əmia, kini masəgkiar ausit mhamə kimia əmə nakharkun Kughen, kini In rirkun pisin əmə əmia.

¹⁸ Kini nakamhani mhamə nakwənharkun ta naha nhagin yame Kughen rorkeikei, mhamə kimia nakharkun swatuk yame ratuutuk huvə meinai loa kape Moses ramhajoun əmia kin. ¹⁹ Kimia nakamhani pik mhamə nakamhakir nimir pis minə, mhamə nakasəsia-pen swatuk kape narmamə yamə mine kasəriwək ikin rəpignəp ikin. ²⁰ Kini nakhamə nakshajoun yətəwao minə mine kwajikovə minə meinai kimia e nakamhavəh loa yame nirkunien mine nəfrakisien raməmir iran. ²¹ Rhuvə əmə nakshajoun narmamə pisin pisin minə. ?Mərig rhawor e loa ripəh nhajounien əmia? Kimia nakshajoun mhamə narmamə tukhapəh nisəkrəhyen. ?Mərig rhawor e naksəkrəh? ²² Kimia nakshajoun mhamə tukpəh nəkrəhyen kin piraovin. ?Mərig rhawor e naksəkrəh kin piraovin? Naksəməkin nanmi nar yame kamərai kin nai. ?Mərig rhawor e naksəkrəh kin narimnar ye nimə kape nəhuakien kimi nanmi nar minə a? ²³ Naksəgkiar ausit tuk loa kape Moses. ?Mərig rhawor e naksakapir loa masoriah nhag Kughen? ²⁴ In e rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə,

“!Nəmə Isrel! Nəmə kantri pisin pisin minə kamhani hah nhag Kughen tuk norien hah kapəmia.” (Aes 52:5)

²⁵ Tukmə nakasor narimnar fam yame loa kape Moses ramni, norien kape nivəhyen nao kimi yermamə ramor nimtətien mə kimia narmamə kape Kughen. Mərig tukmə naksakapir loa kape Moses, norien kape nivəhyen nao kimi yermamə nipran rikək.

²⁶ Tukmə yemə kantri pisin kirik raməri-pən loa kape Moses, nar apnapig kipəh nivəhyen nao kimin, mərig Kughen tukrəm in mə ruauə yermamə kape Kughen rəmhen kin yame kimivəh nao kimi in. ²⁷ Nəmə kantri pisin pisin yamə mine kisəri-pən loa kape Moses, nar apnapig kipəh nivəhyen nao kimi əriə, mərig iriə tuksəkir əmia nəmə Isrel atuutuk meinai nar apnapig kimia nimmhavəh loa kape Moses yame kimirai, kini nar apnapig kimivəh nao kimi əmia, mərig naksakapir loa.

²⁸ Yakaməgkiar məkneikin meinai nivəhyen nao kimi yermamə, ripəh norien mə in ruauə yemə Isrel əfrakis. Nivəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə niprai nivəhyen nao. ²⁹ Mərig yermamə yame ravəh Kughen yerkin, yermamə e in e in yemə Isrel

əfrah. Kini nīprai sakomsaes rəmhen kin mə Nanmīn kape Kughen ruivəhsi-ta rīkin hah kape yermamə, mərig pəh nien mə loa kape Moses ravəhsi-ta rīkin hah kape yermamə. Narmamə mīnə e, nar apnapig narmamə tukhapəh nhavəhsi-haktəyən əriə, mərig Kughen tukrivəhsi-haktə əriə.

3

Nīpig m-fam Kughen ramor kafan nəgkiarien

¹ Tukmə ror yermamə kīrik tukrīni mīmə, “?Tukmə nivəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə nīprai sakomsaes əfrah, kini rhawor e nəmə Isrel kamhani mhamə nivəhyen nao kimi yermamə in nar huvə kīrik? ?Nəmə Isrel kamhavəh nehuəyən kīrik rapita narmamə mīnə tiksīn uə nīkam?” ² Kini yo jakhorpīn nəgkiarien mīmə tukmə ik yemə Isrel kīrik, Kughen tukror rhuvə pre kimik ye swatuk pīsīn pīsīn. Nar yame raməkupan, Kughen rīmnərəhu-pən nəgkiarien atuatur kafan ye kwermīmīə. ³ In nəfrakisīen mə nəmə Isrel mīnə tiksīn khapəh nīsorien nəgkiarien yame iriə kamhani mhamə tuksor. Mərig norien kapəriə rīpəh norien mə Kughen tukrakapīr kafan nəgkiarien. ⁴ !Nīkam! Nar apnapig narmamə m-fam ye tokrei tanə kaseikuə, mərig Kughen rīpəh neikuəyən. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Kughen, nīpig Ik nakəgkiar, nəgkiarien kafam ramhajoun mə Ik nakatuatur.

Nīpig narmamə tuksəkir kafam norien mīnə, tukhani mhamə Ik nīmnor norien has mīnə, mərig Ik takapita əriə.” *(Sam 51:4)*

Pol rərəhu atuatur nəgkiarien ətəwao tiksīn

⁵ Mərig tukmə ror yermamə kīrik tukrīni ye nətərigien əmə kape yermamə mīmə, “Kītawə m-fam kasor norien yame rīpəh natuaturkīen. Mərig norien has kapətawə ramhajoun-pən mə Kughen pīsīn əmə ramor ratuatur nīpig m-fam. Kini tukmə norien has kapətawə ramor swatur mə narmamə tukhavəh-si haktə Kughen meinai In pīsīn əmə In ratuatur, rīpəh natuaturkīen mə In tukrivəhsi-pə narpīnien kimi ətawə tuk norien has yame kasor.” ⁶ Mərig nīkam. Nəgkiarien e rətəwao. To rīpipəh natuaturkīen mə Kughen tukrivəhsi-pə narpīnien kimi ətawə tuk təvhagə has, to Kughen rīpipəh nivəhyen swatur tuk nivəhsi-pənien narpīnien kimi narmamə m-fam ye tanīmtanə.

⁷ Kini tukmə ror yermamə kīrik tukrīni mīmə, “Tukmə yakeikuə, kini kafak norien kape neikuəyən ramor əpu mə Kughen pīsīn əmə raməfrakis, kini narmamə tukhani vi vi In, meinai kharkun mə In pīsīn əmə ratuatur, kini tukmə kafak norien kape neikuəyən ramor swatur mə narmamə tukhavəh-si haktə Kughen, rīpəh natuaturkīen mə Kughen tukrivəhsi-pə narpīnien kimi yo.” ⁸ Mərig yo yakamni mə tukmə narmamə kīsəri-pən nəgkiarien ətəwao məkneikīn, tukhani mīn mhamə, “Rhuvə əmə - pəh kīsor norien has mīnə mamharpīn mə narmamə tuksəm mə kītawə m-fam kasor təvhagə has, khavəh-si haktə Kughen meinai In pīsīn əmə in ratuatur.” Mərig nəgkiarien e in rahas. Narmamə tiksīn kamhani hah nhagīk maseikuə mhamə yo yakaməri-pən nəgkiarien ətəwao mīnə məknakīn. Kughen tukrəkīr əriə mīvəhsi-pən narpīnien kimi əriə tukun.

Yermamə kīrik rīkək yame ratuatur

⁹ ?Kini rhawor? ?Kītawə tukhani naha e taktakun? ?Nakhamə ta mə Kughen tukror nīhuvəyən kimi nəmə Isrel rapita nəmə ye kantri pīsīn pīsīn mīnə uə? Nīkam. Yakwəni ta mə nəsanīnien kape təvhagə hah ramarmaru ye narmamə m-fam - ye nəmə Isrel mīne ye nəmə kantri pīsīn mīnə fam. ¹⁰ In e rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Yermamə kīrik rīkək yame ratuatur, kīrikianə əgkap rīkək.

¹¹ Yermamə kīrik rīkək yame ravəh nīrkunien;

kini yermamə kīrik rīkək yame ramarha-kīn Kughen.

- 12 Narmamə m-fam əgkap kamhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Kughen, iriə kwəsarpah fam kin norien nəkwai Kughen, yermamə kirik rikək yame in ramor nihuvəyen, kirikianə əgkap rikək.” (Sam 14:1-3, 53:1-3; Pri 7:20)
- 13 “Nəgkiarien kapəriə rapien rəmhen kin napienien kape nəkwai nimir kape yermamə mhə yame raməkwag, Nerami narmamə m-fam rukwar kin neikuəyen.” (Sam 5:9)
“Kakonə kape snek ramsi-pən ye nheriə.” (Sam 140:3)
- 14 “Nheramriə rukwar kin nher-pənien kin nar hah kimi narmamə; kini nəgkiarien kapəriə rəukəh.” (Sam 10:7)
- 15 “Kasaiyu aihuaa əmə tuk nhopniyen yermamə;
16 aikin minə fam yame kamhavən ikin, kasoriah narimnar, masor narmamə kasərig rahas,
17 kini iriə kaseinein swatuk kape nəmərinuyen.” (Aes 59:7)
- 18 “Mhapəh nhasaiyen Kughen nipig kirik.” (Sam 36:1)
- 19 Kitawə kharkun mimə narimnar fam yame loa e ramni in kape narmamə yame Kughen rimivəhsi-pən loa kimi əriə. Ror məknakin mimə yermamə kirik rikək yame rirkun nhorpinien nəgkiarien yame Kughen ramni. Kini narmamə m-fam ye tokrei tanə tukasəkeiki masərer ye nimir Kughen mimə In tukrəkir əriə. 20 Ror məknakin, pəh nien mə Kughen raməm mə narmamə kisatuatuk ye nimir meinai kasəri-pən loa kape Moses. Nikam. Loa ramhajoun-pən mə kitawə fam yor təvhagə hah minə.

Nhatəyəyən əmə ramor yermamə ratuutuk ye nimir Kughen

21 Mərig taktakun mine, Kughen rimnor əpu ta kafan swatuk mə narmamə tukhauə misatuatuk ye nimir. Swatuk e pəh nien mə nəri-pənien loa kape Moses. Nəgkiarien minə ye loa, mine nəgkiarien kape profet minə kupan kamhani-ərhav swatuk pisin kirik. 22 In e mə Kughen ramor narmamə kisatuatuk ye nimir nipig kishatətə ye Yesu Kristo. Kini Kughen ramor məkneikin kimi narmamə m-fam yamə mine kishatətə iran. Narmamə m-fam kisəm nəmhen əmə, 23 meinai narmamə m-fam kasor təvhagə hah, kini masəvi-əkiə ye swatuk kape natuutukien kape Kughen yame rhuvə makhak. 24 Kini ye nihuvəyen kafan, Kughen ramni mə iriə m-fam yamə mine kishatətə iran, iriə tuksatuatuk əmə ye nimir, mhauə narmamə kafan, rəri-pən nərigien kafan. Iriə khapəh nisərokien nar kirik mimə tukhauə misatuatuk, mərig Kristo rimnərok swatuk kapəriə, in e rimamhə mirisin əriə tuk təvhagə hah minə kapəriə. 25 Kughen rimnher-pə kin Kristo mə In sakrefaes; nitawin rimivəh narpinien mine niemhaa kape Kughen tuk təvhagə hah. Kini Kughen raməspir təvhagə hah minə kape narmamə nipig kamhani nəfrakisien mə Kristo rimamhə tuk əriə. Kughen ramor swatuk a mə tukrhajoun mə kafan norien in ratuutuk huvə, meinai ye kafan nətərigien yame rapomh, in rirəh norien narpinien tuk təvhagə hah yame narmamə kimisor kupan. 26 Rimnor məknakin mə tukrhajoun ətawə taktakun mine mə norien kafan in ratuutuk. Kini Kughen atuk əmə ramni mə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo, iriə kwəsatuatuk ta ye nimir.

27 Ror məknakin, yermamə kirik rikək yame rirkun nəgkiar-ausitien tuk nar kirik yame rimnor muə in matuutuk ye nimir Kughen. ?Kini rhawor e narmamə kiseinein nisəgkiar-ausitien mhamə kimisor nar kirik mhauə misatuatuk ye nimir Kughen? Meinai yermamə kirik rikək yame rirkun nəri-pənien loa muə matuutuk ye nimir Kughen. Mərig nhatəyəyən əmə ramor narmamə kisatuatuk ye nimir. 28 Ror məknakin meinai kitawə kamharaptəəkkin tim tim nhatəyəyən ramor swatuk mə narmamə kasatuatuk ye nimir Kughen, pəh nien mə nəri-pənien nəgkiarien kape loa.

²⁹ Kughen pəh nien mə in Kughen kape nəmə Isrel əmə. In Kughen mɪn kape nəmə tanə pɪsɪn pɪsɪn mɪnə, ³⁰ meinai Kughen kɪrɪkɪanə əmə, yame In ror narmamə kɪsatuatuk ye nɪmrɪn ye swatuk kɪrɪkɪanə əmə. In e nhatətəyən kapəriə. Nar apnapɪg mə ɪrɪə nəmə Isrel uə ɪrɪə nəmə kantri pɪsɪn pɪsɪn mɪnə. ³¹ ?Məɪɪg rhawor ye loa kape Moses e taktakun? ? Nakharkun mə nhatətəyən e ramor loa e in nar apnapɪg uə? Nɪkam. Məɪɪg nɪpɪg kɪshatətə əmə ye Kughen, kɪni ye norien a, kasəri-pən atuatur swatuk əfrakɪs kape loa.

4

Ebrahim rhatətə ye Kughen, ror pən Kughen rɪmnor in ratuatuk ye nɪmrɪn

¹ Ebrahim in nuknei kwənərəus kape nəmə Isrel. Taksəriɪg ru naha nhagɪn swatuk yame Ebrahim rɪmnəri-pən ror pən ruə matuatuk ye nɪmrɪ Kughen. ² Kughen rɪmnor Ebrahim ratuatuk ye nɪmrɪn, məɪɪg pəh nien mə ye norien huvə mɪnə kape Ebrahim. Rɪpɪ mə norien huvə kafan in swatuk kape natuatukien, to Ebrahim rɪrkun nəgkiar-ausitien tukun. Məɪɪg Ebrahim to rɪpəh nəgkiar ausitien tuk nar kɪrɪk ³ meinai Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mə,

“Ebrahim rɪmnhatətə ye Kughen, Kughen rɪmɪni mə Ebrahim in ratuatuk ye nɪmrɪn.”

(Jen 15:6)

⁴ Nɪpɪg yermamə kɪrɪk ramor wok tuk nərokien, kafan yermaru tukrɪpəh nɪnɪ-pənien tukun mə kafan nərokien in nar kɪrɪk yame ravəhsi-pən apnapɪg əmə. Məɪɪg tukraməkeikei mɪvəh-si-pən nərokien tuk wok kafan. ⁵ Məɪɪg pəh nien mə kɪtawə tuktur wok kape Kughen mə In tukrɪvəhsi-pə nərokien iran kɪmɪ ətawə muə mɪsatuatuk ye nɪmrɪn. Kɪtawə tukshatətə əmə ye Kughen, kɪni In ramor mə kɪtawə kwənhauə mɪsatuatuk. Kughen pɪsɪn əmə In tukror narmamə has mɪnə kamhauə mɪsatuatuk ye nɪmrɪn. ⁶ King Deved in rɪmnəgkiar kɪn nar e nɪpɪg in rɪmnamni-ərhav mɪmə nɪhuvəyən əfrakɪs tukrɪvən tuk narmamə yamə mɪne Kughen ramni mə ɪrɪə kɪsatuatuk ye nɪmrɪn, məɪɪg pəh nien mə ye norien huvə yame ɪrɪə kasor. In mamni mɪmə,

⁷ “Nɪhuvəyən əfrakɪs ramvən tuk narmamə yamə mɪne Kughen raməspir ərɪə tuk norien has mɪnə kapəriə,

maməru-kɪn norien has kapəriə.

⁸ Nɪhuvəyən əfrakɪs ramvən tuk narmamə yamə mɪne Kughen Yermaru rɪpəh nɪraptərəkɪnien təvhagə has kapəriə yerkin.” *(Sam 32:1-2)*

⁹ ?Rɪkɪmɪə raməsɪk mə nɪhuvəyən əfrakɪs raməmɪr ye narmamə yamə mɪne kɪmɪvəh nao kɪmɪ ərɪə, in e nəmə Isrel, uə nɪhuvəyən əfrakɪs raməmɪr ye narmamə yamə mɪne kɪpəh nɪvəhyen nao kɪmɪ ərɪə, in e nəmə kantri pɪsɪn pɪsɪn mɪnə? !Əwəh! Raməmɪr mɪn ye nəmə kantri pɪsɪn pɪsɪn mɪnə, meinai yakməni ta mə Ebrahim rɪmnhatətə ye Kughen, Kughen rɪmɪni mə in ratuatuk ye nɪmrɪn. ¹⁰ ?Kɪni naha nɪpɪg yame Kughen rɪmɪni mə Ebrahim ratuatuk iran? ?Ye nɪpɪg kɪvəh nao kɪmɪn, uə ye nɪpɪg kɪmɪpəh hanə nɪvəhyen nao kɪmɪn? Kughen rɪmɪni vi vi in, kwasɪg ɪkɪn kɪpɪvəh nao kɪmɪn. ¹¹ Kɪni nɪpɪg kɪmɪvəh nao kɪmɪ Ebrahim, in rəmhen kɪn nɪmtətien yame ramhajoun əfrakɪs mə yermamə in ratuatuk ye nɪmrɪ Kughen meinai rɪmnamhatətə ye Kughen nɪpɪg kɪpəh hanə nhavəhyen nao kɪmɪn. Kɪni ror məkneikɪn, pəh nien mə Ebrahim in tatə kape narmamə m-fam yamə kɪvəh nao kɪmɪ ərɪə, məɪɪg in tatə kape narmamə m-fam yamə mɪne kɪshatətə ye Kughen. Kɪni Kughen ramni mə ɪrɪə kɪsatuatuk ye nɪmrɪn tuk nhatətəyən kapəriə. ¹² Kɪni Ebrahim in tatə kape narmamə tɪksɪn mɪn, ɪrɪə yame kɪvəh nao kɪmɪ ərɪə. Məɪɪg pəh nien mə In kapəriə tatə meinai kɪvəh nao kɪmɪ ərɪə, məɪɪg In kapəriə tatə meinai ɪrɪə mɪn kɪsəri-pən swatuk kape nhatətəyən yame kapəriə e tatə Ebrahim rɪmnəri-pən kupan ai kɪpɪvəh nao kɪmɪn.

¹³ Kughen rimirpen Ebrahim mine kafan kwənərəus min mə tokrei tanə tukruə kapəriə tuk nipiğ kirik. Mərig loa riph nien mə swatuk yame promes e tukruə mor nəfrakisien kin. Mərig tukruə mor nəfrakisien kin ye natuatukien yame ramsi-pən ye swatuk kape nhatətəyen. ¹⁴ Ror məknakin meinai ripi mə promes rīpiuə mīpior nəfrakisien kin nipiğ narmamə kisəri-pən loa, rikiriə rīpiəsik mə iriə kisatuatuk ye loa; kini swatuk kape nhatətəyen rīpior nar apnapig kin, kini promes a kape Kughen nīpran rīpīrkək. ¹⁵ Mərig narmamə m-fam kisakapir loa, ror mə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen. Mərig rīpi mə loa rikək, to kīpəh nīniyen mə narmamə kisakapir loa.

¹⁶ Ror məkneikin, promes ramuə mor nəfrakisien kin ye nīmrighien kapətawə ye swatuk kape nhatətəyen mə promes tukruə ye nīhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə, kini kitawə kharkun əfrakis mə kafan promes in kape kwənərəus minə fam kape Ebrahim, pəh nien mə kape narmamə əmə yamə mine Kughen rīmivəhsi-pən loa kape Moses kimi əriə, mərig kape narmamə mine kasəri-pən swatuk kape nhatətəyen rəmhen kin Ebrahim. In tatə kapətawə fam. ¹⁷⁻¹⁸ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Jakor ik mə takuə nuknei kwənərəus kape kantri minə khapsaah.” *(Jen 17:5)*

Kughen rīmini mə tukrivəhsi-pən mīkupni minə tukhapsaah. Nar apnapig Ebrahim rīmnəm mə promes a rəusik-əusik pik; mərig rīmnhatətə tim tim iran, meinai ruirkun mə Kughen e in e ravəhsi-pən nīmrighien kimi narmamə yamə mine kwənhamhə, mor nar kirik yame rikin raməsik mə tukror, kini nar ai ruə məfrakis. Kughen rīmivəhsi-pən promes a kimi Ebrahim mīmə,

“Kwənərəus minə kafam tukhapsaah tukhapsaah, kini to kīpəh nəvhuekin-famien əriə.”

(Jen 15:5)

Ebrahim rīmini nəfrakisien ye nəgkiarien a, mə in tukruə rīp kantri minə khapsaah.

¹⁹ Nhatətəyen kafan riph neiwaiyuyen, nar apnapig in ruirkun mə rīnəhuaru natukrimhə meinai kafan newk ipakə wan hundred, kini muirkun mə Sera rīmnəpiəhuaru, nītip kape kwajikovə rīnaukei. ²⁰ Ebrahim rīmipəh nəta-ətəyen ye kafan nhatətəyen ye promes kape Kughen. Nəfrakisien, kafan nhatətəyen ramhaktə maməusik-əusik məmhen min, kini mivəh-si haktə nhag Kughen. ²¹ In rīmīrkun huvə yerkin mə Kughen ravəh nəsaninien tuk norien kafan promes tukruə mor nəfrakisien kin. ²² Ye norien a in a,

“Kughen rīmini mə Ebrahim in ratuatuk ye nīmrin.” *(Jen 15:6)*

²³ Nəgkiarien e yame ramni mə “Kughen rīmini mə Ebrahim in ratuatuk ye nīmrin,” kīpəh nīraiye kinmə kape Ebrahim pīsīn əmə, ²⁴ mərig kimīrai min kimə kapətawə e yamə mine Kughen tukrini mīmə kitawə kisatuatuk ye nīmrin, mīshatətə ye Yermamə yame rīmivəh mīragh Yesu Yermaru kapətawə ye nīmhəyen kafan. ²⁵ Kimneighan-pə kin Yesu ruə mīmə tuk təvhagə hah minə kapətawə, kini Kughen rīmnor In rīmīmrigh min ye nīmhəyen mə In tukror swatuk mə kitawə tuksatuatuk ye nīmrin.

5

Nəmərīnuyen mine nagienien

¹ Kitawə kīshatətə ye Kristo, Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatuk ye nīmrin. Ror pən, Yesu Kristo Yermaru kapətawə rīmnor swatuk kimi ətawə mə kitawə kamhavəh nəmərīnuyen kitawə Kughen. ² Ye nhatətəyen kapətawə, norien yame Kristo rīmnor rīmāpik ətawə khauə ye nīmri Kughen mə tukhavəh nīhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə. Kini nīhuvəyen e in e kitawə kisarə iran ai taktakun. Kini kitawə kisagien ai taktakun meinai kitawə kwənarkun huvə mə tukhavəh nehuəyen kape Kughen. ³ Kini nar kirikianə min, tukasəkeikei misagien ye nipiğ tukmə kamharəh-pīkin

nipig ətən minə, meinai kharkun mə nipig ətən minə a kəsasitu irətawə mə tuksərer tim tim ye nipig kape nahasien. ⁴ Kini nipig kasərer tim tim, Kughen, rikin ramagien tuk ətawə. Kini nipig kharkun mə Kughen rikin ramagien tuk ətawə, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen. ⁵ Kini narimnar yame kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran tukun, kharkun mə tukhauə misor nəfrakisien kin, meinai In rimivəhsi-pə Nanmin kafan kimi ətawə, kini Nanmin ravəhsi-pə norkeikeiyen kape Kughen rukwar yerkitawə.

⁶ Kini nipig yame kitawə khapəh nhavəhyen nəsaninien tuk nivəh-miraghien ətawə, ye nipig atuaturuk yame Kughen rimini, Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə nəmə has yamə mine khapəh nhasiayen Kughen. ⁷ Tukmə yermamə kirik, nar apnapig mə in yemə atuaturuk kirik, kini [rirəh pikin nipig ətən kirik natukrimhə], mərig narmamə kwatiksın əmə to kharkun niseighanien kin nimraghien kapəriə tuk nivəh-miraghien in. Tukmə ror yermamə kirik tukraməkeikei mimhə min tuk nivəh-miraghien yermamə kirik yame kafan norien rhuvə. ⁸ Mərig Kughen rimnhajoun kafan norkeikeiyen kimi ətawə ye norien e mimə nipig kitawə kasor hanə təvhagə hah, kini Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə.

⁹ Nitaw Kristo rimnaiyu ye nipig rimamhə tuk ətawə, Kughen rimnor ətawə kisatuaturuk ye nimrin. Ror pən, kitawə kharkun huvə mə Kristo tukrivəh miragh ətawə tuk niemhaa kape Kughen yame tukritərhav-pə ye Nipig Kwasig. ¹⁰ Nipig kimnasor tikmir kitawə Kughen, nimhəyen kape Tini rimnor swaturuk kimi ətawə mə tukhauə mhavəh nəmərinuyen kitawə Kughen. Kini nar e yame rhuvə rapita, in e mə kitawə kwənharkun huvə mə Kughen tukrivəh miragh ətawə ye niemhaa kafan meinai Yesu Kristo ramragh ai taktakun. ¹¹ Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame rimnor ətawə khauə mhavəh nəmərinuyen kitawə Kughen, In ramor min rikitawə ramagien tuk narimnar yame Kughen ramor ye nimraghien kapətawə.

Adam rimivi-pə nimhəyen, kini Kristo ravəhsi-pə nimraghien

¹² Apa kupan, kwən e Adam rimnor təvhagə has, kini ror pən, yermamə kirikianə əmə yame rimivi-pə təvhagə ruə ye tokrei tanə. Kini təvhagə has rimivəh nimhəyen muə eikin e. Kini ror məknakin, narmamə m-fam tukasəkeikei mhamə meinai iriə m-fam kasor təvhagə hah. ¹³ Meinai narmamə kasor təvhagə has kwasig ikin Kughen ripivəhsi-pə Loa kape Moses. Mərig nipig Loa kape Moses rimnamrirkək hanə, to kipəh ninuyen mə kasəkapir loa, kini Kughen rikin ripəh nəsikien kapəriə təvhagə hah minə. ¹⁴ Mərig nar apnapig Kughen rikin ripəh nəsikien kapəriə təvhagə hah minə, narmamə yamə mine kimnisarə ye nipig kape Adam muə meriaji-pə Moses, iriə m-fam kwənhamhə. Nar apnapig narmamə kipəh ninuyen mə kimisakapir Loa rəmhen kin yame Adam rimnakapir Loa, mərig iriə mifam kwənhamhə.

Ye norien minə tiksın, Adam in rəmhen kin Kristo yame rimauə mikwasig, meinai naha nhagin yame Adam rimnor rimauə tuk narmamə mifam, rəmhen kin yame naha nhagin yame Kristo rimnor rimauə tuk narmamə mifam. ¹⁵ Mərig norien yame Kughen ramor kimi ətawə ror pisin ye norien kape nakapirien loa. Yermamə kirikianə əmə e Adam rimnəsik nəkwai Kughen mivi-pə nimhəyen tuk narmamə khapsaah. Mərig nar yame rhuvə rapita, in e mə yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rimnor swaturuk kimi ətawə mə Kughen tukrautə-pə kin kafan nihuvəyen ehuə kimi narmamə khapsaah tuk nəspirien təvhagə has kapəriə. ¹⁶ Yakamni min mimə nihuvəyen ehuə kape Kughen yame In ramautə-pə kin kimi narmamə, in ror pisin əgkap ye kwənkwai təvhagə hah kape Adam. Kwən a rimnor təvhagə hah mikirikianə əmə, Kughen rimnəkir mivəh-si-pən narpinien kimin. Mərig, nipig kitawə narmamə khapsaah kasor təvhagə has ripsaah, Kughen ravəhsi-pə əmə nar huvə kimi ətawə, kini rimnor mimə kitawə kisatuaturuk ye nimrin.

¹⁷ Təvhagə hah kape yermamə kirikianə əmə e Adam rimmor nimhəyen ramarmaru ye narmamə m-fam. Mərig nar kirik min yame rehuə rapita in e nar yame yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rimmor. Narmamə m-fam yamə mine kamhavəh nihuvəyen kape Kughen yame In ramautə-pən kin kimi əriə, kini mhani nəfrakisien mə Kughen tukror əriə kisatuatuk ye nimmrin, iriə tukhavəh nimraghien rerin. Kini iriə Yesu Kristo tukasarmaru ye narmamə.

¹⁸ Nəfrah. Adam rimmor təvhagə hah kirik mor swatuk kirik kimi narmamə m-fam mə Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pən narpinien kimi əriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Kristo rimmor nar atuatuk kirik, kini mor swatuk kimi narmamə mə tukhauə misatuatuk ye nimmri Kughen. Natuatuken a ramor mə narmamə m-fam kharkun nhavəhyen nimraghien rerin. ¹⁹ Narmamə khapsaah kwənhauə yor təvhagə hah minə meinai kwən a Adam rimməsik nəkwai Kughen. Mərig narmamə khapsaah tukhauə misatuatuk ye nimmri Kughen meinai yermamə a Yesu Kristo rimmor nəkwai Kughen.

²⁰ Kughen rimmivəh-si-pə Loa mə tukirkun niniyen mə narmamə kasəkapir pik loa. Mərig nipig kimini kimə narmamə kasəkapir pik loa, nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə apnapig əmə kin rimauə mehuə mapita, ²¹ mə nihuvəyen tukrapita təvhagə hah. Təvhagə hah ramarmaru ye narmamə mfam mamor nimhəyen kimi əriə. Mərig tak-takun ai nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə ramarmaru irətawə, kini mamor narmamə kisatuatuk ye nimmrin, mamhavəh nimraghien rerin ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

6

Nəsaninien kape təvhagə hah tukriyəh nəruk-ətərkən-ien ətawə

¹ ?Kini ror məknakin mimə kitawə tukshaw-ni? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Rhuə mə tukasəkeikei masor təvhagə hah mamharpin mə nihuvəyen kape Kughen tukrehuə min məmhen.” ² Nikam, riyəh natuatuken. Nipig nipraitawə raməkeikei kimi ətawə mə tuksor təvhagə has, kitawə tukhapəh nisorien nəkwan, rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to riyəh norien nəkwan. ³ Nakharkun uə nikam mə kimmor baptaes irətawə ye nhag Yesu Kristo, kini baptaes a ramhajoun mimə kitawə kwənhauə kirikianə kitawə Yesu Kristo. Kini kwəsəpəh nimraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə kitawə Yesu Kristo. ⁴ Ror məknekin, nipig kamor baptaes irətawə, in rəmhen əmə kin yame kitawə kwənhamhə ta, kini kiminim ətawə kitawə Kristo. Kini ror məknakin mə kitawə tuksəri-pən swatuk kape nimraghien wi, rəmhen kin yame Kughen Tatə rimmivəh miragh Kristo ye nimhəyen, ye nəsaninien ehuə kafan.

⁵ Kwəsəpəh nimraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə kitawə Yesu Kristo. Kini ye norien kirikianə əmə min, tuksarə ye narəyen wi kirik, rəmhen kin yamai Kughen rimmivəh miragh Yesu Kristo ye nimhəyen kafan. ⁶ Kitawə kharkun mə nipig kimməsik-pən Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin, kimməsik-pən min nimraghien akwas kapətawə iriə min; ror məknakin mə taktakun ai kitawə khapəh nisorien norien has yame nipraitawə rorkeikei mə tukror. Kini təvhagə has rapəh narmaruyen irətawə, ⁷ meinai Kughen rimirisin ətawə, təvhagə hah riyəh narmaruyen irətawə rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to riyəh norien nəkwan.

⁸ In rəmhen kin yame kitawə kimmhamhə kitawə Kristo, kini ror məkneikin kishatətə mə tukhamragh min kitawə min taktakun, mine ye nipig yame tukripiuə. ⁹ Kashatətə məknakin meinai kharkun mhamə Kughen rimmivəh miragh Kristo ye nimhəyen kafan, to riyəh nimhə-min-ien. Nimhəyen riyəh narmaruyen iran. ¹⁰ In rimmamhə mikirikianə əmə,

kini ye nımhøyen kafan rımıvəh-si ta nəsanınien fam kape təvhagə hah. Mərig ramragh ai taktakun, kini ye nımraghien kafan in ramragh mə tukrıvəh-si haktə nhag Kughen. ¹¹ Kini ye norien kirikianə əmə mın, ye nəmien kapəmiə, təvhagə hah to rıpəh nıviyen nərigien kapəmiə rəmhen kın yame nar kirik rıkək yame to rıvi nərigien kape yermamə yame ruamhə ta. Nıpran ramni mə təvhagə hah, kafan nəsanınien rıkək tuk nıvi-pəniyen əmiə. Mərig ye nımraghien kapəmiə ai taktakun, taksəm əmiə mınə mə naksofugin-pən ye Yesu Kristo mhamragh tuk nıvəhsi-haktəyen nhag Kughen.

¹² Ror məknakin mə takhapəh nıseighanien kın təvhagə hah mə tukrarmaru ye nıpraimiə yame tukrımhə tuk nıpig kirik. Takhapəh nıseighanien kın mə taksor nəkwai nətərigien has yame nıpraimiə rorkeikei. ¹³ Takhapəh nıseighan-mın-ien kın nor-nor nıpraimiə mınə mə təvhagə has tukrarmaru irəmiə naksor təvhagə has. Mərig seighaan kın nımraghien fam kapəmiə kimi Kughen, meinai kimiə e narmamə yame Kughen rımıvəh-si ta əmiə ye nımhøyen məhi-pən əmiə ye nımraghien. Kini seighaan kın nor-nor nıpraimiə mınə mə Kughen tukrarmaru irəmiə naksor nar yame ratuatuk ye nımri. ¹⁴ Ror məkneikin meinai təvhagə hah rıpəh narmaruyen irəmiə meinai taktakun ai, nakhapəh nısarə-ətginien Loa kape Moses, mərig nakasarə ətgin nıhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kın kimi ətawə.

Yor wok mınə kape norien atuaturuk

¹⁵ ?Kini kitawə tukshaw-ni e? Tukmə ror yermamə kirik tukrıni mımə, “Rhuvə. Pəh kisor norien mınə, nar apnapig mə in təvhagə hah meinai Loa rıpəh narmaruyen irətawə, mərig nıhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kın kimi ətawə ramarmaru irətawə.” Nıkam, rıpəh natuatukien. ¹⁶ Nakharkun uə nıkam mə nıpig nakseighan-pən kın əmiə kimi yermamə kirik mə taksor nəkwai, kimiə nakhauə slef kafan. Kimiə slef kape naha yermamə yame naksor nəkwai. Swatuk kiraru mə to naksəri-pən: Ye swatuk kirik takhauə yorwok kape təvhagə hah; kini swatuk e ramvən tuk nımhøyen. Kini ye swatuk kirik mın, takhauə yorwok kape norien nəkwai Kughen, kini swatuk e ramkir-pən əmiə naksatuaturuk ye nımri Kughen. ¹⁷ Kitawə kamhani vi vi Kughen meinai nar apnapig nımisor yorwok kape təvhagə hah apa kupan, mərig kwasig, nımisor norien yame kımnhajoun əmiə kın ye rikimiə m-fam. ¹⁸ Kughen ruirisin əmiə ye təvhagə hah, kini təvhagə hah, kafan nəsanınien rıkək tuk narmaruyen irəmiə. Kini nakwənhauə slef kape norien yamə mine kisatuaturuk ye nımri Kughen.

¹⁹ Yakamni nuhpikinien kın slef meinai narmamə ye tokrei tanə kharkun norien kape slef; kini nətərigien kapəmiə rıpəh nəmhenien tuk nırkunien narımnar kape Kughen. Apa kupan, nımiseighan kın nor-nor nıpraimiə mınə mə iriə slef kape norien yame ror naurisien, mine slef kape nahasien yame ramhaktə mamehuə. Mərig taktakun ai, seighaan kın nor-nor nıpraimiə mə iriə slef kape norien yame ratuatuk, kini takhauə narmamə yame Kughen rımnrəhu karin əmiə mə kafan. ²⁰ Nıpig kimiə nımisor slef kape təvhagə hah, norien yame ratuatuk ye nımri Kughen rıpəh narmaruyen irəmiə. ²¹ In apa kupan nımisor norien has yamə mine naksauris kın ai taktakun mine. Kini norien has mınə a rıpəh nıvəhsi-preyen nıhuvəyen kirik; kwənkwan in əmə e nımhøyen. ²² Mərig taktakun ai, Kughen rımirisin əmiə ye təvhagə hah, kini nakwənhauə slef mınə kape norien nəkwai Kughen. Kini kwənkwai nıhuvəyen yame nakamharhi ramkir-pən əmiə naksatuaturuk ye nımri Kughen, mamhavəh nımraghien rerin. ²³ Ror məknakin meinai nərokien kape təvhagə hah in nımhøyen; mərig nar yame Kughen ravəhsi-pə apnapig əmə kimi ətawə, in e nımraghien rerin yame ramsi-pən tuk Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

7

Loa rīpəh narmaruyen irətawə

¹ Piak minə mine nowinik minə. Kimiə nakwənharkun norien kape loa. Loa kape Moses ramarmaru ye narmamə nīpig iriə kamhamragh əmə. ² Rəmhen kin nuhpikinien e yame ramni mə tukmə piraovin kirik tukrarkurək, loa ramni mə kafan a yerman ye nīpig karamragh; məriḡ tukmə yerman e ruamhə, loa ramni mə piraovin rirkun nəriwəkien. ³ Məriḡ tukmə kafan yerman ramragh hanə, kini rarar maməri-pən yerman pisin kirik, kamni kimə in yor təvhagə hah meinai rinnor pən kafan yerman. Məriḡ tukmə kafan yerman ruamhə, loa kape narkurəkien rīpəh nīraptərəkien-minien piraovin a, kini nar apnāpig raməri-pən yerman pisin, tukpəh niniyen mə ramor pən kafan yerman yame ruamhə ta.

⁴ Piak minə mine nowinik minə. Ye norien kirikianə əmə min, kimiə nīmisor kirikianə kimiə Yesu Kristo, rəmhen kin yame kimiə nakwənhamhə kimiə min ye nai kamarkwao kin. Kini nīpig nakwənhamhə, loa kape Moses rīpəh nīraptərəkien-minien əmiə ai taktakun. Kini kimiə naksəmhen kin piraovin kirik yame kafan yerman ruamhə, kini taktakun ai in rīpəh narkurəkien; kini in rirkun nəri-pənien yerman pisin kirik. Kapəmiə yerman kupan e in e Loa. Məriḡ taktakun ai, kimiə naksəri-pən yerman pisin kirik, In e Yesu Kristo, yame Kughen rīmivəh mīragh In ye nīmhəyen kafan. Kini nakamhakwasig kin mə nīmraghien kapəmiə tukror kwənkwan huvə, kini Kughen rikin ramagien tukun. ⁵ Nīpig nətəriḡ-atukien kape yermamə yame rahas ramarmaru irətawə, nətəriḡien has minə kapətawə ravi-pən ətawə mə tuksor norien has minə ye nīpraitawə. Kini nīpig loa ramhajoun nar has, kini rikitawə ramvən tukun. Ror məknakin, kasor təvhagə has rehuə. Kini kwənkwai təvhagə hah minə a, in nīmhəyen əmə. ⁶ Məriḡ taktakun ai, kitawə khapəh nisərə-ətginien loa kape Moses, meinai in rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə ye loa; loa rīpəh narmaruyen irətawə e towei mine. Kini taktakun ai, kitawə slef minə kape Kughen; məriḡ khapəh nisəri-pənien swatuk akwas tuk nəri-pənien loa yame kimirai; məriḡ kasəri-pən swatuk wi kape Nanmin kape Kughen.

Yakamarkut mə jakor nar huvə kirik; kini məriḡ təvhagə hah ramarkut kimi yo mə jakəpəh norien nar huvə

⁷ ?Kini kitawə tukshaw ni? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mīmə, “Loa in nar has meinai ramni-əhu norien yame rahas, kini ramor rikitawə ramvən əmə tukun.” Məriḡ nīkam - rīpəh natuatukien. Yo yakirkun əmə mə təvhagə hah rhawor pən iran mine meinai loa ramhajoun yo kin. Loa to rīpipəh nini-əhuyen yo mə rīkik tukrīpəh nəkrəhyen kin nar kirik, kini to yo yakrīpəh nirkunien norien kape nanipinien mə rhawor pən iran mine. ⁸ Loa ramni-əhu mə rīkik tukrīpəh nəkrəhyen kin nar kirik kape yermamə kirik, kini nīpig yakəriḡ loa e, nətəriḡien yerikik yame rahas ramarkut kimi yo mə rīkik tukrəkrəh kin nar kirik kape yermamə kirik. Məriḡ to loa rīpipəh nini-əhuyen təvhagə has, nətəriḡien yerikik yame rahas to rīpipəh niviyen yo mə jakanipin mamor təvhagə hah.* ⁹ Apa kupan, nīpig yimneinein hanə loa, rīkik rīpəh nəsikien təvhagə hah, yimnamarə huvə əmə. Məriḡ nīpig yimauə mīrkun loa, nəsaninien kape təvhagə hah rīmauə mamragh min mīskai, kini yimīrkun mə jakaməkeikei mīmə tuk təvhagə hah kafak. ¹⁰ Kini yimnəm mə nəgkiarien e kape loa yame rīmauə mə tukror narmamə tukhamragh, məriḡ nəfrakisien mə ravi-pə əmə nīmhəyen ¹¹ meinai loa ramni-əhu təvhagə hah, kini nīpig yakəriḡ nəgkiarien kape loa, nətəriḡien yerikik yame rahas ramarkut kimi yo mə jakor təvhagə has yame loa ramni-əhu. Kini nətəriḡien yerikik yame rahas rīmneikuə irak mīmə tukmə yimnəri-pən huvə loa kape Moses, yakrīvəh

7:4: Rom 6:2,11 **7:6:** Rom 8:2; 6:4 **7:7:** Eks 20:17; Dut 5:21 * **7:8:** Gris ramni mīmə, “To loa rīpīrkək, in ramhen kin yame nətəriḡ-atukien kape yermamə yame rahas rīmamhə mīrkək.” **7:10:** Luk 10:28; Lev 18:5; Sam 19:7-10; Esik 20:11; Rom 10:5

nimraghien rerin. Mərig yimneinein nəri-pən-famien, kini nəgkiarien kape loa rimini mə jakaməkeikei mimhə meinai yimnəsik loa mamor təvhagə hah.

¹² Mərig loa ramərhakə yame rimasi-pən tuk Kughen, kini nəgkiarien kape loa kimnhasi-pən ye Kughen kisəmirhakə, misatuatuk, mhahuvə misasitu ye narmamə.

¹³ Kini tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Loa in nar huvə əmə, mərig rimnəvheikin mivəhsi-pə əmə nimhəyen.” Mərig nikam, nəgkiarien e ripəh natuatukien. Nipig yimauə mirkun nəgkiarien kape loa, nar apnapig mə loa in rhuvə, mərig rikik rimavən tuk təvhagə hah yame ramni-əhu, kini yo yimnor təvhagə hah yame kwənkwan in nimhəyen. Ror məknakin mə pəh nien mə loa yame ravəhsi-pə nimhəyen, mərig norien hah. Loa ramhajoun mə jakaməkeikei mimhə tuk norien has mə jakirkun mə norien has kafak in təvhagə has əfrakis.

¹⁴ Kitawə kharkun mə loa rimasi-pən ye rao ye neai; mərig yo, yo kape tokrei tanə əmə. In rəmhen kin yame yimauə slef kape təvhagə has. ¹⁵ Nar yame yakamor ramuh tipir yerikik ye nipig mifam, meinai nar huvə yame yakorkeikei mə jakor, yakpəh norien; kini yakamor əmə naha nhagin yame yakpəh norkeikei-pikien mə jakor. ¹⁶ Nipig jakərig rahah yerikik tuk təvhagə hah yame yakamor, ramhajoun pən mə yakameighan kin loa mə in raməfrakis. ¹⁷ Ror məkneikin, pəh nien mə yo yermamə kape norien təvhagə hah minə, mərig norien kape təvhagə hah yame raməmir ye kafak nətərigien ramor mimə jakor norien hah minə. ¹⁸ Yakirkun mə nətərigien has kafak ripəh neighanien kin yo mə jakor nar huvə kirik. Yakirkun mə in nəfrakisien meinai yakorkeikei pawk nar yame rhuvə, mərig to yakpəh norien. ¹⁹ Naha nhagin yame yakamor pəh nien mə in nar huvə kirik yame yakorkeikei mə jakor; mərig yakamor əmə təvhagə hah yame yakpəh norkeikeiyen mə jakor. ²⁰ Kini tukmə yakamor naha nhagin yame yakpəh norkeikeiyen mə jakor, pəh nien mə yo əfrakis e yakamor; mərig norien kape təvhagə hah yame raməmir ye kafak nətərigien ramor mimə jakor norien hah minə a.

²¹ Ror pən, yakaməm mə norien kirik ramor wok ye nimraghien kafak ye nipig m-fam. Norien e ror məkneikin mə nipig yakorkeikei mə jakor nar huvə, mərig təvhagə hah in əmə kwusei ipakə tuk yo, ravi-pən yo tuk təvhagə hah. ²² Yerikik m-fam yakorkeikei loa kape Kughen, ²³ mərig yakaməm min loa kirik min yame ramor wok ye nimraghien kafak yame ramor tikmir iriu kafak nirkunien, mamrəh yo, mamor mimə yo slef kape təvhagə hah yame ramor wok ye nıprak. ²⁴ !Kəsi! Yakamərig rahah pik əgkap. ?Keinein mə pa tukrirəhsi-ta yo ye nıprak e yame ramvən tuk nahasien? ²⁵ !Pəh khani vi vi Kughen meinai Yesu Kristo Yermaru kapətawə In tukror!

Kini ror məkneikin mə nimraghien kafak ror min məkneikin mimə yo slef kape loa kape Kughen ye rikik; mərig ye nıprak, yo slef kape norien kape təvhagə hah.

8

Norien kape nəri-pənien Nanmin kape Kughen

¹ Kini nuknei nəgkiarien minə fam e ror məkneikin mimə Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatuk ta ye nımrin meinai kishatətə ye nar yame Kristo rimnor kimi ətawə. Ror məkneikin, Kughen to ripəh nivəhsi-pənien narpinien kimi narmamə yamə mine kwənhauə kirikianə iriə Yesu Kristo ² meinai nəsaninien kape Nanmin kape Kughen, yame ravəhsi-pən nimraghien wi kimi ətawə ye Yesu Kristo, in rimirisin ətawə ye nəsaninien kape təvhagə hah mine nimhəyen. ³ Loa kape Moses reinein nirisinien ətawə məknakin mə tukhauə misatuatuk ye nımrı Kughen, meinai nətərigien hah kape narmamə ramapita norien yame loa rorkeikei. !Mərig nar yame loa reinein norien Kughen ramor! In e, rimnher-pə kin Tini atuatuk rimauə yermamə məmhen kin ətawə. Kini Kughen rimnor narpinien kape təvhagə hah yame kitawə narmamə m-fam kasor

nipig Tini rimauə nitawin rimnaiyu tuk təvhagə hah minə fam kapətawə. ⁴ Kughen rimnor məknakin mimə nəgkiarinen atuatur minə kape Loa tukhauə misor nəfrakisien kin ye nimirghien kapətawə yamə mine khapəh nisəri-pəniyen swatuk kape nətərigien has kape yermamə, mərig kisəri-pən swatuk yame Nanmin kape Kughen ramhajoun ətawə kin.

⁵ Narmamə yamə mine kasəri-pən nətərigien hah kape yermamə, nətərigien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame nətərigien hah rorkeikei. Mərig narmamə yamə mine kasəri-pən norien yame Nanmin kape Kughen rorkeikei, nətərigien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame Nanmin kape Kughen rorkeikei. ⁶ Tukmə nətərigien hah kape yermamə in ramarmaru iran, in raməri-pən əmə swatuk kape nimbəyən. Mərig tukmə Nanmin kape Kughen ramarmaru ye kafan nətərigien, in raməri-pən əmə swatuk kape nimirghien mine nəmərinuyen. ⁷ Ror məkneikin meinai nətərigien hah kape yermamə ramor tikmir iriu Kughen; meinai ripəh nəri-pəniyen loa minə kape Kughen, kini reinein əgkap nəri-pəniyen. ⁸ Narmamə yamə mine kasəri-pən nətərigien hah kape yermamə to khapəh nisorien riki Kughen ragien.

⁹ Mərig kimiə nakhapəh nisəri-pəniyen nətərigien hah kape yermamə. Tukmə Nanmin kape Kughen raməmür əfrakis irəmiə, taksəri-pən əmə norien yame Nanmin kape Kughen rorkeikei. Yermamə yame Nanmin kape Kristo ripəh nəmirien iran, pəh nien mə yermamə kape Kristo. ¹⁰ Mərig Kristo raməmür irəmiə. Kini nar apnapig nimirghien tukraməkeikei mimə tuk təvhagə hah, mərig nanmin kapəmiə tukramragh meinai rikimiə ratuatur mihuvə ye nimir Kughen. ¹¹ Nanmin kape Kughen ramarə irəmiə. In e Nanmin kape Kughen e yame rimnor Yesu Kristo rimimirghien min ye nimbəyən kafan. Nəfrakisien, nimirghien tukripimhə tuk nipig kirik. Mərig ye Nanmin kafan, Kughen tukrivəhsi-pən min nimirghien kimi nimirghien.

¹² Piak minə mine nowinik minə. Meini kitawə kharkun mə narimnar minə e kasəfrakis, kitawə tukasəkeikei misəri-pən norien yame Kughen rorkeikei. Mərig tukhapəh nisəri-pən-ien nətərigien hah kape yermamə; ¹³ meinai tukmə nakasəri-pən norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeikei, takasəkeikei mhamhə. Mərig tukmə ye nəsaninien kape Nanmin Kape Kughen taksəwiə ta* kin norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeikei, kini takasəkeikei mhamragh, ¹⁴ meinai narmamə m-fam yamə mine Nanmin kape Kughen ramkir əriə, iriə ji Kughen minə. ¹⁵ Kimiə nakharkun mimə in e nəfrakisien meinai Kughen rimivəhsi-pre Nanmin Kafan kimi əmiə, kini Nanmin to ripəh norien əmiə nakhagin kin Kughen rəmhen kin yame slef ramgin kin kafan yamehuə. Nikam. Nanmin Kafan ramor mə Kughen rimirhi əmiə. Kini Nanmin rimnor mə kitawə kharkun nokrəniyen kin Kughen mhamə, "Tatə." ¹⁶ Kini Nanmin atuk kape Kughen ramni-ərhav mimə kitawə ji Kughen minə. ¹⁷ Kini mərig in ai kitawə ji Kughen minə, kitawə kwənhavəh ta narimnar huvə yamə mine Kughen rimnərəhu karin mə kapətawə. Kini kitawə Kristo tukhavəh narimnar minə a. Kitawə kwənharkun mhamə in e nəfrakisien meinai kitawə kasərig nimbəyən kitawə min, kini mharkun mhamə Kughen tukrivəhsi-pən nisaiyen kimi ətawə rəmhen kin yame tukror ye Kristo.

Nihuvəyən kape Kughen yame natukruə

¹⁸ Yakirkun mimə nəmhəyən yamə mine kitawə kisərə iran ai taktakun mine tukpisəm mimə iriə nar apnapig əmə tuk nipig yame Kughen tukror əpu nihuvəyən kafan ye nimirghien kapətawə. ¹⁹ Nəfrakisien, narimnar minə fam yame Kughen rimnor, in e nimirghien mine nimirghien, mine nar miragh minə, mine narimnar ye neai iriə fam kamhawhin masorkeikei pik mə tuksəm nipig yame Kughen tukror əpu ni pa e nhagin

8:3: Wok 13:37-39; Hib 2:14, 4:15, 7:18, 10:1-2; Fil 2:7 **8:4:** Gal 5:16,25 **8:9:** 1 Kor 3:16; 12:3 **8:10:** Gal 2:20 * **8:13:** Nəgkiarine kape Gris ramni mə, "shopni nətərigien hah kape yermamə." **8:13:** Gal 6:8; Kol 3:5
8:15: Mak 14:36; 2 Tim 1:7 **8:16:** 2 Kor 1:22 **8:17:** Gal 4:5-7; Rev 21:7

nipnətin minə. ²⁰ Kamhawhin məknakin meinai Kughen rimmor mə narimnar fam yame In rimmor, iriə tukasəmır-pən ye kwermi nahasien, miseinein norien wok huvə yamə mine kimnasor kupan. Pəh nien mə kimisorkeikei mə tukasəmır-pən ye nahasien, mərig Kughen rimmor məknakin əriə meinai In rimmorkeikei mə iriə tuksərəhu-pən timtim nətərigien kapəriə iran ²¹ mə narimnar fam yame In rimmor tukhamətīt pawk, mərig In tukririsin əriə khahuvə min, meinai In rirkun nivəhsi-pənien nihuvəyen kirikianə əmə kimi əriə yame ravəhsi-pən kimi tini minə.

²² Kitawə kharkun mimə apa kupan əgkap meriaji-pə ai taktakun mine, narimnar fam yame Kughen rimmor kasərig nəmhəyən† rəmhen kin piraovin yame ramhə kin tini. ²³ Kini kitawə min kasərig nəmhəyən kitawə narimnar fam yame Kughen rimmor, nar apnapig Kughen rımivəhsi-pə ta Nanmin Kafan kimi ətawə rəmhen kin nar huvə yame rimməkupan mivəhsi-pə kimi ətawə. Kini taktakun ai kitawə kamhawhin nipig atuatur yame Kughen tukreighan-pə fam kin narimnar yame rimirhi ətawə tukun. Kini in tukririsin nipraitawə yame rakwas, mivəhsi-pə yame riwi. ²⁴ Rimirikakun ye nipig Kughen rımivəh miragh ətawə, kitawə kwəsərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen mə tukhavəh nar huvə minə a. Tukmə yermamə kirik rımivəh ta nar kirik, to kipəh niniyen mə ramərəhu-pən nətərigien kafan mə tukripirəh tuk nipig kirik, meinai ruirəh ta. ²⁵ Mərig kitawə kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye nar kirik yame kipəh nisəmien, kini masor kapətawə nətərigien rapomh, mamhawhin masərer tim tim.

²⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, Nanmin kape Kughen ramasitu irətawə ye nipig kitawə kasəpou. Kitawə kaseinein naha nhagin yame ratuatur mə tuksəhuak tukun, mərig Nanmin əmə kape Kughen raməhuak atuə kin kapətawə mamni nərigien kirik yame nəgkiarien iran rikək. ²⁷ Kini Kughen yame In rirkun riki yermamə, in rirkun naha nhagin yame Nanmin kafan ramni, meinai Nanmin Kafan raməhuak tuk nəməhuak minə raməri-pən nətərigien kape Kughen.

Kughen ravəhsi-pə nımraghien kimi ətawə

²⁸ Kitawə kharkun mimə Kughen ramor mə narimnar fam yame ramuə, in e nar huvə minə mine nar has minə, iriə fam kamhauə tuk nasituyen irətawə yamə mine kasorkeikei Kughen, in e kitawə narmamə yamə mine In rimmokrən kin ətawə ye nətərigien kafan. ²⁹ Ror məknakin meinai, in apa kupan əgkap, Kughen ruirkun ta mə kitawə tukshatətə iran. Kini ye nipig a, In rımini mimə norien kapətawə tukruə məmhen kin tini mə narmamə khapsaah tukhauə piauni minə mine nowini minə, kini In yerpırig irətawə fam rəmhen kin nımrin nupan irətawə. ³⁰ Kini kitawə yamə mine In rimməkupan mini mimə tukhauə kafan minə, In rimmokrən kin ətawə. Kini kitawə e yamə mine In rimmokrən kin ətawə, In rimmor ətawə kisatuatur ye nımrin. Kini kitawə e yamə mine rimmor ətawə kisatuatur, In tukrırəh-si haktə mivəhsi-pə nisaiyen mine nihuvəyen kafan kimi ətawə.

Norkeikeiyen ehuə kape Kughen

³¹ ?Tukni min naha ye narimnar minə e? Kughen ramarə kitawə min, mamor narimnar fam mə iriə narimnar huvə ye nımraghien kapətawə, kini nar apnapig yermamə kirik ramərer əswasig kin ətawə. ³² In rımipəh niginiyen tuk Tini atuatur mə tukrimhə tuk ətawə fam, mərig In rımneighan əmə kin. Kini tukmə In rımivəhsi-pə Tini kimi ətawə, ramhajoun-pən mə tukrautə-pə kin narimnar huvə minə fam kimi ətawə. ³³ ?Kini yermamə min kirik aikin yame to rırük-pə nəgkiarien kirik irətawə yamə mine Kughen rımırpen ətawə, mimə kitawə kimisor raha uə? Nikam, rikək, meinai Kughen atuk rımirisin ətawə tuk narpinien kape təvhagə hah. ³⁴ ?Kini yermamə min kirik to rirkun nivəhsi-pəyen narpinien kimi ətawə uə? Nikam, rikək, meinai Yesu Kristo

8:20: Jen 3:17-19 † **8:22:** Nəgkiarien kape Gris ramni “narimnar fam yame Kughen rimmor kaseihag əpir” mərig nipran ramni mə kisərig nəmhəyən mamhawhin mə tuksəsənin min. **8:23:** 2 Kor 5:2-4 **8:27:** Sam 139:1
8:28: Efes 1:11 **8:29:** Kol 1:18; Hib 1:6 **8:31:** Sam 118:6 **8:33:** Aes 50:8-9

rimamhə tuk ətawə, kini nar kirik min, Kughen rımivəh mıragh In ye nımhəyen kafan. Kini taktakun mine, In ramkwətə ye nıkar Kughen matuk, maməgkiar kimi Kughen tuk nasituyen irətawə. ³⁵ ?Kini yermamə min kirik to rirkun nıvəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo, uə? Nıkam, rikək. ?Nakharkun mə nahasien, mine nıpig əutən minə, mine nəmhəyen yame narmamə kasor kimi ətawə, mine nıkumhə, mine nıpig kapətawə neipən rikək, mine ikin resrə ikin, mine nau kape nuhyen yermamə to rıvəhsi-ta ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo uə? Nıkam, reinein, ³⁶ meinai nəfrakisien mə nımraghien kapətawə rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə, “Kughen, nıpig mıfam narmamə kasorkeikei mə tukshopni əmawə meinai kimawə yakamhavəh nhagım.

Kımawə yaksəmhen əmə kin sipsip yamə mine kamrukwəji əriə mə tukpihopni əriə.”

(*Sam 44:22*)

³⁷ Mərig ye narımnar minə fam e, Kristo yame rorkeikei ətawə, In ramor mə kitawə kisapita əgkap. ³⁸ Kini yakirkun mə nar kirik rikək yame rirkun nıvəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo. Nar apnapıg nımhəyen, uə nımraghien, uə agelo minə, uə yarmhə minə, uə narımnar yame ramuə ai taktakun mine, uə narımnar yame tukripiuə, uə nəsanınien minə fam, ³⁹ uə narımnar apa yerpırig, uə narımnar ye tokrei tanə, uə nar kirik ye narımnar fam yame Kughen rımnor, mərig to rıpəh nıvəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kughen yame kitawə kamhavəh ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

9

Pol rorkeikei pik mə nəmə Isrel tukshatətə ye Kristo

¹⁻² Mərig rikik ramarkwəpir maməmhə [tuk nəmə Isrel nıpig m-fam]. Yakamni nəfrakisien - kımru Kristo kirikianə əmə, ror pən to yakpəh neikuəyen. Kafak nətərigien mine Nanmın kape Kughen karəni mə nar e yakamni in nəfrakisien, ³ meinai nəmə Isrel kisəmhen mə piak atuatur minə, kisəmhen əmə kin kafak atuatur kwənərəus. Kini rikik ragien əmə to Kughen rıvəhsi-ta yo tuk Kristo tuk norien swatuk tuk nəmə Isrel minə tıksın tukhauə kirikianə iriə min. ⁴ Iriə kwənərəus kape Isrel, kini Kughen rımırhi əriə mə tını minə, kini mor əpu kafan nehuəyen kimi əriə, mivəh-si-pən min promes kape nasituyen kimi əriə, mine Loa, mine nəhuakien ye Nımə Ehuə kape Kughen, mine promes minə tıksın. ⁵ Kini rıpriə atuatur minə, iriə nəmasur yamə mine Kughen rımırpen əriə. Kini Kristo rımasi-pən atuatur ye kwənərəus kapəriə. Kini Kristo in Kughen yerpırig ye narımnar fam - pəh kisəgnəgin In kape rerin. Amen.

Swatuk yame Kughen ramrıpen narmamə iran

⁶ Kughen rımırpen kwənərəus kape Ebrahim; mərig iriə khapsaah khapəh nıshatətəyen ye Kristo. Mərig pa rımə nar e ramhajoun pən promes kape Kughen rıpəh nuəyen mor nəfrakisien kin, meinai nısi-pənien ye kwənərəus kape Isrel rıpəh norien yermamə mə in yemə Isrel əfrah. ⁷ Kini ye norien a, iriə yamə mine kımnhasi-pən ye Ebrahim, pəh nien mə iriə m-fam nıpnət Ebrahim əfrakis. [Meinai nar apnapıg Ebrahim rımırəh tını kıraru], mərig Kughen rımını-pən tukun mımə, “Kwənərəus atuatur kafam tukrısi-pən əmə ye nıtaw kafam e kwajikovə Aesak.” (*Jen 21:12*)

⁸ Nıprai nəgkiarrien e ramni mə narmamə yamə mine kımısarha ye kwənərəus kape Ebrahim, pəh nien mə iriə fam nıpnət Kughen minə. Mərig nıpnət Kughen əfrakis iriə e yamə mine kımısarha ye promes kape Kughen. Kini iriə e kwənərəus əfrakis kape Ebrahim. ⁹ Ror məkneikin meinai Kughen rımını-pən tuk Ebrahim mımə, “Ye nıpig atuatur, jakrerıg-pre tuk əmiru, Sera tukrırah kwaji yerman kirik.” (*Jen 18:10, 14*)

¹⁰ Mərig nəgkiarrien a rıpəh norien infamien eikin e. Ji Sera e Aesak rımikir Rebeka, kini Rebeka rırah mir mir. Kapəriu tatə kirikianə əmə, in e kaha hah kape nəmə Isrel

e Aesak. ¹¹ Mərig mir mir e kīrəpəh nīwarha-hanəyən, kini mīrəpəh nīworien nar kīrik yame rhuvə, uə raha, mərig Kughen rīmini-pən promes kīrik kimi mamə kapəriu. Kini nəgkiarien e ramhajoun huvə mə Kughen rīmirpen narmamə raməri-pən əmə nərigien kafan, ¹² mərig pəh nien mə ramirpen əriu meinai kimīwor nar huvə kīrik, uə nar hah kīrik. Kughen rīmini-pən tuk Rebeka mə, “Nīmriṅ nupan tukror atuə kīn kape yame raməker ye nimeitaan.” *(Jen 25:23)* ¹³ Kini in e raməri-pən əmə nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Yakorkeikei Jakob, mərig yakəməkin Esao.” *(Mal 1:2-3)*

¹⁴ ?Tukshawni ai taktakun? ?Tukhani mə norien kape Kughen rīpəh natuatukien? ! Nīkam! Kītwə kharkun mə In ramor atuətuk ¹⁵ meinai in rīmini-pən tuk Moses mīmə, “Yo atuk yīmīni mə narmamə hawor e rīkik tukreihuə tuk əriə, kini narmamə hawor mīnə ai rīkik tukrīpəh neihuəyən tuk əriə.

Kini Yo atuk yīmīni mə narmamə hawor e jakor huvə pən kimi əriə, kini narmamə hawor mīnə ai jakpəh nor-huvə-pəniən kimi əriə.” *(Eks 33:19)*

¹⁶ Kini ror məknakin mə kītwə to khapəh nhavəhyen promes kape Kughen tuk nar kīrik yame kītwə kasor, rəmhen kīn yame kasorkeikei pīk In, uə kasor pīk wok kafan. Nīkam. Kītwə kamhavəh əmə promes kape Kughen meinai rīkin rehuə tuk ətawə. ¹⁷ Ye Nəkwəkwə kape Kughen rīmini-pən tuk king kape Ijip* mīmə,

“Yīmivəh-si haktə ik tuk nar kīrikianə əmə, in e mə narmamə tuksəm kafak nəsaninien ye nīmraghien kafam, mə narmamə tukamhani-ərhav nhagik ye tanīmtanə.” *(Eks 9:16)*

¹⁸ Kini nīprai nəgkiarien e ramni mə Kughen atuk ramni mə narmamə hawor mīnə rīkin tukrehuə tuk əriə. Kini Kughen atuk rīmnəriṅ kəvsəsivə ye narmamə yamə mīnə kasəpəh hanə-əmə In.

¹⁹ Tukmə ror kīrik tukraiyoḥ yo mīmə, “Narmamə to khapəh nīsətapīgien kīn nīrkunien kape Kughen. ?Kini tukmə Kughen atuk ramni narmamə hawor mīnə tuksəpəh kafan nəgkiarien, kini rhawor e Kughen ramni mə kapəriə atuk?” ²⁰ Mərig jakhorpīn naiyoḥyən e mīmə ik yermamə əmə, ?rhawor e nakmə takhorpīn əsanin nəgkiarien kape Kughen? Nītip† to rīpəh nīni-pəniən tuk yermamə yame rīmīkuḥ in mīmə, “?Rhawor e nīmīkuḥ məkneikin yo?” ²¹ Yermamə yame ramkuḥ nītip, in rīrkun nīrəhyən mənkiuvyuv ye nuknen kīrikianə əmə mīrkun nīkuhyen nītip kīn kīraru - kīrik kape nīvai-pəniən nar əgkap iran; kīrik kape nīvai-pəniən nar apnapīg iran. ²² Ye norien kīrikianə əmə mīn, Kughen rīrkun nor-mīniən ye narmamə. Tukmə rorkeikei, In rīrkun norien mə tukroriah əriə. In rorkeikei mə tukror əpu mə niemhaa ramhai In tuk təvhagə hah, kini In tukror narpīniən ehuə kimi narmamə yamə mīnə kasor təvhagə hah. Mərig nar apnapīg In ramor məknakin, kafan nətərigien raməpomh; kini In rīpəh nor-ahuaayen narpīniən kimi əriə yamə mīnə kasor mīmə rīkin tukraməmhə. ²³ Kafan nətərigien rapomh, mor mīmə In tukror əpu nīhuvəyən ehuə kafan kimi narmamə yamə mīnə In ramni mə rīkin tukrehuə tuk əriə. In apa kupan, In rīmirpen ta əriə mə tukasarə ye nīhuvəyən kafan apa ye rao ye neai. ²⁴ In e kītwə m-fam yamə mīnə In rīmirpen, kini pəh nien mə kwənərəus kape Isrel in əmə in əmə, mərig nəmə tanə pīsin pīsin mīnə mīn.

²⁵ Rəmhen əmə kīn yame In ruīni ta ye Nəkwəkwə kape Hosea mīmə,

“Narmamə yamə mīnə pəh nien mə kafak narmamə,
jakokrən kīn əriə mə, ‘kafak narmamə mīnə.’

Kini narmamə yamə mīnə yīmīpəh norkeikeiyen əriə kupan,
jakokrən kīn əriə mīmə, ‘narmamə yamə mīnə yakorkeikei.’ ” *(Hos 2:23)*

²⁶ “Kini ikīn atuətuk, yame yīmīni-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə pəh nien mə kafak narmamə,’

* 9:17: English ramni Fero. † 9:20: Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni nuhpīkinien ye graonpot. 9:20: Aes 29:16; 45:9 9:21: Jer 18:6

narmamə tuksokrən kin əriə mhamə, ‘iriə nīpnət Kughen yame ramragh.’” (Hos 1:10)

²⁷ Kini Profet Aesea rīmini-ərhav ye nīkarin kape Isrel mīmə, “Nar apnapig kwənərəus kape Isrel khapsaah rəmhen kin nīpakir ye tahik, məriḡ Kughen tukrivəh miragh kwatixsin əmə,
²⁸ meinai Kughen Yermaru In tukrivəhsi-pən aihuaa əmə narpinien kimi narmamə fam ye tokrei tanə.” (Aes 10:22)

²⁹ Kini rəmhen əmə kin nəḡkiarien yame profet Aesea rīmini kupan mīmə, “Ripi mə Kughen Yermaru yame Nagheen rehuə pik In rīpiəpəh neighanien kin kwənərəus tixsin kapətawə mə tukhamragh, to kitawə kipihauə misəmhen əmə kin nəmə Sodom mine Gomora yame In rīmnoriah əḡkap əriə.” (Aes 1:9)

Nəmə Isrel kimnhapəh nishatətəyen

³⁰ ?Nīprai nəḡkiarien minə e ramni naha? Ramni mə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, nar apnapig kimnhapəh nisarkut-pikien mə tuksəm swatuk kape nhauəyen misatuatuk ye nīmri Kughen, məriḡ Kughen tukror əriə kisatuatuk ye nīmriin tuk nhatətəyen kapəriə. ³¹ Məriḡ nəmə Isrel kimisarkut pik ye swatuk kape nəri-pəniēn loa mə iriə tuksatuatuk ye nīmri Kughen. ?Məriḡ iriə khapəh nisatuatukien ³² tuk naha? Meinai iriə kisarkut pik mə tuksatuatuk ye nīmri Kughen tuk norien huvə yamə mine kasor, mhapəh nisəri-pəniēn swatuk kape nhatətəyen. Iriə kamharəh-pikin “Səpaag yame narmamə kamharəh pikin.”† ³³ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Səm-ru. Yimnəkir səpaag ye nimə apa Saeon. Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pikin, kini mamhamir.” (Aes 8:14)

“Məriḡ narmamə yamə mine kishatətə ye Kwən a, to khapəh nisaurisien nīpig tuksərer ye nīmri Kughen.” (Aes 8:14, 28:16)

10

¹ Piak minə mine nowinik minə. Yakorkeikei pik mə Kughen tukrivəh miragh nəmə Isrel, kini nīpig m-fam yakaməhuak tukun. ² Yo yakamni-ərhav tuk əmiə mə iriə kisarkut pik tuk norien narimnar yame tukror riki Kughen ragien tukun. Məriḡ norien kapəriə rīpəh nīsī-pəniēn ye nirkunien. ³ To khapəh nisəri-pəniēn swatuk kape Kughen mə iriə tukhauə misatuatuk ye nīmriin, meinai iriə kaseinein swatuk kafan, kini masarkut mhamə tuksəri-pən atuk kapəriə swatuk, in e swatuk kape nəri-pəniēn loa kape Moses. ⁴ Kristo rīmnor infamien ye swatuk kape nəri-pəniēn loa tuk nuəyen matuatuk ye nīmri Kughen. In rīmnor infamien ye swatuk a mə narmamə m-fam yamə mine kishatətə iran tuksatuatuk ye nīmri Kughen.

Nimraghien yame Kughen ravəhsi-pə, in kape narmamə m-fam

⁵ Moses rīmirai nəḡkiarien kirik ye swatuk kape nəri-pəniēn loa mīmə narmamə tuksatuatuk ye nīmri Kughen. In rīmini mīmə, “Yermamə yame ramor narimnar fam əḡkap yame loa e ramni, in tukrivəh nīmraghien rerin.” (Lev 18:5) ⁶ Məriḡ nəḡkiarien yame ramni swatuk kape nhatətəyen yame narmamə khamhakwasig misatuatuk ye nīmri Kughen ramni mə, “Rikimiə tukripəh nəsikien mə takasəkeikei mamhavən apa ye rao ye neai” (Dut 30:13) (misarha-kin Kristo mharəh miseiwaiyu mhauə mə tukrasitu irəmiə); ⁷ kini rikimiə tukripəh nəsikien mīmə, “Takasəkeikei mhavən apa peiwaiyu ikin narmamə kamhamhə ikin” (Dut 30:13) (mharəhsi-ərhav Kristo misor In ramragh

† **9:32:** Nəḡkiarien e raməmir ye Aes 8:14, məriḡ Nəḡkiarien kape nəmə Gris rīpəh niniyen səpaag, ramni kapier kape nīvhirəkinien nimə. Translesen komiti ramni sapaag. Səpaag e Yesu Kristo. Əm-ru min nuhpikinien kape sapaag ye Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14. **9:33:** Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14

min ye nimhøyen kafan). ⁸ Rikmiä tukripäh nəsikien məknakin meinai nəkwəkwə kape Kughen ramni mə “Nəgkiarien kafan in ipakə əmə tuk əmiä. In apa ye nhermiä, mine yerkimia.” (*Dut 30:14*) Nəgkiarien e in nəgkiarien kape nhatətəyen yame yakamni-ərhav ⁹ mimə tukmə nakhani-ərhav ye nhermiä mhamə Yesu in Yermaru, kini tukmə nakshatətə əfrakis yerkimia mfam mə Kughen rimivəh miragh Yesu ye nimhøyen kafan, kini Kughen tukrivəh miragh əmiä. ¹⁰ Ror məkneikin meinai Kughen ramor narmamə kisatuatuk ye nimirin nipig kishatətə əfrakis iran yerkiria. Kini Kughen ravəh miragh narmamə nipig iriä kamhani-ərhav ye nheriä mhamə Yesu in Yermaru. ¹¹ Ramhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Mərig narmamə yamə mine kishatətə ye Kwən a,
to khapəh nisaurisien nipig tuksərer ye nimir Kughen.” (*Aes 28:16*)

¹² Nəgkiarien e in kape narmamə m-fam, nar apnapig kwənərəus kape Isrel uə nəmə tanə pisin pisin minə, meinai Yermaru kirikianə əmə e ramarmaru mamautə-pə kin kafan nihuvəyen kimi narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh-pən kin. ¹³ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə m-fam yamə mine kasokrən kin Kughen Yermaru mə tukrivəh miragh əriä,
In tukrivəh miragh əriä.” (*Joel 2:32*)

¹⁴ ?Mərig tukmə narmamə khapəh nishatətəyen ye Kughen Yermaru, tukshawor pən iran mine misokrən kin In mə tukrivəh miragh əriä? ?Kini tukmə khapəh nisərigien nəvsaoyen kin, tukshawor pən iran mine mishatətə iran? ?Kini tukmə yermamə kirik rikək tuk nini-ərhavyen tuk əriä, tukshawor pən iran mine misərig nəvsaoyen kin? ¹⁵ ?Kini tukmə Kughen ripəh nher-pənien kin narmamə, tukshawor pən iran mine mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə? Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,
“!Rhuvə pik əgkap mə kisəm yermamə kirik rivəh nəvsaoyen huvə kape Kughen muə kimi ətawə!” (*Aes 52:7*)

¹⁶ Mərig pəh nien mə nəmə Isrel m-fam kimnhavəh nəvsaoyen huvə yerkiria. Rəmhen kin nəgkiarien yame Aesea rimirai mimə,

“!Yermaru! Narmamə kwatiksın əmə kimnhani nəfrakisien ye nəgkiarien kapəməwə.” (*Aes 53:1*)

¹⁷ Kini ror məknakin, nhatətəyen ramsi-pən ye nar yame nakasərig; kini nəgkiarien yame nakasərig ramsi-pən ye nəvsaoyen kin Kristo.

¹⁸ ?Mərig yakamaiyoh mimə [nəmə Isrel] kimisərig uə nikam? Əwəh, kwəsərig ta. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Nəgkiarien kape Kughen rimavən ikin minə fam ye tokrei tanə,
ruavən ikin minə fam əgkap.” (*Sam 19:4*)

¹⁹ ?Kini jakaiyoh əmə kin nar kirik min mimə, nəmə Isrel kwənharkun ta uə nikam? Əwəh, kwənharkun. Meinai Moses rimnəkupan mini mimə,

“Jakor huvə pən kimi narmamə yame kapəriä kantri kirik rikək, kimia taksor jalus tuk əriä;

kini jakor huvə pən kimi narmamə ye kantri yamə mine kimia nakamhani mhamə iriä kisar-mar, niemhaa tukrhai əmiä tukun.” (*Dut 32:21*)

²⁰ Kini kwasig ikin Aesea ripəh niginien tuk niniyen mimə,

“Narmamə yamə mine khapəh nisarha-kinien Yo kwəsəm Yo;
kini narmamə yamə mine khapəh nisaiyohyen Yo, yimnor əpu Yo kimi əriä.” (*Aes 65:1*)

²¹ Mərig ye nikarın kape nəmə Isrel Aesea rimini mimə,

“Ye nipig m-fam, yakahuatuk kin kwermik mə jakasitu irəriä,
iriä narmamə yamə mine kasəsik nəkwək, mamhaukreikin-pə nimetairiä kimi Yo.” (*Aes 65:2*)

11

Kughen rikin rehua tuk nāmā Isrel

¹ Pəh yakaiyoh tuk nəgkiarien kirik ye nikarın kape nāmā Isrel. ?In e nəfrakisien mə Kughen rimukreikin-pə nimeitaan kimi kafan narmamə uə nikam? Nikam. Taksəm-ru yo. In rimipəh nukreikin-pəyen nimeitaan kimi yo e yemə Isrel kirik, kwənərəus kape Ebrahim, nitə kape Benjamin. ² In apa kupan, Kughen rimirpen kwənərəus kape Isrel mimə In tukrorkeikei əriə, kini iriə tukhauə kafan narmamə minə. Kini In rimipəh nukreikin-pənien nimeitaan kimi əriə. ?Nakharkun uə nikam naha nhagin Nəkwəkwə kape Kughen ramni ye nikarın kape Elaeja? In ramni mə Elaeja rimnaiyoh skai Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien kimi nāmā Isrel tuk nahasien yame kimisor ³ mimə, “Yermaru. Nāmā Isrel kimishopni profet minə kafam masoriah-oriah kafam olta.* Kini yo pisin əmə yakaməmır; kini iriə kisarkut mə tukshopni min yo.” (*Fas King 19:10*)

⁴ ?Mərig Kughen rimini-pən naha nhagin tukun? In rimini mimə, “Nikam, yakaməm mə narmamə seven taosen iriə narmamə kafak minə, yamə mine khapəh nisəhuakien kimi kughen eikuə e Bal.” (*Fas King 19:18*) ⁵ Kini rəmhen əmə kin ai taktakun mine. Nāmā Isrel kwatıksin aikin yame Kughen ruirpen əriə ye kafan nihuvəyen. ⁶ Kini tukmə Kughen rimivəh miragh əriə ye nihuvəyen kafan, pa rimə rimivəh miragh əriə tuk nar huvə yamə mine kasor. Mərig to ripivəh miragh əriə meinai iriə kasor nar huvə minə, kini to nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi əriə, ripior pisin, kini pəh nien mə nar kirik yame ramautə-pə kin kimi əriə, mərig tukripior əmə rəmhen kin nərokien kirik tuk kapəriə wok.

⁷ ?Kini rhawor? Narmamə khapsaah kape Isrel kasarhakin pik swatuk kape nuəyen matuatuk ye nımri Kughen, mərig khapəh nhavəhyen. Mərig iriə yame Kughen rimirpen, kamhavəh. Mərig iriə m-fam e yame khapəh nhavəhyen, Kughen rimnərip kəvsəsiyə kimi əriə mə tuksəpəh hanə-əmə In. ⁸ Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Ruə meriaji-pə ai taktakun, Kughen rimnor mə nətərigien kapəriə ramapır yeru,

kini mor mə nımririə rıpis,

kini mor mimə nımətirgiriə tukrəru.”

(*Dut 9:24; Aes 29:10*)

⁹ Kini King Deved rimini mimə,

“Nihuvəyen kape tokrei tanə yame kasarə iran, pəh tukruə rəmhen kin kwənməkuru kirik, yame tukrhosiğin əriə, mor əriə kamhani mhamə, ‘Narimnar fam əgkap rhuvə əmə.’

Pəh kapəriə narimnar huvə tukruə rəmhen kin kapier kirik yame kisapitətər iran, ramor narpinien kimi əriə.

¹⁰ Pəh nımririə tukrəpignap mə tukhapəh nisəmien nar,

Pəh tukravi-əhu əriə kasəmramır ye nahasien kapəriə, infamien rikək.”

(*Sam*

69:22-23)

Swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanə pisin pisin

¹¹ ?Kini yakamaiyoh min mimə nāmā Isrel kimnharəh-pikin kapier mhamır, mə to khapəh nisərer-minien uə? Nikam, tuksərer min. Ye kapəriə nəviəkiəyen, Kughen rimnor swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanə pisin pisin minə, mə nihuvəyen yame nāmā tanə pisin pisin minə kisarə iran, nāmā Isrel tuksorkeikei mə iriə min tukhavəh.

¹² Ror məknakin, tukmə nāmə ye tanə pisin pisin minə kimnhavəh nihuvəyen kape Kughen meinai nāmā Isrel kimisəpəh swatuk yame Kughen ravəh-miragh narmamə iran, kini nāmā Isrel fam yame Kughen rimirpen ta əriə, nipig iriə tukshatətə ye Kristo, ! nihuvəyen kape Kughen tukruə mehuə!

11:1: 1 Saml 12:22; Sam 94:14; Fil 3:5 * **11:3:** Olta in tebol rhakə ye Nimə Ehuə kape Kughen. **11:6:** Gal 3:18
11:11: Wok 13:46

¹³ Taktakun ai yakaməgkiar kimi əmiə nəmə kantri pisin pisin minə, meinai yo aposol e kamni kimə “aposol kape nəmə kantri pisin pisin minə.” Kini yo yakaməm wok kafak mə in rehuə. ¹⁴ Kini yakorkeikei mə wok yame yakamor yerki nəmə tanə pisin pisin minə tukror nəmə imak e nəmə Isrel kisor jalus tukun, misorkeikei mə iriə min tuksarə ye nihuvəyen a - kini ye norien a Kughen tukrivəh miragh tiksın. ¹⁵ Nipig Kughen rimukreikin-pən nimeitaan kimi nəmə Isrel, kini In rimipik yemə tanə pisin pisin minə kamhauə kirikianə iriə min. Mərig nipig In tukripik nəmə Isrel kamhauə min tukun, in rəmhen kin yame yermamə ramragh min ye nəmhəyen kafan.

¹⁶ Tukmə narmamə kamhavəh-si-pən nipər bred yame kipəh hanə nənien kimi Kughen, kini bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien.† Ye norien kirikianə əmə min, tukmə kivəhsi-pən nuknei nai kimi Kughen, kwəragrəgin minə fam əgkap kamhauə mhahuvə min.‡ ¹⁷ Mərig nəmə Isrel kisəmhen kin nai e olif yame Kughen rimihu, mərig iriə tiksın kisəmhen kin kwermi yame Kughen rimnərai ta marakikin. Kini kimiə nəmə tanə pisin minə naksəmhen kin kwermi nai e olif yame ramhaktə atuk əmə. Kini Kughen rimirpin-pən əmiə ye nuknei nai yame rimihu mə takhavəh tamhek kwermi nai yame rimnərai ta. Kini taktakun ai nakwənhavəh nihuvəyen yame Kughen rimirpen-pən ta tuk Ebrahim mine nipnətin minə. ¹⁸ Mərig kimiə [nəmə tanə pisin pisin minə], takhapəh nisəgkiar-ausitien mhamə nakwənhavəh tamhek nəmə Isrel yame Kughen rimnərai-ta əriə. Takhapəh nisəru-kinien mimə nuknei nai raməvigin əmiə, mərig pəh nien mə kimiə kwermi nai nakasəvigin nuknei nai. ¹⁹ Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Kughen rimnərai ta kwermi nai minə tiksın mə tukripin-pən yo ye nuknen kini jakvəh tamhekriə.” ²⁰ In e nəfrakisien, mərig rimnərai ta əriə meinai khapəh nishatətəyen iran. Kini kimiə nimisəpirpir ye nuknei nai meinai nakshatətə iran. Ror məkneikin, takhapəh nisausitien tukun, mərig kimiə takasəkeikei mhagin, ²¹ meinai Kughen rimnərai ta kwermi nai atuatuk tiksın, kini tukmə nakhapəh nisəkeikeiyen tuk nhatətə-timtım-ien iran, kini In tukrərai ta min əmiə.

²² Rhuvə mə takharkun mə Kughen rirkun nəgkiar-huvə-pənien kimi narmamə, kini mirkun nəgkiar-skai-pənien kimi əriə. In rimnəgkiar skai kimi narmamə yamə mine kimisəsik nəkwən, mərig In ramor huvə pre kimi əmiə, tukmə nakasəkeikei tuk nhatətəyen iran tuk kafan nihuvəyen. Mərig tukmə naksəpəh nhatətəyen iran, In tukrərai ta əmiə. ²³ Kini tukmə nəmə Isrel kharerig-pə min mishatətə ye Kristo, kini In tukripin-pən min əriə ye nuknei nai, meinai In ravəh nəsaninien tuk norien məknakin. ²⁴ Kini niprai nəgkiarien e ramni mə kimiə nəmə tanə pisin pisin minə naksəmhen kin kwermi nai e olif yame ramhaktə atuk, yame Kughen rimnərai ta mirpin-pən ye nuknei nai ye nəsimien. Norien e kape nivəhyen nai pisin kirik mirpin-pən ye nai pisin kirik, pəh nien mə norien atuatuk kape nai. Mərig kwənərəus minə kape Isrel kisəmhen kin kwermi nai e kape olif apa ye nəsimien. Kini taktakun ai, in rimar əmə tuk Kughen tuk nirpin-pənien əriə ye nukneriə atuatuk.

Kughen rikin rehuə tuk narmamə m-fam

²⁵ Mərig piak minə mine nowinik minə, rahas mə takhavəh-si haktə pik əmiə [mhamə nakhahuvə misapita nəmə Isrel]. Ror pən, yakorkeikei mə takharkun nar məniwən e in e mə Kughen rimnor mə nəmə Isrel tiksın kimisəpəh nərigien kafan nəgkiarien. Mərig norien a raməmər əmə meriaji-pən nəmə tanə pisin pisin minə fam yame Kughen rimirpen əriə tukshatətə iran. ²⁶ Kini ye norien e, Kughen tukrivəh miragh fam nəmə Isrel. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə, “Yermamə yame tukrivəh miragh narmamə tukrisi-pən apa Saeon,

† **11:16:** Nam 15:20-21 ramni mə tukaməkeikei kivəhsi-pən nipər bred yame kipəh hanə nənien kimi Kughen, kini bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien. ‡ **11:16:** Nuhpikinien e, nipran ramni mə Ebrahim mine mikupni minə kupan iriə narmamə kape Kughen. Kini kwənərəus min kapəriə, iriə min kape Kughen. **11:17:** Efes 2:11-19
11:22: Jon 15:2,4

In tukrivəh-si ta norien has tuk nəmə Isrel. §
²⁷ Kɪni in e promes kape nasituyen kafak kimi narmamə mə jakvəh-si ta narpɪnien kape təvhagə has kapəriə.” (Aes 59:20, 21; 27:9; Jer 31:33, 34)
²⁸ Kwənərəus minə kape Isrel kimisəpəh nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, kɪni ror məkneikɪn, iriə kimnhauə tikmir minə kape Kughen. Mərig nar e ramasitu irəmɪə nəmə tanə pisin pisin minə, Kughen ravəhsi-pre kafan nihuvəyən kimi əmiə. Mərig Kughen rorkeikei hanə nəmə Isrel meinai In rimirpen əriə, kɪni iriə nitə kape Ebrahim, Aesak mine Jakob. ²⁹ Ror məkneikɪn meinai nipig Kughen rimirpen ta narmamə kɪni mor huvə pən kimi əriə, to ripəh nuheikɪn-minien kafan nəgkiarien. ³⁰ In apa kupan, kimiə nəmə tanə pisin pisin minə nimisəsik nəkwai Kughen. Mərig taktakun ai, nəmə Isrel kimisəpəh In misəsik nəkwan, Kughen rivəhsi ta nivhuəyən tuk əriə mivəhsi-pre kimi əmiə. ³¹ Ye norien kirikianə əmə min, nəmə Isrel kasəsik nəkwai Kughen ai taktakun mine, ramor swatuk mə riki Kughen tukrehuə min tuk əriə. Ror məknakin meinai taktakun ai iriə kimnasəm mə Kughen rikin rehuə tuk əmiə, kɪni tukmə ror iriə kisorkeikei mə Kughen rikin tukrehuə min tuk əriə. ³² Narmamə m-fam kasəsik nəkwai Kughen, kɪni In ramor mə kapəriə norien hah ramraptərəkɪn əriə m-fam əgkap, iriə atuk to khapəh nharisinien əriə. In ramor məkneikɪn mə [In pisin əmə tukrivəh miragh əriə] mamhajoun-pən mə rikin tukrehuə tuk əriə m-fam.

Pol raməni nipei mivəh-si haktə Kughen

³³ !Taksəm-ru! !Nihuvəyən yamə mine Kughen ramor kimi narmamə mine nirkunien kafan, iriə fam kisehuə!
 Kitawə kiseinein nirkunien norien kape nətərigien kafan, mine kafan swatuk minə.
³⁴ “Meinai yermamə kirik rikək yame rirkun narimnar yame raməmɪr ye nətərigien kape Kughen Yermaru.
 Kɪni yermamə kirik rikək yame rirkun nivəhsi-pənien nəgkiarien kirik tukrasitu ye Kughen.” (Aes 40:13)
³⁵ “Yermamə kirik rikək yame rirkun nivəhsi-pən-atuk-ien kafan kirik nar kirik kimi Kughen meinai narimnar fam əgkəp kape Kughen in əmə in əmə.” (Job 41:11)
³⁶ Ror məkneikɪn meinai Kughen rimnor narimnar fam, kɪni narimnar fam apa ramswiin meinai nəsaninien kafan ramraptərəkɪn əriə, kɪni narimnar fam In rimnor mə kafan.
 !Pəh kamhavəh-si haktə In kape rerin! !Amen!

12

Sakrefaes yame nimraghien raməmɪr iran

¹ Piak minə mine nowinik minə. Meinai Kughen rikin rehuə tuk ətawə, yakamaiyoh skai əmiə mimə takhavəh-si-pən nipraimiə fam kimi Kughen rəmhen kɪn sakrefaes kirik yame ramragh, kɪni misərəhu karin mə kafan, kɪni rikin ragien tukun. In e swatuk atuatur yame taksəhuak kimi Kughen iran. ² Takhapəh nhavəhyen norien kape yermamə kape tokrei tanə, mərig seighaan kɪn Kughen mə tukrukreikɪn kapəmɪə nətərigien ruə miwi mimə norien kapəmɪə tukruə mihuvə. Kɪni ror məkneikɪn, kimiə takharkun nisəkirien norien minə, mharkun nisorien norien huvə yamə mine Kughen rorkeikei. In e norien yamə mine khahuvə, mine yamə mine kasor rikin ramagien, mine yamə mine kisatuatur.

³ Kɪni ye nihuvəyən yame Kughen ramautə-pə kɪn kimi yo, yakamni-pre tuk əmiə m-fam mə takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmiə. Mərig ye nətərigien atuatur, taksəm nəsaninien yamə mine Kughen rimivəhsi-pre kimi əmiə ye nhatəyən kapəmɪə ye Kristo. Kɪni nipig taksəm nəsaninien minə a, taksəm kapəmɪə nimraghien minə, kɪni misəkir

§ 11:26: Nəgkiarien Gris ramni Jakob, nhag pisin kirik e Isrel. 11:36: 1 Kor 8:6; 11:12; Kol 1:16 12:1: Rom 6:11,13; 1 Pita 2:5

misəm mə ? kapəmiə nimraghien minə khahuvə misəmhen raməri-pən nhatətəyen kapəmiə uə nīkam?

Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin
(1 Kor 12:1-31)

⁴Yermamə kirikianə, nīpran kirikianə əmə. Mərig nīpran, nor-norin minə ripsaah. Kini nor-norin minə ye nīpran e, kapəriə wok pisin pisin. ⁵Kini rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kishatətə ye Kristo. Kitawə khapsaah, mərig kamhauə nīpraitawə kirikianə əmə ye Kristo, kini misətigətə atuk irətawə minə. ⁶Kini Kughen rīmivəhsi-pə nirkunien tuk norien wok pisin pisin minə raməri-pən nihuvəyen kafan yame ramautə-pə kin kimi ətawə. Kughen ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpiuə. Kini pəh yermamə a tukrini-ərhav nəgkiarrien kafan raməri-pən nhatətəyen kafan. ⁷Tukmə yermamə kirik ravəh nirkunien tuk nasituyen, pəh in tukrasitu; tukmə in ravəh nirkunien tuk nhajounien, pəh in tukrhajoun; ⁸tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsi-haktəyen nətərigien kape narmamə, pəh in tukrivəhsi-haktə; tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsi-pənien mane, pəh in tukrivəhsi-pən rehuə; tukmə in ravəh nirkunien tuk nīkiriien niməhuak, pəh in ror yerkin m-fam; tukmə in ravəh nirkunien mə rikin tukrehuə tuk narmamə, kini pəh in tukror yerkin agien.

Swatuk kape norkeikeiyen narmamə
(1 Kor 13:1-13)

⁹Norien kapəmiə tuk norkeikeiyen narmamə tukraməkeikei muə norkeikeiyen əfrakis. Taksəməkin norien has minə, kini mharaptəəkīn tim tim norien huvə minə. ¹⁰Sorkeikei əmiə minə rəmhen mīmə kimiə piaumiə minə uə nowinmiə minə. Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei misarkut mə takhasiai əmiə minə. ¹¹Pəh rikimiə tukragien tuk norien wok kape Kughen Yermaru yerkimia m-fam mamharpin, mhapəh nisəpəuyen. ¹²Taksagien əmə meinai nīmīsərəhu-pən tim tim kapəmiə nətərigien ye Kughen. Kini nīpig nəmhəyen tukruə, sor kapəmiə nətərigien rapomh. Kini masəhuak kimi Kughen ye nīpig m-fam. ¹³Tukmə narmamə kape Kughen kasəkwəkwə kin nar kirik, sautə-pən kimiə əriə. Sor huvə pən kimi yepsipis yamə mine kamhauə iməmiə ikin. ¹⁴Saiyoh Kughen mīmə tukror nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kasor nahasien kimi əmiə. Takhapəh nisherpənien nar hah rīvən kimi əriə, mərig saiyoh Kughen mə tukror nihuvəyen kimi əriə. ¹⁵Sagien kimiə nəmə minə kisagien. Kini sasək kimiə yamə minə kisasək. ¹⁶Sor kapəmiə nətərigien rəm nəmhən irəmiə minə fam. Rikimiə tukripəh nəsikien mə kimiə tiksīn yerpirig, mərig rikimiə tukragien əmə mə taksəriwək kirikianə kimiə yavən has minə. Rikimiə tukripəh nəsikien mə nakharkun pik nar.

¹⁷Tukmə yermamə kirik ror ahas-pre tuk əmiə, takhapəh nisarpinien tai norien kafan. Takasəkeikei misarkut mə taksor norien yame narmamə mifam tuksəm mīmə ratuatuk. ¹⁸Sor narimnar fam yame nakharkun norien mīmə kimiə naksarə ye nəmərinyen kimiə narmamə mfam. ¹⁹Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nisarpinien tai təvhagə hah kape narmamə. Apəh pəh Kughen pisin əmə tukripi-ərhəhu narpinien mine niemhaa kimi əriə, meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen Yermaru ramni mīmə, “Narpinien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien has kape narmamə.”

(Dut 32:35)

²⁰Mərig kimiə taksəri-pən əmə nəgkiarrien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə, “Tukmə kafam tikmīr rəmkəv, vəhsi-pən nəviginien kimin; tukmə rəkwəkwə, vəhsi-pən nu kimin.

Nipig naksor narimnar minə a
in tukrauris pik tukun.”

(Prov 25:21-22)

²¹ Takhapəh niseighanien kin norien has mə tukruə tuk əmiə mivəh-si-əhu əmiə. Mərig sor mə norien huvə minə kapəmiə pəh ravəhsi-əhu norien hah.

13

Pəh khasiai gavman

¹ Pəh kitawə fam kisarə ətgin gavman, meinai nehuəyen tuk narmaruyen m-fam ramsi-pən tuk Kughen, kini gavman m-fam yamə mine kasəkwətə, Kughen pisin əmə rimivəhsi-haktə əriə. ² Tukmə yermamə kirik raməsik nəkwai gavman, kini ror məkneikin mə in ripəh nisaiyen nehuəyen yame Kughen rimirəhsi-haktə mukrai. Kini narmamə yamə mine kasor məknakin kamhavi-pə əmə kapəriə narpinien. ³ Ror məkneikin meinai Kughen rimirəhsi-haktə gavman mukrai mə yamə mine kasor norien has tukhagin, pəh nien mə rimirəhsi-haktə gavman mukrai mə narmamə yamə mine kasor norien huvə minə tukhagin. Kini tukmə nakhapəh nisorkeikeiyen mə takhagin kin nəmasur minə kape gavman, takasəkeikei misor norien huvə minə, kini iriə tukhavəhsi-haktə əmiə tukun. ⁴ Takhapəh nisəru-kinien mimə nəmasur kape gavman iriə yor wok minə kape Kughen yame wok kapəriə mimə iriə tukasor ramhuvə-pre tuk əmiə. Mərig tukmə nakasor ramaha, takasəkeikei mamhagin, meinai Kughen rimipəh nivəhsi-pən-apnapigien əmə nehuəyen kimi əriə, mərig rimivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə mə tukhavəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has. ⁵ Ror məknakin mə kitawə mifam tukasəkeikei misarə ətgin gavman tuk nar kiraru. Kirik e mimə kitawə tukhapəh nhavəhyen narpinien, kini kirik min e in e kitawə tukharkun mə norien kapətatəwə in ratuatuk.

⁶ Kini nar kirikianə min əmə, sərok-pən takis kimi gavman, meinai nəmasur kape gavman, iriə yorwok minə kape Kughen, kini in e wok kapəriə mə tuksarmaru ye narmamə. ⁷ Tukmə kimə takasəkeikei misərok yermamə kirik, sərok. Tukmə takis pisin pisin minə, takasəkeikei misərok. Tukmə kimə takasəkeikei mhasiai yermamə kirik, hasiai. Tukmə yermamə kirik ravəh narmaruyen, kini takasəkeikei misarə ətgin.

Sorkeikei narmamə meinai Nipig Kwasig ruauə pakə

⁸ Takhapəh nisorien mə tukəm mə nar kirik yame nakhapəh hanə nisarpinien kimi yermamə kirik. Mərig nar kirikianə yame raməmır hanə tuk əmiə mə taksarpin, in ai norkeikeiyen, meinai yermamə yame rorkeikei in kirik in ramor narimnar fam yame loa ramni. ⁹ Loa ramni mimə, “Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin,” “Mhapəh nishopniyen yermamə,” “Mhapəh nisəkrəhyen,” “Rikimiə tukripəh nivənen tuk narimnar kape yermamə pisin kirik,”* kini loa minə min tiksın aikin. Mərig nəgkarien kirikianə əmə in nukneriə fam; in e ramni mimə, “Orkeikei ik kirik rəmhen əmə kin yame nakorkeikei atuk ik.” (Lev 19:18) ¹⁰ Tukmə yermamə kirik rorkeikei in kirik, to ripəh norien nahasien kimin. Kini ror məknakin mə yermamə yame rorkeikei narmamə, in ramor mə niprai Loa minə fam ruauə minor nəfrakisien kin.

¹¹ Takasəkeikei misor məknakin meinai kimie nakwənharkun huvə nipig yame kisarə iran ai taktakun mine. Rinor ta nipig yame takasəkeikei misarha mhapəh nisapirien, meinai nipig kitawə kimishatətə pə pə əmə iran, kini nipig yame tukrivəh miragh ətatəwə iran raməmır pən pən, mərig taktakun ai ruauə pakə. ¹² Pəh nien mə tuk tu, napignapien tukrirkək; kini nikhakien, pəh nien mə tuk tu tukruə. Kini ror məknakin mimə pəh kisəpəh norien kape nəpignapien, kini mharaptəəkkin əmə norien huvə minə kape nikhakien rəmhen kin yame mobael ramraptəəkkin huvə kafan kirik nau kape

13:1: Prov 8:15; Taet 3:1 13:3: 1 Pita 2:13-14 13:7: Mat 22:21 13:8: Mat 22:39-40; Jem 2:8 * 13:9: Loa minə e kasəmır ye Eks. 20:13-15,17; Dut 5:17-19,21. 13:10: 1 Kor 13:4-7 13:11: Efes 5:14; 1 Tes 5:6-7

narowaginien. ¹³ Pəh kitawə tuksor norien huvə minə, rəmhen kin yame yermamə raməriwək ye nīkakien kini narmamə kasəm. Tukhapəh nisorien lafet has minə, mhapəh nisapisien kin ninimien, mhapəh nhakir-apnapigien əmiə minə, kini mhapəh nisorien norien ətəwao minə, mhapəh nisotgohyen, mhapəh nisorien jalus kimi ətawə minə. ¹⁴ Mərig seighaan kin Yermaru Yesu Kristo mə tukrarmaru ye nīmraghien kapəmiə, kini takhapəh nisətərigien mə takshawor pən iran mine misor narimnar yame nīpraimiə əmə rorkeikei.

14

Pəh khasiai nəməhuak yamə mine kasəri-pən Loa kape Moses (1 Kor 8:1-13; 10:14-33)

¹ Nəməhuak minə tiksın, kapəriə nhatətəyen rīpəh nəusik-əusikien, meinai narmamə tiksın kamhavəh-si-pən natuakəmien kimi əriə, kini khapəh nharkunien mə Kughen rameighan kin əriə tuk natuakəmien minə a uə nīkam. Mərig kimiə rikimiə tukramagien tuk nivəhyen nəməhuak minə a yame kapəriə nhatətəyen rīpəh nīskaiyen; takhapəh nisotgohyen kimiə əriə. ² Yermamə kirik, ye kafan nhatətəyen, rhuvə əmə mə in tukrən nəviginien m-fam. Mərig yermamə pisin kirik min, kafan nhatətəyen rīpəh nīskaiyen, kini rikin rəsik mə in rirkun nənien nəviginien ye nəsimien əmə, mīpəh nənien nusai nar. ³ Rīpəh nihuvəyen mə yermamə e yame rirkun nənien narimnar fam tukrəm-pən nar hah ye yermamə yame rīpəh nənien nusai nar. Kini rīpəh nəmhenien mə yermamə yame rīpəh nənien nusai nar tukrini-pən tuk yermamə yame ramən fam nəviginien mə in ramor təvhagə has. Pəh tukrīpəh nəm-əhuyen in meinai Kughen rikin ragien əmə tuk yeməhuak a. ⁴ Rīpəh nihuvəyen mə ik nakamni mīmə yorwok kape Yesu Yermaru kirik ramor norien has. Kafan atuk əmə Yesu Yermaru tukrəkir mīmə ramor nar huvə uə nar has. Kini in tukror huvə meinai Yesu Yermaru rirkun nivəhsi-pənien nəsaninien kimin tuk norien nar huvə minə.

⁵ Ye norien kirikianə əmə min, yermamə kirik ramni mə nīpig kirikianə əmə kape Kughen in ramərhakə rapita nīpig minə tiksın; mərig yermamə kirik min ramni mīmə nīpig m-fam rəm nəmhen əmə. Mərig pəh narmamə tuksərer skai ye kapəriə nətərigien ye nīkarin kape narimnar minə e. ⁶ Yermamə yame ramni mə nīpig kirikianə əmə in kape Kughen, in ramor tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru. Kini yermamə yame ramən nusai nar, ramən tuk nivəhsi-haktəyen Kughen, meinai in ramni-pən tuk Kughen mə rikin ramagien tuk nan nəviginien. Kini yermamə yame raməpəh nənien nusai nar, in min raməpəh nənien tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru, kini in min ramni-pən tuk Kughen mīmə rikin ragien tuk nan nəviginien. ⁷ Kitawə kirik rirkək yame nīmraghien kafan, kafan əmə, uə nīməhyen kafan, kafan əmə. ⁸ Mərig tukmə kitawə kamhamragh, kamhamragh tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru; kini tukmə kamhamhə, kamhamhə tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru. Kini ror məknakin, tukmə kamhamragh uə kimnhamhə, mərig kitawə kape Yermaru. ⁹ Kristo rīmamhə marə mamragh min, mə In Yermaru kape narmamə yamə mine kamhamragh mine yamə mine kwənhamhə ta.

¹⁰ Kini rīpəh nihuvəyen mə taksəkir norien kape piaumiə minə mine nowinmiə yamə mine iriə yəhuak minə. Rīpəh nihuvəyen mə taksəm-əhu piaumiə minə, meinai kitawə m-fam tuksərer əkupan ye jea yame Kughen ramkwətə iran maməkir narmamə ikin.

¹¹ Rəmhen kin nəgkiarien yame Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mīmə,
“Kughen Yermaru ramni mīmə, ‘Yakavəh kwəsu ye nīmraghien kafak mīmə
narmamə m-fam tuksənimkur ye nīmrik
mhani-ərhav kin nheriə mhamə Yo, Yo Kughen.’ ”

(Aes 45:23)

¹² Kini ror məknakin mə kitawə fam kirikianə kirikianə tuksərer ye nimir Kughen tuk nini-ərhavyen narimnar fam yamə mine kimisor.

¹³ Ror məknakin, pəh kisəpəh nəkirien norien kape narmamə. Mərig takhaskai mə takhapəh nisorien nar kirik yame tukror piaumiə kirik rətərig pik tukun mimir ye kafan nhatətəyen. ¹⁴ Yımauə mor kirikianə kimru Yesu Yermaru, kini tuk nar ai, yo yakirkun huvə mə nəviginien* kirik rikək yame ramor yermamə rəmkimik ye nimir Kughen. Mərig tukmə yermamə kirik rikin raməsik mımə nar kirik rəmkimik ye nimir Kughen, nar ai rəmkimik əfrakis tuk yermamə a. ¹⁵ Tukmə piam raməm mə nəviginien kirik rəmkimik, kini nakamən ye nimirin, rikin tukrəpəu. Ramor məknaikin mə kafam norien rıpəh nəri-pənien swatuk kape norkeikeiyen. Takhapəh nisorien mə nar yame nakasən ramoriah piaumiə kirik yame Kristo rimamhə tukun. ¹⁶⁻¹⁸ Nar apnapig mə kimiə nakamhani mə norien kirik in rhuvə əmə, mərig səpəh, tamə piaumiə kirik raməm norien kapəmiə mamni mımə naksor təvhagə has. Ror pən, taksətapig kin, meinai yermamə yame ramor nəkwai Kristo ye norien a, in ramor riki Kughen ramagien. Kini narmamə kasəm in mhamə in yermamə huvə, kini rikiriə ramagien əmə tukun. Ror məkneikin meinai Narmaruyen kape Kughen pəh nien mə nar kape nəviginien mine ninimien, mərig in nar kirik kape natuatukien ye nimir Kughen, mine nəmərinuyen, mine nagienien ye Nanmin kafan.

¹⁹ Kini ror məknakin, pəh kitawə tuksarkut pik tuk norien nar yame ramkir pən narmamə tuk nəmərinuyen kini mhavəhsi-haktə nətərigien kapətawə m-fam. ²⁰ Takhapəh nisoriahyen wok kape Kughen tuk nənien naha nəviginien yame naksorkeikei. Nəfrakisien mə nəviginien minə fam khahuvə mhapəh nisəmkəmikiyen ye nimir Kughen. Mərig rahas tukmə nakvəh nəviginien kirik yame piam ramni mə rəmkimik mən ye nimirin, kini in rətərig pik tukun, mimir ye kafan nhatətəyen. ²¹ Kini ror məknakin rhuvə mə takhapəh nisərien nusai nar, mhapəh nhanimien waen, mhapəh nisorien nar kirik yame tukror piautawə minə kamhamir ye nhatətəyen kapəriə.

²² Kini tukmə kimiə nakhavəh nətərigien kirik ye nikarin kape narimnar minə e, takharaptərəkin məniwən əmə kimiə Kughen. Narmamə kisərə ye nihuvəyen əfrakis nıpig kasor əmə narimnar yame kharkun mə in ratuatuk mə tuksor. ²³ Mərig yermamə yame kafan nətərigien ramor kiraru tuk nar yame ramən, meinein mə ratuatuk mə tukrən uə nikam, rhuvə mə tukriyəh nənien. Mərig tukmə rən, Kughen tukrini mə rinor təvhagə hah, meinai in ramən, mərig rikin raməsik mə rıpəh natuatukien - kafan norien rıpəh nərer-timtimien ye nhatətəyen. Kini tukmə yermamə kirik ramor nar kirik yame rikin raməsik mə in rıpəh natuatukien, in ramor təvhagə hah.

15

Pəh khavəhsi-haktə nətərigien kape yəhuak pisin pisin minə

¹ Kitawə yamə mine khaskai ye nhatətəyen ye Kristo tukasəkeikei misasitu huvə ye yamə mine nhatətəyen kapəriə rıpəh nuəyen miskai. Rıpəh natuatukien mə tuksəri-pən əmə norien yame kitawə atuk kisorkeikei. ² Kitawə tukasəkeikei masor norien yame tukror riki narmamə pisin kisagien tukun, mımə tukrasitu irəriə mor nhatətəyen kapəriə ruə miskai. ³ Pəh kisor məknakin meinai Kristo min In rimipəh norien norien kirik yame In atuk rorkeikei, mərig In rimnor narimnar fam əgkap yame Kughen rorkeikei [nar apnapig narmamə kimnhani hah In tukun] rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“Nini-hasien yamə mine kamni-pre tuk Ik,
nəgkiarien a ramuə min tuk Yo.”

(Sam 69:9)

* **14:14:** Suatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 14: Yakirkun huvə mə nar kirik rikək yame ramor yermamə rəmkimik ye nimir Kughen. **14:14:** Wok 10:15; Taet 1:15 **14:15:** 1 Kor 8:11-13 **14:19:** Rom 12:18; 15:2 **14:20:** 1 Kor 8:13 **15:2:** 1 Kor 10:24,33

⁴ Narimnar e yame kimirai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen, kimirai mə tukrhajoun ətawə, mə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen. Kini kitawə kharkun norien a meinai kasərer tim tim ye nipig əutən minə, kini Nəkwəkwə kape Kughen ravəh-si haktə nətərigien kapətawə.

⁵ Kughen pisin əmə ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim ye nipig əutən minə, kini In pisin əmə ravəh-si haktə nətərigien kapətawə. Kini taktakun ai, yakamaiyoh In mimə tukrasitu irəmiə yamə mine nakhakwasig kin Yesu Kristo mor nətərigien kapəmiə mə tukruə mor kirikianə əmə ⁶ mə takhavəh nətərigien kirikianə əmə, mamhani nəgkiarien kirikianə əmə tuk nəgnəginien Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

⁷ Havəh əmiə minə yerkin agien, rəmhen kin yame Kristo rimivəh əmiə yerkin agien. Taksor məknakin mə narmamə tukhani vi vi Kughen tukun. ⁸ Takhapəh nisəru-kinien nar e mimə Kristo rimauə yorwok kape nəmə Isrel* mə tukrhajoun mə Kughen ramor kafan nəgkiarien, nəgkiarien e in e mimə promes minə kafan yame rimini-pən tuk rip nəmə Isrel kupan, iriə kwənhauə misor nəfrakisien kin ⁹ mə nəmə tanə pisin pisin minə tukhani vi vi Kughen meinai rikin rehuə tuk narmamə, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Ror məkneikin, yo jakvəh-si haktə nhagim ye kwerkwai nəmə tanə pisin pisin minə, maməni nipei mamni vi vi nhagim.” *(2 Saml 22:50; Sam 18:49)*

¹⁰ Kini nəkwəkwə kape Kughen ramni min mimə,

“Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə mine narmamə kape Kughen minə takhauə kirikianə misagien.” *(Dut 32:43)*

¹¹ Kini mamni min mimə,

“Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə, taksəgnəgin Kughen Yermaru, kini kimiə kwənərəus minə fam kape tokrei tanə taksokapə misəgnəgin In.” *(Sam 117:1)*

¹² Kini Aesaea ramni min mimə,

“Kwənərəus kape Jese† kupan tukrhaktə min, kini Kughen tukrivəh-si haktə in mə tukramarmaru ye kwənərəus minə kape tanimtanə m-fam.

Kini nəmə tanə pisin pisin minə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə iran.” *(Aes 11:10)*

¹³ Kughen rimnasitu irətawə mə tuksərəhu-pən tim tim kapətawə nətərigien iran. Pəh In tukror mə rikimiə tukrhaktə mukwar kin nagienien mine nəmərinuyen nipig nhatətətəyen kapəmiə iran tukriskai min meinai Nanmin kape Kughen ravəh-si-pre nəsaninien kimiə əmiə.

Pol ramni mə Kughen rimivəh-si haktə in mə tukrivən ye kantri pisin pisin minə mini-ərhav Nəvsəoyen Huvə

¹⁴ Piak minə mine nowinik minə. Yakirkun huvə mə nimraghien kapəmiə ramhaktə mukwar kin nihuvəyen, kini nakhavəh nirkunien m-fam, misəmhen tuk nhajounien əmiə minə. ¹⁵ Kini ye nəkwəkwə e kafak, yimipəh nerkwaigien kin nar kirik, mərig yimini-ərhav yerki m-fam narimnar minə e tuk əmiə, kini morkeikei mə rikimiə tukraməkeikei maməsik nəgkiarien minə a. Ratuatuk əmə mə yakəgkiar məknakin, meinai Kughen ramasitu irak ye kafan əmə nihuvəyen ¹⁶ mə yo jakuə yorwok kape Kristo tuk nini-ərhavyen nəvsəoyen huvə kimi nəmə kantri pisin pisin minə. Yo yakəmhen kin pris kirik yame yakamni-ərhav nəvsəoyen huvə kape Kughen mə nəmə ye tanə pisin pisin yamə mine kishatətə ye Kristo tukhauə presen huvə yamə mine Nanmin kape Kughen ramərəhu karin mə kape Kughen, kini Kughen rikin ragien əmə tuk nivəhyen.

15:4: 2 Tim 3:16 **15:7:** Rom 14:1 * **15:8:** Nəgkiarien Gris ramni mə “narmamə yame kimivəh nao kimi əriə” mərig nipran ramni mə “nəmə Isrel.” † **15:12:** Jese in rim King Deved. **15:16:** Rom 1:5; 11:13

¹⁷ Kini yakavəhsi-haktə Yesu Kristo tuk wok minə fam kape Kughen yame yakamor. ¹⁸ Mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien tuk nar pisin kirik, yakaməgkiar ausit əmə tuk narimnar huvə yamə mine Kristo ramor nipig yimnor kafan wok tuk nivəhyen nəmə tanə pisin pisin minə khauə misor nəkwai Kughen. Kristo ramor wok ye kafak nəgkiarien mine ye kafak norien minə, ¹⁹ kini mor wok ye nəsaninien kape nimtətien minə mine nar pis pis minə ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. Kini ror məkneikin, yakamni-ərhav fam nəvsaoyen huvə kape Kristo, rimirikakun Jerusalem mivən meriaji-pən kantri e Ilirikam. ²⁰ Nipig m-fam ye nirikakunien kape kafak wok muə meriaji-pə e taktakun, yimnorkeikei mə jakvən mini-ərhav nəvsaoyen huvə ikin minə tiksın yamə mine kipəh nərig-hanə-yen nhag Yesu Kristo ikin. Yakpəh norkeikeiyen mə jakor wok aikin kirik yame yermamə kirik ruavən ta ikin mamni-ərhav nəvsaoyen huvə. ²¹ Mərig raməri-pən nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen [yame raməgkiar ye Kristo] mimə, “Narmamə yamə mine kipəh nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kimi əriə, iriə tuksəm In, kini narmamə yamə mine khapəh nisərig-hanəyen nəvsaoyen huvə, iriə tukharkun.”
(Aes 52:15)

Pol rorkeikei mə tukrivən mivaag-pən kin nəməhuak minə Rom

²² Kini nipig ripsaah, wok e kafak tuk nivənien aikin pisin pisin minə ramətapig kin yo tuk nurəyen məm əmiə. ²³ Mərig taktakun ai, yimnor infamien ye kafak wok ye provins minə e. Newk minə tiksın ruauə muavən ta, yimnorkeikei pik mə jakurə məm əmiə. ²⁴ Kini ror məknakin, rikik raməsik mimə nipig jakamvən Spen jakukurao-pre məm əmiə. Kini nipig jakurə kisarə kape nipig kwəkwə əmə, kini yakorkeikei mə taksasitu irak tuk kafak nəriwəkien. ²⁵ Mərig taktakun, yakamvən Jerusalem tuk nasituyen ye nəməhuak minə aikin, ²⁶ meinai nəməhuak minə apa kantri mir e Masedonia mine Gris, rikiriə rimnagien tuk nivəhsi-pənien kapəriə mane kimi yavən has minə ye niməhuak apa Jerusalem. ²⁷ Rikiriə ramagien əmə tuk nasituyen irəriə məkneikin, mərig rəmhen kin yame kasarpin tai nasituyen yame kwənərəus kape Isrel kimnhavəhsi-pən ta kimi əriə, in e mə nəmə tanə pisin pisin minə kamhavəh nihuvəyen yame Kughen rimirpen mə kape nəmə Isrel, kini misarpin tai nihuvəyen a kin nasituyen kin mane. ²⁸ Jakvəh mane yame iriə kimisəwhai kəji, mivən mivəh-si-pən kimi nəhuak minə apa Jerusalem. Kini nipig jakor infamien ye kafak wok apaikin, kini mitərhav Jerusalem mivən apa Spen, mərig nipig jakamvən Spen, jakukurao-pre məm əmiə. ²⁹ Nipig yakaurə mamarə iməmiə ikin, yakirkun mə jakvəh narimnar huvə ripsaah ye Kristo mə jakvəhsi-pre kimi əmiə, kini kimiə taksərig rhuva kin.

³⁰ Piak minə mine nowinik minə, meinai kitawə kishatətə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə, kini Nanmin kape Kughen ramor mə kitawə tuksorkeikei ətawə minə, yakamaiyoh skai əmiə mə taksəhuak tuk yo misasitu irak ye narowaginien kafak. ³¹ Səhuak mə Kughen tukrasitu irak mətəpig kin nəmə Judia yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəvsaoyen huvə mə tukhapəh nisoriahyen yo. Kini səhuak min mə nipig jakvən Jerusalem mitərhav min, mə narmamə yamə mine kishatətə ye Kristo, rikiriə tukragien tuk wok kafak. ³² Kini ye norien a, tukmə Kughen rorkeikei, jakurə məm əmiə ye nagienien, kini kitawə mfam rikitawə tukragien. ³³ Pəh Kughen yame In nuknei nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə m-fam. Amen.

16

Pol ramaowiə kin in minə tiksın

¹ Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə nowintawə e Fibi yame ravəh wok kape dikon ye niməhuak apa Kengkria, in piraovin huvə kirik. ² Yakamaiyoh əmiə mə nipig in tukrurə,

taksagien əmə tukun ye nhag Yesu Yermaru kapətawə, ye norien yame in ratuatuk mə narmamə kape Kughen tuksor. Tukmə kafan kirik nar kirik rikək, rhuvə mə taksasitu iran, meinai in rimnasitu irak mine narmamə khapsaah.

³ Saowia kin Prisila mine Akwila, yame kimasir yimirhor wok kirikianə kape Yesu Kristo. ⁴ Ipakə əmə kirhamhə tuk nasituyen irak. Pəh nien mə yo pisin əmə, mərig kimawə nəmə tanə pisin pisin yamə mine kasəhuak, yakamhani vi vi Kughen tuk əriu. ⁵ Kini saowia kin nəməhuak yamə mine kasofugin ye kapəriu nimə.

Saowia kin yo kirik e Epaenetas e yame rimnəkupan mhatətə ye Kristo ye tanə a Tarki.

⁶ Saowia kin Meri yame ramor pik wok irəmiə.

⁷ Saowia kin Andronikas mine Junias, yemə imak mir yame kivəhsi-pən əmasir ye kalabus. Aposol minə kamhasiai pik əriu, kini iriu kimwəkupən irak mwhatətə ye Kristo.

⁸ Saowia kin Ampliatas yame yakorkeikei ye norkeikeiyen kape Yermaru.

⁹ Saowia kin Obanas, yame kimawə min yakasor wok kirikianə ye Kristo, kini saowia kin Stakis keikei.

¹⁰ Saowia kin Apeles, yame ramərer tim tim ye Kristo ye nipig əutən minə.

Saowia kin narmamə ye nimə kape Aristobolas.

¹¹ Saowia kin Herodion, kwənərəus atuatur kafak.

Saowia kin narmamə yamə mine kisofugin-pən ye Yesu Yermaru ye nimə kape Nasisas.

¹² Saowia kin Trifaena mine Trifosa, piraovın mir yamə mir kawor pik wok kape Yermaru.

Saowia kin Persis keikei, piraovın min kirik yame raməmnhawk tuk norien wok kape Yermaru.

¹³ Saowia kin Rufas, yeməhuak kirik kape Yermaru mine nisini yame rimnor huvə-pə kimi yo rəmhen kin nisnik atuatur.

¹⁴ Saowia kin Asingkritas mine Flegon mine Heremes, mine Patrobas mine Heremas, mine piaturawə yamə mine kisarə iriə miriə.

¹⁵ Saowia kin Filologas mine Julia mine Nereas mine nowini mine Olimpapas mine nəməhuak minə fam yamə mine kisarə iriə miriə.

¹⁶ Saowia kin əmiə minə rəmhen kin yame kimiə kirikianə ye Kristo. Niməhuak minə fam kape Kristo kisaowia kin əmiə.

¹⁷ Piak minə mine nowinik minə. Yakamaiyoh skai əmiə mə taksərig əmiə tuk narmamə yamə mine kasor mimə takseikus kwhen kapəmiə, kini mishajoun narimnar yame kasor narmamə kasəviəkiə ye nhatətəyen kapəriə, kini nhajounien a ror pisin əgkəp ye nhajounien yame nimnhavəh ta. Sərer isok tuk əriə ¹⁸ meinai narmamə kashajoun nəgkiarien eikuə khapəh nisorien wok kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mərig kasor wok əmə tuk nar yame niprairiə rorkeikei. Iriə kamhani huvə nəgkiarien, kini nəgkiarien kapəriə rheikən, mərig kaseikuə, masoriah nətərigien kape narmamə khapsaah yame nirkunien kapəriə ripəh nərip-timtimien. ¹⁹ Narmamə kwəsərig ta nəvsaoyen mimə kimiə naksor nəkwai Kughen. Ror məknakin rikik ragien pik tuk əmiə. Mərig yakorkeikei pik mimə takharkun naha nhagin yame ratuatuk, kini mhapəh nhavəniən tuk norien has minə. ²⁰ Kughen yame In nuknei nəmərinuyen, pəh nien mə tuk tu In tukrəvi-ətərkən Setan, kini in ramarə əmə ye təpaage nihumiə. Pəh nihuvəyen kape Yesu Yermaru kapətawə tukraməmir irəmiə minə.

²¹ Timoti e yame kimru min yakawor wok kirikianə ramaowia kin əmiə. Kini Lusias mine Jeson mine Sosipata e kwənərəus kafak minə karhaowia min kin əmiə.

²² Yo Tosias, yame yakamrai nəgkiarien kape Pol ye nəkwəkwə e, yo yakamaowia kin əmiə, kitawə kirikianə ye Yesu Yermaru.

²³ Gaeas ramaowia kin əmia. Yo Pol, yakamarə ye nimə kafan, kini narmamə kape niməhuak kasofugin iman ikin.

Erastas e yame ramərer tuk mane kape taon e, mine piautawə Kwotas, iriu min kwaowia kin əmia. ²⁴ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmia mfam. Amen.*

²⁵ Pəh khani vi vi Kughen. In rirkun norien mimə kimia naksərer tim tim ye nhatətəyen kapəmia meinai yimini-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk əmia. Nəgkiarien e rimnerkwaig əmə apa kupan muə meriaji-pə, ²⁶ mərig taktakun ai, ruətərhav-pə. Kini Kughen e yame ramragh rerin, In e rimini mə jakni-ərhav nəvsaoyen kape Kristo yame profet minə kupan kimnharai ye nəkwəkwə minə kapəria, mə narmamə tukharkun. Yakamni-ərhav mimə kwənərəus minə fam ye tokrei tanə pəh tukshatətə əmə ye Kughen, misor nəkwən. ²⁷ Kughen pisin əmə In Kughen, kini In pisin əmə rirkun nar. !Pəh kisəgnəgin Kughen nipig m-fam, infamien rirkək, tuk nar yame Yesu Kristo rimnor! Amen.

16:23: Wok 19:22; 1 Kor 1:14
akwas tiksın kape Niu Testamen.

* **16:24:** Keinein mə Pol rimirai əfrakis nəgkiarien ye v. 24 meinai rikək ye kopi
16:25: Rom 1:5; Efes 1:9; 3:5,9; Kol 1:26

1 Korin

Nəkwəkwə yame Pol rimməkupan mirai ramvən kimi yəhuak minə apa Korin

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Korin

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol iriu kwən kirik Sostenes kimirirai nəkwəkwə e.

?Kimirirai ramvən kimi pa? Kimirirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Korin.

?Nimraghien rimmhawor pən iran mine ye nipig kimirirai? Korin in taon ehua kirik. Ikin aikin a, narmamə khapsaah khavəh kapəriə nautə mhauə mə narmamə tukhavəh nimmrin. Korin in taon kirik yame in rhuvə pik ye provins a Akaea, yame raməmır ye kantri a Gris. Mərig ye taon a, narmamə khapsaah kasəhuak kimi kughen eikuə minə; kini norien has minə kapəriə rehuə min ye taon a. Niməhuak a Korin, narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel khapsaah ikin. Pol rimmavən ikin minə m-kisisər mirikakun niməhuak minə, kini mamrikakun niməhuak apa Korin ye nəriwəkien kafan yame ror kiraru kin, kimisəhuak pə pə əmə, kini taktakun ai norien has minə rimmamswin fam ye niməhuak. Narmamə tiksın kasor norien has minə; kini tiksın kamhavəh nətərigien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kimisaiyoh Pol kin narimnar yamə mine iriə khapəh nharkun-huvəyen. Kini in rimirai nəkwəkwə e mhorpin naiyohyen kin kapəriə. Kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun atuatur norien has yamə mine iriə tiksın kimnasor.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Niməhuak apa Korin in raməmır ye taon kirik yame norien has minə fam rimikuar aikin. Norien has minə a ramvən əmə ye niməhuak. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav norien has yame niməhuak ramrəh-pikin, mine norien has pisin pisin. In rimini-pən tuk əriə mə tukshawor pən iran mine misəkeikei mharerig-pə tuk Kughen. Kini mhajoun əriə kin norien yame ratuatur mə narmamə taksor mə iriə tukhauə narmamə kape Kughen minə.

Pol rimmokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yame Kughen rimmokrən kin yo mirpen yo ye nərigien kafan mimə yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yakamrai nəkwəkwə e kimru piautawə Sostenes. ² Nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə kape Kughen apa Korin, kimiə narmamə yame Kughen rimmətu karin əmiə mə kafan minə mə taksofugin-pən ye Yesu Kristo. Kini mokrən kin əmiə mə kafan minə, kimiə mine nəməhuak yamə mine kisərə ikin pisin pisin minə naksəhuak kimi Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yame in Yermaru kapətawə fam. ³ Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol rimini vi vi Kughen ye nəhuakien

⁴ Nipig minə fam yakamni-pən tuk Kughen mə rikik ramagien tuk əmiə meinai naksofugin-pən tuk Yesu Kristo, ror pən rautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. ⁵ Rimmnautə-pre kin kafan nihuvəyen mə tukrehuə tuk əmiə ye norien minə fam, mor əmiə mə takharkun huvə nar kini mhani-ərhav nəgkiarien kafan. ⁶ Rimmor məkneikin meinai nimisəm mə nəvsaoyen kin Kristo yame yimnhani-ərhav-pre tuk əmiə in nəfrakisien. ⁷ Ror məkneikin mə nipig nakasərer mamhawhin nuəyen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nakhapəh nisəkwəkwəyen kin nəsaninien kirik kape Nanmin Kafan tuk norien wok kafan. ⁸ Kini In tukror əmiə naksərer tim tim misəriaji-pən nipig yame tukror infamien, mə tukpəh nəm-pənien nar has kirik irəmiə ye nipig yame Yesu Kristo Yermaru

kapətawə tukrērīg-pə mīn iran. ⁹ Kīni Kughen tukror nar e kīmi əmiə meinai nīpīg m-fam In ramor kafan nəgkiarien. In Kughen yame rīmnokrən kīn əmiə nakhauə kīrikianə kīmiə Tīni Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

Nəməhuak mīnə kīmisəwhai əriə mīnə

¹⁰ Piak mīnə mīne nowinik mīnə, yakamaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə mə kīmiə m-fam takasərig əmiə, mhapəh nīsorien mə nətərigien kīrik tukruə meikus kwheh kapəmiə; kīni mərig takhauə əfrakis mīsor kīrikianə ye nərigien mīne ye rīkin kīrikianə. ¹¹ Piak mīnə mīne nowinik mīnə, yakamni-pre məkneikīn meinai yorwok tiksīn kape pian e Kloe kwənhani-əsah-pə ta iran mə kīmiə nakasotgoh pīk. ¹² Nīprai nəgkiarien yame yakamni ror məkneikīn: Kīmiə tiksīn kamhāni mhamə, “Kīmawə yakamhakwasig kīn Pol,” mərig tiksīn kamhāni mhamə, “Kīmawə yakamhakwasig kīn kwən a Apolos,” kīni tiksīn kamhāni mhamə, “Kīmawə yakamhakwasig kīn Pita,” kīni tiksīn kamhāni mhamə, “Kīmawə yakamhakwasig əmə kīn Kristo.”* ¹³ ?Rīkīmīə raməsīk mə ta mə nakharkun nīseikus-eikusien məkneikīn kuwhen kape Kristo, uə? ?Nakha mə ta mə yo e Pol yīmnəker ye nai kamarkwao kīn tuk əmiə uə? Nīkam, pa rīmə kīmnor baptaes irəmīə ye nhagīk. ¹⁴ Yo yakamni vi vi Kughen meinai yīmīpəh norien baptaes irəmīə kīrik; mərig yīmnor baptaes əmə ye kwərə mir a Krispas mīne Gaeas. ¹⁵ Rīkīk ragien məknakīn meinai yermamə kīrik to rīpəh nīniyen mə kīmnor baptaes iran ye nhagīk. ¹⁶ !Ah! Yīmnəru-kīn, yīmnor baptaes mīn ye Stefanas mīne kafan mīnə. Mərig yaknəru-kīn ta mə yīmnor baptaes ye kīmiə kīrik mīn uə nīkam. ¹⁷ Nīprai nəgkiarien mīnə e ramni mīmə Kristo rīmīpəh nher-pəyen kīn yo mə jakor əmə baptaes ye narmamə, mərig rīmnher-pə kīn yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə. Kīni jakpəh nīni-ərhav-əmə-yen nīrkunien kape yermamə meinai yakpəh norkeikeiyen mə tukor əruvəruvə nəvsaoyen kīn nīmhəyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kīn.

Kristo rīmnor əpu nīrkunien mīne nəsanīnien kape Kughen

¹⁸ Ror məkneikīn meinai narmamə yamə mīne kasəri-pən swatuk yame ramvən ye nap ehua, rīkīriə raməsīk mə nəvsaoyen kīn nīmhəyen kape Yesu Kristo in nəgkiarien ətəwao. Mərig kītawə e yame Kughen rīmīvəh mīragh ətawə, rīkītawə raməsīk mə nəvsaoyen e ramhajoun-pən nəsanīnien kape Kughen ¹⁹ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Yo jakoriah əgkap nīrkunien kape narmamə yamə mīne kharkun pīk nar;

kīni mətəpīg kīn nīrkunien kape narmamə yame nīrkunien kapəriə rehua.” (Aes 29:14)

²⁰ ?Narmamə yamə mīne kharkun nar iriə hiə? ?Nəmhajoun kape loa iriə hiə? ?Narmamə yame kharkun huvə swatuk kape nəgkiarien iriə hiə? Kharkək, meinai Kughen rīmnor nīrkunien kape tokrei tanə rīmauə ye nətəwaoyen. ²¹ Ror məkneikīn meinai ye nīrkunien kape Kughen, rīmnor mə narmamə kape tokrei tanə e tukhapəh nharkunien In ye nərigien kapəriə. Mərig Kughen rīmnor mə nəgkiarien kapətawə yame narmamə kape tokrei tanə kamhāni mhamə in nəgkiarien ətəwao, tukrīvəh mīragh narmamə yamə mīne kamhāni nəfrakisien iran. ²² Nəmə Isrel kamhāni əmə nəfakisien tukmə kisəm nīmtətien kīrik kape Kughen; kīni narmīnə Gris kamhāni əmə nəfrakisien ye nəgkiarien yame in raməri-pən kapəriə nīrkunien. ²³ Kīni nīpīg kītawə kamhāni-ərhav nīmhəyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kīn, nəgkiarien kapətawə in rəmhen kīn kapiet ye swatuk yame ramor nəmə Isrel kisapītətər iran, kīni nəmə Gris khamə in nəgkiarien ətəwao. ²⁴ Mərig narmamə yame Kughen rīmnokrən kīn əriə, nar apnapīg

1:8: 1 Tes 3:13; 5:23 **1:9:** 1 Tes 5:24; 1 Jon 1:3 **1:10:** Fil 2:2 * **1:12:** Swatuk pīsīn kīrik tuk nukreikīnien nəgkiarien ye v. 12 in e: Kīmiə tiksīn kamhāni mhamə, “Kīmawə yakamhakwasig kīn Pol,” mərig tiksīn kamhāni mhamə, “Kīmawə yakamhakwasig kīn kwən a Apolos,” kīni tiksīn kamhāni mhamə, “Kīmawə yakamhakwasig kīn Pita,” mərig sām-ru, yo, yakamkwāsīg əmə kīn Kristo. **1:12:** Wok 18:24-28; 1 Kor 3:4 **1:14:** Wok 18:8; Rom 16:23 **1:16:** 1 Kor 16:15 **1:18:** Rom 1:16 **1:20:** Job 12:17; Aes 19:12; 33:18; 44:25 **1:21:** Mat 11:25
1:23: Rom 9:32; 1 Kor 2:14

mə iriə nəmə Isrel uə nəmə Gris, kamhani mhamə Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo ramhajoun mə nirkunien mine nəsaninien kape Kughen rehuə, meinai In rimnher-pə kin Kristo. ²⁵ Ror məkneikin meinai norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə in norien ətəwao əmə, nirkunien rarə iran rapita nirkunien kape narmamə. Mine norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə nəsaninien kafan rikək, kafan nəsaninien rehuə pik rapita nəsaninien kape narmamə.

²⁶ Piak minə mine nowinik minə, rikimiə tukraməkeikei maməsik mə kimiə narmamə hawor minə nipig Kughen rimnokrən kin əmiə. Kimiə khapsaah, narmamə kape tokrei tanə kimisəm əmiə khamə nakhapəh nharkun-huvəyen nar kirik; kini mhapəh nhavəhyen nəsaninien; kini pəh nien mə kimiə nipnəti nəmasur minə tiksın. ²⁷ Mərig Kughen rimirpen narmamə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə kaseno-eno mə tukror auris əriə yamə mine khamə ta mə kharkun nar; kini mirpen narmamə yame kapəriə nəsaninien rikək ye tokrei tanə e mə tukror auris narmamə yamə mine kapəriə nəsaninien rehuə ye tokrei tanə. ²⁸ In rimirpen narmamə tiksın yame narmamə kape tokrei tanə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapig əmə, mirpen narmamə yamə mine narmamə kape tokrei tanə khapəh nisorkeikei-pikien əriə. Rimirpen narmamə tiksın yame narmamə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapig əmə tiksın, mə tukror narimnar tiksın yame narmamə kape tokrei tanə kasəm mə iriə nar huvə tiksın, tukhauə misor nar apnapig kin. ²⁹ Rimnor məknakin mə narmamə to khapəh nisəgkiar-ausitien ye nimri Kughen. ³⁰ Kimiə nimnhauə kirikianə kimiə Yesu Kristo rəri-pən nərigien kape Kughen. Kini Kristo rimauə rəmhen kin nuknei nirkunien kapətawə. Ye norien yame Kristo rimnor, Kughen rimnor ətawə kisatuatuk ye nimrin, kini mətu karin ətawə mə kafan minə, kini mivəh miragh ətawə. ³¹ Ror məkneikin, tukrəmhen əmə kin nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə,
 “Yermamə yame raməgkiar ausit, pəh tukrəgkiar ausit əmə tuk nar yame Kughen
 Yermaru rimnor kimin.” *(Jer 9:24)*

2

¹ Piak minə mine nowinik minə. Nipig yimauə tuk əmiə, yimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen.* Mərig yimipəh nini-ərhavyen ye nəgkiarien ausit, uə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə ramor əpu nirkunien kape yermamə. ² Nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, rikik rimnəsik mimə jakpəh niniərhav-pre-yen nar kirik, mərig yimini-ərhav-pre əmə Yesu Kristo tuk əmiə, mine kafan nimhəyen ye nai kamarkwao kin. ³ Nipig yimauə tuk əmiə, kafak nəsaninien rikək, kini yimigin, mamətəmnimın. ⁴ Kini nipig yimini-ərhav kafak nəgkiarien ye nəvsaoyen huvə, yimipəh niniyen ye nirkunien kape yermamə, mine ye nivəhsi-pən-vəhsi-pənien kimi əmiə tuk niviyen nərigien kapəmiə. Mərig nipig yimnəgkiar nimisəm nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. ⁵ Yimnor məknakin mə nhatətəyen kapəmiə tukripəh nərə-əməyen ye nirkunien kape narmamə, mərig tukrərer ye nəsaninien kape Kughen.

Nanmin kape Kughen ramor əpu Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo kimi ətawə

⁶ Mərig in nəfrakisien mə kimawə yakamhani-ərhav nəgkiarien kape nirkunien kimi narmamə yamə mine rikiriə ruəmruə, mərig pəh nien mə nirkunien kape narmamə taktakun mine, uə kape narmamə yamə mine kasarmaru irətawə e towei mine, yame tuk nipig kirik, iriə tukhauə narmamə apnapig əmə. ⁷ Nikam. Kimawə yaksəgkiar ye nirkunien kape Kughen yame in apa kupan rimnaməmır məniwən, meinai narmamə kimnhapəh nharkunien; kini Kughen rimini apa kupan kupan əgkəp mə nirkunien e In tukruə mivəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə. ⁸ Narmamə yamə mine kasarmaru ye tokrei

1:24: Kol 2:3 **1:25:** 2 Kor 13:4 **1:26:** Mat 11:25; Jem 2:5 **1:29:** Efes 2:9 **1:30:** Jer 23:5-6

* **2:1:** Kopi akwas tiksın kape Niutestamen khamə, “Yimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen yame in apa kupan rimnerkwaig.” **2:3:** Wok 18:9; 2 Kor 10:1 **2:4:** 1 Tes 1:5

tanə e taktakun mine kwəseinein nərigien e kape Kughen, mərig to iriə kipiharkun, to kipihapəh nisəsik-pəniien Yermaru kapətawə ye nai kamarkwao kin, yame In nuknei nihuvəyən minə fam. ⁹ Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Narmamə khapəh hanə nisəmien,

kini mhapəh hanə nisərigien,

Kini mhapəh hanə nharkunien

naha nhagin yame Kughen rimnor apnəpeinə iran kape narmamə yamə mine kasorkeikei In.” (Aes 64:4)

¹⁰ Mərig Kughen rimnor əpu nərigien a kafan kimi ətawə ye Nanmin Kafan. Kini Nanmin Kafan rirkun narimnar m-fam, kini mirkun min narimnar kape Kughen yame narmamə khapəh nharkunien. ¹¹ Ror məknakin meinai narimnar yame yermamə ramətərig kin, in əmə in rirkun; yermamə kirik ripəh min nirkunien. Kini ye norien kirikianə əmə min, narimnar yame Kughen ramərig, Nanmin Kafan pisin əmə In rirkun. ¹² Pəh nien mə Kughen rimivəhsi-pə nətərigien kape narmamə kape tokrei tanə kimi ətawə, mərig rimivəh-si-pə Nanmin yame ramsi-pən tukun, mə kitawə tukharkun naha nhagin yame Kughen rimivəhsi-pə apnapig əmə kimi ətawə. ¹³ In e nəvsaoyen huvə yame kimawə yakamhani, kini nirkunien kape narmamə ripəh nhajounien əmawə kin nəgkiarieren e; mərig Nanmin kape Kughen ramhajoun əmawə. Kini yakamhani-ərhav nəgkiarieren əfrakis kape Nanmin kape Kughen ye nəgkiarieren yamə mine kamhasi-pən tukun.

¹⁴ Yermamə yame Nanmin kape Kughen rikək iran, to ripəh nivəhyen narimnar yame Nanmin kape Kughen ramhajoun ətawə kin, meinai raməm məknakin mə narimnar a nirkunien rikək tuk əriə. Kini to ripəh nirkunien narimnar yame Kughen ramhajoun ətawə kin meinai Nanmin kape Kughen əmə rirkun nasituyen ye narmamə tuk nirkunien narimnar kape Kughen. ¹⁵ Kitawə yamə mine kamhavəh Nanmin kape Kughen kharkun nisəkirien norien minə; mərig narmamə apnapig minə kiseinein nəkir-əmhienien norien kapətawə ¹⁶ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Yermamə rikək yame ruirkun ta nətərigien kape Kughen Yermaru

mirkun nhajounien In kin nar kirik.”

(Aes 40:13)

Mərig kitawə kwənhavəh ta nirkunien kape Yesu Kristo.

3

Pol rimə tukhapəh niseikusien kuwhen kape niməhuak

¹ Piak minə mine nowinik minə. Nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, yimipəh nəgkiarieren kimi əmiə rəmhen kin yame yakaməgkiar kimi narmamə yamə mine kharkun narimnar kape Kughen. Mərig yimnəgkiar kimi əmiə rəmhen kin yame yakaməgkiar kimi narmamə kape tokrei tanə, meinai kimiə nimnhavəh pə pə əmə Yesu Kristo ye nimraghien kapəmiə. ² Nipig yimnhajoun əmiə, rəmhen əmə mə yakhavəhsi-pre nah kimi əmiə, mipəh nivəhsi-preyen nəviginiien skai kimi əmiə. Meinai kimiə nimnhapəh nisəmhienien tuk nəniien nəviginiien skai. Kini taktakun ai, nakhapəh hanə nisəmhienien tuk nəniien, ³ meinai norien kapəmiə rəmhen əmə kin norien kape narmamə kape tokrei tanə. Meinai kimiə nakasor jalus, masotgoh kimi əmiə minə ramhajoun-pən mə norien kapəmiə rəmhen kin norien kape narmamə kape tokrei tanə. Naksəmhien kin narmamə apnapig əmə. ⁴ Kimiə kirik ramni mə, “Yo yermamə kape Pol,” kini kirik ramni mə, “Yo yermamə kape kwən a Apolos,” ramhajoun-pən mə norien kapəmiə in rəmhen əmə kin narmamə kape tokrei tanə.

⁵ Taksəm-ru. ?Apolos in pa? ?Kini yo pa? Kimru yakwəmhien əmə kin yorwok mir kape Kughen, yimiwasitu irəmiə tuk nhatətəyən ye Yesu Kristo. Kimru yimiwor əmə wok yame Yermaru kapətawə rimivəhsi-pə pisin pisin kimi əmru mə jakwor. ⁶ Rəmhen kin yame yo yimisuv kweru nai, kini Apolos in raməkwi-əkwi kin nu, mərig Kughen In

ramor ramhaktə. ⁷ Ror məkneikin mə yermamə yame ramsuv kweru nai, uə yermamə yame raməkwi-əkwi, in nar apnapig əmə; mərig Kughen pisin əmə ramor narimnar kamhamragh mamhakuə. ⁸ Yermamə yame ramsuv, mine yame raməkwi, kiravən əmə tuk nar kirikianə əmə. Kini Kughen tukraməkeikei mərok əriu ye wok pisin pisin kapəriu. ⁹ Kimru yorwok mir kape Kughen. Kini kimiə naksəmhen əmə kin nəsımien kape Kughen, uə nimə kape Kughen.

¹⁰ Ye nihuvəyen yame Kughen rimnautə-pə kin kimi yo, yimivhirəkin huvə nihu nimə rəmhen kin yermamə yame rirkun huvə nivhirəkinien nimə. Kini narmamə tiksın khauə mharpin min nimə rhaktə. Mərig iriə m-fam tukasəkeikei misəm huvə wok kapəriə kape nivhirəkinien nimə, ¹¹ meinai to yermamə kirik rıpəh nivhirəkinien nihu nimə kirik min yame ror pisin ye nihu nimə yame kwəvhirəkin ta, yame in e Yesu Kristo. ¹² Narmamə tiksın kamhavhirəkin nimə mharpin-pən yame kwəvhirəkin ta, mhavhirəkin kin narimnar yame tukraməmır rerin, rəmhen kin gol mine silva mine kapiyer yame nımrin rhaktə. Kini narmamə tiksın kamhavhirəkin əmə narimnar yame raməmır kape nıpig kwakwə əmə rəmhen kin nai mine nuwig mine nımar nikien. ¹³ Kini tuk nıpig kirik narmamə tukpisəm wok kapəriə mıpiharkun, meinai nıpig Yesu tukrıpirerig-pə min iran, kapəriə wok tukhauə ye nıkhakien. Kughen tukrıpiəkir əmhen wok minə kapəriə rəmhen kin yame kivəhsi-pən gol ye nap mə tukrhajoun mə rhuvə uə raha. ¹⁴ Narmamə yamə mine Kughen raməm mə wok kapəriə rhuvə, rəmhen kin yame nap rıpəh nəsien nimə kapəriə, tukhavəh kapəriə nərok. ¹⁵ Mərig narmamə yamə mine Kughen raməm mə wok kapəriə rahas, rəmhen kin yame nap rimnəs kapəriə nimə, narimnar fam rımırkək. Kughen tukrıvəh mıragh əriə, mərig tuksəmhen əmə kin yermamə yame rəmap ta kin nimə yame nap raməs.

¹⁶ ?Nakharkun uə nıkam, mə kimiə nimə kape Kughen, kini Nanmin kape Kughen ramarə irəmiə? ¹⁷ Tukmə yermamə kirik ramoriah nimə kape Kughen, kini Kughen tukroriah min in, meinai nimə kape Kughen, in ramərhakə. Kini kimiə nimə e kape Kughen.

¹⁸ Yermamə yame rıkin raməsik mə in rirkun pik nar, tukramərig huvə in tamə reikuə atuk iran. Tukmə rımə tukrirkun nar əfrakis, tukraməkeikei mivəh nirkunien e yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mə nirkunien rıkək iran. ¹⁹ Ror məkneikin meinai nirkunien kape narmamə kape tokrei tanə, Kughen raməm-pən mə in nətəwaoyen əmə. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə, “Narmamə yamə mine kharkun pik nar, kasor norien yame riko iko, mərig Kughen tukrıvəhsi-pən narpınien kimi əriə.”

(Job 5:13)

²⁰ Kini mamni min mımə,

“Kughen Yermaru rirkun mə nətərigien kape narmamə yamə mine kharkun nar, in nar apnapig əmə.”

(Sam 94:11)

²¹ !Kini takhapəh nhavəhsi-haktə-min-ien nəmehuə minə kape niməhuak! Meinai Kughen rımivəhsi-pre narimnar fam kimi əmiə mə tukrasitu irəmiə. ²² In rımivəhsi-pre nəmehuə minə kapəmiə rəmhen kin yo, Pol, mine Apolos, mine Pita, mə jaksasitu irəmiə. Mivəhsi-pre fam narimnar ye tokrei tanə mə tukrasitu irəmiə. Nar apnapig mə nakwənhamragh uə nakwənhamhə, uə nar yame ruatərhav ai taktakun uə yame tukrıpitərhav tuk nıpig kirik, Kughen ravəhsi-pre fam narimnar mə tukrasitu irəmiə. ²³ Kini kimiə kape Kristo, kini Kristo in kape Kughen.

4

Nəməhuak minə Korin kamhavəh-si haktə atuk əriə minə tuk norien kape Kughen yame kasor

¹ Ror məknakin mə narmamə tukasəkeikei mhavəh əmawə rəmhen kin yorwok minə kape Kristo yame Kughen rimmərəhu-pə ye kwermimawə mə kimawə jaksor əpu nərigien kape Kughen yame rimmerkwaig kupan. ² Kini narmamə yame kasarha tuk narimnar kape yemehuə kirik tukasəkeikei masor huvə wok kapəriə mə nipiğ yamehuə kapəriə tukruə iran məm kapəriə wok, mirkun niniyen nəfrakisien irəriə. ³ Mərig tukmə kimiə uə narmamə pisin minə khamə tuksəm əmhen wok kafak, in nar apnapig əmə. Kini yo atuk to yakpəh nəm-əmhenien kafak wok. ⁴ Kafak wok, yakaməm mə ratuatuk əmə. Mərig nar a riphəh nhajoun-pəniyen mə yo yakatuatuk. Yermaru əmə in rirkun nəm-əmhenien kafak wok. ⁵ Ror məknakin, takhapəh nis-haimireniyen nəkirien narmamə, mamhawhin əmə nipiğ Yesu Yermaru tukruə iran. In tukrəhi-pə narimnar yamə mine kaserkwaig ye nəpignəpiyen tukruə ye nikakien; kini mini-ərhav naha nhagin yame ramswiin yerki narmamə. Ye nipiğ a Kughen tukrəgnəgin narmamə kirikianə kirikianə tuk narimnar yame kimisor.

⁶ Piak minə mine nowinik minə. Yakaməgkiar ye nikarin kapəmru Apolos mə takhavəh nirkunien ikin mhawhai əmiə iran. Kini tukmə nakhavəh niprai nəgkiariyen minə e, takasəkeikei misor əmə nəgkiariyen yamə mine kwərai ta, mhapəh nhavəhsi-haktəyen narmamə tiksın mə iriə kishaktə pik, mhapəh nhavəhsi-əhuyen tiksın. ⁷ ?Rhawor e nakhamə ta mə kimiə nakshaktə rapita fam narmamə? Nirkunien minə fam yame nakhavəh misasitu kin ye narmamə, Kughen pisin əmə rimiəvəhsi-pre kimi əmiə. ?Mərig rhawor e nakasəgkiar ausit mhamə kimiə atuk naksor narimnar minə e?

⁸ Kimiə nakhamə ta mə nakwənhavəh fam ta nirkunien tuk Kughen. Nakhamə ta mə nakhapəh nisakwəkwəyen kin nar kirik yame ramsi-pən tuk Kughen. Nakhamə ta mə nakwənhavəh ta nehuəyen ye narmaruyen kape Kughen, mhamə kimiə naksehuə misapita əmawə. Ripi mə nakpihavəh ta nirkunien məknenkin, kini kitawə-m kimiə kipiəvəh ta nehuəyen e, riphuvə. ⁹ Mərig riphəh norien məknen. Kimawə aposol minə kimawə ye tanə əmə, rəmhen kin yermamə kirik yame ravəh narpiniyen məkneikin mə tukhopni in apa rusərhav ikin. Narmamə minə fam ye tokrei tanə mine agelo minə ye neai kasəm əmawə mə nimraghien kapəmawə tukrhawor pən iran mine. ¹⁰ Narmamə kisərig mə kimawə yamə mine yakasofugin-pən tuk Yesu Kristo, yaksətəwao. Mərig kimiə nakhamə ta mə nakharkun nar. Kapəmawə nəsaniniyen rikək, mərig kimiə nakhamə ta mə nəsaniniyen kapəmiə rarə. Narmamə khapəh nhasiayien əmawə, mərig kamhasiai əmiə. ¹¹ In e nəfrakisien muə meriaji-pə taktakun mine, nikumhə raməs əmawə; kini yaksəkwəkwə, kini yakamhavən ye neipən mətit, narmamə kamhauh əmawə, kini kapəmawə nimə rikək. ¹² Kimawə atuk əmə yakasor pik wok ye kwermimawə. Nipiğ kini-hah əmawə, mərig kimawə yakasəhuak kimi Kughen mə tukriəvəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. Nipiğ narmamə kasor ahas-pə kimi əmawə, mərig kimawə yaksapnapig əmə. ¹³ Nipiğ narmamə kamhani hah əmawə, mərig kimawə yaksəgkiar huvə əmə kimi əriə. Meriaji-pə taktakun mine, narmamə kasəm əmawə khamə kimawə yaksaha misəmhen əmə kin nəmkimikien kape tokrei tanə.

Tukasəkeikei misəri-pən norien kape Pol

¹⁴ Pəh nien mə yakamrai nəgkiariyen minə e mə jakor əmiə naksauris; mərig yakamrai nəgkiariyen minə e mə jaksig əmiə, meinai kimiə kafak kwajikovə yame minə yakorkeikei pik əmiə. ¹⁵ Kapəmiə nəmhajoun ripsaah yamə mine kashajoun əmiə kin Kristo. Kini riphimə kapəmiə tatə karin minə ten taosen kisasitu irəmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye Kristo, mərig kapəmiə tatə atuatuk kirikianə əmə, in e yo, meinai yimnhajoun swatuk kape nimraghien rerin kimi əmiə nipiğ yimauə rəmhen kin aposol kirik kape Yesu Kristo mini-ərhav-pre nəvsaoyen huvə tuk əmiə. ¹⁶ Ror pən, yakamaiyoh skai əmiə mə taksəri-pən kafak norien minə. ¹⁷ Ye norien e, yakamher-pre kin Timoti e yame yakorkeikei

pik in rəmhen kin kafak kwajikovə atuatur. In ramhatətə tim tim ye Yesu Yermaru. In tukrhajoun min əmiə kin norien yame yo yimnəri-pən ye nimraghien vi yame rimasi-pən tuk Yesu Kristo. Norien a yame yakamhajoun narmamə kin ye niməhuak minə fam, apa ikin minə fam.

¹⁸ Kimiə minə tiksın nakasausit, mhamə ta mə to yakpəh nırerig-preyen tuk əmiə mətapig kin norien has kapəmiə. ¹⁹ Mərig pəh nien mə tuktu, yakaməkeikei murə min məm əmiə, tukmə Yermaru rorkeikei. Mə jakərig-ru nəgkiar-ausit-ien yame kamhani, mə jakəm-ru mə kamhavəh əfrakis nəsaninien uə nikam. ²⁰ Meinai narmamə yame Kughen ramarmaru irəriə, pəh nien mə iriə narmamə kape nəgkiarien əmə; mərig iriə kamhavəh nəsaninien kape Kughen ye nimraghien kapəriə. ²¹ ?Kini naksorkeikei naha? ?Mə jakurə məm əmiə yakuh əmiə? ?Uə jakurə məm əmiə masitu irəmiə ye norien huvə, meinai yakorkeikei əmiə?

5

Tukmə yeməhuak kirik ramapir apnapəg pin tuk nıpiraovin, tukaməkeikei kher yerhav kin

¹ Kimnəvsao kin kimi yo kimə yermamə kirik yerkimia rımnəkrəh kin piraovin kirik, mamor ye norien hah kirik yame rapita norien kape narmamə yame khapəh nisəhuakien. In e rımnəkrəh kin pian vi kape kafan tatə. ² !Mərig kimiə naksausit mhamə niməhuak kapəmiə in rhuvə rapita! Rhuvə pik mə taksərig raha tuk təvhagə has yame yermamə a ramor, misher ye rhav kin ye niməhuak kapəmiə. ³ Nar apnapig yakpəh nəmirien kitawə-m kimiə, mərig nətərigien kapətawə kirikianə əmə, rəmhen kin yame yakamarə kitawə-m kimiə. Kini yaknəkir ta yermamə a tuk norien has yame in rımnor. ⁴ Nıpig takhauə kirikianə ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nərigien kafak mine kapəmiə kirikianə əmə. Nıpig a in a, nəsaninien kape Yesu Yermaru tukraməmır irəmiə, ⁵ kini nıpig a in a takseighan-pən kin kwən a ye kwermi Setan mə tukroriah nıpran, kini rarar ye nərigien kafan, pəh Yesu Yermaru tukrivəh miragh in nıpig In tukruə min ye Nıpig Kwasiğ.

⁶⁻⁷ Naksausit mhamə ta mə nakwəsəusik-əusik ye nhatətəyen kapəmiə, mərig nakseighan kin kwən a ruvrə naksəhuak kwis. Nar e rıpəh nəmhenien. Yis rəkəskəh əmə ramher flaoa piəpiə raməsiis. Ye norien kirikianə əmə min, yermamə yame ramor təvhagə has tukroriah niməhuak piəpiə. Ye nıpig kape Pasova kimawə nəmə Isrel yaksarakikin bred yame yis raməmır iran, masor lafet kin bred yame yis rikək iran. Ye norien kirikianə əmə min, taksher yerhav kin yor təvhagə has minə ye kuwhen kapəmiə, mə təvhagə has tukrirkək ye kuwhen kapəmiə. Taksor məknenkin pəh misatuatur ye nımrı Kughen, mərig yakirkun mə naksatuatur meinai Kristo rımamə rəmhen kin sakrefaes kape nivəh-miraghien ətawə, rəmhen kin sipsip yame nəmə Isrel kimnhauh ye nıpig kape Pasova. ⁸ Pəh kasor lafet misagien iran ye nıpig m-fam meinai Kughen rımirisin ətawə, rəmhen kin yame nəmə Isrel kasor lafet misagien meinai Kughen rımikır ərhav əriə apa Ijip apa kupan. Mərig ye nıpig a in a kimnəsor lafet kin bred yame yis rikək iran. Ye norien kirikianə əmə min, pəh narmamə yamə mine kasor təvhagə has uə kasor ramahas-pən tuk narmamə, pəh tukhatərhav ye kuwhen kapətawə. Kini pəh narmamə ye kuwhen kapətawə, pəh iriə in əmə in əmə tukasor norien huvə misəfrakis.

⁹ Yakwərai ta nəkwəkwə kirik kimi əmiə mımə takhapəh nisor-kwisien nar kimiə narmamə yamə mine kasapir apnapig tuk nıpiraovin. ¹⁰ Pa rımə yakamni-əhu əmiə mə takhapəh nisor-kwisien nar kimiə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, nar apnapig mə norien kapəriə rahas rəmhen kin yame kasapir apnapig, masəptig kin nar, misəkrəh, maseikuə, masəhuak kimi nanmi nar. Narmamə khapsaah kisor məkneikin,

tukmə nīpīg kitawə kīsarə hanə ye tokrei tanə, to khapəh nisaptayen ye yor təvhagə has minə a. ¹¹ Mərig nīprai nəkwəkwə yame yimirai kimi əmiə mīmə takhapəh nisəriwək-kwis-ien kimiə yermamə yame ramni mə in yeməhuak kirik, mərig raməkrəh kin piraovin, uə raməptig kin nar, uə raməhuak kimi nanmi nar, uə ramni hah narmamə, uə ramapis kin ninimien ye nīpīg m-fam, uə rameikuə tuk nəkrəhyen. Takhapəh nisorkwisien nar kimiə miriə, kini mhapəh nisəvigin-kwisien kimiə miriə. ¹² Pəh nien mə in kafak wok mə jakvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien. Mərig in wok kapəmiə mə takhavəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak yamə mine kasor təvhagə has minə e. ¹³ Kughen tukrəm əmhen narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Sher yerhav kin yor təvhagə has minə ye kwhen kapəmiə.” (Dut 17:7; 19:19; 21:21; 22:21, 24; 24:7)

6

Nəməhuak minə to khapəh nisərip-ərhavyen əriə minə ye kot tuk notgohyen kapəriə

¹ Tukmə nīpīg yermamə kiraru ye kwhen kapəmiə kawhek əriu minə, ror naurisien mə tukravəh nərigien kapəriu miravən ye kot, ikin narmamə yame khapəh nisəhuakien tuksəm əmhen timəht kape narmamə ikin. Mərig pəh niməhuak in tukraməkeikei məm əmhen nərigien kapəriu. ² !Nakharkun mə tuk Nīpīg Kwasig, kimiə nəməhuak minə taksəm əmhen nimraghien kape narmamə yame khapəh nisəhuakien! Kini tukmə taksəm əmhen narmamə kape tokrei tanə, ?rhawor e rikimiə raməsik mə nakhapəh nisəmhienien tuk nisəm-əmhienien kapəmiə mus mus minə? ³ !Nakharkun mə ye Nīpīg Kwasig taksəm əmhen norien kape agelo minə! Kini narimnar ye nimraghien kape tokrei tanə e, iriə rimar əmə tuk nəm-əmhienien. ⁴ Kini ror məkneikin mə tukmə nakasotgoh tuk nətərigien minə tiksın, ?rhawor e nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien tuksəm timəht kapəmiə? Nəməhuak minə khapəh nhasiai-pikien namehuə kape kot meinai khapəh nisəmhienien tuk nəm-əmhienien nərigien kape nəməhuak minə. ⁵ Yakamni məkneikin mə taksərig misauris tukun. ?Mə rhawor? ? Yermamə kirik yerkimia rirkək tuk nərəhu-huvəyen timəht kape nəməhuak minə, uə nīkam? ⁶ Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimiə nəməhuak minə nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien tuksəm əmhen notgohyen kapəmiə minə.

⁷ Kimiə nakhavən ye kot mə tukəm əmhen kapəmiə tigo. Nar e in e ramhajoun-pən mə nimisəviəkiə ye swatuk kape Kughen ye nimraghien kapəmiə. ?Rhawor? Tukmə kwən kirik ramor-ahas-pre kimik, rhuvə mə takəru-kin əmə. Tukmə rameikuə iram mə tukrəkrəh, rhuvə mə takərukın məpəh. ⁸ Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimiə nəməhuak pawk minə, nakaseikuə irəmiə minə tuk nəkrəhyen, masor-ahas-pən tuk əmiə minə.

⁹ ?Nakharkun uə nīkam mə yor təvhagə has minə to khapəh nhavənien apa ikin Kughen ramarmaru ikin, yame rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə? Takhapəh nhaniyen nəfrakisien ye neikuəyen. In e nəfrakisien mə narmamə yamə mine kasapir apnapig, mine yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə, mine yamə mine kasəkrəh kin piraovin, mine narman yamə mine kamhakir atuk əriə minə, ¹⁰ mine yəkrəh minə, mine narmamə yamə mine kasəptig kin nar, mine yame mine kisapis kin ninimien, mine yamə mine kamhani hah nhag yermamə, mine yamə mine kaseikuə tuk nəkrəhyen kimi narmamə to khapəh nhavənien apa ye rao ye neai, yame rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə. ¹¹ Kini kimiə minə tiksın nimisor məknakin apa kupan. Mərig Nanmin kape Kughen kapətawə rimnəspir əmiə, mətu-karin əmiə mə kafan minə,

mə kimiə taksatuatuk ye nimirin meinai nakamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

Norien kape nəkrəhyen kin piraovin in təvhagə has

¹² Narmamə tiksın kamhani məkneikin mhamə, “Narimnar fam, rhuvə mə tukor.”* Mərig yo yakamni mə pəh nien mə narimnar fam kisasitu irətawə. Mərig narmamə tiksın kamhani mhamə, “Narimnar fam rhuvə mə tukor.” Mərig to yakpəh neighanien kin mə narimnar minə en tuksarmaru ye nimiraghien kafak. ¹³ Narmamə tiksın kamhani nuhpikinien ye norien kape nikirien nipiraovin mhamə, “Nəviginiien in rhuvə tuk tip jir, kini tip jir rorkeikei nəviginiien.” Mərig sərig-ru, tuk Nipig Kwasig, Kughen tukror infamien irəriu. Kini pəh nien mə Kughen ravəhsi-pə nipraitawə mə tukamhakir apis-apis ətawə minə. Mərig Kughen Yermaru rimivəhsi-pə nipraitawə mə tukhasiai In kin, kini pəh Kughen Yermaru In tukrarmaru irətawə tukun. ¹⁴ Ye kafan nəsaninien, Kughen rimivəh miragh Yesu Yermaru ye nimhəyen kafan; kini In tukrivəh miragh min ətawə.

¹⁵ ?Kini nakharkun uə nikam mə nipraitawə kape Kristo pisin əmə? ?Kini nakhamə ta mə rhuvə mə jakrəh niprak yame in kirikianə iriu Yesu Kristo, kini mivən mor kirikianə kin kimi piraovin kape swatuk? !Nikam! To yakpəh norien məkneikin tuk nipig kirik. ¹⁶ ?Kini nakharkun uə nikam mə yermamə yame ramvən iriu piraovin kape swatuk, iriu kirauə kirikianə əmə ye nipran? Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Iriu tukrauə niprairiu kirikianə əmə.” (Jen 2:24) ¹⁷ Mərig yermamə yame ramofugin-pən ye Yesu Yermaru, rimauə kirikianə iriu min ye nanmin.

¹⁸ Taksap ta mhavən isok tuk norien kape nivən-apnapigien tuk yermamə. Norien has pisin minə tiksın yame yermamə ramor, khapəh nisoriahyen nipran. Mərig tukmə yermamə ramor təvhagə has ye piraovin ramoriah nipran. ¹⁹ ?Nakharkun uə nikam mə nipraimiə in nimə kirik kape Kughen yame Nanmin kape Kughen ramarə ikin; kini Kughen rimivəhsi-pre Nanmin kimi əmiə, mamarə irəmiə? Kini pəh nien mə kimiə kapəmiə atuk e kimiə ²⁰ meinai Kughen rivəh ta nimirimiə ye nərokien yame nimirin rhaktə. Ror məkneikin, hasiai Kughen ye norien minə kape nipraimiə.

7

Norien kape narkurəkien

¹ Taktakun ai, jakhorpin nəgkiarien kapəmiə yame nimisher-pə kin kimi yo ye nəkwəkwə. Nəfrakis, tukmə yerman kirik rimə tukrəpəh əgkəp əmə nikirien piraovin, rhuvə əmə. ² Mərig narmamə khapsaah mine nipiraovin kamhavən apnapig tuk əriə minə; ror məkneikin mə rhuvə əmə mə yermamə tukraməkeikei mivəh atuk kafan piraovin, kini piraovin tukrivəh atuk min kafan yerman. ³ Yerman tukraməkeikei mamapir-pən tuk kafan piraovin tukmə piraovin rorkeikei, kini piraovin tukraməkeikei mamapir-pən tuk kafan yerman tukmə yerman rorkeikei. ⁴ Pəh nien mə piraovin ramarmaru atuk ye nipran; mərig kafan yerman in tukrarmaru iran. Norien kirikianə rəmhen əmə ye yerman. In rapəh narmaru-atukien ye nipran, mərig kafan piraovin ramarmaru iran. ⁵ Ripəh nəmhenien mə yerman uə piraovin tukriğin tuk nipran, tukmə kirik rorkeikei. Mərig tukmə iriu kwis kweighan kin mirəmə tukrəpəh tuk nəhuakien, rhuvə əmə. Kwasig ikin, tukawəkeikei mirauə kirikianə, tamə Setan rivəhsi-pən vəhsi-pən kimi əriu. Yakamni məkneikin meinai kimiə fam nakhapəh nhaskaiyen. ⁶ Nəgkiarien e ripəh norien mə takasəkeikei masor mared; mərig yakaməhitə əmə ye swatuk tuk

6:11: Taet 3:3-7 * **6:12:** Nəmhajoun eikuə minə tiksın a Korin kimnhani mhamə niprai jir kape tokrei tanə əmə, Kughen ripəh nəm-pəniien nahasien ye niprai jir, kini rhuvə əmə mə tukasor naha nhagin yame niprairiə rorkeikei mə tukror, rəmhen kin piraovin uə nimirien. Mərig Pol ramni mə Kughen ramehuə yerkitawə mine ye nipraitawə.

6:12: 1 Kor 10:23 **6:13:** 1 Tes 4:3-5 **6:14:** Rom 8:11; 1 Kor 15:20; 2 Kor 4:14 **6:15:** Efes 5:30 **6:17:** Jon 17:21-23; Rom 8:9-11 **6:20:** 1 Kor 7:23; 1 Pita 1:18-19

norien kape mared. ⁷ Mərig ye nərigien kafak yakorkeikei mə narmamə tukhapəh nisorien mared rəmhen kin yo. Mərig Kughen rımivəhsi-pə swatuk pisin pisin kimi ətawə kirikianə kirikianə, mor tiksın mə tukasor mared, tiksın tuksəriwək əmə.

⁸ Kini yakamni-pre tuk narmamə yamə mine kípəh nisorien mared mine nípıraovın yame kımhə tan kin əriə, rhuvə mə tuksəriwək əmə rəmhen kin yo. ⁹ Mərig tukmə kaseinein nisarmaruyen ye nípırairiə, rhuvə mə tukasəkeikei misarkurək pəh rikirirə tukrípəh nəsik-pikien pıraovın uə yerman.

¹⁰ Kimiə yamə mine nakwəsarkurək, yakamni-pre nəgkiarieren e tuk əmiə. Mərig pəh nien mə kafak nəgkiarieren, mərig kape Yesu Yermaru. Ramni mımə, “Pıraovın tukrípəh nəpəhyen kafan yerman.”

(Mat 5:32) ¹¹ Mərig tukmə rəpəh in, pəh tukrípəh nəri-pən-minien yerman pisin kirik; uə, tukmə rhawor, pəh tukrirerig-pən mın tuk kafan yerman. Kini pəh yerman tukrípəh nəpəhyen kafan pıraovın.

¹² Kimiə yamə mine kapəmiə narman uə nípıraovın khapəh nisəhuakien, in e kafak nəgkiarieren, mərig pəh nien mə nəgkiarieren kape Yesu Yermaru. Yakorkeikei mımə tukmə kimiə kirik, kafan pıraovın rípəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, yerman tukrípəh nəpəhyen. ¹³ Kini tukmə kimiə kirik, kafan yerman rípəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, pıraovın tukrípəh nəpəhyen. ¹⁴ Tukror məknakin meinai nípig pıraovın kirik raməhuak, kini Kughen ramərəhu karin mın kafan yerman mə kape Kughen. Kini nípig yerman kirik raməhuak, kini Kughen ramərəhu karin mın kafan pıraovın mə kape Kughen. To rípipəh norien məkneikin, to kapəmiə kwajikovə minə, iriə kape tokrei tanə əmə. Ror məkneikin mə Kughen ramərəhu karin iriə mə kafan minə, meinai rınərəhu-karin ta tatə mine mamə.

¹⁵ Mərig tukmə yame rípəh nəhuakien rorkeikei mə tukrəpəh kafan pıraovın uə yerman yame raməhuak, seighaan əmə kin mə tukrəpəh. Yermamə yame raməhuak, yerman uə pıraovın, Kughen rípəh nərkis-ofuginien əriə ye narkurəkien a. Kughen rımnokrən kin ətawə mə tuksarə mar ye nəmərinuyen. ¹⁶ !Pıraovın! Tukmə ror nımraghien atuatur kafam tukror swatuk Kughen tukrivəh mıragh kafam yerman. ! Kini yerman! Tukmə ror nımraghien atuatur kafam tukror swatuk Kughen tukrivəh mıragh kafam pıraovın.

¹⁷ Mərig in əmə e nípig Kughen rımnokrən kin əmiə, nımnasarə ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermaru rımnərəhu, kini rhuvə mə takasarə əmə məknenkin. In e kafak nəgkiarieren yakamərəhu kimi nıməhuak minə fam. ¹⁸ Tukmə yermamə kirik, kımnesig-pən ta in nípig Kughen rımnokrən kin in, pəh in tukrípəh nerkwagien tukun. Kini tukmə yermamə kirik, kípəh nəsigpənien in nípig Kughen rımnokrən kin in, pəh tukrípəh nətəyen mə kavəh nao kımın. ¹⁹ In nar apnapig əmə tukmə kımivəh nao kimi yermamə kirik uə kípəh nivəhyen nao kımın. Nar keikei kapətawə yame tuksəri-pən nəgkiarieren kape Kughen. ²⁰ Mərig nípig Kughen rımnokrən kin əmiə, nımnasarə ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermaru rımnərəhu, kini rhuvə mə takasarə əmə məknenkin. ²¹ ?Nípig Kughen rımnokrən kin ik, ik slef əmə kirik uə? Rikim tukrípəh nəsik-pikien; mərig tukmə nakirkun nəri-pənien swatuk yame kamrisin slef minə iran, əri-pən. ²² Ror məkneikin meinai yermamə yame in slef əmə nípig Kughen Yermaru rımnokrən kin in, in ruauə yermamə yame Kughen rımirisin ta in. Kini yermamə yame pəh nien mə slef nípig Kughen Yermaru rımnokrən kin in, in ruauə slef kape Yesu Kristo. ²³ Kughen rivəh ta nımrimia ye nərokien yame nımrin rhaktə. Takhapəh mın nisətəyen mə takhauə slef kape yermamə mın kirik mın. ²⁴ Piak minə mine nowinik minə. Nípig Kughen rımnokrən kin əmiə, nımnisarə ye narəyen pisin pisin minə, kini rhuvə mə nakasarə əmə məknenkin kimiə Kughen.

²⁵ In e nægkiarien kirik kapəmiə narmamə wi yamə mine khapəh hanə nisorien mared. Yakpəh nivəh-atuatukien natuakəmien kirik tuk Yesu Yermaru, mərig yakamni əmə ye nətərigien kafak. Mərig kimiə nakwənharkun mə yakaməkir norien minə ye norien yame ratuatuk, meinai Yesu Yermaru rikin rehuə tuk yo mamasitu irak. ²⁶ Ye kafak nərigien yakorkeikei mə takasarə əmə məknenkin mamhavən, meinai nipiğ əutən minə kwənhauə. ²⁷ ?Rhawor? ?Naknarkurək ta? Takpəh narha-kinien swatuk tuk nəpəhyen kafam yermamə. ?Rhawor? ?Nakpəh norien mared? Takpəh narkutien tuk nikirien kafam kirik piraovin. ²⁸ Mərig tukmə nakvən markurək, pa rimə nakaməsik natuakəmien kirik. Kini tukmə piraovin wi kirik ramvən markurək, pa rimə raməsik natuakəmien kirik. Mərig narmamə yamə mine kwəsarkurək tukasarə ye nipiğ əutən ripsaah ye kapəriə narəyen. Kini yakorkeikei mə jakni-əhu əmiə mə takhapəh nisarkurəkien tamə naksarə ye nipiğ əutən minə a.

²⁹ Piak minə mine nowinik minə, in e nīprai nægkiarien kafak. Nīmraghien kapətawə ye tokrei tanə e ruəkwakwə. Ror məkneikin mə yermamə yame rinarkurək ta tukraməkeikei maməmnhawk tuk norien wok kape Yesu Yermaru rəmhen kin yame yermamə yame rīpəh hanə narkurəkien rirkun nəmnhawkien tuk norien wok kape Yesu Yermaru. ³⁰ Kini tukmə yermamə kirik rikin rəpou, rhuvə mə tukror əmə wok kape Kughen rəmhen kin yame rikin rīpəh nəpouyen. Kini tukmə yermamə kirik rikin ragien, rhuvə mə tukror wok kape Kughen rəmhen kin yame rikin tukrəkəh tukun. Kini tukmə yermamə kirik raməvrə, rikin tukrīpəh nivənien tuk narimnar yame ravəh, mamor əmə wok kape Kughen. ³¹ Kini tukmə yermamə yame ramor bisnes ye tokrei tanə, tukraməkeikei mīrkun mə kafan bisnes in nar apnapīg əmə, meinai ye tokrei tanə e mine nihuvəyen kafan tikrīpīrkək.

³² Yakorkeikei mə rikimiə tukrīpəh nəsik-pikien nar kirik kape tokrei tanə e. Ror pən, tukmə kwən kirik rīpəh narkurəkien, rikin raməsik pik wok kape Yermaru mə tukrhawor-pən iran mine mor riki Yermaru ragien tuk wok yame in ramor. ³³ Mərig yermamə yame rimnarkurək, rikin raməsik pik əmə narimnar kape tokrei tanə mə tukrhawor pən iran mine mor piraovin kafan rikin ragien, ³⁴ kini kafan nərigien ramvən tuk nar kiraru: kafan piraovin mine wok kape Yesu Yermaru. Kini piraovin yame rīpəh narkurəkien, uə piraovin wi, rikin raməsik pik wok kape Yermaru, mə tukrhawor pən iran mine kin nīpran mine nərigien kafan rīpəh nəmkəmīkien ye nīmri Kughen, mə in yermamə kape Kughen. Mərig piraovin yame rimnarkurək ta, in ramətərig pik tuk narimnar kape tokrei tanə mə tukrhawor mor kafan yerman rikin ragien.

³⁵ Yakamni-pre nægkiarien minə e tuk nivəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə. Mərig pa rimə yakamni-əhu əmiə. Mərig yakorkeikei mə taksəri-pən swatuk kape nīmraghien yame ratuatuk, kini rikimiə tukraməsik pik wok kape Yesu Yermaru.

³⁶ Mərig tukmə kirpen yerman kirik mine piraovin wi kirik tuk narkurəkien, kini yerman rimə tukrīwhin pi pom piraovin, mərig taktakun ai rikin raməsik mə tukrīpəh nīwhin-minien narkurəkien, meinai pian a rinaməpiəwharu, kini taktakun ai kwən a rikin rəsik mə rhuvə pəh karkurək-rə kapəriu. Rəmhen, kirarkun narkurəkien kapəriu, pa rimə kawəsik natuakəmien kirik. ³⁷ Kini tukmə kiraru min kaworkeikei mə tukwarkurək, mərig yerman rikin rimnəsik ta mə tukrəpəh narkurəkien, kini kīpəh hanə nīrpenien əriu mə tukwarkurək, kini kwən a ramarmaru ye nīpran, kini rikin raməsik mə tukrīpəh nikirien pian a, in min a ramor norien atuatuk. ³⁸ Ror məkneikin mə yermamə yame ramarkurək iriu pian wi, in ramor nar atuatuk; kini mərig yerman kirik rimə tukrəpəh əgkəp-əmə nikirien piraovin, in ramor nar huvə rapita.

³⁹ Piraovin tukraməkeikei marə iriu kafan yerman ye nipiğ mīfam; mərig tukmə kafan yerman rimhə, in rirkun narkurək-pənien ye yerman pīsīn min kirik yame in rorkeikei. Mərig nar kirikianə əmə, in tukraməkeikei markurək-pən ye kwən kirik yame raməhuak

kimi Yesu Yermaru. ⁴⁰ Mərig ye kafak nətərigien, tukmə piraovin yame kimhə tan kin rīpəh narkurək-minien, nar a rhuvə rapita yame kimini kimə in tukrarkurək. Kini rīkik raməsik mə Nanmin kape Kughen raməmīr irak mivəhsi-pə nəgkiarīen e kimi yo mə jakni.

8

*Nəvigīnien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar minə
(Rom 14:1-23; 1 Kor 10:14-33)*

¹ Kini taktakun ai jakəgkiar ye nəvigīnien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar. Kitawə kharkun mhamə, “Kitawə m-fam kamhavəh nirkunien.” “Nirkunien” in nar kirik yame ramor narmamə kasausit tukun, mərig in e norien kape norkeikeiyen yame ravəhsi-haktə nīmraghien kape narmamə. ² Tukmə yermamə kirik rīkin raməsik mə rirkun pik nar, mərig in rīpəh hanə nirkunien nar kirik yame in tukrīpīrkun. ³ Mərig yermamə yame rorkeikei Kughen, Kughen rirkun in.

⁴ ?Kini rhawor ye nəvigīnien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar minə? Kitawə kharkun mə nanmi nar in nar apnapig əmə kirik ye tokrei tanə; kini kughen kwəskwəh minə kharkək; mərig Kughen kirikianə əmə. ⁵ Kamni kimə, “kughen kwəskwəh minə” mine “yermaru kwəskwəh minə” khapsaah eikin e. In e neikuəyen əmə. Mərig nəfrakisien narmamə tiksīn kasəhuak kimi əriə. Mərig nar apnapig kughen kwəskwəh minə aikin, apa ye rao ye neai uə in e ye tokrei tanə, ⁶ mərig tuk ətawə, Kughen kirikianə əmə, in e Tatə Kughen. Narimnar m-fam ramsi-pən iran. Kini In ravəhsi-pə nīmraghien kimi ətawə mə kitawə tukSOR nəkwan. Kini Yermaru kirikianə əmə, in e Yesu Kristo. Kini Kughen rīmnor swatuk kimin mə tukror narimnar fam ye neai mine ye tokrei tanə. Kini Kristo rīmnor swatuk kimi ətawə mə kitawə tukhamragh.

⁷ Mərig pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nəgkiarīen e. In apa kupan, kimiə tiksīn nīmnasəhuak kimi nanmi nar minə ye nīpig m-fam. Kini taktakun ai, nīpig nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, rīkimiə raməsik mə nakhasiai əfrakis kughen kwəskwəh minə a. Nhatətəyen kapəmiə rīpəh nīskaiyen, kini nīpig nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, nakamhagīn mhata mə nakasor təvhagə has. ⁸ Mərig nəvigīnien to rīpəh norien ətawə khauə ipakə tuk Kughen. Tukmə khapəh nīsənien nusai nar a, uə kisən nusan, nətərigien kape Kughen tuk ətawə rəmhen əmə.

⁹ Rhuvə əmə. Nakharkun nīsəri-pənien naha swatuk yame naksorkeikei mə taksəri-pən. Mərig takhapəh nīsorien nar kirik mə in tukror mə yeməhuak kirik yame nhatətəyen kafan rīpəh nīskaiyen tukrəm kini rətərig pik tukun kini mīmīr ye nhatətəyen kafan. ¹⁰ Yakamni məkneikin meinai tukmə kimiə yamə mine nakwənhavəh ta nirkunien e nakhavən ye nəkwai nimə kaməhuak kimi nanmi nar ikin minə a mə taksən nusai nar, kini yermamə kirik yame nhatətəyen kafan rīpəh nīskaiyen raməm, ?rīkin tukrhaw-əsik? Tamə naksən nusai nar, mhavi-pən kafan nətərigien, kini in min ramvən imə mən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar; kini kafan nərigien ror kiraru tukun. ¹¹ Ror məkneikin mə kimiə yamə mine nakwənharkun ta mə kughen kwəskwəh rīrkək, naksor piaumiə yame Kristo rīmamhə tukun, yame rīkin rīpəh nīskaiyen, rəpəh kafan nhatətəyen ye Kristo. ¹² Nīpig naksor norien has e ye kimiə kirik, kini masoriah rīkin yame rīpəh nīskaiyen, masor min norien has ye Yesu Kristo. ¹³ Ror məkneikin mə tukmə nar kirik yame yakamən ramor piak ramīmīr ye kafan nhatətəyen, kini rhuvə mə jakpəh-nən-minien nəvigīnien a, mə in tukrīpəh min nīmīrien ye kafan nhatətəyen.

9

Pol ramni mə ratuatuk mə narmamə tukhasiai in mhavəhsi-pən nərok kimin rəmhen kin aposol

¹ ?Rikimə raməsik mīmə yakirkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, uə nīkam? !Əwəh, yakirkun! ?Yo aposol kirik uə nīkam? !Əwəh, yo en! ?Yimnəm Yesu Yermaru kapətawə kin nīmrik uə nīkam? !Əwəh, yimnəm! ?Kimiə e kwənkwai wok kafak yame yimnor ye nhag Yesu Yermaru, uə nīkam? !Əwəh! ² Tukmə ror narmamə tiksın kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol. Mərig nəfrakisien mə kimiə to nakhapəh nhaniyen məknakin, meinai nīmraghien kapəmīə ye Yesu Yermaru ramhajoun-pən mə yo aposol kirik.

³ Yakamhorpın nəgkiarīen kape narmamə tiksın yamə mine kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol kirik. ⁴ ?Ratuatuk mə kimawə aposol minə yaksaiyoh əmiə kin nəviginien mine nar yame tuknim, uə? Əwəh, ratuatuk əmə. ⁵ Aposol minə tiksın, mine naorahi Yesu Yermaru minə, mine Pita, kapəriə nīpiraovın yamə mine kasəhuak kimnamhakwasig kin əriə mhatərhav masəriwək nīpig kimnasor wok kape Yesu Yermaru. ?Kini ratuatuk mə kimawə jaksor min məknakin, uə nīkam? ⁶ ?Uə rikimə raməsik mə yo mine Banabas, kimru pisin əmə jakawəkeikei mawor wok atuk tuk mane tuk nəviginien nəmru mine napirien mine nəriwəkien?

⁷ Sərig-ru. ?Nakharkun mə to mobael kirik ror wok kini rikin rīpəh norkeikeiyen mə tukərok in tukun uə? Nīkam, rorkeikei mə tukərok in. ?Uə nakharkun mə to yermamə kirik rəsim, kini mīpəh nīvəhyen kwənkwan mən uə? ?Uə nakharkun mə to yermamə kirik raməvigin nar mīragh, to rīpəh nənien kirik uə?*

⁸ ?Rikimə raməsik mə ta mə narimnar yamə mine yakamni ramsi-pən əmə ye nərigien kape narmamə uə? !Nīkam! Kini loa ramni min əmə nar kirikianə yame yakamni.

⁹ Kimirai ye loa kape Moses kimə,

“Nīpig hos kirik ramor wok kirik kafam, kini tukmə rorkeikei mə tukrəvigin, takpəh nini-əhuyen.”†

(Dut

25:4).

?Rhawor? ?Riki Kughen raməsik əmə hos, ¹⁰ uə raməsik min ətawə? Əwəh, kimivəhsi-pə loa e tuk kapətawə nīhuvəyen, meinai narmamə yamə mine kasəkupən mamhahu nar ye nəsimien, mine yamə mine khakwasig mamhavəh, iriə m-fam nərigien kapəriə kirikianə əmə mə tuksən nəviginien ye nəsimien a. ¹¹ Ye wok minə kapəmru irəmīə, rəmhen kin mə yakəwəsīm kirik, mə kimiə taksəvigin ikin; in e mə kimiə takhavəh Nanmin kape Kughen. ?Kini rhawor? ?Riskai tuk əmiə mə taksarpın nasituyen mhavəhsi-pə mane rəmhen tuk nəviginien nəmru uə? ¹² Narmamə pisin minə kharkun nisaiyohyen əmiə kin nəviginien; kini ratuatuk əmə, meinai iriə kasor wok kape Kughen. ?Kini rhawor irəmru Banabas? Naiyohyen kapəmru in ratuatuk əgkap.

Nar apnapig yakrarkun niwəkeikeiyen kimi əmiə tuk nərokien kape wok kapəmru, mərig kimru yakrapəh niwaiyohyen. Kimru rikimru ragien əmə mə jakrəpəh nīrərhəyen nərokien, nar apnapig mə narəyen kapəmru rəutən, tamə yakravəh nərok, narmamə khani hah əmru tuk wok kapəmru, misətapig kin nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo yame yakarəni-ərhav. ¹³ ?Nakharkun uə nīkam mə narmamə yamə mine kasor wok ye Nimə Ehuə kape Kughen, kamhavəh nəriə aikin nəviginien rəmhen kin nərokien kapəriə? Kini narmamə yamə mine kasor wok ye tebol, ikin kamor sakrefaes ikin, kamhavəh nəriə aikin nəviginien rəmhen kin nərokien kapəriə. ¹⁴ Ye swatuk kirikianə əmə min, Yesu

9:1: Wok 22:17-18; 26:16; 1 Kor 15:8-9 **9:2:** 2 Kor 3:2-3 **9:4:** Luk 10:8 * **9:7:** Nəgkiarīen kape Gris ramni, “?Nakharkun mə to yermamə kirik ramarha tuk sipsip, to rīpəh nīnimien melek kape sipsip?” † **9:9:** Dut 25:4 ramni mə tukmə nar mīragh kirik kamni kimə ox ramor wok kirik kafam, takpəh niniəhuyen in mə tukrīpəh nəviginien. Əm-ru min 1 Tim 5:18. **9:10:** 2 Tim 2:6 **9:11:** Rom 15:27 **9:12:** Wok 20:34; 2 Kor 11:9 **9:13:** Dut 18:1-3

Yermaru rimni mə narmamə yamə mine kamhani-ərhav nəvsaoyen huvə, tukaməkeikei kivəhsi-pən nərokien kapəriə meinai kamhani-ərhav nəvsaoyen huvə.

¹⁵ Mərig yakrapəh niwaiyohyen əmiə kin narimnar yame ratuatuk mə to yakwaiyoh kin. Mərig pəh nien mə yakamrai nəkwəkwə e mamaiyoh kin nərokien. Rikik ramagien əmə mimə yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen, kini kípəh nərokien yo iran. Ror pən, yakpəh norkeikei-əgkəpien mimə kimiə taksərok yo iran. ¹⁶ Mərig pəh nien mə yakamausit mə yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə, meinai Kughen raməkeikei kimi yo mə jakni-ərhav. !Kini nəmhəyen ehuə tukruə tuk yo tukmə yakpəh nəvsa-ərhavyen kin nəgkiarien huvə! ¹⁷ Mərig tukmə yakamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen meinai yakorkeikei mamor məkneikin, ratuatuk əmə mə jakvəh nərokien iran. Mərig Kughen e in e rimirpen yo mə jakor wok e, kini ror məkneikin mə jakaməkeikei mamor. ¹⁸ ? Kini naha nəhəgin e kafak nərokien? In əmə e, mə nipig yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə, yakamni-ərhav apnapig əmə, mipəh nivəhyen nərokien iran. Kini ror məkneikin yakpəh naiyohyen kin nar kirik, nar apnapig in ratuatuk mə to yakaiyoh kin.

¹⁹ Yermamə kirik ripəh narmaruyen irak, mərig yimivəhsi-əhu atuk yo mə yo slef əmə kape narmamə mi-fam mə jakvi-pə narmamə khapsaah khauə tuk Yesu Kristo. ²⁰ Nipig yimnaməriwək kimawə nəmə Isrel, yimauə rəmhen əmə kin nəmə Isrel, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. Kini nar apnapig loa ripəh narmaruyen irak, nipig yimnəsəriwək kimawə miriə narmamə yamə mine kasəri-pən loa, yimauə məmhen kin əriə, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. ²¹ Nipig yimnaməriwək kimawə narmamə yamə mine loa ripəh narmaruyen irəriə, yimauə məmhen kin əriə. Yimnor məkneikin mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. (Mərig yakpəh narakikinien loa kape Kughen. Nikam. Loa kape Kristo ramarmaru irak.) ²² Nipig yimnaməriwək kimawə narmamə kapəriə nhatətəyen ripəh niskai-pikien, yimauə məmhen kin əriə mə jakvi-pə əriə pəh khauə tuk Kristo. † Yimauə məmhen kin narmamə mifam, mə ye norien minə fam jakvi-pə tiksın khauə tuk Kristo. ²³ Yakamor məknakin mə nəvsaoyen huvə tukrivən ikin minə fam mə yo min jakvəh nihuvəyen yamə mine iriə kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran.

²⁴ ?Nakharkun uə nikam mə, ye naiyuyen, narmamə m-fam tuksaiyu, mərig kirikianə əmə tukrapita fam əriə? Kini rhuvə mimə kimiə taksaiyu ye norien kape naiyuyen yame taksarkut pik mə taksor win. ²⁵ Narmamə yamə mine kisorkeikei mə tuksaiyu ye naiyuyen tuxhawhai əriə minə ye naiyuyen, mə tuksor win mhavəh nərokien kirik yame to ripəh nəmirien ror tu. Mərig kitawə kisaiyu mə tuksor win mhavəh nar kirik yame tukraməmır kape rerin. ²⁶ Ror pən yakpəh naiyu-apnapig-əməyen rəmhen kin yermamə yame ramaiyu tuk nəvkiarien ramaiyu; kini yakpəh narukien kin kwermik rəmhen kin yermamə yame ramor boksing ramaruk kin kwermın maməsik nimago-ago. ²⁷ Nikam. Yakawhai niprak mimə tukror wok atuə kin kafak, mə nipig yakwəni-ərhav ta nəvsaoyen huvə kimi narmamə khapsaah, iriə tukhauə ye naiyuyen a, kini yo jakpəh nuəyen rəmhen kin yermamə kirik yame rimnakapir loa kape naiyuyen, kini karakikin in ye naiyuyen.

10

Pol ramni-ərhav norien kape nəmə Isrel kupan

¹ Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə takharkun mə nipig ripmawə minə kamnhaier Ijip, napuə rimuvrig əpis əriə m-fam; kini iriə m-fam kimisəviəfugin ye tahik. ² Kini Kughen rimnor baptaes irəriə m-fam ye tahik mine napuə a, mə tukhauə

9:14: Mat 10:10; Gal 6:6 **9:16:** Jer 20:9 **9:20:** Wok 21:20-26 † **9:22:** Narmamə mine e kapəriə nhatətəyen ripəh niskai-pikien, iriə e yamə mine khamə ta mə rahas tuk nənien nusai nar yame kivəhsi-pən ta kimi kughen eikuə minə. Kini nipig Pol rimnamarə iriə miriə, in min rimipəh nənien nusai nar a. **9:22:** 2 Kor 11:29 **9:25:** Fil 3:14; 2 Tim 2:4-5; 4:7-8 **9:27:** Rom 8:13; 13:14 **10:1:** Eks 13:21-22, 14:22

narmamə kape Moses minə. ³ Kini iriə m-fam kimisən nəviginien kirikianə əmə yame rimasi-pən ye Nanmın kape Kughen. ⁴ Kini mhanım nu kirikianə əmə yame rimasi-pən ye Nanmın kape Kughen, meinai kimnhanım nu ye kapiə kape Nanmın kape Kughen yame kimnasəriwək iriə min, yame in e Yesu Kristo. ⁵ Nar apnapig iriə kimisor məkneikin, mərig iriə khapssah, Kughen rikin rıpəh nagienien tuk əriə, kini kwənhəmhə apa ikin pisin pisin apa ye tipəvsik.

⁶ Kini Kughen rimneighan kin narımınar minə e mə tukror kwirig kimi ətawə e towei mine mə kitawə tukhapəh nhasigovinien norien has kape kaha minə kupan, mhapəh nisərhə-pənien nərigien kapətawə ye norien has minə rəmhen kin yame kimnasor apa kupan. ⁷ Takhapəh nisəhuakien kimi nanmi nar rəmhen kin yame iriə tiksın kimnasəhuak kimi nanmi nar kupan. Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Narmamə kimisəkwətə mə tuksəvigin mamhanım, kini masərer mə tuksor danis e yame ravi-pən əriə ikin rahas ikin.” *(Eks 32:6)*

⁸ Rahas mə kitawə tukhavən apis apis tuk ətawə minə rəmhen kin yame kimnasor kupan kini iriə m-fam twenti tri taosen kimnhamhə ye nipig kirikianə əmə. ⁹ Rahas mə kitawə tuksor narımınar yame ravi-pə niemha kape Kughen Yermaru rəmhen kin yame iriə tiksın kimisor kupan, kini snek rəs əriə khamhə. ¹⁰ Rahas mə naksatmunmun ye Kughen rəmhen kin yame iriə kimnasor kupan, kini agelo kape nimhəyen rhopni əriə.

¹¹ Narımınar minə a kimnhauə ye nımraghien kape kaha tu minə apa ye tipəvsik, mamor kwirig kimi ətawə tukun. Kini kimirai-pən nəvsaoyen minə a ye nəkwəkwə mə tukramsıg ətawə e towei mine meinai Nipig Kwasıg ruauə ipakə. ¹² Kini tukmə rikimiə raməsik mimə nakasərer tim tim, takasərig əmiə, meinai kimiə min nakharkun nimirien ye norien has minə e. ¹³ Nivəhsi-pən vəhsi-pənien yame ramuə ye nımraghien kapəmiə, in rəmhen əmə kin yame kimnor fam ye narmamə minə. Mərig nipig m-fam, Kughen ramor kafan nəgkiarien. Kini In rıpəh neighanien kin nivəhsi-pən vəhsi-pənien kirik tukruə ye nımraghien kapəmiə yame in riskai rapita nəsaninien kapəmiə. Mərig nipig nivəhsi-pən vəhsi-pənien ramuə ye nımraghien kapəmiə, Kughen tukror swatuk kirik mə takharkun nisərer-tımtimien, mə nar kirik tukriyəh nivi-pənien əmiə ye nahasien.

*Nanmi nar mine nəməhuak minə
(Rom 14:1-23; 1 Kor 8:1-13)*

¹⁴ Ror məkneikin, yo minə tiksın, sap ta ye norien kape nəhuakien kimi nanmi nar minə. ¹⁵ Kimiə nakharkun nar, kini misəkir atuk nəgkiarien kafak mə in rhuvə uə rahas. ¹⁶ Nakharkun mə nipig kitawə kasən Nəviginien Rhakə, kamhani vi vi Kughen tuk nınimien, mamhanım, rəmhen mə kitawə kwənhəuə ye nıprai Kristo misor kirikianə. Kini nakharkun mə nipig kitawə kasən bred yame kaməkapır-pır kaməwhai, kitawə kwənhəuə kirikianə kitawə Kristo. ¹⁷ Kitawə khapsaah, mərig kisəmhen əmə kin mə nıpraitawə kirikianə əmə, meinai bred kirikianə əmə, kini kitawə m-fam kasən bred a.

¹⁸ Nakharkun mə nipig narmamə kasən nusai nar yame pris rıvəhsi-pən ta kimi kughen kirik, rəmhen kin mə kasəhuak kwis iriə pris kimi kughen a.

¹⁹ ?Nakharkun nıprai nəgkiarien kafak? ?Nakhamə ta mə yakamni mə nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, nəsaninien aikin kafan uə? Nıkam, rikək. ?Mərig rhawor? ?Nakhamə ta mə yakamni mə nanmi nar iriə kughen əfrakis minə uə? Nıkam. ²⁰ Mərig yakamni mə nipig narmamə kasor sakrefaes kimi nanmi nar, yarmhə en. Pa rimə sakrefaes a ramvən kimi Kughen. Kini yakpəh norkeikeiyen mə taksor kirikianə kimiə yarmhə. ²¹ Takhapəh nhavənien misən bred mine waen kape Nəviginien Rhakə, misarə mhavən min ye nimə kaməhuak kimi nanmi nar ikin misən nar yame kamor

10:3: Jon 6:31; Eks 16:4,35 **10:4:** Eks 17:6; Nam 20:11 **10:5:** Nam 14:29-30 **10:6:** Nam 11:4,34; 1 Kor 10:11 **10:8:** Nam 25:1-9 **10:9:** Eks 17:2 **10:10:** Nam 16:41-50; 17:5,10 **10:16:** Mat 26:26-28 **10:17:** Rom 12:5 **10:18:** Lev 7:6 **10:19:** 1 Kor 8:4 **10:20:** Dut 32:17; Rev 9:20

sakrefaes kin mine waen kape yarmhə minə. ²² Naksor məkneikin masor Yesu Yermaru ramor jalus tuk əmiə. ?Rikimiə raməsik mə ta mə nəsaninien kapəmiə rehuə rapita Kughen uə?

²³ Narmamə tiksın kamhani mhamə, “Rhuvə mə jakor naha nhagin yame nıprak rorkeikei.” Mərig yo yakamni mə pəh nien mə norien minə fam kisasitu irətawə. Mərig narmamə tiksın kamhani mhamə, “Rhuvə mə jakor naha nhagin yame nıprak rorkeikei.” Mərig yo yakamni mə pəh nien mə narımnar fam ravəhsi-haktə nımraghien kapətawə.

²⁴ Rıpəh nıhuvəyen mə kimiə kirik tukrərig pısın əmə in; mərig tukraməkeikei mamərig in minə tiksın. ²⁵ Sən nusai naha nar mıragh yame kavəh nımrın ye maket, mərig takhapəh nısayohyen tukun mə kwəsor ta sakrefaes kin kimi nanmi nar uə nıkam, kini rikimiə tukrıpəh nətərig-pıkien tukun. ²⁶ Norien e rhuvə əmə meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Tokrei tanə e, mine narımnar fam aikin, iriə kape Kughen Yermaru.” *(Sam 24:1)*

²⁷ Kini tukmə yermamə yame rıpəh nəhuakien raiyoh ik mə takvən ye nəkwai nimə kafan mawəvıgin kwis, kini rikim tukragien mə takvən. Ən naha nhagin yame ravəhsipre, mıpəh nıyohyen tukun mə kımnor sakrefaes kin kimi nanmi nar uə nıkam. Rikim tukrıpəh nətərig-pıkien tukun. ²⁸ Mərig tukmə ramni-pre tuk ik mımə, “Kımnor sakrefaes ye nusai nar mıragh e kimi nanmi nar;” kini rhuvə mə takpəh nənien, tamə raməm ik nakamən, rikin raməsik mə nakamor təvhagə has. ²⁹ Pəh nien mə nar has tuk ik, mərig in nar has ye nətərigien əmə kafan. Narmamə tiksın khamə, “?Mərig rhawor e nətərigien kape yermamə kirik raməkir kafak norien yame yakorkeikei mə jakor, kini mamətapig kin yo mə jakpəh norien nar kirik? ³⁰ ?Tukmə yakamni vi vi Kughen tuk nəvıginien, kini mamən, rhawor e narmamə kamhani mhamə yakamor təvhagə has ye nımrı Kughen? !Yaknəhuak-pən ta ye nəvıginien a!” ³¹ Mərig yakamni mə naha nhagin yame taksor, tukmə nakasəvıgin, uə nakamhanım, takasəkeikei mısor əriə m-fam ye norien yame ravəhsi-haktə nhag Kughen. ³² Takhapəh nısorien mə yermamə kirik tukrımir ye kafan nhatətəyen, nar apnapig mə in yemə Isrel, uə yemə Gris, uə yermamə kirik ye nıməhuak kape Kughen. ³³ Sor norien a rəmhen kin norien kafak yame yakamarkut mə jakor riki narmamə m-fam rikiriə tukragien tukun ye norien minə fam. Yakamor məkneikin meinai pəh nien mə yakamərig pısın əmə yo, mərig yakamərig nukwhao mə Kughen tukrıvəh mıragh əriə.

11

¹ Takhasıgəvın yo rəmhen kin yame yo yakamsıgovın Yesu Kristo.

Norien kape nəhuakien

² Yakamni vi vi əmiə meinai nakhapəh nısəru-kinien yo ye narımnar fam yame yımnor kini mamhajoun, kini nakharaptərakın nhajounien yamə mine yımnhajoun əmiə kin.

³ Mərig yakorkeikei mə kimiə m-fam takharkun mə kapən kapə narmamə m-fam, Kristo, in ramarmaru irəriə; kini kapən kapə piraovın, kafan yerman, in ramarmaru iran. Kini kapən kapə Kristo, in Kughen, ramarmaru iran. ⁴ Tukmə yerman kirik raməvəvhao nıpig in raməhuak uə nıpig ramni-əhrav nəgkiarien yame Kughen rımıvəhsi-pən kımın, in ramor auris Kristo. ⁵ Mərig piraovın ramor auris kafan yerman tukmə rıpəh nəvəvhaoyen ye nıpig yame raməhuak uə nıpig ravəhsi-ərhav nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pən kımın. Norien a ror naurisien rəmhen kin yame kıməkı kapən kapə rıpiəpiə. ⁶ Rhuvə mə piraovın kirik yame rıpəh norkeikeiyen mə tukrəvəvhao məknakin, rhuvə mə tukəki kapən kapə pəh narmamə tukhani mə in yerman, pəh in tukrauris tukun. Tukmə norien a ror auris tukun, rhuvə mə tukrəvəvhao. ⁷ Rhuvə

10:21: 2 Kor 6:15-16 **10:22:** Eks 20:5, 34:14; Dut 4:24, 32:21; Jos 24:14; Sam 78:58 **10:23:** 1 Kor 6:12 **10:24:** Rom 15:1-2 **10:28:** 1 Kor 8:7 **10:30:** 1 Tim 4:4 **10:31:** Kol 3:17 **10:32:** Rom 14:13 **10:33:** 1 Kor 9:20-22 **11:1:** 1 Kor 4:16 **11:3:** Jen 3:16; Efes 5:23

mə narman tukhapəh nisəvəvhaoyen ye nīpīg kape nəhuakien meinai Kughen rīmnor yerman ravəh nanmīn kafan, mə tukəm-pən nīhuvəyən iran kape Kughen; mərig tukəm-pən nīhuvəyən kape yerman ye piraovīn. ⁸ Ror məkneikīn meinai in apa kupan, pəh nien mə Kughen rīmivəh piraovīn mor yerman kīn; mərig rīmivəh yerman mor piraovīn kīn. ⁹ Kīni pəh nien mə Kughen rīmnor yerman mə tukrasitu ye kafan piraovīn, mərig rīmnor piraovīn mə tukrasitu ye kafan yerman. ¹⁰ Ror məknakīn mə piraovīn tukraməkeikei məvəvhao ramor nīmtətien mə in ramsiai kafan yerman pəh agelo mīnə tuksəm kharkun mə ramsiai əfrakis kafan yerman.

¹¹ Mərig ye nīmraghien kapətawə yamə mīne kasofugīn-pən ye Yesu Yermaru, piraovīn to rīpəh narə-pīsīnien; kīni yerman to rīpəh narə-pīsīnien, ¹² meinai in apa kupan Kughen rīmivəh yerman mor piraovīn kīn. Mərig taktakun ai, narman mīnə fam, nīpiraovīn kaseimək kīn əriə. Kīni narīmnar m-fam ramsi-pən tuk Kughen.

¹³ Taksəm əmhen mə ratuatuk mə ?piraovīn yame raməhuak kīmi Kughen tukrvəvhao uə nīkam? ¹⁴ Narmamə m-fam kharkun mə yerman yame nīmar nīkwənen rapomh, tukror naurisīen kīmin, [tukamni kīmə in rəmhen kīn piraovīn]. ¹⁵ Mərig tukmə piraovīn kīrik nīmar nīkwənen rapomh, rīkin tukragien tukun, kīni narmamə tuksəgnəgīn in tukun, meinai Kughen rīmivəh-si-pən nīmar nīkwəne piraovīn rəmhen mə kafan kəvəvhao. ¹⁶ Mərig tukmə yermamə kīrik rīmə tukrəgkiar kīmi yo tuk nar a, kīni yakamni məkneikīn mīmə norien pīsīn mīn kīrik ye yama rīkək; nīməhuak pīsīn pīsīn mīnə kasəri-pən swatuk kīrikianə.

Norien kape Nəvigīnien Rhakə

¹⁷ Ye nəgkiarīen yamə mīne jakni-pre tuk əmiə ai taktakun, to yakpəh nīni-vivi-yen əmiə, meinai nəkwətə-kwisīen kapəmiə rīpəh nasituyen, mərig ramoriah əmə əmiə. ¹⁸ Nar kupan yame jakni in e mə yīmnərig nəvsaoyen kīrik mə nīpīg nakasofugīn əmiə mīnə mə taksəhuak, kīni mīsarə maseikus-eikus mīn kapəmiə kwēn. Kīni rīkīk raməsīk mə nəvsaoyen a yīmnərig in nəfrakisīen. ¹⁹ Nakhamə ta mə takasəkeikei masəwhai kwēn kapəmiə mə tukror əpu mə kīmiə nī-pa mīne Kughen rīkin tukragien tuk əriə. ²⁰ Nīpīg nakasofugīn əmiə mīnə, masən Nəvigīnien Rhakə, nakhamə ta mə naksəri-pən əfrakis norien kape nənien Nəvigīnien kape Yesu Yermaru. Mərig taksəm-ru norien e kapəmiə. Pəh nien mə naksəri-pən norien atuatur kape nənien Nəvigīnien kape Yesu Yermaru, ²¹ meinai nīpīg nakasəvigīn, kīmiə kīrikianə kīrikianə nakasəvigīn, mhəpəh nhawhīnien əmiə mīnə tīksīn. Tīksīn kīsəmkərəv, tīksīn kīsāpīs kīn waen. ²² Tukmə nakhamə taksəvigīn kīrikianə kīrikianə mamhanīm, taksor əmə apa iməmiə yerkwānu mīnə, kwasīg ikin nakpīhavən ye nīməhuak. Mərig norien kapəmiə rīpəh nīsīaiyen nīməhuak kape Kughen; mamor aurīs yavən has mīnə. ?Kīni jakni-pre naha nhagīn tuk əmiə? ?Jakni vi vi əmiə tuk norien a uə? !Nīkam, to yakpəh nīni-vivi-yen əmiə tukun!

²³ Meinai yaknhajoun ta əmiə nhajounien yame ramsi-pən tuk Yermaru. Yenpīg a, kwasīg ikin keighan-pən kīn Yesu Yermaru ye kwermī tukmīr mīnə, in rīmivəh bred ²⁴ mīni vi vi Kughen tukun, kīni mhəpu, kīni mīmə, “In e nīprak yame tukrakapīr tuk əmiə. Taksor məknakīn, mə rīkīmiə tukraməsīk Yo.” ²⁵ Ye norien kīrikianə əmə mīn, nīpīg kwəsəvigīn ta, In rīmivəh pənkin waen mīni mīmə, “Kap waen e in nītawīk yame ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kīmi narmamə. Nīpīg takhanīm rīkīmiə tukraməsīk Yo.” ²⁶ Tuk nar e, nīpīg tukmə nakasən bred a, uə nakhanīm waen a, nakamhani-ərhav nīməhəyən kape Yesu Yermaru mīserīaji tukrīrerīg-pə mīn.

²⁷ Ror məkneikīn, yermamə yame ramən bred uə ramnīm waen ye kap kape Yesu Yermaru ye norien yame rīpəh natuatukien, in ramor təvhagə has mamoriah nīprai Yesu Yermaru mīne nītawīn. ²⁸ Mərig kwasīg ikin nakasən bred mamhanīm kap

waen, takasəkeikei misəm əmhen ta kapəmiə nımraghien. ²⁹ Meinai yermamə yame ramən bred mamnim kap waen, mərig rikin rıpəh nəsik-huvəyen nıprai Yesu Yermaru, nənien mine nınimien kafan ravi-pə atuk əmə narpinien kimin. ³⁰ Ror məkneikin mə kimiə khapsaah nıpraimiə raməpou kini nakhamhə, kini kimiə tiksın nakwənhəhə ta. ³¹ Mərig tukmə kitawə kirikianə kirikianə kisəm əmhen ta nımraghien kapətawə, kwasig ikin misən Nəviginien Rhakə, tamə Kughen tukravəhsi-pə narpinien kimi ətawə. ³² Nıpig Yesu Yermaru tukraməko atuaturətawə, ramor məkneikin mə nıpig In tukrəkir narmamə ye tokrei tanə mor narpinien kimi əriə, kini kitawə tukhapəh nhavəhyen narpinien kitawə miriə.

³³ Ror məkneikin piak minə mine nowinik minə, nıpig takhauə kirikianə mə taksən Nəviginien Rhakə, takaseito kin əmiə minə tiksın. ³⁴ Tukmə yermamə kirik rəmkərav, rhuvə mə tukravigin ta apa iman yerkwanu ai muə, tamə ruə ye nofuginien, mən pisin nəviginien kin narmamə tiksın, kini Kughen rıvəhsi-pən narpinien kimin.

Kini nıpig jakurə tuk əmiə, jakvəhsi-pre swatuk ye narimnar pisin minə tiksın yame nakasaiyoh-pə kin.

12

Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin (Rom 12:4-8)

¹ Piak minə mine nowinik minə, pəh yakəgkiar ye nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə kimi ətawə, meinai yakorkeikei mə kimiə takasəkeikei mharkun. ² Kimiə nakharkun mə apa kupan, nıpig nımnhapəh nisəhuakien kimi Kughen, kivi-pən nətərigien kapəmiə kamkir-pən əmiə ye swatuk tuk nəhuakien kimi nanmi nar yamə mine khapəh nisəgkiarien. ³ Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə ramni hah Yesu Kristo, pəh nien mə Nanmin kape Kughen rıvəhsi-pən nəgkiarien a kimin; kini Nanmin kape Kughen əmə ramor yermamə rirkun niniyen mə Yesu in Yermaru.

⁴ Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin minə kimi ətawə; mərig Nanmin kirikianə əmə. ⁵ Kitawə kasor wok pisin pisin rıpsaah, mərig Yermaru kirikianə əmə yame kasor wok kafan. ⁶ Kitawə kasor wok ye norien pisin pisin rıpsaah, mərig in Kughen kirikianə əmə yame ramor wok ye nımraghien kape narmamə mifam mə iriə tuksor wok minə fam a.

⁷ Kini Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin kimi ətawə kirikianə kirikianə mə kitawə tuksasitu irətawə minə fam. ⁸ Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien kape nirkunien kimi yermamə kirik; kini Nanmin kirikianə əmə rıvəhsi-pən nirkunien nar kimi yermamə pisin kirik. ⁹ Kini Nanmin kirikianə əmə ravəhsi-pən nhatətəyen kimi yermamə pisin kirik min. Kini Nanmin kirikianə əmə ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nor-huvəyen yermamə. ¹⁰ Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rıpiamuə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nəkirien nanmin pisin pisin minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk niniyen nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nhopraiye nıprai nəgkiarien minə a. ¹¹ Nirkunien minə a, iriə m-fam kamhasi-pən əmə tuk Nanmin kirikianə əmə, kini ravəhsi-pə kimi ətawə kirikianə kirikianə ye swatuk yame Kughen rorkeikei.

Nuhpikinien ye nıprai yermamə

¹² Narmamə kape Kristo kisəmhen əmə kın nıprai yermamə, yame in kirikianə əmə, mərig nor-norin minə rıpsaah. Kini nar apnapig mə nor-norin pisin pisin minə, kamharpın-pən ye nıpran kirikianə əmə. ¹³ Ye norien kirikianə əmə min, kitawə tiksın, kwənərəus kape Isrel; tiksın nəmə Gris; tiksın slef; tiksın pəh nien mə slef; mərig Nanmin kape Kughen kirikianə əmə rımnor baptaes irətawə fam mımə tukhauə kirikianə əmə ye Kristo. Kini kitawə kamhavəh* Nanmin kape Kughen yame in kirikianə əmə.

¹⁴ Sətərig-ru. Nıprai jir, pəh nien mə norin kirikianə; mərig nor-norin rıpsaah. ¹⁵ Nar apnapig nıhun ramni mımə, “Mərig in ai pəh nien mə yo kwermın, pəh nien mə yo nori nıprai yermamə kirik,” mərig nəgkiarien kafan rıpəh norien nıhun mə pəh nien mə in nor nıprai yermamə. ¹⁶ Nar apnapig nımətirgin ramni mımə, “Mərig in ai pəh nien mə yo nımrin, pəh nien mə yo nori nıprai yermamə kirik,” mərig nəgkiarien kafan rıpəh norien nımətirgin mə pəh nien mə in nor nıprai yermamə. ¹⁷ ?Tukmə nıprai jir, nımrin in-əmə-in-əmə, kini tukrhawor pən iran mine mamərig nar? ?Kini tukmə nıprai jir nımətirgin in-əmə-in-əmə, tukrhawor pən iran mine mamərig nəmiəv nar? ¹⁸ Mərig nıkam. Kughen rımnərəhu nor-nor yermamə yame In rorkeikei mə tukhaswin aikin. ¹⁹ ?Tukmə iriə fam norin kirikianə əmə, kini nıpran raməker-pən pukaa? ²⁰ Mərig nəfrakisien mə nor-norin rıpsaah, mərig nıpran kirikianə əmə.

²¹ Nımri jir to rıpəh nini-pənien tuk kwermi jir mımə, “Yo yakəpəh ik, yo yaknəmhen ta.” Kini kapən kapə to rıpəh nini-pənien tuk nıhun mir mımə, “Ah. Yakəpəh əmiru. Yo yaknəmhen ta.” ²² To rıpəh norien məknakin. Nor-nori nıpraitawə yamə mine rıkitawə raməsik mə iriə kasəpəu, mərig to khapəh nisəpəhyen. ²³ Nor-nortawə yame ror naurisien, tukhagin huvə tukun. Kini nor-nortawə yame rıpəh nəmhenien mə narmamə tuksəm, kitawə tuksarkaoh-pən kimin. ²⁴ Mərig nor-nortawə yame rıpəh norien naurisien, kitawə khapəh nisarkaoh-pənien kimin. Mərig Kughen ramofugin narmamə ye nıməhuak kapətawə mamor huvə pən kimi əriə yamə mine kitawə kasəm-əhu əriə, rəmhen kın yame In ravəhsi-pən nisaiyen kimi nor-norin yame kitawə khapəh nhasaiyen. ²⁵ Kini ye norien a, nor-nor nıpraitawə to khapəh niseikus-eikusien əriə minə; mərig pəh tuksəm huvə fam əriə minə. ²⁶ Tukmə nor-nori tiksın kasərig nəmhəyen, kini nor-nori minə fam tuksərig nəmhəyen. Kini tukmə kaməgnəgin norin kirikianə, kini nor-nori minə fam rikirirə ramagien.

²⁷ Nıprai nəgkiarien e rımə kimiə nıprai Kristo, kini kimiə m-fam kirikianə kirikianə, kimiə nor-norin minə. ²⁸ Kini ye nıməhuak, Kughen rımnəkupan mırpen narmamə tiksın mə iriə aposol minə; kini kwasig ikin, mırpen tiksın mə iriə profet minə, kini kwasig ikin, mırpen nəmhajoun minə. Kini mırpen tiksın mə tuksor nımtətien minə, tiksın tuksor huvə narmamə, kini tiksın tuksasitu ye narmamə, kini tiksın kharkun nisasituyen ye nıniyen kape nıməhuak, kini tiksın hamhani nəgkiarien kape tanə pisin pisin. ²⁹ ? Nakhamə ta mə narmamə mfam iriə aposol minə? ?Uə narmamə m-fam iriə profet minə? ?Uə narmamə m-fam iriə nəmhajoun minə? ?Uə narmamə m-fam kasor nımtətien minə? ³⁰ ?Uə narmamə m-fam kasor huvə narmamə? ?Uə narmamə m-fam kamhani nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə? ?Uə narmamə m-fam kharkun nıprai nəgkiarien pisin pisin minə a? Nıkam, rıpəh norien məknakin.

Norkeikeiyen (Rom 12:9-21)

³¹ Mərig rhuvə mə taksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə tuk nhavəhyen nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə, yame iriə khahuvə rapita. Kini taktakun ai, jakni-pre swatuk hanə yame in rhuvə pik.

12:12: 1 Kor 10:17 * **12:13:** Gris ramni nuhpikinien mımə, “Kitawə kamhanım Nanmin kirikianə əmə.” **12:13:** Kal 3:28 **12:27:** Rom 12:5 **12:28:** Efes 4:11-12 **12:31:** 1 Kor 14:1

13

¹ Tukmā yakəgkiar ye nəgkiarien kape narmamə ikin pisin pisin minə uə ye nəgkiarien kape agelo minə, mərig norkeikeiyen rikək yerik, mərig yakaməgkiar pik əmə rəmhen kin yermamə kirik yame ramuh nəpag nai mamor tərigaru, uə ramuh apnapig bel.

² Tukmā yakvəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar, kwasig ikin nar a rīpiuə, mərig norkeikeiyen rikək yerik, yo nar apnapig əmə. Kini tukmā yakirkun nar erkwaig minə fam mine nirkunien minə fam, mərig norkeikeiyen rikək yerik, yo nar apnapig əmə. Kini tukmā kafak nhatətəyen in riskai mə jakor tukwas kirik rəta mamvən, mərig norkeikeiyen rikək yerik, yo nar apnapig əmə. ³ Tukmā yakpik-pən fam kafak narimnar kimi yavən hah minə, uə yakeighan-pən kin tikmir minə kafak mə tuksarko-pən kin yo nap, mərig norkeikeiyen rikək yerik, to yakpəh norien win ye nar kirik.

⁴ Norkeikeiyen ramor yermamə kafan nətərigien raməpomh; kini mor in ramor huvə pən kimi narmamə; mīpəh norien jalus kimi narmamə, mīpəh nivəhsi-haktə-atukien in, mīpəh nausitien, ⁵ mīpəh nor-pənien narmamə, mīpəh nərig-atukien in, kini niemha rīpəh nhai-pikien, kini rīpəh nīraptəək-in-tim-timien rikin tuk norien has yame kamor kimin. ⁶ Kini norkeikeiyen ramor yermamə rikin rīpəh nagienien tuk norien has minə, mərig rikin ramagien əmə tuk norien huvə minə kape nəfrakisien. ⁷ Norien kape norkeikeiyen ramətapig kin yermamə mə kafan nərigien tukrīpəh nəpouyen; mamor in ramhatətə tim tim ye Kughen, mərəhu-pən tim tim kafan nərigien kimi Kughen. Nar apnapig tukmā nəmhəyen ehuə kirik ruə, mərig norien kape norkeikeiyen ramətapig kin in mə tukrīpəh nimirien.

⁸ Norien kape norkeikeiyen to rīpəh norien infamien. Mərig nirkunien kape nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar a rīpiuə, nirkunien nar a tukamhavən, tuk nīpig kirik tikrīpirkək. Mine nirkunien kape nəgkiarien ye nəgkiarien pisin pisin, tukamhavən, tuk nīpig kirik tukpīharkək. Kini nirkunien tikrīpirkək. ⁹ Ror məkneikin meinai nirkunien kapətawə rikəskəh əmə; kini nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pə, kitawə kamhani-ərhav əmə nīpərin. ¹⁰ Mərig nīpig Yesu Kristo tukruə mīn mor atuatur narimnar m-fam, kini nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmīn kape Kughen ravəhsi-pə taktakun tukrīpirkək. ¹¹ Nīpig yīmnarkəskəh, kini yīmnəgkiar rəmhen kin kwajikovə, kini nirkunien kafak rəmhen kin pikwarien kirik. Mərig nīpig yīmauə mehuə, yīmnəru-kin norien kape kwajikovə. ¹² Taktakun ai, kitawə kasəm əmə nīpərin rəmhen kin yermamə kirik yame ramarhanim ye glas yame rəmkimik. Mərig tuk Nīpig Kwasig, kitawə tuksəm huvə Kughen. Taktakun ai, yakirkun nīpərin əmə; mərig ye nīpig a, jakirkun huvə narimnar fam, rəmhen kin yame Kughen rirkun huvə yo ai taktakun mine.

¹³ Kini taktakun ai, norien misir e kisisər karhəmīr: norien kape nhatətəyen, norien kape nərəhu-pən-timtim-ien nətərigien ye Kughen, mine norien kape norkeikeiyen. Mərig yame rhuvə pik əgkap, in ai norien kape norkeikeiyen.

14

Nirkunien kape nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpitərhav-pə; mine nirkunien kape niniyen nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə

¹ Taksarkut pik mīmə norkeikeiyen tukrarmaru ye nīmraghien kapəmīə, kini misarkut pik mə takhavəh nirkunien yamə mine Nanmīn kape Kughen ravəhsi-pre, kini misarkut pik rapita mə takharkun nhani-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpitərhav-pə.

² Yakamni məkneikin meinai tukmā kimīə kirik yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, pəh nien mə raməgkiar kimi narmamə, mərig raməgkiar kimi Kughen. Nəfrakisien, yermamə kirik rikək yame rirkun nəgkiarien yame ramni, mərig in ramni-ərhav nəgkiarien erkwaig yame Nanmīn kape Kughen ravəhsi-pən kimin.

³ Mərig narmamə m-fam yamə mine kamhani-ərhav nar kwasig ikin nar ai rīpiamtərhav-pə, kamhani-pən tuk nivəhsi-haktəyen nımraghien kape narmamə, mine tuk nivəhsi-haktəyen nətərigien kapəriə, mine tuk nasituyen irəriə. ⁴ Yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, ravəhsi-haktə əmə nımraghien kafan; mərig yermamə yame ramni-ərhav nar kwasig ikin nar ai rīpiamuə, in ravəhsi-haktə nımraghien kape nıməhuak. ⁵ Yakorkeikei mə kimiə m-fam taksəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, mərig rhuvə pik mə takhavəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar kwasig ikin nar ai rīpiuə. Yermamə yame ravəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar kwasig ikin nar ai rīpiuə, in ramasitu pik ye nıməhuak rapita yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, meriaji in rhoprai nıprai nəgkiarien mə tukrivəhsi-haktə nımraghien kape nıməhuak.

⁶ Piak minə mine nowinik minə. ?Tukmə yakaurə tuk əmiə maməgkiar kimi əmiə ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin, mıpəh nhopraiye nıprai nəgkiarien, kini tukrhawor masitu irəmiə? Mərig jakaməkeikei mini-ərhav nar kirik yame Kughen rınnor əpu kimi yo pəh nakharkun. Kini jakaməkeikei maməvhag kimi əmiə, nivəhsi-pre nirkunien kimi əmiə, mamni-ərhav nar kirik yame tukrīpiuə. ⁷ In rəmhen əmə kin tərhenao yame kamher, uə gita yame kamuh. Narımnar minə a khapəh nhamraghien, yermamə əmə ramor əriə kamərig rikiriə. Kini tukmə kher oror tərhenao, tukeinein nanmi nıpei yame tərhenao raməni. ⁸ Kini tukmə kamher oror naiyuk ye nıpig kape narowaginien, narmamə tukhapəh nisor-apnəpənəyen tukun. ⁹ Mərig rəmhen əmə kin əmiə. ?Tukmə naksəgkiar ye nəgkiarien yame narmamə kaseinein, tukshawor mharkun nıprai nəgkiarien yame nakamhani? Kimiə naksəgkiar əmə kimi nımago-ago; narmamə khapəh nhavəhyen nıpran. ¹⁰ Nəfrakisien mə nəgkiarien minə rıpsaah ye tokrei tanə, kini iriə kirikianə kirikianə nıprai nəgkiarien aikin kapəriə. ¹¹ Kini tukmə yakpəh nirkunien nıprai nəgkiarien yame yermamə kirik ramni-pə tuk yo, yo yakapsipis tukun, kini in yepsipis tuk yo. ¹² Rəmhen əmə kin əmiə. Kimiə naksorkeikei mə Nanmin kape Kughen tukrivəhsi-pre nirkunien pisin pisin minə, taksarkut pik mə takhavəh nirkunien yamə mine khavəhsi-haktə nımraghien kape nıməhuak.

¹³ Tuk nar ai, tukmə kimiə kirik raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin kirik, tukraməkeikei məhuak min mə Kughen tukrivəhsi-pən nıprai nəgkiarien e pəh rhoprai-pən kimi nıməhuak. ¹⁴ Tukmə yakaməhuak ye nəgkiarien kape tanə pisin kirik, rikik raməhuak mərig nətərigien kafak ramərer apnapig əmə. ¹⁵ ?Kini jakhawor? Jakəhuak yerkiik, mərig jakəhuak min ye nətərigien kafak. Kini jakəni nıpei yerkiik, mərig jakəni min nıpei ye nətərigien kafak. ¹⁶ ?Tukmə nakhani vi vi Kughen yerkim ye nəgkiarien kape tanə pisin, yermamə yame reinein nəgkiarien a tukrhawor pən iran mine mameighan kin nəhuakien kafam? To rıpəh neighanien kin, meinai in reinein nəgkiarien yame nakamni. ¹⁷ Tukmə ror nakamni vi vi Kughen, mərig nəgkiarien kafam rıpəh nivəhsi-haktəyen nımraghien kape yermamə yame reinein nəgkiarien e nakamni.

¹⁸ Yakamni vi vi Kughen mə yakaməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə rapita əmiə m-fam. ¹⁹ Mərig ye nəkwai nıməhuak, tukmə yakamhajoun narmamə ye nəgkiarien kwatıksin əmə yame narmamə kharkun nıpran, in rhuvə pik rapita yame to yakni nəgkiarien rıpsaah pik ye nəgkiarien yame iriə kaseinein.

²⁰ Piak mine nowinik minə. Takhapəh nisorien nərigien kapəmiə minə rəmhen kin kwajikovə. Ye norien kirikianə əmə e taksəmhen kin kwajikovə əmtəmtə yamə mine kiseinein norien təvhagə has. Mərig ye nərigien kapəmiə rhuvə mə rikimiə tukrimruə.

²¹ Meinai kimini ye loa kape Moses kimə,

“Kughen Yermaru ramni məkneikin mə,

‘Jakor mə narmamə yamə mine kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin minə tukhani-ərhav nəgkiarien kafak tuk narmamə.

Kini iriä tuksärig nægkiarien kape yepsipis minä,

märig nar apnapig mä iriä tuksärig pawk nar vi kirik, märig iriä to khapäh nisätärigien kin Yo.’ ” (Aes 28:11)

²² Ror mäkneikin mä nægkiarien kape tanä pisin pisin minä, in nimtätien kirik yame tukrasitu ye narmamä yamä mine khapäh nisähuakien, päh nien mä nimtätien kirik yame tukrasitu ye nämähuak minä. Märig nipig yermamä ramni nar kwasig ikin nar ai ripiamuä, nægkiarien e kape nämähuak, päh nien mä kape narmamä yamä mine khapäh nisähuakien. ²³ ?Ror mäknakin tukmä nimähuak piäpiä ramhum, kini narmamä m-fam kasægkiar ye nægkiarien kape tanä pisin pisin minä, kini iriä yamä mine khapäh nharkunien, uä narmamä yamä mine khapäh nisähuakien khauä imä, iriä tuksäm kini khamä ta mä kimiä nakaseno-eno. ²⁴ Märig tukmä yermamä kirik yame ripäh nähuaikien, uä yermamä yame rameinein nähuaikien ramuä imä nipig narmamä kamhani-ärhav nar kwasig ikin ripiamuä, kini nægkiarien kapämia tukrirap rikin, kini in tukrirkun mä in yor tävhagä has, kini nægkiarien minä a tukrækir kafan norien, ²⁵ kini kafan tävhagä hah yame ramerkwaig tukruä ye nikakien. Tuk nar e, in tukrimir mänim-pän nimirin ye nimoptanä mamähuak kimi Kughen, mamni-ärhav mimä, “Nanmin kape Kughen ramämür äfrakis irämia.”

Pol ramävthag kimi äriä tuk nipig kape nähuaikien

²⁶ Piak minä mine nowinik minä. Päh yakni niprai kafak nægkiarien. Nipig kimiä m-fam naksäkwätä kirikianä ye nofuginien tuk nähuaikien, kimiä m-fam kirikianä kirikianä kapämia aikin wok yame takasor. Tiksin kasäni nipei, kini tiksin kashajoun, kini tiksin kasor äpu nægkiarien tiksin yame ramerkwaig, tiksin kasægkiar ye nægkiarien kape tanä pisin pisin minä, kini tiksin kashoprai niprai nægkiarien mine. Takasäkeikei misor narimnar minä e tuk närip-timtimien nimähuak. ²⁷ Tukmä narmamä tiksin kasægkiar ye nægkiarien kape tanä pisin, kiraru uä kisisär ämä tukrhægkiar, kirik tukrini kafan, kini kwasig ikin, kirik rini min kafan, kini yermamä kirik tukramäkeikei mhoprai niprai nægkiarien minä a. ²⁸ Märig tukmä yermamä rikäk tuk nhopraiye niprai nægkiarien yame kirhini, päh kirhægkiar pisin ämä kimi Kughen, mirhipäh nini-ärhavyen ye nimähuak.

²⁹ Rhuvä mä profet kiraru uä kisisär ämä tukrhægkiar, kini narmamä tiksin tuksäkir huvä kapärisir nægkiarien. ³⁰ Kini tukmä yermamä kirik rärer mamægkiar, mäkneikin Kughen ror äpu nægkiarien kirik yame rimnamerkwaig kupan ruä tuk yermamä kirik yame ramkwätä, rhuvä mä yermamä yame ramärer mamægkiar tukrækwätä mapnapig, päh yame Kughen rivähsi-pän nægkiarien kimin päh in rärer mægkiar. ³¹ Ror mäknakin mä kimiä yamä mine nakamhani-ärhav nægkiarien yame Kughen ravähsi-pre, kirik tukrækupän mægkiar; ai, kirik min, ai kwasig ikin, kirik min, mä takharkun nishajounien narmamä m-fam, mhavähsi-haktä nätärigien kapäria. ³² Narmamä yamä mine kamhaväh nirkunien tuk nini-ärhavyen nar, kwasig ikin nar ai ripiuä, kharkun nipig atuatur kape nægkiarien mine nipig atuatur kape nipimien, ³³ meinai päh nien mä Kughen rorkeikei nuvrig-uvrigien, märig in rorkeikei nämärinuyen. Ror pän, ye nimähuak minä fam kape narmamä kape Kughen, ³⁴ ye nipig kape nähuaikien, nipiraovin tukhapäh nisægkiarien, meinai ripäh natuaturkien mä tuksægkiar. Märig tukasäkeikei masätärig kin nämäsur kape nimähuak, rämhen kin yame loa ramni. ³⁵ Tukmä kisörkeikei mä tukharkun nar kirik, tukharerig-pän apa yerkwanu, kini misaiyoh kapäria narman minä kin. Meinai ror naurisien mä piraovin tukrægkiar ye näkwai nimähuak.

³⁶ ?Rhawor? Kimiä tiksin nakhamä ta mä Kughen rimivähsi-pre nægkiarien mä kapämia pisin ämä. Nakhamä ta mä kimiä pisin ämä nakharkun näkirien norien minä. ³⁷ Märig

tukmā kimiā kirik rikin ramāsik mā Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien kirik kimin, uə Nanmīn Kape Kughen rīmivəhsi-pən nəsaninien kimin, kini in tukraməkeikei mīni nəfrakisien ye nəgkiarien yame yakamrai kimi əmiā mīmə nəkwai Yermaru nəfrakis a. ³⁸ Tukmā yermamə kirik raməpəh nəgkiarien mīnə e yakamni, pəh narmamə tuksəpəh nəgkiarien yame in ramni.

³⁹ Ror məkneikin, piak mīnə mīne nowinik mīnə, rhuvə mə taksarkut tuk nīni-ərhavyen nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pre, kini takhapəh nisətapigien kin narmamə yamə mīne kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin. ⁴⁰ Mərig ye narimnar fam yame naksor ye nīpig kape nəhuakien, takasor tukramatuatuk ye nīpig kape nəhuakien.

15

Pol ramni-ərhav mə Kristo rīmimragh mīn ye nīmḥayen kafan

¹ Piak mīnə mīne nowinik mīnə. Yakorkeikei mə jakni-ərhav mīn nəvsaoyen huvə kimi əmiā yame yakwəni-pre ta tuk əmiā, kini nīmnhavəh yerkimia, kini misərer timtim iran.

² Tukmā nakharaptərəkin timtim nəvsaoyen huvə yame yimīni-pre tuk əmiā, Kughen tukrivəh mīragh əmiā iran. Mərig tukmā naksəpəh, mishatətə ye nəgkiarien pisin, kini nhatətəyen kapəmiā in tukror nar apnapig əmə kin.

³ Narimnar yame yo yimnərig, in rhuvə pik, kini yakwəni-pre ta tuk əmiā mə Kristo rīmamhə tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kapətawə rəri-pən nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni kupan kwasig ikin rīpiuə. ⁴ Kimnerwaig kin In, kini rivəh nīpig kisisə, ruimragh mīn ye nīmḥayen kafan, rəri-pən nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni kupan kwasig ikin rīpiuə. ⁵ Kini rīmnekupan mītərhav-pən tuk Pita, kwasig ikin, mīpitərhav-pən tuk kafan narmamə twelef. ⁶ Kwasig ikin, mīpitərhav-pən mīn tuk nəməhuak mīnə rapita faef hundred ye nīpig kirikianə əmə. Kini tiksīn kamhamragh hanə miseriaji-pə ai taktakun, kini tiksīn kwənhamhə ta. ⁷ Kini kwasig ikin mīpitərhav-pən tuk Jemes, kini ai mīpitərhav-pən tuk aposol mīnə fam.

⁸ Rīmnekupan mītərhav-pən tuk narmamə mīnə a, kwasig ikin yo. Rītərhav-pə tuk yo nar apnapig yo yakəmhen kin kwajikovə kirik yame rīpəh narhayen ye nīpig atuatuk kafan. ⁹ Yakamni məkenikin meinai yo ye tanə əgkəp; aposol mīnə tiksīn kisapita yo. Kini yakpəh nəmhenien mə narmamə tuksokrən kin yo mə yo aposol kirik, meinai in apa kupan, yimnor nahasien kimi nīməhuak mīnə kape Kughen. ¹⁰ Mərig ye nihuvəyen yame Kughen rīmnautə-pə kin kimi yo, yakwauə mīnor məkneikin ai towei. Kini nihuvəyen a rīpəh nuə-apnapigien, mərig ramuə mamor kwənkwan. Nəfrakisien yimnor wok rapita fam aposol mīnə, mərig pəh nien mə ye nəsaninien kafak, mərig ye nihuvəyen yame Kughen rīmnautə-pə kin kimi Yo. ¹¹ Nar apnapig mə yo uə iriə kamhani-ərhav-pre Nəvsaoyen Huvə tuk əmiā, mərig nəgkiarien in e yame yakamhani-ərhav pre tuk əmiā, nīmnhani nəfrakisien iran.

Narmamə mīnə fam yamə mīne kwənhamhə ta tukhamragh mīn

¹² ?Mərig tukmā kamhani-ərhav mə Kristo rīmimragh mīn ye nīmḥayen kafan, kini rhawor e kimiā tiksīn nakamhani mhamə narmamə yamə mīne kwənhamhə to khapəh nhamragh-mīnien? ¹³ Mərig rīpi mə narmamə yamə mīne kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-mīnien, to Kristo rīpipəh nīmragh-mīnien ye nīmḥayen kafan. ¹⁴ Kini to Kristo rīpipəh nīmragh-mīnien ye nīmḥayen kafan, wok kapəmiā tuk nīni-ərhavyen nəvsaoyen huvə, mīne nhatətəyen kapəmiā tukror əmə nar apnapig kin. ¹⁵ Nar kirik mīn, to Kristo rīpipəh nīmragh-mīnien ye nīmḥayen kafan, kimawə yakpiseikuə ye Kughen meinai yakamhani-ərhav mə Kughen rīmivəh mīragh Kristo ye nīmḥayen.

Mərig rīpi mə narmamə yamə mine kwənhəmhə ta kīpihapəh nhamragh-minien ye nīmḥəyən kapəriə, to Kughen rīpipəh nīvəh-mīragh-minien Krīsto ye nīmḥəyən kafan. ¹⁶ Meinai rīpi mə narmamə yamə mine kwənhəmhə ta kīpihapəh nhamragh-minien ye nīmḥəyən, to Krīsto rīpipəh mīn nīmraghien ye nīmḥəyən kafan. ¹⁷ Kīni rīpi mə Krīsto rīpipəh nīmragh-minien ye nīmḥəyən, to nhatətəyən kapəmiə nīpran rīrkək, kīni kīmiə to naksarə hanə ye narpīnien kape təvhagə has. ¹⁸ Kīni to narmamə yamə mine kamhāni nəfrakīsien ye Krīsto yamə mine kwənhəmhə ta, to kīpiserwei. ¹⁹ Rīpi mə kītawə kīpīsərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Krīsto tuk nīmraghien əmə kape tokrei tanə e, sore asul tuk ətawə. Meinai kītawə kamharəh pīkīn nīpīg əutən mīnə rapita narmamə mīnə ye tanīmtanə.

²⁰ Mərig nəfrakīsien mə Krīsto rīmīmragh mīn ye nīmḥəyən. In rīmənəkupan ye narmamə m-fam yamə mine kwənhəmhə, kīni mīmragh mīn ye nīmḥəyən. ²¹ Yermamə kīrīkianə əmə rīmnor swatuk tuk nīmḥəyən ruə ye tokrei tanə e; kīni ye norien kīrīkianə əmə mīn, yermamə mīn kīrīk rīmnor swatuk mə narmamə tukhamragh mīn ye nīmḥəyən kapəriə. ²² Ror məknakīn mə narmamə m-fam tukhamhə meinai narmamə kamhasi-pən ye Adam. Kīni ye norien kīrīkianə əmə mīn, narmamə m-fam yamə mine kamhauə kīrīkianə iriə Yesu Krīsto tukhamragh mīn. ²³ Mərig iriə e tukhaamragh mīn ye nīpīg atuatur kapəriə. Krīsto in rīmənəkupan mīmragh mīn, kīni nīpīg tukruə mīn iran, kafan narmamə yamə mine kwənhəmhə ta tukhamragh mīn. ²⁴ Kīni Nīpīg Kwasīg tukruə, In tukroriah narmaruyen mīnə fam, mīne nehuəyən mīnə fam, mīne nəsanīnien mīnə fam. Kwasīg ikīn, tukrəta-pən ye narmaruyen kafan ye kwermi Tatə Kughen. ²⁵ Ror məknakīn meinai In tukraməkeikei mamarmaru “meriaji tukrehuə ye tikmīr mīnə kafan.” *(Sam*

110:1) ²⁶ Tukroriah tikmīr mīnə fam kafan mamvən infamien tukroriah mīn nīmḥəyən. Kīni nīmḥəyən tukrīrkək mīn ²⁷ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Rīmnei-əhu fam narīmnar mamehuə irəriə.” *(Sam 8:6)* (Mərig nəgkiarien yame ramni mə “rīmnei-əhu fam narīmnar mamehuə irəriə,” pəh nien mə ravəhsi-əhu mīn Kughen Yermaru, meinai in e Kughen yame tukrərəhu-pən fam narīmnar ye kwermi Krīsto.) ²⁸ Nīpīg Kughen tukror narīmnar mīnə a, kīni Tīni atuatur tukruə mamarə ətgīn ye narmaruyen kape Kughen, mə Kughen tukruə mamarmaru ye narīmnar fam.

²⁹ Narmamə tīksīn kamhāni mhamə to narmamə khapəh nhamragh-minien ye nīmḥəyən kapəriə. Mərig norien kape norien baptaes atuə kīn kape narmamə yamə mine kwənhəmhə ta ramhajoun-pən mə narmamə kwənhəmhə pawk mərig nanmīriə ramragh əmə. ³⁰ ? Kīni rīpi mə narmamə yamə mine kwənhəmhə ta to kīpihapəh nhamragh-minien, rhawor irəmawə? !Kīmawə yakamharəh pīkīn nīpīg əutən mīnə ye nīmraghien kapəmawə nīpīg mīnə fam! ³¹ Piak mīnə mine nowinik mīnə, narmamə kasarkut mə tukshopni yo ye nīpīg rīpsaah. Kīni kīmiə nakharkun mə in e nəfrakīsien rəmhen kīn yame nakharkun mə in nəfrakīsien mə rīkīk ragien pīk tuk əmiə meinai kīmiə nakashatətə tim tim ye Yesu Krīsto Yermaru kapətawə. ³² Yīmīnarkut pīk apa Efesas rəmhen kīn in ai mə yakamarowagīn kīmawə nar aparū mīnə yame kasarkwəpah. Kīni rīpi mə narmamə yamə mine kwənhəmhə ta to kīpihapəh nhamragh-minien, to narkutien kafak kwənkwan rīpīrkək. Rīpi mə narmamə yamə mine kwənhəmhə ta to kīpihapəh nhamragh-minien, rīpīhuvə mə to kīsəri-pən nəgkiarien e yame ramni mə, “Pəh kīsor əwhai nheikīnien kape tokrei tanə, masor lafet mīsapis kīn waen mamharpīn, kwasīg ikīn mīpīhamhə.” *(Aes 22:13)*

³³ Takhapəh nīsorien mə narmamə tukseikuə irəmīə. Nəgkiarien e raməfrakīs yame ramni mə, “Nīpīg narmamə yamə mine kapəriə norien rhuvə kasəriwək iriə narmamə hah mīnə, nəmə hah mīnə kasoriah norien huvə mīnə kapəriə.” ³⁴ Havəh mīn nətərigien

kapəmiə rirerig, muə mə taksor nar huvə kirik yame nakharkun mə taksor; mhapəh nisor-minien təvhagə has. Yakaməgkiar məkneikin meinai kimiə tiksın nakseinein hanə Kughen. Kini nar e in e ror naurisien.

Niprai yermamə rimamhə marə mimragh min

³⁵ Mərig tukmə ror narmamə tiksın kisaiyoh mhamə, “?Rhawor e yermamə yame rimhə marə mamragh min? ?Tukəm nipran, tukrhawor pən iran mine?” ³⁶ Naiyohyen mine rətəwao. Tiknim-pən kweru nai ye nimoptanə, ai tukraməkeikei mhaier kin nipran yame rivi. ³⁷ Nipig naksuv kweru nai, pa rimə naksuv nipran yame tukruə, mərig nakamsuv əmə kweru nai, tukmə ror kweru wit kirik uə kweru nai pisin kirik. ³⁸ Mərig Kughen ror raurə kin nuknen yame In rorkeikei; kini In əmə ravəhsi-pən nipran kimi nai minə fam. ³⁹ Niprairiə ripəh nəm-nəmhenien. Niprai yermamə ripəh nəmhenien kin nar miragh yamə mine niprairiə pisin pisin. Man minə niprairiə pisin pisin. Kini kəmam minə niprairiə pisin pisin. ⁴⁰ Apa ye neai, narimnar aikin, kini in e tokrei tanə e, narimnar aikin ror pisin. Nipig taksəm narimnar apa yerpilig ye neai mə in rhuvə, kafan nihuvəyen in ror pisin ye nihuvəyen kape narimnar kape tokrei tanə e. ⁴¹ Kini nikhakien kape mirh ror pisin ye nəsiəyen kape makuə mine nəsiəyen kape kəmhau minə. Kini nəsiəyen kape kəmhau minə kasor pisin pisin.

⁴² Kini rəmhen əmə kin niprai narmamə kwənhamhə yame kamhamragh min. Niprai narmamə yame kimənim əriə tukrəmətit, mərig nipig tukramragh min iran, to ripəh min nəmətiten. ⁴³ Nipig kamnim, in nar kirik yame narmamə khapəh nisorkeikeiyen, mərig nipig tukramragh min, in nar kirik yame narmamə tuksəm kafan nihuvəyen. Nipig kamhanim, nəsaninien kafan rirkək; mərig nipig tukramragh min, nəsaninien kafan tukrehuə. ⁴⁴ Nipig kamhanim nipraitawə, in nar kape tokrei tanə; mərig nipig tukramragh min, in nar kape rao ye neai. Tukmə nipran aikin kape tokrei tanə, kape rao ye neai min aikin. ⁴⁵ Ror pən, Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Yermamə kupan, in e Adam, in rimauə mamragh.” (Jen 2:7)

Kini kwasig ikin en, Adam infamien*, in e Yesu Kristo, rīpiuə mivəhsi-pə nimraghien kape rao ye neai. ⁴⁶ Pəh nien mə nar kape nanmin rimnəkupan muə. Mərig nar kape tokrei tanə rimnəkupan muə, kwasig ikin nar kape nanmin rīpiuə. ⁴⁷ Yame rimnəkupan əgkap kimnor kin nimokkur, mərig yame ror kiraru kin, in e Yesu Kristo, rimasi-pən ye rao ye neai. ⁴⁸ Narmamə m-fam kape tokrei tanə, niprairiə rəmhen əmə kin niprai Adam yame rimasi-pən ye nimoptanə; mərig narmamə yamə mine kamhavən ye rao ye neai, niprairiə rəmhen əmə kin niprai Kristo, yame rimasi-pən ye rao ye neai. ⁴⁹ Taktakun ai, kitawə kisəmhen kin Adam e kape tokrei tanə, kini ror məkneikin, tuk nipig kirik tuksəmhen kin Kristo e kape rao ye neai.

⁵⁰ Yakamni-ərhav pre tuk əmiə, piak minə mine nowinik minə, mə niprai yermamə mine nitawin, to ripəh nivənyen ye narmaruyen kape Kughen. Kini ye norien kirikianə əmə min, nar yame tukrəmətit to ripəh nivənyen nar yame ramarə rerin. ⁵¹ Taksərig-ru. Jakni nar erkwaig yame Kughen rimnor əpu. Pəh nien mə kitawə fam tukhamhə. Mərig Kughen In tukror nipraitawə fam tukriwi min. ⁵² In tukror aihuaa rəmhen kin naropigient† - nipig naiyuk kape Kughen tukrasək infamien. Naiyuk tukrasək, kini narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min mhapəh nhamhə-minien, kini Kughen tukror nipraitawə tukriwi. ⁵³ Ror məkneikin meinai nar yame tukrəmətit, tukraməkeikei mivən ye nipran yame to ripəh nəmətiten tuk nipig kirik; kini nar yame tukrimhə tukraməkeikei mivən ye nar yame tukramarə kape rerin. ⁵⁴ Nipig narimnar yame tukrəmətit tukrivən ye nar yame to ripəh nəmətiten mine nar yame tukrimhə

^{15:36:} Jon 12:24 ^{15:43:} Fil 3:20-21 * ^{15:45:} Nəgkiarien Gris ramni, “Adam yame ror kiraru kin,” in e Yesu Kristo. ^{15:51:} 1 Tes 4:15-17 † ^{15:52:} Nəgkiarien Gris ramni min mimə, “tukror aihaa rəmhen kin yermamə ramapiriapir marha min.” ^{15:52:} Mat 24:31 ^{15:53:} 2 Kor 5:4

tukrivən ye nar yame tukramarə kape rerin, kini nəgkiarinen yame kimirai ta tukruə mor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“Kughen rimnarowagin ye nəsaninien kape nimhəyen mapita, kini norien kape nimhəyen ruirkək.”

(Aes 25:8)

⁵⁵ “!Ah, nimhəyen! ?Takhawor pən iran mine mapita əmawə?

!Ah, nimhəyen! ?Takhawor pən iran mine moriah əmawə?”

(Hos 13:14)

⁵⁶ Təvhagə has in rəmhen əmə kin nar kirik yame raməkwhopni narmamə. Kini loa ramor mə təvhagə has, kafan nəsaninien rehuə. ⁵⁷ !Mərig pəh khani vi vi Kughen meinai In rimnor mə Yesu Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə tuksapita ye nimhəyen!

⁵⁸ Ror məknakin, piak minə mine nowinik minə, sərer tim tim. Takhapəh niseighanien kin nar kirik mə tukrikiu-kiu irəmiə. Nipig mifam, taksor wok kape Yermaru yerkimia minə fam, meinai nakharkun mə wok kape Yesu Yermaru yame nakasor, pəh nien mə nar apnapig əmə.

16

Mane tuk nasituyen ye nəməhuak minə apa Jerusalem

¹ Taktakun jakni mane yame tukrasitu ye niməhuak apa Jerusalem. Taksor əmə nar kirikianə yame yimini-pən tuk niməhuak apa Galesia. ² Ye Sande minə fam, kimia fam kirikianə kirikianə takasəkeikei masərəhu karin mane kirik. Yermamə yame ravəh mane ehuə, tukrərəhu karin ripsaah; kini yame ravəh mane kəskəh, in tukrərəhu karin rikəskəh əmə. Ror məkneikin mə nipig jakurə tuk əmia, takhapəh min nisarkutien tuk narha-kinien mane. ³ Kini taksərip-ərhav narmamə yamə mine tukhapik mane mamhavən, kini nipig jakurə, jakrai nəkwəkwə yame ramni-ərhav əriə kimi niməhuak apa Jerusalem, kini mher-pən kin əriə khapik mane a mhavən apaikin. ⁴ Tukmə yakəm mə rhuvə mə yo min jakvən, iriə tuksəri-pə yo.

Nəriwəkien kape nəmehuə minə tiksın

⁵ Kwasig ikin yakurə mivaag-pre kin əmia, jakvən Masedonia, meinai jakəkupən mivən mivaag-pən kin niməhuak minə aikin. ⁶ Tukmə ror jakarə kəskəh kitawə-m kimia. Tukmə rhawor tuksarə əmə miseriaji-pən nipig kape nokieiyen tukror infamien. Ror məkneikin mə takharkun nasituyen irak tuk nəriwəkien kafak ikin hiə yakamvən ikin. ⁷ Yakpəh norkeikeiyen mə nipig jakurə məm əmia, məkneikin jakaməkeikei marə mier min. Mərig yakorkeikei mə jakurə kisarə kəskəh əmə, tukmə Yermaru reighan kin. ⁸ Mərig kwasig ikin yakurə, yakmə jakamarə Efesas meriaji-pən nipig kape Pentekos, ⁹ meinai Kughen rimnəhitə ye swatuk ehuə tuk yo mə jakor wok huvə yame ramkuə kin kwənkwan ripsaah, nar apnapig narmamə ripsaah kisarkut mə tuksətapig kin yo tuk norien wok.

¹⁰ Tukmə Timoti rurə məm əmia, havəhsi-pən nisaiiyen kimin, meinai in ramor wok kape Yermaru rəmhen kin yo. ¹¹ Takhapəh nisorien mə kimia kirik tukrəm-əhu in. Taksasitu iran misher-pə min kin pəh rirerig-pə min tuk yo. Yo yakawhin piautawə minə iriə Timoti mə tukhauə misəm yo.

¹² Kini ye nikarin kape piautawə e Apolos, yimnamaiyoh əusik-əusik mə in tukraməkeikei mikwasig kin piautawə minə mhaurə misəm əmia. In riphəh norkeikei-pikien mə tukrurə ai taktakun, mərig tukruə ye nipig yame ratuatuk tukun.

¹³ Takasərig əmia. Taksərer tim tim ye nhatətəyen kapəmia. Takhapəh nhaginien. Misor nətərigien kapəmia riskai. ¹⁴ Narimnar fam yame kimia takasor, sor ye norkeikeiyen.

¹⁵ Kimia nakharkun mhamə kwən a Stefanas mine kafan minə iriə kimisəkupən mhani nəfrakisien ye Yesu apa tanə Akaea. Kini iriə kisarkut skai tuk nasituyen ye niməhuak

minə. Yakamni skai pre tuk əmiə piak minə mə, ¹⁶ takhasiai əriə masor nəkwairiə, mine narmamə m-fam yamə mine kasor pik wok ye niməhuak. ¹⁷ Rikik rimnagian nipig Stefanas mine Fotunatas mine Akaekas kimirhitərhav-pə, meinai nar apnapig kimiə nimnharkək, mərig nipig yimnəm ərisir, rəmhen əmə kin yame yimnəm əmiə. ¹⁸ Irisir kimirhərəhsi-haktə pik kafak nətərigien rəmhen əmə kin yame kimirhor irəmiə. Taksəkeikei mhasiai narmamə yamə minə kasor məkneikin.

Pol rimnor infamien ye kafan nəkwəkwə e Fas Korin

¹⁹ Niməhuak minə apa provins e Tarki* kasokrən huvə irəmiə. Akwila mine Prisila kworkeikei pik mə tukrəni-pre huvə tuk əmiə ye nhag Yermaru iriə nəməhuak yamə mine kasofugin ye nimə kapəriu. ²⁰ Piautawə minə fam eikin e kamhani rhuvə pre tuk əmiə. Taksokrən huvə irəmiə minə rəmhen mə kimiə kirikianə əmə ye Yesu Kristo.

²¹ Yo Pol, yakamrai nəgkiarien e kin kwermik.

²² Tukmə yermamə kirik ripəh norkeikeiyen Yesu Yermaru, pəh tukrarə ye narpinien. !Yesu Yermaru kapətawə! !Yuə-ra!

²³ Pəh Yesu Yermaru tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə.

²⁴ Yakamher-pre kin kafak norkeikeiyen kimi əmiə fam ye Yesu Kristo. Amen.

2 Korin

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Korin

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Korin

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Korin, mine nəməhuak minə apa provins a Akaea.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol ruirai ta nəkwəkwə kisisər mher-pən kin kimi niməhuak apa Korin. In e nəkwəkwə yame ror kuas kin. Mərig nəkwəkwə yame ror kirikianə kin, mine nəkwəkwə yame ror kisisər kin, iriu kirarkək; keinein mə iriu pukaa. ?Kwəramətīt ta uə? Nəkwəkwə yame ror kiraru kin, kamni kimə 1 Korin. Kini nəkwəkwə a raməgkiar skai kimi əriə, mə tukrini-əhu norien has minə kapəriə, kini in ramhajoun min əriə kin narimnar pisin minə tiksın. Iriə khapsaah ye niməhuak kasəri-pən nərigien kape Pol yame rimirai ye nəkwəkwə e 1 Korin. Mərig iriə minə tiksın aikin, kamhani mə Pol, pəh nien mə in yemehuə kirik; kini ripəh nəmhenien mə in tukrəvhag kimi əriə. Kini iriə kamhani mə in ramor əmə wok kafan tuk nivəhyen mane.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mamhajoun mə in aposol kirik, kini Kughen rimiwəhsi-pən wok e kimin, kini ratuatuk əmə mə in tukrəwhaag məkneikin kimi əriə. Kini in morkeikei mə tukrini-əhu nəmhajoun eikuə yamə mine kasarə apa Korin. Kini mamaiyoh nəməhuak minə Korin mə tuksasitu mhavəhsi-pən mane kirik yame tukrasitu kin ye niməhuak apa Jerusalem məvigin narmamə meinai sweiwei ramuh əriə.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yame Kughen rimirpen yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yakarərai nəkwəkwə e kimru piautawə Timoti. Nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, niməhuak kape Kughen apa Korin mine narmamə minə fam kape Kughen apa Provins a Akaea. ² Pəh Kughen Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Kughen raməgkiar vivi kimi narmamə yamə mine kisarə ye nipig əutən

³ Pəh khani vi vi Kughen e in Rim Yermaru kapətawə Yesu Kristo. In Tatə yame rikin rehuə tuk narmamə, mine In Kughen yame in nuknei norien kape nəgkiar-vivi-yen kimi narmamə. ⁴ In raməgkiar vi vi kimi ətawə ye nipig əutən minə fam kapətawə, mə kitawə tukharkun nəgkiar-vivi-yen kimi narmamə ye nipig əutən pisin pisin minə yamə mine kamharəpikin. Kitawə tuksəgkiar vi vi kimi əriə rəmhen kin yame Kughen In ramor kimi ətawə. ⁵ Nəmhəyen yame Kristo rimnərig, nəmhəyen kirikianə yame kitawə kasərig ai taktəkun. Kini ye norien kirikianə əmə min, kitawə kasofugin-pən ye Kristo, Kughen raməgkiar vi vi kimi ətawə, kini norien a ramehuə mamvən min tuk narmamə. ⁶ Nipig kimawə yaksərig nəmhəyen ramuə tuk əmawə nipig yakamhani-ərhav nəvsaoyen huvə, kini nəvsaoyen huvə a rafəhsi-haktə nərigien kapəmiə mavəh miragh əmiə. Nipig Kughen raməgkiar vi vi kimi əmawə, ramor mə kimawə jakharkun nəgkiar vi viyen kimi əmiə. Kwənkwai norien a ramkuə ye nimraghien kapətawə, kini nipig nakasarə ye nipig əutən rəmhen əmə kin yame kimawə yimnisarə iran, ramasitu irəmiə mə takamharpin əmə ye nərer-tim-timien. ⁷ Kimawə yaksərhəhu-pən tim tim nərigien kapəməwə ye Kughen mə kimiə taksərer tim tim. Meinai kitawə fam kisarə əmə ye narəyen kirikianə, kimiə taksarə

ye nəmħəyen rəmhen kın yame kımawə yakasarə iran. Kını Kughen raməgkiar vi vi kımı əmiə rəmhen kın yame raməgkiar vi vi kımı əmawə.

⁸ Piak mınə mine nowinik mınə, yaksorkeikei mə takharkun huvə nıpiğ əutən yamə mınə yımnisarə iran apa provins a Tarki. Nahasien ehua mınə kımnhauə tuk əmawə, rapita nəsaninien kapəmawə, mamor rıkimawə raməsik mə to yakhapəh nhamraghien. ⁹ Nəfrakisien, kımawə yımısəriğ mə kineighan-pən ta kın əmawə mə jakhamhə. Məriğ nıpiğ əutən mınə a kımnhauə mə jakhapəh nisətəgtə-atukien irəmawə, mə jaksətəgtə əmə ye Kughen yame ramor narmamə yamə mine kımnhamhə khamragh mın. ¹⁰ İpakə əmə yakhamhə, məriğ Kughen rımivəh mırəğ əmawə. In rirkun nıvəhsi-tayen nıpiğ əutən mınə a tuk əmawə. Kını yakasərəhu-pən nəriğien kapəmawə iran mə tukrıvəhsi-ta nıpiğ əutən mınə a tuk əmawə. ¹¹ Kını In mamor əfrakis məknakin nıpiğ naksəhuak tuk əmawə. Narmamə khapsaah tuksəgnəğın Kughen tuk narımnar huvə yamə mine In ramor kımı əmawə, meinai kımıə nakhapsaah nakasəhuak tuk əmawə.

Narmamə kımnhani hah Pol, məriğ in ramni-ərhav mə kafan norien rhuvə

¹² Nar kırık yame rıkimawə ramagien tukun. Ye norien yame yakasor kımı narmamə apnapıg mınə ye tokrei tanə, mine kımı əmiə, yakasor ye swatuk yame Kughen ramhə-joun. Norien kapəmawə ratuatuk əmə, maməmır əmə ikın rakhak ikın. Kını taktəkun e, ye nəriğien kapəmawə, yakasəriğ mə yakhapəh nisorien nar kırık yame rahas. Pəh nien mə norien kapəmawə ratuatuk məknakin meinai yakhavəh nırkunien kape narmamə, məriğ mə Kughen ramasitu irəmawə yerkin agien. ¹³⁻¹⁴ Yakamhani məkneikın meinai yımnhapəh nharai-pənien nəgkiarien kırık yame rıskai tuk nəvhekınien uə tuk nırkunien nıpran. Taktəkun ai nakwənharkun kəskəh nəriğien kapəmawə, məriğ yakorkeikei mə takhauə mharkun fam. Kını ye norien a, ye nıpiğ Yesu Yermaru tukruə mın iran, kımıə taksagien tuk əmawə rəmhen kın yame kımawə jaksagien tuk əmiə.

Pol rımnarar ye nəriğien kafan tuk nəriwəkien kafan

¹⁵⁻¹⁶ Yakharkun mə rıkimia ragien tuk əmawə, rıkık rımnaməsik mə nıpiğ yakmavən Masedonia, jakəkupən murə məm əmiə, kını nıpiğ yakamtərhav Masedonia, rıkık rımnaməsik mə jakrerıg-pre mın məm əmiə. Ror məkneikın mə takhavəh nıhuvəyen mıkıraru. Kını ai, rıkık rımnaməsik mə taksasitu irak mısher-pən kın yo apa ye provins a Judia. ¹⁷ Apa kupan, yakmə jakurə məm əmiə. Kını ai yımnarar ye nəriğien kafak ye nıkarın kape nəriwəkien kafak. ?Kını nakhamə ta mə yakaməgkiar apnapıg əmə ye nəriwəkien kafak uə? Nıkam. Nəriğien kafak rıpəh nısi-pənien tuk norien kape tokrei tanə, rəmhen kın yame narmamə kaseighan kın nar kırık mamhani hah mın ye nıpiğ kırıkianə. ¹⁸ Kughen raməfrakis nıpiğ m-fam; kını yakamhakwasıg kın norien kafan nıpiğ yaksəgkiar kımı əmiə. Yakhapəh nısorpirh-pirh-ien nəgkiarien mır e “Əwəh” mine “Nıkam” ye nıpiğ kırıkianə. ¹⁹ Kıməsır Saelas* mine Timoti yımırhurə mırhını-ərhav-pre Ji Kughen e Yesu Kristo tuk əmiə, kını In to rıpəh nınıyen “Əwəh” mine “Nıkam” ye nıpiğ kırıkianə. Nıkam. Nıpiğ mıfam, nəgkiarien kafan kırıkianə əmə. ²⁰ Ror məkneikın meinai nar apnapıg Kughen rımını promes kuvhuun, iriə kımnhauə mısor nəfrakisien kın ye Yesu Kristo. Kını kıtawə kamhavəh-si haktə nhag Kughen mhani-pən tukun mhamə, “Amen. Əwəh.” ²¹ Kughen əmə ramor əmawə yaksərəer tim tim ye Kristo kıtawə-m kımia. In rımırpen ətawə, ²² kını mıvəh-si pə Nanmın kafan yerkitawə mamor nımtətien ye nımrəghien kapətawə mə In, kafan e kıtawə. Kını taktəkun ai, kıtawə kwənharkun mə kafan promes mınə tukhauə mısor nəfrakisien kın tuk nıpiğ kırık ye nımrəghien kapətawə.

1:8: Wok 19:23; 1 Kor 15:32 **1:10:** 2 Tim 4:18 **1:13-14:** 2 Kor 5:12; Fil 2:16 **1:15-16:** 1 Kor 16:5-6

* **1:19:** Saelas, nhag pısın kırık e “Silvanus.” **1:19:** Wok 18:5 **1:20:** Rev 3:14 **1:22:** 2 Kor 5:5; Efes 1:13-14

²³ Kini yakvəh kwəsu ye nhag Kughen mə yimnapəh nireng-pre-min-ien Korin məm əmiə meinai to yakpiurə, mīpiəgkiar skai pre kimi əmiə, kini moriah əmiə. ²⁴ Pəh nien mə yaksarkut tuk nehuəyen irəmiə mə jakhavəhsi-pre əmə nəgkiarien kimiə əmiə mə taksəri-pən, mərig kimiə nakwəsərer tīmtim ta ye nhatətəyen kapəmiə. Kini kasor wok kwis kitawə-m kimiə mə rikimiə tukragien.

2

¹ Ror məkneikin mə yaknərig ta mə jakpəh nurə-minien mægkiar skai pre kimi əmiə, mor rikimiə rəmhə. ² Kini, tukmə yakor rikimiə rəmhə, ?pa irəmiə tukror rikik ragien? Kirkək, meinai yimnor rikimiə m-fam rəmhə. ³ Ror pən, yimīrai nəkwəkwə kirik mher-pre kin, mə jakwəhsi-haktə nərigien kin kapəmiə. Yakpəh norkeikeiyen mə tukmə yakurə məm əmiə, rikik rarkwao tuk norien kapəmiə yamə mine khapəh nisəmhenien. Mərig norien kapəmiə tukraməkeikei mor rikik ragien. Kini tukmə rikik ragien, kitawə fam rikitawə tukragien. ⁴ Nīpig yimīrai nəkwəkwə a mher-pre kin kimi əmiə, rikik rəpou pik tuk əmiə, kini rikik rarkwopir, nehe nimirik rimnaiyu tuk əmiə. Mərig yimīpəh nīraiyeen nəkwəkwə a mə jakor rikimiə rəpou; mərig yimīrai mə takharkun mə norkeikeiyen kafak rehuə tuk əmiə.

Takhapəh nisarpinien tai təvhagə has

⁵ Yakpəh norkeikeiyen mə jakaməkeikei mægkiar skai pre kimi əmiə. Mərig yakorkeikei mə jakni mə yermamə yame rimnor nahasien, * pəh nien mə rimnor yo pisin əmə yakamərig rahas tukun, mərig rimnor ətawə fam kisərig rahas tukun. ⁶ Narpinien yame kimiə khapsaah nīmnhavəhsi-pən ta kimin nəmhen. ⁷ Mərig taktəkun ai, takasəkeikei misərukīn kafan norien has kini misəgkiar vi vi kimin tamə rikin rəpou pik kini rapəh nhatətəyen kafan. ⁸ Yakamni-pre skai tuk əmiə mə takhavən misor rhuvə pən kimin mə in tukrirkun mə kimiə naksorkeikei in. ⁹ Yimīrai nəkwəkwə a mher-pre kin kimi əmiə mə jakəm-ru mə ?taksor nəkwəkwə ye narimnar fam, uə nīkam?† ¹⁰ Tukmə kimiə nakwəsərukīn norien has kape yermamə kirik, yo min jakərukīn kafan norien has. Kini tukmə kwən a rimnor rahas pə kimi yo rəmhen mə jakor mīrhuvə tuk əmru minə, mərig Kristo rirkun mə yakwor rhuvə ta tuk əmru minə mə jakwasitu irəmiə ¹¹ mə Setan tukripəh nəwhaiyeen kwhen kapətawə, meinai kitawə kwənharkun ta kafan nərigien tuk norien nahasien.

Narmamə yamə mine kamhani ərhav nəvsaoyen huvə

¹² Nīpig yimavən apa Troas tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen kape Kristo, yimnapəmə Yesu Yermaru rimnəhitə ye kwəruə kirik kimi yo. ¹³ Mərig nəmərinuyen rirkək irak meinai yimīpəh nəmien piak Taetas aikin. Kini yimnapəwīə kin nəmə Troas mītərhav mivən Masedonia mamarhakīn in.

¹⁴ Pəh khani vi vi Kughen yame ramofugxn ətawə kasərer ye nimir narmamə ikin min fam, rəmhen kin yame king ramapita tikmir minə kafan, məmərīp əriə ye nimir namramə mifam. Mərig Kughen ramərīp ətawə ye nimir narmamə mə tukhani-ərhav nəgkiarien kafan, rəmhen kin yame senta ramənaah ikin minə fam. ¹⁵⁻¹⁶ Ye nimir Kughen, kimawə yaksəmhen kin senta yame raməpnah narmamə, meinai kimawə yakamhavəh Yesu Kristo mamhavən kimi narmamə m-fam. Narmamə yamə mine kishatətə iran, kharkun mə senta e rapien huvə, kini Kughen ravəh mīragh əriə. Mərig narmamə tiksīn, kasərig nəmiəv senta a rapien kin nīmḥəyen, ramhajoun mə Kughen tukror narpinien kimi əriə.

1:24: 1 Pita 5:3 **2:1:** 1 Kor 4:21 **2:4:** Wok 20:31 * **2:5:** Yeməhuak kirik irəriə rimnor apnapig nar, mikir-ta piraovin vi kape rimni. Kini Pol rimini-pən tuk əriə mə tukhawəsi-pən narpinien kimin in ye 1 Kor 5:1-5. † **2:9:** Pol rimə tukrirkun ru mə kwəsəri-pən nəgkiarien kafan misher-ye rhav əfrakis kin kwən a yame rikir-ta piahuaru kape rimni, uə nīkam. **2:11:** Luk 22:31 **2:12:** Wok 14:27; 1 Kor 16:9 **2:13:** Wok 20:1

Wok e rehuə pik, yermamə kirik rīpəh nəmhenien mə to ror infamien iran. ¹⁷ Kimawə yakhapəh nisəmhenien kin narmamə tiksın yame iriə khapsaah kamhani ərhav nəgkiarīen kape Kughen tuk nivəh-əməyen mane. Nīkam. Kughen rīmnhēr-pə kin əmawə, kini kimawə yakasofugin-pən ye Kristo, mhani-ərhav nəvsaoyen huvə. Kini ye nīmri Kughen, nəgkiarīen kapəməwə ramsi-pən yerkimawə m-fam.

3

Kughen rīmīrpen-pən nar vi kirik kimi narmamə

¹ Tukmə ror kimiə nakhamə kimawə yakamhavəhsi-haktə atuk əmawə ye nīmrimīə, məriḡ nīkam. Tukmə yepsipis minə kamhauə iməmiə ikin, tukasəkeikei mhavəh leta yame kimīrai tuk nīni-ərhavyen norien kapəriə kimi əmiə. Uə nīpig tukmə khatərhav, tukasəkeikei mhavəh leta yame kimiə takharai yame tukshen-hen narmamə kin, pəh tukirkun əriə. Məriḡ kimawə yakhapəh nhavəhyen leta kirik məknakin, meinai ² kimiə naksəmhen kin leta yame ramor əpu wok kapəməwə. Leta e kimīrai-pən yerkimawə, yame narmamə m-fam kasəvhuekin mharkun nīpran. ³ Nīmraghien kapəmiə ramhājoun mə kimiə naksəmhen kin leta kirik yame Kristo rīmīrai kini narmamə kasəvheikin. Kimiə kwəkwai wok kapəməwə. Kimiə naksəmhen kin leta yame Nanmīn kape Kughen rīmīrai. Məriḡ pəh nien mə rīmīrəh pen mīrai-pən ye nəkwəkwə; məriḡ rīmīrai yerki yermamə.

⁴ Yaksətghaa kin nəgkiarīen minə məknen meinai Kristo ramarə yerkimawə kini yakshatətə tīmtim ye Kughen.

⁵ Yakhapəh nisəriḡien mə kimawə əmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik. Məriḡ tukmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik, in e Kughen ravəhsi-pə nirkunien tukun. ⁶ In rīmnor əmawə yaksəmhen mə jakhauə kafan yorwok minə mhani-ərhav nəgkiarīen vi yame In rīmīrpen ta. Nəgkiarīen vi e yame Kughen rīmīrpen, pəh nien mə ramsi-pən tuk loa yame kamrai-pən ye nəkwəkwə, məriḡ ramsi-pən tuk Nanmīn kape Kughen. Meinai loa yame kimīrai-pən ye nəkwəkwə ravəhsi-pən nīmḥəyen kimi narmamə; məriḡ Nanmīn kape Kughen ravəhsi-pə nīmraghien.

⁷ Nīpig Kughen rīmīrai-pən loa ye kapiēr kini mivəhsi-pən kimi Moses,* nīkhakien aikin kape Kughen; kini nīmri Moses rhakak mīn. Kini nəmə Isrel to khapəh nisarhāpənien misəm nīmrin, nar apnapig mə nīkhakien natukreiwaiyu mīrkək. Kini loa e ravəhsi-pə pawk nīmḥəyen, məriḡ rakhak, ⁸ kini wok kape Nanmīn kape Kughen rakhak pik rapita. ⁹ Loa a yame rakhak, kafan e wok, Kughen raməkir narmamə mivəhsi-pən narpinien kimi əriə. Məriḡ wok yame Nanmīn kape Kughen ramor, in e narmamə khauə misatuatuk ye nīmri Kughen. !Wok e rakhak pik rapita! ¹⁰ Nəfrakisien, nar yame rīmnaḥak məkupən, taktəkun ai, rīpəh nīkhakien. Meinai nar yame rakhak pik rīnapita yame rīmnaḥak məkupən. ¹¹ Loa yame tikrīpīrkək tuk nīpig kirik rīmauə ye nīkhakien, məriḡ wok kape Nanmīn kape Kughen yame tukramarə rerin, in rhakak pik əgkəp.

¹² Ror məkneikin mə yakasərhū-pən tim tim kapəməwə nəriḡien ye wok a kape Nanmīn kape Kughen, masətghaa kin nīni-ərhavyen kafan nəgkiarīen. ¹³ Kimawə yakhapəh nisəmhenien kin Moses yame, nīpig nīmrin rhakak kape nīpig kwəkwə əmə, in rīmnatuopis in kin neipən mə nəmə Isrel tukhapəh nisəmien nīkhakien ye nīmrin. ¹⁴ Məriḡ Kughen rīmnor kapəriə kapə riskai. Kini ye nīpig a, muə meriaji-pə taktəkun, nīpig iriə kasəvheikin Ol Testamen, khapəh nharkunien nīpran, rəmhen kin yame neipən kirik raməker əswasig kin nirkunien kapəriə. Kughen rīpəh nivəhsi-tayen neipən

2:15-16: Luk 2:34; 2 Kor 3:5-6 **3:1:** Wok 18:27; 2 Kor 5:12 **3:2:** 1 Kor 9:2 **3:3:** Eks 24:12; Jer 31:33; Esik 36:26-27 **3:4:** Wok 20:31 **3:6:** Jer 31:31; Jon 6:63; 1 Kor 11:25 * **3:7:** 3m-ru Dut 5:22. **3:7:** Eks 34:29
3:9: Dut 27:26; Rom 1:17 **3:11:** Luk 22:31 **3:12:** Wok 14:27; 1 Kor 16:9 **3:13:** Eks 34:33

a tuk əriə; ramrəhsi-ta əmə tuk narmamə yamə mine kasofugin kwhen kapəriə iriə Kristo. ¹⁵ Nəfrakisien, meriaji-pə taktəkun mine, nipiğ kasəvheikin nəkwəkwə yamə mine Moses rimirai, rəmhen kin neipən kirik yame raməker əswasig kin nirkunien kapəriə. ¹⁶ Mərig narmamə m-fam yamə mine kasarar ye nərigien kapəriə mhauə tuk Kughen, Kughen tukriəhsi-ta neipən a.

¹⁷ Yesu Yermaru In ror Nanmin. Kini ikin Nanmin kape Yermaru raməmır ikin, In ramrisin narmamə. ¹⁸ Kini kitawə fam kasor əpu nikhakien kape Kughen, narmamə kasəm; pəh nien mə kitawə kisatuopis ətawə. Nipiğ m-fam In ramarar irətawə mə tukhauə misəmhen kin In. Nikhakien kafan rarkurao irətawə mameihuə. Nikhakien e ramsi-pən tuk Yermaru kapətawə yame In Nanmin Rhakə.

4

¹ Kughen, rikin rehuə tuk əmawə, ror pən rikimawə ripəh nəpouyen tuk norien wok e kape nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə kafan. ² To yakhapəh nisorien norien yame kamor apis-apis mine norien yame ror naurisien. To yakhapəh niseikuəyen mhapəh nhaukreikinien niprai nəgkiarien kape Kughen. !Nikam! Kimawə yakamhani-ərhav əmə nəfrakisien, kini ye norien minə a, ye nimri Kughen, yakasor əpu əmawə ye nimri narmamə, mə ye nərigien kapəriə, tukharkun mə wok kapəmawə ratuatuk. ³ Tukmə ror nəvsaoyen huvə yame yakamhani-ərhav, nipran ramerkwaig tuk narmamə tiksın; mərig ramerkwaig əmə tuk narmamə yamə mine kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nap ehuə. ⁴ Narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen kasəri-pən swatuk ai, meinai Setan e yarmhə in ramarmaru ye tokrei tanə, rimnatuopis əriə mə tukhapəh nisəmien nikhakien kape nəvsaoyen huvə yame nikhakien risia-pen əriə. Nikhakien a ramsi-pən tuk Kristo yame In ravəh əfrakis Nanmin kape Kughen. ⁵ Ror məkneikin meinai kimawə yakhapəh nhani-ərhav-atuk-ien əmawə; mərig yakhani-ərhav Yesu Kristo mə In Yermaru. Kini In rimnher-pə kin əmawə mə kimawə yor atuə kin minə kapəmiə. ⁶ Meinai Kughen e yame rimini kupən mimə, “Pəh nikhakien tukriəvən məsiə-pən ikin rəpignap ikin,” (Jen 1:3) in Kughen kirikianə əmə yame raməsia-pən yerkitawə mə kitawə tukharkun nəsaninien mine nihuvəyen kafan yame kitawə kasəm ye Kristo.

Kitawə kisəmhen əmə kin nitip yame ramətīt aihuaa əmə

⁷ Kitawə kisəmhen kin nitip* yame Kughen ravai-pən narimnar huvə ikin kafan; mərig nitip raməmətīt aihuaa əmə. Ramhajoun-pən mə nəsaninien əfrakis ramsi-pən tuk Kughen, ripəh nisi-pəyen tuk ətawə.

⁸ Nipiğ ətən minə khapsaah kamharəh-pikin əmawə, mərig khapəh nisoriahyen əmawə. Nipiğ tiksın, yakhapəh nisəmien swatuk, mərig yakhapəh nisəpəhyen. ⁹ Kamoh əmawə, mərig Kughen ripəh nəpəhyen əmawə. Kaməsik əmawə, mərig kipəh narkwhopniyen əmawə. ¹⁰⁻¹¹ Ikin pukaa yakamhavən ikin, rikimawə raməsik mə kimnhopni Yesu, kini kimə tukhopni min əmawə tuk nini-ərhavyen nhagin. Mərig kimawə yakasəkeikei tuk nini-ərhavyen nhagin mə tukirkun mə Yesu rimamragh. Kughen rimneighan kin əmawə mə jəksərig nəmhəyen mə tukəm kirkun mə Yesu e in e rimamragh mivəhsi-pən nəsaninien ye nipraimawə yame tuk nipiğ kirik tukrəmətīt. ¹² Ror pən, nipiğ mifam ipakə əmə yakamhamə mə kimiə takhavəh nimraghien rerin.

¹³ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Nar yame yakamni nəfrakisien iran, yakamni-ərhav.” (Sam 116:10) Kini ye norien kirikianə əmə kape nhatətəyen, kimawə min yakamhani nəfrakisien iran, ror pən yakamhani ərhav, ¹⁴ meinai kimawə yakharkun mə Yermamə yame rimnor Yesu

3:16: Eks 34:34 **3:17:** Jon 8:36; Rom 8:2 **4:2:** 2 Kor 2:17; 1 Tes 2:5 **4:4:** Efes 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3 **4:6:** Jen 1:3; Aes 9:2; 2 Kor 3:18 * **4:7:** Gris ramni “jag” yame kimnor kin nimoptanə skai. **4:7:** 2 Kor 5:1 **4:8:** 2 Kor 1:8; 7:5 **4:10-11:** 1 Kor 15:31 **4:10-11:** Rom 8:36

ramragh min ye nimhøyen kafan, In tukror min atawə-m kimiə tukamhamragh min ye nimhøyen kitawə Yesu, tuksarə kitawə min. ¹⁵ Yimnharəh pikin nəmhøyen minə e mə kimiə taksarə huvə iran. Kini nipig m-fam nihuvəyen kape Kughen ravi-pə narmamə khapsaah min kamhauə tuk Kristo. Tukhani vi vi Kughen nipig m-fam, mhavəhsi-haktə nhagin mə In yerpig pik.

¹⁶ Ror pən rikimawə ripəh nəpouyen. Nar apnapig mə nipraimawə rameiwaiyu ai taktəkun mine, mərig nipig mifam Kughen ramor rikimawə ramhuvə min. ¹⁷ Meinai nipig autən yame mine yaksarə irəriə, iriə nar apnapig əmə. Tukhapəh nisəmieren ror tu. Mərig kwənkwairiə in nikhakien yame raməmır rerin; kini in rehuə mihuvə mapita narimnar m-fam. ¹⁸ Ror pən, kitawə khapəh nisərig-pikien tuk nar yame kasəm kin nimritawə, mərig kisərig pik nar yame kitawə khapəh nisəmien. Meinai narimnar yame kasəm kin nimritawə, kasəmır kape nipig kwakwə əmə. Mərig narimnar yame khapəh nisəmien kasəmır kape rerin.

5

Niprai narmamə tukror pisin apa ye rao ye neai

¹ Kitawə kharkun mə nipraitawə in rəmhen kin nimə tapolen yame kisarə iran ye tokrei tanə e. Kini tuk nipig kirik tukrəmətit mahas. Kini nipig nimə tapolen a tukrirkək ye tokrei tanə, mərig apa ye rao ye neai, kapətawə kirik aikin nimə vi yame pəh nien mə yermamə ramor, mərig Kughen əmə ramor. In e nipraitawə yame rivi, tukramarə rerin ikin. ² Mərig taktəkun ai, kitawə kisarə ye nipraitawə kape tokrei tanə, misasək, misorkeikei pik mə nipig tukruə yame kitawə tukpihavəh nipraitawə vi kape rao ye neai, rəmhen kin yame kamhavən ye neipən vi. ³ Meinai pəh nien mə kitawə tukhavəh nanmitawə əmə, yame nipraitawə rirkək. Mərig tukhavəh nipraitawə vi, kape rao ye neai. ⁴ Nipig kisarə ye tokrei tanə ye nipraitawə yame tukripimətit, rikitawə rəpou, kisorkeikei mə tuksəpəh nəmhøyen. Mərig pəh nien mə kisorkeikei mə nipig tukhamhə, tuksəta əgkəp ye nipraitawə. Nikam. Mərig kisorkeikei mə nipraitawə tukro ta kin yame rakwas kape tokrei tanə, mipəh yame rivi kape rao ye neai. ⁵ Kini Kughen rimnor atawə mə tuksarə ye nimraghien vi, mivəhsi-pə Nanmin Kafan mə tukrhajoun huvə atawə mə kafan narimnar minə e tukhauə misor nəfrakisien kin.

⁶ Ror pən, nərigien kapətawə riskai, kini kharkun huvə mə nipig kisarə əmə ye nipraitawə kape tokrei tanə, kitawə khapəh nisəmieren imei Yesu Yermaru. ⁷ Nhatətəyen kapətawə ramkir atawə; pəh nien mə narimnar yame kasəm ramhajoun swatuk. ⁸ Yakamni mə nərigien kapətawə riskai, kini kisorkeikei mə tuksəpəh nipraitawə mhavən ye nimə vi kapətawə kitawə Yesu. ⁹ Nar apnapig tukmə kisarə ye nipraitawə kape tokrei tanə e, uə kisəpəh nipraitawə kape tokrei tanə misarə ye rao ye neai, mərig narimnar yame kasor, kasor əmə mə Yesu, rikin tukragien tuk atawə. ¹⁰ Kasor məkneikin meinai kitawə m-fam tukasəkeikei masərer əkupən ye Kristo mə In tukrəkir norien minə kapətawə. Kini kitawə kirikianə kirikianə tukhavəh nərokien rəri-pən narimnar yamə mine kimisor ye tokrei tanə; nar has uə nar huvə.

Wok e kapətawə, mə tukhavi tikmır minə kape Kughen khauə kirikianə iriə min

¹¹ Kini taktəkun ai, yakamhasiai Yesu Yermaru yame tukrəkir narmamə m-fam, ror pən, yaksarkut mə jakhavi-pə narmamə pəh khani nəfrakisien ye Kughen. Kughen ruirkun ta əmawə mine wok kapəmawə; kini yaksorkeikei mə kimiə min takharkun huvə əmawə. ¹² Yakhapəh nisorkeikeiyen mə jakhavəh-si haktə atuk əmawə ye nimrimia, mərig yakamhavəh-si-pre kapəmawə nərigien mə rikimia tukragien tuk əmawə. Kini taktəkun ai, nakharkun nishorpinien nəgkiarien kape narmamə yamə

mine kisausit meinai narmamə kamhavəh-si haktə əmə əriə tuk nhagriə, mhapəh nisəkirien nimiraghien kapəriə. ¹³ Tukmə nakhamə kimawə yaksarmar, pəh Kughen tukrəm əmhen əmawə. Mərig tukmə nakhamə nirkunien kapəməwə rəmhen, havəh nəgkiarien kapəməwə pəh tukrasitu irəmiə. ¹⁴ Ror məkneikin meinai norkeikeiyen kape Kristo ramarmaru irəməwə, meinai yakharkun huvə mə yermamə kirikianə rimamhə tuk narmamə m-fam. Ror məkneikin mə kitawə m-fam tukasəkeikei misəpəh təvhagə has, rəmhen kin yame yermamə mhə reinein norien təvhagə has. ¹⁵ Kini yakharkun mə Yesu rimamhə tuk narmamə m-fam mə iriə yamə mine kamhamragh, tukhapəh nisorien narimnar yamə iriə atuk əmə kisorkeikei; mərig iriə tukasəkeikei misor norien yamə mine Yesu rorkeikei - in e yermamə yame rimamhə tuk əriə kini mimiragh min ye nimirhəyen.

¹⁶ Ror məkneikin, mə taktəkun ai, yakhapəh nisəkirien narmamə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasəkir narmamə iran. Kupan, yimisəkir Kristo ye norien a, mərig taktəkun ai, yakhapəh nisorien. ¹⁷ Ror məkneikin, narmamə yamə mine kamhauə masor kirikianə ye Kristo, Kughen ramor vi əriə. !Nar akwas raməta iran! Nar vi ramuə iran. ¹⁸ Narimnar minə fam a kamhasi-pən tuk Kughen. Kupan, kitawə kimisor tikmir kitawə Kughen; mərig ye Kristo, In rimnəpkəfugin ətawə kwənhauə ipakə tukun, minor ətawə kwənhauə In minə tiksın. Kini mivəhsi-pə wok e kimi əmawə, in e mə tukhavi tikmir minə kafan khauə In minə tiksın. ¹⁹ Nəgkiarien e yakamni, niran ramni mə Kughen rimivi-pə tikmir minə kafan ye tokrei tanə khauə misor kirikianə ye Kristo, mipəh nəvheikinien kapəriə norien has minə. Kini mivəhsi-pə nəgkiarien e kimi əmawə kape nivipəyən tikmir minə kafan khauə misor kirikianə iriə min. ²⁰ Ror məkneikin, kimawə yəgkiar minə tiksın kape Kughen. Rəmhen kin Kughen ramokrən kin narmamə nipig kimawə yaksəgkiar. Kini yaksaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo mə taksəpəh norien kape tikmir minə, mhauə misor kirikianə kimiə Kughen. ²¹ Kughen rimmor Kristo yame norien has rirkək iran, In sakrefaes kape norien has minə kapətawə, mə tukshatətə misatuatuk ye nimir Kughen.

6

¹ Meinai kimawə yakasor wok kirikianə kimawə Kughen, yakasaiyoh-pre skai əmiə mə nipig Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyən kimi əmiə, takhapəh nhavəhyen mə in nar apnapig əmə. ² Meinai Kughen ramni mima,

“Yimnərig ik ye nipig atuatuk,

mamasitu iram ye nipig kape nivəh-miraghien.” (*Aes 49:8*) Yakamni-pre tuk əmiə mə taktəkun ai, rinor nipig atuatuk kape Kughen tukrivəh miragh əmiə.

Pol raməvsao kin nipig autən minə ye nimiraghien kafan

³ Yakhapəh nisorien nar kirik mə yermamə tukrimir ye nhatətəyən kafan tukun, tamə narmamə kamhani hah wok kapəməwə tukun. ⁴ Mərig norien minə fam ye nimiraghien kapəməwə kashajoun mə kimawə yorwok minə əfrakis kape Kughen: Kimawə yaksərer tim tim ye nipig kape nəmhəyən, mine ye nipig autən minə, mine ye nipig yakasərig rahas. ⁵ Narmamə kamhauh əmawə, misəhi-pən əmawə ye kalabus. Mharpəhu əmawə mə tukhauh əmawə. Yimisor wok ehua, mhapəh nisapirien yenpig, kini nikumhə raməs əmawə. ⁶ Yakhapəh nisorien nar kirik yame rəmkimik yerkimawə. Nanmin kape Kughen rukwar yerkimawə, kini yaksorkeikei narmamə ye norkeikeiyen əfrakis. ⁷ Yakamhani əmə nəfrakisien. Kini nəsaninien kape Kughen ramarə irəməwə. Nimiraghien kapəməwə yame ratuatuk ramor əmawə yaksapita tikmir minə kapəməwə, rəmhen kin yame mobael ravəh nau mine kwətavhə mə tukrapita kafan tikmir. ⁸ Narmamə tiksın kamhasiai əmawə; tiksın kasəm-əhu əmawə. Tiksın

kamhani hah əmawə; tiksın kamhani huvə əmawə. Kini nıpiğ kimawə yakamhani mə kimawə aposol kape Kughen minə, tiksın kamhani neikuəyen irəməwə. Məriğ kimawə yorwok əfrakis minə tiksın kape Kughen. ⁹ Narmamə tiksın khapəh niseighanien kin mə kimawə aposol minə əfrakis. Nıpiğ mifam nımhəyen ramuə ipakə tuk əmawə, məriğ yakamhamragh əmə. Kamuh əmawə, məriğ khapəh nhopniyen əmawə. ¹⁰ Rikimawə rəpou, məriğ nıpiğ mifam yaksagien əmə. Kapəməwə nar kirik rirkək, məriğ kimawə yaksor narmamə khapsaah kapəriə nautə rıpsaah ye rao ye neai. Kapəməwə nar rirkək, məriğ yakamhavəh narımnar fam.

¹¹ Nəmə Korin, yımnhani-pre nəgkiarieren minə fam mhapəh nisəpəhyen kirik; kini yaksorkeikei əmiə yerkimawə m-fam. ¹² Kimawə yakhapəh nisərer-əswasigien kin norkeikeiyen tuk əmiə, məriğ kimiə naksərer əswasig kin norkeikeiyen tuk əmawə. ¹³ Taktəkun ai, yakaməgkiar kimi əmiə rəmhen kin kwajikovə minə əgkəp kafak mamni mə ratuatuk əmə mə kimiə min taksorkeikei əmawə yerkimia m-fam.

Yəhuak minə tukhapəh nisəriwək-pəniyen tuk yamə mine khapəh nisəhuakien

¹⁴ Takhapəh niseighanien kin narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien mə taksor kwis wok* meinai, ?norien atuaturuk mine norien has kirarkun nwor-kwisien nar kirik uə? ?Uə nıkhakien mine nəpignapien to kwofugin kirikianə uə? Nıkam. ¹⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, Kristo mine Setan†, to kirəpəh nıreani-kwisien nəgkiarieren kirikianə. ?Yeməhuak mine yermamə yame rıpəh nəhuakien, iriu kirarkun nıworien nar kirik ye nəriğien kirikianə uə? !Nıkam! ¹⁶ Ye Nimə Ehuə kape Kughen, ikin kirik rirkək aikin kape kughen eikuə minə, meinai kitawə e Nimə kape Kughen yame ramragh. Kini Kughen ramni mə,

“Yo jakamarə kimawə miriə,
mameriwək kimawə miriə.”

Kini mımə,

“Jakor Yo mə Yo Kughen kapəriə,
kini iriə tukhauə kafak narmamə minə.”

(Lev 26:12; Jer 32:38; Esik 37:27)

¹⁷ Kini Yermaru ramni min mə,

“Ror məkneikin, səta irəriə, mhavən isok tuk əriə.
Mhapəh nharapien nar yame rəmkimik ye nımrik,
kini rikik tukragien mə jakvəh əmiə.”

(Aes 52:11; Esik 20:34, 41)

¹⁸ Kini Kughen Yermaru yame In Yerpıriğ Pik ramni min mımə,

“Kini jakor Yo mə Rımimiə,
kini kimiə takhauə kwajikovə minə kafak.”

(2 Saml 7:8, 14)

7

¹ Yo minə tiksın. Nəgkiarieren minə e yame Kughen rımırpen, kapəwə. Ror pən, pəh kisəspir rikitawə, mhavəhsi-ta narımnar fam yamə mine kəsor nıpraitawə mine nəriğien kapəwə kasəmkimik. Kini pəh kisərehu karin əwəwə mə kitawə kape Kughen minə əmə, meinai kitawə kamhasiai Kughen.

Pol, rikin ramagien mə nəmə Korin kwənhauə tuk Kughen

² Səhitə yerkimia tuk əmawə meinai yakhapəh nisorien rahas-pən kimi yermamə kirik, mhapəh nhavi-pəyen yermamə kirik ikin rahas ikin, mhapəh nisarkutien mə jakhavəh nar kirik kapəmiə ye norien kirik yame rıpəh natuatukien. ³ Pəh nien mə kimiə nımisor nar kirik rıpəh nəmhenien, yakaməgkiar məkneikin kimi əmiə. Yakwəni-pre ta tuk əmiə mə yaksorkeikei pik əmiə, nar apnapiğ nahasien uə nıhuvəyen ramuə tuk əwəwə-m kimiə,

6:9: 2 Kor 4:10 **6:13:** 1 Kor 4:14 * **6:14:** Gris ramni nuhpikinien ye kau kiraru, kirik yame rehuə, kirik rikəskəh. Kirkwəji əriu mə tukwor wok, məriğ wok rapəh naiyu-huvəyen meinai nehuəyen kapəriu rıpəh nəm nəmhenien. **6:14:** Efes 5:11 † **6:15:** Gris ramni “Beliar.” Nhag pisin kape Setan.

mərig yakhajir əmiə misəkwan əmiə. ⁴ Yo yakamni nəfrakisien irəmiə. Rikik ragien tuk əmiə. Kimiə nakhavəh-si haktə pik kafak nətərigien. Yimnarə ye nəmhəyen rehuə pik, mərig rikik ragien pik tuk əmiə.

⁵ Meinai nipiğ yimnhauə Masedonia, mhapəh nisapisien, mərig nipiğ m-fam, yakamharəh pikin nəmhəyen pisin pisin minə. Ye nimraghien kapəməwə, narmamə kasotgoh, masor nahasien kimi əməwə, kini kimawə yakamhagin. ⁶ Mərig Kughen yame raməgkiar vi vi kimi narmamə yame nərigien kapəriə rəpou, In rimivəhsi-haktə nərigien kapəməwə, mor swatuk kape Taetas ruə məm əməwə. ⁷ Kini pəh nien mə nuəyen əmə kafan yame rimnor rikimawə ramagien, mərig nipiğ nimnhawəh-sihaktə nərigien kafan, rikimawə ramagien min tukun. In rimini-əsah pə tuk yo mə naksorkeikei pik mə takhauə misəm yo. Kini mamni mə rikimiə reihuə tuk yo, mamni mə kimiə naksorkeikei pik yo, masərer matuk tuk nisərer-əswasigien kin narmamə yamə mine kamhani hah yo. In ramni məknakin, rikik ragien mapita.

⁸ Kupən, yimnəm mə nəkwəkwə yame yimnher-pre kin məkupən rimnor rikimiə rəpou, kini yimnərig rahas tukun. Mərig, nar apnapig mə nəkwəkwə a rimnor rikimiə rəpou, yakpəh nərig-rahəs-pik-ien tukun, meinai rikimiə rəpou kape nipiğ kwəkwə əmə. ⁹ Mərig taktəkun ai, rikik ragien, mərig pəh nien mə rikik ragien meinai rikimiə rimnəpou. Nīkam. Rikik ragien mə nipiğ rikimiə rəpou, nimisarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə. Nəfrakisien, Kughen rorkeikei mə rikitawə tukrəpəu tuk norien has minə. Kini kimiə nimisarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has, kini nəgkiarien skai yame yimnhani-pre tuk əmiə ripəh norien əmiə naksəpəh nhatətəyen kapəmiə. ¹⁰ Tukmə rikimiə rəpou tuk norien has minə kapəmiə, rəmhen kin yame Kughen rorkeikei mə rikimiə tukrəpəu tukun, kini misarar ye nərigien kapəmiə, pəh Kughen tukrivəh miragh əmiə. Nərig-rahəsien a ripəh nīkir-pənien narmamə ikin riki narmamə rərhakis ikin. Mərig tukmə narmamə rikiriə rəpou əmə tuk narimnar kape tokrei tanə, nərig-rahəsien a ramkir-pən əriə tuk nimhəyen. ¹¹ Tukmə naksərig rahəs ye norien has minə kapəmiə, rəmhen kin yame Kughen rorkeikei mə taksərig rahəs tukun, nakharkun nisəmien kwənkwan ye nimraghien kapəmiə: in e naksarkut pik mə taksor norien yame ratuatuk, kini misarkut pik mə takhahuatukin norien has minə kapəmiə, kini masəməkin norien has minə, kini misakur mhagin kin norien has minə. Nīmisorkeikei mə taksəm min yo, misərer əswasig kin narmamə yamə mine khani hah yo, kini masərer matuk tuk niwəhsi-pənien narpinien kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə has. Ye norien minə fam kapəmiə, nimishajoun mə nimnhapəh nisorien nar kirik rahəs ye narimnar minə e. ¹² Kini yakamher-pre kin nəkwəkwə e kimi əmiə, mərig pəh nien mə yakamrai nəkwəkwə e mə jakəgkiar ye norien hah kape yermamə kirik*, kini pəh nien mə yakamrai mə jakəgkiar ye yermamə yame kimnoriah in. Nīkam. Yimirai nəkwəkwə minə kimi əmiə mə Kughen tukrasitu irəmiə mə takharkun mə nakhasiai əfrakis Yo. ¹³ Narimnar m-fam a khavəh-si haktə nərigien kapəmiə.

Pəh nien mə kimiə əmə nakhavəh-si haktə nərigien kapəməwə, mərig rikimawə ragien pik min tuk kwən a Taetas, meinai rikin ragien mə kimiə nakhavəh-si haktə min nərigien kafan. ¹⁴ Yakməni-pən tukun mə rikik ragien pik tuk əmiə. Narimnar fam yame yimnhani-pre tuk əmiə, iriə nəfrakisien. Kini ye norien kirikianə əmə min, nipiğ yimini-pən tuk Taetas mə norien kapəmiə rhuvə, kini nipiğ in rimaurə məm əmiə, norien kapəmiə rimnhajoun-pən mə nəgkiarien a yimini irəmiə mamni-pən tuk Taetas in nəfrakisien. Ror pən, nimnhapə nisorien naurisien kimi yo tuk nəgkiarien yame yimini-pən tukun maməgnəgin əmiə. ¹⁵ Taetas, rikin raməsik mə kimiə m-fam əgkəp en nīmisor nəkwəkwə, mhagin kin in mhasiai in nipiğ in rimauə məm əmiə. Kini nipiğ rikin raməsik

^{7:5:} 2 Kor 2:13 ^{7:10:} Mat 27:3-5; Hib 12:16-17 * ^{7:12:} Pol ramni hanə yermamə yame rimnor apnapig nar. Əmru 2 Kor 2:5.

narimnar minə a, norkeikeiyen kafan rehuə tuk əmiə mapita. ¹⁶ Rikik ragien pik meinai yakirkun niniyen nəfrakisien irəmiə ye narimnar fam.

8

Niməhuak apa Jerusalem, nəria nəviginiien rikək, Pol ramni mə nəmə Korin tuksasitu irəria

¹ Piak minə mine nowinik minə, yaksorkeikei mə takharkun mə niməhuak minə apa Masedonia kwəshajoun mə Kughen ramautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi əria. ² Iriə kimisarə pawk ye nəmhəyen ehuə kirik, kapəriə nautə rirkək, mərig nimirghien kapəriə rukwar huvə kin nagienien, ror pən kamhavəh-si-pən mane ehuə kimi nəməhuak minə tiksın. ³ Yakamni-ərhav pre tuk əmiə mə iriə kimnhavəhsi-pən mane ehuə, rapita yame rikiriə rəsik mə tukpihavəh-si pən. Kamhavəhsi-əhrav rəmhen kin yame nərigien kapəriə ramuh, ⁴ misaiyoh əmawə m-ripsaah mə kimawə jakseighan kin əria pəh iriə tuksasitu ye wok kape niwəh-sipənien mane kimi narmamə kape Kughen minə apa Jerusalem. ⁵ Yakhapəh nharkunien mə iriə tuksasitu rehuə məknakin, mərig iriə kisasitu. Kimisəkupən mhavəhsi-pən nimirghien kapəriə kimi Yermaru. Kwasig ikin, khavəhsi-pən nimirghien kapəriə kimi əmawə rəri-pən əmə nərigien kape Kughen.

⁶ Kini kupən, Taetas a in rimnamkir əmiə tuk narukien kin mane kape niməhuak minə; ror pən, yaksəkeikei kimin mə in tukraməkeikei maməmır kimiə min meriaji taksaruk fam kin mane yame takhavəhsi-ərhav. ⁷ Ye narimnar mifam e, kimiə nakasor rhuvə pik mapita, in e, nhatətəyen kapəmiə, mine nəgkiarien kapəmiə, mine nirkunien kapəmiə, mine nərer-timtimien kapəmiə, mine norkeikeiyen kapəmiə tuk əmawə. Kini ye norien kirikianə əmə min, yakorkeikei mə taksarukin mane məknakin ye norien yame rhuvə rapita.

⁸ Pa rimə yakaməkeikei kimi əmiə mə taksor. Mərig yimnhajoun əmiə mə nəmə tanə pisin pisin minə rikiriə ragien tuk nasituyen ye wok a. Kini taktəkun ai, yakmə jakəm-ru mə norkeikeiyen kapəmiə in nəfrakisien rəmhen kin əria, uə nikam. ⁹ Kimiə nakharkun huvə mə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ramautə-pre kin nihuvəyen kafan kimi əmiə. Kafan nəsaninien rehuə pawk, mərig rimauə mə tukrasitu irəmiə, mor In mə kafan nəsaninien rirkək. In rimauə mor In mə kafan nar kirik rirkək ye tokrei tanə mə kimiə takhauə narmamə kape Kughen minə, kapəmiə narimnar tukripsaah ye rao ye neai.

¹⁰ Jakəvhaag kimi əmiə ye norien yame ratuatuk mə taksor. Ye newk yame ruauə muavən, kimiə nimisokupən misorkeikei mə taksarukin mane kape niməhuak minə, kini kimiə min nimisokupən misarukin mane. ¹¹ Taktəkun ai, taksarukin mane mə takseriəji niprai mane yame nimisorkeikei mə takhavəhsi-ərhav. ¹² In nar apnapig mə kapəmiə narimnar ripsaah uə rikəskəh. Kughen, rikin tukragien tuk əmiə tukmə nakhavəh-si pən yerkimie mifam.

¹³ Yakpəh norkeikeiyen mə nipig takhavəhsi-pən mane ehuə kimi niməhuak minə, kwasig ikin, naksəkwəkwə kin mane. Mərig ratuatuk əmə ¹⁴ mə taksasitu ye niməhuak yamə mine kasəkwəkwə kin narimnar, meinai kapəmiə narimnar ripsaah. Kini nipig kirik, tukmə naksəkwəkwə kin nar kirik, iriə tukharkun nisasituyen irəmiə. Norien a takasor, tukasəm nəmhen. ¹⁵ Rəri-pən əmə Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə, “Narmamə yamə mine kamhavəh pawk nəviginiien rehuə, tukrəmhen kin əria; to riphə napitayen.

Mine narmamə yamə mine kamhavəh pawk nəviginiien rəkəskəh, tukhapəh nisəkwəkwəyen kin nəviginiien.” *(Eks 16:18)*

Taetas ramvən apa Korin

¹⁶ Yakamni vi vi Kughen mə ramor riki Taetas ramagien mə tukrasitu irəmiə, rəmhen kin kafak nərigien. ¹⁷ Yimnhani-pən tuk Taetas mə tukrurə məm əmiə; kini rikin ragien tuk norien nəgkiarien kapəmawə. Mərig in min, rikin ragien min tuk nurəyen masitu irəmiə. Ye nərigien əmə kafan rimmorkeikei mə tukrurə məm əmiə. ¹⁸ Kini kimawə yaksher-pre min kin piautawə kirik raurə iriu min. Kwən a, nəməhuak minə kamhasiai in tuk kafan wok tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. ¹⁹ Kini niməhuak minə kimnharpen in mə tukraməriwək kimawə min nipiğ yakhavəhsi-ərhav mane yame nimisarukin. Yakhavəhsi-pən mane kimi niməhuak minə mə jakshajoun mə rikimawə ragien pik tuk nasituyen, mine tuk nivəhsi-haktəyen Kughen. ²⁰ Yaksarkut mə yermamə kirik rikək yame to rini hah əmawə tuk norien kapəmawə tuk nəwhaiyen mane. ²¹ Ror məkneikin meinai, yaksarkut mə jaksor narimnar yame ratuatuk ye nimri Kughen mine ye nimri narmamə.

²² Kini yaksher-pre min kin piautawə kirik in tukrikwasig kin Taetas mine in kirik. Yimnharkun mə kwən a rorkeikei pik mə tukrasitu ye norien ripsaah mine ye wok ripsaah. Kini taktəkun ai in rorkeikei pik mə tukrasitu irəmiə meinai in ramni nəfrakisien irəmiə. ²³ Kini Taetas, kimru min yakawor wok kirikianə. Kini kwən a rikwasig kin Taetas in min ramor wok ye kwerkwan irəmiə, masitu irəmiə. Mine piautawə mir kiraru e, yame niməhuak minə kisher-pə kin əriu, karəhsi-haktə nhag Kristo. ²⁴ Sor norkeikeiyen kapəmiə rivən tuk ərisir, pəh niməhuak minə tuksəm, mharkun-ru mə rhawor e rikimawə ramagien tuk əmiə.

9

¹ Yakpi-pəh nher-preyen kin nəkwəkwə e kimi əmiə, riphuvə əmə, meinai, nakwənharkun ta wok e kape nasituyen ye narmamə kape Kughen minə apa Jerusalem. ² Yakamni məkneikin meinai yakirkun mə naksorkeikei mə taksasitu, kini yimnəgnəgin ta əmiə ye nimri nəmə Masedonia tukun, mamni mimə newk yame ruauə muavən, kimie apa Akaea nimisərer matuk tuk nivəhsi-pənien mane. Kini nipiğ nəməhuak apa Masedonia kimisəm mə rikimie ragien pik tuk nasituyen, ramor min ərie khapsaah kasorkeikei mə tuksasitu min. ³ Mərig taktəkun ai, yakamher-pre kin piautawə misir e mə irisir tukrhəm əmiə mə kimie taksor nar yame yimnhani, rəmhen kin yame yakwəni ta. Kini ror məkneikin, kapəmawə nəgkiarien tuk nivəhsi-haktəyen norien huvə kapəmiə, pəh nien mə nar apnapig əmə. ⁴ Mərig tukmə nakhapəh nisorien, nipiğ jakurə kimawə nəmə Masedonia tiksın, kini tukəm mə kimie nakhapəh nisor-əgkəpien, kini taksauris tukun, meinai kimawə yakwənhavəh-si haktə ta nhagmie. Tukror auris əmiə rapita. ⁵ Ror məkneikin, rikik raməsik mə jakaməkeikei maiyoh piautawə misir mə tukrhokupən irak mirhurə mirhəm əmiə pəh kisəm mə takhavəh-si-pən mane yame nakwənhani ta mə taksarukin. Mərig yakorkeikei mə takhavəh-si-pən yerkimie m-fam. Pəh nien mə kaməkeikei kimi əmiə mə taksasitu.

Norien kape nəwhaiyen narimnar

⁶ Rikimie tukraməsik nəgkiarien e: Yermamə yame raməsım kəskəh, tukrivəh nəviginien iran rikəskəh əmə. Yermamə yame raməsım ripsaah, tukrivəh nəsimien iran ripsaah. ⁷ Kimie kirikianə kirikianə takasəkeikei mhavəh-si-pən naha nhagin yame ramsi-pən yerkimie mə takhavəh-si pən. Mərig tukmə naksaruk kin mane meinai yermamə kirik raməkeikei kimie əmiə tukun, riphəh natuatukien. Yakamni məkneikin meinai Kughen rorkeikei yermamə yame ravəhsi-pən yerkin m-fam. ⁸ Kini Kughen rirkun nautə-preyen kin nihuvəyen m-fam kafan kimi əmiə mə tuk narimnar fam ye nipiğ m-fam, takhavəh narimnar fam yame naksəkwəkwə kin, mhavəh min rəmhen məkwəkw mə taksəwhai. ⁹ Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “In rəwhai kafan narimnar ripsaah kimi yavən has minə,

kini norien atuatur kafan to rīpəh nirkəkien.”

(Sam 112:9)

¹⁰ Kini Kughen yame ravəhsi-pən kweru nai kimi yeməsim, mivəhsi-pən min nəviginien nan, ye norien kirikianə əmə min, In tukrivəh-si pən narimnar rīpsaah kimi əmiə mor min rīpsaah-īpsaah min, mə kimiə takharkun nīsasituyen ye narmamə tiksīn min. Kini tukror kwənkwan rīpsaah yame ramsi-pən ye norien atuatur kapəmiə. ¹¹ Ye narimnar fam ye nīmraghien kapəmiə, Kughen tukrivəh-si pre kafan nīvhuəyen kimi əmiə mə kimiə takharkun nəwhaiyen nīpīg mīfam. Kini nīpīg taksasitu, narmamə tukhani vi vi Kughen tukun.

¹² Wok e yame nakasor, nakhavəhsi-pən mane tuk nəviginien ne narmamə kape Kughen yamə mine nīkumhə raməs əriə, mərīg naksor nar huvə kirik rapita, in e narmamə khapsaah tuksərig rhuvə, mhani vi vi Kughen tukun. ¹³ Nīpīg naksor wok minə a, narmamə kasəm norien kapəmiə. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen tukun, meinai kimiə nakasor əfrakis norien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen meinai kimiə nakhavəhsi-pən kapəmiə mane ehuə kimi əriə mine narmamə mīfam. ¹⁴ Kini nīpīg iriə tuksəhuak tuk əmiə, rīkiriə tukraməsik əmiə meinai Kughen rīmnautə-pən kin kafan nīhuvəyen kimi əmiə rapita, mə taksasitu pik irəriə. ¹⁵ !Pəh khani vi vi Kughen tuk Tini yame In rīmivəhsi-pə kimi ətawə! Nar e in e rhuvə rapita.

10

Pol ramhorpin nəgkiarien kape narmamə yamə mine kamhani hah in mhamə kafan norien ror kiraru

¹ Narmamə tiksīn kamhani nīkarik mhamə kafak norien kiraru. Mə nīpīg kitawə-m kimiə, kafak nərigien reiwaiyu əmə, mərīg nīpīg yimatərhav məpəh əmiə, kafak norien rīskai pik. Mərīg yo Pol, yakaməkeikei kimi əmiə tuk nar kirik, mīmə Kristo, kafan nərigien reiwaiyu, kini In yemə mar. Kini ye norien kirikianə əmə, ² yakamaiyoh əmiə mə, taksor norien kapəmiə ratuatur mə nīpīg jakurə, mīpəh nəmien nar kirik mə to yakəgkiar skai pre kimi əmiə tukun. Mərīg yakirkun mə jakhek narmamə tiksīn e yamə mine kamhani mə yakaməri-pən norien kape tokrei tanə, ³ meinai nar apnāpīg yaksarə ye tokrei tanə e, yakhapəh nīsarowaginien ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagin kin. ⁴ Ror məkneikin meinai narimnar kape narowaginien yame kimawə yakasarowagin kin, pəh nien mə narimnar yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagin kin. Nīkam. Narimnar kapəməwə yame yakasarowagkəp kin, kamhavəh nəsaninien kape Kughen tuk noriahyen kwənmhan yame Setan ramerkwaig ikīn. ⁵ Kimawə yaksoriah nəgkiarien eikuə minə mine nərigien ausit minə, iriə m-fam yame kasərer əswasig kin narmamə tuk nirkunien Kughen. Yakhani-əhu nətərig-hasien minə fam kape narmamə, mīsor əriə kasarar ye nərigien kapəriə masor nəkwai Kristo. ⁶ Kini nīpīg naksəri-pən nərigien kape Kristo, kimiə taksərer matuk tuk nīvəhsi-pəniēn narpinien kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwān.

⁷ !Ah! Kimiə nakasəm nar kamor ərhav, mərīg nakseinein nīpran. Tukmə yermamə kirik rirkun mə in yermamə kirik kape Kristo, tukraməkeikei mīrkun huvə mə kimawə min, narmamə kape Kristo rəmhen kin in. ⁸ Tukmə ror nīpīg yakaməgkiar ye nehuəyen yame Yesu Yermaru rīmivəhsi-pə kimi yo, yakaməgkiar ausit; mərīg to yakpəh naurisien tuk nəgkiar ausitien tukun, meinai Yesu rīmivəhsi-pə nehuəyen kimi yo tuk nīvəhsi-haktəyen əmiə, pəh nien mə tuk nīvəhsi-əhuəyen əmiə. ⁹ Yakpəh norkeikeiyen mə rīkimie tukraməsik mə yakher-pre kin nəkwəkwə minə e kimi əmiə mə tukror əmiə nakhagin. ¹⁰ Mərīg narmamə tiksīn kamhani nīkarik mhamə, “In, kafan nəkwəkwə minə khapam mīsesrə, mərīg nīpīg in ramarə kitawə min, pəh nien mə in yermamə skai kirik, mərīg

kafan nægkiarieren in nar apnapig əmə.”¹¹ Narmamə minə a tukasəkeikei mharkun mə nīpig jakurə kisarə kitawə-mirə, norien kafak tukrəutən rəmhen əmə kin yame kafak nægkiarieren in rəutən ye nəkwəkwə yame yakamher-pre kin kimi əmiə.

Pol ramhorpin nægkiarieren kape narmamə yame kamhani mhamə in pəh nien mə yemehuə kape niməhuak apa Korin

¹² Narmamə tiksīn kamhavəhsi-haktə atuk əriə. Tukmə iriə yerpīrig əfrakis rapita yo, to yakpəh nægkiar-ausitien mə yo yerpīrig rəmhen kin əriə. Mərig, pəh nien mə iriə yerpīrig əfrakis. Kasəkir əmhen narmamə ye nərigien əmə kapəriə, mə tuksəm mə norien kapəriə rhuvə uə rahas. Norien e yame kasor, rətəwao. ¹³ Mərig kimawə yakhapəh nisəgkiar-ausitien rapita nehuəyen kapəməwə, mərig yaksəgkiar ausit ye wok yame Kughen rīmnərəhu-pə mə kapəməwə, kini wok e, kimiə min apaikin. ¹⁴ Pəh nien mə yakwərəhsi-haktə atuk yo mamni mə yakamehuə ye narmamə yame Kughen rīpəh nəərəhu-pəyen ye kwermik. To yakpihapəh nhaurəyen iməmiə ikin, to yakpihapəh nisehuəyen irəmiə. Mərig yimisəkupən ta mhauə iməmiə ikin mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. ¹⁵ Narmamə tiksīn kasəgkiar ausit tuk wok yame yermamə pisin rīmnor. Mərig kimawə yaksəgkiar ausit əmə tuk wok yame Kughen rīmnərəhu-pə mə kapəməwə. Kimawə yaksərəhu-pən nərigien kapəməwə mə nhatətəyen kapəmiə tukrhaktə haktə min, ror pən, kapəməwə wok ye kwerkwan irəmiə tukreihuə min, ¹⁶ mə jakharkun nhavənen ikin minə ipakə tuk iməmiə, mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə, mhavən-vən min, tamə yakhavən ikin kirik yermamə pisin kirik ruavən ta ikin mamor wok, misəgkiar ausit tuk wok kape yermamə pisin kirik. ¹⁷ Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Tukmə yermamə kirik rəgkiar ausit, pəh tukrəgkiar ausit əmə mə in rīrkun Kughen Yermaru.” (*Jer 9:24*)¹⁸ Yakaməgkiar məkneikin meinai kīpəh nisaiyen yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in, mərig kamsiai əmə yermamə yame Kughen Yermaru ravəhsi-haktə.

11

Pol mine aposol eikuə minə

¹ Seighaan kin yo pəh yakəgnəgin kəskəh yo tuk wok kafak; tukni pakw mə nægkiarieren ror məknakin rahas. Mərig kimiə nakwəseighan ta kin yhajoun eikuə minə mə tuksəgnəgin atuk əriə. ² Yakamarha huvə tuk əmiə, mīpəh neighanien kin yermamə kirik mə tukrivi-ta əmiə tuk yo, mə takhauə narmamə kape Kughen əmə, rəri-pən nərigien kape Kughen. Yo rīmimiə, kini kimiə naksəmhen kin piakəskəh kirik yame rīrkun əmə kafan hanə yerman, yame in e Yesu Kristo. Kini yakamarha huvə tuk kafak piakəskəh yame yimneighan kin mə tukrivən məri-pən yerman a. ³ Mərig yakamgin mə naksəmhen kin pian a Iv yame Setan rīmneikuə iran ye nægkiarieren heikən. * Yakamgin mə yermamə kirik tukrivi-pən nərigien kapəmiə rīvən ikin pisin, kini naksəpəh kapəmiə norkeikeiyen yame ramvən tuk Kristo, yame ratuatuk huvə. ⁴ Yakaməgkiar məkneikin meinai nīpig yermamə kirik ramuə tuk əmiə mamni-ərhav Yesu kirik yame ror pisin ye Yesu yame yakwəni-ərhav ta, uə nīpig kimiə nakhavəh nanmin kirik yame ror pisin ye Nanmin yame nakwənhavəh ta, uə naksərig nəvsaoyen kirik yame ror pisin ye Nəvsaoyen Huvə yame nakwəsərig ta, mərig kimiə nakamhakwasig əmə kin. ⁵ Aposol minə a kimiə nakamhani mhamə iriə “aposol huvə minə tiksīn,” mərig ye kafak nərigien, yakpəh nəmien mə iriə khahuvə rapita yo. ⁶ Kīpəh nhajoun-pakwien yo kin norien kape nivəhsi-ərhavyen nægkiarieren, mərig yakīrkun huvə nīprai Nəvsaoyen Huvə. Yimishajoun əmiə kin nəvsaoyen huvə ye norien minə fam, nīpig rīpsaah.

10:13: Rom 12:3 **10:18:** 1 Kor 4:4 **11:2:** Efes 5:26-27 * **11:3:** Əm-ru stori kape Iv ye Jen 3. **11:3:** Jen 3:4,13 **11:4:** Gal 1:8-9 **11:5:** 1 Kor 15:10; 2 Kor 12:11 **11:6:** 1 Kor 2:1,13

⁷ ?Rhawor e narmamə a kamhani hah yo ye nīkarin kape nivəhyen mane? Nīpig yimīni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen tuk əmiə, yimīpəh norien mə taksərok yo kin nar kirik. Yo atuk əmə yimivəhsi-əhu yo tuk nivəhsi-haktəyen əmiə. ⁸ Nīpig yimnor wok kitawə-m kimiə, niməhuak minə ikin pisin pisin minə kimisərok yo, rəmhen əmə kin yame yimnawə kin nar kirik tuk əriə, mə jakasitu irəmiə kin. ⁹ Kini nīpig kitawə kimnəhavən, kini kafak nar kirik rirkək. Yimīpəh naiyohyen nasituyen tuk yermamə kirik, meinai piautawə yamə mine kimnəhasi-pən Masedonia kimnəhavəhsi-pə narimnar yame yimnəkəwakwə kin. Ror pən, yimīpəh naiyohyen əmiə kin nar kirik, mīpəh narkutien kimi əmiə tuk narha-huvəyen tuk yo. Norien minə a yakamor ye nīpig m-fam. ¹⁰ Tukmə ror yakamausit tuk norien kafak, məriḡ yermamə kirik apa Akaea to rīpəh niniyen mə yakameikuə. Nəḡkiarien yame yakamni raməfrakis rəmhen əmə kin nəḡkiarien yame Yesu Kristo ramni. ¹¹ ?Məriḡ rhawor e yimīpəh naiyohyen əmiə kin nar kirik? Pəh nien mə yakəməkīn əmiə mərəpəh naiyohyen kin nasituyen tuk əmiə. Nīkam. Kughen rirkun mə yakorkeikei pik əmiə.

¹² Narmamə tiksīn kimnəsəmīr kimiə miriə misorkeikei mə tukhauə misəmhen kin əmawə, mə tukharkun nisəḡnəḡin-atukien əriə tuk wok kapəriə. Məriḡ kimawə yakhapəh hanə nisaiyohyen kin nasituyen kirik mə iriə tukseinein niniyen mə iriə kisəmhen kin əmawə. ¹³ Narmamə yamə mine kasor məknakin, iriə aposol eikuə minə, kini kaseikuə ye narmamə ye wok kapəriə, mamhasigovin əmə wok kape aposol əfrakis minə kape Kristo. ¹⁴ Məriḡ kitawə to khapəh nisakurien tukun, meinai Setan min, in ramsigovin əmə agelo kape Kughen. † ¹⁵ Kini kitawə to khapəh nisakurien nīpig yorwok minə kape Setan kasor norien yamə mine ratuatuk mə narmamə rikiriə tukrəsik mə iriə yorwok minə kape Kughen. Məriḡ tuk Nīpig Kwasig, iriə tukhavəh nərōkien rəri-pən norien minə kapəriə.

Pol raməvsao kin nīpig autən yamə mine kimnhauə ye nīmraghien kafan

¹⁶ Yakamsim atuk min. Məriḡ takhapəh nhaniyen mhata mə yakamsim atuk meinai yakamarmər. Məriḡ tukmə rikimiə raməsik məknakin, seighaan kin yo pəh yakor norien minə tiksīn kape yarmər, maməḡnəḡin kəskəh atuk yo. ¹⁷ Nəḡkiarien e kafak pəh nien mə nəḡkiarien kirik yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə kimi yo mə jakni. Ye nəḡkiarien kafak yakaməḡkiar rəmhen kin yətəwao kirik. ¹⁸ Narmamə khapsaah kasəḡkiar ausit tuk norien kape tokrei tanə, ror pən, yo min, jakəḡkiar ausit kəskəh. ¹⁹ [Kini yakirkun mə rikmiə ragien tuk nivəhyen kafak nəḡkiarien] meinai kimiə yamə mine nakhamə ta mə nakwənharkun nar rikmiə ragien tuk nivəhyen nəḡkiarien kape narmamə yamə mine kasətəwao. ²⁰ ?Rhawor e nakseighan kin narmamə apnāpig kamhavəhsi-haktə atuk əriə, masərik mitə əmiə, masəriḡ nikatəḡgimiə, maseikuə irəmiə, mamhapik kapəriə narimnar? ²¹ Məriḡ norien kafak rīpəh nəutəniyen mə to yakor autən-pre kimi əmiə məkneikīn. ?Məriḡ kimiə nakhamə ta mə yaknauris meinai yimnəpəh nor-əutən-preyen məknakin kimi əmiə uə? Nīkam, yakpəh naurisien tukun.

Naha nhagin yame narmamə tuksəḡkiar ausit tukun, yo min jakəḡkiar ausit tukun, nar apnāpig rikimiə tukraməsik mə nəḡkiarien e kafak rətəwao. ²² ?Rhawor? ?Iriə kasəḡkiar ausit mhamə iriə kharkun nisəḡkiarien ye nəḡkiarien Hibru uə? Yo min. ?Iriə kasəḡkiar ausit mhani mhamə iriə nəmə Isrel uə? Yo min. ?Iriə kasəḡkiar ausit mhani mhamə iriə kwənərəus kape Ebrahim uə? Yo min. ²³ ?Iriə kasəḡkiar ausit mhamə iriə yorwok minə kape Kristo uə? Yo min, məriḡ yakapita əriə. !Kəsi! Yakaməḡkiar ausit rəmhen kin yame yemətəwao ramausit. Yimnor pik wok rapita əriə, kini kivəhsi-pən yo ye kalabus nīpig rīpsaah rapita əriə. Kimnərkis-ərkis yo rapita əriə. Nīpig rīpsaah,

11:7: 1 Kor 9:18 **11:9:** 2 Kor 12:13; Fil 4:15-16 † **11:14:** Gris ramni mə Setan ramsigovin agelo kape nīkhakien. Nīpran ramni mə in rameikuə mamni mə in ravəh nəḡkiarien kirik kape Kughen. **11:22:** Fil 3:5

ipakə yakmhə. ²⁴ Nipig minə fam iriə fam faef, nəmehuə kape Isrel kimisərkis-ərkis yo m-toti naen ye nipig kirikianə. ²⁵ Kimnərkis-ərkis yo kin kwənkirkir m-kisisə. Nipig kirik, kisəsik yo kin kapiə apig. Yimavən ye rao m-kisisə, kini rao rəmnim, kini nipig kirik, yimneai ye ikəmnim ye tame tahik kape nipig piəpiə kirik, yenpig-enpig mine yenpig. ²⁶ Nipig m-fam yakaməwhan nihuk tuk norien wok kafak. Kini ipakə yapiwən ehuə ramrəh yo yakamhə. Kini yakamarə imei yəkrəh minə, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə imak ikin, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə tanə pisin pisin minə, ikin resrə ikin. Mamarə ye taon ehuə minə, ikin resrə ikin, mamarə ikin ruhiko ikin, ikin resrə ikin, mamarə apa ye tahik, ikin resrə ikin, mamarə kimawə piautawə eikuə minə, ikin resrə ikin. ²⁷ Yimnor pik wok, kini nipig ripsaah yakpəh napirien yenpig. Nipig tiksın, nikumhə raməs yo; kini yakaməkwakwə; nipig ripsaah, nak nəviginien ramrirkək. Nipig ripsaah yakamokiei-okiei, kini kafak neipən kape nokieiyen rirkək. ²⁸ Mine narimnar tiksın yame yakamətərig pik tukun, in e yakamətərig pik tuk niməhuak minə fam. ²⁹ Tukmə yermamə kirik, kafan nhatətəyen rīpəh niskaiyen, rikik raməpou. Kini tukmə kamor yermamə kirik ror təvhagə has, rikik rəmhə tukun.

³⁰ Tukmə yakaməgkiar ausit, yakaməgkiar ausit əmə tuk narimnar yame ramhajoun mə kafak nəsaninien rirkək. ³¹ Kini Kughen e in e rim Yesu Yermaru, yame kaməgnəgin In ye nipig mifam, In rirkun mə yo yakpəh neikuəyen. ³² Apa Damaskes, gavman kirik kape King Aretas rimnher-pən kin kafan mobael minə mə tuksarha tuk kwəruə kape taon mə tuksarha kin yo, misəm yo, mhavəh-si pən yo ye kalabus. ³³ Mərig kivai-pən yo ye nitip ehuə kirik, kiruk-pən nərəus iran, kivi reiwaiyu ye nikar kəupə yerkwanu a, kini yimnap ta kin gavman a.

12

Pol raməmrərhav

¹ Jakaməkeikei maməgkiar ausit, nar apnapig mə nəgkiar-ausitien rīpəh nasituyen ye nar kirik; mərig jakaməkeikei mamni nəmərərhavyen tiksın mine nəgkiarien vi yamə mine yakaməm Yesu Yermaru ravəhsi-pə kimi yo. ² Yo yermamə kirik* yame yakamhatətə ye Kristo. Kughen rīvəh-ta yo muavən ye rao ye neai†, newk fotin ruauə ta muavən. Yakeinein mə niprak ruavən uə nanmik əmə. Kughen əmə rirkun. ³ Kini mamni min mə yakeinein mə niprak ruavən uə nanmik əmə, mərig yakirkun mə ⁴ Kughen rīvəh yo muavən apa iman. Kini yo yimnərig nəgkiarien erkwaig tiksın, yame narmamə kape tokrei tanə kiseinein niniyen. ⁵ Yakirkun nəgkiar-ausitien tuk naha nhagin yame Kughen ramor əpu kimi yo, mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien tuk nar yame yo atuk yakamor. Yakaməgkiar ausit əmə tuk naha nhagin yame ramhajoun mə yo, kafak nəsaninien rəkəskəh. ⁶ Mərig tukmə yakmə jakaməgkiar ausit, rīpəh norien mə yo yarmə, meinai nəgkiarien yame jakəgkiar ausit tukun in raməfrakis. Mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien məkneikin, tamə narmamə khavəhsi-haktə pik yo rapita ikin tukvəhsi-haktə yo ikin. Yakorkeikei mə narmamə tuksəkir əmhen yo ye nəgkiarien kafak mine norien minə kafak.

Nəsaninien kape Kughen rirkun nivəh-miraghien ətawə

⁷ Kughen rīpəh norkeikeiyen mə jakausit tuk nəgkiarien vi yamə mine In rimnor əpu kimi yo, kini nəgkiarien minə a khahuvə misapita. Ror pən, In rimnher-pə kin nəməhəyen ye nimraghien kafak rəmhen kin nirhi nimirh ramhai yo kape nipig mifam. Nəməhəyen a in rəmhen kin yəgkiar kirik kape Setan yame ramor nəməhəyen ye niprak,

11:23: Wok 16:23 **11:24:** Dut 25:3 **11:25:** Wok 16:22; 14:19 **11:26:** Wok 9:23; 14:5 **11:33:** Wok 9:23-25 * **12:2:** Pol rīpəh niniyen mə in atuk rimnəm nəmərərhavyen e. Ramni isok, mamni yermamə pisin. Mərig nipig kasəvhuekin pəpiə chapter 12, kitawə kharkun mə in raməgkiar mamni atuk in. † **12:2:** Gris ramni, “heven namba tri” rəmhen kin heven yame yerpirig pik. Nipran ramni mə imei Kughen.

ramor yo yakpəh nausitien. ⁸ Yimnəkeikei kimi Yesu Yermaru m-kisisər mə tukrərəhsi-ta nəmħəyən a tuk yo. ⁹ Mərig In ramni-pə tuk yo mīmə, “Nikam. Kafak nihuvəyən ehuə rirkun nivəh-miraghien ik; meinai nīpig e in a kafam nəsaninien rimirəkək, in en swatuk kape nəsaninien kafak raurə iram nakamskai.” Ror pən, ririk ramagien pīk yakaməgkiar ausit mamni mə kafak nəsaninien rīkək; mərig nəsaninien kape Kristo ramarə ye nīmraghien kafak. ¹⁰ Tuk nar a, ririk ragien nīpig kafak nəsaninien rirkək, kini ririk ramagien nīpig kamni hah yo, kini ririk ramagien tuk nīpig əutən minə, kini ririk ragien nīpig kamor nahasien kimi yo, kini ririk ragien nīpig yakamərig nəmħəyən. Ririk ragien tuk narimnar minə a meinai yakamor nəkwai Kristo. Kini tukmə kafak nəsaninien rirkək, nīpig a in a, kafak nəsaninien rīmauə.

Pol raməgkiar skai kimi nəməhuak minə apa Korin

¹¹ Yakaməgkiar ausit tuk kafak norien, raməri-pən norien kape yarmər. Mərig kimiə nīmnhapəh nhavəh-si haktəyən yo aikin ratuatuk mə tukvəh-si haktə yo ikin. Ror pən, jakaməkeikei mamor. Mərig pəh nien mə nəmə mine nakamhani mə iriə “apostol huvə minə tiksīn” kisapita yo, nar apnapig mə yo yermamə apnapig əmə. ¹² Nīpig yimnamarə kitawə-m kimiə, mamor narimnar mamripin yame ramhajoun mə yo apostol əfrakis kirik. Yimnor nīmətətien minə, mine nar ehuə yamə mine ramor nakurien kimi narmamə, mine nar apsiṣis minə ye nīmrimia. ¹³ ?Rhawor? ?Kimiə nakhamə ta mə norien yame yakamor ye nīməhuak minə tiksīn rapita nar yame yimnor irəmiə uə? Nikam. Nar kirikianə əmə yakpəh norien irəmiə - in e yakpəh naiyohyən nasituyən kin mane. ? Nakhamə ta mə nar e ratuatuk uə rapəh natuatukien?

¹⁴ Taktəkun ai, nīpig yame ror kisisər kin, najakurə mivaag-pre kin əmiə. Kini jakpəh naiyoh-preyən kin mane kirik kimi əmiə, meinai pəh nien mə yakorkeikei kapəmiə nautə; mərig yakorkeikei əmə əmiə. Rəmhen kin yame pəh nien mə wok kape kwajikovə minə tuk narha-huvəyən tuk tatə mine mamə, mərig wok kape tatə mine mamə kwarha huvə tuk kwajikovə. ¹⁵ Ror pən, tukmə yakoriah fam narimnar kafak tuk nasituyən irəmiə, ririk ragien əmə. Kini nar apnapig tukmə yakoriah kafak nīmraghien tuk nasituyən irəmiə, ririk tukragien. Kafak norkeikeiyen tuk əmiə in rehuə, mərig kapəmiə tuk yo rīkəskəh əmə. !In e rīpəh natuatukien! ¹⁶ Pəh khani mhamə yimipəh naiyoh-preyən kin mane kirik kimi əmiə. Mərig kimiə tiksīn nakamhani mhamə yaknor nar iko mivəh kapəmiə tiksīn narimnar. ¹⁷ ?Rhawor? ?Nakhamə ta mə yimnher-pre kin narmamə tiksīn kafak mə tuksor nar iko tuk nivəhyən kapəmiə narimnar uə? Nikam. ¹⁸ Yimnəkeikei kimi Taetas mə tukrurə tuk əmiə, mher-pre kin piautawə kirik iriu min. ?Mərig Taetas rīmnor nar iko mivəh kapəmiə narimnar uə? Nikam. Nakharkun mə kapəmru nətərigien kirikianə əmə, kini yakawor norien kirikianə əmə.

¹⁹ Pəh nien mə yakamni nəgkiarien minə e tuk nətapigien kin nəgkiarien kape narmamə yamə mine kamhani hah əmawə. Mərig ye nīmri Kughen, yakamni əmə nəgkiarien yame Kristo rorkeikei. Kini yo minə tiksīn, norien m-fam yame yakasor, yakasor mə kimiə takhaskai. ²⁰ Yakamher-pre kin nəkwəkwə e meinai yakpəh norkeikeiyen mə tamə yakurə məm əmiə mə nakasor narimnar yame rīpəh nəmhenien, kini jakaməkeikei məgkiar skai-pre tuk əmiə mor rīkimiə rəpəu tukun. Kini kimiə takhapəh nisorkeikeiyen. Yakpəh norkeikeiyen mə jakəm nakasotgoh kimi əmiə minə, masetet əmiə minə, niemhaa ramhai əmiə, mamhani nīkar narmamə, misausit, masor apnapig nar. ²¹ Yakpəh norkeikeiyen mə nīpig jakurə, kafak Kughen tukror yauris yo, ririk rəmħə, yakasək, meinai kimiə tiksīn nəkwəsor təvhagə has, masor apnapig nar, mamhakir apis-apis əmiə minə, mhapəh hanə nisararien ye nətərigien kapəmiə.

13

Pol ramor kwirig kimi aria

¹ In e nipig yame ror kisisar kin yame jakura mam amia. Nakwakwa kape Kughen ramni ma, "Tukma yermama kiraru ua kisisar kirhini negkiarien kirikiana, pah narmama tukharkun ma negkiarien kaparisir ramefrakis." (Dut

19:15)* ² Nipig yimnaure tuk amia, ye nipig yame ror kiraru kin, yimini-erhav pre ta negkiarien kape nisigien narmama yama mine kasor tavhaga has mine amia m-fam, ma taksapah tavhaga hah. Kini yakamamir isok mamni-pre min. Nipig jakura min, jakvahsi-pen narpinien kimi narmama yama mine khapah nisapahyen norien has min. ³ Kimia nakhamataksakir amhen ma negkiarien kafak in negkiarien kape Kristo ua nikam. Kini yo jakagkiar ramhen kin aposol kirik kafan. Norien kafan ripah nimarien tuk amia, marig norien kafan riskai tuk amia. ⁴ Nefrakisien, nipig kimiruk haktə In ye nai kamarkwao kin, kafan nesaninien rirkək. Marig taktəkun ai In ramragh ye nesaninien kape Kughen. Kini kimawa min yama mine yakasofugin-pen iran, nesaninien kapamawa rirkək. Marig kimawa yaksor wok kitawa-m kimia ye nesaninien kape Kughen.

⁵ Kimia atuk, taksakir nimraghien kapamia ma nhatatəyen kapamia in ramefrakis ua nikam. Kimia atuk, taksam huvə kapamia norien. ?Nakharkun ua nikam ma Yesu Kristo ramarə ye nimraghien kapamia? !Marig tukma kapamia nimraghien ripah nari-pənien norien kape nhatatəyen, ramhajoun ma Kristo rirkək ye nimraghien kapamia! ⁶ Kini yakirkun ma kimia takpisam ma kimawa narmama əfrakis minə kape Kughen. ⁷ Kini taktəkun ai, yaksəhuak tuk amia ma takhapah nisorien nar has minə. Marig ripah norien ma yakasəhuak məknakin ma tukramhajoun ma kapamawa wok in rhuvə matuatuk. Marig yakasəhuak məknakin meinai yaksorkeikei ma taksor norien yame ratuatuk, nar apnapig ma narmama kamhani ma wok kapamawa ripah nəmhenien. ⁸ Tukma nakhapah nisorien tavhaga hah, to yakhapah nisəgkiar-skai-preyen kimi amia, meinai yakseinein nisorien nar kirik yame ramətapig kin negkiarien əfrakis kape Kughen, marig yakharkun nisor-əməyen nar yame ravəhsi-haktə negkiarien əfrakis kape Kughen. ⁹ Kini tukma nakasor əmə narimnar yame ratuatuk, kini nar kirik rirkək yame jaksəgkiar-skai-pre tukun kimi amia, kini rikimawa tukramagien əmə. Kini yakasəhuak tuk amia ma norien kapamia tukratuatuk huvə. ¹⁰ Ror pen, yakamarə isok pakw tuk amia, marig yakamher-pre kin negkiarien minə e mivəhsi-haktə narigien kapamia, marig yakpəh norkeikeiyen ma nipig jakura jakaməkeikei maməgkiar-skai-pre kimi amia. Neihuəyen yame Kughen rimivəh-si pə kimi yo, kape nivəh-sihaktəyen amia; pah nien ma kape nivəhsi-əhuyen amia.

Pol rimnor infamien ye nakwakwa kafan

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Negkiarien kafak ror infamien ikin e. Sarkut tuk norien yama mine kisatuatuk. Sətarig kin negkiarien kafak. Kapamia nətarigien tukror əmə kirikianə. Sarə ye nəmərinuyen. Kini Kughen e yame rorkeikei pik narmama, mivəhsi-pre nəmərinuyen, In tukramamir yerkimia.

¹² Sokran huvə irəmia minə† ramhen kin yame kimia kirikianə ye Yesu Kristo. ¹³ Narmama m-fam kape Kughen kamhani rhuvə pre tuk amia.

¹⁴ Pah Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nivhuəyen kimi amia m-fam. Kini pah Kughen tukrivəh-si pre kafan norkeikeiyen kimi amia m-fam. Kini pah Nanmin kape Kughen tukror rikimia fam tukror kirikianə.

* **13:1:** Negkiarien e ramamir ye Dut 19:15. Nipran e ramni ma nakwakwa kiraru ua kisisar yama mine Pol rimirai ramvan kimi niməhuak apa Korin, kaparia negkiarien kirikianə əmə, ror pen, kasəfrakis. **13:1:** Mat 18:16; 1 Tim 5:19 **13:4:** Fil 2:7-8 **13:5:** 1 Kor 11:28 **13:10:** 2 Kor 10:8 † **13:12:** "Nipig naksofugin amia minə, taksor 'holy kiss' irəmia minə." 'Holy Kiss' ror nimtətien ma kasofugin pen ye Yesu masorkeikei aria minə.

Galesia

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Galesia

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Galesia

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə apa yerkwanu minə apa Galesia. Pol rimirikakun niməhuak a ye nirikakunien nəriwəkien kafan.

?Nimrighien rhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Nəməhuak minə kimisarə ye nipig ətən ye nipig Pol rimirai. Nəmə Gris khapsaah kimnhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini nəmə Isrel min khapsaah kimnhani nəfrakisien iran. Mərig nəmə Isrel tiksın kimnhani mə nəmə Gris yamə mine kamhanti nəfrakisien ye Yesu tukasəkeikei misəri-pən loa minə kape Moses, rəmhen kin yame tukaməkeikei kīvəh nao kimi əriə. Nəmə Isrel, rikiriə ramuh məta mə nəmə Gris kamhanti pawk nəfrakisien ye Yesu, mərig kípəh hanə nivəhyen nao kimi əriə, to khapəh nisatuatukien ye nimri Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nəmə Isrel kimishajoun mə nəmə Gris min tukasəkeikei misəri-pən loa kape Moses pəh Kughen tukrivəh miragh əriə iran. Mərig Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-əhu nhajounien kapəriə. Pol rorkeikei mə nəməhuak minə tukharkun mə nhatətəyen in swatuk yame Kughen ramor mə narmamə kisatuatuk ye nimrin, kini In ravəh miragh əriə yerkin agien. Mərig nivəhyen nao kimi narmamə, uə nəripənien loa, pəh nien mə swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. Ye nipig a, nəməhuə minə kape niməhuak kimisəkwətə apa Jerusalem masəgkiar kin nətərigien e, mhamə rhuvə əmə mə nəməhuak minə Gris tukhapəh nisəri-pənien loa kape Moses. Əvhuekin nəvsaoyen kin ye Wok Minə 15:1-35.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹⁻² Piak mine nowinik yamə mine naksəhuak yerkwanu pisin pisin minə apa provins Galesia. Yo Pol, yo aposol kirik kape Kughen, yakamrai nəkwəkwə e mamher-pre kin kimi əmiə. Yo mine piautawə minə tiksın yamə mine kasəhuak eikin e yaksorkeikei mə jakhani rhuvə pre tuk əmiə. Yo e yermamə yame Yesu Kristo mine Tata Kughen kimirəvəhsi-haktə yo mə yo aposol kapəriu. Kughen e in e yame rimivəh miragh Yesu ye nimhəyen kafan. Pəh nien mə yermamə apnapig əmə kirik yame rimivəhsi-haktə yo, mərig Kughen. ³ Pəh Kughen e Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriu tukwautə-pre kin nihuvəyen kapəriu kimi əmiə kini mwəəhu-pre nəmərinuyen raməmir tuk əmiə. ⁴⁻⁵ Yesu Kristo rimneighan atuk kin nimrighien kafan mə tukrimhə tuk norien has kapətawə, kini mivəhsi-ta ətawə ye norien has minə mine nətərigien has minə kape tokrei tanə. In rimamhə meinai Tata Kughen rimnorkeikei mə tukror məkneikin. Ror pən, rhuvə mə kitawə tuksəgnəgin Kughen kapətawə mamhavən, mhapəh nisorien infamien. Amen.

Nəvsaoyen Huvə, kirikianə əmə

⁶ Yakakur pik tuk əmiə meinai Kughen ripiokrən pə pə əmə kin əmiə kwuse, mivəhsi-pre apnapig əmə nihuvəyen kape Yesu kimi əmiə, mərig taktakun ai nimisəpəh Kughen, misap, mhakwasig kin nəgkiarien eikuə ⁷ yamə mine pəh nien mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen. Narmamə tiksın kamhaukreikin Nəvsaoyen Huvə kape Kughen mamhani nar pisin, mhani mhamə in e nəvsaoyen huvə, mamhavi karin nətərigien kapəmiə tukun, masor əmiə naksətəwao. ⁸ Mərig nar apnapig tukmə kimawə, uə agelo kirik kape rao ye

neai ramni-ərhav nəgkiarien pisin kirik min, yame ripəh nəmhenien kin yame yimini-ərhav-pre ta tuk əmiə kupan, pəh Kughen tukrivəh-sipən in ye nap ehuə. ⁹Yakwənhani-pre ta, mərig yakmə jaksim atuk min mamni mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nəgkiarien pisin yame ripəh nəmhenien kin Nəvsaoyen Huvə yame nakwənharkun ta, pəh Kughen tukrivəh-si pən in ye nap ehuə.

¹⁰Kafak nəgkiarien e in riskai, kini nar apnapig əmə tukmə narmamə tiksın rikiriə ripəh nagienien tuk yo, meinai yakorkeikei əmə mə Kughen rikin tukragien tuk nəgkiarien kafak. Tukmə yakaməgkiar əmə mə narmamə tiksın rikiriə tukragien tuk yo, to ripəh norien mə yo yorwək əfrakis kirik kape Kristo.

Kughen rimnokrən kin Pol

¹¹Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə jakni-pre atuatur kimi əmiə mə Nəvsaoyen Huvə yame yakavəhsi-ərhav nipig mifam pəh nien mə nar kirik yame ramsipən ye nətarigien kape narmamə əmə. ¹²Kini Nəvsaoyen Huvə e, pəh nien mə yermamə kirik rimivəhsi-pə kimi yo, mamhajoun yo kin, mərig Yesu Kristo əmə In rimnor əpu kin kimi yo.

¹³Kimiə nakwənharkun ta norien yamə mine yimnor kupan ye nipig yimikwasig kin nhatətəyen kape nəmə Isrel mimə jakhopni fam narmamə kape Yesu, moriah fam niməhuak minə, kini mor narpinien əusik-əusik kimi əriə. ¹⁴Ye nipig a yo yimnamərer tim tim tuk nuknei norien kape nəmə Isrel, yame kafak kaha minə kimishajoun yo kin kupan. Yakirkun min rapita min yo minə tiksın yame yimisarha kwis kwis.

¹⁵Yimnoriah pawk kafan narmamə minə, mərig Kughen rikin rehuə tuk yo. Kupan, nipig yimnaməmır hanə ye tip nisinik, Kughen ruirpen ta yo. Kini rimauə ye nipig atuatur kafan, kini In rimnokrən kin yo mə jakuə kafan atuatur yermamə. ¹⁶Kini məhitə ye nirkunien kafak mhajoun yo kin Tini Yesu, mə jakirkun huvə In, kini mivən mriəvsao-ərhav kin Nəvsaoyen Huvə kafan kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Ye nipig a, yimipəh nivəniən məm yermamə kirik mə tukrhajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə e. ¹⁷Kini yimipəh nivəniən apa Jerusalem mə jakəm narmamə yamə mine kimivəhsi-haktə əriə kupan mə iriə aposol minə. Yimipəh nivəniən mə iriə tukshajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə kape Yesu. Ye nipig a, yo yimnəsok pihiu mivən ikin kirik kamni kimə Arebia, kini mamarə, mirerig-pə min mivən apa yerkwanu a Damaskes. ¹⁸Mamvən, mamvən meriaji newk kisisər kimirhuə mirhivən ta, kini yo yimnarə mirerig-pən min Jerusalem mə jakəm Pita*. Kini yimipəh narəyen aikin ror tu. Yimivarə mirəvəh əmə nipig fiftin. ¹⁹Kini ye nipig a, yimnəm əmə Jemes, naorahi Yesu Yermaru, mərig yimipəh nəmien aposol min kirik. ²⁰Yakavəh kwəsə ye Kughen mə nəgkiarien yame yakamni in nəfrakisien.

²¹⁻²²Yimipəh narəyen rapomh pik apa faktə Jerusalem. Kini kwasig ikin, yimivən apa tanə Siria mine Silisia. Kini ye nipig a, narmamə yamə mine kasəhuak kimi Kristo yerkwanu pisin pisin minə apa provins a Judia, kimnhapəh nisəmien yo, miseinein nimirik. ²³Mərig kimnasərig əmə nəvsaoyen kirik mə, “Yermamə kirik e rimauə, in kapətawə tikmir. In rimoh ətawə tuk nəhuakien, mamoriah nimraghien kapətawə, kini mamarkut mə tukroriah min kapətawə nhatətəyen. Mərig taktakun ai, in min ramni-ərhav nhatətəyen e.” ²⁴Kimisərig mhani vi vi Kughen tuk narimnar yamə mine In rimnor ye kafak nimraghien.

2

Aposol minə tiksın kimisəm Pol khamə Pol in aposol kirik

¹⁻²Ramvən mamvən meriaji newk fotin kwənhauə minhavən ta, kini Kughen rimini-pə tuk yo mə jakaməkeikei mirerig faktə min apa Jerusalem. Kini kimru Banabas, yimiravən

1:8: 1 Kor 16:22 **1:10:** 1 Tes 2:4 **1:11:** Mat 16:17 **1:13:** Wok 8:3 **1:14:** Wok 22:3 **1:15:** Aes 49:1;
Gal 2:7 * **1:18:** Gris ramni mə nhag aposol a “Sefas.” **1:18:** Wok 9:26-27 **1:21-22:** Wok 9:30

mīrakir Taetas kimasir min mīrhuvən Jerusalem. Yimisofugin kimawə nəmehuə minə kape niməhuak. Nīpig yimisofugin tuk nəkwətəyən a, yimnamni-pən huvə nəgkiarīen yamə minə yakamni-ərhav-pən tuk nəmə Gris. Yimnamni-pən huvə narimnar fam yame yakamni-ərhav, tamə yakni-ərhav nar kirik yame rikiriə rəsik mə rīpəh natuatukien, mhani hah wok kafak tukun, mīsor əmə nar apnapig iran, kwənkwan rikək. ³ Kini ye nīpig a, rikik rimnəsik pik mə tukshek yo mə jakaməkeikei mini-pən tuk nəmə Gris mə tukaməkeikei kivəh nao kimi əriə. Mərig kimnhapəh nhanīyən. Kini yo kirik e Taetas, in yemə Gris, kipəh nivəh-pakwien nao kimin, mərig iriə kimnhapəh nhanīyən mə tukaməkeikei kivəh nao kimin. ⁴ Nəgkiarīen ye nīkarin kape nivəhyen nao kimi narmamə ramsi-pən ye narmamə tiksīn yamə minə kaseikuə əmə mə iriə piatawə minə. Kini iriə kasəm huvə əmawə mə tuksəm-ru mə jaksəri-pən loa a uə nīkam. Mərig kimawə yimisap ta kin loa mhavən tuk Yesu Kristo, kini mīsor kirikianə kimawə min. Kini kimawə pəh nien mə slef kape loa. Mərig narmamə minə a, rikiriə rīpəh nagienien tuk kapəməwə nəgkiarīen minə, kini mīsorkeikei mə tuksəko-pən əmawə fam ye loa minə kastom kape nhatətəyən kape nəmə Isrel. [Mamhani mə tukaməkeikei kivəh nao kimi nəmə Gris rəmhen kin Taetas.] ⁵ Mərig yimnhani-əhu əriə mhapəh nisorien mə kapəriə nəgkiarīen tukrhaktə mapita kapəməwə. Kini kimawə yimnharaptərəkīn tim tim Nəvsaoyen Huvə e raməfrakis, mə kimīə min takharkun huvə.

⁶ Kini narmamə tiksīn aikin kamni kimə iriə nəmehuə kape niməhuak. (Mərig ye nəmien kafak, yermamə yame ravəh nhag ehuə, minə yame rīpəh nivəhyen nhag ehuə, iriū kwəm nəmhen əmə. Kini ye nīmri Kughen, In rīpəh nəvheikinien nhag minə a.) Kini narmamə minə a kimnhapəh nishajounien yo kin nəgkiarīen vi kirik mə jakvən mini-ərhav. ⁷ Nīkam. Kimnhapəh nisorien. Mərig iriə kimisəm mə Kughen, In rīmīrpen yo mə jakvən mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Gris rəmhen kin yame rīmīrpen Pita mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Isrel.* ⁸ Kitawə kwənharkun mə Kughen rīmnhher-pən məknəkīn yo meinai kimisəm mə nəsaninien kape Kughen rīmauə irak ye wok yakamor rəmhen kin aposol kape Yesu yame yakamni-ərhav nəgkiarīen kimi nəmə kantri pisin pisin minə, rəmhen kin yame nəsaninien kafan ramuə ye Pita ye wok yame in ramor rəmhen kin aposol kape Yesu yame ramni-ərhav nəgkiarīen kimi nəmə Isrel. ⁹ Kini Jemes minə Pita minə Jon kamni ərisir kimə nuknei niməhuak misir. Nīpig kimīrhəm mīrhirkun mə ye nihuvəyən kape Kughen, In rīmivəhsi-pə wok e ye kwermik, kini kimīrhuə mīrhini-pə tuk əmru Banabas mə jakhavəh kwermimawə minə tuk wok, mamhani mə tuksəwhai wok minə. Kimru yakrəni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Gris, kini irisir karhivən mīrhini-ərhav kimi nəmə Isrel†. ¹⁰ Mərig kimisaiyoh əmə mə tukmə yakravən, mərig rikimru tukraməkeikei maməsik yavən has minə kwuse Jerusalem mə jakwasitu irəriə. Kini rikik rimnagian əmə tuk wok a.

Pol rīmnhək Pita

¹¹⁻¹⁴ Kini kwasig ikin, yimīrerig-pən apa yerkwānu kirik e Antiok. Nīpig yimnamarə apaikin, kini Pita rikwasig min muə. Kini maməvigin iriə in minə tiksīn yamə minə kasəhuak. Mərig iriə pəh nien mə nəmə Isrel.‡ Kini nīpig narmamə kape Jemes, yamə minə kimnhasi-pən Jerusalem khatərhav-pə, iriə kimishek Pita, mhamə, “Ah. Narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, tukaməkeikei kəsīg-pən əriə, tamə Kughen rīpəh nasituyen irəriə.” Kini nəgkiarīen e kimnhani rīmnoriah Pita, mor rauris, kini migin kin nivənen məvigin iriə nəmə pəh nien mə nəmə Isrel. Pita rigin kin əriə məknakin, mivi nəməhuak minə tiksīn apa Antiok, yamə minə iriə nəməhuak minə e ye

2:1-2: Wok 15:2 **2:4:** Gal 1:7; 5:1,13 * **2:7:** Ye nəgkiarīen Gris rīpəh nīnīyən “Nəmə Isrel” uə “nəmə Gris” mərig ramni “narmamə kivəh nao kimi əriə” minə “narmamə yame kipəh nivəhyen nao kimi əriə.” † **2:7:** Wok 22:21

‡ **2:9:** Gris ramni mə iriə tukhavən misəm “Nəmə kivəh nao kimi əriə.” † **2:10:** Wok 11:29-30 ‡ **2:11-14:** In ikin e, Pita rīmnsik loa kape Moses, yame ramni mə nəmə Isrel tukhapəh nisəvigin-kwisien nəmə Gris.

kwənərəus kape nəmә Isrel, iriә min kimmhauә tuk Pita masor norien kape yermamә yame kafan nәgkiarien ror kiraru, kini mhagin kin nәмәhuak yamә mine kipәh nivәhyen nao kimi әriә. Mhavi-pә min Banabas, kini ramgin min kin әriә. Mәrig ye nipig yimmәm mә iriә khapәh nisәri-pән-atuatukien swatuk yame Nәvsaoyen Huvә ramni, yimmәrip Pita ye nimri mirh, mamni-pән әusik-әusik mimә, “Nar apnapig ik yemә Isrel, mәrig nakpәh nәri-pәнien natuakәmien kapәrao. ?Kini rhawor e nakamәkeikei kimi narmamә yamә mine pәh nien mә nәмә Isrel mә tuksәri-pән natuakәmien kapәrao?

¹⁵ “Nәfrakisien mә kirao kimirasi-pән atuatuk ye kwənərəus kape nәмә Isrel. Pәh nien mә kirao yemә Gris mir yame nәмә Isrel rikiriә ramәsik mә iriә m-fam yakapir loa minә. ¹⁶ Mәrig taktakun ai kirao krarkun mә pәh nien mә Kughen ramәm mә narmamә yamә mine kisәri-pән loa kape nәмә Isrel kisatuatuk ye nimrin tukun. Nikam. Yermamә yame ramhatәtә әfrakis ye Yesu Kristo, in әmә en ratuatuk ye nimri Kughen. Nәtәrigien e in e ror әtawә tukasәkeikei mishatәtә әmә ye Yesu Kristo mә tuksatuatuk ye nimri Kughen. Pәh nien mә Kughen ramәm әmhen әtawә mә kisatuatuk meinai kasәri-pән loa, mәrig ramәvheikin әmә әtawә meinai kashatәtә ye Yesu Kristo. Pәh nien mә nәri-pәнien loa in swatuk kape yermamә mә in tukratuatuk ye nimri Kughen.

¹⁷ “Kitawә e kasәtigтә ye Yesu Kristo mә tukhauә misatuatuk ye nimri Kughen. Mәrig nәмә Isrel tiksın, rikiriә ramәsik mә kitawә nәмә hah minә mәrig in ai kitawә khapәh nisәtigтәyen ye loa. ?Ror mәkneikin mә Yesu Kristo rimivi-pән әtawә mә tuksakapir loa uә? Nikam. Ripәh norien mәkneikin. ¹⁸ Mәrig, tukmә yakarar mamrerig-pән tuk loa mamәtigтә iran, ramhajoun-pән mә yakpәh natuatukien ye nimri Kughen. ¹⁹⁻²⁰ Ror mәkneikin meinai nipig yakamarkut pik tuk nәri-pәнien loa, kini yakamәm mә norien e ripәh nәmhenien mә tukror yo yakatuatuk ye nimri Kughen. Ror mәkneikin, yimmәpәh nәri-pәнien loa tuk nuәyen yemә atuatuk. Rәmhen kin yame yimmәhә, kini taktakun ai loa ripәh narmaruyen ye nimraghien vi kafak. Yimmor mәknakin mә jakamor әmә nәtәrigien kape Kughen. Rәmhen kin yame kimisәsik-pән әmru Kristo ye nai kamarkwao kin. Nimraghien akwas kafak rimamhә. Mәrig yimmnarha-pә min kimru Kristo. Kini taktakun ai, pәh nien mә yo yakamragh, mәrig Kristo ramragh yerikik. Kini ye nimraghien fam kafak, yakamhatәtә әmә ye Ji Kughen, yame ramorkeikei pik yo, kini muә mimhә mivәh miragh yo. ²¹ Nihuvәyen e, Kughen ramautә-pә kin kimi әtawә, in rehuә pik. Kini to yakpәh noriahyen norkeikeiyen e yame Kughen ramautә-pә apnapig әmә kin. Mәrig yakamәm mә kimiә tiksın, nakasәri-pән loa mә tukror әmiә naksatuatuk ye nimri Kughen. Mәrig ripimә nәri-pәнien loa ripior narmamә kisatuatuk ye nimri Kughen, to nimhәyen kape Kristo ripior nar apnapig әmә kin.

3

Nәмә Galesia kwәsәpәh swatuk

¹ Nәмә Galesia, kimiә nakseno-eno pik. ?Pa rimnәko-pән mәknenkin әmiә nakhavән ye swatuk iko iko? Yimmhahi huvә-pre pawk tuk әmiә mә Yesu rimivәh narpinien tuk әmiә ye nai kamarkwao kin, ?mәrig rhawor? ?Tukmә ror yermamә kirik rimivәhsi-pән vәhsi-pән kimi әmiә kini mivi-ta әmiә mor әmiә nakseno-eno uә? ² Hani-ru tuk yo mhamә, ?Kughen rimivәh-si-pre Nanmin Kafan kimi әmiә meinai kimiә nakasәri-pән loa, uә nikam? Nikam. In rimivәh-si pre Nanmin kafan kimi әmiә meinai kimiә nakashatәtә ye Nәvsaoyen Huvә kape Yesu Kristo. ³ ?Mәrig rhawor nakaseno-eno pik mәknenkin? Apa kupan ikin, kimiә nimisәtigтә әmә ye Nanmin kape Kughen, mәrig taktakun ai nakwәsәpәh misәtigтә әmә ye nәsaninien kapәmiә. ⁴ Nimisәrig nәmhәyen rehuә meinai nakshatәtә ye Nәvsaoyen Huvә. ?Mәrig nimisәrig apnapig әmә nәmhәyen e uә? Nikam. Pәh nien mә kape nar apnapig әmә. ⁵ Mәrig pәh nien mә Nanmin kape

Kughen ramor nîmtätien tiksîn kimi əmiə meinai naksəri-pən loa. Mərig ramor nîmtätien tiksîn kimi əmiə meinai nîmisəriḡ Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo kini mîshatətə iran.

Nəri-pəniēn loa mīne nhatətəyēn ye Yesu

⁶ Yermamə kīrik, Ebrahim, yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmnəvsao-ərhav ta kīn rīmīni məkneikīn mīmə, “Ebrahim in rīmnhatətə tīmtīm ye Kughen, Kughen rīmīni mə in ratuatuk ye nīmriin.” *(Gen 15:6)*

Ye swatuk kīrikianə əmə, ⁷ narmamə yamə mīne kīshatətə ye Kughen, In raməm əmhen əriə mə kīsəmhēn kīn kwənərəus atuatur kape Ebrahim.

⁸ Nəkwəkwə kape Kughen ruini ta kupan mə Kughen tukrīvəh narmamə yamə mīnə pəh nīen mə kwənərəus kape Isrel, yamə mīne kīshatətə iran, khauə tukun, mor əriə kīsatuatur ye nīmriin. Kupan, Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni-ərhav nəḡkiariēn huvə kīrik kīn Ebrahim mīmə,

“Yo jakor kwənərəus kafam mə iriə tuksor swatuk yame jakvəhsi-pən nīhuvəyēn kimi tanīmtanə iran.” *(Jen 12:3)*

⁹ Ror pən Kughen rīmnautə-pən kīn kafan nīhuvəyēn kimi Ebrahim, meinai in rīmnhatətə tīm tīm iran. Ye swatuk kīrikianə əmə mīn, Kughen rīrkun nautə-pəniēn kīn nīhuvəyēn kimi narmamə yamə mīne kīshatətə əfrakis iran.

¹⁰ Mərig narmamə mīnə a, yamə mīne rīkiriə raməsik mə iriə tukhavəh nīmraghiēn mərig in ai kasəri-pən fam naha nhagīn yame loa ramni, narmamə mīnə a, iriə kwəsarə ta ye nahasiēn. Rəmhen əmə kīn yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Narmamə yamə mīne khapəh nīsor-atuaturkīēn narīmnar mīnə fam yamə mīne kīmīrai-pən ye Nəkwəkwə kape Loa mamharpīn, iriə tukhavəh narpīniēn kīrik.” *(Dut 27:26)*

¹¹ Kini ror məkneikīn, ratuatuk əmə tuk ətawə mə yermamə kīrik rīkək yame rīmnəri-pən loa kape Kughen muə mə in yemə atuatur ye nīmri Kughen. Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni məkneikīn mə,

“Narmamə yamə mīne kīsatuatur ye nīmri Kughen, tukhashatətə iran mamharpīn.” *(Hab 2:4)*

¹² Mərig nəḡkiariēn e raməḡkiar kīn nhatətəyēn kapətawə ye Kughen. Nəri-pəniēn loa in rīpəh nəmhēniēn kīn yame nakamhatətə ye Kughen meinai nəri-pəniēn loa in rəmhen kīn yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Yermamə yame ramni mə nəri-pəniēn loa in swatuk kape nīvəhyēn nīmraghiēn rerīn, yermamə e tukraməkeikei mor fam əḡkap narīmnar yame loa ramni.” *(Lev 18:5)*

¹³ Narmamə m-fam əḡkap khapəh nīsəri-pəniēn naha nhagīn yame loa ramni. Ror məkneikīn, loa in ramərəhu-pə narpīniēn kimi ətawə, kini kītawə fam kasarə ye nahasiēn. Mərig Yesu Kristo rīmamhə ye nai kamarkwao kīn, kini mīvi-ta ətawə ye nahasiēn a. Yesu In rīmīvəh narpīniēn tuk təvhagə has kapətawə rəmhen əmə kīn yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Tukmə kəsik-pən yermamə kīrik ye nai kamarkwao-kīn, ramhajoun-pən mə kīmnor narpīniēn kīmin.” *(Dut 21:23)*

¹⁴ Yesu Kristo rīmamhə məkneikīn mə narmamə mīnə fam tukasarə ye nīhuvəyēn yame Kughen rīmīvəhsi-pən kupan kimi Ebrahim mīmə tukrīvəhsi-pən kimi kwənərəus kafan. Kini nar a ror məkneikīn mə in e taktakun mīne kītawə narmamə yamə mīne kīshatətə ye Yesu, kītawə kharkun nhavəhyēn Nanmīn kape Kughen yame Kughen rīmīrpen mə tukrīvəhsi-pən kimi narmamə.

Kughen rīmnəkupan mīni promes kafan, mərig loa rīmikwasig mīpəh nəspirīēn ətawə

¹⁵⁻¹⁶ Piak mīnə mīne nowinīk mīnə. Ye nīmraghiēn kapətawə, kītawə kharkun noriēn kape nīniyēn promes mīnə. Tukmə yermamə rīmə tukrīni promes kīrik, to kīpəh nīvəhsi-tayēn, to kīpəh nəsik-əpnisiēn. Ye noriēn kīrikianə əmə mīn, Kughen rīmīrpen pən kafan nəriḡiēn kimi Ebrahim ye nīkarīn kape kafan kwənərəus. Kini ye nəḡkiariēn a, rīpəh

nien mə rimirpen pən kwənərəus minə fam kape Ebrahim, mərig rimirpen pən əmə yermamə kirikianə əmə yame tukrəsi-pən ye kafan kwənərəus. Yermamə e in e Yesu Kristo. ¹⁷ Kini kafak nəgkiarien, nıpran ror məkneikin mə apa kupan, Kughen rımını-ta mə tukharaptərəkın nəgkiarien kapəriu Ebrahim, kini ai newk fo handred toti ruauə muavən ta, kini loa rıpiuə. Mərig pəh nien mə loa a in ravəhsi-ta nəgkiarien yame In rımını-pən tuk Ebrahim. Loa a to rıpəh noriahyen promes kupan kape Kughen. ¹⁸ Yakaməgkiar məkneikin meinai rıpi mə nəri-pənien loa in swatuk kapətawə mə tukasarə ye nihuvəyen kape Kughen, rıpihajoun mə promes yame Kughen rımını kupan in nar apnapıg. Mərig rıpəh norien məknakin: Promes yame Kughen rımını-pən tuk Ebrahim in swatuk yame in tukramarə iran ye nihuvəyen kafan.

Loa, kafan aikin norien

¹⁹ Yermamə kirik tukrıpiayoh mımə, “?Tukmə ror məkneikin, rımnhawor e Kughen rımınərəhu-pə loa?” Promes yame Kughen rımını-pən tuk Ebrahim in rımınəkupan marə, mərig loa in rımikwasıg. Rımauə mə tukrhajoun ətawə mə kitawə yor təvhagə hah minə. Mərig Kughen rımınərəhu loa a mə tukramarə mamvən mamvən meriaji yermamə a ye kwənərəus kape Ebrahim tukrarha-pə tuk ətawə. Kitawə kwənharkun mə loa a, kafan wok rhuvə, mərig rikimiə tukraməkeikei maməsik mə loa a, Kughen rımınəkupan mivəhsi-pən kimi agelo minə. Kwasıg ikin kipiavəhsi-pən kimi kwən a Moses. Moses, in swatuk kape nivəhsi-pəyen loa kimi ətawə. Mərig nıpiğ Kughen rımını promes tuk Ebrahim, rıpəh norien məkneikin. ²⁰ Kughen In rımıpəh nırpenien yermamə kirik mə tukrəgkiar kimi Ebrahim. Mərig In atuaturə əmə rımınəgkiar-pən atuaturə ye nımri Ebrahim mamrıpen-pən promes kafan kimin.

²¹ Kini pəh nien mə loa e rımauə mə tukrıvəh-si ta promes kape Kughen. Nıkam. To loa rıpirkun nivəhsi-pəyen nımraghien vi kimi ətawə, kitawə kipiavəhsi-pən nıhauəyen misatuaturə ye nımri Kughen. Mərig rıpəh norien məkneikin. ²² Loa kirik ror məkneikin rikək, meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə norien has rımınərkis fam ətawə. Kini kitawə m-fam kasəkapır loa minə. Ror məkneikin mə swatuk kirikianə əmə mə kitawə tukhavəh nihuvəyen kape Kughen yame rimirpen-pə ta kin kimi ətawə. Kini swatuk e, mə tukshatətə ye Yesu Kristo.

Nıpiğ e taktakun, nıpiğ kape nhatətəyen ye Yesu Kristo

²³ Kupan, loa yame Kughen rımivəhsi-pən kimi Moses, in rımırapətərəkın tım tım ətawə, rəmhen əmə kin yame kitawə kımınisarə ye kalabus, miseriaji-pə nıpiğ e taktakun mine, Kughen rımınəhitə ye nımritawə kasəm swatuk kape nhatətəyen. ²⁴ Ror pən loa e in rəmhen əmə kin yeməhuə kirik yame ramarmaru irətawə, mamuə meriaji-pən nıpiğ Kristo rımauə. Mə ye nıpiğ a, kitawə kwənhauə misatuaturə ye nımri Kughen, meinai kımıshatətə iran. ²⁵ Mərig taktakun ai, loa tukrıpəh narmaru-minien irətawə, meinai kwəshatətə ta ye Yesu Kristo.

Kimiə fam kirikianə meinai naksofugın-pən ye Yesu

²⁶ Meinai kimiə nımıshatətə ye Yesu Kristo, kimiə fam ji Kughen minə. ²⁷ Kınor ta baptaes irəmiə khapsaah, mə kimiə nakwənhauə masor kirikianə kimiə min. Ror məkneikin, kimiə nımnhavəh norien huvə minə kape Yesu rəmhen əmə kin yame nımısarkoah kin neipən vi kirik. ²⁸ Kini kimiə m-fam əgkap nımısufugın-pən ye Yesu Kristo, kini kimiə mfam naksəm nəmhen. Rhuvə mə kitawə tukhapəh nisəwhai-minien narmamə, nar apnapıg tukmə iriə nəmə Isrel, uə nəmə kantri pısın pısın minə, uə slef, uə pəh nien mə slef, uə yerman, uə pıraovın. ²⁹ Kimiə fam narmamə kape Kristo. Ror məkneikin mə kimiə kwənərəus minə əfrakis kape Ebrahim. Kini ye swatuk kirikianə

əmə min, nihuvəyen yame Kughen rimirpen-pən kimi Ebrahim, kimiə takhavəh misarə iran.

4

Pəh nien mə kitawə slef kape loa, mərig kitawə ji Kughen minə

¹ Taktəkun ai, jakəgkiar kwakwə min ye norien kapətawə, mamni nuhpikinien kirik. Tukmə yermamə kirik rimhə, tini tukrivəh kafan nautə minə fam. Mərig tukmə tini ramarkəskəh hanə, to ripəh nehuəyen ye kafan nautə, rəmhen kin yame slef kirik to ripəh nehuəyen ye nautə kirik. ² Mərig tini a tukraməkeikei mamarə iriə piauni karin minə tiksın mamvən meriaji-pən nipig kafan tatə rimini mə in rirkun nivəhyen nautə yame rimnərəhu-pən kimin. ³ Kini kitawə min tuksor məknakin. Apa kupan, kitawə kimisəmhen kin kwajikovə - kitawə slef minə kape loa yamə mine kasarmaru irətawə. ⁴ Mərig ruauə ye nipig atuaturuk yame Kughen rimini, kini Kughen rimnher-pə kin Tini ruə. Piraovin kirik rimirəh, rarha-pə ye tokrei tanə. Kini in maməri-pən atuaturuk narimnar fam yame loa ramni. ⁵ Rimnor məknakin mə tukririsin ətawə yamə mine loa rimnərkis ətərkən ətawə, pəh Kughen tukrirhi ətawə, mirisin ətawə khauə rəmhen kin nipnətin atuaturuk minə.

⁶ Kini taktakun ai, Kughen rorkeikei mə tukror əpu mə kitawə nipnətin minə, mher-pə kin Nanmin kape Tini rimauə irətawə minə fam, kini mor ətawə kasokrən kin Kughen mə “Tata.” ⁷ Tuk nar ai, pəh nien mə kitawə slef minə, mərig kitawə nipnət Kughen əfrakis minə. In rimivəhsi-pə narimnar huvə minə kimi ətawə yame In ruini ta mə tukrivəhsi-pən kimi nipnətin minə.

Pol rikin raməmhə tuk nəmə Galesia

⁸ Apa kupan, kimiə nimiseinein Kughen. Kimiə masəhuak kimi yarmhə minə mhamə ta mə kapəmiə kughen minə. Iriə kimisərkis ətərkən əmiə, mərig pəh nien mə iriə kughen əfrakis minə. ⁹ Mərig taktakun ai, nakwənharkun Kughen. Uə, rhuvə mə jakni məkneikin mə Kughen ruirkun ta əmiə. ?Mərig rhawor e nakwənharerig-pən min tuk natuakəmien minə a? Kapəriə nəsaninien rikək. Kini to kamhavən, tukhapəh nisorien nar huvə kirik kimi əmiə. ?Rhawor nakhamə iriə tuksərkis ətərkən min əmiə? ¹⁰ ?Rhawor nakasəri-pən natuakəmien kapəriə ye nipig minə kapəriə, mine makuə minə kapəriə, mine nipig rhakə minə, mine newk minə kapəriə? ¹¹ !Kəsi narman! !Yo yakamgin pik tuk əmiə! !Yakaməm mə yimnor pik wok irəmiə tuk nar apnapig əmə!

¹²⁻¹³ Piak minə mine nowinik minə, yo yakaməgkiar skai kimi əmiə mimə apa kupan, kimiə nimnəpəh nisarəyen ye loa kape Moses, kini yo yimauə məm əmiə kisarə, yimivəh norien kapəmiə, məpəh nəripənien loa. Kini taktakun ai, yakorkeikei mə kimiə min takhavəh norien kafak, məpəh nisorien mə loa tukriraptərkən tim tim əmiə. Kimiə rikimiə tukrəsik mə in apa kupan, nipig yimnamni-ərhav Nəvsəoyen Huvə kimi əmiə meinai yimnamhə, mamarə kitawə-m kimiə. Mərig nar apnapig mə yo yimnamhə ye nipig a, mərig kimiə nimnəpəh nisorien yo yakərig rahas. ¹⁴ Nəmhəyen kafak rimnərik mitə əmiə, mərig rikimiə rimipəh nəsikəhyen yo, kini nimnəpəh nishekien yo. Kimiə nimnəhəvəh huvə yo mamhavən ye nəkwai nimə kapəmiə minə, rəmhen əmə kin yame nakhakir agelo kirik kape Kughen raurə ye nəkwai nimə minə kapəmiə minə, uə nakhakir Yesu Kristo raurə ye nəkwai nimə kapəmiə minə.

¹⁵ Kupan, kimiə nimisorkeikei pik yo, misasitu irak ye narimnar fam ye nirkunien kapəmiə. ?Mərig rhawor e taktakun mine? ¹⁶ Rikik raməsik mimə tukmə ror nəgkiarien əfrakis minə kafak ramor əmiə nakwəsəməkin yo.

¹⁷ Yhajoun eikuə minə e kasəmnəhawk pik mə tukhaukreikin kapəmiə nətərigien kini kimiə nakhakwasig kin əriə. Mərig iriə khapəh nisorien məknakin mə tuksasitu

irəmiə. Kisorkeikei əmə mə tukhavəhsi-ta əmiə tuk yo mə kimiə taksəmnhawk pik tuk nıkwasigien kin əriə. ¹⁸ Nəmnhawkien in rhuvə, mərig taksəmnhawk tuk nar yame rhuvə nıpig mifam, pəh nien mə ye nıpig əmə yame yakamarə kitawə-m kimiə.

¹⁹ Kafak kwajikovə minə. Yakamərig raha tuk əmiə rəmhen kin yame mama ramhə mə tukreimək kin kwajikovə. Yakamasək pik tuk əmiə meriaji takhauə misəmhen kin Yesu Kristo. ²⁰ Yakorkeikei pik mə jakamarə kitawə-m kimiə ai taktakun mine meinai tukmə yakamarə kitawə-m kimiə, jakpəh nəgkiar-pikien kimi əmiə. Mərig taktakun ai, yakamarə isok tuk əmiə, kini meinein mə jakhawor pən iran mine masitu irəmiə.

Nivusien ris ye Hega mine Sera

²¹ Kimiə narmamə yame naksorkeikei pik nəri-pəniən loa, takshorpin-ru kafak nəgkiarien. ?Nimisərig ta naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni, uə nakhapəh hanə nisərigien? ²² In ramni Ebrahim yame rimirəh tini yerman kiraru. Kirik, slef kafan rimirəh. Kini kirik, piraovin atuatur kafan rimirəh. ²³ Kwajikovə yame slef piraovin rimirəh, in rimnarha ye nətərigien əmə kape yermamə. Mərig kwajikovə yame piraovin atuatur kafan rimirəh, in rimnarha meinai Kughen In rimirpen ta mə piraovin a tukrirəh. ²⁴⁻²⁵ Kini kitawə kharkun nhavusien ris kin piraovin mir a, mhaukreikin-pə nıpran irətawə. Piraovin mir a kwhajoun promes mir yame Kughen rimnor kimi narmamə. Pian e Hega, in mine kwənərəus kafan, iriə kisəmhen kin slef yamə mine tukhapəh nhavəhyen narimnar kape tatə. Pian e in rəmhen əmə kin promes yame Kughen rimnor ye tukwas apa Sinae apa ye tanə ehuə e Arebia - ikin aikin a Kughen rimirəhsi-pən loa ikin kimi Moses ikin. Kini in rəmhen kin taon ehuə kirik e Jerusalem yame narmamə ikin kamharaptəkin tim tim loa ikin. Kini iriə kasəmhen kin slef yamə mine loa ramehuə irəriə. ²⁶ Mərig Jerusalem kirik min apa ye rao ye neai, in rəmhen kin piraovin yame pəh nien mə slef, yame loa rıpəh nehuəyen iran. Kini in mamə kapətawə, ²⁷ meinai Nəgkiarien kape Kughen ramni mimə, “Ik e nimnor siə kin ik. !Agien!

Ik e nımipəh nərigien nəmhəyen kirik tuk neiməkien.

Okrən apomh, mamagien,

Meinai nar apnapig nımipəh nırəhyen kwajikovə kirik meriaji minəpiahuaru,

mərig taktakun ai, kafam kwənərəus minə kwənhapsaah rapita piraovin yame iriu kafan yerman kwarə.” *(Aes 54:1)*

²⁸ Mərig piak minə mine nowinik minə. Kimiə naksəmhen kin ji Sera e Aesak meinai Kughen rimirpen min əmiə. ²⁹ Kupan, kwajikovə e Ismael, ji Hega, yame rimnarha ye nətərigien əmə kape yermamə, in rimnoriah pik kwajikovə e Aesak yame rimnarha ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. Kini norien a rəmhen əmə kin e towei mine: In e, narmamə yamə mine iriə slef kape loa kasoriah ətawə yamə mine kwəshatətə ye Kughen misarha vi ye Nanmin kape Kughen. ³⁰ ?Mərig Nəkwəkwə kape Kughen rimirini mə naha? In ramni mə,

“Ik takaməkeikei mher-ye rhav kin piraovin e slef mine tini. Iriu tukwəta ikin e, meinai ji pian a, in tukripəh nivəhyen nautə kirik kape rimni.

Nautə mifam kape tata ramvən kimi ji pian yame pəh nien mə in slef.” *(Jen 21:10)*

³¹ Mərig kitawə e, kitawə pəh nien mə nıpnət pian e slef; kitawə nıpnət pian e yame rimirəh promes minə kape Kughen.

5

Yesu rimirisin kafan narmamə minə

¹ Nıpig Yesu Kristo rimirisin ətawə, rimnor ətawə mə loa kape Moses tukripəh nar-maruyen irətawə. Ror pən, kimiə takasəkeikei misərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə,

mhapəh niseighanien kın loa mə tukrarmaru mın irəmiə. Apa kupan, loa e, rımnərık mıtə əmiə mamor əmiə mə kimiə slef mınə kafan.

² Taksərıg-ru nar e yakamni. Yo Pol, yakamni-pre nəgkiarieren e tuk əmiə mımə tukmə kimiə nakseighan kın əriə mə tukhavəh nao kimi əmiə, ramhajoun pən mə naksor təkun wok yame Kristo rımnor. ³ Kini yo yakaməgkiar skai pre mın kimi əmiə mımə yermamə yamə rameighan kın mə tukvəh nao kımın, in ravəhsi-pən atuk in ye kwermi loa kape Moses. Kini yermamə yame loa ramarmaru iran, in tukraməkeikei məri-pən fam əgkəp narımnar fam yame loa ramni. ⁴ Kimiə e yame nasarkut-arkut tuk nəri-pənien loa mə tukror əmiə naksatuatuk ye nımri Kughen, ramhajoun pən mə nakwəsəpəh ta Yesu Kristo. Nakwənhavəhsi-pən nımetaimiə kimi nıhuvəyen kape Kughen. ⁵ Kini məriğ kıtawə e Nanmın kape Kughen ramor ətawə kasərəhu-pən əmə kapətawə nətəriğien ye Kughen, pəh In tukror ətawə kısatuatuk ye nımrin, meinai kıtawə kışatətə əmə ye Yesu Kristo. ⁶ Kasərəhu-pən məkna nətəriğien kapətawə ye Kughen meinai narmamə yamə mine kasofugin-pən ye Yesu Kristo, in nar apnapıg mə kımivəh nao kimi əriə, uə kıpəh nıvəhyen nao kimi əriə. Məriğ nar ehue, in əmə e nhatətəyen ye Yesu Kristo. Nhatətəyen e ror ətawə kasorkeikei Kughen, masor mın norkeikeiyen kimi narmamə.

⁷⁻⁸ Apa kupan, yımnəm əmiə mırkun mə kimiə nakasayıu əsanın ye swatuk atuatuk ye nımraghien kapəmiə mə takseriaji mak. Məriğ taktakun, nakwənharerıg. Kughen rımnokrən ta kın əmiə. ?Məriğ nıpa mınə kasərer əswasıg kın kapəmiə swatuk, masəko karın əmiə mə taksəri-pən mın loa kape Moses? Yakırkun mə Kughen to rıpəh norien məkneikın irəmiə. ⁹ Məriğ nhajounien eikuə en yame kamhani tukrıporiah fam əgkap əmiə rəmhen kın yis yame kıvəhsi-pən ye bred ramher fam əgkap bred. ¹⁰ Məriğ yakırkun mə nəfrakisien, Yermaru tukror nətəriğien kapəmiə tukruə mın mor kırıkianə kıtawə-m kimiə. Kini yo yakırkun huvə mə yermamə e yame ramoriah kapəmiə nətəriğien məknakin, nar apnapıg mə in yemehuə kırık uə in yemə hawor pən iran mine, məriğ Kughen tukror narpınien kırık kımın.

¹¹ Piak mınə mine nowinik mınə. Narmamə tıksın kamhani mə yo yakamni-ərhav mə narmamə yame kashatətə ye Kughen, tukaməkeikei kıvəh nao kimi əriə. Məriğ nəgkiarieren e rıpəh norien nəfrakisien kın. To yakpini-ərhav məkneikın, kini narmamə mine e yame kasəriwək kimiə miriə, rıkiriə rıpiagien əmə tuk yo. !Məriğ, səmru! Nəmə Isrel tıksın kasoriah yo mamharpəhu yo, mamhauh yo, meinai yo yakamni-ərhav mə nımhəyen kape Yesu ye nai kamarkwao kın, in əmə e, in tukrıvəh mıragh narmamə. ¹² Ye nətəriğien kafak, narmamə mine e yame kashajoun oror əmiə, mhamə tukaməkeikei kıvəh nao kimi narmamə, rhuvə mə iriə tuksərai ta əgkap əmə matuk kapəriə.

¹³ Məriğ piak mınə mine nowinik mınə, Kughen rımnokrən kın əmiə, kini mırısın əmiə mə loa kape Moses tukrıpəh narmaruyen irəmiə. !Məriğ takasəriğ huvə əmiə! Pəh rikimiə tukrıpəh nəsikien mımə, “Rhuvə, yo yaknap ta ye loa. Taktakun ai yakırkun norien naha nhagin yame nıprak rorkeikei.” Kimiə takhapəh nhaniyen məknakin. Məriğ norkeikeiyen kapəmiə tukraməkeikei mor əmiə rikimiə ragien əmə mə taksasitu irəmiə mınə. ¹⁴ Meinai norkeikeiyen in raməpkəfugin nəgkiarieren fam yame loa ramni. In e ramni mə, “Takaməkeikei morkeikei piəm rəmhen kın yame nakorkeikei atuk ik.” (*Lev. 19:18*) ¹⁵ Takasəriğ huvə əmiə. Tukmə kimiə nakasor tıməht kimi əmiə mınə, naksəmhen əmə kın kırıvın* yamə mine kasəs atuk əriə mınə, kini mus mus kapəmiə tukroriah əmiə.

Norien kape Nanmın kape Kughen mine norien kape narmamə

¹⁶ Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə, Nanmın kape Kughen tukraməkeikei mıkır əmiə kini nakhakwasıg kın. Kini kimiə takhapəh nisorien nar has yame nıpraimiə əmə rorkeikei. ¹⁷ Təvhagə has mınə a, in e, nımisor narımnar has yame nıpraimiə atuk

5:6: 1 Kor 7:19; Gal 6:15 5:9: 1 Kor 5:6 5:10: 2 Kor 11:15; Gal 1:7 5:13: 1 Pita 2:16 * 5:15: Nəgkiarieren Gris rıpəh nıniyen kırıvın, ramni əmə nuhpıkinien ye tıməht, rəmhen kın yame narmamə kasəs əriə mınə.

rorkeikei. Mərig norien e, in ravəhsi-əhu norien kape Nanmın kape Kughen. Kini Nanmın kape Kughen in rıpəh norkeikei-mınien norien has yame nımnasor hanə kupan. Norien mir e kawor timəht kimi əriu mınə, ror pən nakaseinein nisorien norien huvə yamə mine rikimiə raməsik mə taksor. ¹⁸ Mərig tukmə Nanmın kape Kughen ramkır əmiə, to loa rıpəh mın narmaruyen irəmiə.

¹⁹ Kitawə kwənharkun norien hah kupan kape narmamə yame kimnasor hanə kupan: Nıpiraovın mine narman kamhakır apısapıs əriə mınə, kini iriə kasor norien has m-fam yame ror naurisien tuk niniyen; kapəriə nətərigien ramvən pik tuk norien has mınə a. ²⁰ Masəhuak kimi nanmi nar mınə, masəmtah, masəməkin narmamə, masor timəht, masəhəwk, masor niemhaa, mhavəhsi-haktə atuk əriə, masəwhai əriə mınə, misarə pısın pısın. ²¹ Masanıpin ye narımnar kape narmamə, misapıs kin niniyien, masor lafet mamharpəhu nətəwaoyen, masor narımnar ehüə mın yame ror məknakin. Yakamor kwirig kimi əmiə rəmhen əmə kin yame yımnor kwirig kimi əmiə apa kupan: Narmamə yamə mine kasor norien mınə a, iriə tukhapəh nhavənien misarə ye rao ye neiai yame rımnor apnəpeinə iran kape kafan kwajikovə mınə.

²² Mərig tukmə Nanmın kape Kughen ramarə ye narmamə, nımraghien kapəriə tukrikuə kin kwənkwan e in e: Kısorkeikei narmamə, rikiriə ragien, nəmərinuyen ramarə yerkiəriə, kapəriə nətərigien rapomh, rikiriə rehuə tuk narmamə, kini kapəriə norien in rhuvə. Kini narmamə kamhani nəfrakisien irəriə. ²³ Kini iriə nəmə mar. Kini kasarmaru ye nıprairiə. Norien mınə e, iriə khahuvə pik, kini nəgkiarien kirik rikək ye loa yame ramni-əhu narımnar mınə e. ²⁴ Kitawə narmamə kape Yesu Kristo, kitawə kwəsəpəh ta norien has mınə kapətawə, mhapəh nisorien narımnar yamə mine nıpraitawə əmə rorkeikei. Rəmhen əmə kin yame kimisəsik-pən nətərigien has mınə kapətawə ye nai kamarkwao kin. ²⁵ Nanmın kape Kughen In rımivəhsi-pə ta nımraghien kirik kimi ətawə, kini rhuvə mə kitawə tuksəriwək ye norien huvə mınə kafan. ²⁶ Rahas mə kitawə tuksausit mhavəhsi-haktə pik ətawə, masəməkin ətawə mınə.

6

Rhuvə mə tuksasitu irətawə tuk kajipə pam mınə

¹ Piak mınə mine nowinik mınə. Tukmə kaməm mə yermamə kirik rımnor təvhagə has, rhuvə mə kimiə e yame Nanmın kape Kughen ramkır əmiə, takhavən misasitu iran misəriş atuatuk in. Mərig takhapəh nisəgkiar-pikien kimin, taksəgkiar mar əmə kimin, misor mə rikimiə raməmhə tukun. Mərig takasəriş əmiə, tamə nar kirik yame nakasətapig kin tuk narmamə ror mın əmiə nakhamır. ² Kimiə taksasitu irəmiə mınə. Taksasitu irəmiə mınə ye nıpig nakasarə ye nıpig əutən mınə. Tukmə naksor məkneikin, naksəri-pən atuatuk naha nhagin yame loa kape Kristo ramni. ³ Meinai yermamə yame rikin raməsik mə in yerpirig, yermamə e, rikin rameikuə, meinai reinein nəmien mə in yermamə apnapig əmə. ⁴⁻⁵ Mərig kimiə takasəkeikei misəm huvə narımnar yame nakasor. Takhapəh nisəm-əmhenien norien kape narmamə pısın mə takharkun mə kapəmiə norien rhuvə rapita. Takasəkeikei misəm huvə pısın əmə kapəmiə wok, meinai narmamə kapəriə wok ror pısın pısın. Kini iriə kamhavəh kajipə pam pısın pısın ye nımraghien kapəriə kirikianə kirikianə. Mərig rhuvə mə rikimiə tukragien tuk wok pısın kirik kapəmiə, kini tukəm mə kapəmiə wok in rhuvə əmə.

⁶ Kimiə takasəkeikei misəwhai narımnar mınə tıksın kimi kapəmiə yhajoun yamə mine kashajoun əmiə ye nəgkiarien kape Kughen.

⁷ Takasəriş əmiə, mhapəh niseikuəyen irəmiə mınə mhamə nakharkun nisorien naha nhagin yame nıpraimiə rorkeikei. Narpınien yame Kughen ravəhsi-pə, pəh nien in nar apnapig. Nımisuv naha nhagin kwənkwai nai ye nəsimien kafam, ik mın takrhi atuk

min kwənkwan, mən. ⁸ Yermamə yame raməsim kin norien has yame rimnasor hanə kupan, in rəmhen kin kwənkwai nai hah kirik ye kafan nımraghien. In tukraməkeikei mikuə kin kwənkwai nai yame rahas. Kwənkwai nai e, nıpran e, in e nımhəyen. Mərig yermamə yame ramsuv kwənkwai nai yame rhuvə, yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən, Nanmin kape Kughen tukror in tukrikuə kin kwənkwan yame rhuvə, kini tukrihi. Nhag kwənkwai nai en, in e nımraghien rerin.

⁹ Ror pən, takhapəh nisəpəuyen kin norien yame rhuvə, meinai kitawə tukharhi kwənkwan yame rhuvə ye nıpig atuatur kafan, tukmə khapəh nisəpəhyen wok. ¹⁰ Kini nıpig minə fam, tukmə kitawə kasəm kwənmhaan kirik, pəh kisor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini rhuvə pik mə tuksor huvə pən kimi piaturawə minə mine nowintawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

Nəgkiarien infamien

¹¹ Jakrai nəgkiarien infamien kafak ye nəkwəkwə e kin kwermik. Kimiə taksəm mhamə kafak nıraiye, rehuə pik.

¹² Nəmhajoun eikuə minə a kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əriə, ror pən, kasəkeikei kimi əmiə mə tukvəh nao kimi əmiə. Mərig kasəkeikei əmə kimi əmiə məknakin mə nəmə Isrel tiksın tukhapəh nisorien nahasien kimiə əriə. ¹³ Mərig kasəkeikei kimi əmiə mə tukvəh nao kimi əmiə meinai kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əriə tuk nıviyen əmiə nakharerig-pən min tuk loa kape Moses. Mərig səm-ru, iriə min, khapəh nisəri-pən huvəyen narimnar yame loa ramni. ¹⁴ Mərig yo, pəh jakpəh nəgnəginien yo tuk nar kirik yame yimnor. Mərig jakaməkeikei maməgnəgin əmə Yesu Kristo Yermaru kapəawə tuk naha nhagin yame rimnor ye nıpig In rimamhə ye nai kamarkwao kin. Rimamhə ye nai kamarkwao kin, mor yo yakpəh norkeikei-pikien narimnar kape tokrei tanə. Rimirisin yo ye narimnar minə a. ¹⁵ Nıpig Kughen ravəhsi-pən nımraghien vi kimi yermamə, mamor in ratuatur ye nımrin, nar apnıpig tukmə kimivəh nao kimin uə kimipəh nıvəhyen nao kimin. ¹⁶ Kini taktakun ai, yakaməhuak tuk narmamə yamə mine kasəri-pən huvə nəgkiarien e, iriə kwənərəus atuatur minə kape Kughen. Yakaməhuak mə nəmərinyen kape Kughen tukramarə tuk əriə, kini pəh riki Kughen tukrehuə tuk əriə.

¹⁷ Kafak e nəgkiarien infamien. Yo yakpəh norkeikeiyen mə yermamə kirik tukrini hah yo, meinai tamhek nımap minə e yame kimnəsik yo kin kapier apig kini kuh yo kərkis-ərkis yo kashajoun pən mə yo slef kape Yesu.

¹⁸ Piak minə mine nowinik minə. Yakaməhuak mə Yesu Kristo Yermaru kapəawə tukrautə-pre kin kafan nıhuvəyen kimi əmiə. Amen.

Efesas

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Efesas

Nəgkiarrien kwəkwə kape nəkwəkwə e Efesas

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə apa Efesas, kini morkeikei mə iriə tuksher-pən kin pəh rivən kimi niməhuak pisin pisin minə ipakə tukun.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimirikakun niməhuak apa Efesas, kini mamarə iriə min kape newk kisisər. Kini in morkeikei pik əriə, kini iriə kisorkeikei pik in. Efesas in taon ehua kirik ye tanə ehua e Tarki, kini in kwənmhaan huvə kirik mə Pol tukrini-ərhav nəgkiarrien ikin kape Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pəh nien mə nəmə Efesas kimisor nar kirik ripəh nəmhenien, kini Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrhek əriə tukun. In rimirai əmə nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapəriə. Kini morkeikei mə tukrini-ərhav norien atuaturuk, mine wok kape niməhuak. Kini nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak ikin minə fam.

Pol rimmokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yame Kughen rimirpen ta yo mə kafan. Yakamni rhuvə pre tuk əmiə m-fam narmamə kape Kughen minə apa Efesas yamə mine nakamharaptərək in tim tim nhatətəyen kapətawə ye Yesu Kristo. ² Pəh Kughen e Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin nəmərinuyen kimi əmiə.

Kughen ravəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə ye Yesu Kristo

³ Pəh khani vi vi Kughen e Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yame ravəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə yamə mine kasofugin-pən ye Kristo. Nihuvəyen minə a kamhasi-pən ye rao ye neai mə tuksasitu ye nanmitawə. ⁴⁻⁵ Ror məkneikin meinai nipig Kughen rimnəpəh nor-hanəyen neai mine nimoptanə, mərig ruirpen ta ətawə mə tukhauə kirikianə kitawə Kristo, kini mə kitawə tuksatuaturuk ye nimirin, pəh kipəh nəm-pənien nar has kirik irətawə. Meinai Kughen rorkeikei pik ətawə, kwasig ikin ror narimnar, mərig In ruirpen ta ətawə mə tuksofugin-pən ye Kristo, pəh In rirhi ətawə rəmhen kin kafan kwajikovə minə. Nar a raməri-pən əmə nətərigien kafan mine naha nhagin yame In rorkeikei. ⁶ Rimnor məknakin mə kitawə tukhani vi vi In tuk kafan nihuvəyen yame in rhuvə mapita. Nihuvəyen a In rimmnautə-pə apnapig əmə kin kimi ətawə ye Tini yame In rorkeikei pik. ⁷ Nitaw Kristo rimmnaiyu mor swaturuk kimi ətawə khauə kirikianə kitawə Kughen, kini Kughen ruirisin ətawə ye narpinien kape norien has minə kapətawə. In a rimməspir norien has minə kapətawə. !Rimnor məknakin meinai nihuvəyen kafan in rehuə mapita! ⁸ Kini rimirəhsi-pə nihuvəyen a rehuə pik mapita, mirəhsi-pə nirkunien kimi ətawə tuk nirkunien narimnar fam.

⁹ Kughen, kafan nətərigien rimmerkwaig kupan. Kini rimirpen mə nətərigien kafan tukruə mor nəfrakisien kin ye nimraghien kape Kristo. Kini rikin ragien mə tukror əpu nətərigien kafan kimi ətawə. ¹⁰ In e mə tuk nipig kirik, ye nipig atuaturuk kafan, In tukrofugin narimnar m-fam ye neai mine ye tokrei tanə tukasəmər ye kwermi yermamə kirikianə. In e, Yesu Kristo.

¹¹ Apa kupan, Kughen rimirpen atawə mə tukhauə kafan minə, ye nipiğ yame rimnofugin atawə khauə misor kirikianə kitawə Kristo. In e nətərigien kafan, kini In ramor mə narimnar m-fam tukasəkeikei masəri-pən əmə nətərigien kafan. ¹² Rimnor məknakin mə kimawə [kwənərəus kape Isrel] yamə mine yimisəkupən mishatətə ye Kristo, jakhani vi vi Kughen yame In yerpriğ pik rapita. ¹³ Kini kimiə min, [yamə mine pəh nien mə kimiə kwənərəus kape Isrel], nakwənhauə kirikianə kimiə Kristo nipiğ kimiə nimisərig nəgkiarien əfrakis, yame ramhajoun swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. Nimnhani nəfrakisien iran, kini Kughen rimivəh-si pre Nanmin Kafan kimi əmiə ramor nimtətien mə kimiə narmamə kafan minə. ¹⁴ Meinai kitawə kwənhavəh Nanmin kape Kughen, kitawə kharkun huvə mə Kughen tukrivəh-si pə narimnar huvə minə kimi atawə yamə mine ruini ta mə tukror. Tukhavəh narimnar minə a nipiğ Kughen tukririsin atawə e kafan narmamə minə ye narpinien kape norien has kapətawə, mə narmamə tukhani vi vi Kughen yame In yerpriğ pik rapita.

Pol raməhuak mamni vi vi Kughen

¹⁵ Ror pən, ririkakun ye nipiğ yame yimnərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kapəmiə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norkeikeiyen yame nakasor kimi narmamə kape Kughen minə, ¹⁶ yakaməhuak tuk əmiə nipiğ m-fam meriaji-pə e taktakun, mamni vi vi Kughen tuk əmiə, mipəh nəpəhyen. ¹⁷ Yakamaiyoh Kughen yame In Kughen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mine In Rimtawə yame In rhuvə pik, mə tukrivəh-si pre Nanmin kafan kimi əmiə. Kini Nanmin kafan tukror əmiə takharkun nar, mor əpu Kughen kimi əmiə, mə takharkun huvə In. ¹⁸ Kini yakaməhuak min mə tukrəhitə ye nətərigien kapəmiə mə takharkun nar huvə yamə mine tukrivəh-si pre kimi əmiə. Nakharkun mə takpihavəh narimnar minə a meinai In ruirpen ta əmiə. Kini yakaməhuak mə takharkun mə nihuvəyən yame ravəhsi-pən kimi narmamə kafan minə in rhuvə pik, ¹⁹ kini nəsaninien kafan in rehuə pik, mamehuə ye nimraghien kapətawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Nəsaninien yame ramehuə irətawə in rehuə rəmhen kin nəsaninien ehuə kafan ²⁰ yame rimnor Yesu rimimragh min ye nimhəyən kafan, kini mor In rimavən məkwətə ye nikar Kughen matuk apa ye rao ye neai. ²¹ In yerpriğ rapita agelo minə fam, mine yarmhə minə fam, mine nəsaninien minə fam, mine nehuəyən minə fam yame kavəhsi-pən kimi yermamə. In ramehuə ye nipiğ ai taktakun mine ye nipiğ yame tukripiuə. ²² Kini Kughen rimnərəhu-pən narimnar m-fam ye kwermın, mor In ruauə minehuə ye narimnar fam, mə tukrasitu ye niməhuak. ²³ Kini niməhuak in nıprai Kristo; Kristo raməmır fam irəriə, maməmır aikin minə fam mine ye narimnar fam.

2

Apa kupan, ror məkneikin mə kimnhamhə; məriğ taktakun ai, kwənhamragh

¹ Kimiə e, apa kupan, nimnhamhə meinai nimisəsik nəkwai Kughen, masor təvhagə hah, ² masor norien has kape tokrei tanə, mhavən masor nəkwai Setan yame in ramarmaru ye yarmhə yamə mine kasəmır rarkurao irətawə.* In e nanmin has yame ramor wok ai taktakun ye nimraghien kape narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen. ³ Apa kupan, kitawə min kimisarə məknenkin kitawə miriə. Rikitawə rimnorkeikei norien has minə, kini kimisor təvhagə has yame ramor rikitawə ramagien. Kitawə kimnhakwasig əmə kin naha nhagin yame ramsi-pən yerkitawə mine ye nətərigien has kapətawə. Nipiğ kitawə kimisarha, təvhagə has rinarə ta yerkitawə, rəmhen kin yame

1:11: Rom 8:28-29 **1:14:** 2 Kor 1:22 **1:17:** Kol 1:9 **1:19:** Kol 1:11 **1:20:** Sam 110:1; 2 Kor 13:4; Kol 2:12 **1:21:** Kol 1:16; 2:10 **1:23:** Rom 12:5; Efes 4:10,15; Kol 1:18 * **2:2:** Nəgkiarien Gris ramni mə "Nimisor nəkwai yermamə yame ramarmaru ye rao ye nimago-ago." Nıpran ramni Setan. **2:2:** Kol 3:7; Taet 3:3

ramarə yerki narmamə minə fam. Kini riki Kughen raməmhə tuk təvhagə has kapətawə; In tukraməkeikei mivəhsi-pə narpinien kimi ətawə.

⁴ Mərig Kughen, kafan norkeikeiyen rehuə tuk ətawə, kini rikin rehuə rehuə pik tuk ətawə, ⁵ nar apnapig mə kimnhamhə meinai kimisəsik nəkwai Kughen, mərig In rimnor ətawə kamhamragh min kitawə Kristo. Kini nihuvəyen əmə kafan ramor swatuk kimi əmiə mə Kughen tukrivəh miragh əmiə. ⁶ Kini Kughen rivəh-si haktə ətawə kitawə Kristo, mor mə kitawə tuksəkwətə kitawə Kristo ye rao ye neai. ⁷ Kughen rimnor məkneikin mə nipig yame ramuə, In tukror əpu kafan nihuvəyen yame in rehuə pik rapita. In ramofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo, mamasitu irətawə, mamhajoun mə nihuvəyen kafan in rehuə pik. ⁸ Meinai nihuvəyen kape Kughen in swatuk yame Kughen ravəh miragh əmiə iran, meinai nakashatətə iran. Pəh nien mə kimiə atuk nimisor swatuk mə Kughen tukrivəh miragh əmiə - Kughen pisin əmə ravəh miragh narmamə, nərokien rikək iran. ⁹ Pəh nien mə wok kirik yame narmamə kasor, tamə kisausit tukun. ¹⁰ Ror məkneikin mə Kughen rimivəhsi-pə nimraghien wi kimi ətawə, mofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo mə kitawə tuksor wok yamə mine khahuvə. Wok minə e, Kughen ruirpen ta mə tukasor.

Kitawə kimnhauə kirikianə ye Yesu

¹¹ Ror məkneikin, takhapəh nisəru-kinien mə nipig nimisarha, pəh nien mə kimiə kwənərəus kape Isrel. Kini nəmə Isrel yame kavəh nao kimi əriə, iriə kimnhani mhamə kimiə nəmə iruə minə, meinai kipəh nivəhyen nao kimi əmiə. (Mərig nivəhyen nao kimi yermamə, in nar apnapig - kamor əmə ye niprai yermamə). ¹² Kini takhapəh nisəru-kinien mə ye nipig a, kimiə nimisərer isok tuk Kristo, pəh nien mə kimiə nəmə Isrel atuətuk, mərig kimiə nəmə iruə minə əmə. Kini promes yamə mine Kughen rimini-pən tuk əriə, pəh nien mə rimini-pre tuk əmiə. Kimiə nimiseinein əfrakis Kughen, misarə ye tokrei tanə, nar kirik rikək yame to naksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə iran mə taksarə kimiə min. ¹³ Mərig kimiə, nimnisarə pawk isok tuk Kughen, minhauə kirikianə kimiə Yesu Kristo. Kini taktakun ai, nitaw Kristo rimnor swatuk kimi əmiə mə takhauə əfrakis tuk Kughen.

¹⁴ Ror məkneikin mə Kristo pisin əmə ramərəhu nəmərinuyen, mamarkis narəyen kape nəmə Isrel mine nəmə iruə, mə tukhauə kirikianə. Apa kupan, loa kape kwənərəus kape nəmə Isrel in rəmhen əmə kin kəupə yame rimnarkoparin nəmə iruə kasor tikmir iriə miriə. Mərig Kristo rimnəhipu kəupə a. ¹⁵ Nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin, In mor loa kupan ruauə mor nar apnapig kin, mə tukrofugin nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə, khauə kirikianə misor kwhen wi kirik. Rimnor məknakin mivəhsi-pə nəmərinuyen kimi ətawə. ¹⁶ Kini ye nimhəyen kafan ye nai kamarkwao kin, Kughen rimnofugin əriə kirikianə, kini mikir-pən əriə kharerig-pən tuk Kughen, kini mor kapəriə timət reiwaiyu mirkək. ¹⁷ In rimauə mini-ərhav nəmərinuyen kimi əmiə nəmə tanə pisin pisin yamə mine kamni kimə nakasarə isok tukun, kini mini-ərhav nəmərinuyen kimi əmawə nəmə Isrel yamə mine kamni kimə yakasarə ipakə tukun. ¹⁸ Kini Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mifam kwənərəus kape Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə mə tukhauə tuk Rimtawə Kughen ye Nanmin Rhakə kafan yame In kirikianə əmə.

¹⁹ Kini ror məkneikin, pəh nien mə kimiə yepsipis minə uə nəmə iruə minə, mərig taktakun ai naksarə ye rao ye neai kimiə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kimiə Ji Kughen minə. ²⁰ Kitawə kisəmhen kin nimə kirik kape Kughen yame səpaag ye nimə in e Yesu Kristo, kini aposol minə mine profet minə, iriə nihu nimə, ²¹⁻²² kini kimiə nəmə tanə pisin pisin minə, naksəmhen kin kwenai yame Kristo ramərəhu haktə ye nimə. Kini

2:3: Kol 3:6 **2:5:** Kol 1:21; 2:13 **2:6:** Kol 2:12 **2:9:** 1 Kor 1:29-31; 2 Tim 1:9 **2:10:** Rom 9:23; Taet 2:14
2:12: Rom 9:4; Kol 1:21 **2:13:** Kol 1:20 **2:14:** 1 Kor 12:13 **2:15:** Kol 2:14 **2:16:** Sek 9:10; Kol 1:20,22
2:17: Aes 57:19 **2:19:** Efes 3:6 **2:20:** 1 Kor 3:11

ravhirəkın kwermi nimə minə fam mə iriə tukhauə nimə atuatur kape nəhuakien kimi Yermaru, yame Kughen ramarə ikın meinai Nanmın kafan raməmır ikın.

3

Kughen rımnor əpu nətərigien kafan

¹ Ror pən, yo, Pol, yimını-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk əmiə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, kini taktakun ai kīvəh-si-pən yo ye kalabus tukun. ² Kimiə nakwənharkun ta mə Kughen rımivəh-si pə wok e kimi yo mə jakni-ərhav nihuvəyen kafan kimi əmiə. ³ Rəmhen kın yame yaknəgkiar kwakwə ta kimi əmiə, yakmə Kughen pısın əmə rımnor əpu nətərigien erkwaig kafan kimi yo. ⁴ Nıpig taksəvheikın nəgkiarien e, mharkun nhavəhyen kafak nirkunien ye nıkarın kape nətərigien erkwaig kape Kughen ye nıkarın kape Kristo. ⁵ Pəh nien mə Kughen rımnor əpu narımnar e kimi nəmə kupan, məriğ taktakun ai Nanmın kafan rınor əpu kimi kafan aposol minə mine profet yamə mine rımırpen ta əriə. ⁶ Nətərigien erkwaig e in e mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen in ramor swatur kimi nəmə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, mə iriə mın tukhauə rəmhen kın nəmə Isrel, mhavəh nihuvəyen kape Kughen. Kini iriə mhauə kirikianə, mhavəh kwis nihuvəyen kape promes yame Kughen rımını ta tuk narmamə yamə mine kasofugin-pən tuk Yesu Kristo.

⁷ Kughen ramor wok ye nəsanınien ehua kafan, masitu irak ye nihuvəyen kafan, mivəhsi-pə wok e kimi yo mə jakni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kafan.* ⁸ Nar apnapıg mə yo ye tanə ye narmamə mifam kape Kughen, məriğ ye nihuvəyen kafan, Kughen rımivəhsi-pə wok e, mə jakni-ərhav-pre tuk əmiə yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel nihuvəyen minə kape Yesu Kristo yame to kıtawə khapəh nharkun-famien, meinai iriə khapsaah, to kıpəh nını-famien. ⁹ Kini Kughen rıvəhsi-haktə mın yo mə jakor əpu kimi narmamə m-fam norien yame In rımnor nətərigien erkwaig kafan ruə mıtərhav-pə. In apa kupan, Kughen e yame rımnor narımnar fam rıpəh nor-əpu-yen nətərigien e kafan. ¹⁰ In rımnor məkna mə taktakun ai nıməhuak in tukror əpu kimi agelo minə mine nanmın yamə mine kasehuə ye tapən mə Kughen, kafan nirkunien rıpsaah. ¹¹ In e nətərigien kafan yame ramarə rerin, kini rımauə mor nəfrakisien kın ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ¹² Kıtawə kashatətə ye Kristo, ror pən, to naha nıpig, kharkun nhavənen mısərer ye nımrı Kughen mhapəh nhaginien. ¹³ Ror pən, yakaməriğ pawk nəmhəyen tuk əmiə, məriğ yakamayıoh əmiə mə takhapəh nisorien nətərigien kapəmiə reiwaiyu tuk nıpig əutən yame yakamarə iran ai taktakun, meinai in tukrasitu irəmiə ye kapəmiə nımraghien.

Pol raməhuak tuk nəmə Efesas

¹⁴ Ror pən, yakənımkur maməhuak kimi Kughen Rımtawə ¹⁵ yame In pısın əmə In nukne nımraghien kape narmamə mı-fam ye rao ye neai mine ye tokrei tanə. ¹⁶ Kughen, kafan nəsanınien mine nihuvəyen rehuə. Kini yakamayıoh In mə Nanmın kafan tukror rıkimia rəsanın, mə kimiə taksərer tım tım nıpig mifam, ¹⁷ pəh mıshatətə ye Kristo, kini In tukramarə yerkimia. Kini yakaməhuak mın mə nımraghien kapəmiə tukreiwaiyu məmnım huvə ye norkeikeiyen kape Kughen ¹⁸ mə kimiə narmamə kape Kughen minə fam takharkun huvə mə norkeikeiyen kape Kristo, rəmnım pık, məpomh pık, mehuə pık mhaktə. ¹⁹ Norkeikeiyen a kape Kristo to kıpəh nirkun-famien meinai in yerpıriğ pık. Məriğ yakaməhuak mə takharkun huvə norkeikeiyen a mə Kughen tukrıkuar ye nımraghien kapəmiə ye norien huvə minə fam kafan.

2:21-22: 1 Kor 3:16; 1 Pita 2:5 **3:1:** Fil 1:7,13 **3:2:** Kol 1:25 **3:3:** Efes 1:9-10; Kol 1:26 **3:6:** Efes 2:13,16-19 * **3:7:** Gris ramni “Yo slef kape Nəvsaoyen Huvə.” Nıpran ramni mə kafan wok kirikianə əmə: in e mə tukrını-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen. **3:7:** Kol 1:25 **3:8:** 1 Kor 15:9-10 **3:12:** Jon 14:6; Rom 5:2 **3:18:** Jon 14:23; Kol 1:23; 2:7

²⁰ !Kini pəh khavəh-si haktə nhag Kughen! Ye nəsaninien kafan yame ramor wok ye nımraghien kapətawə, In rırkun norien narımınar rapita narımınar fam yame rıkitawə raməsik uə yamə mine kisaiyoh In kin. ²¹ Pəh kitawə nəməhuak minə kisor kirikianə kitawə Yesu Kristo, mhani vi vi Kughen nıpig mifam mamhavən mamhavən, infamien rırkək. !Amen!

4

Kitawə kasofugin-pən ye Kristo, mamhavəh nıpamien

¹ Ror pən, yo yame kīvəhsi-pən yo ye kalabus tuk nhag Yermaru, yakaməkeikei kimi əmiə mə takasarə ye nımraghien kirik yame ratuatuk, meinai Kughen rımnochrən kin əmiə mə takasarə məkneikin. ² Havəhsi-əhu atuk əmiə ye narımınar fam, kini mhauə kimiə nəmə mar minə, kini nətərigien kapəmiə tukrapomh, kini nıpig yermamə kirik tukror nar kirik rıpəh nəmhenien ye nımrimia, kini rikimia tukrıpəh nəmhə-aihuaayen tukun, meinai naksorkeikei əmiə minə. ³ Nanmın kape Kughen rımnofugin əmiə; ror məkneikin mə taksarkut skai mə taksarə kirikianə ye nəmərınuyen. ⁴ Kitawə nıpraitawə kirikianə əmə. Kini Nanmın kape Kughen kirikianə əmə. Kini nıpig Kughen rımnochrən kin əmiə, nımisərəhu-pən tım tım kapəmiə nərigien ye nar kirikianə əmə. ⁵ Kini Yermaru kirikianə əmə. Nhajounien kirikianə əmə. Baptaes kirikianə əmə. ⁶ Kini kitawə kasəhuak kimi Kughen kirikianə əmə In e Rımtawə m-fam. In ramarmaru fam irətawə, kini mamor kafan wok ye nımraghien fam kapətawə, kini mamarə yerkitawə m-fam.

⁷ Mərig Kristo rımnowhai kafan nəsaninien tuk wok pısın pısın minə kimi ətawə kirikianə kirikianə. ⁸ Ror pən, Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mə,

“Nıpig In rımnhaktə mivən ye rao ye neai,

kini mikir-yerhav kafan tikmır yamə mine rımnapita əria.

Kini mivəh-si-pən nar huvə kimi narmamə.”

(Sam 68:18)

⁹ (Nakharkun mə nəgkiarien e yame ramni mə, “In rımnhaktə,” nıpran rımə Kristo rıməkupan meiwaiyu-pə ye tokrei tanə. ¹⁰ Kwən yame rameiwaiyu-pə, In yemə kirikianə əmə yame rımnhaktə mın yerpırig mapita neai, mə In tukrarə ikin minə fam). ¹¹ In yemə kirikianə əmə yame In rımivəhsi-pən nəsaninien kafan kimi narmamə pısın pısın minə mə tiksın tukhauə aposol minə, tiksın tukhauə profet minə, tiksın tukhauə narmamə kape ni-ni-əravyen Nəvsaoyen Huvə, tiksın tukhauə pasta minə mine yhajoun minə. ¹² Kristo rımnor məkna mə iriə tuksasitu misor apnəpeinə ye narmamə kape nıməhuak. Kini narmamə kape nıməhuak tuksor wok kape Kughen mə nəməhuak, yame iriə kisəmhen kin nıprai Kristo, iriə tukhaskai ¹³ mamhavən miseriaji kitawə m-fam khauə misor kirikianə ye nhatəyən kapətawə, mine nırkunien Ji Kughen, kini misəhuə mhauə misəmhen kin Kristo yame In ratuatuk pık. ¹⁴ Kini mə kitawə tuksəpəh norien minə kape nitamaruə yame nıpig mifam kamhaukreikin kapəria nətərigien ye nar yame kwənhani ta nəfrakisien iran. Pəh nəgkiarien kape yhajoun eikuə minə tukrıpəh nıkir-oror-ien ətawə rəmhen kin yame peao-peao kape tahik ramuh rao mamsai-sai. ¹⁵ Nıkam, pəh kisor əmə norkeikeiyen, mamhani əmə nəfrakisien. Kini ye norien a, ye narımınar fam yame kasor, tukseihuə mhauə misəmhen kin Kristo yame In kapən kapə nıməhuak. ¹⁶ Kini Kristo ramor mə kafan narmamə minə tukhauə kirikianə, rəmhen kin yame kwənərəus minə kape yermamə kamharpın-pən ye nıprai yermamə. Nıpig norin minə ye nıpran kasor wok atuatuk kapəria ye norkeikeiyen, misor nıpran ramehuə mamskai.

Norien huvə kape nəməhuak minə

¹⁷ Ye nhag Yermaru yakamni skai pre tuk əmiə mə takhapəh nisəri-pən-minien norien kape kimiə minə tiksın yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen.* Nətərigien kapəriə ror nar apnapig kin. ¹⁸ Nirkunien kapəriə ramvən əmə apa rəpignəp ikin, kini mhavən isok tuk nımraghien yame Kughen ravəhsi-pə, meinai kapəriə kapə riskai, mhapəh nisorkeikeiyen mə tukharkun Kughen, maseinein nar. ¹⁹ Mhapəh nisaurisien tuk kapəriə təvhagə has minə, maseighan kin norien has minə mə tuksarmaru ye nımraghien kapəriə, rəmhen kin nırpəhuyen nıpiraovın, mine norien minə ror məkna. Kini nıpig m-fam kasorkeikei mə tukasor norien a.

²⁰ ! Mərig kinhajoun Kristo kin əmiə, nhajounien e ror pisin əgkap ye yame en! ²¹ Kinhajoun norien kape Kristo kin əmiə, kimə kafan e kimiə. Kini khajoun əmiə kin nəfrakisien yame ramsi-pən ye Yesu. ²² Kini kinhajoun əmiə məkneikin mə ye nıkarın kape norien minə kupan kapəmiə, kimə taksəpəkiək ta kin norien akwas kapəmiə, meinai nətərigien has minə a kamhakır oror əmiə, masoriah əmiə. ²³ Kinhajoun əmiə mə takseighan kin Kughen mə tukrukreikin nətərigien kapəmiə. ²⁴ Kughen ruikreikin ta nımraghien kapəmiə, kini kinhajoun ta əmiə mə taksəri-pən nərigien kafan. Kughen rımnor əmiə mə kimiə naksatuatuk, misəmərhakə rəmhen kin In.

²⁵ Ror məkneikin mə kimiə m-fam taksəkeikei misəpəkiək ta kin norien kape neikuəyen, mamhani nəfrakisien tuk əmiə minə, meinai kitawə kasofugin kirikianə rəmhen kin yame nor-nori nıprai yermamə kimnharpın-pən irəriə minə. ²⁶ Tukmə niemhaa rhai əmiə, takhapəh nisorien norien hah; kini sərı-kin aihuaa əmə mhapəh nisorien niemhaa rarə irəmiə meriaji mırh rivə. ²⁷ Mhapəh nhavəh-sipəniyen kwənmhaan kimi Setan. ²⁸ Yeməkrəh tukraməkeikei məpəh norien a, marar mor wok kin kwermın tuk nıvəhyen narımnar məwhai kimi yavən has minə.

²⁹ Hapəh nhaniyen nar has ye nhermiə, mərig hani əmə nar huvə yame tukrasitu ye narmamə tukmə kisarə ye naha nhagin narəyen, mə nəgkiarien kapəmiə tukrautə-pən kin nıhuvəyen kape Kughen kimi əriə. ³⁰ Takhapəh nisorien Nanmın kape Kughen rikin rəmhaə tuk norien kapəmiə, meinai In rımnor nımtətien mə tuk Nıpig Kwasig, Kughen tukrırisin əmiə. ³¹ Takhapəh nharaptərəkiniyen norien has yame kamor irəmiə ror tu; mhapəh nisorien tımət, mhapəh nhaniyen nıkar jir, mhapəh nisotgohyen, mhapəh nisorien niemhaa, mhapəh nisor-has-pəniyen kimi narmamə. ³² Mərig hahuvə tuk əmiə minə, masor rikimiə rımar tuk əmiə minə, kini misərukın norien has yame nakasor irəmiə minə, rəmhen kin yame Kughen ramərukın norien has kapəmiə minə meinai naksofugin-pən ye Kristo.

5

Sor norien kape nıkhakien

¹ Ror pən, sarkut skai tuk nisıgovınıen norien kape Kughen meinai kimiə ji Kughen keikei minə. ² Kini mharaptərəkın tımtım norien kape norkeikeiyen, rəmhen kin yame Kristo rımnorkeikei məknakin ətawə, kini meighan-pə kin nımraghien kafan tuk nıvəh-mıraghien ətawə; nımhəyen kafan rəmhen kin sakrefaes kirik yame nəmıovın rapien huvə mamvən tuk Kughen.

³ Takhapəh nisorien norien has kirik mə tukni hah əmiə tukun, meinai kimiə narmamə kape Kughen yamə mine naksatuatuk. Yakamni norien has minə rəmhen kin nıpiraovın mine narman minə kamhakır apsapıs əriə minə, mine norien has m-fam yame ror

* **4:17:** Gris ramni “Takhapəh nisəri-pən minien norien kape nəmə Gris” uə “Takhapəh nisəri-pən minien norien kape narmamə yame pəh nien mə nəmə Isrel.” Nıpran ramni “Takhapəh nisəri-pən minien norien kape ‘hithen man.’”
4:17: Rom 1:21; 1 Pita 1:14 **4:22:** Rom 8:13; Kol 3:9 **4:23:** Rom 12:2 **4:24:** Jen 1:26; Kol 3:10 **4:25:** Sek 8:16; Kol 3:8-9 **4:26:** Sam 4:4; Jem 1:19-20 **4:29:** Kol 4:6 **4:30:** Aes 63:10; Efes 1:13-14; 1 Tes 5:19
4:31: Kol 3:8 **4:32:** Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13 **5:1:** Mat 5:48 **5:2:** Eks 29:18; Hib 10:10

naurisien tuk niniyen, mine næptigien kin nar. ⁴ Kini ripəh nihuvəyen mə takhani nægkiarien yame ror naurisien, uə nægkiarien ətəwao minə, uə narpakwəyen. Nægkiarien has minə e khapəh nisəmhenien, mərig rhuvə mə taksəgnəgin əmə Kughen. ⁵ Kini takasəkeikei mharkun nar e mə narmamə yamə mine kamharpəhu nipiraovin, uə narmamə yamə mine kasor norien has yame ror naurisien tuk niniyen, uə yamə mine kasəptig kin nar, iriə e to khapəh nhavəniyen ye narmaruyen kape Kristo mine Kughen. (Narmamə yamə mine kasəptig kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə).

⁶ Hapəh nhapəhyen yermamə kirik mə tukrivi-pən əmiə ye nægkiarien eikuə minə kafan yame nəfrakisien rikək iran, meinai Kughen rikin rahas tuk norien has minə a, kini tukror narpinien kimi narmamə yamə minə kisəsik nəkwən. ⁷ Ror pən, takhapəh nhavəniyen misəriwək kwis kimiə miriə misor norien has yame kasor. ⁸ Meinai kupan, næpignəpien rimmarmaru irəmiə. Mərig taktakun ai nakwənhauə tuk Kristo, nikhakien ramarmaru irəmiə. Ror pən, səriwək rəmhen kin narmamə kape nikhakien ⁹ meinai nikhakien ye nimraghien kapəmiə tukrikuə kin nihuvəyen mine natuatukien mine nəfrakisien. ¹⁰ Kini sarkut mə taksəm naha norien yame ramor Kughen rikin ramagien tukun. ¹¹⁻¹³ Takhapəh nhakwasigien kin narmamə kape næpignəpien masor norien has minə kimiə miriə. Norien minə a, kwənkwan rikək yame rhuvə. Kini kitawə kisauris kin niniyen norien apisapis kape narmamə yamə mine kisəsik nəkwai Kughen. Mərig hapik-pə norien minə a ye nikakien, pəh narmamə tuksəm mharkun mə norien minə a kisahas. Meinai narimnar fam yame tukhauə ye nikhakien, narmamə tukasəm huvə mharkun mə iriə kisor məknakin, ¹⁴ meinai tukmə nikhakien rəsia-pen nar kirik, in min ruə ye nikhakien. Ror pən kamni kimə,
 “!Eh! Kimiə yamə mine nakasapir. !Sarha!

Hamragh min ye nimhəyen,
 Pəh Kristo tukrisia-pen əmiə.”*

¹⁵ Ror məkneikin, takasərig əmiə, mhapəh nisorien norien kape yemətəwao, mərig sor norien kape yermamə yame kafan nirkunien rhuvə. ¹⁶ Kini nipig mifam tukmə naksəm swatuk tuk norien nihuvəyen, sor, meinai taktakun ai kitawə kisərə ye nipig kape nahasien rehuə. ¹⁷ Ror pən, takhapəh nisətəwaoyen, mərig takasəkeikei misarkut mə takharkun naha nhagin yame Yermaru rorkeikei. ¹⁸ Hapəh nisapisien kin ninimien, meinai in ramkir-pən əmiə ye nətəwaoyen. Mərig rhuvə mə nimraghien kapəmiə tukrikuar əmə kin Nanmin kape Kughen. ¹⁹ Kini səni nipe kimi əmiə minə ye Nəkwəkwə e kamni kimə “Ol Sam,” mine nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Səni nipe mhavəhsi-pən rikimiə kimi Yermaru, ²⁰ kini ye nipig m-fam takasəkeikei masəhuak ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mhani-vi vi Tata Kughen tuk narimnar m-fam.

Nægkiarien ramvən kimi narman mine nipiraovin yamə mine kwəsarkurək ta

²¹ Seiwaiyu misor nəkwaimiə minə meinai nakhasiai Kristo.

²² Kimiə nipiraovin yamə mine nakwəsarkurək ta, seiwaiyu misor nəkwai narman minə kapəmiə, rəmhen kin yame nakasor nəkwai Yesu Yermaru. ²³ Meinai yerman in ramarmaru ye kafan piraovin rəmhen kin yame Kristo In ramarmaru ye niməhuak rəmhen mə kafan piraovin, kini mavəh miragh narmamə. ²⁴ Niməhuak reiwaiyu mamor nəkwai Kristo, kini ye norien kirikianə əmə min, nipiraovin yamə mine kwəsarkurək ta tukasəkeikei miseiwaiyu misor nəkwai narman kapəriə ye narimnar fam.

5:5: 1 Kor 6:9-10; Kol 3:5 **5:6:** Rom 1:18; Kol 2:4,8 **5:8:** Jon 12:36; Efes 2:13; Kol 1:13; 1 Pita 2:9 **5:11-13:** Jon 3:20-21 **5:14:** Aes 60:1 * **5:14:** Tukmə ror nægkiarien e in nipe əhuak kirik, yame raməgkiar kimi narmamə yamə mine kiseinein Kughen. **5:16:** Kol 4:5 **5:18:** Luk 21:34 **5:19:** Kol 3:16 **5:20:** Kol 3:17 **5:21:** 1 Pita 5:5 **5:22:** Kol 3:18; 1 Pita 3:1 **5:23:** 1 Kor 11:3; Efes 1:22

²⁵ Kini kimiā narman yamə mine nakwəsarkurək ta, sorkeikei kapəmiā nīpiraovīn rəmhen kīn yame Kristo rorkeikei niməhuak, meighan-pən kīn kafan nīmraghien kimin ²⁶ mor mə niməhuak in ratuatuk ye nīmrin, maikwas iran kīn nu mine nəgkiarīen kafan, ²⁷ mivəhsi-pə ipakə tukun, mīmə ratuatuk huvə. Niməhuak ai rhakak mihuvə, rəmhen kīn piraovīn kirik yame kīmnor-pən marə marə kimin mə tukrarkurək, kīn nar kirik rikək ye nīpran yame rīpəh natuatukien. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə mīn, narman tukasəkeikei mīsorkeikei kapəriā nīpiraovīn, rəmhen kīn yame kasorkeikei atuk nīprairiā. Yermamə yame rorkeikei kafan piraovīn, rorkeikei atuk in. ²⁹ Səm-ru. Yermamə kirik rikək yame raməməkīn atuk nīpran, məriḡ in raməvīḡin huvə mamarha huvə tukun, rəmhen kīn yame Kristo ramarha huvə tuk niməhuak. ³⁰ Məriḡ niməhuak in rəmhen kīn nīprai Kristo, kīn kitawə kasofuḡin-pən iran. ³¹ Ror məkneikīn meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,
 “Yerman tukrəta ye rīmni mine nisīni,

mivən mor kirikianə iriu kafan piraovīn.

Kini iriu tukwarə rəmhen kīn nīprairiu kirikianə əmə.”

(Jen 2:24)

³² Nəgkiarīen a in nəgkiarīen huvə kirik yame rīpam, kīn nīpran ramerkwaig. Məriḡ yakamni mə in nuhpīkīnien kirik mə Kristo mine niməhuak, iriu kirikianə.

³³ Məriḡ nəgkiarīen a raurə mīn tuk əmiā. Kini kimiā narman kirikianə kirikianə takasorkeikei kapəmiā nīpiraovīn rəmhen kīn yame naksorkeikei atuk əmiā. Kini kimiā nīpiraovīn, takasəkeikei mhasiai kapəmiā narman mīnə.

6

Nəgkiarīen ramvən kimi kwajikovə mīnə mine tatə mine mamə

¹ Kimiā kwajikovə mīnə. Sor nəkwai tatə mine mamə kapəmiā, meinai kimiā nar-mamə kape Yermaru, kīn norien a in ratuatuk mə kimiā taksor. ² Nəgkiarīen kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Hasiai kapəmiā tatə mine mamə.” In e loa yame Kughen rīmnrəhu məkupan yame ramni mə tukmə nakhakwasig kīn, taksarə ye nihuvəyen mīmə,

³ “Tukmə naksor nar a, narīmnar ye narəyen kapəmiā tukraiye huvə, kīn narəyen kapəmiā ye tokrei tanə tukrapomh.”

(Dut 5:16)

⁴ Kini tata mīnə. Takhapəh nisorien narpīnien yame rapita nəriḡien yame kwajikovə mīnə kasor mə rikiriā tukrəmhə tukun, məriḡ sarha huvə tuk əriā, mīsərip atuatur norien mīnə kapəriā, kīn mīshajoun əriā kīn swatuk kape Yermaru.

Nəgkiarīen ramvən kimi slef mīnə mine nəmehuə kapəriā

⁵ Slef mīnə. Kapəmiā aikīn yemehuə mīnə ye tokrei tanə e. Sor nəkwairiā yerkimia m-fam, mhasiai əriā, mhagīn tuk əriā, rəmhen kīn yame nakasor nəkwai Kristo. ⁶ Kini sor nəkwairiā, məriḡ pəh nien mə nīpīḡ əmə iriā kasarha tuk əmiā mə rikiriā tukragien tuk əmiā. Məriḡ sor nəkwairiā rəmhen kīn yame kimiā slef mīnə kape Kristo, kīn masor norien yamə mine Kughen rorkeikei yerkimia m-fam. ⁷ Sor kapəmiā wok yerkimia m-fam rəmhen kīn yame nasituyen kapəmiā ramvən atuatur tuk Yermaru - pəh nien mə ramvən əmə tuk yermamə. ⁸ Meinai nakharkun mə Yermaru tukrivəhsi-pən nərokien kimi narmamə m-fam tuk nar huvə yamə mine kimisor, nar apnapiḡ yermamə in slef kirik uə pəh nien mə in slef.

⁹ Kini kimiā nəmehuə mīnə. Sor rhuvə pən kimi slef mīnə kapəmiā rəm nəmhen, meinai nakharkun mə kimiā miriā, kapəmiā Yermaru kirikianə əmə, kīn In ramor rəm nəmhen əmə kimi narmamə m-fam. Məriḡ takhapəh nisəḡkiar-skai-yen kimi slef mīnə kapəmiā mə tuksor nəkwaimiā.

Nuhpikinien kape neipən kape narowaginien

¹⁰ Nəgkiarien infamien e kafak. Sərer timtim ye Yermaru mine kafan nəsaninien ehuə. ¹¹ Kimiə taksəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rimivəhsi-pre tuk nərer-timtim-ien ye nipig yame Setan ramarkut mə tukruh əmiə iran, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərer-tim-timien ye nipig kape narowaginien.

¹² Yakamni məkneikin meinai pəh nien mə kitawə kasarowagin kimi narmamə kape tokrei tanə, mərig kisarowagin kimi narimnar yame kipəh nəmien: In e yarmhə minə, mine nəmehuə minə ye tapən, mine narimnar yamə mine kasəsanin ye nahasien kape nəpignapien ai taktakun ye tokrei tanə, mine nanmin has minə e rarkurao irətawə. ¹³ Ror pən, takasəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rimivəhsi-pre tuk nərer-timtim-ien ye nipig yame nahasien yame Setan ramor tukruə, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərer-tim-tim-ien ye nipig kape narowaginien. Kini tukmə naksarkut skai, to nakhapəh nhamirien.

¹⁴ !Sərer matuk!

Haraptəəkən nəgkiarien əfrakis. In e rəmhen kin kətəut yame nakamhavitəəkən kwerkwaimiə kin.

Sor norien kapəmiə ratuatuk ye nimri Kughen. In rəmhen kin aean yame ramətapig kin nimagemiə.

¹⁵ Sor kapəmiə nərigien riskai ye nəvsaoyen huvə kape nəmərinuyen. In rəmhen kin but skai yame ramasitu irəmiə tuk nərer-tim-timien.

¹⁶ Nar kirik min e, shatətə tim tim ye Kughen. In rəmhen kin sil e in timba ehuə kirik yame rirkun nor-əswasigien kini mher-əpis nap yame ramuək-pən ye kwenhao yame Setan ramarpə-pre kin.

¹⁷ Hani nəfrakisien mə Kughen ravəh miragh narmamə. In rəmhen kin kəvəvhao yame kimnor kin aean yame ramətapig kin kapən kapə jir.

Harkun huvə Nəkwəkwə kape Kughen. In rəmhen kin nao nisə kape narowagkinien yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre kimi əmiə.

¹⁸ Kini seighaan kin Nanmin kape Kughen mə tukrikir əmiə tuk nəhuakien kapəmiə ye nipig mifam; misarha huvə, masəhuak nipig mifam tuk nəməhuak minə fam.

¹⁹ Kini səhuak min tuk yo mə nipig m-fam, tukmə yakaməgkiar, pəh Kughen tukrivəhsi-pə nəgkiarien kimi yo, mə jakpəh niginien tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə yame nipran ramerkwaig, mərig Kughen rimnor əpu kimi ətawə. ²⁰ Kini taktakun ai, rimnher-pə kin yo rəmhen kin yəgkiar kafan, mərig kivəhsi-pən yo ye kalabus, kimirkwəji yo kin jen, meinai yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə. Səhuak tuk yo mə jakətigah tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, meinai in e wok kafak.

Nəgkiarien infamien

²¹⁻²² Yo yakorkeikei mə kimiə taksərig nəvsaoyen kafak, ror pən, yakamnher-pre kin Tikikas rurə. In piautawə keikei kirik yame ramaiyu skai tuk wok kape Yermaru eikin e. In tukrəvsao kin nimraghien kafak kimi əmiə, mə yakamhaw-arə. Pəh nəvsaoyen a tukrivəh-si haktə nətərigien kapəmiə.

²³ Pəh Kughen Tata mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukravəh-si pre nəmərinuyen mine norkeikeiyen mine nhatətəyen. ²⁴ Pəh Kughen tukrautə-pən kin nihuvəyen kafan kimi narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Yesu Kristo Yermaru kapətawə, ye norkeikeiyen yame infamien rirkək.

Filipae

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Filipae

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Filipae

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Filipae.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimnərip niməhuak apa Filipae ye kafan nəriwəkien yame ror kiraru kin kape nivəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. Ye niməhuak apa Filipae, nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin kasəhuak kwis. Kaməsig-pən nəmə Isrel, mərig kipəh nəsig-pənien nəmə tanə pisin minə. Kini ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kimnhauə mhani mə narmamə, tukmə kipəh nəsig-pənien əriə, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipig Pol rimnamarə ye kalabus apa Rom, nəməhuak minə apa Filipae kimisher-pən kin kwən e Epafrodaetas mə tukripik mane tiksın muə nivəhsi-pən kimin. Tukmə ror niməhuak apa Filipae in rimnəkupan mher-pən kin mane kimi Pol. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini vi vi niməhuak apa Filipae tuk narimnar yame kimisher-pən kin kimin. Kini ye nəkwəkwə e, Pol ramni-əhu nhajounien eikuə yame ramni mə tukaməkeikei kəsıg pən narmamə, tamə Kughen ripəh nivəh-miraghien əriə. Kini Pol rorkeikei min mə tukrhajoun nəmə Filipae mə swatuk kirikianə əmə yame tukror rikitawə ragien. In e Yesu Kristo.

Pol rimnokran huvə kimi əriə

¹ Yo Pol, kimru Timoti, yorwok mir kape Yesu Kristo, yakwokran huvə kimi əmiə m-fam, narmamə kape Yesu Kristo minə apa Filipae, mine nəmehuə kape niməhuak minə, mine dikon minə. ² Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol raməhuak tuk nəmə Filipae

³ Yakorkeikei mə jakni-pre tuk əmiə mə nipig minə fam, nipig rikik raməsik əmiə, yakamni-pən tuk kafak Kughen mə rikik ragien tuk əmiə. ⁴ Kini nipig m-fam ye kafak nəhuakien minə fam tuk əmiə m-fam, yakaməhuak əmə ye nagienien ⁵ tuk nasituyen kapəmiə ye nivəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə ye nirikakunien muə meriaji-pə ai taktəkun. ⁶ Kini yakirkun huvə mə Kughen yame rimirikakun wok huvə kirik ye nimraghien kapəmiə tukramor mamripin meriaji mīpiərkin ye nipig yame Yesu Kristo tukrirerig-pə min iran.

⁷ Kini ratuatuk əmə mə rikik ragien tuk əmiə, meinai yakorkeikei əmiə; meinai tukmə yakaməmır ye kalabus uə tukmə yaktərhav mamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo mamhajoun mə nəvsaoyen e in rəfrakis, kimiə fam nimisasitu irak ye wok e Kughen rimirəhsi-pə ye nihuvəyen kafan mə jakor. ⁸ Kughen rirkun mə yakamni əfrah mə yakorkeikei mə jakurə məm əmiə fam, meinai yakorkeikei pik əmiə, rəmhen kin yame Yesu Kristo rorkeikei min əmiə.

⁹ Kini in e nəhuakien kafak: mə Kughen tukror swatuk kimi əmiə mə takharkun huvə mə takshawor pən iran mine misor norkeikeiyen kimi əmiə minə mamharpin, ¹⁰ mə kimiə takharkun nəmien naha nhagin yame in rhuvə pik, kini mə taksatuatuk huvə, pəh tukpəh nəm-pənien nar has kirik irəmiə ye nipig yame Yesu Kristo tukruə min iran. ¹¹ Pəh nimraghien kapəmiə tukrikuə kin kwənkwan ripsaah; in e nihuvəyen mine natuatukien

yame Yesu Kristo ramor ye nımraghien kapəmiə, pəh narmamə tuksəm kwənkwan e mhani vi vi Kughen tukun, mhavəhsi-haktə nhagin.

Nivəhsi-pənien Pol ye kalabus rımnor swatuk mə narmamə tuksərig Nəvsaoyen Huvə

¹² Yo minə tiksın. Yakorkeikei mə takharkun mə nar apnapig kimisor naha nəmhəyen kimi yo, mərig rımnor swatuk tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə kimi narmamə khapsaah, ¹³ meinai mobael min fam yamə mine kasarha tuk taon e,* mine narmamə pisin pisin minə khapsaah kwənharkun ta mə kivəhsi-pən yo ye kalabus meinai yo yorwok kape Kristo. ¹⁴ Kini kafak nivənen ye kalabus ipakə ror mə nəməhuak m-fam kasətgħaa min tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen mhapəh nhaginien.

¹⁵⁻¹⁶ Tiksın kamhani-ərhav əmə nəvsaoyen huvə kape Kristo ye nətərigien yame ratuatuk. Kamhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə meinai kasorkeikei yo, kini mharkun mə Kughen rımneighan kin mə tukvəhsi-pən yo ye kalabus mə jakərer-ərhav tuk nəvsaoyen huvə mə in nəfrakisien. Mərig nəfrakisien mə tiksın kamhani-ərhav əmə Nəvsaoyen Huvə kape Kristo meinai kasor jalus kimi yo misorkeikei mə tuksapita yo. ¹⁷ Mhapəh nhani-ərhavyen Kristo yerkiria fam, mərig kasor əmə meinai kasorkeikei mə tukhavəh-si haktə atuk əria, kini rikiria rəsik mə tuksəsik əpnis pən min nipig əutən yame yakamarə iran ye kalabus. ¹⁸ Mərig in nar apnapig əmə. Tukmə kini-ərhav Nəvsaoyen Huvə yerkiria fam uə kwənpər rikiria, mərig nar ehə e in e kamni-ərhav Kristo. Nar e in e rikik ragien tukun.

Nəfrah. Kini rikik tukragien min ¹⁹ meinai yakirkun mə kwənkwai nəhuakien kapəmiə, mine nasituyen kape Nanmin kape Yesu Kristo, in tukrivəh miragh yo ye nipig əutən e. ²⁰ Yakorkeikei pik kini mamərəhu-pən nərigien kafak mə jakpəh norien nar kirik yame tukror yauris yo ye nımri Kughen, mərig jakətgħaa tuk nini-ərhavyen Kristo, mə jakvəh-si haktə Kristo ye nımraghien kafak rəmhen kin yame yakamor hanə, nar apnapig mə jakmhə tukun uə jakamragh pi pom. ²¹ Ye nərigien kafak, yakmə nımraghien kafak, in kape nivəhsi-haktə-əməyen Kristo; mərig tukmə yakmhə, rhuvə rapita. ²² Mərig tukmə yakamragh, in e rhuvə tuk norien wok minə min tiksın kape Kughen ye tokrei tanə. Ror pən, yakeinein mə naha nhagin in rhuvə rapita: nımhəyen uə nımragh-pi-pomien. ²³ Taktəkun ai swatuk kiraru kawəmır kupən kin yo: mərig yakorkeikei kwis əriu. Yakorkeikei mə jakəpəh narəyen ye tokrei tanə e mivən məm Kristo yame in rhuvə pik rapita narəyen eikin e. ²⁴ Mərig yakmə jakaməkeikei mamragh pi pom ye tokrei tanə e tuk nasituyen irəmiə. ²⁵ Meinai yakirkun mə nar e in ror nəfrakisien kin, yakirkun mə jakamragh pi pom ye tokrei tanə tuk nasituyen irəmiə mə nhatətəyen kapəmiə tukramskai mamripin kini mə rikimiə tukragien tuk nhatətəyen kapəmiə. ²⁶ Kini ye norien a, nipig jakurə məm əmiə, rikimiə tukragien rapita, kini takhani vi vi Yesu Kristo, meinai yimirerig-pre min tuk əmiə.

Pol ramni mə tuksərer tim tim

²⁷ Kini ye narimnar m-fam, norien kapəmiə tukraməkeikei məmhen atuatur kin narmamə yame mine kashatətə ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini nar apnapig mə jakurə uə jakpəh nurəyen, pəh jakərig mə nakasərer tim tim ye nətərigien kirikianə əmə, masarkut kirikianə tuk nıraptəəkinien nhatətəyen kapətawə ye Nəvsaoyen Huvə. ²⁸ Kini mhapəh nhagin-əgkəp-ien kin narmamə yamə mine kasərer əswasig kin əmiə. In e ramor nımtətien tuk əria mə Kughen tukrapita əria mivəh miragh əmiə. Kughen a in a tukror narimnar minə a. ²⁹ Ror məknakin meinai In rımneighan kin mə takshatətə ye Kristo, meighaan min kin mə taksərig min nəmhəyen tuk nhagin. ³⁰ Kitawə kisərə ye narowaginien kirikianə əmə, yame nımisəm ye kafak nımraghien kupan, kini taktəkun ai, nakasərig mə yakamarə hanə iran.

* **1:13:** Mobael minə e kamni kimə, “Mobael kape nimə kape Sisa.” **1:13:** Wok 28:30 **1:19:** 2 Kor 1:11 **1:21:** Gal 2:20 **1:23:** 2 Kor 5:8 **1:27:** Efes 4:1; 1 Tes 2:12 **1:29:** Wok 5:41, 16:19-40

2

Tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape Yesu Kristo

¹ Nakasor kirikianə kimiə Kristo, ramor əmiə nakamhaskai ye nhatətəyən kapəmiə. Norkeikeiyen kafan ramor əmiə nakasərig huvə. Nofuginien ye Nanmın kape Kughen, ramor əmiə naksor huvə pən kimi əmiə minə kini rikimiə rehuə tuk əmiə minə. ² Ror pən, yakamaiyoh əmiə mə nərigien kapəmiə tukruə kirikianə; kini misorkeikei əmiə minə; kini mhauə kirikianə ye nanmın mine nətərigien tuk narımınar yame nakamhavən tukun. Kini tukmə naksor narımınar minə a, in tukror rikik ragien pik. ³ Ye norien kirikianə əmə, takhapəh nisorien nar kirik mə kimiə nakhahuvə pik misapita kimiə minə tiksın, mhapəh nisorien nar kirik mə takhavəhsi-haktə atuk əmiə kin. Mərig takhavəhsi-əhu atuk əmiə, kini misəm kimiə minə tiksın mə kisapita əmiə. ⁴ Kini sasitu irəmiə minə ye nımraghien kapəmiə. Ripəh nəmhenien mə yermamə kirik tukrəm atuk əmə kafan nımraghien.

⁵ Kapəmiə nərigien tukraməkeikei məmhen kin nətərigien kape Yesu yame ror məkneikin:

⁶ Kristo, in Kughen,

Mərig rımipəh narkutien tuk nıraptərəkinien nehuəyən kape Kughen,

⁷ mərig rımınəpəh kafan nehuəyən, muə məmhen kin yorwok əmə kirik,

kini marha-pə ye tokrei tanə muə rəmhen kin yermamə əmə kirik.

⁸ Kini nıpig in yermamə kirik, nıpran rəmhen əmə kin ətawə, In mivəhsi-əhu atuk In, mamor nəkwai Tatə Kughen ye narımınar m-fam muə meriaji-pə mımhə, yame kımınor auris In ye nımhəyən ye nai kamarkwao kin.

⁹ Ror pən, Kughen rımivəh-si haktə In,

mhen-pən nhag kımın yame rapita nhag minə fam,

¹⁰ mımə ye nhag Yesu, narımınar fam yamə mine kasəmır ikin minə fam ye neai, mine ye tokrei tanə, mine ye kwənmhaan kape nımhəyən, tuksənımkur mhavəhsi-pən nisaiyən kımın,

¹¹ kini iriə m-fam tukhani-ərhav mə Yesu Kristo in Yermaru. Taksor məkneikin mhavəh-si haktə nhag Tatə Kughen.

Kimiə naksəmhen kin laet yame raməsiə-pən ye tanımtanə

¹² Kafak narmamə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. Nıpig yımınamarə kitawə-m kimiə, kimiə nımınasor nəkwak ye nıpig m-fam. Kini taktəkun ai, yakamarə isok tuk əmiə, mərig kimiə takasəkeikei misarkut mın mə norien kapəmiə tukrəmhen atuətuk kin narmamə yamə mine Kughen rımivəh mıragh əriə. Səri-pən swatuk a ye nımri Kughen misakur mamhagin. ¹³ Kini səri-pən swatuk a meinai Kughen ramor wok ye nımraghien kapəmiə mə taksorkeikei norien nəkwan, kini mə tukrivəhsi-pre nəsanınien kimi əmiə mə taksor əfrakis nərigien kafan.

¹⁴ Ye narımınar m-fam yame nakasor, takhapəh nisəgkiar-əgkiar-pikien tukun mhapəh nisotgohyən tukun ¹⁵ mə nımraghien kapəmiə tukratuatuk huvə, kini tukpəh nəmpənien nar has kirik irəmiə, kini kimiə ji Kughen yamə mine norien iko-iko rikək irəmiə, yame nakasarə yerki nəmə iko-iko minə, yəpıgnap minə. Kini kimi naksəsiə rəmhen kin kəmhou yame raməsiə-pə ye tokrei tanə ¹⁶ yame nakamharaptərəkini huvə nəgkiarien kape nımraghien. Kini sor narımınar minə fam a mə nıpig Kristo tukruə mın, kini jakəgkiar ausit tuk əmiə, kini jakirkun mə yımipəh naiyu-apnəpıgien, nagheek ripəh nirkəkien tuk nar apnəpıg əmə. ¹⁷ Norien kapəmiə kape nhatətəyən ye Kughen, in rəmhen kin sakrefaes kirik yame ramvən kimi Kughen. Tukmə ror tukhopni yo, jakəmhen kin sakrefaes ye waen* yame kamətəg-pən iriu sakrefaes kapəmiə. Mərig

2:3: Gal 5:26 **2:4:** 1 Kor 10:24 **2:6:** Jon 1:1-2; 17:5 **2:7:** Jon 1:14; 2 Kor 8:9 **2:8:** Hib 5:8; 12:2 **2:9:** Wok 2:33; Efes 1:20-21; Hib 1:3-4 **2:10:** Rom 14:11 **2:11:** Rom 10:9 **2:16:** Dan 12:3; Fil 1:10; 1 Tes 2:19

* **2:17:** Nıpig kirik nəmə Isrel kımısətəg-pən waen ye sakrefaes, rəmhen kin nar kirik yame kamhavəh-si-pən kimi Kughen. Əm-ru Nam 15:1-12.

nar apnapig əmə - rikik ragien nipig rikimiə ramagien. ¹⁸ Kini ye norien kirikianə əmə, rikimiə tukraməkeikei mamagien nipig rikik ramagien.

Pol tukrher-pən kin Timoti mine Epafrodaetas kiravən apa Filipae

¹⁹ Tukmə ye nərigien kape Yesu Yermaru, yakorkeikei mə pəh nien mə tuktu, jakher-pre kin Timoti rurə məm əmiə mīrerig-pa məvsao kin əmiə kimi yo, rikik tukragien. ²⁰ Kwən kirik rirkək mīn eikin e yame kafan nərigien rəmhen kin Timoti, yame rikin raməsik pik əmiə. ²¹ Narmamə khapsaah kasərig əmə wok mīnə kapəriə, mhəpəh nisərigien wok kape Yesu Kristo. ²² Mərig kimiə nakwənharkun mə Timoti ramhawor pən iran mine nipig mifam mamor wok kape Kughen. Kini kafan wok in rhuvə, məmhen kin yame kwajikovə ramor wok iriu rīmni, in ramasitu irak ye wok kape nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. ²³ Ror pən, tukmə nipig yakuə mə jakirkun mə kafak nīmraghien tukrhawor pən iran mine, ye nipig a in a jakher-pre kin Timoti tukrurə tuk əmiə. ²⁴ Kini yakamhatətə ye Yesu Yermaru mə pəh nien mə tuktu, jakurə tuk əmiə.

²⁵ Mərig rikik raməsik mə jakaməkeikei mher-pre kin Epafrodaetas rīrerig-pre məm əmiə. In piak yame yakrauə kirikianə mawor wok kirikianə, mawarowagin kirikianə. Kupən nīmisher-pə kin in tukruə mīni-əsaah-pə nəvsaoyen kin əmiə, masitu mīn irak. ²⁶ Mərig taktəkun ai, in rorkeikei pik mə tukrəm fam əmiə, kini rikin rəpəu meinai ruirkun mə kimiə nīmīsərig mə in ramhə. ²⁷ Nəfrakisien, in rīmamhə pik, ipakə əmə rīmhə. Mərig Kughen rikin rehuə tukun. Mərig pəh nien mə Kughen rikin rehuə tuk in pisin əmə, mərig yo mīn, rikin rehuə tuk yo, mor əswasig kin narimnar yame tukror rikik rərhakis pik. ²⁸ Ror pən, rikik ragien pik tuk nher-pre-mīn-ien kin mə taksəm in, rikimiə tukragien. Kini mə jakpəh nivəh-pik-mīnien yerik. ²⁹ Nipig taksəm in, sokrən huvə iran ye nāgienien, meinai kimiə mīn naksor kirikianə kimiə Yesu Yermaru. Havəhsipən nisaiyen kimi narmamə yamə mine kisəmhen kin in, ³⁰ meinai ipakə əmə rīmhə tuk norien wok kape Kristo, mīpəh niginien tuk kafan nīmraghien ye nipig əutən mīnə, mīmə in tukrasitu irak ye nipig kimiə nīmiseinein nisāsitu yen irak.

3

Kristo əmə ramor ətawə kisatuatuk ye nīmri Kughen

¹ Kafak narmamə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. In e nəgkiarien infamien kafak. ! Sagien tuk Yermaru! Kini yakrai mīn əmə nəgkiarien yame yimīrai ta kupan raurə kimi əmiə, mərig pəh nien mə nar əutən tuk yo, kini in tukrasitu irəmīə mərəer əswasig kin nəgkiarien eikuə mīnə tuk əmiə.

² Taktəkun, yakamni-pre tuk əmiə mə, !Takasərig əmiə tuk narmamə yamə mine kasor norien has mīnə! Iriə kisəmhen kin kuri aparū yamə mine kasor nahasien. * !Takasərig əmiə tuk narmamə yamə mine kamhavəh nao kimi narman! [Iriə kisəmhen kin yermamə yame ravəh oror nao kimi narman, meinai iriə khamə ta mə tukaməkeikei kivəh nao kimi yerman mə Kughen tukrivəh mīragh in.] ³ Mərig kitawə e ji Kughen əfrakis, yamə mine In rīmnrarī ta norien has mīnə yerkitawə. Kini Nanmīn kape Kughen ramor ətawə kharkun nəhuakien kimi Kughen ye kapətawə nīmraghien. Kini kitawə kisausit pik tuk nar yame Yesu Kristo rīmnor ye nīmraghien kapətawə, masətigətə əmə iran. Mərig pəh nien mə nar kirik yame kitawə atuk kasor ye nīpraitawə mə tukrivəh mīragh ətawə. ⁴ Mərig kupan, yimnamətigətə ye sakomsaes mine narimnar mīnə tiksīn ye loa mə tukrivəh mīragh yo. Kini tukmə kwən kirik rikin ramuh mə rirkun nətigətə-əməyen ye narimnar mīnə a, mərig narimnar mīnə a yimnor mīn ye nīmraghien kafak rapita. ⁵ Yimnarha

2:18: Fil 3:1; 4:4 **2:21:** 2 Tim 4:10 **2:25:** Fil 4:18 * **3:2:** Pol ramni hah nəmhajoun kape Isrel mīmə iriə kuri mīnə. Nəmə Isrel kamhani mhamə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel iriə kuri mīnə. Əm-rū Mat 15:26. **3:3:** Rom 2:29 **3:4:** Wok 22:3

amə mivəh nipig eit, kivəh nao kimi yo†. Kini yo yemə Isrel. Yimasi-pən ye kwənərəus kape Benjamin. Ripik minə, iriə min nəmə Isrel atuatur. Apa kupan, yo Farisi kirik, kini yimnəri-pən huvə Loa. ⁶ Yimnorkeikei pik mə jakor nəkwai Kughen ye narimnar fam, meriaji-pən mamvən mor nəmheyen kimi narmamə kape Yesu minə.† Kimipəh nəm-pə-yen nar has kirik irak meinai yimnaməri-pən fam loa kape nəmə Isrel. ⁷ Mərig narimnar minə fam yame yimnətigətə irəriə kupan, kini rikik rimnaməsik mə iriə khahuvə pik, mərig taktakun ai yakaməm mə in nar apnapig amə meinai yakirkun nar yame Kristo rimnor. ⁸ Mərig ripəh norien infamien aikin a. Taktəkun ai, yakaməkir mə narimnar fam əgkap, in nar apnapig amə meinai yakaməm nar kirik yame in rhuvə pik əgkap: in e mə jakirkun Yesu Kristo Yermaru kafak. Yimnəpəh fam narimnar minə a tuk Kristo, marakikin əriə rəmhen kin nərəsig, mə jakvəh amə Kristo ⁹ mor kirikianə kimru min. Pəh nien mə Kughen raməm mə yakatuatur meinai yakaməri-pən atuatur loa, mərig Kughen ramor yo mə yakatuatur meinai yakamhatətə amə ye Kristo. ¹⁰ Yakorkeikei mə jakirkun huvə Kristo, mine nəsaninien yame Kughen rimnor In rimragh min ye nimheyen, kini yakorkeikei mə jakuə ipakə tukun nipig yakamərig nəmheyen rəmhen kin nəmheyen yame In rimnərig. Kini yakorkeikei mə jakərer tukun nar apnapig kamhopni yo rəmhen kin yame kimnhopni In ¹¹ meinai yakirkun nəəhu-pən-timtim-ien kafak nətərigien amə iran mə Kughen tukror min yo yakamragh min.

Pol ramarkut pik min mə tukirkun huvə Kristo

¹² Pəh nien mə yimivəh ta narimnar minə a, uə taktəkun ai kafak nimraghien in rinatuatur ta. Nikam. Mərig Kristo rimirpen yo mə yo yermamə kafan, ror pən, yakamarkut mə norien kafak tukratuatur məmhen kin in. ¹³ Yo minə tiksın. Yakpəh niniyen mə yakwauə ta rəmhen kin Kristo. Nikam. Mərig nar kirikianə amə yame yakamarkut tukun, mə jakəru-kin narimnar yame ramswiin kwasig, maməmnhawk tuk narimnar yame raməmır kupan irak. ¹⁴ Rəmhen kin yermamə kape naiyuyen yame ramarkut mə tukrapita mivəh nərok iran, yo yakamarkut tuk nivəhyen kwənkwai wok kafak. Kini kwənkwai wok e in e Kughen ramokrən kin ətawə mə tukhavən misofugin kitawə Yesu Kristo ye rao ye neai.

¹⁵ Kini kitawə m-fam yamə mine kwəsehuə ye nhatətəyen kapətawə tukasəkeikei mharaptərəkin nətərigien minə a. Mərig tukmə kimiə tiksın, nətərigien kapəmiə ror pisin ye nar a, Kughen tukrəsiə-pre kin nətərigien yame ratuatur. ¹⁶ Mərig nar keikei, pəh kisəri-pən swatur yame kwənharkun ta.

¹⁷ Yo minə tiksın. Hauə kirikianə misəri-pən tamhek nihuk, yame kimawə yakwəsor ta nakwəsəm, kini səm huvə narmamə yamə mine kasəri-pən tamhek nihumawə. ¹⁸ Səri-pən tamhek nihuk meinai yakwəni-pre ta tuk əmiə nipig ripsaah, kini taktəkun ai nehe nimrik ramaiyu tukun, mə narmamə khapsaah kapəriə nəriwəkien ramhajoun mə iriə kasəməkin Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame ramni nimheyen kafan ye nai kamarkwao kin. ¹⁹ Kasərig pik tipriə, mə in kughen kapəriə, kini misausit tuk norien narimnar yame ror naurisien. Kini nətərigien kapəriə ramvən pik tuk narimnar kape tokrei tanə. Iriə kasəri-pən swatur yame ramvən apa ye nap ehua. ²⁰ Mərig kitawə, imətawə apa ye rao ye neai, kini kaseito kin Yermamə yame tukrivəh miragh ətawə yame tukrisi-pən aikin muə. In e Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ²¹ Kini In tukrukreikin nipraitawə kape tokrei tanə e, yame in e nəviginien ne sirət minə, mor wi nipraitawə ruə rəmhen kin niprai Kristo nipig rimamragh ye nimheyen. In tukror məkneikin ye nəsaninien kafan yame rirkun nəəhu-pənien narimnar fam ye kafan narmaruyen.

† **3:5:** Loa kape nəmə Isrel ramni mə tukəsıg-pən nipikwarien ye nipig kamhavəh amə nipig eit. Takəm-ru Jen 17:10.

3:5: Luk 1:59; Wok 23:6; 2 Kor 11:22 † **3:6:** In apa kupan, Pol, rikin rimnəsik mə ta mə Yesu Kristo in yekuə, kini Pol rimuh nəməhuak minə tukun. Əm-ru Wok 8:3, 22:4, 26:9-11. **3:7:** Mat 13:44-46 **3:10:** Rom 6:3-5; 8:17 **3:12:** 1 Tim 6:12,19 **3:14:** 1 Kor 9:24 **3:15:** 1 Kor 2:6 **3:17:** 1 Kor 4:16 **3:19:** Rom 16:18 **3:20:** Efes 2:6,19 **3:21:** 1 Kor 15:28,42-53

4

¹ Ror pæn, yo minə tiksın, taksärer tim tim məknenkin ye Yermaru. Yakorkeikei əmiə kini morkeikei pik mə jakəm min əmiə. Kafak narmamə minə, nımraghien kapəmiə yame ratuatuk ramor rikik ramagien. Kimiə e kwənkwai wok kafak yame rhuvə pik əgkap.

Pol ravəhsi-haktə nərigien kapəriə

² Yuodia mine Sintike. !Aweh! Takwəpəh kapəmiru nətgohyen mırauə mıwor kirikianə meinai kimiru kape Yesu Yermaru. ³ Kini ik min, yame kirau mik kimıwor wok ta tu*, yakorkeikei mə takasitu ye pia mir e meinai yımnor pik wok kimasır miriu, kini kimıwasitu irak mırəni-ərhav Nəvsaoyen Huvə, iriə Klemen mine piak minə tiksın min yamə mine kimıwasitu ye wok. Kughen rımnərəhu-pən nhagriə ye nəkwəkwə yame ramni narmamə yamə mine kamhavəh nımraghien rerin.

⁴ Sagien tuk Yermaru nıpig m-fam. !Kini jakni min, sagien! ⁵ Sor pæn kimi narmamə mə tuksəm mə kimiə nəmə mar minə. Kini mhapəh nisəru-kinien mə pəh nien mə tuktu Yermaru tukrirerig-pə min. ⁶ Takhapəh nisətərig-pikien tuk narımnar, mərig ye narımnar minə fam, taksəhuak pæn əmə kimi Kughen tuk naha nhagin yame naksorkeikei. Kini nıpig naksəhuak misaiyoh pæn, takhani vi vi In tuk kafan nasituyen. ⁷ Kini Kughen tukrivəhsi-pre nəmərınuyen kimi əmiə yame yerpırig pik rapita nırkunien fam kape narmamə. Kini nəmərınuyen a tukrətapig kin rikimiə mə takhapəh nisərig-pikien narımnar, meinai nakashatətə ye Yesu Kristo.

⁸ Kini taktəkun ai yo minə tiksın, sərig əmə narımnar yame ror nəfrakisien, mine yame ramrəpərəkın nisaiyen, mine yame ratuatuk, mine yame norien has rikək iran, mine yame kitawə kisorkeikei, mine yame nhagriə rhuvə, mine yame rhuvə pik, mine yame narmamə kamhani vi vi. ⁹ Sor naha nhagin yame yımnhajoun ta əmiə kin, yame nımnhavəh ye nımraghien kapəmiə, kini misor naha nhagin yame yakamni, kini misor naha nhagin yame nakasəm-pə irak, pəh Kughen yame ravəhsi-pre nəmərınuyen kimi əmiə tukrarə kimiə min nıpig mıfam.

Pol rikin ragien tuk nasituyen kapəriə

¹⁰ Rikik ragien tuk Yermaru meinai nımnhapəh nısasitu-pawkəyen irak ror tu kwənmopin mərig taktəkun ai rikimiə raməsik min yo. Nəfrakisien, nımısərig pik yo, mərig swatuk rikək mə taksasitu irak. ¹¹ Pəh nien mə yakamni nar e meinai nar rikək tu yo. Nıkam. Mərig taktəkun ai yakırkun swatuk tuk nagienien tuk naha nhagin yame yakavəh. ¹² Yakırkun swatuk tuk nagienien, nar apnapig mə kafak nar kirik rikək uə kafak narımnar rıpsaah. Yakwırkun mə jakhawor pæn iran mine mor rikik ragien nar apnapig mə nak nəvıginien rikək uə rehuə; nar apnapig mə kafak nautə rehuə uə rikəskəh. ¹³ Kristo ravəhsi-pə nəsaninien kimi yo, yakırkun narəyen ye nıhuvəyen minə fam mine nahasien minə fam.

¹⁴ Mərig kimiə nımısor norien rhuvə nıpig nımısasitu irak ye nıpig yımnarə ye nıpig əutən. ¹⁵ Nəfrakisien. Kimiə nəmə Filipae nakwənharkun ta mə nıpig yame nımnhauə misərig Nəvsaoyen Huvə, nıpig yımitərhav Masedonia [tuk norien wok kafak], kimiə pısin əmə nımısasitu irak kin mane. Nıməhuak kirik min rikək yame rımıvəhsi-pə narımnar tiksın kimi yo. ¹⁶ Kini nıpig yımvəən pakə tuk Masedonia, ye taon e Tesalon-aeka, mamarə apaikin, nımısher-pə min kin mane. Pəh nien mə m-kirikianə əmə. ¹⁷ Pəh nien mə yakamarha kin mane mə takhavəhsi-pə kimi yo. Mərig yakorkeikei mə Kughen tukrəm norien kapəmiə, mərok əmiə iran. ¹⁸ Yakavəh fam mane yame nımısher-pə kin kimi yo, kini rəmhen rapita, meinai nıpig Epafrodaetas rımıpik narımnar minə e muə kimi yo, taktəkun ai narımnar kafak rıpsaah. Kimiə nımnhavəhsi-pən nar kirik kimi

4:1: 1 Tes 2:19-20 * **4:3:** Tukmə ror raməgkiar kimi kwən kirik nhagin e Syzygus. **4:3:** Luk 10:20; Rev 3:5, 13:8, 17:8, 20:12 **4:5:** Hib 10:25; Jem 5:8-9 **4:6:** Mat 6:25-34; Kol 4:2 **4:7:** Aes 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15
4:9: Rom 16:20 **4:13:** 2 Kor 12:10 **4:15:** 2 Kor 11:9

Kughen rəmhen kın sakrefaes yame nəmiovın rhuvə. In ravəh əmə, rıkin ragien tukun. ¹⁹ Kını kafak Kughen tukrīvəhsi-pre narımnar mınə fam kımı əmiə yame ratuatuk tuk nımraghien kapəmiə. Kını narımnar yame ravəhsi-pə kımı ətawə ramsi-pən tuk nautə ehuə kafan yame rhuvə, mamuə tuk ətawə ye Yesu Kristo.

²⁰ Pəh narmamə m-fam tukhavəh-si haktə nhag Kughen Rımtawə mamvən mamvən mıpəh norien infamien. Amen.

Nəgkiarieren infamien

²¹ Yakamni rhuvə pre tuk əmiə mfam yamə mıne nakashatətə ye Yesu Kristo. Nəməhuak mınə e kımawə miriə kamhani rhuvə pre tuk əmiə. ²² Narmamə m-fam yamə mıne kışhatətə ye Yesu Kristo kamhani rhuvə pre tuk əmiə, kını iriə mın yamə mıne kışarə apa imei Sisa kamhani rhuvə pık tuk əmiə. ²³ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kın nıhuvəyen kafan kımı əmiə m-fam. Amen.

Kolosi

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi

Nəgkiarien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Kolosi

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi, taon ehuə kirik apa tanə ehuə e Tarki.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Pol rapəh nivəhanəyen ye niməhuak apa Kolosi; in rimnərig əmə nəvsaoyen kin. Ye nipig a, nəmhajoun eikuə tiksın kimnhavən apa niməhuak, mamhani mhamə kwənhavəh nirkunien kirik yame ramerkwaig tuk yermamə. Mamhani mhamə tukaməkeikei kəri-pən swatuk kape nəviginien minə ninimien, kini tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə, meinai pəh nien mə Yesu in yerpərig pik. Mhamə nirkunien kape yermamə in nar ehuə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukruh nhajounien eikuə yamə minə kasarə iran ye niməhuak apa Kolosi. Morkeikei mə tukrini-ərhav mə Kristo In yerpərig rapita narimnar mifam, kini pəh nəməhuak minə tukhapəh nisətərigien kin nhajounien eikuə minə a, meinai kaseikuə.

Pol rimirikakun kafan nəgkiarien

¹ Yo Pol, Kughen rimirpen-ta yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Kimru piautawə Timoti ² kimru yakarərai mwher-pre kin kimi əmiə narmamə kape Kughen apa Kolosi. Kimiə e piak minə minə nowinik minə ye Kristo yame nakshatətə timtim iran. Kimru yakawəhuak mə nihuvəyen minə nəmərinuyen kape Rimtawə Kughen In tukraməkeikei marə yerkimia.

Pol ramni vi vi Kughen tuk nəmə Kolosi

³ Nipig yakasəhuak tuk əmiə kimi Kughen e rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nipig mifam yakamhani vi vi In tuk kafan wok ye nimraghien kapəmiə, ⁴ meinai yiməsərig mə kapəmiə nhatətəyen ramskai tuk Yesu Kristo, minə norkeikeiyen kapəmiə ramvən tuk narmamə kape Kughen minə. ⁵ Nhatətəyen minə norkeikeiyen kapəmiə ror məkneikin meinai nakharkun huvə mə Kughen tukrivəhsi-pre naha nhagin kimi əmiə yame In rimnor apnəpeinə-ta iran apa ye rao ye neai. Nakwəsərig ta narimnar minə e ye nəgkiarien əfrakis, in e nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. ⁶ Ikin minə ye tanimtanə mifam, nəvsaoyen huvə e ramuə mamor kwənkwan mamor vi nimraghien kape narmamə. Kini nəvsaoyen huvə e rinor məknakin ye nimraghien kapəmiə ririkakun ye nipig yame kimiə nimisərig nəgkiarien əfrakis kape nihuvəyen kape Kughen mharkun. ⁷ In e kwən e Epafra ruini ta nəgkiarien e tuk əmiə. In yermamə huvə kirik yame ravəh nəgkiarien kapəmrū, mamerer timtim tuk norien wok kape Kristo kini mamasitu min irəmiə. ⁸ In məvsao-pə kimi əmrū kin norkeikeiyen kapəmiə yame Nanmin kape Kughen rivəhsi-pre kimi əmiə.

⁹ Ror məkneikin mə ririkakun ye nipig kimawə yimisərig nəvsaoyen kin əmiə, yaksəhuak ye nipig mifam tuk əmiə. Misaiyoh Kughen mə Nanmin kafan tukrikwar irəmiə, nakharkun rikin, mivəhsi-pre min nirkunien ehuə kimi əmiə. ¹⁰ Yakasəhuak məkneikin mə kimiə takharkun nisaiyen Yermaru kapətawə ye nimraghien kapəmiə, pəh rikin tukragien tukun. Mə nimraghien kapəmiə tukraurə mamor kwənkwan rhuvə tuk wok m-fam kape Kughen yamə minə nakasor. Kini pəh Kughen tukrasitu irəmiə mə takharkun huvə min In. ¹¹ Yakasəhuak mə nəsaninien ehuə kape Kughen tukror əmiə

naksəusik-əusik ye nipiḡ nahasien ramuə tuk əmiə. Pəh taksərer tim tim, kini nəriḡien kapəmiə tukrəpomh, kini pəh rikimiə tukramagien əmə, ¹² kini pəh takamhani vi vi Kughen Rimtawə meinai In rimnor əmiə naksatuatuk mə takharkun nisərəyen ye rao ye neai, aikin ramraan ghan əmə ikin, kimiə mine kwajikovə minə fam kape Kughen, iriə e narmamə kape Kughen minə. ¹³ Kughen rimnor məknakin ye nipiḡ rimirəhsi-ta ətawə ye narmaruyen kape Setan yame ramarə ye nəpignapien mivəhsi-pə ətawə ye narmaruyen kape Tini keikei ¹⁴ yame rimnarpin nimraghien kapətawə, kini mirisin ətawə ye narpinien kape təvhagə hah.

Yesu Kristo In yerpiriḡ rapita narimnar m-fam

¹⁵ Ji Kughen yame narmamə kimisəm, In rəmhen əmə kin Rimni yame kitawə khapəh nisəmien.

Kupən kupən əgkəp, nipiḡ nimoptanə mine neai mine narimnar fam kimnamharkək hanə, məriḡ Tini, In rinərə rerin ta. Ror məkneikin mə In nirmin nupan ye narimnar minə fam.

¹⁶ In yerpiriḡ meinai In rimnor narimnar m-fam ye tanimtanə, mine neai, narimnar yame kaməm əriə mine yamə mine kipəh nəmien əriə, iriə e agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam.

In rimnor narimnar fam; kini narimnar fam, kafan əmə.

¹⁷ Kwasig ikin narimnar m-fam ramswin, kini In rinərə rerin ta.

Narimnar mifam ramswin meinai In raməpkəfugin əriə.

¹⁸ Kini In əmə ramərer əkupən ye niməhuak. In kapən kapə niməhuak. Kini nəməhuak minə, iriə nipran.

In nuknei niməhuak. In e, In yermamə yame rimnəkupən mimragh min ye nimhəyen kafan mamarə rerin.

Ror məkneikin mə In yerpiriḡ ye narimnar m-fam.

¹⁹ Meinai Kughen rikin ragien pik mə nimraghien mine nəsaninien m-fam kafan ramswin min ye Kristo,

²⁰ mə tukrərəhu-pə nəmərinuyen ye nipiḡ nitaw Kristo rimnaiyu ye nai kamarkwao kin. Kini narmamə, mine nar miragh minə, mine agelo minə, mine narimnar fam kwənharerig-pə fam min ye kwermin.

²¹ In apa kupən, kimiə nimisərer isok tuk Kughen. Nəriḡien mine norien kapəmiə rahas pik, naksor tikmir kimiə Kughen. ²² Məriḡ taktəkun ai, Kughen rimnor əmiə nakwənhauə misor kirikianə kimiə min ye nimhəyen kape Kristo yame nipran rimnəkər ye nai kamarkwao kin. Kughen rimnor məkneikin mə tukrivəh əmiə nakhauə ipakə tukun, naksatuatuk ye nimirin, norien has kapəmiə rirkək, kini nar has kirik rirkək irəmiə yame to Kughen rini-hah əmiə tukun. ²³ Narimnar minə e tukror məkneikin tukmə naksarer tim tim ye kapəmiə nhatəyəyen ye Yesu. Nimisərig nəvsaoyen huvə yame ramhajoun narimnar yame Kughen tukror kimi əmiə apa ye rao ye neai, kini kapəmiə nətəriḡien tukraməkeikei marer timtim ye narimnar minə e. Nəvsaoyen huvə e, yame nakwəsərig ta, kamhani-ərhav ikin minə ye tanimtanə. Kini Kughen rimnokrən kin yo, Pol, mə jakni-ərhav min.

Pol in ramasitu ye niməhuak

²⁴ Rikik ragien mə yakərig nəmhəyen ye niprak tuk nasituyen irəmiə. Kristo rimnərig nəmhəyen ye nipran mə niməhuak tukrurə. Kini ye swatuk kirikianə əmə min, yo min yakərig nəmhəyen ye niprak tuk Kristo, in e niməhuak, mə tukrurə miskai. ²⁵ Kughen əmə rivəhsi-haktə yo mə jakor wok ye niməhuak kafan. Kini taktəkun ai, yakirkun nasituyen irəmiə tuk wok yame Kughen rimnərəhu-pə ye kwermik. Kafak e wok mə

1:11: Efes 1:19; 3:16 **1:12:** Efes 1:11,18 **1:13:** Luk 22:53; Efes 2:2 **1:14:** Efes 1:7 **1:15:** Jon 1:18;
2 Kor 4:4 **1:17:** Jon 1:1; 8:58 **1:18:** Wok 26:23; Efes 1:22-23; Rev 1:5 **1:19:** Kol 2:9 **1:20:** Efes 1:10
1:21: Rom 5:10; Efes 2:12 **1:22:** Rom 5:10; Efes 5:27

jakamni-ərhav nəgkiarieren m-fam kape Kughen pəh nakharkun huvə ²⁶ nərig-məniwən-ien kape Kughen yame rinamerkwaig tuk kaha minə mine rao minə kupən. Mərig taktəkun ai In rimnhoprai nīpran kimi kafan narmamə minə. ²⁷ Kughen rimə tukrhajoun narmamə mifam mə nəgkiarieren kafan ramni mə In tukrivəhsi-pən nihuvəyen ripsaah kimi əmiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. Nəgkiarieren kafan ramni mə Kristo ramarə yerkimia, in e nakharkun niniyen nəfrakisien mə takhavəh nīmraghien rerin.

²⁸ Kini kitawə kamhani-ərhav Kristo kimi narmamə m-fam. Masəvhag kimi əria, mamhasig ihaktə rikiria ye nirkunien fam kapətawə, mə narmamə minə fam tukhauə ye nīmri Kughen, masofugin-pən ye Kristo, mhaurə misehuə ye nhatətəyen kapəria.

²⁹ Yakamarkut pik tuk nar e, kini nīpig m-fam yakamor wok ye nəsaninien ehua kape Kristo yame ravəhsi-pə kimi yo.

2

Tukasəkeikei mīshatətə tim tim ye Yesu

¹ Yakorkeikei mə takharkun mə yakamənnhawk pik tuk əmiə nəmə Kolosi, mine nəmə Laodisia, minə nəməhuak minə tiksın yamə mine yakpəh hanə nəmien əria. ² Yakor məkneikin wok tuk nivəhsi-haktəyen nərigien kapəmia m-fam, nīpig kimiə nakamharpın huvə rikimia mə rikimia tukror kirikianə əmə, kini narimnar minə e in ramuə nīpig naksorkeikei əmiə minə. Kini yakamarkut mə kimiə m-fam takhavəh nirkunien huvə yame tukror rikimia rəsanin, kini mor min mə nakharkun huvə nəgkiarieren əfrakis kape Kughen yame rinnerkwaig kupən, mərig taktəkun ai, ruatərhav. Kini nətərig-məniwən-ien e, in e Kristo ³ yame Kughen rimnəwhai kəji nirkunien m-fam kasəmīr iran. ⁴ Yakaməgkiar məkneikin mə yermamə kirik rirkək mə to ri-vita nərigien kapəmia kin nəgkiarieren heikən kafan.

⁵ Ror mə yakamarə pawk isok tuk əmiə, mərig rikik raməsik pik əmiə. Kini rikik ragien pik meinai yimnərig mə kapəmia nətərigien kirikianə əmə, kini kimiə nakashatətə tim tim əmə ye Kristo.

Kapətawə nīmraghien tukraməkeikei maməmīr tim tim əmə ye Yesu Kristo

⁶ Mərig in ai kimiə nakwənhavəh Yesu Kristo mə In Yermaru kapəmia, takasəkeikei masofugin-pən iran nīpig mifam. ⁷ Takharəh tim tim Kristo rəmhen kin nuai nai yame rameiwaiyu mamrəh kapier. Kini pəh nīmraghien kapəmia rurə məusik-əusik pən iran rəmhen əmə kin yame kinhajoun ta əmiə kin. Kini pəh nagienien tukrikwar yerkimia marh-yerhav tuk naha nhagin yame Kughen rimnor irəmia.

⁸ Taksərig əmiə mə narmamə tukhapəh nhavi-ta-yen əmiə kin nhajoun-ətəwaoyen kapəria, yame nīpran rirkək. Nhajoun eikuəyen e kamhasi-pən əmə tuk nərigien kape kaha minə, mine kape tokrei tanə əmə, mhapəh nisəri-pəniyen nərigien kape Kristo.

⁹ Kughen raməmīr piəpia ye nīprai kwən e Yesu Kristo. ¹⁰ Kini Kughen In rivəhsi-pre nihuvəyen kape Kristo rukwar ye nīmraghien kapəmia. Kristo e In e ramarmaru ye agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam.

* ¹¹ In rimnəsīg-pən əmiə. Mərig pəh nien mə rimivəh nao kimi əmiə, mərig rimivəhsi-ta rikimia yame ramor təvhagə hah, məspir-pən yame rhuvə. ¹² Kini ye nīpig yame kimnakatənim kin əmiə ye nu, ramor nīmətəien mə nīmraghien akwas kape təvhagə hah kapəmia rīmamhə, kini kiminim əmiə rəmhen kin in ai kiminim Yesu, kini Kughen rimnor əmiə nakhamragh min ye nīmraghien wi. In e nhatətəyen kapəmia ye nəsaninien ehua

1:26: Rom 16:25-26; Efes 3:2-9 **1:29:** Efes 3:7,20; Fil 4:13 **2:3:** 1 Kor 1:24,30 **2:4:** Rom 16:18 **2:5:** 1 Kor 5:3 **2:7:** Efes 3:17 **2:9:** Jon 1:14,16 **2:10:** Efes 1:21-22 * **2:10:** Əmru Kol 1:16. Ye nəgkiarieren kape nəmə Gris, rapəh niniyen nhagria, mamni əmə “Kristo ramarmaru ye narimnar fam yamə mine kamhawəh neihuəyen,” mərig nīpran e agelo minə, mine yarmhə minə, minə nanmin has minə, mine yermaru minə fam. **2:11:** Rom 2:29

kape Kughen yame rimnor Yesu rimimragh min ye nimhøyen kafan. ¹³ Apa kupæn, nipig Kughen ripæh hanæ nivæhsi-tayen norien hah minæ yerkimia, ræmhen kin nakwænhamhæ ta tuk norien has minæ kapæmia. Mærig nipig nimnhauæ kisor kirikianæ kitawæ Yesu, kini Kughen rimivæh miragh ætawæ. Mirisin ætawæ tuk narpinien kape norien has minæ fam kapætaawæ. ¹⁴ In rimnor loa kupæn kafan ruæ mæ in nar apnapig, mine natuakæmien minæ iran, yamæ mine kamhauh ætawæ mamharuk-pæn nægkiarien has irætawæ tuk næsikien natuakæmien minæ kafan. Loa kupæn kafan næsaninien rirkæk ræmhen kin in ai rimnæsik pæn ye nai kamarkwao kin iriu Yesu. ¹⁵ Kimnæsik-pæn Yesu ye nai kamarkwao kin, In rinapita næsaninien kape yarmhæ minæ, mine nanmin has minæ, mine yermaru minæ fam. Kristo rinapita ta æriæ, mamor-pæn kimi æriæ ræmhen kin yame king ramor-pæn kimi tikmir minæ kafan yame rinapita æriæ, mofugin æriæ ye nimri jir, markis-arkis æriæ.

Yesu ramarmaru iræmia

¹⁶ Ror mækneikin mæ takhapæh nisæterigien kin narmamæ yamæ mine kasæruhu natuakæmien minæ mamhani-æhu æmia mæ takhasiai næviginien kirik, uæ ninimien kirik, uæ nipig rhakæ kirik, uæ makuæ rhakæ kirik, uæ Sabat. ¹⁷ Natuakæmien minæ a kashajoun pæn nar kirik yame tukripiuæ, mærig nipran e Yesu Kristo. ¹⁸ Narmamæ tiks in kasausit pik mhamæ kasæmrærhav masæm niprai nar. Mærig nærigien kapæriæ in kape yermamæ æmæ, nipran rirkæk. Iriæ kamhasigævin æmæ mæ nærigien kapæriæ rameiwaiyu atuk æmæ tuk æriæ. Mærig næfrakisien mæ kasausit pik. Kini mishajoun mæ tukamækeikei kæhuak kimi agelo minæ. Mærig takhapæh nisæri-pænien norien kapæriæ, tamæ naksæpkærhav ye nimraghien kapæmia. ¹⁹ Narmamæ minæ a khapæh nharaptæra kin-tim-timien Yesu. Mærig Yesu ramhen æmæ kin kapæn kapæ nimæhuak, kini nimæhuak in niprai Yesu. Ræmhen kin niprai yermamæ yame rirpin ikin ye kwænærus minæ ramvæn ye nikækrin, kini Yesu tukror mækneikin ye nimæhuak kafan mæ nimæhuak tukriskai, kini muræ mamehuæ ye nimraghien huvæ yame Kughen ramor rauræ.

Kitawæ kimnhavæh nimraghien vi meinai kimisor kirikianæ ye Yesu

²⁰ Nipig nimishatætæ ye Yesu, ræmhen mæ kimia min nimnhamhæ. Kini natuakæmien to ripæh nivænien tuk narmamæ yamæ minæ kwænhamhæ. Kini nuknei loa yamæ mine kasægkiar kin narimnar kape tokrei tanæ æmæ, næsaninien kapæriæ rirkæk, to khapæh nisarmaruyen iræmia. Ror mækneikin yakamaiyoh æmia mæ, ?Rhawor e nakasæri-pæn hanæ natuakæmien mine kape tokrei tanæ? In e nægkiarien yamæ mine kamhani mhamæ, ²¹ “Takhapæh ni-rapien nar e,” uæ, “Takhapæh nisænien nar e,” uæ, “Takhapæh nharæhyen nar e.” ²² Mærig natuakæmien minæ e kamhasi-pæn æmæ tuk nægkiarien kape yermamæ. Kasægkiar æmæ kin narimnar kape tokrei tanæ. Mærig narimnar yamæ mine kasatuakæm tukun to khapæh nisoriahyen rikimia, meinai tukmæ nakvæh, mæn, kini rirkæk min. ²³ Yakirkun mæ nipig nakwæsærig nhajounien kapæriæ, nakhamæ-ta mæ nægkiarien ehua e; mhamæ ta mæ taksor nækwairiæ. Mærig kamhasigævin mæ kasorkeikei pik Kughen, mamhasigovin min mæ nærigien kapæriæ rameiwaiyu atuk æmæ tuk æriæ, mhamæ kasarha huvæ tuk nimraghien kapæriæ. Mærig næfrakisien mæ natuakæmien minæ kapæriæ khapæh nisasitu-ækgæp-ien irætawæ mæ nimraghien kapætaawæ tukratuatuk.

3

Narøyen atuaturuk

¹ Mærig in ai Kughen rimivæh miragh æmia min Kristo, kini ror mækneikin mæ taktækun ai, kimia takasækeikei misor rikimia tukrivæn æmæ tuk narimnar kape rao ye neai, ikin Yesu ramkwætæ ikin ye nikar Kughen matuk. ² Takasækeikei misor rikimia tukramæsik æmæ narimnar kape rao ye neai, pæh rikimia tukripæh næsikien narimnar kape tokrei tanæ.

³ Meinai kimiä Kristo nakwənhəmhə, kini nımraghien əfrakis kapəmiə ramerkwaig-pən tuk Kristo yame ramarə ye rao ye neai iriu Kughen. ⁴ Nımraghien əfrakis kapəmiə, in əmə e Kristo əmə. Kini nıpiğ Kristo tukripirerig-pə mın, kini Kughen tukrhajoun ətawə Kristo kimi narmamə m-fam. Iriə tuksəm nıkhakien kafan.

⁵ Ror məkneikin mə takasəkeikei misəpəh əgkəp norien has mınə kape tokrei tanə rəmhen kin: nıpiraovin mine narman mınə kamhakir apis apis əriə mınə; uə kasor norien rahas ror naurisien tuk niniyen; uə kasorkeikei pik əriə mınə tuk norien has; uə təvhagə has rehuə pik ye nətərigien kapəriə; uə kasəptig kin nar. Narmamə yamə mine kasəptig kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar mınə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə. ⁶ Kasor norien has mınə e, niemhaa rhai Kughen tukun, In tukror narpinien ehuə kimi narmamə yamə mine kasor narimnar mınə a. ⁷ In apa kupən, ye nımraghien kapəmiə, nımseriwək əmə ye narimnar mınə a. ⁸ Mərig taktəkun ai, takasəkeikei mhavəhsi-ta narimnar mine ye nımraghien kapəmiə, mhapəh nisorien narimnar mınə e: takhapəh nisorien niemhaa, tikinhermiə tukripəh nhopsir-hopsirien rəmhen kin karuəruə ramahirəg-rəg; mhapəh nhaniyen nıkar jir; mhapəh nisarpakwaiyen; mhapəh nisor-has-pən-ien kimi narmamə. ⁹ Taksəpəh niseikuəyen irəmiə mınə, mərig in ai kimiə nımisəpəkiək-ta kin nərigien əkwəs kapəmiə, misəpəh kafan norien mınə, ¹⁰ misarar miseriwək ye nətərigien vi. Kughen rimivəh-sipre nımraghien wi kimi əmiə, mor əmiə mə takhauə masor əmə rəmhen kin In, mor əmiə nakharkun huvə In. ¹¹ Kughen rimivəh-si-pre nımraghien vi kimi əmiə, in nar apnapig mə ik yemə Isrel kirik, uə pəh nien mə ik yemə Isrel, uə kinəsığ-pən ta ik, uə kipəh nəsig-pənien ik, uə nımnor skul, uə nakpəh nor-huvəyen skul, uə ik yorwok əmə kirik, uə ik yermaru kirik. Mərig nar ehuə e in e Kristo, kini In ramarə mın ye nımraghien kapətawə m-fam.

¹² Kimiə narmamə kape Kughen mınə, In rorkeikei əmiə, mərəhu karin əmiə mə kafan. Kini ror məkneikin, taksarkaoh kin neipən huvə kape Kughen, in e: rikimiə tukraməkeikei mehuə tuk narmamə; masor huvə pən kimi narmamə; nətərigien kapəmiə tukreiwaiyu yetanə; kimiə nəmə mar mınə; kini nətərigien kapəmiə tukrapomh. ¹³ Nıpiğ yermamə kirik ramor nar kirik rapəh nəmhenien ye nımrimiə, kini rikimiə tukripəh nəmhə-aihuəa-yen tukun. Kini tukmə yermamə kirik ramor ahas pən kimi kimiə kirik, pəh in tukrivəh əmə rimhə pən yerkin. Mərig in tukraməkeikei məru-kin, kini in mor huvə pən kimi yermamə a. Takhapəh nharaptərəkın-tim-tim-ien norien hah yame yermamə ramor kimi əmiə yerkimia, mərig sor huvə-pən kimin, rəmhen əmə kin yame Yermaru kapətawə rapəh nırapətərəkın-tim-timien norien has kapətawə yerkin, kini mor huvə-pə əmə kimi ətawə. ¹⁴ Nar keikei yame takasəkeikei masor, taksarkaoh kin neipən huvə e kape Kughen, in e norkeikeiyen. Naksorkeikei əmiə mınə mamhavən, ror əmiə nakamhauə kirikianə. ¹⁵ Havəh nəmərinuyen kape Kristo pəh In tukramarmaru yerkimia, meinai Kughen rimnokrən kin əmiə mə takhauə misor kirikianə, naksarə əmə ye nəmərinuyen. Kini nıpiğ m-fam, takamhani vi vi Kughen tuk narimnar yame In ramor kimi əmiə.

¹⁶ Shajoun əmiə mınə kin nəgkiarien kape Kristo, kini takhavəh-si haktə nərigien mınə kapəmiə. Takasəkeikei misəni nıpe mınə ye Nəkwəkwə e kamni kimə “Ol Sam,” mine nıpe əhuak mınə, mine nıpe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmın kape Kughen. Taksəni fam əgkəp əriə mamhani vi vi Kughen yerkimia. Kini ye norien kirikianə əmə mın, pəh nəgkiarien kape Kristo tukraməmır mamragh maurə huvə yerkimia ye nıpiğ mifam. ¹⁷ Narimnar yame nakasor, mine nəgkiarien m-fam yamə mine nakamhani, taksor əmə ye nhag Yermaru Yesu. Kini nıpiğ mifam taksəhuak kimi Yesu mhani vi vi Kughen Rımtawə.

3:3: Mat 6:33 **3:5:** Eph 5:5 **3:6:** Rom 6:6,11; Efes 4:19; 5:3-6 **3:8:** Efes 4:25-29; 5:4 **3:9:** Efes 4:22,25
3:10: Efes 4:24 **3:11:** Gal 3:28 **3:12:** 1 Pita 2:9 **3:13:** Efes 4:2,32 **3:14:** Rom 13:8-10 **3:15:** 1 Kor 12:27; Efes 4:4; Fil 4:7 **3:16:** Efes 5:19 **3:17:** 1 Kor 10:31; Efes 5:20

Norien vi kape tatə, mine mamə, mine kwajikovə minə, mine slef minə

¹⁸ Nipiraovin, taksor nəkwai narman minə kapəmiə. Norien e ratuatuk tuk nipian əhuak minə mə taksor.

¹⁹ Narman, takasorkeikei nipiraovin minə kapəmiə, mhapəh nisərik-mitə-yen əriə.

²⁰ Kwajikovə minə, taksor nəkwai rimimiə mine nisinmiə, meinai Yermaru kapətawə, rikin tukragien tukun.

²¹ Kimiə tatə minə, takhapəh nisorien narpinien yame rapita nərigien yame kwajikovə minə kasor mə rikiriə tukrəmhə tukun. Tamə naksor-pən məknakin kimi əriə, nərigien kapəriə rimir.

²² Slef minə, kapəmiə aikin namehuə minə kape tokrei tanə e, kini ye nipig minə fam, takasəkeikei misor nəkwairiə. Pəh nien mə nipig əmə kasarha tuk əmiə mə rikiriə tukragien tuk əmiə. Mərig in ai kimiə nakhasiai Yermaru kapətawə, takasəkeikei misor wok əfrakis yerkimia. ²³ Naha nhagin wok yame nakasor, taksor yerkimia m-fam. Pəh nien mə yermamə əmə yame ramehuə irəmiə mərig Yermaru kapətawə In ramehuə irəmiə. ²⁴ Mərig takasəkeikei mharkun mə Yermaru kapətawə In tukrarpin tai wok kapəmiə. In ai nərokien yame Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimi tini minə.

Nakharkun mə yermamə e yame naksor atuə kin kafan, in e Kristo Yermaru. ²⁵ Kini mərig narmamə yamə mine kasor norien hah, Kughen tukrarpin tai norien hah kapəriə. In ramor raməm nəmhen kimi narmamə mifam.

4

¹ Nəmehuə yamə mine kapəmiə aikin slef minə, takasəkeikei misor rhuvə matuatuk pən tuk əriə. Taksor rəm-nəmhen pən tuk əriə. Takasəkeikei mharkun min mə kapəmiə min kirik aikin Yemasur, In ramarə apa ye rao ye neai.

Pol raməvhag kimi əriə

² Pəh takhapəh nisəpəhyen nəhuakien kimi Kughen, misərig əmiə, mhani vi vi In. ³ Kini yakorkeikei mə kimiə taksəhuak min tuk əmawə, mə Kughen tukrəhitə ye swatuk mə jakhani-ərhav nərig-məniwəniyen kape Kughen. In e Kristo. Yakamni-ərhav nəgkiarieren e, kimivəhsi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kin jen tukun. ⁴ Taksəhuak mə jakamni-ərhav nəgkiarieren e tukratuatuk mihuvə rəmhen əmə kin yame jakaməkeikei mamor.

⁵ Kimiə nəməhuak minə, pəh narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien kisəm-pən Yesu ye norien minə kapəmiə. Kini ye nipig mifam, takasəkeikei masərig əmiə mə nimraghien kapəmiə tukrivi narmamə iruə khauə tuk Yesu. ⁶ Kimiə takasəkeikei masəgkiar huvə kimi əriə ye nəgkiarieren e yame rhuvə mheikin, pəh iriə tuksərig nəgkiarieren minə e mə khahuvə. Kini tukmə narmamə kasaiyoh əmiə kin nhatətəyen kapəmiə, rhuvə mə takharkun nhoprai-pəniyen kimi əriə m-fam.

Pol rher-pən kin yermamə mir kiraru kiravən apa Kolosi

⁷⁻⁸ Yakamher-pən kin piautawə keikei Tikikas. Nipig mifam in ramərer matuk tuk nasituyen irak tuk wok kape Yermaru. In raurə tuk əmiə tuk nərigien kiraru əmə. Mə in tukrəvsao kimi əmiə kin norien yame yakasarə iran ai taktəkun. Kini mə tukror rikimiə ramragh. ⁹ In raurə iriu piautawə keikei Onesimas. Nipig mifam in ramhatətə tim tim ye Yesu. In kimiə kirik. Iriu tukwəvsao kin narimnar fam ye narəyen eikin e.

Nəgkiarieren infamien

¹⁰ Kivəhsi-pən kwən e Aristakas ye kalabus kimru min. In ramni-pre huvə tuk əmiə. Kini Mak, naorahi Banabas, in min ramher-pre kin nəgkiarieren huvə kafan kimi əmiə. Kini kimiə nakwənhavəh ta nəgkiarieren tukun. Tukmə rurə en kimiə ikin, nakhakir

mhavən misarha huvə tukun. ¹¹ Kini Josua Jastas, in mın ramher-pre kın nəgkiarieren huvə kafan kimi əmiə. Ye kwənərəus kape nəmə Isrel, yamə mine kashatətə ye Yesu, kwərə misir a, irisir kırhasitu irak tuk wok kape rao ye neai. Kini kwərə misir a, irisir kırhasitu pık irak ye nıpig əutən yame ramuə ye nımraghien kafak.

¹² Kwən e Epafra in kimiə mın kırık. In rher-pre mın kın nəgkiarieren huvə kimi əmiə. In yermamə kırık yame nıpig m-fam ramor wok kape Yesu Kristo, kini ye nıpig mıfam, in raməhuak tım tım tuk əmiə. Kini in raiyoh Kughen mə kimiə taksərer tımtım kini mhauə mharkun huvə narımnar fam yame Kughen rorkeikei. ¹³ Yakırkun nını-pre-yen kimi əmiə mə kwən e in ramarkut pık tuk nasıtuyen irəmiə, mine ye narmamə yamə mine kısarə apa taon mir e Laodisia mine Hierapolis. ¹⁴ Kwən e Demas, mine Dokta Luk, yame in kıtawə keikei kırık, iriu mın kawher-pre kın nəgkiarieren huvə kimi əmiə.

¹⁵ Yakamher-pre mın kın kafak nəgkiarieren huvə kimi piatawə mine nowintawə apa kwənmhaan e Laodisia, mine pian a Nimfa, mine nəməhuak mıfam yamə mine kasofugin aikin.

¹⁶ Taksəvheikin ta nəkwəkwə e yakamrai-pən mher-pre kın kimi əmiə, misher-pən kın kimi nıməhuak apa Laodisia mə iriə mın tuksəvheikin. Kini ye norien kırıkianə mın, kimiə takasəkeikei misəvheikin nəkwəkwə kape nəmə Laodisia.

¹⁷ Kini takasəkeikei mhani-pən tuk Akipas mə in tukraməkeikei mor fam wok a yame Yermaru kapətawə rımivəhsi-pən kımın mə tukror.

¹⁸ Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəgkiarieren e kın kwermik, mamni-pre rhuvə kimi əmiə. Pəh rikimiə tukraməsik mə kivəhsi-pən yo ye kalabus, kırkwəji yo kın jen. Pəh Kughen tukrasitu irəmiə kini mautə-pre kın kafan nihuvəyen raməmır tuk əmiə.

1 Tesalonaeka

**Nəkwəkwə yame Pol rimnəkupən mirai ramvən kimi
nəməhuak minə apa Tesalonaeka**

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Tesalonaeka

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nīməhuak apa Tesalonaeka.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rinamrai nəkwəkwə e? Nīməhuak apa Tesalonaeka, in nīməhuak vi kirik. Pol rirkun ta nīməhuak apa Tesalonaeka ye newk kiraru uə kisisər. Nəməhuak minə aikin tukasəkeikei mhaurə ye nimraghien kapəriə. Kashatətə ye Yesu Kristo, kamuh əriə tiksın, kasərig nəmhayen. Kini tiksın khapəh nharkun-huvəyen nipig kape Yesu Kristo yame tukrirerig-pə min iran ye tokrei tanə. Tiksın rikiriə raməsik mə Yesu tukrirerig-pə aihuaa əmə. Kini miseinein mə narmamə yamə mine kwnəhamhə ta kwasig ikin Yesu rirerig-pə min, tukhawor əriə. ? Tukasarer min uə?

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapəriə, kini mor nhatətəyen kapəriə rəusik-əusik. Kini morkeikei mə tukrivəh-sipən nhajounien yame ratuatuk ye nikarin kape nirerig-pə-minien kape Yesu Kristo.

Pol rimnokrən huvə ye nəməhuak minə apa Tesalonaeka

¹ Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti, yakarhini rhuvə tuk əmiə ye nīməhuak apa Tesalonaeka. Kimiə nimnhauə kirikianə tuk Rimtawə Kughen mine Yermaru Yesu Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

² Nipig m-fam, yakarhini-pən tuk Kughen mirhmə rikimasir ramagien tuk əmiə m-fam, kini marhəhuak tuk əmiə ye nəhuakien kapəmasir. ³ Nipig yakarhəhuak kimi Rimtawə Kughen, rikimasir ramagien meinai nipig mifam rikimasir raməsik kapəmiə wok yame ramsi-pən ye nhatətəyen kapəmiə. Kini rikimasir raməsik mə norkeikeiyen kapəmiə rehua, naksasitu ye narmamə. Kini rikimasir raməsik min narer-tim-timien kapəmiə ye nipig əutən yamə mine kamhauə ye nimraghien kapəmiə. Kini naksor məknakin meinai nimisərəhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

⁴ Piak minə, mine nowinik yamə mine Kughen rorkeikei əmiə: Rikimasir ramagien min tuk əmiə meinai yakrhirkun mə Kughen rimirpen əmiə. ⁵ Kini yakrhirkun mə Kughen rimirpen əmiə meinai nəvsaoyen huvə yame yakarhini tuk əmiə, pəh nien mə ramuə ye nəgkiarien əmə, mərig Nanmin kape Kughen rimnor nar apsipis tiksın irəmiə, ramor nīmətəien mə nəgkiarien kafan ror nanmin, kini kitawə kharkun huvə mə in nəfrakisien. Kini nipig kimnisarə kitawə-m kimiə, nakharkun mə norien kapəmasir in rhuvə əmə mə tukrasitu irəmiə. ⁶ Kini kimiə nimnhasigovin norien kapəmasir mine Yermaru kapətawə. In e ye nipig yame nimnhavəh pawk nəmhayen ehua, mərig nimnhavəh nəvsaoyen huvə kape Kughen yerkin agien yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə. ⁷ Ror məkneikin, ye norien kapəmiə, nimishajoun swatuk huvə kirik kimi nəməhuak minə ye provins e Masedonia mine apa Provins Akaea, mə tukhasigovin əmiə. ⁸ Nimnhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen rəmhen kin yame naiyuk ramasək kamərig ikin minə fam. Kini pəh nien mə nəmə Masedonia mine Akaea əmə, mərig narmamə ikin minə fam kharkun kapəmiə nhatətəyen ye Kughen, kini ripəh nəmhenien mə to yakarhini min nhatətəyen kapəmiə, meinai narmamə minə fam kwəsərig ta nəvsaoyen kin. ⁹ Meinai

nəmə Masedonia mine Akaea, iriə atuk kamhani-ərhav mə nipiḡ yimirhuə mirhəm əmiə, rikimiə ragien tuk niwəhyen nəḡkiarien kapəmasir. Iriə kamhani-ərhav mə kimiə nimnhaukreikin-pən nimetaimiə kimi nanmi kughen eikuə minə, mhauə mhakwasig kin Kughen yame ramragh, kini in Kughen əfrakis. ¹⁰ Mamhawhin min Ji Kughen yame tukriši-faktə ye rao ye neai, yame Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan. Kini In tukriəhsita ətawə tuk narpinien mine niemhaa kape Kughen yame tukripiuə.

2

Wok yame Pol rimnor apa Tesalonaeka

¹ Piak minə mine nowinik minə: Nakharkun mə nipiḡ kimasir yimirhurə mirhəm əmiə, nuəyen kapəmasir, pəh nien mə ror əmə nar apnapig kin, mərig in rimnor nəkuə. ² Kini kimiə nakharkun mə in apa Filipai, narmamə kimisor rahah pawk pə kimi əmasir, kini mashek iah əmasir, mərig Kughen kapətawə rimnasitu irəmasir, kimasir yakarhətghaa kin nirhəni-ərhavyen kafan nəvsaoyen huvə kimi əmiə, nar apnapig narmamə kasarkut mə tukhani-əhu əmasir. ³ Ror məkneikin meinai kapəmasir nəḡkiarien tuk ni viyen nərigien kapəmiə ripəh nisi-pəniyen ye nərigien hah kirik, uə tuk rikin yame ripəh natuatukien. Kini yimirhipəh nirharkutien tuk neikuəyen irəmiə. ⁴ Nikam. Yimirhipəh nirhorien məknakin. Mərig nipiḡ yimirhəḡkiar, yimirhirkun mə Kughen riwaag-pə yerkimasir, məm mə kimasir yakrhəmhen mə jakrhəni-ərhav nəvsaoyen huvə, kini mamərahə-pə ye kwermimasir. Kini pəh nien mə yimirhəḡkiar mə narmamə rikiriə tukragien tuk əmasir. Mərig yimirhəḡkiar mə Kughen rikin tukragien tuk əmasir. In Kughen yame riwaag-pə yerkimasir. ⁵ Nakharkun mə kimasir yimirhipəh nirhuəyen tuk əmiə mə jakrhivi nərigien kapəmiə ye nəḡkiarien heikən minə. Pəh nien mə yimirhəni-ərhav nəvsaoyen huvə kimi əmiə mə jakarhivəh mane kapəmiə. Kini Kughen, In rirkun rikimasir mə yakarhəfrakis. ⁶ Kimasir yimirhipəh nirhuəyen mə kimiə kirik uə yermamə apnapig kirik tukriəvəhsi-haktə əmasir.

⁷ Kimasir e aposol misir kape Kristo, yakrhirkun nirharkutien kimi əmiə mirhimə taksəkeikei mhasiai əmasir rəmhen kin yamehuə misir mərig yakrhipəh nirhorien. Nipiḡ yimirharə kitawə-m kimiə, norien kapəmasir rimar, rəmhen kin yame mamə ramarha huvə tuk tini minə. ⁸ Rikimasir ramagien mə yakarhəni-ərhav nəvsaoyen huvə, mərig pəh nien mə yakarhəni-ərhav əmə, mərig yakarhor narimnar fam yame yakrhirkun nirhorien mə tukrasitu irəmiə. Rəmhen kin yimnarhivəh-si-pre nimraghien kapəmasir kimi əmiə, meinai kimiə nimnhauə mə kapəmasir narmamə keikei minə. ⁹ Piak minə mine nowinik minə, ? Rikimiə raməsik nəmnhawkien kapəmasir uə nikam? Nipiḡ yimirharə kitawə-m kimiə mirhəvsao-ərhav kin nəvsaoyen huvə kape Kughen kimi əmiə, kimasir yimirhor wok yenpiḡ mine yeraan mə jakhavəh mane kirik mirhipəh nirhaiyoh-preyen kin nasituyen kimi əmiə.

¹⁰ Kimiə nimisəm mharkun nhani-ərhavyen mə nipiḡ yimirharə kitawə-m kimiə nəməhuak minə, norien kapəmasir in ratuatuk; kini Kughen raməm əmə mə norien kapəmasir in ratuatuk, kin rikin ramagien tukun. Kini nar kirik rirkək mə to kini-hah əmasir iran. ¹¹ Kini nakharkun mə kimasir yimirhor rhuvə pən kimi əmiə m-fam ramhen kin yame tatə ramor rhuvə-pən kimi tini minə. ¹² Kini ye norien kirikianə əmə min, yimirhərip timtim əmiə, kini marharəhsi-haktə kapəmiə nərigien, marhəkeikei kimi əmiə mə nimraghien kapəmiə tukratuatuk ye nimri Kughen, pəh rikin tukragien tukun. Kughen e rimnokrən kin əmiə mimə takhauə pəh In ramarmaru irəmiə, mipik əmiə naksarə ye rao ye neai.

¹³ Kini nipiḡ m-fam, kimasir yakarhəni vi vi Kughen meinai nipiḡ nimnhavəh nəḡkiarien kape Kughen yame nimisərig tuk əmasir, kini mhavəh rarə yerkimia, kini

rikimiä rîpäh näsikien mē in nēgkiarien kape narmamē əmə, mēriḡ rikimiä rîmnəsik mē in nēgkiarien kape Kughen. Kini nēfrakisien mē in nēgkiarien kafan. Kini nēgkiarien e ramor wok ye nîmraghien kapəmiä, kimiä en narmamē yamē mine nakamhani nēfrakisien iran. ¹⁴ Piak minə mine nowinik minə, yakrhirkun mē nakwənhavəh nēgkiarien kape Kughen yerkimia meinai nîmisor rəmhen əmə kin nəməhuak minə kape Kughen apa Judia kimisor. In e, iriä kwənhauə kirikianə ye Yesu Kristo, məkneikin nəmə iməriä ikin, nəmə Isrel, kimisarar mamhauh əriä. Kini nəmə iməmiä ikin kimnhauh məknaikin əmiä. ¹⁵ Nəmə Isrel a kimishopni Yesu Yermaru, mine profet kape Kughen minə, misher-yerhav min kin əmawə yakhaier. Iriä a tikmir minə kape narmamə mifam. Norien kapəriä ramor riki Kughen rapəh nagienien, ¹⁶ meinai kimawə yakhamə jakhani-ərhav nēgkiarien kape Kughen kimi narmamə yamə mine pəh nien mē kwənəəus kape Isrel, mē Kughen tukrivəh miragh əriä, mēriḡ nəmə Isrel tiksın kasərer əswasig kin əmasir. Ye norien e, nîpig mifam, iriä kasəwhai kəji norien has kapəriä rehuə mapita. Taktəkun ai, niemhaa mine narpinien kape Kughen ruauə tuk əriä.

Pol rîmə tukruə məm nəmə Tesalonaeka

¹⁷ Piak minə mine nowinik minə: nar apnapig mē yakahrarə isok tuk əmiä tuk kwənpər nîpig, mēriḡ yakrhorkeikei pik mē jakrhurə mirhəm əmiä. Nēfrakisien, nîpraitawə isok tuk ətawə minə. Mēriḡ nətəriḡien kapətawə kirikianə. Kini yakrharkut pik mē jakrharerig-pre mirəm əmə. ¹⁸ Yimihorkeikei pik mē jakrhurə mirhəm əmiä. Yo Pol, yimnarkut nîpig ripsaah, mēriḡ Setan rîmnərer əswasig kin əmasir. ¹⁹⁻²⁰ Yakrhorkeikei pik mē jakrhurə mirhəm əmiä meinai rikimasir ragien tuk əmiä. Kini yakrhərəhu-pən əusik-əusik nəriḡien kapəmasir mē nîpig Yesu Yermaru tukrirerig-pə min, jakrhagien pik mirhini-pən tukun mē kimiä e kwənkwai wok huvə kapəmasir. Nēfrakisien, rikimasir ramagien pik tuk əmiä.

3

¹ Yakrhîpəh nîrhəmien əmiä ror tu, rikimasir rəpou; ipakə rikimasir rîmnərkwoipir. Kimasir yakrheinein mē kimiä naksarə huvə uə nîkam. Kini kimasir yimihini mē kimru [Saelas] jakawarə əmə e Atens, ² mwher-pre Timoti mē tukrurə məm əmiä. In piautawə kirik yame ramor wok kape Kughen kimasir min tuk nîni-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Kristo. In rimaure tuk əmiä mē tukrasitu irəmiä miwəhsi-haktə kapəmiä nəriḡien, kini mor əmiä naksərer tim tim ye nhatətəyən kapəmiä, ³ mē nahasien yame ramuə taktəkun tukripəh norien rikimiä rətəriḡ pik. Nakwənharkun ta mē nətəriḡien kape Kughen e mē narmamə tuksor ahas pə kimi ətawə. ⁴ Nēfrakisien, nîpig yimihramir kitawə-m kimiä, yimihini mirhimə tukor ahas pə kimi ətawə. Kini kimiä nakharkun huvə mē ruauə minor nēfrakisien kin rəmhen əmə kin yame kimasir yimihini ta. ⁵ Tuk nar a, nîpig rikikrîmnəpou pik meinai yimneinein mē kimiä nîmis-haw-arə, kini yimher-pre Timoti mē tukrurə məm-ru nhatətəyən kapəmiä, mē ramskai uə nîkam. Yimigin mē, Setan yame in yermamə kape nivəh-sipən-vəh-sipənien, in tukrəm swatuk kirik tuk nivəhsi-pən-vəhsi-pənien kimi əmiä, mor wok kapəmasir tukror əmə nar apnapig kin.

Timoti raməvsao kin nəmə Tesalonaeka

⁶ Mēriḡ taktəkun ai, Timoti ruirerig-pə tuk əmru, kini miwəh nəvsaoyen huvə ye kapəmiä nhatətəyən mine norkeikeiyen. Mamni-pə tuk əmru mîmə rikimiä raməsik əmasir ye nagienien, kini misorkeikei mē taksəm əmasir, rəmhen kin yame kimasir yakrhorkeikei mē jakarhəm əmiä. ⁷ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, nar apnapig mē yimiharə ye nahasien kini mirhəriḡ nəmhəyən, mēriḡ nəvsaoyen kape nhatətəyən kapəmiä rîmivəhsi-haktə nətəriḡien kapəmasir tuk əmiä. ⁸ Yimihivəh

2:13: 2 Tes 2:13 **2:14:** Wok 17:5 **2:15:** Wok 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19 **2:19-20:** Fil 2:15-16; 4:1; 2 Tes 1:4 **3:1:** Wok 17:15 **3:2:** Wok 16:1-3 **3:3:** 2 Tim 3:12 **3:6:** Wok 18:5 **3:7:** 2 Tes 1:4

nəvsaoyen mə naksarer tim tim tuk Yesu Yermaru, yakarhərig mə yakrhəvəh min nımraghien. ⁹ Nıpig yakarhərer ye nımri Kughen, nagienien kapəmasır tuk əmiə in rehuə, kini yakarhıni vi vi Kughen tuk əmiə. ¹⁰ Yenpig mine yeraan, ye nıpig m-fam, yakarhəhuak əusik-əusik mə jakarhəm min əmiə, kini mırhajoun əmiə kın nar yame nakseinein hanə, mə kapəmiə nhatətəyen tukrurə mıskaı.

¹¹ Kini pəh Kughen kapətawə e Rımtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriu atuatur kawor swatur kimi əmasır kini yakarhurə mırhəm əmiə. ¹² Pəh Yermaru kapətawə tukror norkeikeiyen kapəmiə tuk əmiə mine narmamə m-fam tukrhaktə mokrig marh-yerhav, rəmhen kın yame norkeikeiyen kapəmasır rehuə tuk əmiə. ¹³ Pəh In tukror rıkimia rəsanın mə nıpig Yesu Yermaru tukrırerig-pə min iriə kafan narmamə minə, kini taksərer ye nımri Kughen kapətawə e Rımtawə, kini mısaturatur, kini nar kırık rırkək irəmiə mə to kını-hah əmiə iran.

4

Nımraghien kapəmiə tukraməkeikei mor Kughen rıkin ragien

¹ Piak minə mine nowinik minə, taktəkun ai jakaməkeikei maməgkiar ye narımnar tiksın. Yakwərhajoun ta əmiə ye naha norien yame taksor mə Kughen rıkin tukragien tukun. Kini nəfrakisien naknasor. Kini taktəkun ai yakarhaiyoh əmiə marhuh rıkimia ye nhag Yesu Yermaru mə taksor əmə məknakın mamharpın pəh norien a tukreihuə.

² Sor məknakın meinai nakwənharkun ta nəgkiarien yame Yesu Yermaru rımivəhsi-pə nehuəyen kimi əmasır mə jakrhıni-ərhav.

³ In e nərigien kape Kughen mə tukrərəhu karın əmiə mə kafan minə mə taksor nar yame rhuvə matuatur: Takhapəh nisəri-pənien swatur kape nıpiraovın mine narman yamə mine kamhakır apıs apıs əriə minə. ⁴ Kimia kırıkianə kırıkianə takasəkeikei miseihuə ye nıpraimia ye norien yame rhuvə matuatur, pəh narmamə tukhasiai əmiə tukun.

⁵ Rıkimia tukrıpəh nivən-pikien tuk nıkir-məniwəniyen yerman uə piraovın, rəmhen kın yame narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien miseinein Kughen kasor.

⁶ Takhapəh nisəkrəhyen kın piraovın kape yerman pısın, tamə naksor ahas pən tuk piaumiə minə. Yermaru kapətawə tukrıpior narpinien kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə has minə a. Yakwərhıni-pre ta nəgkiarien a marhor kwirig kın kimi əmiə.

⁷ Ror məkneikın meinai pəh nien mə Kughen rımnokrən kın ətawə mə tuksəmkimik ye nımrin, mərig mə tukasarə ye nımraghien yame in rımnərəhu karın mə kafan. ⁸ Ror məkneikın, yermamə yame rukreikın-pən nımeitaan kimi nəgkiarien e, pəh nien mə raukreikın-pən nımeitaan kimi narmamə, mərig raukreikın-pən nımeitaan kimi Kughen yame rımivəhsi-pə Nanmın Kafan kimi əmiə.

⁹ Nakwənharkun ta norien kape norkeikeiyen əmiə minə nəməhuak minə, kini in e pəh nien mə nar kırık yame jakaməkeikei mırı ye nəkwəkwə, meinai Kughen rımnhajoun ta əmiə kın mə taksorkeikei əmiə minə. ¹⁰ Kini nəfrakisien, naksorkeikei piautawə minə fam ye provins e Masedonia ikin nakasarə ikin. Mərig, piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rıkimia mə taksor məkneikın mamharpın pəh norkeikeiyen kapəmiə tukreihuə.

¹¹ Taksəkeikei mısarkut tuk nəri-pənien swatur kape nımraghien yame ramərinu, mısor atuk kapəmiə wok mə takhavəh mane kape nəviginien*, rəmhen əmə kın yame yımırhıni-pre ta tuk əmiə ¹² pəh takhapəh nisətəgtəyen ye yermamə kırık, kini kapəmiə nımraghien tukrivi-pə narmamə iruə minə mə tukhasiai əmiə.

Nırerig-pə-minien kape Yesu Yermaru

¹³ Piak minə mine nowinik minə, yakrhipəh nırhorkeikeiyen mə kimiə takseinein mə tukrhawor pən iran mine ye narmamə yamə mine kwənhamhə ta. Nipig kimiə kirik rimamhə, takhapəh nisəsək-pikien rəmhen kin yame narmamə yamə mine khapəh nisərəhu-pənien nərigien kapəriə kimi Kughen kisasək pik rikiriə rərhakis. ¹⁴ Kitawə kamhani nəfrakisien mə Yesu rimamhə mımragh min, ror pən rikitawə rirkun mə nipig Yesu tukramuə min, kini Kughen tukror mə narmamə yamə minə kimishatətə ta ye Yesu kimnhamə, tukharerig-pə min iriə Yesu. ¹⁵ Kini yakarhini-pre nəgkarien atuatur kape Yesu Yermaru kimi əmiə, mə kitawə e yamə mine kamhamragh misarə miseriaji nıreririg-pə-minien kape Yesu, nəfrakisien, kitawə tukhapəh nisokupənien ye narmamə yamə mine kimisəkupən mhamhə. ¹⁶ Mərig Yesu Yermaru atuatur əmə In tukrisi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə, kini mokrən apomh, kini yemasur min kape agelo minə in tukrokrən apomh, kini naiyuk tukrasək, məkneikin narmamə yamə mine kwəshatətə ta ye Yesu, kimnhamhə, tukhamragh misəkupən misərer. ¹⁷ Kwasig ikin, kitawə e yamə mine kamhamragh misarə, tukshaktə kitawə miriə ye napuə mə tuksəm Yesu Yermaru ye nimago-ago. Tuksarə kitawə min kape rerin. ¹⁸ Takhavəh nəgkarien e mhavəh-si haktə nərigien kin kapəmiə.

5

¹ Piak minə mine nowinik minə, to yakrhipəh nırhini-atuaturien nipig narimnar mine tukruə iran, ² meinai kimiə nakwənharkun ta mə Nipig Yame Yermaru* tukruə iran, in rəmhen kin yame yəkrəh ramuə yenpig. ³ Narmamə tukamhani mhamə, “Narimnar fam rəmərinu, kini nahasien rirkək,” məkneikin nahasien tukruə aihuaa əmə tuk əriə, rəmhen kin nəmhəyen yame ramuə aihuaa əmə tuk piraovin yame ror tipin. Nahasien tukruə tuk narmamə, tukseinein napien tukun.

⁴ Mərig piak minə mine nowinik minə, kimiə nakhapəh nisərerien ye nəpignapien mə to Nipig Kwasig ramuə, to nakhapəh nisakurien rəmhen kin yame yəkrəh kirik ramuə tuk yermamə, in rakur. ⁵ Kimiə mifam ji nikhakien mine nıraanien. Kitawə pəh nien mə narmamə kape nipigien uə nəpignapien. ⁶ Ror məkneikin, pəh tukhapəh nisorien rəmhen kin narmamə yamə mine kisapir. Mərig pəh kisarha, masəm huvə kapətawə nərigien mine norien minə, ⁷ meinai narmamə yamə mine kasapir, iriə kasapir yenpig, kini narmamə yamə mine kasapis, iriə kasapis yenpig. ⁸ Mərig pəh kitawə tukseiha ye norien minə kapətawə, meinai kitawə narmamə kape nıraanien. Pəh kharaptərəkin norien kape nhatətəyen mine norkeikeiyen, rəmhen kin yame mobael kirik yame ravəhsi-pən aean kirik yame ramətapig kin nımagen, kini pəh kisərəhu-pən tim-tim kapətawə nərigien kimi Kughen, rəmhen kin mobael kirik yame raukrai pən kəvəvhao skai yame ramətapig kin kapən kapə.

⁹ Pəh kisor məknaikin meinai pəh nien mə Kughen rimirpen ətawə mə tukror niemhaa mine narpinien kimi ətawə, mərig rimirpen ətawə mə tukrivəh mıragh ətawə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ¹⁰ Rimamhə tuk ətawə, yamə mine kamhamragh mine yamə mine kwənhamhə ta, mə kitawə m-fam tukharkun narəyen kirikianə kitawə min. ¹¹ Ror məkneikin, takhavəh-sihaktə nərigien kapəmiə minə, kini misasitu irəmiə minə mə taksor nhatətəyen kapəmiə rəusik-əusik. Nəfrakisien, in ai nakasor ai taktəkun mine.

Nəgkarien infamien

¹² Piak minə mine nowinik minə. Taktəkun ai yakarhaiyoh əmiə mə takhasiai narmamə irəmiə yamə mine kasor wok ripsaah. In e yamə mine Yermaru kapətawə rimirpen əriə mə tukhakir əmiə masəvhag kimi əmiə. ¹³ Takhasiai huvə əriə, misorkeikei əriə

4:14: Rom 14:9; 1 Kor 15:3-4,12 **4:16:** 1 Kor 15:51-52 * **5:2:** Ol Testamen raməvsao kin “Nipig kape Yermaru” ye Joel 2:31, Amos 5:18 mine Malakae 4:5. **5:2:** Mat 24:42-43; 2 Pita 3:10; Rev 3:3 **5:3:** Mat 24:39; Luk 21:34-35
5:5: Rom 13:12 **5:8:** Aes 59:17; Efes 6:14,17 **5:10:** Rom 14:8-9; 1 Tes 4:14

tuk wok yame kasor, kini misarə ye nəmərinyen kimiə miriə. ¹⁴ Kini piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimiə mə taksor kwirig kimi narmamə yamə mine kasarpah. Havəh-si haktə nətərigien kape narmamə yamə mine rikiriə rəpou. Misasitu ye narmamə yamə mine kapəriə nəsaninien rirkək. Misor nərigien kapəmiə rəpomh tuk narmamə mifam. ¹⁵ Tukmə yermamə kirik ror nar kirik rirəh nəmhenien ye nimirimiə, kini kimiə takhapəh nisorien tai norien yame rimnor, mərig nipiɡ mifam, takasəkeikei misarkut mə taksor wok huvə kimi əmiə minə mine narmamə minə fam.

¹⁶ Nipiɡ mifam rikimiə tukramagien; ¹⁷ nipiɡ m-fam taksəhuak kimi Kughen; ¹⁸ nipiɡ m-fam takhani vi vi Kughen, nar apnapig mə naksarə ye nihuvəyen uə nahasien. Taksor nəgkiarien misir a meinai in a nəkwai Kughen tuk əmiə yamə mine nakasofugin-pən ye Yesu Kristo.

¹⁹ Takhapəh nisarer-əswasigien kin nherien nap kape Nanmin kape Kughen. ²⁰ In ravəhsi-pən nəgkiarien kimi profet minə, kini takhapəh nhaniyen nar apnapig iran; ²¹ mərig taksəm huvə misəkir huvə narimnar fam, mharaptərək in tim tim nar huvə minə, ²² misəpəh narimnar fam yame raha.

²³ Pəh Kughen atuatur, In Kughen kape nəmərinyen, In tukrərəhu karin əmiə mə kafan minə. Pəh tukror mə rikimiə m-fam, mine nimraghien fam kapəmiə, mine niraimiə mifam tukratuatur mə nipiɡ Yesu Kristo Yermaru tukrirerig-pə min iran, nar kirik rirkək irəmiə mə to kini hah əmiə iran. ²⁴ Yermamə yame ramokrən kin əmiə, nipiɡ m-fam tukror kafan nəgkiarien, kini In tukror narimnar minə a.

²⁵ Piak minə mine nowinik minə, səhuak tuk əmiə minə. ²⁶ Sokrən huvə irəmiə minə†, rəmhen kin yame kimiə kirikianə ye Yesu Kristo. ²⁷ Ye nhag Yesu Yermaru, yakamarkut mamni-pre tim tim kimi əmiə mə taksəvheikin nəkwəkwə e kimi piak minə mine nowinik minə fam.

²⁸ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə.

5:14: 2 Tes 3:6,11 **5:15:** Rom 12:17; 1 Pita 3:9 **5:16:** Fil 4:4 **5:18:** Efes 5:20 **5:19:** Efes 4:30 **5:22:** 1 Jon 4:1 **5:23:** 2 Tes 3:3 **5:25:** Kol 4:3; 2 Tes 3:1 † **5:26:** “Nipiɡ naksofugin əmiə minə, taksor ‘holy kiss’ irəmiə minə.” ‘Holy Kiss’ ror nimitətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

2 Tesalonaeka

**Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pol rimirai ramvən
kimi niməhuak apa Tesalonaeka**

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Tesalonaeka

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai nəkwəkwə? Ye nipig a, nirerig-pə-minien kape Yesu Kristo rimnor neineinien tuk nəməhuak khapsaah. Kimnisarə ye nipig ətən. Kasarə ye nipig ətən, kini iriə tiksın, rikiriə raməsik mə in e nımtətien yame ramhajoun mə pəh nien mə tuktu, Yesu tukrirerig-pə min; tiksın kimnhani mə Yesu ruirerig-pə ta. Kimnhapəh nharkun-huvəyen nıprai nəgkiarien kupən yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka (1 Tes). Kini tiksın kimnhani mhamə, “Yesu tukrirerig-pə aihuaa əmə, pəh kisəpəh wok, misarə əmə miseito kin in.” Mərig pa rimə kimiseitokun əfrakis Yesu mə tukruə, kimisarpah əmə. Kini Pol rimnəvhag kimi əriə mə tuksor wok mamhavən, mamhawhin Yesu mə tukruə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrərəhu atu-atuk nərigien kapəriə ye nirerig-pə-minien kape Yesu. Kini maməvhag kimi əriə ye nimraghien atuaturuk.

Pol ramokrən huvə kimi əriə

¹ Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti, yakarhini-pre rhuvə tuk əmiə ye niməhuak en Tesalonaeka. Kimiə nimnhauə kirikianə tuk Rımtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

² Pəh Rımtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin kapəriu nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol raməhuak kimi Kughen mamni vi vi In

³ Piak minə mine nowinik minə, nipig m-fam kimasir yakarhərig mə jakarhəkeikei mirhini vi vi Kughen tuk əmiə. Kini ratuaturuk əmə mə yakrhor məkneikin, meinai nipig mifam nhatətəyen kapəmiə raurə maməusik-əusik, kini nipig mifam kimiə m-fam naksorkeikei əmiə minə, kini norkeikeiyen mine nhatətəyen e raurə mamhaktə mameihuə. ⁴ Ror məkneikin, kimasir yakarhini-ərhav kimi nəməhuak minə fam ikin minə fam mə rikimasir ramagien pik tuk əmiə, meinai nipig mifam nakasərer tim tim ye nimraghien kapəmiə ye Yesu Kristo, kini nakharaptərəkın tim tim nhatətəyen kapəmiə, nar apnapig narmamə kasor ahas-pre kimi əmiə, kini masor əmiə naksərig nəmhəyen ehuə.

⁵ Narımnar minə e ramhajoun mə norien kape Kughen tuk nəkirien narmamə, in ratuaturuk əmə. Narmamə kasor ahas-pre tuk əmiə, meinai Kughen In Yermaru kapəmiə. Kini nipig naksarer tim tim ye nipig ətən kapəmiə, tukəm-pən əmiə mə naksəmhen tuk nivənien ye narmaruyen kafan. ⁶ Ror məknakin meinai norien kape Kughen In ratuaturuk, kini In tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kasor ahas-pre kimi əmiə, ⁷ kini tuk nipig kirik In tukrivəh-si-pre napisien kimi əmiə yamə mine nakamhavəh nəmhəyen, kitawə-m kimiə. Nəgkiarien e tukruə mor nəfrakisien kin ye nipig yame Kughen tukror əpu Yesu Yermaru yame tukrisi-pən ye rao ye neai. Tukruə iriə kafan agelo əsanin minə, nap tukrarkurao iran; ⁸ kini In tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kaseinein In, kini mhapəh nisəri-pənien nəgkiarien kape nəvsaoyen huvə kape Yesu Yermaru kapətawə. ⁹ Kughen tukror narpinien kimi əriə ye nahasien kape rerin. Kini In tukrərer əswasig kin əriə kape rerin ye nımrı Yesu Yermaru mine nıkhakien

ehuə kape nəsaninien ehuə kafan. ¹⁰ Nəgkiarien e tukror nəfrakisien kin ye nipiɡ yame Yesu tukrirerig-pə min iran. In tukrivəh nini-vivi-yen tuk narimnar yame rimnor kimi nəməhuak minə kafan, rikiriə tukragien pik, kimiə miriə, meinai nakshatətə ye kapəməwə nəgkiarien yame yakamhani-pre tuk əmiə.

¹¹ Tuk narimnar minə e, ye nipiɡ mifam yakarhəhuak tuk əmiə mə Kughen tukrəvheikin-pən əmiə mīmə nimraghien kapəmiə in ratuatuk rəmhen kin yame In rimirpen əmiə tukun. Kini yakarhəhuak mə Kughen tukror wok ye nəsaninien kafan mə nətərigien huvə yame naksorkeikei mə taksəri-pən, mine wok huvə yamə mine ramsipən ye nhatətəyen kapəmiə, tukror kwənkwan. ¹² Kimasir yakarhəhuak məkneikin mə jakrhəwəhsi-haktə nhag Yesu Yermaru tuk narimnar yame ramor ye nimraghien kapəmiə, kini In tukrivəhsi-haktə əmiə. Narimnar minə e tukruə ye nihuvəyen kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

2

Yermamə yame ramor təvhagə hah nipiɡ m-fam

¹ Piak minə mine nowinik minə. Pəh yakəgkiar ye nipiɡ yame Yesu Kristo Yermaru* kapətawə tukrirerig-pə min iran, kini Kughen tukrofugin ətawə min Yesu Kristo. ² Narmamə kamhani mhamə kimasir yimirhini profesi kirik uə yimirhirai nəkwəkwə kirik, mirhimə Nipiɡ kape Yermaru ruauə ta. Mərig, takhapəh nisətərig-pikien kin nəgkiarien a, mhapəh nisakur-akurien tukun. Neikuəyen en. ³⁻⁴ Takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukreikuə irəmiə kin nəgkiarien kirik, meinai nipiɡ a tukripəh nitərhav-pəyen meriaji nipiɡ yame narmamə tukhauə misor tikmir minə kape Kughen misarowagin kimi əriə minə, kini Kughen tukror əpu yermamə e kamni kimə 'Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nipiɡ Mifam.'† Ye nipiɡ a narmamə tuksəhuak kimi kughen pisin pisin minə, mərig in tukror tikmir kimi əriə, mivəhsi-haktə atuk in rapita kughen minə a. Mivən məkwətə ye Nimə Ehuə kape Kughen, mamni mīmə in kughen. Mərig Kughen tukroriah əfrakis in rəri-pən əmə kafan nəgkiarien kupən. ⁵ ?Rhawor? ? Nimişərukun mə nipiɡ yimnamarə kitawə-m kimiə yimnhajoun əmiə kin narimnar minə e uə? ⁶ Kini nakwənharkun ta naha nhagin yame rətapig kin kwən a mə Kughen tukror əpu in ye nipiɡ atuatur kafan. ⁷ Nəsaninien məniwən kape Təvhagə Hah Yame Rimawor rinameriwək-ərhav; mərig yermamə yame rətapig kin nəsaninien a, in tukror məknakin meriaji Kughen tukrivəhsi-ta in. ⁸ Məkneikin Yesu Yermaru tukrirerig-pə ye nikhakien kafan, mor əpu kwən e kamni kimə 'Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nipiɡ Mifam,' məkneikin məgkiar əmə, mhopni, moriah əgəp in. ⁹ Mərig 'Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nipiɡ Mifam' tukruə mor wok ye nəsaninien kape Setan, kini in tukror nar apsipis eikuə minə tiksın, mine nimitətien eikuə minə tiksın, mine nar eikuə yamə mine ramor narmamə nanmiriə ramivə, ¹⁰ mine nahasien pisin pisin minə fam yame kaseikuə ye narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk yame ramvən tuk narpinien. Iriə tukserwei əgkəp meinai khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien; mərig nəfrakisien e in e swatuk yame Kughen ravəh miragh əriə iran. ¹¹ Khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, Kughen tukror nərigien kapəriə rameno-eno pik, tukamhani nəfrakisien ye neikuəyen. ¹² Mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə yamə mine khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, misagien əmə tuk təvhagə has.

Nəməhuak minə tukasəkeikei masərer timtim

¹³ Piak minə mine nowinik yamə mine Yesu Yermaru rorkeikei əmiə, nipiɡ mifam yakarhəkeikei mirhini vi vi Kughen tuk əmiə, meinai ye nirikakunien, Kughen rimirpen əmiə mə tukrivəh miragh əmiə. In tukror məknakin ye wok kape Nanmin Kafan yame

* **2:1:** Əmru footnote ye 1 Tes 5:2. † **2:3-4:** Pəh nien mə kwən e in Setan, mərig kwermın kirik. Kamokrən kin in kimə 'tikmir kape Kristo' ye 1 Jon 2:18.

ramərəhu karin əmiə mə kafan minə, kini tukrivəh miragh əmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye nəfrakisien. ¹⁴ Kughen rimivəh nəvsaoyen huvə yame yimirhini-ərhav-pre ta tuk əmiə mə tukrokrən kin əmiə, mivəh miragh əmiə, mə kitawə tukhauə kirikianə kitawə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ye nikhakien kafan.

¹⁵ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, taksərer tim tim kini mharaptərəkin tim tim nəgkiarien yame yimirhivəhsi-pre kimi əmiə ye nəgkiarien yame rimnamtərəhav ye nhermasir, uə nəgkiarien yame nimnasəvheikin ye nəkwəkwə yame yimirher-pre kin.

¹⁶ Kughen Rımtawə rorkeikei ətawə, kini nihuvəyen kafan ravəhsi-haktə rikitawə kape rerin, kini mor mə kitawə taksərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran. Kini pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine Rımtawə Kughen, iriu atuk ¹⁷ tukrəvəhsi-haktə rikimiə kini miwor əmiə naksəsanin tuk norien norien huvə minə fam mine niniyen nəgkiarien huvə minə fam.

3

Pol ramaiyoh mə narmamə tuksəhuak tukun

¹ Piak minə mine nowinik minə, kafak nəgkiarien ror infamien ikin e. Taksəhuak tuk əmasir mə nəgkiarien kape Yesu Yermaru tukrivən aihuaa əmə ikin minə fam, pəh narmamə tukhasiai In misəri-pən, rəmhen əmə kin əmiə yamə mine nakamhasiai In mamhakwasig kin. ² Kini səhuak tuk əmasir mə Kughen tukrivəh-sita əmasir tuk nəmə has minə, meinai pəh nien mə narmamə mifam kashatətə ye Yesu Yermaru. ³ Məriğ Yesu Yermaru, nipiğ mifam ramor kafan nəgkiarien, kini In tukror əmiə naksəsanin, kini marha huvə tuk əmiə mə Setan tukripəh noriahyen əmiə. ⁴ Kini taktəkun ai Yesu Yermaru rimnhajoun əmasir mə kimiə nimisor naha nhagin yame yimirhini ta, kini takasor əmə mamhavən. ⁵ Pəh Yermaru kapətawə tukrikir rikimiə ye swatuk kape norkeikeiyen kape Kughen mine norien kape Kristo tuk nərər-tim-timien ye nipiğ nahasien tukruə iran.

Takhapəh nisarpahyen

⁶ Piak minə mine nowinik minə. Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhini skai tuk əmiə mə taksərer isok tuk piautawə yamə mine kasarpah, kini mhapəh nhakwasigien kin nhajounien yame nimnhavəh tuk əmasir. ⁷ Kimiə atuk nakwənharkun ta mə takasəkeikei misəri-pən norien yame yimirhor. Nipiğ yimnirharə kitawə-m kimiə, yimirhipəh nirharpahyen, ⁸ kini marhivəh nimri nəviginien tuk narmamə, mirhipəh nivəh-apnapig-ien. Məriğ yimirhor pik wok, yenpig mine yeraan. Yimirhor wok marhivəh mane kape nəviginien mə jakrhipəh nirhorien narkutien kimi əmiə. ⁹ Ratuatuk əmə tuk əmasir mə jakrhayoh əmiə mə taksarha huvə tuk əmasir, məriğ yimirhipəh nirhorien məknaikin meinai kimasir yimirhorkeikei mə jakrhajoun əmiə ye norien yame ratuatuk mə taksəri-pən. ¹⁰ Kini nipiğ yimnirharə kitawə-m kimiə, yakarhərəhu-pən loa e mirhimə, “Tukmə nakəpəh wok, takəpəh nəviginien.”

¹¹ Yakarhini məkneikin meinai yimirhəriğ mə narmamə tiksın e kimiə miriə kəsarpah, mhapəh nisorien wok kirik. Iriə yəgkiar pik minə, mhapəh nisori-wok-ien. ¹² Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhini-pre marhuh riki narmamə yamə mine kasor məknakin mə takasəkeikei masarə mar əmə misor wok tuk nivəhyen nəviginien nəriə. ¹³ Kini kimiə piak minə mine nowinik minə, takhapəh nisəpouyen tuk norien nar yame ratuatuk.

¹⁴ Takasəkeikei mharkun huvə nhag narmamə yame mine khapəh nisəri-pəniyen kapəmasir nəgkiarien ye nəkwəkwə e. Takhapəh nhauəyen kirikianə kimiə miriə, pəh misor əriə pəh kisauris tuk kapəriə narpahyen. ¹⁵ Məriğ takhapəh nisəmien əriə mə iriə tikmir minə kapəmiə. Nikam. Iriə piaumiə minə, kini rhuvə mə takhasig əriə.

Nəgkiarien infamien

¹⁶ Kini pəh Yermaru kape nəmərinyen In pišin əmə tukrivəhsi-pre nəmərinyen ni pi g mifam ye norien minə fam. Pəh Yesu Yermaru tukramarə tuk əmiə mifam.

¹⁷ Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəgkiarien e kin kwermik, mamni-pre rhuvə tuk əmiə. Kini ye nəkwəkwə minə fam yakamrai məkneikin mə takharkun mə in e in nəgkiarien kafak. In e in norien kape niraiyen kafak.

¹⁸ Pəh kapətawə Yermaru Yesu Kristo tukrautə-pre kin kafan ni huvəyen kimi əmiə mifam.

1 Timoti

Nəkwəkwə yame Pol rimirai məkupən kimi Timoti Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Fas Timoti

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Timoti. Timoti in tamaruə kirik yame rimnarha apa taon a Listra. Nisini in kwənarəus kirik kape Isrel, kini rimni in yemə Gris kirik. Timoti, in fren kirik kape Pol, kini nipig mifam kiravən apa ikin minə mirəni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. Pol rorkeikei pik Timoti, ror məkneikin in rokrən kin mə tini atuaturuk.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimnarig mə nəmhajoun eikuə tiksın ye niməhuak apa Efesas, məkneikin rher-pən kin Timoti mə tukrivən mhajoun atuaturuk mə narmamə minə a kaseikuə. Timoti rimauə rəmhen kin pasta kape niməhuak apa Efesas, nar apnapig mə in tamaruə əmə. Nhajoun-eikuəyen minə a kashajoun mə narmamə tuksəpəh nəviginien tiksın, mə tukasən əmə nəviginien yame ratuaturuk mə tuksən, kini mhapəh nisorien mared.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mini-ərhav nətərigien tiksın kafan kimi Timoti mivəhsi-haktə kafan nərigien, kini mimə tukrasitu ye niməhuak apa Efesas. Pol raməgkiar ye norien huvə minə kape nəhuakien, mine narha-huvəyen nəməhuak minə. Kini mini-ərhav norien huvə yamə mine nəməhuə minə kape niməhuak mine nəməhuak minə tuksəri-pən. Kini nəgkiarien infamien yame Pol rimini kimi Timoti ramni mimə Timoti tukraməkeikei muə yemə huvə kirik kape norien wok kape Yesu Kristo. Kini kafan norien tukraməkeikei matuaturuk huvə.

Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Timoti

¹ Timoti, yo Pol. Kughen yame rimivəh miragh ətawə, mine Yesu Kristo yame kitawə kasərəhu-pən nərigien kapətawə iran, iriu kimiravəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo.

² Yakamrai nəkwəkwə e kimik, Timoti.

Timoti, ik pikwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyen kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimik.

Pol rimə Timoti tukramətapig kin narmamə yamə mine kamhaukrekin nəgkiarien kape Kughen

³ Timoti, kwasig ikin yimitərhav Efesas, mivən apa Masedonia, mamarkut tuk ik mə takarə rəpomh kəskəh eikin e. Kini yakamuh rikim mə takamarə pi pom pəh takamni-əhu narmamə mə tukhapəh nishajoun-min-ien nəgkiarien eikuə minə. ⁴ Nipig m-fam, iriə kisarkut pik tuk nhaniyen kwanage minə, mine nivusien ris kin nəgkiarien kupən kape kaha minə. Mərig takətapig kin əriə, meinai nəgkiarien minə a kamhavi-pə əmə timət; mhapəh nisosituyen ye narmamə mə tuksor wok kape Kughen, in e mə narmamə tukshatətə iran. ⁵ Yakmə takətapig kin nəmhajoun eikuə minə mə narmamə tukharkun huvə nəkiriən norien minə, misarkut tuk norien yame rhuvə, mishatətə ye Kughen. Kwənkwai norien minə e, in e norkeikeiyen. ⁶ Mərig iriə tiksın kimisəpəh norien atuaturuk e, kini mhavən əmə tuk nəgkiarien ətəwao. ⁷ Mhamə tukhauə nəmhajoun minə kape loa kape Kughen, mərig kisinein niprai loa e yame kamhani-ərhav. Kisinein pawk niprai loa, mhavəhsi-haktə atuk əriə, mishajoun.

⁸ ?Mərig, loa kape Kughen rhuvə uə? Kitawə kharkun mə tukmə khajoun Loa rəri-pən nərigien kape Kughen, rhuvə əmə. ⁹ Kini kharkun mə Kughen rirəh nərəhu-pən-ien Loa tuk narmamə atuatur minə; mərig tuk narmamə yamə mine kasakapir loa, mine tuk yamə mine kasəsik nəkwai namehuə, mine tuk yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen masor nahasien, mine tuk yamə mine khapəh nisorien nəkwai Kughen, mine tuk yamə mine khapəh nisəhuakien, mine tuk yamə mine kashopni nisiriə mine rimirə minə, mine tuk yamə mine kashopni narmamə apnapig minə, ¹⁰ mine tuk narman mine nipiraovin yamə mine kwəsarkurək ta, mərig kamhəvən apnapig tuk əriə minə; mine tuk narman kamhakir əriə minə, mine tuk nipiraovin kamhakir əriə minə, mine tuk yamə mine kasəkrəh kin yermamə mharəhsi-pən ramor slef kape yarmə, mine tuk yamə mine kaseikuə, mine tuk yamə mine kaseikuə ye nipig kasəgkiar ye kot, mine tuk yamə mine kasor norien pisin pisin yame ramakapir nəgkiarien atuatur. ¹¹ Nəgkiarien atuatur minə e, kamhasi-pən ye Nəgkiarien Huvə kape Kughen, yame In Rhuvə mikwai pən. Kini in mərəhu-pən Nəgkiarien Huvə a ye kwermik mə jakni-ərhav.

Pol rikin ragien tuk nihuvəyen kape Kughen

¹² Yo yakamni vi vi Yesu Kristo, Yermaru kapətawə, yame rimirəhsi-pə nəsaninien kimi yo. Yakamni vi vi In meinai In rirəməm mə yo yakamraptərkən huvə wok kafan, ror pən rərəhu-pən yo aikin. ¹³ In apa kupən, yo yermamə kape nuhyen, yimnor ahas pən tuk nəməhuak minə. Yimnamni has pawk In, mərig nərigien kape Kughen rəpomh tuk yo, meinai nipig yimnamor narimnar minə a, yimipəh hanə ninien nəfrakisien ye Yesu, meinein mə narimnar a yimnor kisahah. ¹⁴ Mərig nihuvəyen kape Yesu Yermaru rehuə rehuə pik tuk yo. Kini ramətəmrin rikik kin nhatətəyen mine norkeikeiyen yame ramsipən ye Yesu Kristo.

¹⁵ Tukasəkeikei mishatətə nipig m-fam ye nəgkiarien əfrakis e yame ramni mə, “Yesu Kristo rimauə ye tokrei tanə tuk nivəh-miragh-ien narmamə has minə.” Kini yo yemə has əgkəp rapita narmamə minə tiksın. ¹⁶ Yo yemə has rapita narmamə minə tiksın, ror pən Kughen rirpen ye mirəhsi-pə norkeikeiyen kimi yo, ramhajoun mə Kughen, kafan nərigien rəpomh əfrakis. Pəh narmamə tiksın kisəm kini khakwasig kin ye swatuk kirikianə əmə, mə tukshatətə ye Yesu kini mhəvəh nimiraghien rerin. ¹⁷ !Səgnəgin Kughen! !Mhasiai In! Kughen In Yermaru. In ramarə kape rerin. Narmaruyen kafan, infamien rirkək. Kitawə khapəh nisəmien In, mərig In pisin əmə In Kughen. Kughen kirik min rirkək. Pəh khəvəhsi-haktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

¹⁸ Timoti, narik. Yakvəhsi-pre nəgkiarien e kimik rəmhen kin nəgkiarien yame profet minə kape niməhuak kimnhani-ta iram. Takaməri-pən nəgkiarien e, mə nakirkun naiyuyen əmə tuk nhatətəyen ye Kughen. ¹⁹ Raptərkən nhatətəyen kafam, kini mor norien yame nakirkun mə in ratuatur ye nimir Kughen. Mərig narmamə tiksın kwəsəpəh narimnar mine, kini masoriah fam kapəriə nhatətəyen, rəmhen kin yermamə kirik yamə ramrəh rao, mirəhpikin nimas rəmətəih-əmətəih mahas. ²⁰ Iriə mir kiraru e Haemeneus mine Aleksanda. Mərig yo yakwərəhu-pən ta əriu ye kwermi Setan mə tukhajoun əriu mə tukripəh niran-hahyen Kughen.

2

Norien kape nəhuakien

¹ Ror məkneikin mə nar kupən yame yakamarkut kimi əmiə mimə takasəkeikei misəhuak kimi Kughen tuk narmamə, kini misaiyoh In pəh rasitu irəriə, mirəhsi-pən narimnar yamə mine kasəkwəkwə kin. Masəkeikei mhani vi vi In tuk əriə m-fam: ² Tuk king minə mine nəməhuə minə, mə kitawə m-fam tuksarə ye nəmərinuyen kini misarə

mar, pəh kitawə tuksor nəkwai Kughen kini kapətawə nəriwəkien tukratuatuk. ³ Norien kape nəhuakien minə a, in rhuvə pik, matuatuk ye nimri Kughen e yame rimivəh-miragh ətawə. ⁴ Kughen a In rorkeikei mə tukrivəh miragh narmamə m-fam, morkeikei mə narmamə tukhani nəfrakisien ye Nəgkiarien əfrakis kafan:

⁵ Meinai Kughen kirikianə əmə.

Mine yermamə kirikianə əmə ramərer, In swatuk tuk nivəhyen narmamə mhavən kasor kirikianə iriə Kughen; yermamə e Yesu Kristo.

⁶ Yesu e In e, ye nipig atuatuk, rimnoriah kafan nimraghien marpin nimraghien kin kape narmamə m-fam.

Kini in e ramhajoun mə Kughen rorkeikei mə tukrivəh miragh narmamə m-fam.

⁷ Ror pən Kughen rimirpen yo mə yo aposol kirik, mə jakamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen mamhajoun nhatəyəyen əfrakis kin nəmə tanə pisin pisin minə. !Yakamni əfra, mipəh neikuəyen!

⁸ Yakorkeikei mə narman minə fam ikin minə, tuksəhuak kimi Kughen. Kini nipig kamhavəhsi-haktə kwermiriə, yakorkeikei mə kapəriə norien tukratuatuk əmə. Niehmaa tukrirkək mine nətgohyen.

⁹ Kini yakorkeikei min mə nipiraovin tuksarkaoh kin neipən yame ratuatuk əmə, mhapəh nhaviyen nimri narman, mhapəh nhavəhsi-pənien neipən yame ror nausitien. Kini mhapəh nisor-ausitien nikwəneriə. Mhapəh nhavəhsi-pənien narimnar minə tuk niviyen nərigien kape narman. Yakamni narimnar minə rəmhen kin neipən yamə mine nimrin rhaktə, uə nar kirik kamor kin nar kirik nimrin rhaktə, rəmhen kin gol uə perel.

¹⁰ Mərig mə tuksarkaoh kin norien huvə minə. Norien a ratuatuk tuk nipiraovin yamə mine kamhani mə iriə nipianəhuak minə.

¹¹ Kini nipig khajoun, nipiraovin tukhapim, misətərig kin, rikiriə m-fam reiwaiyu.

¹² Yakamni-əhu nipiraovin tuk nhajounien, mə tukhapəh nisehuəyen ye narman. Tukhapim əmə. ¹³ Meinai in apa kupən, Kughen rimnor Adam məkupən, kwasig ikin, ror Iv. ¹⁴ Kini pəh nien mə Adam e Setan rimukrao iran apa kupən; mərig Iv a in a Setan rimukrao iran, ruə mor təvhagə has. ¹⁵ Mərig pəh nipiraovin tuksor atuatuk wok kapəriə: In e neiməkien kin kwajikovə, mine nrapətəkin-tim-tim-ien nhatəyəyen, mine norkeikeiyen, mine norien nar yame ratuatuk. Iriə yamə mine kasor məknakin, Kughen tukrivəh miragh əriə.

3

Norien atuatuk kape namehuə minə kape niməhuak

¹ Nəgkiarien kirik ramni mə, “Tukmə yermamə kirik rimə tukrivəh elda, rimnorkeikei nar huvə en.” Kini nəgkiarien e raməfrakis. ² Mərig elda, to kipəh nəm-pənien nar has kirik iran. In, kafan piraovin kirikianə əmə. In yermamə kirik yame ramarha huvə tuk nimraghien kafan nipig m-fam. Mamor narimnar ye nirkunien. Kamsiai in. Ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kamhauə iman ikin. Mamhajoun huvə. ³ In, pəh nien mə yermamə kape napisien kin ninimien mine nəmhokien, mərig in yermamə kape nərhuyen əmə nəmərinyen. Mipəh norkeikei-pik-ien mane. ⁴ In ramarha huvə tuk kafan minə, mirkun norien mə kafan kwajikovə minə tuksor nəkwən mhasiai in. ⁵ ? Mərig, tukmə reinein narha-huvəyen tuk kafan minə, mərig in tukrirkun narha-huvəyen tuk niməhuak kape Kughen uə? Nikam. ⁶ Kini yermamə yame rimauə pə-pə əmə Kristin, to ripəh nivəhyen elda; tamə, ramausit pik, Kughen tukror narpinien kimin rəmhen kin yame rimnor ta ye Setan. ⁷ Kini elda, in yermamə kirik yame narmamə yamə mine

kasarə iruə ye nəhuakien, kamhani huvə in. Tukmə rīpəh norien məkna, mīrəhpīkin kwənməkuru kape Setan, kini nhagin tukrahas.

⁸ Ye norien kirikianə əmə, nīmraghien kape dikon minə tukraməkeikei matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əriə. Nəgkiarien kapəriə tukrīpəh norien kiraru. Kini tukhapəh nisapīsien kin nīnimien. Mhapəh nisəptīgien kin nautə, mhapəh nisarpəkaoyen tuk nīwəhyen mane. ⁹ Iriə narmamə yamə mine kharkun mə norien has kirik rīrkək irəriə; kini mharaptərəkīn tīmtīm nəgkiarien əfrakis minə kape Kughen yamə mine kitawə kamhani nəfrakisien irəriə. ¹⁰ Tukaməkeikei kəkīr huvə nīmraghien kape dikon minə kəkupən, kini tukmə kīpəh nəm-pən-ien nar has kirik irəriə, kini en, kīvəh-si haktə əriə.

¹¹ Ye norien kirikianə əmə, nīmraghien kape piraovīn kape dikon minə* tukraməkeikei matuatuk. Tukhapəh nhaniyen nīkar jir. Iriə nīpiraovīn yamə mine kasarha huvə tuk nīmraghien kapəriə nīpīg m-fam. Masor narīmnar ye nīrkunien. Iriə nīpiraovīn yamə mine narmamə kamhani nəfrakisien irəriə nīpīg m-fam.

¹² Dikon, kafan piraovīn kirikianə əmə. In tukraməkeikei mamarha huvə tuk kafan kwajikovə minə mine kafan minə.

¹³ Narmamə yamə mine kasor huvə wok e, nhagriə tukrīhuvə tukun; kini mīshatətə ye Yesu Kristo mīsətghah.

¹⁴ Timoti, yakamrai nəgkiarien minə e kīm ik, mīmə pəh nien mə tuktu, yakurə məm ik. ¹⁵ Mərig tukmə yakpəh nurə-aihuuaa-yen, kini nəkwəkwə e in tukrīni narīmnar m-fam yame kitawə, narmamə kape Kughen minə, tuksəri-pən. Kughen ramarə kape rerin, mīvəhsi-pə nəgkiarien əfrakis kimi ətawə e kafan narmamə minə. Nīməhuak rəmhen kin səpag ye nīmə yame ramraptərəkīn nəgkiarien kafan. ¹⁶ Nəfrakisien, nuknei nhatətəyen kapətawə, in nar ehuə kirik. Taktəkun ai, Kughen rīmnor əpu nhatətəyen kapətawə kimi ətawə, mīmə:

Kughen rīmauə yermamə; kīmnəm In,

Nanmīn Rhakə rīmnhajoun huvə mə In ratuatuk.

Agelo minə kīmīsəm In.

Narmamə ye tanīmtanə kīmnhani-ərhav In kimi narmamə ikin pīsīn pīsīn minə.

Narmamə ye tanīmtanə kīshatətə iran.

Nīkhakien rarkurao iran, Kughen rīmīwəh In mhaktə ye neai.

4

Nəmhajoun eikuə minə

¹ Nanmīn Rhakə ramni-ərhav huvə mə ye Nīpīg Kwasiḡ, narmamə tīksīn tuksəpəh nəfrakisien kape Kughen, mamhakwasīḡ əmə kin nanmīn has yamə mine kaseikuə irə jir, mine nəgkiarien kape yarmhə minə. ² Nəgkiarien minə e khasi-pən ye nəmarpəkao yamə mine kaseikuə iriə jir. Nərigien kapəriə riko iko əgkəp; kini kaseinein nəkiriien mə nəgkiarien əfrakis hiə, kini nəgkiarien eikuə hiə. ³ Kamhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisarkurəkīen, kini mhani-əhu əriə mə tukhapəh nisənien nəvīḡinien minə tīksīn. Mərig Kughen rīmnor nəvīḡinien minə m-fam mə tukamən. Kini kitawə e kasəhuak kharkun nəfrakisien, kharkun nisənien. Kasəhuak, kini mhani-vi vi Kughen tukun, kini mīsən. ⁴ Meinai narīmnar yame Kughen rīmnor, rhuvə əmə. Tukmə khani-vi vi Kughen tukun, to khapəh nhani-əhu-yen. ⁵ Meinai Nəgkiarien kape Kughen ramni mə iriə khahuvə, kini kitawə kasəhuak tukun. Kini taktəkun ai, nəvīḡinien minə e khahuvə.

Norien kape yor atuatur kape Yesu

⁶ Narīmnar yamə mine yakamhajoun ik kin, takamhajoun narmamə kin, ai, ik takuə ik yor atuatur kape Yesu Kristo. Kini ramhajoun mə ik yermamə kīrik yame nakən

3:7: 2 Kor 8:21 * **3:11:** Tukmə ror Pol raməḡkiar ye “dikones,” piraovīn yame ramehuə ye nīməhuak. **3:11:** Taet 2:3 **3:16:** Mak 16:19; Kol 1:23; 1 Jon 2:18 **4:3:** Jen 9:3; Rom 14:6; 1 Kor 10:30-31

nægkiarien əfrakis minə kape nhatətəyen mine nægkiarien atuatur mamragh iran, kini nımraghien kafam rəri-pən fam nægkiarien minə a. ⁷ Takpəh nətərigien kin kwanage eikuə minə. Nərigien kape Kughen rirkək irəriə. Mipəh nətərigien kin nəvsaoyen apnapig yamə mine nıpran rirkək. Mərig, takwhai atuk kafam nımraghien mə takamor nəkwai Kughen. ⁸ Meinai niwhaiyen ik tuk nəukirien, rhuvə əmə tuk nıpram. Mərig norien nəkwai Kughen, rhuvə mə tukrasitu ye narımnar fam ye nımraghien kape tokrei tanə, mine kape nımraghien rerin.

⁹ Tukasəkeikei mışhatətə nıpig m-fam ye nægkiarien əfrakis e yame ramni mə, ¹⁰ “Kwəsərəhu-pən nərigien kapətawə ye Kughen Mıragh, yame ravəh mıragh narmamə m-fam.” Mərig In ravəh mıragh əfrakis narmamə yamə mine kışhatətə iran. Ror məknekin mə kıtawə kasarkut pik tuk niwhai-atuk-ien kapətawə nımraghien.

¹¹ Narımnar yame yakamrai kimik, takaməkeikei mhajoun narmamə kin, mımə tukasəkeikei misəri-pən. ¹² Ik tamaruə əmə kirik, mərig rahas mə narmamə tuksəm əhu ik tukun. Mərig takəgkiar huvə kimi narmamə, mamor əmə norien atuatur, mamorkeikei narmamə, mamhatətə ye Kughen, pəh nəməhuak minə tuksəm nımraghien kafam mə rhuvə, khakwasig kin ik. ¹³ Rikim tukriskai mə takaməkeikei maməvhəikin Nəkwəkwə kape Kughen ye nımrı nəməhuak minə, maməvhag kimi əriə, mamni-ərhav Nægkiarien kape Kughen, mamvən meriaji jakurə məm ik. ¹⁴ Timoti, nıpig elda minə kimnharəhu-pən kwermiriə ye kapəm kapə, kini mhani-ərhav nægkiarien kirik kape Kughen ye nıkarin kafam, Kughen rımvəhsi-pre nirkunien kimik mə takor wok kafan. Takpəh nəpəhyen mə tukraməmır apnapig.

¹⁵ Takor wok a yerkim m-fam, mə narmamə tukharkun nisəmien mə kafam nımraghien mine kafam wok ramaiyu huvə. ¹⁶ Takamarha huvə tuk nımraghien kafam, mine nægkiarien yame ik nakamhajoun narmamə kin. Mamarkut skai mə takor narımnar minə e, meinai tukmə nakor, kini takvəh mıragh əmiə narmamə yamə mine kasətərig kin ik.

5

Nisiaiyen nəməhuak minə

¹ Takpəh nægkiar-skaiyen kimi nəhuaru minə; mərig takəgkiar huvə əmə kimi əriə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi rımim atuatur. Maməgkiar kimi nitamaruə minə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi piam minə atuatur. ² Maməgkiar kimi nıpiahuaru minə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi nisimim atuatur. Kafam nægkiarien mine norien minə kimi nıpiraovın minə tiksın tukraməkeikei matuatur əgkəp, rəmhen kin yame nakamor-pən kimi nowinim.

Nasituyen ye nıpiraovın yamə mine kamhə tan kin əriə

³ Nıpiraovın yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə nasituyen rirkək, tukamarha huvə tuk əriə. ⁴ Mərig piraovın yame kamhə tan kin, tukmə kafan aikin tini uə mikipni, iriə tukasəkeikei mharkun mə wok e kape nəməhuak minə, in e tuksəkupən misarha huvə tuk kapəriə minə. Kughen, rikin ragien mə tuksor tai nasituyen minə kimi nisiriə minə mine rımrıə minə mine rıpriə minə. ⁵ Mərig nıpiraovın yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə minə kharkək, iriə kasətigtə əmə ye Kughen. Yeran mine yenpig, masəhuak kimi Kughen mə In tukrasitu irəriə. ⁶ Mərig piraovın yame kamhə tan kin, tukmə ramragh əmə tuk nərig-huvəyen ye nıpran, Kughen rıvəhsi-pən ta narpinien kimin. ⁷ Takni-ərhav nægkiarien minə e kimi narmamə, mə tukpəh nəm-pən-ien nar has kirik irəriə. ⁸ Nəməhuak minə tukasəkeikei misarha huvə tuk kapəriə minə, kini misəkupən misarha huvə tuk kapəriə atuatur minə. Mərig tukmə kisəpəh, ramhajoun

mə kwənhaukrekin-pən nīmetairiə kimi nhatətəyən kapətawə. Iriə misahas rapita nəmə khapəh nisəhuakien.

⁹ Tukmə nakrai-pən nhag piraovīn yame kamhə tan kīn ye nəkwəkwə kape nasituyen, mə nīməhuak tukrasitu iran, kafan newk tukraməkeikei mapita 60. Kīni kafan yerman kīrikianə əmə apa kupən. ¹⁰ In piahwaru kīrik yame kamsiai in tuk kafan norien huvə, mīne nasituyen yamə mīne in ramor, rəmhen kīn yame in ramarha huvə tuk kafan kwajikovə mīnə; kīni nīpig yepsipis mīnə khauə iman ikin, in ramor huvə əriə; kīni mīvəhsi-əhu atuk in masitu ye nəməhuak mīnə*; kīni masitu ye yavən has mīnə; kīni kafan nərigien riskai mə tukror wok yamə mīne khahuvə.

¹¹ Mərig takpəh nīrai-pən-ien nhag nīpiraovīn kamhə tan kīn yamə mīne khapəh nisəpihuaru-yen ye nəkwəkwə a. Tamə, kapəriə nərigien ramskai tuk narman rapita nərigien kapəriə tuk Yesu Kristo. Kīni mhamə tuksarkurək mīn. ¹² Masəkapir promes en yame kīmnhani-ta, kīni Kughen tukrivəhsi-pən narpīnien kimi əriə.† ¹³ Kīni takpəh nīrai-pən-ien nhagriə meinai, nīpig kīrik, kisarpah, mhavən, misarkurao yerkwānu mīnə, mamhani əmə nəgkiarien has. Mamhani nīkar jir, mamhani narimnar yame kapəriə nar kīrik rirkək iran.

¹⁴ Mərig yakmə rhuvə mə nīpiraovīn kamhə tan kīn yamə mīne khapəh nisəpihuaru-yen tuksarkurək mīn. Mhapik kwajikovə mīnə. Misarha huvə tuk kapəriə mīnə. Kasor məknekīn, mhapəh nhavəhsi-pənien kwənmhan kimi tikmīr mīnə tuk nhani-hasien ətawə. ¹⁵ Mərig nīpiraovīn tiksīn yamə mīne kīnamhə tan kīn əriə kwəsəpəh-ta Yesu Kristo mhakwasig əmə kīn Setan.

¹⁶ Nīpianəhuak mīnə tukasəkeikei misarha huvə kaha kapəriə yamə mīne kamhə tan kīn əriə, mhapəh nisərahū-pənien əriə mə nīməhuak tukrarha tuk əriə. Mərig tukmə piraovīn yame kamhə tan kīn, tukmə kafan nasituyen rirkək, nīməhuak tukrarha huvə tukun.

Nisiayen elda mīnə

¹⁷ Nərokien mīne nisiayen yame kīwəhsi-pən kimi elda yamə mīne kasarha huvə tuk wok kape nīməhuak, tukreihuə. Kīni tukreihuə pik tuk yamə mīne kashajoun mamhani-ərhav Nəgkiarien kape Kughen. ¹⁸ Nərok kapəriə tukreihuə rəri-pən Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə, “Nīpig hos kīrik ramor wok kīrik kafam, kīni tukmə rorkeikei mə tukrəvigin, takpəh nīni-əhuyen.”‡ (*Dut 25:4*) Kīni ramni mīn mə, “Nīpig yermamə kīrik ramor wok, tukaməkeikei kərək in iran.”§

¹⁹ Tukmə yermamə kīrikianə əmə ramni mə elda kīrik rīmnor nar kīrik rapəh nəmhenien, takpəh nətərigien kīn. Mərig tukmə yermamə kīraru uə kīsīsər kīrhīni, takətərig kīn.* ²⁰ Kīni tukmə elda kīrik ramor nar has kīrik mamrīpīn, kīni takəgkiar skai kīmin ye nīmri nəməhuak mīnə, mə narmamə tuksəm, khagin kīn norien nar has mīnə. ²¹ Timoti, ye nīmri Kughen, mīne Yesu, mīne agelo yamə mīne Kughen rīmīrpen-ta əriə, yakamor kwirig kimik mə takaməkeikei məri-pən nəgkiarien mīnə e. Takpəh norien ror pīsīn pən kimi yermamə kīrik, marə, mor pīsīn-pən mīn kimi yermamə kīrik. Mərig takamor rəmhen-əmhen əmə kimi narmamə m-fam.

²² Takpəh nhai-mīren-ien tuk nərahū-pənien kwermīm ye kapən kapə narmamə tuk nīvəhsi-haktəyən əriə kamhavəh elda.

* **5:10:** Nəgkiarien Gris ramni mə, “Kīni raməkwi-ta nəmkīmik ye nīhu nəməhuak mīnə.” Ye norien e ramhajoun mə in piraovīn kīrik yame rawəhsi-əhu atuk in; kīni rīkin ragien tuk nasituyen ye narmamə. † **5:12:** Nīpig kīrai-pən nhag piraovīn kamhə tan kīn ye nəkwəkwə e, in ramor promes kīrik kimi Kughen mə tukrīpəh mīn narkurəkien.

5:13: 2 Tes 3:11 **5:14:** 1 Kor 7:9 ‡ **5:18:** Dut 25:4 ramni mə tukmə nar mīragh kīrik kamni kīmə ox ramor wok kīrik kafam, takpəh nīnīshuyen in mə tukrīpəh nəviginien. § **5:18:** Nəgkiarien e ramamīr ye Luk 10:7. * **5:19:** Əmru Dutronome 19:15, Matiū 18:16 mīne 2 Kor 13:1. **5:19:** 2 Kor 13:1 **5:20:** Efes 5:11

Mərig takaməmır isok tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah, tamə, nakmır mın. Mərig or əmə nımraghien kafam ratuatuk ye nıpiğ m-fam.

²³ Mərig in ai nıpiğ tiksın tıpım raməmhə, rapəh nəmhenien mə takamnım əmə nu. Mərig rhuvə mə takamnım kəskəh waen pəh raməsik-əhu nəmhəyen.

²⁴ Narmamə tiksın, kitawə kharkun mə iriə kasor təvhagə hah, kını mharkun mə Kughen tukror narpınien kimi əriə. Mərig tiksın, kapəriə təvhagə hah ramerkwaig ai taktəkun, mərig tuk nıpiğ kırık, tukpisəm kharkun. ²⁵ Rəmhen kın norien huvə mınə. Tiksın, kitawə kasəm mharkun. Mərig tiksın aikın yame kaserkwaig ai taktəkun, mərig tuk nıpiğ kırık, tukpisəm əriə.

6

Nəgkiarien ramvən kimi slef mınə

¹ Nəməhuak yamə mine iriə slef mınə tukasəkeikei mhasiai namehuə kapəriə, tamə narmamə khani hah nhajounien kapətawə mine nhag Kughen. ² Nəfra. Slef mınə, mine masta kapəriə yamə mine kasəhuak, kwənhauə piauriə mınə. Mərig slef mınə tukasəkeikei mhasiai masta kapəriə mınə. Mərig tukasəkeikei mısor wok yerkiriə m-fam, meinai nəmə mınə a iriə kasor wok atuə kın kapəriə, iriə nəməhuak mınə; kasorkeikei əriə mınə.

Nəgkiarien eikuə mınə, mine narımnar huvə mınə

Takamhajoun narımnar mınə e mor kwirig kın kimi narmamə. ³ Mərig narmamə tiksın kishajoun nəgkiarien pısın kırık, mamhani neikuəyen ye nəgkiarien atuatuk kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norien yame Kughen rorkeikei. ⁴ Narmamə yamə mine kasəgkiar məkna kasausit, misətəwao pik. Maseno-eno tuk nhavəniən misəgkiar pik tuk nəgkiarien yamə mine kasəvi niemhaa, mine nəgkiarien yamə mine narmamə kasotgoh kimi əriə mınə tukun. Kasor narmamə kasor jalus, miseikus kwhen kapəriə, mamhani hah nhagriə mınə, misərig has əriə mınə. ⁵ Kını nıpiğ m-fam, iriə kasor timət. In e norien kape narmamə yamə mine kapəriə nərigien rahas, iriə kwəserwei ye nəgkiarien əfrakis. Iriə kamhani mə norien nəkwai Kughen in swatuk kırık tuk niwəhyen mane mine nautə.

⁶ Nəfra. Norien nəkwai Kughen in rhuvə pik. Tuksagien əmə, nar apnapig kapətawə nautə rikəskəh uə rehuə, ⁷ meinai nıpiğ kitawə kimisarha-pə ye tokrei tanə e, kını kimnhapəh nhawəhyen nar kırık mhauə. Kını nıpiğ tukhamhə iran, tukhapəh nhavəh-mın-ien nar kırık mharerig. ⁸ Mərig tukmə nəviginien netawə mine neipən kapətawə rəmhen, kitawə kisagien. ⁹ Narmamə yamə mine kasorkeikei pik mə kapəriə nautə tukreihuə, rımar əmə tuk əriə mə tukhamır. Rəmhen kın kwənməkuru yame rhotəəkın əriə ye nəkwai nımır kape nahasien. Ye nətəwaoyen kapəriə, kisorkeikei narımnar yame rahas tuk əriə. Kisorkeikei nar has ehua mınə, nahasien rakətənim kın əriə tuksəmnım. ¹⁰ Meinai norkeikei-pik-ien mane, in nuknei nar has mınə. Kını narmamə tiksın, kisorkeikei pik nautə, mamhavən isok tuk nhatətəyen kapətawə, kını masor narımnar mınə tiksın yame ramoriah rikiriə, kını misərig rahas kın.

Arer timtim

¹¹ Mərig, Timoti, ik yermamə kape Kughen, takap tuk nar has mınə a. Mamarkut tuk natuatukien, mine norien nəkwai Kughen. Nhatətəyen kafam tukriskai. Takamorkeikei narmamə, mamərer tim tim nıpiğ m-fam. Muə ik yermamə kape nəmərinuyen kırık. ¹² Narmamə kamharpəhu əriə mınə tuk nar has mınə. Mərig ik, takamaiyu əmə tuk nhatətəyen ye Kughen, mivəh nımraghien rerin iran. Kughen rımnokrən kın ik mə takvəh nımraghien rerin nıpiğ nımını-ərhav nhatətəyen kafam ye nımri narmamə. ¹³ Ye nımri Kughen, yame ravəhsi-pə nımraghien kimi narımnar m-fam, mine ye nımri Yesu

Kristo yame rimini-ərhav nəgkiarieren əfrakis ye nimir Ponjes Paelat, yakamni skai kimik məkneikin mə: ¹⁴ Takamor nəkwai nəgkiarieren minə e, mipəh nipəhyen kirik, mivən meriaji nipig Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukruə iran. Pəh kipəh nəm-pəniən nar has kirik iram.

¹⁵ Yesu tukrirerig-pə min ye nipig yame Kughen rimirpen.

Kughen pisin əmə In ramarmaru ye narmamə m-fam. Kamni vi vi In. In pisin əmə in king kape king minə fam. In Yermaru kape yermaru minə fam.

¹⁶ In ramarə kape rerin. Mamarə ikin rhakak ikin; keinein nivən-pakə-yen tukun.

Kipəh nəmien In. Keinein nəmien In.

Pəh khawəh-sihaktə nhagin. Pəh In tukrarmaru ye nipig m-fam. Amen.

Nəgkiarieren ramvən kimi nəməhuak yamə mine kapəriə nautə rehuə

¹⁷ Timoti, əgkiar skai kimi nəməhuak yamə mine kapəriə nautə rehuə ye tokrei ptanə, mimə tukhapəh nisausit-pik-ien tukun. Mhapəh nisərəhu-pən-ien nərigien kapəriə ye nautə, meinai nipig kirik nautə ramrirkək. Mərig pəh kisərəhu-pən əmə nərigien kapəriə ye Kughen, meinai In ravəhsi-pə narimnar kimi ətawə, mə rikitawə tukragien.

¹⁸ Nautə kapəriə rehuə, mərig takəgkiar skai kimi əriə mə nasituyen kapəriə, mine norien huvə minə kapəriə tukreihuə min. Kini mə tuksəwhai; mhapəh nisəptigien kin. ¹⁹ Ye norien a, rəmhen kin yame iriə kasəwhai kəji narimnar huvə minə rehuə. Rəmhen kin kasor apnəpenə huvə tuk nimirghien yame tukripiuə. Kipihavəh nimirghien yame in nimirghien əfrakis.

Nəgkiarieren infamien

²⁰ Timoti, takamarha huvə tuk narimnar yame Kughen rimnərəhu-pre ye kwermim. Ap kini marer isok tuk nəgkiarieren yamə mine nipran rirkək, mine yamə mine khapəh nhasiayen Kughen, mine yamə mine kamhani neikuəyen ye Nəgkiarieren kape Kughen. Nəgkiarieren minə a khamə kamhawəh-sipə nirkunien. Mərig, nikam. Kaseikuə. ²¹ Mərig narmamə tiksın kamhakwasig kin nəgkiarieren eikuə minə a, kini mamhavən isok tuk nhatətəyen kapətawə.

Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə.

2 Timoti

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin, yame Pol rimirai kimi Timoti Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 2 Timoti

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Timoti. Kini in morkeikei mə nəməhuak minə apa Efesas tuksəvhekən min.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Japta infamien kape Ol Wok ramni mə nipig gavman kape Rom rimiraptərəkin Pol apa Rom, kipəh nivəhsi-pəniən in ye kalabus; kivəhsi-pən əmə in ye kafan nimə, kini mobael minə kimisarha tukun apaikin, masarə iriə min, mə in tukripəh napien. Kini ai, gavman rimnher-yerhav kin, in rəriwək əmə kape newk kiraru. Mərig nipig rimirai nəkwəkwə e 2 Timoti, gavman kape Rom rimivəhsi-pən min in ye kalabus. Kalabus a ikin rahas pik ikin. Mərig Ol Wok rəpəh nəvsaoyen kin narimnar minə a. Nipig nəkwəkwə a rimnor ta infamien, narimnar a ripior. Kalabus a in rəutən ikin, kini riskai tuk narmamə tuk nivəniən mivaag pən kin. Luk əmə iriu min. Mərig Pol rorkeikei mə Timoti tukruə məm in meinai in kafan fren atuaturuk. Kini morkeikei mə Timoti tukripik nəkwəkwə minə kafan muə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rirkun mə pəh nien mə tuktu gavman tukrhopni in. Ror məkneikin in rimirai nəkwəkwə e tuk nərəhu-pəniən niməhuak ye kwermi nəmehuə pisin minə tiksən rəmhen kin Timoti. Nipig əutən minə kamhauə tuk niməhuak, kini Pol rorkeikei mə Timoti tukramraptərəkin Nəvsaoyen Huvə, kini mərer timtim ye nhatətəyen kafan, kini mipəh niginiən kin nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, mərer matuk tuk nərigien nəmhəyen ye nipran tukmə nahasien ruə.

Pol rimə nəkwəkwə e, ramvən kimi Timoti

¹ Timoti. Yo Pol. Kughen rimirpen-ta yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Kini mher-pə kin yo mə jakni-ərhav promes kafan kape nimraghien rerin ye Yesu Kristo. ² Yakamrai nəkwəkwə e kimik, Timoti. Timoti, ik narik yame yakorkeikei pik. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimik.

Pol ravəhsi-haktə nətərigien kape Timoti

³ Nipig m-fam, yenpig mine yeraan, yakaməhuak tuk ik, kini mamni vi vi Kughen tuk ik. Kini yo, yakor wok kafan rəmhen kin yame ripik minə kimisor, kini yakirkun mə norien has kirik rirkək irak. ⁴ Ririk raməsik nehe nimrim, kini yakorkeikei pik mə jakəm min ik, pəh rikik tukragien. ⁵ Ririk raməsik nhatətəyen əfrakis kafam, rəmhen kin yame kafam kaha e Loes mine nisnim e Yunis kimirivəh. Kini yakirkun mə taktəkun ai, ik min nakavəh nhatətəyen a. ⁶ Kughen rimivəhsi-pre nirkunien kimik tuk norien wok kafan nipig yimnərahə-pre kwermik iram. Kini, yakamuh rikim mə takher nap yerkim tuk norien wok a. ⁷ Meinai Kughen rimipəh norien rikitawə rigin, mərig rimnor rikitawə mə tukramətghah, mamorkeikei, mamor norien yamə mine in rirkun mə kisatuaturuk.

⁸ Kini mərig ik, takpəh naurisien tuk nini-ərhavyen Yesu Yermaru, kini mipəh naurisien kin yo yame kivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nhagin. Yakamərig nəmhəyen tuk Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Kini Kughen tukrivəhsi-pre nəsaninien kimik, takaməkeikei mor rəmhen kin yame yo yakamor.

⁹ Kughen rimivəh miragh ətawə mokrən kin ətawə tuk nimraghien yame ratuaturuk, kini nar a, pəh nien mə nar kirik yame kitawə kasor.

Mərig In ramor ye kafan atuk nətərigien, mine nihuvəyen kafan.
Nipig rimipəh nor-hanəyen tokrei tanə,

mərig In rimirpen-ta Yesu Kristo mə tukrivəhsi-pə nihuvəyen a.

¹⁰ Mərig taktəkun ai, In rimnor əpu nihuvəyen a kimi ətawə ye nuəyen kape Yesu Kristo,
yame rimivəh miragh ətawə.

In rimnor təkun nimhəyen ye nəsaninien kafan, mivəhsi-pə Nəgkiarien Huvə kape
Kughen, yame ramhajoun ətawə kin nimraghien rerin.

¹¹ Kini Kughen rimirpen yo mə yo yəgkiar kirik, mine aposol, mine yhajoun, mə jakni-
ərhav Nəgkiarien Huvə a. ¹² Ror pən, yakamərig pik nəmhəyen ye niprak tukun. Mərig
yakpəh naurisien, meinai yakwirikun-ta mə Pa e yakamhatətə iran. Mirkun huvə mə
In rirkun narha-huvəyen tuk naha nhagin yame In rimnərəhu-pə ye kwermik mamvən
meriaji Nipig Kwasig.*

¹³ Timoti, takətərig kin nhajounien atuatur kafak, mikwasig kin swatuk kirikianə
əmə, mamraptəakin nhatətəyen mine norkeikeiyen yame ramsi-pən tuk Yesu Kristo.

¹⁴ Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə tukramasitu iram, mə takarha-huvə
tuk nar huvə yame Kughen rimnərəhu-pre ye kwermim.

Pol ramni vi vi Onesiforas

¹⁵ Timoti, ik nakirkun mə yo minə tiksın apa kwənmhan a Tarki, iriə kwərə mir e
Fugelas mine Hemogenes, iriə m-fam kwəsapitan kin yo.

¹⁶ Mərig pəh Yesu Yermaru tukrivəh-sipən norkeikeiyen kimi Onesiforas mine kafan
minə. Meinai nipig ripsaah, rinamasitu irak mivəhsi-haktə nətərigien kafak. Kini mipəh
naurisien mə kimivəhsi-pən yo ye kalabus. ¹⁷ Nəfra, nipig in rimauə Rom, mamarhakın
yo, marhakın muə meriaji-pə məm yo. ¹⁸ Kini nakirkun min mə in rimnasitu pik ye
narimnar ripsaah apa Efesas. !Pəh Yesu Yermaru tukrivəh-sipən norkeikeiyen kimin ye
Nipig Kwasig!

2

Norien kape mobael huvə kape Yesu Kristo

¹ Timoti, narik, pəh Kughen tukror rikim rəsanin ye nihuvəyen yame ramsi-pən ye
Yesu Kristo. ² Naknərig-ta nhajounien kafak yamə yakavəhsi-ərhav ye nimri narmamə
khapsaah. Vəh nhajounien en, mərəhu-pən ye kwermi narmamə tiksın yamə mine
narmamə kashatətə irəriə, mə iriə tukharkun nishajounien narmamə minə min tiksın
kin. ³ Nipig nahasien ramuə tuk ətawə, takaməkeikei mərər tim tim rəmhen kin mobael
huvə kirik kape Yesu Kristo. ⁴ Rəmhen kin mobael kirik to rapəh norien narimnar
yame narmamə apnapig kasor, mərig in ramor əmə nəkwai kapten kafan. ⁵ Rəmhen kin
yermamə yame ramaiyu mə tukrapita mivəh nərək iran, tukraməkeikei məri-pən fam
loa minə kape naiyuyen, tamə ripəh nivəhyen nərək iran. ⁶ Ratuatur əmə məkneikin,
mə yermamə yame ramor pik wok ye nəsimien, in tukrəkupən mivəh kwənkwan.
⁷ Rhuvə mə rikim tukraməsik nəgkiarien kafak, meinai Yesu Yermaru tukrasitu iram tuk
nirkunien niprai nəgkiarien minə e.

⁸ Rikim tukraməsik kwənərəus kirik kape King Deved, Yesu Kristo, In a Kughen rimivəh
miragh In ye nimhəyen kafan. Kini in e Nəgkiarien Huvə yame yakamni-ərhav. ⁹ Mərig
kamor yo yakamərig nəmhəyen tuk Nəgkiarien Huvə a, kamarkis-ətərikin yo kin jen
rəmhen kin yemə has kirik. Mərig keinein narkis-ətərikin-ien Nəgkiarien kape Kughen.
¹⁰ Ror məkneikin mə yakamərər tim tim ye nəmhəyen minə fam tuk narmamə yamə

1:9: Efes 2:8-9; Taet 3:5 **1:10:** Hib 2:14 **1:11:** 1 Tim 2:7 * **1:12:** Swatuk pisin kirik tuk nukrekin-ien
v. 12: "Mirkun huvə mə In rirkun narha-huvəyen naha nhagin yame yo yakamərəhu-pən ye kwermim mivən meriaji
Nipig Kwasig." **1:14:** 1 Tim 6:20 **2:3:** 2 Tim 1:8 **2:5:** 2 Tim 4:8 **2:6:** 1 Kor 9:7 **2:8:** Rom 1:3; 1 Kor
15:4 **2:9:** Efes 3:1,13; Fil 1:12-14

minə Kughen rimirpen əriə, mə Yesu Kristo tukrivəh miragh əriə, tuksarə iriə Kughen ye nikhakien kafan kape rerin.

¹¹ Nəgkiarien e raməfrakis mə,
Tukmə kitawə khauə kirikianə ye Yesu Kristo ye nimbəyən kafan,
kini In tukrivəh miragh min ətawə.

¹² Tukmə kasərer timtim,
kini kitawə tuksarmaru kitawə min.
Tukmə kitawə khaukrekin-pən nimeitawə kimin,
Kini In tukrukrek-in-pən nimeitaan kimi ətawə.

¹³ Tukmə kitawə kasəkapir pawk nəgkiarien kafan,
mərig In tukraməkeikei mor, meinai In to rapəh nakapirien kafan nəgkiarien.

Norien atuatur kape nhajounien Nəgkiarien kape Kughen

¹⁴ Takuh riki narmamə kin nəgkiarien minə e. Kini mamor kwirig kimi əriə ye nimir Kughen mə iriə tukhapəh nisotgohyən tuk nəgkiarien apnapig. Kisotgoh, ripəh nasituyən ye yermamə kirik; mərig ramoriah əmə narmamə yamə mine kasətarig kin.

¹⁵ Arkut skai mə norien kafam tukrhuvə, rəmhen kin yermamə yame ravhirəkin nar, yamə to rapəh naurisien tuk kafan norien. Tukmə nipig Kughen rəm kafam wok, In rirkun neighanien kin, meinai nakamhajoun atuatur nəgkiarien kape nəfrakisien.

¹⁶ Apəh kini marer isok tuk nəgkiarien yamə mine niprairiə rirkək, mine yamə mine khapəh nhasiayən Kughen, meinai narmamə yamə mine kasəgkiar məkna, kamhavən isok pik tuk Kughen. ¹⁷ Kini nhajounien kapəriə rəmhen kin nimap pien kirik yame raməmhir, mamehuə pik. Kwərə mir kiraru irəriə: Haemeneus mine Faelitas. ¹⁸ Iriu kimiravən isok tuk nəfrakisien, marəni mirəmə, “Kughen rimmor ta narmamə kamhamragh min ye nimbəyən, kini to ripəh nor-min-ien irətawə tuk nipig kirik.” Kwərə mir ai kworiah nhatətəyən kape narmamə tiksın. ¹⁹ Mərig nar apnapig əmə, səpaag ye nimə yame Kughen rimmərip ramərer tim tim. Kini rimirai-pən nəgkiarien kirik iran mimə, “Kughen Yermaru rirkun narmamə kafan minə,” (Nam 16:5) mine, “Narmamə yamə mine kamhani mhamə iriə narmamə kape Yermaru, tukasəkeikei misapəh norien has minə.”

²⁰ Ətarig-ru. Ye nimə kape yermamə yame kafan nautə ripsaah, plet mine besin pisin pisin minə khapsaah. Kamor tiksın kin gol, tiksın kin silva, tiksın kin nai, tiksın kin kapier. Kampik tiksın, kamətu-pən nar huvə əmə iran. Kampik tiksın, kamətu-pən nərəsig iran.

²¹ Rəmhen kin narmamə. Tukmə kihvi-ta nərəsig yerkiəriə, khauə misəmhen kin plet uə besin yame kamətu-pən nar huvə iran. Kisatuatur, mharkun nisorien wok ehua kape Kughen. Masarer matuk tuk norien nar huvə minə.

²² Aiyu mivən isok tuk norien has yamə mine kamhaurə yerki nitamaruə. Kini maməri-pən huvə swatur kape norien yame ratuatur, mine nhatətəyən, mine norkeikeiyən, mine nəmərinuyən. Əri-pən swatur a kimiə narmamə yamə mine nakasaiyoh Yesu Yermaru kin nasituyən, yerkiimiə yame rhuvə. ²³ Ap mivən isok tuk nəgkiarien ətawao yamə mine niprairiə rirkək. Nəgkiarien minə e kamhavi-pə əmə timət tuk notgohyən.

²⁴ Mərig yorwok kirik kape Yesu Yermaru tukripəh notgohyən, mərig tukraməkeikei mor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini tukraməkeikei muə rəmhen kin yermamə kape nhajounien, kafan nətarigien tukrapomh. ²⁵ Kini tukmə narmamə tiksın kamhani hah kafan nhajounien, in tukraməkeikei meiwaiyu, maməvhag kimi əriə. Tukmə ror Kughen tukreighaan kin əriə mə iriə tuksarə ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah, mə iriə tukharkun nəfrakisien. ²⁶ Pəh iriə tukhauə min ye nətarigien huvə, kini misəta ye kwənməkuru kape Setan, yame ramraptərkən əriə, kasor nəkwan.

3

Kwasig ikin Yesu tukruə məkir narmamə, nahasien tukruə

¹ Kini takaməkeikei mirkun min narimnar e: Nipig Kwasig tukruə ipakə, nipig əutən minə tukhauə. ² Meinai, narmamə tukasərig əmə əriə, misorkeikei pik mane. Misausit, mhavəhsi-haktə atuk əriə. Mamhani hah narmamə, misəsik nəkwai nisiriə minə mine rimriə minə, mhapəh nhani-vivi-yen narmamə tuk nasituyen, mhapəh nhasiayen Kughen. ³ Norkeikeiyen kapəriə tukrirkək. Tukhapəh nisəru-kinien təvhagə hah yamə kamor irəriə. Tuksoriah nhag narmamə. Mhapəh nisarha-huvəyen tuk nimraghien kapəriə. Rikiria tukragien tuk noriahyen yermamə. Tuksəməkin nar huvə minə. ⁴ Iriə kəut kəsua minə. Tuksor narimnar ye nətəwaoyen. Mhavəsihaktə atuk əriə. Misorkeikei narimnar tuk nərig-huvə-yen ye niprairiə, mərig tukhapəh misorkeikeiyen Kughen. ⁵ Tukhasigəvin əmə nəhuakien, mhapəh niseighanien mə Kughen tukrivən yerkiria.

Yuvən isok tuk narmamə kasor məkna ⁶ meinai kamhavən yerkwanu minə, masor nar iko tuk nhavi-ta-yen nərigien kape nipiraovin yamə mine kapəriə nərigien rapəh niskaiyen. Təvhagə hah kape nipiraovin minə a rəmhen kin kajipə pam. Rikiria rivən tuk norien hah, kini ravi-əhu əriə. ⁷ Iriə kasətərig kin nhajounien pisin pisin, mərig tukhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Nəgkiarien Əfrakis kape Kughen tuk nipig kirik.

⁸ Apa kupən, kwərə mir a Janes mine Jambres* kimawəsik nəgkiarien kape Moses, kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə minə tiksın kisəsik nəgkiarien əfrakis kape Kughen. Narmamə minə a, nərigien kapəriə rinahas. Nhatətəyen kapəriə rapəh nəmhenien. ⁹ Mərig nhajounien eikuə kapəriə to rapəh nərerien ror tu, meinai tukpiəm əpu nətəwaoyen kapəriə, rəmhen kin kwərə mir a Janes mine Jambres.

Mə Timoti tukrəri-pən norien kape Pol

¹⁰ Mərig ik, Timoti, nakaməri-pən kafak nhajounien, mine norien kape nimraghien kafak, mine naha nhagin yame yakmə jakor, mine kafak nhatətəyen, mine nətərigien apomh kafak, mine kafak norkeikeiyen, mine nərer-tim-timien kafak. ¹¹ Ik nakwirkun-ta nipig əutən yamə mine kimnhauə ye nimraghien kafak, mine norien has yamə mine kinnor irak. Nakirkun norien əutən yamə mine kinnor irak apa Antiok mine Ikoniam mine Listra. Mərig Yesu Yermaru rimirəhsi-ta yo ye narimnar m-fam a. ¹² Mərig, nəfrakisien: Tukup narmamə m-fam yamə mine khamə tuksor kirikianə iriə Yesu Kristo, masor nəkwai Kughen. ¹³ Kini mərig nəmə has minə, mine narmamə kape neikuəyen, iriə tuksor norien has, mhavən, masor yame rahas əgkəp. Tukameikuə irəriə, kamhavən maseikuə ye narmamə.

¹⁴ Mərig ik, Timoti, ik nakwirkun huvə ta əmawə yamə mine yakshajoun ik. Ror pən takaməkeikei məri-pən əmə narimnar yamə mine yakshajoun ik kin, yamə mine nakamni nəfrakisien irəriə. ¹⁵ Ye nəkəskəhyen kafam muə meriaji-pə taktəkun, nakwirkun-ta Nəkwəkwə kape Kughen e yame rirkun nivəhsi-preyen nirkunien kimik mə takhatətə ye Yesu Kristo mə Kughen tukrivəh miragh ik. ¹⁶ Nəgkiarien m-fam ye Nəkwəkwə kape Kughen kamhasi-pən ye nəkwai Kughen əmə, kini misasitu irətawə. Məshajoun ətawə, mamhani-ərhav norien has minə kapətawə, masərəhu atuətuk ətawə, kini məshajoun ətawə kin norien yamə mine kisatuətuk. ¹⁷ Kisasitu irətawə məkneikin: Kitawə narmamə kape Kughen minə, tukhavəh nasituyen minə fam a, kini mhaue narmamə yamə mine kharkun nisorien wok huvə minə m-fam.

4

¹ Timoti, jakvəhsi-pre nəgkiarien keikei kirik kimik ye nimir Kughen mine Yesu Kristo yame tukruə məkir narmamə m-fam, iriə yamə mine kamhamragh, mine yamə mine kwənhamhə-ta. Yesu e natukruə mamarmaru; ror pən, yakavəhsi-pre nəgkiarien keikei e mimə: ² Ni-ərhav nəgkiarien kape Kughen, kini arer matuk tuk nini-ərhavyen, nar apnapig mə rimar əmə uə rəutən. Ərəhu atuatur norien kape narmamə, kini ni-ərhav norien has minə, kini mivəhsi-haktə nətərigien kape narmamə. Takamor wok minə e, kafam nətərigien tukrapomh, kini kafam nhajounien tukratuatur mihuvə. ³ Takaməkeikei mor məkneikin meinai, nipig yame ramuə, narmamə tuksəpəh nəgkiarien atuatur, misəri-pən əmə nərigien kapəriə, mamhavəh namhajoun pisin pisin yamə mine kamhani-ərhav əmə nəgkiarien yame narmamə rikiriə ragien tukun. ⁴ Tukhaukreikin-pən nimitirgiriə tuk nəgkiarien əfrakis, mhavən misətərig kin kwanage eikuə minə.

⁵ Mərig ik, arha huvə tuk kafam nərigien nipig m-fam, nar apnapig mə narimnar pisin pisin minə kamhauə ye nimirghien kafam. Nipig nahasien tukramuə tuk ik, takamərer tim tim. Kini yuvən, markurao, mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə. Kini takaməkeikei mamor fam wok yame Kughen ravəhsi-pre kimik mə takor.

⁶ Mərig yo, pəh nien mə tuktu, yakmhə. Nimirghien kafak ruauə rəmhen kin nar miragh kirik yame kivaan əru tuk nini-vi-vi-yen Kughen. ⁷ Yo, yimnamaiyu əmə tuk nhatətəyen ye Kughen, mamaiyu huvə meriaji naiyuyen infamien; yakwərapətəkin nhatətəyen kafak. ⁸ Yermamə yame ramaiyu mapita, kəvhəvhao-pən kimin rəmhen kin nərok kafan. Kini Yesu Yermaru, In raməkir huvə narmamə, məkir nimirghien kafak, mə ratuatur. Mor apnəpeinə tuk nərok kafak. Kini pəh nien mə yo pisin əmə, mərig tukrivəhsi-pən kimi narmamə m-fam yamə mine kisorkeikei mamhawhin mə In tukruə min.

Pol raməvsao kin kafan minə tiksın

⁹ Timoti, arkuət skai mhai miren muə məm yo, ¹⁰ meinai kwən a Demas rorkeikei pik nimirghien kape tokrei tanə e, marar, mapta kin yo, mivən apa Tesalonaeka. Kini kwən a Kresens ruavən ta apa Galesia*, kini Taetas ruavən ta apa Dalmesia. ¹¹ Kini taktəkun ai, Luk pisin əmə ramarə kimru min. Rhuvə mə takrauə kimiru Mak, meinai in tukrasitu irak tuk wok kafak. ¹² Mərig yimnher-pən ta kin kwən a Tikikas apa Efesas. ¹³ Tukmə nipig nakamuə, takaməkeikei mirəh neipən a yame yimnərəhu raməmır apa imei Kapas, apa Traos. Rhuvə mə takpik min kafak nəkwəkwə minə muə. Mipəh nəru-kinien nəkwəkwə yamə mine kimnor kin tiki nəni, mipik, muə.

¹⁴ Mərig kwən a Aleksanda, in yermamə kape norien wok ye aean, in rimnor rahas-pə kimi yo. Yesu Yermaru tukrivəh-sipən tai norien kafan. ¹⁵ Mərig ik min takamərig ik tuk kwən a, meinai in rimnaməsik pik nəgkiarien kapətawə.

¹⁶ Kini nipig kimisəkupən misəri yo ye kot, yimni-ərhav nərigien kafak, kini yermamə rirkək tuk neighanien kin kafak nəgkiarien. Mərig kafak narmamə minə kimisap, misəpəh yo. (Pəh Kughen tukripəh norien tai norien kapəriə). ¹⁷ Mərig nipig a, Yesu Yermaru, In raməmır kimru min, mivəhsi-pə nirkunien kimi yo mə jakni-ərhav huvə Nəgkiarien Kafan, mə nəmə tanə pisin pisin minə tuksərig. Yemehuə kape kot ipakə əmə rimə tukrivəhsi-pə narpinien kimi yo mə jakaməkeikei mimhə, mərig Yesu Yermaru rimivəh miragh yo.† ¹⁸ Kini In tukrivəhsi-ta yo tuk nahasien fam yamə mine kimə tukor irak. Mamrapətəkin huvə yo, mivəh yo mivən ye rao ye neai. Pəh khavəh-sihaktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

Nəgkiarien infamien

4:3: 1 Tim 4:1 4:6: Fil 2:17 4:7: 1 Tim 6:12 * 4:10: Tukmə ror Kresens rimavən apa Spen. 4:11: Wok 15:37-39; 2 Kor 8:23; Kol 4:14 4:13: Wok 20:6 4:14: Aes 59:18; Rom 2:6 † 4:17: Pol rimə, “Yesu rimirəhsi-ta yo ye nəkwai laeon.”

¹⁹ Yakamni rhuvə tuk Akwila mine piraovın kafan Prisila, mine Onesiforas mine kafan minə. ²⁰ Kwən a rimnaməmır apa Korin. Nipig yimitərhav apa Maelitas, mipəh Trofimas raməmır, meinai in ramhə.

²¹ Timoti, arkut skai mhai miren muə eikin e kwasig ikin nipig kape nokieiyen.

Yubulas mine Pudens mine Linus mine Klodia, mine nəməhuak minə fam kamhani rhuvə pre tuk ik.

²² Pəh Yesu Yermaru tukramarə kimiru min. Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə.

Taetas

Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Taetas

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Taetas

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Pol rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas. Taetas in yemə Gris kirik yame rhatətə ye Kristo. Pol rimi-pə in ramni nəfrakisien ye Yesu. Kini Taetas rimmor wok ripsaah iriu Pol rəmhen kin Timoti. Kamni nhagin rehuə ye Niutesteman.

?Narəyen rimmhavor pən iran mine nipig rimirai? Pol mine Taetas kimiravən ye kwaji tanə e Krit, kini iriu kimirarikakun niməhuak kirik aikin. Kimirarikakun niməhuak, Pol rier min, mipəh Taetas raməmır mə tukror infamien ye wok a. Krit in kwaji tanə kirik yame rukwar kin norien has minə, rəmhen kin in e narmamə kaseikuə pik nipig mifam, masəvigin pik, misarpah pik. Tiksin khauə ye niməhuak mamhani nəgkiarien eikuə ripsaah, mishajoun əmə tuk mane.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rorkeikei mə tukrasitu ye Taetas tuk kafan wok apa niməhuak apa Krit. Taetas tukraməkeikei mivəhsi-haktə narmamə mə tukhauə elda minə ye niməhuak. Kini Pol raməvhag kimi Taetas mə tukrhavor pən iran mine kimi narmamə yamə mine khapəh nisəri-pəniən nərigien kafan. Kini mivəhsi-pən nəgkiarien tiksın kape nhatətəyen mine nəriwək-atuatuk-ien. Kini mimə Taetas tukrətapig huvə kin nəmhajoun eikuə minə. Nəgkiarien infamien ramni mə Pol tukrher-pə yermamə kirik yame tukrivəh tamhek Taetas, pəh Taetes tukruə tuk Pol mamasitu iran.

Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas

¹ Taetas, yo Pol. Yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yo, yorwok kirik kape Kughen, kini yo aposol kirik kape Yesu Kristo. In rimirpen yo mə jakasitu ye narmamə yamə mine Kughen ruirpen-ta əriə mə kafan minə, mivəhsi-haktə nhatətəyen kapəriə, masitu irəriə mə tukharkun nəgkiarien əfrakis, mhauə misor nəkwai Kughen. ² Kitawə kharkun nəfrakisien a, kini mishatətə iran. Kini misərəhu-pən nərigien kapətawə mə tukhavəh nimraghien rerin, meinai in apa kupən kupən, nipig Kughen rimirpəh nor-hanəyen nar kirik, mərig In ruirpen-ta nimraghien rerin a. Kini Kughen, In to rapəh neikuəyen. ³ Kini ye nipig atuatuk kafan, nəgkiarien kafan ruauə ye nikhakien, meinai Kughen yame rimirpəh miragh ətawə rimmərəhu-pə wok e ye kwermik, mivəhsi-pə nəgkiarien kirik mə jakni-ərhav Nəgkiarien Huvə kafan kimi narmamə.

⁴ Taetas, ik pikwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyen kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen mine nəmərinyen kimik.

Norien yame Taetas rimmor apa Krit

⁵ Nipig yimatərhav ye tanə a Krit, mamapəh ik nakaməmır, mə takaməkeikei mor infamien ye wok yame ramswin hanə, mivəhsi-haktə elda minə kape niməhuak yerkwanu minə fam ye tanə Krit, rəmhen kin yame yimini-pre ta tuk ik. ⁶ Mərig elda, to kipəh nəm-pəniən nar hah kirik iran. In, kafan piraovin kirikianə əmə. Kafan kwajikovə minə tukasəkeikei mishatətə ye Kughen, mhapəh nisor-apnapigien nar, mhapəh nisəsikien nəkwai rimriə mine nisiriə, tamə kini hah əriə tukun. ⁷ Elda* to kipəh nəm-pəniən nar hah kirik iran meinai Kughen rimmərəhu-pən wok ehua ye kwermın. Pəh nien mə in yermamə yame kapən kapə riskai pik. To niemha rirəh nhai-aihuayen. Pəh nien mə in yermamə kape napisien kin ninimien mine nəmhokien mine neikuəyen tuk nivəhyen

mane. ⁸ Mərig kafan nımraghien tukraməkeikei mor məkneikin: In ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kamhauə iman ikin, morkeikei mə tukramor norien yame rhuvə, mamor narımnar ye nırkunien. Norien kafan ratuatuk. Ramarha huvə tuk kafan nımraghien. ⁹ Tukraməkeikei mamraptərəkin tim tim Nəgkiarien Huvə kape Kughen, yame kimnhajoun in kin, pəh in tukrəvhag kimi narmamə kin nəgkiarien atuaturuk, kini mapita narmamə yamə mine kamhah hah nhajounien kafan.

¹⁰ Vəh-si haktə elda tiksın meinai ikin aikin a, narmamə khapsaah kimishaktə mashorukun Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Masəgkiar pik, nıpran rirkək, miseikuə, masəvi kimi narmamə. Iriə khapsaah kwənərəus kape nəmə Isrel.† ¹¹ Tukaməkeikei kətapig kin nəgkiarien kapəriə, meinai nhajounien kapəriə ramoriah narmamə tiksın kamhamir iriə kapəriə narmamə minə. Nhajounien kapəriə rapəh nəmhenien. Kashajoun məkna miseikuə tuk niwəhyen mane. ¹² Rəmhen kin kwən Krit kirik kupən, in profet kirik kapəriə, rımını mə, “Nəmə Krit, iriə narmamə kape neikuəyen nıpig m-fam. Kisəmhen kin kuri aparı minə. Kini iriə kasarpah, nıpig m-fam misorkeikei əmə mə tuksəvigin.” ¹³ Mərig nəgkiarien kape profet e, in ror nəfrakisien kin. Kini ror məkneikin, mə takniəhu nəməhuak minə mə tukhapəh nisətərigien kin nhajounien kapəriə, pəh nhatətəyen kape nəməhuak minə tukriskai. ¹⁴ Ətapig kin əriə mə tukhapəh nhavəhyen kwanage eikuə minə kape nəmə Isrel kupən, mhapəh min nhakwasigien kin narmamə yamə mine kwəsəta ta ye nəgkiarien əfrakis. ¹⁵ Meinai, narmamə yamə mine kisatuaturuk ye nımrı Kughen, nar rirkək yame tukror əriə kasəmkimik. Mərig narmamə yamə mine kasəmkimik ye nımrı Kughen, meinai iriə khapəh nishatətəyen ye Yesu, kini norien kirik rirkək yame tukror əriə kisatuaturuk. Ror məkneikin mə nərigien kapəriə ramvən əmə tuk nahasien, kaseinein nəkirien norien minə. ¹⁶ Iriə kamhah mə kharkun Kughen, mərig norien kapəriə ramhajoun mə kaseikuə, kwənhaukreikin-pən nımetairiə kimi Kughen. Iriə nəpnaihyen kapəriə rahas. Kasəsik nəkwai Kughen, kini mhapəh nisəmhenien mə to kisor nar huvə kirik.

2

Nəvhagien ramvən kimi nəməhuak minə

¹ Mərig ik, Taetas, takaməkeikei mhajoun narmamə ye nhajounien yame raməri-pən huvə nəgkiarien atuaturuk. ² Əvhag kimi nəwharu minə mə tuksarha huvə tuk nımraghien kapəriə nıpig m-fam, masor narımnar ye nırkunien. Nımraghien kapəriə tukraməkeikei matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əriə. Takəvhag kimi əriə mə tukasəkeikei mışatətə ye Kughen, misorkeikei narmamə, misərer tim tim ye nıpig mifam.

³ Kini ye norien kirikianə əmə min, takaməkeikei məvhag kimi nıpiəwharu minə mə ye narəyen kapəriə tukhasiai Kughen. Mə tukhapəh nisoriahyen nhag narmamə, mhapəh nisapısien kin nınimien. Mərig tukasəkeikei mışajoun narmamə kin nımraghien atuaturuk. ⁴ Tuksarə huvə məknenkin, mharkun nhajounien nıpiraovın min tiksın kin swaturuk yame iriə tuksorkeikei kapəriə narman mine kwajikovə kapəriə minə. ⁵ Nıpiəhuaru tukshajoun min nıpiraovın tiksın mə tuksarha huvə tuk nımraghien kapəriə, kini kapəriə nımakua kirikianə əmə. Mə tuksarha huvə tuk rukwanu kapəriə, misor rhuvə pən tuk narmamə, mhasiai narman kapəriə, tamə kini hah nəgkiarien kape Kughen.

⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, takaməkeikei məvhag kimi nıtamaruə mə tuksarha huvə tuk nımraghien kapəriə. ⁷ Pəh tuksəm nımraghien kafam mə rhuvə, khakwasig kin ik. Nıpig nakamhajoun, nımraghien kafam tukraməkeikei matuatuk, mor nəgkiarien kafam rıpam. ⁸ Ik takaməkeikei minə əmə nəgkiarien əfrakis yame narmamə tukhapəh nisəmien nımeitam tuk nəgkiarien kafam, mhah hah ik. Pəh tukror

† **1:9:** 1 Tim 3:2-7; 2 Tim 2:24-26 **1:10:** Uə, iriə khapsaah kape kwhen e kamni kimə “Sakomsaes” yame ramni mə tukaməkeikei kəsıg pən Kristin minə. **1:10:** 1 Tim 4:7 **1:13:** 2 Tim 4:2 **1:14:** 1 Tim 4:7 **1:16:** 1 Jon 1:6; 2:4 **2:3:** 1 Tim 3:11 **2:5:** Efes 5:22 **2:7:** 1 Tim 4:12

kafam tikmir minə kisauris, meinai khapəh nisəmien norien has kirik iram, kini mhapəh nhaniyen nar has kirik irətawə.

⁹ Əvhag kimi slef minə mə tuksor nəkwai kapəriə namehuə minə, ye narimnar m-fam, mhasiai əriə, mhapəh nhaniyen tai nəgkiarien kape namehuə minə kapəriə, ¹⁰ mhapəh nisəkrəhyen kimi əriə. Mərig nipig mifam, tukasəkeikei masor nar yame ratuatuk ye nimir namasur kapəriə, mə tukhani nəfrakisien ye kapəriə wok. Ye norien yame tuksor narimnar fam, tukshajoun mə nəgkiarien kape Kughen yame rimivəh miragh ətawə, in ratuatuk mihuvə.

¹¹ Hajoun narimnar mifam a, meinai Kughen rimnautə-pə kin kafan nihuvəyen kimi narmamə mifam, məhitə ye swatuk yame tukrivəh miragh əriə iran. ¹² Nihuvəyen a kape Kughen ramhajoun mə nipig kitawə kasarə ye tokrei tanə, tukasəkeikei misəpəh nəri-pəniyen norien has minə mine narimnar has minə kape tokrei tanə yamə mine kashaktə yerkitawə. Masəkeikei misarha huvə tuk nimiraghien kapətawə, misor nəkwai Kughen. Nimiraghien kapətawə tukraməkeikei matuatuk. ¹³ Nimiraghien kapətawə tukraməkeikei mor məknekın, kitawə tukaseito kin nipig yame Yesu Kristo tukruə iran. Yesu e, In Kughen kapətawə yame rimivəh miragh ətawə. ¹⁴ Moriah kafan nimiraghien marpin nimiraghien kin kapətawə, mirəhsita ətawə tuk nahasien mifam. Məspir ətawə mə kitawə tukhauə kafan narmamə yamə mine kasorkeikei əmə nar yame rhuvə.

¹⁵ Narimnar yame yakamrai kimik, takaməkeikei mhajoun narmamə kin. Ik nakvəh nehuəyen tuk nəvhagien mine norien kwirig kimi narmamə. Rahas mə narmamə tuksəm əhu ik.

3

Norien kapə nəməhuak minə

¹ Taetas, takəvhag kimi nəməhuak minə mə tukhasiai namehuə minə, mine gavman kapəriə. Masəkeikei masor nəkwairiə, kini masərer matuk ye nipig mifam tuk norien nar huvə minə. ² Mhapəh nisoriahyen nhag narmamə, mərig pəh misəəhu nəmərinuyen, masor huvə pən kimi narmamə, mhavəh-si-əhu nərigien kapəriə, mhasiai narmamə m-fam.

³ Meinai in apa kupən, kitawə min kimisətəwəo, miseinein nəfrakisien, mhapəh nisorien nəkwai Kughen. Təvhagə hah rimnarmaru irətawə mor ətawə kisorkeikei nahasien, misorkeikei əmə narimnar tuk nərig-huvə-yen ye nipraitawə. Rikitawə rimnəkrəh kin nautə kape narmamə, kini kitawə misor hah pən kimi narmamə. Narmamə kimisəməkın ətawə, kini kitawə kisəməkın ətawə minə.

⁴ Mərig Kughen yame rimivəh miragh ətawə,
nihuvəyen mine norkeikeiyen kafan kratərhav-pə.

⁵ Mərig pəh nien mə In rimivəh miragh ətawə tuk norien atuatur minə kapətawə. !Nikam!
In rimivəh miragh ətawə ye norkeikeiyen kafan.

Rimnaikwas irətawə tuk norien has kapətawə, kisarha huvə min, Nanmin Rhakə rimnow kin rikitawə.

⁶ Yesu Kristo yame rimivəh miragh ətawə,

In e swatuk kape Kughen ramətəmrin rikitawə kin Nanmin Rhakə ye rikin agien.

⁷ In mor ətawə kisatuatur ye nimirin kin nihuvəyen kafan mə kitawə tukhauə kafan kwajikovə minə,

kini mharkun huvə mə tukpihavəh nimiraghien rerin.

⁸ Tuk nipig m-fam, tukasəkeikei mishatətə ye narimnar minə e yakamrai, meinai kasəfrakis. Kini yakorkeikei mə takhajoun narmamə kin, pəh narmamə yamə mine

kamhani nəfrakisien ye Kughen, kapəriə nəriгийн tukramərer tim tim əmə tuk norien narimnar yame rhuvə. Nəgkiarien a rhuvə, kini ramasitu huvə ye narmamə.

⁹ Apəh marer isok tuk nəgkiarien ətəwao, mine nəgkiarien yame ravus ris, mine nətgohyen tuk nıprai nəgkiarien kape loa minə. Apəh əmə nəgkiarien minə a meinai khapəh nisosituyen ye yermamə kirik, kini kapəriə nihuvəyen rirkək. ¹⁰ Kini tukmə yermamə kirik ramor narmamə kasəwhai əriə minə, takvən məgkiar skai kimin, mini-əhu. Mərig tukmə ramor min, kini takvən mini-əhu min. Mərig tukmə nakni-əhu mikiraru, mərig in raməkeikei ye kafan norien, kini takərer isok tukun. ¹¹ Meinai nakirkun huvə mə yermamə yame ror məknakin, kafan nətəriгийн rahas, kini ramor kiko-iko. Kafan əmə norien ramhajoun mə in rapəh nəmhenien.

Nəgkiarien infamien

¹² Jakher-pre kin yermamə kirik, Atemas uə Tikikas, tukruə məm ik. Nıpig tukrurə, takaməkeikei mhai miren marha-kin swatuk kirik takuə məm yo apa yerkwanu a Nikopolis, meinai nıpig kape nokieiyen, yakmə jakvən aikin mamarə. ¹³ Kini yermamə mir kiraru, Apolos, mine loea e, nhagin e Sinas, kwəriwək ye nəriwəkien kapəriu, mərig ik takasitu irəriu ye narimnar yame kawəkəkəkə kin. ¹⁴ Nəməhuak kapətawə minə tukasəkeikei mhauə mə kapəriə nəriгийн ramərer tim tim əmə tuk norien narimnar yame rhuvə, mə iriə tuxharkun nisosituyen ye narmamə tiksın yame kapəriə narimnar rapəh nəmhenien. Rapəh nihuvəyen mə iriə tuksarə apnapig əmə.

¹⁵ Taetas, narmamə yamə mine yakamarə kimawə miriə, iriə kamhani vi vi ik. Takni-pən rhuvə tuk nəməhuak yamə mine kasorkeikei ətawə.

Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

Filimon

Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Filimon

Nəgkiarrien kupən ye nəkwəkwə e Filimon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Filimon ye niməhuak apa Kolosi. Iriu fren huvə. Filimon, kafan aikin slef minə.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, narmamə khapsaah, kapəriə aikin slef minə. Kini nəməhuak minə min tiksın, kapəriə aikin slef minə. Filimon, kafan kirik aikin slef, nhagin e Onesimas. Mərig Onesimas rimnəkrəh kin mane tiksın kape Filimon, map. Tukmə Filimon rəm Onesimas, loa kape Rom ramni mə Filimon rirkun nhopniyen in tukun. Mərig Onesimas rap, mivən, məm Pol ye kalabus apa Rom, kini Pol ramni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimin, in ramni nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini mamasitu min ye Pol. Kini Pol rher-pən kin in rirerig pən tuk Filimon. Pol ramni pən tuk Filimon mə nar apnapig mə Onesimas in slef kafan, mərig taktəkun ai, in ruauə rəmhen kin piauni, meinai iriu kwis kirəni nəfrakisien ye Yesu Kristo.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e maiyoh Filimon mə tukrəru-kin norien has kape Onesimas, kini mivəh in ramrerig-pə min. Nar apnapig mə in slef kafan, mərig Pol rorkeikei mə Filimon tukrəm huvə Onesimas rəmhen kin piauni kirik.

Pol rimə nəkwəkwə e, ramvən kimi Filimon

¹ Filimon. Yo Pol, yame kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nini-ərhavyen Yesu Kristo, kimru piautawə Timoti, yakarərai nəkwəkwə e kimik.

Filimon, ik kimru kirik, kini kitasır karhor wok kirikianə əmə kape Kughen. ² Kini yakarərai min nəkwəkwə e kimi nowintawə e Apia, mine kwən e Akipas, yame kitawə min, kisəmhen kin mobael minə kape kwhen kirikianə. Kini yakarani rhuvə kimi nəmhuak yamə mine khauə misəhuak ye kafam nimə.

³ Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukrawəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen kimi əmiə.

Norien huvə kape Filimon

⁴ Filimon. Nipig yakaməhuak, nipig fam, rikik raməsik ik, mamni vi vi Kughen ⁵ meinai yakamərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kafam ye Yesu Yermaru, mine norkeikeiyen kafam tuk nəməhuak minə. ⁶ Yakamaiyoh Kughen mə kimiə narmamə tiksın yamə mine naksarə masəhuak kwis, takhauə mharkun nihuvəyen yamə mine kamhasi-pən tuk Yesu Kristo. ⁷ Piak, yakamni vi vi Kughen meinai kafam norkeikeiyen ramor nəməhuak minə kasərig rhuvə. Norien kafam ravəhsi haktə kafak nərigien, rikik ragien.

Pol ramarkut kimi Filimon mə tukripəh nivəhsi-pərien narpinien kimi Onesimas, meighaan kin in rirerig-pə min

⁸ Ye nhag Yesu Kristo, yakirkun narkutien kimik mə takor nar kirik yame takaməkeikei mamor. Mərig, to yakpəh narkutien kimik. Yakaməm norkeikeiyen kafam ⁹ mamaiyoh ik mə takor nar kirik ye nikarin kape norkeikeiyen. Ror məkneikin mə yo Pol, yo huaru kirik, kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk niniyen nhag Yesu Kristo, ¹⁰ yakamaiyoh ik ye nikarin kape slef kafam, nhagin e Onesimas*. Kwən en rimauə rəmhen kin narik nipig yimnamarə ye kalabus. ¹¹ Apa kupən, in rimipəh nor-huvəyen wok kafam, mərig taktəkun ai, in rimauə mirkun nor-huvəyen wok kapərao.

1:2: Kol 4:17; 2 Tim 2:3 **1:7:** 2 Kor 7:4 * **1:10:** Nhag e Onesimas, nipran rimə, “Yermamə yame rirkun huvə norien wok.” **1:10:** 1 Kor 4:15; Kol 4:9

¹² Kini taktəkun ai, yakamher-pre kin kwən e, yame yakorkeikei pik in. ¹³ Yakmə jakor in ramarə əmə kımru min, pəh tukrivəh tamhekım, mamasitu irak ye nıpiğ yakamarə ye kalabus tuk niniyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen. ¹⁴ Məriğ, to yakpəh norien nar kirik məkupən kik tukmə nakpəh neighanien kin.

¹⁵ Yakeinein, tukmə ror Onesimas rımnap ta iram tuk nıpiğ kwakwə e mə takvəh min in rırerıg-pre min nakawarə apomh. ¹⁶ Məriğ pəh nien mə in tukror əmə slef kafam, nıkam. Məriğ taktəkun ai, in slef, məriğ ruauə kwən kirik rhuvə pik rapita slef kirik, in ruauə piaurao yame kworkeikei pik in. Yakorkeikei in, məriğ ik nakorkeikei pik in rapita, meinai in kafam slef, kini ye nhag Yesu Yermaru, pıam.

¹⁷ Filimon, yakaməm mə kırau kırauə kırıkianə, kini ror məkneikin, yakamaiyoh ik mə tukmə Onesimas rurə, takamor əmə ramhuvə pən kımın rəmhen kin yame nakamor huvə-pə kimi yo. ¹⁸ Məriğ tukmə rımnor nar kirik rahah iram, uə rımivəh kafam kirik nar kirik mıpəh nərokien, takərəhu-pən raməmır ye kaon kafak. ¹⁹ Kini ai taktəkun, yo Pol, yakamrai nəkwəkwə e kin kwermık, pəh yo jakpiərok ik. ?Məriğ nakmə jakərok ik uə? Takpəh nəru-kinien mə yo yımnasitu iram kini nımivəh kafam nımraghien rerin. Rapəh nəmhenien mə takuh rıkik mə jakərok ik tuk nar kirik. ²⁰ Piak, yakmə takor nar e yame yakamaiyoh ik kin ye nhag Yesu Yermaru, in e takor rıkik tukraməriğ rhuvə ye Yesu Kristo. ²¹ Yakamrai nəkwəkwə e kımik meinai yakırkun mə takor nəkwak, kini takamor tukrapita naha nhagin yame yakamaiyoh kin.

²² Kini nar kirik min, takamor apnəpenə ye kwənmhan kirik kafak, meinai yakamərəhu-pən kafak nətəriğien ye Kughen mə in tukror swatuk kimi yo jakrerıg-pre min tuk əmiə rəmhen kin yame kımıə nımısəhuak tukun.

Nəgkiarien infamien

²³ Kwən e Epafra, kımivəhsi-pən əmru ye kalabus tuk nini-ərhavıyen nhag Yesu Kristo, kini in ramni-pre rhuvə tuk ik. ²⁴ Kini Mak, mine Aristakas, mine Demas, mine Luk, yamə mine kımawə yaksor wok kırıkianə, iriə min kamhani-pre rhuvə tuk ik.

²⁵ Pəh nıhuvəyən kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

Hibrus

Nəkwəkwə yame ramvən kimi nəmə Isrel

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Hibrus

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kiseinein mə pa rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e, in ripəh niniyen nhagin. Yermamə yame rimirai rimirai nəmien Yesu Kristo, mərig narmamə tiksın yamə mine kimisəm Yesu kimisəvsao kin kimi yermamə yame rimirai nəkwəkwə e. Kini in rirkun nəgkiarien kape Ol Testamen, mine norien kape nəmə Isrel kupan. Tukmə ror Banabas uə Apolos kimimirai nəkwəkwə e, meinai iriu kirkun Nəvsaoyen Huvə kape Yesu, kini iriu mawehuə ye niməhuak. Narmamə tiksın, rikiriə raməsik mə Pol rimirai nəkwəkwə e, mərig rikitawə ripəh nəsikien məknakin meinai ye leta yamə mine Pol rimirai, rimmərəhu-pən nhagin. Mərig nhagin rirkək ye nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo, mərig iriə tiksın kimnharerig-pən tuk norien kape nəri-pənien Loa kape Moses. Tukmə ror iriə khapəh nharkun-huvəyen nıprai Nəvsaoyen Huvə.

?Nimraghien rimmhəwor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmə Isrel tiksın kimisoriah nəmə Isrel yamə mine kashatətə ye Yesu Kristo, misor rikiriə rəpou. Rhuvə mə iriə tukharkun mə nhatətəyen kapəriə in nəfrakisien, kini Yesu in Kristo yame Kughen rimə tukrher-pə kin.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Ye nipig a, narmamə tiksın ye niməhuak, rikiriə rəsik mə norien kape nəri-pənien Loa kape Moses ye Ol Testamen, in yerpirig rapita norien kape nhatətəyen ye Yesu Kristo. Mərig narimnar ye Ol Testamen in nuhpikinien əmə kape norien yame Yesu rimmor. Rəmhen kin temple in ramor nuhpikinien ye Nanmın kape Kughen yame ramarə yerkitawə; kini Sabat in ramor nuhpikinien ye napisien yame Kughen tukrivəhsi-pə kimi ətawə ye rao ye neai; kini norien kape niviyen nitə in ramor nuhpikinien ye nitaw Yesu Kristo yame rimmayı ye nai kamarkwao kin. Kimirai nəkwəkwə e mə narmamə tuksəm mharkun mə Yesu Kristo In yerpirig rapita narimnar fam, rapita profet minə, mine agelo minə, mine Moses, mine Eron, mine pris minə kupan. Nhatətəyen ye Yesu Kristo in rhuvə pik rapita nəri-pənien Loa kape Moses. Ror məkneikin meinai narimnar fam ye Ol Testamen rimauə mor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo. Kini nimhəyen kafan in rəmhen tuk nirisinien norien has kape narmamə.

Kristo rimmor əpu Kughen kimi ətawə

¹ Apa kupan, Kughen rimirai-pən nəgkiarien kafan kimi profet minə ye nipig pisin pisin minə, mine swatuk pisin pisin minə, kimnhani-pən tuk riptawə minə. ² Mərig taktakun ai kitawə kwəsəviə-pən tuk Nipig Kwasig, kini Kughen raməgkiar atuatur əmə kimi ətawə kin Tini. Tini a Kughen rimirpen in mə tukror neiai mine tokrei tanə, mirpen In mə tukmə ror infamien, narimnar fam, rəmır tukun. ³ Tini e In nikhakien kape nihuvəyen mine nəsaninien kape Kughen. In rhai atuatur rimmni ye narimnar fam. In mampik ətərəkin narimnar fam ye nəsaninien kape nəgkiarien kafan. Nipig In rimmamə tuk nəspir-tayen norien has kapətawə, In rimmavən ye rao ye neai məkwətə-pən ye nikar Kughen Yermaru matuk.

Ji Kughen e In yerpirig rapita agelo minə

1:2: Sam 2:8, Jon 1:1-3; Kol 1:16

1:3: Jon 1:14; 12:41; Aes 6:1-4

1:3: Jon 14:9; Fil 2:6-7; Kol 1:15; 2 Kor 4:4

1:3: Kol 1:17

1:3: Taet 2:14

1:3: Fil 2:5-11; Kol 1:15-18.

⁴ Kughen rīmivəh-si haktə Tini e, kini In yerpirig rapita agelo minə rəmhen kin mə nhag e yame Kughen rivəhsi-pən kimin in yerpirig rapita nhag agelo minə fam. ⁵ Kughen ripəh nini-pəniēn tuk agelo kirik kafan mīmə,

“Ik narik.

Taktakun ai yakwauə rīmim atuatur.”

(Sam 2:7)

Mərig in rīmnaḡkiar məknakin kimi Yesu. Kini Kughen ripəh nini-pəniēn tuk agelo kirik mīmə,

“Yo rīmim atuatur,

kini ik nakuauə narik.”

(Sam 2:7)

Mərig In raməḡkiar məknakin kimi Yesu. ⁶ Meinai nipig Kughen rīmnhher-pən kin Nīmriēn Nupan kafan ruə ye tokrei tanə, kini In mamni mīmə,

“Pəh agelo m-fam kafan tuksəḡnəḡin In.”

(Dut 32:43)

⁷ Nipig Kughen raməḡkiar ye nikarin kape agelo minə mamni mīmə,

“Yo yakamor kafak agelo minə kisəmhen kin nīmətag yame ramavən ikin minə fam, mamor kafak wok.

Iriə kisəmhen kin nap.”

(Sam 104:4)

⁸ Mərig In raməḡkiar kimi Tini mīmə,

“Kughen, kafam narmaruyen tukraməmīr rerin, infamien rikək.

Nakamehuə ye narmamə ye norien yame ratuatur.

⁹ Ik nakorkeikei əmə natuaturkien

maməmakin norien iko iko minə.

Ror pən, Yo e, kafam atuatur Kughen,

Yo yakamərəhu kupan ik, kini ik yerpirig rapita ik minə tiksīn.”

(Sam 45:6-7)

¹⁰ Kini Kughen ramni-pən min tukun mīmə,

“Yermaru. Ye nirikakunien, Ik nīmnor tanimtanə,

Kini Ik nīmnor narimnar fam yamə mine kasəmīr-pən ye neai kin kwermim.

¹¹ Narimnar fam minə e tukharkək,

kisəmhen kin neipən yame tukrəmətīt,

mərig Ik takamarə kape rerin.

¹² Takarakikin narimnar fam ye tokrei tanə mine ye neai rəmhen kin yame yermamə ramarakikin neipən mətīt.

Takukreikin narimnar fam rəmhen kin yame yermamə raməviruə kin neipən.

Mərig Ik nakpəh nəviruəkinien,

Kini Ik nakamarə kape rerin.”

(Sam 102:25-27)

¹³ Kini pəh nien mə agelo e yame Kughen rīmīni-pən nəḡkiarien tukun e mīmə,

“Ik əkwətə-pə ye kwermik matuk,

Meriaji nipig jakor ik takehuə ye tikmīr kafam minə.”

(Sam 110:1)

¹⁴ Mərig agelo minə, iriə yorwok minə əmə. Iriə nanmin yamə mine Kughen ramher-pə kin mə tuksarha huvə tuk narmamə yamə mine In ravəh mīragh əriə.

2

Narpinien aikin kape narmamə yamə mine kasor təvhagə has

¹ Yesu In yerpirig pik, ror pən, rhuvə mə kitawə tuksətərig huvə kin naha nhagin yame kwəsərig ta, tamə kitawə kisəpəh nəḡkiarien minə a mhavən isok. ² Nəḡkiarien yame agelo minə kimnhani-ərav-pən tuk riptawə minə, in nəfrakisien, kini narmamə tukhavəh narpinien tuk nəsikien Loa mine nəpəhyen narimnar yame Loa ramni. ³ Ror pən, tukmə kitawə kasor nar apnapig əmə ye nəḡkiarien huvə yame ramni swatur yame Kughen ravəh mīragh ətawə iran, to khapəh nisaptayen kin narpinien. Nivəh-mīraghien e, Yesu Yermaru rīmnaḡkupan mīni-ərhav, kini narmamə minə tiksīn kimisərig, mīshajoun ətawə kin, mə in nəfrakisien. ⁴ Kini Kughen ramripin nəḡkiarien a mamor nīmətien minə,

mine nar apsipis minə, mine norien pisin pisin yamə mine kasor narmamə kisəm kisakur, mivəh-si-pən nəsaninien kimi naha yermamə yame rorkeikei ye Nanmin Kafan tuk norien wok, mamhajoun mə nəgkiarien a in nəfrakisien.

Yesu rimauə mivəh-si-əhu In rəmhen kin yermamə apnapig əmə

⁵ Pa rimə agelo minə tuksarmaru ye tanə vi yame tukripiuə, yame yakamni e tak-takun,* ⁶ meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen yermamə kirik rimini-pən tuk Kughen mimə,

“Narmamə iriə nar apnapig əmə,

mərig Ik, nakipəh nəruginien əriə, rikim raməsik əriə,

kini Ik nakamarha huvə tuk narmamə mifam.†

⁷ Nivəhsi-əhu ji yermamə, agelo minə yerpig rapita, mərig kape nipig kwakwə əmə.

Mivəhsi-pə narmaruyen mine nehuəyen mine nisaiyen kimin.

⁸ Kini Ik mivəh-si-pən nehuəyen kimin mə tukrarmaru ye narimnar fam.” (Sam 8:4-6)

Nəgkiarien e yame ramni mə tukrarmaru ye narimnar fam, nipran e mə nar kirik rikək yame in ripəh narmaruyen iran. Mərig taktakun ai khapəh nisəmien mə ramarmaru ye narimnar fam, ⁹ mərig nar kirikianə əmə kitawə kasəm. In e, Yesu, yame “Kughen rimivəhsi-əhu In, agelo minə yerpig rapita, kape nipig kwakwə,” mərig taktakun ai, Kughen “rivəhsi-pən narmaruyen mine nehuəyen mine nisaiyen kimi Yesu” meinai In rimivəh nəmhəyen mimhə tuk ətawə. Əwəh, ye nihuvəyen kape Kughen, Yesu rimamhə tuk narmamə m-fam ye tokrei tanə.

¹⁰ Kughen rimnor narimnar fam; kini narimnar fam, kafan əmə. Kini rhuvə əgkap mə In rimnor Yesu, yame rimnəkupan mhoti swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə, məmərig nəmhəyen ye nimhəyen, mə tukruə yemə atuatur kape nipik-ofuginien ji Kughen minə khapsaah tukhavəh nimraghien rerin.

¹¹ Yesu e yame ramərəhu karin narmamə mə iriə nəmə atuatur kape Kughen, mine narmamə yame In ramərəhu karin əriə, iriə min, rimriə kirikianə. Ror pən, In ripəh naurisien tuk nokranien kin əriə mə piauni minə mine nowini minə. ¹² Mamni-pən tuk Kughen mimə,

“Yo jakni-ərhav-pən nhagim tuk piak minə mine nowinik minə.

Jakəni nipei mivəhsi-haktə Ik ye nimri mirh.”

(Sam 22:22)

¹³ Mamni min mimə,

“Jakni nəfrakisien iram.”

(Aes 8:17)

Kini mamni min mimə,

“Yo e, kimawə kwajikovə yamə mine Kughen rimivəhsi-pə əriə kimi Yo.”

(Aes 8:18)

¹⁴ Kwajikovə minə e yame Yesu ramni əriə, iriə narmamə əgkap - niprairiə mine nitawriə aikin. Ror pən, Yesu tukraməkeikei muə ye tokrei tanə, nipran mine nitawin rəmhen kin yermamə, meinai yermamə əgkap rirkun nimhəyen. Kini nimhəyen kafan rimnoriah Setan yame in raməhuə ye kwənmhan kape nimhəyen. ¹⁵ Narmamə kamhagin kin nimhəyen, kini niginien kapəriə ramarkis ətərkən əriə ye nipig m-fam, rəmhen kin yame iriə slef minə kape niginien. Mərig Yesu In rimamhə mə tukririsin əriə.

¹⁶ Kitawə kharkun huvə mə pəh nien mə In rimauə mə tukrasitu ye agelo minə, mərig,

“In rimauə mə tukrasitu irətawə e kwənərəus kape Ebrahim.”

(Aes 41:8-9)

¹⁷ Yesu tukrəkeikei muə nipran mine nitawin rəmhen kin yermamə, mə tukruə rəmhen kin piauni minə mine nowini minə ye narimnar fam, mə In rirkun nuəyen hae pris kapətawə mamor wok kape Kughen, mimhə, nitawin raiyu mamor swatuk kimi Kughen

2:4: Mak 16:20 * **2:5:** Nəmə Isrel rikiriə rimnəsik mə agelo minə kasarmaru ai taktakun ye tanimtanə. Emru Dut 32:8. † **2:6:** Gris ramni mə “Ik nakamarha huvə tuk ji yermamə.” **2:8:** Jen 1:26; Rev 20:4,6; 22:5 **2:9:** Fil 2:8-9 **2:10:** Rom 11:36 **2:10:** Hib 2:17; 4:15; 5:8-9 **2:10:** Luk 24:26; Rom 8:17; 2 Tes 2:14; 1 Pita 5:1; Hib 2:7 **2:11:** Hib 13:12; Efes 5:26 **2:11:** Mat 28:10 **2:14:** Jon 1:14 **2:14:** Jen 3:15; 1 Kor 15:54-57; 2 Tim 1:10; 1 Jon 3:8 **2:15:** 2 Tim 1:7 **2:16:** Aes 41:8-9; Luk 3:8 **2:17:** Fil 2:7; Hib 2:10; 4:15; 5:1,8-9

tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kape narmamə. Ror pən, rikin rehuə tuk ətawə, kini kitawə kharkun nisətəgtəyən iran. ¹⁸ Meinai In min, In rimirəhpikin nipig ətən ye nipig yame Setan rimivəhsi-pən vəhsi-pən kimin, kini ye norien kirikianə əmə min, nipig Setan ravəhsi-pən vəhsi-pən kimi narmamə ai taktakun, kini Yesu rirkun nasituyen irəriə.

3

Yesu In yerpərig rapita Moses

¹ Piak minə mine nowinik minə. Kughen rimnokrən kwis kin ətawə-m kimia mə tukhavən ye rao ye neai, mərəhu karin ətawə mə kafan narmamə minə. Meinai Yesu ramasitu məknakin irətawə, rikimia tukraməsik pik Yesu a, In aposol mine hae pris kape nhatətəyən kapətawə. ² Kughen rimivəh-si haktə Yesu mə In tukror wok e, kini In rimnor nəkwai Kughen ye narimnar m-fam, rəmhen kin yame Moses kupan rimnor nəkwai Kughen ye kafan wok minə fam,

“In mamarha huvə tuk nimə kape Kughen, in e narmamə kape Kughen.” *(Nam 12:7)*

³ Iriu kwis kimiwor nəkwai Kughen, mərig ratuatuk mə tukəgnəgin Yesu rapita Moses, rəmhen kin yame kaməgnəgin yermamə yame ravhirəkin nimə rapita nimə yame ravhirəkin. ⁴ Kini nimə minə fam, narmamə kamhavirəkin. Mərig Kughen rimnərəhu-pə narimnar m-fam. ⁵ Moses in yorwok kirik ye nəkwai nimə kape Kughen, yame ramor nəkwai, mamarha huvə tuk nimə kafan- in e narmamə kape Kughen minə. Kini narəyən kape Moses in ramor nuhpikinien kin narimnar yame Kughen tukripihajoun kwasig. ⁶ Kristo, In min rimnor nəkwai Kughen. Mərig pəh nien mə In yor wok əmə kirik rəmhen kin Moses. In Tini, kini In ravəh nehuəyən tuk narmaruyen ye kafan nimə. Kini tukmə kitawə kasətgah, misarkut mə tuksərer timentim tuk nar yame kitawə kwəsərəhu-pən nətərigien kapətawə iran, kini misagien tukun, kini nəfrakisien mə kitawə e, narmamə kafan, kitawə kisəmhen kin kafan nimə.

Taksərip tim tim əmia minə ye nhatətəyən kapəmia

⁷ Ror pən, pəh kisəri-pən nəgkiarinen yame Nanmin kape Kughen ramni mimə, “Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarinen,

⁸ mhapəh nisorien kapəmia kapə riskai pik, rəmhen kin ripmiə minə kimisor məknakin kupan, misəsik nəkwai Kughen nipig kimnharap əsigəvin Kughen ye tipəvsik.

⁹ Kughen ramni mə,

“Kin aikin a, ripmiə minə kimisəkeikei kimi Yo mhamə tuksəm-ru kafak nəsaninien, nar apnapig iriə kimisəm nimtətien yamə mine yimnor ¹⁰ mivəh newk foti.

Kini Yo jakor niemhaa kimi əriə, mamni mimə,

“Rikiriə ramvən isok tuk Yo nipig m-fam, misəpəh swatuk kafak.”

¹¹ Niemhaa rimnhai Yo, yimivəh kwəsəsu mimə,

“Iriə e to khapəh nhavənien a ikin yame jakvəhsi-pən kimi narmamə mə tukhavən misapis ikin.” ’ ’* *(Sam 95:7-11)*

¹² Piak minə mine nowinik minə, takasərig əmia tuk nar e. Sor mə rikimia tukripəh nahasien mor əmia nakamir ye kapəmia nhatətəyən mhaukreikin-pən əmia tuk Kughen yame Ramragh. ¹³ Mərig nipig m-fam, tukmə nakhavəh kwənmhaan tukun, takasəkeikei

2:17: Hib 5:2 **2:18:** Hib 4:15 **3:1:** Rom 8:28 **3:6:** Hib 3:14; 4:14; Rom 11:22 **3:6:** 1 Kor 3:16; 1 Pita 2:5 * **3:11:** Ol Sam 95 raməvsao kin kaha tu yamə mine Moses rimikir-yerhav əriə apa Ijip. Kimnisarə ye tipəvsik, mhamə ta mə Kughen rimnəpəh əriə, misarar, mhani hah Kughen. Kini Kughen rimivəh-si-pən narpinien kimi əriə tukun, minə iriə to khapəh nhavənien misarə apa tanə huvə yame In rimirpen ta mə kape nəmə Isrel. Nakəm stori iran ye Eks 17:1-7, Nam 14:1-30, mine Nam 20:1-13.

mhavəhsi-haktə nərigien kapəmiə minə pəh təvhagə has tukri:pəh neikuəyen irəmiə, mamor kapəmiə kapə riskai, mamor minə nakhapəh nisərigien nəgkiarien kape Kughen. ¹⁴ Meinai tukmə kitawə kisərer tim tim miseriaji-pən infamien, misətatə ye Kughen rəmhen əmə kin yame nipi:g kimisətatə pə pə əmə iran, in e ramhajoun-pən mə kitawə kisə wok kwis kitawə Kristo. ¹⁵ Rəmhen kin yame kwəni ta kimə, “Taktakun əmə, takasəkeikei misətarig kin kafan nəgkiarien, mhapəh nisorien kapəmiə kapə riskai pik rəmhen kin ripmiə minə kimisor, mhavəhsi-pən nimetairiə kimi Yo.”† (Sam 95:7-8)

¹⁶ ?Kini ni-pa mine kimisərig pawk nəgkiarien kape Kughen mhapəh nisorien? Iriə e Moses rimikir ərhav əriə apa Ijip. ¹⁷ ?Ni-pa minə e kimisor Kughen niemhaa rhai mivəh newk foti? Iriə e nəmə kimisor norien has, kini mhamir mhamhə apap ye tipəvsik. ¹⁸ ?Kini ni-pa minə e Kughen rimnəgkiar irəriə, mivəh kwəsu mə iriə to khapəh nhavəniēn ikin Kughen ravəhsi-pən napisien kimi narmamə ikin? In rimnəgkiar ye narmamə yamə mine kimisəsik nəkwān. ¹⁹ Kini kitawə kisəm mhamə iriə kimiseinein nivəniēn ikin kamapis ikin meinai kimnhapəh nishatətəyen iran.

4

Ikin kavəh nimraghien tuk Kughen ikin

¹ Mərig kitawə e, Kughen rimirpen mə kitawə tukharkun nhavəniēn ikin kavəh nimraghien tuk Kughen ikin. Kini promes e, raməmīr hanə, maməhitə tuk ətawə. Ror pən, pəh kitawə tukasərig ətawə, kini mhagin, tamə kitawə kirik ripəh nivəhyen nimraghien a. ² Meinai kitawə kwəsərig ta Nəvsəoyen Huvə mə Kughen rimnor apnəpeinə ye ikin kirik tuk nimraghien kapətawə, rəmhen kin yame kaha kapətawə minə kwəsərig ta.* Mərig nəgkiariēn a ripəh nasituyen irəriə meinai iriə kimisərig əmə, mhapəh nishatətəyen iran. ³ Meinai kitawə yamə mine kishatətə iran mharkun nhavəniēn imə, ikin kavəh nimraghien tuk Kughen ikin. Mərig ye nikarin kape narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen iran, Kughen ramni mīmə, “Niemha rimnhai Yo, yimivəh kwəsu mīmə,

‘Iriə e to khapəh nhavəniēn a ikin jakvəhsi-pən napisien kimi narmamə ikin.’” (Sam 95:7-11)

Kughen rimnor tokrei tanə, ai minor apnəpeinə pawk ta ye kwənmhaan kavəh nimraghien tukun ikin, mərig rimini-əhu kaha tu minə mə tukhapəh nhavəniēn aikin.

⁴ Kitawə kharkun mə rimnor apnəpeinə ta ye kwənmhan kape napisien, meinai Nəkwəkwə kape Kughen raməgkiar ye Sabat mīmə,

“Kughen rimnor ta narimnar ai, kini ye nipi:g yame ror seven kin, In rapis mipəh norien narimnar.” (Jen 2:2)

⁵ Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni minə nəgkiariēn pisin kirik mīmə, “Iriə e to khapəh nhavəniēn a ikin yame jakvəhsi-pən kimi narmamə mə tukhavən misapis ikin.” (Sam 95:11)

⁶ Ror pən, ikin kavəh nimraghien tuk Kughen ikin a, in raməmīr hanə mə narmamə tukhavən ikin. Mərig narmamə kupan tiksīn yamə mine kimisərig Nəvsəoyen Huvə, kimisəpkərhav ye kwənmhaan kavəh nimraghien ikin, meinai kimisəsik nəkwai Kughen.

⁷ Kini ror tu kwənmopin, Kughen rimnərəhu-pən nipi:g kirik minə tuk nivəniēn ikin kavəh nimraghien tukun ikin. Nipi:g ai, in e taktakun. Kughen rimini ta ye nəkwəkwə kape King Deved nəgkiariēn e yamə yakwərai ta mīmə,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətarig kin kafan nəgkiariēn, mhapəh nisorien kapəmiə kapə riskai pik.” (Sam 95:7-8)

† **3:15:** Raməvsəo minə kin kaha tu yamə mine Moses rimikir-yerhav əriə apa Ijip. **3:16:** Nam 14:1-35 **3:17:** Nam 14:29; 1 Kor 10:1-13 * **4:2:** In ikin e, raməvsəo kin kaha minə iriə Moses kimiseriwək apa ye tipəvsik.

⁸ Rikimia tukrəsik-ru kwən e Josua kupan. To Josua rīpivəhsi-pən napisien kimi əriə ye nīpig in rīmīkir əriə mhavən Kenan, Kughen to rīpipəh nīni-pən-mīnien mə tukrəəhu nīpig kīrik kape nīvənien ikin kavəh nīmraghien tukun ikin.† ⁹ Kini ror məkneikin, In rīmīni nīpig pīsīn kīrik mīn, nīpig a raməmīr hanə tuk kafan narmamə mīnə mə tukhavən mhavəh nīmraghien. Ye norien kīrikianə əmə mīn, Kughen rīmnapīs ye kafan wok mīnə kupan, ye Sabat. ¹⁰ Meinai yermamə yame ramvən imə mə tukrīvəh nīmraghien e, in tukrapīs ye kafan wok rəmhen kīn yame Kughen rīmnapīs ye kafan wok kupan.

¹¹ Tuk nar ai, kītwə tuksarkut pīk mhamə tukhavən imə mhavəh nīmraghien e. Rīpəh nīhuvəyən mə kītwə kīrik tukrəri-pən norien kape nəmə kupan yamə mīne kīmīsəsīk nəkwai Kughen mamhamīr. ¹² Meinai nəgkiarien kape Kughen, in ramragh mamor wok. In rəmhen kīn nao yame resrə ye nīkarīn mīr. In rīrkun nərīpraiyən mor əpu nətərigien mīnə mīne rīkīn pīsīn pīsīn ye narmamə, rəmhen kīn yame nao ramhoprai nīkəkri jir mamor əpu ikin rīrpīn ikin mīne nunu. In rīrkun nəkīriən nətərigien mīnə mīne rīkī yermamə mīnə. ¹³ Kughen raməm narīmnar fam ye tokrei tanə rəmhen kīn yame kīmnrāi kwəskwəh kəpəkīr kīn, kaməm fam. Kini kītwə tukasəkeikei mhanī-ərhav fam əgkap narīmnar yamə mīne kīmīsor kimi Kughen.

Yesu In rīmauə hae pris yame rhuvə rapita, meinai nar apnapīg mə In Kughen, mərig rīmauə ye tokrei tanə

¹⁴ Ror pən, pəh kītwə tukharaptəəkīn tīm tīm nhatətəyən kapətawə yame kītwə kamhānī-ərhav, meinai kītwə kharkun mə kapətawə aikīn hae pris yame In rhuvə pīk. In e, Yesu, Ji Kughen, yame ruavən ta apa ye rao ye neai. ¹⁵ Meinai kapətawə hae pris, In pris kīrik yame rīrkun huvə rīkītwə, mīrkun mə kītwə khapəh nīsəmhenien. In rīrkun məkne meinai narīmnar fam yame kamharap əsigəvīn ətawə ye nīmraghien kapətawə kwənharap əsigəvīn ta In ye kafan nīmraghien. Mərig nar kīrikianə əmə e, In rīmīpəh norien təvhagə has. ¹⁶ Tuk nar ai, pəh kītwə tuksətghah tuk nīvənien ipakə tuk jea kape King e yame ramautə-pə kīn kafan nīhuvəyən kimi ətawə. Kini ikin aikīn a, In rīkīn tukrehuə tuk ətawə, kīnī mīvəhsi-pə nīhuvəyən kimi ətawə yerkin agien, ye nīpig əutən mīnə.

5

¹ Kītwə kharkun mə nīpig m-fam Kughen ramrīpen yermamə kīrik ye narmamə mīvəhsi-haktə in mə tukruə hae pris, mə in swatuk kape narmamə tuk nīvənien tuk Kughen. In ravəhsi-pən atuə kīn narīmnar kapətawə kimi Kughen, kīnī in mavi nītə tuk kapətawə norien has mīnə. ² Kini hae pris in mīn in yermamə rəmhen kīn ətawə, in ramor rīmar əmə tuk narmamə, nar apnapīg iriə kīseinein əgkap nar yame ratuatuk, mīsapta kīn swatuk. In ramor rīmar tuk əriə meinai in mīn rīpəh nəmhenien, ³ mamor təvhagə has. Kini maməkeikei mīvi nītə tuk təvhagə has kafan mīne kape narmamə.

⁴ Kini kwən kīrik to rīpəh nīvəhsi-haktə-atukien in mə in hae pris. Nīkam. Kughen tukraməkeikei mokrən kīn kafan kīrik yermamə mə tukror wok e, rəmhen əmə kīn yame rīmnochrən kīn Eron kupan mə in pris kīrik. ⁵ Ror pən, Kristo rīmīpəh nīvəhsi-haktə-atukien In mə In hae pris. Mərig Kughen rīmīrpen In, kīnī mīni-pən tukun mīmə, “Ik narīk.

Taktakun ai yakwauə rīmīm atuatuk.”

(Sam 2:7)

⁶ Kini Nəkwəkwə kape Kughen rīmni mīn mīmə,

“Ik pris kīrik nəkəmhen kīn Melkisedek kupan,

Kīnī Ik takamor wok kape pris kape rerīn.”

(Sam 110:4)

† 4:8: Stori e raməmīr ye Dut 31:7; Jos 22:4. 4:10: Jen 2:2; Hib 4:4 4:12: 1 Pita 1:23; Aes 49:2; Rev 19:13-15; Jon 12:48 4:12: Aes 55:11; Jer 23:29 4:12: Efes 6:17 4:12: 1 Kor 4:5 4:13: Rev 2:23 4:14: Hib 7:25 4:16: Eks 25:18-22; Lev 16:2,14,15; Hib 9:5 5:1: Hib 2:17; 7:27; 8:3; 9:9 5:2: Hib 2:17-18 5:3: Hib 4:15; 7:28 5:3: Lev 9:7; 16:6-15; Hib 7:27; 9:7

⁷ Ye nımraghien kape Yesu ye tokrei tanə e, In rımnaməhuak kimi Kughen, mamasək apomh, nehe nımrin rımnaiyu kini mamaiyoh kin nasituyen kimi Kughen yame rırkun nıvəh-mıraghien In ye nımhəyen. Kini ramsiai Kughen, marar mamor nəkwān. Tuk nar ai, Kughen rımnərig In. ⁸ Nar apnapig mə Kristo in Ji Kughen, mərig rımnərig nəmhəyen. Nəmhəyen yame In rımnərig rımnhajoun in kin norien nəkwai Kughen, ⁹ kini rımauə yemə atuatuk, kini mor swatuk kape nıvəh-mıraghien kafan narmamə yamə mine kasor nəkwān. Mampik huvə əriə kape rerin. ¹⁰ Kini Kughen rımıvəhsi-pən nhag e kimin mımə In hae pris rəmhen kin kwən a Melkisedek kupan.

Takhapəh nhamirien

¹¹ Kimawə yakhavəh nəgkiarieren rehuə mə jakhani-pre tuk əmiə, mhamə Yesu In hae pris rəmhen kin Melkisedek kupan. Mərig rəutən pik tuk nhopraiye nəgkiarieren m-fam tuk əmiə, meinai kimiə naksarpah pik tuk nərigien nar kirik mharkun. ¹² Kimiə nımishatətə tu pik, kini rhuvə mə kimiə takpihauə ta nəmhajoun minə kape nəgkiarieren kape Kughen. Mərig nıkam, kimiə naksəpəh. Kini taktakun ai, tukaməkeikei kamhajoun min əmiə, ririkakun min ye nuknei nəgkiarieren minə kape Kughen. Nəfrakisien e, kimiə nakwəsehuə ta mə taksən nəviginien skai, mərig naksəmhen əmə tuk nəmahyen. ¹³ Mərig narmamə yamə mine kasəmaah hanə, iriə kwajikovə əmtəmtə minə - khapəh nhavəs-huvəyen nirkunien tuk swatuk yame ratuatuk. ¹⁴ Mərig nəviginien skai ne narmamə yamə mine kapəriə nirkunien ruəmruə ta, mamhawhai-pən nətərigien kapəriə mə tukharkun yame rahas mine yame rhuvə kini masor yame rhuvə in əmə in əmə.

6

¹ Ror məknei, rhuvə mə kitawə tukasəkeikei misarkut pəh rikitawə rımrūə; pəh khapəh nharerig-pənien tuk nuknei nhajounien kape Nəgkiarieren Huvə kape Yesu Kristo yame kwəsərig ta. To khapəh nhavirəkin-əməyen nuknei nımə nıpig m-fam. In e, tukhapəh nhani-əməyen mə narmamə tukasəkeikei misəpəh swatuk yame ramkir-pən əriə ye nımhəyen, mamhani nəfrakisien ye Kughen. ² Kini pəh khapəh nıshajounien nar kirikianə əmə rəmhen kin baptaes, uə norien kape nərəhu-pənien kwermi jir ye kapən kapə yermamə məhuak tukun, uə nıpig yame narmamə tukhamragh min ye nımhəyen kapəriə, uə nıpig yame Kughen tukrıvəhsi-pən narpinien rerin kimi narmamə. ³ Nıkam. Pəh Kughen tukrasitu irətawə mor ətawə kharkun fam.

⁴⁻⁶ Mərig narmamə tiksın kwənhauə ta ye nıkhakien, mwəsən əsigəvin ta nəviginien yame ramsi-pən ye rao ye neai, minhavəh ta Nanmin kape Kughen yerkiria mine nıhuvəyen ye Nəgkiarieren kape Kughen, mwəsəm ta nəsaninien kape narmaruyen kape Kughen yame tukripiuə, məkneikin, mhamir misəpəh. Kini swatuk rırkək tuk əriə tuk nararien ye nərigien kapəriə tuk nırerig-pəyen tuk Kughen. Meinai iriə kwəsəri-pən swatuk kirikianə kape narmamə yamə mine kimisəsik-pən Ji Kughen ye nai kamarkwao kin, misarh iakei iran ye nımri mirh.

⁷ Nımoptanə yame ravəhs-huvə nəhig yame ramip nıpig m-fam, mamor nəviginien ramor kwənkwan, nımoptanə a ravəh mıragh narmamə yamə mine kasəsim aikin a. Kini Kughen ravəhsi-pən nıvhuəyen iran. ⁸ Mərig nımoptanə yame nar huvə kirik rırkək iran, mamor əmə kapir-iapir mine mənvhirik has minə, nımoptanə a rıpəh nıhuvəyen tuk nar kirik. Kughen ravəhsi-pən nahasien iran, kini tuk Nıpig Kwasig, tukrıvaan əru.

⁹ Eh, kimiə yame yaksorkeikei pik əmiə. Nar apnapig mə yaksəgkiar məknakin kimi əmiə, mərig yakharkun huvə mə kimiə nakhapəh nısəmhenien kin nımoptanə has a. Yakharkun huvə mə kimiə nakamhavəh narımnar minə e yame rhuvə rapita, yame Kughen ravəhsi-pre kimi əmiə meinai In rımıvəh mıragh əmiə. ¹⁰ Kughen tukripəh

narukinien wok yamə mine nımnsor, meinai Kughen, kafan norien ratuatuk əmə nıpiğ m-fam. Kini In tukriyəh norien nar apnapıg ye norien huvə kape norkeikeiyen yame nımisor kımın, masor ai taktakun, nıpiğ naksasitu ye kafan narmamə minə.
¹¹ Yaksorkeikei mə kımıə m-fam takharpın ye norkeikeiyen yame nakasor mamhavən infamien rıkək, mə takhavəh nar yame naksərəhu-pən tım tım nətəriğien kapəmiə iran.
¹² Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kımıə taksarpah, məriğ yaksorkeikei mə takhavəh norien kape narmamə yamə mine kımısaiyu kupan. Iriə kımışatətə tım tım ye Kughen kini masor nətəriğien kapəriə rapomh. Masor məknakin, taktakun ai, iriə kwənhavəh ta narımınar yamə mine Kughen rımırpen ta mə kapəriə.

Promes yame Kughen ramni raməmır rerin

¹³ Nıpiğ Kughen rımını-pən promes tuk Ebrahim, nhag kirik mın rıkək yame tukriyəh kwəsu iran, meinai nhagin Kughen In yerpıriğ pik rapita nhag minə fam. Ror pən rımivəh atuk əmə kwəsu ye nhagin mımə,

¹⁴ “Yo jakvəhsi-pre kafak nıvhuəyen kımik, rehuə.

Yo jakor kafam kwənərəus tukripsaah.”

(Jen

22:17) ¹⁵ Meinai Ebrahim, kafan nətəriğien rapomh, in rımıwhin mivən meriaji nıpiğ rımivəh narımınar yamə mine Kughen rımırpen ta mə tukriyəhsi-pən kımın.

¹⁶ Nıpiğ yermamə ravəh kwəsu ye nhag yemehuə kirik kafan, kini kwəsu a ramərkis kafan nəgiarien rıpan. Kini narmamə tukasəkeikei mamhani nəfrakisien ye kafan nəgiarien. To khapəh nisotgoh-minien tukun. ¹⁷ Ye swatuk kirikianə əmə mın, Kughen rımivəh atuk kwəsu ye nhagin meinai In rorkeikei mə tukror narmamə yamə mine tukhavəh narımınar yame In rımırpen əriə mə tukharkun huvə mə kafan nətəriğien tukriyəh nukreikinien tuk nıpiğ kirik. ¹⁸ Kughen ravəh kwəsu məkna mə tukriyəhsi-haktə nətəriğien kapətawə, yamə mine kımısaiyu ətgin In. Kini pəh kitawə tukharaptərəkin tım tım norien a yame Kughen rımivəhsi-pə ta kımı ətawə, mə kitawə tuksətiğtə ye promes minə kafan. Nıpiğ tukmə Kughen rımırpen nar kirik mə tukror, mivəh kwəsu tukun, to rıpəh mın nukreikinien tuk nıpiğ kirik, meinai,

“Kughen to rıpəh neikuəyen nıpiğ kirik.”

(Nam 23:19)

¹⁹ Kitawə kwəsərəhu-pən tım tım kapətawə nətəriğien mə tukhavəh narımınar minə a, ror məkneikin mə in rəmhen kın angka kirik yame ravi tım tım kapətawə nımraghien, mə nar kirik tukriyəh nəsuə-əsuəyen kın mivi ta ətawə. Rəmhan əmə mə angka e raməmır hanə apa İkin Ramərhakə İkin, apa ye rao ye neai, İkin neipən raməker əswasig İkin.
²⁰ İkin a, Yesu rımavən atuə kın kapətawə İkin, mə tukrəhitə ye swatuk kapətawə. In ruauə ta rəmhen kın hae pris, rəmhen əmə kın pris e Melkisedek kupan. Kini In ravəh wok e kape rerin.

7

Melkisedek, king kape natuatukien, mine nəmərinuyen, mine hae pris yame ramor wok kape Kughen

¹ Kwən e, Melkisedek, in king kape Salem, kini in pris kupan kape Kughen yame in Yerpıriğ pik.* Kupan, Ebrahim rımavən mamarowagin iriə king minə, kini mapita əriə, kini mırerig muə. Melkisedek in rımavən məm Ebrahim ye swatuk, kini in maməhuak mamaiyoh Kughen mə tukriyəhsi-pən nıhuvəyen kımı Ebrahim. ² Kini Ebrahim rımivəhsi-ta taet ye kafan narımınar mivəh-si-pən kımı Melkisedek. Melkisedek e, nhagin, nıpran e “King kape Natuatukien.” Kini nhag kirik mın e, kamokrən kın kımə, King kape Salem, nıpran e ramni mımə, “King kape nəmərinuyen.” ³ Nəkwəkwə

6:10: Mat 10:40,42 6:11: Hib 3:6 6:12: Hib 13:7 6:12: Jem 1:3; Rev 13:10; 14:12 6:12: Hib 10:36
 6:15: Jen 21:5 6:16: Eks 22:11 6:17: Rom 4:16 6:17: Nam 23:19; Taet 1:2 6:19: Fil 3:12 6:19: Lev
 16:2; Hib 9:2,3,7 6:20: Hib 4:14 6:20: Hib 2:17 6:20: Hib 5:16 * 7:1: Stori kape Melkisedek raməmır
 ye Jen 14:17-20.

kape Kughen rīpəh nəvsaoyen kīn rīmni mīne nīsini mīne kwənərəus kafan. Kīni mīpəh nīniyen nīpīg yame rīmnaḥa iran, mīne nīpīg yame rīmamhə iran. Rəmhen əmə kīn yame in rīmīpəh nīmḥəyen, in mamor hanə wok kape pris. Ror pən, in rəmhen kīn Ji Kughen yame in pris kape rerin.

⁴ Rīkim tukramuh-ru Melkisedek in yemehuə kīrik. Nar apnapīg mə rīptawə e Ebrahim in yemehuə, mərīg in ramsiai pīk Melkisedek mīvəh-si-pən kafan nar huvə mīnə kīmin rəmhen kīn taet. ⁵ Kitawə kharkun mə ye newk mīnə fam, nəmə Isrel iriə kasəkeikei mhavəhsi-pən kapəriə taet kīmi kwənərəus kape Livae, iriə e pris mīnə, rəri-pən əmə yame loa ramni. Nar apnapīg mə pris mīnə, iriə mīn kwənərəus mīnə kape Ebrahim, mərīg nəmə iməriə ikin iriə kasəkeikei mamhavəhsi-pən taet kīmi əriə. ⁶ Mərīg Melkisedek e, pəh nien mə in kwənərəus kīrik kape Livae. Mərīg in ravəh taet mīnə kape Ebrahim. Kīni in mīvəh-si-pən nīhuvəyen kīmi Ebrahim e yame Kughen rīmīrpen. ⁷ Ratuatuk əgkəp mə yermamə əmə yame in yerpīg tukrīvəhsi-pən nīhuvəyen kīmi yermamə yame in ye tanə. Melkisedek ravəhsi-pən nīhuvəyen kīmi Ebrahim, ramhajoun pən mə in yerpīg, kīni Ebrahim in ye tanə. ⁸ Kīni pris yamə mīne kamhavəh taet, iriə narmamə əmə yamə mīne tukpihamhə. Mərīg Melkisedek e, in ravəh taet, kamni kīmə in ramragh rerin. ⁹ Livae mīne kafan kwənərəus, iriə e kamhavəh taet kape nəmə Isrel, mərīg kīrkun nīniyen mə nīpīg rīpriə Ebrahim rīmīvəhsi-pən taet kīmi Melkisedek, kafan mīn kwənərəus, iriə mīn kīmhavəhsi-pən taet a iriə mīn, ¹⁰ meinai ye nīpīg Ebrahim rīmīvəhsi-pən taet kīmi Melkisedek, kīni ai Livae rīsī-pən ye kwənərəus kape rīpni Ebrahim.

Kristo in rəmhen kīn Melkisedek

¹¹ Nar apnapīg Loa kape Moses ramni mə pris mīnə tukhasi-pən ye kwənərəus kape Livae, mərīg pris mīnə a kīseinein norien mə narmamə kīsatuatuk ye nīmri Kughen. Ror pən, pris mīn kīrik tukraməkeikei muə, yame pəh nien mə in kwənərəus kape Eron mīne Livae, mərīg in pris rəmhen kīn pris a Melkisedek. ¹² Tukmə nīpīg kīmə tukukreikīn norien kape nīrpenien pris, tukaməkeikei kukreikīn mīn loa. ¹³ Tukaməkeikei kor məknaikīn meinai kitawə kasəgkiar ye Yermaru kapətawə yame rīsī-pən ye kwənərəus yame rīpəh norien wok kape pris yamə mīne khavaan əru nar mīragh mīnə ye tebol ye nəkwai Nīmə Ehuə kape Kughen. ¹⁴ Kitawə kwənharkun ta mə Yesu Yermaru kapətawə in rīmasi-pən ye kwənərəus kape Juda, kīni nīpīg Loa kape Moses raməgkiar kīn wok kape pris mīnə, pa rīmə raməgkiar ye kwənərəus kape Juda. ¹⁵ Mərīg rhuvə əmə, meinai kitawə kharkun mə pris kīrik ruauə ta, yame in rəmhen kīn pris a Melkisedek. ¹⁶ In rīmauə pris, mərīg pəh nien mə Loa ramni mə kwənərəus kafan iriə pris mīnə. In ramor wok kape pris ye nar kīrik yame rəsanīn rapita Loa, in e, nəsanīnien kape nīmraghien kafan yame infamien rīkək. ¹⁷ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Ik takamor wok kape pris kape rerin.

Ik pris kīrik rəmhen kīn Melkisedek kupan.”

(Sam 110:4)

¹⁸ Kīmnəpəh loa kupan, meinai kafan nəsanīnien rīkək, in rīpəh nasituyen ye nar kīrik. ¹⁹ Meinai loa a reinein norien yermamə kīrik mə in ratuatuk ye nīmri Kughen. Kīni taktakun ai, norien pīsīn mīn kīrik yame rhuvə rapita, in ravəh tamhekīn, mə kitawə tuksərhū-pən kapətawə nətərigien iran. Kīni in swatuk kapətawə tuk nīvənien ipakə tuk Kughen.

²⁰ Kughen rīmīrpen mə Kristo tukror wok kape pris kape rerin, kīni mīvəh kwəsū mə kafan nəgkiarien tukrīpam. Mərīg nīpīg rīmīrpen pris mīnə tīksīn, in rīpəh nīvəhyen kwəsū. ²¹ Mərīg Kughen rīmīvəh əmə kwəsū nīpīg In rīmīrpen Yesu mə In pris. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

7:3: Sam 110:4 **7:4:** Jen 14:20 **7:6:** Jen 14:19,20 **7:8:** Hib 5:6 **7:11:** Hib 7:18,19; 8:7 **7:14:** Jen 49:10; Mat 1:3; 2:6; Rev 5:5 **7:16:** Jon 1:4; 5:26; Hib 7:25 **7:18:** Rom 8:3; Gal 3:21; Hib 9:9; 10:1 **7:19:** Rom 3:20 **7:19:** Hib 4:16; 10:22; Jen 4:8

“Yermaru ravəh kwəsu kirik,

kini to kipəh nukreikinien nərigien kafan. Kini mīmə,
‘Tk takamor wok kape pris kape rerin.’ ”

(Sam 110:4)

²² Nəgkiarien e ramhajoun pən mə promes yame Kughen rimnor irətawə, yame Yesu rimnor ruə mor nəfrakisien kin, in rhuvə pik mapita promes akwas yame Kughen rimini.

²³ Kupan, pris minə iriə khapsaah. Mərig kirikianə tukramor wok mor wok mīpimhə. Kirik ravəh tamhekīn, mor wok mamvən, mīmhə. Iriə khapəh nisorien wok kape rerin.

²⁴ Mərig Yesu, In tukror wok kape pris kape rerin, meinai In ramarə rerin. ²⁵ Ror pən, In rirkun nivəh-miraghien ətawə yamə mine kamharpin kitawə min mhamə tukhavən tuk Kughen, meinai In ramragh rerin, maməgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen.

²⁶ Ror pən, In ruauə hae pris yame In rəmhen tuk nasituyen irətawə. In ramərhakə, matuatuk huvə. In ripəh norien norien has. In ror pisin əgkap ye narmamə, meinai iriə kasor norien hah. Kini In rapita əriə yamə mine kisarə apa ye rao ye neai. ²⁷ In ror pisin ye hae pris minə tiksīn. Nīpig m-fam, iriə tukasəkeikei misəkupan mhavi nitə tuk təvhagə has yame iriə atuk kimisor, kwasig ikin, kipihavi nitə tuk təvhagə has kape narmamə minə tiksīn. Mərig nīpig Yesu rimneighan kin mə tukor sakrefaes ye kafan nimraghien, mikirikianə əmə, in rəmhen məkwakw. ²⁸ Loa in ravəhsi-haktə pris yamə mine khapəh nisəmhenien. Mərig kwəsu kape Kughen, yame rimikwasig kin loa, in mivəhsi-haktə Tini e yame rhuvə məmhen tuk norien wok e kape rerin.

8

Yesu in hae pris in rhuvə rapita narmamə yamə mine kimisor wok kape hae pris kupan

¹ Nuknei nəgkiarien yame yakamhani in e: Kapətawə kirik aikin hae pris yame ror məkna. In rinəkwətə ta ye kwermi Kughen Yermaru matuk apa ye rao ye neai. ² In mamor wok apa Ikin ramərhakə Ikin ye rao ye neai. In e Nimə Tapolen əfrah yame Kughen rimivi, pəh nien mə yame yermamə rimivi.

³ Kimivəhsi-haktə fam hae pris minə kupan kimə tukhavəhsi-pən narimnar kimi Kughen mhavi nitə. Ye swatuk kirikianə əmə min, kapətawə e hae pris, In min tukraməkeikei mivəh-si-pən sakrefaes kimi Kughen. ⁴ Nīpig rimnamarə ye tokrei tanə, to khapəh nhaniyen mə In pris, meinai loa ramripen kwənərəus pisin kirik mə iriə pris minə, kini iriə kasor wok kape pris. ⁵ Nimə Tapolen yamə mine pris minə kasor wok ikin ye tokrei tanə in nanmi nar yame ramsigovin nimə apa ye rao ye neai. Ror pən, nīpig Kughen rimini-pən tuk Moses mə tukriivi Nimə Tapolen, in rimnor kwirig kimin mīmə, “Takaməkeikei maməm huvə mə takor narimnar minə e ratuatuk məmhen ye kafak mak yame yimnor mamhajoun ik kin apa faktə ye tukwas.”

(Eks 25:40)

⁶ Mərig taktəkun ai, Yesu In hae pris kapətawə, In rivəh kafan wok yame rhuvə rapita wok kape pris kupan minə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yesu In swatuk kape promes vi e, In rhuvə mapita promes akwas minə. Meinai promes vi e, in ramərer haktə ye nəgkiarien yamə mine khahuvə pik.

⁷ Meinai to kipipəh nəm-pəniyen nar has kirik ye promes akwas, to promes vi ripipəh nivəhyen tamhekīn. ⁸ Mərig Kughen rimnəm nahasien kape narmamə kini mini mīmə, “Nīpig aikin tukripiuə,

yame Yo jakor promes vi kape kwənərəus kape Isrel mine kwənərəus kape Juda.

⁹ Promes e tukror pisin ye promes akwas yame Yo yimnor kimi ripriə minə kupan, ye nīpig e yame Yo yimivəh kwermiriə mikir-yerhav əriə khatərhav apa Ijip.

7:22: Luk 22:20; Hib 8:6; 12:24 7:25: Rom 8:34; 1 Jon 2:1 7:26: Hib 2:17; 4:14; 6:20; 8:1 7:27: Lev 9:8; 16:6, 7:27: Lev 9:15; 16:15; Hib 5:1,3 7:27: Efes 5:2 7:27: Rom 6:10; Hib 9:12, 26,28; 10:10; 1 Pita 3:18
7:28: Hib 5:1-2 7:28: Hib 1:2 7:28: Hib 2:10 8:1: Hib 1:3; 2:17; 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 9:11; 10:12; 12:2
8:2: Hib 3:6; 10:21; 1 Pita 2:5; Rev 13:6 8:2: Hib 9:11, 24 8:3: Hib 9:14 8:5: Kol 2:17; Hib 9:23 8:6: Hib 8:8,13; Luk 22:20; Hib 7:22; 9:15; 12:24 8:7: Hib 7:11, 18; 10:1

Yo jakor promes vi, meinai iriä kimmhapäh nharaptäräkinien promes yame yimnor
 kimi äriä kupan, kini ror pän yimukreikin-pän nimeitak kimi äriä.
 10 Kini Yo, Yermaru, yakamni-ärhav mimä, ye nipig yame tukripiuä,
 Yo jakor promes vi kirik kimi kwänäräus kape Isrel.
 Jakväh-sipän kafak loa minä ye kapäria kapa,
 kini mirai-pän yerkiria,
 Kini Yo jakuä rämhen kin Kughen atuatur kapäria,
 kini iriä tukhauä kafak atuatur narmamä.
 11 Kini to khapäh nishajounien äriä minä,
 mamhani-pän tuk äriä minä mhamä, ‘Kughen ror mäknei,’
 meinai iriä m-fam tukharkun Yo,
 ririkakun ye narmamä apnapig minä mivän meriaji-pän narmamä yamä mine
 kamhaväh nhag ehua minä.
 12 Meinai rikik rehua tuk äriä tuk kapäria norien yamä mine ripäh natuaturkien.
 Yo jakvähsi-ta norien has minä kapäria,
 Kini rikik tukripäh näsik-minien norien has minä kapäria.” *(Jer 31:31-34)*
 13 Nipig Kughen ramni promes e, mä in promes vi, nipran e mä promes kupan,
 rinäkwäs minaha. Kini nar yame ruauä minäkwäs, ripäh nämhenien, päh nien mä tuk
 tu rikäk.

9

Ikin ramärhakä ikin ye tokrei tanä mine ikin ramärhakä ikin ye rao ye neai

1 Kini nipig promes yame Kughen rimnäkupan mor rimnamarä, narmamä
 tukasäkeikei misäri-pän swatur atuatur kape nähuakien. Kini Nimä Tapolen, in kape
 tokrei tanä e. 2 Nämä kupan kimmhavi Nimä Tapolen a, misor näkwän kirik apa imä
 atuatur, kimmhapir näkwän kiraru. Kwänmhaan kupan, kamni kimä Ikin Ramärhakä
 ikin. Ye kwänmhaan a, kimisärähu-pän nar kamhaukrai haktä laet iran, mine tebol kirik
 yame kamätu-haktä-pän min bred rhakä iran. 3 Kimivi-äswasig neipän ye kwänmhaan
 yame ramkwäs sig. Kini kwänmhaan a kamni kimä Ikin Ramärhakä Egkap Ikin. 4 Ikin a,
 nar kirik aikin kimmnor kin gol, yame kamätu-pän nimar nai pien-pien iran, kivaan. Kini
 ikin a, Bokis kape Promes ramkwätä ikin. Bokis a, kimmnor apa imä kin nai; kini iruä
 kimmnor kin gol. Kini ye näkwai Bokis a, botel kirik aikin kimmnor kin gol, kimmhargin-pän
 kwänmop bred nhagin e “manä” iran, mine kaskin kape Eron, yame kupan Kughen
 rimnor räpirpir min. Kini kapier mir kiraru aikin, yamä mir kwätütütä, yame kimirai-
 päpän natuakämien ten iräriu. 5 Kini yerpirig ye kapän kävhao Bokis a, nanmi jerubim*
 kiraru aikin yamä mir kawor nimtätien ye nikhakien kape Kughen. Tämärmäriu
 rhorukin kapän kävhao bokis a, ikin hae pris ramätäg-pän nitä mä tukririsin tävhagä has
 yamä mine narmamä kimisor. Märig to yakpäh nhopraiye niprai narimnar minä a.
 6 Nipig pris minä kimisätu huvä fam narimnar minä a, kharkun nivänien imä ye
 kwänmhaan yame ramäkupan, masor wok kape nähuakien; 7 märig hae pris, in ämä
 rirkun nivänien ime Ikin Ramärhakä Egkap ikin. Ye newk kirikianä, in rirkun nivänien ye
 nipig kirikianä ämä. Kini nipig tukmä ramvän, in tukramäkeikei miväh nitä, mirisin kafan
 tävhagä has mine tävhagä has yame narmamä minä tiksän kimisor mhapäpän nharkunien
 mä kimisor tävhagä hah. 8 Ramor narimnar minä a, Nanmin kape Kughen ramha-
 joun mä nipig Nimä Tapolen kupan rimnamärer, swatur rikäk tuk ätawä tuk nivänien
 Aikin Ramärhakä Ikin. 9 In rämhen ämä kin nimtätien kirik yame ramhajoun-pä nipig

9:2: Eks 25:8,9 9:2: Eks 26:33,34 9:2: Eks 25:31-40; Jon 8:12; Rev 1:20 9:2: Eks 25:23-29; Jon 6:35,48
 9:3: Eks 26:31-33 9:4: Nam 17:1-10 9:4: Eks 31:18 * 9:5: Jerubim in agelo kirik kape Kughen ramhen
 kin nar miragh yame ramivä. Em-ru Eks 25:18-22 mine Esek 10:1-20. 9:5: Eks 25:17-22; Hib 4:16 9:6: Nam
 28:2-4 9:7: Lev 16:2 9:7: Lev 16:34 9:7: Lev 16:3,11,14; Hib 5:3 9:7: Lev 16:15 9:8: Luk 23:45; Jon
 14:6; Hib 10:19-20 9:9: Hib 10:1-2

yame kisarə iran ai taktəkun mine. Narimnar yamə mine pris minə kamhavəh-si-pən kimi Kughen, masor sakrefaes kin kimin, khapəh nisəmhenien tuk nərəhu-atuatukien nərigien kape narmamə yamə mine kamhauə ye nəhuakien. ¹⁰ Meinai nəhuakien akwas kupan, in ramhajoun əmə norien ye nikarın kape nəviginien, mine ninimien, mine nəravyen. Narimnar minə a, iriə kape nıprai jir əmə. Kini Kughen rimnərəhu-pən natuakəmien minə a rarə meriaji-pən əmə nıpig yame In rimini promes vi kirik yame rhuvə rapita.

Nıtaw Yesu in sakrefaes kirik yame rhuvə rapita

¹¹ Mərig taktakun ai, Kristo ruauə ta. Kini in hae pris yame rimipik narimnar huvə minə, muauə. Kini In ruavən ime Nimə kirik yame rhuvə məmhen min, rapita yamə apa kupan. Nimə a, pəh nien mə nar kirik yame narmamə kasor, kini pəh nien mə nar kirik kape tokrei tanə yame Kughen rimnor. ¹² Nıpig Kristo rimavən ime Ikin Ramərhakə Ikin, pa rimə rimavən ye newk minə fam, rəmhen kin yame hae pris kupan minə kimisor. Mərig rimavən mikirikianə əmə, nəmhen. Meinai In rıpəh nivəhyen nıtaw nəni mine nıtaw kwaji kau mivən imə mə tukrivəhsita narpinien kape təvhagə has. Nikam. In rimivəh atuk əmə nıtawın, mivən imə, kini In əmə rimivəh nimritawə, mivəh nimri nimraghien rerin kapətawə. ¹³ Ye norien kape promes kupan, kimisətəg-pən nıtaw nəni mine kao, uə nimrawk ye kau yame kimivaan əru ye tebol, kamətəg-pən ye kwən kirik yame rəmkimik ye nimri Kughen mə tukror nımtətien mə nimraghien kafan ruauə minhawən, nəmkimikien rikək iran. ¹⁴ Mərig nıtaw Yesu in ravəh nəsaninien ehua rapita narimnar minə e meinai Kristo In rimnor atuk sakrefaes iran, ye nəsaninien kape Nanmin Rhakə† yame ramarə rerin. In sakrefaes kirik yame ratuatuk əgkap, nahasien kirik rikək iran. Ror pən, nıtawın rivəh nəsaninien rəmhen tuk nəspir-tayen rikitawə tuk norien yamə mine khakir-pən narmamə tuk nimhəyen. Rimnor məknakin mə kitawə‡ tuksətəgah əmə tuk nəhuakien kimi Kughen yame ramragh.

¹⁵ Tuk narimnar yame Yesu rimnor, In swatuk tuk narmamə tuk nivəhyen promes vi. Kughen ramokrən kin narmamə kafan, kini mirpen-pən tuk əriə mə narimnar huvə minə e, kapəriə. Kini narimnar minə e, to khapəh nharkəkien tuk nıpig kirik. Tuksarə rerin. Iriə tukhavəh narimnar minə a meinai nimhəyen kape Kristo in rimnarpın ta təvhagə has kape narmamə yamə mine kisəsik loa kape promes kupan.

¹⁶ To Yesu rıpipəh nimhəyen məkna, to kafan narmamə minə kipihapəh nhavəhyen narimnar huvə yamə mine In rimirpen mə kapəriə. Meinai tukmə tatə kirik rırpen mə tukmə rimhə, kafan nautə tukrivən tuk tını, tatə tukraməkeikei mımhə məkupan, kini ai promes kafan tukruə mor nəfrakisien kin. ¹⁷ Mərig tukmə tatə ramragh hanə, tını to rıpəh nivəhyen nautə kafan. Tukror əmə nəfrakisien kin ye nıpig yame tukrimhə iran. ¹⁸ Tuk narimnar minə e, ye nikarın kape promes kupan yame Kughen rimini, nıtaw nar miragh kirik tukraməkeikei maiyu rhajoun mə nar miragh kirik rimamhə, ror nımtətien mə promes ramarə. ¹⁹ Ror məkneikin mə, nıpig Moses in rimini-ərhav ta nəgkiarien minə fam kape loa kimi narmamə, kini kwasig ikin, in rimivəh tiki sipsip kimnor rəwhao, mine kwermi nai e kamni kimə “hisop” meires-pən ye nıtaw kwaji kao mine nıtaw nəni mine nu, kini mətəg-pən nıtə ye nəkwəkwə kape Loa mine narmamə minə. ²⁰ Kini mini-pən tuk əriə mımə,

“In e nıtaw nar miragh kirik yame rimamhə tuk norien promes kape Kughen ruauə minor nəfrakisien kin. Kini kimiə takasəkeikei mhasiai In, masor nəkwən.” (*Eks 24:8*)

9:9: Hib 5:1; 8:3 **9:10:** Lev 11:2-23 **9:10:** Nam 6:3; Kol 2:16 **9:10:** Lev 11:25,28,40 **9:11:** Hib 10:1
9:11: Hib 8:2; 9:24 **9:12:** Rom 3:25 **9:14:** 1 Pita 1:2,18-19 **9:14:** Hib 10:4 † **9:14:** Ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman, nəgkiarien e “Rhakə” rikək iran. ‡ **9:14:** Ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman, ramni “kimia.”
9:14: Taet 2:14 **9:15:** Luk 22:20 **9:15:** Hib 10:34 **9:19:** Eks 24:6-8

²¹ Ye norien kirikianə əmə mīn, Moses rīmnatəg-pən nītə ye Nimə Tapolen mīne narīmnar fam yame kavəh tuk nəhuakien. ²² Loa ramni mə pris tukraməkeikei mamor-pən nītə ye narīmnar khapsaah, ipakə narīmnar fam, ror nīmtətien mə iriə kwənhauə mīshawən. Kini tukmə nītə rīpəh naiyuyen iran, Kughen to rīpəh nəspirien təvhagə has.

Nitaw Yesu ramarpin təvhagə has

²³ Ror pən, nīpig kīmnor sakrefaes, nītə rīmnaiyu mor narīmnar mīnə a kīshawən. Mərig Nimə Tapolen mīne narīmnar kafan aikin, iriə nanmi nar əmə yame ramor əmə nīmtətien ye narīmnar yame raməmīr ye rao ye neai. Mərig nīprai nar, in apa ye rao ye neai, kini nitaw nar kirik yame rhuvə rapita tukraməkeikei maiyu mor rhawən. ²⁴ Yesu rīpəh nīvənien ime Ikin Ramrhakə Əgkap Ikin kape tokrei tanə e, yame narmamə əmə kīmisor. Nimə a, in nanmi nar əmə kape Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin əfrakis apa ye rao ye neai. Mərig Yesu rīmavən ye rao ye neai, kini taktakun ai, In maməgkiar atuə kīn kapətawə kīmi Kughen ye nīmrīn. ²⁵ Kini nīpig Yesu rīmnor atuk sakrefaes ye kafan nīmrighien, kafan norien ror pīsin ye hae pris mīnə kupan. Ye promes kupan, hae pris tukraməkeikei mīvən ime Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin, mīvi nitaw nar mīragh. Pəh nien mə ramor atuk sakrefaes kīn nitawīn. Kini tukraməkeikei mor məknakin ye newk mīnə fam. Mərig Kristo rīmavən ime Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin ye rao ye neai, mīvəh atuk nitawīn mor sakrefaes kīn mīkirikianə əmə, rəmhen. ²⁶ To Kristo rīpior sakrefaes məknakin ye newk mīnə fam, rəmhen kīn yame pris mīnə kupan kīmisor, to rīpiərig nəmhəyen nīpig rīpsaah rīrikakun ye nīpig Kughen rīmnor tokrei tanə mamvən mamvən. Mərig taktakun ai, kitawə kwəsarə ye Nīpig Kwasig, Yesu rīmatərhav-pə mīkirikianə əmə, mə tukror atuk sakrefaes kīn kafan nīmrighien tuk nīvəhsi-tayen narpīnien kape təvhagə hah. Kini kafan sakrefaes, in infamien.

²⁷ Kitawə narmamə, Kughen rīmnərəhu nīpig yame narmamə kirikianə kirikianə tukhamhə iran, kini tukhamhə mīkirikianə əmə. Kini kwasig ikin, In tukrəkir kapətawə norien mīnə. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə mīn, Kristo rīmnor atuk sakrefaes kīn mīkirikianə əmə, mə In tukrarpīn təvhagə hah kape narmamə khapsaah. Mərig kwasig, ye nīpig tukrīrerig-pə mīn iran, In to rīpəh mīn narpīnien təvhagə has, mərig tukruə mīvəh mīragh əmə narmamə yamə mīne kasərer matuk mamhawhin In.

10

Yesu rīmneighan-pən kīn nīmrighien kafan rəmhen kīn sakrefaes, mīkirikianə əmə nəmhen

¹ Narīmnar kape loa, kīsəmhen kīn nanmi narīmnar yamə mīne kamhauə kwasig. Mərig nanmi nar e rīpəh nəmtīr-huvəyen. Pəh nien mə nīprai nar. Ye newk mīnə fam, pris mīnə kasor sakrefaes. Mərig nar apnapig iriə kasor sakrefaes, loa in reinein norien nəməhuak yamə mīne kamhauə tuk Kughen mə tuksatuatuk ye nīmrīn, meinai sakrefaes mīnə a, iriə nanmi nar əmə. ² To sakrefaes rīpiəmhen rīpior nəməhuak mīnə kīpisatuatuk, mīpihapəh nor-mīnien sakrefaes, meinai kwəshawən ta. Kini to sakrefaes rīpiəspir-ta rīkiriə, to kīpihapəh nīsərig-rahāsien tuk təvhagə has. Mərig, nīkam. Kasərig rahās hanə. ³ Mərig taktakun ai, ye newk mīnə fam, pris mīnə kasor pawk sakrefaes, mərig nar a ramor əmə mə narmamə rīkiriə raməsik hanə təvhagə has kapəriə, ⁴ meinai nitaw nəni mīne kao kīrapəh nīwəmhenien tuk nīvəhsi-tayen narpīnien kape təvhagə has. ⁵ Ror pən, nīpig Kristo rīmauə ye tokrei tanə, mīni-pən tuk Kughen mīmə, “Kughen, Ik nakpəh norkeikeiyen sakrefaes mīne narīmnar yamə mīne kīvəhsi-pre kīm ik.

Mərig Ik nīmnor nīprak kirik mə jakvən iran.

⁶ Kamhavaan æru narimnar ye tebol ræmhen kin næhuakien kapæriæ rauræ tuk Ik, kini masor sakrefaes tuk næspirien tævhagæ has.

Nar apnapig kasor mæknakin, mærig khapæh nisorien rikim ragien tuk æriæ.

⁷ Mærig Yo yakamni mimæ,

‘Kimirai ye Nækwækwæ kape Kughen yame ramægkiar irak mimæ,

“Kughen, Yo e, yimauæ mæ jakor nækwam.” ’ ’ ”

(Sam 40:6-8)

⁸ Kristo ruini ta mæ Kughen ripæh norkeikeiyen sakrefaes mine narimnar yamæ mine kivæhsi-pæn kim in, mine narimnar yame kavaan ye tebol, mine sakrefaes kape næspir-tayen tævhagæ has. Nar apnapig narmamæ kasor narimnar minæ e ræri-pæn loa, Kughen rikin rapæh nagienien tukun. ⁹ Kini nipig Kristo ramni min mimæ, “Yo e, yimauæ mæ jakor nækwam” kini meighaan-pæn kin nimraghien kafan, In rimnoriah swatuk kupan kape nivæhsi-tayen narpinien kape tævhagæ hah, mor swatuk vi kirik tuk nivæhsi-tayen. ¹⁰ Kini Yesu Kristo rimnor nækwai Kughen ror mækneikin: In rimnor atuk sakrefaes kin nipran, mikirikianæ æmæ, mæ tukror ætawæ kisatuatuk.

¹¹ Kini pris minæ fam kasærer masor wok kape næhuakien, masor sakrefaes, masor nar kirikianæ æmæ nipig mifam tuk næspir-tayen tævhagæ has. Mærig sakrefaes minæ a, iriæ khapæh nisæmhenien tuk nivæhsi-tayen tævhagæ has kirik. ¹² Mærig pris e kapætawæ rimnor kafan sakrefaes mikirikianæ æmæ, kini sakrefaes e in ræmhen mækwak tuk næspir-tayen norien has kape narmamæ kape rerin. Kini nipig rimnor mæknakin kafan sakrefaes, in mivæn “mækwætæ ye kwermi Kughen matuk.” ¹³ Kini ikin a, In rawhin æmæ mæ “Kughen tukror In ramehuæ ye kafan tikmir minæ.”* ¹⁴ Meinai Kristo rimnor sakrefaes mikirikianæ æmæ, mor kafan narmamæ kisatuatuk ye nimrin kape rerin. Narmamæ minæ a, iriæ en, yamæ mine In rimnor æriæ khauæ misatuatuk.

¹⁵ Kini Nanmin kape Kughen, In min ramævsao kin narimnar minæ a kimi ætawæ, mamni mimæ,

¹⁶ “Kughen Yermaru ramni mimæ,

‘Nipig tukripiuæ,

jakor promes vi kimi kafak narmamæ minæ.

Yo jakvæhsi-pæn loa minæ kafak yerkiria,

kini Yo jakrai-pæn loa kafak ye nirkunien kapæriæ.’ ”

(Jer 31:33)

¹⁷ Kini In mamni min mimæ,

“Yo jakæru-kin kapæriæ norien has minæ,

kini rikik tukripæh næsik-minien norien minæ kapæriæ yame kasækapir loa.”

(Jer

31:34)

¹⁸ Nipig tukmæ Kughen rimnæspir ta norien has kape narmamæ, to khapæh nisor-minien sakrefaes kirik.

Pæh kisærer timtim ye nhatætæyen kapætawæ

¹⁹ Yo minæ tiksîn. Ror mækneikin mæ nitaw Yesu rimnor ætawæ kharkun nhavænien imæ Ikin Ramærhakæ Ægkap Ikin, mhapæh nhaginien. ²⁰ Ræmhen kin yame In rimnæhipu neipæn yame ramæker æswasig kin Ikin Ramærhakæ Ikin. Mærig pæh nien mæ rimnæhipu neipæn kirik, mærig nipran rimnærkwopir ror swatuk vi kirik yame ramragh tuk ætawæ tuk nivænien tuk Kughen. ²¹ Kini hae pris kapætawæ, in yemehuæ yame ramarmaru ye nimæ kape Kughen, in e kafan narmamæ minæ. ²² Ror mæknakin, pæh khavæn ipakæ tuk nimri Kughen, yerkitawæ yame rukwar kin nhatætæyen æfrakis. Meinai Kristo rimnætæg-pæ nitawin yerkitawæ mæspir ætawæ. Kini rimnokwi-ta nipraitawæ ye nu yame ræmtir in æmæ in æmæ. ²³ Kitawæ khamæ kwæsæræhu-pæn nætærigien kapætawæ ye Kristo. Ror mæknakin, pæh kisærer tim tim iran, mhapæh nhaviæ-viæyen, meinai

10:10: Hib 2:14 10:10: Hib 7:27 10:10: Hib 10:14; Efes 5:26 * 10:13: Ramni Sam 110:1. Æm-ru Hib 1:13.
10:20: Lev 16:2; Mat 27:51; Efes 2:18; Hib 9:8 10:21: Sek 6:13 10:21: Hib 3:6 10:22: Hib 7:19; Efes 3:12
10:22: Esik 36:25; Hib 9:14; 12:24 10:22: 1 Pita 3:21

kitawə kharkun nisətiḡtəyən ye kafan nəḡkiarinen yame rimirpen-pə ta kimi ətawə. ²⁴ Pəh khasiḡ ətawə minə mə kitawə tuxsorkeikei ətawə minə, kini masor huvə pən kimi ətawə minə. ²⁵ Narmamə tiksın kwəsəpəh nofuginien əriə minə. Məriḡ rīpəh nəmhenien. Pəh kasofugin ətawə minə, masəriḡ tim tim ətawə minə ye nīpig mifam. Kini nīpig kasəm mə Nīpig Kwasig rinamuə pakə, rhuvə mə kitawə tukasəkeikei misəriḡ tim tim ətawə minə mamharpin.

²⁶ Rhuvə mə tuxsəriḡ tim tim ətawə minə məknakin, meinai tukmə kitawə kwənharkun ta nəfrakisien, məriḡ khapəh nisəriḡien, masor norien has mamharpin, kini sakrefaes kirik min rikək yame to rəsḡir ətawə. ²⁷ Kini tukmə sakrefaes kirik min rikək mə to rīvəhsi-ta təvhəḡə has kapətawə, kini nar kirikianə əmə aikin. In e, tukasəkeikei mhəḡin, misətəmnimīn, meinai kitawə kwənharkun huvə mə kitawə kamhawhin narpinien skai, mine nap ehuə kape niemhaa kape Kughen yame tukraməkeikei məkwəru kafan tikmīr minə. ²⁸ Loa kupan kape Moses ramni mə tukmə yermamə kirik rəkəriḡ loa, kini “yermamə kiraru uə kisisər kirhīni-ərhav in;” *(Dut*

17:6,7) kini kwən a tukraməkeikei mīmha. Narmamə, rikiriə to rīpəh nehuəyən tukun. ²⁹ ?Məriḡ rhawor ye yermamə yamə rīpəh nisaiyen Ji Kughen? Kughen rīmīni-pə promes kirik tuk ətawə, kini nitaw Kristo rīmnor promes e ruauə minor nəfrakisien kin. Nitə əmə a in a rirkun norien narmamə kisatuatuk. ?Məriḡ rhawor ye yermamə yame ramor nar apnapig ye nitə e? ?Rhawor ye yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen yame raməwhai nihuvəyən kimi narmamə? Ratuatuk mə yermamə yame ror məknei tukrarə ye narpinien skai yame rapita narpinien yame yermamə yame ramakəriḡ loa kape Moses tukrarə iran. ³⁰ Meinai kitawə kharkun ta Kughen yame ramni mīmə, “Narpinien tai təvhəḡə hah, yakamərer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien kapəriə rəmhen əmhen.” *(Dut 32:35)*

Kini In ramni min mīmə,

“Kughen Yermaru tukrəkir norien kape narmamə kafan.” *(Dut 32:36)*

³¹ Səm-ru. !Tukmə Kughen yame Ramragh rəpkətərəkīn ik, nar a ror nīḡinien!

³² Rhuvə mə rikimiə tukramuh nīpig kupan, nīpig nīkhakien rinaməsia-pen əmiə kupan. Ye nīpig a, kimiə nimisərə ye nīpig əutən kirik, yame rəsəsao pik, nimisəriḡ nəmhəyən ehuə, məriḡ nimisərer tim tim. ³³ Nīpig tiksın, narmamə kamhani hah əmiə ye nīmri mīrh, masor min narimnar has minə tiksın irəmiə. Nīpig tiksın, nimisərer-pən tuk narmamə yamə mine kamor has pən kimi əriə. ³⁴ Misasitu irəriə nīpig kimnəhi-pən əriə ye kalabus, kini misərə ye nīpig əutən kapəriə. Kini nīpig narmamə kimisəkrəh kin narimnar minə kapəmiə, nakwənharkun ta mə kapəmiə aikin narimnar raməmīr yame in rhuvə rapita, rikimiə raməḡien əmə. Kini narimnar minə a to rīpəh nīrkəkien tuk nīpig kirik. Kini rikimiə raməḡien əmə tukun. ³⁵ Ror pən, nīpig naksərə ye nīpig əutən minə, pəh rikimiə tukrīpəh nəpouyən, meinai tukmə nakshatətə ye Kughen, In tukrīvəhsi-pre nərok kimi əmiə. ³⁶ Kimiə takasəkeikei misor nətəriḡien kapəmiə rapomh, mə taksor naha nhəḡin yame Kughen rorkeikei. Kini takpīhavəh narimnar yame Kughen rimirpen mə tukrīvəhsi-pre kimi əmiə. ³⁷ Meinai Kughen ramni mīmə pəh nien mə tuku

“Kwən kirik tukruə,

in tukrītərhav-pə, mīpəh norien kəmər.

³⁸ Meinai kafak narmamə yamə mine kisatuatuk ye nīmrik, iriə tukhashatətə irak mamharpin.

(Hab 2:3-4)

Məriḡ tukmə yakəm mə kwəsəpəh Yo, masərer rerig rerig, to rikik rīpəh nəḡinien tuk əriə.”

10:25: Hib 3:13 **10:26:** Hib 6:4-8; 2 Pita 2:20-21 **10:27:** 2 Tes 1:7-9; Hib 12:29 **10:29:** Hib 6:6 **10:29:** Mat 26:28 **10:29:** Rev 1:5 **10:30:** Rom 12:19 **10:32:** Fil 1:29,30 **10:33:** 1 Pita 4:14 **10:34:** Hib 13:3
10:34: 1 Pita 4:13 **10:34:** Hib 11:16; 1 Pita 1:4,5 **10:36:** Rom 5:3,4; Hib 12:1; Jem 1:3,4,12; 5:11 **10:36:** Hib 6:15; 9:15

³⁹ Mərig kitawə e to khapəh nisərer rerig-rerigien, miserwei. Nīkam. Kitawə narmamə kape nhatətəyen ye Kughen, Kughen tukrivəh miragh ətawə.

11

Kaha yamə mine kimishatətə ye Kughen

¹ Kitawə kasərəhu-pən kapətawə nərigien ye narimnar yamə mine tukripiuə, kini nhatətəyen kapətawə in ramor ətawə kharkun huvə mə narimnar minə e, iriə nəfrakisien. Nar apnapig mə kitawə khapəh nisəmien narimnar minə a, mərig kharkun huvə mə tukpihavəh, meinai nhatətəyen ramhajoun ətawə mə tukpihavəh. ² Riptawə minə kimnishatətə ye Kughen, Kughen rimnəgnəgin əriə tukun.

³ Nhatətəyen ramor ətawə kharkun mə Kughen rimnəgkiar əmə, narimnar kape tokrei tanə kasəmīr. In rimivəh narimnar yame kipəh nəmien, mor narimnar kin yame kaməm.

⁴ Ebel in rimnhatətə tim tim ye Kughen, mivəh-si-pən narimnar kimi Kughen yame rhuvə rapita yame Ken rimivəhsi-pən kimin. In rimnhatətə tim tim məknakin ye Kughen, Kughen rimini mimə in yermamə atuatur kirik, rikin ragien tuk naha nhagin yame rimivəhsi-pən kimin. Kini nar apnapig mə kwən a ruamhə ta, mərig nhatətəyen kafan ramhajoun ətawə kin nar kirik ai taktəkun.

⁵ Mine Inok rimnhatətə timtim ye Kughen, kini mipəh nimhəyen. Kughen rimivəhsita əmə in ye tokrei tanə e, mə tukrhaktə mivən ye rao ye neai. Narmamə to khapəh nisəm-minien in, meinai Kughen rimivəhsi-ta. Meinai nipig Kughen ripəh hanə nirəhsitayen in, minhajoun ta in mə rikin rimnagian tukun. ⁶ Mərig yermamə to ripəh nhatətəyen ye Kughen, Kughen to rikin ripəh nagienien tukun. Meinai nipig yermamə kirik rorkeikei mə tukruə tuk Kughen, in tukraməkeikei mamni nəfrakisien mə Kughen ramarə mamərok narmamə yamə mine kisarkut mə tukharkun In.

⁷ Mine Noa in min rimnhatətə tim tim ye Kughen. In e, nipig Kughen rimini-əsah pən narimnar kupan tukun, yame narmamə kipəh hanə nisəmien, Noa rimisiai In mamor nəkwən. Mivhirəkin rao ehuə kirik mə tukrivəh miragh kafan narmamə minə. Rimivhirəkin məkna rao, mor əpu mə Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Nhatətəyen kafan rimnor swatur kimi Kughen ror In ratuatur ye nimrin.

⁸ Mine Ebrahim in rimnhatətə timtim ye Kughen. Nipig Kughen rimnokran kin mə tukrivən ye tanə pisin kirik, in rimnor nəkwən. Tanə a, Kughen rimirpen ta kimin mimə tukrivəh-si pən kimin. Kini Ebrahim rimitərhav, meinein mə ramvən hiə. ⁹ Mamhatətə timtim ye Kughen məkna, kini mamarə ye tanə a yame Kughen rimirpen ta kupan mə tukrivəhsi-pən kimin. Mərig rimnamarə aikin a, mipəh nivhirəkinien nimə huvə kirik, mivəh-si haktə nikar nimə kirik, mamarə rəmhen kin yepsipis kirik. Kini kwənərəus kafan Aesak mine Jakob yame Kughen rimivəhsi-pən promes a kimi ərisir Ebrahim, iriu min kimivarə əmə ye nimə has rəmhen kin yepsipis mir. ¹⁰ Ebrahim rimnamarə ye nimə tapolen məkna meinai in rimivhin mə tukrivən ye taon kirik yame nuknen riskai, tukraməmīr ror tu. Taon e, Kughen əmə rimnəriwək iran mivhirəkin.

¹¹ Mine Sera min rimnhatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig mə rimnəpiəhuaru əgkap, mərig Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimin mə tukreimək. In rimirəh tini e, meinai in rimnhatətə ye Kughen mə In tukror promes kafan ruə mor nəfrakisien kin. ¹² Ebrahim rimnəhuaru ta, ipakə əmə rimhə, mərig kwənərəus minə khapsaah kimnhasi-pən iran. Nar apnapig mə in yermamə kirikianə əmə, mərig kwənərəus mine e kafan, iriə khapsaah rəmhen əmə kin kəmhou minə ye neiai mine nipakir ye tahik yame to kipəh nəvhuekin-famien əriə.

¹³ Narmamə minə a, iriə kimishatətə tim tim ye Kughen, mərig nīpig kimnhamhə, iriə kimnhapəh nhavəhyen narimnar yamə mine Kughen rimini ta mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. Iriə kimisəm narimnar minə e mə iriə kasəmīr isok tuk əriə, mərig rikiriə ragien pik mə tuksəm. Mhani-ərhav mhamə kisarə ye tokrei tanə e mərig kisəmhen əmə kin yepsipis əmə. Tokrei tanə e pəh nien mə iməriə əfrakis ikin. ¹⁴ Nīpig narmamə kasəgkiar məknai, in ramhajoun pən mə kasarha-kin iməriə atuatur ikin. ¹⁵ Kapəriə nətərigien rīpəh nīrerig-pənien ye tanə kapəriə kupan, yame kwəsəpəh ta. Rikiriə to rīpiuh məknə, kīpiharkun nīrerigien mamhəvən. Mərig kimnhapəh nīsorien məknakin. ¹⁶ Iriə kimisorkeikei iməriə ikin pisin kirik yame rhuvə rapita. In e rao ye neai. Ror pən, Kughen rīpəh naurisien mə kamokrən kin In kimə kapəriə e Kughen. Kini Kughen rīmnor apnəpeinə ta ye taon kirik iməriə ikin.

¹⁷⁻¹⁸ Mine Ebrahim rīmivəh promes yame Kughen rīmīni-pən tukun mīmə, “Kwajikovə kafam Aesak tukror kwənərəus kafam tukripsaah min, iriə tukhavəh nhagim.”

(Jen 21:12)

Nīpig Kughen rīmə tukrəm nhatətəyen kape Ebrahim, kini Ebrahim rīmnhatətə ye Kughen mamərer matuk tuk nhopniyen tini kwənkwan kirikianə əmə e Aesak mə tukror sakrefaes kin kimi Kughen. ¹⁹ Meinai Ebrahim rīkin rīmnaməsik mə Kughen rirkun norien yermamə ramragh min ye nīmhayen. Kini Ebrahim rīmivəh min tini e Aesak ipakə rəmhen kin yame rīmivəh mīragh in ye nīmhayen.

²⁰ Mine Aesak rīmnhatətə tim tim ye Kughen, maməhuak mə Kughen tukrivəh-sipən nihuvəyen kafan ramvən kimi tini mir e Jakob mine Esao, mamni-ərhav narimnar yame tukripiuə tuk nīpig kirik.

²¹ Mine Jakob rīmnhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rīmha, mīmim tim tim kaskin kafan, maməhuak mə Kughen tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi ji Josef mir, maməgnəgin Kughen.

²² Mine Josef rīmnhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rīmha, kini maməgkiar kin nīpig kwənərəus minə kape Isrel tuksap ta Ijip. Kini in rīmīni ta tuk əriə mə iriə tukhatərhav Ijip, mīshawor mhanim in.*

²³ Mine tatə mine mamə kape Moses kimīwhatətə tim tim ye Kughen. Nīpig in rīmnarha-pə, iriu kimīwəm mə in ramor yemə huvə kin, kini kwerkwaig kin in rīvəh makuə kisisər. Kini iriu kīrəpəh nīraginien kin nəsikien nəkwai king.†

²⁴ Kini Moses rīmnehuə mamhatətə tim tim ye Kughen. Kamni pawk kimə in mīkip king kape Ijip,‡ kafan nautə rīpsaah, mərig nīpig rīmnehuə, rīmnamə mə rīpəh nəmhenien mə tukramarə əmə ye narəyen yame rīmar ye tokrei tanə. ²⁵ Mīmə tukrəpəh nagienien kape narimnar kape tokrei tanə, yame iriə kape nīpig kwakwə əmə, mivən, mamərer-pən tuk narmamə kape Kughen yamə mine kamərik mitə əriə. ²⁶ Rīkin rīmnamuh mə tukmə narmamə kisarh iakei iran tuk Kristo yame tukripiuə, mərig in to rīpəh naurisien tukun. Rīkin tukragien tuk nar e, rapita yame to rīpiamarə ye nīmraghien yame rīmar apa Ijip. Mərig rīkin rīmavən əmə tuk nərok yame Kughen tukrivəhsi-pən kīmin.

²⁷ Moses rīmnhatətə tim tim məkneikin ye Kughen, map ta ye kantri Ijip, mīpəh nīginien kin king e yame niemha ramhai pik in. Mīpəh narha-kwasigien, maməkeikei mamvən, rəmhen kin yame in rīmnam Kughen e yame keinein nəmien kin nīmri jir.

²⁸ Rīmnhatətə tim tim ye Kughen məknə, kini mīrikakun norien kape lafet e Pasova.

11:13: Hib 11:39 **11:13:** Mat 13:17 **11:13:** Jen 23:4; Lev 25:23; Fil 3:20; 1 Pita 1:17; 2:11 **11:15:** Jen 24:6-8 **11:16:** 2 Tim 4:18 **11:16:** Mak 8:38 **11:16:** Jen 26:24; 28:13; Eks 3:6, 15 **11:16:** Hib 11:10; 13:14 **11:17-18:** Jen 22:1-10; Jem 2:21 **11:19:** Rom 4:21; Jon 5:21 **11:20:** Jen 27:27-29,39,40 **11:21:** Jen 48:1,8-22 * **11:22:** Gris ramni mə, “tukshawor nikəkrin.” **11:22:** Jen 50:24,25; Eks 13:19; Jos 24:32 **11:23:** Eks 2:2 † **11:23:** King Fero rīmīni mə tukhopni ji nəmə Isrel minə fam yamə mine kapəriə newk rīpəh napitayen kiraru. **11:23:** Eks 1:16, 22 ‡ **11:24:** Nəgkiarien Gris ramni mə, “in ji piakəskəh kape Fero.” **11:24:** Eks 2:10
11:26: Hib 13:13 **11:26:** Luk 14:33 **11:26:** Hib 10:35 **11:27:** Eks 12:50, 51

Mini-ərhav tuk kwənərəus minə kape Isrel mə tukasəkeikei mhauh-pən nitaw sipsip ye kwəruə ye nimə minə kapəriə. Tuksor məknaikin mə agelo yame Kughen tukrher-pə kin tuk nhopniyen nimirin nupan yerman minə, tukripəh nhopniyen nimirin nupan yerman minə kapəriə.

²⁹ Mine kwənərəus minə kape Isrel kimishatətə tim tim ye Kughen, mharkun nisəviofuginien ye tahik ehua yame rimnəwhai kiraru. Kini misəriwək iran rəmhen kin tipəvsik. Mərig nipig nəmə Ijip kimisarkut tuk nikwasigien kin əriə, tahik rimipik əriə, kimisəmnim.

³⁰ Mine kwənərəus minə kape Isrel yame ramkwasiq, iriə min kimishatətə tim tim ye Kughen. Kimisəriwək misarkurao ye kəupə kape Jeriko, yame kimnor kin kapier. Kimisarkurao misarkurao ye kəupə a, mhavəh nipig seven, kini ai, kəupə ehua a rarkwəpir məsaah.

³¹ Mine Rehab e in piraovin kape swatuk, in min rimnhatətə ye Kughen. Nipig kimnher-pən kin yemə Isrel mir kiraru mə tukwəm-əsaah apis-apis ye Jeriko, Rehab rimnəhitə ye kafan nimə tuk əriu. Ror pən kin, nipig nəmə Isrel kimisarowagin kimi nəmə Jeriko, mishopni nəmə aikin yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, kimnharəh nishopniyen Rehab.

³² Mərig to yakpəh nini-minien mivən. To yakpəh nini-minien rapomh maməvsao kin Gideon mine Barak mine Samson mine Jeftaha mine Deved mine Samuel mine profet minə tiksın. ³³ Iriə kimishatətə tim tim ye Kughen, masor narimnar ripsaah. Iriə kimnhakir kwənərəus minə kape Isrel mhavən misarowagin iriə nəmə iku pisin minə, misapita əriə. Masor norien atuatur minə, kini mhavəh narimnar huvə yamə mine Kughen rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. Kimisəpkətəkin nəkwai laeon minə mə tukhapəh nisəniyen əriə. ³⁴ Misher-əpis nap ehua yamə mine kamhauək. Misapitan kin narmamə yamə mine khamə tukshapni əriə kin nau nisə. Kapəriə nəsaninien rikək pawk, mərig Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə. Kini iriə kimisapita mobael minə kape tanə pisin pisin minə. ³⁵ Nipiraovin tiksın aikin yamə mine kimishatətə tim tim ye Kughen, Kughen ror jiriə minə kamhamragh min ye nimhəyen.

Mərig narmamə tiksın aikin, kivəhsi-pən pawk nəmhəyen kimi əriə, mərig kwəshatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig kimə tukrisin əriə mə to kisəpəh nhatətəyen kapəriə, mərig kimnharəh nisəpəhyen, mhamə tukhavəh nimraghien kirik yame rhuvə rapita.

³⁶ Iriə tiksın, narmamə kisarh iakei irəriə, kini misərkis-ərkis əriə. Kini iriə tiksın, narmamə karkwəji ətərkəkin əriə kin jen, mhapik-pən əriə ye kalabus. ³⁷ Iriə tiksın, kimnarkwhopni əriə kin kapier apig, kini iriə tiksın, kimivi əru əriə kin so. Tiksın, kimnharəh əriə kin nao nisə. Kini iriə tiksın kimisarkaoh əmə kin tiki nəni mine sipsip. Nar kirik kapəriə rikək. Kimnor ahas pən kimi əriə. Narmamə kimisoriah pik əriə.

³⁸ Mərig iriə nəmə huvə minə, tokrei tanə e ripəh nəmhəniyen mə to iriə kisarə ikin. Kimisarə apnapig əmə, apa ye tipəvsik, mine ye tukwas minə, mine ye nəpag kapier minə, mine ye nəkwai nimir.

³⁹ Nəmə minə a, iriə m-fam kimishatətə tim tim ye Kughen, In rivəhsi-pən nhag huvə kimi əriə. Mərig kimnharəh nhavəhyen nar e yame Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimi əriə, ⁴⁰ meinai In ruini ta nətərigien kirik kafan, mə In tukror huvə-pə rapita kimi ətawə e towəi mine. Kini ye nətərigien kafan, In rorkeikei mə tukripin ətawə miriə kupan, mə kitawə miriə əmə tuksaiyu əm nəmhən əmə.

11:28: 1 Kor 10:10 **11:28:** Eks 12:21-23 **11:29:** Eks 14:21-31 **11:30:** Josua 6:12-20 **11:31:** Jos 2:1-16
11:31: Jos 2:1,9-14; 6:22-25; Jemes 2:25 **11:32:** Jaj 6-8 **11:32:** Jaj 4-5 **11:32:** Jaj 13-16 **11:32:** Jaj 11-12
11:32: 1 Saml 16:1,13 **11:32:** 1 Saml 1:20; 3:19-4:1 **11:33:** 2 Saml 8:1-3 **11:33:** Dan 6:22 **11:34:** Dan 3:19-27
11:34: Eks 18:4 **11:34:** 2 King 20:7; Jaj 16:28 **11:34:** Jaj 15:8 **11:35:** 1 King 17:22, 23; 2 King 4:36, 37
11:36: Jer 20:2; 37:15 **11:36:** Jen 39:20 **11:37:** 2 Kron 24:21 **11:37:** 1 King 19:10; Jer 26:23
11:37: 2 King 1:8 **11:38:** 1 King 18:4; 19:9 **11:39:** Hib 11:2, 4 **11:39:** Hib 11:13; 10:36 **11:40:** Rev 6:11; Hib 2:10

12

¹ Kini narmamə yamə mīna, kimisərer-ərhav tuk Kughen, mishatətə tim tim iran, iriə khapsaah pik, kini kapəriə nīmraghien in ravəh-si haktə nhatətəyen kapətawə. Ror pən, pəh kisəpəh nar pam yame ramraptərəkīn ətawə mīne təvhagə has yame raməpit-pə irətawə. Kini pəh kisaiyu mhapəh nisəpəuyen kin naiyuyen yame Kughen rīmnərəhu-pə kupan irətawə. ² Misarha-pən əmə tuk Yesu, yame In nuknei nhatətəyen kapətawə, kini in e yame tukror mə kitawə tukseriaji mak ye nhatətəyen kapətawə. Pəh rikitawə tukruh norien kape Yesu e in e kafan nərigien rapomh. Nipig rīmamhə ye nai kamarkwao kin, In mor nar apnapig əmə ye nəmhəyen yame rīmivəh. Meighan-pən kin naurisien kape nīmhəyen ye nai kamarkwao kin, meinai In rīmnor kafan nərigien skai tuk nagienien yame In tukripivəh. Kini taktakun ai, In ramkwətə ye nīkar Kughen matuk e In King.

³ Rhuvə mə rīkimia tukraməsik Yesu mīne kafan nərer-tīmtimien nipig yor təvhagə hah mīnə kimisarakikīn-pən nəgkiarien has mīnə kimin, pəh rīkimia tukripəh nəpouyen kini mhapəh nisəpəuyen nhatətəyen kapəmia.

Kughen ramərip atuatur kwajikovə kafan mīnə

⁴ Yakirkun mə kimia naksarowagin tuk nətapigien kin təvhagə has ye nīmraghien kapəmia, mərig kimia kirik rīkək yame nitawin rīmnaiyu tuk narowagienien e. ⁵ Kimia nakwəsəru-kin ta nəgkiarien yame ravəhsi-haktə nətərigien kapəmia. Ye nəgkiarien e, Kughen ramni-pre tuk əmia, rəmhen mə kimia tīni atuatur mīnə, mamni mīmə, “Narik, nipig Kughen Yermaru ramərip atuatur ik, takpəh norien nar apnapig iran.

Pəh rīkim tukripəh nəpouyen nipig In ravəhsi-pre narpinien kirik kimik.

⁶ Mərig in ai Kughen Yermaru ramərip atuatur narmamə yamə mīne In rorkeikei əria, mamarkis-arkis narmamə m-fam yame In rirhi əria rəmhen kin kafan kwajikovə mīnə.”

(Prov 3:11-12)

⁷ Ror pən, taksərer tim tim ye nipig ətən mīnə. Kughen ravəhsi-pre nipig ətən mīnə e tuk nəko-atuaturkien əmia. Kimia ji Kughen mīnə, ror mə In ramərip atuatur məkneikin əmia. ?Mərig kwajikovə kirik aikin yame kafan tatə ripəh nərip-atuaturkien in uə? Nīkam, rīkək. ⁸ Ye norien kirikianə əmə mīn, Kughen ramərip atuatur tīni mīnə. To Kughen rīpipəh norien məknakin irəmia, rīpihajoun-pən mə kimia pəh nien mə kwajikovə atuatur mīnə kafan - kimia kwajikovə kape swatur mīnə. ⁹ Rīmtawə mīnə ye tokrei tanə e, kasərip atuatur ətawə, kitawə kamhasiai əria. ?Kini tukshawor pən iran mīne ye Rīmtawə In Nanmīn, ye rao ye neai? Rhuvə mə tukseiwaiyu tukun, mhavəh nīmraghien. ¹⁰ Rīmtawə mīnə mīn kasərip atuatur ətawə kape nipig kwakwə əmə, rəri-pən kapəriə nətərigien. Mərig Kughen ramərip atuatur ətawə mə tukrasitu irətawə, kini mor ətawə kisatuatur rəmhen kin In. ¹¹ Tukmə kərip atuatur ətawə, nar a ripəh nīmarien tuk ətawə, mərig rəutən tuk ətawə. Mərig tukmə kitawə kiseighaan kin mə tukrikir-pə ətawə ye swatur yame ratuatur, in tukrikuə kin kwənkwan e natuaturkien mīne nəmərinyen.

Takasərig əmia

¹² Ror pən, nar apnapig mə kimia nakasarə ye nipig ətən, mərig harəh-si haktə kwermimīa yame rəpəu mə tukrəsanin. Mīne nīhumia yame ramətəmnimīn, taksor mə ramskai tuk naiyuyen.

¹³ “Naha yermamə nakseriwək kwis kimia mīn, nīhun rīmhə,

Sor swatur kapəmia ratuatur huvə, mə nīhun tukripəh nahas-əgkəpien mier ta, Mərig pəh nīhun tukrhuvə mīn.”

(Prov 4:26)

12:1: 1 Kor 9:24 **12:1:** Hib 10:36 **12:2:** Sam 25:15 **12:2:** Hib 2:15 **12:2:** Fil 2:8,9; Hib 2:9 **12:2:** Mak 16:19 **12:3:** Gal 6:9; Rev 2:3 **12:4:** Hib 10:32-34 **12:7:** Dut 8:5; 2 Saml 7:14; Prov 13:24 **12:8:** 1 Pita 5:9 **12:9:** Nam 16:22; 27:16 **12:9:** Aes 38:16 **12:10:** 2 Pita 1:4 **12:11:** Aes 32:17; Jem 3:17,18 **12:12:** Aes 35:3

¹⁴ Sarkut mə kimiə m-fam taksarə kwis ye nəmərinyen. Kini misarkut mə taksor mə nımraghien kapəmiə in ratuatuk, meinai yermamə yame rıpəh natuatukien, to rıpəh nıvənien məm Kughen tuk nıpıg kirik. ¹⁵ Takasərig əmiə tamə nakasaiyu misəpəu ye kwerkwai swatuk, kini mhapəh nhavəhyen nihuvəyen kape Kughen. Takasərig əmiə tamə nuai nai akonə kirik rurə yerkimia, mikuə, mor kwənkwan rıpsaah ye nımraghien kapəmiə, kini nehen roriah narmamə khapsaah. ¹⁶ Takasərig əmiə mə takhapəh nhakır- apnapıgien narman uə nıpiraovın. Takhapəh nisəmhenien kin kwən e Esao, yame kafan nımraghien rıpəh natuatukien. In ror nar apnapıg ye Kughen. In nımri nupan, mərig in rımnor salem kin nehuəyen kape nımri nupan kimi naorahini, kini məvıgın kin mane kape nıpıg kirikianə əmə. ¹⁷ Kini kimiə nakharkun mə kwasıg ikın, rıkin rıpıvən mın ye nehuəyen kape nımri nupan. Kini markut pık mə kafan tatə tukrəhuak mıvəh-sı-pən mın nihuvəyen kimin. Rımnasək pık pawk tukun, mərig rımıpəh nararien ye nərigien kape rımnı, kini rımnı rıpəh nəhuakien tuk nıvəhsi-pənien nihuvəyen kimin.

Rhawor e loa ror pısın ye Nəvsaoyen Huvə

¹⁸⁻²⁰ Apa kupan, kwənərəus mınə kape Isrel kimnhavən ye tukwas ehuə e Sinae. Kini ikın a, kimisəm nap yame ramuək, mine napıgnapien ehuə rameiwaiyu mhorukın nar. Kini kimisərig nımətag ehuə, mine naiyuk ramasək apomh. Masərig rıki yermamə kirik raməgkiar kimi əriə. Masətərig kin kafan nəgkiarien, kini misaiyoh-skai-pən mə tukhapəh nisərig-mınien rıki yermamə a. Misakur mhagin tuk nəgkiarien a, kini In rımə, “Naha nhagin yame ramuə tuk tukwas e, nar apnapıg mə in nar mıragh kirik, kimiə takasəkeikei misarkwhopni kin kapier apıg.”

(Eks 19:12-13) ²¹ Nıpıg Moses rımnəm narımnar mınə a, in mın rımnərig rahas mımə, “!Yo yakwagın pık, makur!”

(Dut 9:19)

Mərig pəh nien mə kimiə nakwənhauə ye tukwas e. ²² Kimiə nakwənhauə ye tukwas e Saeon, mine taon ehuə e, ime Kughen Mıragh. In e Jerusalem vi apa ye rao ye neai, ikın agelo mınə khapsaah khapsaah kasofugin əriə ikın tuk nagienien ehuə. ²³ Kini kimiə nakwənhauə ye nofuginien ehuə kape narmamə kape Kughen, yame kisəmhen kin nımri nupan mınə kafan. Kimırai-pən nhagmiə ye rao ye neai. Kini nakwənhauə tuk Kughen yame tukrıpiəkir narmamə m-fam. Nakwənhauə masor kirikianə kimiə nanmi narmamə atuatur yamə mine kwənhamhə ta. Kini Kughen rımnor əriə kwəsəriəji mak. ²⁴ Nakwənhauə tuk Yesu e in e swatuk kape promes vi yame Kughen rımnor kimi ətawə. Kini nakwənhauə tuk nitaw Yesu, yame in rımnətəg-pə irəmiə ror əmiə naksatuatur. Nitə a in ramni-ərhav narımnar yamə mine khahuvə misapita narımnar yamə mine nitaw Ebel rımini-ərhav.*

Yermamə yame rıpəh nhatəyən ye Kughen, in tukrıvəh narpınien

²⁵ Ror pən, takasərig əmiə tamə nakhaukreikın-pən nımeitaimiə kimi Kughen yame raməgkiar kimi əmiə. Meinai Moses, in yermamə əmə. Kini kitawə kharkun mə nəmə kupan kimnhapəh nisərigien in nıpıg In rımnor kwırig kimi əriə. Kini iriə kimiseinein nisaptayen kin narpınien kapəriə. Kini tukmə ror məkneikın, ?Rhawor irətawə tukmə khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kape Kughen yame ramsı-pən ye rao ye neai mamor kwırig kimi ətawə? ?Tukshawor misapta kin narpınien? ²⁶ Apa Sinae, rıki Kughen rımıkiu-kiu ye nımoptanə. Mərig taktakun ai in rımırpen-pə kimi ətawə mımə,

12:14: Rom 14:19 **12:14:** Rom 6:22 **12:14:** Mat 5:8 **12:15:** Hib 3:12; 4:1 **12:15:** Dut 29:18; Hib 3:12 **12:16:** 1 Kor 6:18 **12:16:** Jen 25:29-34 **12:17:** Jen 27:30-40 **12:18-20:** Eks 19:12-22; 20:18; Dut 4:11
12:18-20: Dut 4:12 **12:18-20:** Eks 20:18-19; Dut 5:5,25; 18:16 **12:21:** Eks 19:16-19; 20:18-21; Dut 4:11-12
12:22: Aes 24:23; 60:14; Rev 14:1 **12:22:** Hib 11:10; 13:14; Mat 16:16 **12:22:** Gal 4:26 **12:23:** Eks 4:22
12:23: Rev 20:12 **12:23:** Jen 18:25; Sam 94:2 **12:23:** Fil 3:12 **12:24:** Hib 9:19; 10:22; 1 Pita 1:2 * **12:24:** Ken rhopni Ebel, Baebol ramni mə nitawın ramokrən kin Kughen maiyoh kin tain. Mərig kimnhopni Yesu, in rıpəh naiyohyen kin tai nımraghien. Ror pən, Nəkwəkwə e Hibru ramni mə nitaw Yesu in rhuvə rapita nitaw Ebel. Əmru Jen 4:10 **12:25:** Hib 3:12 **12:25:** Hib 1:1 **12:25:** Hib 2:2,3; 10:29 **12:26:** Eks 19:18

“Nipig min kirik aikin, Yo jakikiu-kiu ye nimoptanə. Ye nipig a, pəh nien mə ye tokrei tanə əmə jakikiu-kiu iran, mərig nimago-ago min tukrikiu-kiu məsaah.” *(Hag 2:6)* ²⁷ Nipig Kughen ramni mimə, “Nipig kirik min aikin,” nipran e ramni mə tukrikiu-kiu ye narimnar kape tokrei tanə əmə yame In rimnor, mə tukrivəh-si ta əriə. Tukrivəh-si ta narimnar, mə narimnar yame tukripəh nikiu-kiuyen irəriə, iriə tukasəmir - in e narimnar yame tukramarə rerin. ²⁸ Kini ai, rhuvə mə tukhani vi vi Kughen, meinai kitawə kwənhavəh rao kape Kughen e yame keinein nikiu-kiuyen iran. To ripəh niertayen tuk nipig kirik. Rhuvə mə kitawə tuksəhuak kimin, yerkin agien. Pəh kitawə tukamhasiai In, mamhagin kin ²⁹ meinai
 “Kughen kapətawə In rəmhen kin nap ehua kirik yame raməkwəru narimnar m-fam.” *(Dut 4:24)*

13

Nəgkiarien infamien

¹ Rhuvə mə taksəkeikei misor norkeikeiyen kimi əmiə minə rəmhen kin mə kimiə piaumiə minə. ² Takhapəh nisəru-kinien nəmien yepsipis yamə mine kamhauə iməmiə ikin. !Tukmə ror iriə agelo minə! Narmamə tiksın kimisəhitə ye nimə kapəriə tuk narmamə, mhapəh nharkunien mə iriə agelo minə. ³ Kini rikimiə tukraməsik narmamə yamə mine kisarə ye kalabus. Rikimiə tukrəmhə tuk əriə rəmhen kin mə kimiə min naksarə ye kalabus. Taksərer-pən tuk yamə mine kivəhsi-pən nəmhəyen kimi əriə rəmhen kin mə kimiə min naksərig atuk nəmhəyen a ye nipraimiə.

⁴ Pəh narmamə m-fam tukhasiai norien kape narkurəkien, mə in ramərhakə nipig m-fam. Pəh narmamə m-fam tukhasiai nimhakuə kape narmamə. Kughen tukrəkir mivəh-si-pən narpinien kimi tamaruə mine piakəskəh yamə mir kawəkrəh kin əriu minə, mine narman mine nipiraovin yamə mine kasəkrəh kin əriə minə, yerman yame ramapir-pən tuk piraovin yame pəh nien mə kafan, mine piraovin yame pəh nien mə kafan atuatuk yerman.

⁵ Sərer isok tuk norkeikei-pikien mane. Rikimiə tukraməkeikei mamagien əmə tuk kapəmiə narimnar yame nakamhavəh, meinai Kughen rimini mimə,
 “!To yakpəh nəpəhyen ik,
 mipəh nətayen iram tuk nipig kirik!” *(Dut 31:6)*

⁶ Ror pən kitawə kharkun nhaniyen mhamə,
 “Kughen Yermaru In yasitu kapətawə,
 to tukhapəh nhaginien.

Narmamə kaseinein nisoriahyen ətawə.” *(Sam 118:6-7)*

⁷ Rikimiə tukraməkeikei mamuh nəmasur minə kapəmiə yamə mine kimisəkupən mishajoun əmiə ye nəgkiarien kape Kughen. Sətərig-ru kin narimnar huvə yamə mine rimatərhav ye nimraghien kapəriə, kini mishatətə ye Yermaru rəmhen kin əriə.

⁸ Yesu Kristo to ripəh nukreikinien. Norien kafan raməmir əmə məkna apa kupan, muə meriaji-pə ai taktakun mamvən to ripəh norien infamien. ⁹ Takhapəh nisorien mə nhajounien vi pisin pisin minə tukhavi ta əmiə ye swatuk atuatuk. Kimiə havaag-pən əmə tuk Kughen, yame ramasitu irəmiə yerkin agien mə tukror kapəmiə nərigien riskai. Ripəh nihuvəyen mə kitawə tuksəri-pən natuakəmien kape nəviginien, mə in tukror ətawə khaskai, meinai nəfrakisien mə natuakəmien minə a to khapəh nisosituyen ye narmamə.

12:28: Sam 15:5; Dan 2:44 **12:28:** Mal 2:5; 4:2 **12:29:** Eks 24:17; 9:3; Sam 97:3; Aes 33:14; 2 Tes 1:7 **13:1:** Rom 12:10 **13:2:** Job 31:32; Mat 25:35; Rom 12:13 **13:2:** Jen 18:1-33 **13:3:** Mat 25:36; Hib 10:34 **13:4:** Mal 2:15 **13:4:** Dut 22:22 **13:7:** Hib 13:17, 24; 1 Kor 16:16 **13:7:** Hib 6:12 **13:8:** Sam 102:27; Hib 1:12
13:9: Efes 4:14 **13:9:** Kol 2:7 **13:9:** 1 Kor 8:8; Hib 9:10

¹⁰ Narmamə yamə mine kasor hanə sakrefaes rəri-pən norien kape nəmə Isrel kupan, nar kirik kapəriə rikək ye nihuvəyen yame Yesu rimivəh-si-pə kimi ətawə ye sakrefaes kafan. ¹¹ Meinai pris ramhopni nar miragh kini mivəh nitawin mivaan apa imə Ikin Ramərhakə Ikin, kini mivəh-si-pən kimi Kughen tuk nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə. Kini ai, kharəhsi-ərhav nar miragh a apa iruə ye nimə tapolen kapəriə, mhavaan əru. ¹² Ye norien kirikianə əmə min, kikir ye rhav Yesu ye Jerusalem, in rimnəriğ nəmheyen ye nıpran kini mimhə mə nitawin rirkun nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə, mor əriə kisatuatuk. ¹³ Ror pən, pəh kitawə tuksor məkna, mhatərhav iruə imətawə ikin, masor kirikianə kitawə min, masərer matuk, nar apnəriğ narmamə kasor naurisien kimi ətawə rəmhen kin yame kimisor iran. ¹⁴ Imətawə atuatuk rikək ye tokrei tanə e, mine taon yame raməmır rerin. Məriğ kitawə kamhawhin taon yame tukripiuə.

¹⁵ Ror pən, pəh Yesu tukrasitu irətawə mə tukhavəhsi-pən sakrefaes kapətawə kimi Kughen nıpiğ m-fam. Sakrefaes e kapətawə, in e, pəh khavəhsi-haktə nhag Kughen nıpiğ m-fam, mhani-ərhav nhagin. ¹⁶ Hapəh nisəru-kinien norien huvə mine nəvraiye narimnar kapəmiə mivəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kapəriə rikək, meinai norien e in rəmhen kin sakrefaes yame riki Kughen ragien tukun. ¹⁷ Sor nəkwai nəmasur minə ye niməhuak, miseiwaiyu tuk əriə. Iriə e kasarha tuk nimraghien kapəmiə mhapəh nisapisien, meinai iriə kharkun mə tuk nıpiğ kirik, tukasəkeikei mhani-ərhav wok kapəriə tuk Kughen. Pəh kimiə taksor mə rikiriə tukragien tuk wok e. Məriğ tukmə nakasor rikiriə rıpəh nagienien tuk wok kapəriə, to khapəh nisasituyen irəmiə.

¹⁸ Səhuak tuk əmawə, meinai yakharkun mə kapəməwə norien in ratuatuk əmə, kini yaksorkeikei mə nıpiğ mi-fam kimawə jaksor əmə norien huvə. ¹⁹ Yakorkeikei pik mə kimiə takasəkeikei misaiyoh Kughen mə jakreriğ-pre aihuaa əmə məm əmiə.

²⁰ Yakaməhuak min tuk əmiə, mə Kughen tukrasitu irəmiə. Kughen e in e nukne nəmərinuyen. Kini In rimnor Yesu Kristo Yermaru kapətawə rimnəriğ nəmheyen, mə nitawin tukraiye mor promes rerin ruə mor nəfrakisien kin. Yesu e, In yemə huvə mapita tuk nəm-huvəyen sipsip minə kafan. Yakaməhuak mə Kughen ²¹ tukrivəhsi-pre narimnar huvə minə fam kimi əmiə yame tukror əmiə naksəmhen tuk norien nar yame In rorkeikei. Kini yakaməhuak mə Kughen tukror wok ye nimraghien kapəmiə kirikianə kirikianə. Kini ye nasituyen kape Yesu Kristo, Kughen tukror kapəmiə norien rhuvə, kini rikin tukragien pik tukun. Kini pəh kivəhsi-haktə nhag Kristo nıpiğ mifam, mamvən, infamien rikək. Amen.

²² Piak minə mine nowinik minə. Nəkwəkwə e kafak rıpəh napomh-pikien. Məriğ yakamaiyoh skai əmiə mə taksor-ru kapəmiə nəriğien rapomh min mə taksətəriğ kin kafak nəgkiarien yame ravəh-si haktə nətəriğien kapəmiə.

²³ Yakorkeikei mə takharkun mə kimirisin piautawə e Timoti ye kalabus. Tukmə in ruə aihuaa, kimru min jakraurə.

²⁴ Sokrən huvə kimi nəməhuə minə kapəmiə mine nəməhuak minə iməmiə ikin. Nəmə Itali kasokrən huvə irəmiə.

²⁵ Pəh Kughen tukrautə-pre kin nihuvəyen kafan kimiə əmiə minə fam. Amen.

13:11: Lev 16:15 **13:11:** Eks 29:14; Lev 4:12,21; 9:11; 16:27 **13:12:** Jon 19:17 **13:12:** Rom 3:25 **13:12:** Efes 5:26 **13:13:** Luk 9:23 **13:13:** Hib 11:26 **13:14:** Hib 12:27 **13:14:** Fil 3:20; Hib 11:10; 12:22 **13:15:** 1 Pita 2:5 **13:15:** Sam 50:2-15; Hos 14:2; Aes 57:19 **13:16:** Rom 12:13 **13:16:** Fil 4:18 **13:16:** Sam 50:21-15; Hos 14:2 **13:17:** Hib 13:7,24 **13:17:** Aes 62:6; Wok 20:28 **13:18:** 1 Tes 5:25 **13:18:** Wok 23:1 **13:20:** Rom 15:33 **13:20:** Wok 2:24 **13:20:** Jen 17:7,13,19; Aes 55:3; 61:8; Esik 37:26; Mat 26:28 **13:20:** Hib 9:20 **13:20:** Jon 10:11 **13:21:** Fil 2:13 **13:21:** Rom 11:36

Jemes

Nəkwəkwə yame Jemes rimirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Jemes

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Jemes e, in naurahi Yesu, in rimirai nəkwəkwə e. In elda kape niməhuak apa Jerusalem.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Jemes rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kashatətə ye Yesu Kristo misarə ye kantri pisin pisin minə.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai nəkwəkwə e? Ye nipig a, nəmehuə minə kape nəmə Isrel kimisarkwhopni Steven; kwasig ikin, masor rahaspən kimi nəməhuak minə apa Jerusalem. Ror pən, nəməhuak minə khapsaah kimisap Jerusalem misarə kantri pisin pisin minə. Mərig kimnharəh-pikən nipig əutən minə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jemes rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nərigien kapəriə meinai kisarə ye nipig əutən minə. Kini morkeikei mə tukrhajoun əriə ye nuknei nhatətəyen yame ratuatuk. Nipig yermamə kirik rhatətə əfrakis ye Yesu Kristo, kini kafan norien ruə mihuvə, kini maməpəh norien has minə.

Jemes ramokrən huvə ye nəmə Isrel minə

¹ Yo Jemes, yo yorwok kirik kape Kughen mine Yesu Kristo, Yermaru kapətawə.

Yakamher-pre kin nəkwəkwə e raurə tuk əmiə, kwənərəus twelef kape nəmə Isrel yamə mine nimnhavən misarə kirikianə kirikianə ye tanimtanə. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə.

Nhatətəyen mine nirkunien

² Piak minə mine nowinik minə, narimnar pisin pisin tukhauə masor nəməhəyen kimi əmiə. Nipig takasəm, rikimiə tukraməkeikei mamagien ³ meinai nakwənharkun ta mə nipig əutən minə tukhauə, mə tukəm-ru nhatətəyen kapəmiə. Nipig əutən minə a taksor əmiə nakhaskai huvə ye nhatətəyen kapəmiə. ⁴ Kini takasəkeikei masərer timtim ye nhatətəyen kapəmiə miseriaji-pən nipig yame takhauə rikimiə rimruə, nar has kirik rikək irəmiə. ⁵ Mərig tukmə kimiə kirik, kafan nirkunien ripəh nəmhenien, rhuvə mə in tukriyoh Kughen, pəh In tukrasitu iran mor nirkunien kafan ruə mehuə məpomh min, meinai In ravəhsi-pən apnapig əmə narimnar kimi narmamə minə fam, mipəh nhekien narmamə tuk nar yame kisaiyoh kin. ⁶ Mərig tukmə yermamə a raiyoh kin, pəh tukramhatətə əmə ye Kughen, kini pəh kafan nərigien tukripəh norien kiraru; meinai yermamə yame kafan nərigien ramor kiraru, in rəmhen kin peao peao ye tame tahik, yame nimətag ramher-əpu, ravi apnapig. ⁷ Tukmə ror rikin raməsik mə Kughen Yermaru tukrifəhsi-pən narimnar kimin, mərig, nikam, to ripəh nivəhsi-pənien, ⁸ meinai nərigien kafan ramor kiraru. To ripəh narer-skaiyen tuk nar kirik yame rikin raməsik mə tukror.

Yavən has mine yermamə yame nautə kafan ripsaah

⁹ Tukmə yavən has kirik irəmiə, pəh rikin tukragien meinai Kughen ravəhsi-haktə in. ¹⁰ ?Mərig yermamə yame nautə kafan rehuə, tukragien tuk nar kirik uə? Rirkək, meinai Kughen tukrivəh-si-əhu in.* Yakamni məkneikin meinai nəmə nautə kapəriə ripsaah tukharkək rəmhen kin jiji nai yamə mine kisaukei misəsaah. ¹¹ Nipig mirh rhaktə, məpan-əpan pik, mhen mənvhirik tukrimsiə. Jiji nai minə tukasəkeikei misaukei tuk nipig kirik, misəsaah-əsaah. Nihuvəyen kapəriə tukrirəkək. Rəmhen əmə kin nəmə kapəriə

1:1: Mat 13:55; Wok 15:13; Gal 1:19; 1 Pita 1:1 **1:2:** Rom 5:3-5 **1:3:** 1 Pita 1:7 **1:5:** Prov 2:3-6

* **1:10:** Swatuk pisin kape nukreikinien nəgkiarien ye v. 10: “Mərig yermamə irəmiə yame kafan nautə rehuə, pəh in tukragien min, meinai Kughen tukrivəh-si-əhu in.” **1:11:** Aes 40:6-8

nautə ripsaah. Kasor wok ripsaah mhavəh mane iran, mərig tukpiasəkeikei mhamhə tuk nipiɡ kirik.

Kughen to ripəh norien yermamə kirik rimir ye nahasien

¹² Yermamə yame ramərer skai ye nipiɡ əutən ramuə tukun mə tukəm-ru nhatətəyen kafan, in tukrarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai nipiɡ rimikurao ye nipiɡ əutən minə a, kini Kughen tukrivəh-sipən kafan nərok, in e nimiraghien rerin. Kughen ruirpen ta mə nimiraghien rerin e, in kape narmamə yamə mine kasorkeikei In.

¹³ Mərig tukmə təvhagə hah ravi nərigien kape yermamə kirik, pəh tukripəh niniyen mə, “Kughen e ravəh-sipə-vəhsi-pə kimi yo.” Pəh tukripəh niniyen nəgkiarien məknakin meinai to nar kirik ripəh niviye nətərigien kape Kughen mə tukror təvhagə has; kini Kughen to ripəh nivəhsi-pən-vəhsi-pəniyen kimi narmamə. ¹⁴ Mərig nətərigien has kape yermamə in ravəh-si-pən-vəhsi-pən atuk kimin, kini mavi-pən in mə tukrətərig kin təvhagə has. ¹⁵ Nətərigien has ramkuə kin təvhagə has. Kini nipiɡ təvhagə has rurə mehuə, kini ramuə kin nimhəyen.

¹⁶ Piak minə mine nowinik minə, takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukreikuə irəmiə ye nikarin kape narimnar minə e. ¹⁷ Narimnar huvə minə fam mine narimnar m-fam yamə mine kisatuatuk, kamhasi-pən əmə tuk Kughen apa yerpərig, yame In rimnor mirh mine makuə mine kəmhau minə. Norien kafan to ripəh nukreikinien rəmhen kin yame mirh rhaktə mhen narimnar kini nanmiriə raukreikin-kreikin. Mərig In raməmir rerin, kini to ripəh nukreikinien. ¹⁸ Kini ye kafan əmə nərigien, Kughen rimnor ətawə kwənhauə kwajikovə əfrakis minə kafan ye nipiɡ yame nəgkiarien əfrakis kafan ruauə tuk ətawə kini kimishatətə iran. Kughen ramni mə kitawə khahuvə pik ye nimirin mipik ətawə, rəmhen kin yame yermamə yame ravəh nəsimien vi ye nəsimien kafan.

Sətərig kin nəgkiarien kape Kughen masor

¹⁹ Piak minə mine nowinik minə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. Rikimiə tukraməsik nəgkiarien e: kimiə m-fam takasəkeikei misərer matuk tuk nətərigien kin nəgkiarien, mhapəh nishai-mrenien nar tuk nəgkiarien, pəh niemhaa tukripəh nhai-aihuayen əmiə, ²⁰ meinai niemhaa kape yermamə to ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame ratuutuk yame Kughen rorkeikei. ²¹ Ror pən, takasəkeikei misəpəkiək-ta kin norien əmkimik minə, mine norien has pisin pisin yamə mine khapsaah ye tokrei tanə. Miseiwaiyu, mhavəh nəgkiarien yame Kughen rivəhsi-pre yerkimia, meinai nəgkiarien e rirkun nivəh-miraghien əmiə. ²² Mərig takasəkeikei misor naha nhagin yame nəgkiarien a ramni. Tukmə nakasətərig əmə kin mhapəh nisorien, ramhajoun mə nakseikuə atuk əmə irəmiə, ²³ meinai yermamə yame ramərig nəgkiarien kape Kughen mipəh norien naha nhagin yame ramni, in rəmhen əmə kin yermamə yame raməm nimirin ye glas, ²⁴ tukmə rəm ta nimirin, marar, mivən isok tukun, taktəkun əmə reinein mə nimirin rhawor pən iran mine. ²⁵ Mərig yermamə yame raməm huvə loa yame ratuutuk yame ramrisin narmamə, mamor nipiɡ mifam, mipəh nəru-kinien nar yame ramərig, kini in mamor, in tukrarə ye nihuvəyen əfrakis ye narimnar fam yame in ramor.

²⁶ Mərig yermamə yame rimətamə in yeməhuak kirik, mərig ripəh narha-huvəyen tuk naha nhagin yame neramin ramni, ramhajoun mə in rameikuə atuk əmə iran, kafan norien kape nəhuakien in nar apnapig əmə. ²⁷ Norien minə kape nəhuakien yame Rimtawə Kughen raməm mə in ratuutuk məmtir, iriə e: Nəməhuak minə tukasəkeikei misasitu ye nipiraovin mine kwajikovə yamə mine kimhə tan kin əriə tukmə kisarə ye nipiɡ əutən. Kini masəkeikei masəm huvə nimiraghien kapəriə mə norien has minə kape tokrei tanə tukhapəh nisorien mə iriə kasəmkimik.

2

Tuksor rəm nəmhen əmə ye kitawə minə tiksın

¹ Piak minə mine nowinik minə, nakwəshatətə ta ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame In yerpırig pik. Ror pən, takhapəh nisəmien mə narmamə tiksın yerpırig, tiksın ye tanə; mərig taksəm əmə əriə mə kisəm nəmhen. ² Kini tukmə nakasofugin əmiə, kini yermamə kiraru kirauə ye nəkwai nimə kape nofuginien, kirik kafan neipən rhuvə, rıvəhsi-pən ring kimnor kın gol, kini kirik kafan nautə rirkək, kafan neipən reikus-eikus, ³ rıpəh nəmhenien mə takhasiai əmə yermamə yame kafan neipən rhuvə, mhani-pən tukun mhamə, “Yuə, məkwətə-pə ye kwənmhaan yame rhuvə,” misarar mhani-pən tuk kwən a yame kafan nautə rirkək mhamə, “Erer-pən isok,” uə, “Əkwətə-əhu ye nimoptanə.” ⁴ Nırig tukmə nakasor norien minə məknakin, ramhajoun mə nakasəm mə kimiə tiksın nakhahuvə misapita kimiə tiksın, kini masəkir əmhen narmamə ye nətərigien has kapəmiə.

⁵ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə yame yakorkeikei əmiə, yakmə jakaiyoh əmiə mə, ?Nakwənharkun ta uə nıkam mə Kughen ruirpen ta narmamə nautə kapəriə rirkək ye tokrei tanə e, mə nhatətəyen kapəriə tukriskai, kini muirpen ta əriə mə iriə tukhauə kwajikovə minə kafan, misarə ye narmaruyen kafan? Kwənmhaan e, In ruini-pən ta mə kape narmamə m-fam yamə mine kisorkeikei In. ⁶ Mərig kimiə nakasəm oror narmamə yamə mine kapəriə nautə rirkək. ?Mərig ni-pa mine kasor nəmheyen kimi əmiə? ?Ni-pa mine kasərip-ərhav əmiə ye nımri mırh? Mə narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə kasor məknakin. ⁷ Kini iriə kamhani hah nhag Yesu, yame nhagin rehuə. Yame kafan e kimiə.

⁸ Ye natuakəmien ehuə kape Yermaru kapətawə ramni ye Nəkwəkwə kape Kughen mə, “Takaməkeikei morkeikei piəm rəmhen kın yame nakorkeikei atuk ik.” (*Lev 19:18*) Tukmə nakasəri-pən əfrakis nəgkiarien minə a, kimiə nakasor norien huvə minə en. ⁹ Mərig tukmə kimiə nakamhasiai narmamə tiksın, mhapəh nhasiaiyen tiksın, in e kimiə nakasor təvhagə has. Kini natuakəmien a tukror əpu əmiə, mini mımə kimiə narmamə kape nakapirien Loa. ¹⁰ Ror məkneikin meinai yermamə kirik yame ramakapir nəgkiarien kirikianə əmə ye Loa, ye nəmien kape Kughen, in yor təvhagə has rəmhen əmə kın yame in ramakapir nəgkiarien minə fam ye Loa. ¹¹ Ror məkneikin meinai Kughen e yame ramni mə, “Takhapəh nisəkrəhyen kın piraovın” (*Eks 20:14*) in Kughen kirikianə əmə min yame ramni mə, “Takhapəh nıshopniyen yermamə.” (*Eks 20:13*) Kini tukmə nımnpəh nəkrəh-pawk-əyen kın piraovın, mərig nımnhopni yermamə, ik yermamə kape nakəpir-əməyen Loa.

¹² Mərig Kughen rımını loa kirik yame ramrisin narmamə*, kini In tukrəkir əmhen narmamə məmru mə kimisəri-pən loa e uə nıkam. Ror məkneikin, ye nəgkiarien minə mine norien minə fam kapəmiə, taksəri-pən loa e. ¹³ Meinai tukmə yermamə kirik, rıkin rapəh nehuəyen tuk narmamə, Kughen, rıkin tukripəh neihuəyen tukun, mivəhsi-pən narpinien kımın. Norkeikeiyen narmamə in rhuvə rapita nıvəhsi-pənien tai təvhagə has kape narmamə.

Nhatətəyen in nuknen, kini norien huvə kwənkwan

¹⁴ Piak minə mine nowinik minə. ?Rhawor? ?Tukmə yermamə kirik ramni mə in ramhatətə ye Yesu Kristo, mərig rıpəh norien norien huvə minə, to nhatətəyen məknakin rıwəh mıragh in uə nıkam? Nıkam, in ror nar apnapig əmə kın. ¹⁵ Kini tukmə piatawə kirik uə nowintawə kirik, kafan neipən rəmətıt, uə nəvıginien nan rıpəh nəmhenien,

2:1: Wok 10:34-35; Jem 2:9 **2:5:** 1 Kor 1:26-28 **2:8:** Mat 19:19; Gal 5:14 **2:11:** Eks 20:13-14; Rom 13:9

* **2:12:** Əm-ru nəgkiarien ye nıkarın kape “loa yame ramrisin narmamə” ye Jem 1:25. **2:12:** 1 Pita 2:16 **2:13:** Mat 5:7; 18:21-35 **2:15:** 1 Jon 3:17

¹⁶ kini tukmā kīmiā kirik rīpāh nīvāhsi-pānien neipān uā nāviginien kīmin, marar mīni-pān əmə tukun mīmā, “Amvān. Pāh nāmārinuyen tukraməmīr tuk ik. Arkaoh, mamvān māvigin huvā.” ?Mārig rikimiā raməsik mā in rīmnasitu iran uā? Nīkam, nāgkiarīen kafan ror nar apnāpīg əmə kīn. ¹⁷ Ye norien kirikianā əmə mīn, tukmā nhatətəyen kape yermamā raməmīr pīsīn əmə tuk in, norien huvā mīnā kharkək iran, ramhajoun mā nhatətəyen kafan nagheen rīrkək, rəmhen kīn yame rīmamhā.

¹⁸ Mārig narmamā tīksīn tukhani mhamā, “Nīkam. Narmamā tīksīn kamhawəh nhatətəyen, kīnī tīksīn kasor wok huvā mīnā.” Mārig yakamni-pre tuk ik mā, “Tukmā yakpāh nāmīen norien huvā mīnā kafam, yakeinein mā nhatətəyen kafam in nāfrakisien uā nīkam. Mārig nīpīg tukmā nakaməm norien huvā mīnā kafak, ramhajoun pān mā nhatətəyen kafak in nāfrakisien.” ¹⁹ Ik nakamni mīmā, “Yakamni nāfrakisien ye Kughen yame kirikianā əmə.” !Rhuvā əmə tuk ik! Mārig yarmhā mīnā mīn kamhānī pakw mā Kughen kirikianā əmə, mārig kisakur mħagīn pīk kīn.

²⁰ Ah. Ik nakətəwao. ?Rhawor? ?Nakīrkun uā nīkam mā yermamā yame ramhatətə, mārig rīpāh norien norien huvā mīnā, kafan nhatətəyen, nīpran rīrkək? Tukmā nakeinein, yakhajoun ik. ²¹ Rikim tukraməsik rīprau e Ebraham. Kughen rīmīnī mā in ratuatuk ye nīmīrīn tuk norien yame rīmnor, meīnai rīmīkīr tīnī a Aesak, mīvān, mərəhu haktə ye kapier yame rīmīrīg rhaktə. ²² Ramhajoun-pān mā kafan nhatətəyen mīne norien kawor nar kirikianā. Kafan nhatətəyen rīmīkuā kīn kwānkwan, in e norien yame rīmnor. ²³ Ror pān, nāgkiarīen e kape Nəkwəkwə kape Kughen rīmauā mor nāfrakisien kīn, yame rīmīnī mā, “Ebraham rīmnhatətə ye Kughen, Kughen rīmīnī mā Ebraham in ratuatuk ye nīmīrīn.”

(*Jen 15:6*) Kīnī kamni kīmā Kughen, in kirik e Ebraham. ²⁴ Kīnī taktəkun ai, nakīrkun nāmīen mā pāh nīen mā nhatətəyen əmə ramor Kughen tukrīnī mā narmamā kisatuatuk ye nīmīrīn, mārig nhatətəyen mīne norien huvā mīnā ramor Kughen tukrīnī mā narmamā kisatuatuk ye nīmīrīn.

²⁵ Ye norien kirikianā əmə, in apa kupan, piraovīn kirik aikīn, nhagīn e Rehab. In piraovīn kape swatuk, mārig Kughen rīmīnī mā in pian atuatuk tuk norien huvā yame in rīmnor. Kīnī wok e in e yame rīmnor: nīpīg kīmnher-pān kīn yemā Isrel mīr kīraru mā tukwəm-əsaah apīs-apīs ye Jeriko, Rehab rīmnəhitə ye kafan nīmā tuk əriū, mher-pān kīn əriū kwaiyu karīn mīrarerīg.†

²⁶ Nīprai yermamā, tukmā nanmīn rəta iran, rīmamhā. Kīnī ye norien kirikianā əmə mīn, nhatətəyen yame rīpāh nīkuəyen kīn norien huvā mīnā, nagheen rīrkək rəmhen kīn yame rīmamhā.

3

Nāgkiarīen kape yermamā mīne kafan norien

¹ Piak mīnā mīne nowinīk mīnā. Rīpāh nīhuvəyen mā kīmiā khapsaah takhauə nāmhajoun mīnā kape nīməhuak, meīnai nakharkun mā Kughen In tukrām huvā məkīr nīmraghīen mīne nāgkiarīen kape nāmhajoun mīnā rapita yame tukrəkīr nīmraghīen mīne nāgkiarīen kape narmamā apnāpīg, ² meīnai kītawā mīfam tukhamīr ye nīmraghīen kapətawā nīpīg rīpsaah. Mārig tukmā yermamā kirik ramehuā ye neramīn, ramhajoun pān mā in yermamā atuatuk kirik, kīnī rīrkun nehuəyen ye nīpran mīnā fam əgkəp. ³ Ye norien kirikianā əmə mīn, kamruk-pān braedel ye nəkwai hos mā in tukror nārigīen kape yermamā. Kaməkəkīn kapən kapə hos, kīnī raukreikīn nīpran mīnā fam. ⁴ Kīnī bot, in nar ehūə kirik. Kīnī nīmətāg ehūə ramrəh, mārig stīa in nar kəskəh kirik yame nīpīg kapten ramarar-arar iran, kīnī nīprai bot mīnā fam ramīko-pān a kapten rorkeikei mā tukrīvān pān ikīn. ⁵ Ye norien kirikianā əmə mīn, neramī jīr in nar kəskəh kirik, mārig rīrkun nīvi-pānien nar ehūə mīnā. Rikimiā tukrəsīk mīn ru

kwənəmtarh ye nap in nar kəskəh kirik mərīg rirkun nuək-pənien məs nai ripsaah. ⁶ Kini nəfrakisien, nerami jir in rəmhen kin nap yame Setan ramhitgin-pən nap iran. Nerami jir in nori yermamə yame ramor norien has minə fam kape tokrei tanə. Kini nahasien minə fam kafan kasoriah narmamə, masoriah swatuk minə fam ye nimirghien fam kape narmamə. ⁷⁻⁸ Nehuəyen ye nerami jir in rəmhen kin norien yepou ye nar aparū pisin pisin minə mə tuksəpou. In e nar miragh minə, mine man minə, mine nar miragh yamə mine kaserko, mine yamə mine kisarə ye tahik. Kimirkwəji əriə kasəpou. Mərīg keinein norien yepou ye nerami jir. In nar aparū. In rukwar kin nahasien mine kakonə kape nimbəyen.

⁹ !Aweh! Neramtawə, nipiḡ kirik kitawə kamhani vi vi Kughen Rimtawə kin, misarar, mamhani hah narmamə yame Kughen rimnor əriə kamhavəh nanmin. ¹⁰ Nheri yermamə kirikianə əmə ramni kwis nini-vivi-yen mine nahasien. Piak minə mine nowinik minə, nar e riphəh nəmhenien. ¹¹ ?Nakirkun mə nu heikən mine nu oukəh to krəsi-pən ye nimiri nu kirikianə uə? Nīkam. ¹² Piak minə mine nowinik minə. ?Nai e figtri to rikua kin kwənwai nai e olif uə? Nīkam. ?Kini grep to rikua kin kwənkwai nai e fig uə? Nīkam. Kini nimiri nu oukəh riphəh nikwar-kwarien kin nu heikən.

Nirkunien yame ramsi-pən tuk Kughen

¹³ ? Kwən kirik ye kwerkwān irəmiə yame rikin raməsik mə rirkun pik nar uə? Rhuvə. Pəh nimirghien huvə kafan tukramhajoun mə rirkun əfrakis nar. Pəh in tukror narimnar ye nirkunien, kini pəh nərigien kafan tukreiwaiyu. ¹⁴ Mərīg tukmə rikimiə ramor pik jalus, uə naksərig atuk əmə əmiə, to nakhapəh nisausitien mhamə nakharkun pik nar, tamə nakaseikuə atuk əmə irəmiə. ¹⁵ Nərigien has minə a khapəh nhasi-pənien ye rao ye neai; mərīg kape tokrei tanə əmə, mine nərigien kape yermamə, mine kape Setan. ¹⁶ Meinai nipiḡ narmamə kasor jalus, masorkeikei mə tukamhavəhsi-haktə atuk əriə, məkneikin masəri-pən əmə kapəriə atuk nərigien, masor nahasien, kini norien has minə fam kamhatərhav-pə.

¹⁷ Mərīg yermamə yame ravəh nirkunien yame ramsi-pən ye rao ye neai, kafan norien tukror məkneikin: Nar yame raməkupən, kafan nimirghien tukratuatuk. Kini morkeikei pik nəmərinuyen. In yemə mar kirik. In ramsiai narmamə. Kini in norkeikeiyen kafan tukreihuə. Kini nimirghien kafan tukrikuə kin kwənkwan ripsaah. In tukrəm narmamə mə kisəm nəmhen əmə. Tukriphəh niniyen nar kirik mipəh mamor nar pisin. ¹⁸ Narmamə kape nərhuyen nəmərinuyen kisəmhen kin narmamə yame kamhasuv kweru nai ye nəsimien, kini rhaktə mamor kwənkwan. Tukmə kisasitu ye narmamə misərəhu nəmərinuyen, norien kapəriə tukrikuə kin nimirghien yame in ratuatuk.

4

Yermamə yame rorkeikei pik norien kape tokrei tanə

¹ ?Naha e nhagin nuknei tigoh mine nəmhokien ye nimirghien kapəmiə? Narimnar minə e kamhauə meinai kimiə naksorkeikei mə taksərig huvə ye nipraimiə. Kini nətərigien minə a kape nərigien huvə ye nipraimiə, iriə kasoriah rikimiə kirikianə kirikianə. ² Rikimiə ramvən tuk narimnar kape nəmə pisin minə, mərīg nakhapəh nhavəhyen, kini masotgoh mamhauə əmiə minə tuk nhavəhyen narimnar. Naksorkeikei narimnar tiksın, mərīg nakhapəh nhavəhyen, mashopni narmamə tukun. Mərīg nakhapəh nhavəhyen narimnar meinai nakhapəh nisaiyohyen Kughen tukun. ³ Kini nipiḡ tukmə naksaiyoh kin, mhapəh nhavəhyen, meinai nimirghien kin ye nərigien yame rahas, mhamə takhavəh əmə narimnar kape nərig-huvəyen ye nipraimiə.

⁴ !Aweh! Nîmisəpəh Kughen mhavən masəri-pən norien kape tokrei tanə rəmhen kîn yame piraovin rîpəh nîsiaiyeen kafan yerman, məpəh, maməri-pən yerman pîsin. ?Nakharkun uə nîkam, mə, yermamə yame rorkeikei narîmnar kape tokrei tanə in raməməkin Kughen? Yermamə a tukramorkeikei narîmnar kape tokrei tanə, in tikmîr kape Kughen. ⁵ Naksor məknakin, masor təkun nəgkiarîen kape Kughen* yame ramni mə Nanmîn kape Kughen yame ramarə yerkitawə rorkeikei mə kitawə kafan mînə əmə. ⁶ Mərig Kughen ramautə-pə kîn kafan nihuvəyen rehuə pîk. Ror pən Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Kughen tukrətapîg kîn narmamə yamə mîne kîsausit, mərig tukrautə-pən kîn kafan nihuvəyen kîmi narmamə yamə mîne kamhawəh-si-əhu kapəriə nərigien.” (Prov 3:34)

⁷ Ror məkneikîn, mə takasəkeikei mhavəh-si-əhu əmiə mîsor nəkwai Kughen. Nîpîg Setan tukramuə mîvəhsi-pre vəhsi-pre kîmi əmiə, taksərer tîm tîm, pəh in tukrap mîvən isok tuk əmiə. ⁸ Havən îpakə tuk Kughen kîni In tukruə îpakə tuk əmiə. Kîmiə yor təvhagə has mînə, sərəov. Kîni kîmiə yamə mîne nətərigien kapəriə ramor kîraru, sor nərigien kapəriə ratuatuk. ⁹ Rhuvə mə rikimiə tukrəmhə kîni məpou, mîsasək apomh tuk kapəriə təvhagə has. Hapəh nîsarhien, mîsasək əmə. Pəh kapəriə nagienien tukrîrkək, rikimiə tukrəpəu. ¹⁰ Havəhsi-əhu əmiə mhauə tuk Kughen Yermaru, kîni In tukrîvəh-si haktə əmiə.

¹¹ Piak mînə mîne nowinîk mînə. Takhapəh nhani-oror-ien nhagmiə mînə. Tukmə yermamə kîrik ramni-has nhag piauni, uə mamruk-pən nəgkiarîen has kîrik iran, kwən a in ramni hah loa kape Kughen,† mamni mə loa e in nar apnapîg, rîpəh nəmhenien. Mərig yermamə yame ramni mə loa e rîpəh nəmhenien, to rîpəh norien nəkwən, mamor əmə mə in ramehuə ye loa. ¹² Mərig Kughen pîsin əmə In rîmnərəhu loa e. In pîsin əmə tukrəkîr narmamə. In pîsin əmə rîrkun nîvəh-mîraghien narmamə, mîne noriahyen. ? Mərig ik pa? ?Rhawor e nakmə takəkîr norien kape pîam mînə?

Taksətigta ye Kughen

¹³ Sətərig-ru. Kîmiə nakamhani mhamə, “Towei uə tianəkwamer, khavən apa ye taon kîrik, mîsarə aikîn kape newk kîrikianə, mîsor bisnes aikîn, mhavəh mane aikîn.” ¹⁴ Naksəgkiar məknakin, mərig nakseinein naha nhagin yame tukrîtərhav tianəkwamer. ?Kîni nîmraghien kapəriə in rəmhen kîn naha nhagin? In rəmhen əmə kîn nehenap yame ramənah, mîrkək mîn. ¹⁵ Mərig rhuvə mə tukmə naksəgkiar, takhani məkneikîn mhamə, “Tukmə ye nərigien əfrakis kape Kughen, kitawə tuksor narîmnar mînə a.” ¹⁶ Mərig taktəkun ai, naksəgkiar ausit mhavəhsi-haktə atuk əmiə. Nəgkiar-ausitien mînə məknakin kîsahas pîk. ¹⁷ Ror məkneikîn mə yermamə yame rîrkun norien nar yame ratuatuk, mîpəh norien, ramor təvhagə has en.

5

Nəgkiarîen ramvən kîmi narmamə kapəriə nautə rehuə

¹ Kîmiə narmamə kapəriə nautə rehuə. Sətərig huvə kîn nəgkiarîen e. Rhuvə mə taksərig rahas mîsasək apomh tuk nahasien yame tukruə tuk əmiə. ² Kapəriə nautə ruəmətît ta, kîni ivn mînə kwəsəkwəteih-əkwəteih kapəriə neipən. ³ Nəmtəyen rîmnəs narîmnar kapəriə yame kîmnor kîn gol mîne silva. Nəmtəyen e tukrhajoun-pən mə kîmiə nîmîsor təvhagə has, kîni tukrəs mîn nîpraimiə rəmhen kîn yame nap raməkwəru nar kîrik. Nar apnapîg mə Nîpîg Kwasig ruauə îpakə, mərig kîmiə naksəptîg kîn nautə

4:4: Rom 8:7; 1 Jon 2:15 * **4:5:** Jemes raməgkiar ye Ol Testamen, mərig keinein mə raməgkiar atuatur ye naha japta uə ves. **4:6:** 1 Pita 5:5 **4:7:** Efes 6:12 **4:8:** Aes 1:16; Sek 1:3; Mal 3:7 **4:10:** Job 5:11; 1 Pita 5:6

† **4:11:** Əmru loa e ye Jem 1:15. **4:12:** Rom 2:1; 14:4 **4:14:** Sam 39:5,11; Prov 27:1 **4:17:** Luk 12:47 **5:2:** Mat 6:19

ripsaah kapəmiə. ⁴ !Səm-ru! Yorwok minə kapəmiə kimisor pawk wok ye nəsimien kapəmiə mərig nimmhapəh nisərokien əriə rəmhen. Iriə kimisasək atgin Kughen Yermaru tuk nərokien yame nimmhapəh nhavəhsi-pənien kimi əriə, kini Kughen yame Rəsanin Pík rimnərig nasəkien kapəriə. ⁵ Naksəmhen kin nar miragh yamə mine kaməvigin əriə kisəsis-əsis, tuk nhopniyen əriə kamən, meinai kimie nimmisarə ye tokrei tanə e ye nimraghien yame rimar. Masor rikimiə ragien tuk kapəmiə nautə, mərig pəh nien mə tuk tu Kughen rəkir norien kape narmamə mivəhsi-pre narpinien kimi əmiə. ⁶ Nimmisərip-ərhav narmamə atuatur minə ye nimmri mirh, mharuk-pən nəgkiarien ətən irəriə, mishopni əriə, nar apnapig mə iriə kimmhapəh nhani-hahyen əmiə.

Nərigien kapətawə tukrapomh ye nipiɡ kape nəmhəyen

⁷⁻⁸ Ror pən, piak minə mine nowinik minə, yakamni-pre tuk əmiə mə taksor nərigien kapəmiə rəpomh kini mamhawhin nipiɡ yame Yesu Yermaru tukrirerig-pə min iran. Pəh nien mə tuktu Yesu Yermaru tukrirerig-pə min, ror pən takasəkeikei misor nətərigien kapəmiə rəpomh, masərer tim tim, rəmhen kin yame yəsim kirik rawhin nipiɡ kape nəviginien meriaji tukrimruə kini rivəh nan nəviginien.

⁹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nhani-hahyen əmiə minə, tamə Yermaru rarpin tai norien has minə kapəmiə. !Taktəkun ai Yermaru ramərer matuk mə tukrəkir norien kape narmamə!

¹⁰ Piak minə mine nowinik minə. Rikimiə tukrəsik-ru profet kupən yamə mine kimmhəni-ərhav nəgkiarien ye nhag Kughen Yermaru. Kapəriə nimraghien ramhajoun ətawə mə nətərigien kapətawə tukraməkeikei məpomh ye nipiɡ nəmhəyen ramuə tuk ətawə. ¹¹ Kini nakharkun məkneikin mə kamni kimə narmamə yamə mine kasərer tim tim məknakin ye nipiɡ nəmhəyen ramuə, iriə kasarə ye nihuvəyen əfrakis. Nimməsərig nəvsaoyen kape kwən a Job kupən, yame rimnərer tim tim ye nipiɡ ətən minə, kini mharkun mə Kughen Yermaru rimnamarha huvə tuk Job. Narimnar ahas minə ripsaah rimavən tukun; kini ai, Kughen rimnor huvə pik pən kimin. Kini ror məkneikin, takhapəh nisəru-kinien mə riki Kughen rehuə rehuə pik tuk ətawə, kini In rorkeikei ətawə.

Takamni əmə nəfrakisien ye nipiɡ m-fam

¹² Piak minə mine nowinik minə. Nar rhuvə pik mə rikimiə tukraməsik, mə takhapəh nhavəhyen kwəsu ye nhag rao ye neai uə ye nhag tokrei tanə uə ye nhag nar kirik min. Nipiɡ mifam takhani əmə nəfrakisien. Nipiɡ tukmə nakhani mhamə, “Əwəh,” kini pəh kapəmiə nəgkiarien tukruə mor nəfrakisien kin. Kini nipiɡ tukmə nakhani mhamə, “Nikam,” kini pəh kapəmiə nəgkiarien tukruə mor nəfrakisien kin. Tamə Kughen rivəhsi-pre narpinien kimi əmiə.

Nəhuakien yame ramor nīpran

¹³ Tukmə kimie kirik ramarə ye nipiɡ ətən, rhuvə mə tukrəhuak kimi Kughen. Tukmə kimie kirik rikin ragien, rhuvə mə tukrəni nipei kape nəgnəginien. ¹⁴ Tukmə kimie kirik ramhə, rhuvə mə tukrokrən kin elda minə kape niməhuak pəh khauə misəhuak-pən iran, misətag-pən oel ye kapən kapə ye nhag Yesu Yermaru. ¹⁵ Kini iriə kashatətə mə Yermaru tukror huvə kwən a, masəhuak-pən iran, tukrəsanin. Kini Yermaru rivəhsi-haktə in. Kini tukmə rimnor təvhagə has, Yermaru tukrivəh-si ta. ¹⁶ Ror məkneikin, mə takhani-ərav-pre norien has minə kapəmiə tuk əmiə minə, masəhuak-pən irəmiə minə mə taksəsanin. Nəhuakien kape yemə atuatur nagheen rehuə, kini mor nīpran, ¹⁷ rəmhen kin kwən a Elaeja kupən. In nīprai yermamə rəmhen kin ətawə. Mərig in rimnaməhuak maməhuak mə nəhig tukripəh nīpien, kini nəhig ripəh nīpien meriaji newk kisisə mine makuə sikis.*

5:4: Dut 24:14-15 **5:5:** Luk 16:25 **5:7-8:** Dut 11:14; Jer 5:24 **5:11:** Eks 34:6; Job 1:21-22; 2:10; Sam 103:8
5:12: Mat 5:34-37 **5:14:** Mak 6:13 **5:15:** Mat 17:18-20 * **5:17:** Əm-ru stori kape Elaeja ye 1 King 17:1; 18:1.

¹⁸ Kini maməhuak min mə nəhig tukrip, kini Kughen rher-pə kin nəhig, kini nəsimien minə fam kimisor kwənkwairiə.

Vi-pə min narmamə yamə mine kapəriə nərigien rimamir

¹⁹⁻²⁰ Piak minə mine nowinik minə. Takasəkeikei mharkun mə tukmə kimiə kirik ramiko maməpəh swatuk kape nəfrakisien, kini kimiə kirik rivi-pə min, yermamə yame rivi-pə yor təvhagə has ramrerig-pə min ye swatuk kape nəfrakisien, in ravəh-miragh kwən a ye nimhəyen kafan, kini mamor swatuk kimin mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has ehua minə kafan.

1 Pita

Nəkwəkwə yame Pita rimməkupən mirai

Nəgkiarrien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Pita

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Pita rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə ye tanə minə e Pontas mine Galesia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Taktəkun ai, kamni kwənmhaan piəpiə a kimə Tarki.

?Nimraghien rimməhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, yamehuə kape Rom, nhagin e Nero, ramoriah pik niməhuak minə. Mivəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak minə tiksın, mhopni tiksın. Mərig ripəh nuhyen Pita.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərigien kape nəməhuak yamə mine kasərig nəmhəyen. Morkeikei mə tuksərer tim tim ye kapəria nhatətəyen kini misor norien yame rhuvə, nar apnapig tukmə nahasien ramvən tuk əria.

Pita ramokrən huvə irəria

¹ Yo Pita, yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə yamə mine nakasarə ikin minə fam apa ye provins minə e Pontas mine Galesia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Kughen rimirpen ta əmiə; iməmiə ikin pəh nien mə ye tokrei tanə e, mərig kimiə yepsipis əmə eikin e. ² Kughen Rimtawə rimirpen əmiə meinai, apa kupən, in rimini kafan nərigien mərəhu, kini muirkun ta swatuk minə fam kape nimraghien kapətawə. Kini Nanmin Kafan rimmərəhu karin əmiə mə kafan narmamə minə, mə taksor nəkwai Yesu Kristo, kini nitawin rəspir əmiə ye norien has minə kapəmiə.

Pəh Kughen tukrautə ehuə pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinyen kimi əmiə.

Pəh khani vi vi Kughen meinai tuksarə rerin ye rao ye neai

³ !Pəh khani vi vi Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə! Kughen rikin rehuə rehuə tuk ətawə, In rimmor ətawə kwəsarha min ye nimraghien vi, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim kapətawə nərigien iran. Ror məkneikin meinai Yesu Kristo rimiragh min ye nimhəyen kafan. ⁴ Kini ye nimraghien vi e, kitawə kamhawəh narimnar huvə minə apa ye rao ye neai yame Kughen rimmərəhu karin mə kapətawə. Kini nar a to ripəh nahasien, mipəh nimətətien, kini mipəh nirkəkien.

⁵ Ye nhatətəyen kapətawə, nəsaninien kape Kughen rhotkimkimin ətawə meriaji Kughen tukrivəh miragh ətawə. Kini ye Nipig Kwasig, Kughen tukrhajoun narmamə mə In ruəvəh miragh ta ətawə. ⁶ Rikimiə tukragien pik tuk nar e, nar apnapig tukmə nipig ətən pisin pisin minə kamhauə pawk ye kapəmiə nimraghien. Mərig kamhauə tuk nipig kwəkwə əmə. ⁷ Nipig ətən minə a kwənhauə mə narmamə tuksəm nhatətəyen kapəmiə mə ?nakasərer tim tim uə? Aean e gol ramser-ser, in nar kirik yame nap raməs-ta nəmtəyen iran. Kini ye norien kirikianə əmə min, nipig ətən minə kisəmhen kin nap yame raməs-ta nəmkimikien ye kapəmiə nhatətəyen. Nhatətəyen in rapita aean e gol. Kini Kughen tukrini vi vi əmiə tuk nhatətəyen kapəmiə, mivəhsi-haktə nhagmiə, mivəhsi-pre nisaiyen ehuə kimi əmiə ye nipig yame Yesu Kristo tukruə iran.

⁸ Nimnhapəh nisəm-pakw-əyen Yesu Kristo mərig naksorkeikei In. Kini nakhapəh nisəm-pakw-əyen In ai taktəkun, mərig nakashatətə iran. Kini rikimiə rukwar kin nagienien yame in rhuvə pik mapita. To nakhani nəgkiarrien kirik, mərig to rapəh neriajien nagienien kapəmiə. ⁹ Rikimiə ramagien məkneikin meinai kimiə nakwənhawəh nar e

yame n̄imis̄ar̄ehu-p̄an n̄ar̄igien kap̄am̄īa iran, in e m̄a Kughen tukriv̄ah m̄iragh kap̄am̄īa n̄imraghien.

¹⁰ Profet kup̄an min̄a kimnhani-̄arhav m̄a Kughen tukriv̄ahsi-pre nihuv̄ayen kimi ̄am̄īa, kini misarkut pik m̄a tukharkun-ru swatuk yame Kughen tukriv̄ah m̄iragh narmam̄a iran. ¹¹ Nanmin kape Kristo ram̄am̄ir ir̄arīa mamhajoun ̄arīa kin n̄amh̄ayen yame Kristo tukr̄ar̄ig ye n̄ipran, kini ai, Kughen tukripi-v̄ahsi-hakt̄a In. M̄ar̄ig profet kup̄an min̄a kimisarkut m̄a tukharkun swatuk yame nar̄imnar min̄a a tukhaūa iran, mine n̄ipig atuatuk yame tukhat̄arhav-p̄a iran. ¹² M̄ar̄ig Kughen rimnhajoun profet kup̄an min̄a m̄a nar̄imnar min̄a a kimnhani-̄arhav ye nikarin kape Kristo tukhap̄ah nhat̄arhav-p̄ayen ye n̄ipig kap̄arīa, m̄ar̄ig tukhat̄arhav-p̄a ye rao e kasar̄a iran ai takt̄akun mine. Kini takt̄akun ai, narmam̄a kamhani-̄arhav n̄agkiarien kape N̄avsaoyen Huv̄a kimi ̄am̄īa ye n̄asan̄inien kape Nanmin kape Kughen yame ramsi-p̄an ye rao ye neai. Kini nar̄imnar min̄a a khahuv̄a pik, ror m̄akneikin m̄a agelo min̄a min̄a kw̄asorkeikei m̄a tuks̄am mharkun nar̄imnar yam̄a mine kimnhat̄arhav-p̄a.

Nimraghien yame ratuatuk

¹³ Ror p̄an, n̄at̄ar̄igien kap̄am̄īa tukriskai tuk norien wok. Takasarha huv̄a tuk n̄imraghien kap̄am̄īa. Mis̄ar̄ehu-p̄an tim̄ tim̄ n̄ar̄igien kap̄am̄īa ye nihuv̄ayen yame Kughen tukraut̄a-pre kin kimi ̄am̄īa ye n̄ipig yame Yesu tukrir̄er̄ig-p̄a min̄a iran. ¹⁴ Sor n̄akwai Kughen ramhen kin yame kwajikov̄a huv̄a min̄a kasor n̄akwai rimrīa min̄a mine nis̄inrīa min̄a. Kupan, nimnhap̄ah nharkunien n̄afrakisien kape Kughen, masor norien has yam̄a mine rikimīa atuk ̄am̄a rorkeikei. M̄ar̄ig takt̄akun ai, takhap̄ah n̄iseighanien kin norien min̄a a m̄a tukhavi-ta min̄a n̄at̄ar̄igien kap̄am̄īa. ¹⁵ Kughen e yame rimnokr̄an kin ̄am̄īa, In ram̄arhak̄a matuatuk. Kini ye norien kirikian̄a, norien min̄a fam yam̄a mine nakasor, tukas̄ekeikei mis̄atuatuk ¹⁶ meinai N̄akw̄akw̄a Kape Kughen ramni mim̄a, “Takas̄ekeikei mis̄am̄arhak̄a mis̄atuatuk meinai Yo, yakam̄arhak̄a matuatuk.” (Lev 11:44, 45; 19:2; 20:7)

¹⁷ Kughen tukm̄a ram̄akir narmam̄a In rap̄ah norien ror p̄isin kimi narmam̄a tiks̄in. Ror m̄akneikin, tukm̄a naksokr̄an pawk kin In m̄a Rimimīa, m̄ar̄ig ye n̄imraghien kap̄am̄īa ye tokrei tan̄a e, takas̄ekeikei m̄hasiai huv̄a In, mis̄ar̄a ye tokrei tan̄a e r̄amhen kin yeps̄ip̄is min̄a ̄am̄a tiks̄in ¹⁸⁻¹⁹ meinai nakw̄anharkun m̄a p̄ah nien m̄a Kughen rimnarp̄in n̄imraghien kap̄am̄īa kin nar̄imnar yam̄a mine tukhark̄ak tuk n̄ipig kirik r̄amhen kin gol ūa silva; m̄ar̄ig rimnarp̄in n̄imraghien kap̄am̄īa kin nitaw T̄ini Keikei Yesu Kristo, yame In r̄amhen kin kwaji sipsip huv̄a kirik yame n̄amkimikien r̄irk̄ak ̄afrakis iran. In rimiris̄in ̄am̄īa ye n̄imraghien yame rahas yame kap̄am̄īa kaha min̄a kimishajoun ̄am̄īa kin kup̄an. ²⁰ Kughen rimirpen ta Kristo apa kup̄an, ye n̄ipig yame rip̄ah nor-han̄ayen tan̄imtan̄a; m̄ar̄ig takt̄akun ai, kw̄anhaūa ipak̄a tuk N̄ipig Kwasig, kini Kughen rimnor ̄apu In, m̄a tukrūa miw̄ahsi-pre nihuv̄ayen kimi ̄am̄īa. ²¹ Nakw̄anharkun Yesu Kristo, ror m̄akneikin m̄a nakshat̄at̄a ye Kughen yame rimiv̄ah m̄iragh In ye nimh̄ayen kafan, kini miw̄ahsi-hakt̄a In miw̄ahsi-p̄an nehūayen kimin. Ror m̄akneikin, takshat̄at̄a ye Kughen mis̄ar̄ehu-p̄an tim̄ tim̄ kap̄am̄īa n̄at̄ar̄igien iran.

²² Nakw̄as̄ari-p̄an n̄agkiarien ̄afrakis, kini miw̄as̄aspir kap̄am̄īa n̄imraghien ruaūa mīvi. Kimīa nakw̄anhaūa mw̄asorkeikei kimīa min̄a tiks̄in. Kini takas̄ekeikei mis̄orkeikei ̄am̄īa min̄a yerkim̄īa min̄a fam. ²³ Meinai n̄agkiarien a rimnor ̄am̄īa nakw̄asarha vi ta; n̄imraghien vi a, infamien r̄irk̄ak. Meinai n̄agkiarien kape Kughen tukram̄am̄ir kape rer̄in, to rip̄ah n̄irk̄akien tuk n̄ipig kirik. ²⁴ Kini N̄akw̄akw̄a kape Kughen ramni mim̄a, “Narmam̄a m-fam kis̄amhen ̄am̄a kin m̄anvhirik,

Kini nihuv̄ayen fam kap̄arīa kis̄amhen ̄am̄a kin j̄ihi nai.

Mənvhirik tukrimsiə, kini jiji nai tukrəsaah,

²⁵ mərig nəgkiarien kape Yermaru ramarə kape rerin.”

(Aes 40:6-8)

Kini in e nəgkiarien kape Nəvsaoyen Huvə yame narmamə kwənhani-ərhav-pre ta kimi əmiə.

2

¹ Ror pən mə takasəkeikei misəpəh norien minə e ye nımraghien kapəmiə, rəmhen kin: norien m-fam kape nor-ahas-pənien kimi narmamə, mine norien minə fam kape neikuəyen, mine nini-pikien əmə nar, mine jalus, mine norien m-fam kape nini-hahyen narmamə. ² Takasəkeikei misorkeikei pik nəgkiarien kape Kughen yame rəmtir huvə, rəmhen kin yame kwajikovə əmtəmtə ramasək tuk nəmahyen. Meinai Kughen rimiəvəh miragh əmiə, takasəkeikei misən nəgkiarien kafan miseihuə kin. ³ Kimiə nakwəsəm əpu norien kape Kughen Yermaru mharkun mə In rhuvə pik; rəmhen kin yame nakwəsən əsigəvin nəviginien kirik, mharkun mə in rhekin pik.

Səpaag yame ramraptərəkini nimə kape Kughen, ramragh

⁴ Kughen rorkeikei mə tukrivhirəkin kafan kirik nimə kin ətawə narmamə minə, kini mirpen Səpaag ye nimə kirik yame narmamə kimisarakikin ta, mərig in Səpaag huvə kirik yame Kughen tukrəkir məkupən. Kini tukmə nakhauə ye nhatətəyen kapəmiə tuk Səpaag e Kristo, ⁵ kimiə min naksəmhen kin səpaag yame ramragh, yame Nanmin kape Kughen rimməkir mavhirəkin kafan kin nimə. Kini Nanmin kape Kughen raməmir irəmiə, nakasofugin ye Yesu Kristo masor narimnar yame Kughen rikin ragien tukun, rəmhen kin yame pris yame rəmrahəkə rawəhsi-pən sakrefaes kimi Kughen, rikin ramagien tukun. ⁶ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimiəni kupən mimiə,

“Səmru. Yimməkir Səpaag ye nimə kirik apa Saeon* ,

In səpaag huvə kirik yame yimirpen.

Səpaag e kape nıraprətərəkiniənimə,

kini narmamə yamə mine kishatətə iran, to nıpig kirik khapəh nisaurisien tukun.”

(Aes 28:16)

⁷ Səpaag e rhuvə tuk əmiə yamə mine nakashatətə iran. Mərig narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen iran, Səpaag e tukror-pən əriə rəmhen kin yame Nəkwəkwə Kape Kughen rimiəni kupən mimiə,

“Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin,

mərig Kughen rimmor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən. (Sam 118:22)

⁸ Kini Nəkwəkwə kape Kughen rimiəni kupən mimiə,

“Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pikin, kini In Səpaag yame tukror narmamə kamhamir.”

(Aes 8:14)

Iriə kamharəh-pikin səpaag e meinai kimisəpəh nəgkiarien kape Kughen. Kini in e nərigien kirik kape Kughen yame rimiəni mə iriə tukhamir məknakin.

⁹ Mərig Kughen rimirpen ta əmiə mə kafan minə, kini kimiə pris minə kape King, kini kimiə nəmə rhakə yamə mine Kughen ramarmaru irəmiə. Kini kimiə kwənərəus minə tiksın kape Kughen. In rimmor əmiə məknə mə takharkun nini-ərhavyen nəgkiarien yame ravəhsi-haktə In tuk kafan nihuvəyen mine narimnar yame In rimmor. In rimisəkirən əmiə mə taksətə ye nəpignapien, mhauə ye nikakien huvə kafan. ¹⁰ Apa kupən, kimiə narmamə apnəpig əmə; mərig taktəkun ai, kimiə kwənərəus minə kape Kughen.† Apa kupən, nimmhapəh nharkunien nihuvəyen kape Kughen; mərig taktəkun ai, nakwənharkun nihuvəyen kape Kughen.

¹¹ Yo minə tiksın yame yakorkeikei pik əmiə, pəh rikimiə tukraməsik mə tokrei tanə e pəh nien mə rukwanu atuatur kapəmiə. Kitawə kisəmhen əmə kin yepsipis minə,

2:1: Efes 4:22; Jem 1:21 2:3: Sam 34:8 2:5: Rom 12:1; Efes 2:21-22; Rev 1:6 * 2:6: Saeon, nhag pisin e Jerusalem. 2:9: Dut 7:6; 14:2; Aes 9:2; Wok 26:18; Efes 5:8 † 2:10: Emru stori ye Hos 1:6, 9-10; 2-23.

mine nāmā iruā minā ikin e. Ror məkneikin, yakamni-pre skai tuk əmiā mə taksərer isok tuk norien has yamə mine nətərigien atuk əmə kapəmiā rorkeikei. Nətərigien minā e kasoriah rikimiā rəmhen kin yame tikmir minā kasarowagin kimi əmiā. ¹² Nipig m-fam kitawə kisarə yerki narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen. Kini nımraghien kapəmiā tukraməkeikei matuatuk huvə mə tukmə kamharuk-pən pawk nəgkiarien has irəmiā, mərig tuksəm norien huvə minā kapəmiā, kini mhasiai Kughen ye nipig yame In tukruə məkir narmamə iran.

Nisiaiyen nəmehuə minə

¹³ Kitawə narmamə kape Yermaru, kini kisorkeikei mə tukhasiai nhagin. Ror məkneikin, takasor nəkwai nəmehuə minə fam yamə mine narmamə kamhavəh-sihaktə əriə mə tuksarmaru. Takasor nəkwai yamehuə kape gavman‡ yame in yamehuə əgkəp, ¹⁴ mine kafan nəmehuə yamə mine ramher yərhav kin əriə mə tukasor wok kafan. Iriə tukhavən misor narpinien kimi narmamə yamə mine kasəkapir natuakəmien kapəriə, kini mhani vi vi narmamə yamə mine kasor norien huvə. ¹⁵ Takasor məkneikin meinai Kughen rorkeikei mə kapəmiā norien huvə minə tukhani-əhu nəgkiarien ətəwao minə kape narmamə yamə mine kapəriə nirkunien rirkək. ¹⁶ Kimiā, pəh nien mə təvhagə hah ramarmaru irəmiā rəmhen kin yame yemehuə kirik ramarmaru ye slef kafan, meinai Kughen ruirisin ta əmiā tukun. Mərig rikimiā tukripəh nəsikien mimə, “Kughen ruirisin ta yo, kini ror məkneikin mə yakirkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, nar apnapig mə in təvhagə hah.” Nīkam. Kimiā slef minə kape Kughen, kini ror məkneikin, taksəri-pən norien yamə mine kisatuatuk.

¹⁷ Takhavəhsi-pən nisaiyen yame ratuatuk kimi narmamə m-fam. Taksorkeikei nəməhuak minə, in e narmamə kape Kughen minə, kini takhagin mhasiai Kughen, kini mhasiai min nəmehuə§ minə.

¹⁸ Kimiā slef minə, takasəkeikei misor nəkwai kapəmiā nəmehuə minə, kini mhavəhsi-pən nisaiyen kimi əriə. Taksor-pən məknakin kimi əriə m-fam, yamə mine kasor rimar-pre tuk əmiā, mine yamə mine kasərik mitə pik əmiā. ¹⁹ Tukmə ror kimiā naksor əmə nar atuatuk, mərig kapəmiā nəmehuə minə kasor ahas-pre kimi əmiā, kini nakasərig rahas kin. Mərig riki Kughen tukragien tuk əmiā tukmə nakharəhpikin nipig əutən minə a masərer tim tim əmə meinai nakasarha-pən əmə tuk Kughen. ²⁰ ?Nakmə ta mə to nakor nar has kirik, kini nəmehuə minə khauh ik tukun, kini narmamə to khani-vi-vi ik tukun uə? Nīkam, tukhani mə nımivəh narpinien yame ratuatuk. Mərig tukmə nakamor əmə norien huvə minə, nar apnapig narmamə kamhauh ik tukun, Kughen, rikin tukragien əmə tuk ik. ²¹ Kughen rimnokrən kin əmiā mə taksərig nəmhəyen meinai Kristo rimnərig nəmhəyen tuk əmiā. In rimnəkupən mhajoun norien atuatuk a mə kimiā taksəri-pən əmə tamhek nihun. ²² Nəkwəkəwə kape Kughen rimini kupən mimə, “In rimipəh norien təvhagə has kirik,

kini In rimipəh niniyen nəgkiarien eikuə kirik.”

(Aes 53:9)

²³ Narmamə kimnhani hah pawk In, mərig In rimipəh nhorpinien tai nəgkiarien has kapəriə. Rimnərig pawk nəmhəyen ye nipran, mərig rimipəh niniyen mə tukrarpin tai norien has kapəriə. Mərig In rimnərəhu-pən narimnar fam ye kwermi Kughen yame nipig m-fam kafan norien kape nəkirien narmamə in ratuatuk əmə. ²⁴ Ye nipig a, Yesu rimnəker ye nai kamarkwao kin, mivəh narpinien kape təvhagə has minə fam kapətawə ye nipran. In rimamhə mə təvhagə has minə kapətawə tukror infamien kini mə kitawə tukhamragh, misəri-pən swatuk kape natuatukien.

“Kimoh In, rimnərig nəmhəyen ye nipran tuk nivəh-miraghien ətawə.”

(Aes 53:5-6)

2:11: Gal 5:17,24 2:12: Mat 5:16 ‡ 2:13: Gris ramni “Sor nəkwai king.” 2:13: Taet 3:1 2:15: 1 Pita 3:16 § 2:17: Gris ramni “Hasiai king.” 2:17: Rom 12:10 2:18: Efes 6:5 2:20: 1 Pita 3:14,17 2:21: Mat 16:24; Jon 13:15 2:22: Jon 8:46; 2 Kor 5:21; 1 Jon 3:5 2:23: Aes 53:7; 1 Pita 3:9 2:24: Rom 6:11

25 “Apa kupən, kimiə nımısəmhen kın sipsip yamə mine kaserwei.
Mərig taktəkun ai, nakwəsasarar mınhauə tuk Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk
Sipsip mınə, in e, Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk nımraghien kapəmiə.” (*Esik*
34:5-6)

3

Norien atuatur kape yerman mine piraovin yame kwəwarkurək ta

1-2 Kini ye norien kirikianə əmə kape nısiayen Yermaru, kimiə nıpiraovın yamə mine nakwəsarkurək ta, takasəkeikei misor nəkwai narman kapəmiə. Kini tukmə narman kapəmiə khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen, norien huvə əmə kapəmiə tukrivi əriə khauə mhani nəfrakisien iran. Narman kapəmiə tuksəm mə norien kapəmiə ratuatur, kini mine narmamə kamhasiai əmiə, norien e rəmhen tuk nıviyen əriə. Nəgkiarien kirik rirkək mə to naksəsik əpnis pən mhavi əriə kın. 3-4 Pəh narman tuksəm əmiə kharkun mə nakhahuvə. Mərig pəh nien mə nakahuvə meinai nakhavəhsipən neipən huvə, uə naksərər huvə nıkwənemiə, uə naksəkwan jen uə nakharukpən narımnar kımnor kın gol ye nımətirgimiə. Mərig pəh tuksəm əmiə kharkun mə nakhahuvə tuk narımnar yame to rıpəh nahasien tuk nıpig kirik. In e ye nımraghien kapəmiə, mə nakasarə mar, kini misarə apıs-apıs. Norien mınə e khahuvə ye nımri Kughen. 5 In e norien kape nıpiənhuak kupən yamə mine kımısərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə ye Kughen. Iriə kımnasor nəkwai narman mınə kapəriə, kini ye norien a, kımisor rikirie rhuvə. 6 Rəmhen kın Sera kupən, in ramor nəkwai Ebrahim, kini mamokrən kın in mə kafan yemehua. Kini kimiə e kwənərəus kape Sera tukmə naksor norien yamə mine kisatuatur, mhapəh nhaginien kın nar kirik.

7 Kini ye norien kirikianə əmə mın, kimiə narman yamə mine nakwəsarkurək ta, misarə kimiə nıpiraovın kapəmiə, takasəkeikei masarha huvə tuk nımraghien kapəriə. Takasəkeikei mhasiai əriə meinai iriə khapəh nhaskaiyen rəmhen kın əmiə, kini mine kimiə miriə mın takhavəh nar huvə e yame Kughen Rımtawə tukrivəsi-pre, in e nımraghien rerin. Tukror məkneikin mə nar kirik rirkək yame to rərər əswasig kın nəhuakien kapəmiə.

Nəməhuak mınə fam

8 Nəgkiarien infamien e. Kimiə mıfam takasəkeikei misor məkneikin: Takhavəh nətərigien kirikianə; rikimiə tukreihuə tuk əmiə mınə; taksorkeikei əmiə mınə; taksor rikimiə rımar tuk əmiə mınə; taksor nərigien kapəmiə reiwaiyu. 9 Kini tukmə narmamə kasor ahas-pre tuk əmiə, mərig takhapəh nisarpınien tai norien has kapəriə. Tukmə narmamə kasəgkiar has-pre kimi əmiə, mərig takhapəh nisarpınien. Mərig taksəhuak, misaiyoh Kughen mə tukror huvə pən kimi əriə. Taksor məkneikin meinai Kughen rımnokrən kın əmiə mə taksor məkneikin, mıpihavəh nıhuvəyen kafan. 10 Meinai Nəkwəkwə kape Kughen rımini kupən mımə,

“Yermamə yame rorkeikei nımraghien huvə,
kini morkeikei mə tukramərig huvə ye nıpig mıfam,
in to rıpəh nıniyen nəgkiarien has mınə,
kini in to rıpəh neikuəyen.

11 In tukraməkeikei marar ye norien has mınə,
kini mor əmə narımnar yame rhuvə.

In tukraməkeikei mamarkut pik mə tukramarə iriə narmamə m-fam ye nəmərinuyen.

12 In tukraməkeikei mamor məkneikin meinai Kughen Yermaru ramarha huvə tuk
narmamə yamə mine kisatuatur,
kini mamətərig huvə kın nəhuakien kapəriə,

mərig In mamor tikmir kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə hah.” (Sam 34:12-16)

¹³ Kini tukmə naksarkut pik tuk norien narimnar yamə mine khahuvə, yermamə kirik rirkək yame to roriah əfrakis əmiə. ¹⁴ Mərig tukmə narmamə kamhauh əmiə tuk norien atuatur kapəmiə, mərig Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen.

“Takhapəh nhaginien kin nəmhayen yame narmamə tukasor, kini pəh rikimiə tukripəh nəsik-pikien.”

(Aes 8:12-13)

¹⁵ Takasəkeikei mhavəh Yesu Kristo rəmhen kin Yermaru kapəmiə maməkupən ye nimraghien kapəmiə. Kini tukmə narmamə kisaiyoh əmiə mhamə, “Rhawor e nakasəhu-pən məknakin nətərigien kapəmiə ye Yesu,” kini nipig mifam takasəkeikei misərer matuk tuk nhorpinien nəgkiarien kapəriə. Mərig tukmə naksəgkiar, səgkiar mar kimi əriə, mhasiai əriə. ¹⁶ Kini ye nipig mifam takasəkeikei mharkun mə norien kapəmiə in ratuatur əmə. Kini tukmə narmamə khani has norien huvə minə kapəmiə meinai kimiə narmamə kape Kristo, mərig iriə tukpisauris tuk nini-hayen əmiə. ¹⁷ Tukmə ye nərigien kape Kughen mə narmamə tukhauh əmiə tuk norien huvə minə kapəmiə, nar e in rhuvə rapita yame naksor norien has, narmamə kamhauh əmiə tukun. ¹⁸ Ror məkneikin meinai Kristo rimamhə tuk təvhagə has minə, rimamhə mikirikianə əmə, nəmhen. In yemə atuatur əgkəp, mərig rimamhə tuk narmamə yamə mine khapəh nisatuaturien mə In tukripik əriə mhavən tuk Kughen. Kimishopni In, nipran rimhə, mərig Nanmin kape Kughen rimnor In ramragh min ye nimhayen kafan. ¹⁹ Məkneikin Nanmin kape Kughen rikir In rivən mini-ərhav nəgkiarien kape Kughen kimi nanmi narmamə yamə mine kwənhamhə misəmir ye kalabus, ²⁰ iriə a yamə mine kimisəsik pawk nəkwai Kughen, mərig In rimneito kin əriə, nərigien kafan rəpomh. In a ye nipig yame Noa rimnəvhirəkin rao iran, narmamə eit əmə kimnisarə ye nəkwai rao, kini Kughen rimivəh miragh əriə ye nipig rao a rimnaiyu mameiai-pən ye nu ehua. ²¹ Kini nu ehua a in rimnor nımtətien ye baptaes yame ramhajoun mə Kughen ravəh miragh ətawə ye norien e yame In rimnor Yesu Kristo rimamragh min ye nimhayen kafan. Mərig norien baptaes e, nipran, pəh nien mə kaməkwi-ta nəmkimik ye niprai jir, mərig nipran e kitawə kwəsarar ye norien has kapətawə, mhauə tuk Kughen, masərig yerkitawə mə təvhagə has rirkək. ²² Kini Yesu Kristo ruavən ta apa ye rao ye neai, kini mamkwətə ye nikar Kughen matuk, mamehua ye agelo minə fam, mine yarmhə minə fam, mine nanmin minə fam, mine yermaru minə fam.

4

Swatur kape norien nəkwai Kughen

¹ Meinai nipig Yesu Kristo rimnamarə ye tokrei tanə, In mamərig rahas ye nipran, kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei mhavəh min nərigien a, mə taksərer tim tim. Meinai yermamə yame ramərig rahas ye nipran, ramhajoun mə rinəpəh ta norien kape təvhagə has. ² Ror məkneikin, kimiə yamə mine nakasarə hanə ye tokrei tanə e, takhapəh nisəri-pəniyen narimnar has yamə mine kamhaurə atuk ye nərigien kapəmiə. Mərig taksor nəkwai Kughen. ³ Mərig kimiə nakwəsoriah ta nipig rehua tuk nikwasigien kin norien minə kape narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen. Kupan kimiə nakamhakir apnapig nipiraovin; kini nətərigien kapəmiə ramvən əmə tuk nar has minə; kini misapis pik kin niniimien; kini masor lafet kape nırpəhuyen nipiraovin; kini mamhanim alikol kini misapis misarmar; kini masəhuak kimi nanminar minə, in e nəpnaihyen kafan rahas pik. ⁴ Mərig taktəkun ai, rukreikin kapəriə kapə meinai kimiə nakwəsəpəh nhakwasigien kin əriə mamhavən kimiə miriə mhavi-ərhav ye kwənharəruə kape təvhagə has kapəriə. Kini iriə masoriah pik nhagmiə tukun. ⁵ Mərig

iriä tukasäkeikei mhani-ärhav narimnar fam ye nimraghien kapäriä kimi Kughen yame In ramärer matuk mä tukräkir ämhen narmamä yamä mine kwänhamhä mine yamä mine kamhamragh. ⁶ Ror pän kwänhani-ärhav-pän ta Nəvsaoyen Huvä kimi narmamä yamä mine kwänhamhä ta^{*}; mä nar apnapig mä narmamä kimnhauh äriä ye tokrei tanä, märig Nanmin kape Kughen rirkun norien äriä mä tuksarä iriä min ye rao ye neai.

⁷ Kitawä kwänhauä ipakä tuk nipig yame narimnar minä fam tukharkäk iran. Ror mäknäkin, rikimiä tukramarä, kini takasäkeikei misarha huvä tuk nimraghien kapämia, mä takharkun nägkiarien kimi Kughen ye nähukien yame ror nanmin. ⁸ Märig nar yame rhuvä pik mä takasor - taksorkeikei ämiä minä yerkimia m-fam, meinai tukmä nakasor mäknäkin, takhapäh nisärigien norien has yamä mine nakasor irämia minä. ⁹ Näkwai nimä kapämia, kape narmamä m-fam. Tukmä khaurä ye näkwai nimä, takhapäh nhani-pikien äriä. ¹⁰ Kughen rimiwäh-sipre nirkunien pisin pisin kimi ämiä kirikianä kirikianä. Rhuvä mä taksor narimnar ye nirkunien minä a misasitu irämia minä. Kini taksor narimnar a ye norien kape yorwok yamä mine kasor wok atuatur kape Kughen nipig mifam. Taksəwhai nihuväyen kafan ye swatuk pisin pisin yamä mine In rimiwäh-si-pre. ¹¹ Tukmä Kughen rimiwäh-sipän nirkunien kimi yermamä kirik tuk nini-ärhavyen nägkiarien, päh tukrägkiar rämhen kin yame Kughen atuk In ramägkiar. Kini tukmä Kughen rimiwäh-si-pän nirkunien kimi yermamä kirik tuk nasituyen ye narmamä, päh tukrasitu iräriä ye nəsäninien yame Kughen riwähsi-pän kimin. Ye norien minä fam, narmamä tuksəgnəgin Kughen tuk nar yame Yesu Kristo rimnor. Päh kitawä tukhani-ärhav kafan nihuväyen mine nəsäninien mhavän mhavän mhapäh nisorien infamien. Amen.

Nəmahuak minä tuksärig rahas ye niprairia

¹² Yo minä tiksın, yame yakorkeikei pik ämiä, takhapäh nisakurien tuk nəmähəyen yamä mine kamhaurä tuk ämiä mä tuksəm-ru nhatätəyen kapämia. ¹³ Märig tukmä nakasärig nəmähəyen rämhen kin yame Kristo rimnərig, päh rikimiä tukramagien ämä, mä nipig yame Kristo tukrirerig-pə min iran, nikhakien tukrarkurao iran, rikimiä tukragien pik. ¹⁴ Tukmä narmamä kamhani hah ämiä tuk nhag Kristo, märig Kughen tukriwähsi-pre nihuväyen, meinai Nanmin kape Kughen yame rəsänin makak, ramämir irämia. ¹⁵ Rhuvä mä, tukmä narmamä khamä tukhauh ik, päh nien mä kamhauh ik meinai nimnakapir loa kirik, uə nimnhopni yermamä, uə nimnəkräh kin nar kirik, uə nimnəgkiar ye nar kirik yame pa rimä kafam. ¹⁶ Märig tukmä khamä tukhauh ik, päh tukhauh ämä ik meinai ik yeməhuak kirik. Kini takpäh naurisien tukun. Märig takəgnəgin Kughen meinai nakväh nhag e Kristen. ¹⁷ Ror mäknäkin meinai nipig kape näkirien narmamä ruärikakun ta. Kini Kughen tukräkupän mäkir narmamä minä kafan. !Kini rahas pik tuk narmamä yamä mine khapäh nisätärigien kin Nəvsaoyen Huvä kape Kughen! ¹⁸ Näkwəkwə kape Kughen ramni mimä,

“Tukmä narmamä yamä mine kisatuatur, yamä mine Kughen rimiväh miragh äriä kamharäh-pikin nipig äutən,
kini märig, narmamä yamä mine kaseinein Kughen masor tävhagə hah,
tukamharäh-pikin pik nipig äutən.” *(Prov 11:31)*

¹⁹ Kini ror mäknäkin, narmamä yamä mine Kughen rameighan kin äriä kisärig rahas ye niprairia, tukasäkeikei misärəhu-pän nimraghien kapäriä ye kwermın, yame rimnor narimnar fam, yame In to rapäh nor-təkunien kafan nägkiarien. Kini rhuvä mä iriä tukasäkeikei masor norien yame rhuvä mamharpin.

^{4:5:} Wok 10:42 ^{*} ^{4:6:} Emru 1 Pita 3:19-20 mine 1 Tes 4:13-18. ^{4:7:} Rom 13:11-12 ^{4:8:} 1 Pita 1:22 ^{4:11:} Rom 12:6-8 ^{4:13:} Wok 5:41; Jem 1:2; 1 Pita 1:6-7 ^{4:14:} 1 Pita 2:20

5

Nəgkiarien ramvən kimi elda minə mine nitamaruə

¹ Kini taktəkun ai, yakorkeikei mə jakəgkiar kəškəh kimi əmiə elda minə kape niməhuak. Yo elda kirik rəmhen kin əmiə, kini yo min yimnəm kin nimirik nəmhəyen kape Kristo, kini yo jakvəh nimiraghien rerin yame Kristo tukrivəhsi-pə. ² Kafak e nəgkiarien yakamni-pre tuk əmiə mīmə, taksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen yamə mine kasəmir ye kwermimimə, rəmhen kin yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə. Pəh nien mə naksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen meinai kaməkeikei kimi əmiə tukun, mərig meinai rikimimə ramagien tukun. In e nərigien yame Kughen rorkeikei. Kini takhapəh nisor-əməyen tuk mane; mərig taksor meinai rikimimə ramagien əmə mə taksasitu ye narmamə. ³ Mərig rapəh nəmhenien mə kimimə takhauə misəmhen kin nəmasur yamə mine kasərik mitə yorwok kapəriə minə, mərig kimimə taksor norien yame in ratuatuk mihuvə mə nəməhuak minə tuksəm norien kapəmiə khakwasig kin. ⁴ Yaməhuə kape narmamə yamə mine kasarha huvə tuk sipsip minə natukrirerig-pə min, kini ye nipig a, In tukrivəh-si-pre kapəmiə nərokien, rəmhen kin yame kəvəvhao-pən kin nar kirik ye kapən kapə yermamə yame rimnapita ye naiyuyen. Mərig nərokien e, nimiraghien rerin, to rapəh nahasien tuk nipig kirik.

⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimimə nitamaruə, hasiai masor nəkwai elda minə kape niməhuak. Kini kimimə mifam əgkəp takhavəhsi-əhu kapəmiə nərigien, mhasiai əmiə minə fam. Taksor məknakin meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Kughen rikin rapəh nagienien tuk narmamə yamə mine kisausit, mamərer əswasig kin əriə, mərig In ramautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kamhavəhsi-əhu atuk əriə.” *(Prov. 3:34)*

⁶ Kini ror məkneikin, takhavəh-si əhu atuk əmiə masəmir ye kwermi Kughen əsanin mə In tukrivəh-si haktə əmiə ye nipig atuatur kafan. ⁷ Narimnar fam yamə mine nakasərig pik mhəpam kin, havəhsi-pən kimi Kughen meinai In ramarha huvə tuk əmiə.

⁸ Sarha, masərig əmiə, meinai, kapəmiə tikmir Setan in rəmhen kin laeon yame ramaiyu apis apis, mamokworuə, nehe nəkwən ramaiyu, mamarha-kin yermamə mə tukrəs mətgai. ⁹ Sərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə nipig Setan ramuə tuk əmiə, meinai nəməhuak minə tiksın ikin minə fam ye tanimtanə, kimimə mirimə nakasərig nəmhəyen kirikianə əmə.

¹⁰ Mərig takasərig nəmhəyen kape nipig kwəkwə əmə, kwasig ikin, Kughen tukror əmiə naksərig rhuvə min ye kapəmiə nimiraghien, kini mor naksəsanin ye kapəmiə nhatətəyen, masərer tim tim, kini nar kirik rirkək mə to rivi-ta əmiə. Nihuvəyen minə fam kamhasipən əmə tuk Kughen, kini In rimnokrən kin əmiə mə takhauə tuk Kristo misarə ye rao ye neai kape rerin. ¹¹ Pəh kitawə tukhani-ərhav nəsaninien kape narmaruyen kafan, mamhavən, mhavən, mhəpəh nisorien infamien. Amen.

Pita rini nəgkiarien infamien kafan ye nəkwəkwə e

¹² Kwən e Saelas* rimnasitu irak, kimru min, yakrərai nəkwəkwə e, kini yakaməm in rəmhen kin piak kirik, in yemə huvə kirik, kini kafak nəfrakisien raməmir iran. Yakməərərai nəgkiarien kwəkwə ye nəkwəkwə e kimi əmiə mə jakrəvəh-si haktə kapəmiə nətərigien. Kini yakamni-ərhav nərigien yame yimirai ta, yamə mine kasəgkiar ye nihuvəyen əfrakis kape Kughen. Sərer timtim irəriə. ¹³ Piaumimə minə mine nowinmimə minə kape niməhuak eikin e Rom kasokrən huvə irəmiə. Kughen rimirpen əmiə mirimə.

5:1: Rom 8:17-18; 2 Kor 1:5-7; Efes 3:13; Fil 1:29 **5:2:** Jon 21:15-17; Wok 20:28 **5:3:** 2 Kor 1:24; Fil 3:17; Taet 2:7 **5:4:** Rev 2:10 **5:5:** Efes 5:21; Jem 4:6 **5:6:** Mat 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10 **5:7:** Mat 6:25-30 **5:8:** 1 Tes 5:6 **5:9:** Efes 6:10-18; Jem 4:7 **5:9:** Efes 6:11-13; Jem 4:7 * **5:12:** Gris ramni Silvanus, mərig tukmə ror nhəg pisin e Saelas. **5:12:** Wok 12:2,25; 13:13; 15:22,30

Kini kwən e Mak yame yakokrən kin in mə ‘narik,’ in min ramokrən huvə irəmiə.†
14 Sokrən huvə irəmiə minə rəmhen kin mə kimiə kirikianə əmə ye Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nəmərinuyen kimi əmiə m-fam e narmamə kape Kristo minə.

† 5:13: Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “Nipig naksofugin əmiə minə, taksor ‘holy kiss’ irəmiə minə.” ‘Holy Kiss’ ror nimtətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

2 Pita

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pita rimirai Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Pita

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Pita rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak minə fam.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kimnhavən iməriə mamhani mhamə Yesu to ripəh niretig-pə-minien.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rimirkun mə pəh nien mə tuktu rimhə, kini rorkeikei mə tukrivəhsi-pən nəgkiarien infamien kafan kimi niməhuak. Morkeikei mə tukrisig nəməhuak minə, mor əpu nhajounien eikuə minə. Mərig niməhuak tukraməkeikei mərer tim tim məri-pən əmə nhajounien yame ratuatuk. Kini morkeikei mə nhatətəyen kapəriə ye Yesu tukraməkeikei muə miskai, kini nirkunien kapəriə ye nikarin kape Yesu tukraməkeikei mhaktə.

*Pita ramokrən huvə irəriə
(Jud 4-13)*

¹ Yo Saemon Pita, yo yor atuə kin mine aposol kape Yesu Kristo. Yakamni rhuvə-pre tuk əmiə yamə mine nakhavəh nhatətəyen yame in rhuvə rəmhen kin kapəməwə nhatətəyen. Norien atuətuk kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo yame ravəh miragh ətawə in swatuk yame nimnhavəh nhatətəyen a iran.

² Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə rapita, meinai nakwənharkun In mine Yesu Yermaru kapətawə.

Kughen rimnokrən kin əriə mə narmamə kafan minə

³ Kughen rimnokrən kin ətawə mə tuksarə ye nihuvəyen mine nikhakien kafan ye nipig yame kitawə kimnhauə mharkun In. Kini ye nəsaninien kafan, In rimivəhsi-pə narimnar fam kimi ətawə yamə mine tukasəkeikei mhavəh ye nimraghien kapətawə mə rikin tukragien tuk ətawə. ⁴ Kini ye nəsaninien mine nikhakien kafan in rimivəhsi-pə kafan promes yamə mine kishuə mhahuvə pik. Kughen rimivəhsi-pə məknakin promes minə e mə norien kapətawə tukrəmhen kin norien kafan, kini mə kitawə tuksap ta ye nahasien kape tokrei tanə yame ramsi-pən tuk nərigien has minə yerki narmamə.

⁵ Kini ror məkneikin, takasəkeikei misarkut mə norien kapəmiə tukrhuvə pik. Taksəsik əpnis norien minə e ye nhatətəyen kapəmiə: Taksor huvə pən kimi narmamə; kini takhavəh nirkunien; ⁶ kini masarha huvə tuk nimraghien kapəmiə; kini masərer tim tim ye Kughen ye nipig ətən minə; kini mhavəhsi-pən kapəmiə nimraghien fam kimi Kughen kini masor nəkwə; ⁷ kini masorkeikei nəməhuak minə; masorkeikei min narmamə minə fam. ⁸ Rhuvə mə taksor norien minə e mamharpin, mə nirkunien kapəmiə ye nikarin kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukror kwənkwan. ⁹ Mərig tukmə nakhapəh nisorien narimnar minə a, naksəmhen kin yermamə yame nimirin ripis, uə yame raməm nar ipakə əmə, məpəh nəmien nar ehuə e mə Yesu rimnəspir-ta təvhagə has kapətawə yamə mine kimisor kupən. ¹⁰ Ror pən, piak minə, mine nowinik minə, takasəkeikei misarkut tuk nisorien norien minə a, pəh ramhajoun-pən mə nəfrakisien mə Kughen ruirpen ta əmiə, kini minokrən kin əmiə mə kafan narmamə minə. Meinai tukmə naksor narimnar minə a, kini to nakhapəh nhamirien tuk nipig kirik; ¹¹ kini Kughen rikin tukragien tuk nəhitəyen ye kwəruə mə takhavən ikin Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame rimivəh miragh ətawə ramarmaru ikin kape rerin.

¹² Ror məkneikin mə, nipiḡ mifam jakaməkeikei mamni-pre narimnar minə e kimi əmiə mə rikimiə tukraməsik əriə, nar apnapig mə kimiə nakwənharkun ta narimnar minə e, kini masərer tim tim ye nəfrakisien yame nakwənhawəh ta. ¹³ Yakamragh mamarə ye tokrei tanə e, rikik raməsik hanə mə ratuatuk mə jakni-ərhav min narimnar minə a mə rikimiə tukraməsik min, ¹⁴ meinai yakirkun mə pəh nien mə tuktu yakmhə. Yesu Kristo Yermaru kapətawə rimnhajoun ta məknaikin yo. ¹⁵ Kini taktəkun ai yakamarkut pik mə nipiḡ tukmə yakmhə, kini takhapəh nisəru-kinien narimnar minə a.

¹⁶ Nipiḡ kimawə yimnamhani-ərhav pre tuk əmiə mə Yesu Kristo tukruə min ye nəsaninien, pəh nien mə yimnhasim atuk tuk nəniyen kwanage yame yermamə kirik ramətərig atuk kin. Nikam. Kimasir yimirhəm kin nimrimasir mə nəsaninien mine nikhakien kafan kawehuə pik. ¹⁷⁻¹⁸ Kimasir Yesu apa ye takwar yame rəmərhakə nipiḡ Kughen Rimtawə rimivəhsi-pən nisaiyen kimin, kini mor nipran rakhak kini məsiə, kini rimnərig riki Kughen e yame In Rakhak Pik rimini-pən tukun mimə, “In e narik yame yakorkeikei, rikik ragien pik tukun.” Kimasir yimirhərig rikin ramsi-pən ye rao ye neai.

¹⁹ Mərig kitawə kharkun huvə mə nəgkiarien kape profet kupən minə in nəfrakisien, rəmhen kin laet kirik yame raməsia ye nəpignapien. Kini rhuvə mə kimiə min taksərig huvə nəgkiarien a mamhavən miseriaji naksəm huvə nipran rəmhen kin laet yame raməsia yenpig, mine nəgkiarien kafan raməmir yerkimia rəmhen kin fetukai ramhaktə maməsia. ²⁰ Mərig nar yame rhuvə pik mə takharkun, in e nəgkiarien minə kape profet minə ye Nəkwəkwə kape Kughen, pəh nien mə kamhani əmə nəmien kapəria, ²¹ meinai profesi kirik rirkək ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramtərhav əmə ye nərigien kape narmamə; mərig profet minə kimhnani-ərhav nəgkiarien yamə mine kimnhasi-pən tuk Kughen nipiḡ Nanmin Kafan rimnamvən yerkiria.

2

Nəmhajoun eikuə minə

¹ Mərig profet eikuə minə apaikin yerki nəmə Isrel kupən, kini ye norien kirikianə əmə min, nəmhajoun eikuə minə tukhauə min yerkimia. Tukshajoun oror əmiə, misoriah apis-apis nhatətəyen kapəmia. Mamhaukreikin-pən nimətairia kimi Yesu Yermaru, nar apnapig mə In rimivəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kapəria. Kini pəh nien mə tuktu, Kughen tukroriah əriə ye narpinien yame iria atuk əmə kamhavi-pə. ² Kini narmamə khapsaah tukhakwasig kin norien has minə kapəria yame minə kasor naurisien. Kini ror məkneikin, narmamə khapsaah tukhani hah swatuk kape nəfrakisien. ³ Iriə kasəptig kin mane. Kasəptig kin mane, mishajoun eikuə əmiə, mhavəhsi-ta nautə kapəmia, masəni kwanage yame ramsi-pən əmə ye nərigien kapəria. Apa kupən, Kughen ruini-ərhav ta narpinien kapəria, kini pəh nien mə tuktu, tukroriah əriə. ⁴ Kimia nimisəm norien kafan kupən, kini mharkun mə In tukror məknaikin narpinien. Nipiḡ agelo kupən minə kimisor təvhagə has, Kughen ripəh niraptərəkinien əmə narpinien kapəria, mərig rimnarak-əhu kin əriə apa ye nəkwai nimir yame reiwaiyu pik, mirkwəji əriə kin jen, apa ikin rəpignap ikin. Kini iria tuksarə ye nəmhəyen miseriaji-pən In tukrini-ərhav narpinien kapəria.

⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, ye nipiḡ kape Noa, Kughen ripəh niraptərəkinien əmə narpinien kape narmamə yamə mine kimisəsik nəkwan, mərig rimnhopni əriə ye nu ehua yame rimətim mhaktə. Mərig Noa, yame rimini-ərhav nəgkiarien kape norien yame ratuatuk, Kughen rimivəh miragh in mine kafan narmamə seven. ⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimnor narpinien tuk nahasien kape nəmə Sodom mine Gomora, kini mivaan əru taon mir a kin nap; kimiwor nimrawk kin əriu. Nar a ramhajoun-pən naha nhagin yame Kughen tukror min kimi narmamə yamə mine

kasəsik nəkwān. ⁷⁻⁸ Mərig kwən a Lot rīnmarə iriə miriə, kini nīpig m-fam in rīnməm norien has minə kapəriə, kini mamərig nəgkiarien has minə kapəriə. Mərig nīpig m-fam, in ratuatuk əmə; kini rīkin rərhakis pik tuk norien has minə kapəriə, yamə mine kimisəsik nəkwai Kughen. Kughen rīmivəh mīragh kwən a Lot ⁹ ramhajoun-pən mə Kughen Yermaru rīrkun nīvəh-mīragh-ien narmamə yamə mine kashatətə iran, kini rīrkun nī-rəhsita-yen əriə ye naha nəmhəyen yame kasarə iran. Mərig narmamə yamə mine khapəh nisatuatukien, Kughen rīrkun nīraptərəkiniən əriə mor narpiniən kimi əriə taktəkun mīvən meriaji nīpig yame In tukrəkīr narmamə iran. ¹⁰ Kughen tukror narpiniən kimi nəmə has minə fam, mərig In tukror narpiniən ehua kimi narmamə yamə mine kasor narimnar kape naurisien yame nīprairiə əmə rorkeikei mə tuksor, kini narimnar e kasor əriə kasəmkimik. Narmamə minə a khapəh nisorkeikeiyen mə Kughen tukreihua irəriə.

Narmamə minə a kīsausit mhapəh nhasiaiyen nar kīrik, kini mhapəh nhaginiən kin nhani-hahyen nhag agelo mine ye neai. ¹¹ Mərig agelo minə tiksin iriə yerpīrig misapita; mərig iriə to khapəh nhani-hahyen agelo apnapig minə ye nīmri Kughen Yermaru. ¹² Mərig narmamə minə a kamhani hah narimnar yame khapəh nharkun-huvəyen. Iriə kīsəmhen kin nar aparū minə, yame kapəriə nīrkunien rīrkək. Kasor əmə nar yame nīprairiə əmə rorkeikei. Mərig, nar aparū minə kasarha-pə ye tokrei tanə mə narmamə tuksarhakin əriə mīshopni əriə. Kini ye norien kīrikianə əmə mīn, Kughen tukroriah nəmə has minə a rəmhen kin yame kamhopni nar aparū minə.

¹³ Kughen tukrarpin tai norien has kapəriə meinai iriə kasor ahas pən kimi narmamə. Rikiriə ragien əmə tuk nəviginien mine nīnim-pikien; pəh nien mə yenpig əmə, mərig yenpig mine yeraan. Iriə kīsəmhen kin nəmkimikien ye neipən, mine nīmap pien. Masoriah nhag nīməhuak. Mhauə masəvigin kimiə miriə, mərig kaseikuə irəmiə, masor norien has. ¹⁴ Nīpig m-fam kapəriə nərigien ramvən tuk nəkrəhyen kin nīpiraovin yamə mine kapəriə nərigien rīmar. Kini nīpig m-fam kasor təvhagə has mhapəh nisəpəhyen. Mamhavi ta narmamə yamə mine kapəriə nərigien rapəh niskaiyen; kamhakwasig kin norien has kapəriə. Mīshajoun əriə kin norien kape nəptigien kin nautə. Mərig Kughen rīmini ta narpiniən kapəriə. ¹⁵ Kimisəpəh swatuk yame ratuatuk, mamhaiko masəripən swatuk kape kwajikovə kape Beor e kupən, nhagin e Balam, yame rorkeikei pik nīvəhyen mane ye norien yame rahas. ¹⁶ Mamarə, dongki kafan rīmnhek in tuk norien has kafan. Kītwə kharkun mə dongki to rapəh nəgkiarien, mərig Kughen rīmnor mə dongki tukrəgkiar rəmhen kin yermamə raməgkiar mə tukrini-əhu norien ətəwao kape profet a.*

¹⁷ Nəmhajoun eikuə minə, nhajounien kapəriə nīpran rīrkək, rəmhen kin nīmri nu yame rīnəmit, mine napuə yame nīmətag ehua ramahiə ta kin, kini nəhig rīrkək iran. Mərig Kughen rīmnərəhu karin iməriə ikin mə nəpignapien. ¹⁸ Iriə kasəgkiar ausit mamhani nəgkiarien yame nīpran rīrkək. Iriə kasəgkiar ye narimnar yamə mine nīprai narmamə kīsorkeikei, kini mhavi-pə narmamə khauə ye nahasien yame kwəsəta pə pə əmə iran. ¹⁹ Kamhani əutən mə narmamə kharkun nisəri-pəniən naha nhagin yame iriə atuk kīsorkeikei, natuakəmien kīrik rīrkək iran. Mərig nərigien has kapəriə ravi pik nərigien kapəriə mamor yamehuə kin kapəriə. “Tukmə nar kīrik ramarmaru iram, ik nakuauə slef kafan.” ²⁰ Mərig tukmə iriə kīsap ta ye nahasien kape tokrei tanə nīpig kwənhauə mharkun Yesu Yermaru yame Ravəh Mīragh ətawə, məkneikin, misarar, mamharerig-pən tuk norien kape təvhagə has, məkneikin norien has ramarmaru irəriə. Iriə kasəmir ye nahasien yame rahas rapita yame kīmisarə iran kupən. ²¹ Meinai, tukmə yermamə rapəh nīrkunien swatuk kape natuatukien, rahas kwənmopin. Mərig tukmə

2:6: Jen 19:24; Jud 7 **2:7-8:** Jen 19:1-16 **2:10:** Jud 7-8,16 **2:11:** Jud 9 **2:12:** Jud 10 **2:15:** Jud 11;
Rev 2:14 * **2:16:** Takəm stori kape Balam mine dongki ye Nam 22:28-35.

yermamə rirkun, kini marar, mipəh nəri-pən-huvəyen Nəgkiarien kape Kughen yame kivəhsi-pən kimin, norien a in rahas rapita.

²² Kini iriə kasor mə nuhpikinien mir e kawəfrakis yamə karəni mirəmə, “Kuri tukriruə, marə, mirerig-pən min, mamən niruəyen kafan,” (*Prov 26:11*) mine, “Pukəh, tukmə rar, mhawən, marə, mirerig-pən min məsok-əsok ye nimtəgei.”

3

Nipig yame Yesu tukrirerig-pə min iran

¹ Yo minə tiksın, in e kafak nəkwəkwə yame ror kīraru kīn yame raurə kimi əmiə. Yakamher-pre kīn əriu mə tukrisig əmiə, mə rikimiə tukraməsik narimnar minə e, mawor nərigien kapəmiə mə tukratuatuk. ² Yakorkeikei mə taksətərig min kīn nəgkiarien yamə mine profet minə kape Kughen kīmisəvsao kīn misəkupən, mine nəgkiarien kape Yesu Yermaru yame Rīmivəh Miragh ətawə, yame aposol minə kapəmiə kīmnhani-ərhav-pre ta tuk əmiə.

³ Nar kīrik yame taksokupən mharkun, in e Nipig Kwasig ruauə ipakə, kini narmamə tiksın tukasor narimnar yame niprairiə əmə rorkeikei, kini tuksarh iakei irəmiə mhamə, ⁴ “?Rhawor? ?Ruini ta mə tukruə, mərig, tuk nagheen? Nəmehuə kapətawə minə kīmnisarə, minahmə ta, mərig ripəh hanə nuəyen. Kupan, ririkakun ye narimnar yame Kughen rīmnor, muə meriaji-pə nipig e towei mine, narimnar fam kisəm nəmhen əmə.”

⁵ Mərig iriə kwəsəru-kīn mə apa kupən əgkəp, Kughen rīmnəgkiar əmə, neai rəmīr, kini nīmoptanə rhaktə ye tame tahik; kini tahik mine nīmoptanə kwəwhai əriu minə. ⁶ Kini ye nipig a, rarar, mor min tahik rakarokīn nīmoptanə, moriah fam. ⁷ Kini rəgkiar əmə, neai mine tokrei tanə kawəmīr, mawəmīr huvə əmə maweriaji-pə e towei mine, miravən mweriaji nipig yame Kughen tukrəkīr narmamə iran, mivəhsi-pən narpīnien kimi narmamə yamə mine kisəsik nəkwən, mhopni iriə, mivaan əru neai mine tokrei tanə.

⁸ Mərig yo minə tiksın, takhapəh nisəru-kīnien nar kīrik e mə ye nərigien kape Kughen Yermaru, tukmə nipig kīrikianə in rəmhen əmə kīn newk wan taosen; kini tukmə newk wan taosen, in rəmhen əmə kīn nipig kīrikianə. ⁹ Mərig narmamə tiksın, rikiriə raməsik mə Kughen ramor tan pən tuk norien promes minə kafan; mərig, nīkam. Kafan nətərigien rəpomh tuk ətawə. Kini rīkin rapəh nagienien mə tukraməkeikei mor narpīnien kimi yermamə kīrik; mərig rorkeikei mə narmamə m-fam tuksarar ye nərigien kapriə tuk norien has minə kapəriə mharerig-pə tukun.

¹⁰ Mərig Nipig yame Yesu Yermaru tukrirerig-pə iran, rəmhen kīn yeməkrəh raurə - nakseinein nipig yame tukrurə iran. Ye nipig a, tuksərig narkarəkien ehua, məkneikīn neai tukrirkək. Kini nap tukrarkwəru mīrh, mine kəmhau minə, mine makuə. Kini nap tukrarkwəru tokrei tanə, mine narimnar fam yame raməmīr-pən iran. Tukharkək fam.

¹¹ Kini meinai Kughen tukroriah narimnar m-fam məknai, kimiə takasəkeikei misərig nīmraghien kapəmiə. Nīmraghien kapəmiə tukraməkeikei matuatuk ye nīmri Kughen. Pəh Kughen rərəhu karin nīmraghien kapəmiə mə kafan. ¹² Rikimiə tukraməsik pik nipig yame Yesu tukruə iran; misorkeikei mə tukruə aihuaa əmə. Ye nipig a, nap tukrəkəwəru neai, kini nəpan-əpanien tukror mīrh, mine makuə, mine kəmhau minə kisaiyu mharkək. ¹³ Mərig Kughen ruini ta mə tukror neai vi, mine tanə vi - imei narmamə yamə mine kisatuatuk ye nīmri. Kini rikitawə raməsik promes a.

¹⁴ Yo minə tiksın, ror məkneikīn mə tukmə nakhawhin mə Nipig a tukramuə, takasəkeikei misarkut hanə əmə mə Kughen tukripəh nəm-pən-ien nar has kīrik irəmiə; nəmkimik tukrirkək irəmiə; kini taksarə ye nəmərīnuyen kimiə min. ¹⁵ Rikimiə tukraməsik mə Yesu Yermaru, nərigien kafan rəpomh pik tuk ətawə, mamor mə tukrimar

tuk nivəh-miraghien narmamə. Kini nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi əmiə ye nirkunien yame Kughen rimivəh-sipən kimin ramni məkna. ¹⁶ In raməvsao kin narimnar minə a ye nəkwəkwə minə fam kafan. Ye nəkwəkwə minə a, narimnar tiksın aikin yame riskai tuk nirkunien. Kini narmamə yamə mine nərigien kapəriə reno-eno, mhəpəh nharkunien nar, kini nərigien kapəriə rapəh nəmirien kirikianə, iriə kamhaukreikin nəgkiarien minə kape Pol, kini mhaukreikin nəgkiarien minə tiksın min ye Nəkwəkwə kape Kughen. Mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.

Pita rini nəgkiarien infamien kafan ye nəkwəkwə e

¹⁷ Yo minə tiksın, ror məkneikin meinai nakwənharkun ta narimnar minə e, sarha, mə nəgkiarien ətəwao kape narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen tukripəh nivitayen əmiə eikin nhatətəyen kapəmiə ramərer tim tim ikin, tamə nakhamir ye nhatətəyen kapəmiə. ¹⁸ Mərig takasor nhatətəyen kapəmiə ramehuə miskai ye nirkunien ye nikarın kape Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame Ravəh miragh ətawə, mine ye nihuvəyen yame rimnautə-pre kin kimi əmiə.

!Pəh tukamhani vi vi In nipig m-fam - taktəkun, mamhavən infamien rirkək! Amen.

1 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai məkupən Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Fas Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sebedi mir. In aposol kirik kape aposol 12 kape Yesu. Kini in yermamə e yame Yesu rorkeikei pik. In rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon Rimirai, 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə ikin minə fam. In rorkeikei mə narmamə kirikianə kirikianə tüksəvhekin, misher-pən kin nəkwəkwə e riven ye niməhuak pisin pisin aikin minə fam.

?Narəyen rimmhavor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, narmamə tiksın khamə Yesu in yermamə apnapig əmə, kini Nanmin kape Kughen rimauə əmə ye nipran nipig Jon Baptaes rimmor baptaes iran, kini mətə iran nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin. Mərig nhajounien a in neikuəyen. Yesu in Kughen, In rimauə mor niprai yermamə kin. Kini iriə mishajoun min mə norien has in rirkək. Mhamə rhuvə əmə mə narmamə tüksor apnapig əmə norien has mərig in ai ye kapəriə nhajounien, niprai yermamə in nar apnapig əmə. Nhag nhajounien minə a, ye nəgkiarien kape nəmə Gris, kamni kimə, “Nosticism.”

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jon rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun min nəgkiarien yame ratuatuk, kini mə tukrini-ərhav neikuəyen minə e kape nəmhajoun eikuə minə. Kini ramhajoun mə norkeikeiyen in nar ehua. Kini morkeikei mə tukrasitu, mor nhatətəyen kape nəməhuak minə ruə miskai kini mharkun huvə min mə Kughen rimirai miragh əfrakis əriə, iriə mhavəh nimraghien rerin.

Nəgkiarien Mragh

¹ Yakamhani-ərhav Nəgkiarien kape Nimraghien. Kwasig ikin Kughen rimmor narimnar fam, Nəgkiarien e rimməkupən marə. Kimawə yimisərig, kini misəm kin nimrimawə, kini mharap kin kwermimawə. ² Kini Nəgkiarien ai ritərhav-pə; yimisəm, masarer-ərhav mamhani-ərhav, kini mamhani-pre min tuk əmiə mə In e In nimraghien rerin. Iriu Rimtawə Kughen, kimwəkupən mwarə, kini rimmajiarhav-pə tuk əmawə. ³ Yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə narimnar yamə mine yakməsəm kini mwəsərig-ta, mə kimiə min takhauə kisor kirikianə kitawə-m kimiə. Kitawə Rimtawə Kughen mine Tini Yesu Kristo tukhauə kirikianə. ⁴ Yakamharai narimnar minə e mə tukror rikitawə ramagien pik əmə.

Nəriwəkien ye nikhakien

⁵ Nəgkiarien e in e yimisərig tukun kini mhani-ərhav-pre tuk əmiə, mə Kughen, In nikhakien, kini nəpignapien rirkək əfrakis iran. ⁶ Tukmə kitawə kamhani mə kwənhauə kirikianə kitawə min, mərig kitawə kaseriwək əmə ye nəpignapien, kitawə kaseikuə, kini mhapəh nisərəyen ye nəfrakisien. ⁷ Mərig tukmə kaseriwək ye nikhakien, rəmhen kin yame Kughen ramarə ye nikhakien, kitawə kwəsor kirikianə kitawə min; kini nitaw Yesu, Ji Kughen, rimməspir rikitawə tuk nahasien m-fam, mor kitawə kisatuatuk ye nimri Kughen.

⁸ Mərig tukmə kitawə khamə khapəh nisorien təvhagə hah, kini miseikuə atuk əmə irətawə, kini nəfrakisien rirkək irətawə. ⁹ Kughen In ratuatuk, to rapəh nakapirien

1:1: Jon 14:6 **1:1:** Jon 1:1,3 **1:1:** Luk 24:48; Jon 1:14; 19:35; 2 Pita 1:16; 1 Jon 4:14 **1:2:** Jon 1:1-4; 11:25; 14:6 **1:2:** Jon 15:27 **1:2:** Jon 1:1-4 **1:3:** 1 Kor 1:9 **1:5:** 1 Tim 6:16 **1:6:** Jon 3:19-21; 8:12; Efes 5:8; 1 Jon 2:11 **1:6:** 1 Jon 2:4; 4:20 **1:7:** Aes 2:5 **1:8:** Jer 2:35; Rom 3:9,19; Jem 3:2 **1:8:** 1 Jon 2:4

nægkiarien kafan. Kini tukmæ kitawæ khani-ærhav tævhagæ hah kapætawæ, In tukræspir ætawæ, mæru-kin norien has mifam kapætawæ, mæ tuksatuatuk ye nimirin. ¹⁰ Mærig tukmæ kitawæ khamæ khapæh nisorien tævhagæ hah, kitawæ kasor mæ Kughen In yeikuæ, kini nægkiarien kafan rapæh næmirien ye nimirghien kapætawæ.

2

Yesu Kristo in yermamæ kape nasituyen irætawæ

¹ Kwajikovæ minæ kafak, yakamrai nægkiarien e kimi æmiæ mamni-æhu æmiæ mæ takhapæh nisorien tævhagæ has. Mærig tukmæ kasor tævhagæ hah, yermamæ kirik kapætawæ tukrægkiar atuæ kin kapætawæ kimi Kughen. Yermamæ e In e Yesu Kristo, yemæ atuatuk. ² Yesu e, Kughen rimivæhsi-pæn narpinien kape tævhagæ has kapætawæ kimin, nitawin rimnaiyu. Nitawin rimnaiyu, pæh nien mæ kapætawæ pisin æmæ, mærig kape narmamæ m-fam ye tokrei tanæ. ³ Mærig tukmæ kitawæ kasari-pæn nægkiarien kape Kughen, ramhajoun mæ kitawæ kharkun huvæ mæ kwænhauæ minharkun Kughen. ⁴ Tukmæ yermamæ rimæ rirkun Kughen mærig rapæh næri-pæn-huvæyen nægkiarien kafan, in rameikuæ æmæ; næfrakisien rirkæk iran. ⁵⁻⁶ Mærig yermamæ yame næri-pæn huvæ nægkiarien kafan, norkeikeiyen kape Kughen ramkuæ æfrakis kin norkeikeiyen yerkin.* Yermamæ yame ramni mæ in ravæh Yesu yerkin, tukramækeikei næri-pæn swatuk kirikianæ æmæ yame Yesu rimnæri-pæn. Norien a tukramhajoun mæ kitawæ kamhavæh Yesu yerkitawæ.

Kitawæ tukasækeikei masorkeikei ætawæ minæ

⁷ Yo minæ tiksîn, pæh nien nægkiarien vi kirik yame yakamrai kimi æmiæ mæ taksæri-pæn; mærig nægkiarien akwas kirik yame nakwæsærig-ta kupæn. Nægkiarien akwas e nægkiarien yame nakwænharkun-ta. ⁸ Mærig, næfrakis, ramor mæ nægkiarien vi kirik tuk æmiæ. Kini, nimirghien kape Yesu mine kapæmiæ kawor æpu kamæm mæ nægkiarien e næfrakis, meinai taktækun ai, næpignapien rinamrikæk, kini nikhakien æfrakis rinakhak-pæ.

⁹ Kini yemæhuak kirik yame ramni mæ in ramærer ye nikhakien, mærig ramæmækin næmæhuak minæ tiksîn, yermamæ en ramaræ hanæ ye næpignapien. ¹⁰ Mærig yemæhuak yame rorkeikei næmæhuak minæ, in ramaræ ye nikhakien. Kini nar kirik to rapæh norien rimir. ¹¹ Mærig tukmæ ramæmækin in kirik, ramaræ hanæ ye næpignapien, rimuvrig æpis in, ramæriwæk æmæ ye næpignapien.

¹² Kwajikovæ minæ kafak, yakamrai nækwækwæ e rauræ kimi æmiæ,

Meinai Kughen rinæspir-ta tævhagæ has kapæmiæ kin norien yame Yesu rimnor.

¹³ Tatæ minæ, yakamrai nækwækwæ e rauræ kimi æmiæ,

meinai kimiæ nakwænharkun-ta In yame rimnækupæn mamaræ kwasig ikin Kughen ror narimnar.

Nitamaruæ, yakamrai nækwækwæ e rauræ kimi æmiæ,

meinai nakwæsæpita yemæ has ai Setan.

¹⁴ Kwajikovæ minæ, yakamrai nækwækwæ e rauræ kimi æmiæ,

meinai nakwænharkun-ta Rimtawæ Kughen.

Tatæ minæ, yakamrai nækwækwæ e rauræ kimi æmiæ,

1:9: Sam 32:3-5; 51:2; Prov 28:13 **1:9:** Jer 31:34; Maeka 7:18-20; Hib 10:22 **1:10:** Jon 5:38 **2:1:** 1 Tes 2:11
2:1: Rom 8:34; 1 Tim 2:5; Hib 7:25 **2:2:** Rom 3:25; 1 Jon 4:10 **2:2:** Jon 3:17 **2:3:** 1 Jon 4:13; 5:2 **2:3:**
Jon 14:15 **2:4:** Taet 1:16; 1 Jon 3:6; 4:7,8 **2:4:** 1 Jon 1:6,8 **2:5-6:** Jon 14:15 * **2:5-6:** Swatuk pisin kirik
kape nukreikinien v 5: "Mærig yermamæ yame næri-pæn huvæ nægkiarien kafan, in rorkeikei pik Kughen." **2:5-6:** 1
Jon 4:12 **2:5-6:** Mat 11:29 **2:5-6:** 1 Jon 2:3 **2:5-6:** Jon 15 **2:7:** Dut 6:5; Lev 19:18 **2:7:** 1 Jon 2:24;
3:11,23; 4:21; 2 Jon 5,6 **2:8:** Jon 13:34 **2:8:** Rom 13:12 **2:8:** Jon 1:9 **2:8:** Efes 5:8; 1 Tes 5:5 **2:9:** 1
Jon 3:10,15,16; 4:20,21 **2:9:** 1 Jon 1:5 **2:10:** 1 Jon 3:14 **2:10:** Sam 119:165 **2:11:** 1 Jon 1:6 **2:11:** Jon
11:9; 12:35 **2:13:** Jon 1:1 **2:13:** Jon 16:33

meinai kimiä nakwanharkun-ta In yame rimnäkupən mamarə kwasig ikin Kughen ror narimnar.
 Nitamaruə, yakamrai näkwəkwə e raurə kimi əmiä,
 meinai nakwənhaskai, nəgkiarien kape Kughen raməmır irəmiä, kini nakwəsəpita yemə has ai Setan.

¹⁵ Takhapəh nisorkeikei-pik-ien norien kape tokrei tanə mine narimnar fam kape tokrei tanə. Yermamə yame rorkeikei pik narimnar kape tokrei tanə, norkeikeiyen kape Rimtawə Kughen rirkək yerkin. ¹⁶ Meinai norien m-fam kape tokrei tanə khapəh nhasipənien ye Rimtawə Kughen, mərīg kape tokrei tanə əmə. Norien m-fam kape tokrei tanə, irisir e: Riki jir raməkrəh, kamanipin tuk narimnar kape nıprai jir əmə, kīvəhsi-haktə jir tuk nautə mine norien kafan. ¹⁷ Mərīg tokrei tanə e tikripirkək, mine narimnar m-fam yame ramswin iran mavi nərīgien. Mərīg narmamə yamə mine kasor näkwai Kughen, tuksarə kape rerin.

Tikmir minə kape Kristo kwənhauə ta

¹⁸ Kwajikovə minə kafak, kitawə kwənhauə ye Nıpig Kwasig. Nakwəsərig mə tikmir kirik kape Kristo tukruə. Kini taktəkun ai, tikmir minə khapsaah kape Kristo kwənhauə ta. Kwənhauə, kitawə kharkun mə kwənhauə ta ye Nıpig Kwasig. ¹⁹ Iriä kwəsəpəh kapətawə niməhuak minə, meinai iriä, pəh nien mə kitawə əgkəp minə tiksın əfrakis a. Ripi mə kitawə əfrakis əgkəp minə tiksın a, to kipihapəh nisəpəhyen ətawə. Mərīg iriä kimisap-ta irətawə, ramhajoun mə iriä pəh nien mə kitawə minə tiksın.

²⁰ Mərīg kimiä, Kristo, Yemə Imərhakə, rinəvrai-pre-ta Nanmin Rhakə kimi əmiä mor kimiä nakharkun nəfrakisien. ²¹ Yakamrai näkwəkwə e kimiä əmiä, pəh nien mə nakseinein nəfrakisien, mərīg kimiä nakwənharkun ta nəfrakisien, kini minharkun mə nəfrakisien ripəh nikuəyen kin neikuəyen. ²² ?Pa e in yeikuə kirik? Yermamə yame ramni mə Yesu pəh nien mə Kristo yame Kughen rimirpen. Yermamə e in e, in tikmir kape Kristo. In rukreikin-pən nimeitaan kimi Rimtawə Kughen mine Tini, Yesu. ²³ Yermamə yame rukreikin-pən nimeitaan kimi Tini, Yesu, reinein nofuginien ye Rimtawə Kughen. Mərīg yermamə yame ramni nəfrakisien ye Tini Yesu, rofugin ye Rimtawə Kughen.

²⁴ Rikimiä tukraməsik mipəh nisəru-kinien nəgkiarien yame nakwəsərig-ta kupən. Nəgkiarien a raməmır hanə irəmiä, mor əmiä naksofugin ye Rimtawə Kughen mine Tini, Yesu. ²⁵ Kini nar a in a, nımraghien rerin, Kughen ruini-ta mə tukrivəhsi-pə kimi ətawə.

²⁶ Yakamrai nəgkiarien minə e kimi əmiä mamni-ərhav narmamə yamə mine kasarkut tuk nıvi-tayen əmiä. ²⁷ Mərīg kimiä, Kristo rinəvrai-pre-ta Nanmin Rhakə kimi əmiä, raməmır təvir hanə irəmiä. ?Ror pən, pa min rirkun nhajounien nar vi kirik kimi əmiä? Yermamə rirkək. Nanmin Rhakə, yame Kristo rinəvrai-pre-ta kimi əmiä ramhajoun narimnar fam kimi əmiä. Nhajounien a raməfrakis, mipəh neikuəyen nıpig kirik. Nanmin Rhakə ramhajoun əmiä mə takasofugin ye Kristo mamharpin.

²⁸ Kini taktəkun ai, kwajikovə minə kafak, takasofugin-pən ye Kristo pəh nıpig tukruə, məm kitawə khapəh nhaginien, mhapəh nisaurisien tuk nisərierien ye nımrin.

²⁹ Tukmə nakharkun mə Yesu In ratuatuk, takharkun mə narmamə m-fam yamə mine kasor norien atuatur, iriä a kwajikovə minə kape Kughen.

3

Kimiä e kwajikovə minə kape Kughen

2:14: Jon 1:1 **2:14:** Efes 6:10 **2:14:** 1 Jon 2:13; Sam 119:9-11; Jon 5:38; Hib 4:12; 1 Jon 1:10 **2:15:** Rom 12:2
2:15: Jem 4:4 **2:16:** Jen 3:6; Rom 13:14; Efes 2:3 **2:16:** Prov 27:20 **2:17:** Hib 12:27 **2:17:** Mat 12:50
2:18: Rom 13:11 **2:18:** 1 Jon 2:22; 4:3; 2 Jon 1:7 **2:18:** 1 Jon 4:1 **2:19:** Wok 20:30 **2:20:** 1 Jon 2:27; 2 Kor 1:21-22
2:21: 2 Pita 1:12 **2:22:** 1 Jon 4:3; 2 Jon 1:7 **2:23:** Jon 8:19; 14:7; 1 Jon 4:15; 5:1; 2 Jon 1:9
2:24: Jon 14:23; 15:4; 1 Jon 1:3; 2 Jon 9 **2:26:** 1 Jon 3:7 **2:27:** 1 Jon 2:20 **2:27:** 1 Kor 2:12 **2:27:** Jon 15:4
2:28: 1 Jon 3:2; Kol 3:4 **2:28:** Efes 3:12 **2:29:** 1 Jon 3:7 **2:29:** Jon 1:13

¹!Səmru! Norkeikeiyen yame Rımtawə Kughen raməvrai-pə kimi ətawə rehuə mapita, in e Kughen ramhen ətawə mə kafan kwajikovə minə. Kini nəfrakisien mə kitawə e. Narmamə ye tokrei tanə kaseinein ətawə meinai iriə kimiseinein Kughen. ²Yo minə tiksın. Kitawə kwajikovə kape Kughen minə ai taktəkun. Kitawə khapəh nharkunien mə nıpraitawə tukrhawor pən iran mine nıpig Kristo tukrırerig-pə min. Mərig kitawə kharkun mə nıpig tukrırerig-pə min, kitawə tuksəmhen kin In, meinai ye nıpig a, tuksəm əfra mə In ror məkna. ³Narmamə m-fam yamə mine kasəruhu-pən nərigien kapəriə ye Kristo məkna, kasəspir-ta norien kapəriə, meinai Kristo min In ratuatuk. ⁴Narmamə yamə mine kasor təvhagə has, masakapır min loa kape Kughen, meinai nıprai nəgkiarieren e “təvhagə has” nıpran rimə “nakapirien loa kape Kughen.” ⁵Kini kimiə nakharkun mə Kristo rimauə mə tukririsin ətawə ye təvhagə has. Təvhagə has rirkək iran. ⁶Yermamə yame ramofugin-pən ye Kristo to rapəh min nırpınien ye təvhagə has. Yermamə yame ramırpın-pən ye təvhagə has, ramhajoun mə in rıpəh nəmien Kristo, mıpəh nırkunien In.

⁷Kafak kwajikovə minə, takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukrivi nərigien kapəmiə naksətəwao. Yermamə yame ramor norien yame ratuatuk, in en yemə atuatur, rəmhen kin Kristo in ratuatuk. ⁸Mərig yermamə yame ramırpın əmə ye təvhagə has, ramhajoun mə in kape Setan, meinai Setan a in a rımnəkupən mor təvhagə has, kini mamor təvhagə has mamırpın. Mərig Ji Kughen rimauə mə tukrəsür-əsür wok a kape Setan. ⁹Mərig yermamə yame rımnarha vi min muə kwajikovə kape Kughen, to rıpəh nırpınien ye təvhagə has, meinai In ramofugin-pən ye Kughen. Meinein norien təvhagə has mamırpın, meinai rımnarha vi min muə kwajikovə kape Kughen. ¹⁰In e swatuk tuk nırkunien mə pa nhagin in kwajikovə kape Kughen, mine pa nhagin in kwajikovə kape Setan: Narmamə yamə mine khapəh nisorien nar atuatur, kini mhapəh nisorkeikeiyen nəməhuak minə tiksın, iriə a pəh nien mə kwajikovə kape Kughen minə.

Tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə

¹¹Nəgkiarieren e in e, nakwəsərig-ta kupən, mə kitawə tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə. ¹²Rahas mə taksəri-pən norien kape kwən e Ken kupən, yame in yermamə kape Setan, in rımnhopni naorahini. ?Kini rımnhopni naorahini tuk naha? Meinai naorahini, kafan norien in ratuatuk, mərig Ken, kafan norien rahas. ¹³Ror pən kin, yo minə tiksın, takhapəh nisakurien nıpig narmamə ye tokrei tanə kasəməkin əmiə. ¹⁴Mərig kitawə kasorkeikei nəməhuak minə tiksın, ramhajoun mə kwənhatərhav ta ye kwənəmhan kape nımhəyen, mhauə imei nımraghien. Mərig yermamə yame raməmək əmə, ramarə hanə ye kwənəmhan kape nımhəyen. ¹⁵Kini yermamə yame raməməkin narmamə, in rəmhen kin yermamə yame ramhopni yermamə. Nakharkun mə yermamə yame ramhopni yermamə, rıpəh nıvəhyen nımraghien rerin.

¹⁶Yesu rımnarakikin nımraghien kafan tuk ətawə, mhajoun ətawə kin norien kape norkeikeiyen narmamə. Kini ye norien kirikianə əmə min, rhuvə mə kitawə tuksarakikin nımraghien kapətawə tuk nəməhuak minə tiksın. ¹⁷Tukmə yermamə kirik, kafan nautə rıpsaah, kini məm mə nəməhuak minə tiksın kasəkwəkwə kin nar kirik, mərig raməptig kin nautə kafan, ?norkeikeiyen kape Kughen raməmır iran uə? !Nıkam, rirkək! ¹⁸Kwajikovə minə, pəh kitawə tukhapəh nhani-əməyen norkeikeiyen ye nhertawə, mərig pəh kisorkeikei əfrakis narmamə ye norien minə kapətawə. ¹⁹⁻²⁰Kasor norien minə a,

3:1: Jon 3:16 **3:1:** Jon 1:12 **3:1:** Jon 15:21; 16:2,3 **3:2:** Kol 3:4; 1 Jon 2:28 **3:2:** Rom 8:29; 2 Pita 1:4
3:2: Jon 17:24; 2 Kor 3:18 **3:3:** 2 Kor 7:1; 1 Jon 1:7; 2 Pita 3:13,14 **3:5:** 1 Jon 3:8 **3:5:** 2 Kor 5:21 **3:6:**
1 Jon 3:9; 2:4; 5:18; 3 Jon 1:11 **3:8:** Jon 8:44 **3:8:** Hib 2:14 **3:9:** Jon 1:13 **3:9:** 1 Jon 5:18 **3:10:** 1
Jon 3:1,2; Jon 1:12 **3:10:** 1 Jon 3:8 **3:10:** 1 Jon 2:9; 4:8 **3:11:** 1 Jon 2:7 **3:11:** Jon 13:34-35; 15:12; 1 Jon
4:7,11,21; 2 Jon 1:5 **3:12:** Jen 4:8 **3:12:** Prov 29:10 **3:13:** Jon 15:18,19; 17:14 **3:14:** Jon 5:24 **3:14:**
1 Jon 2:9 **3:15:** 1 Jon 2:9 **3:15:** Mat 5:21,22; Jon 8:44 **3:15:** Gal 5:20,21 **3:16:** Jon 10:11 **3:16:** Jon
15:13; 1 Tes 2:8 **3:17:** Dut 15:7,8; Jem 2:15,16 **3:17:** 1 Jon 4:20 **3:18:** Esik 33:31; Rom 12:9

mamharkun mə kasarə ye nəfrakisien. Nar apnapig mə kasərig yerkitawə mə khapəh nisəmhenien, mərig khauə ye nimir Kughen, rikitawə ramərinu əmə. Meinai Kughen rirkun rikitawə rapita ətawə. In rirkun narimnar fam.

²¹ Yo minə tiksın, pəh khapəh nisərigien yerkitawə mə khapəh nisəmhenien, mhauə ye nimir Kughen, rikitawə ramərinu əmə, ²² miphavəh naha nhagin yame kimisaiyoh In kin, meinai kasor nəkwan, mine norien yame In rorkeikei. ²³ Nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pə ramni mə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye Tini, Yesu Kristo, misorkeikei ətawə minə rəmhen kin yame in rimini ta. ²⁴ Yermamə yame raməri-pən nəgkiarien e yame Kughen rimivəhsi-pə, ramofugin iriu Kughen, kini Kughen ramofugin iriu min. Kini kharkun mə Kughen ramofugin kitawə min, meinai rinəvrai-pə ta Nanmin Kafan kimi ətawə.

4

Pəh kisəkir huvə nanmin minə

¹ Yo minə tiksın, profet ripsaah kamhani mhamə Nanmin kape Kughen raməmir irəriə, mərig takhapəh nhani-nəfakisien irəriə m-fam. Taksokupən misəkir əmhen əriə, mə nanmin a raməmir irəriə, kape Kughen əfrakis, uə nikam. Meinai profet eikuə khapsaah kwənhauə-ta ye tokrei tanə. ² In e swatuk tuk nirkunien mə Nanmin əfrakis kape Kughen raməmir irəriə uə nikam: Tukmə yermamə rimə Yesu Kristo rimauə nıpran ror nıprai yermamə kin, yermamə a, Nanmin kape Kughen raməmir əfrakis iran. ³ Mərig yermamə yame rapəh nini-ərhavyen Yesu, pəh nien mə Nanmin kape Kughen raməmir iran. In e in tikmir kape Kristo. Kimiə nimmharkun mə tikmir e tukruə ye tokrei tanə; kini ruauə ta.

⁴ Kwajikovə minə kafak, kimiə narmamə kape Kughen minə, nakwənhakurao-ta ye profet eikuə minə, meinai Nanmin yame raməmir yerkimie in rapita nanmin yame raməmir ye tokrei tanə. ⁵ Iriə, narmamə kape tokrei tanə, ror məkneikin mə nəgkiarien kapəriə, kape tokrei tanə əmə; kini narmamə yamə mine kasətərig kin əriə, iriə min narmamə kape tokrei tanə. ⁶ Mərig kitawə narmamə kape Kughen minə. Ror məkneikin, narmamə yamə mine kharkun Kughen, iriə kasətərig kin ətawə. Mərig narmamə yamə mine kaseinein Kughen, iriə khapəh nisətərigien kin ətawə. In e swatuk tuk nirkunien Nanmin əfrakis kape Kughen mine nanmin eikuə.

Norkeikeiyen kape Kughen

⁷ Yo minə tiksın, pəh kitawə kisorkeikei ətawə minə, mhawor norkeikeiyen ramsi-pən tuk Kughen. Kini narmamə yamə mine kwəsarha vi min mhauə kwajikovə kape Kughen minə, kini minharkun-ta Kughen, iriə kasor norkeikeiyen. ⁸ Kughen, In nuknei norkeikeiyen. Ror məkneikin mə narmamə yamə mine kaseinein Kughen, kapəriə norkeikeiyen rirkək. ⁹ Kughen rimnor əpu kafan norkeikeiyen kimi ətawə məkneikin: In mher-pə kin Tini kwənkwan kirikianə əmə, ruə ye tokrei tanə, mə kitawə tukhavəh nimirghien tukun. ¹⁰ Norkeikeiyen əfrakis ramni məkneikin mə, “Pəh nien mə kitawə kimsorkeikei Kughen, mərig In rimnorkeikei ətawə mher-pə kin Tini ruə, kini mivəhsipən narpinien kape təvhagə has kapətawə kimin, nitawin rimnaiyu.” ¹¹ Yo minə tiksın, Kughen rorkeikei ətawə ror məkneikin, kitawə min tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə. ¹² Kipəh nəmien Kughen nıpig kirik. Mərig tukmə kitawə kasorkeikei ətawə minə,

3:21: Efes 3:12; 1 Jon 5:14 **3:22:** Mat 7:7 **3:22:** Jon 14:15 **3:22:** Hib 13:21 **3:23:** Jon 6:29 **3:23:** Jon 1:12; 3:18; 20:31 **3:23:** Jon 13:34 **3:24:** 1 Jon 2:3 **3:24:** 1 Jon 2:6; 4:15 **3:24:** 1 Jon 4:13 **4:1:** Jer 29:8
4:1: Mat 7:15; 1 Jon 2:18 **4:2:** Jon 1:14; 1 Jon 2:23 **4:2:** 1 Kor 12:3 **4:3:** 1 Jon 2:22; 2 Jon 1:7 **4:3:** 1 Jon 2:18 **4:4:** Jon 16:33 **4:4:** 2 King 6:16; Rom 8:31 **4:5:** Jon 15:19; 17:14,16 **4:6:** Jon 8:47 **4:6:** Jon 14:17
4:6: Mak 13:5 **4:7:** 1 Jon 3:11 **4:7:** Jon 1:15 **4:7:** 1 Jon 2:4 **4:9:** Jon 1:18 **4:9:** Jon 3:16,17; 1 Jon 5:11
4:10: Rom 5:8,10 **4:10:** Rom 3:25 **4:11:** Jon 3:16 **4:11:** Jon 15:12; 1 Jon 3:11 **4:12:** Jon 1:18

ramhajoun mə Kughen ramarə yerkitawə, norkeikeiyen kafan ramkuə kin norkeikeiyen yerkitawə.

¹³ Kughen rimnəvrai-pə Nanmın kafan kimi ətawə kini kwənharkun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini In ramofugin-pə tuk ətawə. ¹⁴ Kini kimawə yakwəsəm ta kini mamhani-ərhav mə Rımtawə Kughen rimnherpə-kin Tini mə tukrivəh mıragh narmamə m-fam. ¹⁵ Narmamə yamə mine kamhani-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, ramhajoun mə Kughen ramarə irəriə, kini iriə kasarə mın iran. ¹⁶ Ror məkneikin mə kitawə kwənharkun-ta mə Kughen rorkeikei ətawə, kini kitawə kasətigtə mın ye norkeikeiyen kafan.

Kughen in norkeikeiyen. Narmamə yamə mine kasor norkeikeiyen, ramhajoun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini Kughen ramofugin-pən tuk əriə. ¹⁷ Kitawə tuksarə məknekin, norkeikeiyen tukrikuə kin norkeikeiyen yerkitawə, mə kitawə tukhapəh nhaginien ye nıpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, meinai tukəm mə kapətawə norien ye tokrei tanə rəmhen əmə kin norien kape Yesu. ¹⁸ Mərig norkeikeiyen mine nıginien to krapəh niwəmır-kwis-ien. Norkeikeiyen əfrakis ramsig-yerhav nıginien. Tukmə rıkitawə raməsik mə tukhavəh narpınien kirik, ramhajoun mə norkeikeiyen rıpəh hanə nıkuəyen kin norkeikeiyen yerkitawə.

¹⁹ Kitawə kasorkeikei ətawə mınə meinai Kughen rimnorkeikei ətawə məkupən. ²⁰ Mərig yermamə yame ramni mə rorkeikei Kughen, marar maməməkin in mınə tiksın, rameikuə. Meinai tukmə yermamə kirik raməməkin in mınə tiksın yamə mine raməm əriə, ?tukrhawor morkeikei Kughen yame rapəh nəmien In nıpig kirik? To rapəh norien. ²¹ Kini Yesu rimivəhsi-pə nəgkiarien kirik mə tuksor: Tukmə nakorkeikei Kughen, takaməkeikei morkeikei mın ik mınə tiksın.

5

Kwəsapita norien kape tokrei tanə

¹ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien mə Yesu in Kristo yame Kughen rımırpen, iriə en kwəsarha vi mhauə kwajikovə mınə kape Kughen. Kini narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Rımtawə Kughen, iriə kasorkeikei mın kwajikovə kape Kughen mınə. ² Kitawə kwənharkun ta mə tukmə kitawə kisorkeikei Kughen, masor nəkwan, tukasəkeikei misorkeikei mın kwajikovə kape Kughen mınə.

³ Tukmə kasor nəkwai Kughen, ramhajoun mə kasorkeikei Kughen. Kini kafan loa rəmhen kin kajipə yame rəruvəruvə əmə, ⁴ meinai narmamə yamə mine kimisarha vi mhauə kwajikovə mınə kape Kughen, iriə kwəsapita norien mınə kape tokrei tanə. Kini nhatətəyen kapətawə ravəhsi-pə nəsanınien tuk napitayen norien kape tokrei tanə. ⁵ ? Ni-pa mınə e kwəsapita norien kape tokrei tanə? Iriə e yamə mine kamhani nəfrakisien mə Yesu in Ji Kughen.

Kınor əpu Yesu

⁶ Yesu Kristo rıtərhav-pə ye nu mine nitə. Pəh nien mə ye nu əmə, mərig rımauə ye nu mine nitə. Kini Nanmın kape kughen ramni-ərhav mə nəfrakisien, meinai Nanmın kape Kughen in nuknei nəfrakisien. ⁷ Nar misir e in e kisisər karhor əpu Yesu: ⁸ Irisir e: Nanmın Imərhakə, mine nu, mine nitə*. Nar misir e kisisər karhajoun Yesu. ⁹ Nıpig kirik, kitawə kisərig nəgkiarien yamə mine narmamə kamhani-ərhav, kini kitawə kamhani nəfrakisien irəriə. Mərig nəgkiarien yame Kughen ramni-əhrav ye nıkarın kape kafan

4:12: 1 Jon 4:17; 2:5 **4:13:** 1 Jon 2:3 **4:13:** 1 Jon 3:24 **4:14:** Jon 15:27 **4:14:** Luk 2:11; Jon 3:17 **4:15:** 1 Jon 3:24 **4:16:** 1 Jon 4:8 **4:16:** 1 Jon 3:24 **4:17:** 1 Jon 4:12; 2:5 **4:17:** Efes 3:12 **4:18:** Rom 8:15
4:20: 1 Jon 2:9 **4:20:** 1 Jon 1:6; 2:4 **4:20:** 1 Jon 3:17 **4:20:** 1 Jon 4:12; Jon 1:18 **4:21:** 1 Jon 2:7,9 **5:1:** Jon 3:15
5:1: Jon 1:13; 1 Jon 2:22; 1 Jon 2:23 **5:1:** 1 Jon 2:23 **5:2:** 1 Jon 2:3 **5:2:** 1 Jon 3:14 **5:3:** Jon 14:15
5:3: Mat 11:30 **5:4:** Jon 1:13 **5:6:** Jon 19:34,35 **5:7:** Jon 14:17 * **5:8:** Nıpig Jon ramni “nu” nıpran ramni “baptaes,” kini nıprai “nitə” nıpran ramni “nimhəyen kape Yesu.” Nar misir e baptaes, mine nimhəyen kape Yesu, mine Nanmın Rhakə, karhaor əpu Yesu. **5:9:** Jon 5:33,34

Kwajikovə, in rehuə pik mapita, meinai Kughen a in a ramni-ərhav. ¹⁰ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen, ramhajoun mə nəgkiarieren yame Kughen ramni-ərhav rinəmır ta yerkiria. Mərig narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, rəmhen kin iriə khamə Kughen In yeikuə kirik. Meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarieren yame Kughen ramni-ərhav ye nikarın kape kafan Kwajikovə.

¹¹ In e nəgkiarieren yame Kughen ramni-ərhav, mə Kughen rivəhsi-pə nımraghien rerin kimi ətawə, kini nımraghien e, kivəh tuk Tini. ¹² Narmamə yamə mine kamhavəh Ji Kughen yerkiria, iriə kamhavəh nımraghien. Mərig narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen Ji Kughen yerkiria, khapəh nhavəhyen nımraghien.

Nəgkiarieren infamien

¹³ Yakamrai nəgkiarieren minə e kimi əmiə yamə mine nakshatətə ye nhag Ji Kughen, mə kimiə takharkun huvə mə nakwənhavəh ta nımraghien rerin. ¹⁴ Kini tukmə kitawə khauə ye nımri Kughen, rikitawə ramərinu, meinai kitawə kharkun mə tukmə kisaiyoh kin naha nhagin ratuatuk ye nərigien kape Kughen, In tukrərig nəhuakien kapətawə. ¹⁵ Kharkun mə In ramərig ətawə, mharkun min mə tukpihavəh naha nhagin yamə mine kitawə kisaiyoh In kin.

¹⁶ Tukmə kitawə kasəm yeməhuak kirik ramor təvhagə has, mərig pəh nien mə təvhagə has yame rirkun nikir-pəniyen ye nımhəyen, pəh kisəhuak tukun, kini Kughen tukrivəhsi-pən nımraghien kimin. Mərig təvhagə hah kirik aikin yame ramkir-pən narmamə ye nımhəyen, kini yakpəh niniyen mə tuksəhuak tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah ai yame ramkir-pən narmamə ye nımhəyen.† ¹⁷ Norien has minə fam e, in təvhagə has, kini mərig təvhagə has minə tiksın aikin khapəh nhakir-pəniyen narmamə ye nımhəyen.

¹⁸ Kitawə kharkun mə narmamə yamə mine kwəsarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen khapəh nharpiniyen ye təvhagə hah, meinai Ji Kughen rampik ətəəkın əriə, kini yemə has e Setan reinein nırap-rapien əriə. ¹⁹ Kini kharkun mə kitawə e kwajikovə kape Kughen minə, mərig narmamə m-fam kape tokrei tanə, iriə kasəmır ye kwermi Setan. ²⁰ Kitawə kharkun min mə Ji Kughen rımauə kini mivəhsi-pə nirkunien kimi ətawə, mə tukharkun Yermamə e yame In nəfrakisien. Kini kitawə kasofugin-pən tuk Kughen yame In nəfrakisien, misofugin-pən min tuk Tini, Yesu Kristo, yame In Kughen əfrakis, mine nuknei nımraghien rerin.

²¹ Kwajikovə minə kafak, səmır isok tuk nanmi nar yamə mine kamhavəh tamhek Kughen yerkimia.

5:9: Mat 3:16,17; Jon 5:32,37; 8:17,18 **5:10:** Jon 3:33; 1 Jon 1:10 **5:11:** Mat 25:46 **5:11:** Jon 1:4 **5:12:** Jon 3:15,16,36 **5:13:** 1 Jon 5:11 **5:14:** Efes 3:12; 1 Jon 3:21 **5:14:** Mat 7:7 **5:15:** 1 King 3:12 **5:16:** Jem 5:15 **5:16:** Hib 6:4-6; 10:26 † **5:16:** Tukmə ror “təvhagə hah yame ramkir-pən narmamə ye nımhəyen” nıpran ramni “kamni hah Nanmin Rhakə.” Yesu rimini ye Mak 3:28-29 mə, “Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rirkun niwəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmin Imərhakə, to Kughen rıpəh niwəhsi-tayen nıpig kirik. Təvhagə hah a tukraməmır kape rerin.”
5:17: 1 Jon 3:4 **5:17:** 1 Jon 5:16; 1 Jon 2:1 **5:18:** Jon 1:13 **5:18:** Jon 14:30 **5:19:** 1 Jon 4:6 **5:19:** Jon 12:31; 14:30; 17:15 **5:20:** Luk 24:45 **5:20:** Jon 17:3 **5:20:** 1 Jon 5:11 **5:21:** 1 Kor 10:14; 1 Tes 1:9

2 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor kiraru kin Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 2 Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak kirik, mərig Jon ramerkwaig kin nhagin, meinai ye nipig a gavman rimə tukruh narmamə kape Kughen. Ror pən in ramni nəgkiarien kureikin mimə, nəkwəkwə ramvən kimi piraovin kirik. Kini kwajikovə minə kape piroavin, iriə e nəmhuak minə.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun minə khapsaah kimnaseriwək ikin pisin pisin minə. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarien kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginien kimi əriə, mhavəhsi-pən min napirien kimi əriə, misasitu irəriə. Mərig nəmhajoun eikuə minə kamhavən apnapig min tuk nivi-tayen nəməhuak minə, mə tuksəpəh nəgkiarien əfrakis.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipig nəmhajoun eikuə minə kimnhauə, Jon rimə narmamə yamə mine kashatətə ye nəgkiarien əfrakis kape Kughen, tukasəkeikei misəpəh nəmhajoun eikuə minə a, kini misəpəh norien mine nəgkiarien kapəriə, kini mhapəh nisasituyen irəriə. Mərig Jon rorkeikei mə nəməhuak minə tukasəkeikei misorkeikei əriə minə. In e nərigien kape Kughen.

Jon ramni mə nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak kirik

¹ Yo elda kirik, yakamrai nəkwəkwə e, ramvən kimi piraovin* yame Kughen rimirpen, mine kafan kwajikovə minə. Nəfrakisien mə yakorkeikei pik əmiə. Mərig pəh nien mə yo pisin əmə yakorkeikei əmiə, mərig narmamə minə fam e yamə mine kharkun min nəfrakisien, iriə min kasorkeikei əmiə. ² Kini yaksorkeikei əmiə, meinai nəfrakisien raməmır yerkitawə, kini tukraməmır rerin yerkitawə.

³ Pəh kisərə ye nokieiyen mine nəfrakisien. Kini pəh Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu Kristo, tukaravəhsi-pə nihuvəyen mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimi ətawə.

Pəh kitawə tuksəri-pən nəgkiarien əfrakis minə

⁴ Rikik ramagien ehuə nipig yimnəm narmamə minə tiksın kaseriwək ye swatuk kape nəfrakisien, rəmhen kin yame Rımtawə Kughen ruini-ta kimi ətawə mə tukasəkeikei misor. ⁵ Kini taktəkun ai, nowinik, pəh nien mə yakamrai nəgkiarien vi kirik kimi əmiə, mərig nəgkiarien əmə in e yame nakwəsərig-ta apa kupən. Yakamni mamaiyoh mə kitawə tuksor əmə norkeikeiyen kimi ətawə minə. ⁶ Kini norkeikeiyen e, nipran e norien nəkwai Kughen. Kini in ramni-pə tuk ətawə mə tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape norkeikeiyen, rəmhen əmə kin yame nakwəsərig-ta kupən.

⁷ Meinai nəmhajoun eikuə minə khapsaah kwənhauə-ta ye tokrei tanə. Iriə khapəh nhaniyen nəfrakisien mə Yesu Kristo rimnor niprai yermamə kin. Iriə a nəmeikuə minə, mine tikmir minə kape Kristo. ⁸ Ror məkneikin mə takasərig əmiə pəh kwənkwai wok kapəmiə tukrikuə pik mapita. Tamə, naksəpkərhav ye kwənkwai nəmnhawkien kapəmiə. ⁹ Yermamə yame raməsik əpnis nhajounien kape Kristo ye nərigien əmə kafan, ramhajoun mə Kughen rirkək yerkin. Mərig yermamə yame ramraptərəkin tim tim nhajounien kape Kristo, Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu, kawəmır yerkin. ¹⁰ Tukmə yermamə kirik ruə tuk ik, mərig mipəh niniyen nhajoun-atuatuk-ien kape Kristo, takpəh

* **1:1:** Niprai nəgkiarien e “piraovin” ramni “niməhuak.” **1:1:** 1 Pita 5:13 **1:1:** Jon 8:32 **1:2:** Jon 14:17
1:4: 3 Jon 1: 3,4 **1:5:** 1 Jon 2:7 **1:7:** 1 Jon 4:1 **1:7:** 1 Jon 2:22; 4:2,3 **1:7:** 1 Jon 2:18 **1:8:** 1 Kor 3:8;
Hib 10:35,36; 11:26 **1:9:** Jon 8:31 **1:9:** 1 Jon 2:23

nini-vivi-yen in, mipəh neighanien kin in ruə imam yerkwanu. ¹¹ Meinai yermamə yame ramni vi vi in, ramasitu iran mamor swatuk tuk kafan nhajounien has.

Nəgkiarien infamien

¹² Yakmə jakni-pre nəgkiarien minə tiksın min tuk ik, mərig to yakpəh nivəhyen pen mirai-pən kin ye pepa. Yakmə jakurə məm əmiə, kisəgkiar atuatur kimi ətawə minə, pəh tukror rikitawə ramagien pik əmə.

¹³ Kwajikovə minə kape piam, † yamə mine Kughen rimirpen əriə, iriə kamhani vivi ik.

1:10: Rom 16:17 **1:11:** 1 Tim 5:22 **1:12:** Jon 3:29 † **1:13:** Tukmə ror “Kwajikovə minə kape piam” ni pran ramni “narmamə kape niməhuak kape Jon.”

3 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor kisisər kin

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 3 Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Gaeas e in yamehuə kirik kape niməhuak, kini in rirkun Jon.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun minə kape niməhuak kamhavən ikin pisin pisin minə, mishajoun. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarien kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginien kimi əriə, mhavəhsi-pən napirien kimi əriə, misasitu irəriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Gaeas, in yermamə kirik yame ramasitu ye nəmhajoun yamə mine kaseriwək ikin pisin pisin minə. Jon rimnərig nəvsaoyen kirik ye norien huvə kape Gaeas, kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəh-si haktə nərigien kafan.

Jon rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Gaeas

¹ Gaeas, ik piak keikei kirik. Yo, elda kape niməhuak, yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yakorkeikei əfrakis ik. ² Piak keikei, yakwirkun mə kafam nimraghien ye nimri Kughen in rhuvə əmə, kini yakaməhuak mə takəsanin mamərig huvə əmə yerkim, kini narəyen m-fam kafam tukrhuvə. ³ Rikik rimnagien nipig yimnərig nəməhuak minə tiksın kimnhauə masəsaov kin kafam narer-tim-tim-ien tuk nəfrakisien, mhani mə nakamripin ye nəriwəkien ye nəfrakisien. ⁴ Yakərig mə kwajikovə minə kafak kaseriwək ye nəfrakisien, rikik ragien mapita narimnar m-fam.

Gaeas ramor wok huvə kirik

⁵ Piak keikei, ik nakərer ətən tuk naha nhagin yame nakamor kimi nəməhuak yamə mine kamhaurə tuk ik, nar apnapig mə iriə yepsipis minə. ⁶ Iriə khauə ye niməhuak e, masəvsao kin kafam norkeikeiyen. Kini nipig iriə tukamhavən ye kapəriə swatuk, rhuvə mə takasitu irəriə ye norien yame Kughen rorkeikei. ⁷ Meinai iriə kaseriwək tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien kape Yesu Kristo. Masarkurao, mərig nəmə khapəh nisəhuakien khapəh nisasituyen irəriə. ⁸ Ror məkneikin mə kitawə tukasəkeikei misasitu irəriə, mə kitawə tukhavəh kwermıtawə minə kirikianə tuk nini-ərhavyen nəfrakisien.

Diotrefes mine Demetrius

⁹ Yakwərai-ta nəkwəkwə kirik kimi niməhuak kafam, mərig kwən e Diotrefes, in rorkeikei pik mə tukrivəhsi-haktə atuk in mə in yeməhuə kirik, kini mipəh nətərigien kin ətawə. ¹⁰ Tukmə yakurə, kini jakəvsao atuətuk kin norien kafan, yame in raməsiwən-apsapis kin niniyen nikartawə. Kini marə mor min nar has kirik min, mipəh neighanien kin nəməhuak minə khavən iman ikin. Mamni-əhu min narmamə yamə mine kisorkeikei mə tukseighan kin nəməhuak minə khavən iməriə ikin mə tukhapəh niseighanien kin, kini mher-yerhav kin əriə ye niməhuak.

¹¹ Piak keikei, takpəh nisigovinien norien has kape narmamə; mərig taksigovin norien huvə kape narmamə. Meinai narmamə yamə mine kasor norien huvə, iriə e kwajikovə minə kape Kughen. Mərig narmamə yamə mine kasor norien has, iriə kiseinein əgkəp Kughen.

¹² Mərig kwən a Demetrius, narmamə m-fam kasəgnəgin in. Kini kafan norien ramhajoun mə iriə kasəfrakis. Kini kimawə min yaksəgnəgin in, kini nakirkun mə yakamhani əfrakis.

Nəgkiarien infamien

¹³ Yakmə jakni-pre nəgkiarien minə tiksın mın tuk ik, mərig to yakpəh nivəhyen pen mirai-pən kin ye pepa. ¹⁴ Yakmə jakurə məm ik, kawəgkiar atuatur kimi ərau minə.

¹⁵ Pəh takamarə ye nəmərinuyen.

Ik minə tiksın ikın e kamhani-pre rhuvə kimik. Kini takni-pən rhuvə tuk kitawə minə tiksın aikın a kirikianə kirikianə.

Jud

Nəkwəkwə yame Jud rimirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Jud

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Jud rimirai nəkwəkwə e. Piauni e Jemes mine Yesu.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Keinein mə Jud rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi pa. Tukmə ror rimirai ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kaseriwək ikin pisin pisin minə, mishajoun narmamə. Mərig kimishajoun oror əriə, mamhani mə rhuvə əmə mə narmamə kape niməhuak tuksor norien has apnapig minə. Kamhani mə rhuvə əmə tuk norien nahasien, meinai nihuvəyen kape Kughen in rehuə, to riphə norien narpinien kimi əriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jud rorkeikei mə nəməhuak minə ikin minə fam tukharkun mə nəgkiarien kape nəmhajoun eikuə minə in rahas, kini in neikuəyen əmə. Kini nəmhajoun eikuə minə tukhavəh narpinien ehuə kirik. Jud rorkeikei mə niməhuak tukrərer skai ye nəgkiarien yame in nəfrakisien.

Nəgkiarien kupən

¹ Yo Jud, yo yor atuəkin kape Yesu Kristo. Yo, piak e Jemes. Yakamni “rhuvə” tuk əmiə yamə mine Kughen rimirpen-ta əmiə. Kughen, Rımtawə rorkeikei əmiə, kini Yesu Kristo ramarha huvə tuk əmiə.

² Pəh nihuvəyen, mine norkeikeiyen, mine nəmərinuyen kape Kughen tukrurə mehuə mamarə yerkimia.

Norien kape nəmhajoun eikuə minə

³ Yo minə tiksın, apa kupən yimnorkeikei pik mə jakrai nəkwəkwə kirik rurə kimi əmiə yame raməvsao kin swatuk yame Kughen rimivəh miragh ətawə iran. Mərig taktəkun ai, yakmə jakaməkeikei mirai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə tuk nivəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə mimə taksərer tim tim tuk nırapətəkinien nəgkiarien əfrakis kape nhatətəyen kapətawə. Kughen ruərhə-pən ta nəgkiarien kafan ye kwermi nəməhuak minə mikirikianə, kini to nipig kirik rapəh min nərhəhu-pənien. ⁴ Yakmə jakrai nəkwəkwə e meinai narmamə tiksın kimnhaurə apis apis yerkimia. Iriə misəsik nəkwai Kughen, mhaukrekin nihuvəyen kape Kughen mhamə In rameighan kin nəkrəhyen kin piraovin mine təvhagə hah pisin pisin minə. Mhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Yesu Kristo yame In Kughen mine Yermaru kapətawə. Nəkwəkwə kape Kughen ruini ta kupən mə iriə tukasəkeikei misarə ye narpinien kirik.

⁵ Yakmə jakni-pre tuk əmiə narimnar e yame nakwənharkun fam ta, mimə in apa kupən, nipig Kughen rimivəh miragh nəmə Isrel, mikir-yerhav əriə apa Ijip, iriə tiksın kimsasar mhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, Kughen rimnhopni əriə.* ⁶ Kini rikimia tukraməsik mə apa kupən, agelo tiksın kimisəpəh neihuəyen kapəriə misap-ta kin kwənmhaan atuətuk kapəriə. Kughen rimirkwəji əriə kin jen yame to rapəh nivivəruyen, mətapig kin əriə apa ikin rəpignap ikin meriaji Nipig Ehuə yame tukrivəhsipən narpinien kimi əriə iran. ⁷ Rəmhen əmə kin Sodom mine Gomora mine taon yamə mine rarkurao irəriu. Narmamə aikin a kimisəpəh norien atuətuk mhavən ye norien kape nəkrəhyen kin piraovin, mine norien kape narman kamhakir atuk əriə minə, mine

nipiraovin kamhakir atuk əriə minə. Kini Kughen rimmor narpinien kimi əriə ye nap, mimə narmamə tuksəm kwənkwai norien has minə a in e nap yame ramuək rerin.

⁸ Nar apnapig əmə narmamə minə a kwənharkun narimnar minə a, mərig ye norien kirikianə əmə min, iriə kamhani mhamə kimisəmrərhav misəm mə kameighan kin norien has minə a, mhavən, masor ye nīprairiə. Khapəh nisorkeikeiyen mə Kughen tukreihuə irəriə, kini mamhani hah nhag agelo minə ye neai. ⁹ Mərig kupən, Mikael, in yamehuə pawk kape agelo minə, in rīpəh nivəh-sihaktə-atuk-ien in mə to rini hah nhag Setan nīpig kimiwotgoh iriu min tuk nīprai Moses. Mamni əmə tukun mə, “Pəh Kughen əmə tukror narpinien kimik.”

¹⁰ Mərig narmamə minə a kamhani hah narimnar yamə mine kaseinein. Kisəmhen əmə kin nar miragh aparı yamə mine kasor əmə narimnar yame nīprairiə rorkeikei. Kasor norien a masoriah atuk əriə kin.

¹¹ !Kəsi! Tuksarə ye narpinien ehuə. Iriə kasəri-pən swatuk yame ji Adam e Ken rimməri-pən kupən. Mhavəhsi-pən min rikiriə m-fam ye norien yame profet e Balam rimmor kupən, meinai in rimmorkeikei pik mane. Kini masor norien kape kwən e Kora, masəsik nəkwai nəmasur minə. Kini ye norien kirikianə əmə yame Kughen rimmoriah Kora mine kafan minə, Kughen tukroriah əriə.† ¹² Nīpig nakharaptərəkın nəviginien e kape norkeikeiyen, kasəvigın əmə mhapəh nisaurisien kin. Kasərig əmə əriə, rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip maməvigın atuk əmə in. Iriə kisəmhen kin nimaas ye tame tahik yame ramerkwaig, rao rirəhpikin məməteih. Kisəmhen min kin napuə yame nimətag ramrəh mamuə, mərig nəhig rapəh nīpien. Kisəmhen əmə min kin nai yame ruauə ye nīpig kape norien kwənkwan, mərig rīpəh nikuəyen. Rīmha əmə. Narmamə kimisəvi-əvi, rīmha fam. ¹³ Norien kapəriə ror naurisien məsəsaο rəmhen kin peao peao ye tame tahik. Kisəmhen kin kəmhau yamə mine kimisəta ye kwənmhaan atuatuk kapəriə, miserwei. Kughen rimmor apnəpeinə ye kwənmhaan kapəriə ye nəpignapien, yame tuksarə rerin ikin.

¹⁴ Apa kupən, kwən e Inok, in kwənkwan yame ror seven kin ye kwənərəus kape Adam, rimiini-ərhav nəgkiarien kape Kughen yame rimiwəh-sipən kimin mimə, “! Səmru! Yermaru ramuə iriə kafan agelo minə khapsaah, khapsaah pik. ¹⁵ Ramuə mə tukrəkır narmamə m-fam miwəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen tuk norien has pisin pisin m-fam yamə mine kimisor. Mivəhsi-pən narpinien kimi yor təvhagə has minə tuk nini-hahyen In.”

¹⁶ Nīpig m-fam, narmamə minə a kamhani pik mus mus, kini mamhani hah narimnar fam. Iriə kasəri-pən əmə nərigien has kapəriə, kini masəgkiar ausit kimi əriə minə, kini mamhani nəgkiarien heikən mə narmamə tuksəri-pən nərigien kapəriə.

Jud ramor kwirig kimi əriə

¹⁷ Mərig kafak narmamə minə, rikimiə tukraməsik nəgkiarien yame aposol minə kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə kimnhani mə tukruə. ¹⁸ Iriə kimnhani-pre tuk əmiə mhamə, “Nīpig Kwasig tukruə ipakə, narmamə tiksın tuksarh iakei irəmiə. Iriə tuksəri-pən əmə nərigien has kapəriə.” ¹⁹ Narmamə minə a iriə a kasəwhai əmiə. Kasəri-pən əmə nərigien kape tokrei tanə. Nanmin kape Kughen rirkək irəriə.

²⁰ Mərig kimiə, kafak narmamə minə, taksor əmiə mə takhaskai tuk nhatətəyen yame ratuatuk huvə, yame ramsi-pən tuk Kughen. Misəgkiar kimi Kughen ye Nanmin kafan. ²¹ Mhavəh norkeikeiyen kape Kughen ramarə yerkimie mamhawhin Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mə rikin tukreihuə tuk əmiə, mivəhsi-pre nimraghien rerin kimi əmiə.

1:7: Jen 19:1-25; 2 Pita 2:6,10 **1:9:** Dan 10:13,21; 12:1; Sek 3:2; 2 Pita 2:11; Rev 12:7 **1:10:** 2 Pita 2:12
† **1:11:** Stori kape Ken raməmır ye Jen 4:7-8; Stori kape Balam raməmır ye Dut 23:3-6; Stori kape Korah raməmır ye Nam 16:1-35. Əmru min 2 Pita 2:15; 1 Jon 3:12 **1:12:** 2 Pita 2:13,17 **1:14:** Jen 5:18, 21-24 **1:18:** 2 Pita 3:3
1:20: Kol 2:7

²² Sasitu ye narmamə yamə mine nhatətəyen kapəriə rəpəh niskaiyen; kapəriə nərigien kiraru. ²³ İpakə narmamə tiksın khavən ye nap. Hapik-ta əriə, mhavəh miragh əriə. Rikimiə tukreiwayu pawk tuk narmamə tiksın, mərig takhagin kin norien has kapəriə yame ramor əriə kasəmkimik, mivən meriaji neipən kapəriə.

Nəgkiarien infamien kape Jud

²⁴⁻²⁵ Pəh khani vi vi Kughen yame In rirkun nırapətəkinien əmiə mə tukror əmiə nakhapəh nhamirien, mirkun norien əmiə mə tamhek təvhagə hah tukrirkək əgkəp ye nımraghien kapəmiə, mivəh əmiə naksarer ye nımrin mine nikhakien kafan, rikimiə ragien pık aikin. Kughen kirikianə əmə; In ravəh miragh ətawə ye Yesu Kristo Yer-maru kapətawə. Neihuəyen, mine nəsaninien, mine nikhakien, mine narmaruyen, kape Kughen əmə apa kupən əgkəp, muə meriaji-pə taktəkun, mamvən, mipəh norien infamien. !Amen!

Revelesen

Yesu ramhajoun Jon kin narimnar yamə mine tukripiuə Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e Revelesen

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sepedi mir. Jon, in yermamə twelef kirik kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Nəkwəkwə yamə minə e Jon rimirai, nhagriə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon rimirai, mine 1 Jon, mine 2 Jon, mine 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi nipa? In rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak seven yamə mine kasərer ye provins a Tarki, mamvən min kimi niməhuak minə fam.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Nipig a yame rimirai nəkwəkwə iran, gavman kape Rom ramni mimə narmamə tukasəkeikei masəhuak kimi yemehuə kape gavman ramhen kin kughen kapəriə. Mərig nəməhuak minə khamə yermamə kirikianə əmə in yerpilig əgkəp. Yermamə e in Yesu Kristo. In pisin əmə in Yermaru. Ror məkneikin, gavman kape Rom ramor ahas pən kimi nəməhuak minə. Jon in yamehuə kirik ye niməhuak, kher-yerhav kin ruvən isok, apa kwaji tanə e kamni kimə Patmos mə tukramarə in pisin əmə. Aikin, Kughen rivəhsi-pən nəmrərhavyen kimin, mə tukram Yesu Kristo apa ye rao ye neai. Kini məm min narimnar yamə mine tukripiuə. Iriə e: Kughen tukrapita ye narowaginien yame narmamə mine Setan tuksor iriə min. Kini Kughen tukrəkir narmamə m-fam ye Nipig Kwasiq.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? In rimirai nəkwəkwə e mə tukror əpu mə Yesu Kristo in Yermaru, kini mhajoun kafan nəsaninien. Kini in rorkeikei mə tukripi-pən tuk nəməhuak minə mə tuksərer tim tim tukmə nipig əutən ruə tuk əriə, kini pəh tukhapəh nisəhuakien kimi yemehuə kape gavman kape Rom ramhen kin kughen kapəriə. Pəh nien mə tuktu, Setan tukror ahas pən kimi nəməhuak minə, mərig iriə tukasəkeikei masərer timtim. Kini Jon rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərigien kape nəməhuak minə mine narmamə e kasarə ye nipig əutən ai taktəkun. Nipig Yesu Kristo tukrirerig-pə min iran, kini In tukri-vəhsihaktə əriə.

Jon rimirikakun nəkwəkwə kafan

¹ Nəkwəkwə e, in ramhajoun narimnar yamə mine Yesu Kristo rimnor əpu. Narimnar minə e, Kughen rimivəh-sipən kimi Yesu, mimə In tukrhajoun kin kafan yorwok minə e narimnar yame pəh nien mə tuktu ruə. Kristo rimnher-pə kin kafan kirik agelo ruə, kini mhajoun narimnar minə e kin kafan yorwok Jon. ² Jon ramərer-ərhav tuk narimnar m-fam yame rimnəm, kini mirai əriə ye nəkwəkwə e. Narimnar minə a yame in rimnəm, in nəgkiarien kape Kughen mine nini-ərhavyen kape Yesu Kristo. ³ Nipig kape narimnar minə e ye nəkwəkwə e ramni-ərhav ruauə ipakə əgkəp. Ruauə ipakə, kini narmamə yamə mine kasəvhekin-ərhav nəgkiarien mine e, yame Kughen ravəhsi-pə, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen. Kini narmamə yamə mine kisərig mamhavəh yerkiria, masor, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen.

Jon rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak seven

⁴ Yo Jon, yakamher-pən kin nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak minə iriə m-fam seven apa provins a Tarki.

Pəh Kughen e yame rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, kini tukripiarə rerin min, In tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmia. Kini pəh nanmin minə e iriə seven* yamə mine kasəmir kupən ye jea kape King, iriə min tuksor məkneikin irəmia.

* **1:4:** Sek japta 4 raməvsao kin nanmin kape Kughen iriə seven. Tukmə ror nanmin iriə seven, nipran e “Kughen e nanmin kafan rhuvə rhuvə pik.”

⁵ Kini Yesu Kristo min, in tukrautə-pre min məknakin kimi əmiə. Kristo in ramərer-ərhav tuk nəfrakisien, kini In ai In rimmərə rerin mokupən ye nımhəyen, kini In ramarmaru ye king minə kape tanımtanə.

Pəh kisəgnəgin Yesu Kristo e, In rimmorkeikei ətawə, kini nitawin rimmayı mirisin-ta narpinien kape təvhagə hah kapətawə. ⁶ In King kapətawə, kini rimmor ətawə kwənhauə ye narmaruyen kafan, kini mor ətawə kwənhauə pris minə kape Rimmni Kughen, kasor wok kafan. !Pəh kisəgnəgin Kughen meinai kafan neihuəyen mine nəsaninien ramvən tuk Yesu Kristo infamien rirkək! !Pəh Kughen tukramarmaru rerin! Amen.

⁷ !Səmru! In ramrerig-pə min ye napuə. Kini narmamə m-fam tuksarha-pən misəm atuaturuk ye nımririə. Kini narmamə minə e kimışhai nıkao iran tuksəm min, kini narmamə minə e ye kwənərəus minə fam ye tanımtanə, rikiriə tukrəmhə, misasək apomh pik tuk nar yame kimisəm. Tukraməkeikei mor məknakin. Amen.

⁸ Yermaru Kughen rımını mımə, “Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo e yarə rerin, yakamarə ai taktəkun, kini jakpiarə rerin min. Kini Yo e, Nagheek Rehuə Pik.”

Jon rimməm Yesu ye rao ye neai

⁹ Yo Jon, yo piaumiə kirik meinai kitawə m-fam kwənhauə kirikianə kitawə Yesu. Kini nıpig nəmhəyen ramuə tuk ətawə meinai Yesu ramarmaru irətawə, kitawə kamhavəh kwermıtawə kirikianə, nərigien kapətawə rəpomh, kasərer skai.

Kimnərəhu-pən yo ye kwaji tanə e Patmos, meinai yakamni-ərhav nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pə, kini mamərer-ərhav tuk Yesu. ¹⁰ Nıpig kirik, ye nıpig kape Yermaru kapətawə†, Nanmin kape Kughen rımikuar irak, kini yimmərig yermamə kirik rokrən ehuə ye nımətək, rikin rəmhen kin naiyuk, ¹¹ mamni mımə, “Rai-pən narimmər yamə mine nakaməm ye nəkwəkwə kini mher-pən kin ye nıməhuak minə e iriə m-fam seven. Pəh rıvən apa Efesas, mine Smana, mine Pegamam, mine Tuatira, mine Sadis, mine Filadelfia, mine Laodisia.”

¹² Kini, yimmərər mə jakəm-ru mə pa e raməgkiar kimi yo. Marar, məm nar kirik kərəhu-pən laet iran, iriə fam seven. Kimnor kin gol. ¹³ Kini ye kwerkwan ye nar minə a kərəhu-pən laet iran, yimməm yermamə kirik ramərer, rəmhen kin Ji Yermamə. Ramarkaoh kin neipən kirik rəpomh meriaji təpaage nihun. Rımivitərəkin nıməgen kin kətət yame kimnor kin gol. ¹⁴ Kapən kapə mine nıkwənən, kwəhawən, rəmhen kin nımrı sipsip. Kini nımrin mir kwəmhen kin nap raməwhao. ¹⁵ Nihun mir kwəmhen kin bras yame kivaan ye nap mə nəmtəyen tukrəta, kini kwasig ikin, kəspir mə tukrərır mihuvə. Rikin rehuə rəmhen kin tahik ehuə kirik yame ramuh nəpəəg kwənharuəruə. ¹⁶ In ravəh kəmhou seven ye kwermın matuk. Kini nau yame resrə ye nıkarin mir ramsi-pən ye nəkwən. Yermamə a rakhak maməsiə, rəmhen kin mırh yerkwəiha.

¹⁷ Nıpig yimməm kwən a, yımneiwaiyu mowhan yo ye nihun ikin rəmhen kin mə yımamhə. Mərig In rərao-pə mırəp yo kin kwermın matuk, mımə, “Pəh niginien. Yo e, nırikakunien mine infamien. ¹⁸ Yo e yemə mragh. !Yımamhə mokupən mərig, əm-ru, yakamragh rerin! Kini yo yakamehuə ye nımhəyen; yakirkun nəhitəyen ye kwənmhaan kape nımhəyen. ¹⁹ Ror məkneikin mə takaməkeikei mırəi naha nhəgin yame naknəm ruətərhav-pə e taktəkun, mine yamə mine tukripitərhav. ²⁰ Mərig jəhoprai-pre nıprai kəmhou minə iriə seven yame naknəm yakavəh ye kwermik matuk, mine nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnor kin gol. Kəmhou minə e iriə seven, nıpran e, agelo minə kape nıməhuak seven. Kini nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnor kin gol, nıpran e, nıməhuak minə iriə seven.”

1:5: Kol 1:18; Sam 89:27 **1:5:** Sam 89:27; Rev 17:14; 19:16 **1:7:** Dan 7:13 **1:7:** Sek 12:10 † **1:10:** “Nıpig kape Yermaru” e Sande, nıpig Yesu rımimragh min ye nımhəyen kafan. **1:13:** Dan 7:13 **1:14:** Dan 7:9 **1:14:** Esik 1:28 **1:16:** Hib 4:12; Jon 12:48 **1:17:** Dan 8:17; 10:15; Mat 17:6 **1:18:** Sam 42:2

2

Nægkiarien ramvæn kimi nãmahuak minã apa Efesas

¹ Kini rĩmini-pə tuk yo mĩmã “Rai nək̀wək̀wə kĩrik rĩvæn kimi agelo kape nĩmãhuak apa taon e Efesas, mĩni-pæn mĩmã,

Yermamã yame ravəh kəmhau seven ye kwermĩn matuk, mameriwək ye kwerkwan ye nar kamərəhu-pæn laet iran, iriã seven, yame kĩmnor kĩn gol, kafan e nægkiarien ramni mĩmã,

² “Nãmã Efesas, yakĩrkun kapəmiã norien mĩnã. Yakĩrkun mã naksəmnhakw pik, nərĩgien kapəmiã rəpomh, naksarer tĩm tĩm. Yakĩrkun mã kimiã nakhani-əhu nãmã has mĩnã. Kini narmamã tĩksĩn aikĩn kamhani mã iriã aposol mĩnã, mərĩg iriã khapəh nisəfrakisien, kini naksəkir əmhen əriã, masəm mã iriã nəmeikuã mĩnã. ³ Yakĩrkun mã nərĩgien kapəmiã rəpomh. Nahasion ravəh pawk əmiã, mərĩg nakasərer tĩm tĩm tuk nhagik, mhapəh nisəpouyen.

⁴ Mərĩg nakasor nar kĩrik yame rapəh nəmhenien ye nĩmrĩk: Nakwəsəpəh norkeikeiyen kupən kapəmiã. ⁵ Rĩkimiã tukraməsik norkeikeiyen yame nĩmisarã iran kupən. Sarar, masor nar yame nĩmnasor kupən. Tukmã nakhapəh nisararien, jakurã, mĩrəhsi-ta nar e kamərəhu-pæn laet iran kapəmiã ye kwənmhaan yame ramərər ikĩn.

⁶ Mərĩg nar kĩrikianã əmã e nakasor rhuvə: Naksəməkĩn norien has mĩnã kape nukwao kape Nikolas*, rəmhen əmã kĩn yame yo yakəməkĩn əriã.

⁷ Yermamã yame nĩmətĩrgĩn rarã, tukraməkeikei mərĩg huvã nægkiarien yame Nanmĩn kape Kughen ramni-pæn tuk nĩmãhuak mĩnã. Yermamã yame rapita ye narowagĩnien e, Yo jakeighaan kĩn in mã tukrən kwənkwai nai yame ravəhsi-pæn nĩmraghien, yame rauruã ye nəsĩmien kape Kughen.”

Nægkiarien ramvæn kimi nãmahuak minã apa Smana

⁸ Kini In rĩmnægkiar mamni-pə mĩmã, “Rai nək̀wək̀wə kĩrik rĩvæn kimi agelo kape nĩmãhuak apa taon e Smana, mĩni-pæn mĩmã,

Yermamã yame in nĩrikakunien mĩne nərkinien, yame rĩmamhã mĩmragh mĩn, kafan e nægkiarien ramni mĩmã,

⁹ “Nãmã Smana, yakĩrkun mã naksarã ye nĩpig əutən, kapəmiã nautã rĩrkək. Mərĩg pəh nien mã kapəmiã nautã rĩrkək əfrakis. !Kimiã, kapəmiã nautã rehuã pik əgkəp! Yakĩrkun mã narmamã tĩksĩn kamhani hah əmiã, mamhani mĩn mã iriã e narmamã yamã mĩne Kughen rĩmĩrpen-ta əriã†. Mərĩg nĩkam. Kapəriã nĩmã kape nofuginien, kape Setan əmã. ¹⁰ Takhapəh nhagĩnien kĩn nəmħəyen yame pəh nien mã tuktu tukrurã irəmiã. Yakamni-pre tuk əmiã, mã Setan tukrəhi-pæn əmiã tĩksĩn ye kalabus mã tukəm əpu-ru nhatətəyen kapəmiã. Kimiã taksarã ye nəmħəyen kape nĩpig ten. Taksərer tĩmtĩm mĩseriaji nĩmħəyen kapəmiã. Kini jakvəhsi-pre kapəmiã nərőkien, rəmhen kĩn yame kəvəvhao-pæn kĩn nar kĩrik ye kapən kapə yermamã yame rĩnapita ye naiyuyen. Nərőkien e in e nĩmraghien rerĩn.

¹¹ Yermamã yame nĩmətĩrgĩn rarã, tukraməkeikei mərĩg huvã nægkiarien yame Nanmĩn kape Kughen ramni-pæn tuk nĩmãhuak mĩnã. Yermamã yame rapita ye narowagĩnien e, tukrĩpəh nĩvənien marã ye nək̀wai nap ehuã.”

Nægkiarien ramvæn kimi nãmahuak minã apa Pegamam

¹² Kini In rĩmnægkiar mamni-pə tuk yo mĩmã, “Rai nək̀wək̀wə kĩrik rĩvæn kimi agelo kape nĩmãhuak apa taon e Pegamam, mĩni-pæn mĩmã,

2:1: Rev 1:16 **2:1:** Rev 1:12-13 **2:4:** Jon 13:35; Jer 2:2-5 * **2:6:** Nikolas in yhajoun eikuã kĩrik. Tukmã ror in ramhajoun mã narpĩnien rĩrkək tuk təvhagə has; mĩmã “Pəh kĩsor əmã təvhagə has mamharpĩn.” **2:7:** Jen 2:9; 3:22-24; Rom 5:12,18; 6:23; Rev 22:2 **2:8:** Rev 1:17-18 † **2:9:** Gris ramni mã, “Iriã kamhani mã iriã kwənərəus kape Isrel, mərĩg nofuginien kapəriã kape Setan əmã.” **2:9:** Jon 8:33-47 **2:11:** Rev 20:11-15; 21:8

Yermamə yame ramrəh nau yame resrə ye nīkarin mir, kafan e nəgkiarien ramni mīmə,

¹³ “Nəmə Pegamam, yakirkun ikin nakasarə ikin. Taon a, Setan ramkwətə mamar-maru ikin.† Mərig kimiə naksarer tim tim tuk yo. Apa taon a, Setan ramarmaru ikin, kimnhopni pawk kwən a Antipas, yame rimnərer tim tim tuk nini-ərhavyen nhagik; mərig, kimiə nakhapəh nisəpəhyen nhatətəyen irak.

¹⁴ Mərig nakasor narimnar tiksın yamə mine rapəh nəmhenien ye nimirik: Kimiə tiksın aikin a, nakamhakwasig kin nhajounien kape Balam kupən. Balam e, in rimnor swatuk kimi King Balak mə in tukrivəhsi-pən vəh-sipən kimi nəmə Isrel, pəh iriə tuksor norien has, masən nəviginien yame kamor sakrefaes kin ramvən kimi nanmi kughen pisin minə, kini masor apnapig nar. § ¹⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə tiksın naksəri-pən nhajounien kape nukwao kape Nikolas.* ¹⁶ Ror pən takasəkeikei misarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə! Tukmə nakhapəh nisararien, pəh nien mə tuktu, jakurə tuk əmiə, muh narmamə minə e, kini mərai əriə kin nau yame resrə ye nīkarin mir.

¹⁷ Yermamə yame nīmətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk nīməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakwəhsi-pən nəviginien erkwaig e kamni kimə ‘mana’ kimin. Kini jakwəhsi-pən min kapiet hawən kirik kimin, yame kirai pən nhag vi iran, kini yermamə yame rawəh, in pisin əmə tikirkun nhagin.”

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak minə apa Tuatira

¹⁸ Kini In rimnəgkiarmamni-pə tuk yo mīmə, “Rai nəkwəkwə kirik rivən kimi agelo kape nīməhuak apa taon e Tuatira, mini-pən mīmə,

Ji Kughen, nimirin mir kwəmhen kin nap raməwhao. Kini nihun mir kwərir mirahuvə rəmhen kin aean e bras yame kaməspir rərir. Kini kafan e nəgkiarien ramni mīmə,

¹⁹ “Nəmə Tuatira, yakwirkun-ta norien kapəmiə. Yakirkun kapəmiə norkeikeiyen mine nhatətəyen, mine nasituyen ye narmamə. Kini yakirkun min mə nərigien kapəmiə rəpomh tuk narer-tim-timien. Yakirkun mə norien kapəmiə yamə mine nakasor taktəkun khahuvə rapita norien yamə mine nimmnasor kupən.

²⁰ Mərig nakasor nar kirik yamə rapəh nəmhenien ye nimirik: Kimiə nakhapəh nhani-əhuyen norien kape piraovin a yame ramhen kin piraovin kupən e Jesebel.† In ramni mə in profet kirik, mərig kafan nhajounien ramkir oror kafak yorwok minə, kasor apnapig nar. Kini in mamhajoun əriə mə tuksən nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi kughen pisin minə. ²¹ Yimihwin pian a mə tukrarar ye kafan norien kape nikwasig-apnapigien kin narman, mərig in ramapəh. ²² Ror məkneikin mə taktəkun ai, jakvəhsi-pən nəmheyen kimin ye bed kafan. Kini narmamə yamə mine kasor apnapig nar iriə min, tukmə khapəh nisararien ye norien kapəriə, jakvəhsi-pən nəmheyen ehua kimi əriə, ²³ mhopni min ji pian a minə. Ror pən nīməhuak minə fam tukharkun mə Yo pisin əmə yakirkun nərigien minə kape narmamə, mine rikiriə. Kini jakərok əmiə rəri-pən əmə norien kapəmiə yame mine nakasor.

²⁴ Mərig taktəkun ai, jakəgkiar kimi əmiə nəmə Tuatira yamə mine nakhapəh nisəri-pənien nhajounien kape Jesebel, mhapəh nisərigien nəgkiarien e kamni kimə ‘Nəgkiarien pam kape Setan.’ To yakpəh nərəhu-pre-min-ien nar pam kirik irəmiə, mərig nar kirikianə yakmə jakni-pre tuk əmiə: ²⁵ Havəh tim tim nar yame nakwənhavəh ta, miseriaji nipig jakrerig-pre iran. ²⁶⁻²⁷ Yermamə yame rapita ye

2:12: Rev 1:16 † **2:13:** Mə taon e Pegamam, kasəhuak pik kimi kughen eikuə minə aikin. § **2:14:** Stori kape Balam mine Balak raməmir ye Nam 22-24; 25:1-2; 31:16. * **2:15:** Em-ru footnote ye Rev 2:6. **2:17:** Jon 6:31-33,35,48,51 **2:18:** Dan 10: 6; Rev 1:14-15 † **2:20:** Nakəm pian a Jesebel ye 1 King 16:31 mine 2 King 9:22. **2:23:** Jer 17:10

narowaginien e, kini mamærer tim tim tuk norien nækwak, mamvæn meriaji infamien, yo jakwæhsi-pæn nehuøyen e kimin yame Rimik rimivæhsi-pæ kimi Yo, mamni mimæ, 'In tukramarmaru ye tanæ pisin pisin minæ, mamræh kwætavhæ yame kinnor kin aean, [ramhajoun mæ nagheen rehuæ]. Kini in tukrakapir-pir narmamæ ye tanimtanæ, ræhmen æmæ kin yame aean ramakapir-pir tikikwipir kinnor kin kwænæjæpik.' (Sam 2:9)

²⁸ Kini Yo jakvæhsi-pæn min kæmhau e fetukai kim in.

²⁹ Yermamæ yame nimætirgin raræ, tukramækeikei mærig huvæ nægkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pæn tuk nimæhuak minæ."

3

Nægkiarien ramvæn kimi næmæhuak minæ apa Sadis

¹ Kini In rimnægkiar mamni-pæ mimæ, "Rai nækwækwæ kirik rivæn kimi agelo kape nimæhuak apa taon e Sadis, mini-pæn mimæ,

Yermamæ yame ravæh nanmin kape Kughen, iriæ seven, kini mivæh min kæmhau iriæ seven, kafan e nægkiarien ramni mimæ,

"Næmæ Sadis, yakirkun norien minæ kapæmiæ. Yakirkun mæ kamni kimæ kimiæ nakamhamragh, mærig nikam, kimiæ nakwænhamhæ-ta. ² !Sarha-ra! Norien huvæ yamæ mine kimiæ misor kupæn, pæh nien mæ tuktu, kharkæk fam. Mærig kimiæ takasækeikei misarkut mæ takhavæh-si haktæ min norien kapæmiæ misor pæh ruæ miskai, meinai yakpæh næmien norien huvæ kirik yame misor mhavæn misor infamien iran, yame ratuatuk ye nimri Kughen kafak. ³ Ror mækneikin mæ rikimiæ tukramæsik nægkiarien yame nimnhawæh misærig apa kupæn, misor nækwæn. Kini misarar ye nærigien kapæmiæ. Mærig, tukmæ nakhapæh nisarhayen, jakuræ tuk æmiæ ræmhen kin yame yækræh kirik rauræ, nakseinein nipig yame jakuræ tuk æmiæ.

⁴ Mærig narmamæ tiksîn kimiæ miriæ apa Sadis khapæh nisorien neipæn kapæriæ ræmkimik. Kisæmhen tuk niseriwækien kimawæ miriæ, neipæn kapæriæ rhawæn æmæ.

⁵ Yermamæ yame rapita ye narowaginien e, tukrivæhsi-pæn neipæn hawæn. Kini Yo to yakpæh noriah-oriahnyen nhagin ye Nækwækwæ kape Nimraghien. Kini yo jakni-ærhav nhagin ye nimri Rimik mine kafan agelo minæ, mæ in e in kafak atuatur yermamæ.

⁶ Yermamæ yame nimætirgin raræ, tukramækeikei mærig huvæ nægkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pæn tuk nimæhuak minæ."

Nægkiarien ramvæn kimi næmæhuak minæ apa Filadelfia

⁷ Kini In rimnægkiar mamni-pæ mimæ, "Rai nækwækwæ kirik rivæn kimi agelo kape nimæhuak apa taon e Filadelfia, mini-pæn mimæ,

Yermamæ yame In næfrakisien mamærhakæ, kafan e nægkiarien. In ramræh ki kape King Deved kupæn.* Tukmæ ræhitæ ye kwæruæ, yermamæ to rapæh nætapigien. Kini tukmæ nætapig ye kwæruæ kirik, yermamæ to rapæh næhitøyen. In mamni mimæ,

⁸ "Næmæ Filadelfia, yakirkun norien minæ kapæmiæ. !Sæmru! Yimnæhitæ ye tapig kirik tuk æmiæ, to yermamæ kirik rapæh nætapigien. Yakirkun mæ næsaninien kapæmiæ in rækæskæh pawk, mærig kimiæ nakasor nækwak, mhapæh nisæpæhyen Yo. ⁹ !Sæmru! Narmamæ tiksîn ye nofuginien kape Setan, iriæ kamhani mhamæ iriæ narmamæ yamæ mine Kughen rimirpen-ta æriæ.† Mærig, nikam. Iriæ næmeikuæ minæ. !Sæmru! Jakor æriæ kisænimkur ye nimrimia, mhani-ærhav mhamæ Yo yakorkeikei æfrah æmiæ. ¹⁰ Kimiæ nimnharap-tærækin tim tim nægkiarien yame yakwæni-pre ta tuk æmiæ mæ nærigien

2:28: Rev 22:16 **3:1:** Rev 1:16 **3:5:** Mat 10:32; Luk 12:8; Mak 8:38; Luk 9:26; 1 Jon 2:23 * **3:7:** Nakæm-ru stori kape ki kape King Deved ye Aes 22:22. Ki kape King ræmhen kin nehuøyen kafan. **3:7:** Aes 22:22 † **3:9:** Æm-ru footnote ye Rev. 2:9 **3:9:** Jon 8:44; Rev 2:9

kapəmiə tukrapomh tuk narer-tim-timien. Tuk nar e, jakamarha huvə tuk əmiə ye nīpīg kape nəmħəyen yame pəh nien mə tuktu tukrurə ye tanimtanə, mə tukəkir nhatətəyen kape narmamə yamə mine kisarə ye tanimtanə.

¹¹ Pəh nien mə tuktu, yakurə. Haraptərəkin tim tim narimnar yamə mine nakwənhavəh ta, mə yermamə kirik tukripəh nivəhsita-yen kapəmiə nərokien yame nakwənhavəh ta.† ¹² Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakor in rəmhen kin nai ehuə kirik yame ramhapəs Nimə Ehuə kape Kughen kafak. To ripəh nitərhavyen ye nimə a tuk nīpīg kirik. Kini jakrai-pən nhagik vi iran, mine nhag kafak Kughen, mine nhag taon kape kafak Kughen. Taon e, kamni kimə Jerusalem Vi, Kughen ramher-pə kin ramsi-pən apa ye neai, mameiwaiyu-pə.

¹³ Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarrien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

Nəgkiarrien ramvən kimi nəməhuak minə apa Laodisia

¹⁴ Kini In rimnəgkiar mamni-pə mīmə, “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Laodisia, mīni-pən mīmə,

Yermamə yame kamni kimə ‘Amen,’ yame kirkun nətigətəyen iran mə tukrerer matuk tuk nini-ərhavyen əmə nəfrakisien, yame in nuknei narimnar m-fam yame Kughen rimnor, kafan e nəgkiarrien ramni mīmə,

¹⁵ “Nəmə Laodisia, yakirkun norien minə kapəmiə. Yakirkun mə nimraghien kapəmiə rəmhen kin nu yame rəpiwən əmə. Rhuvə mə nhatətəyen kapəmiə tukripəh norien kiraru. ?Mə taksəpan, uə, taksokiei? ¹⁶ Mərig kimiə nakasərer əmə ye kwerkwan. Naksəpiwən əmə. Nakhapəh nisapan-pikien, mhapəh nisokiei-pikien. Ror pən, jakətəg əmiə ai taktəkun, ¹⁷ mərig in ai kimiə nakamhani mhamə, ‘Eh, kapətawə nautə rehuə; yakhavəh mane ehuə; kapətawə nimraghien rhuvə pik, narimnar m-fam rarə, kini nar kirik rapəh nirkəkien tuk ətawə.’ Mərig kimiə nakseinein mə nakwəsarə ta ye nahasien. Riki narmamə raməpou tuk əmiə. Kapəmiə nautə rirkək əgkəp. Nimrimia ripis. Nakasaiyu kopiə kopiə. ¹⁸ Ror pən, yakaməvhag kimi əmiə mīmə takhauə tuk Yo mhavəh gol e yame rərir mihuvə, pəh kapəmiə nautə tukripsaah ye rao ye neai. Kini takhauə tuk Yo mhavəh neipən hawən tuk narkaohyen kin, mə takhapəh nisaurisien kin naiyu-kopiə-kopiə-yen. Kini takhauə min tuk Yo mhawəh meresin misəvit-pən ye nimrimia, mə nimrimia tukrəmtir, pəh naksəm huvə nar.

¹⁹ Narmamə minə m-fam yamə mine yakorkeikei pik əria, yakəgkiar skai kimi əria, kini mərip atuaturə əria. Ror məkneikin mə taksarkut pik misarar ye norien has kapəmiə. ²⁰ !Sərig-ru! Yo yakamərer ye kwəruə, maməsik-əsik tapig. Tukmə yermamə kirik rərig rikik kini rəhitə ye tapig, jakvən imə, kin məvigin kimru min.

²¹ Yo yaknapita ta ye narowaginien, mivən kimru Rimik, maməkwətə ye jea kafan, mamarmaru. Kini ye norien kirikianə əmə, yermamə yame rapita ye narowaginien e, Yo jakeighaan kin in mə tukrəkwətə kimru min ye jea kafak, mamarmaru kimru min.

²² Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarrien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

4

Kasəgnəgin Kughen ye rao ye neai

¹ Kwasig ikin, yimiwaag haktə məm kwəruə kirik raməkwag apa ye neai. Kini yimnərig min yermamə yame rinaməgkiar kimi yo kupən. Raməgkiar min kimi yo, rikin rehuə rəmhen kin naiyuk, mīmə “Hekimter, muə. Yakhajoun ik kin narimnar yamə mine

3:10: Hib 12:1-3 **3:10:** Jon 17:15 † **3:11:** Gris ramni mə “Haraptərəkin tim tim narimnar yamə mine nakwənhavəh ta, mə yermamə kirik tukripəh nivəhyen kapəmiə kəvəvhao.” Kəvəvhao e nərokien. **3:14:** Jon 1:1-3; Kol 1:16; Rev 1:17 **3:18:** Job 23:10; Mal 3:2-3; 1 Pita 1:6-9

tukripiua.” ² Mækneikin, nəsaninien kape Nanmin Rhakə rimmor kimi yo. Yakwaag kupən, məm King ramkwətə ye jea kafan, mamarmaru ye rao ye neai. ³ Kini yermamə yame ramkwətə aikin a, yakəm in rhuvə mərir, rəmhen kin kapiet huvə mir kiraru nhagriu e jaspə mine kanilian. Kini mərai-mərai kirik rarkurao ye jea kafan, maməsiə pik rəmhen kin kapiet huvə e emeral. ⁴ Kini jea tiksın aikin, iriə m-fam 24, kasarkurao ye jea ehuə a kape King. Kini namehuə tiksın, iriə m-fam 24, kasəkwətə-pən ye jea minə a; mhavəhsi-pən neipən hawən, misəvəvhao kin kəvəvhao kape nisaiyen, kimnor kin gol. ⁵ Kini ikin a, jea kape king ramərer ikin, ramaroapig, nuvrig-uvrigien ramavən, kini karuəruə raməkwəmətəi mamtərhav. Kini kupən ye jea laet iriə seven kamhauək. In a Nanmin kape Kughen, iriə seven. ⁶ In a kupən ye jea kape king, nar kirik aikin rəmhen kin tahik, mərig rəmhen kin glas yame rərir maməsiə.

Kini in a ye kwerkwan, nar miragh minə, kamni kimə “jerubim,” iriə kuas, kasarkurao ye jea ehuə kape King. Nimriə ripsaah pik, mamswin-pən apnapig əmə ye niprairiə mine nimeitairiə. ⁷ Yame kupən ikin, rəmhen kin laeon. Yame ror kiraru kin, rəmhen kin kau. Yame ror kisisər kin, kapən kapə rəmhen kin yermamə. Kini yame ror kuas kin, rəmhen kin kwəriə yame raviə. ⁸ Nar miragh minə a kuas, təmə-əməiriə sikis. Kini nimriə ramswin-pən apnapig əmə irəriə, mivən ye tikirkəviriə. Nipig m-fam kasəni nipei, yenpig mine yeraan, mhəpəh nhəpəhyen, mamhani mhamə, “Kughen Yermaru, Nagheen Rehuə Pik.

In ramərhakə, mamərhakə, mamərhakə pik.

In rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, tukripiarə rerin min.”

⁹ Kini nar miragh minə a, kamhani nəfrakisien ye nehuəyen kape Kughen, mamhavəhsi-pən nisaiyen kimin, mamhani vi vi King yame ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru mamarə rerin, infamien rirkək. ¹⁰ Iriə kamhani vi vi In, nəmehuə minə, iriə m-fam 24, kasənimkur ye nihu yermamə a yame ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru, mamarə rerin, infamien rirkək, masəgnəgin In. Kwəsəvəvhao kin kəvəvhao kape king, mækneikin, mharəhsi-ta, misərəhu kupən ye jea yame King ramkwətə ikin mamarmaru, mamhani mhamə,

¹¹ “Kapəməwə Yermaru Kughen,

Ik nakatuatuk məmhen əgkəp mə narmamə m-fam tuksəgnəgin əmə Ik, mhasiai əmə Ik, meinai Ik nimnor narimnar m-fam. Nagheem rehuə pik.

Nimnəgkiar əmə mini mə narimnar m-fam tukhaswin, mækneikin kamhaswin əfrakis mamhamragh.”

5

Kwaji sipsip raməvi nəkwəkwə yame kimnarpəvin

¹ Mækneikin, yimnəm King ramkwətə-pən ye kafan jea, mivəh nəkwəkwə yame kimnarpəvin-arpəvin ye kwermın matuk. Kimirai-pən nəgkiarien ye nikarin mir. Kivaan kandel raiyu, kivaan ətərinkin ye nəpəeg nimrin m-seven. ² Mækneikin yimnəm agelo əsanin kirik raməgkiar pik mamaiyoh mimə, “?Pa e in rəmhen matuatuk mə to rəvit-əpir-pir nehe kandel, məvi nəkwəkwə e?” ³ Mərig yermamə kirik rirkək ye rao ye neai, uə tokrei tanə, uə ye kwənmhaan kape nimhəyen, yame in ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə e məvheikin. ⁴ Yermamə rirkək yame ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə məhuekin, yakasək pik tukun. ⁵ Kini ai, yemehuə kirik rimini-pə tuk yo mimə, “Pəh nasəkien. Əm-ru, Kwən e kamni kimə, ‘Laeon kape kwənərəus kape Judah,’ in Nukne Deved, in rinapita ta ye narowaginien kafan. Kini in ratuatuk mə to rakapir nehe kandel seven, məvi nəkwəkwə a.”

⁶ Mækneikin, yimnəm kwaji sipsip kirik ramərer ye kwerkwan ye jea kape King mine nar miragh kuas e, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur minə iriə 24. Nakəm Kwaji

Sipsip a nakmæta mæ kīnhopni-ta. Kapan əpat seven, kīni nīmriṅ, iriə seven mīn, iriə a kasərer tuk nanmīn kape Kughen iriə seven, yamə mīne rīmnhēr-pə kīn əriə kamhavən ye tanīmtanə. ⁷ Kwaji Sipsip e, rīvən a ikin King ramkwətə-pən ye kafan jea ikin, mərəo-pən mīrəhsi-ta nəkwəkwə ye kwermi King matuk. ⁸ Mīrəhsi-ta ta nəkwəkwə e, məkneikīn, nar mīragh mīnə, iriə kuas, kamni kīmə ‘jerubim,’ mīne namasur, iriə m-fam 24, kasənīmkur ye niḥu Kwaji Sipsip. Kīmnhavəh gita* kapəriə, mīne besin kīmnor kīn gol, rukwar kīn nar kīrik yame ramənah, mapien huvə. Kīni nar a ramənah mapien huvə in rəmhen kīn nəhuakien kape narmamə kape Kughen mīnə.

⁹ Kīni nar mīragh mīnə kuas e, kamni kīmə ‘jerubim,’ mīne namasur mīnə iriə 24, kasəni nīpei vi kīrik mhamə,

“Ik nakatuatuk məmhen mə to nakvəh nəkwəkwə e,
məvit-əpīr-pīr nehe kandel yame kīmivaan-ətərəkīn kīn.

Meinai kīmīshopni Ik, nītawīm rīmnaīyu,

Nakarpīn nīmraghien kīn kape narmamə ye tanə m-fam, mīne kwənərəus m-fam,
mīne kantri m-fam, mīne yamə mīne kamhani nəgkiarīen m-fam.

¹⁰ Kīni nīmnor əriə kwənhauə ye narmaruyen kafam, kīni iriə kafam pris mīnə, kasor wok kape Kughen kapəməwə.

Iriə tuksarmaru ye tanīmtanə.”

¹¹ Kīni yīmīwaag-pən mīn məm, mərīg rīki agelo mīnə khapsaah khapsaah khapsaah, to kīpəh nəhueikīn-famien əriə. Kasərer mīsarkurao ye jea kape King mīne nar mīragh mīnə e, kamni kīmə, ‘jerubim,’ mīne nəmasur mīnə. ¹² Kasəni pīk nīpei kīrik mamhani mhamə,

“Kwaji Sipsip yame kīmnhopni, In ratuatuk məmhen mə tukhavəh-si haktə In, meinai In ravəh fam nəsanīnien, mīne nīrkunien, mīne nautə, mīne nagheen. !Pəh khasiai In, mīsəgnəgīn In!”

¹³ Məkneikīn, yīmnrīg narīmnar fam yame Kughen rīmnor ye rao ye neai, mīne ye tanīmtanə, mīne ye tame tahik, mīne ye kwənmhaan kape nīmḥəyen, mīne narīmnar fam yame kamhaswīn irəriə, iriə m-fam kamhani mhamə,

“Pəh nīni-vi-vi-yen mīne nīsiāiyen ramvən tuk King yame ramkwətə-pən ye jea, mīne tuk Kwaji Sipsip, meinai In ravəh nīkhakien mīne narmaruyen.

!Pəh nīni-vi-vi-yen mīne nəsanīnien ramvən tuk əriu, mīvən, mīvən, mīvən, mīpəh norien infamien!”

¹⁴ Məkneikīn, nar mīragh e, kamni kīmə, ‘jerubim,’ iriə kuas, kamhani mhamə, “!Amen!” Kīni nəmehuə mīnə kīsənīmkur ye niḥun, mīsəgnəgīn In.

6

Kwaji sipsip rəvit-əpīr-pīr nehe kandel yame kīmivaan-ətərəkīn nəkwəkwə kīn

¹ Kīni yakəm Kwaji Sipsip a rəvit-əpīr-pīr nehe kandel yame rəkupən, yame kīmivaan-ətərəkīn nəkwəkwə yame kīmīnarpəvīn-arpəvīn kīn. Məkneikīn, nar mīragh e kamni kīmə, ‘jerubim,’ kīrikianə irəriə rarar mokrən ehuə rəmhen kīn karuəruə, mīmə, “!Yuə-ru!” ² Yakwaag haktə məm hos kīrik khawən. Yermamə yame ramkwətə ye hos ramrəh nəvhagə. Məkneikīn kəvəvhao-pən kīn kəvəvhao kīrik kape king iran. In ramaiyu mamavən rəmhen kīn yermamə yame rapita ye narowaginien, kīni mamvən mīn mə tukrapita mīn.

³ Kīni ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpīr-pīr nehe kandel yame kīmivaan-ətərəkīn nəkwəkwə kīn, yame ror kīraru kīn, kīni nar mīragh e kamni kīmə ‘jerubim,’ yame ror kīraru kīn, rarar, mamni mīmə, “!Yuə-ru!” ⁴ Məkneikīn, hos kīrik kəwhao raiyu muə. Yermamə yame ramkwətə ye hos, kīvəhsi-pən nao kape narowaginien kīmin. Kīni Kughen

* **5:8:** Nəgkiarīen kape nəmə Gris rapəh nīniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kīrik kamuh tuk nəniyen nīpe, rəmhen kīn gita. **5:8:** Sam 141:2

rameighan-pæn kin neihuøyen kimin mə tukrîrəhsita nəmərînuyen ye tanîmtanə. Nuhyen əjir ramavən ikîn minə fam.

⁵ Kini ai, Kwaji Sipsip a rakapîr nehe kandel yame kimivaan-ətərəkîn nəkwəkwə kin, yame ror kisisər kin, kini nar mîragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kisisər kin, rarar, mamni mîmə, “!Yuə-ru!” Məkneikin, yîmîwaag-pæn məm hos kîrik kapîg. Yermamə yame ramkwətə iran ramrəh skel kîrik kape nəkîrien nəvîgînien. ⁶ Kini yîmnərig riki yermamə kîrik rîsi-pæn ye kwerkwan ye nar mîragh kuas e kamni kimə ‘jerubim.’ Mamni-pæn tukun mîmə, “!Yuvən! Kameighan kin ik kimə takor nîkumhə kimi tanîmtanə. Tukmə kîsarakikîn mane ehuə mhavəh nəvîgînien rîkəskəh əmə.* Mərig takpəh noriahyen nuknei nai mir e kamni kimə ‘olif,’ mîne ‘grep.’”

⁷ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvît-əpîr-pîr nehe kandel yame kimivaan-ətərəkîn nəkwəkwə kin, yame ror kuas kin, kini nar mîragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kuas kin, rarar, mamni mîmə, “!Yuə-ru!” ⁸ Yakwaag-pæn məm hos kîrik kərato. Yermamə yame ramkwətə iran, nhagîn e Nîmhøyen. Iriu kwən kîrik, nhagîn e Kwənmhaan kape Nîmhøyen rîkwasiğ kin in mîravən. Kîrəvəh neihuøyen mə tukwəhapni narmamə kin nao, mwhopni əriə kin nîkumhə, uə kin nar aparu minə, uə kin nəmhøyen. Kîrəvəh nehuøyen məknakin rəmhen kin nîpar nîmoptanə kîrikianə, mîrəpəh əmə nîpərin kisisər.

⁹ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvît-əpîr-pîr nehe kandel yame kimivaan-ətərəkîn nəkwəkwə kin, yame ror kîrkîrîp kin, məkneikin yakwaag-pæn ye nəpəəg tebol apa ye Nîmə Ehuə kape Kughen, məm narmamə yamə mîne kîmnhopni əriə tuk narer-tîmtîmien tuk nîni-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen. ¹⁰ Iriə kasokrən apomh mamhani-pæn tuk Kughen mhamə, “Ik nakamarmaru ye narîmnar m-fam. Ik nəkəmərhakə; kini Ik nəfrakisien. ?Mərig, tuk nagheen mîne kini Ik nəkəkîr narmamə ye tanîmtanə, marpîn tai nîtawmawə?” ¹¹ Kamhani məknakin, Kughen rîvəhsi-pæn neipən hawən kimi əriə m-fam, mîni-pæn tuk əriə mîmə, “Takhawhin pi pom. Piaumiə minə mîne kakə kapəmiə minə tîksîn kasor hanə kafak wok. Pəh kîseriaji tukhopni piəpiə mîn narmamə yamə mîne kimivəh nîhupîn irəriə.”

¹² Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvît-əpîr-pîr nehe kandel yame kimivaan-ətərəkîn nəkwəkwə kin, yame ror sikis kin, yakəm mig ehuə ramkiu. Mîrh rîpis rəpîgnap. Makuə rəwhao rəmhen kin nîtə. ¹³ Kəmhau minə kîsəsaah-əsaah mîseiwaiyu-pə ye nîmoptanə, rəmhen kin nai† yame nîmətag ehuə rameitətəg kin, kwənkwan yame rapkəh rəsaah. ¹⁴ Kini neai rîrkək, rəmhen kin yame kîmarpəvîn-arpəvîn fam təvheitə. Kini tukwas minə mîne tanə minə kîsəta ye kwənmhaan kapəriə minə.

¹⁵ Kini king minə kape tanîmtanə, mîne narmaru minə, mîne namasur minə kape mobael minə, mîne narmamə yamə mîne kapəriə nautə rehuə, mîne narmamə yamə mîne kamhavəh nehuøyen, mîne slef minə, mîne narmamə apnapîg minə, iriə m-fam khavən mîserkwaig ye nəpəəg kapier ehuə, uə kasərer ətgîn kapier minə ye nîkar tukwas minə. ¹⁶ Kini kîsasək apomh-pæn tuk tukwas minə mîne kapier ehuə minə mhamə, “! Əsaah! Məkwətə-tərəkîn əmawə merkwaig kin əmawə ye nîmri King e yame ramkwətə ye kafan jea, mîne tuk niemhaa kape Kwaji Sipsip. ¹⁷ Meinai nîpîg a ruauə yame Kughen mîne Kwaji Sipsip tukravəhsi-ərhav-pə niemhaa kapəriu. ?Kini pa nhagîn rîrkun narer-huvøyen?”

7

Kîmîrpen narmamə wan hundred foti fo taosen mə kape Kughen

* **6:6:** Gris ramni mîmə, “Nîmri wit yame tukor bred kin kape nîpîg kîrikianə əmə, nîmrin rhaktə rəmhen kin mane yame kamərok tuk wok kape nîpîg kîrikianə, kini raes yame tukən ye nîpîg kîrikianə, nîpîg rhaktə rəmhen kin mane yame kamərok tuk wok kape nîpîg kîrikianə.” Mərig nîpran e, tuksarakikîn mane ehuə mhavəh nəvîgînien rîkəskəh əmə. **6:12:** Joel 2:31; Wok 2:20 † **6:13:** Jon ramni nai kîrik kamni kimə ‘figtri.’ **6:14:** Aes 34:4 **6:15:** Aes 2:10,19-22 **6:16:** Hos 10:8 **6:17:** Joel 2:11; Mal 3:2

¹ Kini ai yakəm agelo kuas kasərer-pən ye nīkarin kuas kape tanimtanə, mamharaptərəkīn nīmətag kuas ye nīkarin kuas kape tanimtanə, mə nīmətag kirik tukripəh nher-herien nīmoptanə mine tahik mine naiminai. ² Kimivəh-sipən nəsaninien kimi əriə tuk noriahyen nīmoptanə mine tahik. Məkneikin yimnəm agelo kirik risipirə. In ravəh nar kirik yame Kughen Miragh ravəh mə tukror-pən nətətao kin ye kafan narmamə. Mokrən apomh kin agelo minə e kuas yamə mine kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tuksoriah nīmoptanə mine tahik, mīmə, ³ “Hapəh pi pom. Kwasig ikin taksoriah tahik mine naiminai mine tanimtanə, tuksərəhu-pən nətətao kape Kughen ye nupanai narmamə kafan minə.” ⁴ Kini yimivəh nihupin ye narmamə yamə mine kərəhu-pən nətətao kape Kughen irəriə: Iriə m-fam wan hundred foti fo taosen. Iriə kwənərəus minə kape Isrel.

⁵ Ye kwənərəus kape Juda, kərəhu-pən nətətao kape Kughen ye narmamə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Ruben, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Gad, iriə twelef taosen.

⁶ Ye kwənərəus kape Asere, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Naftali, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Manase, iriə twelef taosen.

⁷ Ye kwənərəus kape Simeon, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Livae, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Isakara, iriə twelef taosen.

⁸ Ye kwənərəus kape Sebulun, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Josef, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Benjamin, iriə twelef taosen.

Kwhen yame kasarkaoh kin neipən hawən

⁹ Kini ai, yakwaag əkupən irak, məm kwhen ehua kirik, to kipəh nəvheikin-famien. Khasi-pən ye kantri minə fam, mine ye kwənərəus minə fam, mine ye nəgkiarien minə fam. Tikiriə ror pisin pisin. Kasərer kupən ye jea kape King, mine Kwaji Sipsip. Misarkaoh min kin neipən hawən. Kamhavəh kwermi nəmir. ¹⁰ Misokrapomh mhani mhamə,

“Kughen kapətawə yame ramkwətə ye kafan jea mamarmaru, mine Kwaji Sipsip, iriu pisin əmə kravəh miragh ətawə.”

¹¹ Agelo minə fam kasərer rao rao kin jea kape King mine nəmehua minə, mine nar miragh e kamni kimə ‘jerubim’ iriə kuas. Misənimkur kupən ye jea kape King, masəhuak kimi Kughen ¹² mhamə,

“!Amen! Kapətawə Kughen In rhuvə pik, makhak pik.

Nirkunien kafan rehuə. Nagheen rehuə. Nəsaninien kafan rehuə.

Pəh kisəgnəgin In, mhasiai In, mhani vi vi In kape rerin.

Amen.”

¹³ Məkneikin yamehua kirik irəriə raiyoh-pə mīmə, “?Narmamə minə e kasarkaoh kin neipən hawən, iriə ni-pa minə e? ?Khasi-pən hiə?”

¹⁴ Mərig əmə yakmə, “Yemasur. Ik əmə nakirkun.”

Kini ramripin mini-pə mīmə, “Narmamə minə e, kwəsəta ye nəmhəyen ehua; misaikwas ye kapəriə neipən kin nitaw Kwaji Sipsip, ror neipən ramhawən. ¹⁵ Ror pən, Iriə kasərer ye nimir Kughen, yame ramkwətə mamarmaru.

Masəhuak kimin ye nəkwai Nimə Kafan yenpig mine yeraan.

Kini King e yame ramkwətə-pən ye jea mamarmaru, In tukrhotikəm-kəmin əriə ye nipig m-fam.

¹⁶ Iriə, sweiwei tukripəh nuh-minien əriə.

Tukhapəh nisakwəkwə-minien.

Rukweiha tukripəh min nhenien əriə.

Nəpan-əpanien kape mirh tukripəh min nəsien əriə.

17 Meinai Kwaji Sipsip yame ramkwətə ye kwerkwan ye jea kape King, In tukrarha tuk əriə rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip. In tukramkir əriə mamvən ye nimri nu miragh, kini Kughen tukrirai-ta fam nehe nimririə.”

8

Nəhuakien in rəmhen kin sakrefaes yame kivaan əru, nehenap ramənah, mapien huvə, mamvən tuk Kughen

1 Mərig nipig Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərekin nəkwəkwə kin, yame ror seven kin, nəgkiarinen rirkək ye rao ye neai kape nipig kwəkwə, rəmhen kin haf aoa. 2 Kini yakwaag-pən kin agelo yamə mine kasərer ye nimri Kughen, iriə seven, məm iriə kamharəh naiyuk. 3 Kini agelo min kirik ramrəh besin kirik yame kimnor kin gol. Besin a, rukwar kin nar kirik yame ramənah, mapien huvə. Rirəh mivən marer kupən ye tebol ye nimə ehua kape Kughen. Kivəhsi-pən narimnar ripsaah yame ror nəmiovin kimin mə tukrivəhsi-pən kimi Kughen, iriə nəhuakien kape narmamə kape Kughen minə, mivaan apa ye tebol yame kimnor kin gol, yame ramərer kupən ye jea kape King. 4 Nəuwəh kape nəmiəv nar a, mine nəhuakien kape narmamə minə kape Kughen, yame agelo a rampik ye kwermın, kashaktə mamhavən tuk Kughen. 5 Kini agelo a ramrəh besin a, mivəh nap ye tebol misiai-pən ye besin, mətəgətəg-pən ye tanımtanə. Məkneikin raroapig, karuəruə rarkwomətei, nuvrig-uvrigien rehua, kini nımnimien ravən.

Naiyuk minə

6 Məkneikin agelo seven kwəsərer matuk tuk nherien naiyuk. 7 Kini yame rəkupən rimnher naiyuk. Məkneikin kamətəg-pən aes mine nap mine nitə ye tokrei tanə. Rimuək məs nipar tanə kirik, mipəh min nipərin kiraru, kini muək məs naiminai nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru. Kini muək məs mənvhirik nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru.

8 Kini agelo yame ror kiraru kin rimnher naiyuk, kini kərəhu-pən ye tame tahik nar kirik rəmhen kin tukwas ehua yame ramuək. Nipar tahik kirikianə rimnor nitə kin, mipəh min nipərin kiraru. 9 Rimnoriah nar miragh yamə mine kasarə ye tahik, nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru. Moriah min rao minə ye tahik, nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru.

10 Kini agelo yame ror kisisər kin rimnher naiyuk, məkneikin kəmhau ehua kirik rier ta, mamuək rəmhen kin kwensia. Risi-faktə ye neai meiwaiyu məwhan muək-pən ye nu minə mine nimri nu minə nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru. 11 Kəmhau a kamni kimə ‘Rəukəh Pık.’ Rimnor nipar nu rəukəh, mipəh min nipərin kiraru. Kini narmamə khapsaah yamə mine kimnhanim nu yame rəukəh, kimnhamhə.

12 Kini agelo yame ror kuas kin rimnher naiyuk, nar kirik ruh mirh mine makuə mine kəmhau minə, mor nipar mirh rıpis, mipəh min nipərin kiraru kaoəsiə. Nipar makuə rıpis, mipəh min nipərin kiraru kaoəsiə. Nipar kəmhau rıpis, mipəh min nipərin kiraru kaoəsiə. Yeraan, rukweiha ramavən nipərin kiraru, mipəh min nipərin kirikianə. Yenpig, neai raməsiə nipərin kiraru, mipəh min nipərin kirikianə.

13 Məkneikin yimnarha-pən maməm kweriə ramivə ye napuə, mokrapomh mimə, “!Aweh! !Aweh! !Aweh! Agelo kisisər min tukrher naiyuk, mirhor nahasien ramvən tuk narmamə ye tokrei tanə.”

9

¹ Kini agelo yame ror kirkirip kin rher naiyuk, makneikin yakam kamhau risi-fakta ye neai meiwaiyu-pa ye tokrei tanə. Kimivəhsi-pən ki kirik kimin tuk nəhitəyen ye nəkwai nimir ehuə yame reiwaiyu pik. ² Nipig rimnəhitə ye nəpəəg a, nehenap ramənah rəmhen kin nehenap kape nap ehuə. Nehenap yame ramsi-pən tuk nəkwai nimir ruvrig əpis mirh mine napuə. ³ Kini nar miragh khapsaah kisəmhen kin kəviraiyuk khasi-pən ye nehenap a, miseiwaiyu-pa. Kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tukshai narmamə kin nipikovriə, raməmhə pik. ⁴ Kini-pən tuk əriə kimə tukhapəh nisoriahyen mənvhirik mine naiminai mine nəsimien. Mərig tuksoriah əmə narmamə yamə mine nətətao kape Kughen rirkək ye nupanairiə. ⁵ Kini kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tuksəs narmamə masor nəmhəyen kimi əriə tuk makuə kirkirip. Mərig tukhapəh nishopniyen narmamə. Kini nəmhəyen yame iriə tuksərig rahah kin, in rapita pik yame wərawk* ramhai əjir. ⁶ Ye nipig minə a, narmamə tuksarkut mə tukhamhə miseinein. Misorkeikei pik mə tukhamhə, mərig to khapəh nhamhəyen.

⁷ Yimnəm kəviraiyuk eihuə minə a kisəmhen kin hos yamə mine kimisərer matuk tuk narowaginien. Iriə kimisəvəvhao kin nar kirik rəmhen kin kəvəvhao kape king yame kamor kin gol. Kini nimirriə rəmhen kin nimir yermamə. ⁸ Nikwəneriə rəpomh rəmhen kin nikwəne piraovin, kini kweruriə resrə rəmhen kin kweru laeon. ⁹ Kimivitəək kin nimagiriə kin aean. Nipig khaiyə, təməməriə rarkərik rəmhen kin hos khapsaah yamə mine kamhavi kat mamhavən ye narowaginien. ¹⁰ Nipikovriə raməs əjir raməmhə rapita pik yame wərawk ramhai əjir. Iriə kamhavəh nəsaninien ye nipikovriə kape makuə kirkirip tuk norien nəmhəyen kimi narmamə. ¹¹ Kapəriə yamehuə in yermaru kape nəkwai nimir ehuə yame rewaiyu pik. Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel ramni mə nhagin e Abadon. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris ramni mə nhagin e Apolion.†

¹² !Awəh! Nahasien kupən rinor infamien. Mərig, nahasien kiraru apaikin tukpirauə.

¹³ Makneikin agelo yame ror sikis kin ramher naiyuk. Kini yakərig riki yermamə risi-pən apa yerki kapən apət tebol yame kimnor kin gol, yame ramərer kupən ye nimir Kughen. ¹⁴ Rini-pən tuk agelo a yame ramor sikis kin, yame ramrəh naiyuk, mimə, “Risinta agelo kuas yamə mine kimirkwəji əriə apa ye nu eihuə a Yufretes.” ¹⁵ Ror makneikin ririsin-ta agelo kuas a yamə mine kərhəu əriə apaikin mə tuksərer matuk tuk aoa atuatur e, mine nipig atuatur e, mine makuə atuatur e, mine newk atuatur e yame tukirisin əriə kamhavən mishopni narmamə ye tokrei tanə, nipərin kirikianə, mhapəh min nipərin kiraru.

¹⁶ Kini yimivəh nihupin ye mobael minə kapəriə, yamə mine kisaiyu ye hos, kini iriə fam tu hundred milian. ¹⁷ Kini yakəmrəhav min maməm min narmamə kasaiyu ye hos makneikin: Kimivitəək kin nimagiriə kin aean yame rəwhao rəmhen kin nap, kini ror blu rəmhen kin napuə apig, kini rəokrə rəmhen kin nimar nai yame rimhiak-imhiak. Kini kapən kapə hos minə a rəmhen kin kapən kapə laeon. Nap, mine nehenap, mine təpis krhisi-pən ye nəkwairiə.

¹⁸ Nahasien misir e - nap, mine nehenap mine təpis - krhisi-pən ye nəkwairiə mrhopni nipər narmamə ye tanimtanə, mipəh min nipərin kiraru. ¹⁹ Kini nəsaninien kape hos minə e, ramsi-pən ye nəkwairiə mine nipikovriə. Nipikovriə rəmhen kin kapən kapə snek yame raməkwohah.

²⁰ Mərig narmamə yamə mine nahasien misir e kirhipəh nishopniyen əriə, khapəh nisarianen ye nərigien kapəriə. Mhapəh nisəpəhyen nəhuakien kimi yarmhə minə mine nanmi kughen eikuə yamə mine kamivhirəkin kin gol, uə silva uə bras, uə kapiet, uə nai. Narimnar minə a kisəru, nimirriə ripsis, niprairiə rəpou. ²¹ Kini narmamə minə a

* 9:5: Gris rapəh ninien “wərawk” mərig ramni “skopion.” Nipikoin raməs əjir, raməmhə pik. † 9:11: Apolion, nipran e ramni mə, “Yakamoriah.”

khapəh nisararien ye nərigien kapəriə tuk nhopniyen narmamə mine norien nahawk, mine norien kleva, mine nor-apnapigien nar, mine nəkrəhyen.

10

Agelo yame ravəh nəkwəkwə kəskəh

¹ Kini ai yakəm agelo mɪn kɪrɪk, nagheen rehuə, ramsi-pən ye neai. Ramvən ye napuə rəmhen kɪn mə kafan neipən. Kini mərai-mərai rarkurao ye kapən kapə. Kini in rəkhak maməsiə rəmhen kɪn mɪrɪh. Kini nihun mir kwəmhen kɪn səpaag ehuə mir yamə mir kɪrauək. ² Kini in ravəh nəkwəkwə kəskəh ye kwermɪn matuk yame kɪmnəvi. In rərip nihun matuk ye tahik, mərip nihun mawor ye nɪmoptanə. ³ Kini mokrən apomh. Rikɪn rəmhen kɪn rɪki laeon. In rokrən apomh, karuəruə rhorpin m-seven. ⁴ Karuəruə rhorpin m-seven, yakmə jakrai-pən ye nəkwəkwə a, mərig yakərig rɪki yermamə kɪrɪk risi-faktə ye neai mɪmə, “Erkwaig kɪn nəgkiarien e yame karuəruə ramni, mɪpəh nɪrai-pən-ien ye nəkwəkwə.”

⁵ Kini ai agelo a yame yɪmnəm kupən ramərer-pən ye tahik mine nɪmoptanə mɪvəhsi-haktə kwermɪn matuk ye neai, ⁶ mɪvəh kwəsɪ ye nhag yarə rerɪn, yame rɪmnor neai mine nɪmoptanə mine tahik mine narɪmnar fam. Kini mɪmə, “Kughen tukrɪpəh nɪwhɪn-mɪnien. ⁷ Mərig nɪpɪg agelo yame ror seven kɪn tukrher naiyuk, kɪni nərig-məniwəniyen kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kɪn ai taktəkun. In tukrɪtərhav rəmhen əmə kɪn yame rɪmɪni ta kupən kɪmi kafan yorwok mɪnə, iriə a kafan profet mɪnə.”

⁸ Kini ai yakərig rɪki yermamə kɪrɪk ramsi-pən ye neai mɪmə, “Yuvən, mɪrəh nəkwəkwə yame kɪmnəvi ye kwermɪ agelo matuk yame ramərer-pən ye tahik mine nɪmoptanə.”

⁹ Məkneikɪn, yɪmavən maiyoh agelo mə tukrɪvəhsi-pə nəkwəkwə kəskəh a kɪmi yo. Kini rɪmə, “Vəh mən. Nar a tukroriah tɪpɪm. Mərig tukmə nakən, mərig rheikən rəmhen kɪn sukapak.” ¹⁰ Məkneikɪn yɪmavən mɪvəh nəkwəkwə kəskəh ai ye kwermɪ agelo, mən, mərig rheikən rəmhen kɪn sukapak. Yɪmnən, mətgai, rorɪah tɪpɪk. ¹¹ Kini kɪni-pə tuk yo kɪmə, “Ik takaməkeikei mɪni-ərhav narɪmnar mɪnə e yamə tukrɪtərhav-pə tuk nəmə tanə pɪsɪn pɪsɪn mɪnə, mine yermaru mɪnə, mine narmamə yamə mine tɪkiriə ror pɪsɪn pɪsɪn, mine narmamə yamə mine nəgkiarien kapəriə ror pɪsɪn pɪsɪn.”

11

Yemə mir yame kɪmawarer tuk Yesu

¹ Kini ai kɪvəhsi-pə nɪpər nuwig kɪrɪk kɪmi yo, kɪni kɪmə, “Yuvən, mɪvəh napomhien kape Nɪmə kape Kughen mine tebol. Məvheikɪn mɪn narmamə yamə mine kasəhuak aikɪn. ² Mərig takpəh nɪvəhyen napomhien kape kwənmhaan e iruə, meinai kwənmhaan a kɪvəhsi-pən kɪmi nəmə iruə. Iriə tuksəviəsɪs-əviəsɪs Taon Rhakə mhavən mhavəh makuə foti tu. ³ Kini yakvəhsi-pən nəsanɪnien kɪmi kafak yermamə mir yamə mir e kawarer-ərhav tuk yo. Tukravəhsi-pən neipən has yame ror nɪmtət mə iriə kwərig rahah, mawərer-ərhav tuk nɪni-ərhavyen kafak nəgkiarien kape makuə foti tu.”* ⁴ Iriə e, nuknei nai mir e olif, mine nar mir e kamərəhu-pən laet irəriu yame kawarer kupən kɪn Yermaru kape tanɪmtanə.† ⁵ Kini tukmə yermamə kɪrɪk rɪmə tukroriah ərii, nap tukrɪsi-pən ye nəkwairiū, məs in məkwəru. Tukwhopni-hopni fam narmamə yamə mine khamə tuksorɪah ərii. ⁶ Kini kwərə mir e, tukmə kɪrani-ərhav nəgkiarien kape Kughen, marivəh nəsanɪnien tuk nətapɪgien kɪn napuə mə nəhig tukrɪpəh nɪpien. Mɪrarkun nukreikɪnien nɪmri nu ruə nɪtə, kɪni mɪrarkun nuhyen narmamə ye tanɪmtanə kɪn naha nhagin nahasien yame kaworkeikei mə tukawor.

⁷ Kini tukrani-ərhav fam nəgkiarien kapəriū, məkneikɪn, nar mɪragh yame ramarə ye nəkwai nɪmir ehuə yame reiwaiyu pɪk tukrhaktə muh ərii, mapita ərii mhopni ərii.

* **11:3:** uə tuk nɪpɪg wan taosen tu handred sikisti. † **11:4:** Ǝmru narmamə mir e “olif” mine “nar kamərəhu-pən laet iran” ye Sek 4:3, 11-14.

⁸ Niprairiu tukraməm̄ir ye swatuk ye taon ehuə e kimməsik-pən Yermaru kapəriu ye nai kamarkwao kin. Ikin aikin a, kamni nęgiarien ukreikin kirik kimə nhagin e Sodom, uə Ijip. ⁹ Kini narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine kwənərəus pisin pisin minə, mine narmamə yamə mine kamhani nęgiarien pisin pisin, mine narmamə ye kantri minə fam tukhauə misarha əterik ye niprairiu, mhapəh niseighanien kin mə tuknim əriu mhavəh nipig piəpiə kisisər mine nipərin. ¹⁰ Narmamə ye tanimtanə tuksagien, masor lafet, mhavəhsi-pən narimnar kimi əriə minə, misagien meinai profet mir e yame kimiwor pik nahasien kimi əriə kwəramhə. ¹¹ Kini nipig piəpiə kisisər mine nipərin ruə mivən, Kughen rivəhsi-pən min neihagien kimi əriu, kawarer. Narmamə m-fam yamə mine kasəm əriu, kisakur pik. ¹² Məkneikin iriu kawərig riki yermamə kirik risi-pən ye neai mamni mimə, “Warer mirauə.” Napuə rivəh əriu mivən ye rao ye neai. Kini tikmir minə kapəriu kisərer əmə misarha əterik irəriu.

¹³ Kini ye nipig atuatur a, nimnimien ehuə kirik ramavən moriah nipər kwənmhaan kirikianə ye taon a, mipəh min nipərin naen. Nimnimien rimnhopni narmamə m-fam seven taosen. Kini narmamə m-fam yamə mine khapəh nhamhəyen kimmhagin pik, mhani nəfrakisien mə Kughen ye rao ye neai, In ravəh neihuəyen.

¹⁴ !Aweh! Nahasien ehuə yame ror kiraru kin nor infamien ai. Mərig nahasien yame ror kisisər kin, pəh nien mə tuktu, ruə.

Agelo yame ror seven kin ramher naiyuk

¹⁵ Kini ai, agelo yame ror seven ken rher naiyuk, məkneikin riki narmamə risi-pən ye neai, misokrapomh mhamə,

“Kapətawə Yermaru, mine kafan Kristo, iriu kawarmaru ye tanimtanə.

Narmaruyen kapəriu tukramarə rerin.”

¹⁶ Kini namehuə minə, iriə m-fam twenty fo, kasəkwətə ye jea kapəriə ye nimri Kughen. Miseiwaiyu misənimkur, masəhuak kimi Kughen, ¹⁷ mhamə,

“Yakhani vi vi ik, Yermaru Kughen,

meinai Ik nimivəh kafam nəsaninien ehuə mirikakun mamarmaru.

Nagheem rehuə pik.

Ik nimnarə rerin, mamarə min ai taktəkun.

¹⁸ Niemhaa rhai narmamə ye kantri minə; mərig niemhaa ehuə kape Kughen tukruə.

Nipig a ruauə yame Ik takəkir narmamə yamə mine kwənhamhə, mivəhsi-pən nərok

kimi kafam yorwok minə, iriə e kafam profet minə, mine narmamə kafam minə,

mine narmamə apnapig minə mine namehuə yamə mine kamhasiai nhagin.

Kini nipig a ruauə yame Ik takoriah narmamə yamə mine kasoriah tanimtanə.”

¹⁹ Məkneikin kimməhitə ye Nimə kape Kughen apa ye neai, kini kəm Bokis yame ramor nimtətien ye Nirpenien kape Kughen ramkwətə imə. Məkneikin ramaroapig, nuvrig-uvrigien ramavən, kini karuəruə raməkwəmətəi, kini nimnimien ramavən, kini aes raməsaah-pə.

12

Piraovin mine nar miragh rəmhən kin algita

¹ Kini nimtətien ehuə kirik rimasi-pən ye neai, mor nar vi kirik irak yakakur. Piraovin kirik ramvən ye mirh rəmhən mə kafan neipən. Mamkwətə mərip-pən nihun ye makuə. Məvhəvhao kin kəmhau twelef. ² Mamasək pik mamərig nəmhəyen meinai rinor tipin,

kini natukreimək. ³ Kini yimməm nimtətien pisin kirik rimasi-pən min ye neai. In e nar miragh ramhən kin algita ehuə. In rəwhao; kapən kapə risip iriə seven. Kapən apət ten.

Məvhəvhao kin kəvəvhao kape King, seven. ⁴ Nipikovin ramuh-ita kəmhau minə ye neai. Mipiki-əhu nipərin kirikianə kisəsaah miseiwaiyu-pə ye tokrei tanə, mipəh min nipərin

kiraru.* Mækneikin, algita a ruə marer ye nimir pian a yame natukreimək. Tukmə tini rarha, rətgai.† 5 Pian a rirəh tini yerman, yame In tukrarmaru ye kantri minə fam. In rirəh kwətavhə yame kimnor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə]. Mərig Kughen rimivi-ta kwajikovə en tuk algita, miwəhsi-haktə In ruvən ye neai məkwətə ye jea kafan mamarmaru. 6 Mərig pian a rimnap mivən apa ye tipəvsik. Kughen rimnapnəpeinə ta ye kwənmhaan a mə tukramarə ikin. Tukamarha tukun keriaji nipig wan taosen tu hundred sikisti.‡

7 Kini narowaginien kirik apa ye rao ye neai. Mikael mine kafan agelo minə kimnhauh algita mine kafan agelo minə. Kini algita minə kafan agelo minə kimnhauh min əriə. 8 Mərig algita, nagheen rapəh nəmhenien. Mikael mine kafan minə kisəpita əriə, misher yerhav kin əriə ye rao ye neai. 9 Kimnarəh algita ehuə a, misarakikin-əhu ye tokrei tanə. In a in snek kupən, kamni kimə Setan uə Yarhmə. In ramkir oror narmamə m-fam ye tanimtanə. Kimnarakikin-əhu in, iriə kafan agelo minə fam.

10 Kini yakərig riki yermamə kirik risi-pən ye neai mokrapomh mimə,
“Taktəkun ai, Kughen kapətwə rimivəh miragh ətwə.

Taktəkun ai Kughen ramhajoun mə in Yermaru, nagheen rehuə.

Kini taktəkun ai, Kristo kafan ramhajoun mə in ravəh min nəsaninien mine nehuəyen ye narimnar m-fam.

Ror mækneikin mə taktəkun ai, kinarakikin-əhu Setan ye nimir Kughen.

Setan e in e raməkər-əkər pən piautawə minə kimi Kughen yenpig mine yeraan.

11 Mərig piautawə minə kimnhauh in misapita ye nəsaninien kape nitaw Kwaji Sipsip mine nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen.

Misapita min in meinai tukhopni pawk əriə, rikiriə rapəh nəsikien nimraghien kapəriə.

12 Kimiə yamə mine nakasarə ye rao ye neai, sagien meinai kimnarakikin-ərhav algita.

Mərig, !Awəh! Nahasien tukruə ye nimoptanə mine tahik, meinai Setan rimneiwayu-pən tuk əriu.

Niemhaa ramhai pik in, meinai in rirkun mə ipakə əmə rineriaji kafan nipig.”

13 Algita rəm mə kimnarakikin-əhu ye tokrei tanə, rarar, mirpəhu piraovin yame rimirəh tini yerman. 14 Mərig kiwəhsi-pən kwermi kweriə kimi pian a, tukrirəh, mivə mivən apa ye kwənmhan Kughen rimnapnəpeinə iran apa ye tipəvsik. § Ikin aikin a, tukrap tuk snek, tukamarha huvə tukun kape nipig wan taosen tu hundred sikisti.*

15 Mərig snek a rimiruə kin nu rəmhen kin yapiwən ehuə kirik mə narh tukrirəh pian a mamvən. 16 Mərig nimoptanə rimnasitu ye pian a məkwaag mətgai nu ehuə yame algita rimiruə kin. 17 Kini niemha rhai pik algita tuk pian a. Marar mivən mə tukhauh min kafan minə kwənərəus. In e narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen masərer timtim tuk nini-ərhavyen Yesu. 18 Algita a rimavən marer apa ye nipakir apa ye tahik.

13

Nar miragh yame rimnateih haktə tahik

1 Kini yimnəm nar miragh ehuə kirik rimnateih haktə tahik. Kapan əpat ten. Kini rimnukrai-pən kəvəvhao kape king ye kapan əpat minə. Kapan kapə risip iriə seven, kini

* 12:4: Tukmə ror nipran e ramni mə Setan rivi-ta agelo tiksın ye rao ye neai, kisəsaah, miseiwayu pən ye tokrei tanə. Əmru nəgkiarien kirik ramvən kimi Setan ye Ezik 28:11-19 mine Aes 14:12-15. † 12:4: Tukmə ror pian a Meri, mamə kape Yesu; kini Setan in algita. Tukmə Yesu rarha, kini Setan tukroriah. 12:4: Mat 2:13-14 ‡ 12:6: uə makuə 42, uə newk kisisər mine makuə sikis. 12:7: Dan 10:13,21; 12:1 12:9: Jen 3:1 12:9: Jen 3:14-15; Luk 10:17-18; Jon 12:30-31; Kol 2:15 § 12:14: Meri rikir Yesu kiravən apa Ijip kape newk kisisər. Əmru Mat 2:13-18

* 12:14: Gris ramni mə “kamarh tukun tuk nipig kirikianə, mine nipig kiraru, mine nipərin,” mərig nipran e ramni mə, “newk kisisər mine makuə sikis” uə “nipig wan taosen tu hundred sikisti.”

kirai-pən nægkiarien kirikianə kirikianə irəriə yame ramni hah Kughen. ² Nar miragh a yimnəm rəmhen kin pusi ehuə kamni kimə leped. Mərig nihun minə kisəmhen kin nar miragh kirik kamni kimə bea. Kini nəpəəg nəkwən rəmhen kin laeon. Algita rivəhsi-pən nəsaninien mine narmaruyen mine nehuəyen kafan kimi nar miragh a. ³ Kimnhoteih kapən kapə nar miragh e kirik, kimə tikrimhə; mərig ripəh, mimragh min. Kimnhoteih pawk kapən kapə, ripəh nimhəyen, narmamə m-fam ye tanimtanə kisakur, mhakwasig kin. ⁴ Masarar masəgnəgin min algita meinai in rimivəhsi-pən neihuəyen kimi nar miragh a. Masəgnəgin nar miragh a misaiyoh mhamə, “?Pa rəmhen kin nar miragh a? Rirkək. ?Kini pa rirkun nuhyen? Rirkək.”

⁵ Kimneighan kin nar miragh a mə in tukrəgkiar ausit mini-hah Kughen. Kimneighan kin neihuəyen kimin mə in rirkun norien naha nhagin yame in rorkeikei kape makuə foti tu.* ⁶ Kini in rimini nægkiarien hah ripsaah ye Kughen, mine nhagin, mine imei Kughen, in e, narmamə yamə mine kasarə ye rao ye neai. ⁷ Kimivəhsi-pən min nəsaninien kimin mə tukrarowagin iriə narmamə kape Kughen minə, mapita əriə. Kini kivəhsi-pən nehuəyen kimin tuk narmaruyen ye narmamə ye kwənərəus minə fam, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine yamə mine kamhani nægkiarien pisin pisin, mine kantri minə fam. ⁸ Narmamə minə fam ye tokrei tanə tuksəhuak kimi narmiragh a. Mərig narmamə tiksın tukhapəh nisəhuakien kimin, iriə e yamə mine kwərai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkəwə kape Nimraghien kwasig ikin Kughen ripior narimnar fam. Nəkwəkəwə a kape Kwaji Sipsip yame kimnhopni.

⁹ Yermamə yame nimətirgin rarə in tukraməkeikei mətərig huvə kin.

¹⁰ Tukmə kimə tukvəhsi-pən yermamə kirik ye kalabus, pəh ruvən.

Tukmə kimə tukhapni yermamə kirik kin nau, pəh khapni kin nau.

Nægkiarien e nipran ramni mə narmamə kape Kughen minə tukasəkeikei misərer tim tim tuk nhatətəyen iran.

Nar miragh yame rimnateih haktə nimoptanə

¹¹ Kini yimnəm min nar miragh kirik rimnateih haktə nimoptanə mhaktə. Kapan əpat kiraru rəmhen kin kwaji sipsip kirik. Mərig rəgkiar, rikin rəmhen kin algita kirik. ¹² In ramor atuə kin kape nar miragh kupən e yame kapən kapə seven, mivəh fam nehuəyen kafan. Kini maməkeikei kimi narmamə m-fam ye tanimtanə mə iriə tuksəhuak kimi nar miragh kupən yame kimnhoteih kapən kapə kini ruahuvə min. ¹³ Kini nar miragh e kapan əpat kiraru rimnor nimtətien ehuə pisin pisin. Marə mor min nap risi-pən ye neai mamuə ye tokrei tanə ye nimri narmamə. ¹⁴ Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar miragh e yame kapan əpat kiraru mimə in rirkun norien nimtətien ye nipig ramərer iriu nar miragh yame kapan kapə seven. In rameikuə ye narmamə ye tokrei tanə kin nimtətien yamə mine in ramor. Kini mini-pən tuk əriə mə tukasəkeikei misərai kapier mhasigəvin nanmi nar miragh a kimnhoteih kapan kapə kini ruahuvə min, mhasiai in. ¹⁵ Kini Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar miragh yame kapan əpat kiraru, mə tukreihagh-pən ye kapier yame risigovin nanmi nar miragh e kapan kapə seven, mə tukrəgkiar, mamni mə tukhopni narmamə yamə mine khapəh nhasiaiyen in. ¹⁶ Kini in raməkeikei kimi narmamə m-fam əgkəp - nəmehuə minə, mine narmamə apnapig minə, mine narmamə kapəriə nautə rehuə, mine narmamə yamə mine kapəriə nar kirik rirkək, mine slef minə, mine narmamə pəh nien mə slef minə, mə tukhavəh nətətao kafan ye kwermiriə matuk uə nupanairiə. ¹⁷ Mərig narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nətətao a, kaseinein nivəhyen nimri nar kirik, mine norien salem kin nar kirik. Nətətao e, in nhag narmiragh e yame kapan kapə seven, uə namba yame ramor nimtətien ye nhagin. ¹⁸ Ror məkneikin mə kimiə takasəkeikei mhavəh nirkunien. Tukmə

* **13:5:** Makuə 42 rəmhen kin nipig wan taosen tu handred sikisti, uə newk kisisir, makuə sikis. Emru Rev 11:2, 3, mine 12:6. **13:6:** Dan 8:10-11 **13:6:** Efes 2:6

nirkunien kafam rəmhen, nakirkun niniyen nīpran. Namba e in 666. In ramor nīmtət ye yermamə.

14

Kwaji sipsip mine narmamə wan hundred foti fo taosen

¹ Kini ai, yakarha-pən məm Kwaji Sipsip ramərer apa ye tokrei tukwas a Saeon. Kini narmamə wan hundred foti fo taosen kasərer iriə min. Kini kimirai-pən nhag Kwaji Sipsip mine Rimni ye nupanairiə. ² Kini yakərig nəgkiarien kirik risi-pən ye neai. Rikin rehuə rəmhen kin tahik ehuə kirik yame ramuh nəpəəg kwənharuəruə uə məmhen min ye karuəruə yame ramarkwəmətei. Kini mamhen min kin narmamə khapsaah kamhauh gita.* ³ Kini iriə kasəni nīpe vi kirik apa kupən ye jea kape King mine nar miragh kuas a kamni kimə ‘jerubim’ mine namehuə minə. Narmamə apnəpig kaseinein nīpe a. Narmamə wan hundred foti fo taosen əmə yamə minə e Kughen rīmnərok nīmraghien kapəriə muəpik-ta əriə ye tanīmtanə, iriə kharkun nəniyen nīpe e. ⁴ Narmamə minə e iriə e, yamə mine kimisarha huvə tuk kapəriə nīmraghien, mə nəmkimik rirkək irəriə. Iriə khapəh nhakirien piraovin. Iriə nəmə vi minə. Mamhakwasig kin Kwaji Sipsip e, mhavən ikin pukaa ramvən ikin. Kughen rīnərok-ta nīmraghien kape narmamə minə a. Iriə kape Kughen əmə mine Kwaji Sipsip e. Iriə kisəmhen kin nəviginien yame kimnəhuak vi əmə kin nəsimien, yame kīvəhsi-pən kimi Kughen mine Kwaji Sipsip. ⁵ Iriə khapəh niseikuəyen nīpig kirik. Kini nar kəskəh kirik rirkək mə tukror əriə kasəmkimik ye nīmri Kughen.

Agelo misir kisisər

⁶ Kini ai yakəm min agelo kirik ramivə yerpīrig ye nīmago-ago. In ramni-ərhav nəvsaoyen huvə yame rīmnarə rerin, infamien rirkək kimi narmamə ye tokrei tanə, ye kantri minə fam, minə kwənərəus minə fam, minə narmamə yamə mine kamhani nəgkiarien pisin pisin, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin. ⁷ In rokrpomh mamni mīmə, “Hagin kin Kughen mhasiai In. Kini mhani nəfrakisien ye kafan neihuəyen. Meinai in a nīpig atuaturuə kafan ruauə tuk nəkirien nīmraghien kape narmamə. Səgnəgin In. In rīmnor rao ye neai, mine nīmoptanə, mine tahik, mine nīmri nu minə.”

⁸ Kini agelo min kirik yame ror kiraru kin raməri-pən mamni mīmə, “!Babilon rīmamir! !Babilon rīmamir! !Babilon Ehuə Nagheen Rehuə rīmamir, meiwaiyu! In rəmhen kin piraovin kape swaturuə yame ravi-pə narmamə ye kantri minə fam khauə mamhanim waen iriə min. Mərig waen nin, in a nīrpəhuyen nətəwaoyen. Maməkeikei kimi narmamə mə tuksor norien has iriə min. Kini nīpig kamhanim waen a, iriə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen tuk əriə.”

⁹ Kini agelo min kirik yame ror kisisər kin ramkwasiɡ kin əriu. Mokrən apomh mamni mīmə, “Narmamə yamə mine kasəhuak kimi nar miragh yame kapən kapə iriə seven, mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, kini mhawəh nətətao kafan ye nupanairiə uə kwermiriə, ¹⁰ iriə tukasəkeikei mhanim waen ni piraovin e, in e niemhaa kape Kughen. Waen e kīpəh nəkwər-əkwəriən kin nu. Tuksərig nəmhəyen ye nap mine kwənkwiwə yamə mir kawəkwaru əriə ye nīmri agelo rhakə minə mine Kwaji Sipsip. ¹¹ Kini nəuwəh kape nap yame raməs əriə mor nəmhəyen kimi əriə, in ramənah nīpig minə fam, infamien rirkək. Narmamə yamə mine kasəhuak kimi nar miragh yame kapən kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin in kin, mhavəh nətətao kafan, iriə tukhapəh nisapisien yenpīg mine yeraan.” ¹² Nəgkiarien e nīpran ramni mə narmamə kape Kughen yamə mine kasor nəkwən tukasəkeikei misərer tīm tīm əmə tuk nhatətəyen iran.

* **14:2:** Nəgkiarien kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk nəniyen nīpe, rəmhen kin gita. **14:3:** 1 Pita 1:19 **14:4:** 2 Kor 11:2; Rev 21:9

¹³ Kini yimnərig mīn riki yermamə kirik risi-pən apa ye neai mīmə, “Takrai-pən nəgkiarien e ye nəkwəkwa, “Taktəkun ai, mamvən, narmamə kape Yermaru, to khamhə pawk, mərig tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Kini Nanmīn kape Kughen rīmə, “!Nəfrah! Iriə tuksapis ye nəmnhawkien kapəriə, meinai tukhavəh kwənkwai wok kapəriə.”

Agelo rampik ta narmamə ye tanimtanə

¹⁴ Kini ai yimnarha-pən məm napuə hawən kirik, məm yermamə kirik ramkwətə-pən ye napuə. Kwən a in rəmhen kin Ji Yermamə. In rəvəvhao kin kəvəvhao kape King, yame kimnor kin gol. Mamrəh nau iko kirik. ¹⁵ Kini yimnəm mīn agelo kirik risi-pən apa ye Nimə kape Kughen muə, kini mokrən apomh kin yermamə a ramkwətə-pən ye nīmar-mar napuə, mīmə, “Rəh kafam nau iko mivən marpai. Meinai nīpig kape narhakīnien nəvigīnien ruauə, kini nəsimien ye tanimtanə ruəmruə.” ¹⁶ Kini yimnəm yermamə yame ramkwətə-pən ye nīmar-mar napuə rīmowhan nao iko kafan muə ye tokrei tanə, mīpik narmamə m-fam rəmhen kin yame nəsimien yame ruəmruə tuk nivəhyen.

¹⁷ Kini agelo kirik mīn rīmatərhav-pə ye Nimə kape Kughen apa ye rao ye neai, mamrəh mīn nao iko. ¹⁸ Agelo mīn kirik yame ramarha tuk nap ye tebol, risi-pən ye tebol muə, kini mokrən kin agelo yame ravəh nao iko mīmə, “Narmamə ye tanimtanə kisəmhen kin kwənkwai grep yame ruəmhiak. Vəh kafam nao iko mīpik əriə.” ¹⁹⁻²⁰ Məkneikin, agelo e rīmowhan kafan nao iko, mivən ye tanimtanə, kini mīpik-ta narmamə yamə mīne kisəmhen kin kwənkwai grep yame rīmhiak. Kini marakikin əriə apa iruə ye taon, apa ye kwənmhaan ehua yame kaməviəsis kwənkwai grep ikin, mə nehen tukraiye. Ikin aikin a, Kughen ramor niemhaa kimi narmamə mivəhsi-pən narpinien kimi əriə. Tukəviəsis əriə, nitawriə tukraiye aikin, rəmhen kin nu ehua kirik yame napomhien kafan rəmhen kin tri handred kilometa, kini rəmnim pik. Tukmə hos kirik rəviəfugin, reriəji nīpəghigin.

15

Narmamə kape Kughen kasəgnəgin In

¹ Kini yakarha-pən ye rao ye neai məm nīmtətien kirik, yakakur. Agelo seven kamhavəh narpinien, iriə seven, mamhauə. Narpinien mīnə e, iriə kasor niemhaa kape Kughen tukror piəpiə, infamien iran. ² Məkneikin, yimnəm nar kirik rəmhen kin tahik, mərig kimnor kin glas, nap ramuək iran. Narmamə tiksīn kasərer ye nīkar-kar tahik a. Iriə e yamə mīne kimisarowagin misapita nar mīragh a kapən kapə seven mīne nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, mīne namba yame ramor nīmtət ye nhagin. Kughen rīmivəhsi-pən gita* mīnə kimi əriə, ³ kamhauh, masəni nīpe kape Kwaji Sipsip mīne Moses kupən, yorwok kape Kughen, mamhani mhamə, “Yermaru Kughen Nagheem Rehuə Pik Əgkap.

Yaksəm kafam norien ehua mīnə, yaksakur.

!Ik King kape rerin! !Norien kafam ratuatuk əfrakis!

⁴ Yermamə kirik to rīpəh nīpəhyen nisaiyen Ik, Yermaru.

Kini yermamə kirik to rīpəh nīpəhyen nivəh-sihaktəyen nhagin.

Meinai Ik pişin əmə nakəmərhakə.

Narmamə ye kantri mīnə fam tuksəm mə norien mīnə fam kafam kisatuatuk, mhaue masərer ye nīmrīm mamhani vi vi Ik.”

⁵ Kwəsəni-ta nīpe a, yakwaag faktə ye rao ye neai, məm kimnəhitə-pən Ikin Kughen Ramarə Ikin. In e, Nimə Tapolen kape Kughen†. ⁶ Agelo seven khasi-pən apa Ikin Kughen

* **15:2:** Nəgkiarien kape nəmə Gris rapəh nīniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk nəniyen nīpe, rəmhen kin gita. **15:4:** Jer 10:7; Sam 86:9-10 † **15:5:** Ye nəkwai Nimə Tapolen, bokis kirik aikin yame kiwəhsi-pən Natuakəmien 10. Əmru Eks 38:21, Nam 1:15.

Ramarə Ikin, mamhavəh narpinien minə, iriə seven. Iriə kamhavən ye neipən vi e yame raməsiə, kamni kimə 'linen.' Kimivitərək kin nimagiria kin kətəut yame kimnor kin gol. ⁷ Məkneikin, nar miragh e kamni kimə 'jerubim' iriə kuas, kini kirik irəriə rivəhsi-pən besin kimnor kin gol seven kimi agelo minə a iriə seven. Besin minə a khakwar kin niemhaa kape Kughen yame ramarə rerin. ⁸ Məkneikin, nətokien yame ramor nimtätien ye neihuəyen mine nikhakien kape Kughen rauvig əpis Ikin Kughen Ramarə Ikin, kini narmamə kisinein nisauru-pəniin Ikin Kughen Ramarə Ikin miseriaji agelo seven khavəh-siərhav fam narpinien minə seven.

16

Besin seven yamə mine khakwar kin niemhaa kape Kughen

¹ Məkneikin yakərig riki yermamə kirik rokrən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, mamni-pən tuk agelo minə seven mimə, "Havən. Misətəg-pən besin seven yamə mine khakwar kin niemhaa kape Kughen ye tanimtanə." ² Agelo yame raməkupən rivən mətəg-pən besin kafan ye tanimtanə. Məkneikin, narmamə yamə minə kimnhavəh nətətao kape nar miragh a kapən kapə seven, mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, nimap pien ripsaah ye niprairia.

³ Kini agelo yame ror kiraru kin rətəg-pən besin kafan ye tahik. Tahik ror nitə kin. Rərip rəmhen kin nitaw yermamə yame ruamhə ta. Kini nar miragh ye tahik minə fam kimnhamhə.

⁴ Kini agelo yame ror kisisər kin rətəg-pən besin kafan ye nimri nu minə, mine ye kwerkwai nu minə, ror nitə kin. ⁵ Kini yakərig riki agelo yame ramehuə ye nu minə ramni mimə,

"Kughen, Ik pisin əmə Ik Kughen, nakatuatuk.

Ik e yame nimnamarə rerin, mamarə min taktəkun.

Kini ratuatuk mə takor məkneikin narpinien kimi narmamə.

⁶ Kapəriə atuk əmə. Meinai iriə kimnhavi nitaw narmamə kafam minə, mine profet minə kafam.

Kini Ik takvəhsi-pən nitə kimi əriə mə tukhanim."

⁷ Kini yakərig min tebol* rəgkiar mimə,

"!Nəfrah! Yermaru Kughen, Nagheem Rehuə pik, nəgkiarrien yame nakaməkir narmamə kin in rəfrakis matuatuk."

⁸ Kini agelo yame ror kuas kin rətəg-pən besin kafan ye mirh. Kini mirh ravəh nəsaninien tuk nivaanien narmamə rəmhen kin yame nap raməs əjir. ⁹ Nəpan-əpanien kape mirh raməs əriə, kamhani hah Kughen yame In ramor narpinien minə e, mərig khapəh nisararien ye nərigien kapəriə mhauə mhavəh-si haktə In.

¹⁰ Kini agelo yame ror kirkirip kin rətəg-pən besin kafan apa ikin nar miragh kapən kapə seven ramkwətə mamarmaru ikin. Məkneikin, ikin minə fam yame in ramarmaru ikin kisapignap. Kini narmamə kasərig nəmhəyen misəkwəsis nheramriə ¹¹ mamhani hah Kughen apa ye rao ye neai tuk nəmhəyen mine nimap kapəriə. Mərig khapəh nisararien ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has kapəriə.

¹² Kini agelo yame ror sikis kin rətəg-pən besin kafan ye nu ehuə e kamni kimə Yufretes. Məkneikin nu rəmit mor swatuk kape king minə tuksəriwək iran mhasifiak. ¹³ Məkneikin yakəm nanmin has kisisər kirhəmhen kin frog. Kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai algita; kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai nar miragh kapən kapə seven; kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai profet eikuə.† ¹⁴ Yarhmə misir e kirhor nimtätien minə. Kirhitərhav-pən tuk king minə ye tanimtanə m-fam, mirhokrən kin əriə mə

* **16:7:** Tebol rəgkiar; tukmə ror nipran ramni narmamə kape Kughen yamə mine kimnhopni əriə, kasəmir ye nəpəəg tebol apa ye rao ye neai. Am-ru Rev. 6:9. † **16:13:** Rev. 13:11-18 raməvsao kin profet eikuə e yame rətei haktə ye nimoptanə. Kapan apət kiraru.

tuksofugin maserer matuk tuk narowaginien ye nipig yame Kughen Nagheen Rehuə Pik tukrəkir narmamə iran. ¹⁵⁻¹⁶ Kini yarmhə misir e kirhofugin king minə apa ikin kirik, ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamni kimə, Amagedon.†

Kini Yesu rimini mimə, “!Arha-pə ru! !Yakaurə rəmhen kin yame yəkrəh kirik raurə! Rhuvə mə narmamə tukhapəh nisapirien, masarha, mhapəh nhavəhsi-tayen kapəriə neipən tuk napirien mə tukhapəh nisaiyu-kopiə-kopiə-yen misauris kin.”

¹⁷ Kini agelo yame ror seven kin rətəg-pən besin kafan ye nimago-ago. Məkneikin yakərig riki yermamə kirik risi-pən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, misi-pən atuaturuk ye jea kafan mimə, “Ror infamien.” ¹⁸ Məkneikin raroapig, karuəruə rarkwomətei, nuvrig-uvrigien rehuə, kini nimnimien ravən. Nimnimien ehuə kirik ripəh hanə norien rəmhen kin yama. ¹⁹ Kini taon ehuə eš rarkwopir nipərin kisisər. Kini taon fam ye kantri minə fam kisəsaah mharkək. Kughen, rikin ramuh norien has minə kape taon a Babilon, mivəhsi-pən kap yame rukwar kin waen e in e niemhaa kafan, maməkeikei kimin mə tukrinim fam. ²⁰ Məkneikin kimnahiə ta kin kwaji tanə minə fam, kharkək. Kini kipəh nəm-minien tukwas minə. ²¹ Kini aes rəmhen kin kapier ehuə risi-pən ye napuə məsəah markwhopni-arkwhopni narmamə. Aes kirikianə əmə rəmhen kin fifti kilo. Kini narmamə kamhani hah Kughen tuk nahasien kape aes, meinai nahasien a in rahas pik.

17

Piraovin kape swatuk yame rahas pik

¹ Məkneikin agelo kirik ye agelo seven yamə mine kamharəh besin seven ruə mini-pə tuk yo mimə, “Yuə-ru. Pəh yakhajoun ik kin narpinien yame piraovin kape swatuk yame rahas pik tukrarə iran. Piraovin a in a taon* yame ramərer ipakə tuk nu minə tiksın. ² King minə ye tanımtanə kimnhavən tukun. Kini narmamə kape tanımtanə kimnhanim nin waen, misapis iriə min, kini mamhavən tukun.”

³ Kini Nanmin kape Kughen raməmır irak, kini agelo a rikir yo mivən apa ye tipəvsik. Aikin, yakəm piraovin ramkwətə-pən ye nar mıragh kirik rəwhao. Kirai-pən nəgkiarien yame ramni-hah Kughen ye nipran. Nar mıragh a, kapən kapə risip-sip iriə seven, kapən apət iriə ten. ⁴ Kini piraovin a ramavən ye neipən pepol rəmhen kin neipən kape king, mine neipən əwhao. Ramor marə-marə ye nipran mokwan kwenar mırək-pən ye nimətirgin yame kimnor kin gol mine kapier yame nimrin rhaktə pik, mine perel. Kini in ravəh kap kirik kimnor kin gol, yame rukwar kin nahasien kafan yame rəmkimik pik ye nimri Kughen mine nor-apnapigien nar kafan. ⁵ Kini kirai-pən nəgkiarien kirik ye nupanan, nipran rerkwaig, yame ramni mimə,

TAON EHUƏ IN E BABILON, NAGHEEN REHUƏ.
IN NISIN NİPIRAOVİN MİNĒ M-FAM KAPE SWATUK.
KINI IN NUKNE NORIEN HAS YAMĒ MİNE KASĒMKĪMĪK.

⁶ Kini yakəm mə piraovin a rinapis kin nitaw narmamə kape Kughen minə. Iriə e narmamə yamə mine kimisarər-ərhav tuk nini-ərhavyen Yesu. Yakəm in, nanmik rivə. ⁷ Məkneikin agelo a rini-pə tuk yo mimə, “?Nakamakur tuk naha? Yo jakpihoprai-pre nəgkiarien erkwaig ye piraovin mine nar mıragh yame in ramkwətə-pən iran, yame kapən kapə risip iriə seven, kini kapan apət iriə ten. ⁸ Nar mıragh yame nimnəm, rinamragh, mərig ripəh nimraghien e towel, mərig pəh nien mə tuktu tukrhekimter, mhaktə-pə ye nəkwai nimir yame reiwaiyu pik, maiyu mamvən, Kughen tukror-iah. Kini narmamə ye tanımtanə yamə mine nhagriə rirkək ye Nəkwəkwə kape Nimraghien tuksəm nar mıragh a yame rimamragh, mirkək, mirerig-pə min, tuksakur. ⁹ Takaməkeikei mivəh nirkunien tuk nirkunien niprai nəgkiarien e. Kapən kapə nar

† **16:15-16:** ‘Amagedon’ nipran ramni ‘tukwas apa Megido.’ Nakəm kwənmhaan e Megido ye Judges 5:19; 2 King 23:29-30; 2 Kron 35:22. § **16:19:** Tukmə ror taon ehuə e Jerusalem uə Babilon. * **17:1:** Tukmə ror taon a Babilon uə?

mīragh e, iriā seven, kasor nīmtätien ye tukwas mīnā seven yame piraovīn a ramkwätə-pən irəriā.† 10 Kasor mīn nīmtätien ye King, iriā seven. King kīrkīrip kwənhauə ta mwənhavən. King kīrikianə e ramarə ai taktəkun. Kīni king kīrik mīn tukripiuə. Məriḡ tukruə mamarə kape nīpiḡ kwakwə əmə. 11 Kīni nar mīragh e yame rīmnamarə, mīrkək ai taktəkun, in king kīrik yame ror eit kīn. In tukrikwasīḡ kīn king mīnā iriā seven mamhavən, Kughen tukroriah in. 12 Kapən əpat iriā ten yamə mīne nīmnəm əriā, kasor nīmtätien ye king iriā ten, yamə mīne khapəh hanə nīsarmaruyen. Məriḡ iriā tukhavəh neiḡuəyen mə iriā king mīnā, mīsarmaru iriā nar mīragh a, məriḡ kape nīpiḡ kwakwə əmə. 13 Nətəriḡien kapəriā kīrikianə əmə tuk nīvəh-sipənien kapəriā neḡuəyen mīne nəsanīnien kīmi nar mīragh a. 14 Məriḡ Kwaji Sipsip tukruə iriā narmamə yamə mīne rīmīrpen-ta əriā, mokrən kīn əriā, khakwasīḡ kīn. Kīni In tukrapita narmamə yamə mīne kasarowagīn-pən kīmin, meinai In Yermaru kape yermaru mīnā, mīne King kape king mīnā.”

15 Kīni ai agelo e rīni-pə tuk yo mīmə, “Nu yamə mīne nīmnəm əriā, ikin piroavīn kape swatuk ramkwätə ikin, kasor nīmtätien ye kwəhen mīnā. In e narmamə yamə mīne tīkiriā ror piḡin piḡin, mīne kantri mīnā, mīne narmamə yamə mīne kamhani nəḡkiariēn piḡin piḡin. 16 Kapan əpat ten yame nīmnəm, mīne nar mīragh a, iriā tuksəməkīn piraovīn kape swatuk e, mhawəhsi-ta neipən kafan mə tukramaiyu kopiā kopiā, masoriah in, mhavaan ye nap, masən nusan. 17 Tuksor məkneikīn meinai Kughen rīmnərəhu-pən yerkiḡriā mə tuksor nəriḡien kafan kīni mor rīkiriā kīrikianə əmə tuk nhavəh-sipənien kapəriā nəsanīnien mīne neḡuəyen kīmi nar mīragh e, mə in tukrarmaru, meriaji nəḡkiariēn kape Kughen tukruə mor nəfrakisīen kīn. 18 Kīni piraovīn a nīmnəm, in taon eḡuə yame ramarmaru ye king mīnā kape tanīmtanə.”

18

Babilon rīmamīr

1 Kwasiḡ ye narīmnar mīnā e, yīmnəm agelo kīrik ramsi-pən ye neai. In ravəh neḡuəyen, kīni in rīsia-pen tanīmtanə kīn nīkhakīen kafan. 2 Rokrapomh ye rīkin eḡuə mīmə,

“!Rīmamīr! !Babilon Taon Eḡuə Nagheen Reḡuə rīmamīr! Yarhmə mīnā kamhavən mīsarə ikin.

Nānmīn has mīnā kasaiyu ətḡin in. In ruauə rəmhen kīn nəpəəḡ nai yame man has yamə mīne kamḡin kīn əriā kasapīr ikin.

3 Meinai kantri mīnā fam kīsapīs kīn nin waen, mamharpəhu nətəwaoyen, mamhavən tukun mhakīr in.

Kīni king mīnā kape tanīmtanə kamhavən tukun mamhakīr. Kīni sto kipa ye tanīmtanə, nautə kapəriā reḡuə meinai rīkin ramvən piḡ tuk nautə.”

4 Məkneikīn yakəriḡ rīki yermamə kīrik ramsi-pən ye neai mamni mīmə, “Kafak narmamə mīnā, sətə ye pian a mə in tukriḡpəh nīrəh-pikinien əmīā.

Mə kīmiā takhapəh nhavəhyen narpīnien yame in tukriḡvəh.

5 Meinai in rīməriḡ kafan təvhagə has rhaktə meriaji kapuapīḡ. Kughen rīkin raməsīk kafan təvhagə hah.

6 Sarpīn tai norien kafan yame in rīmnor irəmīā. Sarpīn mīkīraru.

Waen yame in rīmivəhsi-pre kīmi əmīā in rīskai. Havi-pən tai nin waen ye kap kafan yame in rīskai mīn, rapita.

7 Havəh-sipən nahasiēn mīne nəmhəyēn kīmin rəmhen kīn nagīnien yame in rīmnəvəh kupən tuk nautə eḡuə kafan.

Maməḡkiar ausit yerkin mamni mīmə, ‘Yo kwīn kīrik. Yo e yakamkwätə mamarmaru.

† 17:9: Narmamə khapsaah rīkiriā ruh mīmə nar mīragh e kapan kapə 7, uə tukwas 7, nīpran e Taon Rom. Kīmivhīrəkīn haktə ye tukwas iriā 7.

To yakpəh nasəkien tuk nīpig kirik meinai kafak yerman rirkək mə to rīmhə.’

⁸ Ror məkneikin, Kughen, Nagheen Rehuə, tukrivəhsi-pən narpinien kimin. Nikumhə tukrəs in; tukrasək; nap tukrəs; tukrīmhə. Narpinien minə a tukrivəh in ye nīpig kirikianə əmə.

⁹ “Kini nīpig king kape tanīmtanə yamə mine kimnhavən tukun mamhakir, kini mamhavəh kwis nautə kafan, kisəm nəuwəh kape nap yame ramarkwəru in, kisasək, rikiriə rəpou tukun. ¹⁰ Kafan nəmhəyen tukror əriə khagin, masərer isok tukun mhamə, “!Kəsi! !Kəsi tuk taon ehuə! !Awəh, Babilon, taon yame ramərer əusik əusik, mərig taktəkun ai, in rivəh kafan narpinien ye nīpig kirikianə əmə!’

¹¹ “Kini sto kipa minə min ye tanīmtanə tuksasək tukun, meinai yermamə min kirik rirkək aikin mə to rivəh nīmri narīmnar kapəriə. ¹² Yermamə min kirik rirkək mə to rivəh nīmri kapəriə gol, mine silva, mine kapiə huvə minə, minə perel, mine neipən huvə yamə mine kamor kin linen mine silik mine pepol mine skalet. Yermamə min kirik rirkək mə to rivəh nīmri narīmnar kamor kin kapan əpat elefan uə bras, uə aean, uə kapiə huvə e kamni kimə ‘mabel’, mine nai kapəriə yame rapien huvə, ¹³ mine narīmnar yame nəmiovin rapien huvə rəmhen kin sinamon, mine senta, mine mir, mine frangkinsens. Yermamə min kirik rirkək mə to rivəh nīmri kapəriə oel mine waen, mine flaoa, mine kau, mine sipsip, mine hos mine kat, mine slef (in e kamor salem kin yermamə).

¹⁴ “Ror pən sto kipa minə tuksasək pik, mhamə, “Babilon, nakorkeikei pik nautə, mərig nīmnapkərhav iran. Nautə mine marə-marə kafam ruirkək, to nakpəh nəm-minien tuk nīpig kirik.” ¹⁵ Sto kipa yamə mine kimisor salem kin narīmnar minə e apa taon a tuksərer isok tukun, masəm nəmhəyen kafan, khagin kin. Mīsasək, rikiriə rəpou ¹⁶ mhamə,

“!Awəh, kəsi! Taon ehuə e rīmavən ye neipən huvə kimnor kin linen mine pepol mine skalet, mokwan-pən gol mine kapiə huvə mine perel.

¹⁷ Mərig taktəkun ai kimnoriah fam nautə ehuə kafan ye nīpig kirikianə əmə.’

“Kini kapten minə kape rao minə fam, mine narmamə yamə mine kasor wok ye nəkwai rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavən ye rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavəh mane ye narīmnar kape tame tahik tuksərer isok tuk Babilon.

¹⁸ Tuksəm nap rəs in, mine nehenap, mīsasək mhamə, “!Kəsi! Taon ehuə e rīnor pisin ye taon minə tiksīn.” ¹⁹ Tuksərəsuun kapəriə kapə kin nīmokrur [misor nīmtətien mə rikiriə rərhakis], mīsasək, mhamə,

“!Awəh! Narmamə yamə mine kamhavəh rao ye tahik, kapəriə nautə rīmnehuə tuk mane kape taon əsanin a.

Mərig kimnoriah in ye nīpig kirikianə əmə.

²⁰ Mərig kimiə ye rao ye neai, kimiə narmamə kape Kughen, mine aposol minə, mine profet minə, rikimiə tukraməkeikei magien, meinai Kughen rīmivəhsi-pən narpinien kimin tuk nor-hah-preyen kimi əmiə.’”

²¹ Məkneikin, agelo əsanin kirik rīmirəh kapiə ehuə kirik, marko-pən kin apa ye tahik ye nagheen fam, mīmə,

“Kinarkwəsis məkneikin Babilon Ehuə Nagheen Rehuə. To rapəh nərer-minien.

²² Kini tukhapəh nisərig-minien riki gita* mine tərhenao, mine naiyuk ramasək ye taon a.

Kini tukhapəh nisərig-minien narkarəkien kape kapiə minə yame ramaiyu-əsis wit yame kamor flaoa kin. Kini yermamə kape narpəkao-huvəyen ye narīmnar rirkək min aikin.

²³ Nīkhakien kape laet minə tukripəh min nəsiəyen aikin.

* **18:22:** Nəgkiarīen kape nəmə Gris rapəh nīniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’

Tukhapəh nisərig-minien riki piraovin mine yerman yamə mir kararpen əriu minə ye narkurəkien.

Mərig in apa kupən, sto kipa minə aikin, iriə nəmehuə əfrakis minə. Taon a rimnəvigin rhakə kantri minə fam, mikir oror əriə.

²⁴ Taon ehuə e Babilon in rimivəh narpinien meinai rimivi nitaw profet minə mine narmamə kape Kughen minə ikin minə fam ye tanimtanə.

Nəfrakisien. Nitaw narmamə m-fam yamə mine kimnhopni əriə rimnaiyu ye taon a.”

19

Narmamə ye rao ye neai kamhani vi vi Kughen

¹ Kini ai, yakərig nuvrig-uvrigien kirik rəmhen kin kwhen ehuə kasokr-apomh ye rao ye neai, mhani mhamə,

“!Pəh khani vi vi Yermaru!

In Kughen. In ravəh miragh ətawə. Nipran rakhak maməsiə. Nəsaninien, in kafan pisin əmə. ² Meinai In raməkir atuatur narmamə ye nəfrakisien.

Kafan nəgkiarieren ruoh-ta piraovin kape swatuk e yame rimnapir-pən apnapig tuk narmamə.

In rinarpin ta tai nitaw kafan yorwok minə.”

³ Kini kasokrən apomh min mhamə,

“!Pəh khani vi vi Yermaru Kughen! Nehenap kape nap yame raməs pian e, ramənah mamvən mipəh norien infamien.”

⁴ Kini nəmehuə minə iriə twenti fo, mine nar miragh minə, iriə kuas, kamni kimə ‘jerubim’, kisənimkur-pən ye jea Kughen ramkwətə mamarmaru ikin, masəgnəgin In, mhamə,

“!Nəfrah! !Pəh khani vi vi Yermaru!”

Narkurəkien kape Kwaji sipsip

⁵ Kini ai, riki yermamə kirik ramsi-pən ye jea kape King, mimə,

“!Yorwok minə kape Kughen, səgnəgin In!

Kimiə yamə mine nakamhasia Kughen, nar apnapig mə kimiə nəmehuə minə uə kimiə narmamə apnapig minə, səgnəgin In.”

⁶ Kini ai, yakərig nuvrig-uvrigien kirik rəmhen kin kwhen ehuə kasokr-apomh, mamhen min kin tahik yame ramuh kwənharəruə, mine karuəruə yame ramarkwəmətei, mamni mimə,

“Pəh khani vi vi Yermaru, Kughen kapətawə, Nagheen Rehuə Pik. In ramarmaru.

⁷ Pəh kisagien, mhani nəfrakisien ye nehuəyen kafan.

Meinai ruauə ye nipig atuatur kape narkurəkien kape Kwaji Sipsip.

Kini kafan piraovin ramərer matuk mawhin.

⁸ Kini Kughen rivəhsi-pən neipən huvə kimin mə tukrarkaoh kin.

Neipən e kamni kimə linen. Rhawən maməsiə.” (Neipən hawən e linen ramor nimtətien ye norien atuatur kape narmamə kape Kughen).

⁹ Kini agelo rini-pə tuk yo mimə, “Rai-pən nəgkiarieren e ye nəkwəkwə, ‘Narmamə yamə mine kimirpen-ta əriə mə tukhavən ye nəviginien kape narkurəkien kape Kwaji Sipsip, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.’” Kini marar mini-pə min tuk yo mimə, “Nəgkiarieren minə e in nəgkiarieren əfrakis kape Kughen.”

¹⁰ Məkneikin, yakənimkur ye nihun mə jakəhuak kimin, mərig in rini-əhu mimə, “Apəh. Kitawə yorwok minə mine piam yamə mine kasərer skai tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu. !Thuak əmə kimi Kughen! Meinai narer-ərhavyen kape Yesu in nuknei nəgkiarieren kape profet minə.”

Yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən

¹¹ Kini yimnəm rao ye neai rəhitə. Məkneikin yakəm hos khawən kirik. Yermamə yame ramkwətə-pən iran, nhagin mir e, “Yermamə Yame Kırkun Nhatətə-skaiyen Iran,” mine “Nəfrakisien.” Tukmə rimə tukrəkır narmamə uə tukruh narmamə, in tukror əmə ye natuatukien. ¹² Nimirin mir kwəmhen kin nap raməwhao. In rəvəvhao kin kəvəvhao khapsaah kape king. Kini kirai-pən nhag kirik iran yame yermamə kirik rirkək yame rirkun; In pisin əmə rirkun. ¹³ Ramarkaoh kin neipən kirik yame keires-pən ye nitə. Nhagin min e, “Nəgkiarien kape Kughen.” ¹⁴ Kini mobael minə ye rao ye neai kamhakwasig kin. Iriə m-fam kasəkwətə-pən ye hos khawən minə, misarkaoh kin neipən e ‘linen’ yame rhawən mihuvə. ¹⁵ Kwən a, kafan kirik aikin nao yame ramtərhav ye nəkwən yame in tukrhapni narmamə ye kantri minə kin. “In mamrəh kwətəvhə yame kimnor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə].” (Sam 2:9) In tukrhajoun niemhaa kape Kughen e Nagheen Rehuə kimi narmamə ye kantri minə, rəmhen kin yame kaməviəsis kwənkwaı grep mə nehen tukraiye kor waen kin. ¹⁶ Kirai-pən nhagin ye neipən kafan mine nuvan kimə,

KING KAPE KING MİNƏ mine YERMARU KAPE YERMARU MİNƏ

¹⁷ Kini ai yakəm agelo kirik rərer-pən ye mirh, mamasək apomh mamni-pən tuk man yamə mine kamhaivə apa ye nimago-ago mimə, “Pəh khauə misofugin tuk nəviginien ehuə a kape Kughen ¹⁸ mə tuksən nusai king minə, mine namehuə kape mobael minə, mine nəmə əsanin minə, mine hos minə, mine narmamə kasəkwətə-pən irəriə, mine nusai narmamə minə fam: slef minə, mine narmamə pəh nien mə slef minə, mine namehuə minə, mine narmamə apnapig minə.”

¹⁹ Məkneikin yakəm nar miragh aperə kapən kapə seven, mine king minə kape tanimtanə, mine kapəriə mobael minə kasofugin iriə min, mə tuksarowagin iriə yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən mine kafan mobael minə. ²⁰ Mərig kimnharaptərəkın nar miragh a, mine profet eikuə yame ramor nımtətien pisin pisin minə nipig raməmır iriu nar miragh a. Ramor nımtətien minə a tuk neikuəyen ye narmamə yamə mine kamhavəh nətətao kape nar miragh masəhuak kimi nanmi nar yame kimnor kisigovin kin. Kırəh əriu, karamragh, karko-pən kin əriu apa ye nəkwai neram nap yame raməwhao məpan-əpan, mamapien. ²¹ Kini yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən, rimnhapni fam mobael minə kapəriə kin nao yame rimatərhav ye nəkwən. Kini man minə m-fam kimnhavən, misən niprairiə, tipriə rəsiis.

20

Yesu Kristo tukruə mamarmaru kape newk wan taosen

¹ Kini ai, yakəm agelo kirik rısi-faktə ye rao ye neai, mamrəh ki kape nəpəæg ehuə yame rewaiye pik, mine jen ehuə kirik. ² Rarar mivən miraptərəkın algita ehuə a in a snek kupən kamni kimə yarmhə uə Setan, mirkwəji ətərəkın kape newk wan taosen. ³ Marko-pən kin in ye nəpəæg ehuə yame rameiwaiye pik, mətapig əsigin in mə tukripəh nikir-oror-ien narmamə ye kantri minə meriaji-pən newk wan taosen ruə mivən. Ai tukpıaməkeikei kirisin min kape nipig kwakwə əmə.

⁴ Kini ai yakəm jea minə tiksın kape king, narmamə kasəkwətə-pən irəriə. Kughen rimiwəhsi-pən neihuəyen kimi əriə mə tuksəkır əmhen narmamə. Kini yakəm min narmamə yamə mine kimnərərü nipətək nuairiə meinai kimisarer-ərhav tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu mine nəgkiarien kape Kughen. Iriə kimnhapəh nisəhuakien kimi nar miragh a kapan kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin. Kini mhapəh nhawəhyen nətətao kafan ye nupanairiə mine kwermiriə. Kini taktəkun ai iriə kamhamragh min, masarmaru iriə Yesu Kristo kape newk wan taosen. ⁵⁻⁶ Narmamə minə a, iriə kimisəkupən mamhamragh min ye nimhəyen kapəriə. Iriə tuksarə ye

nihuvəyən əfrakis, kini iriə nəmə atuatuk minə kape Kughen. Tukhapəh nhavəniən ye nəkwai nap ehuə; mərig tukhauə rəmhen kin pris minə kape Kughen mine Yesu Kristo, masarmaru iriə min kape newk wan taosen. Mərig narmamə minə tiksın tukhapəh nhamragh-minien ye nimhəyən kapəriə miseriaji newk wan taosen ror infamien.

Kughen tukror narpinien kimi Setan

⁷ Nipig newk wan taosen rinor infamien, tukrisin min Setan ye kalabus. ⁸ In tukrivən ye tanımtanə mameikuə ye kwənərəus kape Gog mine Magog, in e, narmamə ye kantri minə fam ye tanımtanə. Setan tukrofugin narmamə ye tanımtanə mə tukhauə misofugin misərer matuk tuk narowaginien. Narmamə kafan khapsaah pik misəmhen kin nipakir ye nikar-kar tahik. ⁹ Tuksaiyu rik rik mhavən ye kantri minə fam ye tanımtanə. Misərer misarkurao ikin narmamə kape Kughen minə kasarə ikin. Ikin aikin a taon ehuə e yame Kughen rorkeikei pik.* Mərig nap kirik risi-faktə ye neai meiwaiyu məkwəru əriə. ¹⁰ Məkneikin kirəh Setan yame ravəhsi-pən-vəhsi-pən kimi əriə, karko-pən kin ye nəkwai nap ehuə yame ramapien. Ikin a, kimnarko-pən ta kin nar miragh a kapan kapə seven mine profet eikuə a. Irisir tukrhərig nəmhəyən rerin yeraan mine yenpig.

Nəkirien infamien

¹¹ Kini ai yakəm min jea hawən ehuə a, mine Yermamə yame ramkwətə-pən iran. Məkneikin, tokrei tanə mine neai kimıwap tuk nımrin, miravən mirarkək.

¹² Kini ai yakəm narmamə yamə mine kwənhamhə ta, nəmehuə minə mine narmamə apnapig minə. Iriə kasərer kupən ye jea kape King. Məkneikin kəvi nəkwəkwə minə tiksın. Kini kəvi min nəkwəkwə kirik, in e Nəkwəkwə kape Nımraghien. Tukəm nəkirien kape narmamə yamə mine kwənhamhə ta ye nəkwəkwə a. Kaməkir əmhen əriə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor. ¹³ Tahik rameighan-pən kin narmamə yamə mine kimisəmnim aikin, mine kwənmhaan kape nimhəyən rameighan-pən kin narmamə yame kwənım ta əriə aikin. Kəkir narmamə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor. ¹⁴ Məkneikin karko-pən kin nar mir e Nımhəyən mine Kwənmhaan kape Nımhəyən† ye nap ehuə. Nəkwai nap ehuə e, in nimhəyən yame ror kiraru kin. ¹⁵ Narmamə yamə mine kipəh nəmien nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nımraghien, tukarko-pən kin əriə ye nəkwai nap ehuə a.

21

Jerusalem vi

¹ Kini ai yakəm neai vi mine tokrei tanə vi meinai neai akwas mine tokrei tanə akwas kwərarkək. Kini tahik ruirkək min. ² Kini yakəm taon imorhakə kape Kughen, in e Jerusalem Vi, ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai, meiwaiyu-pə. Kimnor-pən marə-marə kafan rəmhen kin piroavin yame kamor-pən kafan marə-marə kimin mə tukarkurək kapəriu. ³ Kini ai yakərig riki yermamə kirik rokrən apomh misi-pən tuk jea kape king mamni mimə, “!Səmrü! Taktəkun ai, Kughen rinor rukwanu kafan yerki narmamə. In tukrarə iriə miriə. Kini iriə tukhauə kafan narmamə minə. Kughen In atuatuk tukrarə iriə min. In kapəriə Kughen. ⁴ In tukrirai ta nehe nımririə fam. Nımhəyən rirkək aikin a; mine nasəkien tuk nimhəyən. Nar kupən minə e, iriə kwənharkək ta, tukhapəh nhauə-minien.”

⁵ Kini King yame ramkwətə-pən ye jea kafan rini mimə, “Yakukreikin narımnar fam khauə mhavi min.” Kini mimə, “Rai-pən fam narımnar minə e ye nəkwəkwə, meinai narmamə kharkun nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien minə e, mishatətə irəriə.” ⁶ Kini marə, mini-pə min tuk yo mimə, “Taktəkun ai, rinor infamien. Yo e nuknen mine nəukrəukrin. Yo nırikakunien, mine nərkinien. Yo, jakvəhsi-pən nu kimi narmamə

20:8: Esik 38:2,9,15 * **20:9:** Taon a, in Jerusalem. † **20:14:** Əmrü yermamə mir e Nımhəyən mine Kwənmhaan kape Nımhəyən ye Rev 6:8 mine 1:18.

yamə mine kasəkwakwə. Tukhanim, mhapəh nhawəhyen nimirin. In e nimir nu yame rukwar mamarih-iarhav mivəhsi-ərhav Nimraghien Rerin. ⁷ Jakvəhsi-pən nihuvəyen minə e kimi narmamə yamə mine kasapita ye narowaginien minə e. Yo jakaməkeikei mamor rəmhen kin kapəriə Kughen, iriə kafak kwajikovə minə. ⁸ Mərig narmamə yamə mine kamhagin kin nhaniyen nhagik, mine yamə mine kasəmkimik, mine yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien irak, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasor apnapig nar, mine yamə mine kasor kleva, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine nəmeikuə minə, iməriə atuatur e ye nəkwai nap ehuə. Ikin rapien ikin. In e nimehəyen yame ror kiraru kin.”

⁹ Kini ai, agelo kupən kirik raməgkiar kimi yo. In kirik ye agelo minə e seven yamə mine kamharəh besin minə seven yamə mine khakwar kin narpinien infamien seven yame Kughen tukror kimi narmamə. In rimauə mini-pə tuk yo mimə, “Yuə-ru, pəh yakhajoun ik kin piraovin kape Kwaji Sipsip, yame tukarkurək iriu min.” ¹⁰ Məkneikin nəsaninien kape Nanmin kape Kughen ruə irak, yakəm agelo rikir-ta yo yakravən ye tukwas ehuə kirik, tokren apa yerpirig əgkəp. Kini in rhajoun yo kin Taon Rhakə kape Kughen e, Jerusalem vi, yame ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai. ¹¹ Taon a raməsiə kin nikhakien kape Kughen. Raməsiə rəmhen kin kapiet huvə kirik e yame rəmtir huvə rəmhen kin glas, kamni kimə ‘jaspa.’ ¹² Kəupə kafan rəpomh yerpirig markurao ye taon. Kwəruə kafan twelef. Agelo twelef kasərer tuk kwəruə minə. Kirai-pən nhag kwənərəus minə kape kwajikovə twelef kape Isrel ye kwəruə minə a. ¹³ Kirai-pən nhag kisisər ye nikarin fiak ikin, kisisər ye nikarin pirə ikin, kisisər ye nikarin prah ikin, kisisər ye nikarin pihui ikin. ¹⁴ Kəupə kape taon e ramərer haktə ye kapiet twelef. Kini kirai-pən nhag aposol twelef kape Kwaji Sipsip ye kapiet minə a.

¹⁵ Kini agelo yame raməgkiar kimi yo mavəh nar kirik kimnor kin gol tuk nivəhyen mak ye nehuəyen kape taon a, mine kwəruə minə, mine kəupə kafan. ¹⁶ Taon a, kona iran kuas. Nehuəyen kape nikarin minə fam kisəm nəmhen. Taon a rəpomh, agelo a rivəh neihuəyen kape nikarin minə fam mine napomhien kafan məm mə iriə m-fam rəmhen kin tu taosen tu hundred twenty kilometa.* ¹⁷ Kəupə kape taon a rikimkim rəmhen kin sikisti faef meta.† Agelo a ravəh napomhien kape taon rəmhen kin narmamə kamhavəh mak ye napomhien kape narimnar. ¹⁸ Kəupə kimivhirəkin əmə kin kapiet huvə e jaspā. Kini kimivhirəkin taon a kin gol in əmə in əmə. Gol e rhuvə, maməsiə rəmhen kin glas. ¹⁹ Kimnor huvə nuknei kəupə a kin kapiet huvə pisin pisin, iriə twelef. Kərəhu-pən jaspā ye kapiet yame rəkupən. Kərəhu-pən safaea ye kapiet yame ror kiraru kin. Kərəhu-pən agat ye kapiet yame ror kisisər kin. Kərəhu-pən emeral ye kapiet yame ror kuas kin. ²⁰ Kərəhu-pən onikis ye kapiet yame ror kirkirip kin. Kərəhu-pən kanilian ye kapiet yame ror sikis kin. Kərəhu-pən yalakwoj ye kapiet yame ror seven kin. Kərəhu-pən malakaet ye kapiet yame ror eit kin. Kərəhu-pən topas ye kapiet yame ror naen kin. Kərəhu-pən kalsedoni ye kapiet yame ror ten kin. Kərəhu-pən takwoes ye kapiet yame ror leven kin. Kərəhu-pən ametis ye kapiet yame ror twelef kin. ²¹ Kwəruə twelef a, kimnor kin perel ehuə twelef. Iriə fam a, kimnor kin perel ehuə kirikianə əmə. Kini swatur ehuə ye nəkwai taon a kimnor fam əmə kin gol, rəmtir huvə rəmhen kin glas.

²² Ikin a, yakpəh nəmien niməhuak kirik, meinai Kughen əmə, yame Nagheen Rehuə Pik Əgkap, mine Kwaji Sipsip, iriu pisin əmə a niməhuak. ²³ Kini taon a rapəh nətəgtəyen ye mirh mine makuə, meinai nikhakien kape Kughen raməsiə fam aikin, kini Kwaji Sipsip in laet kafan. ²⁴ Kini narmamə ye kantri minə fam tuksəriwək ye nikhakien

^{21:6:} Aes 55:1-2; Jon 4:10; 6:35; 7:37-39 * ^{21:16:} Gris ramni mə neihuəyen kafan 12,000 stadia. Tukmə ror namba e 12,000 nipran ramni mə rəpomh rəpomh rəpomh. † ^{21:17:} Gris ramni mə rikimkim rəmhen kin 144 kubit. Tukmə ror namba 144 nipran ramni mə kəupə a riskai riskai riskai. ^{21:23:} Aes 60:19

kafan. Kini namehuə minə kape tanimtanə tukhapik nautə huvə kapəriə mhavən misətu-pən aikin a. ²⁵ Kipəh nətəpigien kin kwəruə minə nipig kirik, meinai nipigien rirkək aikin a. ²⁶ Narmamə ye kantri pisin pisin minə ye tanimtanə tukhapik nautə huvə minə kapəriə mhauə misərəhu-pən aikin a. ²⁷ Mərig narimnar yamə mine kasəmkimik ye nimri Kughen, mine narmamə yamə mine kasor nar yame ror naurisien, mine nəmə eikuə minə, iriə e to khapəh nisauru-pənien ye taon a. Narmamə əmə yamə mine kimirai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nimraghien yame Kwaji Sipsip ramrəh, iriə əmə e kharkun nisauru-pənien aikin.

22

Nu miragh

¹ Agelo rimnhajoun ta taon vi kimi yo, kini mamhajoun min nu miragh kin yo yame ramaiyu. Rəmtir rəmtir rəmhən kin glas. Mamsi-pən tuk jea kape Kughen mine Kwaji Sipsip. ² Mamaiyu mamvən ye kwerkwan ye swatuk ehuə ye taon a. Kini nai yame ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə ramərer ye nikar nu mir. Ye newk kirikianə, rakuə m-twelef - ye makuə minə fam. Kini narmamə ye kantri minə fam kasor nimarın tuk nor-huvəyen nəmhəyen. ³ Kini Kughen to ripəh min norien narpinien.* Kughen mine Kwaji Sipsip kaokwətə ye jea kape King mawarmaru aikin a. Kini kafan yorwok minə kasəhuak kimin. ⁴ Tuksəm nimrin. Kini kirai-pən nhagin ye nupanairiə. ⁵ Nipigien tukrirkək. To khapəh nisətəgtəyen ye mirh mine laet, meinai Kughen raməsia-pen əriə. Tuksarmaru kape rerin, infamien rirkək.

⁶ Kini agelo rini-pə tuk yo mimə, “Nəgkiarieren e, kirkun nətəgtəyen iran, kimə in nəfrakisien. Kughen e yame rimini-ta kupən kimi kafan profet minə narimnar yamə mine tukripiuə, rher-pə kin kafan agelo mə tukrhajoun kafan yorwok minə kin narimnar yamə mine pəh nien mə tuktu, tukasəkeikei mhauə.”

Yesu tukripiuə

⁷ Kini ai Yesu rini mimə, “!Sarha! Pəh nien mə tuktu yakrerig-pre min. Narmamə yamə mine kamharaptəəkın nəgkiarieren yame Kughen rimini-ərhav kupən ye nəkwəkwə e, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

⁸ Yo Jon, yimnəm narimnar minə e kin nimrik kini mərig. Kini nipig yimnərig məm, yakənimkur ye nihu agelo yame rimikir yo mivən mhajoun narimnar minə e kin yo mə jakəhuak kimin. ⁹ Mərig rarar mini-pə tuk yo mimə, “Apəh. Kitawə yorwok minə mine piəm minə mine profet kupən minə, mine narmamə m-fam yamə mine kamharaptəəkın nəgkiarieren ye nəkwəkwə e. Əhuak əmə kimi Kughen.”† ¹⁰ Kini mini-pə tuk yo mimə, “Takpəh nivitəəkın-timtım-ien nəkwəkwə e, meinai nəgkiarieren yame ramni-ərhav, pəh nien mə tuktu, ritərhav-pə. ¹¹ Narmamə yamə mine kasor nahasien, pəh iriə tukasor əmə nahasien mamharpin. Narmamə yamə mine kapəriə nətəpigien rəmkimik, pəh nətəpigien kapəriə tukraməmkimik əmə mamripin. Mərig narmamə yamə mine kasor nar atuaturuk, pəh iriə tukasor əmə nar atuaturuk mamharpin. Narmamə yamə minə khahuvə pik, pəh tukamhahuvə əmə mamharpin.”

¹² Kini Yesu rarar mini mimə, “!Sarha! Pəh nien mə tuktu, yakrerig-pre min. Yakvəh nərokien mivəhsi-pən marpin norien minə kin yamə mine narmamə kimisor. ¹³ Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo nirikakunien mine nərkinien. Yo nuknen mine nəukrəukrin. ¹⁴ Narmamə yamə mine kasaikwas ye neipən kapəriə mə tukrhawən, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai jakeighaan kin əriə mə tuksən kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə, mhavən, misauru-pən ye kwəruə minə kape taon e. ¹⁵ Mərig narmamə minə tiksın tukhapəh nisauru-pənien ye taon a. In e narmamə

* **22:3:** Ye Jen 3:14-19, Kughen rini hah narmamə, mivəhsi-pən narpinien kimi əriə; mərig ikin e ramrəh-si ta narpinien a. **22:4:** Mat 5:8; 2 Kor 4:6 † **22:9:** Əmru Rev. 19:10.

yamə mine kisəmkimik mine yamə mine kasor kleva masəmtah, mine yamə mine kasor apnəpig nar, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasorkeikei mə tukseikuə. ¹⁶ Yo e Yesu, yimnher-pre kin kafak agelo mə tukrini-ərhav narimnar minə e kimi niməhuak minə. Yo e, nuknei King Deved, mine kwənərəus min kafan. Yo e yakəmhen kin kəmhau e fetukai yame raməsia huvə.”

¹⁷ Nanmin kape Kughen, iriu piraovin kape Kwaji Sipsip kirəni mirəmə, “!Hauə!” Kini pəh narmamə yamə mine kasərig nəgkiarien e khamə, “!Hauə!” Tukmə yermamə rəkwəkwə, pəh ruə. Tukmə yermamə rorkeikei, pəh ruə minim Nu Miragh mipəh nivəhyen nimrin.

¹⁸ Yo Jon, yakamor kwirig kimi narmamə minə fam yamə mine kasərig nəgkiarien yame raməmir ye nəkwəkwə e mimə tukmə yermamə kirik raməsik əpnis nəgkiarien ye nəgkiarien yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrəsik əpnis nahasien yamə mine nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyen kafan. ¹⁹ Kini tukmə yermamə kirik rīvəhsi-ta nəgkiarien tiksın ye nəgkiarien yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrīvəhsi-ta nihuvəyen mir yamə mir nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyen kafan. Iriu e: kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimirghien kimi narmamə, mine kwənmhaan kafan ye taon rhakə kape Kughen.

²⁰ Kwən e yame ruini-ərhav narimnar minə e mimə, “Nəfrah. Pəh nien mə tuk tu yakrerig-pre min.”

!Amen! !Yuə-ra Yesu Yermaru!

²¹ Pəh Kughen tukrautə-pə kin nihuvəyen kape Yesu Yermaru kimi narmamə kafan minə.

Amen.

Diksonari

Agelo in nanmin yame ramarha tuk yermamə. Wok kapəriə in e kamhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen tuk narmamə kape Kughen minə. Agelo khapsaah, yame rhuvə kirik, yame raha kirik. Yame raha kamni kimə yarmhə, kasoriah nımraghien kape narmamə.

Aposol in yermamə kirik rəmhen kin kamher-pən kin. Yesu rimirpen narmamə twelef kafan minə mə tukhauə iriə aposol tuk norien merekel mine nini-ərhavyen nəgkiarien kafan (Mat 10:1-4; Mak 3:13-19; Luk 6:12-16). In apa kupan, kimini aposol rəmhen kin narmamə yamə mine kimisəm Yesu misəriwək iriə min misəm nımhəyen kafan ye kros. Yesu rımivəhsi-pən nehuəyen kimi Pol mə Pol rımnəm In ye nəmərəhavyen kini Yesu rokrən kin in mə in aposol min kirik kafan.

Farisi kisəmhen kin pati kirik. Iriə kisəmhen kin nəmehuə kape nəmə Isrel. Iriə narmamə tiksın yamə mine kharkun huvə loa, masəri-pən, mamharpın. Yesu rıpəh norkeikeiyen əriə meinai iriə kasəsik əpnis loa kape Kughen, kini mhavəhsi-haktə atuk əriə mə iriə kisəri-pən huvə loa. Pati mir a Farisi mine Sadusi, kamhani mə iriə nəmhajoun minə kape loa.

Fig in nai kirik yame kamən kwənkwan. Nımarın rəmhen kin malberi, mərig kwənkwan rəmhen kin kwənimh, mərig in rheikən.

Gol in kapiə okrə kirik yame ramser-ser pik, mərir. Kamor narımnar rıpsaah kin yame nımrın rhaktə, rəmhen kin ring mine earring uə kwenar yame kaməkwan.

Grep, plantesen kape grep Grep in kwənkwai nai kirik, tiksın rəmərəmərə, tiksın rəwhao. Kamor waen kin. Kwənkwan rəmhen kin pi. Ramerko rəmhen kin nərəus.

Hae pris in yermamə kirik yame ramərhakə. In ravəh nar mıragh mavi nitə mamor sakrefaes kin mə Kughen tukrivəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kape narmamə. Newk minə fam kasarukun daes tukun mə pa nhagin e ye pris minə a in tukruə mamor wok kape hae pris kape newk kirikianə.

Herod Niutestamen ramvsao kin narmamə kuas nhagriə e Herod.

1. *Herod Ehuə* in king kape provins e Judia nıpig Yesu rımnarha-pə. In e rımə tukhopni Yesu ye nıpig yame rımnarha iran (Mat 2:1-22; Luk 1:5).

2. *Herod Antipas* in ji Herod Ehuə yame rımnamaru ye nıpig Yesu rımnarha. In rımnamaru ye tanə e Galili ye nıpig a Yesu rınamor wok mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen iran. In e in rımikir ta piraovin kape piauni Filip, nhagin e Herodias. Kini nıpig Jon Baptaes rımını-əhu in mə tukripəh nıkirien Herodias, rımnərəru ta kapan kapə Jon Baptaes (Mak 6:14-29). Nıpig nəmə Isrel kimisərip Yesu ye kot, Herod Antipas e in e rımını mə Yesu tukraməkeikei mımhə.

3. *Herod Agripa Kirikianə* in ji Aristopolas e in piau Herod Antipas. In rımnor ahas pən kimi aposol minə nıpig Yesu rımamhə mamragh min mamvən ye rao ye neai. Mhopni Jemes e piau Jon. In a rımnasıt pik, Kughen rımnor narpinien kimin, ramamhə mım minə kimisən tipeuə iran (Wok 12:1-23).

4. *Herod Agripa Kiraru* in ji Herod Agripa Kirikianə. Herod a in a rımnamarə ye nıpig kape Pol, mamətərig kin nəgkiarien kafan nıpig rımnərəru ye kot kape Festas (Wok 25:13-26:2; 29:19, 27-32).

Hosana In nəgkiarien akwas kirik kape nəmə Isrel. Nıpran ramni mə “Havəh si haktə” uə “Vəh mıragh.”

Ji yermamə Nıpran rımə in yermamə əmə kirik. Mərig profet Esikel rımivəh nahag a maməgkiar atuk iran. Yesu rıvəh nahag a mamor mə in yemehuə kirik rəmhen kin Profet Esikel kupan.

Kaonsel kasəkir nəgkiarien apa kot.

Kot In nar kirik yame ramækir nægkiarien kape narmamə mə rameikuə uə raməfrah. Mivəh-si-pən narpenien kimi narmamə tuk nakapirien loa.

Kristo in nahag. Ye nægkiarien kape nəmə Gris, nīpran e ramni mīmə “yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin mə tukrivəh miragh narmamə.” Nəmə Isrel kimnhawhin kwən a Kristo mə tukruə, kisəm mə pa e nhagin in Kristo. Nəmə Isrel khapsaah khamə pəh nien mə Yesu in Kristo, meinai kisəm mə Yesu in yermamə apnapig əmə, kafan nar kirik rikək. Mərig narəyen kape Yesu rimmor nægkiarien minə kape profet tu minə rimauə minor nəfrakisien kin, ramhajoun pən mə Yesu in Kristo.

Leprosi in nəmhayen kirik yame ror yermamə rəmhir-əmhir, tikin raməta. Tukmə yermamə ravəh nəmhayen a leprosi mərer ipakə tuk yermamə kirik, rirkun nivəhsi-pənien kimi yermamə ai. Ror pən kin narmamə kamhagin pik kin nəmhayen a leprosi mə in nəmhayen əutən.

Lifaet in kirik ye kwənərəus twelef kape nəmə Isrel. Laen əmə kape Lifaet in pisin əmə rirkun nuəyen mə pris.

Loa kape Moses ramni ye nəkwəkwə kirkirip e Moses rimirai kupan ye Oltestamen: Jenesis, Eksodas, Levitikas, Namba mine Dutronome.

Lugun apa Galili in nu əgkap, mərig raməmīr ye kwerkwān ye tanə apa Isrel, kini rehuə pik, mavi rəmhen kin tahik. Peao peao aikin kafan. Nahag pisin kirik e Lugun Taebirias (Jon 6:1) uə Lugun Genesaret (Luk 5:1). Nehuəyen kafan rəmhen kin twenti tu kilometa.

Mesaea in nægkiarien kape nəmə Isrel nīpran rəmhen əmə kin Kristo, uə “yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin mə tukrivəh miragh narmamə.”

Nanmin kape Kughen in rəmhen kin nanmin kirik yame ramor wok yerki yermamə. Kughen Yermaru, mine Yesu Kristo, mine Nanmin Rhakə, irisir kirikianə.

Narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel in translesen kape Inglis yame ramni mə “Gentile.” Kupan, nəmə Isrel iriə khamə Kughen rimirpen əmə əriə mə iriə narmamə kafan minə. Khamə iriə pisin əmə kharkun naha nhagin yame ratuatuk, mhamə iriə pisin əmə kharkun Kughen. Nəmə Isrel kəsīg pən narman mhamə Kughen rimirpen əriə pisin əmə.

Narmaruyen kape Kughen in translesen kape Inglis yame ramni mə “Kingdom of God.” Nīpran kirik e narmamə tukhavən misarə iriə Kughen ye rao ye neai. Kirik min e Kughen tukrarə mehuə ye nīmraghien kafam mhajoun ik kin swatuk.

Nəviginien Rhakə in Lodsapa. Bred mine waen yame nəməhuak minə kamhavəh, rikiriə raməsik nīmhayen kape Yesu.

Nikakien kape Kughen In translesen kape Inglis yame ramni mə “Glori.” Ramhajoun pən nehuəyen kape Kughen kini mamor mə yermamə tukrivəhsi-pən nisaiyen mivəh-si haktə In.

Nimə Ehuə kape Kughen in translesen kape Inglis yame ramni mə “Temple.” Kini in kirikianə əmə, ye taon kape nəmə Isrel ye kapitol city Jerusalem. Hae pris minə kape nəmə Isrel kimisor sakrefaes ye newk minə fam aikin a. Mərig ye newk A.D. 70 mobael kape nəmə Rom kimisarkwəsis nimə a.

Nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel ror pisin ye nimə ehuə kape Kughen apa Jerusalem, meinai nimə kape nofuginien khapsaah ye taon pisin pisin. Nəmhajoun kape loa minə kimnhavəh-si ərhav nægkiarien aikin, mərig khapəh nisorien sakrefaes aikin. Mərig nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel ripəh nəmhenien kin niməhuak minə ai taktakun, meinai nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu Kristo.

Nipig Kwasig nīpran rimə nipig Kughen tukruə iran. Tukroriah tokrei tanə, mamækir narmamə, mipik ta nəməhuak minə iriə tuksap mhavən misarə ye rao ye neai. Kini Kughen tukrivəhsi-pən narmamə yamə mine khapəh nhakwasigien kin in iriə Setan ye nap yame ramuək rerin.

Nirpenien wi Apa kupan, swatuk kape nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has in e niviyen nitaw nar miragh. Kughen rimnor əpu norien a ye nəkwəkwə mine kamni kimə Oltestamen. Kini In mor promes wi mimə norien kape niviyen nitaw nar miragh tukror infamien. Nirpenien wi e ramni tukmə nimini nəfrakisien ye Yesu Kristo, in rirkun nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kafam. Kimnəsəvheikin nirpenien wi e ye nəkwəkwə mine kamni kimə Niutestamen.

Pasova Nipig Moses rimnamkir ye rhav narmamə kafan minə ye kwermi Fero, agelo kirik kape Kughen rimivəh miragh kwənərəus kape Moses. Ror pən nahasien ruə, mivi-ərokin əriə. Mhopni fam nimri nupan minə narman kape nəmə Ijip. Mərig nəmə Isrel kimisərəhu-pən nitaw sipsip ye kwəruə, agelo rəm rirkun mə iriə kimisor nəgkiarien yame Moses rimini, kini in mivi-əro kin əriə. Ror pən kin nəmə Isrel kasor nipig e Pasova ye newk minə fam, masor nəviginien ramuh pən nipig a. (Əm-ru stori kape Pasova ye Eks12:21-30).

Perel in kapiet huvə kirik yame raməmər apa ye nəkwai nar kirik ye tahik rəmhen kin kokias. Nimrin rhaktə, kamor kwenar kin, mine earring.

Profet in yermamə kirik yame Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien kimin mə nar kirik tukritərhav-pə mor nəfrakisien kin. Profet iriə m-fam twenti yamə mine kimnharai nəkwəkwə minə ye Oltestamen, ririkakun ye Aesaea, mor infamien ye Malakae. Mhani mhami tukmə narmamə khapəh nisəri-pənien nəgkiarien kape Kughen, Kughen tukro-riah narəyen kapəriə. Mərig profet min tiksın aikin yamə mine kimnhaph nharaiyen nəkwəkwə.

Promes nipran e nirpenien.

Sabat Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, nipran ramni mə “seven.” In nipig infamien kape wik, yame yermamə ramapis iran meinai Kughen rimnor narimnar fam mivəh nipig sikis mamapis ye nipig yame ror seven kin. Sabat in nipig kirik kape nəmə Isrel kasəhuak iran. Ririkakun ye Fraede sikis klok yenaiyu, mor infamien ye Sarure, sikis klok yenaiyu. Nipig aposol minə kimnhavən apa kantri pisin pisin minə, nəmə ikin minə a kimnhapəh nharkunien narəyen kape nəmə Isrel, mhapəh nisəhuakien ye Sabat, kini nipig kimnhauə mharkun Yesu, misəhuak ye Sande meinai Yesu rimimragh min ye nimhəyen kafan ye Sande.

Sadusi iriə kisəmhen kin pati kirik. Iriə kisəmhen kin nəmehuə kape nəmə Isrel. Iriə min kimishajoun loa kape Moses. Iriə khamə tamə tukmə yermamə rimamhə, rinor infamien; nanmin to ripəh nivənien ikin kirik. Mhani min mə agelo rikək mine yarmhə.

Saeon in tukwas kirik yame kimivhirəkin-pən Jerusalem ikin (Dut 4:48). Nhagin min kirik e Heron. Ye nəkwəkwə e Hibrus, Saeon in ramuh pən rao ye neai.

Sakrefaes Yame kimnamor kupan narmamə kimnhavəhsi-pən nar miragh pisin pisin rəmhen kin mak, kau, uə sipsip kimi hae pris minə mə tukhavaan əru mhavəh tamhek təvhagə has kapəriə. Sakrefaes min kirik in e tuk niniyen tenkiu. Mərig tukmə nar miragh yame ramhə uə yame rahas, to kipəh norien sakrefaes kin.

Sakomsaes Kughen rimini-pən tuk Ebrahim ye Jen 17 mə tukvəh nao kimi narman kətu karin əriə pəh kafan. Tukmə nipig yerman rarha mivəh nipig eit, kivəh nao kimin ramuh pən mə ravəh nihuvəyen yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Ebrahim. Mərig Aposol Pol rimnhajoun mə norien kape sakomsaes riukreikin ai taktakun. Sakomsaes to ripəh nivəhyen ik nakvən ye rao ye neai, mərig takni nəfrakisien ye Yesu Kristo, pəh Yesu ror sakomsaes kimik mərai ta nahasien yerkim.

Setan ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, nipran ramni mə “tikmir.” Setan in agelo kirik kape Kughen kupan yame rimnamor norien has mipəh nikwasigien kin nərigien kape Kughen, Kughen rher-yerhav kin ye rao ye neai iriə kafan kwhen, kiseiwaiyu-pə ye tokrei tanə (Aes 14:12-15; Esik 28:1-19; Mat 13:38-40; Luk 1:15; Jud 6, Rev 12).

Sinae in tukwas kirik ye kantri apa Ijip. Kwənmhan a in a Kughen rimivəh-si pən Natuakəmien Ten kimi Moses ikin (Hib 12:18-24).

Sisa pa rımə nhag yermamə məriğ in nehuəyen rəmhen kın presiden. In yamehuə kape nəmə Rom. Nəmə Rom kamhani mhamə in əmə rəmhen kın ji Kughen.

Slef in yermamə kirik yame ramor wok əmə mıpəh nivəhyen nərək iran. Ramor wok əmə maməri-pən əmə nəriğien kape yemehuə kafan, məriğ rıpəh nəri-pənien nəriğien kafan.

Wit in nai kirik rəmhen kın raes, kaməkawai-əkawai, kwənkwan raməsaah, maməpəh tikin. Kamarkin kwənkwan kamor flaoa kın.

Yalgita in nar mıragh ehuə kirik rahas pik yame raməmır ye nəkwəkəwə kape Revelesen. Raməs yermamə.

Nuknei Nəgkiarien Mınə Ye Niutestamen

Baptaes

Mat 28:18-20	Wok 10:44-48	Gal 3:26-27
Jon 3:22	Wok 16:14-15, 31-33	Kol 2:12
Jon 4:1-2	Wok 19:1-7	1 Pita 3:20-22
Wok 2:37-42	Wok 22:12-16	
Wok 8:12, 36-38	Rom 6:1-4	

Famle

Kwajikovə mınə

Mat 15:3-6	Efes 6:1-3	1 Tim 5:4, 8
Luk 2:51	Kolos 3:20	Hib 12:7-11

Mama mine tatə

Efes 6:4
Kolos 3:21
1 Tim 3:4-5

Piraovın kimhə tan kın

Wok 6:1	1Kor 7:39-40	Jem 1:27
Rom 7:2-3	1 Tim 5:3-16	

Narkurəkien

Mat 19:4-6	Kolos 3:18-19	Hib 13:4
1 Kor 7:1-16	Taet 2:3-5	1 Pita 3:1-7
Efes 5:21-33		

Gavman

Mat 22:15-22	Rom 13:1-7	Taet 3:1
Wok 5:27-29	1 Tim 2:1-4	1 Pita 2:13-17

Kamor ahas pən kimi nəməhuak mınə

Mat 5:10-12	1 Kor 4:11-13	1 Pita 3:13-17
Mak 13:9-13	2 Kor 4:8-11	1 Pita 4:12-19
Luk 12:4-9	Fil 1:28-29	1 Jon 4:7-12, 16
Jon 15:18-21	2 Tes 1:4-8	Rev 2:10
Wok 5:41	2 Tim 3:10-13	
Rom 8:35-37	Hib 10:32-39	
Rom 12:12-14, 17-21	Hib 12:3-4	

Kughen

Mak 10:27	Rom 11:33-36	1 Pita 1:14-17
Mak 12:29-30	1 Kor 8:4-6	1 Jon 1:5
Luk 1:37	2 Kor 1:3	1 Jon 4:7-12, 16
Luk 6:35-36	1 Tim 1:17	Jud 24-25
Jon 4:24	1 Tim 6:15-16	Rev 4:8-11
Wok 14:14-17	Hib 4:13	Rev 15:3-4
Wok 17:22-31	Hib 10:30-31	
Rom 1:18-23	Jem 1:17	

Kughen ramasitu irətawə

Mat 6:25-34	Rom 8:28	Hib 1:3
Mat 10:29-31	Rom 11:36	Jem 4:13-16
Wok 14:15-17	Kol 1:17	

Kughen rımnor tokrei tanə

Mat 19:4	Wok 17:24-26	Hib 1:2
Jon 1:3	1 Kor 8:6	Hib 11:3
Wok 14:15	Kol 1:15-16	Rev 4

Kughen tukrəkır narmamə

Mat 7:21-23	Rom 2:1-11	Hib 9:27-28
Mat 16:24-27	Rom 14:10-12	Hib 10:26-31
Mat 25:31-46	1 Kor 3:10-15	1 Pita 1:17
Jon 3:18-21	1 Kor 4:5	1 Pita 4:3-5
Jon 5:24-29	2 Kor 5:9-10	Rev 20:11-15
Wok 17:30-31	2 Tes 1:5-10	

Kughen ramor narmamə khauə misatuatuk ye nımrın

Wok 13:38-39	Rom 5:1, 9-10, 18-19	Gal 3:6-9
Rom 1:16-17	Gal 2:16	Taet 3:7
Rom 3:21-26		

Kughen ravəh mıragh narmamə

Jon 3:16-17	Rom 5:1-11	1 Tim 1:15-16
Wok 2:37-39	Rom 10:9-13	1 Tim 2:3-7
Wok 4:11-12	Efes 2:1-10	1 Pita 1:3-5

Kughen eikuə minə, mine norien kape kleva minə

Mat 4:10	1 Kor 6:9-11	1 Tes 1:9-10
Wok 13:4-12	1 Kor 8:1-13	1 Jon 5:21
Wok 17:22-31	1 Kor 10:1-22	Rev 21:8
Wok 19:11-20	2 Kor 6:14-18	Rev 22:15
1Kor 5:11	Gal 5:19-21	

Mane

Mat 6:19-21, 24-34	1 Tim 6:6-10, 17-19	Jem 2:1-9
Luk 12:13-21, 32-34	Hib 13:5-6	Jem 5:1-6
Wok 20:35		

Nanmin kape Kughen

Mat 28:19	Wok 8:14-17	Efes 1:13-14, 17
Mak 1:9-11	Wok 10:44-48	Efes 3:16
Mak 3:28-30	Wok 13:2-4	Efes 4:3-4, 30
Luk 1:35	Wok 15:28	Efes 5:18-20
Luk 3:16	Wok 16:7-10	Efes 6:17-18
Luk 4:1	Wok 19:1-7	1 Tes 1:5-6
Luk 11:13	Rom 5:5	1 Tes 5:19
Luk 12:12	Rom 7:6	2 Tes 2:13
Jon 1:32-34	Rom 8:9-16, 26-27	Taet 3:5-6
Jon 3:5-8	1 Kor 2:4, 9-16	Hib 2:4
Jon 7:37-39	1 Kor 3:16	Hib 9:14
Jon 14:15-17, 26	1 Kor 6:11, 19	1 Pita 1:2, 11
Jon 15:26	1 Kor 12:1-13	2 Pita 1:20-21
Jon 16:7-15	2 Kor 1:21-22	1 Jon 2:20
Jon 20:19-23	2 Kor 5:5	1 Jon 3:24
Wok 1:4-5, 8	2 Kor 13:14	1 Jon 4:13
Wok 2:1-18, 38-39	Gal 3:2-5	1 Jon 5:6-8
Wok 4:31	Gal 4:6	
Wok 5:3-5	Gal 5:16-18, 22-25	

Napir-pənien tuk piraovin pisin

Mat 5:27-30	1Kor 6:9-20	1 Tes 4:1-8
Jon 8:2-11	Gal 5:19	Hib 13:4
Rom 13:8-10	Efes 5:3	Jud 7
1Kor 5:9-11	Kol 3:5-6	

Nap ehuə

Mat 10:28	Luk 16:23-26	Rev 20:10-15
Mat 13:41-42, 47-50	2 Tes 1:9	Rev 21:8
Mat 25:41		

Nəkwəkwə kape Kughen

Mat 4:1-4	Rom 15:4	Hib 4:12
Mat 5:17-20	Rom 16:26	1 Pita 1:22-25
Mat 22:29	Kol 3:16	2 Pita 1:19-21
Jon 8:31-32	1 Tes 2:13	2 Jon 9-10
Jon 20:31	1 Tim 4:13	Rev 1:3
Wok 20:32	2 Tim 3:14-17	

Nəviginien rhakə

Mat 26:26-30	Luk 22:14-20	1 Kor 11:17-34
Mak 14:22-26	1 Kor 10:14-22	

Nəvsaoyen huvə

Wok 20:24	Gal 1:6-12	1 Tes 1:5
Rom 1:2-4, 16-17	Efes 1:13	2 Tes 2:14
1 Kor 1:17-25	Fil 1:27	2 Tim 1:8-11
1 Kor 15:1-7	Kol 1:5-6	2 Tim 2:8-10

*Nhatətəyen***Yermamə ramhatətə ye Kughen, Kughen ravəh mīrgah in**

Jon 1:12	Jon 20:31	Rom 10:9-10
Jon 3:15-18, 36	Wok 4:12	Gal 2:16
Jon 6:47	Wok 16:30-31	Efes 2:8-9
Jon 14:6	Rom 3:20-22	

Kisərer tim tim ye nhatətəyen

Mak 11:22-25	Rom 14:22-23	Hib 11:1-40
Luk 17:5-6	1 Kor 13:13	Jem 1:2-8
Jon 14:1	2 Kor 5:6-7	Jem 2:14-26
Rom 5:1-2	Gal 5:6	1 Pita 1:3-9

Nimhəyen

Jon 6:39-40	1 Kor 15:12-58	Rev 14:13
Jon 11:17-27	2 Kor 5:1-10	Rev 21:1-4
Jon 14:1-4	Fil 1:20-24	Rev 22:1-5
Rom 8:10-11, 38-39	1 Tes 4:13-18	
Rom 14:7-9	Hib 2:14-15	

Ninivivi-yen Kughen

Luk 17:11-19	Fil 4:4-7	1 Tes 5:18
Jon 6:11	Kol 2:7	1 Tim 2:1
Rom 1:21	Kol 3:17	1 Tim 4:4-5
Efes 5:20	Kol 4:2	

Nəmehuə ye niməhuak

Norien kape nəmehuə ye niməhuak

Wok 6:1-6	1 Tim 3:1-13	Taet 1:5-9
Wok 14:23		

Nəgkiarien ramvən kimi nəmehuə minə

Mat 28:18-20	1 Tes 2:1-12	2 Tim 3:10-4:5
Luk 22:24-27	1 Tim 4:1-16	Taet 2:7-8
Wok 20:17-35	2 Tim 2:1-26	1 Pita 5:1-4

Nisiayen nəmehuə minə kape niməhuak

1 Kor 9:14	1 Tes 5:12-13	Hib 13:7,17
Gal 6:6	1 Tim 5:17-22	

Nəpəyen piraovin

Mat 5:31-32	Luk 16:18	1 Kor 7:10-16
Mat 19:3-9	Rom 7:2-3	

Nəpəyen nəviginien tuk nəhuakien

Mat 6:16-18	Wok 13:1-3	Wok 14:23
Mak 2:18-20		

Nasituyen

Mat 6:1-4	1 Kor 10:24	Hib 13:1-3, 16
Mat 7:12	2 Kor 8:1-15	Jem 1:27
Mat 25:31-46	2 Kor 9:1-15	Jem 2:15-16
Luk 3:10-11	Gal 6:9-10	1 Jon 3:16-18
Luk 6:38	Fil 4:14-19	
Wok 11:27-30	Hib 10:24	

Napısien kin ninimien

Rom 13:13	Gal 5:19-21	Taet 1:7
1Kor 5:11	Efes 5:18	1 Pita 4:3-5
1Kor 6:9-11	1 Tim 3:1-3	

Nəhuakien kimi Kughen

Norien kape nəhuakien

Mat 6:5-13	Jon 16:23-26	1 Tim 4:4-5
Mat 7:7-11	Rom 8:26-27	Hib 4:16
Mat 18:19-20	Rom 12:12	Hib 10:19-22
Mak 11:24-25	Efes 2:18	Jem 1:5-8
Luk 11:1-13	Efes 6:18	Jem 4:2-3
Luk 18:1-8	Fil 4:6-7	Jem 5:13-18
Luk 21:36	Kol 4:2	1 Pita 4:7
Jon 14:13-14	1 Tes 5:17	1 Jon 3:21-22
Jon 15:7	1 Tim 2:1-4, 8	1 Jon 5:14-15

Nəhuakien tıksın ye Nırpenien Vi

Mat 11:25-26	Wok 16:25	Fil 1:3-5, 9-11
Mat 14:23	Wok 20:36	Kol 1:9-12
Mat 19:13-15	Wok 21:5	Kol 4:3-4
Mak 1:35	Rom 1:9-10	1 Tes 3:9-13
Luk 5:16	Rom 10:1-2	2 Tes 1:11-12
Luk 6:12	Rom 15:30-33	2 Tes 3:1-5
Luk 22:32, 39-46	2 Kor 12:7-10	Hib 5:7
Jon 11:41-42	Efes 1:15-20	Hib 7:25
Jon 17:1-26	Efes 3:14-21	
Wok 4:24-31	Efes 6:19-20	

Nərigien kapətawə tukreiwaiyu

Mat 5:3-12	Luk 18:9-14	Kol 3:12-13
Mat 18:1-5	Efes 4:2	Jem 4:5-10
Luk 14:7-11	Fil 2:3-11	1 Pita 5:5-7

Norien kape nəhuak mınə

Mat 16:13-20	1Kor 12:12-30	Kolos 3:12-17
Jon 13:34-35	Gal 5:22-26	1 Tes 5:16-17
Jon 14:27	Efes 1:22-23	Hib 10:24-25
Wok 2:41-42	Efes 2:19-22	1 Pita 2:4-10
Rom 12:4-8	Efes 4:1-16	Rev 19:5-10
Rom 12:9-13	Kol 1:18	

Narmamə kape kughen kasofugin kırikianə

Mat 18:19-20	Efes 1:22-23	1 Tim 4:13
Wok 2:41-47	Efes 4:11-16	Hib 10:24-25
Rom 12:4-8	Kolos 3:15-17	

Nıpig autən mınə

Rom 8:18-25, 28	Jem 1:2-4	1 Pita 2:19-21
2 Kor 1:4	1 Pita 1:6-9	1 Pita 5:8-10
2 Kor 4:16-18		

Nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has
Kughen ravəhsita narpinien kape təvhagə has

Mat 26:28	Wok 26:18	Hib 10:17-18
Mak 11:25-26	Efes 1:7	1 Jon 1:8-2:2
Wok 5:31	Kol 1:13-14	
Wok 10:43	Kol 2:13-14	

Tukhapəh nisarpinien tai təvhagə has

Mat 6:12-15	Luk 6:37	Efes 4:31-32
Mat 18:21-35	Luk 17:3-4	Kol 3:13
Mak 11:25	2 Kor 2:5-11	

Nor-huvəyen yermamə

Mat 4:23-25	Wok 8:4-8	2 Kor 12:7-10
Mat 9:35	Wok 19:11-16	1 Tim 5:23
Mat 11:2-5	Wok 28:8-9	2 Tim 4:20
Wok 3:1-6	1 Kor 12:9, 29-30	Jem 5:14-15

Norkeikeiyen

Kughen rorkeikei narmamə m-fam

Jon 3:16	Efes 2:4-5	1 Jon 4:9
Rom 5:8		

Tukasəkeikei masorkeikei Kughen

Mat 22:37-38	Jon 14:21	1 Jon 5:3
Mak 12:28-30	1 Pita 1:8	

Tukasəkeikei misorkeikei narmamə

Mat 5:43-48	1 Jon 2:9-11	1 Jon 4:7-21
Mat 22:39	Jon 15:12-17	1 Kor 13:1-13
Jon 13:34-35	Rom 12:9-10	1 Kor 16:14
1 Tes 4:9-10	Rom 13:8-10	Gal 5:13-14
1 Pita 4:8	1 Jon 3:11-18	

Norien nəkwai Kughen

Jon 14:15, 21, 23-24	1 Pita 1:14-16	1 Jon 3:22-24
Jon 15:10-17	1 Jon 2:3-8	2 Jon 5-6
Rom 13:8-10		

Norien has

?Naha e norien has?

Rom 1:18-32	Efes 2:1-3	Jem 4:17
Rom 8:5-8	Efes 5:3-5	1 Pita 4:3
Gal 5:19-21	Kol 3:5-10	1 Jon 3:4-5

Narmamə m-fam kasor təvhagə has

Jon 8:7-9	Rom 5:12	1 Jon 1:8-10
Rom 3:9-20, 23	Gal 3:22	

Kughen tukror narpinien tuk norien has

Mat 10:28	Rom 6:23	Hib 10:26-31
Mat 13:41-42	Gal 6:7-8	1 Pita 1:17
Jon 3:18-20, 36	Kol 3:5-6	1 Pita 4:3-5
Wok 17:30-31	2 Tes 1:7-9	Jud 7
Rom 1:18-19	Hib 9:27	Rev 20:11-15

Nararien ye nərıgien tuk norien has

Mat 4:17	Wok 2:37-40	2 Kor 7:8-11
Mak 6:12	Wok 3:19-20	2 Pita 3:9
Luk 13:1-5	Wok 17:29-31	Rev 9:20-21
Luk 15:1-31	Wok 20:21	
Luk 24:45-47	Wok 26:19-20	

Rao ye neai

Swatuk kape nıvənien ye rao ye neai

Mat 19:16-30	Jon 17:2-3	Efes 2:1-6
Luk 10:25-28	Jon 20:31	Kolos 2:13
Jon 3:1-16	Rom 5:21	Kolos 3:1-4
Jon 5:19-29	Rom 6:5-14	2 Tim 1:10
Jon 10:10	Rom 8:10-17	Taet 3:4-7
Jon 11:25-26	2 Kor 5:17	1 Pita 1:23
Jon 14:6	Gal 2:20	1 Jon 5:11

?Rao ye Neai rəmhen kın naha?

Luk 12:32-34	Kol 3:1	Rev 21:22-22:5
Jon 14:1-3	1 Pita 1:4-5	Rev 22:14-15
2 Kor 5:1-8	Rev 4:1-11	
Fil 1:23	Rev 21:1-4	

Sakrefaes

Mat 9:13	Rom 12:1	Hib 9:6-10:18
Mak 12:33		

Setan

Mat 13:19	2 Kor 2:10-11	2 Tes 2:9-12
Mat 25:41	2 Kor 4:4	1 Pita 5:8-9
Luk 4:1-13	2 Kor 11:13-15	1 Jon 3:8-10
Luk 22:3-4	Efes 2:2	Rev 12:7-12
Jon 8:42-44	1 Tes 2:18	Rev 20:1-3

Nukuraoyen ye ni^vəhsipən-vəhsipənien kape Setan

Mat 4:1-11	2 Kor 12:7-10	Hib 12:1-2
Mat 6:13	Efes 3:20-21	Jem 4:7
Luk 22:31-32	Efes 6:10-18	1 Pita 1:5
Jon 17:14-19	Fil 4:13	1 Pita 5:8-11
Rom 8:31-39	1 Tes 3:5-8	1 Jon 4:4
Rom 12:12	2 Tes 3:3	1 Jon 5:3-5
Rom 16:19-20	2 Tim 1:7-8	Rev 12:7-12
1 Kor 10:12-13	Hib 2:18	
1 Kor 16:13	Hib 4:14-16	

Swatuk tuk nuəyen kwajikovə kape Kughen

Jon 1:12-13	Gal 4:6-7	1 Jon 3:1-3
Rom 8:14-17	Hib 12:5-11	

Swatuk yame Kughen ravəhsi-ta narpinien kape təvhagə hah

Mat 26:26-29	Efes 1:7	1 Jon 1:6-7
Rom 3:25	Hib 9:11-14	Rev 7:14-17
Rom 5:9-10		

Yesu Kristo **Yesu in ji Kughen**

Mat 11:27-30	Jon 20:26-31	Kol 2:9-10
Mat 16:13-17	Wok 3:13-16	Hib 1:1-14
Luk 1:35	Wok 4:10-12	Hib 7:26-28
Jon 1:1-18	1 Kor 3:11	1 Jon 2:1-2
Jon 5:19-29	2 Kor 4:4-6	1 Jon 5:20
Jon 6:35-40	2 Kor 5:21	Rev 1:12-18
Jon 8:58	Gal 4:4-5	Rev 19:11-16
Jon 11:25-27	Fil 2:5-11	
Jon 17:1-5	Kol 1:15-20	

Yesu rimaue ye tokrei tanə rəmhen kin ətawə narmamə

Jon 1:14	Luk 2:1-20	Fil 2:6-7
Luk 1:26-38	Mat 2:1-23	Hib 2:14-18
Mat 1:18-25	Gal 4:4-5	

Nhajounien kape Yesu

Mat 4:23-25	Mat 11:1-6	Wok 10:36-38
Mat 7:28-29	Luk 4:14-44	Jon 20:30-31
Mat 9:35-36		

Yesu rimnor nimtätien minə

Mat 8:1-15, 23-33	Mak 1:21-28	Luk 22:50-51
Mat 9:1-7, 18-33	Mak 7:32-37	Jon 2:1-11
Mat 12:9-14, 22	Mak 8:22-25	Jon 4:46-54
Mat 14:15-32	Luk 5:4-8	Jon 5:5-9
Mat 15:22-28, 32-38	Luk 7:11-15	Jon 9:1-7
Mat 17:14-18	Luk 13:10-13	Jon 11:11-44
Mat 20:29-34	Luk 14:1-4	Jon 21:4-6
Mat 21:18-22	Luk 17:12-14	Wok 2:22

Kimharaptərəkın Yesu misor narpınien kimin

Mat 26:47-68	Mak 15:1-20	Jon 18:1-14, 19-24
Mat 27:1-2, 11-31	Luk 22:47-53	Jon 18:28-19:16
Mak 14:43-65	Luk 22:63-23:25	

Kimisarkwətərəkın pən Yesu ye nai kamarkwao kın

Mat 27:32-56	Luk 23:26-49	Jon 19:17-37
Mak 15:21-41		

Kimnerkwaig kın nıprai Yesu

Mat 27:57-66	Luk 23:50-56	Jon 19:38-42
Mak 15:42-47		

Yesu rimimragh min

Mat 28: 1-20	Wok 2:24-32	Wok 17:2-3, 30-31
Mak 16:1-8	Wok 3:15	Rom 1:4
Luk 24:1-49	Wok 4:10, 33	Rom 4:24-25
Jon 20:1-21:14	Wok 10:39-43	1 Kor 15:3-8, 12-21
Wok 1:3-8	Wok 13:29-39	Rev 1:18

Yesu rimirerig-pən ye rao ye neai

Luk 24:50-51	Efes 1:20-23	Hib 7:25-26
Wok 1:9-11	Fil 2:9-11	Hib 10:12-14
Wok 2:32-36	Hib 1:3-11	1 Pita 3:22
Wok 5:30-31	Hib 2:9	
Rom 8:34	Hib 4:14-16	

Yesu tukrırerig pə ye tokrei tanə

Mat 24:29-44	1 Tes 1:9-10	2 Tim 4:8
Jon 14:1-3	1 Tes 3:13	Hib 9:28
Wok 1:10-11	1 Tes 4:13-5:11	2 Pita 3:1-18
Wok 3:19-21	2 Tes 1:6-10	1 Jon 3:1-3
Fil 3:20-21	2 Tes 2:1-4	Rev 1:7
Kol 3:4	1 Tim 6:13-15	Rev 22:12-13